

శ్రీ సీతారామకృష్ణాచార్యుల వ్రాసినది

శ్రీ సీతారామకృష్ణాచార్యుల వ్రాసినది

పాకా తాత్పర్య ప్రదీపికా పుస్తకము.

1944

శ్రీ సీతారామకృష్ణాచార్యుల వ్రాసినది

పాకా తాత్పర్య ప్రదీపికా పుస్తకము.

శ్రీ సీతారామకృష్ణాచార్యుల వ్రాసినది

1944

పాకా తాత్పర్య ప్రదీపికా పుస్తకము.

శ్రీ సీతారామకృష్ణాచార్యుల వ్రాసినది

1944

1944

1944

శ్రీ ర మ్మ.

శ్రీగణేశ శారదా గురుభ్యో నమః.

శ్రీసీతా లక్ష్మణ భరత శశుఘ్న హనుమ త్సమేత శ్రీరామచంద్రపరబ్రహ్మణే నమః.

పీఠిక.

ఈ శ్రీసీతారామాంజనేయసంవాదము బ్రహ్మాండపురాణమునందుఁ గల అధ్యాత్మరామాయణము నందలి శ్రీరామహృదయం బను నితిహాసంబు. ఇది శ్రీరామపట్టాభిషేకానంతరము ఆంజనేయునికి శ్రీసీతారాములు తత్వోపదేశముఁ జేసినవిషయము. దీనిని శ్రీపరమేశ్వరుఁడు తననాయకి యైన పార్వతీదేవికిఁ జెప్పి వెనుక శ్రీరామచరిత్రమును తత్త్వరూపముగాఁ దెలిపినదానికి అధ్యాత్మరామాయణం బని పేరు కలిగినది. ఇట్టి అధ్యాత్మరామాయణంబునం గల శ్రీరామహృదయమునంగు శ్రీరామపరబ్రహ్మము నను మతిచేత సీతాదేవి తాగకయోగమును, తననిజభక్తుం డని శ్రీరాముఁడు సాంఖ్యయోగఆచునస్కయోగము లును ఆంజనేయునికిఁ దత్వోపదేశము జేసి యున్నంగున దీనికి శ్రీసీతారామాంజనేయసంవాదము అను పేరు కలిగి ని

ఇట్టిదానిని ఆంధ్రపద్యగద్యకావ్యముగా రచించినది పరశురామపంతుల లింగమూర్తి అను గుగు మూర్తి, ఇతఁడు నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు, ఇతనికి తండ్రి రామచంద్రు, తల్లి తిమ్మాంబ, భాగ్య లింగాంబ, పుత్తుఁడు రామమూర్తి యను కవీశ్వరుఁడు. ఇతనివాసస్థలము హైదరాబాదురాజ్యములోని వరంగల్ ప్రాంతమం గున్న నట్టివాడ యనియును, వీ రుండిన మునుపటిగృహమునందే యిప్పటికిని వారివంశీ యులు భగ్నా రనియును జిప్పుచున్నారు. ఇతఁడు క్రీస్తుశకము 1750 వ సంవత్సరములప్రాంతములలో నుండినట్లు కొన్ని నిదర్శనములవలనఁ జేయవచ్చుచి. ఈ కవీశ్వరుఁడు చిన్నతనమునందు శృంగారరసికుఁడై యుండి గతిమన్మథవిలాసమును రచించి యును, వెనుక నారాయణదేశికునిచే తారకనాచుచంద్రోపదేశంబు నొంది యనవరతము ధ్యానము చేయుచుండినంగువలన మనస్సు పరిశుద్ధత కలిగి శ్రీరామభక్తియును, పరమార్థచింతయును పుట్టి కొన్ని వేదాంతవిషయము లగు శతకములు రచియించినట్లును, వెనుక మహాదేవ గురునికృపవలన సర్వసంశయములను పోఁగొట్టునట్టి శేషలాత్మవిజ్ఞానమును పొందినప్పుడు శ్రీరామపర బ్రహ్మమూర్తియే సాక్షాత్కరించి యాజ్ఞ యయ్యుఁగా నీ శ్రీసీతారామాంజనేయసంవాదమును ఘటనా ఘటనసాగుర్ధ్యములు కలిగి రచియించినట్లును జెప్పెదరు ఈ వేదాంతవిజ్ఞానకవీశ్వరశిరోమణి తనవంశ పతంపరను జెప్పికొనక గురుభక్తిచేతఁ దనగురుపరంపరాభివర్ణననుమాత్రము జెప్పికొని యట్టి గురుపరంపర యందును తననిజగురు వగు మహాదేవాచార్యుని శ్రీరామపరబ్రహ్మముగానే తలంచి స్తోత్రమును జేసి యున్నాఁడు. ఈ మహాకవీశ్వరుని విత్వము కర్ణముల కింపుగను, దుష్టత్వము లేనిదిగను, మృదుమధురము గలదిగను, శబ్దాలంకారభోభితములుగను, వీ కాక్షర ద్వ్యక్షర ము క్తపదగ్రస్తాది శబ్దచిత్రపద్యములు గలది గను వెలయు చుండును, మఱియు కడనగద్యములచే నొప్పు వేదాంతకాస్త్రోపదములను ములభముగా గ్రహించునట్లు ప్రయోగించి యుండుటమా నను, సర్వతంత్రపద్యములును నిగోఢ్యపద్యములును సర్వతః ప్రాసపద్యములును చతు ప్రాసపద్యములును మొదలును తనగ్రంథమునం దిమిడ్చి యుండుటవలన నీగద్యముల కలల ప్రయోగములు అభిప్రాయములు మిక్కిలి సులువులుగా నున్నవి. ఇదింగాక యోగవిషయము లన్నియుఁ జక్కగాఁ దెలిపి యుండుటవలన నీగద్యకావ్యము విశేషముగాఁ జేయవలసినదగు గల్యాణ దనియే యేర్పడుచున్నది

ఈ శ్రీసీతారామాంజనేయసంవాద మను రాజయోగకాస్త్రము మూఁడుయాశ్వాసములుగా విభజించి అందు ప్రథమాశ్వాసమున అష్టప్రకృతులవివరణము, అభ్యాసాది జ్ఞానయోగనిర్ణయము, అహింసా లక్షణములు, యోగాసనలక్షణములు, యోగాభ్యాసపథుల కాహారాదినియమములు, నూత్రచంద్రమండల కళానిర్ణయము, చిత్కళాసాక్షాత్కారము, ముక్తికాంతాసమాగమము, హంసతత్వోపదేశము నాది వివిధకళావివరణము, పుష్కరులముల నిర్ణయము మొదలుగాఁ గల విషయములను జేరి తారకయోగాభ్యాసులకు ననుకూల మగునట్లు తారకయోగమును పూర్తిఁ జేసెను. ద్వితీయాశ్వాసమున పరబ్రహ్మ

దాసుదాసజనంబులకును నానాదేశాధీశ్వరులకును విభీషణ ముగ్ధుల బాంబులు తున్నపేణ నల నీల గజ గవయ గవాక్ష గంధమాదనాదులకును వందిమాగధపారలలోకంబునకును దక్కినవారల కందఱకును మనో రథంబులు దిగం దగిన రథ గజ తురగ గోభూ హిరణ్యాగ్రహార రత్నదివ్యవస్త్రాధరణ గంధమాల్యాగు లొసంగి సత్కరించి యనిపి యత్యంతభక్తిని వినమితగాఢుడై నిలిచి యున్న వాయునందనునిం గాంచి యితఁడు నాభక్తుండు, పరమభాగవతశిఖామణి, నిత్యానిత్యవస్తువిజేతయునుండు కావున నితనికి నా యొక్కదివ్యతత్త్వము నుపదేశించు మని తన యెడమతొడపై నున్న సీతాదేవిం గాంచి చెప్పఁగా, నామె పరమసంతోషంబున నాంజనేయునిం జూచి అజపగాయత్రీసహితం బగు తారకయోగవివరము నుపదేశింప నది నాంజనేయుఁడు పరమనిష్ఠతో నభ్యసించి తురీయావస్థనుండలి బ్రహ్మానందమును పొంది యత్యంతభక్తితో సీతాదేవికి ననుస్మరించెను. పిమ్మట, శ్రీరామచంద్రుఁడు తారకపదేశము జేసిన సీతాదేవిని జూచి మెచ్చుకొని అంజనేయునిం గాంచి చిఱునగవుతోఁ గూడినవాడై సీతాదేవి చెప్పినవిషయము నీకుఁ జక్కగాఁ దెలిసెను గదా! ఇంక నీకు సాంఖ్యయోగమును వివరించుచున్నాను విను మని సాంఖ్యయోగ వివరమంతయుఁ దెలిపి హస్తమస్తకసంయోగ మొనరించి యథార్థస్వరూపము జూపఁగా నాంజనేయుండు పరమానందచుయుడై శరీరమును మఱచి లిఖించి ప్రతిచువలె కొంతసే పూర కుండి మేల్కొంచి తనయెదుట నున్న శ్రీరామగురుమూర్తికి సాష్టాంగనమస్కార మొనరింపఁగా దనకు భక్తియుక్తుడై ననుస్మరించు చున్న యాంజనేయుని శ్రీరామమూర్తి గాఢాలింగనము జేసికొనెను అంత నాంజనేయుండు సంపూర్ణజ్ఞానముతో ఆ నేవిధము లైన స్తోత్రములు జేయుఁగా నాపరంధాముం డగు నాత్మారాముండు కరుణతోఁ గూడినవాడై నీ కిదివఱ కుపదేశించిన తారక సాంఖ్యయోగములు మరలన్ని నిలుపుకొనిఁ జెప్పఁబడినవే కాని సిద్ధాంతమైనవి కావు, నేనిపుడు చెప్పఁబోవు అనునస్కయో గము ఆ నాదిసిద్ధ మయినది. స్వీకరింపఁబడియోగములలో నుత్తమ మయినది యని చెప్పి అనునస్కయో గమును, దాని యనుభవమును, దృష్టాంతదాగ్ధాంతానులును, బ్రహ్మవి ద్బ్రహ్మవిద్వర బ్రహ్మవిద్వరీయ బ్రహ్మవిద్వరీష్టులలక్షణమును, నుహావా క్యాగ్ర వివరణమును, జీవన్ము క్తలక్షణము మొదలుగాఁ గలవి తెలిపి, నాయనా! అంజనేయా! నా నుండే భక్తి గలవాడవును, నాకంటె ఎరగ చుకుగలి లేదని తెలంచువాఁ డవును, సర్వకాలములయందును నన్నే నేవించువాడవును నగుటచే ననుగ్రహబుద్ధిచేత నిది నీకుపదేశిం చితిని, ఇంతకంటె నధిక మగు విషయము నావృదయమునను లేదు, కావున నీయభిప్రాయమును చక్క గా గ్రహించి కృతార్థుడవై యాత్మనందనుఖం బనుభవింపుము, నిర్వికల్పసమాధినిష్ఠుండవు కమ్ము, అని చెప్పఁగానే హనుమంతుఁడు శ్రీరాముం డాది నారాయణుండు, సీతాదేవి లక్ష్మీదేవి యని తెలిసికొని పరి పూర్ణానందమును పొంది ఆ సీతారామగురువులకు మరల మరల సాష్టాంగనమస్కారంబు లొనరించుచు స్తోత్రంబులు జేయుచు హస్తంబులు ముకుళించి వందనంబులు జేయుచు శ్రీరామరామ శ్రీరామరామ శ్రీరామరామ యనుచు భక్త్యానందసముద్రంబునం దేలుచు పరిపరివిధంబుల స్తుతించుచు నా శ్రీరామబ్రహ్మము నకు వందనం బొనరించి, స్వామీ! మీయనుగ్రహంబువలన నామనస్సు స్థిర మయినది, ఇంక నేఁ బోన ననుగ్రహింపజే యని చెప్పి శ్రీరామునిచే యాజ్ఞను పొంది తనయాశ్రమమునకుఁ బోయి యొక యేకాంత స్థలంబున నుఖముగాఁ గూర్చుండి శ్రీరామచరణకమలభక్తియుక్తుం డై శ్రీరామనామము ధ్యానము జేయుచు నిర్వికల్పసమాధియందు నిలిచి మోక్షనుఖము ననుభవించు చుండెను.

ఓ పార్వతీ! ఆ అంజనేయుఁడు చిరంజీవి యగుటచే నీమహారత్న కాలమందును నిర్వికల్పసమాధి యందు నిలిచి యున్నాఁడు, నీవును యిట్టి యానంద మనుభవింపుము, నీ వడిగినప్రశ్నమునకు సుపూర్ణ ముగా నుత్తరము జెప్పితిని, దీనికంటె నధిక మైనది లోకమునందును నామనస్సునందును లేదు అని చెప్పఁగా, పరమేశ్వరి యానందసముద్రమున మునింగి తననాథుని యాలింగనము జేసికొనిన శివుడు పార్వతీదేవిపై సంతసించి పునరాలింగనము జేసి బ్రహ్మానందరసమగ్నులై సంకుప్పిని పొంది తనపాద ములను భక్తితో నేవించు భక్తుల కిష్టారము లొసంగుచు ప్రకాశించుచు నున్నారని చెప్పఁబడినది.

ఈ శ్రీసీతారామాంజనేయసంవాదము పద్యగద్యకావ్యముగా నుండి అందఱికిని బోధపడిక యుండఁగా, బ్రహ్మశ్రీ, పాలపర్తి - నాగేశ్వరక స్తులవారు ప్రతిపదమునకు టీకయును కవ్వతర నైన

విషయములయందు తాత్పర్యమును, నావశ్యక మైనచోట్ల విశేషార్థములను విపులములుగా వ్రాసి యీ గ్రంథము అందఱికిని విశద మగునట్లు చేసెను. వెనుక బ్రహ్మశ్రీ, నోరి - గురులింగశాస్త్రిలవారు అచ్చటచ్చట విడిచి యుండిన తాత్పర్యములను పూర్తిగా గావించి గ్రంథమునందు కొంతయు నివారించిరి. దీనికి వ్యాఖ్యాన మొనరించిన శ్రీ పాలపర్తి-నాగేశ్వరశాస్త్రిలవారు మహావిద్వాంసులగుటచేత నీగ్రంథ కర్తచే రచియింపఁబడిన పద్యములయందు దిమిడియున్న భావార్థములను, గూఢార్థములను, శబ్దార్థములను గమనించి వ్యాఖ్యాన మొనరించి యున్నారు. మఱియును పద్యములయందుఁ బ్రయోగించి యుండిన వాక్యముల ననుసరించి వానిసముదాయములను వివరించి యున్నారు. ఇదిగాక, వేదాంతశాస్త్రమునకు యేవి యేవి కావలయునో వాని నన్నిటిని విశదీకరించి యున్నారు. ఇట్టి మహావిద్వాంసులగు శాస్త్రిలవారు వెలసాడుబ్రాహ్మణులు, వీరు క్రీస్తుశకము 1875 ప్రాంతమున చెన్నపురమునందు నునునోనునో ల్లాసినీ యను ముద్రాక్షరశాల నుండికొని అనేకగ్రంథములను పరిష్కరించి ముద్రించినదిగాక శ్రీమద్రామాయణము ఆంధ్రవచనకావ్యముగను, శ్రీమదాంధ్రమహాభాగవతమునందు అష్టమ స్కంధము దశమస్కంధములకు టీకాతాత్పర్యములును, ఈశ్రీసీతారామాంజనేయమునకు విపులవ్యాఖ్యానమును రచించి వారి ముద్రాయంత్రముననే ముద్రించి యున్నారు. వీరిభార్య వేంకటలక్ష్మమ్మ, తమూర్తి జానకమ్మ, మిగత విషయములు దీని వెనుక ముద్రించియుండు వ్యాఖ్యానకర్త విరచితపద్యావళియందుఁ జూచికొనునది.

ఈ వేదాంతవిజ్ఞానవిద్వచ్చిరోమణి మొట్టమొదట నీ శ్రీసీతారామాంజనేయసంవాదమునకు విపుల వ్యాఖ్యాన మొనరించుటంబట్టియే మిగతవిద్వాంసులందఱును యీపద్యకావ్యమూత్రముగా నుండిన శ్రీ సీతారామాంజనేయసంవాదమునకు వ్యాఖ్యానము చేసి యితరముద్రాక్షరశాలలయందు ముద్రింపఁగలిగిరి, లేనియెడల చేయఁజాలనివారే యగుదురు. కారణ మేమనెన, వీరు వ్రాసిన శ్లోకములును, వీరు వ్రాసిన విషయములును, వీరు చూపిన చక్రములనే వ్రాసి పదములను మార్చిరి కాని వారింగు కష్టపడి గూర్చించిన విషయ మేదియును లేదు, కావున నిప్పటికి ముద్రించినగ్రంథము లయినను, ఇంక ముద్రింపఁబోవుగ్రంథము లయినను శ్రీపాలపర్తి నాగేశ్వరలవారివైఖరియే యగును.

ఈ శ్రీ సీతారామాంజనేయమును మొట్టమొదట శ్రీ శాస్త్రిలవారే వారినునునోల్లాసముద్రాక్షరశాలయందు ముద్రించిరి, వెనుక వారిభార్యగారును వారిముద్రాయంత్రముననే ముద్రించుచుండి మ-రా-రా-శ్రీ, పంకాయల - కుప్పయ్యశెట్టి అండుసకలవారికి గ్రంథస్వాతంత్ర్యమును నిచ్చివేయఁగా వాకును అనేకమార్లు ముద్రించుటవలన గ్రంథమునందు ముద్రాక్షరదోషము లేర్పడినది, వీర్ముట నీగ్రంథమును పంకాయల - కుప్పయ్యశెట్టి అండుసకలవారు గ్రంథమునకుం గల సర్వస్వాతంత్ర్యహక్కును, మ-రా-రా-శ్రీ, వేలూరు - కుప్పస్వామి మొదలియారుగారికి విక్రయింపఁగా, వారి పోష్యవర్గములో నున్న నన్ను యీపనికి వై మొదలియారుగారు గ్రంథకోధనము జేయునట్లు యాజ్ఞాపింపఁగా నీ నీపనిని పూని కొని యిందున్నదోషంబును నాశ క్తికొలఁది సవరించి యీగ్రంథమునకు ముందు తేని పీఠికను నాకు గోచరించినంతవఱకు వ్రాసి గ్రంథమును పూర్తి జేయించితిని ఈగ్రంథమునకు ప్రథమవ్యాఖ్యానకర్త యైన, శ్రీపాలపర్తి-నాగేశ్వరశాస్త్రిలవారే వ్యాఖ్యాన మొనరించి యున్నందున నిష్కృడున్న గ్రంథములకైనను, ఇంక రాఁబోవుగ్రంథములకైనను నిదియే యగ్రగణ్యమై చెలంగును. ఈ గ్రంథమును చేసిన శ్రీవరకురామ పంతులింగమూర్తి గురుమూర్తిగారికిని, దీనిని వ్యాఖ్యాన మొనరించిన పాలపర్తి-నాగేశ్వరశాస్త్రిలవారికిని, దీనిని ప్రచురపఱచుచున్న మ-రా-రా-శ్రీ, వేలూరు - కుప్పస్వామి మొదలియారుగారికిని ఆంధ్రదేశమునకు మేలొనరించినందుకు సమర్పించుచున్నాను. ఇట్టి యంతఃసహాయ ఆంధ్రదేశమున వన్నె కెక్కియున్న యీవేదాంతశాస్త్ర మగు శ్రీసీతారామాంజనేయమును ఆంధ్రదేశమునందుం గల మువఱకువులు మెల్లవారును పఠించి శ్రీకైటవ్యపదమును బొందుదు రని యెంచి పరబ్రహ్మమూర్తి యగు శ్రీరామచంద్రుని మనవరతమును ధ్యానించుచున్నాను.

29-9-1927.

చెన్నపురి.

ఉట్టు భవద్గిరిదేయఁడు,

శ్రీరామచంద్ర కృష్ణమిశ్ర - రామకృష్ణయ్య.

క్రిష్ణభక్తగ్రంథావళి కోమండరామస్వామిచేతనాన సర్వాధికార సర్వరహసిపాలసాధికర్త.

విషయసూచిక.

ప్రథమా శ్వాసము.

పుటసంఖ్య.

పుటసంఖ్య.

1. జీవితాస్తోత్రము	౧	34. శ్రీరామనామమంత్రోద్ధితకావ్యవివరణము	౫౧
2. పంచమలములవివరణము	౪	35. అష్టభుజములవివరణము	౫౪
3. తాపత్ర జనిరూపణము	౧౧	36. శ్రీరామనామమంత్రోపాసనాఫలము	౫౫
4. సంస్కృతకవిస్తోత్రము	౧౨	37. రాజనిర్వాణవివరణము	౫౫
5. ముకవివర్ణనము	౧౩	38. పంచశతవివరణము	౫౬
6. ఆంధ్రకవిమణి	౧౪	39. అష్టసాక్షివివరణము	౫౭
7. ముకవినిందనము	౧౫	40. అష్టదిగ్గములవివరణము	౫౮
8. ప్రబంధహేతువు	౧౬	41. శ్రీరామాయణముల భావగ్రహణము	౫౯
9. కృతికర్తృభాగ్యప్రశంస	౧౭	42. శ్రీరామపర్వభాగ్యప్రశంస	౬౦
10. ద్విదశాంశప్రశంస	౧౮	43. సాధనార్థములవివరణము	౬౩
11. ఉదాహరణకావ్యము	౨౦	44. సుప్రసిద్ధిగర్భిణిరూపణము	౬౫
12. వదనముల వివరణము	౨౧	45. నీతి మోక్ష మంత్రముల గాఢముల	౬౬
13. చతుష్టయ వివరణము	౨౨	46. అష్టముల వివరణము	౬౭
14. చతుర్దశవిద్యలు	౨౩	47. శ్రీరామాయణముల పంచ స్మృతి వివరణము	౬౮
15. అష్టాదశవిద్యలు	౨౪	48. రాగ ద్వయముల వివరణము	౬౯
16. అగమభేదవివరణము	౨౫	49. అభ్యుపాసనాగ్రాహకము	౭౦
17. కవివంశానుక్రమణి	౨౬	50. అహింసాసూత్రము	౭౩
18. వ్యవస్థాంతములు	౨౭	51. సుఖ్యలక్షణము	౭౪
19. అజ్ఞానభూమి కావ్యవివరణము	౨౮	52. అజ్ఞానములక్షణము	౭౫
20. జ్ఞానభూమి కావ్యవివరణము	౨౯	53. ప్రవాహనలక్షణము	౭౬
21. కైలాసపర్వతవర్ణనము	౩౦	54. అమరగ్రహలక్షణము	౭౭
22. కథాప్రారంభము	౩౧	55. కావ్యలక్షణము	౭౮
23. ఆనందములవివరణము	౩౨	56. త్రివిధతపోలక్షణము	౭౯
24. ఇష్టాపూర్వకములవివరణము	౩౩	57. సంతోషలక్షణము	౮౦
25. వదనములవివరణము	౩౪	58. స్యాధ్యాధ్యాయలక్షణము	౮౧
26. శ్రీరామనామనిధిధ్యాసములవివరణము	౩౫	59. ఈశ్వరప్రతిభానలక్షణము	౮౨
27. చతుర్విధకుశ్రామవివరణము	౩౬	60. గౌరవ గాఢములలక్షణములు	౮౩
28. మహాప్రభుత్వములు	౩౭	61. విరాసనము	౮౪
29. అష్టాదశపురాణములు	౩౮	62. స్వస్తికాసనము	౮౫
30. వదనములవివరణము	౩౯	63. పద్మాసనము	౮౬
31. అంహాద్రివిధపాపములవివరణము	౪౦	64. మంత్రాంతరపద్మాసనము	౮౭
32. శ్రీరామనామార్థము శివుండు పాగ్యలికి	౪౧	65. యోగాసనము	౮౮
33. ప్రథమశ్వాసము	౪౨	66. మూర్త్యాసనము	౮౯

	పుటసంఖ్య.		పుటసంఖ్య.
67 ఉత్తానకూర్మాసనము	౧౧	95 దశవిధనాదములవివరణము	౧౦౮
68 భద్రదాసనము	౧౮	96 చిత్తకాసాత్మాత్కారము	౧౧౮
69 సిద్ధాసనము	౧౧	97 జ్ఞానసూక్ష్మోదయవర్ణనము	౧౨౩
70 మతాంతరసిద్ధాసనము	౧౧	98 మానసికస్నానవిధి	౧౨౫
71. సింహాసనము	౧౧	99 తాదాత్మ్యనిరూపణప్రతిగణము	౧౨౬
72. కుక్కుటాసనము	౧౮	100 జ్ఞానచంద్రోదయవర్ణనము	౧౨౮
73 గోమూఖాసనము	౧౧	101 సలయవిత్తేపక మాయాసాస్వాదముల	
74 ధనురాసనము	౧౧	నిర్ణయించుట	౧౧
75 మయూరాసనము	౧౧	102 ముక్తికాంతాసమాగమము	౧౨౮
76 కపాలాసనము	౧౧	103 మహాభోగిలక్షణము	౧౩౨
77 ముక్తాసనము	౧౦	104 పుణ్యపాపమిత్రకర్మములవివరణము	౧౩౪
78 టిట్టిభాసనము	౧౧	105. వాసనాత్రయవిచారము	౧౩౫
79 పశ్చిమతాణువాసనము	౧౧	106 హంసతత్త్వోపదేశము	౧౩౭
80 పూర్వతాణువాసనము	౧౧	107 శరీరగతములగు నిదాపింగళాగులవివే	
81 అర్భకాసనము	౧౧	చనము	౧౩౮
82 కామదహనాసనము	౧౧	108. నాదబిందుకళావివరణము	౧౪౬
83 ప్రాణాయామలక్షణము	౧౧	109 హంసశబ్దార్థవిచారము	౧౪౮
84 బంధత్రయవివరణము	౧౨	110 అష్టదిశపద్మమున హంస తగుకునపుడు	
85 సమాధిలక్షణము	౧౧	గలిగెడు గుణవిశేషములవివరణము	౧౬౦
86 ప్రత్యాహరణలక్షణము	౧౩	111. హంసాదిలయస్థానసూచనము	౧౬౩
87 ధ్యానలక్షణము	౧౧	112 శేచకపూరకకుంభకములవివరణము	౧౬౪
88 ధారణాలక్షణము	౧౪	113. ముక్కుమలములనిర్ణయము	౧౬౫
89 అష్టేశ్వర్యములవివరణము	౧౧	114 హంసస్థానసూచనము	౧౬౮
90 యోగాభ్యాసఫలనిరూపణము	౧౮	115. బిందునాదకళాప్రకారాంతరసూచనము	౧౭౦
91. యోగాభ్యాసులకు ముఖ్యములగు శాహా		116. అమనస్కనిరూపణము	౧౭౨
రాది నియమము	౧౮	117 రాజయోగనిరూపణము	౧౧
92 యోగమరలక్షణము	౧౦౦	118 అధికారితారతమ్యమున యోగసిద్ధి	
93. పంచముద్రాలక్షణములు	౧౦౨	యగుటకుఁ గాలనిర్ణయముఁ దలపుట	౧౭౩
94 సూర్యచంద్రమండలకళానిర్ణయము	౧౦౪	119 సాష్టాంగనమస్కాగలక్షణము	౧౭౫
		120 అష్టవిధానందవివేచనము	౧౧

ద్వితీయాశ్వాసము.

	పుటసంఖ్య		పుటసంఖ్య.
1 పరబ్రహ్మస్వరూపనిర్ణయము	౧౮౧	8. ఈశ్వరవిచారఘట్టము	౧౮౭
2 నవవిధప్రపంచలక్షణము	౧౮౨	9. పరాపరక్షకృతివిభాగము	౧౮౮
3. ఆణవాదిత్రిమలవివేచనము	౧౮౩	10 విశ్వమునకు ఉపాదాననిమిత్తకారణములు	౧౧
4 భావాభావపదార్థనిర్ణయము	౧౮౬	11. జీవనిర్ణయము	౨౦౦
5 త్రిగుణములవివరణము	౧౮౮	12. సూక్ష్మగోచరస్పృష్టిప్రకారము	౨౦౨
6 మాయాస్వరూపనిర్ణయము	౧౯౦	13 సూక్ష్మగోచరపంచీకరణచక్రము	౨౦౬
7 జ్ఞానప్రతిబంధత్రయనిరూపణము	౧౯౨	14 స్వూతశరీరపంచీకరణచక్రము	౨౦౮

	పుటసంఖ్య.		పుటసంఖ్య.
15 బ్రహ్మాండపంచీకరణచక్రమునంగు స్థూల శరీరనిర్ణయము	౧౧౦	28 సాక్షాత్కమననము	౧౬౬
16 పంచతన్మాత్రలు	"	29 శ్రీరాధాకృష్ణవివేచనము	౧౭౩
17. బ్రహ్మాండపంచీకరణచక్రమునంగు సూక్ష్మ శరీరనిర్ణయము	౧౧౨	30. ఆరూఢుని నిత్యము	౧౭౪
18 ఈశ్వరశరీరనివేదనము	౧౧౪	31 సంకల్పానుభవన విపరీతభావనల వివరణము	౧౭౩
19 జీవేశ్వరైక్యవిచారభుట్టము	౧౧౫	32. తత్త్వోపదేశార్థం దగు నానుభవము	౧౭౪
20 తత్త్వమసి యను సామవేదమహావాక్యార్థనిర్ణయము	౧౧౬	33 సాధకుని లక్షణము	౧౭౬
21. జీవబ్రహ్మైక్యవిచారము	౧౧౭	34. ఆధ్యాత్మికాధిభౌతికాధిదైవికముల వివరణము	౧౭౭
22. ఓంకారస్వరూపనిరూపణము	౧౧౮	35. సద్రూపలక్షణము	౧౭౮
23. బ్రహ్మప్రణవచక్రము	౧౧౯	36. పరచక్రప్రళయముల వివరణము	౧౭౯
24. పంచతాతముల వివేచనము	౧౨౦	37. చిద్రూపలక్షణము	౧౮౦
25. పంచాక్షరీకాగిక యనాక్షరీయని నిరూపించుట	౧౨౧	38. ఆనందలక్షణము	౧౮౧
26. గృహ్యైక్యవివేచనము	౧౨౨	39. ఆఖ్యాయలక్షణము	౧౮౨
27. తూర్వాక్షరవిచారము	౧౨౩	40 భావాన్వయ ప్రమాన్వయ ప్రమాన్వయముల వివరణము	౧౮౩

తృతీయాశ్వాసము.

	పుటసంఖ్య.		పుటసంఖ్య.
1 ఆంజనేయఁడు శ్రీరాముని వినుతిండు దండకము	౩౦౪	11 వైరాగ్యబోధోపాకుల తరగియల్లకారణ రూపకార్యవిచారప్రకారము	౩౦౫
2. ఆంగ ప్రత్యంగ సాంగోపాంగముల వివరణము	౩౦౫	12. వైరాగ్యకర్మవివరణము	౩౦౬
3. గురుశిష్యమంత్రవిద్యాశాస్త్రముల వివరణము	౩౦౬	13. బోధకర్మవివరణము	౩౦౭
4. శ్రీరామఁ డాంజనేయని కమనస్కరమోగంబు దేలుపుట	౩౦౭	14. గురుజే పరబ్రహ్మమని బోధించుట	"
5. సుప్తపలకర్యముల శాస్త్రవివేచనము	"	15. గురుకుశ్రావ ముఖ్యం గని చెప్పుట	౩౦౮
6. ఆగామి సంచిత ప్రాధికర్యముల వివరణము	౩౦౮	16. ఆత్మప్రయత్ననిరూపణము	౩౦౯
7. సమాధియంగు మనస్సు కలగా లేగా యని ప్రశ్నించేయుట	౩౦౯	17. మహావాక్యార్థవివరణము	౩౧౦
8. సమాధియంగు మనస్సు కల్గినను తద్వికారము లంటు ననుట	౩౧౦	18. ప్రజ్ఞానం బ్రహ్మ- అను మాతృక బ్రహ్మ అను మహావాక్యముల వివరణము	౩౧౧
9. సర్వము బ్రహ్మమనెడి వానివర్ణన మిట్లుండు ననుట	౩౧౧	19. ఉపగతికర్మవిచారప్రకారము	౩౧౨
10 బ్రహ్మవిద్యన బ్రహ్మవిద్యరీతి బ్రహ్మవిద్యరీతుల లక్షణము	౩౧౨	20. ముక్తిప్రజ్ఞానిలక్షణము	౩౧౩
		21. పంచదశమోగాంగముల విభాగము	౩౧౪
		22. చిత్తలక్షణము గల పురుషుని లక్షణము	౩౧౫
		23. వైరాగ్యబోధోపాకులు కల గోగిలక్షణము	౩౧౬
		24. జీవన్ముక్తిని లక్షణము	౩౧౭
		25. ఆంజనేయఁడు శ్రీరాముని వినుతిండుట	౩౧౮

వ్యాఖ్యాన కర్తృ విరచిత పద్యావళి.

శా శ్రీవాణీగిరిశేషరూపములఁ దాఁ ర జెల్వొంది యీవిశ్వమున్
బ్రోవన్ గల్గఁగఁ జేయఁగా నడఁజఁగా ర రూఢిన్ ద్రయీవృత్తిచే
నేవేళన్ బ్రణవాత్మకం బయి జగం ర బెల్లం గనం దాన యా
భావాతీతునిఁ బ్రత్యగాత్తునిఁ బరరబ్రహ్మంబు భావించెదన్.

౧

మ నుమనస్సేవ్య మనంతసత్త్వము కలానూక్తిద్విజాధార మా
గమమూలంబు ప్రకామితార్థఫలసంఘాతప్రగం బాగ్యభా
గమలచ్చాయము భూరిశాఖము బెడం ర గా కాశ్యపాఖ్యాకగో
త్రమహాకల్పక మొప్ప నిద్ధరణి నిరత్యానందసంధాయి యై

౨

అవతారిక ఈపద్యమునందు కల్పవృక్ష కాశ్యపగోత్రపరములుగా నర్థద్యమును చప్పి యున్నది -
టీక (కల్పకపరమునందు) నుమనస్సేవ్యము - నుమనః = పుష్పములచేత - శీవశాసనము
యథాంతరము, (గోత్రపరమున) నుమనః = మంచిమనస్సు గలవారిచేత, సేవ్యము = గీర్వాణుని
(కల్ప) అనంతసత్త్వము - అనంత = మితి లేని, సత్త్వము = చేత గలది, (గోత్ర) అగమ = అగమ
మనఁగా మృత్యువు - అది లేనిది పరబ్రహ్మము - ఆపరబ్రహ్మమే, సత్త్వము = సత్తు గాఁ గలది, (కల్ప)
కలానూక్తిద్విజాధారము - కలా = అవ్యక్తమధురధ్వనులతోఁ గూడిన, నూక్తి = మంచిమాటలు
గల, ద్విజ = పక్షులకు, ఆధారము = ఆశ్రయ మైనది, (గోత్ర) కలా = చతుర్ముఖకలలకుంగలి,
నూక్తి = మంచిమాటలు గల, ద్విజ = బ్రాహ్మణులకు, ఆధారము = స్థాన మైనది; (కల్ప) అగమ
మూలంబు - అగమ = అంతట వ్యాపించిన, మూలంబు = వేళ్ళు గలది; (గోత్ర) అగమ = కమికాగి
వాతూలాంతాష్టావింశన్మహాదాగమములే, మూలంబు = కారణముగాఁ గలది, (ఉద్ధృతప్రసంగము) ప్రకా
మిత = కోరఁబడిన, అర్థఫల = వస్తుసిద్ధులయొక్క, సంఘాత = సముదాయమును, ప్రదంబు = ఇచ్చు
నట్టిది, (కల్ప) ఆర్యభాగమలచ్చాయము - ఆర్య = సత్పురుషులచేత, భాగ్ = పొంగఁదగిన, ఆయు =
నిర్మల మైన, చాయము = నీడ గలది, (గోత్ర) చాయము = ప్రకాశము గలది, తక్కినది సమము; (కల్ప)
భూరిశాఖము - భూరి = అనేకము లైన, శాఖము = కొమ్మలు గలది; (గోత్ర) అనేకము లైన కంఠ
పరంపరలు గలది, నిద్ధరణి = ఈ మర్త్యలోకమందు, బెడం గా = మనోహర మగు చున్న, కాశ్య
పాఖ్యాకగోత్ర = కాశ్యపసగోత్ర మనెడు, మహాకల్పము = శ్రేష్ఠ మైన కల్పవృక్షము, (కల్ప) నిష్కం
ఎప్పుడు, అనంద = సంతోషమును, (గోత్ర) నిత్యానంద = బ్రహ్మానందమును, సంధాయియు = 2వ
గూర్చునదియై, ఒప్పుకొ = ప్రకాశించును.

తే. అట్టి కాశ్యపగోత్రసూరధాబ్ధిచంద్రుఁ, డాత్మవిద్యాశుకుం డవిరద్యావిదూరుఁ
డపురశ్రీపాలవర్ధిభారగవతదీక్షి, తుఁగు మహామహుఁ డతులుఁ డుర దురితహగుఁగు.
క. రాగద్వేషవిదూరుం, డై గరిమ వహించినట్టి ర యాతనినుతుండన్
నాగేశ్వరనామంబున, బా గమరినవాడ సాధురకథవర్తనుడన్.
క. తతవై కృతప్రాకృతభం, స్కృతభాషావై దుషీచిరీరించనుఁడు మహా
మతిరల్లా చక్రేఁక్కుల, కతిశేషాచార్యగురునిఁ ర బ్రణుతించి తగన్.
క. ఘనమతి సీతారామాం, జనేయసంవాద మనెడి ర సత్కృతి కర్థం
బొనరించినాడ నెందును, జను లిది బా గా ననంగ ర ఘమృతకృతిన్.

౩

౪

౫

శ్రీ రఘు.

శ్రీరామచంద్రకరగ్రంథాలయము.

శ్రీ సీతారామాంజనేయసంహారము

ప్రథమాశ్వాసము

టీకాతాత్పర్యప్రతిమాసహితము.

శ్రీరామచంద్రము.

దేవతాస్థానము.

శ్రీమద్వివేకవిజయచరిత్రమున సంగ్రహించుచు భక్తిని
ధీమంతం డగు నాంజనేయుని నసర్వోపేంద్రియాశీలబి
ద్భూతానందాడ వీర నేని కృప న్నోభించు శ్రీరామశ్రీ
రామబ్రహ్మము నంతరంగమున నానందాభిమతిగానె.

౧

అవతారిక. పరశురామపంతుల లింగమూర్తి గురుమూర్తి యనిన ఈ గ్రంథాత్మక తాను రచి
బూనిన సీతారామాంజనేయసంహార మను అద్వైతగ్రంథమంతయును నిత్యకాలశస్వరూప ము

నను 'సమాప్తికామో మంగళ మాచరేత, విఘ్నభ్యంసకామో మంగళమాచరేత' అను శిష్టాచారమునుబట్టి ఆస్తికాద్యైతమతావలంబను లగు శిష్యపరంపరలకు 'అస్మద్గురుభి ర్మంగళ మాచరితమ్, అస్మాభి రపి మంగళ మాచరితక్యమ్' అను ప్రమాణములు దెలియుటకై యీ గ్రంథాదిని 'శ్రీపద్వివర్ణనిజాంఘ్రి' యనెను పద్యములచేత ఇవ్వజేవత యగు శ్రీసీతారామబ్రహ్మమును వినుతించుచున్నాఁడు.

టీక శ్రీమత్ = శోభాయుక్తము లైన, దివ్య = అప్రాకృతము లైన, నిజ = స్వకీయము లైన, అంఘ్రిపద్యములు = పాదకమలములను, భక్తిచేత్ = అపరోక్షజ్ఞానమునకు కారణ మైన, అనన్యభక్తిచేత - అనగా శ్రవణ, కీర్తన, స్మరణ, పాదసేవన, అర్చన, వందన, దాస్య, సఖ్య, ఆశ్రినివేదనము లనెడు తొమ్మిది అంగములు గలదై, బాహ్యము, అనన్యము, ఏకాంతము అని భక్తి ముగ్ధుని ముఖ గల గుణము. వీనిలో బాహ్యభక్తి పరోక్షజ్ఞానమునకును, అనన్యభక్తి అపరోక్షజ్ఞానమునకును, ఏకాంతభక్తి సగ్రూప మైన పరబ్రహ్మమునకును చిద్రూపిణియైన పరబ్రహ్మశక్తికిని చంద్రచంద్రికలవలె ఒక్కటే యనెను నిత్యజ్ఞానమునఁ గలిగెడు నిత్యానందమును అనుభవించుటకును కారణ మని భావము సంసేవించుచుండు భజించుచు, ధీమంతుఁడు = నిత్యానిత్యవస్తువివేకము గలవాఁడు, అగు శాంతిసేయునిజ్ఞ = చిద్రూపము మంతుని, అసత్ = నశ్వరము లైన - దేహ స్థూల సూక్ష్మ కారణ మహాకారణము లనెను యగుర్విధి పాదులకంటె, ఇంద్రియ = చతుర్దశేంద్రియములకంటె, అతీత = వ్యతిరిక్త మైన - సత్తును, చిత్ = సాధుసాధుని నిపేక్ష - స్వయంప్రకాశమాన వస్తుతత్త్వజ్ఞానముచేత నెఱుంగుటగలవనఁ బుట్టిన, భూ = స - అధిగమ్య, అనఁ గుడవు = నిత్య నిరుపాధిక నిరతిశయ సుఖస్వరూపుఁడ వైన, ఈన = నీవే - అనఁగా సద్విగాఁడవ్వగుఁ టుడ వైన నీవే, నేనని = సత్యజ్ఞానానందస్వరూపుఁడ వైన నేనని, కృపణ = నిర్వాణమునఁగిరి, బోధించు = 'తత్త్వమసి' 'త్వ మేవ త దసి' అను మహావాక్యమందలి అభేదార్థమును వుపదేశించు చున్న, శ్రీ = అణిమాద్యైశ్వర్యములు గల, జానకీరామ = సీతారాముఁడనెడు, బ్రహ్మముజ్ఞ = సీతాసాధి సమాన రహిత పరమాత్మును, అంతరంగమునజ్ఞ = మనస్సునందు - అనఁగా దహరాకాశమంగు, అక్రాంతముజ్ఞ = ఎల్లప్పుడును, ఆరాధింతుజ్ఞ = ధ్యానించు చున్నాను

తా స్వయంప్రకాశములును, అప్రాకృతములును, సమప్తి వ్యప్తిరూపు లయిన యాశ్వర తీర్థల కంటె విలక్షణములును అయిన పరమాత్మ ప్రత్యగాత్మస్వరూపములయొక్క స్వకీయపాదనత్వములను గూర్చి చేత నైక్యరూపముగ సేవించు నిత్యానిత్యవస్తువివేకియైన ఆంజనేయుని, వ్యప్తి సమప్తి తేజోగ్రిహమాను మును అన్యతజడదుఃఖరహితమును అయిన సచ్చిగానందరూప ప్రత్యగాత్ముఁడ వైన నీవే యుండు రహిత సత్యజ్ఞానానంద పరమాత్ముఁడ వైన నేనని, సత్యజ్ఞానానందరూప పరబ్రహ్మమైన నీవే సుద దానందరూప ప్రత్యగాత్ముఁడ వైన నీవని సకలపనిషత్సారమాత్రమైన 'తత్త్వమసి' యను శ్రుత్యమును నిర్దేశింతుకరుణచేత నుపదేశించు చున్న సీతారామపరబ్రహ్మమును నామనస్సునందు ధ్యానించుచున్నానని తాత్పర్యము

ఈ పద్యమందు శ్రీజానకీరామబ్రహ్మము ననచోట బ్రహ్మము స్వరూప తటస్థలక్షణములు గల గనుక తనయుపాసనాదైవమైన శ్రీరాముని తటస్థలక్షణముగాను, అట్టి లక్షణము గల శ్రీరామునియే పరబ్రహ్మముగాను, అభేదాధ్యవసాయమువలన రామబ్రహ్మ మనియు, అనిర్గుణపరబ్రహ్మమందు చంద్ర చంద్రికలవలె నిత్యానపాయనియై జగన్నిర్మాణాదిసామర్థ్యములు గల చిత్ప్రకృతియట్లు తటస్థలక్షణ స్వరూపుఁడైన శ్రీరామునకు భార్యరూపముగా శ్రీజానకీదేవియున్నది గనుక జానకీరామబ్రహ్మము నందు తటస్థలక్షణముచేత భక్తజనులకు అణిమాదిసకలైశ్వర్యములను యిచ్చునట్టిది గావున శ్రీజానకీరా.

అదిగా చాక్షుర్య ముదోహా న సహితము.

బ్రహ్మము ననియు యీపద్యమునఁ బ్రాశాసించుచు ఈ పద్యముపేరి నీ గ్రంథమైన దనియు, నీగ్రంథాభిప్రాయముల యీపద్యము సమీక్షించుచునుగల మును

వృత్తలక్షణము తా॥ సాగరాచారవిశేష గాయనముతిట్ల తార్ద్యాలనిశ్రీదేశా॥ ౩
లిమ్ముగ సతాగప్రాప్తే జెల్వగున్. తా॥ ఈ సర్వ సత్య శిక్ష గాములును, ఎరుగు
తార్ద్యాలవృత్తమునకు నుండగలయును.

சுருதம்.

సీ. తనరజోగుణముచేఁ దనరంగ నేదేవి, గల్పించు పఖలలోకమున
దననత్త్వగుణముచేఁ దననరంగ నేకొచ్చు, పోషించు నీనగ్వభూతి
దనతమోగుణముచేఁ దగ సేవగనుచునే, ఒగములనెల్ల సంగక్షయ
దాసుద్ధనత్త్వప్రభావమై యేరాయ, రామాంకమున వజ్రప్రయు
తే. వట్టి భువనైకమూత దరయానమేత, సద్గుణప్రతి నిర్మలసాక్షిసాక్షు
భక్తజనమూనసోద్యాపరపారిజాత, సీత కరుణించి నన్ను గర్జించు

అవతారిక. బ్రహ్మమందలి అవ్యక్త నామ ప్రకృతిని, నిశ్చిన్మ జీవతమును శ్రీ గౌరమా
సీతయం దాగోపించి ఆసీతయే బ్రహ్మత్వాదనాగి సర్వకార్యములకు కారణముగఁ గన్పించు.

టీక ఏదేని = మూలప్రకృతి స్వరూపము గల మేనీతాదేని, తనగోగుణముచేత
 గల తనరగోగుణముచేత, తనరంగణ = తస్యగా, అభిలలోకముల పట్ల = విమలము
 రూపము లైన త్రిభువనములను, కల్పించుక = నిర్మించునో, ఏకామృత = ఏకస్వ, తనసత్త్వ
 శాంతవృత్తి గల తనసత్త్వగుణముచేత, ఈసర్వధూతములక = కనకగణ్డము యాను సుప్త
 రంగణ = తగునట్లు, పోషించుక = రక్షించునో, ఏకధూతుని = శ్రీగుణము, యే
 తమోగుణముచేత = మూలవృత్తి గల తన తమోగుణముచేత, తగ = తప్పనట్లు, తగ
 సుమస్తలొకములను, సంక్షయములేముక = సంపాదించునో, ఏకామృత = ఏనీతాదేని,
 శుద్ధసత్త్వప్రధానము = త్రిగుణములను కల్పించుదురును లయింపఁ జేయుదురును కాని మై
 మే రూపముగాఁ గలదై, రామాంకమునక = పరబ్రహ్మస్వరూపుడైన శ్రీరామునియొడఁ
 తజప్రముక = ఎల్లప్పుడును, వసించుక = నివసించునో - అనఁగా బ్రహ్మప్రసాదముచేత

శ్రీసీతారామాంజనేయ సంవాదము - ప్రథమాశ్వాసము,

మకారములే రజస్సత్త్వ తమోగుణములు, ఇవియే జగత్సృష్టి స్థితి లయములఁ జేయుచున్నవి, వీనికి
 ఓర మైన అర్థమాత్మకే శుద్ధసత్త్వము, ప్రణవమే సీతాదేవి యైన మాయాశక్తి, ఈ ప్రణవార్థమే పురుషుఁ
 ఁన పరమాత్మయని భావము, అట్టి భువనైకమాత-అట్టి = మైన చెప్పఁబడినట్టి, భువన=లోకములకు,
 క్ష=ముఖ్య మైన, మాత = తల్లి యైనదియును-అనఁగా జగత్కారణ మైన దనుట దయాసమేత=కని
 యున్నదియును, సద్గుణవ్రాత-సత్=శ్రేష్ఠము లగు, గుణ=కాంతశమదమాది గుణములయుక్త, వ్రాత=
 లదియును, నిర్మలస్వాంతపూత - నిర్మల = అణవ కార్మిక మాయక మాయేను తిరోధానము
 పంచక్షలరహిత మైన, స్వాంత = మనస్సుచేత, పూత=నిత్యపవిత్రురా లైనదియు, భక్తజన=
 క్తి గల జనులయొక్క, మానస = అంతఃకరణము లనెడి, ఉద్యాన=ఉపపనములయగు గుండెడి,
 క = కల్పవృక్షము నైన, సీత = జానకీదేవి, కరుణించి = దయయుంచి, నన్నుక = నన్ను,
 గాత = పోషించుఁగాక

3 పరమాత్మయందలి త్రిగుణములు గల అవ్యక్తనామక మూలప్రకృతిస్వరూపిణి యైన యేమహా
 అనత్రిగుణములచేత ప్రపంచోత్పత్తి స్థితి లయములను చేయుచు కేవల త్రిగుణ సమతావస్థ గల
 ధ్వజసత్త్వస్వరూపగుణసామ్య మగు చిచ్ఛక్తిస్వరూపిణి యై శ్రీరామునియడమతోడయుండు నెఱుఁగు
 ఁడొక జగత్కారణమై, దయాసమేతయై, కాంత శమ దమా ద్యనంతకల్యాణములు గలగియు, భక్తుల
 కల్పవృక్షము నైన సీతాదేవి అహంకర్త అహంభోక్త అను కించిదగ్ధత్వాగి గుణములుగల
 మకారసంబు చిలికెడు క్రేగంట జూచి సర్వజ్ఞత్వాదిగుణములు గల పరమాత్మకుంగు కల
 అపరోక్షజ్ఞాన మొసఁగి విదేహకైవల్య మిచ్చి రక్షించుఁగాక యని తాత్పర్యము.

వ్యలక్షణము క॥ నలనగసలభరతలలోపల నాటును మీఁద రెండు పద్మాప్తగలంబుల నిడి శు
 తులం । దలవడ నొకగీతఁ జెప్ప నది సీస మగుకా॥ అ॥ నూయ్యనొకనిమీఁద మరరాజునిద్దెలు ।
 రుంబు లేటగీత అర్థము స్పష్టము॥ సీసపద్యమునకు మూడవగుణము మొదటియక్షరమున,
 గీతికి నాల్గవగుణము మొదటియక్షరమును యతిగా నుండవలయును, యతి లేనిచుండల ప్రాస మయిన
 డియే తీరవలయును.

పంచమలముల వివరణము.

అణ మల మనఁగా - పరబ్రహ్మవిషయకజ్ఞానము అప్పుడప్పుడు కలుగఁగా గొనిని ములుగు
 చునది.

కార్మికమల మనఁగా - వేదాంతకాస్త్రవిషయములను గురువులు బోధించినప్పుడు దానియంగు
 న్ని చొరనీయనిది

మాయకమల మనఁగా - పరబ్రహ్మవిషయకజ్ఞానవాసనను యెప్పుడును కలుగనీయనిది.

మాయేయమల మనఁగా - పాపకార్యములయందు మనస్సును చొరపెట్టునది.

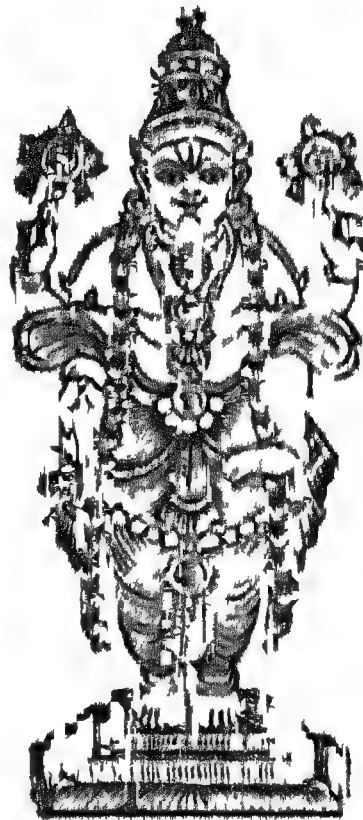
తిరోధానమల మనఁగా - నిత్య సత్య ఋత్యుగ్ధ పరబ్రహ్మమందు అనిత్యబుద్ధిని పుట్టించి పరబ్రహ్మ
 టె వేఱుగా దేవతలు, ఎంత్రములు, క్రియలు, మతములు, సాధనములు కలవు అనియు, అవి
 లు అనియు చెడుబుద్ధిని కలిగించి జననమరణాది దుఃఖములను అనుభవింపఁజేయునది.

శుద్ధసత్త్వప్రధానవిగ్రహుల నిమ్ముల రజస్సత్త్వతమోగుణకుల
 సుధర్మశృంగారవైరాగ్యవేషుల, విశోద్భవస్థితిరవిలయకరులఁ

దప్తకాంచనసీరరధరచంద్రవర్ణుల, శుభకమండలుచక్రశూలధరుల
ఘనసత్యవైకుంఠరక్షలాసవాసుల, వరహంసఖగవృషరవాహనులను
తే. వడ్డుపై శ్వర్యయుతులభారపావధూప్రసన్నమంగళదేవతారసర్వముగా
శాధిపతుల సాక్షాత్పరమాత్మమయుల, బ్రహ్మవిష్ణుమహేశులఁ బ్రస్తుతింతు. ౨

బ్రహ్మ

విష్ణువు

మహేశ్వరుడు.

టీక. తతశుద్ధసత్త్వప్రధానవిగ్రహః—తతః=అతిశయమున, శుద్ధసత్త్వప్రధాన=శుద్ధసత్త్వప్రధానమైన త్రిగుణములు గల-అనఁగా చిత్ప్రకృతి అనెడు శుద్ధసత్త్వముగలిగిన, విగ్రహాలఁ జేసాములుగాఁ గలవారున-అనఁగా నిత్యనిర్గుణ నిర్వికారపరబ్రహ్మమునకు సృష్టిచ్చు కలిగినప్పుడే అంకరణము కలుగును, అట్టి పరబ్రహ్మము శుద్ధస్ఫటికము వంటిది; దానియందు మాయ అవిద్య అవగా విక్షేపము అనెడు పేళ్లు కలిగి అంతఃకరణముయొక్క ఆధానమైన మూలప్రకృతిత్రిగుణములను, అచే జారుచు వుండును. అంగు సత్త్వగుణము తెల్లనిరంగును వృత్తమును కాంతవృత్తియును వీక్షకు యును గలది, రజోగుణము యెఱ్ఱనిరంగును మధ్యమును ఘోరవృత్తియును మానుషసంపదయును గలది, తమోగుణము నల్లనిరంగును అభయమును మూఢవృత్తియును అనుగసంపదయును గలది, ఇట్లు ఒక్కటొక్కటిగా ఆయంతఃకరణముతో చేరినను దానియొక్క గుణధర్మములే కలదగును, ఆ త్రిగుణములలో ఒక్కగుణము ఆయంతఃకరణముతో చేరినప్పుడు తక్కిన రెండుగుణములును అణగియుండును అంతఃకరణముయొక్కస్వభావగుణమైన సత్త్వగుణమును ఆయంతఃకరణమందే స్థిరముగా నిలిపనప్పుడు రజోగుణతమోగుణములు ఆసత్త్వగుణమును అణచఁబాలక తమవిజృంభణమును మాకట్టెను విడిచిపెట్టిన నిప్పుచొప్పున వశించును, పంచప్రాణములలో నాలుగుప్రాణములు భౌతికమైన ఒక్కప్రాణము నిలువనట్లు ఆ రజస్తమోగుణములు రెండును లయించునపుడు సత్త్వగుణమును తనకు తానే లయించును. ఈ త్రిగుణలయావస్థయే శుద్ధసత్త్వము ఇదే చిత్ప్రకృతి. ఈ స్వరూపమైన శుద్ధసత్త్వమే శరీరములుగాఁ గలవానినియు, అప్రకృతియే దివ్యమంగళవిగ్రహులనియు భావము, లేక అతిశయమైన మూలప్రకృతియొక్క శూన్యసత్త్వమిత్రసత్త్వ శుద్ధసత్త్వరూపములలో మేలి

శ్రీ సీతారామాంజనేయ సంవాదము - ప్రథమాశ్వాసము.

శుద్ధసగుణసామ్య మైన ప్రకృతియే శరీరములుగాఁ గలవా రని అర్థాంతరము ఇయులఁ =
 క మూఢవృత్తులకు స్థానము లైన, రజస్వత్వతమోగుణకులఁ = మలినసత్వప్రధాన
 యొక్క గుణము లైన రజోగుణ సత్త్విగుణ తమోగుణములు గలవారను - అనఁగా
 మోహపారములు గలవా రని భావము స్వ = స్వకీయ మైన, ముఢగ్మ = జేగోర్జము
 మించిత విధినిషేధప్రాయశ్చిత్త కామ్యకర్మాచరణములును, శృంగారః = పుష్పనిగదవస్త్ర
 సంకారములును, వైరాగ్య = ఇహ పరలోక ఫలభోగవిరగమును, వేషులఁ = వేషముగాఁ
 విశ్వోద్భవస్థితివిలయకరులఁ - విశ్వ = నామరూపములు గల ప్రపంచములులకు, గచ్ఛత =
 స్థితి = ఉండుటను - అనఁగా పొలనము, విలయ = నాశనమును, కరులఁ = పేయనట్టి
 క విశ్వశబ్దమునకును సకలశబ్దములకును మొదటిదియును సర్వ శబ్దస్వరూపమును అయిన
 తర్థము గనుక ఓంకారరూప సర్వశబ్దోత్పత్తిని, శబ్దవృద్ధిని, నిశ్చయ మైన పాత్రహ్యమును
 త శబ్దలయమును చేయువా రని అర్థాంతరము - అనఁగా ఓంకారరూప సర్వశబ్దజాలమును
 ప త్రుంప కారణు లనుట 'శ్లో. ఓంకార శబ్దశబ్ద శబ్దా వేదా ప్రహ్వజా సురా |
 వినిత్యతౌ తిస్మా న్మాంగళికా వుభౌ. తప్తకంచన = అపగంగీయుక్కు, నీగధగ =
 క్కు, చంద్ర = చందమామయొక్క, వర్ణులఁ = చ్చాయవగటి దేహచ్ఛాయలు గలవారను -
 ని నల్లని తెల్లని శరీరచ్ఛాయలు గలవా రనుట శుభ = మంగళశకరము లయిన, కమండలు =
 య మయిన కలశమును, చక్ర = చిత్ప్రకృతిమయ మయిన ముదగ్ధనమును, గూల = దిగవిగ్ధి
 లన త్రిశూలమును, ధరులఁ = పూనినవారును, ఘ = శ్రేష్ఠము లైన, సత్య = సత్యబోధిమును,
 నికుంఠపురమును, కైలాస = వెండికొండయును, వాసులఁ = ఉనికిపట్టుగాఁ గలవారను -
 శోక్తోత్కృష్టము లైన, సత్య = సత్తును, వైకుంఠ = కుంఠ మనఁగా నశించునది అజ్ఞానము - వైకుంఠ
 ంపనిది జ్ఞానము, అనఁగా చిత్తును, కైలాస = కేళీనాం ఆనందానాం సముదాయః - కైలం
 స్థీయత యితి కైలాసః అని వ్యుత్పత్తి, అన ఉపవేశనే యని ధాతువు, కేలి యనఁగా
 దానిగుంపు కైలము, దానిచేత నుండునది - అనఁగా ఆనందమును, వాసులఁ = ఉనికిపట్టు గల
 ఁగా సచ్చిదానందములే స్థానములుగాఁ గలవా రని అర్థాంతరము | వగ = శ్రేష్ఠము లైన,
 రాశమును, భగ = గరుత్మంతుఁడును, వృష = నందికేశ్వరుఁడును, వాహనులఁ = వాహన
 లవారును, లేక వ్రత = ఘనము లైన, హంస = శివబీజ మైనవా కారమును - శక్తిబీజ మైనస కారమును -
 కు మైన చిద్బిందువును కలది హంస, అది ప్రకృతిమయ మైన ప్రపంచజ్ఞానమును, శివమయ మైన
 నమును అనెడు రెండు ఆత్మలు గలిగి చిద్బిందురూపమున సకలప్రాణుల సహస్రారకమ
 కు సుచరించుచుండును, అట్టి హంసమును 'భగ భేచి దాకాశే గచ్ఛతీ భగః' అనఁగా దిగ
 నిరుగునది గనుక భగము - అనఁగా మనస్సు, దానికి పగలురాత్రులును, లేజోధూమములును,
 ఓములును, ఉత్తరాయణదక్షిణాయనములును, దేవయానపితృయానములును, నూర్యచంద్ర
 ల, కర్మభక్తులును, సంకల్పవికల్పములును మొదలగునవియే ఆత్మలు, అట్టి మనస్సును, వృష =
 లకుఁ దగిన విధి నిషేధ ప్రాయశ్చిత్తకామ్యము అనెడు చతుర్విధకర్మములతోఁ గూడినది
 దియే తపస్సు, పరిశుద్ధము, దయ, సత్యము అనెడు నాలుగుపాదములు గలది, అట్టి ధర్మమును;
 = విధి - గరుగువా రని అర్థాంతరము - మధునైశ్వర్యయుతులఁ = విశ్వర్యము, ధైర్యము, కీర్తి,
 నము, వైరాగ్యము అనెడి మద్విధసంపదలతోఁ గూడినవారు - లేక ఉత్పత్తిని, లయమును,
 కర్మభక్తులును, సంకల్పవికల్పములును మొదలగునవియే ఆత్మలు, అట్టి మనస్సును, వృష =

తా. వేదవాదులు ఏమహానుభావని వేగములకు ముందటిని యైన ఓంకారమునకును లోకము యొక్క పుట్టుకకును కారణుడైన చతుర్ముఖబ్రహ్మ యనియు, సాందరాశ్రయి విభాసాగులు విష్ణుమూర్తి యనియు, సాంఖ్యులు జీవుడనియు, ప్రకృతివాదులు మాలప్రకృతి యనియు, అద్వైతులు సగ్రబ్రహ్మ మనియు, శైవులు రుద్రుడనియు గణవిధములుగ నొని ముగ్గురుగా ఆగణాధిపతిని భూనిదురున్నా నని తాత్పర్యము.

పద్యలక్షణము. ౪॥ కందము పురశరగణముల | కందముగా భగవదలము లట యతి యున్నది | నొం దను నలజలు నాటిట | నొంగుం గుద గురువు జగణ ముండగు చేసి.

మ. తనరంగాయముచేత రామచరణోద్వంద్యదాస్యంబు హెచ్చినభక్తిం దగువాక్కుచే ననిశముగ శ్రీరామనామప్రకీర్తనముం జిత్తముచేత రామవరతత్త్వధ్యానముం జేయు శ్రీహనుమంతుఁ నముపాశ్రయింతు మదభీష్టార్థంబు సిద్ధింపఁగన.

టీక. హెచ్చిన = మిక్కుట మైన, భక్తి = ప్రీతితో, తనర = గమ్య మగునట్లు, రామము చేత = శరీరముచేత, రామ = శ్రీరామునియొక్క, ఉదాద్యంద్య = పాదముగ శ్రమయొక్క, ఏక = ముఖ్యమైన, దాస్యంబు = సేవను, తగువాక్కుచేత = ఉచిత మగు వాక్కుచేత, అనిశముగ = ఎల్లప్పుడు, శ్రీరామనామప్రకీర్తనము = శ్రీరామనామస్మరణమును, దిత్తముచేత = మనస్సుచేత, రామవరతత్త్వ = పరమాత్మ యైన శ్రీరామునియొక్క, ధ్యానమున = నిష్ఠను, చేయు = చేయునట్టి, శ్రీ = అశిమాది సుపదలు గల, హనుమంతుఁ = అంజనేయుని, మదభీష్టార్థంబు = మత్ = నామొక్క, అభీష్ట = కాంక్ష మగు, అర్థంబు = కోరికను, సిద్ధింపఁగ = నెఱవేఱుటకొఱకై, సముపాశ్రయింతు = సేవిం చేదను.

తా. మిక్కుటపు భక్తివలన శరీరముచేత శ్రీరామవంద్రుని పాదపద్మసేవయును, వాక్కుచేత శ్రీరామనామస్మరణములును, మనస్సుచేత శ్రీరామునిస్వరూపధ్యానమును ఎల్లప్పుడును నీ యునున్న అంజనేయుని నా కోరిక నెఱవేఱుటకొఱకై సేవించుచున్నా నని తాత్పర్యము.

పద్యలక్షణము. మ॥ స్థయదూరావిలసత్ప్రయోదశశయితా మస్తీధవిద్రీతావ్యాస మయ్యత సభరంబులన్న మమవప్రవాగంబులం గూడిన॥ తా. మస్తీధవృత్తమునకు సభర నమ గు ర గలము లును, గర-గవ యతరమునంగు యతియు ముండవలయు ననుట.

క. ఆరయ మద్బాల్యంబున, గారివమునఁ జిత్తశుద్ధిరకరముగ నాకుం దారకయోగముఁ దెలిపిన, నారాయణగురువులను మనసంబునఁ గొలుతు.

టీక. ఆరయ = నిత్యానిశ్యములను విచారించుటకై, మద్బాల్యంబున = నామొక్క అష్టాదశ యందు-లేక, 'గ్రహధారణపటు ర్బాలః' అను తగ్గుసంగ్రహవ్యాఖ్యానాధారముచేత గ్రహగధారల యందు ద్రఢిమ గల కాలమునం దని చెప్పవచ్చును గాని, 'శ్లో॥ పంచసంవత్సరో బాలః తుమాకో గ్యాద కాబ్దకాః | యువాప్యైః పంచవింశత్యాః కృద్ధ సాన్తప్తతివార్షికః' అనెడు శ్లోకాభిప్రాయమునుబట్టి అయిదు సంవత్సరములవయస్సు గల కాలమందని చెప్పరాదు; గారవమున = ప్రేమచేత, నాకుం = చిత్తశుద్ధిర కరముగ = మనఃప్రసన్నతకొఱకు, తారకయోగము = అక్షిపురుషోపాసనానుసంధానమును, తెలిపి = ఉప దేశించిన, నారాయణదేశికులను, మనంబు = మనసునంగు, కొలుకుం = భజింకును.

సంస్కృతకవిస్తోత్రము.

శా. లోకాలోకపరీతభూచరమహాలోకోపకారంబుగా

శ్రీకల్యాణకరోరుకావ్యచయముల్ స సిద్ధంబుఁ గావించి సు
శ్లోకుల్ పుణ్యమతుల్ జగద్గురువులై స శోభిల్లు చున్నట్టి వా
ల్లీకి వ్యాస మయూర బాణకవి కాలీదాసులం గొల్చెదన్.

టీక లోక=ఇహపరలోకములైన మర్త్య స్వర్గ సత్య వైకుంఠ కైలాసములగుందును, అలోక=మోక్షమందును, పరీత=వ్యాపకులైన, భూ=భీషజాగ్ర జాగ్ర మహాజాగ్ర స్వప్న జాగ్రత్స్వప్న స్వప్నజాగ్ర తుషుప్త అనెడి అజ్ఞానభూము లేడింటియందును - శుభేచ్ఛ విచారణ తనుమానసి సత్త్వా పత్తి అసంసక్తి పదార్థభావన తుర్యము అనెడు జ్ఞానభూము లేడింటియందును, చర=సంచరించు గల, మహాలోకోపకారంబుగాక-మహత్=శ్రేష్ఠులైన, లోక=పామరజనులకును పండితజనులకును ||ని|| 'లోకస్తు భువనే జనే' అని అమరము. ఉపకారంబుగాక=మేలు కలుగునట్లుగా లేక, చక్రవార్యపగ్వతి పర్యంత మైన భూమండలమందు సంచరించు మహాజనులకు ఉపకారముగా నని యర్థాంతరము, 'లోకా లోక శ్చక్రవార్యః' అని అమరము శ్రీ=శ్రీవర్గసంపదలును, కల్యాణ=మోక్షమును, కగ=ఇచ్చుచున్న, ఉరు=గొప్పలయిన, కావ్య=గ్రంథములయొక్క, చయములు=సమూహములను, సిద్ధంబుగావించి=నెఱవేర్చి, సుశ్లోకుల్=సత్కీర్తిని పొందుచున్నవారును ||ని|| 'పద్యే యశస్విచ శ్లోకః' అని అమరము పుణ్య మతుల్=నిర్దోష మైన బుద్ధులు గలవారును, జగద్గురువులై=సకలజనులకును గ్రంథరూపముగ జ్ఞానము సుపదేశించుటవలన లోకాచార్యులును యై, శోభిల్లుచున్నట్టి=ప్రకాశించుచుండిడు, వాల్మీకి=ప్రాచీన మని, వ్యాస=వేదవ్యాసుని, మయూర=మయూరకవిని, బాణకవి=బాణుడను కవిని, కాలీదాసులులక=కాలీదాసుడు మొదలైనవారిని, కొల్చెదన్=సేవించుచున్నాను.

తా ఇహలోక మైన మనుష్యలోకమందలి భోగములయందును, పరలోకములైన స్వర్గలోక సత్యలోక వైకుంఠ కైలాసములయందలి భోగములయందును అపేక్ష గలిగి భీషజాగ్రత్తి, జాగ్రత్తి, మహా జాగ్రత్తి, జాగ్రత్తిలో స్వప్నము, స్వప్నము, స్వప్నజాగ్రత్తి, తుషుప్తి అనెడి అజ్ఞానభూములు లేడింటి యందును సంచరించు పామరులకును, మోక్షమునందు అపేక్ష గలిగి శుభేచ్ఛ విచారణ తనుమానసి సత్త్వా పత్తి సంసక్తి పదార్థభావన తురీయము అనెడు జ్ఞానభూములు లేడింటియందును సంచరించు పండితుల కును మేలు కలుగునట్లు ధర్మము అర్థము కామము అనెడు త్రివర్గసంపదను, మోక్షసంపదను కలుగఁ జేయు మహాగ్రంథములను రచించి అధికకీర్తిని పొందుచున్నవారును, గాగర్వేష కామక్రొధాదులు లేని బుద్ధులు గలవారును, ఎల్లజనులకును గ్రంథరూపముగ బ్రహ్మజ్ఞానమును పుపదేశించుటవలన లోక ములకు ఆచార్యులును అయిన వాల్మీకులను, వేదవ్యాసులను, మయూరకవిని, బాణకవిని, కవియైన కాలీదాసుని సేవించు చున్నా నని తాత్పర్యము.

సుకవివర్ణనము.

జే. మహిత గురులఘువర్ణధరర్థములు నియమ

ములుఁ గలితకర్తృకర్తృక్రియలుమ దెలిసి

నామరూపావ్యయవిలక్షణంబు లాత్మ

నెఱిగిన కవీశ్వరుండె కవీశ్వరుండు

అవతారిక. ఈ పద్యమంగు సత్కవిపరముగను, బ్రహ్మచేత్రపరముగను అర్థద్యము గలుగునట్లు జెప్పించువాడు.—

టీక కవిపర మయిన అర్థము.—చుహిత=చుహితము లేన, గురులఘువర్గ=గురువు లఘువు యొక్క ములు గల అక్షరములయొక్క, ధర్మములు = పద్ధతులు ||నూ|| (దీర్ఘ సంయుక్తాద్యః పూర్వానుస్వార పూర్వవర్గశ్చ గురవశ్చేహ త్వర్ణే లఘుక్షరా ఇతి శ్లోకాః) అనెడు సూత్రప్రకారము గురులఘువులవర్గ విభాగమును యెఱిగినవాడై, నిరుపములు = గణయతిప్రాసనిబంధనములను, కలిత = చుహితము లయిన, కర్తృ = కర్తృపదములను, కర్మ=కర్మములను, క్రియలు=ధాతువులను, కలిసి = ఎఱిగి, శామ=ప్రాతిపదికములయొక్కయు, రూప = విభక్తివికారములయొక్కయు, అవ్యయ = లింగములను విభక్తులును లేని అవ్యయములయొక్కయు, విలక్షణంబులు = లక్షణములను, ఆత్మీయ = యధీయంగు, ఎఱిగిన కవీశ్వరుండె = తెలిసిన కవిశ్రేష్ఠుడే, కవీశ్వరుండు=గ్రంథములను గదియించువారిలో నుత్తముడు.

తా గురువులు లఘువులు నయిన అక్షరముల నిర్ణయములను, గణములు యగుట ప్రాసములు కర్తృపదములు కర్మలు క్రియలు ప్రాతిపదికములు అప్రాతిపదికములకు విభక్తుల చేరికలన నేర్పడు రూపములు అవ్యయములు అనువాని లక్షణములను బాగుగ తెలిసినవాడే కవీశ్వరుడు గాని తక్కిన వాడు కవీశ్వరుడు కాదని తాత్పర్యము

టీక బ్రహ్మచేత్రపర మైన అర్థము.—చుహిత=చుహితము లయిన, గురువర్గ=బ్రాహ్మణాగి శ్రేష్ఠ జాతులయొక్కయు, లఘువర్గ=చండాలాదినీచజాతులయొక్కయు, ధర్మములు=కులాచారములను, నిరుపములు=నిష్ఠలను, కలిత=నుందగము లయిన, కర్తృ=కర్మానుగుణ్యము లయిన కర్తృత్వములను, కర్మ=కర్తృగుణ్యము లయిన కర్మములను, క్రియలు = కర్మానుగుణ్యము లయిన ఫలభోగసిద్ధులను, కలిసి=ఎఱిగి, శామరూప=మాయాకల్పితము లయిన శామరూపములు గల జగత్తును, అవ్యయ = శాశ్వతము లేని, విలక్షణంబు = సాక్షిభావమును-అనగా పరబ్రహ్మమును, ఆత్మీయ = ఆనయంగు, ఎఱిగినకవీశ్వరుండె = తెలిసినబ్రహ్మచేత్రయే, కవీశ్వరుండు=బ్రహ్మకు నియామకుడు-అనగా పరమపురుషుడని భావము.

తా. బ్రాహ్మణులు శ్రుత్రియులు వైశ్యులు కూడ్రులు అనెడు శ్రేష్ఠజాతులయు, చండాలులు మొదలయిన నీచజాతులయు, కులాచారములను, నిష్ఠలను, కర్మలకుఁ దగిన కర్తృత్వములను, కర్తృత్వములకుఁ దగిన కర్మములను, కర్మములకుఁ దగిన ఫలభోగసిద్ధులను యెఱిగి మాయాకల్పితము లయిన శామరూపములు గల జగత్తును, శాశ్వతము లేని పరబ్రహ్మమును ఆనయంగుఁ దెలిసిన బ్రహ్మచేత్రయే బ్రహ్మకు నియామకుఁ డయిన పరమపురుషుడని తాత్పర్యము

వ. అట్లు గావున.

టీక. కవిలక్షణము లిట్టివి గనుక.

ఆంధ్ర కవి ను తి.

ఉ. నన్నయభట్టు నాంధ్రకవి నాథునిఁ దిక్కనసోమయాజుని
బన్నగ సోమనత్కవిని శ భాస్కర బమ్మర పోతరాజుల
మున్ను ప్రసిద్ధి గాంచు కవిముఖ్యుల నందఱ నెమ్మనంగు
నెన్ని నమస్కరించెద నగివ్వఫలాప్తి దనర్చునట్లుగాన్.

టీక ఆఁధ్రకవినాథునిక = తెనుఁగుకవులలో మేటి యైన, నన్నయభట్టుక = వాగనుకాసునిని, తిక్కనసోమయాజినిక = తిక్కనసోమయాజిని, పన్నగక = ఒప్పద మగునట్లు, సోమసత్కవిక = వాగన సోమఁ డను కవిశ్రేష్ఠుని, భాస్కర బమ్మెరపోతరాజులక = భాస్కరకవిని బమ్మెరపోతరాజును, మున్ను = పూర్వము, ప్రసిద్ధిఁగాంచు = ప్రఖ్యాతిం జేందిన, కవిముఖ్యులనందఱక = కవిశ్రేష్ఠులనందఱిని, నెచ్చునంటు లొక = హృదయమందు, అభిప్ర = కోరఁబడిన, ఫలాప్తి = ఫలసిద్ధి, తనర్చునట్లుగాక = లభించునట్లుగా, ఎన్ని = పొగడి, నమస్కరించెదక = మ్రొక్కెదను

తెనుఁగుకవులలో మేటి యైన నన్నయభట్టును, తిక్కనసోమయాజిని, వాగనసోమని, భాస్కరుని, బమ్మెరపోతరాజును, మఱియును పూర్వము ప్రసిద్ధి జేందిన మహాకవులనందఱును వాఁకోరిక నెఱవేఱుటకు పొగడి నమస్కరించు చున్నానని తాత్పర్యము.

పద్యలక్షణము ఉ॥ భానుసమానవిశ్వరసభారలగంబులు గూడి విశ్రమస్థానమునంగుఁ గన్ద్యుగము తంబుగ నుత్పలమాలయై చనుక తా॥ భ ర న భ భ ర ల గణములును, పదింటయతియు నుండవలయును

కు క వి ని ం ది న ము.

క. శుద్ధపదయుక్తిఁ దొఱఁగి య, బద్ధముచు నిబద్ధిగా నిబద్ధి నొగి మహా

బద్ధముగాఁ గను కుకవుల, నౌద్ధత్వము మానుకొఱకు శ నభినందింతున్. ౧౧

అవ ఈ పద్యమందు కుకవిపరముగను, అవివేకిపరముగను అర్థద్వయము గలుగునట్లు జెప్పెను.—

టీక కుకవిపరమైన అర్థము — శుద్ధపదయుక్తిక = సుశబ్దప్రయోగములను, తొఱఁగి = విడిచి, అబద్ధముక = అపశబ్దమును, నిబద్ధిగాక = సుశబ్దముగాను, నిబద్ధిక = సుశబ్దమును, ఒగిక = వరుసగా, మహాబద్ధముగాక = మిక్కిలి అపశబ్దముగాను, కనుకుకవులక = మాచెడు భాషాజ్ఞానము లేని కుద్రకవులను, నౌద్ధత్వముక = గర్వమును, మానుకొఱకుక = విడిచెడునిమిత్తము, అభినందింతుక = కొనియాడుచున్నాను.

తా. మంచిశబ్దములను ప్రయోగించుటను మాని అపశబ్దమును సుశబ్దముగాను, సుశబ్దమును మిక్కిలి అపశబ్దముగాను తలఁచెడు కుత్సితకవులను మేము సమస్తము తెలిసినవారము, మేము రచించిన గ్రంథములు శ్రేష్ఠము లయినవి అనెడు అభిమానమును మాపుటకై ప్రార్థించుచున్నా నని తాత్పర్యము

టీక అవివేకిపరమైన అర్థము — శుద్ధపదయుక్తి = పరిశుద్ధ మయిన పరమమోక్షస్థానప్రాప్తిని, తొఱఁగి = వదిలి, అబద్ధముక = అసత్య మయిన జగత్తును, నిబద్ధిగాక = సత్య మయిన పరబ్రహ్మముగాను, నిబద్ధిక = సత్యమైన పరబ్రహ్మమును, ఒగిక = క్రమముగా, మహాబద్ధముగాక = మిక్కిలి అసత్య మయిన జగత్తుగాను, కనుకుకవులక = అవలోకించునట్టి బ్రహ్మజ్ఞానము లేని అవివేకులను, నౌద్ధత్వముక = కుతర్కవాద విజృంభణమును, మానుకొఱకుక = వదిలుటకు, అభినందింతుక = పొగడుచున్నాను

తా. ఆణవము కార్మికము మాయికము మాయేయము తిరోధానము అనెడు పదమలములు లేని మోక్షమును పొందఁదగిన యుక్తిని వదిలి, అసత్యము జడము దుఃఖము రూపము గాఁ గల దైన జగత్తును, సత్యము విజ్ఞానము ఆనందము రూపముగాఁ గల పరబ్రహ్మ మని తలంచి, సత్య మైన పరబ్రహ్మమును అసత్య మైన జగత్తుని యెఱింగి వేదాంతకాస్త్రరహస్యము లన్నియును చక్కగాఁ దెలిసినవార మను క్రొవ్వచేత విజ్ఞులొగడి అవివేకులను కుతర్కవాదములు మానుటకు వినుతించుచున్నా నని తాత్పర్యము.

మ. గరిమక స్వీర్ణ మనేకభూషము లై శ కన్పట్టుచందంబునం

బరమాత్మం డఖిలప్రపంచమయుఁ డై శ భాసిల్లు న ట్లాటచే

సురసిద్ధోరగయతుకిన్నరనరస్తోమాది శశ్వ చ్చరా

చరయాపోజ్జ్వలనర్వభూతములకుఁ గ నగ్భక్తిఁ గో మొక్క దక్ష

౧౩

టీక గరిమఁ = గౌరవముచేత, స్వగ్ధము = బంగారు, అపేక్షభూషణములై = గహువిధాభరణములై, కన్పట్టుచందంబుఁ = తోచుచుండుటవలన గేగతలు సిద్ధులు పన్నుగులు యతులు కిన్నరులు నరులు మొగలయిన స్థానజంగమప్రాణులకుఁ బహుభక్తితో నమస్కరించుచున్నాను.

తా. బంగారు బహువిధములైన ఆభరణములై నవలగుచున్నట్లు పరగ్రహము ప్రపంగస్వరూపుడై తోచుచుండుటవలన గేగతలు సిద్ధులు పన్నుగులు యతులు కిన్నరులు నరులు మొగలయిన స్థానజంగమప్రాణులకుఁ పహుభక్తితో నమస్కరించుచున్నానని తాత్పర్యము.

వ. అని యిష్టదేవతాస్థానంబును సగ్గురుక్మీర్తనంబును సంస్కృతాంధ్రసత్కవిస్తోత్రంబును గావించి యేను ముముక్షుజనహితంబును సంసారసాగరోక్షాంకంబును దారక సాంఖ్యామనస్కాత్మకంబును జీవబ్రహ్మైక్య సాక్షాత్కారసాధారణకారణంబునైన రాజయోగంబుగలయు నొక్క ప్రబుధంబుగా రదియింప నిశ్చయించి పరిమైకాంతంబున శ్రీగురుమంత్ర దేవతా తత్వానుసంధానంబున సేయు చున్న సమయంబున.

౧౪

టీక. అని = ఈ ప్రకారము, ఇష్టదేవతాస్థానంబును = ఇష్టదేవతాస్థితమును, సగ్గురుక్మీర్తనంబును = సదాచార్యస్తుతియును, సంస్కృతాంధ్ర సత్కవిస్తోత్రంబును = సంస్కృతాంధ్ర ముఖివిస్తవమును, కావించి = చేసి, ఏను = నేను, ముముక్షుజ = మోక్షాపేక్ష గల జనులకు, హితంబును = మేల్పడయియును, సంసార = సంసృతి యనెడు, సాగర = సముద్రమును, ఉత్తారకంబును = దాఁకించునదియును, తారక సాంఖ్యామనస్కాత్మకంబును = తారక సాంఖ్య అమనస్కరూపములే స్వరూపముగాఁ గలదియును, జీవ = జీవబ్రహ్మైక్యము, బ్రహ్మ = పరబ్రహ్మమునకు, విశ్వ = కూడినది, సాక్షాత్కార = అపరోక్షముగాఁ జేయుటయందు, సాధారణ = అసాయాసమైన, కారణంబును = హేతువును, విదగ్ధయోగంబంతయుఁ = అగు జ్ఞానయోగమెల్లను, ఒక్కప్రగంధంబుగాఁ = ఒకప్రగంధముగా, రదియింపఁ = నిర్మించుటకు, నిశ్చయించి = నిర్ణయించి, పరమ = శ్రేష్ఠమైన, ఏకాంతంబున = విజనప్రదేశమున, శ్రీ = అణిమాద్యష్టసిద్ధులు గల, గురు = చహుదేవాచార్యస్వరూపమైన, మంత్రదేవత = తారకచంద్రాదిదేవతయైన రామచంద్రనియొక్క, తత్త్వ = యథార్థస్వరూపమైన పరగ్రహమునకును, ఆత్మ = తానైన కూటస్థతన్యమునకును, అనుసంధానంబుఁ = విశ్యమును, చేయుచున్న సమయంబున = ఒకరించుచున్నప్పుడు.

తా ఈవిధముగ ఇష్టదేవతలను పొగడి గురువులను వినుచించి సంస్కృతికవులను ఆంధ్రకవులను కొనియాడి మోక్షాపేక్ష గల జనులకు మేలయినదియును, సంసార మనెడు సముద్రమును దాఁకించునదియును, తారకము సాంఖ్యము అమనస్కము అనెడు యోగములే స్వరూపముగాఁ గలదియును,

జేహేంద్రియాదులు నే ననెడు భ్రమను వీడిన శుద్ధజీవునకును సత్యము విజ్ఞానము ఆనందము నిత్యము నిర్మలము అనెడు పంచలక్షణములు గల పరబ్రహ్మమునకును వికలమును ప్రత్యక్షముగ జేయుటకు ముఖ్య కారణమును అయిన రాజయోగమునంతయును ఒక్క గ్రంథముగా నేఁ జేయఁదలంచి జనులు లేనిచోటఁ గూర్చుండి శ్రీమహాదేవాచార్యనిరూపమును ధరించిన శ్రీరామునిస్వరూప మైన పరమాత్మకును, తా నైన ప్రత్యగాత్మకును వికలరూప మైన ధ్యానమును చేయు చున్న సమయమునను అని తాత్పర్యము

ప్ర బంధ హేతువు.

సీ కమనీయవరదివ్యశ్రకాంచనచేలంబుఁ, గాషాయవస్త్రంబుశ్రగా ధరించి
చాపబాణంబులు శ చంచత్కమండలు, దండముల్లాగ హాశస్త్రములఁ బూని
రమణీయరత్నహారంబు రుద్రాక్షమాలికగా గళంబున శ లీలఁ దాల్చి
సీతావధూటిని శ శ్రీరాజయోగాహ్వయాధ్యాత్మవిద్యగా శ నవధరించి

తే. ప్రేమ మీఱంగ శ్రీరామ శ రామ రామ
యనుచుఁ దనపేరు నుడువుచు శ నదృశముగ
శ్రీమహాదేవగురుఁ డైన శ రామవిభుఁడు
గరుణతోడుత నెదుర సాక్షాత్కరించె.

౧౫

టీక శ్రీమహాదేవగురుఁ డైన రామవిభుఁడు—శ్రీ = నిత్యవిభూతి గల, మహాదేవగురుఁ డైన=మహాదేవనామము గల గురురూపమును ధరించినట్టి, రామవిభుఁడు=శ్రీ రామమూర్తి - అనఁగా ఈ గ్రంథకర్తకు మహాదేవుఁ డను పరివ్రాజకుఁడు ఉపదేశగురువును, శ్రీరామమూర్తి యిష్టదైవమును గనుక ధ్యానకాలమునందు శ్రీరామమూర్తియే గురురూపముగ బ్రత్యక్ష మయ్యె నని భావము. కమనీయ=రమ్యమును, వర=శ్రేష్ఠమును, దివ్య = ప్రకాశమానమును, కాంచన = స్వర్ణమయమును అగు, చేలంబు = వస్త్రమును, కాషాయవస్త్రంబుగాఁ = కావిపుట్టముగా, ధరించి = తాల్చి, చాపబాణంబులు = ధనుర్పాణములను, చంచత్ = మెఱయు చున్న, కమండలుదండములుగాఁ = కుండీకగను బ్రహ్మదండముగను, హస్తములఁ బూని = చేతులయందు ధరించి, గళంబునఁ = కంఠమంగు, రమణీయరత్నహారంబుఁ = గుందరమగు మణిసరమును, రుద్రాక్షమాలికగాఁ = రుద్రాక్షలదండ యగునట్లుగా, లీలఁదాల్చి = విలాసము ధరించి, సీతావధూటిఁ = సీతాదేవిని, శ్రీ = శోభాయుక్త మైన, రాజయోగాహ్వయ = అరువస్కయోగ మనుపేరు గల, అధ్యాత్మవిద్యగాఁ = బ్రహ్మవిద్యగను, ఆవధరించి=అంగీకరించి, ప్రేమమీఱంగఁ = ప్రీతి యధికయించునట్లు, శ్రీరామ రామ రామయనుచుఁ = శ్రీరామ రామ రామ యని, తన పేరు = తన నామమును, నుడువుచుఁ = జపించుచు, అదృశముగఁ = అశ్చర్యముగా, కరుణతోడుతఁ = దయతోడ, ఎదురఁ = ఎదుటను, సాక్షాత్కరించెఁ = ప్రత్యక్ష మాయెను

తా. శ్రీమహాదేవగురురూపమును ధరించిన శ్రీరామమూర్తి మనోహరమై శ్రేష్ఠమై బంగారు మయమై ప్రకాశించు సీతాంబరమును కావినలువఁగా ధరించి, విల్లును కమండలువుగను, అమ్మును కట్టగను చేతులయందు పూని, మెడయందలి సాగసైన రత్నాలదండను రుద్రాక్షలదండగను, సీతాదేవిని రాజయోగ మనెడు బ్రహ్మవిద్యగను తాలించి శ్రీరామ శ్రీరామ శ్రీరామ అని తన పేరును స్మరించుచు మిక్కిలి నింతగా కరుణతోడఁ బ్రత్యక్ష మయ్యె నని తాత్పర్యము.

వ. ఇట్లు శిష్యవాత్సల్యంబున సాక్షాత్కరించి మదీయ దీర్ఘదండనమస్కారంబులు
చతుర్విధపురుషార్థప్రద చతురక్షరసమన్విత నారాయణస్తరణపూర్వకంబుగా
వంగీకరించి కలకలనవ్వుచు శరీరత్రయ విలక్షణావస్థాత్రయ సాక్షి పంచ
కోశవ్యతిరిక్త సచ్చిదానందస్వరూప ప్రత్యగాత్ముండ వైన నీవ సత్యజ్ఞానానంద
స్వరూప పరమాత్ముండ వైన నేను, సత్యజ్ఞానానందస్వరూప పరమాత్ముండ వైన
నేన సచ్చిదానందస్వరూప ప్రత్యగాత్ముండ వైన నీవని సర్వోపనిషత్సారభూతా
ర్థం బైన పరమత త్వరహస్యార్థం బుపదేశించి యాయభేదవిఘ్ననదృష్టిచేత నిరం
తరంబు న న్నవలోకించుచు జీవన్ముక్తిసుఖం బనుభవింపుము, ప్రారబ్ధభోగావసాన
సమయంబున ఘటాకాశంబు మహాకాశంబునం గలసినవిధంబున నాయంగు
విదేహావైవల్యంబు నొందెను, సందేహంబు లేగు అని యాజ్ఞాపించి యిప్పు డీవు
బ్రహ్మాండపురాణంబునం వధ్యాత్మరామాయణం బుమామ పేశ్వరసంవాద
రూపం బై యొప్పు నందు శ్రీరామహృదయం బను నితిహాసంబు సీతారామాంజ
నేయసంవాదంబున బ్రవర్తిల్లు నది సంతే పరూపంబుగావున నయ్యర్థంబు విస్తరించి
యొక్క ప్రబంధంబుగా రచియించి నాపేర నంకితంబు సేయుము, సర్వపాపవిని
ర్ముక్తుండ వై కృతార్థుండ వయ్యెద వని యానతిచ్చి తిరోహితుడయ్యె, నంతట
మేల్కని పరమానందభరితాంతఃకరణుండ వై.

౧౬

టీక ఇట్లు = ఈప్రకారము, శిష్యవాత్సల్యంబునక = శిష్యుఁ డను ప్రతిపే, సాక్షాత్కరించి =
ప్రత్యక్షమై, మదీయదీర్ఘదండ నమస్కారంబులు = నాసాష్టాంగదండములను, చతుర్విధ = నాలుగువిధ
ములయిన, పురుషార్థప్రద = ధర్మార్థ కామ మోక్షముల నొసంగెడు, చతురక్షరసమన్విత = నాలుగుక్షర
ములతోఁ గూడిన, నారాయణనామస్మరణపూర్వకంబుగాక = నారాయణస్మరణతోఁ గూడినట్లుగా,
అంగీకరించి = అవధరించి, కలకలనవ్వుచుక = పకపకనవ్వుచును, శరీరత్రయవిలక్షణ = శూలనూత్ము
కారణదేహములకు వేరైన, అవస్థాత్రయసాక్షి = జాగ్రత్స్వప్న సుషుప్తుల నెడి మూడవస్థలకు ద్రవ్య
యైన, పంచకోశ వ్యతిరిక్త = అన్నయ ప్రాణయ మనోమయ విజ్ఞానమయ ఆనందమయము
లను పంచకోశములకు నతీత మైన, సచ్చిదానందస్వరూప = సత్ = త్రిపరిచ్ఛేదశూన్యము, చిత్ = జడ
రహితము, ఆనంద = దుఃఖరాహిత్యము, స్వరూప = ఈ త్రివిధలక్షణములే రూపముగాఁ గల, ప్రత్య
గాత్ముండ వైన = కూటస్థుండ వైన, నీవ = నీవే, సత్యజ్ఞానానందస్వరూపపరమాత్ముండ వైన నేను =
సచ్చిదానంద స్వరూపముగల పరబ్రహ్మ మైన నేను, సత్యజ్ఞానానందస్వరూపపరమాత్ముండ వైన నేన =
సచ్చిదానంద స్వరూప పరబ్రహ్మమునైన నేనే, సచ్చిదానందస్వరూపప్రత్యగాత్ముండ వైన నీవని = సత్య
జ్ఞానానందలక్షణలక్షితప్రత్యగాత్ముండ వైన నీవని, సర్వోపనిషత్ = సకలవేదాంతములయొక్క,
సారభూత = సత్తామాత్ర మైన, అర్థంబైన = ప్రయోజన మగు, పరమత త్వ = నిరతికల్యమగు పరమాత్మ
యొక్క, రహస్యార్థంబు = గోప్య మైన యర్థమును, ఉపదేశించి = బోధించి, ఇయ్యభేదవిఘ్నన = భేద
ము లేని యాయపరోక్షజ్ఞానముయొక్క, దృష్టిచేత = లక్ష్యముచేత, నిరంతరంబు = ఎల్లప్పుడు,
న న్నవలోకించుచుక = నన్ను గనుంగొనుచు, జీవన్ముక్తిసుఖం బనుభవింపుము = జీవన్ముక్తి నీడిన
యానందమును పొందుము, ప్రారబ్ధ = స్వేచ్ఛ పరేచ్ఛ అనిచ్ఛలను త్రివిధప్రారబ్ధములయొక్క, భోగ =

అనుభవములయొక్క, అపసానసమయంబునకే = తుదను, ఘటాకాశంబు = ఘటనిష్ఠ మైన గగనము, మహాకాశంబునకే = బృహదాకాశమందు, కలిసినవిధంబునకే = మిళిత మైనట్లు, నాయంగుకే = నానాన, విదేహకైవల్యంబునొందెడు = దేహరహితసూక్ష్మము నొందఁగలవు, సందేహంబు లేదని = అనుమానము లేదని, అజ్ఞాపించి = నెలవిచ్చి, ఇప్పుడు = ఈసమయమున, ఈవు = నీవు, బ్రహ్మాండ పురాణంబునందుకే = బ్రహ్మాండపురాణమందు, అధ్యాత్మరామాయణంబు, ఉమారు హేత్వరసంవాద రూపం బై = పార్వతీపరమేశ్వరసంవాదరూపముగా, ఒప్పుకే = తెలియును; అంగుకే = ఆ యధ్యాత్మ రామాయణమందు, శ్రీరామహృదయంబు = శ్రీరామహృదయము, అనునితిహాసంబు = అనెడు భూర్వ కథ, సీతారామాంజనేయసంవాదంబునకే = సీతారామాంజనేయసంవాద మనునట్లు, ప్రవర్తిల్లుకే = ఒప్పును, అది = ఆ రామహృదయము, సంక్షేపరూపంబుగావునకే = సంగ్రహముగ నున్నది కాఁగట్టి, అయ్యర్థంబుకే = ఆ రామహృదయమందలి తాత్పర్యమును, విస్తరించి = వెంచి, ఒకగ్రంథముగా రచియించి = ఒకగ్రంథముగాఁ జేసి, నాపేర సంకీర్తంబు నేయుము = నామీఁద కృతి యిమ్ము, సర్వ పాపవిరుద్ధుండ వై = సకలకలుషములవలన విడువఁబడినవాడవై, కృతార్థుడవయ్యెద వని = ధన్యుడవు కాఁగల వని, ఆనతిచ్చి = చెప్పి, తిరోహితుం డయ్యెకే = అంతర్భావము నొందెను, అంగు టకే = పిమ్మట, మేల్కొని = జాగ్రత్తనొంది, పరమ = నిరతిశయ మైన, ఆనంద = ప్రమాదములేని, భరిత = నిండింపఁబడిన, అంతఃకరణుండవై = అంతరంగము గలవాడవైనె.

తా. మహాదేవగురురూపమును భరించిన శ్రీరామమూర్తి శిష్యుఁడనెగు ప్రేమచేత నాకు ప్రత్యక్షమై ధర్మార్థకామమోక్షముల నిచ్చునదియును, నాలుగక్షరములు కలదియును అయిన నారాయణమంత్రమును స్మరించుచు నాసాష్టాంగసమస్కారములను అంగీకరించి మహానందముతో పరమకవచ్చుచు ఘోరనూత్మకారణదేహములకు వేరైనవాడవును, జాగ్రత్త స్వప్నము నిద్ర అనెడు మూఁడవస్థలను చూచువాడవును, అన్నమయము ప్రాణమయము వనోమయము విజ్ఞానమయము ఆనందమయములనెడు పంచకోశములను అంటనివాడవును, సత్యమును విజ్ఞానమును ఆనందమును రూపముగాఁ గల ప్రత్యేక గాత్యవును అయిన నీవే సత్యజ్ఞానానందములు రూపముగాఁ గల పరమాత్మ నైన నేను, సచ్చిగానంద స్వరూపపరబ్రహ్మ మైన నేనే సత్యజ్ఞానానందస్వరూపప్రత్యేకాత్ముండ వైన నీవు అని సకలోపనిషత్సార మైన పరమరహస్యార్థమును తెలిపి యీ నిర్వికల్పజ్ఞానదృష్టిని పొందుము, పిమ్మట స్వేచ్ఛ పరేచ్ఛ అనిచ్ఛ అని మూఁడువిధములైన ప్రార్థనముల ననుభవించి ఘటాకాశము మహాకాశమునంగు కలిసినవిధమున నాయందు విదేహము క్రిని పొందఁగలవు సందేహము లేదు ఇప్పుడు నీవు బ్రహ్మాండ పురాణమునందు అధ్యాత్మరామాయణము పార్వతీపరమేశ్వరులసంవాదరూపముగా నుండును; ఆ రామాయణమందు శ్రీరామహృదయ మనెడు పూర్వకథ గలదు, అది సీతారామాంజనేయసంవాద మనునట్లుల ప్రకాశించును ఆ రామహృదయము సంగ్రహముగ నున్నది గనుక దానిని వెంచి ఒకగ్రంథమును చేసి నామీఁద కృతి యిమ్ము సమస్తపాపములనుండి విడువఁబడి కృతార్థుడవు కాఁగలవు, అని చెప్పి శ్రీరామమూర్తి పోయెను పిమ్మట నేను మేలుకొని మహానందమును పొందిన మనస్సు గలవాడవైన యని తాత్పర్యము

కృ తి క ర్తృ భా గ్య ప్ర శం స.

శా. శ్రీవిశ్వేశ్వరపార్వతీప్రియదముక ॥ శ్రీజానకీరామవా

క్యవిర్భూతము మారుతాత్మజసుబోధం బై తగ్గ శ్రీమహా

దేవాచార్యవరాంకితంబుగను ధార్మి వ్రాజయోగంబు సరి
భావింపక రచియింపఁ గల్గె నిక వారభాగ్యంబు సామాన్యమే. ౧౮

టీక. శ్రీ = సంపద్యుక్తు లగు, విశ్వేశ్వర = శివునకు, పార్వతీ = గౌరీదేవి, ప్రేమగము = ఆనందము నొసంగునదియును, శ్రీ = లక్ష్మీస్వరూపురా లయిన, జానకి = సీతాదేవియుక్క, గారు = శ్రీరామునియుక్క, వాక్య = ఉపదేశవాక్కుచేత, ఆవిర్భూతము = పుట్టినదియును, తగ్గ = అప్పు నట్లు, మారుతాత్మజ = అంజనేయునకు, ముదోధ్యంబై = తస్మాద దేహపదగినదియు నైన, గౌర యోగంబు = జ్ఞానయోగమును, ధర్మి = ధర్మమును, (ఎల్ల వారును) సంభావింపక = గౌరవించు నట్లు, శ్రీ = మోక్షలక్ష్మీసమేతుఁ డైన, మహాదేవాచార్యవర = మహాదేవసామము గల సర్గురునివేర, అంకితంబుగక = కృతిగా, రచియింపఁ గల్గె = గ్రంథనిర్మాణము చేయఁ గలిగెను, వారభాగ్యంబు = నాయదృష్టము, సామాన్యమే = స్వల్ప మయినగా

తా. శ్రీసాంబమూర్తికిని పార్వతీదేవికిని ఆనందము కలిగించునదియును, శ్రీసీతా గాముల పుష్పగీత వాక్యములచేత పుట్టినదియును, అంజనేయునకు చక్కగా బోధింపఁదగినదియును అయిన యారాధ యోగమును యెల్లవనులను గౌరవించునట్లు శ్రీమహాదేవాచార్యునివేర కృతిగా గ్రంథము చేయఁగలి గెను, కాబట్టి నాయదృష్టము స్వల్ప మైనది కాదని తాత్పర్యము.

వ త థ్యం థ ప్ర శం స.

క. దివ్యము భవ్యం బగు చు, త్కావ్యము సంతతము మోక్షరకాలముచే శ్రీ
తవ్యము వక్తవ్యము మంతవ్యము భావ్యమును గీర్తితవ్యము గాదే. ౧౯

టీక. దివ్యము = శ్రేష్ఠమును, భవ్యంబు = మంగళకరమును, అగు మత్కావ్యము = అయిన నా ప్రబంధము, సంతతముక = ఎల్లప్పుడును, మోక్షకాలములచేత = మోక్ష పేక్ష గలవారిచేత, శ్రీభవ్యము = వినఁదగినదియు, వక్తవ్యము = వర్ణింపఁదగినదియు, మంతవ్యము = మననము చేయఁదగినదియు, భావ్య మును = సర్వోత్కృష్ట మని తలంపఁదగినదియు, గీర్తితవ్యము = గొనియాడఁదగినదియు, కాగ = కాదా.

తా. శ్రేష్ఠమును మంగళకరమును అయిన నాగ్రంథము మోక్ష పేక్ష గలవారికిని నెల్లప్పు డును వినఁదగినది, వదునఁదగినది, వర్ణింపఁదగినది, అన్నిగ్రంథములకంటె నెక్కువ మైన దని తలంపఁ దగినది, పొగడఁదగినది యని తాత్పర్యము.

వ. అని విచారించి సంతోషభరితచిత్తుండ నై మగీయాచార్యపరంపరావతారంబు
నభివర్ణించెద. ౨౦

టీక. అని విచారించి = అని యాలోచించి, సంతోష = ఆనందముచేతను, భరిత = నిండింపఁబడిన, చిత్తుండ నై = మనస్సు గలవాడనై, మగీయ = నాయొక్క, ఆచార్యపరంపర = గురుపరంపర యొక్క, అవతారంబుక = పుట్టుగడిన, అభివర్ణించెదక = నుతించెదన.

తా. అని యాలోచించి సంతోషించినచునప్పు గలవాడనై నాగురుపరంపరను నుతించు ది నన్న నని తాత్పర్యము.

గురుపరంపరాభివర్ణనము.

శా. సత్తామాత్రుఁడు నిర్విశేషుఁడు తనూసర్వేంద్రియప్రాణహృ
చ్ఛితాహంకృతిధీప్రకాశకుఁడు సర్వచ్ఛిత్తోపకాయుండు వి
ద్వత్తాపాంధతమః ప్రదీపమయుఁ డాత్మస్వామి భాసిల్లె శ్రీ
దత్తాత్రేయగురుం డనంగ జగదంతర్యామి యై మున్నిలన్.

౨౦

టీక సత్తామాత్రుఁడు = సత్స్వరూపుఁడును - దేశకాలవస్తుపరిచ్ఛేదశూన్యమైనది సత్, అది
అసద్రూపము లగు దేశకాలవస్తువులను గ్రసించు ధర్మము గలది గావున సత్త యనఁబడును, అసనత్తయే
స్వరూపము గలవాఁ డనుట నిర్విశేషుఁడు = స్వాతిరిక్తశూన్యుఁడును, తనూ = శరీరత్రయమును, సర్వేం
ద్రియ = జ్ఞానకర్మేంద్రియములను, ప్రాణ = దశప్రాణములను, హృత్ = సంకల్పాత్మకమనస్సును, చిత్త =
చంచలాత్మకమగు చిత్తమును, అహంకృతి = కర్తవ్యాత్మక మైన అహంకారమును, ధీ = నిశ్చయాత్మక
మైన బుద్ధిని, ప్రకాశకుఁడు = వెలిగించువాఁడును, సర్వచ్ఛిత్తోపకాయుండు = సత్ = సత్యమును, చిత్ =
జ్ఞానమును, తోష = ఆనందమును, కాయుండు = రూపము గలవాఁడును, విద్వత్ = పండితులయుక్క,
తాప = ఆధ్యాత్మికాది తాప మనెడు, అంధతమః = కటికిచీకటికి, ప్రదీపమయుఁడు = బృహస్పత్యోలి
స్వరూపుఁడు నైన, ఆత్మస్వామి = కూటస్థపరబ్రహ్మము, మున్ను = పూర్వము, ఇలన్ = భూమి
యందు, శ్రీ = అణిమాద్యష్టసంపదలు గల, దత్తాత్రేయగురుండు = అత్రిమహర్షి పుత్రుఁడైన దత్తాత్రే
యగురువు, అనంగ = అనునట్లు, జగదంతర్యామియై = సత్త్వరజస్తమోమయము లగు స్వర్గమర్త్య
పాతాళలోకములయందు వ్యాపించినవాడై, భాసిల్లెన్ = ప్రకాశించెను

తా. దేశకాలవస్తువుచేత విభాగింపరానిసత్తయే స్వరూపముగాఁ గలవాఁడును, తనకంటె పెక్కున
యైనవస్తువు వే తొక్కటి లేనివాఁడును, స్థూలసూక్ష్మకారణదేహము లను చేవి చర్మము కన్ను నాలుక
ముక్కు యనెడు జ్ఞానేంద్రియములను, వాక్కు హస్తము పాదము గుదము గుహ్యము అనెడు కర్మేం
ద్రియములను, మనస్సు బుద్ధి చిత్తము అహంకారము అనెడు అంతరేంద్రియములను, ప్రాణము అపా
నము వ్యానము ఉదానము సమానము అనెడు పంచప్రాణవాయువులను, సాగము తూర్మము కృక
రము దేవదత్తము ధసంజయము అనెడు పంచోపవాయువులను వానివానిపనులయందుఁ బ్రవర్తింపఁ
జేయువాఁడును, సత్యమును విజ్ఞానమును ఆనందిమును స్వరూపముగాఁ గలవాఁడును, చీకటిని దీపము
నశింపఁజేయునట్లు పండితులతాపత్రయమును ఆత్మజ్ఞానోపదేశముచేత నశింపఁ జేయువాఁడును అయిన
కూటస్థపరబ్రహ్మమే పూర్వము భూమియందు దత్తాత్రేయగురుశామముచేత అత్రిమహర్షి పుత్రుఁడై పుట్టి
స్వర్గమర్త్యపాతాళలోకములయందుఁ బ్రసిద్ధి కెక్కి వెలిగె నని తాత్పర్యము.

క. ఆ దత్తాత్రేయగురు, శ్రీదివ్యపదారవిందశేవాదిశ్రీ

మోదుఁడు ప్రత్యక్షప్రహ్లాదుం డన శ్రీజనార్దనాహ్వయుఁ డొప్పున్.

౨౧

టీక ఆదత్తాత్రేయగురు = ప్రసిద్ధుఁ డగు దత్తాత్రేయదేశికునియొక్క, శ్రీ = శోభాయమానము
లయిన, దివ్య = అనితరసాధారణము లైన, పదారవింద = అడుగుదామరలయొక్క, శేవాది = శుశ్రూష
మొదలైన వనెడు, శ్రీ = సంపదచేత, మోదుఁడు = ఆనందించువాఁడును, ప్రత్యక్షప్రహ్లాదుఁడు = కనఁ
బడు చున్న ప్రహ్లాదుఁడు, అనన్ = అనునట్లు, శ్రీజనార్దనాహ్వయుఁడు = శ్రీజనార్దనయోగి, ఒప్పున్ =
ప్రకాశించెను

తా. శ్రీజనార్దనయోగి త్రిలోకప్రసిద్ధుఁడైన అదత్తాశ్రమమువాని కిష్టముఁ దై అతనిగివ్యము లైన పాదారవిందములను పూజించుట, ధ్యానించుట, స్మరించుట, పొగడుట, నమస్కరించుట మొదలగు వానిచేత ఆహ్లాదించుచు ప్రత్యక్షప్రహ్లాదుఁడో యనునట్లు ప్రకాశించినది తాత్పర్యము.

మ. తనసౌశీల్యము శాస్త్రచింతనము నాత్మజ్ఞానముం జూచి హే

చ్చినకూర్చి నిజదివ్యరూపములతో శ్రీభారతీమోక్షకా

మిను లేతెంచి యహర్నిశంబు దను నేర్మిం గొల్వఁగా శ్రీజనా

ర్దనయోగీశ్వరుఁ డొప్పె నల్లెడ నవిద్యాధ్వాంతమాగ్ధాండుఁడై.

౨౨

టీక. తనసౌశీల్యము = తనసత్ప్రసన్నతనమును, శాస్త్రచింతనమును = అధ్యాత్మశాస్త్రచుననమును, అత్మజ్ఞానమును = బ్రహ్మజ్ఞానమును, చూచి = వీక్షించి, హచ్చినకూర్చి = అతిశయించినప్రేమచేత, నిజ = తమయొక్క, దివ్య = మోక్షగుచున్న, రూపములతో = అక్షగులతోడ, శ్రీ = లక్ష్మీదేవి, భారతీ = సరస్వతీదేవి, మోక్షకామినులు = పార్వతీదేవి మొదలగువారును - అనఁగా సౌశీల్యము లక్ష్మీయును, శాస్త్రచింతనము సరస్వతీయును, అత్మజ్ఞానము పార్వతీయున యిట్లునుటచేత త్రిమూర్తిస్వరూపుఁడనఁగి, ఏతెంచి = వచ్చి, అహర్నిశంబు = రోపగల్లు, తన్నుకొ = తన్నును, నెమ్మి = ప్రేమతోడ, గొల్వఁగా = నీచింపఁగా, శ్రీజనార్దనయోగీశ్వరుఁడు = శ్రీజనార్దనయోగింగ్రుఁడు, నల్లెడ = అంతటను, అవిద్యా = జీవోపాధియైన అవిద్య యను, ధ్వాంత = చీకటి, మార్తాండుఁడు = నూర్పుఁడై, ఒప్పె = ప్రకాశించెను.

తా. ఆ జనార్దనయోగింగ్రుని మందినడవడిని చూచి విష్ణుదేవుఁడనెడు తలంపుచేత లక్ష్మీదేవియును, వేదాంతశాస్త్రము మొదలైన శాస్త్రములను పఠించుటను చూచి బ్రహ్మ యనెడు యిన్నిదేవి సరస్వతీదేవియును, బ్రహ్మజ్ఞానమును చూచి సాంగమూర్తి యనెడు జ్ఞాపకముచేత పార్వతీదేవియును యొక్కవయైన మక్కువతో వచ్చి రాత్రులును పగలును కొలువఁగా నలెడు బ్రహ్మజ్ఞానముచేత సూర్యుఁడు కటికిచీకటిని నశింపఁజేసినతీరున అజ్ఞానమును నశింపఁజేసి త్రిలోకములయందును ప్రకాశించినది తాత్పర్యము.

తే. ఆ జనార్దనగురున కరత్యద్భుతముగ, శ్రీమదేకోగురుస్వామి శిష్యుఁడయ్యె
మును వసిష్ఠమహామునీంద్రునకు నర్చి, చాళరథి భక్తుఁడైనచందంబు ననర.

టీక. మును = పూర్వము, వసిష్ఠమహామునీంద్రునకు = వసిష్ఠమహర్షికి, అర్చి = ప్రీతితోడి, చాళరథి = శ్రీరాముఁడు, భక్తుఁడైనచందంబు = శిష్యుఁడైనవిధము, తనరక = ఒప్పుఁగా, ఆ జనార్దనగురునకు = ఆ జనార్దనదేశికునకు, అత్యద్భుతముగ = మిగుల శాశ్వర్యకరముగా, శ్రీమదేకోగురుస్వామి = బ్రహ్మవిద్యాయుక్తుఁడైన యేకోగురుస్వామి యను నాతఁడు, శిష్యుఁడయ్యె = ధాత్రుఁడయ్యెను.

తా. పూర్వము వసిష్ఠమహామునికి శ్రీరాముఁడు శిష్యుఁడైనట్లు ఆ జనార్దనయోగికి యేకోగురుస్వామి శిష్యుఁడయ్యెనని తాత్పర్యము.

సీ. తనదువైరాగ్యంబు శ్రీగురుగొని సిగ్గుచే, సనకాదిమును లజావేనుక నందుఁగ
దనదుసద్భక్తిచేత దగఁ గట్టువడి యింట, శ్రీశృష్టుఁడొచ్చియేసేవఁ జీయ
దనదువిజ్ఞానతీర్థమునందుఁ గ్రుంకుచు, గంగాదినదు లెల్ల శ్రీగురు లిడఁగఁ
దనదుపూర్ణాత్మ సంతతసమాధిని జూచి, సుప్తాదుఁడొచ్చెర్పరతి నొంద

తే. స్వకృతగీతాదిశాస్త్రభావ్యంబు లెల్ల, వేదతుల్యంబు లై ధాత్రి వలయు చుండ
వామదేవ శు కార్జున శి వ్యాస భీష్మ, సదృశుఁ డేకోజనార్దనస్వామి వెలసె. ౨౪

టీక. వామదేవ = వామదేవమహర్షి, శుక = శుకయోగి, అర్జున = సార్థుఁడు, వ్యాస = వేద
వ్యాసుఁడు, భీష్మ = భీష్మాచార్యుఁడు అనువారితోడ, సదృశుఁడు = సాటియైన, ఏకోజనార్దనస్వామి =
ఏకోజనార్దనగురువు, తనదు = తనయొక్క, వైరాగ్యంబుకొ = ఇహపరలోకభోగవిరక్తిని, గనుఁగొని =
చూచి, సిగ్గుచేకొ = లజ్జచేత, సనకాదిమునులు = సనకుఁడు సనందనుఁడు మొదలగు మహర్షులు, అజ్ఞానముక
నొదుగకొ = బ్రహ్మవేదముకదిక్కున దాగఁగా, శ్రీకృష్ణుఁడు = శ్రీకృష్ణమూర్తి, తనదుసదృశిచేకొ = తన
యొత్తమభిక్తిచేత, తగకొ = లెస్సగా, కట్టుపడి = బద్ధుఁడై, ఇంటకొ = గృహమందు, ఆత్మీయసేవకొ = తన
శుశ్రూషను, చేయకొ = కావింపఁగా, గంగానదులెల్లకొ = గంగ మొదలగు మహానదు లన్నియు, తనగు
విజ్ఞానతీర్థమునందుకొ = తన అపరోక్షజ్ఞాన మనెడు పుణ్యతీర్థమునందు, క్రుంకురుకొ = మునుఁగుచు,
గంతులిడఁగకొ = చిందులు ద్రొక్కఁగా, ప్రహ్లాదుఁడు = హిరణ్యకశిపునిపుత్రుఁడు, తనగు = తనయొక్క,
పూర్ణ = సమగ్ర మైన, ఆత్మ = పరమాత్మసంబంధి యైన, సంతత = ఎడతెగని, సమాధికొ = నిష్ఠను, చూచి =
అవలొకించి, ఆశ్చర్యపరతనొందకొ = అచ్చెరువు పడఁగా, స్వకృతగీతాది శాస్త్రభావ్యంబులెల్లకొ = తన
చేత కల్పింపఁబడిన స్మృతి నూత్ర శ్రుతి శాస్త్ర భావ్యము లన్నియును, ధాత్రికొ = భూమియందు, వేద
తుల్యంబు లై = వేదములతో సమానము లై, వెలయుచుండకొ = ప్రసిద్ధి జెందు చుండఁగా, వెలసెకొ =
ప్రకాశించెను

తా వామదేవమహర్షి శుకయోగి అర్జునుఁడు శ్రీవేదవ్యాసులు భీష్మాచార్యులు మొదలగువారితో
సాటియైన యేకోజనార్దనగురుస్వామియొక్క యిహపరలోకభోగవిరక్తిని గూచి సిగ్గుపడి సనకుఁడు
సనందనుఁడు సనత్కుమారుఁడు సనత్సుజాతుఁడు నారదుఁడు మొదలగువారు బ్రహ్మవేదము గాఁగఁ
గాను, శ్రీకృష్ణమూర్తి భిక్తి యనెడు త్రాళ్ళచేత కట్టుపడి తనకు శుశ్రూషలు చేయఁగాను, గంగా
కావేరి మొదలైన మహానదులు తనవిజ్ఞాన మనెడు పుణ్యతీర్థమందు స్నానము చేసి పరిశుద్ధి జెంది మహా
నందముతో గంతులు వేయఁగాను, ప్రహ్లాదుఁడు తననిర్వికల్పనిష్ఠను చూచి ఆశ్చర్యపడఁగాను, తనచేత రది
యింపఁబడిన స్మృతులును శ్రుతులును నూత్రములును శాస్త్రములును భావ్యములును వేదములతో సమా
నము లై లోకములోఁ బ్రసిద్ధి జెందుచుండఁగాను ప్రకాశించె నని తాత్పర్యము

క. ధరలో నారాయణునకు, నరుగతి నేకోజనార్దనస్వామికి శ్రీ
నరహరిమహేశగురుఁ డ, చ్చెరువుగ సదృశి మెఱుగు శిష్యుం డయ్యెన్. ౨౫

టీక. ధరలోకొ = భూమియందు, నారాయణునకుకొ = శ్రీకృష్ణునకు, నరుగతికొ = అర్జునునివలె,
ఏకోజనార్దనస్వామికికొ = ఏకోజనార్దనగురుమూర్తికి, శ్రీనరహరిమహేశగురుఁడు = శ్రీనరహరిమహేశ
గురువు, అచ్చెరువుగకొ = వింతగా, సదృశి = ఉత్తమభిక్తి, మెఱుఁగకొ = ప్రకాశింపఁగా, శిష్యుఁ
డయ్యెకొ = ఛాత్రుఁ డాయెను.

తా. శ్రీకృష్ణమూర్తికి అర్జునుఁడు శిష్యుఁడైనరీతిని యేకోజనార్దనయోగి బ్రహ్మజ్ఞాన మనెడు
సంపద గల నరహరిమహేశగురువు శిష్యుఁడయ్యె నని తాత్పర్యము.

చ. అతఁడు సమస్తచూతబహిరంతరనావృతబోధమూర్తి యై

వితతసమాధి ముండునెడ శి వేల్పులు సూచి యితం డయారె గూ

శతధృతియో రమావరుడో శ శంకరుడో శుకుడో యటంచ న
దృతమును బొందు చుండఁ బగిరపూర్ణత నొప్పె ధ గాతలంబునన్.

౨౬

టీక. అతడు = ఆ నరహరిచహేశగురుడు, సను స్థభూత = ఆకాళాది పంచభూతముల యొక్కయు లేక భూతవికారము లగున సకలస్థాణులయొక్క యు, బగిరపగిరి = వెలుపలను లోపలను, అశావృత = ఆవరింపఁబడని, బోధ = అపరోక్షజ్ఞానము, మాన్యు = గూఢముగాఁ గలవాడై, అనఁగా విలక్షణ మైన అపరోక్షజ్ఞానము గలవాడై, వితర = మిక్కుట మైన, సమాధి = గమీరంగనిర్వికల్ప నిష్ఠయందు, ఉండు నెడన్ = ఉండ నప్పుడు, జేల్లులు = జేవలు, చూచి = కనుగొని, ఆహార = ఆహార, ఇతందు = ఈ నరహరిచహేశగురువు, ఆ శతధృతియో = ప్రసిద్ధుడగు బ్రహ్మగో, గమావరుడో = విష్ణువా, శంకరుడో = శివుడో, శుకుడో = బాదగాయనియో, అటుంచున్ = అని పలుకుచు, అగ్గృత ముగన్ = అశ్చర్యమును, పొందుచుండన్ = దెంగుచుండఁగా, పరిభ్రాగ్గశన్ = సంభ్రాగ్గ మయిన పరిబ్రహ్మ రూపముచేత, ధరాతలంబునన్ = భూమియందు, ఒప్పెన్ = ప్రసిద్ధి కెక్కి ను.

తా. ఆ నరహరిచహేశగురుస్వామి ఆకాళము గాని అగ్ని జలము భూమి ఆనెమ పంచభూతముల యొక్కయు, పంచభూతముల చేరికవలన పుట్టిన సనుస్థస్థానోక్షోట్టయొక్కయు వెలుపలను లోపలను వ్యాపింపని విలక్షణ మైన అపరోక్షజ్ఞానము కలవాడై నిర్వికల్పసమాధి గుం గుండఁగా బుప్పగిమూతము లోల్లుజేవతులును చూచి, ఆహార యా నరహరిచహేశగురుస్వామి గతుద్భుతబ్రహ్మగో, లేక విష్ణుమూర్తియో, సాంబయూర్తియో, శుకుడో అని వింతపడు చుండఁగా సచ్చిగానదనిత్యనిగ్గలపరిబ్రహ్మమి భూమియందు ప్రసిద్ధి కెక్కి నని తాత్పర్యము.

చ॥ న జ థ జ జ ల్ల శేఫలఁ బెనంగి డ క యతితోడఁ గూడినన్ | గ్రుంగిభిష్టవా గుభుతా వసు చలపకమాల యై చనన్. తా॥ చంపకమాలకు న జ థ జ జ ల్ల శేఫలములును గలిగి పగు నుండవలయు రము యతిగా నుండవలయు ననుట

క. ఆ నరహరిసద్గురునకు, శ్రీనాగోరామగురుడు శ శిష్యుండై వి
జ్ఞానంబునఁ బ్రత్యక్ష, శ్రీనారాయణుఁ గనగ బ్రసిద్ధి వహించెన్.

౨౭

టీక. ఆనరహరిసద్గురునకున్ = ఆనరహరి యనెడి సగానాద్యనకు, శ్రీనాగోరామగురుడు = శ్రీనాగోరామగురువు, శిష్యుండై = ఛాత్రుడై, విజ్ఞానంబునన్ = బ్రహ్మజ్ఞానమునకు, ప్రత్యక్షశ్రీనారాయణుడనన్ = సాక్షాత్కరించిన శ్రీమన్నారాయణయూర్తి యనునటులు, ప్రసిద్ధివహించెన్ = ప్రఖ్యాతిఁ జెందినను.

తా. ఆ నరహరిచహేశగురుస్వామికి నాగోజీరామగురువు శిష్యుడై బ్రహ్మజ్ఞానమునకు శ్రీమన్నారాయణుడే యనునట్లు ప్రఖ్యాతిఁ జెందె నని తాత్పర్యము.

శా. రాజన్తార్థులతోడఁ బెంపెనఁగు వైర రాగోవరత్యాదులు
తేజం బొప్ప సహాయ లై మెలయు నరద్వివృప్రబోధన్యుగ
ద్రావాన్య స్వరియించి మోక్షసుఖసామ్రాజ్యంబునో నొప్పె నా
గోజీరామగురుండు పండితులకోరర్కు భీర సేవింపఁగన్.

౨౮

టీక. ఆ నాగోజీరామగురుండు = ప్రసిద్ధుడైన ఆ నాగోజీరామగురువు, రాగత్ = ప్రకాశ మానము లైన, తార్థులతోడన్ = ఆకృతులతోడ, పెంపెనఁగు = వృద్ధిఁ బొందు చున్న, వైరాగ్య =

ఇహముత్సార్థఫలభోగవిరాగమును, ఉపరతి = చిత్తవిక్రాంతియు ననెను, ఆశులు = చెలికత్తెలు, ఉత్తేజంబు-ఉత్ = అధిక మైన, తేజంబు = తేజస్సు, ఒప్పక = ప్రకాశింపఁగా - అనఁగా త్రిలోకప్రసిద్ధముగా, సహాయలై మెఱయుక = సహాయము చేయువారు కాఁగా, అద్వివ్య = ఆ యమానుష మైన, ప్రబోధ = విజ్ఞాన మనెను, స్ఫురత్ = భాసిల్లుచున్న, రాజాస్యక = శ్రీని, వరియించి = వరించి, మోక్షముఖ = బ్రహ్మానంద మనెను, సామ్రాజ్యంబుతోక = మండలాధిపత్యముతో, పండితులు = విద్వాంసులు, కోర్కెవీరక = ఇష్టార్థములు సిద్ధించునట్లు, నేవింపఁగక = భజింపఁగా, ఒప్పెక = ప్రకాశించెను.

తా. ఆ నాగోజీరామగురువుయొక్క తఱుగనివై రాగ్యమును నెమ్మదియును అను నుగుణములు మనోహరము లై మిగుల తెలిఁగడు శ్రీరూపములను ధరించి వచ్చి పనికితైలై తోడుపడఁగా బ్రహ్మవాచా మస్మి అనెడి నిర్వికల్పజ్ఞానమును శ్రీని వరియించి బ్రహ్మానంద మను సామ్రాజ్యమును పొలిండుదు తమ తమకోరికలు నెఱవేలునట్లు విద్వాంసులు నేవింపఁగాఁ బ్రకాశించె నని తాత్పర్యము.

అనఁగా, నాగోజీరామగురువు వైరాగ్యబోధోపరతులు గలిగి బ్రహ్మానంద మగుభవింసును పండితులకు బ్రహ్మజ్ఞాన ముపదేశించుచు నుండె నని భావము.

క. ఆ నాగోరామునకు, శ్రీనారాయణున కజునిరచెలువున భక్తుం

డై నెగడె నెల్లదిక్కులఁ, గోనేరుగురుండు తత్త్వకోవిదుఁ డగుచున్.

౨౯

టీక. ఆ నాగోరామునకు = ఆ నాగోజీరామగురువునకు, శ్రీనారాయణునకు = శ్రీమన్నారాయణమూర్తికి, అజునిచెలువునక = బ్రహ్మవలె, గోనేరుగురుండు = గోనేరుగురువు, భక్తుండై = శిష్యుడయి, తత్త్వకోవిదుఁ డగుచుక = బ్రహ్మవేత్తయై, ఎల్లదిక్కులక = దశదిక్కులయందును, నెగడెక = ప్రసిద్ధి కెక్కెను

తా. శ్రీమన్నారాయణునకు బ్రహ్మ శిష్యుడయినట్లు, ఆ నాగోజీరామగురువునకు గోనేరుగురుండు శిష్యుండై బ్రహ్మవేత్తయై త్రిలోకములయందును ప్రసిద్ధి కెక్కె నని తాత్పర్యము.

శా ఆకాశీతలసేతుమధ్యకలితరజ్యాధీశ్వరోద్యచ్ఛిర

శ్రీకోటిరమణిప్రభార్చితనిజాంఘ్రిద్వంద్వపంకేరుహుం

డాకాశాదినమస్తతత్త్వసముదారయాతీతవిశ్వేశుఁ డై

శ్రీకోనేరుగురుండు మోక్షవరలక్ష్మీకాంతుఁ డై రంజితక

30

టీక. శ్రీకోనేరుగురుండు = సంపద్యుక్తుఁ డైన గోనేరుగురువు, ఆకాశీతలసేతు = ఆ కాశీక్షేత్ర సేతువుయొక్క, మధ్య = నడుమ, కలిత = ఉన్న, రజ్యాధీశ్వర = రాజులయొక్క, ఉద్యత్ = కోరిల్లుచున్న, శిరః = శిరస్సులయం దుండు, శ్రీ = కాంతి గల, కోటిరమణి = కిరీటములయందలి రత్నములయొక్క, ప్రభా = కాంతులచేత, అర్చిత = పూజింపఁబడిన, నిజ = తనయొక్క, అంఘ్రిద్వంద్వపంకేరుహుండు = పద్మములవంటి పాదద్వయము గలవాఁడు-అనఁగా కాశీసేతువులనడుమ నుండు రాజులందఱికి పాదాక్రాంతు లనుట, ఆకాశాది = గగనము మొదలగు, సమస్తతత్త్వ = అన్నితత్త్వములయొక్క, గముదాయ = గుంపును, అతీత = మీతిన, విశ్వేశుఁడై = ప్రణవాతీతపరబ్రహ్మమై - అనఁగా తత్త్వాధ్యాతీతపరబ్రహ్మమై, మోక్షవరలక్ష్మీకాంతుఁడై = శ్రేష్ఠుగా లగు కైవల్యలక్ష్మికి భర్తయై, రంజితక = ప్రకాశించెను

తా. ఆ కోనేరుగురువు కాశీనగరమునకును రామేశ్వరమునకును నడుమ నుండు గొఱులకీరీట ములయందలి మణులకాంతు లనెడు పుష్పములచేత పూరింపఁబడిన సాదపద్మములు గలవాఁడును, ఆకాశము మొదలైన తత్త్వములకు అతీతుఁడైన పరబ్రహ్మస్వరూపుఁడును, మాతృలక్ష్మీవాగుఁడును అయి ప్రకాశించె నని తాత్పర్యము.

మఱియు పరబ్రహ్మము వడధ్వతీకుఁడై యుండఁగా నీపద్మమంగు లక్ష్మీధ్వతీకుఁడని యాత్రము చెప్పటకు హేతు వేమనిన, తత్త్వాధ్వము మిగత అయి గధ్యముల యంత్రులైన కారణ మగుట వలన తత్త్వాతీకుఁడనఁబడెను.

వడధ్వము ల వివరణము.

మంత్రాధ్వము, పదాధ్వము, వర్ణాధ్వము, తత్త్వాధ్వము, భువనాధ్వము, తత్త్వాధ్వము అని అధ్వములు అఱువిధములు, అందు.—

మంత్రాధ్వము—సద్యోజాతము వామదేవము అఘోరము శిశుగుప్తము ఈకాము చ్యూర యము శిరస్సు శిఖ కవచము నేత్రము అస్త్రము అని పగునొకండువిధములు.

పదాధ్వము.—మహాదేవ సద్యావేశ్వర మహానేజ యోగాధిపతి ముంగమంగ ప్రథమప్రథమ సర్వభూత మఖత్రద సర్వసాన్నిధ్యకర బ్రహ్మవిష్ణురుద్రపర అనార్చితానార్చిత అమృతామృత పూర్వస్థిత సాక్షిసాక్షి తురుతురు పతంగపతంగ పింగపింగ జ్ఞానజ్ఞాన శబ్దశబ్ద మాత్మమాత్మ శివ సర్వసర్వ ఓం నమశ్శివ ఓం నమోనరు నమశ్శివ ఓం నమయాపి అయాపి ప్రథమప్రథమ వేదగీత శ్రోతృశ్రోత అయాప అనగ్ని అధూమ అభస్మ అనాది నానానా ధూధూధూ ఓంభూః ఓం భవ ఓంసమతః అని ధన నిధన నిధనోద్భవ శివసర్వ పరాపరాశ్మ భువనేశ్వర ధ్యానవార ఓం నమశ్శివ సర్వప్రభుశివ ఈకానమూర్ధ్ని తత్పురమవక్త్ర అఘోగచ్ఛాదయ వామదేవ గుహ్య సద్యోజాతపాద ఓం నమః గుహ్యతిగుహ్య గోప్త అనిధన సర్వయోగాధీశ్వర సర్వవిగ్యాధిప శ్రోతరూప పరమేశ్వర పరమేశ్వర అచేతనాచేతనా వ్యోమ్నిక వ్యోమ్ని వ్యాపిక్ వ్యాపిని వ్యోమవ్యాపిని వ్యోమగుహ స్వవ్యాపిని శివానంత అనాథ అనాశ్రితద్రువకాశ్వతయోగపీఠసంస్థిత నిశ్యోమోగి ధ్యానవార అద్యోకాగము లని యెనుబదియొకటి.

వర్ణాధ్వము.—అం ఆం ఇం ఈం ఉం ఊం ఋం ౠం ఌం ౡం ళం ఴం యం రం లం వం శం మం సుం హం శం యం అని యేఁగదియొకవిధము.

తత్త్వాధ్వము—పృథవి ప్రకృతి బుద్ధి అహంకార మన శ్రోత్ర తర్క రథిర్బు వ్యూహాని వాక్ పాణి పాద పాయు గుహ్య శబ్ద స్పర్శ రూప రస గంధ ఆకాశ వాయు నన్నె గల యాము గోల నియతి కల విద్య రాగ పురుష సదాశివ ఈశ్వర శుద్ధవిద్య శివశక్తి అని గిర్భ్యములు ముప్పదియొకలు, లేక, భూతపంచక జ్ఞానేంద్రియపంచక కర్మేంద్రియపంచక ప్రాణపంచక శబ్దేంద్రియపంచకములును నాగి చతుష్టయమును శరీరత్రయమును అవస్థాత్రయమును అజ్ఞానమును ఇవియే ముప్పదియొకలు తత్త్వములు, జ్ఞానేంద్రియ కర్మేంద్రియ ప్రాణశబ్ద విమయపంచకములును మానసాగి చతుష్టయమును గూడి యిరువదినాలుగుతత్త్వములు, వైశిష్ట్య ముప్పదియొకతత్త్వములు, వడ్భావవికాగవర్ణగణాదుర్బు అరివద్యర్థములును, జీవత్రయ గుణత్రయ తర్కత్రయములును, భువనానాగి మనగిస్థి నందములును,

సంకల్పాధ్యవసాయభిమానావధారణంబులును, వైచిత్ర్యాదిచతుష్టయమును, దిగ్వాతార్కానిచతుర్దశేంద్రియాధిష్ఠానదేవతలును అనునవి యన్నియుఁ గూడి తొంబదియాఱుతత్త్వములు.

భువనాధ్యము - భద్రకాలి వీరభద్ర త్రిలోచననభ లిపువివాహ సంవాహ త్రిగళేశ్వర త్వగ్రితు గణాధ్యతు విభు శంభు దంష్ట్ర వజ్రఫణింద్ర ఉడుంబర గ్రసన మారుతాశన శ్రోధన అనంత వృషధర వృష బలిప్రియ భూతపాల జ్యేష్ఠ శర్వ నురేశ్వర వేదపారగ జ్ఞాన భూ సర్వజ్ఞ ఈశాన విద్యాధిప ప్రకామద ప్రసాద శ్రీధర రత్నధర లక్ష్మీధర జటాధర సౌమ్యధర ధన్యరూప నిధీశ మేఘవాహన కపర్ది పంచశిఖ పంచాంతక త్తయాంతక తీక్ష్ణ నూత్ము వాయువేగ లఘు శీఘ్ర నునాద మేఘనాద జలాంతక దీర్ఘ బాహు జయ భద్ర శ్వేత మహాబల పాశహస్త అతిబల బల దంష్ట్ర లోహిత ధూమ్ర విరూపాక్ష ఊర్ధ్వ కేకభయాంతక క్రూరదంష్ట్ర దంష్ట్ర మారణ నిర్మతి ధర్మపతి అధర్మపతి విగ్రాహ సంయోక్త కర్త విధాత ధాత మర మృత్యు ధర్మ ఆత్మయాంతక భస్మాంతక వజ్రబాహు దహన జ్వలన మారఘాతుక పింగళ మారుతాశన అగ్ని రుద్ర త్రిదశాధిప పిసాకి కా న్త అవ్యయ విభూతి నివర్ధన వజ్ర దేహ బుధ అజ కపాలీశ రుద్ర విష్ణు బ్రహ్మ హేతుకేశ్వర కూక్మాండ కాలాగ్ని రుద్ర శ్రీకర్ణ జేమ కామర వైష్ణవ బ్రాహ్మ్య ధైరవ కృత ఆకృత స్థలేశ్వర నుబ్రాహ్మ్య పాశేశ సౌమ్య షంగ్ర గాంధర్వ యతు రాక్షస వైశాచ మస్తలేశ్వర శంఖకర్ణ కౌలాంజన మండలేశ్వర మహాండ గ్నిగండ సకలాండ ఫాణు స్వగ్ధాక్ష భద్ర కర్ణ గోకర్ణ మహాలయ అవిమూక్త రుద్రకోటి వస్త్రాపద భీమేశ్వర సుహేంద్ర అట్టహాస విమలేశ్వర ఖిలనాఖిల తురుక్షేత్ర గయాతు మహాధైరవ కేగార శ్రీశైల మహాకాళ మధ్య మేశ్వర ఆమ్రాదికేశ్వర జలేశ్వర హరిశ్చంద్ర ఆకులేశ్వర దుండి ముండి భారభూతి జ్యోతిషుష్కర నైమిశ ఆమలేశ్వర అంగుష్ఠమాత్రార్క ఈశాన ఏకేతుణ ఏకపింగళ ఉద్భవ అధిప వామదేవ మహా ద్యుతి శిఖేద ఏకవీర శ్రోధ చండ శూరపంచాంతక సంవర్తజ్యోతిష మహాశ్రోధ మహాచండ ఏకగిణ అనంత అజ ఉమాపతి ప్రచండ ఏకపాద ఈశాన భవ ఉగ్ర భీమ అనంత నూత్ము శివోద్భవ ఏక నేత్ర ఏకరుద్ర త్రిమూర్తి శ్రీకంఠ శిఖండి వామ జ్యేష్ఠరాద్రి కాళ కలవికర్ణ బలవికర్ణ బలప్రమథన సర్వ భూతదమన వనోన్మని అశాశిత అనాధున అనంత వ్యోమరూపవ్యాపిని ఊర్ధ్వగామిని గోచిద మోచిక దీపిక ఇందిర కాంత్యతీత కాంతివిద్యా ప్రతిష్ఠానివృత్తి అని భువనములు యిన్నూటయిరువది నాలుగు

కళాధ్యము - నివృత్తి ప్రతిష్ఠ విద్య కాంతి కాంత్యతీత మని కళలు అయిదు, ఈ పంచకళలలో మంత్రపద వర్ణ తత్త్వ భువనములును, ఈ తత్త్వముల లోభువనములును చేరి యున్నవి వీనివిశేషవివరణము కైవల్యవననీతప్రథమప్రకరణమున అలువదియొకపద్యమునం జూడవలయును.

మఱియు, సర్వసమయమంత్రములు సప్తకోటిభేదములు కలవై వుండగా మంత్రాధ్యమందు పదు నొకండుమంత్రములుమాత్రము చెప్పటకు హేతు వేచునన, పరమేశ్వనిపంచముఖములయందే పకలాగు మంత్రములును పుట్టుటచేత సద్యోజాతాదిపంచమంత్రములును ఆ మంత్రములకు ముఖ్యము లయిన వడంగ దేవతామంత్రములును చేరి పదునొకండుమంత్రము లని చెప్పబడెను.

మఱియు, 'శ్లో॥ మకారం మననం చైవ త్రకారం త్రాణ ముచ్యతే । మనన త్రాణ మిత్యాహు ర్మంత్రమి త్యభిధీయతే' అను న్యాయముచేత పరబ్రహ్మము మననమునకును రక్షణమునకును విలక్షణ మగుటవలనను, మంత్రాధ్యాతీతమును సర్వదేశవ్యాపకత్వమును గలుగుటవలనను, పరాధ్యాతీతమును అవర్ణమగుటవలనను, పర్లాధ్యాతీతమును సర్వతత్త్వవిలక్షణ మగుటవలనను, తత్త్వాధ్యాతీతమును సర్వస్వామి యగుటవలనను, భువనాధ్యాతీతమును నిష్కళ మగుటవలనను కళాధ్యాతీతమును అగును.

తా ఆ తో నేరుగురూత్తముం గొలిచి దిరవ్యాధ్యాత్మయోగంబు దా
 శ్రీకల్యాణగుణప్రసిద్ధుఁ డగుచుకా ర శ్రీమత్సహదేవలో
 కై కాచార్యుఁడు సంగ్రహించె నతిసౌఖ్యం బొప్ప సాందీపుఁడు
 శ్రీకృష్ణుండు భజించి విద్య లొనరిం ర జీకోన్నచందంబుననె

౩౧

టీక శ్రీకృష్ణుండు = శ్రీకృష్ణమూర్తి, సాందీపుఁడు = సాందీపమహర్షిని, భజించి = నేవించి,
 విద్యలు = ఇతిహాసాగమనిగమాదివిద్యలను-లేక అలువదిసాలుగువిద్యలను, సంగ్రహ = గ్రహించి, జీకోన్న
 చందంబునక = గ్రహించినట్లు, శ్రీమత్ = అణిమార్గస్వస్థిగులు గల, మహాదేవ = మహాదేవుఁ డగుచు, కాక =
 చతుర్దశభువనములకు, ఏక = ముఖ్యమైన, ఆచార్యుఁడు = గురువు, శ్రీ = మూర్తి సందర్శన గల, కల్యాణ
 గుణ = శాంతశమదమాద్యనంతకుభగుణములచేత, ప్రసిద్ధుఁ డగుచుకా = ప్రఖ్యాతిగలవాఁ డయి, అణిమార్గ
 గురూత్తముకా = ప్రసిద్ధుఁ డగు నాతో నేరుగురువర్కుని, గొలిచి = భజించి, అతిసౌఖ్యంబు ముగ్ధి ని
 బ్రహ్మానందమును, ఒప్పకా = లభించుటగొఱుట, తాకా = తాను, విద్య = అప్రాకృతిమైన, అధ్యాత్మిక
 యోగంబు = శివజీవైక్యనిష్ఠను, సంగ్రహించెకా = చేకొనెను

తా శ్రీకృష్ణమూర్తి సాందీపమహర్షికి శిష్యుఁడై ఇతిహాసములు అగమములు వేగములు మొగ
 లైన సర్వవిద్యలను గ్రహించినట్లు అణిమార్గస్వస్థిగులు గల మహాదేవాచార్యుఁడు శాంతశమదుగాని సకల
 సద్గుణములకు నిధియైన ఆ తో నేరుగురువునకు శిష్యుం డై బ్రహ్మానందము కలుగుటగొఱుట శివజీవైక్య
 సమాధిని గ్రహించె నని తాత్పర్యము.

చ తు వ్వి ప్తి క లా వి వ రణ ము.

అలువదిసాలుగువిద్యలు. 'శ్లో॥ ఇతిహా సాగమ ప్రకా వ్యాసంకాగనాటకం । గాఢవిజ్ఞాన
 కర్మశాస్త్రం చ కామకాస్త్రం గురోదగమ్ । నేత్రభాసానిపిష్టానం నిపికర్మచ వాచకమ్ । సర్వాణి గావధానాని
 స్వరకాస్త్రం చ కామనమ్ । సాముద్రికం రత్నకాస్త్రం గణాశ్వగణకాశం । మల్లకాస్త్రం మార్గకర్మ
 భూయహాణాంచ దోహదమ్ । గంధవాదో ధాతువాదః ఖనివాదో రసస్వర । గాలవా గోగ్నిసంస్తంభో
 ఖడ్గస్తంభో జలస్వర । వాచస్తంభో వయస్తంభో వ శ్యాకర్షణ మోహనమ్ । విజ్వేష గోగ్నాటనంగ
 మారణం కాలవంచనమ్ । పరకాయప్రవేశశ్చ సాగుకాసిద్ధి రేవచ । వాత్సిర్ధి ధుళికాసిద్ధి ర్దండగానిక
 మేవచ । అంజనం పరదృష్టిస్తు వంచనం స్వరవంచనమ్ । మణిమంత్రి ధాదీనాం సిద్ధయ స్సృగకర్మణ
 చిత్రలోహశ్మశ్చద్రావణేణుచర్మాంబగక్రియాః । అదృశ్యకరణం దండకరణం మృగయావిధిః । వాణిశ్యం
 పాశుపాల్యంచ కృషి రాసవకర్మచ । లావకుక్కుట మేహాగి యుద్ధకాగకకాశం । చతుష్పత్తికా
 స్త్రేయతాః కలా విద్భిః ప్రకీర్తితాః'

చ తు ర్ద శ వి ద్య లు.

పదుసాలుగువిద్యలు. 'శ్లో॥ అంగాని వేగా శ్చత్వాగో మిమాంసా స్యాయవిస్తరః । పురాణా
 ధర్మకాస్త్రంచ విద్యా హ్యేతా చ్చతుర్దశః'

అ స్టా ద శ వి ద్య లు.

పదునెనిమిదివిద్యలు. 'శ్లో॥ ఆయుర్వేదో ధనుర్వేదో నీతికాస్త్రార్థకాస్త్రయాః । వేగాంగానిచ
 వేదాని మిమాంసా స్యాయవిస్తరః । ధర్మకాస్త్రం పురాణంచ విద్యా హ్యేతాదశ ఇతి.'

సీ. అఖిలభూతంబుల శ నాడించుమాయను, సొంపుగా నెవ్వఁ డాదీంపు చుండు
 గురుజనంబులకెల్ల శ గురువులై తగుహరి, హరుల కెవ్వఁడు గురు శ వగుచు నుండు
 వివిధలోకంబుల శ వెలిగించి వెలుగుల, మించి యెవ్వఁడు వెలిగించు చుండుఁ
 బ్రభువుల కెల్ల సత్ప్రభు వైన బ్రహ్మకుఁ, బ్రభుఁ డౌచు నెవ్వఁడు శ పరఁగు చుండు
 తే. సగుణనిర్గుణరూపుఁడై శ నెగడు చుండు
 నమ్మహాదేవగురువరు శ నభినుతింప
 సకలనిగమాగమాంతిశాస్త్రంబు లోప
 వనఁగ మముఁబొంట్లకు నుతింప శ నలవి యగునె.

3.2

టీక ఎవ్వఁడు = ఏమహానుభావుఁడు, అఖిలభూతంబులకు = బ్రహ్మ విష్ణు రుద్ర మహేశ్వర సగా
 శివ విరాట్పురుషుల సకలజీవులను, అడించుమాయకు = శరీరేంద్రియాదులే ఆత్మ యనెను భ్రమలో
 చిక్కించి భ్రమింపజేయు మహాప్రకృతిని, సొంపుగాకు = రమ్యముగా, ఆడింపుచుండుకు = నడింపం
 జేయు చుండునో, ఎవ్వఁడు = ఏమహాపురుషుఁడు, గురుజనంబులకెల్లకు = ఉత్తమపురుషుల కందఱికిని,
 గురువులై = కారణపురుషులై, తగుకు = ఒప్పుచున్న, హరిహరులకుకు = విష్ణురుద్రులకు, గురువగుచుకు =
 జనకుడై, ఉండుకు = ఉండునో, ఎవ్వఁడు = ఏమహాపురుషుఁడు, వివిధలోకంబులకు = నానారూప
 ప్రపంచములను, వెలిగించువెలుగులకు = ప్రకాశింపజేయు సూర్యచంద్రాగ్నులను, మించి = హద్ది,
 వెలిగించుచుండుకు = తేజరిల్లజేయు చుండునో, ఎవ్వఁడు = ఏమహానుభావుఁడు, ప్రభువులకెల్లకు =
 ఇంద్రాదిదిక్పతులకందఱకు, సత్ప్రభు వైన బ్రహ్మకుకు = ఉత్తమనాయకుఁడయిన పరమేశ్వరి, ప్రభుఁ
 డౌచుకు = నియామకుడై, పరఁగుచుండుకు = వెలుగుచుండునో - ఇట్లుచుటచేత బ్రహ్మగిరిపంగర గులకు
 నియామకుఁడనుట, ఎవఁడు = ఏపురుషుఁడు, సగుణ = శాంతశమదమాద్యనంతకర్మగుణవిశిష్టమును
 సగుణోపాసకార్హమును సకలోపనిష్కమము నైనదియు, నిర్గుణ = నిర్వికల్పోపాసకార్హమును స్వరూప
 లక్షణలక్షితము నైనదియు నగు, రూపుఁడయి = ఆకృతిగలవాఁడయి, నెగడు చుండుకు = నీగరిల్లు
 చుండునో, అమ్మహాదేవగురువరుకు = ఆ మహాదేవాచార్యవర్యుని, అభినుతింపకు = తొనియాడుటకు,
 సకల = సమస్తము లయిన, నిగమ = ఋగ్యజుస్సామాధర్వము లనెడు నాలుగు వేదములయొక్క, ఆగమ =
 కామికము మొదలు వాతూలము తుదిగాఁగల యిరువదియెనిమిదిఆగమములయొక్క, అంత = అగ్రము
 లయిన యుపనిషత్తులను చర్యాక్రియాదోగజ్ఞానపాదము లను నాల్గింటియందుఁ జెప్పఁబడు మదధ్యము
 లతోఁ గూడిన కర్మసాదాఖ్య కర్తృసాదాఖ్య అమూర్తిసాదాఖ్య మూర్తిసాదాఖ్య శివసాదాఖ్య మహా
 సాదాఖ్యములును, శాస్త్రంబులు = అద్వైత బ్రహ్మ సిద్ధి గాఢ బ్రహ్మనది భావత్రయాదిశాస్త్రములును,
 ఓపపు = శక్తములు కావు, అనఁగకు = అని వచించుచుండఁగా, మముఁబొంట్లకుకు = మాయట్టివారికి,
 నుతింపకు = పొగడుటకు, అలవియగునె = కక్క మగునా ?

తా బ్రహ్మ విష్ణువు రుద్రుఁడు మహేశ్వరుఁడు సదాశివుఁడు విరాట్పురుషుఁడు మొదలైన
 సమస్తజీవకోట్లను శరీరేంద్రియాదులే ఆత్మ యనెను భ్రమలో చిక్కించి భ్రమింపజేయు మూలప్రకృతి
 చిక్కులలో తాను చిక్కక ఆమూలప్రకృతిని వేడుకతో సొగసుగా నాడించుచుండెడువాఁడును, లోక
 గురువులైన బ్రహ్మ విష్ణు రుద్రాదులకు జనకుఁడయి యుండువాఁడును, బ్రహ్మ విష్ణు రుద్ర మహేశ్వర
 సదాశివ విరాట్పురుషులలోఁగల పదునాలుగులోకములను ప్రకాశింపజేయు సూర్యచంద్రాగ్ను

లను ప్రకాశింపజేయువాఁడును, జేవేంగ్రుఁడు మొదలయిన దిక్పాలకులకు ప్రభు వైన బ్రహ్మకు ప్రభు వైనవాఁడును, శాంతము శమము దక్షము మొదలయిన అనంతకల్యాణగుణములు గలగుఁడును, సగుణ పాసకులకు తగినవియును, సకలలోపనివత్స్వరూపములైనవియును ఐన బ్రహ్మ విష్ణు గుద్ర గూర్వ ప్ర్రాణు కృష్ణ నృసింహాది రూపములును, సచ్చిగానంద నిత్యనిర్మలాది స్వరూపలక్షణమును గలగుఁడును, నిర్వికల్ప పాసకులకుఁ దగినగియును, జేదాంతములచేతఁ దలియఁదగినగియును ఐన పరబ్రహ్మస్వరూపము గలవాఁ డయి ప్రకాశించుచుండెడు ఆమహాదేవాచార్యుని ఋగ్వేదాస్సామాధర్వణు లనెడు వేదములును, జేగాం తములైన వుపనిషత్తులును, కామికము మొదలైన యిరువది యనిమిదిఆగమములును, ఆగమాంతములైన చర్యాక్రియాద్యోగజ్ఞానపాదము లనెడు శాల్గింటియంగునఁ నిప్పుబడిన మడిభస్మములతోఁ గూడిన తగ్గి సాదాఖ్య కర్తృసాగాఖ్య అమూర్తిసాదాఖ్య మూర్తిసాగాఖ్య శివసాగాఖ్య మహాసాగాఖ్యలును, అద్వైత బ్రహ్మసిద్ధిగౌడ బ్రహ్మనందీయము గీతాభాష్యము వుపనిషద్భాష్యము వేదభాష్యము మొగ్గలైన శాస్త్రములును పొగడుటకు శక్తిలేని వగుచుండఁగా మానంజీవారికి పొగడతగిమా అని తాత్పర్యము

ఆ గ మ భే ద వి వ రిణ ము.

ఆగమవిభాగము.—కామికము ద్యౌగజము చింత్యము కారణము అచితము కృష్ణము నాక్షుము గాఢి అంకుమానము సుప్రభేదరవము మకుటము విమలము ఎంద్రజ్ఞానము తింబము ప్రోద్గతము లలితము సరితాన కము సాశ్వోత్తరుము పారమేశ్వరము కిరణము భేదము వాణూలము అనునవి యిరువది యనిమిదియును ఆగమములు, ఇవి పరమేశ్వరునిపంచగుణములలో సగోళిత వాచుడేవ అభూత తత్పురుషముఖములు శాల్గింటియంగును యిరువదియును, ఈకాశ్యముఖమునంగు యనిమిదియును గా బ్రహ్మవాణిగుముఖముల వలన నాలుగువేదములును పుట్టినట్లు పుట్టెను ఇంగుట, శ్లో॥ అక్షంశు చకుశో జేగాః స్వోక్షుగ నూప శాస్త్రకమ్ । పోదశం మాలినీశాస్త్రం ద్వాత్రింశం ధగతి ముచ్యతే । అద్భుదం శిల్పశాస్త్రంశు ఆగమంశు చతుర్దశ । ఆయుశ్వేదం త్రిలక్షం చాతుర్లక్షం చ శోధితమ్ । అను ప్రమాణముడే ఆగమసంఖ్య యెఱుంగవలయును. పాంచరాత్ర కాక్తాది సకల సమయమంత్రములకును యీయాగములులే శాశ్వతములు

క వి వ రం శా ను క్ర మ శి క్ష.

తే. అమ్మహాదేవగురు చరణారవింద, పరిపరాంగాంశ భజనతీర్థగుండఁ బరశు

రామపంతులకులజాతరనాను మంత్రి, మాళి తిమ్మాంబి కాప్రియూరత్నముడె నేను.

టీక అమ్మహాదేవగురు = ఈ సేరుగురుశిష్యుఁ డయిన మహాదేవగురునిఁమొక్క, చరణారవింద = పాదపద్మములయంగు, పర = శ్రేష్ఠ మయిన, పరాగ = ధూళియొక్క, ఆంశ=లేకమును, భజన = నేదించుటయందు, తత్పరుడక = ఆసక్తి గలవాఁడను, పరశురామపంతులకులజాత = పరశురామపంతులకులమందుఁ బుట్టిన, రామమంత్రిమాలి = అమాత్య శేఖరుఁడయిన రామమంత్రిగిని, తిమ్మాంబికా=తిమ్మాంబిక యను నామెకును, ప్రియాత్మజుడక = ప్రియపుష్పి)డె నైన, నేను = లింగమూర్తి గురుమూర్తి యను పేరు గల నేను.

నా. ఆ మహాదేవగురుని పాదపద్మములయంగిలి భూలిలోని పరమాంబువును నేదించుకొనుంగు ఆసక్తి గలవాఁడును, పరశురామపంతులవారికులమనఁ బుట్టిన రామమంత్రిగిని, ఆతనిభాగ్య యగు తిమ్మాంబికకును ప్రియపుష్పిండును, లింగమూర్తి గురుమూర్తి యనెడు పేరు గలవాఁడను ఐన నేను అని తాత్పర్యము.

వ వ్యం త ము లు

క. శ్రీరామనామమంత్రా, కారునకు నసంగనిర్వికారునకు మహా
కారునకు నిర్జితాహం, కారున కజ్ఞానభూమికాదూరునకున్.

38

టీక శ్రీరామనామ = శ్రీరామ యను పేరు గల, మంత్రాకారునకు = మంత్రరూపుఁ డయిన వానికిని, అసంగనిర్వికారునకు = అసంగ = ఆకాశమువలె దేనిని అంటక యుండువానికిని, నిర్వికారు నకు = అస్తి జాయతే వర్ధతే పరిణమతే అపక్షియతే నశ్యతి యనెడు వడ్వికారములు లేనివాని కిని, మహాకారునకు = విరాడ్విగ్రహుఁ డైన వానికిని, (మహాంకారునకు = అనెడు పాతమందు సగోష్ఠ స్కృప్త మగు ప్రణవస్వరూపుఁ డైనవానికి నని యర్థము) నిర్జితాహంకారునకు = నిర్జిత = గలువబడిన అహంకారునకు = అభిమానము గలవానికిని, అజ్ఞానభూమికా = ఏ డయిన అజ్ఞానభూమికలకు, దూరు నకు = దవై నవానికిని

తా. శ్రీరామమంత్రస్వరూపుఁడును, ఆకాశమువలె దేనిని అంటనివాఁడును, గర్భమున నుండుట పుట్టుట పెరుగుట ముదియుట నవయుట చచ్చుట అనెడు వికారములు లేనివాఁడును, విరాట్స్వరూపుఁడును, అహంకారము లేనివాఁడును, బీజబాగ్రము బాగ్రము మహాబాగ్రము బాగ్రత్స్వప్నము స్వప్నము స్వప్నబాగ్రము నుషుప్తి యనెడి అజ్ఞానభూమికలకు దూర మైనవాఁడును అని తాత్పర్యము.

మహాత్యాగిలక్షణము. — క॥ జనియును మృతియును ధర్మంబున ధర్మము సౌఖ్యగుఱములు లే నని నెఱ్ఱునమున దలంచు నెవ్వం । డనఘమతి యతఁ డహా మహాత్యాగి ధరన్

అ జ్ఞా న భూ మి కా వి వ రణ ము.

బీజబాగ్రము, బాగ్రము, మహాబాగ్రము, బాగ్రత్స్వప్నము, స్వప్నము, స్వప్నబాగ్రము, నుషుప్తి అని అజ్ఞానభూమిక లేడు అందు నామరూపరహితాఖండపరిపూర్ణసచ్చిదానందపరబ్రహ్మమంగు జగత్స్పృష్టికి కారణముగఁ గలిగిన తెలివియే బీజబాగ్రము, అనిభక్త మగు నాతెలివికి ముందు లేని భేదము నూత్నముగఁ గలిగి ప్రపంచాభిముఖ మగుట బాగ్రము, ఆ లోకవాసన ప్రబలుట మహాబాగ్రము, బాగ్రద్వేశయందు చూచినవి చూడనివి సంకల్పించి నిష్ప్రయోజకముగ మనోరాజ్య మేలుట బాగ్రత్స్వప్నము, ఆ బాగ్రమందు కల్పితస్వరూపములఁ జూచుట స్వప్నము, మఱచినగానిఁ దలంచుట స్వప్నబాగ్రము, ఆత్మప్రతిబింబముగాఁ దోచుచున్న జగద్విషయము నుఖ మని దానియంగు మునుఁగుట నుషుప్తి

క. ధీరునకు భక్తజనమం, దారునకు నిరంతరాత్మ్యదారునకు నిరా
ధారునకు నిఖలజగదా, దారునకు ననాద్యఖండితశరీరునకున్.

39

టీక ధీరునకు = ఆత్మానాత్మవివేకము గలవానికిని, భక్తజనమందారునకు = భక్తులకు కల్ప పృక్ష మయినవానికిని, నిరంతరాత్మ్యదారునకు = నిరంతర = ఎప్పుడును, అత్యుదారునకు = మహాత్యాగము గలవానికిని, నిరాధారునకు = తనకుఁ దానే యాధార మయినవానికిని, సకలజగదాధారు నకు = సకల = సమస్తము లయిన, జగత్ = పదునాల్గులోకములకు, ఆధారునకు = ఆశ్రయఁ డయినవానికిని, అనాద్యఖండితశరీరునకు = అనాది = ఉత్పత్తిలేని, అఖండిత = మరణము లేని, శరీరునకు = దేహము గలవానికిని

తా. నిత్యానిత్యవస్తువుల నెఱిగినవాఁడను, కల్పవృక్షమువలె భక్తులతోరిక లన్నిటిని యిచ్చు వాఁడును, ఎల్లప్పుడును మహాత్యాగము గలవాఁడును, 'సర్వాధాగో నిరాధాగః' అను ప్రమాణముచేత తనకు తానే ఆధార మయినవాఁడును, పగునాల్గుగుఱోకములకును ఆశ్రయం దయినవాఁడును, పుట్టుట గిట్టుటలు లేని శరీరము గలవాఁడును అని తాత్పర్యము.

క. వ్యాపకునకుఁ ద్రిశరీరా, లేపకునకు నిర్జితావర లేపకునకు ధీ
దీపకునకు సచ్చిత్సుభి, రూపకున కనంతవిశ్వరూపాత్మసకునన్.

31

టీక వ్యాపకునకుఁ = అంటట నిండియుండువానికిని, త్రిశరీరగాలేపకునకుఁ = త్రిశరీర = స్థూల సూక్ష్మ కారణ దేహములను, అలేపకునకుఁ = అంటనివానికిని, నిర్జితావరలేపకునకుఁ = నిర్జిత = నీడల బడిన, అవలేపకునకుఁ = గర్వము గలవానికిని, ధీదీపకునకుఁ = ధీ = ప్రజ్ఞను, లేపకునకుఁ = వెలిగించు వానికిని, సచ్చిత్సుభిరూపకునకుఁ = సచ్చిగానందస్వరూపుఁ డయినవానికిని, అనంతవిశ్వరూపాత్మ సకునన్ = అపరిమితజగద్రూపుఁ డయినవానికిని

తా. ప్రపంచమునకు వెలుపల గోపల నిండియుండువాఁడును, స్థూలసూక్ష్మకారణదేహములను అంటనివాఁడును, నేను నాది అను అభిమానము లేనివాఁడును, బుద్ధి మొగలయిన యింద్రియములను తమ తమపనులయందుఁ బ్రసరించునట్లు ప్రకాశింపజేయువాఁడును, సత్తును విత్తును ఆనందమును స్వరూప ముగాఁ గలవాఁడును, బ్రహ్మవిష్ణురుద్ర మహేశ్వర సదాశివ లోకరూపుఁ డయినవాఁడును అని తాత్పర్యము.

క. శ్రీమ ద్దత్తాత్రేయమహామూనిసద్భక్తునకు శ్రీమహాదేవగురు
స్వామికిఁ దతనర్వాంబ, ర్యామికి విజ్ఞానభూమికారామునకున్.

32

టీక శ్రీమత్ = సంపద్యుక్తుఁ డైన, గత్తాత్రేయమహామూని = దత్తాత్రేయమహర్షితోడ, సద్భక్తు నకుఁ = తుల్యుఁ డైనవానికిని, శ్రీమహాదేవ = శోభాయుక్తుఁ డైన మహాదేవుఁ డను, గురుస్వామికిఁ = సద్గురునికి, తత = విస్తార మైన-అనగా శ్రీమత్తమయిన సర్వప్రణవముమొక్క, అంతర్యామికిఁ = లోపల నిండియున్నవానికిని, విజ్ఞానభూమికా = ఏడయిన జ్ఞానభూమి లే, ఆరామునకుఁ = ఈ గ్యానవనము గల వానికిని.

తా. అత్రిమహామూనిపుత్రిఁ డైన దత్తాత్రేయమహర్షితో సాక్షియైనవాఁడును, అంతర్యామికిఁ డైనవాఁడును, శుభేచ్ఛ విచారణ తనుమానని సత్త్వాపత్తి సంసక్తిసామిక పదార్థభావన శురీయము అను జ్ఞాన భూమిక లనెడి పుద్ఘానవనములయందు విహరించువాఁడును అయిన శ్రీమహాదేవాగార్యునకు అవి తా.

జ్ఞానభూమికా వివరణము.

శుభేచ్ఛ, విచారణ, తనుమానని, సత్త్వాపత్తి, సంసక్తిసామిక, పదార్థభావన, శురీయము అని జ్ఞానభూమిక లేడు, అందు —

శుభేచ్ఛ యనగా—బహుజన్మార్జిత మకృతపరిపాకములన కాక తాళియవ్యాముని దైవికము చేత జ్ఞానము గలవాడై ఆయ్యా నేనేల మూఢుడ నయితిని, ఈయపాదసంసారసాగర మట్లు దానిఁ గల ను పరితపించి సజ్జనులచేరువఁ జేరి వారి యపారకరుణాపూరితనయిన గురావంబు లగు తాపంబుల దీటి పిమ్మట వారల యుపదేశబలంబున సత్కర్మాచరణమును, వేదాంతశాస్త్రపరిజ్ఞానమును, ఇహపర లోకభోగవిరక్తియును గలిగి మోక్షము నపేక్షించుట.

విచారణ యనగా - అద్వైతశాస్త్రపరిజ్ఞానంబును, సత్సంగమంబును, వైరాగ్యంబును గలిగి బ్రహ్మ మెయ్యది యని విచారించుట

తనుమానసి యనగా - ఈ రెండుభూమికలసాధన పూర్ణముగాఁ గలిగి కారణము లగు విషయేంద్రియముల త్రిష్టలలోఁ దగులక మనస్సును క్షీణింపఁజేయుట, వీనికి అసంగమ మని మఱియొక పేరు గలగు, ఆ యసంగమము సామాన్య మని విశేష మని ద్వివిధము, మఱియు నది సామాన్యవిశేష భేదములచేత నాల్గు విధములు, అందు సామాన్యసంగమ మనగా - శబ్దాదివిషయములయందు నేను కర్త గురు వును కిష్యుడను బాధ్యుడను బాధకుడను గాను, నుఖదుఃఖము లీశ్వరాధీనములు, యోగవియోగభోగ రాగాదులు, కాలవశము లని యెంచి దేనియం దాశ లేక యుండుట సామాన్యసామాన్యసంగమ మనగా - సంచితకర్మములచేత లభ్యము లైన నుఖదుఃఖములయందు ప్రేమాప్రియములు లేక, వాని నంటక ముంగు విచారించిన వేదాంతమహావాక్యార్థనిశ్చయమందు జేరుట విశేషసంగమ మనగా - సత్సహవాసము వలనను, అపరోక్షజ్ఞానమువలనను, పురుషప్రయత్నమువలనను, జ్ఞానశాస్త్రముల సంతానభ్యాసమువలనను, పరమవస్తువు కరతలామలకమై కనఁబడుచుండఁగా సంసారనాగతోత్తారకమై పగత త్వస్థితిఁ జెంది సకలమునీశ్వరాధీన మనుటను, కర్మమే నుఖదుఃఖములకుఁ గారణ మగుటను మాని మోనియు పరమశాంతి గలిగి యుండుట. విశేషవిశేషసంగమ మనగా - బాహ్యంతరములను ఊర్ధ్వాధఃప్రదేశములను దిక్కులను అకాశమును స్థావరజంగమజంతువులను చీకటివెలుతురులను చిజ్జడములను సకలవస్తువులను యవస్థాను భవములను వేఱుగాఁ జూడక అఖండాకారముగఁ జూచుచు చిత్తవిక్రాంతి గలిగి నిస్సంకల్పుడై ముంగు దర్శించిన యాత్మయందు మనస్సు కరగుట ఈ మూడుభూమికలలో జేసిన సభ్యాసము చేయుతఱిని మృతు లైన యోగులు దేవవిమానములయందు దేవతాశ్రీలతోఁ గూడి స్వర్గవైకుంఠైలాసాదిపుణ్యలొక ములయందు సకలదివ్యభోగములు చిరకాల మనుభవించిన వెనుక, 'శ్లో॥ శుచీనాం శ్రీమతాం గోపీ యోగభ్రష్టో హి జాయతే । అథవా యోగినా మేవ కులే భవతి ధీమతామ్' అను గీతావచనప్రకార ముగా, భూలోకంబున శ్రీమంతులయింటఁ బుట్టి పూర్వము తాను విడిచిన నెలవునఁ జేరి క్రమక్రమ ముగా నావల భూమిక నెక్కున, మూడుభూములవఱకు జన్మము గలగు, తక్కిన భూమికలయంగు జన్మము లేదు.

సత్త్వాపత్తి యనగా - ఈ మూడుభూమికల సభ్యసించి యింద్రియాగ్రములయం దాశ మాని శుద్ధాంతరంగుడయి యితరసంకల్పములు లేక బ్రహ్మానిష్ఠ గలిగి యుండుట

సంసక్తిశామిక యనగా - ఈ నాల్గుభూమికల యభ్యాసమువలన విషయసంగమ గుణత్రయ సంగమంబులు లేక బ్రహ్మానిష్ఠయందు పట్టు దప్పర యుండుట

పదార్థభావన యనగా - ఈ యైదుభూమికలయభ్యాసవిశేషముచేత అంతర బహి ర్మధ్య దృశ్యములు లేక స్వాత్మాకామఁ డయి బ్రహ్మము నే ననుట

తురీయ మనగా - ఈ యారుభూమికలమార్గముల నెఱిగి యేమిట భేదము లేమిఁ దెలిసి ల్ప బ్రహ్మహత్రముగా నుండుట, దీనిలో మొదటి మూడుభూమికలు జగద్వ్యాపారము గలవి గావో జాగ్రదవస్థ యగును, నాల్గవభూమికయందు నామరూపములు గల జగత్తు స్వప్నమువలె తోఁచారు గాన అది స్వప్నావస్థ యగును ఇట్టి యనుభవము గలవాడే బ్రహ్మవిదుడు. విదవభూయఁ నిర్వికల్పమై నుషుప్తివలె నుఖముగా జగము తోఁచుటవలన అది నుషుప్త్యవస్థ యగును, తరీ యనుభవము గల యోగియే బ్రహ్మవిద్యుడు. ఆరవభూమిక సర్వవాసనాక్షయ మైన

గగనమున మునిగిన ఘటమువలె బాహ్యధ్వంతరములు లేనిదై సముద్రమున మునిగినకుండవలె లోపల వెలుపల పరిపూర్ణమై జగము పరమాత్మప్రకాశమానముగాఁ గోచరుటవలన అదియే శుభ్రగుణవన్ శుభ్రము, అట్టి యనుభవము గలవాడే బ్రహ్మవిద్వర్తయఁడు. అదియే నీదమ్మ క్తి ఆ స ప్తరుద్రామిరి అవాగ్మానస గోచరము దానిని బ్రహ్మ విష్ణు రుద్ర లీన గూఢ్య కాలప్రధానాది నామములచేఁ బేర్కొండ్రు నిట్లు గతులఁ బేర్కొందురు అది నామరూపములు లేని దనను కల్పితనామరూపములచేఁ బేర్కొనబడును. అట్టి యనుభవము గల యోగియే బ్రహ్మవిద్వర్తయఁడు అదియే విదేహము క్తి.

వ. సమర్పితంబుగా వాయొనర్పం బూనిన శ్రీ సీతారామాంజనేయసంవాదం బను వేదాంతగ్రంథమునకుఁ గథాస్రగంభం బట్టి దనిన. 30

టీక సమర్పితంబుగా = సమర్పణముగా, వాయొనర్పం బూనిన = నే గదియింప నుపక్ర మించిన, శ్రీ సీతారామాంజనేయసంవాదంబు = శ్రీ సీతారామాంజనేయసంవాదము, అను వేదాంత గ్రంథంబునకు = అనెడు అద్వైతగ్రంథమునకు, కథాస్రగంభంబు = కథాశ్రయము = అనఁగా విషయ విచారణోపక్రమము, ఎట్టి దనిన = ఏలా ననఁగా.

తా. సమర్పణముగా నేను రచియింపఁ బూనిన శ్రీ సీతారామాంజనేయసంవాదము అనెడి వేదాంతకావ్యమునకు విషయవిచారణారంభము యట్టి గనఁగా నని తాత్పర్యము.

కై లా స ప ర్వ త వ ద్ల న ము.

క. శ్రీసుఖద శుద్ధసత్త్వ, వాసము శివపార్వతీనిర వాసము సుమహా

భాస మనాభాసము కై, లాసము దనరాగుఁ జిద్విరలాసం బగునుట. 31

అవతారిక ఈపద్యరంగు పరబ్రహ్మపరమునను, కైలాసపర్వతపరమునను అర్థగ్యములు గలుగు నట్లు జెప్పుచున్నాఁడ —

టీక పరబ్రహ్మపర మైన అర్థము.—శ్రీ=త్రివర్గసంపదను, సుఖ=మోక్షసుఖమును, ద=చిద్విరలాస, శుద్ధసత్త్వ = త్రిగుణలయావస్థకు, అవాసము = ఉనికిపట్టును = అనఁగా త్రిగుణసహిత మగునది గుణిన సత్త్వము, దానిలయస్థానము శుద్ధసత్త్వము, అది గుణసామ్యార్థమున శుద్ధ్యచని అర్థమౌత్ర తుని చిత్ప్రకృతి యని జెప్పబడును, గానికి నివాస మనుట, శీత శుద్ధసత్త్వమే నివాసముగాఁ గలదు. అందున జెప్పవచ్చును. శివపార్వతీనివాసము—శివ = పరబ్రహ్మన్వరూపుఁడైన పురుషునను, పార్వతీ=దిగ్భాగ యైన మూలప్రకృతికిని, నివాసము=ఇరవులు, సుమహాభాసము—సు=గమ్యమైన, మహా=నూర్త్యగ్ని సంగ్రా ములకంటె మిక్కుట మగు తేజస్సువేత, అభాసము=మిగుల వెలుగువదియను, కైలాస పర్వత సూక్ష్మ భౌతిక చంద్ర తారకం నేమా విద్యుతో భౌతి కుతో యు మగ్నిః । త మేవ భౌతి కునుభౌతి సర్వం కిస్య భాసా సర్వ మిదం విభాఽ అను ప్రత్యర్థప్రకారము వెలుగు చున్న గనుట. అవాభాసము = శీతేశ్వరగర్భ ద్వితీయములు లేనిదియు నయిన, కైలాసము=నిత్యనందనూపపరబ్రహ్మము, చిద్విరలాసం బగునుట=నిర్వి కల్పజ్ఞానరూపమై, తనరూపుడ=ఒప్పుక, అనే బ్రహ్మాండములు సక విష్ణుండగు, అట్టి విష్ణుండముల కి కము లొకగుండ్రాండము, అవి యునేకము లొక యీశ్వరాండము, అవి వెక్కు లొక సగాండము, అట్టి సదాశివాండముల కి నేకములకు ఆధారమై అప్రాకృతమై సర్వకారణమై వెలుగువదియే ఆ పురుషులను మని పరబ్రహ్మను యెఱుఁగునది; ఇది బ్రహ్మ విష్ణు రుద్ర ఈశ్వర సదాశివాండములయందు కార్య రూపమున పరస్పరము తారతమ్యము గలిగి అయిగువిధములుగ నుండును. 'వైష్ణవ శాస్త్రాం ఆనంగా నాం

సమూహః- కైలంతే నాస్యతే స్థీయత ఇతి కైలాసః' అని వ్యుత్పత్తి. అసహపవేశనే అనిధాతువు. శేలి యనగా అనందము, దానిగుంపు కైలము, దానిచేత నుండునది గాన కైలాసము, అనందరూప మని భావము అనందో బ్రహ్మేతి వ్యకానా త్తని శ్రుతి

తా ధర్మార్థకామమోక్షముల నిచ్చునట్టి త్రిగుణలయావస్థాసూప మైన సుద్ధసత్త్వమునకు వునికిపట్టయినదియును, పరబ్రహ్మస్వరూపుడైన పురుషుడును పరబ్రహ్మశక్తియైన మూలప్రకృతికిని వాసమైనదియును, సూర్యచంద్రాగ్నులకాంతులను మీటి వెలుగునగియును, శీతేశ్వరజగద్వికాగములు లేనిదియును, నిర్వికల్పజ్ఞానస్వరూప మయినదియు నయిన నిత్యానంగరూపపరబ్రహ్మము యొప్పు చుండు నని తాత్పర్యము

టీక పర్వతపర మైన అర్థము - శ్రీనుఖదకుద్ధసత్త్వావాసము = ధర్మమును అర్థమును కామమును మోక్షమును యిచ్చెడు నిర్మల సత్త్వగుణసంపన్ను లయిన బ్రహ్మములకు స్థానమైనదియును, శివపార్వతీ నివాసము = నిత్యచంగళస్వరూపుడైన సాంబమూర్తికిని పార్వతీదేవికిని వునికిపట్టయినదియును, మహాభాసము = మిక్కిలి యెక్కువయైన కాంతిచేత వెలుగునదియును, అనాభాసము = అహంకార మమకారము లేనిదియు నైన, కైలాసము = కైలాసపర్వతము, చిద్విలాసం బగునుజ్జ = ప్రకాశమానము లైన వెక్కువంతలు గలదై, తనరారుజ్జ = ఒప్పిద మగున, 'వ్యుత్పత్తి కేరసి శివయోగ్దాసో స్పృగ్మయస్మిన్నితి కైలాసః' - శిఖరభాగమందు పార్వతీపరమేశ్వరుల నాట్యము గలది, 'శేలయోగ్దాసో భూమ్యాః అసనం స్థితి ర్యస్య యః కైలాసః, స్ఫటికం త స్యాయం కైలాసః' జలభూములందుం గుండునది గనుక కైలాసము, అనగా స్ఫటికము, దానిసంబంధ మైనది.

తా. ధర్మార్థకామమోక్షముల నిచ్చెడు నిర్మలసత్త్వగుణసంపన్ను లయిన బ్రహ్మములకు నివాస మైనదియును, పార్వతీపరమేశ్వరులకు వునికిపట్టయినదియును, మహాభాసము గలదియును, అహంకార మమకారములు లేనిదియును, మిక్కిలి వింతలు గలదియు నయిన కైలాసపర్వతము యొప్పిద మగు చుండు నని తాత్పర్యము.

క థా ప్రా రం భ ము.

వ. అది మఱియు నాదిమధ్యాంతఃపీఠంబును, స్వజాతీయ విజాతీయ స్వగతభేద శూన్యంబును, నిత్యాపరోక్ష స్వప్రకాశావహసి తానంతకోటిసూర్యచంద్రా నలాలోకంబును, వేదశాస్త్రపురాణేతిహాసాగమాగమ్యంబును, బహువిధవర్ణ ధర్మకర్మగుణనామరూపవికారశక్తి విరహితంబును, బ్రహ్మాండ్రాద్యమరాసురోరగ గరుడ గంధర్వ కిన్నర కింపుకువ సిద్ధ సాధ్య విద్యాధర చాం గాక్షురో యక్ష గుహ్యకభూతభేదర దేవర్షిబ్రహ్మఋషీశ్వర యోగీశ్వర మునీశ్వర యతీశ్వర కపీశ్వ రాద్యపాస్యంబును, నిత్యనిర్గుణనిర్వికల్పనిర్వికారనిరంజననిర్విషయాతీంద్రియా వాఙ్మానసగోచరాప్రమేయశుద్ధబుద్ధముక్తకేవలాఖండసచ్చిదానందమయంబునైన తురీయాతీతపరతత్త్వకైలాసంబున నవ్యక్తమహాదాదినస్తావరణపరివేష్టితంబును, జతుర్దశలోకకండరమందరింబును, సార్వభౌమాది హిరణ్యగర్భాంతానందగండ శైలభాసురంబును, భాను సోమ నక్షత్ర తారాగ్రహ పావక సౌదామన్యాది

వివిధ తేజోరత్న శర్కరిలంబులు, బ్రవినుల పురాగోష్ఠపర సేవ గాంతత్వంబులు ముఖము తాధిత్య కాధ్యాత్మ సంగ సం నాభిషిక్తి నిర్మల నిర్మల గల కాకలిత ఫలిత నిష్కామ శక్తి పాననం మూగ యూగ జహతీకన్యకా శోగంబులు శీలవ్రతదానాది నానావిధానోక హాద్యాన విగాతతంబులు, శాస్త్రప్రభువేద నిగమాగమాంతకల్పలతావిలసితంబులు, మన్వేధసమాధిసాధవిభిదాతంబులు, బరమాధ్యాత్మవిద్యానంద జలాభిషిక్తి నిర్మల నిర్మల శైవ్యగణ శేషమూప గతి తీక్షణ శ్రద్ధా సమాధానా మాసిత్వా గంభీర్యాది కల్యాణగుణము గణ రంగవల్లిప్రకాశితంబులు, నిరతిశయ శుభ్రా భోగదాగంధ శోభితంబులు, సుకామనాభావ స్వభావనియత శక్తిచంద్ర నిర్మల సర్వవికృతిత్యాగ గుణ భక్తి వేదాంతశ్రవణ మనన సాధ్యాసన సంగ సాపాననమన్విత విజ్ఞానగాఢ మార్గలలితంబులు, బుచ్చాక్షరీసుహృదుల శ్రవణశక్తిగంధాభిషిక్తింబులు, బ్రహ్మ నాదమంగళవాద్యరవపూరితంబులు నగు బుద్ధియ మోహకృష్ణమూలపాతకంబుల సర్వోపనిషత్సారభూత బ్రహ్మజ్ఞానత్వదర్శనరూపాంకార సింహాసనాసీనుల శుద్ధసత్త్వప్రధాన మాయామయ దివ్యభోజనవిగ్రహంబులు సర్వభుజ్య సర్వ శ్వరత్వ సర్వాంతగ్యామిత్య సర్వప్రప్యత్వ సర్వరక్షగత్వ సర్వసంహారకత్వా ద్యగణితసమగ్రసుగుణపరిగ్రహంబులు, సాత్త్వికానందస్వరూపులగును, పర్వ వ్యాపకుంబులు, దేవదేవుండు నగు శ్రీమహాదేవులకు మూర్త్యులగుటకు నచల ర్వింశతీతత్త్వంబులును, ఇచ్ఛాచ్ఛానక్రమాదికన్యలును, హృదికేశ్వర మోహేశ్వర సురేశ్వర నందికేశ్వర భృంగీశ్వర విఘ్నేశ్వర శుకారాచ ప్రమథగణాధీశ్వరు లును, బ్రాహ్మ మాహేశ్వర్యాది సప్తమాతృగణులు స్వసాన్నిధ్యంబుల సజకరుగా కటాక్షవీక్షణంబు సపేక్షించి కొలువ నివ్వనిరూపావళిగలనంబు సేయుదు నాగ్ధా రాముడై యున్న సమయంబునఁ దదియ వామార్ధభగీరతేయుఁ బరామరప్రగృహి స్వరూపిణియు నిఖిలజగదుపాదానకారణభూతయు నిఖిలశోకగమాతయుఁ క్రూర వనగేహినియు విశ్వమోహినియు దీముఖయు శ్శాసవిష్ణునారాయణయు విషయ విరక్త్యధరయు విచారమందస్థితయు నిర్మమతానిరహంతాహన్యు యూగ బోధస్తనియు సందేహమధ్యయు సంసారచక్రనాభియు రాగద్వేషజఘనయుఁ గామలోభోరుయుగళయు సంకల్పవికల్పచరణయుఁ గలంబుగతిగర్భయూసయు వేదాంతవిద్యావ్యసనవసనోపరతికంచుక భారి కేయురజస్సత్త్వతమంగుణగ్రంథిని బంధ కంచుకబంధ వేణీబంధసురుచిరయు ఫలత్యాగపూర్వనిర్దోషమౌచిత ధర్మానుష్ఠానేశ్వరప్రణిధానాచార్యోపాసనోగ్రియాత్మ విసిగ్రహస్థ ప్రభుత్వాది సాత్త్విక గుణభూషణాలంకారిణియు శుద్ధవాసనావాసితయు నిత్యనవాసునియు దేవ

దేవియు నగు శ్రీమహాదేవి యతిప్రీతిపూర్వకంబుగాఁ జతుర్విధశుశ్రూషలు గావిం
చుచు నేవించుచుఁ బూజించుచు భావించుచు నమస్కరించుచు నారాధించినం
బ్రసన్నుండై మెచ్చి నీకు నెయ్యదియిష్టం బిచ్చెద నడుగు మనిన సంకోషభరిత
చిత్తయై యుత్తుత్తకాశిని చిఱునవ్వునగుచు నిట్లనియె. రం

టీక ఆది = ఆ మహాకైలాసపర్వతము, ఆ పరబ్రహ్మ మని యర్థాంతరము, మఱియుఁజ్జ = మెండి
యును, ఆది = మొదలును, మధ్య = నడుమను, అంత = చివరయును, విహీనంబును = లేనిదియును, అని
పర్వతపరము, ఉత్పత్తి స్థితి నాశనములు లేనిది పరబ్రహ్మపరము, స్వజాతీయ = తనజాతియగు పర్వత
ములును, విజాతీయ = అన్యజాతులగు వృక్షలతాగల్పములును, స్వ = తనయందు, గత = పొందఁబడిన
పాపాణాదులు ననెడు, భేదకూన్యంబును = వేరుపాటు లేనిదియును, అని పర్వతపరము, 'శ్రు॥ ఏక మేవా
ద్వితీయం బ్రహ్మ' యను శ్రుతివలన స్వజాతికూన్యమును, 'బ్రహ్మమాత్ర మసన్నహీతి' అను శ్రుతివలన
విజాతికూన్యమును, 'నచక్షు రశ్రోత్ర మపాణి పాదమ్' అనెడి శ్రుతివలన స్వగత భేదకూన్యము నని పర
బ్రహ్మపరము, లేక, ఏక మేవ అనుటవలన స్వజాతికూన్యమును, అద్వితీయ వినయవలన విజాతికూన్య
మును, బ్రహ్మ యనుటవలన స్వగత భేదకూన్యమును, ఏక మే వాద్వితీయం బ్రహ్మ యను శ్రుతిచేతనే
త్రిపరిచ్ఛేదరహితము చెప్పవచ్చు నని కొందఱు నిత్య = కాశ్యతమును, అపరోక్ష = స్వాతిరి క్తకూన్యము
నయిన, స్వప్రకాశ = తనతేజస్సుచేత, అపహాసిత = తిరస్కరింపఁబడిన, అనంతకోటి = అనేక కోట్లు, నూత్య
చంద్రావల = నూత్యచంద్రాగ్నులయొక్క, ఆలోకనంబును = తేజస్సు గలదియును, ఉభయత్ర సముచు,
వేద = ఋగ్వేది చతుర్వేదములచేత, కాస్త్ర = తర్క వ్యాకరణ ధర్మకాస్త్ర మిమాంస వైద్య శాస్త్రములు
లనెడు మట్లాస్త్రములచేత, పురాణ = బ్రహ్మాండాద్యష్టాదశపురాణములచేత, ఇతిహాస = భారతాది యతి
హాసములచేత, ఆగమ = కామికాది వాతూలాంతాష్టాంగ శాస్త్రవాదాగమములచేత, ఆగమ్యంబును =
చక్కఁగాఁ దెలియఁదగినది, పర్వతపరము, ఆగమ్యంబును = తెలియ నలవిగానిది, పరబ్రహ్మపరము, బహు
విధ = అనేకవిధము లైన, వర్ణ = నీలపీతాదివర్ణములును, పర్వతపరము, బ్రాహ్మణాదివర్ణములు, పరబ్రహ్మ
పరము, ధర్మ = వ్రాసినదీర్ఘాదిధర్మములు నని పర్వతపర, చాతుర్వర్ణ్యచిత్రధర్మానుష్ఠానము లని పరబ్రహ్మపర;
కర్మ = చలనభానవసాదికర్మలు నని పర్వతపర, వర్ణాశ్రమచిత్రకర్మము లని పరబ్రహ్మపర, గుణ = రాగాది
గుణము లని పర్వతపర, సత్త్వరజస్తమోగుణము లని పరబ్రహ్మపర, నామ = కైలాసనామేతరనామము లని
పర్వతపర, రామకృష్ణాదినామము లని పరబ్రహ్మపర, రూప = శ్వేతరూపేతర రూపము లని పర్వతపర,
మత్స్యకూర్మాదిరూపము లని పరబ్రహ్మపర; వికార = స్థిరత్వేతరవికారము లని పర్వతపర; మడ్భాచవికా
రము లని పరబ్రహ్మపర, శక్తి = కఠినేతరశక్తులు నని పర్వత, సర్వస్వతంత్ర నిత్యములుప్ర అనంత అనాది
బోధ సర్వజ్ఞత్వ నిత్యత్వపులను మడ్విధశక్తులు నని పరబ్రహ్మపర, విరహితంబును = లేనిదియును, బ్రహ్మ =
చతుర్ముఖుండు, ఇంద్ర = జేవేంద్రుండు, ఆది = మొదలుగాఁగల, అమర = జీవతలును, అమర = దైత్యులును,
ఉగ్ర = అనంతాది సర్పములును, గరుడ = గరుడులును, గంధర్వ = హాహాహూహూ మొదలగు గంధర్వులును,
కిన్నర = అశ్వముఖము నరశరీరము గల కిన్నరులును, కింపురుష = నరముఖము అశ్వశరీరము గల విశ్వావసు
పరావసు ప్రభృతులగు కింపురుషులును, సిద్ధ = సిద్ధులును, సాధ్య = సాధ్యులును, విద్యాధర = జీమూత వాహ
నుఁడు లోనగు విద్యాధరులును, చారణ = చారణులును, అపసర = ఊర్వశీప్రభృతులగు నపసరసులును,
యక్ష = కుబేరాదియక్షులును, గుహ్యక = మాణిభద్రుఁడు మొదలైన గుహ్యకులును, ధూత = గ్రహము
లును, భేచర = నూర్వాదిగ్రహములును, జేవర్షి = నారదాదులును, బ్రహ్మఋషీశ్వర = శునకాగులును,

యోగీశ్వర = కపిలదత్తాత్రేయగులును, మునీశ్వర = అగస్త్యగులును, యతీశ్వర = గోవింద భగవత్పాద శ్రీశంకరాచార్యగులును, కవీశ్వర = వాల్మీకి లోకగు కవులును, ఆది = మొదలగువారిచేత, ఉపాస్యగులును = సేవింపఁదగినదియును, ఉధయత్రసమయ, నిత్య = కాలత్రయబాధ్యమును, నిర్గుణ = ప్రకృతిగుణభూన్యమును, నిర్వికల్ప = సంకల్పవికల్పరహితమును, నిర్వికార = ఎఱ్ఱావనికారములు లేనిదియును, నిరాకార = ఆకారము లేనిదియును, నిరంజన = సాధనాంశరాపేక్ష లేనిదియును, నిర్విమల = శుద్ధిని విషయములు లేనిదియును, అతీంద్రియ = శేత్రశ్రోత్రాదీంద్రియముల కతిక్రమించినదియును, అనాకాయ = గోచరమనోవాక్కుల కందరానిదియును, అప్రమేయ = గోలఁగి యిడరానిదియును, శుద్ధ = నిర్మలమును, బుద్ధ = జ్ఞానైకవేద్యమును, ముక్త = నస్త్యంశగ సంబంధము లేనిదియును, శీతల = ఏకస్వరూపమును, అఖండ = భాగింపఁగూడనిదియును, సచ్చిదానందసుఖంబును = సత్యజ్ఞానానందస్వరూపమును, వివ = వివస్త్రి, తురీయ = చతుర్థావస్థకంటె, అతీత = పంచమావస్థకంటె, పగ = మిగిలిన, శత్రుత్వ = యథార్థస్వరూప మగు పరబ్రహ్మ మనెడు, కైలాసంబునక = మహాకైలాసమంగు-అనఁగా జాగ్రత్స్వప్న ముషుత్తుల నెడు మూడవస్థలకు మీఱినది తురీయము, అదియే గుణసామ్యవస్థ, ఈ నాల్గవస్థలను పదియొకభాగములు చేయఁగా పదియేనుభాగములకు మీఱినది అతీతము, అదియే అవికల్పావికల్పవస్థ, గాని విలక్షణ మగు పరబ్రహ్మమును మహాకైలాసాచలమందనుట. అవ్యక్త = మూలప్రకృతి, మహత్ = జగదంతుగ మైన మహత్తత్త్వమును, ఆది = మొదలైన, సప్తావరణ = యేకప్రాకారములచేత, పరివేష్టించును = ఆవరింపఁబడినవియును - అనఁగా అవ్యక్త మహత్తత్త్వ పంచతస్మాత్రలను సప్తప్రాకారములు గల దనుట. చతుర్దశలోకకందరమందరంబును - చతుర్దశలోక = పగునాలుగులోకములనెను, కందర = గిలములచేత, నుందరంబును = మనోహర మైనదియును, సార్వభౌమాది = చక్రవర్తి మొదలుగా, పరణ్యగర్భాంతి = చతుర్ముఖబ్రహ్మవక్షుఁ గలవారియొక్క, ఆనంద = సుఖములనెను, గండవైల = జాగుఁగూకాశ్యచేత, భానురంబును = ప్రకాశించుచున్నదియును - అనఁగా చక్రవర్తి, మనుష్యగంధర్వులు, దేవగంధర్వులు,

ఆ నందముల వివరణము.

పితృదేవతలు, ఆజానవానులను దేవతలు, కర్మదేవతలు, దేవతలు, ఇంద్రుఁడు, బృహస్పతి, నవగ్రహములు, చతుర్ముఖబ్రహ్మ వీరి యానందము లొకరిమానందముకంటె మఱియొకరియానందము నూఁచితి తిమ్మ, నయొ యుండును. ఎట్లనఁగా, సార్వభౌమానందముకంటె నూఁచితి తిమ్మచే నగి మనుష్యగంధర్వానంగి మగును. ఇవిధముగా ఆనందములతోతమ్యము లఱుఁగఁదగినది. ఇంకను శ్రుతి|| స ఏకో మానుష ఆనందః, తేయే శతం మానుష ఆనందః - స ఏకో మనుష్యగంధర్వాణా మానందః శ్రోత్రయస్య కాకా మహతస్య, తేయే శతం మనుష్యగంధర్వాణా మానందః - స ఏకో దేవగంధర్వాణా మానందః శ్రోత్ర, తేయే శతం దేవగంధర్వాణా మానందః - స ఏకః పితృణాం చిరలోకలోకానా మానందః శ్రోత్ర, తేయే శతం పితృణాం చిరలోకలోకానా మానందః - స ఏకః ఆజానవానం దేవానా మానందః శ్రోత్ర, తేయే శతమాజానవానం దేవానామానందః - స ఏకః కర్మదేవానాం మానందః శ్రోత్రయస్య కాకా మహతస్య, తేయే శతం కర్మదేవానాం మానందః - స ఏకో దేవానా మానందః శ్రోత్ర, తేయే శతం దేవానా మానందః - స ఏకః ఇంద్రస్యానందః శ్రోత్ర, తేయే శత మింద్రస్యానందః - స ఏకో బృహస్పతేరానందః శ్రోత్ర, తేయే శతం బృహస్పతేరానందః - స ఏకః ప్రజాపతే రానందః శ్రోత్ర, తేయే శతం ప్రజాపతే రానందః - స ఏకో బ్రహ్మణానందః శ్రోత్ర, స ముక్తాయం పురుషే భిక్షాస్మా న్మానుషో మనుష్యగంధర్వాణాం దేవగంధర్వాణాం పితృణాం చిరలోకలోకానా మానానవానాం

కర్మదేవానాం దేవాణా మింద్రస్య బృహస్పతేః ప్రజాపతే బ్రహ్మణ స్స యశ్చ సంక్రామతి
అని తైత్తిరీయము భాను = సూర్యుడు, సోమ = చంద్రుడు, నక్షత్ర=ధృవాది నక్షత్రములు, తారా=
అశ్వినాదితారలును, గ్రహ = అంగారకాదిగ్రహములును, పావక = అగ్నియును, సౌదామన్యాది =
యోజుపు మొదలైన, వివిధ = నానావిధము లైన, తేజః = దీప్తు లనెడు, రత్న = మణులయొక్క, శర్క
రిలంబును = మొఱపయినక గలదియును, ప్రవిమల=నిర్మల మయిన, వైరాగ్య = విరక్తియును, ఉపరతి=
చిత్తవిక్రాంతియును, ఏకాంత = నిశ్చలచిత్తమును, ఆత్మంత ముముక్షుతా = తీవ్రమోక్షేచ్ఛయు ననెడు,
అధిత్యక = పర్వతోర్ధ్వధూమియందు మొలచిన, అధ్యాత్మ = ఆత్మవిషయిక మైన, ఆనందజీవన=సంతోష
మను రసముచేత, అభిషిక్త = తడుపఁబడిన, నిర్మల = స్వచ్ఛమైన, నిశ్చల = చంచలము లేకుండుట
యనెడు, కలికా = మొగ్గులతోడ, కలిత = కూడిన, ఫలిత = పరిపక్వమైన, నిష్కాశు = ఊరికలేని,

ఇష్టాపూర్తకర్తృములవిభాగము.

కర్తృ = ఇష్టాపూర్తకర్తృములును, 'శ్లో॥ అగ్నిహోత్రం తపస్సత్యం వేదానాం చానుపాలనమ్ । ఆతిథ్యం
వైశ్వదేవంచ ఇష్టమిత్యభిధీయతే । వాపీ కూప తటాకాది దేవతాయతనానిచ । అన్నప్రదాన మారామః
పూర్ణమిత్యభిధీయతే' లేక నిత్యనైమిత్తికకర్తృములును, ఉపాసనా = దేవతాంతరమంత్రోపాసన
ములును - యాగపాకహవిస్సోమ సంస్థాది యజ్ఞములును, యోగ = యమాద్యష్టాంగసహిత మంత్ర లయ
హార రాజయోగములును, జప = గాయత్ర్యాది మంత్రజపములును, తపః = కృచ్ఛిణాంగ్రాయణాది
తపస్సులును, సత్య = యధార్థము పలుకుటయును, శౌచ = అంతరబహిర్మలవిమోచనమును, దయా =
భూతకారుణ్యమును, కీల = సత్ప్రవర్తనమును, వ్రత = బ్రహ్మచర్యదివ్రతములును, దాన = అన్నాది
దానములును, ఆది = మొదలైన వనెడు, నానావిధ = పెక్కులేఱుగు లైన, అనోకమా - వృక్షములు
గల, ఉద్యాన = ఉపవనములచేత, విరాజితంబును = శోభిల్లు చున్నదియును, కాశ్రు = తర్కవ్యాకర
ణాది వట్టాశ్రుము లనెడు, పుష్ప = పూవులతోడ, ఉపేత = కూడిన, నిగమ = వేదములయొక్క,
ఆగమ = కామికాద్యాగమములయొక్క, అంత = అగ్రము లైన అశీత్యుత్తరసహస్రసంఖ్యా కోపనిషత్తు
లును - చర్యాక్రియా యోగ జ్ఞాన పాదామలయందలి కర్మ కర్తృ మూర్తి అమూర్తి శివ మహాసాదా
ఖ్యాత ప్రతిపాదకవాక్యము లనెడు, కల్పలతా = కల్పవృక్షములచేత, విలసితంబు = ఒప్పిద మగుచున్నది

షడ్విధసమాధిలక్షణము

యును, షడ్విధసమాధి=ఆంతరశబ్దానువిద్ధ సవికల్పక మనియు బాహ్యశబ్దానువిద్ధ సవికల్పక మనియు ఆంతర
దృశ్యానువిద్ధ సవికల్పక మనియు బాహ్యదృశ్యానువిద్ధసవికల్పక మనియు బాహ్యనిర్వికల్పక మనియు
ఆంతరనిర్వికల్పక మనియు ఆఱువిధము లయిన సమాధు లనెడు సౌధ రాజగృహములచేత, విభ్రాజితంబును=
ప్రకాశించుచున్నదియును, పరమ=నిరతిశయ మైన, అధ్యాత్మవిద్యా=బ్రహ్మజ్ఞానమువలనఁ బుట్టిన, ఆనంద=
బ్రహ్మనంద మనెడు, జల=ఉదకములచేత, అభిషిక్త=తడుపఁబడిన, నిర్మల=పరిశుద్ధ మైన, చిత్త=ఉల్లము
నందలి, వృత్తి = వృత్తిజ్ఞాన మనెడు, అంగణ=ముంగిటియందు, శమ=అంతరింద్రియనిగ్రహము, దమ=బహి
రింద్రియ నిగ్రహము, ఉపరతి = జీవబ్రహ్మైక్యసమాధివిధిచేత విధ్యుక్తకర్మత్యాగము, తీతా=శీతోష్ణనుఖ
దుఃఖాది ద్వంద్వసహనము, శ్రద్ధా = గురు వేదాంతకాశ్రుములయందు విశ్వాసము, సమాధాన = గురూప
దిష్టార్థములను కాశ్రుములలోఁ జూచి మనస్సంశయము నివారించుకొనుట, అమానిత్య=నిరభిమానము, అదం
భిత్వ=నిష్కాపట్యము, ఆది=మొదలైన, కల్యాణగుణ = మంగళగుణము లనెడు, మణిగణ = రత్నములతో
నమర్చిన, రంగవల్లీ=మ్రాగ్గులచేత, ప్రకాశితంబును=భాసించునదియును, నిరతిశయ=మహా త్తరమైన, కైవల్య=

మోక్షమనెడు, భాండాగార=బొక్కసముచేత, శోభితంబును=ప్రకాశించునదియును, ఫలకామనాభావ=ఫలాపేక్షయం దాసక్తిలేని, స్వభావ = నైసర్గికములైన, నియత=విధ్యుక్తములైన, కర్మ=కులాచారకర్మములను, ఆచరణ = ఆచరించుటవలనఁ గలిగిన, చిత్తశుద్ధి=మనఃపారిశుద్ధ్యమును, సర్వకర్మ=సకలములైన త్రికరణముల దుష్టవ్యాపారములయొక్క, పరిత్యాగ=విడుచుట, గురు=ఆచార్యునియందలి, భక్తి=విశ్వాస

శ్రవణమననవిదిధ్యాననములవినరణము

మును, వేదాంత = ఉపనిషదర్థములను, శ్రవణ=వినుట, మనన = విగిన శ్రుగ్మ్యర్థములను యుక్తులచేత నేటి వాక్యము చేసి చింతన చేయుట, విదిధ్యాసన = ఆ మననముచేత విజాతీయములగు కామక్రోధాది దుష్టులములను వీడి సజాతీయమైన అహం బ్రహ్మాస్మియను నిగంతగచింతనము- వీనిని ప్రయోజనముచేతగా, నిరింతరశ్రవణముచేత సకలసంశయములును, మననమున సంభావనయును, విదిధ్యాసనమున విపరీతభావనయును నశించును, ప్రతిబాంధవాహుశ్యము గలవాఁడు సర్వగామూఁగును వాడుక దేవులయును, ప్రతి బంధనీవృత్తి గల నూత్నుబుద్ధి గలవారికి శ్రవణ కాలమందే మననవిదిధ్యాసనములు సిద్ధించును. జ్ఞాన=స్వస్వరూపజ్ఞానము, ఆది=మొదలయిన వనెడు సోపానమెట్లతోడ, సమన్విత = కూడిన, విజ్ఞాన = ఆనుభవజ్ఞానమనెడు, రాజమార్గ=రాజవీధులచేత, లలితంబును = మనోహరమైనదియును, పంచాక్షరీ=నమశ్శివాయయను పంచవర్ణాత్మకమైన, మహామంత్ర=గొప్పమంత్రమనెడు, మాణిక్య=శోభనత్వము మైన, తోగణ=బహిర్ద్వారములచేత, అలంకృతంబును=అలంకరింపఁ బడినదియును, ప్రణవవాద=దీని మొదలగు దశవిధములైన ఓంకారధ్వనులనెడు, మంగళవాద్య=శుభవాద్యములయొక్క, రవ=ఘోషములచేత, పూరితంబును=నిండింపఁబడినదియును, అగు=ఐనట్టి, తురీయ = ఉన్మన్యవస్థయనెడు, మహాస్థానమంటుప=గొప్పగొలుపుచావిడియొక్క, అంతరంబునఁ=నడుమను, సర్వ=అశేషములైన, ఉపనిషత్ = వేదాంతములయొక్క, సారభూత = స్థిరాంశమైన, బ్రహ్మ=తత్త్వదలత్యాగమైన పరిగ్రహ్యమునకును, ఆత్మ=త్వంపదలత్యాగమైన ప్రత్యగాత్మకును జవాదబహుత్వాణములచేత, ఏకత్వ=ఒకటిగా నుండుటను, దర్శన=చూపించెడు, గూఢస్వరూపమైన, ఓంకార = శ్రవణమును, సింహాసన = సింహపీఠయంగు, ఆసీనుండై = కూర్చున్నవాడై, శుద్ధసత్త్వ=గుణసామ్యమైన, ప్రధాన=ప్రకృతియగు, మాయామయ=మాయాపాధివికారమయిన, గిర్భ=అప్రాకృతమయిన, శోభన=నిత్యమంగళకరమయిన, విగ్రహుండును = శరీరము గలవాఁడును- అనఁగా విరాడ్విగ్రహుఁడని భావము, సర్వజ్ఞత్వ = సమస్తము నెఱుఁగుట, సర్వేశ్వరత్వ=సమస్తమునకు ప్రభువగుట, సర్వాంతర్యామి=అంతటనిండియుండుట, సర్వప్రప్రసృత్త్వ=సర్వమును సృష్టించుట, సర్వరక్షకత్వ=సమస్తమును పాలించుట, సర్వసంహారకత్వ = సమస్తమును లయింపఁజేయుట, ఆది=మొదలగు, అక్షరీ=తెక్కపెట్టఁగూడని, సమగ్ర=సంపూర్ణములయిన, నుగుణపరిగ్రహుండును = సర్గుణములు గలవాఁడును, సత్యజ్ఞానానందస్వరూపుఁడును- సత్య = పరిచ్ఛేదత్రయసూన్యమును, జ్ఞాన = స్వాతిరిక్తవస్తుకూడ్యజ్ఞానమును, అనంద = నిరతిశయనుభవమును అనునవియై, స్వరూపుఁడును = స్వరూపలక్షణము గలవాఁడును, సర్వవ్యాపకుండును = సర్వప్రాణులయం దంతర్యామిరూపముగ నుండువాఁడును, దేవదేవుండును- దేవ = ఇంద్రియాదిదేవతలకు, దేవుండును = అధిస్థాతయును, అగు శ్రీమహాదేవుండు-అగు ఐన, శ్రీ=నిత్యమంగళవిభూతి గల, మహాదేవుండు = సాంబమూర్తి, మూర్తిమంతంబులు = స్వస్వరూపముల ధరించినవి, ఐన చతుర్వింశతితత్త్వంబులును= ఐనట్టి పంచభూత విషయపంచక చతుర్దశేంద్రియములనెడి యయనదిశాముగు తత్త్వములును, ఇచ్ఛా=సృష్టిచ్ఛారూపమైన శక్తియును, జ్ఞాన=స్థితిరూపమైన శక్తియును, క్రియా = సంహారరూపమైన శక్తియును, ఆదిశక్తులును = మొదలగుశక్తులును, ఇక్కడ ఆదిశక్తియే

సృష్టిస్థితిసంహారములకు కారణ మైన ఆదిశక్తియును, ఈ చతుర్విధశక్తులకు ముందుగా నిష్కారణమై
 యుండు పరాశక్తియును గ్రహణములు, హృషీకేశ్వర=విష్ణువు, వాణీశ్వర=బ్రహ్మ, సురేశ్వర=ఇంద్రుడు,
 నందికేశ్వర=నంది, భృంగీశ్వర=భృంగి, విఘ్నేశ్వర = వినాయకుడు, కుమార = స్కందుడు, ఆది=మొద
 లయిన, ప్రమథగణ = పారివదసమాహమయొక్క, అధీశ్వరులును = ప్రభువులును, బ్రాహ్మీమాహేశ్వ
 ర్వాది సప్తమాతృకలును = బ్రాహ్మీ మాహేశ్వరి కామరి వైష్ణవి వారాహి ఇంద్రాణి చానుండి అను
 సప్తమాతృకలును, స్వసాన్నిధ్యంబునకొ = తనసన్నిధానమందు, నిజ=స్వకీయ మగు, కరుణ=దయతోఁ
 గూడిన, కటాక్షవీక్షణంబుకొ = క్రేగంటిచూపును, అపేక్షించి, కొరి, కొలువకొ = నేవింపఁగా, స్వస్వ
 రూపావలోకనంబు=స్వ=తనదై, స్వరూప=ప్రత్యక్షుస్వరూపముయొక్క, అవలోకనంబు=దర్శనమును,
 చేయుచుకొ = కావించుచు, ఆత్మారాముండై = తనయందు తానుతానుగ క్రిడించుచున్నవాడై, ఉన్న
 సమయంబునకొ = ఉన్నప్పుడు, తదీయ = అట్టి తనసంబంధ మైన, వాను = యెడమభాగము, అగ్రశరీరసి
 యొకొ = సగము దేహముగాఁ గలదియును, పరాపరప్రకృతిస్వరూపిణియొకొ = పర అపర పరాపర అను
 త్రివిధప్రకృతులే స్వరూపముగాఁ గలదియును, నిఖిల = సమస్తము లయిన, జగత్ = త్రిలోకములకు,
 ఉపాదానకారణభూతయొకొ = ఘటపటములకు మృత్తంతువులు వుసాదానకారణము లయినట్లు
 లోకములకు నుపాదానకారణస్వరూప మైనదియును, నిఖిలలోకైకమాతయొకొ=నిఖిల = సమస్తము
 లయిన, లోక = భువనములకు, ఏక = ముఖ్యమైన, మాతయొకొ = తల్లియును, త్రిభువనగోపీనియుకొ=
 త్రిభువన = మూడులోకములును, గోపీనియుకొ = గృహముగా గలదియును - మూడులోకములకు
 గృహమువంటి దని యర్థాంతరము విశ్వమోహినియుకొ=విశ్వ = ప్రపంచమును, మోహినియుకొ=భ్రమింపఁ
 జేయునదియును ధీముఖయొకొ=ధీ = తత్త్వమును తెలియుబుద్ధియే, ముఖయొకొ = మొగముగాఁ గలది
 యును, జ్ఞానవిజ్ఞానలోచనయొకొ=జ్ఞాన = పదపదార్థజ్ఞానమును, విజ్ఞాన=బ్రహ్మజ్ఞానమును, లోచనయొకొ=
 నేత్రములుగాఁ గలదియును, విచారమందస్మితయొకొ=విచార = బ్రహ్మవిద్యావిచారణ యనునదియే,
 మందస్మితయొకొ = చిఱునవ్వుగాఁ గలదియును, నిర్మమతానిరహంతావాస్తయొకొ = నాది నే నను భేద
 రహితము లైన వృత్తులే వాస్తవములుగాఁ గలదియును, యోగబోధస్తనియొకొ=యోగ=శివజీవైక్యనిష్ఠయు,
 బోధ = బ్రహ్మజ్ఞానమును, స్తనియొకొ = కుచములుగాఁ గలదియును, సుదేహమధ్యయొకొ=నేను జీవుడనో
 బ్రహ్మమునో అనెడు సందేహమే నడుముగాఁ గలదియును, సంసారచక్రనాభియొకొ=సంసార = అహం
 కారముయొక్క, చక్ర=భ్రమణమే, నాభియొకొ = పొక్కిలిగాఁ గలదియును, రాగద్వేషజఘనయొకొ=
 రాగ = సకలేంద్రియములకు ప్రియవస్తుసంఘటనమే రాగము, ద్వేష = ప్రియవస్తుసంఘటనము లేకపోవుట
 యే ద్వేషము, (ఇవియే) జఘనయొకొ = పిఱుడులుగా గలదియును, కామ = పరిశ్రమిపరధనాపేక్షయు,
 లోభ = స్వధన మన్యుల కియ్యమి యనెడు, ఉదయయుగళయొకొ=తొడలుగాఁ గలదియును, సంకల్పవికల్ప
 చరణయొకొ = సంకల్పవికల్పము లననవియే పాదములుగాఁ గలదియును, కాల=కాలముచేత, అనుగత=
 ప్రాప్తము లయిన, కర్మ=పుణ్యపాపమిశ్రకర్మములే, యానయొకొ=గమనములుగాఁ గలదియును, వేదాంత
 విద్యావసన = బ్రహ్మవిద్యయందలి యాలోచనయనెడు, వసన = చీరయును, ఉపరతి = చిత్తవిక్రాంతి
 యనెడు, కంచుక = అవికను, ధారిణియొకొ = ధరించినదియును, రజః = రక్తవర్ణము గల రజోగుణము
 యొక్క, సత్త్వ = శ్వేతవర్ణముగల సత్త్వగుణముయొక్క, తమోగుణ = నీలవర్ణము గల తమోగుణము
 యొక్క, గ్రంధీ=ముడులయిన జాగ్రత్స్వప్న సుషుప్తు లనెడు, నీవీబంధ = పోకముడిచేత, కంచుకబంధ=
 అవికముడిచేత, వేణీబంధ = జడముడిచేత, సురుచిరయొకొ = ప్రకాశించు చున్నదియును ఫలత్యాగ
 హార్యక = ఫలమును గోరకుండుటయే ప్రధానముగాఁ గల, వర్ణ=బ్రాహ్మణాది వర్ణములకును, అశ్రయ=

బ్రహ్మచర్యాద్యాశ్రమములకును, ఉచిత=అర్హము లయిన, ధర్మ = స్వావసంధ్యాప గోచరస్వాధ్యాయ
వైశ్యజేవ జేవపూజా తిథ్యాది నిత్య నైమిత్తిక కావ్యనిషేధ నిరసనాదికర్మములతోఁ గూడిన ధర్మములు,
అనుష్ఠాన = తదాచరణములు, ఈశ్వరప్రణిధాన = భగవద్ధ్యానము, ఆకాశ్యోపాసన = గురుసేవ, ఇం
ద్రీయ = జ్ఞానేంద్రియ కర్మేంద్రియములయొక్క, ఆత్మ = మనస్సుయొక్క, వినిగ్రహ = నిరంకుట,
నిత్యప్రజ్ఞత్వ = స్థిరీభూత మైన వస్తుతత్వజ్ఞానము, ఆది = మొదలయిన, సాత్త్వికగుణ = దీనసంపద గల
సాత్త్వికగుణము లనెడు, భూషణ = ఆభరణములచేత, అలంకారి యుగ్ = అలంకరింపఁబడినగి గుఱును,
శుద్ధవాసనావాసితయుగ్ = శుద్ధ = త్రిగుణరహిత శుద్ధతత్త్వ మనెడు, వాసనా = ఎరిగినాగి
సంస్కారముచేత, వాసితయుగ్ = పరిచరించు చున్నగి గుఱును, 'జ్ఞో|| వాసనా ద్వివిధా ప్రోక్తా శుద్ధా
చ మలినా తథా | మలినా జన్మకృతోప్రిక్తా శుద్ధా జన్మవివాశినీ' ఇట్లు విజ్ఞానవాసిన్యయంగు, నిత్య
పాయనియుగ్ = ఎల్లప్పుడు పరిమళివుని యడఁబాటునిదియు, జేవజేవియుగ్ = జేవ = సర్వాధ్యక్షనాద్రత్య
స్వరూపుఁ డగు పరిమళివునకు, జేవియుగ్ = పట్టపురాణియును, ఆకు = ఆమున, శ్రీ = గ్రహ్యవిద్యా
స్వరూపిణి యైన, కువఃదేవి = త్రిపురసుందరి, అతిప్రియభూగ్యగంబుగాఁగ = అగ్రప్రితితోడ, చతుర్విధ
శుక్రూషులు = స్థాన అంక భావ ఆత్మలని నాలుగువిధము లయిన శుక్రూషులను, కావించుదుగ్ =
జేయుచు, నేవించుచుగ్ = భజించుచు, సూచించుచుగ్ = అర్పించుచు, భావించుచుగ్ = ధ్యానిం
చుచు, నమస్కరించుచుగ్ = మ్రొక్కుచు, ఆగధించుగ్ = ఆరాధింపఁగా, ప్రసన్నుండై = సుము
ఖుండై, మెచ్చి = మెచ్చుకొని, నీకు నెయ్యదియిచ్చుగంబు = నీ కేదిసమ్మతము, ఇచ్చెద నడుగు మనినగ్ =
ఒసఁగెద నడుగు మనఁగా, సంతోష = ప్రమోదముచేత, భరిత = నిండింపఁబడిన, చిగ్గయ = ఉల్ల
ము గలదై, అమృతకాశిని = ఆ పారవ్రతిదేవి, చిలునవ్వు నగుచుగ్ = సుందరీసము చేయుచు, ఎ
ట్లనియెగ్ = వత్సల్యమాణప్రకారముగా వచియించెను.

తా. ఆ పరబ్రహ్మము ఉత్పత్తి స్థితి లయములు లేనిదియును, 'ఏక మే వాగ్విధియం బ్రహ్మ'
అను శ్రుతివలన స్వజాతి లేనిదియును 'బ్రహ్మమాత్ర మిసన్నహితే' అను శ్రుతివలన విజాతి లేనిదియును;
'నచక్షురశ్రోత్ర మపాణిపాదమ్' అనెడు శ్రుతివలన స్వకలి భేదము లేనిదియును, జననోత్పన్నదేహ
అనేక నూర్యచంద్రాగ్నులకాంకులను తిరస్కరించునదియును, 'ముక్కు- యోగము సామము అధి
ర్వము అనెడు నాలుగు వేదములచేతను, అగ్నియు వ్యాకరణము ధర్మశాస్త్రము వేదాంతశాస్త్రము
వైద్యము జ్యోతిషము అనెడు మహాశాస్త్రములచేతను, గ్రహగణితము మార్కండేయము మొద
లయిన పదునెనిమిది పురాణములచేతను, భారతము మొదలయిన యితహాసములచేతను, కామికము
మొదలయిన యరువదియెనిమిది ఆగమములచేతను తెలియ నలవిగానిదియును, బహువిధము లయిన
బ్రహ్మ తత్త్వీయ వైశ్య కూద్రాదివర్ణములును, ఆవర్ణములకుఁ దగిన ధర్మానుష్ఠానమును, కర్మములును,
సత్త్వరజస్తమోగుణములును, రామకృష్ణాదిశామములును, మత్స్యనూర్యకరాహాగి రూపములును,
పుట్టుట పెరుగుట బలియుట చిక్కుట మదియుట చచ్చుట అనెడు వికారములును, సర్వస్వగోచ్రము
నిత్యము లుత్తము అనంతము అనాదిబోధము సర్వస్థిత్యము నిత్యత్వప్రతి అను మద్విధక గుణులు లేనిగి
యును, బ్రహ్మ దేవేంద్రుఁడు మొదలయిన దేవతలు అనురులు అనంతాగిసర్వములు గరుగులు గంఠ
ర్వులు కిన్నరులు కింపుగుఱులు సిద్ధులు సాధులు విద్యాధరులు చారణులు అష్టాంగులు యక్షులు గుహ్య
కులు భూతములు నూర్యచంద్రాదిగ్రహములు నారదాదిదేవతాములు సునక సనకదవాగి గ్రహ్యముగి
క్షురులు కపిలదత్తాత్రేయాదియోగీశ్వరులు అగస్త్యాదిమనీశ్వరులు గోవిందభగవద్భగ శ్రీశంకరాచార్యుల
యతీశ్వరులు వాల్మీకి మొదలైన నకవీశ్వరులు మొదలగువారిచేత నేవింపఁదగినగి గుఱును, భూతభవిష్యద్వ్యగ

మానకాలములయందు నశింపకయుండునదియును, ప్రకృతిగుణములును సంకల్పవికల్పములును జననాది
వికారములును దేవతపశుపక్షిజలచరాదిరూపములును లేనిదియును, సాధసాంతరము లేక కలుగునది
యును, వినుట చూచుట స్పృశించుట మొదలైన పదునాఱువిషయములు లేనిదియును, వినుటకును
చూచుటకును ధ్యానించుటకును పొగడుటకును శక్యము గానిదియును, ఇంత అంత అని ప్రమాణింప
రానిదియును, పంచమలములు లేనిదియును, విజ్ఞానస్వరూప మైనదియును, గేనిని అంటనిదియును, ఏక
స్వరూప మయినదియును, విభాగింపరానిదియును, సత్యమును జ్ఞానమును ఆనందమును రూపము గాఁ గలది
యును, పంచమావస్థను మీతినదియును ఆయిన పరబ్రహ్మ మనెడు కైలాసపర్వతమునందు అన్యత్కము మహా
త్తత్త్వము పంచతస్మాత్రములు అనెడు సప్తప్రాకారములును, పదునాఱుగులోకము లనెడు గుహలును,
చక్రవర్తిమనుష్యగంధర్వులు దేవగంధర్వులు పితృదేవతలు ఆజానజాను లనుదేవతలు కర్మదేవతలు దేవతలు
ఇంద్రుఁడు బృహస్పతి నవబ్రహ్మలు చతుర్ముఖబ్రహ్మలు ఆనందము లనెడు బారుడుతాళ్లును, ఋష్యుఁడు
చంద్రుఁడు ధృవాదినక్షత్రములు అశ్వినీ మొదలైనచుక్కలు అంగారకాదిగ్రహములు అగ్ని మేఘపులు
మొదలైనవానికాంతు లనెడు రత్నములయినుక గలదియును, ఇహపరలోకభోగవిరక్తి చిత్తవిక్రాంతి
నిశ్చలచిత్తము తీవ్రమోక్షేచ్ఛ అనెడు పర్వతము మీఁదిబోట్లయందు మొలిచి బ్రహ్మనంగరసముచేత
వృద్ధిబొంది నిర్మలము నిశ్చలము లనెడు మొగ్గలతోఁగూడి ఫలాపేక్ష లేని యిష్టకర్మములు, పూర్వకర్మ
ములు, నిత్యనైమిత్తికకర్మములు, దేవతాంతరమంత్రోపాసనలు, పాకహవిసోస్సమసంస్థాది కుష్ఠములు, యమ
నియమ ఆసన ప్రాణాయామ ప్రత్యాహార ధ్యానధారణము లనెడి అష్టాంగములతోఁగూడిన మంత్ర ల కు
హర రాజయోగములు, గాయత్రి పంచదశాక్షరి షోడశి మొదలైన మంత్రజపములు, కృచ్ఛ్రము కాండ్రా
యణము మొదలైనతపస్సులు, సత్యము పలుకుట, అంతరబహిఃపరిశుద్ధము, జీవకారుణ్యము, మంచినడవడి,
బ్రహ్మచర్యాదివ్రతములు, అన్నదానము, గోభూధాన్యధనాదిదానములు మొదలైన వనెడు బహువిధవృత్త
ములు గల వుద్యానవనములు గలదియును, తర్కవ్యాకరణ వేదాంతాది వట్టాస్త్రము లనెడు పుష్పములు
గల వేదముల ఆగమముల చివర లైన వేయిన్నియెనుబది పుపనివత్తులును, చర్యక్రియ మోక్షజ్ఞానపాదము
మొదలగువాని యందలి కర్మకర్తృమూర్తిఆమూర్తిశివమహాసాదాభ్యార్థములను దెలియఁజేయు వాక్యము
లనెడు కల్పవృక్షములు కలదియును, అంతరశబ్దానువిద్ధ సవికల్పకము, బాహ్యశబ్దానువిద్ధ సవికల్పకము,
అంతరదృశ్యానువిద్ధ సవికల్పకము, బాహ్యదృశ్యానువిద్ధ సవికల్పకము, బాహ్యనిర్వికల్పకము, అంతరనిర్వి
కల్పకము అని ఆఱువిధము లైన సమాధు లనెడు నగళ్లు కలదియును, అన్నిటికంటె యెక్కువ యైన బ్రహ్మ
విద్యవలన కలిగిన ఆనంద మనెడు నీళ్ళచేతఁ దడుపఁబడిన పరిశుద్ధహృదయమందలి వృత్తిజ్ఞాన మనెడు
ముంగిటియందుఁ గల అంతరింద్రియనిగ్రహము జీవబ్రహ్మైక్యసమాధివిధిచేత విధ్యుక్తముగ కర్మపరిత్యాగము
చేయుట, శీతోష్ణనుఖదుఃఖాదిద్వంద్వముల సహించుట, గురువునందును వేదాంతశాస్త్రమునందును నమ్మక
మును, గురువుపజ్జేశించిన విషయములను శాస్త్రములలోఁజూచి మనస్సంశయమును నివారించుకొనుట, జేని
యందును ఆశ లేక యుండుట, కపటము లేక యుండుట మొదలయిన మంచిగుణము లనెడు గర్భముల
మ్రుగ్గులు గలదియును, మోక్ష మనెడు బొక్కసము గలదియును, ఫలమం దాసక్తి లేక స్వభావమునై
విధ్యుక్తము లైన కులాచారకర్మములను ఆదరించుటవలనఁ గలిగిన చిత్తశుద్ధియును, మనోవాక్కాయము
లనెడు త్రికరణముల డుష్టవ్యాపారముల నన్నిటిని విడుచుట, ఆచార్యభక్తి, ఉపనిషదర్థములను వినుట,
వినిన యర్థములను యోక్తులచేత యేకవాక్యముచేసి చింతనచేయుట, చింతనచేయుటచేత విజాతీయము లైన
కామక్రోధాది దుర్గుణములను వీడి సజాతీయము లైన సచ్చిదానంద నిత్యనిర్మలత్వములు గల 'బ్రహ్మహ
మస్మి' అను నిరంతరచింతనమును, స్వరూపజ్ఞానమును మొదలైన వనెడు మెట్లు గల విజ్ఞాన మనెడు రాజ

వీధులు గలదియును, పంచాక్షరీచుంత్ర మనెను మాచిక్యతోరణములచేత శృంగ దింపబడిన మంగరి
వాకిండ్లు గలదియును, దిణిదిణిచిణిమొదలు పదినిధములైన ఓంకారధ్వను లనెడు మంగళవాద్యముల
ప్రమోతలచేత నిండింపబడినదియును, ఐన తురీగూపస్థ మగు గొప్పగొలుపునుటు మనమును సజ్జా
పనిమత్సారమై తత్పదలత్యాగ్ర మైన పగబ్రహ్మమునకు శ్వింపదలత్యాగ్ర మైన ప్రత్య గాగ్నికు ను దివ్యగంగా
ల్లతాణములచేత నైక్యమును చూపించు స్వరూపము గలది యైన ఓంకార మనెను పంచాక్షరీసహస్రములైన దా
ర్శున్నవాడై శుద్ధసత్త్వప్రకృతి యైనమా మాచిక్యమును, అస్రాగృతమును, నిత్య సంగళితమును అయిన
దేహము గలవాడును, సమస్తము నెఱుఁగుట, సమస్తమునకు ప్రభుగగుట, అంతట నిండియుండుట, సమస్త
మును పెట్టించుట, సమస్తమును పాలించుట, సమస్తమును లయింపఁజేయుట మొగలయున అనేక ముగూఢ
ములు గలవాడును, దేశ కాలవస్తుపరిచ్ఛేదములు లేకుండుట, తనకంటె వేరొక వస్తువు లేక నడు జ్ఞానము
కలిగియుండుట, నిరతిశయాగందము అనునవియే స్వరూపము గాఁ గలవాడును, సర్వప్రాణులయందును అంగి
ర్యామిరూపముగ నుండువాడును, ఇంద్రియాదిగేహగి లయిన అగ్ని గోచేంద్రుఁడు మొగల్గిన దేశమును
జేవుడును అయిన శ్రీసాంబమూర్తిరూపములను ధరించిన యగువదిసాలగుట శక్తియులును, ఇచ్ఛాశక్తియును
శక్తి క్రియాశక్తి ఆదిశక్తి పరాశక్తులును, విష్ణువు బ్రహ్మ యింద్రుఁడు నంది శక్తియఁడు శృంగేశ్వరుఁడు శివు
శ్వరుఁడు కుమారస్వామి మొదలయిన ప్రమథగణాధిపతులును, బ్రాహ్మీ మా హేశ్వరి మామారి వైష్ణవి
వారాహి యింద్రాణి చాముండి అనెడు సప్తమాతృకలును లేన కల్యాణమును అపేక్షించి కొలువఁ గాగిన్ని
తాను సుందర్పించుచు హాయిగా నున్న సమయమందు ఆ సాంగమూర్తిదేహమున అగ్రశరీరము గలది, పగ అపగ
పరాపగ అను త్రివిధప్రకృతులే స్వరూపము గాఁ గలది, కుండలకు మట్టియును గుడ్డలకు మాటునువల ద్రియా
కములకు నుపాదానకారణస్వరూప మైనది, త్రిలోకములను పుట్టించినది, త్రిలోకములే యిట్లుగాఁ గలది,
త్రిలోకములకు నివాస మైనది, త్రిలోకములను మోపింపఁజేయునది, వస్తుతత్త్వమును లలియు ముద్ధిగఁ
ముఖముగాఁ గలది, కాస్త్రజ్ఞానమును బ్రహ్మజ్ఞానమును కన్నులు గాఁగలది చతుర్గు శేంద్రియ విమలగానుభవ
ములయందు విరక్తి యనునదియే పెదవిగాఁగలది, బ్రహ్మవిద్యాగవిద్యా అనునదియే దిగువపుష్పగాఁ గలది,
శాది నేను అనెడి భేదములేని వృక్షులే హస్తములుగాఁగలది, శివజీవై క్యనిష్ఠ బ్రహ్మజ్ఞానము అనునదియే
కుచములుగాఁగలది, నేను జీవుడనా బ్రహ్మమా అను సందేహ మే నగుముగాఁ గలది, శరీరేంద్రియప్రాణా
దుల నే ననెడు సంసారచక్రమే బొడ్డుగాఁ గలది, రాగము ద్వేషము అనునవియే పిలువలుగాఁ గలది,
కామము లోభము అనునవే తొడలుగాఁ గలది, సంకల్పము వికల్పము అనునవే పాదములుగాఁగలది, కాలా
నుసారముగా అనుభవమునకు వచ్చిన పుణ్యకర్మ పాపకర్మ మిత్రకర్మఫలములే నడక గాఁ గలది, బ్రహ్మవిద్య
యందలి ఆలోచన యనునదే చీరగాఁగలది, చిత్తవిక్రాంతి అనునదే అవిక గాఁగలది, రసి గుణమయ మైన
జాగ్రదవస్థ యనునదే పోకముడిగాఁ గలది, సత్త్వగుణమయ మైన స్వప్నావస్థ యనునది అవికముడిగాఁ
గలది, తమోగుణమయమైన కుషాప్త్యవస్థ యనునదే జడముడిగాఁ గలది, బ్రాహ్మీ యీ త్రియ వైశ్య
కూద్రాదివర్ణములకును బ్రహ్మచర్య గృహస్థ వానప్రస్థ సన్న్యాస వాంస పరమవాంసాది ఆశ్రమముల
కును తగినపై ఫలాపేక్షలేకనే యేయబడెడు స్నాన సంధ్యా జప హోమ వేదపాఠ వైశ్యదీని దేవపూజా
అతిథిసంతర్పణ నిత్యనైమిత్తిక కామ్యనిషేధ నిరసనాదికర్మములతోఁ గూడిన ధర్మమన్తనములును,
భగవద్ధ్యానము గురుకుశ్రూవ యింద్రియజయము నిశ్చలమగు వస్తుతత్త్వజ్ఞానము మొదలయిన సాత్త్విక
గుణము లనునవే ఆభరణములుగాఁ గలది, త్రిగుణరహిత మైన శుద్ధసత్త్వగుణ మనునదే చంద్రాగి పరి
మళములపూతగాఁ గలది, పరమశివుని యెల్లప్పుడును యడఁబాఁచునది, సర్వాధిష్ఠానచైతన్యస్వరూపుఁడైన
పరమశివునకు పట్టపురాణి యైనది యైన శ్రీసార్వభౌమ అతిప్రీతితో లనభిర్గుతు చా నున్న ము లయిన

శుక్రూపలు చేయుచు నేమిచుచు పూజించుచు ధ్యానించుచు నమస్కరించు గు ఆ గాధింపఁగా నతఁడు మిక్కిలి కృప గలవాడై మెచ్చుకొని ఓపార్వతీ! నీ కేమికావలయును అగును నునఁగా నా మహాజేవి మిక్కిలి సంతోషించి చిఱునవ్వు నవ్వుచు యిట్లు పలుకఁబొడఁగ నని తాత్పర్యము.

ఇక పర్యతపర మయిన తాత్పర్యమును వారువారే పూహించుకొనవలయును.

చ తు ర్వి ధ శు శ్రా మా వి వ రణ ము.

గురుని గృహారామ త్రైత పశు ధన ధాన్యదులు రక్షించుట స్థానశుశ్రూష.

దేశికునకు అభ్యంగన స్నాన పాద సంవాహనాగులఁ జేయుట అంగశుశ్రూష.

గురుఁడే తల్లి తండ్రి చుట్టము స్నేహితుఁడు విద్య ధనము వాత వైద్యము గతుఁగు దని కలఁచుట భావశుశ్రూష.

గురువున కిష్టము లగు పదార్థము లడుగక మునుపే తుష్టిగఁ దచ్చి యిచ్చుట గూర్జితశుశ్రూష.

ష ట్పా శ్రు ము లు.

శ్లో॥ తర్క వ్యాకరణౌ ధర్మశాస్త్ర మిమాంస మి త్యపి । వైద్యశాస్త్రం శాస్త్రశాస్త్రం ॥ మహాభారతం శీతి కథ్యతే

అ ష్టా ద శ పు రాణ ము లు.

శ్లో॥ బ్రాహ్మం పాద్యం వైష్ణవంచ శైవం భాగవతం తథా । త థాన్యం నాగదీనుం చ మృగ్యం డేయంచ సప్తమమ్ । ఆగ్నేయ మప్తమం చైవ భవిష్య న్నవమం స్మృతమ్ । దశమం బ్రహ్మశైవ గ్గం శైంగ మేకాదశం స్మృతమ్ । వారాహం ద్వాదశం చైవ స్కాందం కాశీ బ్రహ్మగళేం । చతుర్దశం వామనంచ కార్మం పంచదశం తథా । మాత్స్యంచ గాయడం చైవ బ్రహ్మాండంచ శిఖాపరశ్మి.

ష డ్వి ధ స మా ధు ల వి వ రణ ము.

శ్లో॥ సవికల్ప నిర్వికల్ప సమాధి ర్ద్వివిధా భవేత్ । దృశ్యశబ్దానువిధ్యాయం సవికల్పః పుండ్రీకధా తా॥ సమాధి-సవికల్ప మని నిర్వికల్ప మని ద్వివిధము, అంగు సవికల్పకము-దృశ్యశబ్ద సవికల్ప మనియు, శబ్దానువిధ్య సవికల్పక మనియు యరుతెఱఁగులుగలగి యగును, ఈ రెండును నిర్వికల్ప మొక్క టియును గూడి మూఁడువిధము లయ్యెను. ఈ మూఁడును బాహ్యంతర భేదములచేత బాహ్యదృశ్యశబ్దానువిధ్య సవికల్పకసమాధి యనియు, బాహ్యశబ్దానువిధ్య సవికల్పకసమాధి యనియు, బాహ్యనిర్వికల్పకసమాధి యనియు, అంతరదృశ్యశబ్దానువిధ్య సవికల్పకసమాధి యనియు, అంతరశబ్దానువిధ్య సవికల్పక సమాధి యనియు, అంతరనిర్వికల్పకసమాధి యనియు, ఆఱువిధములు, అందు-తనకంటె అన్యములుగ తోచెదడు బ్రహ్మ విష్ణు రుద్ర యీశ్వర సదాశివాది పిపీలికాంత మగు సమస్తజీవనములును, తృణాదిమేయపర్యంత మైన అచేతనములును తన తెలివియందే పుట్టి గిట్టినవి కాఁబట్టి అవి తన ప్రజ్ఞానకల్పితము లనియు, ఆ ప్రజ్ఞా నమే పరబ్రహ్మ మనియు, ఆ పరబ్రహ్మమే తాననియు చూచుట బాహ్యదృశ్యశబ్దానువిధ్య సవికల్పకసమాధి; శివ రామ గోవింద నారాయణ వాసుదేవాది సకలనామములలో తనచేవికీ వినఁబడిన నామము తాను గా నని విడిచి సర్వకామవిలక్షణ మయిన పరబ్రహ్మతత్త్వపు తా నని యొచిందుటే బాహ్యశబ్దానువిధ్య సవికల్పకసమాధి; కామాదిస్వప్న పివఱకుఁ గల వృత్తులు తనయందుఁ గలుగుచుండినను వారినన్నింటిని లప్పు డప్పుడే నేను గా నని ఒక్కటొక్కటిగా గ్రహించి వీరినిన్నిటిని విలక్షణ మైన తగ బహ్మము తానని బావించుటే అంతరదృశ్యశబ్దానువిధ్య సవికల్పకసమాధి గాగ ద్వైవ కామ ప్రాధ నాధి

మోహ మద మత్సర యీర్ష్య అనాయ దగ్ధ అహంకారాది స్వస్థిప్తిపర్యంత మైన సకలములను
నామములను నేను గా నని విడిచి సర్వవిలక్షణ మైన పరమాత్మ తా నని వ్రాసెను గీ అంతరక్షణము
విధ సవికల్పకసమాధి, ఈ సమర్పిత సవిల్పర సమానులయగు మునీగత గలిగి అంతర బాహ్యముల
యందు తనకు నన్యమేమియు తోచక, తోచినను సముగ్రమునంగు మించినకుండ అపల మౌనము
పరిపూర్ణమైనట్లును, ఆకాశము గుంచినకుండ అపల మౌనము కూన్యమైనట్లును వుండు గీ బాహ్యనిర్వి
కల్పకసమాధి, పైనఁ జెప్పిన వృత్తు లేవియు లేక అఖండపరిపూర్ణసచ్చిదానందపరబ్రహ్మస్వరూప మయి
యుండుటే అంతరనిర్వికల్పకసమాధి

ఆ. ప్రాణనాథ తనదు శ పర్యేగ గొల్పుటకంటె, వేలుపనులు గలవి శ చారుమణి
గాన నీదుసేవ శ గావించుటయ కాని, యిందుకోర్కె లే శ దఖండమూర్తి. రగ

టీక. అఖండమూర్తి = సర్వపరిపూర్ణ శరీర వైన, ప్రాణనాథ = ప్రాణ = పంచప్రాణములకు, నాథ =
ప్రభు వైన యో పరమశివుడా, చారుమణి = చారు = మనోహర మైన, మణి = శరీర గల శ్రీ, తనగుపతిని
గొల్పుటకంటె = తనభర్తను సేవించుటకంటె, వేలుపనులుగలవి = అన్యకృత్యములు
గలవా = అనగా లే వనుట, కానక = కాబట్టి, నీదుసేవ గావించుటయ కాని = నీకు శుక్రూప చేయ
వలయు వనెడు కోరికయే గాని, యిందుకోర్కెలేగు = మఱి యొక యభిలాష లేగు.

తా. సర్వపరిపూర్ణపరబ్రహ్మస్వరూపుడైన ఓప్రాణనాథా! నానము గల శ్రీ తనమగనికి
శుక్రూపము చేయుచు వుండుటకంటె వేరైన పనులు లేవు గనుక నీకు శుక్రూపము చేయవలయు
ననెడు కోరికతప్ప మఱియొకకోరిక లేగు అని సార్వత్రికపరికరని తాత్పర్యము.

పద్యలక్షణము|| ఇనగణత్రయము నిండద్యయమును | హంసపంచకము నాటవలెగి, శా||
అటవలెగి ౧ పాదమున ౩ నూర్వగణములును ౨ ఇంద్రగణములును, ౨ వ పాదమున ౫ నూర్వగణము
లును వుండవలెను

ఆ. అయిన నీ కభీష్ట శ మడుగు మిచ్చెద నని, యానతిచ్చితిరి మరేమాన్తె యిప్పుడు
గాన నాకు నెల్లరమానవులకు మేలు, గలుగ నొకటి యడుగ శ వలసె నవఘ.

టీక. మహాత్మ్య = మహానుభావుడైన, అవఘ = పాపము లేని యోస్వామి, విసక = విల్లసా
పేక్ష లేకున్నను, ఇప్పుడు = ఇప్పుడు, నీకుక = నీకు, అభీష్టము = ఇష్ట మయినదానిని, అడుగుము =
కోరుము ఇచ్చెద నని = ఒసంగెద నని, ఆనతిచ్చితిరి = చెప్పితిరి. కానక = కనుక, నాకుక = నాకును,
ఎల్లమానవులకుక = సకలజనులకును, మేలుగలుగక = ధేయము గలుగునట్లు, ఒకటియడుగువలసెక =
ఒకయర్థ మడుగువలసి వచ్చెను.

తా. మహానుభావుడవును, పాపము లేనివాడవును అయిన ఓస్వామి! నీకు శుక్రూపము చేయ
వలెనన్న కోరికతప్ప మఱి యొకకోరిక లేక యున్నను ఇప్పుడు నీకిష్ట మయినదానిని అడుగుము ఇచ్చెద
నని యానతిచ్చితిరి. కనుక నాకును సకలజనులకును మేలు గలుగునట్లు ఒక్కవిషయము అడుగువలసి
యున్నది అని పరికరని తాత్పర్యము

క. నిఖిలకలుష సంక్షయకర, ముఖలాభీష్ట ప్రదగి బరేనతావ్యయది

త్సుఖదము జగదధిపత్యభి, ముఖకర మగు ముత్ర రాజరము గృహః శత్రుమా. ర౩

టీక నిఖిల = సమస్తము లయిన, కలువ = సురాపాశాది మహాపాపములయొక్క, 'నీ' కల్లు

అంహాదిత్రివిధపాపముల విరేచనము.

ద్రావుట గురుపత్నిగవయుటయును । విప్రుఁ జంపుట బ్రహ్మస్వవిషయమయిన । మ్రచ్చిమియు నివి గలిగినకూరజనులఁ । బ్రీతిఁ బొందుటయును మహాపాతకములు' అని భారతమంగ, లేక, 'శ్లో॥ బ్రహ్మహ మద్య పస్తేన స్తథైవ గురుతల్పః । యేతే మహాపాశకీనో యశ్చ తై స్సహసం వసేత్' అని; లేక, అంహ, ఆగ-
వీనన్ను లనెడు పాపములయొక్క, 'శ్లో॥ విహితస్యా ననుష్ఠానాన్నిషేధస్యచ సేవనా । దనిగ్రహిచ్ఛేంద్రియాణాం నరః పతన ముచ్యతే' ఇట్లుని పారాశర్యవచనము. తా॥ కాస్త్రనిహిత మైన సర్వపరిత్యాగము అంహము, కాస్త్రగర్హిత కర్మాచరణము ఆగమము, ఇంద్రియనిగ్రహము లేక స్వేచ్ఛగా భోగించుట భుజించుటలు వీనన్ను, ఈ త్రివిధపాపములవలన నరుడు పతితుఁ డగు నని తాత్పర్యము, (వీనియొక్క) సంక్షయ = నాశనమును, కరము = చేయునట్టిదియును, నిఖిల = సమస్తము లైన, అభీష్ట = కోరికలను, ప్రదంబు = యిచ్చునదియును, అసంతాప్తయచిత్సుఖదము - అనత = మితలేని, అవ్యయ = బలమైన, చిత్ = జ్ఞానమువలనఁ గలిగిన, సుఖదము = మోక్షసుఖము నిచ్చునదియును, జగదధిపత్యభిముఖము - జగత్ = ఉత్పత్తి నాశనములు గల మల్లోకములకు, అధిపతి = ఆధారభూతుఁడైన పరబ్రహ్మమును, అభిముఖము = ఎదుట నుండునట్లు చేయునదియును, అగు = అయిన, మంత్రరాజముక్త = మహామంత్రమును, కృపక్త = కరుణతో, చెపుమా = అనుగ్రహింపుమా

తా బ్రహ్మహత్య కల్లుద్రావుట బ్రాహ్మణులసామును దొంగిలించుట మొదలయిన మహాపాపములను నశింపజేయునదియును, అన్ని కోరికల నిచ్చునదియును, మితలేనిదియును, క్షీణింపనిదియును అయిన విజ్ఞానమును గలుగజేసి దానివలన మోక్షసుఖము నిచ్చునదియును, లోకములను సృష్టించుటకు వెంచుటకు లయింపజేయుటకు కారణ మైన పరబ్రహ్మమును తన్నుఁగాఁ దెలియఁజేయునదియును అయిన మహామంత్రమును కరుణతో అనుగ్రహింపుమా అని పలికె నని తాత్పర్యము.

తే. అనిన విని నవ్వి గిరిజ కి ర్ ట్లనియె శంభుఁ, డడుగరానిరహస్యార్థ శ మడిగి తీవు
దగ నది మదీయనితేప శ మగుపదార్థ, మైన నెఱిగింతు నీకు నెయ్యంబువలన.

టీక అనినక్త = అని యిట్లు పలుకఁగా, శంభుండు = నిత్యసుఖస్వరూపుఁడైన యాశ్వరుండు, విని = ఆకర్ణించి, నవ్వి = చిలునవ్వునవ్వి, గిరిజకుక్త = పార్వతికి, ఇట్లనియెక్త = ఇట్లు పలికెను. ఈపు-
నీవు, అడుగరాని = వేడని, రహస్యార్థముక్త = గుప్తార్థమును, తగక్త = బాగుగా, అడిగితివి = వేడి-
తివి, అది = ఆ వస్తువు, మదీయ నితేప మగు - మదీయ = నాయొక్క, నితేప మగు = నిధి యైన, పదార్థము = ధనము, ఐనక్త = అట్టిపదార్థ మైనను, నెయ్యంబువలనక్త = ప్రితిచేత, నీకుక్త = నీకును, ఎఱిగింతుక్త = విశదపఱతును

తా. అని పార్వతీజేవి పలుకఁగా, నిత్యానందస్వరూపుఁడైన పరమశివుండు విని చిలునవ్వునవ్వి ఓపాశ్వతీ యెవ్వరును అడుగని రహస్యమును అడిగితివి, నీ వడిగినది నాకు నితేపమునంటిది, అయినను నీయందుఁ గల అతిప్రితిచేతఁ దెలిపెదను వినుము అని తాత్పర్యము.

తే. శ్రీమనోరామ శ్రీరామ శ్రీరామ రామ
యనుచు రమియింతు రామునిరయందు రామ

నామము వరానన సహస్రనామతుల్య

మట్లు గావున దీనిని శ నవధరింపు.

౪౧

టీక. వరానన = వర = మందగ మగు, ఆనన = ముఖము గలిగి, శ్రీమనోరామ-శ్రీ = బ్రహ్మ విద్యతోఁ గూడిన, చునః = నాయంతఃకగణమును, రామ = గమింపఁ జేయు ఓపార్వతీ, శ్రీరామరామ రామయనుచుక = శ్రీరామ గారు గారు యని పలుకుచు, గామునియంగుక = శ్రీదాపరామణ మైన పరబ్రహ్మమంగు, రమియింగుక = క్రీడింగును, గామనామము = గామా యనుపేరు, సహస్రనామ తుల్యము = కృష్ణ విష్ణుది పరమాత్మనామములు వేయింటితో సమానము, అట్లు గావునక = సహస్ర నామతుల్యము కాఁబట్టి, దీనిక = ఈ శ్రీరామనామమును, ఈవు = నీవు, అవధరింపుము = అంగీక రింపుము ఈపద్యముయొక్క ప్రథమపాదమునందలి రామనామప్రతిరావృత్తి దేవాత్రయము, అవస్థాత్ర యము, జీవత్రయము, పారిశుద్ధ్యర్థ మని గ్రహింపవలయును

తా. ఓపార్వతీ! నేను శ్రీరామ శ్రీరామ శ్రీరామ అని జపించుచు ఆ శ్రీరామునియందే శక్తి వీ గలిగియుండుదును. ఆ రామనామమును ఒక్కజేప స్మరించిన విష్ణు కృష్ణాది సహస్రనామము లన్నియును పఠించినఫలము తప్పక గలుగును గనుక ఆ శ్రీరామమంత్రమును నీ చునమునం దెప్పుడు నిలుపు చుని తా.

శ్రీ రామ నామా ర్థ ము శి వు ఁ గు పార్వ తీ కే దె లు పు ట.

క. ఆదిపరబ్రహ్మప్రతిపాదక మత్యంతపరమోపావనమునుమీ

యీదివ్యమంత్రరాజము, మోదిత ధర్మార్థకామమోక్షప్రదమునీ.

౪౨

టీక. ఈదివ్యమంత్రరాజము = ఈ యుక్తమమంత్రము, ఆదిపరబ్రహ్మప్రతిపాదకమును-ఆది = ప్రధాన మైన, పర = నిరతిశయ మైన, బ్రహ్మ = తారకబ్రహ్మమును, ప్రతిపాదకమును = తేలుపునదియును, అత్యంతపరమోపావనమును = మిగుల పవిత్ర మైన వస్తువులలో నతిపవిత్ర మైనదియును, మోదిత = శ్రవణ మనన నిది ధ్యాసనములచేత సంతసించువారికి, ధర్మార్థకామమోక్షప్రదముక = ధర్మ అర్థ కామ మోక్షము లనెడు పురుషార్థచతుష్టయమును యిచ్చునట్టిదియును, మమీ = అగునుచుమా

తా. పార్వతీ! అన్నిమంత్రములకంటె శ్రేష్ఠ మైన యీశ్రీరామమంత్రము బ్రహ్మ విష్ణు గుర్ర మహేశ్వర సదాశివు లనెడు పంచకర్తల సృష్టి స్థితి లయ తిరోధానఅనగ్రహములగు ముఖ్యకారణమై యొప్పు సర్వాతిశయ మయిన తారకబ్రహ్మమును తెలియఁజేయునదియును, పవిత్ర మయిన వస్తువులలో మిగుల పవిత్ర మయినదియును, తనయొక్క మహిమను సంతోషించినవారికి ధర్మ అర్థ కామ మోక్ష ముల నిచ్చునదియును అని తాత్పర్యము

క. సత్యజ్ఞానానంద, ప్రత్యగభిన్నాత్మనందు శ బ్రహ్మాదిబుధుల్

నిత్యము రమించు చుండఁగ, గాత్యాయని రామపదము శ గలిగఁ బరునకున్. ౪౩

టీక. గాత్యాయని = ఓపార్వతీ! శతీఅయనాని మోక్షమార్గా స్ఫుంఠితి విచారియతీతి కర్తవ్యము, తద్య గోత్రాపత్యం శ్రీ గాత్యాయనీ-మోక్షమార్గము లెన్ని గలవని విచారించువాఁడు కర్తవ్యమునఁగు, అబుషిగోత్రమందుఁ బుట్టినది గావున గాత్యాయని యనఁబడును; సత్య = అవస్థాత్రయమునంగునకింప నిదియును, జ్ఞాన = సాధనాంతరనిరపేక్షస్వయంప్రకాశమాన మయిన వస్తుత్వ త్యజ్ఞానమును, అనంద = సంసారదుఃఖనివృత్తిపూర్వక ముఖమును నగు, ప్రత్యక్ = మూలస్థునకు, అభిన్న = వేరు గానట్టి, అగ్ని సంధుక = పరమాత్మయందు - అనఁగా సత్యజ్ఞానానందస్వరూపి యైన అద్వైతపరబ్రహ్మమంగు,

బ్రహ్మాదిబుధులు - బ్రహ్మాది = పరమేష్ఠి మొదలగు, బుధులు = బ్రహ్మవేత్తలు, నిత్యము = ఎల్లప్పుడును, రమించుచుండఁగఁ = క్రీడించుచుండఁగా, పరునకుఁ = ప్రకృత్యతీత మయిన పరబ్రహ్మమునకు, రామపదము = రామనామము, కలిగఁ = లభించెను

తా. ఓపార్వతీ! సచ్చిదానందస్వరూపమై కూటస్థునికంటె వేఱుగాని పరమాత్మయందు బ్రహ్మ విష్ణు రుద్ర వ్యాస వసిష్ఠాది బ్రహ్మవేత్తలచునన్సులు యెల్లప్పుడును లీన మయి యుండుటచేత ప్రకృత్య తీత మయిన ఆ పరబ్రహ్మమునకు రామనామము గలిగె నని తాత్పర్యము

తే. రామపదవాచ్యుఁ శ్రీ దాదినారాయణుండె, యతినికిని నాకు భేదమింత్రై నఁ గలుగ
దద్వయబ్రహ్మమయుల మగట్లగుటవలన, నింతి నాయుండ నేను రమింతు నెపుడు.

టీక ఇంతి = ఓపార్వతీ, రామపదవాచ్యుఁడు - రామపద = రామనామముచేత, వాచ్యుఁడు = వాఁకఁబడువాఁడు, ఆదినారాయణుండె = ఆదిపురుషుఁ డయిన శ్రీమన్నారాయణమూర్తియై - అనఁగా రామశబ్దవాచ్యార్థము నారాయణుఁ డనుట, అతనికిఁ = నారాయణునకును, నాకుఁ = నాకును, భేదము = వేఱుపాటు, ఇంత్రై నఁగలుగదు = కొంచెమైనను లేదు, అద్వయబ్రహ్మమయులము - అద్వయ = రెండవదిలేని, బ్రహ్మమయులము = పరమాత్మస్వరూపులము - అనఁగా లక్ష్యార్థ మయిన పరబ్రహ్మ స్వరూపుల మనుట, అట్లగుటవలనఁ = అద్వయబ్రహ్మమయుల మగుటవలన, నాయుండ నేను = అద్వయ బ్రహ్మమయుడ నైన నాయుండే నేను, ఎపుడుఁ = సావ్యకాలమును, రమింతుఁ = క్రీడింతును - అనఁగా నేనును రామపదవాచ్యుడ ననుట.

తా ఓపార్వతీ! శ్రీరాముఁ డను పేరు గలవాఁడు అహంశబ్దలక్ష్యార్థ పరబ్రహ్మ మయిన శ్రీ నారాయణమూర్తియేనుమి, ఆ శ్రీనారాయణమూర్తికిని నాకును భేదము లేనేలేదు; మేము ఏక మే నాద్వితీ యం బ్రహ్మ' అను శ్రుత్యార్థమువలన రెండవది లేని పరమాత్మస్వరూపులము గనుక అద్వయబ్రహ్మ మయుడ నయిన నాయుండే నేను క్రీడించు చుండు నని తాత్పర్యము.

శ్రీ రామ నామ ప్ర భా వ ము.

తే. రామతారక పావనశ్రామనామ, మెంతపాపంబు నడఁగించు శ్రీ నంతయథుము

శ్వపచుఁ డైనను జేయఁగోజాలఁ డనఁగఁ, దత్ప్రభావంబు నెన్నంగదర మి నాకు.

టీక రామ = ఓపార్వతీ, తారక = ప్రణవార్థ మయిన, పావన = పవిత్ర మయిన, రామనామము = రామమంత్రము, ఎంతపాపంబుఁ = ఎంతదోషమును, అడఁగించుఁ = పోఁగొట్టునో, అంతయథుముఁ = అంతపాపమును, శ్వపచుఁడైనఁ = కుక్కమాంసమును దిను చండాలుఁ డైనను, చేయఁగో జాలఁడు = చేయ శక్తుఁడు గాఁడు, అనఁగఁ = అని చెప్పుచుండఁగా, తత్ప్రభావంబుఁ = ఆ రామనామమహత్మ్య మును, నాకుఁ, ఎన్నంగదరమె = ఎంచశక్యమా - అనఁగా శక్యము గా దనుట.

తా. ఓపార్వతీ! ఓంకారమునకు లక్ష్యార్థమును ఆయిన శ్రీరామమంత్రము యెంతటిపాపమునైనను నశింపఁ జేయును, ఆ శ్రీరామమంత్రము నశింపఁజేయునంతటిపాపమును కుక్కమాంసమును తిను చండాలుఁడుసహితము చేయఁజాలఁడు, కనుక ఆ శ్రీరామనామమహిమను పొగడ నాకు శక్యము కా దని శ్రీసాంబమూర్తి పలికె నని తాత్పర్యము

క. ఈరేడుజగములందును, నారీమణి విమలరామశ్రామముచేతం

జీరఁబడని ఘనదుర్భర, ఘోరమహాఘంబు లేదు శ్రీ కోరి వేదకినన్.

టీక. శారీమణి = శ్రీరత్న మయిన యోపార్వతీ, కోరి = ఆపేక్షించి, పెదకినక = ఆ స్వేషించి నను, ఈ రేడుజగములందుక = చతుర్దశభువనములయందు, విమల = పావన మయిన, రామ నామముచేతక = రామమంత్రముచేత, చీరబడని = ఛేదించబడని, సున = ప్రసిద్ధమై, దుర్భగ = ఓర్వఁగూడని, ఘోర = భయానకమైన, మహాఘంబు = మహాపాతకము, లేదు = కలుగదు.

తా. ఓపార్వతీ! పదునాలుగులోకములలో శ్రీరామమంత్రముచేత నశించఁజేయఁబడని మహా పాపమును పెదకించాచినను లేదని తాత్పర్యము.

తే. బ్రహ్మహత్యాయుతము మద్యపానగళితమును గుర్వంగనాకోటిగమన దురిత మపరిమిత హేమచౌర్యంబు లనవరతము, రామనామాభిహతము గోర రాజవదన.

టీక. రాజవదన = చంద్రముఖమయిన యోపార్వతీ, బ్రహ్మహత్య = బ్రహ్మహత్య యను మహా పాతకముయొక్క, ఆయుతము = పదివేలము, మద్యపాన = కల్లుత్రాగుట యను మహాపాతకముయొక్క, దళితమును = సహస్రమును, గుర్వంగనాకోటి = గురువత్సులకోటితోడ, గమన = సంగమించుట వలనఁ గలిగినట్టి, దురితము = పాపమును, అపరిమిత = మితలేని, హేమచౌర్యంబులు = స్వస్థ స్థేయము లును, అనవరతము = ఎల్లప్పుడును, రామనామ = రామనామమంత్రముచేత, అభిహతములు = తిప్పగఁ గొట్టఁబడినవి.

తా. ఓపార్వతీ! పదివేలసారులు బ్రహ్మహత్య చేయుటవలనఁ గలిగిన పాపమును, వేయి మాఱులు కల్లుత్రాగుటవలనఁ గలిగిన పాపమును, నూలులక్షలశేషలు గురుభాగ్యులతోడ కలిసినందున కలిగినపాపమును, వెక్కుతడవలు బంగారు దొంగిలించుకొనున వచ్చినపాపమును, శ్రీరామనామము నశించఁజేయునని తాత్పర్యము.

సీ. బ్రహ్మహత్యాఖ్యపాతకమోర్కబింబంబు, మధుపానగోపాభిగ్రహణాదులు
దపనీయచౌర్యపాతకశైలభిదురంబు, గురువధూగమనాఘరకుంజరవారి
జననీపితృభ్రాతృవనితార్భకాచార్య, గోవధారణ్యోరుదావవహ్ని
పరసతీసంగమరధనహరణాది, ఘోరకంకోరగరక్త్రూరబహ్ని

తే. అన్యతభాషణవల్లీమరహాలవిత్ర, మూర్ఖదూషణపంకేమరహద్విపేంద్ర,
మఖలకలుషాంబునిధిబడర బానలంబు, రామనామంబు హిమశైలరంగురతనయ.

టీక. హిమశైలరాజతనయ = హిమవంతునిహూతులైన యోపార్వతీ, రామనామంబు = రామ మంత్రము, బ్రహ్మహత్య = బ్రహ్మహత్య యనెడు, ఆఖ్య = పేరుగల, పాపతమః = పాప మను గొర్రెగిరి, అర్కబింబంబు = సూర్యునివంటిదియును, మధుపాన = మద్యపానమువలని, గోవ = పాప మనెడు, అభి = మేఘమునకు, మారుతంబు = గాలివంటిదియును, తపనీయచౌర్య = బంగారు దొంగిలించుటవలని, పాతక = పాప మనెడు, శైల = కొండకు, భిదురంబు = వజ్రాయుధమువంటిదియును, గురు = ఆచార్యునియొక్క, వధూ = భార్యయొక్క, గమన = చేరికవలని, అఘ = పాప మనెడు, కుంజర = ఏనుగునకు, వారి = సింహమువంటిదియును, జననీపితృ = తల్లిదండ్రులు, భ్రాతృ = సోదరులు, వనితా = స్త్రీలు, అర్భక = శిశువులు, అచార్య = గురువులు, గో = ఆవులు, (వీనియొక్క) వధ = చంపుట యనెడు, అగ్రగ్య = అద వికి-అనఁగా దల్లిదండ్రు లాదిగాఁ గలవారిని వధించుటవలనఁ గలిగిన పాప మనెడి అదవికి, ఉరు = గొప్ప దయిన, దాశవహ్ని = కార్పిచ్చువంటిదియును, పరసతీసంగము = పరశ్రీగమనము, పరధనహరణ =

అన్యుల ధన మపహరించుట, ఆది = మొదలగు, ఘోర = భయంకరము లగు, పంక = పాపము లనెడు, ఉరగ = సర్పములకు, కూర = కఠిన మయిన, బర్హి = నెమిలివంటిదియును, అన్యతభావణ = కల్లలాడుట యనెడు, వల్లి = తీగలకు, మహాలిత్రము = గొప్పకొడవలివంటిదియును, ఆర్య = పెద్దలగు, దూషణ = నిందించుట యనెడు, పంకేరువా = పద్మములకు, ద్విపేంద్రము = గజరాజమువంటిగియును, అభిల = సమస్తము లయిన, కలష = పాపము లనెడు, అంబునిధి = సముద్రమునకు, బడబానలంబు = బడబాన్ని వంటిదియును

తా ఓ పార్వతీ! నూర్చుడు చీకటిని నశింపజేసినట్లుగా శ్రీరామనామము బ్రహ్మాశ్మరణనిపాప మును నశింపజేయును, గాలి మబ్బును చెదరగొట్టినట్లుగా శ్రీరామనామము కల్లుగ్రాగుటవలని పాతక మును చెదరగొట్టును, వజ్రాయుధము కొండను పిండిచేసినట్లుగా శ్రీరామనామము గంగను గొంగిరిగి చుటవలని పాతకమును పాడుచేయును, సింగము యెనుగునుకూల్చినట్లుగా శ్రీరామనామము గురువు భార్యతో చేరుటవలనిపాపమును రూపుమాపును, కొర్పిచ్చు కాఱడవిని కాల్చినట్లుగా శ్రీరామనామము తల్లిదండ్రులు అన్నదమ్ములు స్త్రీలు శిశువులు ఆచార్యులు ఆవులు మొదలగువాని గంభీరతవలనిపాపమును కాల్చిపుచ్చును, నెమలి పాములను పాడుచేసినట్లుగా శ్రీరామనామము పరస్త్రీలఁ గలయుట పరధనముల వపహరించుట మొదలగు పాపములను పాడు గావించును, కొడవలి తీగలను శ్రేంచినట్లుగా శ్రీరామ నామము కల్లలాడుటవలని దోషమును తుత్తుమురు చేయును, ఏనుగు తామరపూవులను త్రొక్కి పోగు చేయునట్లుగా శ్రీరామనామము పెద్దలను దూషించుటవలని దోషమును పాడు గావించును, బడబానలము సముద్రమును అడుగుపట్టినట్లుగా శ్రీరామనామము సమస్తపాతకములను అడుగుపట్టించు నని శాస్త్ర్యము తే. రమణి యవశముచే నైన శ్రీ రామనామ, మమర గీర్తిపరబహుచుగడ శ్రీ నఖిలపాత

కములచే విద్వంబడునుమ్మన నుమతి యపుడె, సింహ మతిచీతమృగములర చేతఁబోలె.

టీక రమణి = నాయకుడ నగు నన్ను రమింపజేసెడు, నుమతి = మంచిబుద్ధి గల యో పార్వతీ, అవశముచేనైనక = ఆకస్మికముగా నయినను, రామనామము = రామమంత్రము, ఆమరక = ఒప్పిద ముగా, కీర్తింపబడుచుండక = స్మరింపబడుచుండఁగా, అపుడె = ఆ తత్క్షణమే, సింహము = సింగము, అతి = మిక్కిలి, భీత = జడిసిన, మృగములచేతఁబోలెక = మెకములచేతవలె నే, అభిలపాతకముల చేక = సమస్తపాపములచేత, విద్వంబడునుమ్మ = విడువబడును నుమా.

తా ఓ పార్వతీ! సింహమును మృగములు బాధపెట్టఁదలంచి ముట్టడివేసికొని అట్టహాసములు చేయుచుండి వెనుక ఆ సింహముకూత విని జడిసి ఆమృగములు దానిని విడిచి వడిగా నాలుగుతట్టులకును పాటినట్లుగానే శ్రీరామమంత్రము పూర్వజన్మకుకృతవిశేషముచేత ఆకస్మికముగా నోట పెదలిసతోడనే నరుడు సకలపాపములచేత విడువబడు నని తాత్పర్యము.

తే. అనవరత రామనామకీర్తనపరుండు, వెనుకటి యఘంబులఁ దలంచి శ్రీ వెఱవ వలదు ఘనత నేనుఁగునెక్కి కురక్కలను గాంచి, భయపడఁగ నేల మనుజుఁడోవంక జాక్షి.

టీక. పంకజాక్షి = తామరతేకులవంటి కన్నులుగల ఓ పార్వతీ, అనవరత = ఎల్లప్పుడు, రామ నామ = రామనామముయొక్క, కీర్తన = స్మరణయందు, పరుండు = ఆశగలవాఁడు, వెనుకటి = మును పటి, అఘంబులక = పాపములను, తలంచి = స్మరించి, వెఱవవలదు = భయపడవలదు, మనుజుఁడు = పురుషుఁడు, ఘనతక = గొప్పధనముచేత, ఏనుఁగునెక్కి = గజముపై గూర్చుండి, కుక్కలనుగాంచి = భుజకములను చూచి, భయపడఁగ నేల = వెఱచుట యెందుకు,

తా ఓ పార్వతీ! యేనుఁగుమీఁదఁ గూర్చున్న నరుఁడు కుక్కలకు భయపడవట్లుగా నే యల్లప్పు డును శ్రీరామనామస్మరణ చేయువాఁడు మఁగు తాను జేసిన పాపములను దలంచి భయపడ వక్కఁలు లేదని తాత్పర్యము.

క. ఇలలోన రామనామము, సులభం బై వెలుఁగు చుండఁ శీ గలకఁగ బలుగఁ

గలనాలుక గలుగఁగ నఁబ్బులు మిన్నకె నరకములను శీ గొందెద రటటా గిగి

టీక ఇలలోనక = భూమియందు, రామనామము = రామమంత్రము, సులభంబై = కష్టము లేక దొరకునదియై, వెలుఁగుచుండక = లేజరిల్లుచుండఁ గా, మలకఁగక = అనాయాసముగా, పలుకఁగల = వివిధింపఁ గల, నాలుక = జిహ్వా, కలుగఁగక = కలిగియును, అబ్బులు = అని పేరులు, మిన్నకె = వ్యర్థముగా, నరకములక = దుర్గతులను, పొందెదగు = చెందుచున్నాడు, అకఁగ = అనయ్య

తా. ఓ పార్వతీ! లోకమందు గురుశుశ్రూష మొదలయినకష్టములు లేకనే శ్రీరామమంత్రము సులభముగ దొరకుచున్నది, పలుకను నాలుక మలకనగా నున్నది, అనయ్య యిట్లుండెయ్యను మహాధుని శ్రీరామనామస్మరణ చేయ పాలుమాలి వ్యర్థముగా నరకములపొ లగుచున్నా గని తాత్పర్యము.

ఉ. ప్రాపుగ రామనామము నిరంతరముఁ భజి యుంచువారికిం

బాపము లే దటంచుఁ బెనురపామును బట్టఁగ వచ్చు నగ్నిస

దీపితిలోహఖండము నతిత్వరితంబుగ మ్రొంగ వచ్చు బ

లోకపముఁ బెంచు పెద్దపులిరకోరలు దియ్యఁగ వచ్చు నిద్ధరనే.

టీక. ఇద్ధరక = ఈ భూమియందు, ప్రాపుగక = ప్రాపకముగా, రామనామముక = రామ మంత్రమును, నిరంతరముక = సార్వకాలమును, భజియించువారికి = స్మరించువారికి, బాపము లే దటంచుక = పాతకము లేదని, పెనుపాముక = కృష్ణసర్పమును, పట్టఁగవచ్చుక = పోలి ధరింపవచ్చును, అగ్ని = వహ్నిచేత, సందీపిత = లెస్సగా కాంచబడిన, లోహఖండముక = ఇనుపగుండును, అతిత్వరితంబుగక = మిగుల వేగముగా, మ్రొంగవచ్చుక = కబళింపవచ్చును, బలోకపముక = అధికోపమును, పెంచు = వృద్ధిఁ బొందించెడు, పెద్దపులి = వ్యాఘ్రముయొక్క, రోరలు = దంష్ట్రలను, తియ్యఁగ వచ్చుక = పెంకువచ్చును.

తా. ఓ పార్వతీ! శ్రీరామనామమే తనకు దిక్కుని నమ్మి అక్కఱతో ఆ శ్రీరామనామమును యెల్లప్పుడును జపించువారికి పాపము లేదని కృష్ణసర్పమును చేతఁ బట్టుకొనవచ్చును, నిప్పుచేత గొట్టుగా కాంచబడిన యినుపగుండును మ్రొంగవచ్చును, మహాలోకపముతో నున్న పెద్దపులిరోరలు పెంకువచ్చును అని తాత్పర్యము.

క. ఏపాపము నైనఁ దగం, బాకఁ గలదు రామనామభజనపరునకుఁ

బాపము గల దని వలుకు ను, హాపాతకియిఘము నడఁప శీ నది యాప గిలస. గిగి

టీక. ఇలక = భూమియందు, (రామనామము) ఏపాపమునైక = ఎట్టిదోషము గలదనను, తగక = లెస్సగా, పాపఁగలదు = పోగొట్టఁగలదు, రామనామభజనపరునకుక = రామనామ = రామ యను పేరును, భజన = స్మరించుటయందు, పరునకుక = అన్తర్గతలవానికి, పాపము గల గని = గోప మున్న దని, వలుకు = వదియించెడి, హాపాతకి = మహాపాపియొక్క, అఘముక = సాపమును, అడఁపక = నశింపఁజేయుటకు, అది = ఆ రామనామము, ఓపదు = సమర్థత కలది గాదు.

తా ఓపార్వతీ! ఎట్టిమహాపాపమునయినను నశింపజేయు శ్రీరామచంద్రమును మిక్కిలి అక్క
ఱతో జపము చేయువారికి సాపము కల దని పలుకు చున్న మహాపాపియొక్కపాపమును ఆ శ్రీరామ
శామముగూడ పోగొట్టజాలదు నుమి అని తాత్పర్యము

శ్రీ రామ నామ మం త్రా ధి కారు ల వి వ రణ ము.

సీ. ద్విజవరేణ్యులకునురవిప్రోత్తములకు యోగీశ్వరులకును యరతీశ్వరులకు
భక్తివైరాగ్య సంరపద్విశిష్టులకు నే, కాంతవాసులకు వేదాంతులకును
జండాల పుల్కసశ్వపచ కంకి కిరాత, శబర హూణాంగనారసంగతులకు
బ్రహ్మహత్యా సురాపాన హేమస్తేయ, గురువధూసంగమరకరవరులకు

తే. సుందరీక్షత్రియారవ్యశూద్రులకును, మఱియు నానావిధానేకరమానవులకుఁ
బరమపాపన మై శుభ్రప్రదము నైన, రామనామంబు శరణంబు శ్రీ రాజవదన.

టీక. రాజవదన=చంద్రముఖి యైన ఓపార్వతీ, ద్విజవరేణ్యులకును—ద్విజ=శ్లో॥ బ్రాహ్మణా ద్వివి
ధా ప్రోక్తాః పండితాః పామరా స్పృతాః । పామరా ద్వివిధా నామ బ్రాహ్మణ బ్రువధాగళాః । పండి
తా ద్వివిధా ప్రోక్తాః నియోగా వైదికా స్పృతాః' అనఁగా బామరు లయిన నామధారకులు బ్రాహ్మణ
బ్రువులు అనువారికంటె భట్టాచార్యకృత పూర్వమిహంసా ద్వాదశాధ్యాయతత్పర్య మగు కామనా
కర్మల విధ్యుక్తులగు నాచరించుటవలన ద్వితీయజన్మప్రాప్తి గలవారగు ద్విజులు వారిలో, వరేణ్యు
లకును = శ్రేష్ఠులకును, విప్రోత్తములకు = విప్ర = ఆ ద్విజులలోపల ప్రాధాకరకాశ్రమమై భక్తి
కర మైన అధ్యాయచతుష్టయతాత్పర్య మంగీకరించి ఉత్తరమిహంసాకాశ్రమమందలి నిష్కామనా
కర్మము చేయుచు వేదకాస్త్రాధ్యయనము గలిగి తమ్మును పరులను పాపములవలన విముక్తులఁ జేయు
వారు విప్రులు అట్టి విప్రులలో, ఉత్తములకు = ఉత్కృష్టులకును, 'శ్లో॥ జన్మనా జాయతే కూద్రః
కర్మణా జాయతే ద్విజః । వేదపారేన విప్రస్సన్య ద్భిన్నాజ్ఞానేన బ్రాహ్మణః । జాతిమాత్రోప జీవిన్యః
బ్రాహ్మణ బ్రువయారితః' కర్మ యనఁగా, 'శ్లో॥ స్నానసంధ్యా జపో హోమం స్వాధ్యాయం జేన
పూజనమ్ । ఆతిథ్య వైశ్యజేవంచ సత్కర్మాణి దినేదినే' యోగీశ్వరులకును=శివజీవైక్యనిష్ఠ గల యోగీం
ద్రులకును, యతీశ్వరులకును = సన్న్యాసులకును, భక్తి=గురువేదాంతకాశ్రమములయంగు ప్రీతి యనెడు,
వైరాగ్య = ఇహపరలోకభోగము లైన గృహ కీర్యా వస్త్రాభరణ శ్రీగంధ పుష్ప తాంబూలముల
యం దుదాసీనభావ మనెడు, సంపత్ = కలిమిచేత, విశిష్టులకు = శ్రేష్ఠు లగువారలకును, ఏకాంత
వాసులకు = విజనస్థలవాసు లగు మునీశ్వరులకును, వేదాంతులకును = బ్రహ్మవేత్తలకును,
చండాలు = మాలవాండు, పుల్కస = పుటియలయందలి మాంసమును దినువారు, శ్వపచ=కుక్కలను
వండి తినువారు, కంక = పులులగులఁ దినువారు, కిరాత = ఎలుకువాండు, శబర=ఆకులు గట్టుకొనెడి
యెలుకులు, హూణ = హూణులు, (వీరియొక్క) అంగనా = స్త్రీలతోడ, సంగతులకు = చేరిక
గలవారికిని, బ్రహ్మహత్య = బ్రాహ్మణులఁ జంపుట, లేక 'శ్లో॥ బ్రహ్మచర్య విహీనస్తు పతితః పరి
కీర్తితః । బ్రహ్మయజ్ఞవిహీనస్తు బ్రహ్మహా కీర్తితో బుధైః' అని మాధవీయమందు, సురాపాన = కల్లు
ద్రావుటను, లేక 'శ్లో॥ అతిథి ర్ద్వారతిష్ఠ స్సౌ ఆపో గృహ్లాంతి యే నరః । ఆపోశనం సురాపాన మన్నం
గోకాంసభక్షణమ్' అని, హేమస్తేయ = బంగారు దొంగిలెట్టను, గురువధూసంగమ = గురుపత్నిపరి
గ్రహణమును, శరవరులకు = భేయువారిలో నధికులకును, సుందరీక్షత్రియారవ్య శూద్రులకును—

సుందరీ = స్త్రీలకును, తుత్త్రియ = రాజులకును, ఊరవ్య = వైశ్యులకును, కూగ్రులకును = సామంతులకును, వారికిని, మతీయంక = వెండియు, నానావిధానేకమానవులకుక = నానావిధ = అనేక బాతులయంగుఁ బుట్టిన, మానవులకుక = మనుష్యులకును, పగమసావనమై = మిక్కిలిపవిత్రమై, శుభప్రదమునైన = శే లాసఁగునట్టి దైన, రామనామంబు = రామనామము, శరణంబు = రక్షక మైనది-శ్రీరామనామ మంద తిచేత జపింపఁదగిన దనుట.

తా ఓపార్వతీ! ఉపనయనము స్నానము సంధ్యావందనము గాయత్ర్యాది మంత్రజపము జ్ఞానము వేదపారము దేవతాపూజ అతిథిపూజ వైశ్యదేవము ముదలైన సత్కర్మములచే పవిత్రులైన ద్విజులలో శ్రేష్ఠులకును, కర్మసలాపేక్ష లేక వేదకాస్త్రవిషయములను శిష్యులకు బోధించుచు యోగాభ్యాసాదులచేత దమ్మును అన్యులను సాపములనుండి విడుదల చేయు విప్రో శ్శ్రీయులకును, పగఱున్నా నిష్ఠ గల యోగీంద్రులకును, శివజీవైశ్యసమాధియందు పూర్ణుల ప్రపంచజ్ఞులై లేక గుండ్లు గుత్తిశ్యకుల కును, గురువునందును గురువులచేత నుపదేశింపఁబడిన వేగాంతకాస్త్రవిషయములనుంగును నమ్మకము గలిగి యిహపగలోకభోగములయందు విరక్తి గలవాగలకును, నిర్జనస్థలమంగు నివాసము చే గు మునీశ్వరులకును, బ్రహ్మవేత్తలకును, చూలలు మాదిగలు బోయలు గోసాలలు అగ్రీతులు సిక్కులు తురకలు మొదలయిన జాతులస్త్రీలతోఁ గలసినవారికిని, బ్రహ్మహత్య నురాపాదము బంగారు దొంగి లించుట మొదలయిన మహాపాపపుపనులు చేయువారికిని, స్త్రీలు రాజులు వైశ్యులు కూగ్రులు మొదలైన సమస్తజాతులలో పుట్టినవారికిని మహాపవిత్ర మై సకలశుభములను యిచ్చెగు శ్రీరామనామ మే దిక్కని తాత్పర్యము

చ. కన దురురామనామమునకంటె ఘనం బగు పాపనాశనా
ధనము నిరంతరేష్టఫలదాయక శ్రమైన విశేష కారణం
బును మఱి లేదు లోకమున మూఢు శ్రేణుంగరు దాని నాశ్రయిం
చిన సకలార్థసంపదలు శ్ర చేకులుసిద్ధము శైలనందనా.

టీక. శైలనందనా = పార్వతీ, కనత్ = మొఁగుదున్న, ఊరు = మర మయిన, రామనామమున కంటెక = రామనామముకంటెను, ఘనం బగు = ఉత్కృష్టమైన, పాపనాశనాధనము = బ్రహ్మహత్యాది పాపముల నశింపఁజేయ దగిన కారణమును, నిరంతరేష్టఫలదాయకమైన = నిరంతర = ఎల్లప్పుడు, ఇష్ట ఫల = అభీష్టఫలములను, దాయకమైన = ఇచ్చునట్టి దైన, విశేష కారణంబును = విశేషమైన హేతు వును, లోకమునక = జగమునందు, మఱి లేదు = వేరొకటి గలగిగు మూఢులు = అవివేకులు, ఎఱుంగరు = తెలియఁజాలరు, దానిక = ఆ రామనామమును, ఆశ్రయించినక = శ్రవణ మనన నిది ధ్యాన నములచేత ననుసరించెనేని, సకలార్థ సంపదలు = సమస్తధనసమృద్ధులు - అష్టభోగము లనుట, చేకులుక = లభించును, సిద్ధము = నిశ్చయము

తా. ఓపార్వతీ! బ్రహ్మహత్య గోహత్య స్త్రీహత్య శిశుహత్య మొదలయిన మహాపాపములను నశింపఁజేసి కోరినకోరికలను కొనసాగించునది శ్రీరామనామ మే కాని మఱియుఁకటి లోకముందు లేదు, ఈసంగతిని మూఢు లెఱుంగక భంగపడి అంగలార్చుచున్నారు, ఆ శ్రీరామనామమును జపించుచు ఆ శ్రీరామరూపమును పూజించుచు ధ్యానించుచు ఆ శ్రీరామునిపవిత్రచరిత్రములను వినుచు వ్రుదియు బుద్ధికాలురు అష్టభోగములు మొదలగువానిని పొంది నుభించు చుండు రని తాత్పర్యము.

అష్టభోగములవివరణము.

శ్లో॥ దాసో భృత్య స్సతో బంధు ర్యస్తు నావాస మేవ చ । ధన ధాన్య సమృద్ధి శ్చ పశ్యంత
భోగాః ప్రకీర్తితాః

తే. అబల శ్రీరామరామనారాయణ్యమంత్ర
మీప్సితంబుల నర్థుల శ కిచ్చు చుండఁ
గాంచి నెఱి సిగ్గు పడు చుండుఁ శ కల్పతరువు
కామధేనువు నలఘుచింతామణియును.

౬౦

టీక అబల = పార్వతీ, శ్రీ = బ్రహ్మవిద్యాస్వరూపిణి యైన చిచ్ఛక్తికి, రామ = మనోహర
మైన, రామనామ = రామనామ మనెడు, ఆఖ్య = పేరు గల, మంత్రము = 'వృ॥ మంతారం త్రాయత
ఇతి మంత్రః'-తలఁచువానిని సంసారమునుండి రక్షించునది మంత్రము అట్టి మంత్రము, అర్థులకు =
యాచకులకు, ఈప్సితంబులకు = కోర్కులకు, ఇచ్చుచుండకు = ఒసఁగుచుండఁగా, కల్పతరువు =
కల్పవృక్షము, కామధేనువును = దేవసురభియును, అలఘుచింతామణియును = శ్రేష్ఠమైన దేవతారత్న
మును, కాంచి = చూచి, నెఱి = మిక్కిలి, సిగ్గుపడుచుండుకు = లజ్జఁ జెందు చుండును.

తా ఓపార్వతీ! శ్రీరామమంత్రము కోరినకోరికల నన్నిటిని భిక్షులకు హెచ్చుగా నిచ్చుచుం
డఁగా కల్పవృక్షమును, కామధేనువును, చింతామణియును చూచి చిన్నపోయి సిగ్గుపడు చుండు నని
తాత్పర్యము

శ్రీ రామ నామ మం త్రో పా స నా ఫ ల ము.

సీ. ధర్మార్థులకు సర్వధర్మంబు లొనఁగూర్చు, నర్థార్థులకుఁ జేయు శ నర్థములను
గామార్థులకు నెల్లశామంబుల నొసంగు, నాత్మజార్థుల కిచ్చు శ నాత్మజాలను
శ్రీధృతిస్తృతియశశ్రేయస్సుభక్షమా, విద్యార్థులకు వాని శ బెలయ నిచ్చు
చత్రచామరగజాశ్వప్రభుత్వార్థుల, కవియు సంపాదించు శ ననవరతము

తే. జంద్రసూర్యాలయంబుల శ స్వర్గలోక, సత్య వైకుంఠ కైలాసశదనములను
గోరువారల కవియుఁ జేరకూటఁజేయు, రామనామంబు విలసిల్లి శ రాజవదన. ౬౧

టీక. రాజవదన = పార్వతీ, అనవరతముకు = ఎల్లప్పుడును, రామనామంబు = రామమంత్రము,
విలసిల్లి = ప్రకాశించి, ధర్మార్థులకు = ధర్మ = విహితకర్మానుష్ఠానమును, అర్థులకు = కోరిక
వారికి, సర్వధర్మంబులు = వర్ణాశ్రమాచిత కౌతస్మార్తకర్మానుష్ఠానముల నన్నిటిని, ఒనఁగూర్చు =
దేహూర్చును, అర్థార్థులకు = కులొచితద్రవ్యాభిలాష గలవారలకు, 'శ్లో॥ యాజ్ఞ సాధ్యోపనై శవ
విశిష్టాచ్చ ప్రతిగ్రహాత్ । ఋతా నృతాభ్యాం జీవేత నశ్వవృత్త్యా కదాచన' అని ధర్మకాత్రము, అర్థము
లను = ధనములను, చేయుకు = కలగఁజేయును, గామార్థులకు = ఇష్టోపభోగాసక్తులకు, ఎల్లశామంబులకు =
సమస్తకోరికలను, ఒసఁగుకు = ఇచ్చును, ఆత్మజార్థులకు = ఆత్మజ = పుత్రులను, అర్థులకు =
కోరికెడువారలకు, ఆత్మజాలను = పుత్రులను, ఇచ్చుకు = ఒసఁగును; శ్రీ = సంపదలను, భృతి = భార్య
మును, స్మృతి = జ్ఞానమును, యశః = కీర్తిని, శ్రేయః = ముక్తిని, నుభ = భోగమును, క్షమా =
మరపును, విద్య = విద్యాది చతుర్దశవిద్యలను = లేక రాజవిద్యలను, అర్థులకు = ఇచ్చుయింతు

వారికి, వానిక = సంపద మొదలగువానిని, వెలయక = పుష్పనట్లు, ఇచ్చుక = ఒసఁగును; ఛత్ర = గొడుగులను, చామర = వింజామరములను, గజ = ఏనుఁగులను, అశ్వ = గుఱ్ఱములను, ప్రభుత్వ = మండలాధిపత్యమును, అర్థులకుక = కోరెడువారికి, అవియుక = వానిని, సంపాదించుక = కలుగఁజేయును; చంద్రనూర్యాలయంబులక = శ్లో॥ ధూమ్రా రాత్రి స్తథా కృష్ణ మ్నాస్మాదక్షిణా మనమ్ । తత్ర చాంద్రమసంజ్యోతి శ్యోగీ ప్రాప్య నివర్తతే ॥ అను గీతావచనప్రకారము యిష్టాభా గృహగృహములు చేసిన వారు రాత్రి కృష్ణపక్షము దక్షిణాయానము పిశ్యయానము పిగళసాడి ఈమార్గమున చంద్రలోకమును, శ్లో॥ అగ్ని శ్యోతి రహ శ్శుక్ల మ్నాస్మాదక్షిణాయానమ్ । తత్ర ప్రయాతా గచ్ఛంతి బ్రహ్మ బ్రహ్మ విదో జనాః ॥ అను గీతావచనప్రకారము, లేదన్న పగలు శుక్లపక్షము ఉత్తరాయానము దేవయానము ఇదా సాడి తేజోమార్గము ఈమార్గమున సూర్యలోకమును, స్వర్గలోక = నాగలోకమును, సశ్య = బ్రహ్మలోకమును, వైకుంఠ = విష్ణులోకమును, కైలాస సదనములను = శివలోకమును, కోనువాలకుక = అభిలషించు వారలకు, అవియుక = వానిని, చేకూఱఁజేయుక = లభింపఁజేయును. ధూమానియార్గమున చంద్రలోక ప్రాప్తి గలవారికి జన్మములు గల వనియు, అర్చరాదిమార్గమున సూర్యలోకప్రాప్తి గలవారికి ముక్తి గల వనియు భావము.

తా ఓ పార్వతీ! శ్రీరామచంద్రము ధర్మమును అర్థమును కామమును కోరెడువారికి కోరినట్లు యిచ్చును, పుత్రులను కోరెడువారికి పుత్రులను యిచ్చును, సంపదలను కామ్రక్షానమును బ్రహ్మజ్ఞానమును కీర్తిని మోక్షమును భోగములను విద్యలను నుఖగుఱాదుల సహించుటను కోరువారికి కోరినట్లు యిచ్చును, గొడుగులను వింజామరములను యేనుఁగులను గుఱ్ఱములను దొరశిగమును కోరెడువారికి కోరినవి యిచ్చును, చంద్రలోకమును సూర్యలోకమును స్వర్గలోకమును బ్రహ్మలోకమును విష్ణులోకమును శివ లోకమును కోరెడువారికి ఆ లోకములను యిచ్చును అని తాత్పర్యము.

రా జ వి ద్యా ని వ రణ ము.

శ్లో॥ అన్వీక్ష్య కీత్రయా వార్తా దండనీతిశ్చ కాశ్వతీ । అన్వీక్ష్య క్యాంతు విజ్ఞానం దండనీత్యాం నయానయా॥ అర్థానర్థౌచ వార్తాయాం ధర్మాధర్మౌ త్రయా స్థితౌ । విద్యా ప్యేతాశ్చ తస్మాద్విద్యో సంతి త హేతవః ॥

వ. అదియునుం గాక.

౯ ౨

టీక అట్లు లభింపఁజేయుటయే గాక.

సీ. నిఖిలరోగంబుల ర నిర్మూలముగఁ జేయు, భవభయంబుల నెల్ల ర బాఱఁదోలు బంధనంబులఁ బటారేపంచలు గావించు, నొలయు నాపదలను ర నులిమివైచు శాస్త్రవవిజయంబు ర సతతంబు సమకూర్పుఁ, దూలించు బహువిధరేదుఁఖములను దలఁ జూప కుండ దురగ్దశలను దొలఁగించు, సకలశుభంబుల ర సంగ్రహించు తే. బరమపావనమంగళరప్రదము గానఁ, గలితధర్మార్థ మమోక్షములలోన నెసఁగుభక్తుల కొనఁగని ర దెద్ది లేదా, ఏమి చెప్పుదు శ్రీరామరేనానుమహిమ. ౬౩

టీక. శ్రీరామనానుమహిమ = శ్రీరామ నానుమావ త్యమును, ఏమి చెప్పుదుక = ఏ మని పలుకుదును, నిఖిలరోగంబులక = సమస్తవ్యాధులను, నిర్మూలముగఁజేయుక = మూలాత్పాటనము చేయును,

భవ = జన్మములవలన, భయంబులనెల్ల = వెఱపులనన్నిటిని, పాపదోలుక = తఱమును, బంధనంబులక = అవ్వపాశబంధములను, పటాపంచలు = తుత్తునుకలు, కావించుక = చేయును, ఒలయునాపదలక = ఒలయు = చుట్టుకొను చున్న, ఆపదలక = అవ్వకష్టములను, నులిమివైచుక = నశింపజేయును, సతతంబు = ఎల్లప్పుడను, కాత్రవవిజయంబుక = అంతరబాహ్యశత్రుజయమును, సమకూర్చుక = అనుకూలపఱచును, బహువిధదుఃఖములక = నానావిధము లగు క్లేశములను - అనగా పంచక్షేత్రములను, తూలించుక = పోజేయును, తలఁజూపకుండక = తలయెత్తనీక, దుర్దశలక = దరిద్రములను, తొలఁగించుక = పోగొట్టును, సకలశుభంబులక = సమస్తమంగళములను, సంగ్రహించుక = సంపాదించును, పరమ = శ్రేష్ఠమైన, పావన = పవిత్రమైన, మంగళ = శుభములను, ప్రదము = ఇచ్చినది, కానక = కాబట్టి, కలిత = కూడిన, ధర్మార్థకామమోక్షములలోనక = ధర్మము అర్థము కామము మోక్షము నను నాఱుగింటిలోపల, ఎసఁగుభక్తులకుక - ఎసఁగు = అతిశయించుచున్న, భక్తులకుక = సేవకులకు, ఒసఁగనిది = ఇవ్వనిది, ఎద్దిలేదు = ఏదియును లేదు.

తా ఓపార్వతీ! శ్రీరామనామమహిమను యే మని చెప్పుదును, శరీరసంబంధము లైన జ్వరము తలనొప్పి కుష్ఠము మొదలైనవ్యాధులను మనోవ్యాధులను పోగొట్టును, జన్మభయములను నశింపజేయును, అవ్వపాశబంధములను తెంచివేయును, అవ్వకష్టములను నష్టము చేయును, లోపలిశత్రువులను వెలుపలిశత్రువులను గలుచుకత్తిని యుక్తిని కలుగఁజేయును, సకలదుఃఖములను తొలఁగించును, దరిద్రములను తలయెత్తకుండఁ జేయును, సకలశుభములను వృద్ధిఁబొందించును, ధర్మార్థకామమోక్షముల నిచ్చును, కేయిమాట లేల శ్రీరామనామము భక్తులు కోరిన కోరికలనెల్ల కొల్లగాఁ జేకూర్చును అని తా

పంచక్షేత్రవివరణము.

అవిద్యాక్షేత్రము అభినవక్షేత్రము అస్తితక్షేత్రము రాగక్షేత్రము ద్వేషక్షేత్రము అనిష్టక్షేత్రము లైగువిధములు, అందు నేను జీవుడనని నిర్ణయించుట అవిద్యాక్షేత్రము, సంసారమును దానికి కారణమయిన మనస్సును పరిత్యజింపకుండుట అభినవక్షేత్రము, విషయాభిలాష కలిగి విష్ణువీఁగు చూండుట అస్తిక్షేత్రము, అర్థముల యందు అధికానురక్తి కలిగి యుండుట రాగక్షేత్రము, ఉదరపోషణార్థము పనుల నాశ్రయించి వారివలన తనయభిమతియు కొనసాగవందున వారలను దూషించుట ద్వేషక్షేత్రము.

అవ్వపాశవివరణము.

క॥ దయయు జాగుప్సయు మోహము । భయమును సంశయముఁ గులము బలశీలత నన్నియుఁ గూడ నవ్వపాశము । లయి వెలయును వానినాత్ముఁ డంటక యుండుక. - ఇట్లుని శుకచరిత్రము.

అవ్వకష్టములవివరణము.

శ్లో॥ ఋణయాచ్ఛాచవృద్ధత్వం జారవోరదరిద్రతా । కోశృభుక్తశేషశ్చ పృష్టకష్టప్రకీర్తితా॥
క. అచ్చటనె సరస్వతియును, నచ్చట భాగీరథియును రే యమునానదియు
నచ్చట సమస్తతీర్థము, లెచ్చట శ్రీరామనామ రే మెప్పుడు గలుగున్. ౬౪

టీక ఎచ్చట = ఏ శృంగాటక మను భూమిధ్యమందు, ఎప్పుడు = ఎల్లప్పుడు, శ్రీరామనామము - శ్రీ = చిచ్ఛక్తిస్వరూప మగు లక్ష్మితో, రామ = అంతర్యామియై క్రిడించెడు పరబ్రహ్మస్వరూపుఁ డయిన రామునియొక్క, నామము = నామధేయము, కలుగుక = కలిగియుండునో, అచ్చటనె = అస్థలమండే,

సరస్వతియును = నుమమ్మనాడీరూప మయిన సరస్వతీనదియును, అచ్చట = ఆ ప్రదేశముండే, భాగీరథియును = ఇదానాడీరూప మయిన గంగానదియును, యమనానదియు = పింగళనాడీరూప మయిన కాళిందీనదియును, అచ్చట = అచ్చటనే, సమస్తతీర్థములు = సర్వనాడీసముదాయరూప మయిన పుణ్యతీర్థములును, కలుగు = కలిగియుండును.

తా. ఓ పార్వతీ! శ్రీరామమంత్రజపములస్థలమందు గంగ యమన సరస్వతి తుంగభద్ర కావేరి కృష్ణ గోదావరి మొదలయిన పుణ్యనదులు కలిగియుండును గనుక ఆ స్థలము మహాపరిశుద్ధ మయిన దని తాతే. తెలివి శ్రీరామనామసూరధారసంబు, నమృతులై శ్రోలు భక్తుల ర కమృత మేల నమరనమృతాంధసులచేతర నదియె మిగుల, గోరబడుచుండు గావునర వారిజాక్షి.

టీక వారిజాక్షి = తామరలవంటి కన్నులు గల నా పార్వతీ, అమర = అమృతము, అమృతాంధసులచేత = (సముద్రమథనజని)తామృతమే అశనముగాఁ గల దేవతలచేత, అదియే = ఆ రామనామామృతమే, మిగుల = అత్యంతముగా, గోరబడుచుండ = మోక్షపేక్ష గల జాలమం దిచ్చయింపఁబడు చుండును, కావున = అట్లపేక్షింపఁబడుటవలన, తవిలి = ప్రయత్నభూక్తముగా, శ్రీరామనామ సుధారసంబు = శ్రీ = మోక్షసంపద గల, రామనామ = రామనామ మనెను, సుధారసంబు = అమృత సారము, అమృతులై = దీనశ్శుక్తులై, శ్రోలుభక్తులకు = శ్రోలు = శ్రాగుదున్న, భక్తులకు = సేవ కులకు, అమృతమేల = సముద్రమథనజనితామృత మెందును-అనఁగా నిష్ప్రయోజన మని భావము.

తా ఓ పార్వతీ! పాలసముద్రమందుఁ బుట్టిన అమృతమును త్రాగిన దేవతలు సహితము విజృంభమును అపేక్షించునప్పుడు ఆ శ్రీరామనామామృతపానమునే కోరుచుండురు గనుక శ్రీరామనామజప ముచేడు అమృతమును విడువక త్రాగు చుండు మహాభక్తులకు పాలసముద్రమున పుట్టిన అమృతముతోఁ బ్రయోజన మేమాత్రము లేదని తాత్పర్యము.

వే. కోరి మును గాననిమనుష్యుఁ ర బేరువాడి, చీరిన నతం దతనిచేతఁ ర శీరినట్లు

తన్నెఱుంగక దనపేరుఁ ర దలఁచినంతఁ, గరుణచే రాముఁ డపుడె సారథ్యోక్తి గించు.

టీక. కోరి = అభిలషించి, మునుగాననిమనుష్యుఁ = ముంగు నా నెఱుంగని నరుని, పేరువాడి = పెరువెట్టి, చీరి = పిలిచినేని, అతడు = ఆ పిలువఁబడిన పురుషుఁడు, అతనిచేత = పిలిచినవాని వద్ద, శీరినట్లు = వచ్చియున్నట్లు, తన్నెఱుంగక = ప్రత్యగాత్మస్వరూపుఁ డయిన తన్ను నెఱియక, తన పేరుఁ దలఁచినంత = తననామమును స్మరింపఁగానే, కరుణ = నిష్కేళకృపచేత, అపుడె = తత్క్షణమే, రాముఁడు = పరబ్రహ్మస్వరూపుఁ డైన శ్రీరాముఁడు, సాక్షాత్కరించు = ప్రత్యక్ష మగును

తా ఓ పార్వతీ! ఒకానొకఁడు అప్రీతితో ముందు తా నెఱుంగని నరుని పేరుపెట్టి పిలుచుచుండ ఆ పిలువఁబడినవాఁడు పిలుచువానివద్దకు వచ్చినట్లుగానే తన్నెఱుంగక తనపేరుపెట్టి పిలిచినయెడల ఆ పేరు తన దయినందున శ్రీరాముఁడు అప్రీతితో తన్నుఁ బిలుచు భక్తునివద్దకు వచ్చి కనఁబడి వానికోరికల నిచ్చు నని తాత్పర్యము, శ్రీరామ యని తలంచినదే తనకోరికల నిధియని భావము.

సుగంధివృత్తము. రామ రామ రామ రామ ర రామ రామ యంచు శ్రీ,

రామ రామ రామ రామ ర రామ రామ యంచు శ్రీ,

రామ రామ రామ రామ ర రామ రామ యంచుఁ ద

న్నామకీర్తనంబుఁ జేసినం గలుంగు మోక్షమున్.

టీక. అర్థము సులభము

తా. ఓ శ్రీమత్కానిచ నామాని పరే ద్రామస్య యో నరః । స త్రయోపాధిరహితః మోక్షం స మధిగచ్ఛతి అని రామమంత్రప్రభావదర్శనము దుందుటవలన శ్రీరామ శ్రీరామ శ్రీరామ అని పదునెనిమిదిమాటలు శ్రీరామ నామస్మరణ చేసినేని క్రమముగా స్థూల సూక్ష్మ కారణోపాధులు నశించి వుపాధిత్రయాతీతపరబ్రహ్మమాత్రుడై యుండు సని తాత్పర్యము.

పద్యలక్షణము. ఏడునామ్ములుగ్ గమన్య డెన్నడిగ్ ముగంధికిగ్॥ తా. ఏడునాగణములును ౧ గురువును ౯ దింట యతియును వుండవలయు ననుట

క. నిరతంబు రామనామ, స్మరణంబునకంటె మోక్షసాధన మితరం

బరయంగ లేదు ధరలో, బరమసులభ మైన లనదురపాయం బబలా.

౬౪

టీక అబలా = పార్వతీ, నిరతంబు=ఎల్లప్పుడును, రామనామస్మరణంబునకంటె=రామనామ మంత్రజపముకంటె, అరయంగ= విచారింపఁగా, మోక్షసాధనము = దుఃఖమునుండి విడివడు నుపాయము, ఇతరంబు = వేరైనది, ధరలో= భూమియందు, లేగు = కలుగదు, పరమసులభ మైన = మిక్కిలి అనాయాస మైన, లనదురపాయంబు = మంచి యుపాయము.

తా. ఓ పార్వతీ! యెన్నివిధములను విచారించినను మోక్షమును పొందుటకు శ్రీరామమంత్రజపము కంటె మేలైనయుక్తి వేరొక్కటి భూమిలో లేదు ఇదే నిరపాయమైనయుపాయము అని తాత్పర్యము.

నా అని యిట్లు శ్రీరామమంత్రంబును దత్ప్రభావంబు నుపదేశించిన నాకర్ణించి

పరమానందభరితస్వాంత యై యక్కంతామణి యత్యంతభక్తిపూర్వకంబుగా

ననేకప్రణామంబు లాచరించి వినుతించి స్వామీ తన్మంత్రాధిష్ఠానదేవతాశ్రీరామ

తత్త్వస్వరూపం బెట్టిది యెఱిగింపు మనిన నొక్కింత విచారింది శ్రీరామహృద

యం బను పరమేతిహాసంబు గల దందు శ్రీరామతత్త్వం బతి విస్పష్టంబుగా విల

సిల్లు నది యతిరహస్యంబు గావున నెవ్వరికి గోచరంబు గాకుండు, దాని నే దెలి

యం జెప్పెద విను మని శ్రీమహాదేవుం డప్పార్వతీదేవి కిట్లనియె.

౬౫

టీక అని యిట్లు = అని యీప్రకారము, శ్రీరామమంత్రంబును = శ్రీరామమడత్రయమంత్రమును, తత్ప్రభావంబును = ఆరామమంత్రమాహాత్మ్యమును, ఉపదేశించినగ్ = బోధింపఁగా, ఆకర్ణించి = విని, పరమ = అధిక మైన, అనంద = సంతోషముచేత, భరిత = నిండిపడెడిన, స్వాంతయై=మనస్సు గలదై, అక్కంతామణి = ఆ పార్వతీదేవి, అత్యంతభక్తిపూర్వకంబుగాగ్ = అధికభక్తిపూరస్సరముగా, అనేక ప్రణామంబు లాచరించి = వెక్కువ్రొక్కులిడి వినుతించి = పొగడి, స్వామీ = ఓ ప్రాణనాయకా, తత్ = ఆ, మంత్ర = రామమంత్రమునకు, అధిష్ఠానదేవతా = ముఖ్యదేవత యైన, శ్రీరామ = శ్రీరాముని యొక్క, తత్త్వ = యధార్థ మైన, స్వరూపంబు = ఆకృతి, ఎట్టిది = ఎటువంటిది, ఎఱిగింపుమనిగ్ = తెలుపు మనఁగా, ఒక్కింతవిచారింది = కొంతసే పాలోచనచేసి, శ్రీరామహృదయంబు=శ్రీరామహృదయము, అను పరమేతిహాసంబు-అను = అనెడు, పరమ=శ్రేష్ఠ మైన, ఇతిహాసంబు = పూర్వకథ, కేదు= ఉన్నది, అందుగ్=ఆ కథయందు, శ్రీరామతత్త్వంబు = శ్రీరామునినిజరూపము, అతివిస్పష్టంబుగాగ్ = మిక్కిలి విశదముగా, విలసిల్లుగ్ = తెలియఁబడును, అది యతిరహస్యంబు = అది మిగుల గోప్యమైనది, కావునగ్=కాబట్టి, ఎవ్వరిగ్ = అనితెగుల కెవ్వరికిని, గోచరంబు గాకుండుగ్ = తెలియఁబడకుండును,

దానికొక = ఆ రామహృదయమును; ఏక = నేను, తెలియక పైదకొక = విశదముగ చెప్పినది వినుమని = ఆకర్షింపుమని, శ్రీరూపదేవుండు = శ్రీసాంబమూర్తి, అపార్వతీదేవికొక = ఆ గౌరీదేవి, ఇట్లనియె = ఇట్లు చెప్పబోడఁగను

తా. అని సాంబమూర్తి శ్రీరామమంత్రమును ఆ మంత్రప్రభావమును తెలుపఁగా, పార్వతీగారి విని మహానందమును పొంది శివునకు అనేక నమస్కారములు చేసి పొగడి, ఓ ప్రాణనాథా! శ్రీరామమంత్రమునకు ముఖ్యదేవతయైన శ్రీరామునియ థార్థస్వరూపమును దెలుపుమని వేడిన, నాతఁడు గొంత నీవు యోచనచేసి ఓ పార్వతీ! శ్రీరామహృదయ మనెడి యితహాస ముక్కుటి గలదు, గానివలన శ్రీరాముని స్వరూపలక్షణము చక్కగాఁ దెలియును. ఆ రామహృదయము మిగుల గహస్యమైనది కనుక అవివేకుల కవ్వరికిని తెలియక యుండును. ఆ రామహృదయమును నేను నీకు తెలుపుచున్నాను వినుమని శ్రీసాంబమూర్తి పార్వతీదేవికి చెప్పబోడఁగ నని తాత్పర్యము.

శ్రీ రామాయణ కథా సం గ్రహ ము.

సీ. ఆదినారాయణుం ర డార్తరక్షణపరా, యణుండు లోకోపకారార్థముగను
శ్రీరామచంద్రుడై ర క్షితిపై నవతరించి, ప్రేమతో సీతను ర బండ్లియాడి
సాకేతపురమున ర సంభ్రమించుచు నుండి, జగముల రక్షింప ర జననివరము
జనకునివాక్యంబు ర సమకూర్చి చెల్లింపఁ, దమ్ముండు భార్యయుం ర దానుఁ గూడి
తే. తాపసుల వేషములు దాల్చి ర తాల్చిమీఱ, దండకారణ్యభూములఁ ర దగఁ జరించి
సకలరాక్షసగణముల ర సంహరించి, యరిగి సీతానిమిత్తమై ర యంతమీఁద. ౨౦

టీక ఆర్తరక్షణపరాయణుండు = దీనజనసంరక్షకుఁడగుండు, ఆదినారాయణుండు = శ్రీమహావిష్ణువు, లోకోపకారార్థముగను = జగద్ధితముగా, శ్రీరామచంద్రుడై = శ్రీరామమూర్తియై, క్షితిపై = భూమియందు, అవతరించి = పుట్టి, ప్రేమతో = ప్రేమతో, సీతను = జానకీదేవిని, బండ్లియాడి = పరిణీతుడై, సాకేతపురమునకొక = ఆయోధ్యాపట్టణమునందు, సంభ్రమించుచునుండి = సంచరించుచునుండి, జగములకొక = లోకములను, రక్షింపకొక = ప్రోచుటకు, జననివరముకొక = తల్లియగు శైలవరమును, జనకునివాక్యంబుకొక = తండ్రి యగు దశరథునిమాటను, సమకూర్చి = అనుకూలపఱచి, చెల్లింపకొక = నెఱవేర్చుటకు, తమ్ముండు = అనుజుడైన లక్ష్మణుండును, భార్యయుకొక = సీతాదేవియు, తానుకొక = తానును, కూడి = చేరి, తాపసులవేషములు దాల్చి = ఋషివేషములను ధరించి, తాల్చిమీఱకొక = ఓగువోడ, దండకారణ్యభూములకొక = దండకాటవీప్రదేశములయందు, తగకొక = రాగుగా, చరించి = ప్రవర్తించి, సకలరాక్షసగణములకొక = ఖరుండు దూషణుండు త్రిశురుండు మొదలైన రాక్షససమూహము లన్నిటిని, సంహరించి = చంపి, సీతానిమిత్తమై = సీతాదేవికొకట, అరిగి = పోయి, అంతమీఁదకొక = అటుపిమ్మట.

తా. ఓ పార్వతీ! దీనజనసంరక్షకుండును అభీక్షజుండును అయిన శ్రీమహావిష్ణువు సాధుజన బాధకులైన రాక్షసులను శిక్షించి లోకములకు మేలు జేయ భూలోకమున శ్రీరాముడై పుట్టి సీతాదేవిని వివాహమై ఆయోధ్యాపట్టణమున కొన్నియేండ్లుండి తల్లియైన శైలవరమును తండ్రియైన దశరథునిమాటయును ఋషులకము కాకుండ చేయుటకై తాను సీతాలక్ష్మణులతోడ ఋషివేషములను తొలిది తొలిమితో మేలిమిగ దండకారణ్యపుణ్యప్రదేశములయందు తిరుగుచు ఖర దూషణ త్రిశురు మొదలైన

నువ్వు రాక్షసులను నష్టము చేయగా రావణుడు విని మాయాసీతను చెఱబట్టుకొని పోత నంత రాచులత్తు
ణులు పుట్టలు చెట్ల గుట్టలు పొదలు మొదలైనవానిలో సీతను వెదకుచు పోయి పోయి అని తాత్పర్యము.

మ.రణభూమిం దగ రావణాసురునిఁ బుత్రత్రిభాతృబంధూరువా

రణగంధర్వశతాంగయుక్తముగ నశ్రుశ్రేణిచేఁ ద్రుంచి ల

క్ష్మణ సుగ్రీవ హనుమదాదియుతుఁడై శ కాంక్షించి సీతావధూ

మణితో వచ్చె నయోధ్య కాద్యులు నుతింపం బుష్పకారూఢుఁడై.

20

టీక. రణభూమిఁ = యుద్ధభూమియందు, తగఁ = ఒప్పునట్లు, పుత్ర = కొమరులు, భాతృ =
సోదరులు, బంధు = చుట్టములు, ఊరు = గొప్ప లగు, వారణ = ఏనుఁగులు, గంధర్వ = గుఱ్ఱములు,
శతాంగ = రథములు, యుక్తముగఁ = వీనితోఁ గూడినట్లు, రావణాసురునిఁ = రావణుని, అశ్రు
శ్రేణిచేఁ = అశ్రుములవరుసచేత, ద్రుంచి = చంపి, లక్ష్మణ = లక్ష్మణుఁడు, సుగ్రీవ = సుగ్రీవుఁడు,
హనుమత్ = ఆంజనేయుఁడు, అది = మొదలగువారితో, యుతుఁడై = కూడి, కాంక్షించి = కోరి,
పుష్పకరూఢుఁడై = పుష్పకవిమానము నెక్కినవాఁడై, సీతావధూమణితోఁ = సీతాభామామణితో,
ఆద్యులు = పెద్దలు, నుతింపఁ = కొనియాడఁగా, అయోధ్యకుఁ = అయోధ్యాపురమునకు, వచ్చెఁ =
అరుగుదెంచెను

తా ఓ పార్వతీ! కొడుకులు తమ్ములు చుట్టములు యేనుఁగులు గుఱ్ఱములు తేరులు మొదలయిన
వానితోడ రావణుని యుద్ధములో చంపి లక్ష్మణుఁడు సుగ్రీవుఁడు హనుమంతుఁడు మొదలగు సమస్త
వానరులు తనవెంట వచ్చుచుండ సీతాదేవితోడ పుష్పకవిమానము నెక్కి దేవతలును భూదేవతలును
దేవఋషులును బ్రహ్మఋషులును పొగడ శ్రీరాముఁడు అయోధ్యాపురమునకు వచ్చి నని తాత్పర్యము.

తే. ఇట్లరుగుదెంచి రాముఁడు శ హితపురోహి, తార్యబాంధవసచివభృత్యప్రభృతులు
ననుజులును గొల్వ సక్తుఁడై శ జనకజాభియుక్తుఁడై యంత బట్టాభిషిక్తుఁడయ్యె.

టీక. అంతఁ = పిమ్మట, రాముఁడు = శ్రీరామచంద్రుఁడు, ఇట్లు = ఈరీతిని, అరుగుదెంచి =
అయోధ్యకువచ్చి, హిత = మిత్రులు, పురోహిత = పురోధనులు, తార్య = పండితులు, బాంధవ = చుట్ట
ములు, సచివ = మంత్రులు, భృత్య = సేవకులు, ప్రభృతులును = మొదలయినవారును, అనుజులును =
తమ్ములును, గొల్వఁ = నేనింపఁగా, సక్తుఁడై = ప్రీతి గలవాఁడై, జనకజాభియుక్తుఁడై = సీతాసమే
తుఁడై, పట్టాభిషిక్తుఁడయ్యెఁ = పట్టాభిషేకము చేసికొనెను.

తా ఓ పార్వతీ! పిమ్మట శ్రీరామచంద్రుఁడు అయోధ్యకు వచ్చి భద్ర మధు మత్త కాశ్య
పాదిన్నేహితులును, వసిష్ఠ వామదేవాది పురోహితులును, పండితులును, జనక కేకయాది బంధువులును,
సుమంతాది మంత్రులును, డెబ్బదిరెండువిధములైన వ్రాడిగములవారును, లక్ష్మణ భరత శత్రుఘ్నులును
సేవింప సీతాదేవితోఁ గూడి పట్టమును కట్టుకొనె నని తాత్పర్యము.

శ్రీ రామ పట్టాభిషేకము.

సీ. శృంగార మేపార శ సీతాంగనామణి, మును నిజవామాంకరమున వసించు

దనపాదుకలు శిరంబున మోచి ముందర, హనుమంతుఁడతిభక్తి శ ననుభవించు

ధవళాతఛత్ర, మారతతధనుర్బాణముల్, చాల్చి లక్ష్మణుడు కైరవండ నలర
సరి నిరుగడల వింజామరంబులు పూని, భరతశత్రుఘ్నులు శ పరిధవింప
తే ననుపమోజ్జ్వలరశ్మిసింహాసనమున, సమరఁ గూర్చుండి కోటిసూర్యప్రకాశుఁ
డై వసిష్ఠాది మునిసమూహములచేతఁ, జెలఁగి రాముండు పట్టాభిషిక్తుఁడయ్యె.

టీక సీతాంగనామణి = శ్రీశ్రీశ్రీ నమఃసీత, శృంగారమేపారక = శృంగారము = ఆలంకారము,
వీపారక = మించఁగా, మును = ముంగు, నిజవామాంకమునక = నిజ = తనయొక్క, వామాంకమునక =
ఎడమతోడమీఁద, వసింపక = కూర్చుండియుండఁగాను ||ని|| 'శత్రుంగ చిహ్న'గా రంక! అని అను
రము, హనుమంతుఁడు = అంజనేయుఁడు, అతిధక్తిక = మిక్కిలి ధక్తితో, తనపాశుకలు = తన
పాశకోళ్లు, శిరంబున మోచి = నెత్తిని బెట్టుకొని, ముందరక = పురోభాగమంగు, అనుసరింపక = నేగిం
చుచుండఁగాను, లక్ష్మణుఁడు = సోమిత్రి, ధవళాతఛత్రము = తెల్లనిగొడుగును, అతిధనుర్బాణములు =
అతత = గొప్పలయిన, ధనుః = విల్లును, బాణములు = అములును, తాల్చి = ధరించి, కైరవండ = హ
పార్శ్వమునందు, అలరక = ప్రకాశించుచుండఁగాను, భరతశత్రుఘ్నులు = భరతుఁడును శత్రుఘ్నుఁ
డును, సరిక = సమముగా, ఇరుగడలక = రెండువైపులను, వింజామరములు = మగలను, పూని =
ధరించి, పరిధవింపక = వెలయఁగా, అనుపమ = సరిలేని, ఉజ్జ్వల = మిక్కిలి ప్రకాశము గల, గత్తి =
మణులు చెక్కిన, సింహాసనమునక = సింగపుఁజీటమీద, అమరక = బాగుగా, గూర్చుండి = వసింది,
కోటిసూర్యప్రకాశుఁడై = నూలులక్షలసూర్యులకాంతి గలవాఁడై, వసిష్ఠాదిమునిసమూహములచేతక =
వసిష్ఠుఁడు మొదలగు ఋషిబృందములతో, చెలఁగి = భాసిల్లి, రాముండు = రామమూర్తి, పట్టాభి
షిక్తుఁడయ్యెక = రాజ్యాభిషిక్తుఁడాయెను.

తా. ఓ పార్వతీ! వస్త్రభూషణచందనపుష్పసులచేత నలంకరింపఁబడిన సీతాదేవి తనమేడమతోడ
మీఁద కూర్చుండి యుండఁగా, అంజనేయుఁడు తన పాశకోళ్లను శిరస్సుమీఁద బెట్టుకొని యగుట గూత
రించి కూర్చుండియుండఁగా, లక్ష్మణుఁడు తెల్లనిగొడుగును విల్లును అములను పట్టుకొని యెడమచేతి
ప్రక్కనుండఁగా, భరతుఁడును శత్రుఘ్నుఁడును తనకు రెండువైపులను నిలిచి వింజామరముల వీచుచుండఁ
గా, నవరత్నములు చెక్కిన సింహాసనముమీఁద మిక్కిలి నీచితోఁ గూర్చుండి కోటిసూర్యప్రకాశముగా
వెలుగుచు వసిష్ఠవామజేవాది మహామునీంద్రులు దీవింపఁగా శ్రీరాముండు పట్టము కట్టుకొని నని తా.
వ ఇట్లు పట్టాభిషిక్తుం డై శ్రీరామచంద్రుండు హితపురోహితామాల్యనుహృద్విదవ
దబ్బివ్వాణ దాన దాసీజనంబులకును, నానాదేశాధీశ్వరులకును, విభీషణ సుగ్రీవ
జాంబవత్సుషేణ నల నీల గజ గవయ గవాక్ష గంధమాదనాదులకును, వందిమా
గధపాతకలోకంబునకును, దక్కినవారల కందఱకును, మనోరథంబులు దీరందగిన
రథతురగవారణగోభూహిరణ్యాగ్రహార రత్న దివ్యవస్త్రాధరణ గంధ మాల్యాదు
లొసంగి సత్కరించి యంతటఁ దనపురోభాగవర్తియుఁ బుణ్యకీర్తియును నిటలతట
ఘటితాంజలియును గృతకార్యుండును నిరాకాంతుండును నిత్యానిత్యవస్తువివేక
యుక్తుండును సకలవిధైహికాముష్మికభోగవిరక్తుండును శమాదిషట్క.సంపత్తి
యుక్తుండును ముముక్షుతానమస్వితుఁడును మహాబుద్ధిమంతుఁడు వైన వాను

మంతుం గనుంగొని కరుణారసంబు పొంగార జనకజాంగనామణినెమ్మొగంబుఁ
జూచి మనకు నిత్యభక్తుండును మదీయజ్ఞానాసక్తుండును బరమభాగవతిశిఖా
మణియు నైన యితనికి మద్దివ్యతత్త్వస్వరూపం బుపదేశింపు మనిన బంగారం
బునకుఁ బరిమళంబు గలిగిన తెఱంగున నుప్పొగి మందస్తితముఖారవిందయై
విశ్వమోహిని యైన సీతానుహదేవి యాంజనేయుని కభిముఖ యై యిట్లనియె.

టీక ఇట్లు = ఇవిధముగా, శ్రీరామచంద్రుఁడు = శ్రీరామమూర్తి, పట్టాభిషిక్తుండై = పట్టము
గట్టుకొన్నవాఁడై, హిత=ఇష్టులైన, పురోహిత = పురోధనులకును, అమాత్య=మంత్రులకును, సుహృద్ =
స్నేహితులకును, విద్యత్ = పండితులకును, బ్రాహ్మణ = విప్రులకును, దాస = నీవకులకును, దాసీజనం
బులకు = ఊడిగకలైలకును, నానాదేశాధీశ్వరులకు = సమస్తదేశములరాజులకును, విభీషణ సుగ్రీవ
జాంబవత్సుషేణ నల నీల గజ గవయ గవాక్ష గంధమాదనాదులకు = విభీషణుఁడు సుగ్రీవుఁడు జాంబ
వంతుఁడు సుషేణుఁడు నలుఁడు నీలుఁడు గజుఁడు గవయుఁడు గవాక్షుఁడు గంధమాదనుఁడు మొద
లయినవారలకు, వంది=బట్టువాండ్రయొక్కయు, మాగధ=రాజవంశావళిని గొనియాడువారియొక్కయు
పారక = గాయకులయొక్కయు, లోకంబునకు = సమూహమునకును, తెక్కినవారల కందఱకు =
మిగిలినవారలకందఱికిని, మనోరథంబులుదీరక = కోరికలీడేరునటుల, తగిన=అర్హములయిన, రథ=తేరులు,
తురగ = గుఱ్ఱములు, వారణ = ఏనుఁగులు, గో=ఆవులు, భూ=భూములు, హిగణ్య = స్వర్గము, అగ్రహార =
విప్రగృహాశ్రేణులు, రత్న = మణులు, దివ్య = మేలయిన, వస్త్రు = చేలములు, ఆభరణ = సొమ్ములు, గంధ =
చందనము, మాల్య = పూలదండలు, ఆదులు = మొదలగువానిని, ఒసఁగి = ఇచ్చి, సత్కరించి = సత్కా
రించి, అంతట = పిమ్మట, తనపురోభాగవర్తియు = తనయెదుట నున్నవాఁడును, పుణ్యకీర్తియు =
నిర్మలకీర్తి గలవాఁడును, నిటలతట = నుదుటియందు, ఘటిత = చేర్పఁబడిన, అంజలియు = దోసిలి
గలవాఁడును, కృతకార్యుండును = జ్ఞానోదయమునకు హేతువు లగు సకలసత్కార్యములను సలిపిన
వాఁడును, నిరాకాంక్షుండును = కోరిక లేనివాఁడును, నిత్యానిత్యవస్తువివేకయుక్తుండును = బ్రహ్మమే
సత్యము దేవాదిప్రపంచ మసత్య మనెడు జ్ఞానము గలవాఁడును, సకలవిధ=నానావిధము లయిన, విహిత =
ఇహలోకమునందు కర్మజన్యము లయి అనిత్యము లయిన స్రక్చందనవనితాదివిషయభోగాదులయందును
అముష్మికభోగ = పరలోకమునందు కర్మజన్యములై అనిత్యము లయిన రంభాద్యప్సరస్త్రిసంభోగాదుల
యందును, (వసునాన్న మాత్రపురిషాదులవలె) విరక్తుండును = ఆశ లేనివాఁడును, శమాది = శమము
మొదలగు, స్థు = ఆటించియొక్క, సంపత్తి = కలిమితోడ, యుండుండును=పూడుకొన్నవాఁడును-
అనఁగా శమము దమము ఉపరతి తిలీక్ష శ్రద్ధ సమాధానము అనెడి ఆఱుగుణములు గలవాఁడనుట,
ముముక్షుతా = మోక్షము నపేక్షించునట్టి స్వభావముతోడ, సమన్వితుండును = కూడినవాఁడును, మహా
బుద్ధిమంతుండును = బ్రహ్మము నెఱుఁగుటకుఁ దగినప్రజ్ఞ గలవాఁడును, విసహనుమంతు = విస అంజ
నేయుని, కనుంగొని = చూచి, కరుణారసంబు = దయారసము, పొంగార = ఉప్పొంగఁగా, జనక
జాంగనామణిమొగంబు = సీతాదేవిముఖమును, చూచి = వీక్షించి, మనకు = మనయొద్దఱకును, నిత్య
భక్తుండును = నిరంతరనేవకుఁడును, మదీయజ్ఞానాసక్తుండును = మదీయ = నాసంబంధ మైన, జ్ఞాన=బ్రహ్మ
జ్ఞానమందు, ఆసక్తుండును=శ్రద్ధ గలవాఁడును, పరమ=ఉత్తము లయిన, భాగవత=ప్రహ్లాద నారదాది భగ
వద్భక్తులకు, శిరామణియు = శిరోరత్నమైనవాఁడును, అయినయితనికి = విసట్టి యీ వానుమంతునికి,
మద్దివ్యతత్త్వస్వరూపంబు = మత్ = నాయొక్క, దివ్య = అనన్యసాధారణ మైన, తత్త్వస్వరూపంబు = ముమ్మ

దస్త్రచ్చబ్ధైశ్చాఖండబ్రహ్మస్వరూపమును, 'శ్లో॥ శివశ్చక్త్యాయుక్తో యది భవతి శక్తః ప్రభవగుప్తే' అని సౌందర్యలహరియందలి ఆచార్యో కీప్రకారము 7వశ్లో స్వరూపము లయిన చిచ్ఛితస్వరూపగ సమ్యక్త్యమే తత్త్వము-అట్టి తత్త్వమున, ఉపదేశింపుమనిఃక = బోధింపు నని యాహ్వానింపఁగా, బంగారముగతుః = స్వర్ణమునకు, పరిమళంబు = మువాసన, కలిగినతెలుంగునక = అద్భిరీతిని, ఉచ్చాంగి = మిగుల నాన, దించి, మందస్మిత = చిలునగవుతోఁ గూడిన, ముఖగవిందగ్రేయ = ముఖపద్మము గలదై, విశ్వ = శుభువు జగత్తును, మోహిని యైగ = ద్రమింపఁజేయు చున్నట్టి, సీతామహాదేవి = 1, నమానసయలఁచుం దశ్యంతి ముగాఁ బ్రకాశించు సీతాదేవి, అంజనేయునికిక = హనుమంతునికీ, అభిముఖి యై = ఎగురై, ఇట్లని యొక = ఇవిధముగఁ బలుకఁదొడఁగెను

తా. ఓ పార్వతీ! శ్రీరామమూర్తి యావిధముగాఁ బట్టము కట్టుకొని పునఃపీఠులకును మలక్రమలకును స్నేహితులకును పండితులకును బ్రాహ్మణులకును సమస్తదేశముల గ్రామాలకును విభీషణుఁడు అనఁడు నీలుఁడు హరుఁడు సంపాతి మొదలయిన రాక్షసులకును ముగ్రీవుఁడు బాంబవంతుఁడు ను పీఠుఁడు నలుఁడు నీలుఁడు గజుఁడు గవయఁడు గవాక్షుఁడు గంధమాదనుఁడు మొదలయిన వానరులకును గుప్తాబాణు వంశావళినిపొగడు మౌగధులు అడెడువారు పాడిడువారు పనివాండ్రు పనికర్తలు మొదలయినవారికిని తగిన తేరులు గుట్టములు యేనుఁగులు ఆవులు భూములు బంగారు నాశెరులు అగ్రహారములు గర్వములు వెలగలవస్త్రములు నగలు గంధము పుష్పహారములు మొదలయినవానిని అవారిగా నిగ్ని గొగవింది పిచ్చుట తనయెదుటను నుదుటను చేతులను చేర్చుకొని యున్నవాఁడును చుగచిల్లి గలవాఁడును బ్రహ్మజ్ఞానము కలుగుటకు కారణములైన వేదకాస్త్రాధ్యయనాగులను కులొచితము లయిన శ్రాతస్మాగ్రనైమిత్తివిధి నిషేధకామ్యప్రాయశ్చిత్తాది పుణ్యకార్యములను భగవద్వీరిగాఁ జేసినవాఁడును కోరికలు లేనివాఁడును పరబ్రహ్మముతప్ప తక్కిన వన్ని యును అనిత్య చునెగు జ్ఞానము గలవాఁడును నిహపగలోక భోగములఁబుండు అపేక్ష లేనివాఁడును శమము దమము ఉపగతి తీర్తిక శ్రద్ధ సమాధానము అనెగు ముగుణములు గలవాఁడును తీవ్రమోక్షేచ్ఛ గలవాఁడును బ్రహ్మము నెఱుఁగఁదగిన బుద్ధి గలవాఁడును ఎన హనుమంతుని శ్రీరామమూర్తి జూచి అతిప్రీతితో సీతాదేవిని కనుంగొని ఓజాసలీ మనయిద్దఱుకును నిశ్యభక్తుఁడును నాడైన బ్రహ్మజ్ఞానమును తెలిసికొనుటకుంగు సక్కఱ గలవాఁడును ప్రహ్లాదుఁడు నాగకుఁడు మొదలయిన భగవద్భక్తులకు శిఖామణి యైనవాఁడును అయిన యీ హనుమంతుఁడు సచ్చిదానందవిశ్వవిగ్మల త్వము లనెడు పరిచలక్షణములు గల నా స్వరూపమును శిలపు మనఁగానే సీతాదేవి మహానంగమును బొంది అంజనేయుని తట్టుగఁ దిరిగి పట్టుదలతో బ్రహ్మతత్త్వమును బోధింపఁదొడఁగె నని తాత్పర్యము.

సా ధ న చ తు వ్య య స ం ప త్తి వి వ రణ ము.

నిత్యానిత్యవస్తువివేకము, ఇహముత్రార్థఫలభోగవిరాగము, శమాదిమట్కసంపత్తి, మోక్షేచ్ఛ అని సాధనములు నాలుగువిధములు, అందు.—

నిత్యానిత్యవస్తువివేక మనఁగా.—నామరూపక్రియలు లేక సత్తు చిత్తు అనందము అఖండము నిర్మలము అనునవే స్వరూపలక్షణముగా గలిగి వెలుఁగు పరబ్రహ్మమే సత్యము, నామ రూప క్రియలు గలదై అన్యతము జడము దుఃఖము ఖండము మలినము అనునవే స్వరూపలక్షణముగాఁ గలిగి వెలుఁగు ప్రకృతిచేత కల్పింపఁబడిన తనశరీరమును ఆ తనశరీరసంబంధు లయిన భాగ్యలు కొడుకులు కూతుర్లు అన్నదమ్ములు తల్లిదండ్రులు ధనము ధాన్యములు గృహములు గోఁటలు మొదలయినవియును బ్రహ్మ విష్ణు

రుద్ర మహేశ్వర సదాశివులు మొదలు పరమాణు వంతటిపురుగు తుడిగాఁ గల ప్రాణిసమూహముతోఁ గూడిన లోకములును అసత్యము లని తెలిసికొనుటే నిత్యానిత్యవస్తువివేకము.

ఇహముత్యార్థఫలభోగవిరాగ మనఁగా - ఈ లోకమందలి శుష్ప చందన వస్త్ర భూషణములును స్త్రీలు యిండ్లు తోటలు భూములు ధనధాన్యవస్తువాహనములును మొదలయినవాసిభోగములయందును, పరలోక మందలి స్వర్గలోక సత్యలోక వైకుంఠ కైలాసాదులయందుఁ గల సాలోక్య సామీప్య సారూప్య సాయుజ్యము లనెడు పదవులలో నుండు శుష్పచందనాదిభోగములయందును వమనాన్నిమల మూత్రాదులయందునలె ఆశ లేక యుండుటే యిహముత్యార్థఫలభోగవిరాగము.

శమాదివట్కసంపత్తి యనఁగా.- శమము దమము వుపరతి తిత్తిక్ష శ్రద్ధ సమాధానము అను నుగుణము లాటును గలిగియుండుటే శమాదివట్కసంపత్తి యనఁబడును, అందు, శమ మనఁగా-అంతరింద్రియ నిగ్రహము, దమ మనఁగా-బాహ్యేంద్రియనిగ్రహము, ఉపరతి యనఁగా-విహితము లయిన సకలకర్మములను జ్ఞాననిస్సావిధిచేత క్రమక్రమముగా విడుచుట, ఇదియే సన్నాన మని చెప్పఁబడును, తిత్తిక్ష యనఁగా-శీతోష్ణ శుఖదుఃఖాదిద్వంద్వములను సహించుట, శ్రద్ధ యనఁగా-గురువులయందును వేగాంత కాశ్రమములయందును యాశ్వరునియందును విశ్వాసము గలిగియుండుట, సమాధాన మనఁగా-సర్గురూప దిప్త మహావాక్యార్థములను కాశ్రమములయందుఁ జూచికొని మనస్సున దృఢపఱచుకొనుట - లేక మనస్సు బుద్ధి చిత్తము అహంకారము అనెడి అంతరేంద్రియములును వానివృత్తు లయిన సంకల్పవికల్పనికృయ చంచలకర్తృత్వములును వానికి నధిదేవత లయిన చంద్రబృహస్పతితేత్రజ్ఞరుద్రులయందు ధ్యానారాధనాదులచేత చేర్చి ఆ యధిదేవతలకు అధిదేవత యైన పరమాత్మనుండు ఆ యింద్రియాదిదేవతలను యైక్య పఱచి తదేకనిష్ఠగా నుండుట శమము

వర్ణ ధ్వని స్వర మిశ్ర రూపము లగు చతుర్విధశబ్దములను గ్రహించునట్టి శ్రోత్రేంద్రియమును, చల్లన వేడిమి రుచువు కరినము మిశ్రము అని అయిదువిధము లయిన స్పర్శములను గ్రహించు త్వగింద్రియమును, పొట్టి పొడుగు లావు సన్నము యెఱుఱు నలుపు తెలుపు పసుపు ఆకుపచ్చ మిశ్రమ మని పరివిధము లయిన రూపములను గ్రహించునట్టి నేత్రేంద్రియమును, ఉష్ణ పులుసు కారము వగల వృత్తు పేదు మిశ్రము అని యేడువిధము లయిన రుచులను గ్రహించెడి జిహ్వేంద్రియమును, మంగంధము దుర్గంధము మిశ్రగంధము అని మూడువిధము లయిన గంధములను గ్రహించెడి నాసికేంద్రియమును, మువచనము దుర్బ్రచనము మిశ్ర వచనము అనెడి త్రివిధవచనములు గల వాగింద్రియమును, దానము ప్రతిగ్రహము అనునవి గల గూర్తేంద్రియమును, గమనము అగమనము అననవి గల పాదేంద్రియమును, రత్యానందము గల గుహ్యేంద్రియమును, విసర్జనము గల సాయురేంద్రియమును, దిక్కులు గాలి నూర్యుండు వరుణుండు అశ్వినీదేవతలు అగ్ని దేవేంద్రుండు విష్ణువు మృత్యువు బ్రహ్మ అను అధిదేవతలయందు ధ్యానారాధనవ్రతోపాసనాదుల చేత చేర్చి ఆ యధిదేవతలకు అధిదేవత యగు పరబ్రహ్మనుండు ఆ యధిదేవతలను యైక్యము చేసి తదేక నిష్ఠగా నుండుట దమము

వేదోక్తకులాచారకర్మములు విడువఁగూడని వైనను బ్రహ్మనిష్ఠకు విఘ్నము గలుగుటవలన వానిని క్రమముగా విడుచుచు ఆత్మనిష్ఠను ప్రబలించుచు చిత్తవృత్తిని యటుపోసేయక బ్రహ్మసమాధియందు మరలించుట వుపరతి

ప్రారబ్ధవశమునఁ గలిగెడి శీతోష్ణ శుఖదుఃఖ మానావమాన నిందాస్తుతి లాభాలాభ జయాపజయ జరామరణ శోకమోహ తుత్పిపాసాదులు మొదలయిన సకలద్వంద్వములలో యేది ప్రాప్తించినను తన నిష్ఠను వదలక వానివలన కలిగెడి భేదమోదములను సహించియుండుట తిత్తిక్ష.

(ప్రభు మిత్త) శ్రీ వీరలతో సమానములగు శ్రుతిస్మృతులను, పురాణలిహాసములను, మూలచోర యుద్ధ శృంగారాదికథలను, తనకు ప్రయోజనము గలగఁజేయని సామాన్యకావ్యములను, స్వప్రయోజనముల నపేక్షించెడి అసాధారణ్యములను విడిచి ప్రతిప్రయోజనముల నొల్లని సదాచార్యులయందును, ఆచరిపోఁగొట్టుకొనుటకై తనవద్దకు వచ్చెడి బ్రహ్మవిగుఁడు మొదలగువారియంగును గావ్యసము కలిగి యుండుటే శ్రద్ధ.

జేదాంతకావ్యములగుండు గల విషయములను ఆలోచించి మనస్సునంగు సమాధానములు కొనుటే సమాధానము.

మోక్షేచ్ఛ యనఁగా...లోకమునందు యెల్లజనులు కూడుమును ఆ పేక్షించుచున్నాగు గాని అది మోక్షేచ్ఛకాదు, ఇల్లు గాఱుచుండఁగా పుత్రమిత్త కళత్రాదు లేమయిరో యని విచారపడి ఆ గృహము నందుఁ బ్రవేశించి అగ్నిచేతఁ గాలి ఆ పుత్రమిత్తాగులను విడిచి శీతలజలములుగా బ్రవేశించినరీతిని సంసారమునందలి తాపత్రయాగ్నిచేతఁ గాలినపురుషుఁడు ఈ సంసారతాపంబును దొలఁగించు సర్గులువు లేవని తీనికి సాధనము లేవి కావలయును? అని తపించుచుండు చిత్తవృత్తికి మోక్షేచ్ఛ యని పేరు; మఱియు మన స్స నెడి వ్యాభిమును, ఆక యనెడి కృష్ణసర్గుమును, కామాగు ల నెడి దొంగలను నిరాకరిం నుటకై వై నాలుగుసాధనములు కావలయును, అవి గలవాఁడే ఆధికారి; శ్రవణమునకు యనుపే సాధనచతుష్టయసంపన్నుడై శ్రవణమును అపేక్షింపవలయును, లేనియెడల ఆ జన్మమున జ్ఞానము గలగ నేరగు, గురువు లయినవారు అనధికారులకు పుపదేశింపరు, ఎట్లనఁగా, కూర్చుండు యోగము చేసినను, ఉపనయనాది సంస్కారములు గలవాఁడైనను స్వర్గఫలప్రాప్త్యానాత్మము లేకుండు సిద్ధింపవో యుటువలనే సాధనచతుష్టయము లేనివానికి శ్రవణాగులచేత జ్ఞానఫలములు సిద్ధింపవు, కాబట్టి సాధనచతుష్టయము సంపన్నుడై యుండవలయును.

ప స్త వి ధ బు ధ్ధి ని రూ ప ణ ము.

బుద్ధి పండ యని మేధ యని చార్వి యని చత్వ యని గృహీతి యని శ్రోతి యని ప్రతిభ యని యేగు విధములు, అందు తత్త్వమును తెలుసుకొందగిన బుద్ధి పండ యనఁబడును, విన్నవానినన్నిటిని మఱువఁ యుండుబుద్ధి మేధ యనఁబడును, ఊహాపోహలయందు నేర్పు గల బుద్ధి చార్వి యనఁబడును, విషయములను చక్కగా నడిగి వినుగులేక వినుటయందు వోర్పుగల బుద్ధి చత్వ యనఁబడును, చిప్పికవానిని తత్పక గ్రహించు శక్తి గల బుద్ధి గృహీతి యనఁబడును, గురుశుశ్రూషలయందు సహనము గల బుద్ధి శ్రోతి యనఁబడును, ఏదేని యొకవిషయమును పఠకఁడలఁచినప్పుడు వాగ్ధోరణి గలిగి సమయోచితముగా శ్రుతిస్మృతీతిహాసానుభవములను పెక్కులు చూపి వినువారు ప్రశ్నలు నేయ తోచె నుండ విషయములను తెలుపుటయందు శక్తి గల బుద్ధి ప్రతిభ యనఁబడును.

సీ త హ ను మం తు న కుఁ దా ర క యో గం బు బో ధ యు ట.

మ. నుమతీ రాముఁడు నిర్వికారము సదా శ శుద్ధంబు బుద్ధం బచిం
త్య మవాచ్యం బతులం బలీంద్రియము సత్రామాత్రముఁ స్వప్రకా
శము నిర్ద్వంద్వము నిర్వికల్ప మజముఁ శ సత్సంవిదానందరూ
ప మమూర్తం బజరంబు కేవలఖరబ్రహ్మంబు చింతింపఁగన్.

టీక నుమతి = బ్రహ్మబోధార్హ మైన విజ్ఞానము గల ఆంజనేయా, చింతింపఁగఁ = చింతించి
పఁగా, రాముఁడు = పరబ్రహ్మస్వరూపియైన శ్రీరామమూర్తి, నిర్వికారము = అన్తి జానునే వర్ధనే
పరిణమతే అపక్షియతే విసశ్యతి అను వడ్వికారములు లేనిదియును, సదాశుద్ధంబు—సదా = ఎల్లప్పుడును,
శుద్ధంబు = శుద్ధసత్త్వస్వరూపమును, బుద్ధంబు = జ్ఞానముచేత నెఱుఁగఁదగినదియును, అచింత్యము=తలఁ
పున కందనిదియును, అవాచ్యంబు = వాక్కున కందనిదియును, అతులంబు = సరిలేనిదియును, అతీంద్రి
యము = నేత్రశ్రోత్రాదీంద్రియములను మీఱినదియును, సత్తామాత్రముఁ = దేశకాలవస్తుకృత పరిచ్ఛేద
కూన్యమును, స్వప్రకాశము = తనంతట వెలుఁగునదియును, నిర్ద్వంద్వము = నుభయభేదములు
లేనిదియును, నిర్వికల్పము = సంకల్పవికల్పములు లేనిదియును, అజముఁ = పుట్టుక లేనిదియును, సత్సం
విదానందరూపము—సత్ = అస్మత్తరహితమును, సంవిత్ = జడరహితమును, ఆనంద = నుభయభేదమును,
రూపము = ఆకృతిగాఁ గలదియును, అమూర్తంబు = స్థూలసూక్ష్మకారణరూపము లేనిదియును, అంగంబు=
ముదిమి లేనిదియు నగు, కేవలపరబ్రహ్మంబు—కేవల = ఏకమైన, పరబ్రహ్మంబు = పరమాత్మ.

తా ఓ ఆంజనేయా ! యా గర్భములో నుండుట పుట్టుట పెరుగుట ముదియుట చిట్కట
చచ్చుట అనెడు వడ్వికారములు లేనిదై శుద్ధసత్త్వస్వరూపమై జ్ఞానముచేతనే నెఱుఁగఁదగినదై మనస్సు
చేత యిట్టిదట్టి దని వ్రాపించుటకును వాక్కుచేత యిట్టిదట్టి దని పలుకుటకును బుద్ధిచేత యిట్టిదని నిశ్చ
యించుటకును చిత్తముచేత యీవస్తువుగా నుండునా అని సంజేహించుటకును నేత్రముచేత దశవిధ
రూపములలో యీ రూపము గల దని చూచుటకును శక్యము గానిదై సాటిలేనిదై యీవోట కలదు అవోట
లేదు, ఈకాలమందు కలదు ఆకాలమందు లేదు, ఈ వస్తువునందున్నది ఆ వస్తువునంగు లేదు అను
నవి లేనిదై తనంతటనే వెలుఁగు చున్నదై నుభయభేదములు మానావమానములు జయాపదయములు మొద
లయిన ద్వంద్వములు లేనిదై సంకల్పవికల్పములు లేనిదై స్థూలసూక్ష్మకారణదేహములు లేనిదై సత్తును
చిత్తును ఆనందమును రూపముగాఁ గలదై ప్రకాశించు పరబ్రహ్మమే శ్రీరాముఁ డని తాత్పర్యము.

క. అవికారుఁ డయ్యుఁ గనకము, వివిధాభరణంబు లైనరవిధమున నితఁడే

దివియై భువియై రవియై, కవియై సర్వాత్ముఁ డై ప్రకాశించుఁ దగన్.

౭౩

టీక. అవికారుఁడయ్యుఁ = జననాదివికారములు లేనివాఁడైనను, కనకము = బంగారు, వివిధా
భరణము లైనవిధమునఁ = వెక్కుతోడవు లైనట్లు, ఇతఁడే = ఈరాముఁడే, దివియై = ఆకాశమై,
భువియై = భూమియై, ఇచ్చట ఆద్యంతము లైన భూమ్యాకాశములఁ జెప్పటచేత తదంతర్భూతము లైన
వాఁడయ్యి జలములతోఁ జేరిన పంచభూతములును గ్రహింపవలయును, రవియై = సూర్యుఁడై, కవియై =

బ్రహ్మస్వరూపి యైన చంద్రుడై, సర్వాత్ముడై = సర్వంబర్వామి యైన పురుషుడై, తగఁ = లేస్సగా, ప్రకాశించుకొ = వెలుగును, అనఁగా పంచమహాభూతములు సూర్యచంద్రులు పురుషుఁడు అను నీ యష్ట ప్రకృతులును పరమ? పునియష్టమూర్తులగుటవలన శ్రీరామునకును శివునకును భేదము లేదని యులుఁగునని

అష్ట మూర్తుల వివరణము.

‘శ్లో॥ ద్వయమష్టమ్ ద్వయంశీతం అనుష్టాశీరలగ్వయమ్ । ద్వయమస్త్వయం చ వ పాంశు న భిగ మూర్తయః’ అని మహిమ్నుమంగు, ‘శ్లో॥ పృథివీ సలిలం శేవో వాయు రాకౌశ మేవచ । సూర్యాగంధ్ర మసౌ సోమ యాజతే త్యష్టమూర్తయః’ అని శంభురహస్యమంగు, ‘శ్లో॥ భూగంభంస్యవణానిణాంబగమ హర్షాఢోహిమాంతుఃపుమాక, నిత్యాభాతిచరాచరాత్మకమదం యద్యైగమూర్త్యష్టకమ్ । వాన్యత్కించ నవిద్యతే విమృశతాం యస్మా త్పరస్మా ద్విభో, శ్లో॥ శ్రీగురుమూర్తయే నమయదం శ్రీగణేశాయా గ్గయే’ అనునివి మొదలయినవానిని గ్రహింపవలెను. ‘అష్టమూర్తి గహిర్బుధ్న్య’ అని ఆరుగము.

తా ఓ మానుచుంటుఁడా! ఆ శ్రీరాముఁడు ౭ వనమరిగొడిచి కాగములు శీనివాఁడైనను, ‘ఏకో జేవో బహుధా నివిష్టః, ఏకం నస్తం బహుధా కల్పయన్తి, అజానుమానో బహుధా విజానుతీ, తిస్య ధీరాః పరిజానంతియోనిమ్’ అను వేదప్రమాణమునక బ్రహ్మ విష్ణు రుద్రేశ్వర సహాచివాండములు, ఆ అండములలోని పర్వత వృక్ష దేవ నర పక్ష పక్షి జలచరాది స్థావరజంగమసంశువులు, ఆ జంగమవులవలె భుజింపఁదగిన పదార్థములు మొదలయినవానిని నిర్మాణమునకు కారణము లయిన భూమి గలము అగ్ని గాలి ఆకాశము సూర్యుఁడు చంద్రుఁడు ఆత్మ యనెడి అష్టప్రకృతిస్వరూపుఁడయ్యెనని శాక్తిగ్రంథము

క. త్రిగుణాత్మిక యై యనిశము, జగములఁ బుట్టింపఁ బెంప ర సమముంబుంగా

దగు మూలప్రకృతియ నే, నగుదుఁజూమీ సత్యముగ మరహఁగుణశాలి.

టీక మహాగుణశాలి = శాంతశకునమాది సద్గుణములు గల ఆంజనేయా, త్రిగుణాత్మికము = సత్త్వరజస్తమోగుణస్వరూపిణియై, అనిశముకొ = ఎల్లప్పుడును, జగములకొ = జోడములను, పుట్టింపకొ = సగుణబ్రహ్మదిదేవతాజంగమస్థావరాంత మయిన యిరువదియేడు భేదములు గల చీపులతోడ పృథివీ టకును, పెంపకొ = వృద్ధిఁ బొందించుటకును, సమయంపంగాకొ = నశంపఁజేయుటకును, తిగుముల ప్రకృతియ — తగు = మోగ్య మయిన, మూలప్రకృతియ = ప్రభావమానుయే, సత్యముగకొ = నిశ్చయ ముగా, నేనగుదుఁజూమీ = నేనే యగుదును నుమా.

తా. ఓ ఆంజనేయా! ‘దైవీ హ్యేషా గుణమయీ మరు మాయా గురత్యయా’ అను గీతావచనము చేత అమలసత్త్వగుణస్వభావము గలిగి చంద్రునియందలి చంద్రికవలె పగగ్రహమంగు అభిన్నముగ నున్న మూలప్రకృతి మలినసత్త్వస్వభావముచేత సత్త్వగుణ రజోగుణ తమోగుణములే స్వరూపముగాఁ గలదై ఘోరవృత్తితోఁ గూడినరజోగుణము గల బ్రహ్మరూపముచేత దేవతలు మనుష్యులు నృపములు పక్షులు పురుగులు జలచరములు పర్వతములు వృక్షములు మొదలైన స్థావర జంగమస్థావరలతోఁ గూడిన లోకములను పుట్టింపించుచు శాంతవృత్తితోఁ గూడిన సత్త్వగుణముగల విష్ణురూపముచేత లోకములను వృద్ధిఁ పొందించుచు ఘోరవృత్తితోఁ గూడిన తమోగుణము గల రుద్రరూపముచేత లోకములను నశింపఁ జేయుచు నుండును గనుక ఆమూలప్రకృతిని నేనే యని తాత్పర్యము

క అమలుఁ డగు నితనిసాన్నిధ్యమువలన సృష్టింపు జగమరేంద్రిక

ట్లమర జడులచేఁ దత్సృష్టము కల్పింపఁబడు సయోనంగునియందున.

టీక అచలుఁడు = నిర్ముఁడు, అగు నితనిసాన్నిధ్యమువలనక = ఐన యీరాముని సమీప మం దుండుటచేత, అతంద్రితనై = ఏమఱుపాటు లేనిదాననై, జగము = లోకమును, సృజింతుక = త్రిగుణ ములచేత సగుణబ్రహ్మాదిదేవతా జంగమస్థావరాంత మయిన యిరువదియేడు భేదములు గల ప్రాణుల తోడ పుట్టింతును, ఇట్లచరక = తరీతిని నావలన సృష్టి గలిగి యొప్పుఁగా, జడులచేక = మూఢులచేత, తత్సృష్టము = ఆ జగన్నిర్మాణము చేయుట, ఈ యసంగునియందుక = ఏసంబంధము లేని యీరాముని యందు, కిల్పింపఁబడుక = ఆలోపింపఁబడును.

తా ఓ ఆంజనేయా! శాంత ఘోర మూఢవృత్తులు లేనివాఁడును, సచ్చిదానందరూపుఁడును యైన యీ శ్రీరామునిసన్నిధానమున నున్నందున కలిగిన బలిమిచేత మహాబాగ్ర త్తతో త్రిగుణములచేత సగుణ బ్రహ్మాదిదేవతా జంగమస్థావరాంత మయిన యిరువదియేడు భేదములు గల ప్రాణులతోఁ గూడిన పగు నాలుగులోకములను నేనే పుట్టించు చుందును, మూఢు లీసంగతిని యెఱుఁగక అసంగుఁడైన యీ శ్రీరాముఁడే లోకములను పుట్టించుచు గిట్టించుచు వున్నాఁడని పలుకుదు రని తాత్పర్యము

త్రి గుణ ము ల చే నై న సృష్టి వి వ రణ ము

సత్త్వగుణమువలన చతుర్ముఖబ్రహ్మ మొదలగు ముప్పదిమూఁడుకోట్లదేవతలును పుట్టిరి
రజోగుణమువలన మనుష్యులు మృగములు పక్షులు పురుగులు జలచరములు లోనగు సకలజంగమ ప్రాణులును పుట్టెను.

తమోగుణమువలన భూమి పర్వత వృక్షపాషాణములు మొదలగు స్థావరము లన్నియు పుట్టెను; ఈ త్రిగుణములు ఒక్కటొక్కటితోఁ గలిసి సత్త్వసత్త్వము, సత్త్వరాజసము, సత్త్వతమస్సు, రజ సత్త్వము, రజోరజస్సు, రజస్తమస్సు, తమస్సత్త్వము, తమోరజస్సు, తమోతమస్సు అని తొమ్మిది విధము లయ్యెను అందు —

సత్త్వగుణమందలి సత్త్వగుణమువలన విరాట్టు, సూత్రేక్యరుఁడు మొదలగువారు పుట్టిరి
సత్త్వగుణమందలి రజోగుణమువలన దేవఋషులు, అఱువది నాలుగుకోట్ల నాలభిల్యులు, మైఖాన నులు మొదలగువారు జనించిరి

సత్త్వగుణమందలి తమోగుణమువలన యక్షులు, రాక్షసులు, విద్యాధరులు లోనగువారు జన్మించిరి.
రజోగుణమందలి సత్త్వగుణమువలన జనసంఘము వుదయించెను
రజోగుణమందలి రజోగుణమువలన నాలుగుకాళ్లు గల పశువులు, మృగములు మొదలగునవి కలిగెను

రజోగుణమందలి తమోగుణమువలన స్వేదజములు, అండజములు, జలచరములు లోనగునవి పుట్టెను

తమోగుణమందలి సత్త్వగుణమువలన మైరులు, కనవులు, గడ్డిపంటలు మొదలగునవి వుదయించెను.
తమోగుణమందలి రజోగుణమువలన చెట్లు, పొదలు, తీగలు లోనగునవి జనించెను.

తమోగుణమందలి తమోగుణమువలన భూములు, కొండలు, తాళ్లు మొదలగు స్థావరములు పుట్టెను.

మఱియు, సత్త్వమందలి సత్త్వము మొదలైన యీ తొమ్మిదియును ఒక్కటొక్కటితోఁ గలిసి సత్త్వతమస్సు, సత్త్వతమోరజస్సు, సత్త్వతమస్సత్త్వము, సత్త్వరజస్తమస్సు, సత్త్వరజోరజస్సు,

సత్త్వరజస్వత్త్వము, సత్త్వసత్త్వతమస్సు, సత్త్వ సత్త్వ గజస్సు, సత్త్వ సత్త్వ సత్త్వము, రజస్వతమస్సు, రజస్వమోరజస్సు, రజస్వసుస్వత్త్వము, రజోరజస్వతమస్సు, రజోరజస్వత్త్వము, రజస్వత్త్వతమస్సు, రజస్వత్త్వగజస్సు, రజస్వత్త్వసత్త్వము; తమస్తమస్తమస్సు, తమస్తమోరజస్సు, తమస్తమస్వత్త్వము, తమోరజస్వతమస్సు, తమోరజస్వత్త్వము, తమోరజస్వత్త్వము, తమస్వత్త్వతమస్సు, తమస్వత్త్వరజస్సు, తమస్వత్త్వసత్త్వము అని యిరువదియేడు భేదము లయ్యెను, అంగు. —

౧. సత్త్వగుణముతోఁ గలిసిన తమోగుణమందలి తమోగుణమువలన శీఘ్రము, వానుగి, తక్షకుఁడు, కర్కోటకుఁడు, శలఖుఁడు మొదలగు సగ్గుములును, హాహా హూహూ మొదలగు గంధర్వులును, అశ్వముఖమును నరశరీరమును గల కిన్నరులును, మాణిభద్రుఁడు మొగలగు కింపురుషులును; కామరూపధరులును, ముప్పదియార్యులు తుషికులును, నైరుతి మొగలగు గాతుములును, అనుగ్రంగుఁడు లోనగు అఱువదియారవోట్ల దైత్యులును, కుబేరుఁడు లోనగు యనురులును మొదలగువారు పుట్టిరి.

౨. సత్త్వ...మందలి రజోగుణమువలన ముప్పదిమొక్కటి దేవకులును, యముఁడు, అంగిరసుఁడు, అగ్నిష్వాత్తుఁడు, కవ్యవాహనుఁడు, ఆజానుజానులు మొదలగు పితృదేవతలును పుట్టిరి.

౩. సత్త్వ...మందలి సత్త్వగుణమువలన భూలోకమందలి గుణులకు నగ్నిష్టోమాది దైదికకర్మములను చేయ బుద్ధిపుట్టించుటకును, వారికి రమసాగూప్యాదిపదవుల నిచ్చుటకును శక్తిగలిగి దేవలోకమందు కర్మదేవతలును, సూర్యుఁడు మొదలగు నగ్రహములును, వానిపరివారములును వసించు లోకములును పుట్టెను.

౧. సత్త్వగుణముతోఁ గలిసిన రజోగుణమందలి తమోగుణమువలన అశిమాదిసిగ్గులు గల విశ్వావసు పరావసు ప్రభృతిసిద్ధులును, మనుఁడు హనుమంతుఁడు విష్ణువు ధర్ముఁడు శారాయణుఁడు మొదలగు సాధులును, బ్రహ్మర్షి లగు సనకాదిమునులును మొదలయినవారు పుట్టిరి.

౨. సత్త్వ...మందలి రజోగుణమువలన నిత్యపవిత్రు లగు వసిష్ఠాక్షయ్య దధీచి గౌతమ ధిగద్వాజాది ఋషులును, శుక వామదేవ జాబాల్యాది మునులును, భగవన్నామపరాసులు లగు ప్రహ్లాద పుండరీక నార దాంబరీషాది పరమభాగవతులును పుట్టిరి.

౩. సత్త్వ...మందలి సత్త్వగుణమువలన ఇంగ్రుఁడు మొదలగు దిక్పాలకులును, ముప్పదియొక్కవోట్ల వేలుపులును, బ్రహ్మ విష్ణు రుద్రేశ్వర సవాళిపులును, బృహస్పతి విశ్వకర్మ నంది మహాన గణాధాదులును, దూర్వాస దత్తాత్రేయాది మహర్షులును, కాలాగ్ని రుద్ర హేతు కేశ్వరాగులును పుట్టిరి.

౧. సత్త్వగుణముతోఁ గలిసిన సత్త్వగుణమందలి తమోగుణమువలన విరాటపురుషుఁడు, హిరణ్యగర్భుఁడు, అశ్యాకృతుఁడు, స్థూలగోత్రుఁడు, సవికల్పకల్పానిష్ఠులు లోనగువారు పుట్టిరి.

౨. సత్త్వ...మందలి రజోగుణమువలన సూత్రాత్ముఁడు, సూక్ష్మానామకుఁడు, నిర్వికల్ప సమాధినిష్ఠులు, బ్రహ్మవిదుఁడు, బ్రహ్మవిద్వరుఁడు, బ్రహ్మవిద్వరీయుఁడు, బ్రహ్మవిద్వరీభూఁడు లోనగు జీవన్ముక్తులును పుట్టిరి.

౩. సత్త్వ...మందలి సత్త్వగుణమువలన సర్వజ్ఞత్వము సర్వేశ్వరత్వము సర్వాంతర్యామిత్వము సర్వకర్తృత్వము సర్వనియామకత్వము లోనగు మహాగుణములును, సృష్టి స్థితి సంహారము తిరోధాతము అనుగ్రహము అనెడి పంచకృత్యములును గల పరమేశ్వరుఁడు పుట్టెను.

౧. రజోగుణముతోఁ గూడిన తమోగుణమందలి తమోగుణమువలన అడవియొక్కలు శక్త్యు కంది రీగలు ఉసిళ్లు చీమలు యొక్కలు పాములు మిడుతలు మింటను వంటను పుట్టు జంతువు లగు మిడుఁ గురుపురుగులు పట్టుపురుగులు ముఖమల్పరుగులు చెవటవల్ల పుట్టెడి వేలు ఈళ్లు నీరవేలు ఎఱ్ఱలు నల్లలు దోమలు లోనగునవి పుట్టెను.

౨. రజో...మందలి రజోగుణమువలన మొసళ్లు యొండ్రకాయలు నల్లలు గవ్వలు కాకిచిప్పలు మాత్రపుజిప్పలు సంకులు చేఁకులు నీటిపాములు కప్పలు జలగలు లోనగు ఒలజంతువులును పుట్టెను.

౩. రజో మందలి సత్త్వగుణము వలన కాకులు పిచ్చుకలు చిలుకలు గోరువంకలు నెరుగ్గు మాంసలు కొంగలు చక్రవాకములు చకోరకములు గండభేరుండములు శరభములు డోగులు సాగునములు కోకిలములు గరుడపక్షులు గ్రద్దలు కాఱు వానకోయిలలు గువ్వలు కోళ్లు పావురాళ్లు లోనగునవి పుట్టెను.

౧. రజోగుణముతోఁ గూడిన రజోగుణమందలి తమోగుణమువలన సింహములు ఏలులు అడవి వంతులు ఎలుగులు ఊరపందులు ఎలుకలు పందికొమ్మలు మక్కలు నక్కలు పిల్లులు బిల్లులు చిరుగలు తోడేళ్లు తుండేళ్లు గాడిదెలు చిరుతలు ఉడుములు లోనగునవి పుట్టెను.

౨. రజో. మందలి రజోగుణమువలన కోతులు ఏనుగులు గుఱ్ఱములు మోకలు గొట్టెలు ఎనుములు పునుగుజవ్వాటిపిల్లులు కమ్మరిమ్మగములు ఒంటెలు ఖడ్గమ్మగములు లోనగునవి పుట్టెను.

౩. రజో మందలి సత్త్వగుణమువలన కామధేనువలమునఁ బుట్టిన కటి నూపులు మొదలగు గోవులును చమరీమ్మగములు నల్లయిల్లులు జింకలు దుప్పలు లోనగునవి పుట్టెను.

౧. రజోగుణముతోఁ గూడిన సత్త్వగుణమందలి తమోగుణమువలన కూద్రులును, ముగిల చా కల మాల మాదిగలును, శబర హూణ శ్లేచ్చ కంక కీరాతకులును, బోయ ఎలుక ఏనాది చెంచు దొమ్మరి కుమ్మరి సాలె జాండ్ర అగసాలె లోనగు జాతులవారను, మద్యమాంసభక్షకులును, జనభయంకరు లును, చోరులును, కటికివాండ్రును, మఱియు ఘాతుకపురుషులు చేయువారును లోనగువారు పుట్టిరి.

౨. రజో మందలి రజోగుణమువలన చదుపుట ఇచ్చూట పుణ్యకర్మములు చేయుట దుష్ట నిగ్రహ శిష్టపాలన భూరక్షణములు లోనగు పనులు గల రాజులును, దున్నుట ఆవులఁ గాయుట తేర మారుట లోనగుపనులు గల కోమట్లును చేరులును లోనగు వారు పుట్టిరి.

౩. రజో మందలి సత్త్వగుణమువలన బ్రహ్మచారులును, వేదకాస్త్రాది విద్యాధ్యయనసంపన్ను లును, బ్రహ్మచర్యాద్యాక్రమాచారవంతులును అయిన ఆంధ్ర కర్ణాట ద్రావిడ ఘూర్జర మహారాష్ట్ర) లనెడు పంచవిభద్రావిడులును, ఉత్కల మైథుల గొడ కనోజ సారస్వత సాత్వర్యులనెడి పంచగొడు లును పుట్టిరి, వీరే దశవిభద్రావృణులు.

౧. తమోగుణముతోఁగూడిన తమోగుణమందలి తమోగుణమువలన నీళ్లుతేనిడ్లుములును, కొండలు ముండచెట్లు గుండ్లు తాళ్లు లోనగునవి గలిగి జనులచేత పొంగుడని మార్గములును, జనులు సంచరింపఁ దగని కొండలును, మొలపనేలలును, చవిటినేలలును, తృణకాంతజలసమృద్ధులు లేక శీతబ్రాహ్మణావస్థి త ములునునై పరోపకారరహితులును కేవలతమోగుణజనులకు నివాసములై కంపు చేయఁ జూపు గల జల ములు గలిగి భూతదయాపక్షాత్తపములు లేక భూత దేతాళ బ్రహ్మరాక్షసాది దుష్టగ్రహనివాసములై తామసాహారములును తామసదానములును తామసతపస్సులును తామసశ్రద్ధలును తామసయజ్ఞములును గల జనులు వసించు గ్రామములు గల దేశములును పుట్టెను.

టీకా తాత్పర్య ప్రతిమా సహితము.

౨. తమో...మందలి రజోగుణమువలన సారవంతములైన పంటలకుఁ దగిన తియ్యని నీటిని లన్ని యిట్లు గలిగి రాజసాహారములు దానములు తపస్సులు శ్రద్ధలు యజ్ఞములు గల జననివాససంచారమోగ్యము లయిన భూములును, మృదువులయి జారచోరకంతుకగహిము లయిన మార్గములును, మేలయిన కొండలును, లేగటిమన్ను ఎఱ్ఱనిమన్నుగల నేలలును, మృగువులై మనవ్యకాగ్యములకుఁ గోగ్యము లయిన యిట్లును, సామాన్యజనులచే పూజింపఁబడెడి జేవబ్రాహ్మణనివాసమోగ్యము లయిన యూళ్లును గల గోశములును జనించెను.

౩. తమో. మందలి సత్త్వగుణమువలన పుణ్యక్షేత్రములును, గంగాపుణ్యనదులును, పుత్రతీర్థములు గలిగి జేవతలచేతను బ్రాహ్మణులచేత నెల్లప్పుడు నేవింపఁబడెడు కాశి కాంచి వఘో అనూభ్యద్వారవతి అవంతి లోనగు పుణ్యపట్టణములు గల భూములును, వేంకటాద్రి పట్టిభద్రగాంగురి భద్రాద్రి సింహాద్రి అరుణాచలము శ్రీశైలము అగస్త్యగిరి లాగము హిమాలయము మేగుగిరి నుందాపర్వతములొనగు పుణ్యపర్వతములును, గోపివందన శ్వేతమృత్తికలును, ఫలపుష్పపత్రి మోగ్యము లగు యిట్లు గల నేలలును, సజ్జనసంసారమార్గములును, సాలగ్రామ బాలింగ గోణ భద్రాగణవతి స్వర్ణపుర గంగావర్గములును, యమునారాళ్లు లోనగునీలలును, గంగాగు వెండి లోనగు లోహములు పుట్టెను చోట్లును, వస్త్రములైన వైడూర్యము లోనగు రత్నములగును గల నేలలును, బ్రహ్మవిద్య బ్రహ్మవిద్యగ బ్రహ్మవిద్యగీత బ్రహ్మవిద్యరిహు లగు మహర్షులసంచారములకును నివాసములకుఁ దగిన స్థలములును, సాత్త్వికాహారగానగిరి యజ్ఞశ్రద్ధలు గల జనులకు నివాసపాత్రము లగు క్షేత్రములును పుట్టెను.

౧. తమోగుణముతోఁ గూడిన రజోగుణమందలి తమోగుణమువలన వేగు ముండ్లు గలిగి గీడలు పువ్వులు పండ్లు లేక నిద్రాలస్యములు సోమరితనము లోనగు తామసగుణములు గల గుడ్డములకుఁ దగిన ముష్టి వేప తుమ్మ బలురక్కసి నాగజెముడు శాళి తాడి యీతల లోనగు నిర్మలపుష్పములు, గుర్గంధ సహితము లయి అల్పజలము గల యేళ్లును, పికాచగువ్వుననసంచారమునకుఁ దగిన యూళ్లును పుట్టెను.

౨. తమో. గుణమందలి రజోగుణమువలన రాజసజనులకుఁ గోగ్యము లయిన ఫలపుష్పపత్రి మములు గలిగి జేవధములకును భక్షణములకును తగిన నిర్మలగానిర్మల జమ్మి ముష్టి కామగ నేలేకు చింత లోనగు తరువులును, మనుష్యులచేత నేవింపఁదగిన పువ్వుములు తీరగలు పొదలు పొదరిండ్లును పుట్టెను.

౩. తమో. మందలి సత్త్వగుణమువలన సాత్త్వికజనులకుఁ దగిన అరటి పనస మామిడి వలగ రాగి తులసి బిల్వము మల్లె లోనగుచోట్లును, యజ్ఞములకుఁ దగిన చంద్ర మేడి ఉత్తరీణి దగ్ధ లోనగు నవియును, జేవర్నులు బ్రాహ్మణులు లోనగు సత్త్వములచేత పూజింపఁదగిన పద్మములు కలుగులు గల్పరీము పారిజాతము మందారము హరిచందనము సంతానము లోనగు కల్పవృక్షములును, పోన్నలు మగచోన్నలు లోనగునవియును పుట్టెను.

౧. తమోగుణముతోఁ గూడిన సత్త్వగుణమందలి తమోగుణమువలన తమిద ఉలవ 'న్న కొఱ్ఱ సజ్జ అరిక వరిగ మొదలగు తృద్రధాన్యములును, ఆవాల మిరియూలు మిగప కాములు మొదలయి నవి పండెడి నేలలును పుదయించెను.

౨. తమో.. మందలి రజోగుణమువలన నల్లవరి కంది నువ్వు మినుము అనుము అముదములు లోనగు పైరులును, జాజికాయలు లవంగములు ఫలకకాయలు పసుపు లోనగునవి పండెడు నేలలును పుట్టెను.

3 తమో.. మందలి సత్త్వగుణమువలన తెల్లవరి సన్నవరి నివ్వరివరి పెసలు గోదుమలు యవలు చామలు చెఱకు మే లగుకాయలు పండ్లు ఆకులు పూవులు మొదలయినవి పండెడు నేలలును పుట్టెను.

ఇవిధముగ సమష్టిరూప మైన మూలవిద్య వ్యష్టిరూప మయిన తూలావిద్య య నెడు రెండురూపములు గల మలినసత్త్వప్రధానయగు మూలప్రకృతి తనత్రిగుణములచేత తొలత త్రికన్తులుగ గోచరి పెనుక ఆత్రిగుణపరస్పరసమ్మేళనమువలన నవవిధములయి వీడప ఆనవవిధాన్యోన్యసమ్మిళితముచేత సప్తగింశతి విధము లయి తెల్లనివస్త్రమున చిత్రములు కల్పిత మయినట్లు శుద్ధపరబ్రహ్మమందు వైః జెప్పబడిన యిరువదియేడు భేదములు గల సృష్టి గలయట్లు గనపఱచెను. మఱియు వేదపురుషుఁడు నీయిరువదియేడు భేదములు గల సృష్టికి కారణ మయిన ప్రకృతిమయ మగు గాయత్రి మూడుపాదములును 'భూర్భువస్సువ' యను వ్యాహృతిత్రయముతోడ నిరువదియేడతరములును గల దని చెప్పి దానిని ద్విజాతు లగు బ్రహ్మక్షత్రియ వై శ్యులకు తారతమ్యతచేత నుపాస్యముగ నిర్ణయించెను మఱియు, గాయత్రికి మాఱురూప మగు యజ్ఞోపవీతమును మూఁడునూత్రములు గలది, అం దొక్కనూత్రమునకు మూఁడేసి అంతరనూత్రములు గలవు; ఆ యాంతరనూత్రములయం దొక్కటొక్కటికి మూఁడుమూఁడుపోగులు గలవు గాన మూడు పెద్దపోగులు గల ఆయజ్ఞోపవీతము యిరువదియేడుపోగులు గల దయ్యెను, ఆ తంతువులే యిరువదియేడు భేదములు గల జగత్తు, ఆ జగద్రూప మగు యజ్ఞోపవీతమునే గాయత్రి యని ద్విజాతులు ధరించి పరబ్రహ్మము నుద్దేశించి సర్వకర్మములను చేయవలయు ననియు, దాని ధరించువాఁడ కర్మకాండ మనుష్ఠింపవలయు ననియు, పెనుక సద్దురుకరుణచేత విజ్ఞానము కలిగి గాయత్రిని యజ్ఞోపవీతప్రపంచవిచారణచేసి యజ్ఞోపవీతమందలి మూఁడు తంతువులకు కూటస్థాన మైనముడియే బ్రహ్మముడి యనియు, అదియే అమలసత్త్వప్రధాన యగు గుణ సామ్యావస్థ యనియు తెలిసి ఆయజ్ఞోపవీతమును పరిత్యజించుటే సన్న్యాస మనియు, అతఁడే బ్రహ్మకాండ మనుష్ఠింపువాఁడనియు తెలిపెను, ఈ కిటుకు తటుకునఁ దెలిసినవాఁడే సర్వకర్మవిముక్తుఁడైన శీవన్ముక్తుఁడు, వైః జెప్పిన యీ యిరువదియేడుభాగములును సారెసారెకు ఒకటితో నొకటి కలయఁగా అనేక విధస్పృష్టములు గలుగును గుణత్రయవివేకకాస్త్రమునుబట్టి నాకు గోచరించినవఱకు వ్రాసితిని కాన బుద్ధి మంతు లగువారు మీఁదుమీఁదుగా నూహించునది ఇందులకు స్మృతిశ్రుతులు, శ్లో॥ దైవీహ్యేషా గుణ మయీ మమమాయా దురత్యయా । మా మేవ యే ప్రపద్యంతే మాయా మే తాంతరంతి తే. తా । ఈ మాయ త్రిగుణస్వరూపి, నా సన్నిధానబలమున సకలప్రాణులను నామంగు తన త్రిగుణమువలన కల్పించి వానియందు క్రీడించుచుండును, అస్మచ్ఛబ్ధనాద్యుడైన న న్నెఱిగి పొందువారు యీ మాయ నతిక్రమింతు రని తాత్పర్యము, ఇట్లని గీతావచనము

‘శ్రుతి॥ అజా మేకాం లోహితశుక్లకృష్ణాం బహ్వీం ప్రజాం జన యంతీగ్ం సరూపాం అహోహ్యేషా కో జుషమాణోనుకేతే జహత్యేనాం భుక్తభోగామభోన్యః’ తా॥ మూలప్రకృతినూర్యకాంతి నూర్యవకు వేఱుగానియట్లు పరబ్రహ్మము నెడలయక ఆస్వరూపమాత్రముగ నుండెడు శుద్ధసత్త్వప్రధానము ఆనూర్యకాంతి నూర్యనివీడకనే వెలుపలవ్యాపించి చీకటిని తనయందు నణఁచుకొని తనయం దా నూర్యుఁడు గలదిగాఁ బ్రకాశించుతీరున ఆపరబ్రహ్మమును విడువకనే బహిర్వ్యాపకము గలదై సృష్టిస్థితిలయాగులు లేని పరబ్రహ్మమును తా నావరించి అది తనయందు గలయట్లుగను దానికి సృష్టిస్థితిలయాదులు కలయట్లు గను కనబడజేయు మలినసత్త్వప్రధానము అనెడు రెండురూపములు గలది, అం దొక్కటి యగు మలిన సత్త్వప్రధానము పుట్టుకలేనిది, ఎఱుపు తెలుపు నఱుపు వన్నెలు కలది, నానావిధరూపములతోఁ గూడిన బహువిధము లైన ప్రాణులను పుట్టించునది, సజాతీయ విజాతీయ స్వగతభేదశూన్యమై యుత్పత్తి లేని

దగు పరబ్రహ్మయు ఆ ప్రకృతియందే ప్రవేశించి మగ్నమై యుండును. అట్టిగానిని అనిభవించి విడిచి
భోగములు గల యీ ప్రకృతిసంబంధము లేనివాఁడు యుర్వ భిక్షుశ్చైవ ప్రకృతిః కలతీతి యేన
పరబ్రహ్మస్వరూపుడై యుండు ననుట

శ్రుతి॥ సఖిఖాం నపనం కృత్వా బహిఃస్సూత్రం త్యగేద్బుధః । బ్రహ్మసూత్ర మిదం ధ్యాయం
నూత్రంశామ పరంపదమ్ । తస్మాత్త్రం ధారయే గోత్యగీ స విప్రో వేదపారగః॥ అని బ్రహ్మసూత్రపనిష్త్తు.
తా॥ పండితుఁ డగువాఁడు శిఖాధారణము ముండనము లోకగు కర్మములను ముఖ్యము అని యున్నది వెల
పలి యజ్ఞోపవీతధారణము వ్యర్థ మనియు బ్రహ్మసూత్రధారణమే ముఖ్య మనియు శాస్త్రములు ధరిం
చినవాఁడే బ్రాహ్మణుఁడు, యోగి, వేదములను తుదముట్టి నెఱిగివాఁడు అని యుండుననియు నని
తాత్పర్యము. బ్రహ్మసూత్ర మనఁగా - త్రిగుణవిభాగములవలన నైన యిగునదియేగు వేదములు గల గిర్విభ
ప్రకృతికంటె పర మగు పరమపద మని భావము.

వ. అది యెట్లునిన నాకర్ణింపుము. అయోధ్యానగరమున నతినిర్మలం గలనున గిర్ము
వంశంబునం దీతనిజన్మంబును, విశ్వామిత్ర సహాయత్వంబును, దన్తఖరక్షణంబును,
అహల్యాకాపశమనంబును, హరధనుర్భంగంబును, మత్పాణిగ్రహణంబును, పరశు
రామపరాక్రమభంజనంబును, బురప్రవేశంబును, దండికారణ్యగమనంబును,
విరాధవధంబును, శూర్పణఖా కర్ణ నాసికా చ్ఛేదనంబును, ఖర దూషణ శ్రీశిరః
ప్రముఖ రాక్షస ఖండనంబును, మాయామారీచహరణంబును, మాయాసీతాప
హరణంబును, జటాయు కబంధ మోక్షలాభంబును, శబరిపూజనంబును, సుగ్రీవ
సమాగమంబును, వాలీవధంబును, సీతా స్వప్నంబును, సముద్ర సేనుబాధనం
బును, లంకానిరోధంబును, భీమసంగ్రామంబున భ్రాతృపుత్రప్రీతిగ్రాంధవహిత
జనాదిసహితంబుగా రావణహరణంబును, విభీషణరాజ్యప్రదానంబును, బుష్ప
కారోహణంబును, మత్సమేతంబుగా సాకేతపురగమనంబును, రాజ్యాభిషేకం
బును మొదలుగాఁ గల కార్యంబు లన్నియు నాచేత నాచరితంబు లయ్యె; అట్లుగు
చుండ నిర్వికారుం డఖిలాత్మకుం డైన యీ రామునియం దజ్ఞానులచే నాగోపింకఁ
బడుఁ గావున.

౭౯

టీక అదియెట్లునినక = ఆ యాగోపింకఁబడుట యెట్లునఁ గా, అకర్ణింపుము=వినుము అయోధ్యా
నగరంబునక = అయోధ్యాపురమందు, అతినిర్మలంబైన = మిగులపవిత్ర మైన, రఘువంశంబుంబునక =
రఘుకులమందు, ఇతనిజన్మంబును = ఈ శ్రీరామునిపుట్టుకయును, విశ్వామిత్రసహాయత్వంబును = విశ్వా
మిత్రమహర్షి కి తోడ్పడుటయును, తన్మఖరక్షణంబును—తత్ = ఆ విశ్వామిత్రునియొక్క, మఖ = ముఖ్యము
యొక్క, రక్షణంబును = రక్షించుటయును, అహల్యాకాపశమనంబును—అహల్యా = అహల్యాదేవి
యొక్క, కాపశమనంబును = కాపమును పోగొట్టుటయును, హరధనుర్భంగంబును=శత్రునిట్లు విణుచుట
యును, మత్పాణిగ్రహణంబును—మత్ = నాయొక్క, పాణిగ్రహణంబును=వివాహమును, పరశురామ
పరాక్రమభంజనంబును—పరశురామ = బాచుదగ్గియొక్క, పరాక్రమ = మగఁటిమిని, భంజనమును =
అడఁచుటయును, పురప్రవేశంబును = అయోధ్యాపట్టణము ప్రవేశించుటయును, గండక గుహ్యగమనంబును

బును = దండక యను నడవికి పోవుటయును, విరాధవధంబును = విరాధుఁ డనెడు రాక్షసుని చంపుట యును, కూర్పణఖా = చుప్పనాతియొక్క, కర్ణ = చెవులను, నాసికా = ముక్కును, ఛేదనంబును = కోయుటయును, ఖర = ఖరుఁడు, దూషణ = దూషణుఁడు, త్రిశిరః = త్రిశిరుఁడు, ప్రముఖ = మొదలయిన, రాక్షస = రక్కసులయొక్క, ఖండనంబును = చంపుటయును, మాయామారీచహరణంబును = మాయలేడియై వచ్చిన మారీచుని చంపుటయును, మాయాసీతాపహరణంబును = మాయాసీతను రావణుఁడు కొనిపోవుటయును, జటాయుకబంధమోక్షలాభంబును—జటాయు = జటాయు వనెడి పక్షికిని, కబంధ = కబంధుఁ డనెడు రాక్షసునకును, మోక్షలాభంబును = కైవల్య మిచ్చుటయును, శబరీపూజనంబును—శబరీ = శబరి యను కిరాతస్త్రీయొక్క, పూజనంబును = అర్చనయును, శుగ్రీవసమాగమంబును—శుగ్రీవ = శుగ్రీవునితోడ, సమాగమంబును = చెలిమిచేయుటయును, వాలీవధంబును = వాలిచావును, సీతాన్వేషణంబును—సీతా = మాయాసీతయొక్క, అన్వేషణంబును = వెదకుటయును, సముద్రసేకుబంధనమును = సముద్రమునకు కట్ట కట్టుటయును, లంకానిరోధంబును = లంకాపురమును ముట్టడిచేయుటయును, భీమసంగ్రామంబునక—భీమ = భయంకర మైన, సంగ్రామంబునక = యుద్ధమందు, భౌత్య = తోడఁబుట్టువులు, పుత్ర = కొడుకులు, పాత్ర = మనుమలు, బాంధవ = చుట్టమలు, హితజన=చెలికాండ్రు, ఆది=మొదలగువారితోడ, సహితంబుగాక=గూడినట్లుగా, రావణహరణంబును=రావణునిచంపుటయును, విభీషణరాజ్యప్రదానంబును = విభీషణునకు లంకారాజ్య మిచ్చుటయును, పుష్పకాశోహణంబును = పుష్పకమనెడు విమానము నెక్కుటయును, మత్స్యమేతంబుగాక = నాతోడ, సాకేతపుగగమనంబును = అయోధ్యాపట్టణమునకు వచ్చుటయును, రాజ్యాభిషేకంబును = శ్రీరామపట్టాభిషేకమును, మొదలుగాఁగల కార్యంబులన్నియుక = మొదలగు పనులన్నియును, నాచేతనాచరితంబులయ్యెక = నాచేత నే చేయబడెను అట్లుగుచుండక = అట్లు నాచేతనే చేయబడిన వగుచుండఁగా, నిర్వికారుండు=వచ్చిన వికారములు లేనివాఁడును, అఖిలాత్మకుండు = సర్వజగద్రూపియు, ఐన = ఐనట్టి, ఈ రామునియందుక = ఎదుట నుండెడు సీరామచంద్రునియందు, అజ్ఞానలచేతక = పాపరులచేత, ఆరోపింపబడుగావునక = మీఁదు జెప్పబడిన రావణసంహారాదికార్యము లన్నియు సత్యముగా శ్రీరామునిచేతనే చేయబడెనని కల్పింపబడును గనుక.

తా ఓ ఆంజనేయా ! అయోధ్యాపురమందు మిక్కిలి పవిత్ర మైన రఘువంశమున యీ శ్రీరాముఁడు పుట్టుటయును, విశ్వామిత్రునకు తోడుపడి అతని యాగమును కొనసాగించుటయును, అహల్యా దేవికాపమును తీర్చి శివునివిల్లు విఱచి నన్ను పెండ్లాడుటయును, పరశురాముని భంగపెట్టి అయోధ్యా నగరమున ప్రవేశించుటయును, దండకారణ్యమునకు పోయి విరాధుని వధించి చుప్పనాతిముక్కును చెవులను కోయుటయును, ఖరుఁడు దూషణుఁడు త్రిశిరుఁడు మొదలైన రక్కసులను చక్కుచేయుటయును, మాయామృగ మైన మారీచుని త్రుందుటయును, రావణుఁడు మాయాసీత నెత్తుకొని పోవుటయును, జటాయువునకును కబంధునకును మోక్ష మిచ్చి శబరీచేత పూజింపబడుటను, శుగ్రీవునితో స్నేహము చేసి వాలిని చంపుటయును, వానరులు మాయాసీతను వెదుకుటయును, సముద్రమునకు వారధిగట్టి లంకాపట్టణమును ముట్టడించి ఘోరయుద్ధమందు తోడఁబుట్టువులు కొడుకులు మనుమలు చుట్టమలు స్నేహితులు మొదలయినవారితోడ రావణుని చంపుటయును, విభీషణుని లంకారాజ్యమునకు పట్టముగట్టి పుష్పకవిమాన మెక్కి నాతోడ అయోధ్యాపురమునకు వచ్చి శ్రీరాముఁడు పట్టము కట్టి కొనుటయును మొదలయిన పను లన్నిటిని నేనే చేసితిని అట్లుండఁగా జననమరణాదివికారములు లేని

వాఁడును, సర్వలోకస్వరూపుఁడును అయిన యీశ్రీరామమూర్తియే గావణసంహారకాగ్ర్యమున నన్నిటిని చేసె నని మూఁడులు పలుకుదు రని తాత్పర్యము

ఉ రాముఁడు నిర్వికారుఁడు నిర్రామయుఁ డవ్యయు - డక్షగుండు ని
స్కాముఁ డతీంద్రియుం డజుఁ డరీకర్త యభోక్త యసంగుఁ డంతరా
రాముఁడు నిర్వికల్పుఁడు నిర్రంజనుఁ డద్వయుఁ డైన యాపరం
ధాముఁడు గాని చారుగుణధాముఁడు గాఁడు సమీరనందనా.

౮౧

టీక సమీరనందనా = ఆంజనేయా, రాముఁడు = సద్విగానందస్వరూపి యైన శ్రీరాముఁడు, నిర్వికారుఁడు = రాగాదివికారములు లేనివాఁడును, నిరామయుఁడు = ఆశీరి యగుటవలన రోగములు లేనివాఁడును, అవ్యయుఁడు = లింగవిభక్తిరూపశామక్రియలు లేనివాఁడును, డక్షగుండు = నశింపని వాఁడును, నిస్కాముఁడు = కోరిక లేనివాఁడును, అతీంద్రియుండు = ఇంద్రియముల కగపడనివాఁడును, అజుఁడు = జననము లేనివాఁడును, అకర్త = ఒకకార్యమును చేయనివాఁడును, అభోక్త = పుణ్యపాప మిత్రకర్మానుభవము లేనివాఁడును, అసంగుఁడు = దేనియందుఁ దగులనివాఁడును, అంతరా రాముఁడు = సర్వజీవుల యంతరంగములయందు సంతర్యామిరూపముగాఁ గ్రేడించువాఁడును, నిర్వికల్పుఁడు = సృష్టి స్థితి లయములఁ జేయనివాఁడును, నిరంజనుఁడు = సాధశాంతరాజేక్షుఁ డైనవాఁడును, అద్వయుఁడు = స్వేతరవస్తుకూన్యఁడును, అయిన = అయినట్టి, ఆ పరంధాముఁడు గాని = మార్గ్యచంద్రావలకాంశులను మీతిన కాంతి గల పరమాత్మగాని, చారుగుణధాముఁడుగాఁడు—చారు = శుందరము లయిన, గుణ=కాంతి శమదమాద్యనంతకల్యాణగుణములకు, ధాముఁడుగాఁడు = స్థానభూతుఁడు గాఁడు.

తా ఓ ఆంజనేయా ! రాగము ద్వేషము కామము క్రోధము మొదలయిన గుణగుణములవి కాములు లేనిదియును, శరీరము లేనందున రోగములు లేనిదియును, లింగమును విభక్తియును రూపమును శామమును క్రియలును లేనిదియును, నశింపనిదియును, కోరికలు లేనిదియును, వాక్కు మనస్సు మొదలయిన యింద్రియములకు అందనిదియును, జననము లేనిదియును, ఒకకార్యమును చేయనిదియును, పుణ్యపాపమిత్ర కర్మఫలానుభవము లేనిదియును, దేనియందును తగులుకొననిదియును, స్థావరము లని సంగము లని గండు విధము లయిన ప్రాణులంతరంగములయందు నీవరూపముచేత గ్రేడించుచుదియును, సృష్టి స్థితి లయములలో ధాన అనుగ్రహములను చేయనిదియును, నే తొకసాధనము కోరనదియును, తనకంటె చేర్చినవస్తువు లేనిదియును అయిన నిర్గుణపరబ్రహ్మమే శ్రీరామచంద్రుఁ డని తాత్పర్యము.

రా గ ద్వే షా దు ల వి వ ర ణ ము.

రాగము ద్వేషము కామము క్రోధము లోభము మోహము మదము మాత్సిర్యము ఈర్ష్య అహంకారము దంభము దర్పము అహంకారము అని పదుమూఁడు విధములు, అందు—

రాగ మనఁగా.— పరశ్రీవిషయకముగ కలిగిడు చిత్తవృత్తి, ఇందువలన మహాబలకాలి యైన రావణుఁడు సీతాదేవిని చెఱఁబెట్టి పుత్రమిత్రభ్రాతృబంధుపరివారముతోడ మడిపెను

ద్వేష మనఁగా.—ఒకఁడు అపకారము చేయఁగా వానికి మరల అపకారము చేయవలయు ననెడి చిత్తవృత్తి, ఇందువలన హిరణ్యకశిపుండు దురాచారుఁ డయిన తనతమ్ముని వరాహాసుత్రుఁ డైన హరి పోరి గొనె నని ద్వేషించి ఆ మాధవుని వధింప శపథము చేసి నరసింహరూపమును ధరించిన ఆ వరాహుని చేత తానును నీలైన.

కామ మనఁగా.-ఇండ్లు తోటలు మాన్యములు ధనము ధాన్యములు పశువులు స్త్రీలు మొదలగు వానిని మిక్కిలిగ సంపాదించవలయు ననెడి చిత్తవృత్తి, దీనివలన నరకానురుఁడు అనేకస్త్రీలను పట్టి తెచ్చి చెఱఁజెట్టి శ్రీకృష్ణమూర్తిచేత చచ్చెను.

క్రోధ మనఁగా.-తాను చేయునట్టి పనులకు విఘ్నము చేయువానిని శిక్షింపవలయు నని యుగ్ర ముగాఁ గలిగిడు చిత్తవృత్తి, ఇందువలన బకానురుఁడు యేకచక్రపురనివాసు లగు బ్రాహ్మణులను బాధించుచుండి వారిప్రేరణమున వచ్చిన భీమునితో పోరి ఆరిపోయెను.

లోభ మనఁగా.-తనకు లభించినపదార్థమును యితరుల కివ్వరా దను చిత్తవృత్తి, ఇందువలన రాజరాజైన దుర్యోధనుఁడు తనజ్ఞాతు లయిన పాండవులకు రాజ్యమున సగముభాగ మియ్యక పుత్ర మిత్త్ర సహోదరబంధువులతోడ వారిచేత మడిసెను.

మోహ మనఁగా.-పుత్రకళత్రధనాదులయందు మిక్కిటపుష్కేమ గలిగి యుక్తాయుక్తముల నెఱుంగని చిత్తవృత్తి, ఇందువలన దశరథమహారాజు తనభార్య యగు కైకయందలి ప్రీతిచేత సత్యశీలాది సద్గుణిధి యైన శ్రీరాముని అడవులకుఁ బంపి అందువలన తానును మృతిఁ బొందెను.

మద మనఁగా.-సకలసంపదలు గలిగి గర్వాంధుడై నే నేమిచేసినను చెల్లు నని తోచుచు చిత్త వృత్తి, ఇందువల్ల జమదగ్నిమహర్షియొక్క హోమధేనువును కార్తవీర్యార్జునుని పుత్రులు గ్రావ్యుచేత నపహరించి పరశురామునినెదిరించి యుద్ధమందు తామును తమతండ్రి యగు కార్తవీర్యుఁడును నీర్పరి.

మాత్సర్య మనఁగా.-ఇతరులు తనకంటె నెక్కువైన విద్యయును విశ్వగ్ర్యమును చక్కఁదనమును భోగమును వర్చస్సును శరీరబలమును పరాక్రమమును గలవారై యుండఁగా జూచి యోగ్యతాలక ముండి పడు చిత్తవృత్తి, ఇందువలన శిశుపాలుఁడు ధర్మరాజు చేయు రాజనూయయాగమంగు కృష్ణునినైభవ మును చూచి యోర్వక తిట్టి చక్రముచేత గిట్టెను.

ఈర్ష్య యనఁగా.-నాకు వచ్చినకష్టములు యితరులకు రావలయు నను చిత్తవృత్తి, ఇందువల్ల అరుణాక్షుఁ డనువాఁడు తనతో సమానుఁ డగు బాణునకు దుఃఖములు రాఁగోరి అతనిచేతఁ బ్రాణములు కోలుపోయెను.

అనూయ యనఁగా.-తనకు గలిగిన నుఖములు యితరులకుఁ గలుగరా దను చిత్తవృత్తి; ఇందువలన పుండ్రకదేశపురా జగు వాసుదేవుఁడు వాసుదేవుఁడను పేరు నాకుఁ దగును గాని నుతీయుకనికఁ దగు నా యనెడు విరోధముచేత వాసుదేవుఁడైన శ్రీకృష్ణమూర్తితో మచ్చరించి చచ్చెను.

దంభ మనఁగా.-తాను చేసిన పనులు పరు లెఱిగి హెచ్చుగా మెచ్చుకోవలయు నను చిత్త వృత్తి, ఇందువల్ల అత్యుర్వుఁడు తనయోగమును చూడు మని దుర్వాసునితోఁ బలికిన నాతఁడు యిది దంభ మనఁగా వాడు రోషించి దుర్వాసుని దూషించి తనను భూషించికొని విఫలము నొందెను.

దర్ప మనఁగా.-నేను సర్వవిషయములయందు సమర్థుఁడను, నాకు సాటి యైన మేటి యేమోటు లేఁడను చిత్తవృత్తి, ఇందువల్ల త్రిలోకకంటకుఁడైన దశకంఠుఁడు శ్రౌవ్య యెవ్వరిని చవ్వచేసి నాకెవ్వ రిడని తిరుగుచుండ విష్ణుదేవుఁడు శ్రీరాముఁడై యుదయించి కదనమున వానిని వధించెను.

అహంకార మనఁగా.-ఓరీనిన్ను శిక్షించువాఁడ నని యెఱుంగవా, నేను పట్టినప్పట్టుకు తుదముట్టిం పక నట్టినదుమను విడిచిపెట్టునట్టివాఁడను గాను అని యితరులను అదలించు చిత్తవృత్తి; దీనివలన మధుఁడు కైటభుఁడు అనెడు టక్కరిరక్కనులు అహంకరించి విష్ణుదేవునితోఁ గలగించి కాలము చేసిరి.

కనుక బుద్ధిమంతులను, భగవద్దేవతలను, మునులను నైనవారు ఈ గుర్తులను తనయొద్ద చేరనీయక పెద్దలను నేవించుచు వేదాంతశాస్త్రవ్రణము చేయుచు నుండవలయును

క. మాయాగుణానుగతుడై, పాయక నానావిధప్రపంచం బితడే

నేయు నని తోచు నేమియు, జేయఁ దనంగుం దకర్త సిద్ధము వత్సా ౩౪

టీక. వత్సా = అంజనేయా, మాయాగుణానుగతుడై = మాయా = బ్రహ్మచ్ఛాయలైన యాత్మ్య రుని ప్రతిఫలింపఁ జేసికొను కారణరూపప్రకృతి యగు మాయయొక్క, గుణ = సర్వత్వాగి గుణము లను, అనుగతుడై = పొందినవాడై, పాయక = విరామము లేక, నానావిధప్రపంచంబు = నానావిధ = బహువిధము లైన, ప్రపంచంబు = గగమును, ఇతడే = ఈ రాముడే, చేయు నని = సృజించు నని, తోచుకొను = కాన్పించును, యేమియఁజేయఁడు = మాయాగుణాతీతుఁ డగుటవలన నేకార్థమును యుగ ర్పఁడు, అసంగుండు = నిమిత్తకారణుఁ డగుటవలన దేని నంటనివాఁడు, అకర్త = నిగభిమాని యగుట వలన దేనియందును కర్తృత్వాభిమానము లేనివాఁడు; సిద్ధము = సర్వము

తా. ఓ అంజనేయా! యీ శ్రీరామమూర్తి సర్వజ్ఞత్వము సర్వశక్త్యగత్వము సర్వప్రజ్ఞత్వము సర్వ పాలకత్వము సర్వసంహారకత్వము సర్వభోక్తృత్వము సర్వవిమోక్షకత్వము సర్వవాక్యపరిశ్రమము మొదలయిన మహామాయాగుణములు గలిగి యొకములను పుట్టించు నని తోచుచు గాని మాయాగుణములగున సర్వజ్ఞత్వాదులు లేనందున నేకార్థమును జేయఁడు, నిమిత్తకారణుఁ డగుటచేత దేనిని అంటఁడు, నిగభి మాని యగుటచేత నేపనులయందును కర్తృత్వాద్యభిమానము లేనివాఁడు అని తాత్పర్యము.

వ. అనిన విని హనుమంతుండు సీతాదేవి కిట్లనియె.

టీక అనినవిని = అనఁగా నాకర్ణించి, హనుమంతుండు = అంజనేయుండు, సీతాదేవికిట్లనియె = సీతాదేవితో నిటులఁ బలికెను.

తా అని పలుకఁగా విని హనుమంతుండు సీతాదేవితో నిట్లు పలికె నని తాత్పర్యము.

తే. రామచంద్రుండు తారకబ్రహ్మమగుట, సత్యమగుఁ గాని యిచ్చహాసర్యమయ్యుని నులభముగఁ గాంచు పరమసునూత్రమెద్ది, నా కెఱింగింపవచ్చు లోకైకజనని.

టీక లోకైకజనని—లోక = అధిదైవిక ఆధ్యాత్మిక ఆధిభౌతికము లను ముగ్ధాకములకు, జనని = తల్లి, రామచంద్రుండు = శ్రీరాముండు, తారకబ్రహ్మమగుట = సంసారసాగరాంతరగ మగు బ్రహ్మ ప్రణ వార్థ మగుట, సత్యమగు గాని = నిజమగును గాని, ఇచ్ఛహాసర్యమయ్యుని = ప్రణవస్వరూపుఁ డైన యీ శ్రీరాముని, నులభముగ = సాధనాంతరనిరపేక్షముగా, గాంచుపరమసునూత్రము = కాంచు = నేననిచూడఁదగిన, పరమ = మేలైన, సునూత్రము = సగుపాయము, ఎద్ది = ఏది, నాకెఱింగింపవచ్చు = నాకు తెలుపవచ్చు.

తా. ఓ సీతాదేవి! శ్రీరామభద్రుండు శరీరేంద్రియప్రాణాగులే అత్యయనమ సంసారసాగర మును దాటించు పరబ్రహ్మమే యగును, సందేహము లేదు. ఈ శ్రీరామచంద్రుని నన్ను గా దెఱుగు కొనఁదగిన యుక్తిని ఆసక్తితో నాకు తెలుపుము అని హనుమంతుఁ డడిగ నని తాత్పర్యము.

వ. అనిన విని నవ్వుచు సీతాదేవి హనుమంతున కిట్లనియె.

టీక అనిన విని = అనఁగా నాలించి, నవ్వుచుకొను = స్మేరానన యగుచు, సీతాదేవి = సీతాదేవి, హనుమంతునకు = అంజనేయునకు, ఇట్లనియె = వత్సమాణప్రకారముగా వదించెను.

తా. అని హనుమంతుఁ డడుగఁగా సీతాదేవి విని చిఱునవ్వు నవ్వి అంజనేయునితో నిట్లు పలిక నని తాత్పర్యము.

తే ప్రత్యగాత్మస్వరూపుఁడై శ పరఁగు తనకు
రమణపరమాత్ముఁడైన శ్రీరామునకును
సమరసైక్యానుసంధానశరణి యెద్ది
యదియ యోగంబు సదుపాయ శ మాంజనేయ.

౫౫

టీక. అంజనేయా = హనుమంతుఁడా, ప్రత్యగాత్మస్వరూపుఁడై = కారణోపాధి యగు నవిద్యను వీడిన కూటస్థస్వరూపుఁడై, పరఁగుతనకుఁ - పరఁగు = వెలయునట్టి, తనకుఁ = ఆహంప్రతీత్యగ్ధ మైన తనకును, రమణపరమాత్ముఁడు - రమణ = ఆధీశుం డైన, పరమాత్ముఁడు = కారణోపాధి యగు మాయను గడచిన పరబ్రహ్మము, ఐనశ్రీరామునకుఁ = ఐనట్టి శ్రీరామమూర్తికిని, సమరస = అభేదమయిన, ఐక్య = చేరికను, అనుసంధాన = కూర్పఁడగిన, శరణి = మార్గము, ఎద్ది = ఏదో, యదియ = అదే, యోగంబు = బ్రహ్మానిష్ఠ, సదుపాయము = మంచిసాధనము

తా ఓ అంజనేయా! నేను జీవుఁడను, నుఖిని, దుఃఖిని, మూఢుఁడను, పాపిని, పాపకార్యములు చేయువాఁడను, దరిద్రుఁడను, ధనికుఁడను, బ్రాహ్మణాదిజాతులును బ్రహ్మచర్యాద్యాశ్రమములును శివ రామ గోవింద నారాయణ మహాదేవాది నామములును గలవాఁడును, జననమరణాద్యవస్థలు గలవాఁడును, కించిద్జ్ఞత్వాది స్వల్పగుణములు గలవాఁడును అను భ్రమను పుట్టించునది కారణోపాధి యైన అవిద్య, ఆభ్రమను వీడినవాఁడే జీనసాక్షి యైన ప్రత్యగాత్మ, మఱియు నే నీశ్వరుఁడను, సర్వజ్ఞత్వాది మహాగుణ ములు గలవాఁడను, సృష్టిస్థితిలయకారణుఁడను, సకలలోకస్వరూపుఁడను అను భ్రమను పుట్టించునది కారణోపాధి యైన మాయ, ఆభ్రమను వదలినవాఁడే యీశ్వరసాక్షి యైన పరమాత్మ, కనుక శరీరత్రయ విలక్షణయై అనస్థాత్రయసాక్షియై కంచకోశవ్యతిక్తమై సచ్చిదానందనిత్యనిర్మలస్వరూపమై వెలుగు ప్రత్యగాత్మ యైన నేనే సత్యజ్ఞానానందనిత్యనిర్మలస్వరూప మైన ఆ శ్రీరామపరబ్రహ్మమును, శ్రీరామ శరబ్రహ్మమే నేను అని యెల్లప్పుడును వుల్లమునందు తలచుచుండుటే రాజయోగము అని తాత్పర్యము; అంతటను పరబ్రహ్మముతప్ప యితరము లే దని భావము.

అ భ్యాసాదియోగ నిర్ణయము.

వ. ఆ యోగం బభ్యాసయోగంబు జ్ఞానయోగం బన ద్వివిధంబై యొప్పు, నం దభ్యాస యోగంబు ప్రాణాయామం బన విలసిల్లు, వదియుఁ బ్రాకృతంబు వైకృతంబు గేవల కుంభకంబు ననం ద్రివిధం బయ్యె, నందుఁ బ్రాకృతంబు మంత్రయోగంబు వైకృతంబు లయయోగంబు గేవలకుంభకంబు హఠయోగం, బీ త్రివిధప్రాణాయామ యోగులకు యమనియమాసనప్రాణాయామంబులు పూర్వాంగంబులు, ప్రత్యా హార ధ్యాన ధారణా సమాధు లుత్తరాంగంబు లగు, నం దహింసాసత్యాస్తేయ బ్రహ్మచర్యావరిగ్రహంబులు యమంబులు, శౌచ తప స్సంతోష స్వాధ్యాయేశ్వర ప్రణిదానంబులు నియమంబులు, వీరాసన స్వస్తికాసన పద్మాసన యోగాసన కూర్మాసన భద్రాసన సిద్ధాసన సింహాసనాదికంబు లగు చతురుత్తరాశీత్మాసనం

బుల నీ మూడింటి నభ్యసించి యంతట బ్రాణనిరోధంబు సేయం దగు, నందు
స్వభావనియత రేచక పూరక కుంభకశ్రమంబులచేత నేకవింశతినహస్రవట్లు
తాధికసంఖ్యాజపా మంత్రానుష్ఠానంబు మంత్రయోగంబు, ప్రతిదివసాభ్యస్త
రేచకాది త్రివిధానిలసంయమనపూర్వకంబుగాఁ బ్రాణవృత్తియం దపానంబు
నపానవృత్తియందుఁ బ్రాణంబును లయంబు గావించుట లయయోగంబు, మూల
బంధోద్ధ్యానబంధ జాలంధరబంధపూర్వకంబుగా రేచకపూరకంబుల నుడిగించి
ప్రాణాపానంబులరెంటిని రేయింబగ లొక్కచందంబునఁ గుంభించుట హతయోగం,
బివి త్రివిధప్రాణాయామంబులు; విషయాబులవలన నింద్రియంబుల మగలించుట
ప్రత్యాహారంబు, సగుణ నిర్గుణాత్మక జస్తుచింతనంబు ధ్యానంబు, మూలా
ధారాదిదేశంబులఁ జిత్తంబు నరికట్టుట ధారణాయోగంబు, నిర్మల నిశ్చల చిత్త
వృత్తి నిర్గుణబ్రహ్మత్వంబు సంపాదించుట సవికల్పనిర్వికల్పాత్మకసమాధియోగం;
బిట్లష్టాంగంబు గలిగి యభ్యాసయోగంబు ప్రకాశించు నదియ పరిపక్వచిత్తు
లకు యోగ్యం బతిదుర్లభం, బిది యణిమాద్యష్టైశ్వర్యంబుల నొసంగుచు నాత్మ
జ్ఞానంబుఁ ప్రకటంబుగాఁ జేయు, మఱియుఁ బ్రవిమలచిత్తులకు జీవబ్రహ్మైశ్వర్యజ్ఞాన
మాత్రంబు నిచ్చు, నతి సులభం బైన విజ్ఞానయోగంబు రాజయోగం బనంబడు.
నీరెంటికి శ్రీరామచరణకమలభక్తికారణంబు, దానికి వైరాగ్యంబు మూలంబు
వినుము.

౮౬

టీక. ఆయోగంబు = ఆ ప్రత్యేకాత్మ పరమాత్మల సమర్పణాభ్యాససంధానసాపాదము, అభ్యాస
యోగంబు = అపరిపక్వచిత్తులకు అభ్యాసయోగము, జ్ఞానయోగంబు = పరిపక్వచిత్తులకు జ్ఞానయోగము,
అనన్ = అనునట్లు, ద్వివిధంబై = రెండువిధములై, ఒప్పున్ = రాజించును, అందున్ = ఆ రెండుయోగ
ములయందు, అభ్యాసయోగంబు = అభ్యాసయోగము, ప్రాణాయామం బనన్ = ప్రాణాయామ మను
నట్లు, విలసిల్లున్ = రంజిల్లును, అదియన్ = ఆ ప్రాణాయామము, ప్రాకృతంబు = ప్రాకృత ప్రాణా
యామము, వైకృతంబు = వైకృతప్రాణాయామము, కేవలకుంభకంబు = కేవలకుంభక ప్రాణా
యామము, అనన్ = అనునట్లు, త్రివిధంబయ్యెన్ = మూడువిధంగు లాయెను, అందున్ = ఆ ప్రాణాయామ
త్రయమందు, ప్రాకృతంబు = ప్రాకృత మనునది, మంత్రయోగంబు = అజపాగాయత్ర్యాది మంత్రానుష్ఠాన
రూప మైనది. 'శ్లో॥ ఉత్తమా తత్త్వచింతాచ మధ్యమం కాస్త్రచింతనమ్ । అథమా మంత్రచింతాచ
తీర్థభ్రాం త్యధమాధమః' అని మంత్రయోగము సప్తకోటిభేదములుగా ప్రతిపాదింపఁ బడుచున్నది,
'శ్లో॥ సప్తకోటి మహామంత్రాః చిత్తవిభ్రమకారకాః' అని, వైకృతంబు = వైకృత మనునది, లయ
యోగంబు = లయయోగము, లయ మనఁగా - మనోలయము, కేవలకుంభకంబు = కేవలకుంభక మను
నది, హతయోగంబు = హతయోగ మనఁబడును, 'శ్లో॥ ఉద్ధ్యాన జాలంధర మూలబంధా నన్ని
ద్రితాయా పురగాంగనాయాః । బంధత్రయాభ్యాస విచీరుమానే బంధః కుతోదాయకాలపాకాత్
ఇత్యాది హతయోగప్రదీపికో క్తవిధముగా కేవలకుంభక సీక్ధారకుంభ కాద్యష్టవిధకుంభకముల
చేత మూలాధారాది బ్రహ్మరంధ్రాంతస్థానములయందు అచ్చటచ్చట వాయువు నరికట్టి కుండగీత క్రి

నిద్ర మేల్కొలిపి బంధత్రయము నతిక్రమింపఁ జేయుట హరియోగము, దీని నభ్యసించువారికి యను
 బాధలేదు, ఈ త్రివిధప్రాణాయామయోగులకు = ఈ మూడువిధములైన ప్రాణాయామాభ్యాసము
 గల యోగులకు, యమనియమాసనప్రాణాయామంబులు = యమ నియమ ఆసన ప్రాణాయామము లను
 నవి, పూర్వాంగంబులు = ప్రథమమం దభ్యసించగినవి, ప్రత్యేహార ధ్యాన ధారణా సమాధులు =
 ప్రత్యేహారము ధ్యానము ధారణ సమాధి అనునవి, ఉత్తరాంగంబు లగుట = త్రివిధయోగసిద్ధ్యనంతర
 మందు అభ్యసించగినవి యగును, అందుకే = ఆ పూర్వాంగ వుత్తరాంగములయందు, అహింసా
 సత్యాస్తేయ బ్రహ్మచర్యాపరిగ్రహంబులు - అహింసా = హింస చేయ కుండుటయును, సత్య =
 యథార్థము పలుకుటయును, ఆస్తేయ = దొంగతనము లేకుండుటయును, బ్రహ్మచర్య = బ్రహ్మచర్య
 వ్రతమును, అపరిగ్రహంబులు = దానములను కైకొనకుండుటయును, యమంబులు = పంచవిధములైన
 యమలక్షణములు, శౌచ = అంతరబాహ్యపరిశుద్ధమును, తపః = కాయిక వాచిక మానసికము లనెడి
 త్రివిధ తపస్సులను, సంతోష = ఆనందమును, స్వాధ్యాయ = వేదమూలచుంత్రపఠనమును, ఈశ్వర
 ప్రణిధానంబులు = దేశికేశ్వర పాదపద్మపూజయును, నియమంబులు = ఇవి యైదును నియమలక్షణములు,
 వీరాసన స్వస్తికాసన పద్మాసన యోగాసన కూర్మాసన భద్రాసన సిద్ధాసన సింహాసనాదికంబులు =
 వీరాసనము స్వస్తికాసనము పద్మాసనము యోగాసనము కూర్మాసనము భద్రాసనము సిద్ధాసనము
 సింహాసనము మొదలయిన, చతురుత్తరాశీత్యాసనంబులకే = ఎనుబది నాలుగు నాసనములను, యేమూ
 డింటికే = యమనియమాసనములను, అభ్యసించి = వాడుక చేసి, అంతటకే = తెనుక, ప్రాణనిరో
 ధంబు = బ్రాణాయామమును, చేయందగుకే = ఒకప్పుడగును, అందుకే = ఆప్రాణాయామమంగు,
 స్వభావనియత = సహజసిద్ధములైన, రేచక = ప్రాణవాయువును మూలాధారమునుండి బ్రహ్మరంధ్ర
 పర్యంతము కుషుమ్మానాళద్వారముగ నుత్థాపనము చేయుట, పూరక = బ్రహ్మరంధ్రపర్యంతము
 రేచించిన వాయువును మరలకుషుమ్మానాళద్వారముగ మూలాధారమునఁ జేర్చుట, కుంభక = రేచించిన
 వాయువును బ్రహ్మరంధ్రచుందు మాత్రాసంఖ్యగ నిలుపుట యూర్ధ్వకుంభకము, పూరించినవాయువును
 మాత్రాసంఖ్యగల మూలాధారమున నిలుపుట యధోకుంభకము, ఈ రేచకపూరకకుంభకములవివరణము
 శివయోగసారాది యోగశాస్త్రంబులందు బహువిధములుగాఁ జెప్పఁబడియున్నది. క్రమంబులచేతకే =
 ఈ మూడుప్రకారములచేత, ఏకవింశతినవాసనట్చుతాధికసంఖ్య = ఇరువదియొక వేల ఆఱునూలు
 మాటులైన, అజపామంత్రానుష్ఠానంబు = హంసమంత్రాత్మక మైన యజపాగాయత్ర్యాచరణము, మంత్ర
 యోగంబు = మంత్రయోగ మనఁబడును, ఇదియే ప్రాకృత ప్రాణాయామము, ప్రతిదివస = ప్రత్యేహము,
 అభ్యస్త = ఆలవాటుచేయఁబడిన, రేచకాది = రేచకము లోనగు, త్రివిధ = మూడువిధములైన, అనిలసంయ
 మనపూర్వకంబుగాకే = ప్రాణాయామము ముందు గలుగునట్లుగా, ప్రాణవృత్తి కుందుకే = అధస్సంచార
 ము గల ప్రాణప్రవర్తనచుందు, అపానంబును = ఉర్ధ్వసంచారము గల యపానమును, అపానవృత్తి
 యందుకే = ఉపరిసంచారి యైన యపానమందు, ప్రాణంబును = అధస్సంచారి యైన ప్రాణవాయువును,
 లయంబుగావించుట = లీనపఠఘట, లయయోగంబు = లయయోగ మనఁబడును, ఇదియే వైకృతప్రాణా
 యామము, మూలబంధోద్యాణబంధ జాలంధరబంధపూర్వకంబుగాకే = మూలబంధము ఉద్యాణ
 బంధము జాలంధరబంధము మున్నగునట్లుగా, రేచకపూరకంబులకే = రేచకపూరకములను, ఉడి
 గించి = నిలిపి, ప్రాణాపానంబులకే - ప్రాణ = అధస్సంచారము గల ప్రాణవాయువును, అపానంబులకే =
 ఉర్ధ్వసంచారము గల యపానమును, రెంటికే = ఈరెంటిని, రేయింబగలొక్కచందంబునకే = రాత్రిం
 దినము లొక్కరీతిగా, కుంభించుట = నిలుపుట, హరియోగంబు = హరియోగ మనఁబడును, ఇదియేకుంభక

ప్రాణాయామము, ఇవి త్రివిధప్రాణాయామములు = ఇవి మూడువిధములైన ప్రాణాయామములు, విషయములవలన = శబ్దాదివిషయములనుండి, ఇంద్రియముల = గ్రాహక ర్మింద్రియములను, సుగతిగనుట = త్రిత్వము, ప్రత్యాహారము = ప్రత్యాహార మనంగుడును, సగుణ = సగుణరూప మైన, నిర్గుణాత్మక = నిర్గుణరూప మైన, వస్తు = పరబ్రహ్మవస్తువుయొక్క, చింతనము = మననము, ధ్యానము = ధ్యాన మనంగుడును, మూలాధార = మూలాధారము, ఆది = మొదలగు, నేత్రముల = స్థానములయందు, చిత్తము = మనస్సును, అరికట్టు = అడ్డగించుట, ధారణాయోగము = ధారణాయోగ మనంగుడును, నిష్కల = పరిశుద్ధమైన, నిశ్చల = అచంచల మయిన, చిత్తవృత్తి = మనోవర్తనమువలన, నిర్గుణబ్రహ్మాత్మ్యము = త్రిగుణకూన్య మైన బ్రహ్మభావమును, సంపాదించుట = లభింపఁ జేసికొనుట, సవికల్ప = అంతర్భావ్యాకృత్య శబ్దనువిద్య జ్ఞానమయమైన, నిర్వికల్పాత్మక = అంతర్భావ్యా నిర్వికల్పజ్ఞానమయమైన, సమాధి యోగము = బ్రహ్మనిష్ఠ, ఇట్లు = ఈ పూర్వోక్తప్రకారము, అష్టాంగములు = ఎనిమిదివరుసలు గలిగి, అభ్యాసయోగము = అభ్యాసయోగము, ప్రకాశించుట = నీగరిల్లును, ఆది = ఆయుభ్యాసయోగము, అపరిపక్వ చిత్తులకు = చిత్తపరిపాకము లేనివారికి, యోగము = అర్హమైనది, అతిగుర్ల ధంబు = పొంద శక్యము గానిది, ఇది = ఈయభ్యాసయోగము, అణిమాద్య అష్టయశ్యగ్రంథముల = అణిమ మహిమ గరియ లగును ప్రాప్తి ప్రాకామ్యము ఈశత్వము కళితత్వము అను నష్టవిభాగాలను, సంగతు = ఇచ్చును, అశ్మిన్ముఖము = బ్రహ్మజ్ఞానమును, ప్రకటించుటగాఁజేయుట = ప్రసిద్ధపఱచును, మణిముఖ = వెండిముఖ, ప్రసవించుటగాఁజేయుట = పృథ్వీయపరిపాకము గలవారలకు, జీవ = జీవిగజ్జనము, గ్రహ్మ = సర్వజ్ఞానము, విజ్ఞానరూపముల = కిందిద్విత్య సర్వజ్ఞత్వాది విలక్షణ మయిన వస్తుత్వైక్యజ్ఞానమును, ఇచ్చుట = ఉపదేశము, అణిమలభింబైన = మిగుల సుకర మైన, విజ్ఞానయోగము = అనుభవజన్యజ్ఞానోపాయము, రాగయోగంబనంగుడు = అమనస్కయోగ మని చెప్పబడును, ఈ రెండింటి = ఈయభ్యాసజ్ఞానయోగద్వయములు, శ్రీరామచరిత కమలభక్తి కారణము = శ్రీరామనిపాదారవిందములను భజించుటచే హేతువు, గావీక్ష = అభిక్షి, వైరాగ్యము = ఇహపరలోక భోగములయందు విరక్తి, మూలము = హేతువు, నిమము = అభిక్షింపుము

తా. ఓ అంజనేయా! ఆయోగము చిత్తపరిపక్వము లేనివారికి అభ్యాసయోగ మనియు, చిత్త పరిపక్వము గలవారికి జ్ఞానయోగ మనియు రెండువిధము లగును, ఆ రెండింటి అభ్యాసయోగము ప్రాణాయామ మనబడును, అప్రాణాయామము ప్రాక్తి మనియు, వైక్తి మనియు, శేవలకులభింబ మనియు మూడువిధము లగును. అమాటియందు ప్రాక్తియు మంత్రయోగము, వైక్తియు లగుయోగము, సంగతుంధికము హరయోగము, వీనిలో —

మంత్రయోగ మనగా — అజపము జపము శ్రీయ సుగ్రహ అని జానుగునిధియు లగును, అంగ నేత్ర ప్రాగ్గుపాడుపుమొదలుకొని శేవటిప్రాగ్గుపాడుపువఱకును మూలాధారానికి మలములకు అధిదేవత లైన గణపతి మొదలగువారికి 'ఐ|| మత్పుతాని గణేశాయ మత్పుతానం స్వయం సువే | విష్ణువే మత్పుతానం సుంతు మత్పుతానం పినాకినే | సహస్ర మాతృనే ప్రథ సహస్రం పరమాత్మనే | సహస్ర మీరం గుగనే అర్పయామి కృతం జపమ్' అను శ్లోకప్రకారముగా నిరువదియొక వేలఅణునూలులహంస గాయత్రీమంత్ర జపమును సమర్పించుటే అజపారూపమంత్రయోగము, ఋషిఛందదేవతావీక్ష శ్రీలక అంగ న్యాసక న్యాస సధ్యానకవచహృదయమాలాపంజర అర్గళస్తోత్ర దిగ్బంధన దిగ్విమోక్షప్రాణప్రతిష్ఠలును, మంత్ర నిగ్రహ ద్యారాధనములును గలిగి మొదట ప్రణవమును, నడుమ దేవతా నామము చతుర్థ్యంతియగును, తరువాత కళ్యూరణ స్తంభనమోహనవిద్యేవణఉచ్చాటనఅకర్షణల వేళము లనెడివి. అష్టకర్మములందఱ దగిన నమః

స్వాహా హుంఫట్ హౌవట్ హవట్ ఖేర స్వధ మొదలగు పల్లవములను ప్రణవాదిగాఁ జేర్చి యిచ్చసిద్ధి కొఱకు జపింపఁబడునది జపరూపమంత్రయోగము ఇది గాయత్రి మొదలుగ నైవ కాత్మ వైష్ణవ కాపా తిక గాణాపత్య సౌరాది సమయమంత్రభేదములచేత నేడుకోట్లవిధములై యుండును, శ్రోతస్మార్తాను కర్మములయందును, గర్భాదానాది షోడశసంస్కారములయందును, యజ్ఞగులయంగును, వేదోక్త పురాణోక్త మంత్రములను నోటఁ జెప్పుచు చేతులలో చర్యాజ్యగమిదతితపుష్పచందనదగ్ధజలాది పదార్థములచేత అచ్చటచ్చట క్రమముగా క్రియల నడిపించునదియే క్రియారూపమంత్రయోగము, శ్రీరామ శిష గోవింద నారాయణ మహాదేవాదినామములను రాగతాళనృత్యవాద్యములతోడ హృదయముగ భజన నేయుట, ఆ శ్రీరామాది నామములను కోటిసంఖ్యగ వ్రాయుట, ఆ దేవతానామములతోడనే ఆ గీతతా రూపములను వ్రాయుట లోనగునవి స్మరణరూపమంత్రయోగము

లయయోగమనఁగా - శ్లో॥ మనోక్రే వసతే బిందుః ప్రాణాగ్రే వసతే కళా । ధ్యాయో ర్ద్ధియ తే నాదం లయ యిత్యవ్యతే బుధైః । అనాహతస్య శబ్దస్య తస్య శబ్దస్య యో ధ్వనిః । ధ్వని రంతర్గతం జ్యోతిః జ్యోతి రంతర్గతం మనః । తన్మనో విలయం యాతి తద్విష్ణోః పరమంపదమ్' ఇత్యాది ప్రమాణములచేత కొట్టఁబడకనే మ్రోగుచుండెడి అనాహతచక్రమందలి దిశనిధప్రణవనాదముల నెఱిగి దశమ నాద మెచ్చట లీన మగుచున్నదో అచ్చట ప్రాణాగ్రస్థిత మైన చిత్కళాదగ్ధముతోఁ గూడి తగ్గర్కమందు మనోలీన మగుటయే లయయోగ మనఁబడును, ఈ లయయోగము మృదానికి మృగూడు లక్ష విధములఁ దెలిపెను కావున గ్రంథవి స్తరభీతిచేత నిచ్చట వ్రాయఁబడ లేదు.

హరయోగ మనఁగా - ధర్మప్రభువు పాలించు రాజ్యమందలి పుణ్యనదీతీరమందు శాస్త్రోక్తక్రమముగ హరయోగమరము కట్టించుకొని యోగమందు నిపుణుఁడైన గురుని దగ్గఱ నుంచుకొని వాగిత నిర్ణయింపఁబడిన ప్రకారముగా పథ్యములను చేయుచు భోజనాభ్యంగనాదులచేత శరీరరక్షణము చేయుచు గుదాకుంచనముచేత నీళ్లుపీల్చి ఆఘోమలములను కడిగి విడుచుచు కల్పఘృతములచేతను గండూహగుల చేతను వక్షస్థలకంఠగతకఫపిత్తాదులను క్రక్కుచు అండునకస్యాదులచేత కపాలసాసికలయందలి దుష్ట జలమలాదులను విసర్జించుచు శీతకాలమం దుష్ణమును ఉష్ణకాలమందు శీతమును గలుగఁజేయు పవిత్రమైన భస్మమును శరీరమం దంతటను పూయుచు సాత్త్వికాహారములను భుజించుచు కాయశుద్ధియు గురు దేవతాభక్తియుఁ గలిగి పరిశుద్ధాంతఃకరణుడై మితాహార విహార నిగ్రాహగ్రత్తలు గలవాడై స్థిరా ననుడై మూలబంధ ఉద్యాణబంధ బాలంధరబంధములతోడ పూర్తైన సీత్యార శీతల కేసలాద్యవ్యవిధ కుంభకములచేత ప్రాణవాయునిరోధనము చేసి కాయసిద్ధిని సంపాదించి ఆ కాశగమన దూరదృష్టి గూర శ్రవణ ఘటికా పాదుకా సిద్ధులును అగిమాద్యవ్యసిద్ధులును స్వేచ్ఛామరణాగులును గలిగి యుండుట హరయోగము

జ్ఞానయోగ మనఁగా - గురువులవలన వేదాంతశాస్త్రవిషయములను పఠమాలుగు శ్రవణము చేసి మనననిదిధ్యాసములను గావించి వైరాగ్యోపశాంతి వివేకవృత్తులు గలిగి సదా పరబ్రహ్మపరోక్షవృత్తి చేత జీవన్ముక్తిని పొంది విదేహముక్తిపర్యంతమును ప్రారబ్ధ మనుభవించుచు నుండుటే జ్ఞానయోగము, ఇదే రాజయోగము

ఈ మంత్ర లయ హర రాజయోగములలో నేయోగము నభ్యసింపఁ దలఁచుచు వారిచేత యమ నియమ అసన ప్రాణాయామము నాలుగును ముందుగ నభ్యసింపఁదగినవి, ఇవియే పూర్వాయోగములు. ప్రత్యాహార ధ్యాన ధారణ సమాధులు నాలుగును యోగపూర్తియందు నభ్యసింపదగినవి,

ఇవియే ఉత్తరాంగములు. మఱియు, పూర్వాంగము లయిన యమ నిశమ ఆసన ప్రాణా నాదుములు శాల్పింతియందును, యమము. - ఆహింస, సత్యము, ఆస్తేయము, బ్రహ్మచర్యము, అపగ్రహము అన్నియును విధములు, అందు - -

అ హింసా లక్షణము

ఉత్సాహము. ఈరు పేను నల్లి ఏను యీగి మొదలు పురులక
గ్రారసర్ప వృశ్చికాది గురువిషప్రదావళి
ఘోరమృగముల స్వధంతుఁ గోర కునికి నాగమో
కోర్తు హింస సేయ రెండు నొప్పు నాయహింసగు.

తా. ఈరు పేను నల్లి ఈగ గిమ జానగు స్వల్పగంతువులును, గ్రూగము లయిన నొములు తేళ్ళు మండ్రగబ్బలు మొదలగు విషజంతువులును, భయంకరము లయిన శృంగములు సింహములు ఏనుగులు పులులు చిలుకలు అడవిపంతులు మొదలగు మృగములను గంపకముగనుట గును, వేగోక్తులు లగు యజ్ఞములయందు పశువులఁ జంపుటయును ఈ రంగును ఆహింస యని తాత్పర్యము.

సత్య లక్షణము.

క. ఉన్నది కన్నది విన్నది, యున్నట్లుగఁ బలుకుటయును నొరునకు సత్య
పన్నత గలుగఁగఁ గల్యాణోన్నతి గల కల్లమాటయును సత్య మగును.

తా ఉన్న సంగతి యున్నట్లుగను చాచినసంగతి చాచినట్లుగను విన్న సంగతి విన్నట్లుగను తప్పక చెప్పుటయును, ఒకనికి సంభవించిన అపద దప్పి మీలు గలుగుటకై చూడిన కల్లమాటయును సత్యమే యగు నని తాత్పర్యము

ఆస్తేయ లక్షణము.

క ప్రస్తుతిగ నెట్టిదశి పర, వస్తువులం ద్రిగరణముల వర్జించుట తా
నస్తేయ మనుచుఁ జెప్పుదు, రిస్తమితాజ్ఞానతంత్రంబున మునిఁ గ్రుల్.

తా. ఎట్టి కష్టకాలమం దయినను పరులసొమ్ము నపహరింప మనస్సుకఁ దలఁపక అపహరింపు మగి నోటఁ జెప్పక జేత ముట్టక యుండుటే ఆస్తేయ మని తాత్పర్యము.

బ్రహ్మచర్య లక్షణము.

క. కాంతలనందఱ నామర, కాంతకముగఁ బరిహరించు టది మే లొండే
నెంతయు నిజభౌర్యావ్రత, సంతృప్తినిఁ జెంద బ్రహ్మచర్యంబ యగునే.

తా శ్రీసంపర్కంబు మరణిరీతుదనుకర్తునను, శక్తునను, ఋగు కాలముల నుండు తనభౌగ్యం గలిసి తనివినొందు చున్న నయినను బ్రహ్మచర్యం బని తాత్పర్యము

అపరిగ్రహ లక్షణము.

అ. దానపూర్వకంబుగా నెవ్వ గేఱైన, నొసఁగ నొగ్గింపకునికి సక్కు
తమిగ శిష్యు లొసఁగు ద్రవ్యంబుఁ గొనుట యో, నసఘ తదపరిగ్రహంబు వల్ల.

తా ధనధాన్యాదులను దానపూర్వకంబుగా నెవ్వరిచ్చినను పుచ్చుకొనక శిష్యు లిచ్చిన పుచ్చు కొనుట అపరిగ్రహ మని తాత్పర్యము

శౌ చ ల ఖ ణ ము.

తే శౌచములు రెండుతెఱఁగులై చను బ్రసిద్ధి
మృత్తికాజలములచేత మెఱయు బాహ్య
మమలినాభ్యంతరపుశౌచ మనఁగ భావ
శుద్ధి యని కద వచియింతు రిద్దమఁగలు.

తా బాహ్యపరిశుద్ధ మని, అంతరపరిశుద్ధ మని పరిశుద్ధము రెండువిధములు వానిలో మృత్తిక చేతను జలముచేతను చేయఁబడునది బాహ్యపరిశుద్ధము, కాను శ్రోధ ణోభ మోహ మద మత్సర దంభములు మొదలయిన దుర్గుణసంఘములతోడను, అణవ కార్మిక మాయక మాయోయ తిగోధానము లనెడు పంచమలములతోడను కూడక మనస్సు నిర్మల మయి యుండుటే అంతరపరిశుద్ధ మని విజ్ఞాన సంపన్నులగు పండితులుఁ బలుకుదు రని తాత్పర్యము.

త్రి వి ధ త సో ల ఖ ణ ము.

శ్లో. దేవ ద్విజ గురు ప్రాజ్ఞ పూజనం శౌచ మార్జనమ్
'బ్రహ్మచర్య మహింసాచ శారీరం తప ఉచ్యతే
అనుద్వేగకరం వాక్యం సత్య ప్రియ హితంచ యత్
స్వాధ్యాయాభ్యాసనం చైవ వాఙ్మయం తప ఉచ్యతే
మనః ప్రసాదసౌమ్యత్వం మాన మాత్మవినిగ్రహః
భావసంశుద్ధి రిత్యేత త్తపోమానస ఉచ్యతే

తా. దేవతలను బ్రాహ్మణులను గురువులను పండితులను పూజించుటయును, బాహ్యపరిశుద్ధ మును అణఁచుటయును, బ్రహ్మచర్యవ్రతమును అహింసయును గలిగియుండుటను శారీరసంబంధ మైన తపస్సు, మనోవేదన గలుగఁజేయునది గాక సత్యమై విన సొంపై వేలు గలుగఁ జేయునదియై యుండు మాటలాడుటయును, వేదమూలమంత్రములను పఠించుటయును వాక్సంబంధ మైన తపస్సు, మనస్సునకు సమాధాన మయిన మంచినడవడియును, వాఙ్మయమమును, మనోనిగ్రహమును, మనశ్శుద్ధి గలిగి యుండు టయును మనస్సంబంధ మైన తపస్సు అని తాత్పర్యము.

తే. మనమున వాక్కున గాయం, బున దలఁపులఁ బలుకులను బ్రబుద్ధత నుపవా
సనిరూఢి యిద్ధపూర్వోక్తనియతి బ్రచరించు టిదియ తప మగుఁ బేర్చిన్.

సం తోష ల ఖ ణ ము.

క. ఆపదలల శోభనముల, నాపక చనఁ జూచుచును స్వయంస్వాగతవి
త్రాపత్తిని ముద మందుట, దీపిత సంతోష మని కథింతురు ప్రాజ్ఞుల్.

తా శుభాశుభకార్యములను నిలుపక తగినకాలములయందే జరిపించుచు సేరాశపడక తనకు లభించినద్రవ్యముతోడనే తృప్తి పొందుట సంతోష మని తాత్పర్యము.

స్వాధ్యాయ లక్షణము.

తే. మఱియు స్వాధ్యాయ మన మూలమంత్రపరిస
మది విచారింప వాచిక మనియు పొంశు
వనియు మానసికం బని యనఘ మూఁగు
దెఱుంగులై యుండుఁ దెలిపెన దెలియ వినుము.

క. ఒరులు వినఁ గొనుట వాచిక, మొగులు వినక యుండఁ గొనుటయును పొంశుని
క్షరవిరళముఁ గొని మది సంస్కరియిండుట మానసికము స్వాధ్యాయ మిగును.
తే అందు వాచికజపమున కధికతరము, పొంశుజప మయ్యు పొంశుజపమున కధిక
తరము మానసజప మగు దాని కధిక, కలిగెను లే దని శేలియు మో ధర్మవిగత.

తా. స్వాధ్యాయము వాచిక మని, ఉపాంశు మని, మానసిక మని మూఁడువిధములు. అంగు అన్య
నికి వినబడునట్లు పరించుట వాచికమా, అన్యవికి వినఁగడ కుండునట్లు పరించుట పుసాంశువు, ప్రత్య
క్షరమును విరళింపి మనస్సునందే జపించుట మానసిక మని తాత్పర్యము.

ఈ శ్వర ప్రణిధాన లక్షణము.

సీ. కరణంబు లఖిలోపకరణంబులును గాఁగ, బ్రాణంబు లుపచార భావంబు గాఁగ
గంగాప్రముఖనాడికలుజలగంబులు గాఁగ, వట్కు మలములు పుష్పములు గాఁగ
జరరాగ్ని హేమాత్ర మాజ్ఞ్వలధూపముం గాఁగ, బటుబీవకళలు దీపంబు గాఁగ
వందితానందంబు నై వేద్యముం గాఁగ, రవిశశిజ్యోతు లాగతులు గాఁగ

తే. సంగదేవాలయమున సహస్రకమల, పీఠమున శాంతి జనకజోపేతుఁ డగుచుఁ
జెలఁగు పరమాత్మరాము నర్చించు చుండఁ, దత్త్వవిదు లీశ్వరప్రణిధానమంగ్రు.

తా. జ్ఞానేంద్రియములును కర్మేంద్రియములును అంతరింద్రియములును పూజాపాత్రములుగాను,
దశవిధప్రాణములు పనిపాండ్రుగాను, గంగా యమునా సర్వస్వత్యాగి నామములు గల ఇడ పింగళ
సుషుమ్న మొదలగు నాదులు అభిషేకాది జలములుగాను, ఆధారాదివట్కుమలములు పుష్పములుగాను,
జరరాగ్ని ధూపముగాను, చిత్కళలు దీపములుగాను, బ్రహ్మానందము నై వేద్యముగాను, సూర్యగ్రంద
మండలజ్యోతులారతులుగాను, శరీర మనెడు దేవాలయమందలి సహస్రారకమల మనెడి సింహాసన
మున శాంతి యను నీతతోఁ గూడిన పరబ్రహ్మ మగు శ్రీరాముని నెల్లప్పుడు పూజించు చుండుటయు
యీశ్వరప్రణిధాన మని ప్రహ్లాదాదు లయిన పెద్దలు పలుకుదు రని తాత్పర్యము

యోగాననములలక్షణములు .

వీరాసనము.

క. ఒకతొడపై నొకపాదము, నొకపాదముమీఁదఁ దొడయు నుపించి శరీరం బకుటిలగతి నిల్పినఁ దక్కక యది వీరాసనంబుకై వడి యయ్యెన్.

తా ఒకతొడమీఁద నొకపాదమును మఱియొకపాదముమీఁదఁ దక్కినతొడయును చేర్చి శరీరము వంకరలేకుండ నిల్పినేని వీరాసన మనుట.

స్వస్తికాసనము.

క పిక్కల తొడల నడుములం, దొక్కటఁ బదతలము నిడి సమున్నతి నొడలికొ నిక్కించిన నీయాసన, మక్కజముగ స్వస్తికావ్యాయం బగు జగతిన్.

తా జంఘాయలనడుమ పాదములఁజొనిపి శరీరము చక్కఁగ నిక్కించెనేని స్వస్తికాసన మనుట.

పద్మాసనము.

శా.వామాంకంబున దక్షిణాంఘ్రియును దద్వామేతరాంకంబున

వామాంఘ్రి ఘటియించి పశ్చిమదిశావ్యాప్తంబు లౌ చేతుల

సేమం బారఁగఁ గాల్గయంగుళములం జేకొన్న పద్మాసనం

బౌ ముక్కుం గొనఁ జూపునుం జబుకహృద్వ్యాసంగముం గల్గినన్.

తా ఎడమతొడమీఁద కుడిపాదమును కుడితొడపై నెడపాదమును వుంచి వెనుకప్రక్కగా కుడి చేత నెడమతొడమీఁద నున్న కుడికాలిపెద్దవేలును యెడమచేత కుడితొడమీఁదనున్న యెడమకాఠి పెద్దవేలును పట్టుకొని తొమ్మిద గడ్డనుంచి భూమధ్యమందు దృష్టి నిలిపెనేని పద్మాసన మనుట.

మ తాం త ర వ ర్తా స న ము.

సీ. అది వద్దబంధంబె యగు నైన నుత్తాన, చరణంబు లూరు సంస్థములు గాఁగ
నూరుమధ్యంబున నుత్తానకరతల, ద్వయమును రాజదగతములు నేమిదల
వాత్తియుండెడి రసనాగ్రంబుఁ దొంగిలబా, తిని యున్న చుట్టుకంబు దృష్టి గలిగి
మారుతం బల్లనఁ బూరించు చుండిన, నది వద్ద మగు మతా శరమునంగన

తే. మఱియు నిది మత్స్యమతము పద్మమునఁ బూర్వ

మట్ల యుండుచు సంస్కృతహస్తయుగ్మ

మున గుదాకుంచనముఁ జలదనిలపూరి

తము విసర్జనవిధియు ధ్యానమును వలయు

తా. ఎడమతొడనైన కుడిపాదమును కుడితొడపై నెడమపాదమును వెలికిలనుంచి వాస్త
ములు రెండుతొడలపయి వెలికిలనుంచి వాస్తాగ్రమందు లక్ష్మ్యముంచి దంతములమున నానుకవాత్తించి
వక్షమందు గడ్డం బుంచి మెల్లమెల్లగ వాయువును పూరించుచుండెనేని మతాంతరపగ్నాసన మగును,
మఱియు మునుపటివలె పద్మాసనము దుండి చుట్టుకంబు వక్షంబున వాత్తించి చిత్తింబునగు ధ్యానంబు
చేయుచు అపానమును ధీర్ఘముగా రేచించి కుండలీకత్తి యుక్తముగ నిలిపి ప్రాణవాయువును విడు
వఁగా నప్పుడు సధికజ్ఞానబోధ కలుగును, దీనిచేత వాడీగ్వాగమంగు గాలి నిల్చును, మృగు లగువారు
ముత్త లగుదురు, ఇదే బద్ధపద్మాసనము, ఇదే ముక్తపద్మాసనము.

యో గా స న ము.

క. యోగవటజానుయుగసగ, యోగంబునఁ బదశలంబు లుగ్వి నిలిపి నో

నీగిన కరముల నుండిన, యోగాసన మంగ్రు దీని యోగవిధియులే.

తా వాంఛదండము మోకాళ్ళక్రింద నుంచుకొని పాదములను నేలపయి నిలిపి నొడలనడుమ
చేతులఁ జొనిపి పిక్కలఁబట్టుకొని ఆత్మానలోకనముఁ జేయుచుండెనేని యోగ శాస్త్రవేగులు దీనిని
యోగాసన మందు రని తాత్పర్యము.

కూర్తా స న ము

క. వీడఁబడిన గుల్ఫంబులు, గూడఁగ సంధించి పట్టి గుద మలనవఁగా

బీడించినఁ కూర్తాసన, మీడితమతి నెఱుఁగుదురు యమింగ్రులు దీనిన.

తా ఆధారమునకు వుభయపార్శ్వములయందు రెండుకాళ్ళరుదిరులు వాత్తించి నిక్కిచక్కఁగా
గూర్చుండెనేని కూర్మాసన మని తాత్పర్యము.

ఉత్థాన కూర్తా స న ము.

తే. కుక్కుటాసనబంధంబుఁ గూర్చినట్టి, కరయుగంబుల మెల్లనఁ గంధరంబు

బంధనముఁ జేసి వెలికిలఁ బడిన కూర్తా మట్ల వడఁగ ముత్థానకూర్తాసనంబు.

తా. కుక్కుటాసనస్థుడై యుండి రెండుచేతులతో కంఠమును పట్టుకొని కూర్మమువలె వెలికిలఁ
బడి యుండెనేని యుత్థానకూర్మాసన మని తాత్పర్యము

తే. జరరవహ్ని వర్ధిలఁ జేయు జగతి నట్టి, సాధకునకు నాహారంబు సంగ్రహింప
జను బహుళముగ నల్పభోజనముచేత, ననిలవేగంబు విడిపించు నశనితనువు.

తా ఈ యాసనము ప్రతిదినము యామమాత్ర మభ్యాసము చేయుచుండిన మూడు నెలలకు పిదప
వలిపలితవిరహితాంగుండును మృత్యుంజయుండు నగును, శ్లో నాభిస్థానే వసే దగ్నిః హృదిస్థానే దివా
కర । భూమధ్యేవ సతి శ్చంద్రః చంద్రాగ్రేచ వసే నృపః తా తలక్రిందుగ నిలిచి భూమధ్యమందలి
చిద్బిందువును చూచుచుండెనేని కపాలాసన మనుట

ము క్తా స న ము.

క. పదగుల్ఫంబున గుదముం, గదియంగా నిల్చి యంకగతమై యుండం
బద మొకటి సంఘటించిన, నది ముక్తాసన మవక్ర మగు మేసమరన్.

తా ఎడమకాలిమడిమిచే మూలాధారమును గప్పి కుడియడుగు నెడమనొడమీడ నుంచిన అది
ముక్తాసన మగును

టి ట్టి భా స న ము.

క. వెలికిల జరణతలంబులు, దలమీడం జేర్చి ధరణితలమున నిలుపం
గలిగెడు నట్లుగఁ గరములు, నలవశ్చిమ మెత్త ట్టిభాసన మయ్యెన్.

తా పాదములు వెలికిల నుండ శిరస్సుపైఁ గదియించి చేతులతోఁ బూనికగా నిలిచి వెనుకటి
భాగము పైకెత్తఁగా ట్టిభాసన మగును

వ శ్చి మ తా ను వా స న ము.

చ. పదముల భూమి దండ మురభాతిగఁ జాచి కరాంగుళంబులన్

బదయుగళాగ్రము ల్బిగియఁబట్టి లలాటము జానుయుగ్మముం

బదిలముగా ఘటించ నిది వశ్చిమతానము దీన రోగము

ల్గదియవు పశ్చిమంబునను గారి యగున్ జరరాగ్నికార్యముల్.

తా. నేలమీడ రెండుకాళ్లు చక్కగాఁ జాచి రెండుకాళ్ళబొటనజేళ్లు రెండుచేతులఁ బట్టికొని
మోఁకాళ్ళమీద లలాట ముంచెనేని పశ్చిమతానవాసనము ఇందున వాయువు పశ్చిమమార్గముగా నడు
చుటవలన జరరాగ్ని ప్రజ్వరిల్లి కడుపుపల్చనై రోగములు నశించు ననుట

పూ ర్వ తా ను వా స న ము.

తే. వరుస మీఁగాళ్లు నేలమోపంగమడిచి, మడిమలును బిటుదులునుగూర్చి మస్తకంబు

నడుముఁగరకూర్పరంబుల నదిమిమోపి, నడుమెగయనున్నఁ బూర్వతానంబటండ్రు.

తా. కాలిజేళ్లు మడిచి భూమిమీడ నిల్చి మడమలును పిటుదులును జేర్చి శిరస్సును చేతుల
తోడను నడుమును మోజేతుతోడను అదిమిపట్టుకొని నడుమును నిక్కించిన పూర్వతానవాసనమనుట.

ల ర్భ కా స న ము.

మ. పదతలము ల్ధరాతలముపైఁ గడుడగ్గఱ నిల్చి లోదొడల్

గదిసినజంఘలు న్నజీలలాటము మోపిన జానుయుగ్మమున్

బ్రదులక యుండు హస్తసరిపీడితజానువు గల్గి యుండె.

నిది యగు సర్భకాసన మహీనసుఖాస్పద ముప్ర సగయుములే.

తా పిఱుగులు క్రిందమాపి గొంతుగూర్చుండి మూకాళ్లను చేతులతో బట్టి పట్టుకొనిన అర్భకాసనము, ఇది యశ్యంతసుఖాస్పద మనుట.

కా మ ద హ నా స న ము.

చ. అవనితలంబుఁ బొందఁగ బదాంగుశమూలము లోన నిల్చి జా

నువులు నభఃస్థలంబు నన నూర్కొన శార్ణియుగంబు యానియు.

దప్రలఁగ యోగదండఘటనాస్థితి హస్తలంబు లుండె.

నవిగళ మైన కామదహనాసనమం ద్రది యోగతత్త్వములే

తా మునివ్రేళ్ళ నేలమీద నిల్చి మూకాళ్లక్రిందనూనక పిఱుగులు మడిమలు లోగయున క్రింది హంసదండములమీదఁ జీతుల నూని నిక్కి భూమిధ్యాలోకము వలెను గున్న యోగకాంత్ర వేగులు కామదహనాసన మని పల్కుదు రనుట

ఈ యోగాసనములను పారమ గ్రహదీపికయంగు విశేషముగా గాచిగొన నగును.

ప్రాణాయామ లక్షణము.

తే. ప్రణవపంచాక్షరాష్టాక్షరాదికముల, మాత్రగాఁ జేసి పూరక మాత్రలకును

రెట్టి కుంభకమున నిల్చి రేచకంబు, నాడిశోధన మట్లు చేయంగవలయు.

తే సోముదెన గాలి గొనుచు నుషుమ్మఁ బట్టి, సూర్యుడెన విడి క్రమ్మఱ సూర్యులని

పింగళంబున గొని పట్టి పీదకు సిగుడ, విడువవలయు యుభయ క్తి నుపగ కపును.

తా ఓంకారము పంచాక్షరము అష్టాక్షరము మొదలగు మంత్రములలో ఒక్క మంత్రమును ఒక్క మాత్రగా చేసి పూరకమందు నిర్ణయము లగు మాత్రలకంటె రెట్టిగా కుంభకమునంగు నిలిపి రేచకమునంగు పూరకమందలి మాత్రలలో సగము నిర్ణయించి నుషుమ్మ నాడియందలి వింతలను గాడవలయును; మఱియు, యెడమముక్కున ప్రాణవాయువును పూరించి నుషుమ్మయంగు నిల్చి కుడిముక్కున విడిది కురల కుడిముక్కున పూరించి నుషుమ్మయందు నిల్చి యెడమముక్కున విడుచుచు నీతీరున నెల్లప్పుడు యథా క్తిగ ప్రాణాయామము చేయుచు నుండవలయు ననుట. ఈ ప్రాణాయామము, ప్రాకృతి మనః కైకృత మనియు, కుంభక మనియు త్రివిధము. అంగు నేటిదినముసూర్యోదయము మొదలు రేపటి దయమువఱకు మూలాధారకమలంబున గణపతికి ఆఱునూర్లును, స్వాధిష్ఠానకమలమున బ్రహ్మ వేలును, మణిపూరకకమలంబున విష్ణుదేవునకు ఆఱువేలును, అశాహతకమలంబున గుగ్రునకు విశుద్ధకమలంబున నీశ్వరనకు సహస్రంబును, అర్జీయకమలంబున సుగాళివునకు సహస్రంబున రతింబున గురువునకు సహస్రంబును అజపాగామత్రీగుంధ్రజపమును సమర్పించుట ప్రాకృ మము, రేచక పూరక కుంభకక్రమములచేత తొలఁత అభస్సంగారము గల ప్రాణవాసి పూర్ధ్వసంచారము గల యపానమును, నెనుక అపానమందు ప్రాణమును చేర్చుట కైకృత మము, మూలబంధ పుడ్యాణబంధ బాలంధరబంధములను గావించి రేచక పూరకములను నిలిపి పానములను రింటిని రేపగ లొక్కఁకొక్క నిలుపుట కుంభకప్రాణాయామము, రేచక మనఁగా ప్రా.

వాయువును మూలాధారమునుండి బ్రహ్మరంధ్రపర్యంతము సుషుమ్నానాళద్వారముగ నుత్థాపనము చేయుట, పూరక మనఁగా బ్రహ్మరంధ్రపర్యంతము రేచించినవాయువును మరల సుషుమ్నానాళద్వారముగ మూలాధారమునఁ జేర్చుట, కుంభక మనఁగా రేచించిన వాయువును బ్రహ్మరంధ్రచుంగు మాత్రా సంఖ్యగ నిలుపుట, ఇడే యూర్ధ్వకుంభకము, పూరించినవాయువును మాత్రా సంఖ్యగ మూలాధారమున నిలుపుట ఆధోకుంభకము

బంధత్రయవివరణము.

తే. గుహ్యమున వామపాదంబుఁ గార్చి యితర, పాదమూలము నాభినిఁ బరగఁ జూచుక
మూరముననుజేర్చ నివిబాధవగ్గులండు, ఆర్యనుతపీనిఁ దెలియుమీవాత్మ మంగు.

క. మడమను యోనిస్థానము, విడువక బంధించి యూర్ధ్వవీధి కపానుఁ
పడి నాకుంచనమునఁ గొని, పడ నాకర్నింప మూలబంధం బయ్యెన్.

తే. కృత్రిమము లేక నాభికి గ్రిందు మీఁదు, బలిమిమై బాధనము సేయఁజలయు దీనిఁ
బంధయోగీంద్రు లుడ్యాణబంధ మండు, బంధములొన నుత్తమం బుగ్రుదీసి.

తే. కంఠ మాకుంచనము సేసి కడుదృఢముగ

హృదయమునఁ జూచుకము నిల్ప సిదియ కాదె

భవ్యజాలంధరాభిఖ్య బంధ మూర్ధ్వ

భాగమున నున్న యమృతనిబంధకంబు.

వ. ఆంఘ్రిమూలమున మూలాధారచక్రంబుఁ బీడించి బ్రాణంబు బిగియఁబట్టి—అని వచనము సాగ భాగవతాది గ్రంథములలోఁ జెప్పఁబడియున్నది గనుక గుడగుహ్యములయం దపానునిసంఘాగ మిగులవలన నెడమవడిమచేత గుడస్థానమును బంధించుటయే మూలబంధము, కుడిమడిమచేత నాభిని బంధించుట ఊడాణబంధము, గడ్డము తొమ్మునందుంచుటే జాలంధరబంధము, ఈ బంధత్రయమంగు నుస్థికుల్ల హఠ యోగసిద్ధి గల యోగీంద్రులు వార్ధిక్యాది వ్యాధి పృథ్వీభ గుములు లేక మోక్షసామ్యాగ్ర్యపట్టిభద్రులయి యుందురు, ఇది సత్యము.

సమాధి లక్షణము.

చుట్టఁ

సమాధి-సవికల్పక మని నిర్వికల్పక మని ద్వివిధము, అందు సవికల్పకము దృశ్యానువిద్ధసవికల్పకమని

సవికల్పకమని యిరుతెఱుఁగులు కలది యగును, ఈరెండును నిర్వికల్ప మొక్కటియును గూడి

తే. వరుసలయ్యెను, ఈమూఁడును బాహ్యంతరభేదములచేత బాహ్యదృశ్యానువిద్ధసవికల్పకసమాధి

నడుమహ్యనిర్వికల్పకసమాధి యనియు ఆంతరదృశ్యానువిద్ధసవికల్పకసమాధి యనియు ఆంతరశబ్దాను

తా సమాధి యనియు ఆంతరనిర్వికల్పకసమాధి యనియు అఱవిధములు

తోడను నడగానుపించు నెల్లచిదాభాస, కళలు తనకు వేఱు గా వటంచుఁ

యి తెలివి నెపుడుఁ దెలియుట బాహ్యదృ, శ్యానువిద్ధ మనఁగ నలరు వత్స.

మ. రతిర మగు ద్విదళంబున, వింతగఁ జూపట్టుకళల వీక్షించుచుఁ దా

నెంతన మందుచు నుండుట, యంతర్దృశ్యానువిద్ధ మనఁబడు సుముతీ.

తే. బాహ్యమునఁ బెక్కుగా వినఁబడెడి శబ్ద, తతులఁ దెలిసెను నలివియె నొ నటించుఁ
దెలిసె యానందరసమునఁ దేలు చుంటు, బాహ్య శబ్దమునకు నై పరఁగు వత్తు.

క. అంతర్వృత్తము, భంగమున, సంగతి మొగి మ్రాయు ప్రణవశబ్దముల నా
ద్యంతము విను తనఁ దెలియుట, అంతర్వృత్తమునకు నై పరఁగు వత్తు.

ఆ. బాహ్యదృశ్యశబ్దపటాంబుగిను నాత్తు, గనుట బాహ్యసిద్ధిగల్గుచుండు
రథదృశ్యశబ్దరాశిఁ గన్గొను నాత్తు, గనుట బాహ్యసిద్ధిగల్గుచుండు.

మఱియొకవిధ మగు ప్రాణాయామము, తుడిముక్కు ఇడ యిడ నూత్యనాడి, యడచుముక్కు-
పింగళ యిడ చంద్రనాడి, వీరియంగు సంచరించు ప్రాణవాయువును బ్రహ్మగీత మైన ప్రణవమందలి
అకారణ కారమ కారములను ముఱిగి మూడుమాత్రులను గాఁ జేసికొని వానిలో అకారముచేత నూత్యనాడిని
పండ్రెండుమాత్రుల కాలమును, మకారముచేత చంద్రనాడిని పగియూలుమాత్రుల కాలమును పూరించి
అకారముచేత రెండునాడులను చేర్చి పదిమాత్రుల కాలము నున్నప్పుడుండు తుంభిగిచి పదవ నడినాళంబు
చేత క్రమంబుగా పూరించుట ప్రాణాయామము, ఇట్లు బాల నామాగ యావన వృద్ధ నిమ్మల నెగు చేర్చి
గల ప్రాతః కాలము మధ్యాహ్న కాలము సాయం కాలము అర్ధరాత్ర కాలము వీని నుండు ప్రతిదినమున ప్రతి
వేళను ఇరువదిమార్లు తప్పక ప్రాణాయామము చేయుచుండేనేని వాయువు స్థిరపడి వెనుక నేలకుంధి
మునకు మార్గ మగును. ఈ ప్రాణాయామలక్షణము లనేకవిధములుగా నుండును గావున గురూపదేశమున
దెలిసికొనవలయును.

ప్రత్యాహార లక్షణము.

వర్ణరూప భవనిరూపము లయిన సకలశబ్దములను వినుట, మృగువు కలిగియు శిశ్నుము శీతలము మొద
లగు స్పర్శములను తెలిసికొనుట, పొట్టి చీగుగు లావు స్పృశము నలుపు నలుపు ఎలుపు ఎలుపు అటుపచ్చి
మిశ్రము లని పదివిధము లయిన రూపములను జూచుట, శుష్క పులుసు తాళము తీగ దేగు వగలు అను
మద్రసములను యెలుఁగుట, మగింధ గుర్గంధ మిశ్రగంధములను మూర్కొనుట, మశబ్దములను అపశబ్దము
లను పలుకుట, ఇచ్చుట పుచ్చుకొనుట లోనగు పనులను జేయుట, నడుచుట ఎరుగుట పగు గొట్టుట మొద
లగు పనులను గావించుట, మలవిసర్జనము చేయుట, మగతాడుల చేత నానందించుట, సంగీయించుట,
నిశ్చయించుట, చంచలించుట, అభిమానించుట అను గుణములనుండి శ్రోత్రము శ్వక్తు, చక్షువు
జిహ్వ ఘ్రాణము వాక్కు వాస్తవ పాదము వాయువు గుప్త్యము అనెడు పదునాతింగిరిగుములను
త్రిప్పుట ప్రత్యాహారము.

ధ్యాన లక్షణము.

క. మానసకమలమునందును, శ్రీనారాయణునిమూర్తిఁ జింతించుచు నొ
ధ్యానము నేయుట సగుణ, ధ్యానం బని యండు సుజను లమలవివేకా.

సీ. కమలాసనస్థుఁడై కాయంబు నిక్కించి, కరము లూగులఁ జేర్చి గనులు మూసి
దేహేంద్రియ ప్రాణధీమనాదికి టుల్లి, దృశ్య మే గాను తద్దృక్కు నేను
దృశ్య మే గాను తద్దృక్కు నే ననువృత్తి, దృశ్యంబ కానఁ దద్దృక్కు నేన
యని విజాతిప్రత్యయనివృత్తిగా నహ, తిప్రత్యయప్రవృత్తిక్రమమున

తే. నాత్మదా నైనయందాఁక నయ్యశేష, దృశ్యదృగ్వృత్తులను నిషేధించుకొనుచు
ననిశ మాత్మావలోకన మందు చుంటు, నిర్గుణధ్యాన మనఁ జెల్లు నిర్మలాత్మ.

తా. ధ్యానము సగుణధ్యానము నిర్గుణధ్యానము అని రెండువిధములు, అంగు హృదయపద్మమందు
తటస్థబ్రతుణస్వరూపుఁ డయిన విరాట్పురుషుని నిలిపి మనస్సుచేత సమస్తవస్తువులను గల్పించి షోడశోప
చారములను చేసి ధ్యానించుటయే సగుణధ్యానము, పద్మాసనంబున నుండి శరీరంబు నిక్కించి హస్తం
బులను తొడలపై నుంచి నేత్రములు మూసి స్థూలనూత్మకారణశరీరములను పదునాల్గింద్రియంబులను
దశవిధప్రాణంబులను దృశ్యములు, ఆ జేహేంద్రియప్రాణంబులు నేఁ గాను, వీనిని వీక్షించు సాక్షిని,
సాక్షిని నేననెడు వృత్తియును దృశ్యమే గనుక ఆ వృత్తిని జూచు సాక్షిని అని మాయాకల్పితము లై
విజాతీయము లగు యుష్మత్ప్రీతీతిప్రత్యయగోచరాదు లనెడు బహిర్దృశ్యములను సజాతీయము లగు
అస్మత్ప్రీతీతిప్రత్యయగోచరాదు లనెడి యాంతర్దృశ్యములను ఆ దృశ్యములకు సాక్షి ననెడువృత్తిని నిషే
ధించుచు సత్యజ్ఞానానందనిర్మలాఖండస్వరూపమై సర్వదృశ్యగు పగబ్రహ్మము తా ననెడు దృఢము
గలుగుదాఁక యెల్లప్పుడూ నిర్వికల్పబ్రహ్మానిష్ఠ గలిగి యుండుటే నిర్గుణధ్యానము

ధా రణా లక్షణము.

మూలాధారము స్వాధిష్ఠానము మణిపూరకము అనాహతము విశుద్ధము ఆశ్లేషము సహస్రారము
అనెడు కమలములయందు వానికి నధిదేవత లైన గణపతి బ్రహ్మ విష్ణు రుద్ర యాశ్వర సదాశివ గురు
చరణములను అక్కడక్కడ ధ్యానించునపుడు మనస్సును నిలుపుటే ధారణాయోగము, ప్రత్యగాత్మ
నైన నేనే పరమాత్మను ఆ పరమాత్మయే ప్రత్యగాత్మ అని నిష్ఠ చేయుచుండుటే సమాధి, అని ఈవిధముగ
అభ్యాసయోగము యోనిమిదంగములు కలిగియుండును, అది చిత్తపరిపాకము లేనివారికి తగినది, మిక్కిలి
కష్టతర మైనది, మఱియు యీ యభ్యాసయోగమును వాడుక చేసినవారికి అజిమాద్యష్టవిధైశ్వర్యముల
నిచ్చును, బ్రహ్మజ్ఞానమును వృద్ధిబొందించును, చిత్తపరిపాకము గలవారికి జీవేశ్వరైశ్వర్యజ్ఞానము నిచ్చును,
అతిసులభ మైన జ్ఞానయోగమే రాజయోగ మని చెప్పబడును, ఈ యభ్యాసయోగ జ్ఞానయోగసిద్ధికి
శ్రీరామునిపాదారవిందములయందు భక్తి గలిగియుండుటే కారణము అని తాత్పర్యము, ఈ తాత్పర్యమం
దుదాహరింపఁబడిన పద్యములు శుకచరిత్రము, శివయోగసారముగ్రంథములయందలివిని యెఱుంగవలయును.

అష్టైశ్వర్యము ల వివరణము.

సీ. అణుజంతువులయందు నణువై చరించుట, లణిమావావ్యయైశ్వర్య మలఘుచరిత
యబ్జజాండాదిమహాన్తహుం డై యుంట, మహిమాఖ్యభూతి నిర్మలవిచార
బ్రహ్మాండమునకంటె భారమై యుండుట, గరిమాఖ్యసంపత్తి కలుషదూర
యమరాద్రినదృశుఁడై శయతీసూక్ష్మగతినుంట, లఘిమావిభూతినల్లలితహృదయ
తే. వాంఛితార్థావలంబనావాప్తి ప్రాప్తి, గగనగమనాదిసిద్ధి ప్రాకామ్య మర్క
శశిముఖనియామకత్వ మీశత్వ మఖిల, జీవవశ్యప్రవృత్తి వశిత్వ మనఘ.

తా. అణుప్రమాణము లైన ప్రాణులయందు పరమాణుప్రమాణుఁ డై యుండుట అణిమ, బ్రహ్మ
విష్ణు రుద్ర మహేశ్వర సదాశివ విరాట్పురుషాండములకంటె పెద్దవాఁడై యుండుట మహిమ, బ్రహ్మ
ద్యంధములకంటె భారమై యుండుట గరిమ, మేరువంతటిబగువు గలిగి యుండి దూదిలేకుంపటే తేలి

కయై యుండుట లభిమ, ఇచ్చపదార్థములను లభింపజేసికొనుట ప్రా పి, గగనగమనాదిసిద్ధి ప్రాకా
మ్యము, నూర్య చంద్ర మహేంద్ర ఉపేంద్ర అగ్నిప్రముఖదేవతలను పనులలో నియమించుట యాశ
త్వము, సకలజంతువులను వశము చేసికొనుట వశత్వము.

శా ప్రత్యక్షౌపగమంబుః బావనము సరభ్యాసంబు గావింపఁగా
నత్యంతోరుసుఖంబు ధర్మముతిగురహ్యాం బుత్తమం శాద్యముక్
సత్యం బాగమసిద్ధ మాదిమునిరాట్సంస్తుత్యము నేద్యముక్
నిత్యానందము రాజయోగము మహానిర్వాణమార్గం బగున్.

౫౭

టీక. ప్రత్యక్షౌపగమంబు—ప్రత్యక్ష = కనబడునట్టి జగత్తును, ఆపగమంబు = కనబడకయుండఁ
జేయునదియు, పావనమును = మహాపవిత్ర మైనదియు, అభ్యాసంబుఁ గావింపఁ గాక = శ్రవణ మనన నిగి
ధ్యాసములచేత నలవాటుచేయఁగా, అత్యంతోరుసుఖంబు—అత్యంత = మిక్కిలి, ఉరు=మిక్కుట మైన,
సుఖంబు = నిమ్మశమును గలిగించునదియు, ధర్మము = పుణ్యరూప మైనదియు, అతిగుహ్యంబు = మిగుల
రహస్య మైనదియు, ఉత్తమంబు = ఉత్కృష్ట మైనదియు, ఆద్యమును = అవాదిసిద్ధ మైనదియు,
సత్యంబు = త్రికాలములయందుఁ గలదియు, ఆగమసిద్ధము—ఆగమ = కామికాది వాతూలాంశాన్వయింశ
స్మహాగమములయందు, సిద్ధము = ప్రతిపాదింపఁబడినదియు, ఆదిమునిరాట్సంస్తుత్యముక్—ఆదిముని = పురా
తను లగు సనకాదిమునులకు—లేక అగస్త్యాదిమునులకు, రాట్ = ప్రభువు లైన - అనఁగా గురువు లైన
దక్షిణామూర్తి వాయుగ్రీవులచేత, సంస్తుత్యముక్ = కొనియాడఁదగినదియును, నేద్యముక్ = మోక్షపేక్ష
గలవారిచేత తెలుఁగఁదగినదియును, నిత్యానందము—నిత్య=సార్వకాలిక మయిన, ఆనందము = సుఖమును
గలగఁజేయునట్టిదియును నయిన, రాజయోగము = జ్ఞానయోగము, మహానిర్వాణమార్గంబు = ఘన మగు
మోక్షమార్గము, అగున్ = అవును.

తా. ఓ అంజనేయా ! కంటికి కనబడు జగత్తును పరబ్రహ్మ మని తోఁపఁ జేయునదియును, మహా
పవిత్ర మైనదియును, శ్రవణ మనన నిగి ధ్యాసములచేత అలవాటు చేయువారికి నిమ్మశమును గలగఁగియు
నదియును, పుణ్యరూప మైనదియును, మిగుల రహస్య మయినదియును, అన్నియోగములలో శ్రేష్ఠ మయి
నదియును, బ్రహ్మసృష్టికి పూర్వము మొదలుకొని యున్నదియును, కామికము మొదలయిన యిరువది
యేనిమిది ఆగమములచేత ప్రతిపాదింపఁబడినదియును, పురాతను లయిన సనకసునందన సనత్కుమార సున
త్సుజాత నారదాదిదేవర్షులకు గురు వైన వాయుగ్రీవులచేతను అగస్త్యాదిబ్రహ్మర్షులకు గురు వైన
దక్షిణామూర్తిచేతను పొందఁదగినదియును, మోక్షపేక్ష గలవారిచేత తెలుసుకొనఁదగినదియును, ఎల్లప్పు
డును బ్రహ్మానందము గలగఁజేయునదియును అయిన రాజయోగము మోక్షమును పొందింప ముఖ్యమార్గ
మని తాత్పర్యము.

ఆ. రాజగుహ్య మైన రాజయోగంబును, శ్రద్ధధాను లగుచు శ జనము లెల్ల
సంశ్రయింప లేక శ సంసారవనధిలో, మునుంగు చుండుదురు విరేమూఢు లగుచు.

టీక. జనములెల్ల = జనులందఱును, శ్రద్ధధానులగుచు = భక్తి గలవారై, రాజగుహ్య మైన =
అతిగోప్య మైన, రాజయోగంబు = జ్ఞానయోగమును, సంశ్రయింపలేక = అనుసరింపఁజాలక, విరేమూఢు
లగుచు = మిగుల తెలివి లేనివారై, సంసారవనధిలో = సంసార సాగరమందు, మునుంగు చుండుదురు =
మగ్ను లగుచుండురు.

తా ఓ ఆంజనేయా! సకలజనులను అక్కట గలిగి మిక్కిలి రహస్యమైన రాజయోగమును వేడుకతో వాడుక చేయఁజాలక తెలివిమాలి జననమరణాదులుగల సంసారసాగరమున మునిగి యిగు మలుపడు చుండు రని తాత్పర్యము

క. ఈ రాజయోగమార్గం, బీరేశుజగంబులందు ర నెవ్వ రెఱుంగ గా

త్తారామలపదపాంగా, పారకృపాయుక్తులైన ర భక్తులు గక్కన్.

౮౯

టీక ఈ రాజయోగమార్గంబు = ఈ విజ్ఞానయోగసరణిని, ఈ రేశుజగంబులందు = పగుసాలుగు లోకములయందు, అత్మారామ = సర్వజంతువులయం దంతర్యామియై శ్రీడిండు చెన్న పరమాత్ముని యొక్క, లసత్ = ప్రకాశించెడి, అపాంగ = కడగంటిచూపుయొక్క, అపార = మితి లేని, కృపాయుక్తులు = దయాసమేతులు, ఐనట్టి భక్తులు = ఐనట్టి భక్తజనులు, తక్కన్ = వినగా, ఎవ్వరెఱుంగరు = ఒకరును దెలియఁజాలరు.

తా ఓ ఆంజనేయా! ఈ రాజయోగమార్గమును పగుసాలుగులోకములలో బ్రహ్మనిష్ఠ గల విజ్ఞాను లెఱుంగుదురు గాని యితరు లెఱుంగ రని తాత్పర్యము

తే. రాజయోగంబు ముక్తికి ర రాజపథము, రాజగుహ్యంబు పరిపూర్ణ ర గాజవిద్య యాదియు మూఁడువిధంబుల ర నలరుచుండు, సాంఖ్యతారక పరమహంస మునింగు.

టీక. రాజయోగంబు = విజ్ఞానయోగము, ముక్తికి = మోక్షమునకు, రాజపథము = రాజమార్గము వంటిది, రాజగుహ్యంబు = మిగుల రహస్యమయినది, పరిపూర్ణ = శ్రేష్ఠమయినది, గాజవిద్య = వేదాది చతుర్దశవిద్యలకంటె-లేక మణివిద్య మహావిద్య చంద్రవిద్య అనంగవిద్య శ్రీవిద్య ఆత్మవిద్య ఇంద్ర విద్య షోడశీవిద్య కాదివిద్య సాదివిద్య మొదలగు పదునాలుగువిద్యలకంటె నుత్తమమైనది; అని యుక్ = ఆ రాజయోగము, సాంఖ్యతారకసదమనస్కములు-సాంఖ్య = సాంఖ్యయోగము, తారక = తారకయోగము, సత్ = శ్రేష్ఠమయిన, అమనస్కములు = అమనస్కయోగములు, అనంగ = అనునట్లు, మూఁడువిధంబులక్ = ముత్తైఱంగులుగా, అలరుచుండుక్ = శోభిల్లుచుండును.

తా. ఓ ఆంజనేయా! రాజయోగము మోక్షమును పొంద నవేత్తు గలవారికి గాజబీభినంజీదియును, మిగులగోప్యమయినదియును, అన్నియోగములలోను అన్నివిద్యలలోను శ్రేష్ఠమయినదియును అగును; మఱియు, నా రాజయోగము సాంఖ్యమనియు తారకమనియు అమనస్కమనియు మూఁడువిధములుగా నుండు నని తాత్పర్యము.

తే. తారకంబు మనశ్శుద్ధికారకంబు, సాంఖ్య మాత్మస్వరూపవిచారకంబు

అనుభవజ్ఞాన మమనస్కర మట్లు గాన, నాద్య మెఱిగింతు మొదల నిర వపధరింపు.

టీక. తారకంబు = అక్షిపురుషయోగము, మనశ్శుద్ధికారకంబు-మనః = ఉల్లముయొక్క, శుద్ధి = పరిశుద్ధతను, కారకంబు = చేయునట్టిది, సాంఖ్యము = సాంఖ్యయోగము, ఆత్మస్వరూపవిచారకంబు = ఆత్మస్వరూప = పరబ్రహ్మస్వరూపముయొక్క, విచారకంబు = పరిశీలన చేయునట్టిది, అమనస్కము = అమనస్కయోగము, అనుభవజ్ఞానము = సాక్షాత్కారజ్ఞానము, అట్లుగావునక్ = అటుగనక, మొదలక్ = ప్రథమమందు, అద్యము = మొదటి దయిన తారకయోగమును, ఎఱిగింతుక్ = దోధించెదను, నీవు = ఈవు, అవధరింపుము = వినుము.

తా. ఓ అంజనేయా ! తారకయోగము చునప్పుడు పరిశుద్ధము చేయునట్టిగియును, సాంఖ్యయోగము పగబ్రహ్మస్వరూపము యిట్టి దని తెలియపఱచునదియును, అమనస్కయోగము నీవే పరబ్రహ్మమని నిర్ణయించునదియును అగును, గనుక తొలిత తారకయోగమును తెలిపెదను విను నుని తాత్పర్యము.

ఉ. తారక ముద్భవాంబునిధితారక శ్ర మంబుజసంభవాదిబృం
దారకసన్నతం బఘవిదారక మంచితరాగరోషశం
హారకముం బ్రధానపరిహారక మాత్మనుఖానుభూతి వి
స్తారక మాగమాంతసువిచారక మై తనరారు మారుతీ.

౯౨

టీక. మారుతీ = అంజనేయా, తారకము = తారకయోగము, ఉద్భవాంబునిధితారకము = ఉద్భవ = జన్మపరంపర యనెడు, అంబునిధి = సముద్రము, తారకమును = దాటించునదియును, అంబుజ సంభవాది = బ్రహ్మ మొదలగు, గృంగారక = కేవలచేత, సన్నతంబు = పొగడఁ దగినదియును, అఘవిదారకము = అఘ = పాపములను, విదారకము = నశింపఁ జేయునదియును, అంచిత = పెప్పిద మగు, రాగ = కామమును, రోష = క్రోధమును, సంహారకము = అడఁచునదియును, ప్రధానపరి హారకమును = ప్రధాన = మూలప్రకృతిని - అనగా జ్ఞానమున, పరిహారకము = నొలఁగించునదియును, ఆత్మనుఖ = బ్రహ్మానందముయొక్క, అనుభూతి = అనుభవమును, విస్తారకము = వృద్ధి జొందించు నదియును, ఆగమాంతసువిచారకమై = ఆగమ = వేదములయొక్క, అంత = కడపటిభాగ మైన జ్ఞాన కాండముచేత, సువిచారకమై = చక్కగను విచారింపఁ దగినదియును, తనరారు = కప్పను

తా. ఓ మానుమంతుడా! తారకయోగము పుట్టుట గిట్టుట లనెడి అంబుజల సంసాగ చును సము ద్రమును దాటించునదియును, బ్రహ్మ విష్ణు రుద్రాదులచేత పొగడఁదగినదియును, బ్రహ్మహత్యోగి మహా పాపములను నశింపఁజేయునదియును, కామ క్రోధ లోభ మోహ మద మత్సర డంభాదిగుర్గుణములను నలహరించునదియును, నేను జీవుడననెడి అజ్ఞానమును తొలఁగించునదియును, పగబ్రహ్మము నేననెడు దివ్యజ్ఞానమువలనఁ గలిగిన నిరతికయానందమును వర్ధిల్లఁ జేయునదియును, వేదములకడపటి భాగ మైన జ్ఞానకాండముచేత విచారింపఁ దగినదియును అగు నని తాత్పర్యము.

తే. తారకయోగము దెలియఁగ, నేరక వేదాంతవాక్యశ్రీనికురుంబముచే

నూరక వాదించుచుఁ జెడు, వారికి మోక్షంబు గలదె శ్ర వాయుకు గూ గా. ౯౩

టీక. వాయుకుమారా = అంజనేయా, తారకయోగము = ప్రణవార్థానుసంధానమును, తెలియఁగనేరక = ఎఱుఁగఁజాలక, వేదాంతవాక్య = ఉపనిషద్వాక్యములయొక్క, నికురుంబముచే = గుంపుచేత, ఊరక = వ్యర్థముగా, వాదించుచు = తర్కించుచు, చెడువారికి = గ్రహ్య లగువారికి, మోక్షంబు గలదె = ముక్తి గలదా.

తా. ఓ మానుమంతుడా! తారకయోగనిష్ఠ లేక వేదాంతవాక్యార్థములను ప్రతిపాదించి వాగించుచు స్వేచ్ఛగా ప్రవర్తించువారికి సంసారదుఃఖరహితరూప మయినమోక్షము కలుగ దని తాత్పర్యము.

తే. రాజయోగంబుఁ బూని నిరంతరంబు, పట్టుగా నభ్యసింపంగఁ శ్ర బ్రాలుమాలి
కొన్ని వేదాంతయుక్తులు శ్ర గూడఁబెట్టి, పలుక నేర్చిన బ్రహ్మనుభవము గలదె.

టీక. రాజయోగంబు = అమనస్కయోగమును, పూని = ధరించి, నిరంతరంబు = సాగ్వకాలము, పట్టుగా = పూనికగా, అభ్యసింపంగ = శ్రవణ మనన నిది ధ్యానములచే నలవాటుచేయుటకు, ప్రాలు

మాలి = బద్ధగించి, కొన్ని వేదాంతయుక్తులు = కతిపయవేదాంతవాక్యచమత్కారములను, కూడఁబెట్టి = సంగ్రహించి, పలుకనేర్పినకొ = ప్రసంగింప నేర్చుకొనఁగానే, బ్రహ్మానుభవము = అహంబ్రహ్మాస్మి యనెడి ఆత్మానుభవము, కలదె = ఉన్నదా—అనఁగా లే దని భావము

తా ఓహనుమంతుడా! రాజయోగమును శ్రవణమనననిదిధ్యాసములచేత వాడుకచేయుటకు బద్ధగించి వేదాంతశాస్త్రమందలి యుక్తులను కొన్నిటిని కూర్చుకొని సభలలో ప్రసంగింప నేర్చుకొనఁగానే అహంబ్రహ్మాస్మి యను విజ్ఞానము గలిగి దుఃఖరహితము కానేర దని తాత్పర్యము.

సీ. దారుణగాఢాంధ్రకారం బడంగునే, వనుధవైః గృతదీపవార్తవలన
నాఁకొన్నమనుజునియాఁకలి దీటునే, ఘనసరసాన్నవర్ణనమువలన
నెఱిపేదవానిపేదఱికంబు వోవునే, ద్రవ్యప్రభావకీర్తనమువలన
రోగపీడితుని బలోరోగంబు దీటునే, కలితౌషధప్రసంగంబువలన

తే. జండిపడి బుద్ధి లో వెలి రి నిండి మిగుల, దట్ట మైనట్టి యజ్ఞానతమము దెగునె
తర్కితవిచిత్రశబ్దబోధంబువలన, ఫలితయోగానుభవదృష్టిరవలనఁ గాక. ౯౫

టీక వనుధవైక = భూమియందు, గృతదీపవార్తవలనకొ = కృత = చేయుబడిన, దీప = దీపియ
యొక్క, వార్తవలనకొ = వృత్తాంతమువలన—అనఁగా దీపపువృత్తాంతమును తెప్పినమాత్రముననే, దారుణ=
భయంకర మయిన, గాఢ = దట్ట మయిన, అంధకారంబు = చీకటి, అడంగునే=నశించువా, ఘన=అతి
శయ మైన, సరస = వడ్రసోపేత మైన, అన్న = వంటకముయొక్క, వర్ణనమువలనకొ = ప్రశంసవలన,
ఆకొన్న = తుదార్తుఁడైన, మనుజుని = మనుష్యునియొక్క, ఆకలి = తుద, తీగునే = అడఁగువా?
ద్రవ్య = ధనముయొక్క, ప్రభావ = మహత్వముయొక్క, కీర్తనమువలనకొ = స్తోత్రమువలన, నెఱిపేద
వాని = కడులేమిడి గలవానియొక్క, పేదఱికంబు = దారిద్ర్యము, వోవునే = తొలఁగువా? కలిత =
రమణీయము లయిన, ఔషధ = మందులయొక్క, ప్రసంగంబువలనకొ=మాహాత్మ్యప్రకటనమువలన, రోగ
పీడితుని = వ్యాధిగ్రస్తునియొక్క, బలోగంబు = గొప్పవ్యాధి, తీటునే=నివారణ నుగువా? జండిపడి=
మొండిపడి, బుద్ధి = అంతఃకరణముయొక్క, లోకొ = లోపలను, వెలికొ = వెలుపలను, నిండి=భరితమై,
మిగుల దట్టము = అతిసాంద్రము, వినట్టి యజ్ఞానతమము = విన యవివేక మనెడు కాణుచీకటి, ఫలిత=
లభ్య మైన, యోగ = ప్రత్యక్ష)హృక్యముయొక్క, అనుభవ=సాక్షాత్కార మగు, దృష్టివలనఁగాక=
లక్ష్యమువలనఁగాని, తర్కిత = ప్రతిపాదింపఁబడిన, విచిత్ర = అశ్చర్యతరములై, శబ్ద = వాగ్విసృంధణ
ములయొక్క, బోధంబువలనకొ = జ్ఞానమువలన, తెగునె = నశించువా.

తా ఓ ఆంజనేయుడా! దీపమును పెట్టక దీపముసంగతిని ప్రసంగించినమాత్రముననే కటికి
చీకటి నశింపనివిధమునను, వడ్రసోపేత మయిన అన్నమును పెట్టక ఆయన్నమును తీగడినమాత్రముననే
ఆకలిగొన్నవానియాకలి తీరనితీరునను, ధనము నియ్యకనే ధనమును స్తోత్రము చేసినమాత్రముననే నాటికి
కూటికి లేనివానిలేమిడి చెడిపోనట్టుగను, ఔషధము నియ్యక ఔషధములమహిమను చెప్పుటచేతనే
గొప్పవ్యాధితాద నివారణము కాని చొప్పునను, బ్రహ్మ వానా మస్మి యను సాక్షాత్కారజ్ఞాననిష్ఠ కలు
గక వేదాంతశాస్త్రప్రకరణప్రసంగమువలన జేపేంద్రియాదులు నేననెడు అజ్ఞానము నశింప దని తా.

యో గా భ్యా స ఫ ల ని రూ ప ణ ము.

క. యోగాభ్యాసమువలన న, దాగతి చిత్తేంద్రియములదర్పము లడఁగుకొ

రాగద్వేషాదులు చను, బాగుగ నాత్మకు సుఖానుభవముం గలుగున్. ౯౬

టిక్క యోగాభ్యాసమువలనక = రాజయోగముయొక్క వాడుకవలన, సగాగలి = ప్రాంత వాయువుయొక్కయు, చిత్తి = మనస్సుయొక్కయు, ఇంద్రియముల = జ్ఞానక ర్మేంద్రియములయొక్కయు, దర్పములు = గర్వములు, అదంగుక = తీగించును, రాగద్వేషములు = రాగము ద్వేషము మొదలగునవి, చనుక = తొలగును, బాగుక = లెస్సగా, అస్మికుక = తనవ, సుఖానుభవముక = బ్రహ్మానందానుభూతి, కలుగుక = లభించును.

తా ఓ అంజనేయా! రాజయోగమును వాడుక చేయుటవలన ప్రాణాగిరివాయువులయొక్కయు, జ్ఞానేంద్రియములు క ర్మేంద్రియములు అంతరింద్రియములు అనెను పగుశాలుగింద్రియములయొక్కయు, స్వేచ్ఛాప్రవర్తనములు నిలుచును, రాగము ద్వేషము కామము క్రోధము భోధము మోహము మదము మత్సరము ఈర్ష్య అనూయ దంధము దర్పము మొదలయిన గుర్గుణములు తొలగును, బ్రహ్మానందము తనకు గలుగును అని తాత్పర్యము.

వ. అట్లు గావున యోగాభ్యాసగు బు ముముక్షువున కవశ్యక ర్మవ్యం బట్లగుట దత్ప్రకారం బెఱింగించెద సావధానచిత్తుండ వై వినుము. ౯౮

టిక్క. అట్లు గావునక = అటుల బ్రహ్మానందానుభవము లభించునుగనుక, యోగాభ్యాసము = రాజయోగాభ్యాసము, ముముక్షువునకుక = ముక్షీచ్ఛ గలవానికిని, అవశ్యక ర్మవ్యంబు = ముఖ్యముగాఁ జేయుఁ దగినది, అట్లగుటక = అటు లావశ్యకముగాఁ జేయఁదగిన దగుటచేత, తత్ప్రకారంబు = ఆ రాజయోగాభ్యాసక్రమమును, ఎఱింగించెదక = తెలియఁజేసెదను, సావధానచిత్తుండ వై = నిశ్చలచిత్తుడవై, వినుము = ఆకర్ణింపుము.

తా. ఓ మానుమంతుడా! రాజయోగమును అట్లు వాడుక చేయుటవలన బ్రహ్మానందము కలుగును, మోక్షపేక్ష గలవాఁడు రాజయోగాభ్యాసమును అక్కఱతో జేయవలెను గనుక ఆ యోగాభ్యాసక్రమమును తెలిపెదను స్థిరబుద్ధితో విను మని సీతాదేవి పలిక నని తాత్పర్యము

యోగాభ్యాసులకు ముఖ్యములగు నాహారాదినియము.

చ. వనరును నేమియుండినసీవానికి మిక్కిలి వెక్కనంబుగాఁ

• దిని యెగఁబోయువానికిని దీనినినిద్దుర యెల్లప్రాప్త్యుండై

కొనఁబడి యుండువానికిని గొంకక రేపగ లొక్కరీతి మే

లొకని వసియించువానికి నరగోచరము ల్వరయోగలక్ష్యములే. ౯౯

టిక్క. వరయోగలక్ష్యములు—వర=మే లయిన, యోగ=రాజయోగముయొక్క, లక్ష్యములు=అనుసంధానములు, వనరుచుక = కృత్రుచాంద్రాయణాది వ్రతోపవాసములచేతఁ గలిగిపించుచు, ఏమియుండిననివానికిక = ఎద్దియును భుజింపనివానికిని, మిక్కిలి వెక్కనంబుగాక = అత్యధికముగా, తిని = భుజియించి, ఎగఁబోయువానికిక = నిట్టూర్పులు నిగుడ్చువానికిని, దీనినినిద్దుర=తఱుగనినిద్ర, ఎల్లప్రాప్త్యుక = సార్వకాలమును, వైకొనక = ఆవరింపఁగా, పడియుండువానికిక = శయనించి యుండువానికిని, గొంకక = భయపడక, రేపగలొక్కరీతిక = రాత్రిందివము లేకాకారముగ, మేలొకని వసియించువానికిక = కాగదూకత నొంది యుండువానికిని, అగోచరములు = కనఁబడవు = అనఁగా లభింప వసుట.

తా. ఓ మానుమంతుడా! కృత్రుచాంద్రాయణ శవరాత్రి ఏకాదశి గోకులవాత్సమి శ్రీరామనవమి మొదలైన వ్రతోపవాసములచేత కలిగిపించుచు యేమియును భుజింపనివానికిని, మిక్కిలి యెక్కువగా తిని

పుబ్బసబ్బలకు రాక యుండువానికిని, ప్రాద్దుపాడుచుటను ప్రాద్దుగుంతుటను యెఱుంగక నిద్దురమట్టు తో యేప్రాద్దును పరుండి యుండువానికిని, పగటియందును రాత్రియందును నిద్రయే లేక యుండువానికిని రాజయోగాను సంధానము లభింప దని తాత్పర్యము.

క. యుక్తాహారవిహారుడు, యుక్తస్వప్నావబోధుఁ డురుకర్మములకు

యుక్తవిచేష్టుం డగు ఘన, యుక్తున కగుఁ బరమరాజయోగము సుఖ మై. ౯౯

టీక. యుక్తాహారవిహారుడు—యుక్త=తగిన, ఆహార=భుక్తియును, విహారుడు = సంచారమును గలవాఁడును, యుక్తస్వప్నావబోధుఁడు—యుక్త = ఉచిత మైన, స్వప్న=నిద్రయును, అవబోధుఁడు= మెలఁకువ గలవాఁడును, ఉరుకర్మములకు—ఉరు = గొప్పలగు, కర్మములకు=వైదికలౌకికకర్మములయందు, యుక్తవిచేష్టుండు = మితముగాఁ బ్రవర్తించువాఁడును, అగు ఘనయుక్తునకు = ఐన యోగికి, పరమ రాజయోగము—పరమ = ఉత్తమ మయిన, రాజయోగము = జ్ఞానయోగము, సుఖమైన = ఆనందరూప మయినదై, అగుక = అవును

తా ఓ హనుమంతుఁడా! అతిసర్వత్రవర్ణయే తను శ్వాసముచేత మిత మైన భోజనమును సంచార మును నిద్రయును మెలఁకువయును వైదికలౌకికకర్మములయందు మితశ్రవ ర్తనమును కల మహాపురుషునకు రాజయోగానుసంధానము లభ్యమై ఆనందమును పొందించు నని తాత్పర్యము.

యో గ మ ర ల త్స ణ ము.

సీ. వితతమై విజనమై శ విమలమై సుఖమై పొ, సంగు వివిక్తదేశమ్మనందు

సమభూమియందు నిశ్చలముగా మిట్టుపల్లములు గాకుండఁ బేలవము గాఁగ

వరుసఁ గుశాజినవస్త్రంబు లనువుగాఁ, పఱచి యొప్పుగ వానినైఁ దిగముగ

బూని పద్మాసనాసీనుఁ డై యామీఁదఁ, గాయమధ్యమమును శ గళము శిరము

తే. జక్కగా నిక్కి దృక్కులు శ ముక్కుచెక్కిఁ

జిక్కఁ దక్కించి తక్కినదిక్కుఁ గనక

మిక్కిలి ద శేంద్రియంబుల శ స్రుక్కుఁ జేసి

ఫలితముగ యోగ మభ్యసింపంగవలయు

౧౦౦

టీక వితతమై = వికలమై, విజనమై = జనసూన్యమై, విమలమై = నిర్మలమై, సుఖమై = నిరుప ద్రవమై, పొసంగు = అనుకూలించునట్టి, వివిక్త = యోగశాస్త్రోక్తముగా నిర్ణయింపబడిన, జీశమ్మ నందుక = స్థలమందు, సమభూమియందు = సమానమగు నేలమీఁద, నిశ్చలముగా = చలనము లేనట్లే, మిట్టుపల్లములు గాకుండక = నిమ్నోన్నతములు గానియట్లు, పేలవముగాఁగక = మృదువుగాను, వరుసక = క్రమముగా, కుశాజినవస్త్రంబులు—కుశ = దర్భాసనము, అజిన=హరిణచర్మాసనము, వస్త్రంబులు = చేల ములును, అనువుగా = ఒప్పిదముగా, పఱచి = విస్తీర్ణముచేసి, ఒప్పుక = బాగుగా, వానినై = ఆదర్శకుశాజినవస్త్రములమీఁద, తిరముగ = స్థిరముగా, పూని = యత్నముతో, పద్మాసనాసీనుఁడై— పద్మాసన = పద్మాసనమందు, ఆసీనుఁడై = కూర్చుండి, ఆమీఁదక = అనంతరము, కాయమధ్యమమును = శరీరమధ్యభాగమును - అనఁగా నడుమును, గళముక = కంఠమును, శిరముక = తలను, చక్కగానిక్కి = వక్రతలేకుండ నెత్తి, దృక్కులు = చూపులను, ముక్కుచెక్కిక = నాసికామార్గమందు, చిక్కక = తగులు నట్లు, తక్కించి = కూర్చి, తక్కినదిక్కుఁగనక = నుటియొక్క దిక్కును బాడక, ద శేంద్రియంబు

లక్ = జ్ఞానకర్మేంద్రియములఁ బడింటిని, మిక్కిలి = అధికముగా, స్రుక్కజేసి = కృతఃపఃజేసి, సలి
తముగఁ = సిద్ధి యగునట్లు, యోగము = ప్రత్యక్ష ప్రాప్త్యమును, అభ్యసంపంగవలయుఁ = అలవాటు
చేయవలయును.

తా. ఓ ఆంజనేయా ! వికాలమై ననసంఛారము లేనిదై దుర్గంధము లేనిదై నల్లులు గోమలు చీరులు
మొదలగువాని ఉపద్రవము లేనిదై యోగకాస్త్రిక్తముగ నిర్ణయింపఁబడిన పుష్కల మొదలయిననాని
యందు సమానమైన నేలమీఁద కదలక యుండునట్లును మిట్టపల్లములు లేక యుండునట్లును ఒడ్డుగొనక
యుండునట్లును దర్భాసనము కృష్ణాజినము వస్త్రమును అనువుగా పఱచి వానిమీఁద స్థిగచిత్తము గలిగి
పద్మాసనముతోఁ గూర్చుండి నడుమును మెడను తలను చక్కగా నిక్కించి యేకలంఘనము లేక చూపు
లను కనుబొమలనడుమ నిలిపి బ్రహ్మనిష్ఠును సలుపవలయు నని తాత్పర్యము.

మ. యతేధీచిత్తమరుద్ద శేంద్రియతనుః వ్యాపారుః తై మాసి మై

హతకామాదివికారుః తై గతభయుంః తై బ్రహ్మచారివ్రత

స్థితుః తై శాంతమనస్కుః తై స్వగురుమూర్తిప్రోక్షలక్ష్యాధిసం

గతి యామద్వయ మభ్యసంపదగు యోగం బాచిసోద్యోగుః తై. ౧౦౧

టీక యత = నియమింపఁబడిన, ధీ = బుద్ధియొక్కయు, చిత్త = మనస్సుయొక్కయు, మరుత్ =
ప్రాణాదివాయువులయొక్కయు, ద శేంద్రియ = జ్ఞానకర్మేంద్రియములయొక్కయు, తను = శరీరముల
యొక్కయు, వ్యాపారుః = వృత్తులు గలవాఁడై, మాసి = తూష్ణింభానవ్రతము గలవాఁడై, హత
కామాదివికారుఁడై = హత = కోట్టఁబడిన, కామ = కోరికయ, ఆది = మొదలగు, వికారుఁడై = వికృతచేష్టలు
గలవాఁడై, గతభయుంఁడై = పోగొట్టఁబడిన తాపత్రయమువలన భీతి గలవాఁడై, బ్రహ్మచారివ్రతస్థితుఁడై =
గురుశుక్రూషా భిక్షా భోజనాది బ్రహ్మచర్యాశ్రమలక్షణములు గలవాఁడై, శాంతమనస్కుంఁడై = గల సమా
నునివిహీన మైన యుల్లము గలవాఁడై, స్వగురుమూర్తి = తనదేవతనిచేత, ప్రోక్ష = ఉపదేశింపఁబడిన,
లక్ష్య = అంతర్లక్ష్యముయొక్క, అర్థ = వస్తువుయొక్క, సంగతిఁ = మాటమిచేత, యోగంబు = నిష్ఠను,
అంచితోద్యోగుఁడై = అంచిత = శ్రీష్ఠమైన, ఉద్యోగుఁడై = యత్నము గలవాఁడై, యామద్వయము =
రెండుజాములు, అభ్యసంపదగుఁ = వాడుక చేయఁ దగును.

తా. ఓ ఆంజనేయా ! మనోబుద్ధిచిత్తాహంకారము లను జ్ఞానేంద్రియ కర్మేంద్రియములను బయ్యగది
ప్రాణాదిపంచవాయువులను వశము చేసికొని శరీరవికారముల నణచి మోనవ్రతము గలిగి కామ శ్రోధ
లోభ మోహ మద మత్సరములగుర్దుణములను నశింపజేసి ఆధ్యాత్మిక ఆధిభౌతిక ఆధిదైవిక తాపముల
వలని భీతి లేక గురుశుక్రూషా భిక్షా భోజనాది బ్రహ్మచర్యాశ్రమలక్షణములు గలిగి మనస్సును నెమ్మదిగా
పఱచికొని తనదేవతనిచేత మపదేశింపఁబడిన అంతర్లక్ష్యమందు నిలిచి అందుఁ దోచిన పరమశివయందు
శుద్ధసత్త్వవృత్తి గల తనమనస్సును చేర్చి రెండుజాములు నిష్ఠ సలుపవలయు నని తాత్పర్యము.

క. మారుతి యీనియమంబులు, తారక సాంఖ్యామనస్కతత్పరులకు సా

ధారణము లగుచు వెలయుం, దారకయోగుల కతిప్రసాదము లందున్. ౧౦౨

టీక. మారుతి = హనుమంతుఁడా ! ఈనియమంబులు = ఈ పూర్వోక్తనిర్ణయములు, తారకసాం
ఖ్యామనస్కతత్పరులకుఁ = తారకము సాంఖ్యము అమనస్కము లనెడి యోగములయందు దాగుక్తి గల
వారికి, సాధారణము లగుచుఁ = సామాన్యము లై, వెలయుఁ = వన్నికమ్మును, అందుఁ = ఈత్రవిధ

యోగాభ్యాసులయందు, తారకయోగులకు = తారకయోగాభ్యాసులకు, అతిప్రధానములు = మిగుల అవశ్యము లైనవి.

తా ఓహనుచుండుఁడా! జ్ఞానేంద్రియ కర్మేంద్రియ అంతరింద్రియము లను ప్రాణాగ్నిపంచవాయువులను, స్థూలసూక్ష్మకారణశరీరములను, కామక్రోధాదిగుర్గుణములను గెలుపుట మొదలైన నియమములు తారకయోగ సాంఖ్యయోగ అమనస్కయోగులకు ముగ్గురికిని ముఖ్యముగాఁ గలిగి యుండవలయును, అందు తారకయోగులు అభ్యాసులు గనుక వారికి యింద్రియజయాదిని గుచములు మిక్కిలి అవశ్యకము లని తాత్పర్యము

పంచముద్రలక్షణములు.

క. వరుసఁ ఖేచరి యన భూ, చరి యన మధ్యమ యనంగ శ్రవణ్ముఖ యనఁగా
వరశాంభవి యనఁ గల వీధరలోపల ముద్ర లైదు శ్రతారిగమునకున్. ౧౦౩

టీక. ఈధరలోపలఁ = ఈపుడమియుండు, తారకమునకుఁ = తారకయోగమునకు, వరుసఁ = క్రమముగా, ఖేచరి యనఁ = ఖేచరి యనియును, భూచరి యనఁ = భూచరి యనియును, మధ్యమ యనంగఁ = మధ్యమ యనియును, శ్రవణ్ముఖ యనఁగాఁ = శ్రవణ్ముఖ యనియును, వరశాంభవి యనఁ = వరశాంభవి యనియును, ఉత్తమ మైన, శాంభవి యనఁ = శాంభవి యనియును, ముద్ర లైదుగలవు = పంచముద్రలు గలవు.

తా ఓఅంజనేయఁడా! తారకయోగమునకు ఖేచరి భూచరి మధ్యమ శ్రవణ్ముఖ శాంభవి అనెడు పంచముద్రలు గల వని తాత్పర్యము

ఆ. సద్గురూపదేశశరణిచే నీయైదు, ముద్రలను విశేషముగ నెఱింగి

యభ్యసింపవలయు శ్రవణమీద దారకం, బొందుఁ బ్రణవనాదరబిందుకళల

టీక సద్గురూపదేశశరణిచేఁ = సత్ = ఉత్తముఁ దైన, గురు = విహితగురువుయొక్క, ఉపదేశశరణిచేఁ = ఉపదేశమార్గముచేత, ఈయైదుముద్రలఁ = మీఁదఁజెప్పబడినపంచముద్రలను, విశేషముగఁ = స్పష్టముగా, ఎఱింగి = తెలిసి, అభ్యసింపవలయుఁ = అభ్యాసము చేయవలయును, అటు మీఁదఁ = అనంతరము, ప్రణవనాదరబిందుకళలఁ = ప్రణవ = ఓంకారమందలి, నాద = చిణి చిణి చిణి మొదలగు దశవిధనాదములయొక్క, బిందు = జ్ఞాతృమనోబుద్ధిచిత్తాహంకారములయొక్క, కళలఁ = సమస్త డేత్రజ్ఞ వ్యప్తి జీవచైతన్యములయొక్క శోధనముచే, తారకంబు = ప్రణవార్థము, బొందుఁ = లభించును

తా. ఓ అంజనేయా! సద్గురువులవుపదేశములచేత నీపంచముద్రలవిషయములను చక్కగాఁ జెలిసి కొని అభ్యాసముచేసి వెనుక ఓంకారమందలి చిణి చిణి చిణి ఘంటా శంఖ వీణా తాళ వేణు భేరి మృదంగ మేఘనాదములను విని జ్ఞాతృమనోబుద్ధిచిత్తాహంకారములను సమస్త వ్యప్తి భేదములు గల యాత్మర జీవచైతన్యములను విచారించెనేని ప్రణవత్వార్థ మైన పరబ్రహ్మము తా ననెడు నిర్వికల్పస్థితి లభించు నని తాత్పర్యము.

అష్టవిధగురులక్షణము — బోధక, వేదక, నిషిద్ధ, కామ్యక, నూచక, వాచక, కారణ, విహిత గురువులని యెనిమిదివిధములు, అందు శాస్త్రములయందలి శబ్దార్థములను బోధించు నాతఁడు బోధకగురువు, తత్త్వమును దర్శింపఁజేయువాఁడు వేదకగురువు, వశ్యాకర్షణా ద్యష్టకర్మలచేత నిహపరలోకములయందు మోదభేదముల నిచ్చువాఁడు నిషిద్ధగురువు, పుణ్యకర్మోపదేశములచేత నిహపరలోక శుభముల నిచ్చువాఁడు

కామ్యకగురువు, వివేకముఖముచేత శశుదమాది సద్గుణముల గలగజేయువాడను నూచరిగురువు, వివేకముందు వైరాగ్యమును గలిగించిన ఆత్మను గాగ్రహించు వాచరిగురువు, శివసేవై కన్యకానగును గలగజేసినవాడను జారణగురువు, సకలసంశయములను నివారిచి నిత్యము శివ భావలపకజేయు వాడను విహితగురువు.

వ. అది యెట్లంటేని.

౧౦౧

టీక. అది యెట్లంటేని = ఆ పం. ముద్రలను కామము యేగిధ సువరగా

ఆ. కనులు మూసి యైన ర గడు విచ్చి యైన భూమధ్యమయిన జాతు ర మూచినిలిపి
యూర్ధ్వముఖము గాగ్ర ర నొనర జూచిన నది, భూచరి యను ముద్ర, ర కీశవర్య.

టీక. కీశవర్య = వానరశేషా! కనలుమూసియైనట్ల = నేత్రములను ముగింపజేసి యైనను, కను విచ్చి యైనట్ల = మిగుల వికసింపజేసి యైనను, భూమధ్యమమునట్ల = కనుబొమలనగుచును, మాఖుట్ల = దృష్టిని, మలచి = మరలించి, నిలిపి = ఉంచి, యూర్ధ్వముఖము గాగ్ర = పరిభ్రామముగాను, జనగట్ల = లెస్సగా, చూచినట్ల = వీక్షించెనేని, అది = అది, భూచరి యను ముద్ర = భూచరి యను పేరు గల ముద్ర, అగుట్ల = అవును

తా. అంజనేయడా ! కన్నులు మూసి యైనను మూలక యైనను వుండి చూపును గ్రహి కను బొమలనదుమను నిలిపి మీఁది దిక్కున నున్న చిదాకాశమును చూచు చుండెనేని భూచరి ముద్ర యని తాత్పర్యము.

క. లోచనములు గదలింపక, యాచార్యోక్తి నవసాసరకాగ్రం బభుమి

గోచరముగ జూచిన నది, భూచరి యను ముద్ర యగును ర బోధశరణ్యా. ౧౦౨

టీక. బోధశరణ్యా = బోధ = బ్రహ్మజ్ఞానమునకు, శరణ్యా = స్థాన మైన అంజనేయ ! లోచనములు = నేత్రములను, కదలింపక = చలింపనీయక, ఆచార్యోక్తి = దేశికునిచే నుపదేశింపబడిన, నవసాసి కాగ్రంబునట్ల = తనముక్కుకొనను, ఎపుడుట్ల = అచారతము, గోచరముగట్ల = కనబడునట్లుగా, చూచినట్ల = అవలొకించెనేని, అది = అయిది, భూచరి యనుముద్ర = భూచరి యను పేరు గల ముద్ర, అగుట్ల = అగును.

తా. ఓయి హనుమంతుడా ! కన్నులను కదలింపక తనముక్కుకొనను ముక్కునతోఁ జూచుచుండెనేని భూచరిముద్ర యని తాత్పర్యము.

ఆ. కనులు సగము మూసి ర ఘననాసి గామధ్య, సీమయందుఁ జూపుర జెడరనిక
నిలిపి మీఁద నున్న ర నిటలంబుఁ గాంచిన, మధ్యలక్ష్య మగుఁ గురమారతిలక.

టీక. కుమారతిలక = పుత్రరత్నమా! కనులుసగముమూసి = అర్థస్థితి నేత్రములై, నిగగుట్ల = ఘన = ఉత్కృష్ట మైన, నాసిక = ముక్కుమొక్క, మధ్యసీమయందుట్ల = మధ్యప్రదేశరంగు, మాఖుట్ల = దృష్టిని, జెడరనిక = కంపింపనీయక, నిలిపి = స్థిరపఱచి, మీఁదనున్న = యూర్ధ్వభాగమందున్న, నిటలంబుట్ల = నొసటిని, కాంచినట్ల = చూచిన, మధ్యలక్ష్య మగుట్ల = మధ్యలక్ష్య మనెడు ముద్ర యగును.

తా. అంజనేయా ! కన్నులు సగము మూసి ముక్కునదుమను గ్రహుక చూపులు నిలిపి మీఁద నున్న నదుమను కుదురుగ చూచుచుండెనేని మధ్యలక్ష్యముద్ర యని తాత్పర్యము.

తే. కర్ణలోచననాసాయుగంబు మూసి

మలఁచి భూమధ్యమమునఁ జూపులను మనము

నిలిపి వరనాదబిందుచిత్రశలఁ గనుట

వణ్ణభీముద్ర యంద్రు స్రజ్జనులు వత్స

౧౦౯

టీక వత్స = బాలుఁడా! ఇది ప్రేమసంబోధనము సజ్జనులు = గ్రాహ్యవేదము, కర్ణ = శ్రోత్రము, లోచన = నేత్రము, నాసా = ఘ్రాణము, (వీనియొక్క) యుగంబు = బంటులును, మూసి = కప్పి, మలఁచి = త్రిప్పి, భూమధ్యమమునకొక = అక్షాచక్రస్థానమందు, చూపులను = దృశ్యులను, మనము = మనస్సును, నిలిపి = తుదురుపఱచి, వరనాదబిందుచిత్రశలకొక = శ్రేష్ఠము లగు నాదగింగుచిత్రశలను, కనుట = దర్శించుట, వణ్ణభీముద్రయంద్రు = వణ్ణభీముద్ర యని వక్కాణింతురు.

తా ఆంజనేయఁడా! చెవులను కన్నులను ముక్కులను మూసి గహిర్ముఖమై గృహిణి మనస్సును అంతర్ముఖము చేసి కనుబొమలనడుమ నిలిపి నాదబిందుకళలను జూచుచుండెనేని వణ్ణభీముద్ర యని తాత్పర్యము

క. అంతర్లక్ష్యము బహిర,త్యంతవినిశ్చలనుదృష్టిర్యవగతపవన

స్వాంతవికారము గలయది, వింత యగుచు నొప్పు శాంభరీపీ ముద్ర యనన్.

టీక అంతర్లక్ష్యము-అంతః=లోపలను, లక్ష్యము=దృష్టియును-అనఁగా లోకాంతాపును, గహిః... దృష్టి - బహిః = వెలుపల, అత్యంత=మిక్కిలి, వినిశ్చల=చలనము లేని, నుదృష్టి = నిష్ఠులక్ష్యమును, అపగత = పోఁగొట్టఁబడిన, పవన = ప్రాణవాయువుయొక్కయు, స్వాంత= అంతఃవికారముయొక్కయు, వికారము = చేష్టలు, కలయది = కలిగినది, వింతయగుచుకొన = విచిత్ర మైనదై, శాంభరీముద్రయనకొన = శాంభరీముద్ర యనఁగా, ఒప్పుకొన=లేజరిల్లును, 'శ్లో॥ అంతర్లక్ష్యం బహిర్దృష్టి ర్విమేషో న్మేషవర్జితః । ఏషానాం శాంభరీముద్రా సర్వతంత్రేషు గోపితా' అని.

తా ఓ ఆంజనేయా! ప్రాణాది దశవాయువులను, మనస్సు మొదలయిన పగునాఱు గింద్రియములను జయించి కన్నులను తెరచికొని చూపులను చిదాకాశమున నిలిపి అక్కడివింతలను చక్కఁగాఁ జూచి చొక్కియుండెనేని శాంభరీముద్ర యని తాత్పర్యము.

సూ ర్య చంద్ర మండలకళానిర్ణయము.

మ. అమరేంద్రార్చితపూర్వవర్ణితనితాంతాంతర్బహిర్లక్ష్యల

క్ష్యములుద్యద్వరమండలత్రయకళాసందర్భనాభ్యాసయో

గము లీరెండును నాదబిందురుచిసాక్షాత్కాగనద్వేతుభూ

తములై యొప్పు నిరంతరం బలఘుతకార ధ్యానంబు గావించినన్.

౧౧౦

టీక. అమరేంద్రార్చిత = ఇంద్రునిచేతఁ బూజింపఁబడిన యాంజనేయా! పూర్వ = మునుపు, వర్ణిత = చెప్పఁబడిన, నితాంత = శ్రేష్ఠము లైన, అంతః = అంతర్లక్ష్యమును, బహిః = బహిర్లక్ష్యమును, మధ్యలక్ష్యములు = మధ్యలక్ష్యమును-అనఁగా అంతర్బహిర్లక్ష్యలక్ష్యములు గల భేదరీ భూదరీ మధ్యముద్రలు, ఉద్యోత్ = వెలుఁగుచున్న, వర = శ్రేష్ఠము లైన, మండలత్రయ = అగ్నిసూర్యచంద్రమండలములయొక్క, కళా=అచ్చత్రింశత్కళయొక్క, 'శ్లో॥ ధూమ్రార్చితస్థా జ్వలిన్ శ్వాలిన్ విస్ఫులింగిన్ ।

కుశ్రీస్వరూపా కపిలా హర్య కవ్యవహా దళ ఇవి పదియు నగ్నికళలు 'శ్లో॥ తపిన తాపిన ధూమా మరీచి
 ర్వాలీన రుచిః । మమమ్నా భోగ గా విశ్వా బోధిన ధారుణీ తుమా' ఇవి ౧౨ ను సూర్యకళలు 'శ్లో॥ అమృ
 తా మానదా పూషా తుష్టిః పుష్టి రతి గృధ్రితిః । కళిన చంద్రికా కాంతి శ్లోకాన్ని శ్రీ ప్రీతిగంగా । పూర్ణా
 పూర్ణా మృతా కామ దాయన్య స్వరజాః కలాః' ఈ ౧౬ ను చంద్రకళలు, వీని లక్షణములు త్రిపురా
 రవ శారదాతిలక తంత్రసాగ తంత్రరాజ సౌభాగ్యగత్నాకర జ్ఞానార్ణవ కులార్ణవాది చతుష్పత్తితంత్రముల
 యందుఁ జెప్పబడి యున్న, సందర్భ = ఆలోచమునకు హేతువు నైన, అభ్యాసయోగములు = మమ
 నియమాద్యష్టాంగయోగములను, ఈ రెండును = ఈ ద్వయమును - అనగా అంతర్గహిర్మధ్యలక్ష్యములను
 మమనియమాద్యష్టాంగయోగములను, నిగంతరంబు = ఎల్లప్పుడును, అలఘుతత్ = అత్యంతముగా, ధ్యానంబు
 గావించినట్ = మననము చేసెనేని, సాగ = ప్రణవసాదము, లింగు = చిద్బింగువు, రుచి = ఆ బిందువ
 చ్ఛిన్నమైన చిత్కళ, (ఈ మూఁటియొక్క) సాక్షాత్కార = ప్రత్యక్ష మగుటకు, సత్ = ప్రకృత మయిన,
 హేతుభూతములై = ముఖ్యకారణస్వరూపములై, ఒప్పుట = తనరును.

తా. ఓ అంజనేయా ! అగ్ని మండల సూర్యమండల చంద్రమండలముల యందలి ముప్పదియైదుది
 కళలను చూచుటకు సాధనములై ౪ అంతర్గత్యముగల భేదరీ వణ్ముఖి కాంధవీముద్రలను, బహిర్గత్యము
 గల భూచరీముద్రను, మధ్యలక్ష్యముగల మధ్యముద్రను, మమనియమాద్యష్టాంగయోగములను వాడుకకు
 తెచ్చుకొనెనేని ఓంకారమందలి దళవిధసాదములను, చిద్బింగువును, ఆ బిందువందలి చిత్కళను ఆలించి
 దర్శింపవచ్చునని తాత్పర్యము

ఆ. నాదబిందుకళల ౩ నయమొప్పుఁ జూచుచు, నింద్రియముల మననము ౪ నిపుణుఁ జేసి
 సత్క వీశ్వరుండు ౩ స్వప్రకాశాగ్ని, చిత్సుఖముఁ గాంచు బరమరసమభిముగను.

టీక. సత్కవీశ్వరుండు - సత్ = ఉత్తముఁడైన, వీశ్వరుండు = బ్రహ్మవిదుఁడు, ఇంద్రియ
 ములక = జ్ఞానేంద్రియ కర్మేంద్రియములను, మననముక = అంతఃకరణమును, ఇపుటఁజేసి = నకంపఁజేసి,
 నాదబిందుకళలక = నాదబింగుకళలను, నయమొప్పుక = నేర్పుతోడ, చూచుచుక = వీక్షించుచు,
 స్వప్రకాశ = తనంతటనే వెలుగుచున్న, ఆగ్ని = ప్రత్య గాత్యయొక్క, చిత్సుఖముక = నే నని యలఁ
 గుటచేతఁ గలిగిన హర్షమును, పరమసులభముగక = మిగుల ససాయాసముగ, కాంచుక = పొందుచు

తా. అంజనేయా ! బ్రహ్మజ్ఞాని జ్ఞానేంద్రియ కర్మేంద్రియములకు రాజైన మనస్సును వశపఱచు
 కొని యితరచింత లేక ఓర్పు గలిగి నేర్పుతో నాదబిందుకళలను దర్శించు చుండెనేని నే నీ ప్రహ్లా
 మనెడు విజ్ఞానము ప్రబలి విరతిశయానందమందు మునుగు మందు నని తాత్పర్యము

చ. లలితనినాదబిందుకళలక గుఱిఁ జేసిన మానసేంద్రియం

బులు వెలి లోపలం దిరుగఁ ౩ బోవక వానిని చూచు చుండ ని

శ్చల మగు దేహ మయ్యెడ విరచారముచే బరమాత్మచత్త్వముక

సులభముగా నెఱుంగఁబడరను మ్మిది చక్కనిశ్రోవ యారయన్.

౧౧౩

టీక. లలితనినాదబిందుకళలక - లలిత = మనోహరము లగు, నినాద = ప్రణవసాదమును, లింగు =
 చిద్బిందువును, కళలక = చిత్కళలను, గుఱిఁజేసినక = లక్ష్యము చేసెనేని, మానసేంద్రియంబులు -
 మానస = చంచలాత్మక మైన మనస్సును, ఇంద్రియంబులు = జ్ఞానకర్మేంద్రియములను, వెలిలోపలక =
 అంతర్భాగ్యములయందు, తిరుగఁబోవక = సోదరింపక, వానిని = ఆ నాదబిందుకళలనే, చూచుచుండక =

వీక్షించు చుండగా, అయ్యెడక = ఆ సమయమంగు, జేహము = శరీరము, నిశ్చలమగుట = చలింపకు
యందున, విచారముచేక = మఱియును ఆ నాదబిందుకళలను విశుభక గూలుచుంటేనే, పగమాతృ
తత్త్వముక = బ్రహ్మతత్త్వము, సులభముగాక = సుకరముగా, ఎఱుంగఁగలమున్ను = అది కుఁగఁడును
నుమి. ఆరయక = యోచింపఁగా, ఇది = ఇద్ది, చక్కినిత్రోవ = చుంచిగారి

తా ఓ ఆంజనేయా! బ్రహ్మనిష్ఠఁ గోరువాఁడు ప్రణవసాగమున దిక్పింగువును చిక్కి శను
తప్పక యెప్పుడూను చూచుచుండేనేని దశేంద్రియములతో మనస్సు విషయాశాస్త్రమే వెలుపల లోపలఁ
దిరుగక నాదబిందుకళాసందర్శనమందే నిలిచి యుండును, అప్పుడు శరీరనిశ్చలము లగునీ అంతరి దప్పి
బడలిక మొదలైనవి లేక యుండును, మఱియు ఆ నాదబిందుకళలను విశుభక వీక్షింపు గున్న పక్షముక
మనస్సు లయింది సచ్చిదానందనిత్యనిర్మలపరబ్రహ్మముగానే యుండును, ఇది గొర్రాగిమార్గములలో
మేలయినమార్గము అని తాత్పర్యము

ఆ. నాదబిందుకళల శ నాదరింపనియోగి, యింద్రియములు మనము శ నిట్లు నిట్లు
బరువు లిడఁగ వానిఁ శ బట్టఁ జాలక కుంగు, నిట్టివాఁడు పెరియు శ నట్లు గాఁడు.

టీక నాదబిందుకళలక = నాదబిందుకళలను, అదరింపనియోగి = పాశీరింపని బ్రహ్మజ్ఞుని, ఇంద్రి
యములు = దశేంద్రియములును, మనముక = ఉల్లమును, ఇట్లునట్లుఁ గలుగుచుండఁక = అంతరికావ్యా
ములయందు విచ్ఛలవిడిగా సంచరింపఁగాను, వానిక = ఆ మానసేంద్రియములను, పట్టుకొలక = నిగ్రహ
శక్తిలేక, కుంగుక = దుఃఖించును ఇట్టివాఁడు = మానసేంద్రియములను నశేషముగోనఁజాలనివాఁడు,
పగముక = బ్రహ్మమును, ఎట్టుగాఁడుక = ఎవ్విధముగాఁ జూడఁ గలుగును.

తా. ఓ ఆంజనేయా! నాదబిందుకళాదర్శనము చేయుని బ్రహ్మజ్ఞుని శ్లో సంద్రియముల నేంద్రియ
సహిత మయిన మనస్సు శబ్ద స్పర్శ రూప రస గంధాదివిషయ చాంచల్యములతోఁబూడి విచ్ఛలవిడిగా వెలు
పల లోపలఁ జరుగు చుండఁగా దానిని నిలుపజాలక వేలుపోయి తానును విషయభోగములలోఁ దగ్గి
బాలిపడుచు అహం బ్రహ్మస్మి యను అపరోక్షసాక్షాత్కారజ్ఞానము లేక యుండు నని తాత్పర్యము.

సీ. గాలంబు లేనిచో శ జాలకాగ్రణిచేత, బాగినజాలములో శ పట్టు వడునె
సరియురి లేనిచో శ శకునాంతకునిచేతఁ, జొక్కంపుపక్షులు శ చిక్కు వడునె
యోదంబు లేనిచో శ నొగిమావటినిచే, గజరాజములు సరిశోట్టు వడునె
తగుకోల లేనిచో శ మృగయావినోదిచే, ఘోరమ్మగలులు శ శోట్టు వడునె
తే రాజితానందతారకశరాజయోగ, పావనసమాధి లేనిచో శ బగనుసెమ్మ
తర్కవేదాంతవాదతత్పరులచేత, నింద్రియమనంబులు వినిగ్రహింపఁగలవె.

టీక జాలకాగ్రణిచేతక - జాలక = జాలరివాండ్రలోపల, అగ్రణిచేతక = మోగి నీరునవానిచేత,
గాలంబు లేనిచోక = బడిశము లేనితటని, పాగినజాలములు = మత్స్యసమాహారములు, ||ని|| 'గాలం సమాహ
అనాయే ఔరకేకపటే గణః' అని విశ్వనిఘంటువు, పట్టునడునె = చిక్కుపడునా? శకునాంతకునిచేతక =
పులుఁగులవేటుకానిచేత, ||ని|| 'శకుంతపక్షి శకుని శకుంత శకున్వజాః' అని ఆరుగము; సరియురిలేని
చోక = తగినయుచ్చు లేనియెడను, చొక్కంపుపక్షులు = నాకె మైన పులుఁగులు, చిక్కునడునె =
తగుపడునా? మావటినిచేక = మావటివానిచేత, ఓదంబులు = బట్టుటకు సాధనభూత మైన పల్లము
లేనిచోక = లేనప్పుడు, ఒగిక = లెస్సగా, గజరాజముం = కుంజకోత్తనములు, అరికట్టువడునె =

అడ్డగింపబడునా? మృగయావిరోధిచేత = వేటతమకము గలవానిచేత, తగుతోలలేనచో = అగ్ని మైన బాణము లేనప్పుడు, ఘోరమృగంబులు = గ్రూరము లైన సింహ శరభ వ్యాఘ్రాదిమృగములు, కొట్టు వడునె = ప్రహరింపబడునా? రాజిత = మెరియుచున్న, అనంద = సుఖస్వరూప మైన, తారక = బ్రహ్మ ప్రణవములయొక్క, రాజ = శ్రేష్ఠ మైన, యోగ = ఏకీభావముచేత - లేక తారక మనెడి రాజయోగ ముచేత, పావన = నిర్మల మగు, సమాధి = ఆసుసంధానము, లేనిచో = లేనిసమయమందు, పగమ = మిక్కిటము లైన, శుష్క = వ్యర్థము లైన, తగ్గ = ఊహలచేత, వేదాంత = ఉపనిషద్గ్రంథములను, వాద = వివాదించుటయందు, తత్పరులచేత = అసక్తిగలవారిచేత - అనగా భక్తపూర్వక మైన బ్రహ్మ నిష్ఠ లేక వేదాంతశాస్త్రప్రసంగము దాసక్తిగలవారిచేత, ఇంద్రియమనంబులు = మారసేంద్రియములు, వినిగ్రహింపబడునె = వశము చేసికొనబడునా

తా. ఓ అంజనేయా! చెంబడివానికిఁ గాలంబు లేనియెడలఁ శీఘలకుంపులు పట్టువడనట్లును, జోయవాని కురిత్రాల్లు లేనియెడలఁ బట్టులు చిక్కుపడెనట్లును, అవసాతము లేనియెడల మావటివానికి నేనుఁగులు దొరకనట్లును, వేటాడి జీవించడివానికి బాణము లేనియెడల ఘోరము లగు మృగంబులు లభ్యంబులు కానట్లును, వ్యర్థము లగు నూహలచే నుపనిషద్గ్రంథములను వివాదించుటయందు దాసక్తిగలవారికి నుఖస్వరూప మై మెరియుచు బ్రహ్మప్రణవములయొత్తమయోగ మనియుడి తారకరాజయోగము యొక్క పావన మగు నసుసంధానము లేనియెడల నింద్రియములును మనంబును వశపడ వని తాత్పర్యము. “క వల యురి యోగము గాలము । కరిగి క గా మృగముఁ బక్షి గజము యువము ద । త్తుల పట్టుగు రట్లయి తగ్గట్లు విజ్ఞానంబుకలిమిఁ గాతురు పురుషుక” అని చెప్పబడి యున్నది ఇచ్చట పురుషబ్దమునకుఁ బరమాత్మ యని యర్థము.

క. జనమంజనంబుఁ గ్రకొని, ఘన మగు ధనమును నెఱుంగుకైవడిని నిరం
జనతారకయోగముఁ జేకొని పరతత్త్వమును దెలియ న గుఱివడు నంతన్.

టీక. జనము = ప్రజ, అంజనంబుక = కాటుకను, క్రకొని = గ్రహించి, ఘనమగు = మిక్కిట మైన, ధనముక = విత్తమును, ఎఱుంగుకైవడిక = తెలిసినట్లు, నిరంజనతారకయోగముక = నిరంజన = సాధనాంతరాపేక్ష లేని, తారకయోగముక = ప్రణవాగ్ధ మైన విజ్ఞాన మనెడు అంజనమును, చేకొని = సాధనముగాఁ జేసికొని ‘శ్లో॥ ఖో ధో న్య సాధ నే భ్యోహి సాత్వా న్మోక్షక సాధనమ్ । ప్రా కస్య వచ్చి వద్దానం వినా మోక్షో నసిద్ధతి’ అని యాశ్చర్యకృప్రకాశికయందు నున్నది గాన జ్ఞాన మనెడు కాటుకను ధరించి, అంతక = పిమ్మట, పరతత్త్వముక = బ్రహ్మస్వరూపమును, తెలియక = ఎఱుగఁగా, గుఱి వడుక = మనస్సును యింద్రియములును నిశ్చలము లగును.

తా. ఓ మానుమంతుడా! ఊతులు కాటుకను చేసికొని విశేషద్రవ్య ముండుచో పెరింగి దానిని గ్రహించికొనునట్లు సాధనాంతరముల నెడఁబాసినను తారకయోగ మును చేకొని బ్రహ్మస్వరూపమును తెలిసికొనిలేని మనంబును యింద్రియంబులును గుఱివడు వని తాత్పర్యము. ‘శ్లో॥ భిద్య వృద్ధుగ్రంథి శ్చిద్యంతే సగ్యసంశయాః । క్షియంతే చాస్య కర్మాణి తస్మిక్ దృష్టే పరావరే’ అను శ్రుత్యర్థ మను సంధేయము.

తే. పలలమును జూపి డేగను న బట్టురీతి
నమ్మతనను నాదబిందుక న భానుభూతి

సుఖము నొందించి మఱిగించి శ చొక్క జేసి

యింద్రియమనంబుల వినిగ్రహింపవచ్చు.

౧౧౭

టీక పలముక్ = మాంసమును, చూపి = అగపఱచి, జేగణ్ = శ్రీనమును, పట్టుగీతిక్ = పట్టుకొనుచందాన, అమృతసమ = సుధాతుల్య మైన (లేక, అమృత = మాతృస్వరూపమైన, సమ = బ్రహ్మప్రణవమందలి) నాదబిందుకళ = ఆకార ఉకార మకారాత్మకములైన నాదబిందుకళలయొక్క, అనుభూతిక్ = అనుభవముచేత, సుఖము = ఆనందమును, ఒందించి = పొందించి, మఱిగించి = మచ్చిక పఱచి, చొక్కజేసి = విస్మృతిపొందించి, ఇంద్రియమనంబులకి = గళేంద్రియములను మనస్సును, విని గ్రహింపవచ్చు = లోబఱచుకొనవచ్చును.

తా. ఓ ఆంజనేయా! మాంసము నగపఱచి జేగనుఁ బట్టుకొని స్వాధీనము చేసికొనువిధంబుగ మాతృస్వరూప మయి వెలయు నాదబిందుకళానుభవంబువలన సుఖంబు నొందించి మచ్చికపఱచి చొక్కజేసి ఇంద్రియమనంబుల లోబఱచుకొనవచ్చు నని తాత్పర్యము.

ఆ వేద మట్లు గాన శ నాదబిందుకళానుభవముఁ దెలిపె మొదలఁ శ బుడిగులకుఁ దత్ప్రకార మెల్లఁ శ దగ నెఱిగించెద, విస్తరించి తెలియ శ వినుము వగై. ౧౧౮

టీక. వత్స = పుత్ర, వేదము = ప్రాజడవు, మొదలక్ = పూర్వమంగ, పండిగులకుక్ = ఆత్మానాత్మవివేకజ్ఞులకు, నాదబిందుకళానుభవముక్ = నాదబిందుకళానుభవముగని, తెలిపెక్ = తెలియఁ బఱచెను, గానక్ = కాబట్టి, అట్లు = ఆ వేదోక్తక్రమముగా, తత్ప్రకారమెల్లక్ = ఆ నాదబిందు కళావివేకమంతయు, తగక్ = బాగుగా, విస్తరించి = పెంచి, ఎఱిగించెదక్ = తెలియఁపఱచెదను, తెలియవినుము = అవగత మగునట్లు నాకర్ణింపుము.

తా. ఓ పుత్రప్రాయఁడైన యాంజనేయఁడా! వేదము పూర్వమంగుఁ గండిగులకు నాద బిందుకళానుభవంబుం దెలిపెను అట్లుగుటంజేసి యానాదబిందుకళానుభవవిధ మంతయు బాగుగ విస్తరించి చెప్పెదను, హృదయమున కవగత మగునట్లు విను మని తాత్పర్యము

ద శ వి ధ నా ది ము ల వి వ రి గ ము.

తే. సద్గురుప్రోక్తముద్రచే శ శ్రవణయుగము

మూసి యాలింపఁ బ్రణవంబు శ మ్రోయు మొదలఁ

జిణి యనుచు నంతటను జిణి శ చిణి యటంచు

మించి రెండవమాటు ఘోషించు ననఘ.

౧౧౯

టీక ఆనఘ = పాపరహితుడవగు ఓ యాంజనేయా! సద్గురుప్రోక్తముద్రచేక్ = విహితగురు వుచే నుపదేశింపఁబడిన వణ్ముఖీముద్రచేత, శ్రవణయుగముక్ = రెండుచెవులను, మూసి = ఆచ్ఛాదించి, ఆలింపక్ = విసఁగా, మొదలక్ = మొదట, ప్రణవంబు = ఓంకారము, చిణియనుచుక్ = చిణియని మ్రోయుక్ = శబ్దించును, అంతటక్ = వెనుక, మించి = హెచ్చి, రెండవమాటు = రెండవతూరి, చిణి చిణియటంచుక్ = చిణిచిణియని, ఘోషించుక్ = మ్రోయును.

తా పాపరహితుడగు నో యాంజనేయఁడా! సదాచార్యునిచే నుపదేశింపఁబడిన వణ్ముఖీ ముద్రచేత చెవుల రెండును మూసికొని యాలింపఁగాఁ బ్రణవముమొదట చిణి యనుచు మ్రోగునని అంతట నాయోంకారము హెచ్చి రెండవమాటు చిణిచిణి యని ఘోషించు నని తాత్పర్యము.

శా.కంటి న్నెమ్మదిఁ గంటి నద్దురుని నింకఁ మేనిలో పువ్వులా
టింటఁ బూజ లొనర్తు నంచుఁ గరమర్థిఁ దేహి దా మున్నుగా
ఘంటానాదముఁ జేసెనో యనఁగ నోంకారంబు హృద్విధి యఁ
మింటఁ మ్రోయుఁ దదారవంబుగతి యామీఁదఁ విజృంభించుచున్ ౧౨౦

టీక. దేహి = కూటస్థుఁడు, నద్దురునిక = పరమశివమూర్తిని, కంటిక = బీజించితిని, నెమ్మదిఁ గంటిక = హాయినిబొందితిని, ఇంకక = ఇంకమీఁద, మేనిలోపువ్వులాటింటక = శరీరమునందలి మూలాధార స్వాధిష్ఠాన మణిపూరక అనావాత విశుద్ధ ఆత్మేయము లనెడు మక్కువలములచేత, పూజ లొనర్తుక = అర్చింతును, అంచుక = అని, కరము = మిక్కిలి, అర్థిక = ప్రీతితో, తాక = తాను, మున్నుగాక = ముందుగా, ఘంటానాదముఁ జేసెనో యనఁక = 'శ్లో॥ ఆగమార్థంతు దేవానాం గమ సార్థంతు రాక్షసామ్ । వరు ఘంటారవం తత్ర దేవతాహ్వనలాంఛనమ్' అనెడు శ్వాసముచేత అనురీ సంపద యగు కామాదిదుర్గుణము లనెడు రాక్షసులుపోవుటకు దైవసంపద యగు కాంతాదిగుణబృంద మనెడు బృందారకబృందము స్వాగత మగుటకు ప్రత్యగాత్మ ఘంటాధ్వని సల్పెనోకో యనునట్లు, హృద్విధి యన్నింటక = మనోమార్గ మను గగనమందు - అనఁగా హృదయాకాశమందు, ఓంకారంబు = ప్రణవము, మ్రోయుక = ఘోషించును, తదారవంబుగతిక = ఆ ప్రణవధ్వని యైన ఘంటారావమువలె, అమీఁదక = పిమ్మట, విజృంభించుచుక = అతిశయించుచు, ముందరిపద్యముతో నన్వయము.

తా. ఓ అంజనేయుఁడా ! ప్రత్యగాత్మ 'పరమశివస్వరూపముం గంటిని, అందువలనంజేసి యపరి మితసౌఖ్యం బుంచితిని, ఇంక నాదేవుని నాదేహమున నుండెడి మూలాధార స్వాధిష్ఠాన మణిపూరక అనావాత విశుద్ధ ఆత్మేయము లనియెడి యాఱుపుష్పములచే బూజించెద అని మిక్కిలి ప్రీతితో ముందు తాను ఘంటానాదము చేసెనో' యనునట్లు హృదయమార్గం బనియెడి యాకాశమందు నోంకారము ఘోషించును, ఆ ప్రణవధ్వని యైన ఘంటానాదపువిధము ఇంక సంతకంతకు విజృంభణ నొంగుచు శంఖవీణానాదంబులగతి భాసిల్లు నని తాత్పర్యము.

సగ్ధర. కామక్రోధాద్యన ద్రాక్షనగణవిజయాశ కాంక్షియై ప్రత్యగాత్మ
శ్రీమన్నారాయణుం డంశితవిమలమహాశ్చిత్తశంఖంబు సిండక
సేమం బారంగఁ బూరించినగతి మొరయు ॥ జిత్కళాదర్శకం బై
భూమానంద ప్రదం బై ॥ స్ఫుటనిగమశిరోభూషణోంకార మంతన్. ౧౨౧

టీక. అంతక = అనంతరము, ప్రత్యగాత్మ = కూటస్థబ్రహ్మ మనెడు, శ్రీమన్నారాయణుండు = శ్రీమహావిష్ణువు, కామక్రోధాది = కామ క్రోధ లోభ మోహ మద మాత్సర్యము మొదలైన, అసత్ = దుష్టగుణము లనెడు, రాక్షసగణ = నికాచరసంఘమును, విజయ = గణవలయు ననెడు, ఆ కాంక్షియై = కోరిక గలవాడై, అంచిత = సాంప్రదించిన, విరుల = నిర్మల మైన, మహత్ = ఘన మైన, చిత్త = ఉల్ల మనెడు, శంఖంబుక = సాంచజన్యమును, సిండక = స్వరూపజ్ఞానము సంపూర్ణ మగునట్లుగా, సేమం బారంగక = కాంతశమదమాదిగుణములను దేవతల కభివృద్ధి గలుగునట్లు, పూరించినగతిక = ఊడినట్లు, జిత్కళాదర్శకంబై = చిత్కళా = జ్ఞానశశలను, దర్శకంబై = చూపునదియై, భూమానంద ప్రదంబై = అక్షయానందసంధాయక మై, స్ఫుట = విశదము లైన యిదిపనివద్యాకృత్యములకు, భూషణ = అభరణ మైన, ఓంకారము = ప్రణవము, మొరయుక = ఘోషించును.

తా ఓయి వానుచుండుఁడా! అంత నుపనిషత్తులకారణభూత మైన యాద్యోంకారము, కూటస్థ బ్రహ్మ మనియెడి శ్రీమహారాయణుఁడు కామక్రోధలోభమోహమదమాత్సర్యము లనియెడి గుప్తరాక్షసులగుంపులం జయింపఁగోరి తక్కుంగల యెల్లవారికి తేనుము గలుగునట్లు నిర్మలంబును మందరమును ఘనమునై వెలయు చిత్తం బనియెడి పాంచజన్యశాసకశంఖమును స్వయాహ్వానభరిత మగునట్లుగఁ బూరింప శాశంఖధ్వనివిధంబునం జెలువొందుచు జ్ఞానకళం గఁబఱచుచు నక్షయం బగు నానందంబు నొదవుచు మోయు నని తాత్పర్యము

స్థరావృత్తలక్షణము. శ్రీమహ్మతీ మకారాశ్రితరథనయయా సేవ్యమై సానుమద్విశ్రావంబు శ్వానుమద్విశ్రవము నమరఁగా స్థరావృత్త మయ్యెక. తా॥ స్థగతు మ గ థ న య య గణము బును, ప్రతిపాదమునకు ౮-౧గో నింట యతియు నుండవలయు ననుట.

మ. నలువొప్పం దగు బ్రహ్మదండి నొకవీణాదండముం జేసి మ

ద్వలజాతంబుల మెట్లుగా నిలిపి పంచప్రాణముల తంత్రులై

యలరంగఁ గొని ముక్తికామిని సహస్రప్రారంబునం దుంకి ని

చ్చలు వాయించె ననంగ నొప్పుఁ బ్రణవస్వానంబు దా నంటెటన్. ౧౨౨

టీక అంతట = పిదప, ముక్తికామిని = ముక్తికాంతి, నలువొప్ప = సంపుమొలుఁగా, తగు బ్రహ్మదండి = తగు = యోగ్య మైన, బ్రహ్మదండి = వెన్నెముకను, ఒకవీణాదండము = ఒకవీణ కొయ్యఁగాను, చేసి = ఒనర్చి మద్దలజాతంబుల = మూలాధారాది మట్కులములను, మెట్లుగా నిలిపి = సరకట్లుగా నుంచి, పంచప్రాణములు = ప్రాణాపానవ్యావోదానసమానములు, తంత్రులై = వీణతంతులై, అలరంగ = ప్రకాశింపఁగా, కొని = ఆవీణను ధరించి, సహస్రప్రారంబునం దుండి = దహశ పుండరీకమందు నివసించి, నిచ్చలు = సార్వకాలము, వాయించె ననంగ = వీణను మోపెనో యనునట్లు తా = తానైన, ప్రణవస్వానంబు = ఓంకారధ్వని, ఒప్పు = ప్రకాశించును.

తా. ఓ అంజనేయుఁడా! అంతట నాప్రణవసాదము ముక్తి యను కాంతి సంపు మొలఁది బ్రహ్మదండిని నొకవిపంచిగాఁ జేసికొని మూలాధారాదు లగు శాఙ్గుపుష్పముల నావీణియగు సరికట్లుగా నుండి ప్రాణాపానవ్యావోదానసమానముల నైదుతంత్రులం గావించికొని యావీణియ నందుకొని దహరాకాశ మనియెడి కమలంబున వసించి సర్వకాల మావీణియను మీటు చున్నదో యనునట్లు మ్రోగు నని తా.

తోటకవృత్తము. అమృతాంగనబోధమశ్రూత్తునిశుద్ధమనఃపవనంబులు తాళముగా

నమరం గొని పాడుచు నాడినయ, ట్లమలప్రణవారవ న మంతఁ దగున్. ౧౨౩

టీక. అంత = పిమ్మట, అమృతాంగన = మోక్షకామిని, బోధమయ = జ్ఞానస్వరూపుఁడైన, అత్ముని = తేత్రజ్ఞునియొక్క, శుద్ధ = నిర్మలము లైన, మనఃపవనంబులు = మనోమారుతములను, తాళముగా = వాద్యవిశేషముగాను, అమరంగొని = ఒప్పిద మగునట్లుగా ధరించి, పాడుచు = గానము చేయుచు, అడినయట్లు = నర్తనము చేసినలాగున, అమలప్రణవారవము = అమల = పరిశుద్ధ మైన, ప్రణవః ఓంకారముయొక్క, ఆరవము = మోత, తగున్ = ఒప్పును.

తా. అంత నానిర్మలప్రణవసాదము, ముక్తికాంతి జ్ఞానస్వరూపుఁడగు తేత్రజ్ఞునిగుఱించి నిర్మలమైన మనస్సునెడి వాయువులను తాళంబుగాఁగైకొని పాడుచు నర్తనము చేయునట్లు పుష్ప నని తా.

తొటకవృత్తలక్షణము. తుదదాక సకార చతుష్కముగా విదితంబుగఁ దొటకవృత్త మగుట
తా॥ తొటకవృత్తమునకు ప్రతిపాదమునందు నాలుగుసగణములును, ౧-దింట యతియు నుండవలయును.

సీ. సలలితేంద్రియగోపికలువరప్రీతిచే, జనుదెంచి తను గాంచి ర సంతసంప
బ్రహ్మదండలతావిభాస్వదాధారాది, కపికావళి మహావికాస మొంద
బ్రహ్మటికృతవటుస్సటగుండలీంగ్రుడ, త్యాగందకరముగా ర నాడు గండఁ
బొందుగా భూమధ్యబృందావనమ్మనఁ, బ్రత్యక్షబోధ గోరపాలమూర్తి
తే. విమలమానసవనహస్తములచేతఁ, దనసుషుమ్నామురళి లీలఁ ర దాల్చి మధుర
గాన మొనరించి ననఁగ నొరకార మలఘు, వేణువాదస్వరూప మై వెలయు నంతి.

టీక. అంతః = అనంతరము, ప్రత్యక్ష = అపరోక్షసాక్షాత్కార మైన, బోధ=విజ్ఞాన మనెడు,
గోపాలమూర్తి = శ్రీకృష్ణమూర్తి, భూమధ్య = కనబొమలనడచు అనెడు, బృందావనమ్మనః =
బృందారణ్యమందు, సలలితేంద్రియగోపికలు = సలలిత = మనోహరము లైన, ఇంద్రియ = చతుర్దశేం
ద్రియము లనెను, గోపికలు = గొల్లచేడియలు, పరప్రీతిచేత = పురుషకాంక్షచేత - ఇచ్చట ఇంద్రియ
ములకు నాయకుఁడు పరబ్రహ్మ మనియు, గోపికలకు నాయకుఁడు శ్రీకృష్ణమూర్తి మనియు గ్రహింప
వలెను, జనుదెంచి = వచ్చి, తనుక = తనను, చాంచి = కూడి, సంతసంపః = ఆనందింపఁగాను,
బ్రహ్మదండి = పెన్నెముక యనెను, తా=తీగయందు, విభాస్వత్ = ప్రకాశించుచున్న, ఆధారాదిక =
మూలాధారము మొదలయిన చక్రము లనెడు, వికావళి = కోకిలపంక్తి, మహావికాస మొందః = అధికా
రముఁ జెందఁగాను, కుండలీంగ్రుడు = కుండలి నామక శక్తికి కథిస్తానుఁ డైన జీవసంస్థ గల సర్పగాఱు,
ప్రహ్మటికృత = తస్సగా విచ్చుబడిన, పటు = గృహ మైన, ముఖక = పడగచేతి, అత్యాగందకర
ముగాక = మిక్కిలి హర్షమగునటుల, అడుచుండః = ఊర్ధ్వముఖముగా నొండవ మాగుచుండఁగా,
విమల = నిర్మలము లైన, మానస = మన స్సనెడు, పవన = ప్రాణవాయువు వనెను, హస్తములచేతః =
చేతులచేత, పొందుగాక = పొంకముగా, తన = తనయొక్క, నుషుమ్నా = బ్రహ్మసాడి యనెను,
మురళి = పిల్లనగ్రోవిని, లీలక = విలాసముగా, తాల్చి = ధరించి, మధురగానముక = మధుర =
చేవుల కింపైన, గానముక = సంగీతమును, జనరించె ననఁగ = చేసెనా యేమి యనునటుల,
ఓంకారము = ప్రణవము, అలఘు = ఘన మైన, వేణువాదస్వరూపమై = మురళీ నాదాకృతియై, వెల
యుక = సర్వోత్కృష్టమై వర్తిల్లును.

తా. అనంతర మాయోంకారము అపరోక్షసాక్షాత్కార మైన విజ్ఞాన మనెడి శ్రీకృష్ణమూర్తి కను
బొమలనడిమిప్రదేశ మనెడి బృందావనంబున మనోహరము లగు చతుర్దశేంద్రియము లనెడి గొల్లభామలు
పురుషకాంక్షచేతం జనుదెంచి తన్నుఁ గలిసి యానందింప, బ్రహ్మదండి యనెడి తీగయందు విలసిల్లు
చున్న మూలాధారాదికము లగు చక్రము లనియెడి కోవెలలగుంపు పరమానందముం జెంద, కుండలి యను
పేరు గల శక్తి కథిస్తానుం డైన జీవసంస్థ గల సర్పగాఱు తనపడగను విప్పికొని అత్యాగందకరముగ మొగ
మెత్తి తాండవమాడఁగా, నిర్మలము లగు మనోవాయువు లనియెడి కరములచేత బ్రహ్మసాడి యనెడి పిల్లన
గ్రోవిని విలాసముగా ధరించి చేవుల సోగియ గానము చేసె ననుగట్లు గొప్ప వేణువాదాకృతి యై
వెలయు నని తాత్పర్యము.

సుగంధివృత్తము. కూర రాగరోషవైదికోటి నెల్లఁ ద్రుంపఁగా
గోరి యాత్మరాముఁ డుండ ర ఘోరసంగరార్థ మై

భూరిభేరికారవంబు ర బోరుకొల్పినట్లు లోం

కారవాద మొప్పు వింతగా గుమార యంతటన్.

౧౨౧

టీక కుమార = పుత్రకా, అంతక = తదనంతరము, అత్మారాముడు = ప్రత్యగాత్మ యనెడు శ్రీరాముడు, కూర = చెడుగు లైన, రాగ = కామ మనెడు, కోప = క్రోధ మనెడు, వైరి = శత్రువు లగు రాక్షసులయొక్క, కోటిసెల్లక = మూఁకనంతయును, త్రుంపఁగాఁగోరి = చంపఁ దలంచి, ఘోరసంగరార్థమై - ఘోర = భయానక మైన, సంగరార్థమై = యుద్ధముకొఱకు, ఉండక = కృతకృత్యుడై యుండఁగా, భూరి = గొప్ప దైన, భేరిక = దుందుభియొక్క, అరవంబుక = ధ్వనిని, బోరుకొల్పినట్లు = మ్రోయించినట్లు, వింతగాక = ఆశ్చర్యముగా, ఓంకారవాదము = ప్రణవధ్వని, ఒప్పుక = రంజిల్లును.

తా ఓకుమారప్రాయుఁడైన యాంజనేయుఁడా! అంతట నాయోంకారవాదము ప్రత్యగాత్మ యనెడు శ్రీరాముఁడు చెడుగు లగు కామక్రోధము లనియెడి శత్రువులసమాహంబుల సెల్ల సంహరింపఁ దలంచి ఘోరం బగు యుద్ధంబు నేయుకొఱకు గడంగి యుండఁగా గొప్పభేరిధ్వానంబును మ్రోయించినట్లు యాశ్చర్యంబుగా వెలయును.

మ అమరేంద్రాదులఁ గెల్పు సొం పలరు మాయాకాంతనాడింపఁగా

నమలాత్మం డగు నల్లమాప్రభువరుం ర డాత్మీయవిద్యామృదం

గము వాయించె ననంగ నొప్పు లలితోంకారస్వనం బంత మృ

ద్య మచింత్యం బతులం బవాచ్య మయి నిత్యానందమై మారుతీ.

౧౨౨

టీక మారుతీ = ఆంజనేయా, అంతక = పిమ్మట, అమలాత్మండు = నిర్మలపరబ్రహ్మమైనట్టి, అల్లమాప్రభువరుండు = ప్రభులింగలిలయందలి యిరువదియొకవగతియొక జెప్పినట్లు నవీను లైన బగ వాది లతులొమ్మండ్రుగు రయ్యలకు దర్శన మిచ్చిన ఆ వికల్పావికల్పనస్తుస్వరూపుఁడైన అల్లమాప్రభు రాయఁడు, అమరేంద్రాదులక = బ్రహ్మాదిసమస్తదేవతలను, గెల్పు = జయించునట్టి, సొంపు = సంతోషముచేత, అలరు = జేరిల్లు చున్న, మాయాకాంతక = కారణరూప మైన బ్రహ్మచ్ఛానును ప్రతి ఫలింపఁజేసికొనిన సత్త్వగుణరూపి యగు మాయ యను నటనాంగనను, ఆడింపఁగాక = నర్తన మాడించుటకు, ఆత్మీయవిద్యామృదంగముక = ఆత్మీయ = తనదైన, విద్యా = బ్రహ్మజ్ఞాన మనెడు, మృదంగముక = మద్యలను, వాయించె ననంగక = మ్రోయించెనో యనునట్లు, మృద్యము = మనోహర మైనదియు, అచింత్యంబు = మనస్సున కందనిదియు, అతులంబు = సాటి లేనిదియు నైన, లలితోంకారస్వనంబు = లలిత = రమణీయ మైన, ఓంకారస్వనంబు = ప్రణవవాదము, అవాచ్యమై = పలుకుల కందనిదై, నిత్యానందమై = నిత్య = కాశ్యత మైన ఆనందమై = సుఖస్వరూపమై, ఒప్పుక = దీపించును

తా ఓ ఆంజనేయుఁడా! నిర్మలపరబ్రహ్మమైనట్టి అల్లమాప్రభురాయఁడు దేవేంద్రాదులను జయించెడి యల్లాసముతోఁ జేరిల్లు చున్న మాయాకాంత యనియెడి నర్తకిని నర్తన మాడించుటకుఁ దన బ్రహ్మజ్ఞాన మనియెడి మృదంగమును మ్రోయించెనో యనునట్లు మనోహరమును మనస్సున కందనిది యును పలుకుల కందనిదియు సాటి లేనిదియును రమణీయము నైన యొంకారస్వరంబు కాశ్యతసుఖ రూపము నై దీపించును

స నిఖలేంద్రియము లను ర నీలకంఠంబు ల, త్యంతసంతోషనృత్యములు నలువ ధర్మామృతార్ద్రకృతమనోవసీస్థలి, శమముఖసుగుణసరస్వము లిగుర్ప

సమరసానందనిర్వృతముచే చాపదా,వానలం బెల్లం జల్లార్పబడఁగ
భూమిధ్యదేశసభోవీధి జిత్కళా,విద్యుల్లతాతతుల్ త వెలయు చుండఁ
తే దతచిదాకాశమధ్యసంగతసమగ్ర,రాజయోగసమాధిధారాధరంబు
మోదవర్షంబు గురియుచుఁమోసె ననఁగఁ, బ్రణవదశమనినాద మొప్పారునంత.

టీక అంతః = పిమ్మట, తత = వికాల మైన, చిదాకాశ = చిదంబరముయొక్క, మధ్య = నడుమ,
సంగత = కూడిన, సమగ్ర = అంతట నావరించిన, రాజయోగ = జ్ఞానయోగముయొక్క, సమాధి = నిర్వికల్ప
సమాధి యనెడు, ధారాధరంబు = మేఘము, నిఖిలేంద్రియములు = నిఖిల = సమస్తము లైన, ఇంద్రియములు =
చతుర్దేంద్రియములు, అను నీలకంఠంబులు = అనెడు నెమల్లు, ఆత్యంతసంతోషవృత్త్యములు = నిర్భరానంద
తాండవములను, సలుపఁ = చేయఁగాను, ధర్మ = వర్ణాశ్రమధర్మము లనెడు, అమృత = నలములచేత, అర్చి
కృత = తడుపఁబడిన, మనః = ఉల్ల మనెడు, అవనీస్థితి = భూప్రదేశమందు, శమముఖముగుణసస్యములు =
శమ = శమమే, ముఖ = మొదలైన, నుగుణ = సద్గుణము లనెడు - అనఁగా శమ దమ ఉపరతి తీర్తి త్రగ్ధా
సమాధాన అమానిత్వ అదంభిత్వ గురుకుశ్రూష వేదాంతశ్రవణ మనన నిది ధ్యానసాది సద్గుణము లనెడు,
సస్యములు = పైరులు, ఇగుర్పఁ = అంటురింపఁగా, సమరసానంద = ప్రత్యక్షప్రాయోక్త్యరూపాఖండా
నంద మనెడు, నిర్వృతముచేత = ప్రవాహముచేత, తాపదావానలం బెల్లం = ఆధ్యాత్మికాది తాపశ్రయ మనెడి కార్పి
చ్యంతయును చల్లార్పబడఁగఁ = శమింపఁజేయఁబడు చుండఁగాను, భూమిధ్యదేశసభో
వీధి = భూమిధ్యదేశ = శృంగాటక మనెడు, సభోవీధి = గగనమార్గమందు, చిత్కళా = జ్ఞానకళ
లనెడు, విద్యుల్లతా = మెఱపుతీఁగలయొక్క, తగులు = గుంపులు, వెలయుచుండఁ = శోభిల్లు చుండఁ
గాను, మోదవర్షంబు = ఆనందవర్షమును, గురియుచుఁ = వర్షించుచు, మోసె ననఁగఁ = ఘోషించెనో
యనునట్లు, ప్రణవదశమనినాదము = ప్రణవ = ఓంకారమందలి, గళమ = పదియవది యైన, నినాదము = మేఘ
ధ్వని, ఒప్పారఁ = తేజరిల్లును.

తా అంత నా యోంకారముయొక్కప్రణవసాదము వికాల మగు చిదంబరమునడుమం గూడినదై
యంతట నావరించిన జ్ఞానయోగముయొక్కనిర్వికల్పసమాధి యనెడి మేఘమును సమస్తేంద్రియము లనియెడి
నెమిళ్ళును నిర్భరానందపరిపూర్ణంబు లై తాండవములు నేయ, వర్ణాశ్రమధర్మము లనియెడిజలముచేతఁ దడు
పఁబడిన మనం బనియెడి భూప్రదేశమునంగు శమము మొదలగు నుగుణము లనియెడి పైరులు అంటురింపఁగా,
ప్రత్యక్షప్రాయోక్త్యరూపాఖండానంద మనెడు ప్రవాహముచేత నాధ్యాత్మికాది తాపశ్రయ మనెడి కార్పి
చ్చంతయును చల్లార్పబడఁగా, భూమిధ్యదేశం బనియెడి గగనమార్గమునందు జ్ఞానకళ లనియెడి మెఱ
పుతీఁగలగుంపులు వెలయుచుండ నానందవర్షము గురించుచు ఘోషించెనో యనునట్లు మేఘధ్వని
విధంబునం బ్రకాశించును

వ. ఇట్లు చిణీనాదంబు చిణీచిణీనాదంబు ఘంటానాదంబు శంఖనాదంబు వీణా
నాదంబు తాళనాదంబు వేణునాదంబు భేరినాదంబు మృదంగనాదంబు మేఘ
నాదం బనంబరఁగు దశవిధప్రణవనాదంబుల శ్రీగురూపదేశపూర్వకంబుగా శ్రుతి
యుక్త్యనుభవంబులచేత నెఱుంగవలయు మఱియును. ౧౨౮

టీక. ఇట్లు = ఇవిధముగా, చిణీనాదంబు = చిణి యనెడు ధ్వని, చిణీచిణీనాదంబు = చిణిచిణి
యను రవము, ఘంటానాదంబు = ఘంటారవము, శంఖనాదంబు = శంఖధ్వని, వీణానాదంబు = వీణా

ధ్వని, తాళసాదంబు = తాళశబ్దము, వేణుసాదంబు = మురళీరవము, భేరిసాదంబు = భేరిధ్వని, మృదంగ
సాదంబు = మద్దెళమ్రోత, మేఘసాదంబు = మేఘధ్వని, అశంబరఁగు = అని చెప్పఁబడు చున్న,
దశవిధప్రణవసాదంబులఁ = పదితెఱఁగు లైన ఓంకారధ్వనులను, శ్రీగురూపజేశభ్రాగ్వకంబుగాఁ =
శ్రీసద్గురూపజేశపురస్సరముగా, శ్రుతి = వేదములచేత, యుక్తి = దృష్టాంత దార్ఢాంతోపాయముల
చేత, అనుభవంబులచేతఁ = స్వానుభవసిద్ధులచేత, ఎఱుంగవలయుఁ = తెలియవలయును, మఱియుఁ =
తెండియు

తా ఇట్లు చిణీసాదము చిణిచిణీసాదము ఘంటాసాదము శంఖసాదము వీణాసాదము తాళ
సాదము వేణుసాదము భేరిసాదము మృదంగసాదము మేఘసాదము అని చెప్పఁబడు పదివిధము లగు
ప్రణవసాదంబులను సద్గురూపజేశపురస్సరముగా శ్రుతులచేతను యుక్తులచేతను అనుభవంబులచేతను దెలిసి
కొనవలయును అదియునుం గాక.

తే భూరివాదం బకారంబు శ పుణ్యపురుష

విమలబిందువు లసదుకారము గపీంద్ర

కళ మకార మీమూఁడును శ గలియఁ గూర్చ

ఘనత రోంకార మగు శ సదాగతి కుమార.

౧౨౯

టీక పుణ్యపురుష = స్వధర్మానుష్ఠానశరుడ వగు ఆంజనేయ! భూరిసాదంబు—భూరి = ఘన
మైన, సాదంబు = ధ్వని, అకారంబు = బ్రహ్మప్రణవమందలి అవిద్యాపాదాత్మిక మైన అకారమును,
కపీంద్ర = వానరశ్రేష్ఠ, విమలబిందువు—విమల = స్వచ్ఛమైన, బిందువు = షణ్మగ్రస్థిత వృత్తిరూపక బిం
దువు, అసత్ = వృద్ధయంగమ మయిన, ఉకారము = బ్రహ్మప్రణవమందలి విద్యాపాదాత్మిక మయిన
ద్వితీయవర్ణకమును, సదాగతికుమార = వాయుపుత్రా, కళ=చిత్రకళ, మకారము = బ్రహ్మప్రణవమందలి
అనందపాదాత్మిక మైన తృతీయవర్ణ మగు మకారమును, ఈమూఁడును = సాదబిందుత్వాత్మిక మయిన
యోగవర్ణత్రయమును, కలియఁగూర్చుకొ = మిళితము చేయఁగా, ఘనతరోంకార మగుకొ—ఘనతర=సర్వో
త్కృష్ట మైన, ఓంకార మగుకొ = చతుర్థపాదాత్మిక మైన చతుర్థవర్ణ మగు బ్రహ్మప్రణవ మగును.

తా ఓ పుణ్యపురుషుడ వగు యాంజనేయఁడా! ఘనసాదస్వరూప మగు అకారంబును, బిందు
రూప మగు సుకారంబును, కళారూప మగు మకారమును యీ మూఁడును గలియఁజేర్పఁగా బ్రహ్మప్రణ
వాత్మక మగు నోంకార మగును, అకారము బ్రహ్మప్రణవమందలి అవిద్యాపాదాత్మికము, ఉకారము
బ్రహ్మప్రణవమందలి విద్యాపాదాత్మిక మయిన ద్వితీయవర్ణము, మకారము బ్రహ్మప్రణవమందలి
యానందపాదాత్మిక తృతీయవర్ణము.

వనమయూరవృత్తము. గౌరవయకారము నుశకారము మకారం

బారయఁగఁ గూడి యొకరయతుర మనాద్యోం

కార మనఁగా నిఖిలకారణము నై ఘం

టారవమురీతి హృదరయాబ్జమున మోయున్.

౧౩౦

టీక. గౌరవయకారముకొ—గౌరవ=ఘనమైన, అకారముకొ = పంచభూతములును ప్రపంచమును జేరి
బ్రహ్మప్రణవమందలి అవిద్యాపాదాత్మిక మయిన అకార మగును అట్టి అకారమును, ఉకారమును=బ్రహ్మ

ప్రణవార్థమందలి విద్యాపాదాత్మిక మైన ఉకారమును, మకారము = ఆనందపాదాత్మిక మైన మకారమును, ఈ ద్వివిధపాదవర్ణములు స్వర్ణాగ్రదేవతాలోకాంతరము లగును, అరయఁగ = విచారింపఁగా, కూడి = ఈ త్రివర్ణములు చేరి, ఒకయత్నరము = ఏకవర్ణ మైన, అనాద్యోంకారము—అనాది = గాత్పత్తి లేని, ఓంకారము = అమృతమయ మైన తుర్యపాదాత్మిక మైన ప్రణవము ‘శ్రుతి|| పాదోస్య విశ్వ భూతాని త్రిపాద స్వావృతం దివి | చతుష్పాత్పరమం బ్రహ్మ ఓమి శ్చే కాక్షరం బ్రహ్మ’ అనఁగా = అనునట్లు, నిఖిలకారణమునై—నిఖిల=ముందుఁ జెప్పఁబడిన పంచభూతాదికమునకు, కారణమునై = హేతునై, ఘంటా రవిమురీతిక = ఘంటా నాదమువలె, హృదయాబ్జమునక = అనాహతచక్రమంగు, మోయఁగ = తల్పించును

తా. ఓ అంజనేయా! అకార ఉకార మకారములు చేరి ప్రణవ మాయను, అది సకలజగుత్పత్తి స్థితిలయకారణ మై అనాహతచక్రమందు ఘోషించు చుండును, మరియు ఆ ఓంకారము బ్రహ్మస్వరూపము, రక్షణార్థక మగు అవధాతువువలన నిష్పన్న మైన ఓం శబ్దము తారకాది సంసారార్థమమునండి తరింపఁజేయునది యని భావము, భగవత్పాదులచురీతిని ‘యోయం సోహ’ మ్మను పరమహంసమంత్రమందు తచ్చబ్రహ్మచర్యపరబ్రహ్మము నే నని బోధించు సోహంపదమునందు హల్లులు ఘోషింపఁగా సంధివశమున ఓం అగును, యత్యాశ్రమము స్వీకరించునెడ నిహమును సమస్తవేదములను త్యజించుట న్యాయమై గుండ ప్రణవము అపరిత్యాజ్య మను నియమముచే ఓంకార మఖిలవేదసార మని యులుంగునది.

వశేషార్థము ప్రణవము త్రయాసారభూతము, ఋగ్వేదాస్సామవేదములవలన యథాక్రమముగా మూడువ్యాప్తములు పుట్టెను, పరిశుద్ధము లైనట్టి అవి తప మొనర్పఁగా వానివలన అకార ఉకార మకారములును మూడువర్ణములును నుత్పన్నములై యొక్కటిగా గూడి ఓంకార మైన దని, భూరిత ఋగ్వేదాబాయత భువ ఇతి యజుర్వేదా త్సువ ఇతి సామవేదాత్తాని శుక్రః బృథ్యత పితై భ్యౌభి తపై భ్యశ్రుయో వర్ణా అబాయన్త అకార ఉకార మకార ఇతి తా నేకథా సమధవత్తే తి గోప’ అని శ్రుతి బోధించుచున్నది, అకారమున మకారము పర మైనపుడు ఓంకార మేకాదేశముగా వచ్చునని తెలియవలయును; త్ర్యక్షరాత్మక మగు ప్రణవమందలి మొదటివర్ణ మగు అకారము విష్ణువాచకము, అంతిమవర్ణ మైన మకారము జీవవాచకము, మధ్యమవర్ణ మగు ఉకారము పరమాత్మకును జీవాత్మకును గల నిత్యసంబంధమును జెప్పును, రక్షణగతి హింసార్థబోధక మగు అవధాతువువలనఁ బుట్టిన అకారమునకు జగత్సృష్టి స్థితి లయకర్త యగు విష్ణువు వాచ్యము, ఈ యర్థమంగు ‘ఆ ఇతి బ్రహ్మ ఆ ఇతి భగవతో నారాయణస్య ప్రథమాభిధానం - యతో వా ఇమాని భూతాని బాయన్తే - యేన జాతాని జీవన్తి య త్ప్రియ స్త్యభిసంవికంతి’ ఇట్టి శ్రుతులు ప్రమాణము; మకారవాచ్యుడు జీవుడు, ‘పంచవిం శోయం పురుషః - పంచవింశ ఆత్మా భవతి’ ఇత్యాదిక మిచట ప్రమాణము, హల్లులలో నిరుపదైదవయక్షర మగు మకారము జీవుని బోధించు చున్న దని యర్థము; మకారవాచ్య మైన జీతన జాతము సర్వమును జీవున కుపకరణం బయిన యజీతనవ్రాత మంతయుఁ బరమాత్మునిఁ జేవభూతమే కదా! ఉకారమే వకారార్థకము, ‘త జే వాగ్ని స్త ద్వాయుస్త గ్నూర్యస్తతు చంద్రమా’ అను శ్రుతి యందు తత్ ఉ చంద్రమాః అనుచో ఉకార మవధారణార్థ మైనట్లు ప్రణవమందలి మధ్యమవర్ణ మగు ఉకారము నాయర్థమందు గ్రహింపవచ్చును, ఇంతవర కవయవార్థము వివరింపఁబడియి, ఇంక విశిష్టార్థము చెప్పఁబడును; ఆ యనఁగ లుప్తచతుర్థి, ఆ ఉప-అకార వాచ్యుఁడైన పరమాత్మతోఁజే మకారవాచ్యుఁడైన జీవుడు చేవభూతుఁడని తాత్పర్యము; అద్వైతులు లుప్తచతుర్థిగా నెంచక అకారమును ప్రథమాంతరముగా యోచించి సామాన్యాధికరణ్యముచే జీవాత్మపరమాత్మలకు నైక్యము సమర్థింతురు, ఉకారము

లక్ష్మీవాచక మనవచ్చును, దీనికి బ్రహ్మసంహితావచనము ప్రమాణము, ' శ్లో॥ అకారేణోచ్యతే విష్ణు స్సర్వలోకైకనాయకః । ఉకారేణోచ్యతో లక్ష్మీ ర్మకారో దాసవాచకః ' జీవాత్మపరమాత్మలకు లక్ష్మీయందుఁ బురుషకారత్వము ప్రసిద్ధమే కదా, ప్రణవార్థమును పరాశరభట్టరుఁ డొకరూపముగా సంగ్రహించి యున్నారు, ఆ శ్లోకము నిచట వ్రాయ నగు, ' అకారార్థో విష్ణు ర్జగ దుదయరక్షాశ్రులయ కృత్ - మకారార్థో జీవ స్తదుపకరణం వైష్ణవ మిదమ్ । ఉకారో మన్వార్హం నియమయతి సమృద్ధమన యోః - త్రయీ సారస్త్రియై ప్రణవ ఇమ మర్థం సమదిశత్ '.

వనమయూరలక్షణము. శ్రీకరభరణిహరజిష్ణునతపుణ్యశ్లోకభజనన్నగగణాన్ గ్రహపాణగుఖ్యన్ । సోమవిరమంబు గనుచు న్వనమయూరాఖ్యాక మను శృత్త మిల నంద మగుచుండున్ తా॥ వన మయూరవృత్తమునకు భ న జ స గ గ ములును, ౯ దింట యతియు నుండవలయు ననుట.

క. హృదయ సదనమునఁ బొదలెడి, సదమలనాదామృతంబు శ చవిగొన కున్నన్

మది గదలుచు గుదురదు గలు, గదు మొదలిటిపదము ముదము శ గదుర దుదయమై.

టీక హృదయసదనమునన్ = అనాహతచక్రమందు, పొదలెడి = ప్రబలునట్టి, సత్ = శ్రేష్ఠ మైన, అమల = నిర్మల మైన, నాద = ఓంకారనాద మనెడు, అమృతంబు = నుభయొక్క, చవిగొనకున్నన్ = రుచిఁజూడక పోయెనేని, మది = మనస్సు, గదలుచున్ = కంపించుచు, గుదురదు = నిలుకడ నొందదు, మొదలిటిపదము = మోక్షము, కలుగదు = లభింపదు, ముదము = బ్రహ్మనందము, ఉదయమై = ఆవి ర్భవమై, కుదురదు = ఘటింపదు

తా హృదయసదనమునఁ బ్రబలునట్టియు శ్రేష్ఠమును నిర్మలము నయినవియు నగు యోంకారనాద మనియెడి యమృతముయొక్కరుచిఁ జూడకపోయె నని మనస్సు కంపమువదలక కుగురుపడదు, మోక్షం బును లభింపదు, బ్రహ్మనందమును వుదయింప దని తాత్పర్యము

క. నాదం బంచితపరమా, హ్లాదము చిత్తప్రసాద శ మపగతగురుసం

వాదము గతభేదం బని, వేదంబులు పలుకు వేదశవేదాంతజ్ఞా

౧౩౨

టీక వేదవేదాంతజ్ఞా-వేద = త్రివర్గసంపదల నిచ్చు శ్రుతులను, వేదాంత = బ్రహ్మజ్ఞానానంద ముల నొసఁగు నుపనిషత్తులను, జ్ఞా = తెలిసిన అంజనేయా, వేదంబులు = ప్రాజగువులు, నాదంబు = బ్రహ్మప్రణవనాదము, అంచితపరమాహ్లాదము-అంచిత = పూజ్య మయిన, పరమ = నితతిశయ మయిన, ఆహ్లాదము = ఆనందము నొసఁగునదియు, చిత్తప్రసాదము-చిత్త = అంతఃకరణమును, ప్రసాదము = నిర్మ లము చేయునట్టిదియు, అపగతగురుసంవాదము-అపగత = ఉడిగింపఁబడిన, గురు = విస్తార మయిన, సంవాదము = వివాదము గలదియు, గతభేదంబు = తొలఁగింపఁబడిన ద్వైతభ్రమ గలదియు, అని = ఇట్లని, పలుకున్ = వక్కాఁపించును.

తా వేదములను వేదాంతములను నెఱింగిన యోయాంజనేయా ! బ్రహ్మప్రణవనాదము పూజ్య మయి నితతిశయ మగు నాహ్లాదము నొసంగునది యనియు, అంతఃకరణమును నిర్మలము చేయునట్టిది యనియు, విస్తారము లగు వివాదంబుల నుడిగించునది యనియు, ద్వైతభ్రమను తొలంగించునది యనియు వేదంబులు జెప్పు చున్న వని తాత్పర్యము

తే. ప్రణవనాదరసామృతశాసరతుని, విమలనయనము లనిమిషత్యేనా వహింప

మనసు దేవాలయంబున శ మనికి మఱిగి, సలలితకళావిభూతిచే శ వెలయు చుండు.

టీక. ప్రణవశాద = ప్రణవధ్వనియొక్క, రస = అనందరస మనెడు, అమృతపాన = శుభాపాన మందు, రతుని = అసక్తి గలవానియొక్క, విమలనయనములు = నిర్మలనేత్రములు, అనిమిషత్వమున = తెప్పపాటు లేకపోవుటను - అనఁగా దేవత్వమును, వహింపఁ = పూసఁగా, మనసు = మనస్సు, దేవాలయంబునక = దేవతాపురమునందు, మనికిమఱిగి = పనింప పనుపడి - అనఁగా 'అన్వచక్రా నవద్వారా జేవానాం పూరయో వనేత్' అను శ్రుతిప్రమాణముచేత చిదాకాశమంగు నివసించి, సలలితకళావిభూతి చేక - సలలిత = మంజుల మయిన, కళావిభూతిచేక = చిత్కళాసంపదచేత, వెలయుచుండుక = ప్రకాశించు చుండును

తా అమృతము పానము చేసినవారికి నిమేషము లగు నేత్రములును, దేవతలు వహించుచుండు నివాసంబును, లలిత మగు కళానుభవంబును గలిగి యుండును, అట్లు బ్రహ్మప్రణవశాదమువలనం గలిగిన యానందరస మనియెడి అమృతము పానము చేయుటకుందె యాసక్తి కలిగి యున్నవానికి నిర్మలము లగు నేత్రములు తెప్పపాటు లేక యుండ మనస్సు దేవతాపురం బగు శరీరమంగు నివసించు పనుపడి మనోహర మైన చిత్కళాసంపదచేతం బ్రకాశించు చుండును

సీ. అనిమిషం డజరుండు శ నమృతుండు పటుశక్తిధరుండు సిద్ధుండు విద్యాధరుండు యోగీశ్వరుండు సాధ్యుండిండును శుచి, సమవర్తియును బుణ్యజనుండు భువన పతియును వరసదాగతియును సుకృతార్థుం, డభవుం డనంతుండు శ నఖలమిత్తుం, డతికళాశాలి మహాబుధుండు కవీశ్వరుండును సుమనోగురుండు ఘనుండు

ఆ. హంసవాహనుండు శ నచ్యుతుండు శివుండు, పరమపురుషుండగుచు బరగుచుండు బవనతనయ వినుము శ ప్రణవనాదామృత, పానతృప్తుడైన శ పావనుండ. ౧౩౪

టీక. పవనతనయ = వాయుపుత్ర! వినుము = ఆకర్షింపుము, ప్రణవశాద = అంకారరస మనెడు, అమృతపాన = శుభాపానముచేత, తృప్తుడైన = తనివి నొందినట్టి, పావనుండు = నిర్మలండు - అనఁగా బ్రహ్మగిష్ఠుండు, అనిమిషుండు = తెప్పపాటు లేనివాడు, 'శ్లో॥ అంతర్లక్ష్యం బహిర్ద్వప్తి నిమేషో న్మేష మర్జితాప్రేషో సా కాంభవీముద్రా సర్వతంత్రేషు గోపితా' అనెడు న్యాయముచేత అనిమిషుండని భావము - దేవత యని యర్థాంతరము అజరుండు = కాలత్రయమందు అఖండాకారమై యుండుటచేత వృద్ధత్వము లేని వాడు - నిర్భరుండని యర్థం, అమృగుండు = మరణము లేనివాడు - అమరుండని యర్థం, పటుశక్తి ధరుండు - పటు = ప్రసిద్ధము లైన, శక్తి = సర్వజ్ఞత్వాదిశక్తులను, ధరుండు = దాల్చినవాడు - శుమార స్వామి యని యర్థం, సిద్ధుండు = ఆత్మజ్ఞానసిద్ధి గలవాడు - సిద్ధుండను జేవయోనివిశేషుండని యర్థం, విద్యాధరుండు = బ్రహ్మవిద్యను ధరించినవాడు - విద్యాధరుండను జేవయోనివిశేషుండని యర్థం, యోగీశ్వరుండు = జీవబ్రహ్మైకజ్ఞానము గలవారిలో సుత్రముండు - బడరికారణ్యవాసి యగు నరస్వరూపుడైన నారాయణుండని యర్థం, సాధ్యుండు = శ్రవణాదిసాధనములచేత బ్రహ్మజ్ఞానమును సాధించినవాడు - సాధ్యుండను జేవయోనివిశేషుండని యర్థం, ఇంద్రుండును = మోక్షరూప మగు పరమేశ్వర్యయుక్తుండు - జేవేంద్రుండని యర్థం, శుచి = ఆణవాదిత్రిమలరహితుండు - అగ్నిహోత్రుండని యర్థం, సమవర్తి యును = శత్రు మిత్ర భేద మోడ శీతోష్ణాది ద్వంద్వములయందు సమానప్రవర్తన గలవాడు - యముండని యర్థం, పుణ్యజనుండు = స్వధర్మానుష్ఠానపరుండు - సౌర్పతి యని యర్థం, భువనపతియును - భువనము చతుర్దశలోకములకు, పతియును = నియామకుండును - వరుణుండని యర్థం, పరసదాగతియును - పర

ఉత్తమ లయిన సత్పురుషులకు, సదా=ఎల్లప్పుడును, గతియును= ఆధారుఁడైనవాఁడును - వాయుదేవుఁడని యర్థం, శుక్పతార్థుఁడు=శుక్పత=పుణ్యకర్మములే, అర్థుఁడు=ప్రయోజనముగాఁగలవాఁడు- తస్యగాఁబదిలపఱచఁబడిన నవనిధులు గల కుబేరుఁడని యర్థం, అభవుఁడు=జన్మరహితుఁడు- రుద్రుఁడని యర్థం, అనంతుఁడు=దేశ కాల వస్తు పరిచ్ఛేదశూన్యుఁడు-అనంతుఁడను సర్పరాజని యర్థం, అఖిలమిత్రుఁడు=సకలలోకబాంధవుఁడు - నూర్యుఁడని యర్థం, అతికలాశాలి=బ్రహ్మప్రణవమందలి బదియాణవభాగమయిన అవికల్పవికల్పనామకకళాతీతుఁడై ప్రకాశించువాఁడు - చంద్రుఁడని యర్థం, మహాబుధుండు=సర్వము నెఱింగిన యుత్తముఁడు - బుధుఁడని యర్థం, కవీశ్వరుండు=పండితుఁడు-కుక్రుఁడని యర్థం, మమనోగురుండు=మమనః=విద్వాంసులకు, గురుండు=జ్ఞానోపదేష్ట - దేవగురువైన బృహస్పతి యని యర్థం, ఘనుఁడు=సర్వోత్కృష్టుఁడు - మేఘుఁడని యర్థం, హంసవాహనుండు=హృదయకమలసంచారి యై శివశక్తివీజము లగు హాకార సకారమధ్యగత బిందుకోశములతోఁగూడి జీవేశ్వర జగద్భ్రాంతి లనియెడి నిస్సారజలమును పరిత్యజించి సారతర మైన బ్రహ్మజ్ఞాన మనెడు శీరమును వేలుబాటు చేయఁదగినట్టి హంస నధిష్ఠించువాఁడు - బ్రహ్మ యని యర్థం, అచ్యుతుండు=సంసారకూపమునందుఁ గూలనివాఁడు - విష్ణు పని యర్థం, శివుండు=‘శివ కాంతో’ అను భాగువువలన నూత్యచంద్రాగ్నులకాంతుల మీఱి వెలుఁగువాఁడు, అట్టివాఁడగుటవలన శివుఁడు - ఈశ్వరుఁడని యర్థం, వరమపురుషుఁడు=క్షరాక్షరాతీతుఁడు-విరాట్పురుషుఁడని యర్థం, అగుచుకొ=విసవాఁడై, పరగుచుండుకొ=ప్రకాశించు చుండును

తా వాయుపుత్రుఁడగు యాంజనేయుఁడా ! వినుము. ఓంకారనాద మనియెడి యమృతమును పానము చేసి తృప్తి జెందిన పావనుఁడు, (దేవతాపక్షమున) తిప్పపాటు లేక జర లేనివాఁడును, మరణము నొందనివాఁడును, కుమారస్వామియును, సిద్ధుఁడును, విద్యాధరుండును, యోగీంద్రుఁడును, సాధ్యుండును, ఇంద్రుఁడును, అగ్నియును, యముఁడును, నైఋతియును, వరుణుఁడును, వాయుపును, కుబేరుఁడును, రుద్రుఁడును, ఆదిశేషుఁడును, నూర్యుఁడును, చంద్రుఁడును, బుధుఁడును, కుక్రుఁడును, గురువును, మేఘుఁడును, బ్రహ్మయును, విష్ణువును, శివుండును, విరాట్పురుషుండును తా నే యై ప్రకాశించు చుండును (బ్రహ్మజ్ఞానిపక్షమున) కాంభవీముద్ర ధరించుటచే తిప్పపాటు లేనివాఁడును, అఖండాకారమై యుండుటచేత వృద్ధత్వము లేనివాఁడును, మరణము లేనివాఁడును, సమర్థము లగు సర్వజ్ఞత్వాదికక్షుణ్ణ గలవాఁడును, అత్యుజ్జానసిద్ధిగలవాఁడును, బ్రహ్మవిద్యను ధరించినవాఁడును, జీవబ్రహ్మైకజ్ఞానము గలవాఁడును, శ్రవణాదిసాధనములచేత బ్రహ్మజ్ఞానము సాధించినవాఁడును, మోక్షరూపమందు పరమైశ్వర్యము గలవాఁడును, అణవాది త్రిమలరహితుఁడును, శత్రుమిత్రభేదనోద శత్రోష్టాదిద్వంద్వములయందు సమానప్రవర్తన గలవాఁడును, స్వధర్మానుష్ఠానవరుఁడును, చతుర్దశలోకములకు నియామకుండును, సత్పురుషుల కాధారభూతుఁడును, పుణ్యకర్మములే ప్రయోజనముగాఁ జేయువాఁడును, జన్మరహితుఁడును, దేశకాలవస్తుపరిచ్ఛేదశూన్యుఁడును, సకలజనబాంధవుండును, బ్రహ్మప్రణవమందలి పదియాణవభాగ మయిన అవికల్ప వికల్పనామక కళాతీతుఁడై ప్రకాశించువాఁడును, సర్వము నెఱింగిన యుత్తముఁడును, కవీశ్వరుండును, విద్వాంసులకు జ్ఞానోపదేష్టయు, సర్వోత్కృష్టుఁడును, హృదయకమలసంచారి యై శివశక్తివీజము లగు హాకార సకారములకు మధ్యగతబిందుకోశములతోఁగూడి జీవేశ్వరజగద్భ్రాంతి లనియెడి నిస్సారజలమును పరిత్యజించి సారతర మయిన బ్రహ్మజ్ఞాన మనియెడి శీరమును వేలుబాటు చేయఁదగినట్టి హంస నధిష్ఠించిన బ్రహ్మస్వరూపుఁడును, సంసారకూపమునఁ

గూలనివాడును, చంద్రనూర్యాగ్నులకాంతి సతిక్రమించి వెలుగువాడును, తూరాతూరాధీశుడును అయినవాడై ప్రకాశించు చుండు నని తాత్పర్యము.

చి త్క ణా సా త్మా త్క ర ము.

ఆ. ఆంజనేయ యింక సంతర్పరహిర్త్యధ్య, దృష్టిగోకిత ప్రదీప్తచిత్క

భావిభూతి యెల్లర భావించి చెప్పెద, నాదరించి చూచు ర మాత్మయందు. ౧౩౫

టీక ఆంజనేయ = ఆంజనాపుత్రుండ, ఇంక = ఇంకను, అంతః = లోపలికిని, బహిః = వెలుపలికిని, మధ్య = నడుమనుండెడు, దృక్ = జ్ఞానదృష్టిచేత, విగోకిత = చూడబడిన, ప్రదీప్త = ప్రకాశించు చున్న, చిత్కణాభూతియెల్లర = చిన్మయకణాసంపత్తి సంతయును, భావించి = మోచించి, చెప్పెద = వాక్రచ్చెదను, ఆత్మయందు = ప్రజ్ఞయందు, అదరించి = బహూకరించి, చూచును = కనుగొనుము.

తా. ఓ ఆంజనాపుత్రుండగు మానుమంతుడా! ఇంక లోపలికిని వెలుపలికిని నగుచు నుండు జ్ఞాన దృష్టిచేత చూడబడినదై వెలుగు చున్న చిన్మయకణాసంపత్తి సంతయును చక్కగా మోచించి చెప్పెద, నీమనమున దాని బహూకరించి యెంచి చూచు మని తాత్పర్యము.

ఆ. కనులురెండు గురునిరయనుమతి గొని మూసి, బొమలనడిమి ద్విదళశకమలమునను

విమలదృష్టి నిలిపి ర శమలలితాత్మకై, చూడవలయు లక్ష్మ్యశోభనముల. ౧౩౬

టీక కనులురెండు = నేత్రద్వయమును, గురునిరయనుమతి = శేషకునియాజ్ఞను, గొని = పొంది, మూసి = ముతళించి, బొమలనడిమి = భ్రూమధ్యమం గుండెడి, ద్విదళశకమలమున = అగ్నిచక్రమున, విమలదృష్టినిలిపి = నిర్మల మైన చూపు నిలిపి, శమలలితాత్మకై = అంతరింద్రియనిగ్రహముచేత, లలిత = మంజుల మైన, ఆత్మకై = ఉల్లము గలవాడై, లక్ష్మ్యశోభనముల = లక్ష్మ్య = దృశ్యముల యొక్క = అనగా చిత్కణలయొక్క, శోభనముల = ప్రకాశములను, చూడవలయు = వీక్షింప వలయును.

తా. గురునియాజ్ఞవలనం గనులు రెండును మూసికొని భ్రూమధ్యమం దుండెడి రెండుదళములుగలిగిన యాగ్నిచక్రమందు విమల మయిన చూపు నిలిపి అంతరింద్రియనిగ్రహమునందేసి లలిత మగు నుల్లము గలవాడై దృశ్యము లయిన చిత్కణలయొక్క ప్రకాశములను వీక్షింపవలయు నని తాత్పర్యము.

క. మునుపుగ హృదయాకాశము, గనుపట్టుం చూపు లగుచు ర గన్నులవెంట

జనునది మన మగు గావున, గనఁ దగు నాకాశపంచరంగ బాగుఁ దగన్. ౧౩౭

టీక. మునుపుగ = ముందుగా, హృదయాకాశము = చిత్తాకాశము, కనుపట్టు = గోచరించును; చూపు లగుచు = దృష్టులై, కన్నులవెంట = చక్షుర్ద్వారముల వెంబడిని, జనునది = పోవునట్టిది, మన మగు = మనస్సే యగును, కావున = కాబట్టి, అందు = ఆ మనస్సునందు, తగ = బాగుగా, ఆకాశపంచకంబు = ఇంక జెప్పబోయెడు పంచాకాశములను, కనఁదగు = అవలొకింపనగును, 'శ్లో॥ ఏ నేత్రతే శ్రుణో తీదం జిఘ్రతివ్యా కరోతిచ । స్వాద్య స్వాతు విజానాతి తత్ప్రజ్ఞాన మి తీరి తమ్' అని మహావాక్యరత్నావళియందును, 'క. కనుఁ గన్నై వినుఁ జెవియై । చవి గొను జిహ్వా యయి మారుకొను నాసికయై । తనువై స్పర్శము చేయును । నవనద్యా బుద్ధి యాత్మయంద నె నిలుచుట' అని భారతమునందును జెప్పియుండుటవలన మనస్సే యింద్రియగోళములయందు నిలిచి చూచుట, వినుట,

అప్రూణించుట తొనగుకార్యములు చేయుచున్నది, గావున ఆ మనస్సునందే పంచాకాశములను కనవలయు ననుట

తా (ఇట్లు పీఠించునప్పుడు) మునుపుగా చిత్తాకాశము గోచరించును, వెనుక చూపులై కన్నుల వెంటఁ బోవునది మనస్సే యగును గాన నామనస్సునందాకాశపంచకము నవలొకింపఁ జనును

ఎ. ఇట్లు తనలోచనంబులకుఁ గనుచూపుమేర గోచరం బైన వృద్ధయాకాశంబు నందుఁ గేవలనిరాకారం బైన గుణరహితాకాశంబు నిబిడనిష్ఠురనీరంధ్ర గాఢాంధకారం బైన పరాకాశంబు ప్రళయకాలప్రజ్వలజ్వాలాభీలదావా నలాకారిం బైన మహాకాశంబు వివిధవిచిత్రవితతాపరిమితద్యుతిభరితం బైన తత్త్వాకాశంబు ప్రచండమార్తాండమండలశతకోటిప్రభాభానురం బైన సూర్యాకాశంబును పంచాకాశంబుల నవలొకింపవలయు మఱియును. ౧౩౩

టీక ఇట్లు=ఇవిధముగా, కనుచూపుమేరక = కంటి కగపడునంతదూరములో, తనలోచనంబులకు = తనకన్నులకు, గోచరంబైన = కానఁబడుచున్న, వృద్ధయాకాశంబునందుక = చిత్తాకాశమందు, కేవలనిరాకారంబైన = రూపము లేకుండుటయే ప్రధానముగాఁగల, గుణరహితాకాశంబు = శబ్దగుణరహితమయినయాకాశము, నిబిడ = దట్టమైన, నిష్ఠుర = కఠినమైన, నీరంధ్ర = ఎడములేని, గాఢాంధకారంబైన = కటికిచీఁకటియే యాకారముగాఁగల, పరాకాశంబును = పరాకాశమును, ప్రళయకాల = కల్పాంతమందు, ప్రజ్వలత్ = మిక్కిలి మండు చున్న, జ్వాలా = మంటలచేత, ఆభీల = భయంకరమైన, దావానలాకారంబు = కార్చిచ్చువలె నుండెడిది, ఐన మహాకాశంబు = ఐనట్టి మహాకాశమును, వివిధ = నానావిధములయిన, విచిత్ర = ఆశ్చర్యకరములయిన, వితత = వ్యాప్తములయిన, అపరిమిత = అసంఖ్యేయములయిన, ద్యుతి = కాంతులచేత, భరిత = నిండింపఁబడినది, ఐనతత్త్వాకాశంబు = ఐనట్టి తత్త్వాకాశము, ప్రచండ = మిక్కిలి వేడిమిగల, శతకోటిమార్తాండమండల = నూరుకోట్ల సూర్యబింబములయొక్క, ప్రభా = కాంతులచేత, భానురంబు = తేజరిల్లు చున్నట్టిది, ఐన సూర్యాకాశంబు = ఐనట్టి సూర్యాకాశము, అను పంచాకాశంబునక = అనెడు ఆకాశపంచకమును, అవలొకింపవలయుక = చూడవలయును, మఱియుక = పిమ్మట

తా ఇవిధముగాఁ దనకంటి కగపడునంతదూరములోఁ దనలోచనంబులకుఁ గోచరం బగుచున్న చిత్తాకాశమందు కేవలాకారశూన్యమైన గుణరహితాకాశమును, దట్టమైనదియు కఠినమును యెడము లేనిదియు నైన కటికిచీఁకటియే యాకారముగాఁగల పరాకాశంబును, కల్పాంతకాలంబున జ్వలించు చున్న మంటలచే నతిభయంకరం బగు కార్చిచ్చువలె నుండెడి మహాకాశమును, నానావిధములగు నాశ్చర్యములఁ గలిగించుచు నపరిమితకాంతులచే నిండియుండు తత్త్వాకాశంబును, మిగుల వేడిమిగల నూరుకోట్ల సూర్యబింబములకాంతులచేఁ దేజరిల్లు చున్న సూర్యాకాశంబును అను నీ యైదాకాశములను నవలొకింపవలయును అదియునుం గాక

ఆ ఆంజనేయ విను తదాకాశపంచక, మధ్యమమున వెలుఁగు ర మహితకళల

చందమెల్ల నీకు ర ముందుగా వినిపింతు, సందియములు మాని ర పొందువాని.

టీక ఆంజనేయ = అంజనపుత్రుని, వినుము = ఆలకింపుము, తదాకాశపంచకమధ్యమమునక = తదాకాశపంచక = గుణరహితాకాశ పరాకాశ మహాకాశ తత్త్వాకాశ సూర్యాకాశములను పంచాకాశ

ములయొక్క, మధ్యమమునక = అంతరాళమంగు, వెలుగు మహితకళలచంద మెల్లక = వెలుగు = తేజ
రిల్లెడు, మహిత = ఒప్పిదము లైన, కళలచందమెల్లక = చిత్కళలవిధ మంతయు, నీకుక = నీకు,
ముందుగాక = ప్రథమమందు, వినిపింతుక = తెలియఁబఱతును, వానిక = ఆ చిత్కులను, సందియ
ములు మాని = సంశయములను విడనాడి, పొంగుము = చెందుము.

తా ఓ అంజనేయఁడా! వినుము, ఆ గూఢాకాశపంచకమునదుమం దేగిరిల్లు మిక్కిలి యొప్పి
దము లగు చిత్కళలవిధ మంతయు నీకు ముంగుగాఁ దెలియఁబఱతును, సందియములను మాని గూఢాచిత్కళ
లను బొందుము

సీ. మందాకినిను ధారసందోహాదుద్ధాబ్ధి, సౌందర్యలహరులచందమునను
మందారమల్లికార్కుండారవిందోరు, చందనపుష్పరూక్షయముపగిది
నిందిరానుందరీమందిరాంతర్త్వ, రందనిగ్ధురరుచితప్రతిరీతి
నిందుభృన్నందిసంక్రందనకరిమృగేం, ద్రవణీగ్రదీప్తిబృందములభాతి

తే. హారసిహారడిండిరశారదాశ్ర, హీరకర్పూరతారకారకాగళాతి

శరణి నాకాశపంచగాంతరమునగుదా, మండితములగుఁ గల్కలమండలములు.

టీక. చిత్కళామండలములు = చిన్మకుళశాసమాహములు, మందాకినీ = అకాశగంగయొక్క,
నుధాసందోహ = అమృతరాశియొక్క, దుద్ధాబ్ధి = పాలకడలియొక్క, సౌందర్య = అందము లైన,
లహరులచందమునక = ప్రవాహములపోలికను, మందార = కల్పవృక్షము, మల్లికా = మల్లెచెట్టు,
కుంద = మొల్లచెట్టు, అరవింద = తెల్లదామర, ఉరుచందన = శ్రీచందనవృక్షము, (వీనియొక్క) పుష్ప-
పూవులయొక్క, ఋక్షయముపగిదిక = కాంతిపుంజమువలెను, ఇందిరానుందరీమందిర = లక్ష్మీదేవికి
నివాసస్థాన మైన కమలముయొక్క, అంతః = లోపలనున్న, మకరంద = పుష్పరసముయొక్క, నిర్గుర =
ప్రవాహముయొక్క, రుచిప్రతిరీతిక = కాంతిసమాహమువలెను, ఇంగుభృత్ = శివుఁడు, నంది =
వృషభము, సంక్రందనకరి = ఐరావతము, మృగేంద్ర = సింహము, ఫణింద్ర = అదిశేషుఁడు, (వీనియొక్క)
దీప్తిబృందములభాతిక = తేజోజ్వాలములవలెను, హార = ముత్యాలహారము, నీహార = మంచు, డిండిర = నురుగు,
శారదాశ్ర = శరత్కాలమేఘము, హీర = వజ్రము, కర్పూర = కర్పూరము, తారకా = నక్షత్రము,
(వీనియొక్క) అకార = రూపములయొక్క, కాంతికరణిక = దిప్తులవలెను, అకాశపంచగాంతరము
నందుక = గుణరహితాది పంచాకాశమధ్యమందు, మండితములగుక = ప్రకాశించు చుండును.

తా. చిత్కళాసమాహములు, అకాశగంగ అమృతరాశి పాలసముద్రములయొక్క నుందరము
లయిన ప్రవాహములపోలికను, మందారవృక్షము మల్లెతీగ మొల్లతీగ తెల్లదామర శ్రీచందనవృక్షము
వీనియొక్కకునుమకాంతులవలెను, లక్ష్మీదేవికి నివాసస్థాన మగు కమలములోపల నున్న మకరందరస
ప్రవాహముయొక్క కాంతిపుంజముభాతిని, చంద్రమాలి యగు శివుఁడు నంది యైరావతము సింగము
అదిశేషుఁడు అను నీ వస్తువులయొక్క కాంతిసమాహముల రీతిని, ముత్యాలహారము మంచు నురుగు
శరత్కాలమేఘము వజ్రము కర్పూరము నక్షత్రము వీనియొక్కరూపములకాంతులవలె నా గూఢాకాశపంచ
కముయొక్కమధ్యమందుఁ బ్రకాశించు చుండును.

సీ. సద్యస్తమోనాశరఖిద్యోతమానస, ద్విద్యుల్లతాప్రభావీధిపగిది
హృద్భక్షచావేద్యరఖిద్యోతసందోహ, విద్యమానద్యుతిరవితలికరణి

ఘోరాంధకారకృద్భూరినీలసవారి, వారివాహచ్ఛవిప్రజమురీతి
 నీలవై డూర్యప్రవాళాబ్జరాగము, క్తాఫలగోమేధికములభౌతి
 తే శుద్ధమాణిక్యమరకతశోణరత్న, తప్తతపనియరుచులచందమునహృదయ
 మండితాకాశపంచకమధ్యమమున, గానబడుచుండు శిశువునగు శిలు వత్స.

టీక వత్స = ఆంజనేయా, చిన్మయకళలు = చిత్కళలు, హృదయ = మనస్సునంగు, మండిత =
 తేజరిల్లుచున్న, ఆకాశపంచక = పంచాకాశములయొక్క, మధ్యమున = నగుచును, సగ్యః = తత్త్వ
 ణమే, తమోనాశ = చీకటి నడగించుటయందు, ఖద్యోతమాన = నూర్యునిగల నాదరింగు చున్న,
 సత్ = ప్రశస్తము లయిన, విద్యుల్లత = మెఱుపుతీగలయొక్క, ప్రభావీధిపగిదిక్ = కాంతిపరం
 పరలవలెను, హృద్య = మనోహరము లయిన, తుపా = రాత్రులయందు, వేద్య = ఎఱుంగదగిన,
 ఖద్యోత = మిఱుగుఱుబురుగులయొక్క, సందోహ = సమాహమంగు, విద్యమాన = ఉన్నట్టి,
 ద్యుతివితతికరణిక్ = తేజస్సమాహమవలెను, భూః = భయంకర మగు, అంధకారకృత్ = కటిక
 చీకటిని గఱుగఁ జేయు చున్న, భూరి = విస్తారము లయిన, నీల = నల్ల నయిన, సవారి = జలముతోఁ
 గూడిన, వారివాహ = మేఘములయొక్క, ఛవి = కాంతులయొక్క, ప్రజసురీతిక్ = సంఘమువలెను,
 నీల = ఇంద్రనీలమణులు, వైడూర్య = వైడూర్యములు, ప్రవాళ = పవడములు, అల్లగాగ = పద్మరాగ
 మణులు, ముక్తాఫల = ముత్యములు, గోమేధికముల = గోమేధికములయొక్క, భౌతి = వలెను, శుద్ధ
 మాణిక్య = వజ్రమణులు, మరకత = గరుడపచ్చలు, శోణరత్న = కంపులు, తప్తతపనీయ = అపరంజియొక్క,
 రుచులచందమునక్ = కాంతులవలెను, కానబడుచుండుక్ = అగపడును.

తా ఓ ఆంజనేయా! చిత్కళ లనునది మనంబునం దేజరిల్లు చున్న యాకాశపంచకము
 యొక్క మధ్యమందు, తక్షణంబే గట్టికిచీకటిని నశింపఁ జేయుటయందు నూర్యునిం దోలి ప్రకా
 శించెడి మెఱుపుతీగల తేజఃపుంజమువలెను, మనోహరము లయిన రాత్రులయందుఁ గంటి కగపడు
 మిఱుగుఱుబురుగులసమాహమమునం గల తేజస్సమాహమపగిదిని, భయంకర యు లయిన గట్టికిచీక
 టులం గలుగఁజేయుచు విస్తార మగు నల్లనికాంతులు గలిగి జలధీతియు లే వెలయు మేఘములకాంతి
 పుంజంబులభౌతిని, ఇంద్రనీలమణులు వైడూర్యములు ప్రవాళములు పద్మరాగములు ముత్యములు గోమే
 ధికములు అనువానికరణిని, వజ్రమణులు గరుడపచ్చలు కంపులు అపరంజి అను వీనియొక్క కాంతుల
 చందంబునను గానబడు చుండును

శా. చందాంశుప్రభ లుట్టిపడ్డగతి భాస్వచ్చిత్కళాకోటులు
 ద్దండస్ఫూర్తుల ఖండఖండములు నై శ తండోపతండంబులై
 నిండారం గనుపట్టు వెండియును హృస్నీరేజమధ్యాంచితా
 ఖండాకాశపరంపరాంతరమునక్ శ గమ్యంబులై యంతటన్.

౧౪౨

టీక వెండియుక్ = మతీయు, హృస్నీరేజ = హృదయకమలముయొక్క, మధ్య = అంతరాళమందు,
 అంతిత్ = ఒప్పుచున్న, అఖండ = సంపూర్ణ మయిన, ఆకాశపరంపర = ఆకాశపంక్తియొక్క - అనఁగా ఆకాశ
 పంచకముయొక్క, అంతరమునక్ = మధ్యప్రదేశమందు, గమ్యంబులై = పొందఁదగినవై, చందాంశ
 ప్రభలు = నూర్యకాంతులు, ఉట్టిపడ్డగతిక్ = వాతాత్తుగాఁ గనబడినట్లు, భాస్వచ్చిత్కళాకోటులు =
 భాస్వత్ = మెఱయు చున్న, చిత్కళాకోటులు = చిన్మయకళాసముదాయములు, ఉద్దండస్ఫూర్తులక్ =

అధికకాంతులచేత, ఖండఖండములునై = తున్నునుకలై, తండోపతండంబులై = గుంపులుగుంపులై, నిందారణ = సంపూర్ణ మగునట్లు, కనుపట్టుట = గోచరించును. అంతట = సిమ్మట.

తా మఱియు వృద్ధయకమలచుభ్యప్రదేశమున నొప్పుచున్న గుఖండాకార మగు నాకాశపంచ కములయొక్క యంతరంబునం గమ్యంబు లై సూర్యకిరణము లుట్టిపడ్డగతి చిత్కళాకోటులు మిక్కిలి మెఱయుచు తళత్తళ లాడుచుఁ గున్నునుకలై గుంపులుగుంపులై సంపూర్ణంబుగా గోచరించును, అంతట

. జ్ఞానసూర్యోదయవర్ణనము.

సీ. తరుణబోధానుభోదయదీప్తిజ్ఞాన, గురుతమమజ్ఞహృద్గుహల నడఁగ

పుల్లవడ్డలజాతములమీఁద నిక్కి హం, నము త్రివేణీసంగమమున మెలఁగ

విమలేంద్రియేందీవరము లెల్ల ముకుళింప, మన మను శశి సుఖవనధిఁ జాఱ

సలలితజ్ఞానవిజ్ఞానకోశంబు ల, న్యోన్యసంగతము లై రయనఁగి పెనఁగ

తే. నాతతాజాండపిండాండరజాతములను, బూని వెలిఁగించుఁ బటుతరరన్నార్థితోడ

ఘనతరాంతర్హృదాకాశమున వెలుంగు, మండితాఖండచిద్భానురమండలంబు.

టీక. ఘనతరాంతర్హృదాకాశమునఁ - ఘనతర = శ్రేష్ఠమైన, అంతర్హృదాకాశమునఁ = దహగా కాశముందు - అనఁగా సంతర్హృదము మనోబుద్ధిరూపములచేత ద్వివిధము, వానిలో మనస్సు బహిర్యవ్యాపారరూపమై యుండును, అది బలరూప మని వృత్తిరూప మని ద్వివిధము, బుద్ధి వృత్తిజ్ఞాన మని స్వరూపజ్ఞాన మని ద్వివిధము, ఈ మనోబుద్ధి మ రెంటికి మూలకం ద మైనది అంతర్హృదయము దానియందు, వెలుంగు = ప్రకాశించుచున్న, మండిత = కాంతకేమాది సుగుణములచే నలంకరింపఁబడిన, అఖండ = భాగిం పరాని, చిద్భానురమండలంబు = జ్ఞాన మనెడు సూర్యబింబము, తరుణ = కోమల మైన, శోభ = విజ్ఞాన మనెడు - అనఁగా మెలఁచువ యనెడు, అనుభవము = సూర్యోదయముయొక్క దీప్తి = వెలుగుచేత, అజ్ఞానగురు తమము = అవివేక మనెడు అంధకారము, అజ్ఞహృద్గుహలఁ = మూఢజనులమానసములనెడు గుహలయందు, అడఁగఁ = డాగఁగాను, పుల్లవడ్డలజాతములమీఁదఁ - పుల్ల = వికసించిన, వడ్డలజాతములమీఁదఁ = మూలాధారాదివట్కుమలములమైన, నిక్కి = తలయొత్తి - అనఁగా సహస్రారమంగుఁజేరి, హంసము = ప్రణ వాంగ మైన హంససామక హంసపక్షి, త్రివేణీసంగమమునఁ - త్రివేణీ = ఇడాపింగానూషున్నులనెడి గంగాయముసాసరస్వతులయొక్క, సంగమమునఁ = త్రిసూతు మనెడు ప్రయాగయందు, మెలఁగుగుఁ = గంచరింపఁగాను, విమలేంద్రియేందీవరములు - విమల = ద్విితవాదధృయతోఁ గూడిన, ఇంద్రియ = చతుర్దశేంద్రియము లనెడు, ఇందీవరములెల్లఁ = నల్లగలంప లన్నియు, ముకుళింపఁ = నిమిలింపఁగాను, మన మను శశి = మానస మనెడు చంద్రుఁడు, సుఖవనధిఁ = బ్రహ్మనంద మనెడు సముద్రమందు, జాఱఁ = అస్తమింపఁగాను, సలితజ్ఞానవిజ్ఞానకోశంబులు - సలలిత = మిగుల మనోహరము లైన, జ్ఞాన = వృత్తి జ్ఞాన మనెడు, విజ్ఞాన = స్వరూపజ్ఞాన మనెడు, కోశంబులు = చక్రవాకదంపతులు, అన్యోన్యసంగత ములై = ఒకటితో నొకటి గూడినవై, అనఁగి = లోబడి, పెనఁగఁ = క్రీడింపఁగాను, అతత = వికాలము లైన, అజాండ = బ్రహ్మాండములయొక్కయు, పిండాండ = కిరీరములయొక్కయు, జాతములఁ = నయ దాయములను, పటుతర = మిక్కిలి సమర్థ మైన, న్నార్థితోడఁ = నికాసముతో, పూని వెలిఁ గించుఁ = మిగుల ప్రకాశింపఁ జేయును

తా ఓ ఆంజనేయుడా! ఘనతర మగు దహరాకాశమందు వెలుంగుచు శాంతశమాదినుగుణములచే నలంకరింపబడి భాగింప ననువుపడక యుండు జ్ఞాన మనియెడి సూర్యబింబము రోమల నుగు విజ్ఞాన మనియెడు సరణోదయపుఁగాంతిచే నవివేక మనియెడి యంధకారమును మూఢజనులహృదయము లనియెడి గుహలయందు డాగఁగా, వికసించిన మూలాధారాది మట్కుమలములమీఁద నిక్కి ప్రణవాంగ మగు హంసనామకహంసపక్షి యిడాపింగళానుమమ్మ లనియెడి గంగాయమునా సుస్వగులయొక్క త్రికూటమనెడి ప్రయాగయందు నలంకరింపఁగా, ద్వైతవాదభ్రమచే శత్రువు లగు చతుర్దశేంద్రియము లనియెడి నల్లకలువ లన్నియు మీలనము నెండఁగా, మానసం బనియెడి చంద్రుండు బ్రహ్మానంద మనియెడి సముద్రమున మునుగఁగా, మిగుల మనోహరము లైన వృత్తిజ్ఞానస్వరూపజ్ఞానము లనియెడి చక్రవాకంబు లొకటితో నొకటి గూడిననై యణఁగి పెనంగ నతివికాలము లగు బ్రహ్మాండపిండాండములు సముదాయంబులను వెలింగించు చుండు నని తాత్పర్యము

ఆ. సకలకర్మములకు శ సాక్షియై స్వప్రకాశతః దమోఘ్నుః డగుచుః శ జక్షురాది కప్రవర్తకత్వగరిమభాసిలు సత్స్వభావుః డగుచుః జిద్విశ్భావనుంగు. ౧౮౮

టీక. చిద్విభావనుండు = జ్ఞాన మను నూర్వండు, సత్స్వభావుఁడగుచుకొనెను - సగో = త్రికాలాభాధ్య మైన, స్వభావుఁడగుచుకొనెను = స్వప్రకాశ పరప్రకాశస్వభావము గలవాడై, సకలకర్మములకుకొనెను = నిత్యనైమిత్తిక కామ్యనిషిద్ధ ప్రాయశ్చిత్తాది వైదికకర్మములకు - జ్ఞానేంద్రియ కర్మేంద్రియాంతఃకరణవృత్తులకు, సాక్షియై = ద్రవ్యయై, స్వప్రకాశతః = తనవెలుంగుచేత, తమోఘ్నుఁడగుచుకొనెను = అవరణ విక్షేపాత్మక మైన అజ్ఞానాంధకారమును నశింపఁ జేయు చున్నవాడై, జక్షురాదికప్రవర్తకత్వగరిమకొనెను - చక్షురాదిక = నేత్రాదీంద్రియములయొక్క, ప్రవర్తకత్వగరిమకొనెను = అహం శ్రోతా మంతా ఘ్రీతా అను నవి మొదలగు వ్యాపారములయందుఁ బ్రవర్తించునట్లు ప్రేరించువాఁ డనెడు గౌరవముచేత, భాసిలుకొనెను = వెలుంగును

తా ఓ ఆంజనేయుడా! నూర్వండు తన్నును యితరములకు ప్రకాశింపఁజేయు స్వభావము గలవాఁ డగుచు నిత్యనైమిత్తికాదికర్మములకు సాక్షిభూతుడై తనవెలుంగున దమంబు నడంచుచు చక్షురాదింద్రియములఁ బ్రవర్తించునట్లుచేయుచుఁ బ్రవర్తించు, అట్లు జ్ఞాన మనియెడు నూర్వండును త్రికాలాభాధ్యమయిన స్వభావము గలిగి జ్ఞానేంద్రియ కర్మేంద్రియాంతఃకరణవృత్తులకు సాక్షియై తనప్రకాశముచేత నావరణ విక్షేపాత్మక మయిన అజ్ఞానాంధకారమును నశింపఁ జేయు చున్నవాడై అహం శ్రోతా మంతా ఘ్రీతా అనునవి మొదలగు వ్యాపారములం బ్రవర్తించునట్లుచేయుచు గౌరవముచే భాసిల్లు చుండు నని తాత్పర్యము

క. భూమధ్యోదయశైలము,పై మొదలం దోచి యంత శ బ్రవిమలహృదయ

వ్యోమారూఢుం డింద్రియ,తామర సానందకరుఁడు శ చానై వెలుంగున్. ౧౮౯

టీక. మొదలకొనెను = ముందుగా, భూమధ్యోదయశైలముపై - భూమధ్య = కృంగార మనెడు, ఉదయశైలముపైకొనెను = ఉదయాచలముమీఁద, దోచి = జ్ఞాననూర్వండుదయించి, అంతకొనెను = విమ్మట, ప్రవిమల = అతినిర్మల మైన, హృదయవ్యోమ = అంతర్హృదయాకాశమందు, ఆరూఢుండు = అధిరోహించినవాఁడును - అనఁగా ఎక్కినవాఁడును, ఇంద్రియతామరసానందకరుఁడు - ఇంద్రియ = చతుర్దశేంద్రియము లనెడు, తామరస = పద్మములకు, ఆనందకరుఁడు = వికసువము గలుగఁజేయువాఁడును, తానై = తానేయై, వెలుంగుకొనెను = ప్రకాశించును.

తా ఓ అంజనేయఁడా ' నూర్యఁ డుదయపర్వతముపై నుదయించి యంతట నాకసంబున కెక్కి పద్మముల కానందం బొసరించుచు వెలుగు చుండునట్లు జ్ఞాన మనియెడి నూర్యుండు భూమధ్యం బనియెడి యుదయపర్వతముపై నొందటం దోచి యంతటం బ్రవిరుల మగు హృదయా కాశంబున కధి రోహించి చతుర్దశేంద్రియము లనియెడి తామరసపువ్వునూటకు నానందముం జేయుచుఁ దా నె యు వెలుగు చుండు నని తాత్పర్యము.

మా న నీ క స్నా న వి ధి.

సీ. అంతకు మున్నె నీ ర వపరోక్షవిజ్ఞాన, చతువుల్ దెఱచి యశ్జ్ఞానమోహ
నాంగితాదాత్మ్యరూపాలింగనము మాని, చయ్యనఁ దను వన ర శయ్య డిగ్గి
చారువై రాగ్యవిజ్ఞానోపరతులచే, మానసస్నానశీర్షములఁ దీర్చి
యనిశంబు బుద్ధింద్రియప్రేరకుం డెవ్వఁ, డాదేవ సవిత్పమహాప్రకాశ
తే. మెలమి నే నంచు లోచనాంజలులచేత, ఘనతరానంద బాష్ప శాశ్వత్యంబు లిచ్చి
మొదల సందేహమందేహముఖవరప్రకాశ మొనరించి యంతనానంద మలర.

టీక. అంతకుమున్నె = జ్ఞాననూర్యోదయమునకు ముందుగానె, నీవు = ఈవు, అపరోక్షవిజ్ఞాన = బ్రహ్మసాక్షాత్కారజ్ఞాన మనెడు, చతువులు = నేత్రములు, దెఱచి = విప్పి - అనఁగా పరమాగ్రత నొంది, అజ్ఞాన = స్వస్వరూపవిస్మృతికి కారణ మయిన అవ్యక్త భునెడు, మోహనాంగి = చిత్తవిభ్రా మకారిణి యైన శ్రీయొక్క, తాదాత్మ్యరూప = ఏకీభావరూప మైన, అలింగనము = కాంగిలిని - అనఁగా భ్రాంతిజన్య మైన యజ్ఞాన మను శ్రీయొక్క తాదాత్మ్యమును, మాని = త్యజించి, చయ్యన = శీఘ్రముగా, తను వన శయ్య డిగ్గి = పంచరోకాత్మక మైన శరీరమును హంసతూరికాతల్పమును దిగి - అనఁగా అజ్ఞానజన్యమై అహంకారాద్యస్తావరణపరిచేష్టితమై పిండబ్రహ్మాండసంజ్ఞ గల శరీరము నే ననెడు భ్రాంతిని విడిచి, చారు = మనోహరము లైన, వైరాగ్య = అవ్యక్తమహంకారాదిసర్వము నేఁ గా దను విరక్తిచేత, విజ్ఞాన = బ్రహ్మము నే నను తెలివిచేత, ఉపరతులచేత = సచ్చిదానందరూపపర బ్రహ్మము నే నను జ్ఞానము తప్పక యుండుట యను చిత్తలయముచేత, మానస = అంతరంగమందలి, స్నానకర్మముల = మజ్జనాది దైవందినక్రియలను, తీర్చి = నెఱవేర్చి - అనఁగా అంతరంగమందలి ఆణవకాఙ్కికమాయామలము లను వైరాగ్యవిజ్ఞానోపరతులచేత గ్రమముగా పోగొట్టి పరిశుద్ధము చేసి, ' శ్లో॥ ఇదా భాగీరథి గంగా పింగళా యమునానదీ । తయో ర్మధ్యగతానాదీ నుషున్నాచ సరస్వతీ॥ ఏవం జ్ఞానవ్రాడే తీర్థే రాగద్వేషమలాపహే । య స్సన్నితి మానవే తీర్థే సయాతి పరమాంగతిమ్॥ అచ్యు తోహ మనంతోహ మవ్యుతోహ మహంహరిః । ఆనందోహ మచింత్యోహ మభోహ మమృతోస్మృతహమ్॥ నిత్యోహం నిర్వికల్పోహం నిరాకాగోహ మవ్యయః । సచ్చిదానందరూపోహం పరిపూర్ణో స్మృతహం సదా॥ బ్రహ్మ వాహం న సంసారీ ముక్తోహ మితి భావయత్ । అశక్తుపం ధారయితుం వాక్య మేత దుదీరయేత్ ' ఇట్లని శ్రీమచ్ఛంకరభిగవత్పదై రుక్త మనసికస్నానమంత్రవిధిచేత మానసశీర్షమందు స్నానాదినిత్యకర్మముల దీర్చి యని అర్థాంతరము, అనిశంబు = ఎల్లప్పుడును, బుద్ధింద్రియప్రేరకుండు = బుద్ధింద్రియ = అంతఃకరణము మొదలగు చతుర్దశేంద్రియములను, ప్రేరకుండు = స్వస్వవ్యాపారముల యందు ప్రవర్తించునట్లు ప్రకాశింపఁ జేయువాఁడు, ఎవ్వఁడు = ఏప్రత్యగాత్ముఁడో, ఆదేవసవిత్ప మహాప్రకాశము - ఆ = అట్టి పరమాత్మయొక్క, దేవ = స్వప్రకాశాత్మ కాఖండానందకరసమైనట్టి,

సవిత్ = కార్యకారణాత్మకప్రపంచోత్పత్తిస్థితినికారణాధానానుగ్రహములఁ జేయునట్టి, మహత్ = శ్రేష్ఠ మైన, ప్రకాశము = అవిద్యానివారక మగు తేజస్సు, ఎలమిక్ = అనురక్తిచేత, నే నంచుక్ = నేనే యని - అనఁగా అఖండానందైకరసమును, జగదుపాదానకారణమును = సంపూర్ణస్థితియాపము నగు బ్రహ్మమును అంతఃకరణములయందు తద్ధర్మాభాసకమై సాక్షియై యున్నది, అట్టి పరబ్రహ్మమును సోనా మ్మును ప్రత్యగ్జ్ఞానానుసారముగా నే నని తలఁచి, అని పరబ్రహ్మపరము, ఎవ్వఁడు = ఏ జ్ఞాననూర్యుఁడో, అ = అట్టి, దేవ = ప్రకాశించు చున్న, సవిత్ = జ్ఞాననూర్యునియొక్క, మహత్ = శ్రేష్ఠ మైన, ప్రకాశము = తేజస్సు, అని సూర్యపరము, తక్కినది స్పష్టము ఇది గాయత్రీమంత్రార్థము గనుక గాయత్రీమంత్రమునకుఁ గల యర్థము లన్నియు దీనియందు సమన్వయములు. అనఁజలలచేతక్ = కన్ను లనెడు దోసిళులచేత, ఘనతర=మహా తరము లైన, ఆనంద=సంతోషసంపదితము లయిన, బాష్ప= అశ్రువులచేత, అర్ఘ్యంబులు=అర్ఘ్యములను, ఇచ్చి=అర్పించి, 'శ్లో॥ ఏకం వాచాననాకాయ ఏకం శస్త్రాస్త్ర' మేవచ । అనురాణాం వధార్థైకం ప్రాయశ్చిత్తం చతుష్టయమ్ । ప్రాతఃకాలేను సాయాపేన్న అర్ఘ్యం ప్రోక్త ప్రీతి ప్రీతిః । హంసకుంత్రం సముచ్చార్య వ్యాహృతి ప్రణవాన్వితమ్ ॥ అర్ఘ్య మేకం ప్రదాతవ్యం వధ్యాపేన్న భాస్కరం ప్రతి । మందేహదేహ నాకార్థ ముదయాస్తయయే రవిః ॥ సమీపాతే ద్విజోత్సృష్ట మంత్రతో యాంజలిత్రయమ్' అనెడు వాసిష్ఠగాయత్రీకల్పార్థవచనములచేత బ్రాహ్మణులు అర్ఘ్య మిచ్చుట స్వభావము కాబట్టి ఇచ్చుట జ్ఞానసూర్యోదయకాలమునందు నేత్రాంజలులచేత ఆనంద బాష్పములవలన అర్ఘ్యప్రదానములు చేసి, మొదలక్ =మందుగా, సందేహ=సర్వానృథులు గల నే నెల్లు పరబ్రహ్మ మగుదు ననునవి మొదలగు సందేహము లనెడు, మందేహముఖర= అను రంగ్రుఁడు మొదలగు నలువదియాలుకొట్టుమందేహము లనెడు రాక్షసవీరులయొక్క, ప్రకాశము = సంతోషమును, సంతరించి= చేసి, ఇందుకు 'శ్రుతి॥ పూర్వాభిముఖా స్సంధ్యామాం గాయత్ర్యాభి మంత్రిత - అపదార్థ్యం నిక్షిపంతితా ఏతా ఆపో వజ్రీ భూత్వా తానిరక్షాగ్ంసి మందేహాయణే ద్విపే ప్రక్షిపంతి యస్పృదక్షిణం ప్రక్రమంతి తేన పాష్మాన మవధూన్వం త్యుద్యంతను న్తం యంత మాదిత్య మభిధ్యాయక్ కుర్వక్ బ్రాహ్మణో విద్వాక్ సకలం భద్ర మశ్నుతే సా వాదిత్యో బ్రహ్మాతి బ్రహ్మైవసం బ్రహ్మ ప్యేతి య ఏవం వేద' అనెడు శ్రుత్యర్థప్రకారము మందేహాది అనురసంహారము చేసి, అంతిక్ = పిమ్మి, ఆనందము = బ్రహ్మ సందము, అలరక్ = ఒప్పుచుండఁగా.

తా దా త్మ్య ని రూ పణ ప్ర క రణ ము.

సహజస్యతాదాత్మ్య మని, కర్మజన్యతాదాత్మ్య మని, భ్రాంతిజన్యతాదాత్మ్య మని తాదాత్మ్యము త్రివిధము. చిత్తు అహంకారమందు ప్రతిబింబించి ఆ ప్రతిబింబమును ఆ యహంకారమును గూడి తత్త్వానుపిండమువలె నొక్కటై చిత్తువలె దోచును, ఆ చిత్ప్రతిబింబమునఁ గూడిన యహంకారమునకు ఆ ప్రతిబింబముతోడి తాదాత్మ్యము సహజస్యతాదాత్మ్య మనంబడును, అది యట్లునఁగా, రెండును కూడఁబుట్టినవి గనుక సహజస్యతాదాత్మ్య మనంబడును, చిత్ప్రతిబింబమునుగూడి చిత్తువలె దోచునట్టి యహంకారము న్మూలదేహముతోఁ జేరినప్పుడు ఆ యహంకారమునకు న్మూలశరీరముతోడి తాదాత్మ్యము కర్మజన్యతాదాత్మ్య మనంబడును, జాగ్రద్భాగ మైన కర్మము జనించినప్పుడు జనించి ఆ కర్మము నశించినేని తానును నశించును గనుక దీనికి కర్మజన్యతాదాత్మ్య మని పేరు గలిగెను, కర్మము గలిగిన తాదాత్మ్యము గలుగును; కర్మములే కున్నను తాదాత్మ్యమును లే దనుటకు జాగ్రత్సంస్కృత్యములే దృష్టాంతములు. ఈ తాదాత్మ్యము వలన న్మూలదేహము చేతనఁబునలె నయ్యెను. నేను బ్రాహ్మణుఁడను, క్షత్రియుండను, వైశ్యుఁడను, శూద్రుఁ

దను, బ్రహ్మచారిని, గృహస్థుడను, వానప్రస్థుడను, సన్న్యాసిని అను చిత్తవృత్తులతోఁ గూడి యుండెడి అహంశబ్దార్థ మైన సాక్షి తోడి తాదాత్మ్యము భ్రాంతిజన్యతా గాఢ్యమునబడును; సత్త్వాధిస్థాన మైన ఆత్మస్వరూపము తా నని యెఱుంగనందున నచ్చిది గనుక దీనికి భ్రాంతిజన్యతాదాత్మ్య మని పేరు గలిగెను. ఈ తాదాత్మ్యత్రయమునకు నివృత్తి యప్పు డనిన, సంబంధ మైన చిచ్ఛా మ యహంకారమై యం దాఁక నుండునో అందాఁక సహజతాదాత్మ్యమునకు నివృత్తి లేకు, ఆ యహంకారము నశింపఁగానే సహజతాదాత్మ్యమునకు నివృత్తి యని దెలియవలయును. ప్రతిగినము కర్మప్రద మైన కర్మమువలనఁ బుట్టిన కర్మమునకు నుపాప్తికాలమందు నాశము వచ్చుచుండఁగా ఆకర్మజన్యతాదాత్మ్యమునకు నాశ మని కనుఁగొనవలయును. ఇది సర్వానుభవసిద్ధము ఈ తాదాత్మ్యమునకు విడవఁజలవలయుం దాత్వంతిక నాశము. భ్రాంతిజన్యతాదాత్మ్యము, నేను బ్రహ్మ మను జ్ఞానము గలిగినప్పుడు నశించును విద్యారణ్యస్వాములు ఉద్ధత్యవివేకమం దీతీరుననే నిరూపించిరి. ఈయర్థమును సందియము లేకు. ఎవ్వఁడీ తాదాత్మ్యత్రయమును విచారించి యిది యహంకారమునకే గాని యహంకారసాక్షియు నిర్వికారు. గును అసంగుఁడు నైన నాకు లే దని యెఱుంగువాఁడే ముక్తుఁ డని కాశ్రమసిద్ధాంతము.

తా ఓ అంజనేయుఁడా! నిజ్ఞానసూర్యోదయమునకు పూర్వమే ఆత్మసాక్షాత్కార మనునట్టి జాగ్రతావస్థను పొంది స్వస్వరూపానుసంధాననిరోధము ద్వితీయత్వ పరిచ్ఛిన్నత్వ సంగత్వ కర్తృత్వ భోక్తృత్వము లనెడు అంగములచే మోహమును కలుగఁజేసెడి యజ్ఞానమును శ్రీయొక్క తాదాత్మ్య రూపమున ఆలింగనము వదలి (భ్రాంతివల్ల నైన యజ్ఞానమును వదలి) అన్నమయ ప్రాణమయ మనోమయ ఆనందమయము లనెడు పంచకోశాత్మకమును అస్తాంతరణవేస్థితమును అగు పిండబ్రహ్మాండసంస్థ కల శరీరమే యాత్మ యను భ్రాంతిని వదలి వైరాగ్యవిజ్ఞానోపరతులచే మానసికజ్ఞానసగోవరంబు లగు యిదాదులయందు స్నానం బాచరించి ఆణవక కార్మిక మాయామలము లను మలత్రయమును గోఁగొట్టుకొని చతుర్దశేంద్రియము లగు బుద్ధ్యాదులను తమతమవ్యాపారములయంగుఁ గ్రవర్తిండునట్లు చేయువాఁడును, బ్రహ్మైక్యోపాధి యగు యవిద్యను వీడిన చూటస్థుఁడును (శరీరత్రయవిలక్షణుఁడును, అనస్థాత్రయసాక్షి యును పంచకోశవ్యతిరెక్తము నై వెలుఁగు సచ్చిదానందనిత్యనిర్మలస్వరూపి) అగువాఁ డెవ్వఁడు అట్టి పరమాత్మయందుఁ బ్రకాశించెడు అఖండానందమే ముఖ్యగనముగాఁ గలిగినట్టియు, కార్యకారణాత్మక ప్రపంచోత్పత్తి స్థితి నాశతిరోధానానుగ్రహములఁ జేయునట్టిగియు, శ్రేష్ఠ మైనట్టిదియు, అజ్ఞానాంధకారమును పోఁగొట్టునదియు నగు తేజస్సు నే నని తలంచి నేత్రము లనెడు అంజలులచేత ఆనందమువలన జనించిన బాష్పములచే నర్ఘ్యంబుల నిచ్చి సుండేహిదు లగు (సర్వావస్థలు గల నే నెట్లు పరబ్రహ్మ మగుదు ననియెడు సుండేహము మొదలుగాఁ గలవి) సుండేహాది గాతునులను సంహరించి ఆనందబ్రహ్మము నొప్పుచుండఁగా నని తాత్పర్యము. (ఈ పద్యమునకు మీఁదిపద్యముతో నన్వయము) ఇక్కడ తాదాత్మ్య మనఁగా రెండవది యగు కర్మజన్యతాదాత్మ్యము

క. మానజకుము నిర్వృత్తి, ధ్యానముఁ గావించి యక్రియాత్కార్యనముం

బూని యొనరించి చిదఖం,డానందం బనుభవింపు ర మయ్య మహాత్మా. ౧౪౭

టీక. మహాత్మా = మహానుభావా, మా, జపము - మాన = వాగ్వింద్రియవ్యాపారహిత మనెడు, జపము - మంత్రావృత్తిని, నిర్వృత్తిధ్యానము - నిర్వృత్తి = అంతఃకరణవృత్తిరహిత మనెడు, ధ్యానము - స్వరూపచింతనమును, గావించి = ఒనర్చి, అక్రియాత్కార్యనము - అక్రియా = మాస్తాది కర్మేంద్రియవృత్తి రహిత మనెడు, ఆత్మార్చనము - ఆత్మసమర్పణను, పూని = తెచ్చుగా, ఒనరించి = చేసి,

చిదఖండానందంబు—చిత్ = బ్రహ్మజ్ఞానమువలనఁ బుట్టిన, అఖండ = సంపూర్ణ మైన, ఆనందంబు = గుఱుమును, అనుభవింపుమయ్య = పొందుమా.

తా ఓయి మహానుభావా! వాచిక మానసిక వ్యాపారములు లేనిది యగు స్వరూపచింతనమును, కర్మేంద్రియవ్యాపారరహిత మైన యాత్మార్చనను బాగుగా యొనర్చి బ్రహ్మజ్ఞానమువల్ల బుట్టిన సంపూర్ణమైన గుఱుమును అనుభవింపు మని తాత్పర్యము

తే అట్లఖండసుఖామృతావాప్తిఁ జెంది, చిత్తవిక్రాంతితాంబూలసిద్ధిఁ గాంచి మురిసియు సమానమూర్తివై ర్ముక్తికాంత, వినోదింపుమయ్య వారతూలతనయ.

టీక వాత్సూతనయ = ఆంజనేయా, అట్లు = కాయిక వాచిక మానసిక వ్యాపారరహితముగా, అఖండసుఖామృతావాప్తిఁ—అఖండ = పరిపూర్ణ మైన, గుఱు = బ్రహ్మనంద మనెడు, అమృతావాప్తిఁ = అమృతపారణను, చెంది = పొంది, చిత్తవిక్రాంతితాంబూలసిద్ధిఁ—చిత్తవిక్రాంతి = చిత్తము బ్రహ్మకారముగఁ బరిణమించుట యనెడు, తాంబూలసిద్ధిఁ = విడెము వేసికొనుటను, కాంచి = పొంది—అనఁగా గున్నము వక్క ఆకనెడు ద్రవ్యదర్శనదృశ్యములను మ్రింగి, మురిసి = అధికసంతోషమును పొంది, అసమానమూర్తివై—అసమాన = స్వసదృశరహిత మైన, మూర్తివై = అకృతి గలవాడవై—అనఁగా అఖండస్వరూపుడవై, ముక్తికాంతతోక = మోక్ష మనెడు కామినతోడ, వినోదింపు మయ్య = క్రీడింపుమా.

తా ఓయి యాంజనేయా! కాయిక వాచిక మానసిక వ్యాపారరహితముగా సంపూర్ణమైన బ్రహ్మనంద మనెడు అమృతమును పారణజేసి చిత్తము బ్రహ్మకారముగ పరిణమించుట యనెడు తాంబూలము వేసికొని (గున్నము వక్క ఆకనెడు ద్రవ్యదర్శనదృశ్యములను మ్రింగి) అధికసంతోషమును పొంది తనకు సమానము లే నటువంటి ఆకారము గలవాడవై (అఖండస్వరూపుడవై) ముక్తికామినతో క్రీడింపు మని తాత్పర్యము.

జ్ఞానచంద్రోదయవర్ణనము.

సీ. కామాదిభగముల ర్గజిబిజులడఁగ దేహాభిమానాదిత్యుఁ ర్దస్తమింప
సలయవిత్తే పకషాయరసాస్వాద,ధీంద్రియాబ్జములు నిరీద్రించు చండ
విలసదాత్మాకారవృత్తి కైరవజాత, మింపొంది వికసింప ర్ నెలుగ ముఱపు
లను చక్రయుగమున ర్ కతివియోగము గల్గి, ఖండవిజ్ఞాననరక్షత్రతతుల
తే. తెలివి వెల్వలఁ బోవ నిరర్థమవశ్చ, కోరితృష్ణానలంబు చల్లఱునంత
ననితరముగ హృదాకాశరమున వెలుంగు, మండితాఖండచిచ్ఛంద్ర, నుండలంబు.

టీక అంతః = పిచ్చుట, కామాది = కామ క్రోధ లోభ మోహాదు లనెడు, భగములఁ = పక్షుల యొక్క, గజిబిజులు = కలకలరవములు, అడఁగఁ = విరామము నొందఁగాను, దేహాభిమానాదిత్యుఁడు =

సలయవిత్తే పకషాయరసాస్వాదములనిర్ణయించుట.

శరీరత్రయాభిమాని యగు జీవుఁ డను సూర్యుఁడు, అస్తమింపఁ = త్రుంకఁగాను, సలయ = ఆవరణము—అనఁగా నిద్ర, విత్తేప = స్వస్వరూపవిస్మృతి గలిగి ప్రపంచవృత్తులతోఁ గూడి యుండుట, పకషాయ—చిత్తము ప్రపంచవృత్తహరమందును స్వస్వరూపావలోకనమందును నితరకస్తంభనమై యుండుట, రసాస్వాద = శబ్దాది తన్మాత్రరూపముగఁ బరిణమించి యుల్లసిల్లుట—అనఁగా బాగ్రదవస్థ; వీనికి వృత్తి

యెట్లనిన, నిద్రవచ్చిన లేచుట, విజేప మైన నిద్రహింపుట, కషాయ మైన సాక్షిత్వానుసంధానము చేయుట, గసాస్వాగ మైన నేమియుఁ గలఁపక యూగకుండుట, ఈ వృత్తులతోఁ గూడిన ధీగ్రి యాబ్జములు—ధీ = బుద్ధి మొగ్గజై, ఇంగ్రికు = గ్లాసకర్మేంద్రియము లనెను, అబ్జములు = పద్మములు, ||ని|| 'అష్టో ధ్వంశతరే చంద్రే నిమగ్నే శః కపద్మయాః' అని విశ్వీకుంటువు, నిద్రించుచుండఁ గురులింపఁగాను, విలసత్ = ప్రకాశమాగము నైన, ఆత్మాకార = గ్రహాత్మాకాగము నైన, వృత్తి సాక్షివృత్తి వివేకవృత్తి ఆఖండాకాగవృత్తు లనెను, సగవజాతము = కలువలగుంపు, ఇవాపంగి = గను టీయమై, వికసింపజ్ = పుష్పింపఁగాను, ఎఱుకగులుపులు = జ్ఞానాజ్ఞానములు, అను శ్రవణముగము నకుజ్ = అనెను చక్రవారపక్షిమిగున కుండు, అతివియోగము గల్గజ్ = మిగుల నెడఁబాటు గలఁగ గాను = అనఁగా అఖండాకాగముగా నుండఁగాను, ఖండార్జ్ఘ్య = ద్వైత విశ్వీంద్రియత మానూవాగ జ్ఞాగ్ గాఝాక కాపాలిక నైన చూత్రత వైశేషిక భట్ట ప్రాభాకర పూర్వమిమాంసాగి మతపరిపంధ మగు భిన్నజ్ఞాన మనెను నక్షత్రలకుల, తెలివి = యక్షత్రసమాహములకాంతి, వెల్వలఁదోవజ్ = తెలఁదలఁ బాఱఁగాను, నిగ్మల = స్వచ్ఛ మయిన, మోః = అంతఃకరణ మనెను, చకోగ = వెన్నెలపులుఁగుయొక్క, తృష్ణ = ఆశ యనెడు, అనలంబు = వేడిమి, చల్లాటజ్ = ఉపశమింపఁగాను, చుండిత = వెలుఁగుచున్న, అఖండ = పూర్ణ మైన, చిత్ = అపరోక్షజ్ఞాన మను, చంద్రమండలంబు = ఇందులింబము, హ్వాగా కాశమునజ్ = గహరా కాశముగ, అనితరముగజ్ = తన కన్యము లేకుండునట్లు, వెలుంగుజ్ = ప్రకాశించును

కా. అనంతరము గానుక్రోధాదుల నెడు పక్షులయొక్క కలకలధ్వనులు అడఁగునట్లుగాను, స్థూలగి శరీరత్రయాభి యాగి యగు 'పుండ్రవగూర్మిగఁ గ్రుంకి గాను, నిద్ర ఆశ్మజ్ఞానము లేక శంకానిర్మగ్ను లగు ప్రాపంచకవృత్తిత్రయముతోఁ గూడి యుండుట, అంతఃకరణము స్వస్వరూపావలోకి నమందును ప్రాపంచక వ్యవహారములయొందును నిలువక స్తంభమై యుండుట, శక్తిగిత న్మాత్రియాపముగ విణమించి యుల్లసిల్లుట మొగలగు యీ అవరోప విజేసాగులకు గల వృత్తులతోఁ గూడిన కర్మేంద్రియ జ్ఞానేంద్రియము లనెడు పద్మములు యుకులింపగాను, ప్రకాశించెను ఆత్మాకార మయిన సాక్షివృత్తి అఖండాకాగవృత్త్యాశ్మకకలు వలగుంపు పుష్పింపగాను; జ్ఞానాజ్ఞానములనెడు చక్రవాకమిగునమునకు వియోగము గలుగునట్లుగాను, అద్వైతేతరచార్యాకాదిమతసంబంధ మగు భిన్నజ్ఞానాత్మకనక్షత్రసమాహముల కాంతి తెలితెలబారునట్లు గాను, స్వచ్ఛ మయిన అంతఃకరణ మనెడు చకోగపక్షియొక్క ఆశ యనెడు వేడిమి గుంపశమించునట్లు గాను వెలిఁగెడు పూర్ణ మైన విజ్ఞానము అనునట్టి చంద్రమండలము హ్వాదాకాశమున గింతటను తానె ప్రకాశించు చుండు నని తాత్పర్యము

ము క్తి కాం తా స మా గ మ ము.

వ. అయ్యవసరంబున సుషుక్మాంతఃపురంబున నప్రమేయతగు మనోయ్యుతేజులగు నాంసయానయు దుగ్ధరీక్ష్యకళాభాసమానయు మూలాధారమంజీరయు స్వాధి స్థాపకింకిణీసహస్వితమేఖలయు మణిపూరకకాగచీకలాపయు హృదయకీలితానా వాతరత్త భూషితయుఁ గరవిభ్రాజిరవిశుద్ధమంగళసూత్రాలంకృతయు భూమధ్వ ప్రకాశయోగసహమలద్విదళలాలాటి శోభితయు సూర్యచంద్రమండలశాటం కయు గళవిరాజితయు ధగద్ధగాయామానసాదామనిలతాశరీరిణియు శుద్ధనత్వ దుకూలావృతయు నచ్చిదానందస్వరూపిణియు నైన ముక్తికాంత సుయోగజ్ఞాన

కరంబుల గాఢాలింగనంబు చేసి నానావిధప్రణవనాదంబునను కంకణమేఖలా
మంజీరశింజితగళరవమణితాద్యారవంబులు చెలంగ విచారజనిత జ్ఞానానందరస
మధురాధరామృతం బనుభవించుచుఁ బరమశమం బను చిలుచెనుట వొడమ
నిర్నిద్రాక్షుద్రముద్రాలత్యద్వచనమనోభావనాజ్ఞానంబుల నేకరూపంబు గా
వించి వితతాపరిమితానుసనుతశరమోపరతిసుఖగమికుండవు సమాగ్ధగుండవు
సంస్పృష్టాత్యంతమర్తస్థానుండవు సందగ్ధితానందగళలామండలుండవు ప్రగళిత
బిందుండవు నై యానందింపుము ౧౫౦

టీక అయ్యవసరంబునక = ఆజ్ఞానచంద్రోదయకాలమందు, శుభమృత్తంతఃపుగంబునక = బ్రహ్మ
సాళ మను నందిపురమందు - అనఁగా అంతరహృదయాకాశమునంగు, అప్రమేయ = ప్రత్యక్షాగ్నిప్రమా
ణము గలిగి గోచర మైన, తురియ = ఉన్మన్యవస్థ యనెడు, శయ్యాతలంబునక = పొన్నుపొడ, హంస
యానయక = ఉచ్చాస్వసనిశ్శ్వాసములే గమనముగాఁ గలదియు, గున్నిరీడి = మాద నలగి గాని, కళా =
స్వప్రకాశకళలచేత, భాసమానయక = ప్రకాశించు చున్నదియును - అనఁగా నిగుపాధిఃస్వప్తివేళఁ గాడఁ
దగిన పూర్ణకళలచేతఁ బ్రకాశించు చున్న దని భావము, మూలాధార = మూలాధారస్థ మనెడు, మంజీ
రయక = అందెలు గలదియును - మూలాధార మన గుదస్థానము, చంద్రము పొగచుం గుండునది,
'పాదాది పాయాపర్యంతం పృథ్వీస్థానం ప్రకల్ప్యతే' అని యున్నది గావున పాదము మొగలు పాయ
స్థానపర్యంతము పాదధానమే కనుక మూలాధారమంజీర యని కవి రూపకముగాఁ గల్పింపఁడు, స్వాధి
స్థాన = స్వాధిస్థానచక్ర మనెడు, కింకిణీసమన్విత = చిలుగంటలతోఁ గూడిన, మేఖలయుక = పిలుదుల
యందు ధరింపఁబడు చున్న బిల్లల యొడ్డాణము గలదియును, మణిపూరక = మణిపూరకస్థ మనెడు,
కాంచీకలాపయక = ఒడ్డాణము కలదియు, హృదయ = కర్మక్షలమంగు, గీలిక = గుర్చుగడిన, అనా
హత = అనాహతచక్ర మనెడి, రత్న భూషితయక = మణిపతకమువేళ నలంకరింపఁబడినదిగాని, కంఠ =
గళమందు, విభ్రాజిత = మిగుల వెలుగుచున్న, విశుద్ధ = విశుద్ధచక్ర మనెడు, మంగళగూత్ర = నాళి
బొట్టుచేత, అలంకృతయక = శృంగారింపఁబడినదియు, భూమధ్య = కనుబొమలనగును, ప్రకాశ
మాన = శోభిల్లు చున్న, సదమల = అతినిర్మల మైన, ద్విదళ = రెండుదళములు కల ఆజ్ఞాస్థ మనెడు,
లాలాటికా = చేరుచుక్కచేత, శోభితయక = రాజించుచున్నదియు, సూర్యచంద్రమండల = సూర్య
చంద్రమండలము లనెడు, తాటంకయుగళ = కమ్మలజతచేత, విరాజితయక = మెరియు చున్నదియు,
ధగద్ధగాయమాన = తళతళ యని మెరియుచున్న, సాదామనీలతా = మెలుపుతీగ యనెడు, శరీర
ణియక = మేను గలదియును, 'శ్రుతి|| నీలతోయదమధ్యస్థా విద్యుల్లిఖేన భాస్వరా' అని యుచున్నట్లు.
శుద్ధసత్త్వ = కేవల శుద్ధసాత్త్వికగుణ మనెడు, దుకూల = వెలిపట్టుపుట్టుముచేత, అన్యతయక = శేష్
నము చేయఁబడినదియు - అనఁగా వస్త్రాదుమాన శుద్ధసత్త్వగుణ మని భావము, సద్విగానందస్వరూపి
ణియక - సత్ = త్రికాలాభాధ్యత్వమును చిత్ = అపరోక్షజ్ఞానమును, ఆనంద = సంసారదుఃఖనిర్మతి
పూర్వకానందమును, స్వరూపిణియక = రూపముగాఁ గలదియును, ఐకము క్షికాంతక = ఐక్యత గాను
మనెడు స్త్రీని, యోగ = నిష్కామకర్మయోగ మనెడు, జ్ఞాన = రాజయోగ మనెడు, కరంబులక =
హస్తములచేత, గాఢాలింగనంబుచేసి = బిగికాఁగిటఁ జేర్చి, నానావిధ = బహుధంగు లైన, ప్రణవనాద
బులు = ఓంకారధ్వనులు - అనఁగా చిణిచిణి మొదలగు పరివిధము లైన ప్రణవశబ్దములు, అను = అనెడు
కంకణ = హస్తకడియములయొక్క, మేఖలా = ఒడ్డాణముయొక్క, మంజీర = అందెలయొక్క, శింజిత =

ధ్వనులకు, గగరవ = మరత కాలమున కంఠమునఁ బుట్టెను ధ్వనియైన, మణిత = మణితమే, ఆది = మొగ
లైన, అగవంబులు = మ్రోతయు, చెలంగు = అతిశయింపఁగా, విచార = నిత్యాగ్రహ్యవస్తువిమర్శము
చేత, జనిత = పుట్టిన, జ్ఞాన = బ్రహ్మజ్ఞానమువలన నడయించిన, ఆనందరస = ప్రమాదరస మనెడు,
మధుర = తీయ నైన, అధరామృతంబు = మోవితేనియును, అనుభవించుచు = త్రోవచు, పగమ
శమంబు—పరమ = రతిశయ మైన, శకుంబు = ఉపకాంతి - అనఁగా మనోలయము అను చిహ్నమువలన
అనెడు నూత్మస్వరము, పాదమణి = ఉద్భవిల్లగా, నిర్మిద్రా = ఎల్లప్పుడు - వెలుగుచున్న అనఁగా అవ్యక్త
వరణరహిత మైన, అక్షుద్ర = తమిళముగాని, ముద్రా = సచ్చిదానందనిత్యనిర్మలత్వము లనెడు చిహ్న
ములచేత, లక్ష్మ్య = ఎఱుంగఁదగిన పరబ్రహ్మమంగు, దృక్ = నేత్రేంద్రియముయొక్క, వచన =
వాగింద్రియముయొక్క, మనః = కామరూపముగైక మైన మనస్సుయొక్క, భావనా = వ్యాపార
ములను, జ్ఞానంబులకు = చతుర్దశేంద్రియవిషయకారణ మైన ప్రకృతు - అనఁగా నిచ్చట దృగ్విచన
మనశ్శబ్దములు మూడును జ్ఞానేంద్రియ క ర్మేంద్రియ అంతరేంద్రియమౌపలక్షణములు గావు, చతుర్దశేంద్రియ
వ్యాపారములను వీని కారణ మైన ప్రకృతు, యేకరూపము గావించి = ఒక్కటిగాఁ జేసి, వితత = వ్యాప్త
మైన, అపరిమిత = మిక్కులు మైన, అనుపమిత = సాటిలేని, పరమ = ఎక్కువైన, ఉపగతి = చిత్త
లయమువలనఁ గలిగిన, సుఖరసికుండవు = సుఖమును గ్రహించినవాడవు, సమాత్మ్యగుండవు = నీచోత్తమ
మధ్యము లనెడి భేదములు లేనివాడవు, సంస్పృష్ట = స్పృశింపఁబడిన, అత్యంత = మిగుల, మర్మ =
గోప్య మైన, స్థానండువు = పరమాకాశము గలవాడవు, సందర్శిత = చూడఁబడిన, అనంత = అనేకము
లయిన, కలా = చిత్కళలయొక్క, మండలండువు = గుంపులు గలవాడవు, ప్రగల్భ = బారిన, బింగుం
డవై = బుద్ధి గలవాడవై - అనఁగా జీవధర్మము గలవాడవై, ఆనందింపుము = సంతోషింపుము, ఈ వచన
మున ముక్తికాంత నని చెప్పుటచేత ఆదిరూపక మైనందున యీ వచనమంతయును కాంతాపరముగా నన్వ
యించు చున్నను, ఆ యన్వయ మీ ప్రకరణోపయోగము గానంబునను, కాంతాపరముగా నన్వయము
గులభ మైనందునను రెండవయన్వయము వ్రాయఁబడ లేదు.

తా ఆ జ్ఞానచంద్రోదయ కాలమంగు అంతరవ్యాధా కాశకునందు ప్రత్యక్షాద్విప్రమాణముల కగ
చర మైన (అనఁగా ప్రత్యక్షము, అనుమానము, ఉపమానము, శబ్దము అను తర్కప్రమాణములు నాలుగు,
ఇందులో చతురింద్రియజన్యజ్ఞానము ప్రత్యక్షము, చతురింద్రియ మనఁగా నింద్రియమౌపలక్షణము, విష
యాదు లయిన ఘటాదులకు యింద్రియములతో సంయోగ మున్నందున ఘటాద్విప్రత్యక్షములు కలుగు
చున్నవి; ఆ ప్రకారముగా నిది చతురింద్రియగ్రాహ్యము కాదు గనుక ప్రత్యక్షమునకు అగోచరము
అనుమానమునకు వ్యాప్తిజ్ఞానము కారణము, మనము ధూమమును అగ్నిని రెగిరిని ఒక్కస్థలమునందే
అనేకపర్యాయములు చూడడముచేత నెక్కడ నైన ఒక్కటి యగు ధూమమునుమాత్రము చూచినయెడల
అదే స్థలమునందే అగ్ని కూడ యున్న దని అనుమానించు చున్నాము, ఆ ప్రకారముగా నెక్కడ వ్యాప్తి
జ్ఞానము లేదు గనుక అనుమానప్రమాణమునకు గోచరము కాలేదు. ఉపమానమునందు సాదృశ్యజ్ఞానము కార
ణము, మనము ఒక్కస్థలమునందు ఏమివులు పాదములు లోహితవర్ణమును, మిగతదేహము చంద్ర కాం
తితో సమానధావశ్యమును పొంది యుండెడి యొక పక్షిని శేషమును పటమునంగు జూచి యిది హంసము
అని తెలుసుకొన్నయెడల మనోక దేశమునందు యిట్టి సాదృశ్యము గల పక్షిని శేషమును గూచితిమని
యిది హంసపదనాచ్యము, హంస అని తెలుసుకొనుచున్నాము. అట్టి సాదృశ్యజ్ఞానము యిక్కడ లేక
పోవడముచేత ఉపమానప్రమాణమునకు గోచరము కాలేదు. శబ్దమువలన శక్తిజ్ఞానము కలుగుచున్నది గాన
ప్రకృతిజ్ఞానము కలుగుట లేదు, అందుచేత నే ప్రత్యక్షాదులకు అగోచర మయిన దని చెప్పెను.) కడపటిది

యయిన ఉన్నవ్యవస్థ యనెడు పాన్పుమీద నుచ్చాస్వసనిశ్వాసములే గలదుగా గలదియు, చూడ నలవి కాని స్వప్రకాశకళలచే ప్రకాశించునదియు, మూలాధారచక్ర మనెడు అందలు గలదియు, స్వాధిష్ఠాన చక్ర మనెడు చిగుఘంటలతోఁ గూడిన ఒడ్డాణము కలదియు, మణిపూగకచక్ర మనెడు ఒడ్డాణము కలదియు, వక్షస్థలమునందు కూర్పబడిన అసాహతచక్ర మనెడి చుణిపగిలముచేత నంగంఠరింపఁ బడినదియు, కంఠమునందు ప్రకాశించు చున్న విశుద్ధచక్ర మనెడు తాలిబొట్టనేని శృంగరింపబడినదియు, కను బొమలమద్య ప్రకాశించు చున్న అతినిర్మల మయిన అజ్ఞాచక్ర మనెడు పేగ ముక్కచేత గాఢింగు చున్నదియు, సూర్యచంద్రమండలము లనెడు కమ్మలజతచేత మెఱయు చున్నదియు, అశ్వశిఖ మెఱయు చున్న మెఱపుతీగ యనెడు శరీరము గలదియు, కేవల శుద్ధసాత్త్వికగుణ మనెడు వెలిసిల్లుకస్త్రముచే నలంకృత మయినదియు, సచ్చిదానందస్వరూపియు నగు ముక్తికాంతను నిష్కాయకర్మము రాజయోగ మనెడు హస్తములచేత గాఢాలింగనము చేసికొని నానావిధప్రణవసాదము లనెడు చాన్దకంఠణముల యొక్కయు ఒడ్డాణముయొక్కయు అందలయొక్కయు ధ్వజులును ముగితలమున కందరి ముగండు బుట్టెడు మణిత మను ధ్వనియు మొదలుగాఁ గల మ్రోతలు అతిశయింపఁగా నిత్యనిత్యగర్భాచుగ్గునము చేత పుట్టినదియు, బ్రహ్మజ్ఞానమువల్ల నుగయించినదియు నైన యోగంగరస మనెడు శీతమిరుధరా మృతమును గ్రోలుచు మనోలయ మను చిఱుచెరుటు యుద్భవించి నెల్లప్పుడు వరుగు నున్నదియు తక్కువ గానిదియు సచ్చిదానందనిత్యనిర్మలత్వము లనెడు చిహ్నములచేత నెఱుంగఁ గలిగియు నగు పరబ్రహ్మమునందు దృగ్దశనమనన్పు లనెడు యింద్రియములముక్కవ్యాపారములను నీనిగి శాగణ మయిన ప్రజ్ఞను యేకరూపంబు గావించి వ్యాప్త మయినదియు అధిక మయినదియు పోలి లేనిదియు శ్రేష్ఠ మయినదియు నగు చిత్తలయమువల్ల గలిగిన ముఖమును గ్రహింగి వాడెవును, నీహో శ్చేదమధ్యము లనెడు భేదము లేనివాడెవును, స్పృశింపఁబడిన అత్యంత గోప్యస్థాన మగు పరమాశాశము గలవాడెవును, అనేకచిత్కళలయొక్కసమూహములను చూచినవాడెవును, బారినబింగిల్చి మగు బుద్ధి గల వాడెవును యే సంతోషింపుము

మ హా భో గి ల క్షణ మ్.

ఆ. ఆత్మరతిని మరగి రే యంతంత కుపరతి, నుఖములను శలంగి రే ముగిసి గాత్తె
నమరతులను బొంది రే సంపూర్ణ కామత, రాజభోగి వగుము రే రాజయోగి గిగి

టీక. రాజయోగి = జ్ఞానిత్వ గల యాంజనేయా, ఆత్మరతి = ఆత్మ = నిత్యనిర్మలపరిపూర్ణసద్విదానందస్వరూప మైన పరబ్రహ్మమందు, రతి = ప్రీతిని, మరగి = అభ్యసపఠముగొని - అనఁగా పరబ్రహ్మమందు ప్రత్యగాత్ముడైన నీయభేదైక్యానుసంధానజ్ఞానబనిత ముఖానుభవము గలవాడెవై, అంతకంతకు = క్రమక్రమముగా, ఉపరతిమఖముల = నీ వైన ప్రత్యగాత్ముమంగు పరమాత్మభేదముగఁ గూడియున్న దనెడు పూర్ణబోధవలనఁ గలిగిన యోగనందముచేత, శలంగి = శీటర్లి, మరుచిరాత్, సమరతుల = మరుచిర = మనోహరము లయిగ, ఆత్మ = పరమాత్మ ప్రత్యగాత్ములముక్క, నవరతుల = అభినైక్యానుసంధానములచేత - అనఁగా ప్రత్యగాత్ముడైన నేనే పరమాత్మును, మాత్మయే ప్రత్యగాత్ముడైన నేను అనెడి సమరసజ్ఞానానుభవముచేత, బొంగి = మహానందమున జేంది, సంపూర్ణ కామత = సంపూర్ణ = మిక్కిలి తనివినొందిన, కామత = అభిలాషచేత - అనఁగా నిరభిలాషచేత, రాజభోగివగుము = మహాభోగము గలవాడె వగును.

మహాభోగిలక్షణము. — క॥ సగుభ వన వెంగు విశోధము వడముక కోర్కులెల్ల గా వీర్కొని ప్రాప్తము ననుభవించు సర్వం । డలవల నుండవో మహాభోక్త ధగడా విజ్ఞానావాప్తియునగు

తా జ్ఞానోష్ణ గల యాంజనేయ! నిత్యనిర్గుణ పరిపూర్ణ సచ్చిదానందస్వరూప మైన పరబ్రహ్మ మందు ప్రీతిని అభ్యాసముచే పొంది అనగా (పరబ్రహ్మయగుచు దనకు అభద్రకాన్యనుసంధానముచే జనించిననుఖము ననుభవించువాడవై) క్రమక్రమముగా నీ వయిన ప్రత్యగాత్మకుండు పరమాత్మ అభేదముగ గూడియున్న దను పూర్ణబోధవలన గలిగిన యానందముచేత దేరిల్లి పరమాత్మకును ప్రత్య గాత్మకును భేదము లేదను జ్ఞానముచే యానందమున్నట్లే మిక్కిలి తృప్తి నొందిన నిగభిలాషచే మహా భోగము గలవాడ వగు మని తాత్పర్యము.

ఆ. ఫాలమునను దృష్టి రే వైఁగుండలి, గ్రూడు, మస్తకమునఁ జంగ్రరేనుండలంబు
సమర నమృతమయిత రే వానిధర్మ కామార్గ, పరుడవగుము త్రిపురరేవగుడవగుము.

టీక. ఫాలమునను = చుండలత్రయమధ్యమంగును, దృష్టి = శుద్ధసత్త్వమందలి తేజసాంశ మైన దివ్య చక్షువును, వైఁ = ఆ దివ్యచక్షుగ్రమందును, గుండలిగ్రుండు = శుద్ధసత్త్వమందలి తామసాంశ మైన కాలసంజ్ఞ గల ప్రణవమందలి యనెను సర్పరాజా, మస్తకమునఁ = సహస్రారమందు, చంద్రచండ లంబును = శుద్ధసత్త్వమందలి సత్త్వాంశ మైన అమృతకిరణమండలమును, అరుణ = ఒప్పుగా, త్రిపుర వారుడ వగుము — త్రిపుర = బాగ్రత్స్వత్త్వ సుషుప్త లనెను త్రిపురములను, వారుడ వగుము = వహించినవాడవై, అమృతమయిత = మోక్షస్వరూపుడగుటవలన, వాత = కొట్టుబడిన, ధర్మకా మార్గపరుడవు = ధర్మకామములయందు దాసత్వి గలవాడవు, అగు = కమ్ము.

తా నూర్యాదిచుండలత్రయమునంగు శుద్ధసత్త్వమందలి తేజస్సుసంబంధ మైన దివ్యచక్షువును, ఆ దివ్యచక్షువుయొక్క అగ్రభాగమునందు శుద్ధసత్త్వమందలి తామసాంశ మైన కాలసంజ్ఞ గల ప్రణవ మందలి యనెను సర్పరాజా, సహస్రారమందు చంద్రచండలంబును గలిగి త్రియావస్థ లగు త్రిపురము లను వహించినవాడవై మోక్షస్వరూపుడ వగుటవలన ధర్మకామములయంగు యిష్టము లేనివాడవు కమ్ము అని తాత్పర్యము

చ. తొలు తనవాదికాలకృతరేగుమ్మతపుణ్యవిరుశ్రకర్మకో
టులను సముచ్చయంబులఁ గరేడు నృసితంబుగఁ జేయుచున్ సమా
జ్వలనదఖండచిద్వరనువర్ణమయామలదివ్యవహ్నిమం
డలము వెలుంగు నంతట విడంబితహృద్గనాంతరంబునన్.

టీక. అంతట = అనంతరము, విడంబితహృద్గనాంతరంబునఁ — విడంబిత = వికాల మైన, హృద్గనాంతరంబునఁ = హృదయాకాశమధ్యమందు, తొలుత = ముంగుగా, సముచ్చయంబు = మిక్కిలి తేజరిల్లు చున్న, సత్ = ప్రసిద్ధమై, అఖండ = అపరిచ్ఛిన్న మైన, చిత్ = జ్ఞానస్వరూప మైన, వర = శ్రేష్ఠ మైన, నువర్ణము = కనకము మైన, అమల = నిర్మల మైన, దివ్య = అప్రాకృత మైన, వహ్నిమండ లము = అగ్నిమండలము, అనాదికాల = ప్రపంచనిర్మాణసంకల్పకాలమునకుఁ బూర్వమందు, కృత = చేయబడిన, దుమ్మెత = సోపముల నొసఁగెను, పుణ్య = పుణ్యముల నొసఁగెను, విమిత్ర = పుణ్య సోపముల నొసఁగెను, కర్మకోటులు = కర్మసముదాయములు, అనుసముచ్చయంబునఁ — అను = అనునట్టి, సమిత్ = బంధనములయొక్క, గయంబులఁ = గుంపులను — అనగా పుణ్యసోపమిశ్రకర్మము

లనెడు చిలుక టైలను, కడుక్ = మిక్కిలి, భసితంబుగఁ జేయునుక్ = నీగు చేయును, వెలుఁగుక్ = ప్రకాశించును

పుణ్య పాప మిశ్ర కర్మముల వివరణము.

పుణ్యకర్మ మని పాపకర్మ మని మిశ్రకర్మ మని కర్మము త్రివిధము, అందు పుణ్యకర్మమునకు జేస తాశరీరప్రాప్తి, పాపకర్మంబునకు పశు పక్షి మృగాది శరీరప్రాప్తి, మిశ్రకర్మంబునకు సుశుభ్యశరీర ప్రాప్తి, పుణ్యోత్కర్షణంబునకు హిరణ్యగర్భశరీరప్రాప్తి, పుణ్యమధ్యమంబునకు యింద్రాదిశరీరప్రాప్తి, పుణ్యసామాన్యంబునకు యక్షరక్షపిశాచాది శరీరప్రాప్తి, పాపోత్కర్షణంబునకు పగులకు సంతాపకర మగు సర్ప వృశ్చిక యూక వచ మక్షిక మత్కుణ మతక విష వృక్షాది శరీరప్రాప్తి, పాపసూక్ష్మమునకు అష్ట పనస నారికేళ మహిష అశ్వ మేష గర్దభాది శరీరప్రాప్తి, పాపసామాన్యంబునకు గోగ జాశ్వత్థ వృక్షాది శరీరప్రాప్తి, మిత్రోత్కర్షణంబునకు నిష్కామః స్తానస్తానముచేత చిత్తశుద్ధి, దాని వలన సాధనచతుష్టయసంపత్తి, దానివలన సద్గుణలాభము, దానివలన చేతులబడిఁ శ్రవణ శునన నిది ధ్యాసములచేతఁ గలిగిన జ్ఞానమువలన జీవన్ముక్తినుఖము లభించునట్టి శరీరప్రాప్తి, మిత్రమధ్యమంబునకు స్వాశ్రమోచితకామ్యకర్మంబులకుఁ దగిన శరీరప్రాప్తి, మిత్రసామాన్యంబునకు గంకుల వ్యాధాది శరీర ప్రాప్తి అగును గావున వివేకి యైనవాఁడు కర్మఫలతారతమ్యము విచారించి మిత్రోత్కర్షణము లభింప యత్నింపవలయును, ఇవి మనోవాక్కాయములచేతఁ జేయఁబడు త్రివిధకర్మానుగుణ్యగనతాగతిశ్రమములు. ఈత్రివిధకరణములచేతఁ జేయఁబడిన పుణ్యపాపమిశ్రకర్మములు లేవి యనిన, విశిష్టాగ్ర్యచింతయు, నిర్విశేషచింతయు, పరలోకచింతయు, పరహితప్రాప్తిచింతయు, భక్తిజ్ఞాన వైరాగ్యచింతయు యివి మనస్సుచేతఁ జేయఁబడిన పుణ్యకర్మంబులు, సర్వదా విషయచింతయు, పరాహితచింతయు, వేద కాస్త్రప్రమాణచింతయు, ధర్మాధర్మాభావచింతయు, పరలోకాభావచింతయు యివి మొదలగునవి మనస్సుచేతఁ జేయఁబడిన పాపకర్మంబులు, సవిశేష నిర్విశేషాధానకాలాదులయందుఁ జేయఁబడిన విషయాదిచింత మనస్సుచేతఁ జేయఁబడిన మిశ్రకర్మములు, వేదాధ్యయనంబును, కాస్త్రపఠనంబును, గీతాసహస్రనామాది పారాయణంబును, గాయత్రీపంచాక్షర్యాది మంత్రజపంబులును, భగవత్సాను సంకీర్తనంబును, పరోపకారవార్తాదులును యివి మొదలైనవి వాక్కుచేతఁ జేయఁబడిన పుణ్యకర్మంబులు, పెద్దలను దూషించుటయు, పరుల నాడరానిమాట లాడుటయు, అసత్యములు పలుకుటయు, చాడీలు చెప్పుటయు యివి మొదలైనవి వాక్కుచేతఁ జేయఁబడిన పాపకర్మంబులు, వేదాధ్యయన జపాదికాలంబులయందు లౌకికవార్తయు, ప్రమాణములు చేయుటయు యివివాక్కుచేతఁ జేయఁబడిన మిశ్ర కర్మంబులు, పుణ్యతీర్థంబులయందు స్నానం బొనర్చుటయు, గురుజేవతానమస్కారంబు లాచరించుట యు, పరులను పీడింపకుండుటయు, జేవపూజాదులయందు ప్రదక్షిణంబు చేయుటయు యివి మొదలైనవి కాయముచేతఁ జేయఁబడిన పుణ్యకర్మములు, సర్వదా పరులను పీడించుటయు, పరశ్రీసుంగమంబును, బలవంతంబున పరధనాపహరణంబు చేయుటయు, దొంగిలుటయు, విటకాండ్రం గూడి తిరుగు టయు యివి మొదలైనవి కాయముచేతఁ జేయఁబడిన పాపకర్మములు; బ్రాహ్మణభోజననిమిత్తముగ బ్రాహ్మణులను పీడించుటయు, పరులద్రవ్యము నపహరించి చలిపందిట్లు గుడి గోవుగ మంటపాదులు గట్టించుటయు, పెద్దవయస్సు గలవారిచేత గుంటలు మొదలైనవానిని ద్రవ్యించుటయు, బ్రాహ్మణుల వృత్తుల నపహరించి దేవాలయంబులకు విశుచుటయు యివి మొదలైనవి కాయముచేతఁ జేయఁబడిన మిశ్రకర్మంబులు, ఇట్లు త్రివిధకరణములచేత త్రివిధకర్మములు చేయఁబడుచున్నవి, వీనికి సాక్షి నైన నాకు యీవికారములు లేవని తెలిసినవాఁడే ముక్తుఁ డని కాస్త్రసిద్ధాంతము.

తా. అనంతరము వికాల మయిన హృదయాకాశమధ్యమందు మంగుగా మిక్కిలి ప్రకాశించు చున్నట్టిదియు, ప్రసిద్ధ మయినదియు, అపరిచ్ఛిన్న మయినదియు, జ్ఞానస్వరూప మయినదియు, శ్రేష్ఠ మయినదియు, బంగారుమయ మయినదియు, నిర్మల మయినదియు, అప్రాకృత మయినదియు నైన యగ్ని మండలము ప్రపంచ నిర్మాణ సంకల్ప కాలమునకు పూర్వము చేయబడిన పాపముల నిచ్చునట్టియు, పుణ్యముల నిచ్చునట్టియు, పుణ్యపాపముల నిచ్చునట్టియు గగ్గరిమాహాములనునట్టి కట్టలను భస్మముగాఁ జేయుచు ప్రకాశించు నని తాత్పర్యము.

మ. ఉరు రాగాదిగుణాజసంఘము సహాద్యోగకారమంత్రంబుచే

త రయం బార వధించి ఆత్మవిషయేర్ధ్యశ్రేణితోఁ గూడఁ జె

చ్చెర నానావిధనాననాజ్యములతోఁ ర జద్వహ్నిమధ్యంబునఁ

నరుస న్వేలిచి సౌఖ్యసోమరసపానం బంగఁ గావింపవే.

ంగీర

టీక. అంతః = పిగ్గుట, ఉరురాగాదిగుణాజసంఘము = ఉరు = గొప్ప లైన, రాగాదిగుణ = కామరోధలాభాదిదర్శనసంఘ మనెను, అజసంఘము = మేఘలగుంపును, అనాగి = ఉత్పత్తి లేని, ఓంకారమంత్రంబుచేత = ప్రణవ మనెడు మంత్రముచేత, రయంబార = అతిశీఘ్రముగా, వధించి = చంపి, ఆత్మవిషయేర్ధ్యశ్రేణితోఁ = ఆత్మ = మనస్సంబంధము లైన, విషయ = శబ్దాదివిషయము లనెను, ఇర్ధ్య = కట్టెలయొక్క, శ్రేణితోఁ = గుంపుతో, గూడఁ = మేళన మగునట్లు, చెచ్చెర = గ్రక్కున, నానావిధ = పలువిధము లైన, నానా = లోకనానా కాస్త్రవాసన దేహవాసన లనెను, అజ్యముల తోఁ = ఘృతములతోడ, చిద్వహ్నిమధ్యంబునఁ = చిత్ = విజ్ఞాన మనెడు, వహ్ని = అగ్నియొక్క, మధ్యంబునఁ = నడుమను, ఎగుసఁ = కాస్త్రోక్తక్రమముగా, వ్రేలిని = హోమము చేసి, సౌఖ్యసోమరసపానంబుఁ = సౌఖ్య = గ్రహానంద మనెడు, సోమరస = సోమగస మనెను హవిగ్ధాముయొక్క, అనఁగా నీరగమును గసమును, పానంబు = త్రావుటను, కావింపవే = చేయుము.

వా స నా త్ర య వి చా ర ము.

లోకవాసన యనియు దేహవాసన యనియు కాస్త్రవాసన యనియు మూడువిధములు, అందుఁ—

లోకవాసన — లోకులందఱు దన్ను దూషింపక యెప్పుడును భూషింపవలయు ననెడి అభినివేశము లోకవాసన యనఁబడును, ఈ లోకవాసనాప్రతిబంధమునకు నివృత్తి యెప్పుడఁగా, నన్నందఱును నిందింపక పొగడుచుండవలయు ననియెడి అభినివేశము ఈశ్వరునిచేత నైన సంపాదింపఁగూడదు గావున అజ్ఞానజీవులు నిందించిన నిందితురు, పొగడిన పొగడుదురు అని వారిదూషణములచేత భేదమోదంబులను చెంద కుండుటయే యీప్రతిబంధమునకు నివృత్తి, ఈశ్వరుని నిందించువారు గలరా యనినఁ గలరు, సర్వలోకస్రష్ట యగు బ్రహ్మ శివ కుమారస్వాములచేత శిక్షింపఁబడె నని అతని మాహాత్మ్య మెఱుంగనివారు నిందించు చున్నారు, మఱియు, సర్వాంతర్యామి యగు విష్ణువు బీవులలో నొకఁడనియు, శివుని చేత శిక్షింపఁబడె ననియు, అతనిమహిమ నెఱుంగని శివపావందులు నిందించు చున్నారు, వెండియు, సర్వలోకగురు నైన సాంబమూర్తి దిక్షుఁడు మోదలైన వారిచేత దూషింపఁబడె నని యాతని సహత్వ మెఱుంగని విష్ణుపావందులు నిందించుచున్నారు, మఱియు, నిరీశ్వరసాంఖ్యులనెడి కొందఱు మీమాంస కులు అంతర్యామిలేడని నిందించు చున్నారు, మఱియు, సాక్షాద్భగవత్స్వరూపులైన రామకృష్ణాదులు కావణశిశుపాలాదులచేత నిందింపఁబడిరని పురాణములయందుఁ గానఁబడు చున్నది, కాబట్టి పాపగు

అను, బహిర్ముఖులను అయిన బతులు మనలను నిందించుచున్నారని చింతన చేసి లేచి, అయితే యీనింద యెవరికని విచారించును, అత్తకని చిప్పితిమేని, అగ్నిని యిచ్చి సర్వపరిపూర్ణుడైన యాత్మ యెవరిచేత నింద చేయఁబడుట లేదు, ఎగ చేతి కడఁగా, ఆ మూర్ఖు సర్వ హింసలకు స్వయాపము గనుక తన్ను తానే నిందించుకొన్నట్లుగను, అట్లయినను, లోకముందొకఁడు మఱి యిచ్చి నిందింపఁగాఁ జూచితిమి గాని తన్ను తానే నిందించుకొనట కానను, తన్ను తానే నిందించుకొన్నయెడల ఆ నిందచే దనకు నేమియు హాని లేదు, అయినను, దేహమును పగులు నిందించు చున్నా గని ఎప్పుడ మనిన, దేహము ముముక్షువుచేత పూర్వమే నిందింపఁబడెను కాబట్టి యీ దేహమును పగులు నిందించిరని ఆ నింద ముముక్షువునకు లాభమాయెను, ఎట్లనఁగా, ఒకని శత్రువును మఱియొకఁడు నిందించినేని వాఁడు వాని కట్లు ప్రియఁడో అట్లే వివేకి తన దేహమును నిందించినవాఁడు తనకు ప్రియఁడని యెఱుంగఁ దగినది, ఈ త్రిశరీరములలో స్థూలశరీరమే నిందింపఁబడు చున్నది, లక్ష్మీన శరీరములు గృహ్యములు కావు గనుక నిందకు విషయములు గావు, ఈశరీరములే నిందకు విషయములు గాక గుండఁ గా, సర్వాభిరుచై ఆసంగుడై సర్వద్రవ్యయై స్వప్రకాశుఁడైన త న్నేనింద ఁటనేర వని ఎప్పుడనా గని విచారించు పురుషునికి లోకవాసనాస్వరూప మైన ప్రతిబంధము నశించును అను నీ ముగ్ధులకు నేసందేహమును లేదు

దేహవాసన యనఁగా - శరీరము నశింపక చిరకాలము నిలువగలయు నగుట, అది కర్మాధీనము, పురుషప్రయత్నముచేల లభించునది కాదు, కొందఱు మోగాభ్యాసముచేత దీర్ఘాయువును సంపాదించిరని పురాణములయందు కనఁబడు చున్నది యనిన ఆ మోగాభ్యాస మవాత్సిర్యమును, అది భావము లభింప కుండునట్లు చేయును గనుక దేహస్థితి కర్మవశము, కర్మ యున్నంతఁగాక సమామండును, దేహము చిరకాలము నిలువవలయు నను నపేక్షయు ముముక్షువుచేత నుపేక్షింపఁదగినది, మఱియు అహోగ్యము కర్మాయత్తమే గనుక అదియు పురుషయత్నముచే లభింపక, ఒక వేళ లభించినను గానికలసి ముముక్షువునకు హానియే గాని మేలు గలుగఁబోదు, ఆయురారోగ్యసిద్ధివలన మార్గ స్వరూపుఁడైన దనకు వికారమును సిద్ధింపమివలన దుఃఖస్వరూపుఁడ నైతి నను విచారమును అంతఃకలనసాక్షి నైన నాకు లేదని తెలిసి ఆయురారోగ్యములు లభింపవలె నని ముముక్షువు కోరఁ దగ్గు, దీనికి దృష్టాంతము - లావణ్యము గల పుడ ముఁడు కాలాంతరమునందు కురూపియగుటయు, కురూపి లావణ్యము గలుగవలయు నని యుద్ధించి యాయత్నము వ్యర్థ మగుటయుఁ జూచు చున్నాము, లావణ్యము సంపాదించవలె నను వృత్తి సాగించి కన్పల్లి విఘాతకమై అసర్థపరంపరలకు కారణ మగుచున్నది గనుక లావణ్యము గలుగవలయు నను కోరిక ముముక్షువుచే విడువఁదగినది

కాస్త్రవాసన యనఁగా - కాస్త్రపతనము, కాస్త్రార్థవిచారణ చేయువలయు నను నభిలాష; ఇదియే కాస్త్రవాసనారూప ప్రతిబంధము మోక్షసాధక మగు కాస్త్రనిచారణ ప్రతిబంధ మనవచ్చునా? యనిన భారద్వాజ నారదాదులు వేదకాస్త్రములను సమగ్రముగాఁ జగువలయు నని గెలంచి తుపత్రమించి బహుశ్రమలఁ బడి తుదకు సాధ్యము కాదని విడిచిరి, కావున వేగాంతకాస్త్రేఁక స్త్రాభ్యాస మార్థవిచారణకు వికోధ మైనందున అది ప్రతిబంధ మనవచ్చును, కాబట్టి అగ్నికాస్త్రపరగమగమగును, ఆ కాస్త్రము పానమందును సాక్యాముగ ప్రజ్ఞను సంపాదించుట దుర్లభము, మునులయైన నీశుభిగాను మోక్షఁదగినది మఱియు లోకమందు కాస్త్రాభ్యాసము చేసినవారు దానిని మఱచుటచేతను, పదులతో ప్రసంగించునోడుటచేతను గెలుచుటచేతను, వేదనాకరమై యున్నది గావున వేగాంతకాస్త్రేఁక కాస్త్రపతనము.

సర్వదా ఆత్మహేతు వని తలచి మునుషువుచే వీడంబడె నేని కాస్త్రవాసునావిషయిక నగు ప్రతిబంధము వీడును, ఇట్లు విచారించి బ్రహ్మజ్ఞానము శార్ఙ్గింపువాడే ముక్తుం డని కాస్త్రసిద్ధాంతము

తా అనంతరము కామక్రోధాదిగుణసమూహ గునునట్టి మేఘలగుంపును అనాది యగు ప్రణవ మంత్రంబుచే శీఘ్రముగా వధించి జీనన్ముతో సంబంధించిన శబ్దాదివిషయము లనెడు కట్టెలసమూహముతోను, లోకవాసవాది అనేకవాసన లనునట్టి ఆజ్యములతోను, విజ్ఞాన మనునట్టి యగ్ని మధ్యంబున కాస్త్రమునందుఁ జెప్పఁబడినట్లు హోమము లని హవిర్భాగ మయినట్టి బ్రహ్మాండ మనెను సోమరస మును పానము చేయు మని తాత్పర్యము

తే. అమృతహోజ్వలసూర్యసోమగ్నిమధ్యసీమయం దంతః గనుపట్టు శీతధామ

చండధామానలాత్మకారఖండధామ, మండలాదిహిరణ్మయశ్రమండలంబు. ౧౧౧౧

టీక. అంతః=పిదప, అమృతహోజ్వల=ప్రసిద్ధమైన కాంతిచే ప్రకాశించు గున్న, సూర్య=ద్వాదశ కళాత్మక సూర్యమండలముయొక్క, సోమ = సోదశకళాత్మక చంద్రమండలముయొక్క, అగ్ని = దశ కళాత్మక వహ్నిమండలముయొక్క, మధ్యసీమయంబు = మధ్యభాగమందు - ఇచ్చట మంత్రకాస్త్ర ముం దగ్నిమండల మాధార మనియు, దానిమీఁద సూర్యమండల మమృతకలశ మనియు, దాని నగుమ నుండు అమృతము చంద్రమండల మనియు చెప్పఁబడి యున్నది, ఇచ్చట కవి పద్యలక్షణముగొఱకు వ్యత్యస్తముగాఁ జెప్పియున్నాడు శీతకాంబు-శీతధామ=చంద్రుండు, చండధామ=సూర్యుండు, అనల=అగ్ని, అత్మక=ఈ త్రివిధమండలములే స్వరూపముగాఁ గల, అఖండధామ - అఖండ=సంపూర్ణ మైన, ధామ=లేజన్సు గల, మండలాది = త్రివిధమండలములకు నుత్పత్తిస్థానమై, హిరణ్మయమండలంబు = హిరణ్మయ మండలము, కనుపట్టు = దృశ్య మగును

తా. పదికళలతోఁ బ్రకాశించెడు యగ్నిమండలమే యాధారముగాఁ గల అమృతకలశము సూర్యమండలము, దానిమధ్యయం గుండెడి అమృతము చంద్రమండలము, అట్టిమండలత్రయాత్మక మగు సంపూర్ణ లేజన్సు గల హిరణ్మయమండలము మండలములకు యుత్పత్తిస్థానమై మండలమధ్యమందు నగుపడు నని తాత్పర్యము

వ. అది మఱియు.

౧౧౧౬

టీక. అది = అ హిరణ్మయమండలము, మఱియు = వెండియును

సీ. మహానీయవై శాఖరమధ్యాహ్న కాండసంకలితమార్తాండమండలముపగిదిఁ

జారునిర్మలశరత్సమయరాకాసము, జ్వలఘృణ్ణ చంద్రమండలముపగిదిఁ

దప్తహేమాభిదీప్తజ్వాలికాజాల, విల మకాలాగ్నిమండలమురీతి

నీలకోయదమధ్యనిర్గతకమనీయ, వితతసాదామనీరతికభాతి

తే. బరంగి నీపారశూశంబురకరాణి నూత్న, మై విమల మై యవర్ణ మై శ యప్రమేయ

మై యచింత్యప్రకాశమై శ యలరు చుండు, జండరుచులహిరణ్మయశ్రమండలంబు.

టీక. మహానీయ = మహోజ్జ మైన, శాఖ = శైశాఖమాసమందలి, మధ్యాహ్న కాండ=మధ్యాహ్న కాలముతోడ, ||ని|| 'కాండో' స్త్రీదండ మాతార్వా వర్గా వసరవారిషా' అని అచురము, సంకలిత = కూడిన, మార్తాండమండలముపగిది = సూర్యమండలమువలెను, జారు=నుందరమైన, నిర్మల=స్వచ్ఛమైన,

శరత్సమయ = శరత్కాలమందలి, రాకా = పదియాఱుకళలతోఁ గూడిన, సముజ్జ్వల = మిగుల వెలుగు చున్న-అనఁగా నిండువెన్నెల గాయుచున్న, పూర్ణచంద్రచందలముధంగిత్ = సంపూర్ణ చంద్రమండలమువలెను, ఇచ్చట రాకాపూర్ణచంద్రమండల మనచో 'గజఘటలం గనుఁగొని, కరికలభకర్ణావతంసము' ఇత్యాది ప్రాచీనకవిప్రయోగములఁ బట్టి, ||నూ|| 'విశిష్టవాచకాశాం సగాశాం పృథగ్విశేషవాచకసమ వధానే విశేష్యమాత్రపరత్వమ్' అను నూత్రమునుబట్టి సాధువుగా గ్రహింపవలయును, తి ప్త హేను = తుండ నమువలె, అభిదీప్త = మిగుల వెలుగు చున్న, జ్వాలికా = మంటలయొక్క, జాల = సమూహము గల, విలయ కాల = ప్రళయకాలమందలి, అగ్ని మండలమరీఁక = మహిమండలమువలెను, నీల = నల్ల నైన, తోయద = మేఘ మయొక్క, మధ్య = నడుమనుండి, నిర్దత = బయలుదేరిన, కమనీయ = సుమార్గ మైన, వితతి = వ్యాప్తి మైన, సాదామనీలతికభాతిత్ = మెఱపుదీఁగవలెను, పరఁగి = ఒప్పిదమై, నీవారఘాకంబుగ గణిత = వరిముంటి వలె, నూత్నమై = అత్పల్యమై, విమలమై = నిర్మలమై, అవర్ణమై = నీలవీర నిర్ణయము లేనిదై, అప్ర మేయమై = ప్రత్యక్ష అనుమాన ఉపమాన ఆగమ అనుపల్లి అర్థాపత్తి వివిధ్యా సంధివలె లనెను అట్ల ప్రమాణములచేఁ దెలియ నశక్య మైనదై, అచింత్యప్రకాశమై = మనస్సుగోచరమగునీ శేగిక్కు గలదై, చండరుచులక = దుర్నిరీత్యము లగు కాంతులచేత, హిరణ్మయమండలము = హిరణ్మయమండలము, అలరుచుండుక = ప్రకాశించు చుండును.

తా వైకాళిమాసపు మాధ్యాహ్నకాలమందలి సూర్యమండలమువలెను, శరద్భువనంగు పది యారుకళలతో వెలుగు చున్న పూర్ణచంద్రమండలమువలెను, తుండనమువలె వెలుగు చున్న మంటల యొక్క సమూహము గల మహాప్రళయమునందలి అగ్నిమండలమువలెను, నల్లని నీలుములనుండి బయలుదేరిన మెఱపుదీఁగవలెను, వరిముంటివలె చిన్నదిగాను, నిర్మలముగాను, వర్ణము లేనిదిగాను, ప్రత్యక్షమై న యెనిమిదిప్రమాణములకు అగోచర మైనదిగాను, మనస్సుగోచరమగునీ శేగిక్కు గలది గాను యుండెడు హిరణ్మయమండలము చూచుటకు శక్యము గాని కాంతులచేత బ్రకాశించు చుండు నని తాత్పర్యము

అనుపల్లి యనఁగా.-అభావప్రమితిని కలుగఁజేయునది, (ప్రమితి-యథార్థప్రత్యక్షము) (1) ఘటా భావము ఘటము తెలియనప్పుడు గోచరించునట్లు హిరణ్మయమండలాభావము హిరణ్మయమండలము వుండు నపుడు యెట్లు గోచరించును? కనుక హిరణ్మయమండలము భావరూప మై యున్న అన పల్లికి అగోచరము. (2) ఊహింపబోయెడు పదార్థము లేకపోయినట్లు లేనే ప్రమాణాంతరసిద్ధ మైన అర్థము నిరపదకపోవుట అర్థాపత్తి యనఁబడును, దేవదత్తుఁ డనువాఁడు పగలు భోజనము చేయుకనే బలిసియున్నాఁ డనడముచేత రాత్రి భోజనము చేయుచున్నాఁ డని పూహించు చున్నాము, రాత్రి భోజనము లేకపోయినట్లు లేనే ప్రమాణాంతరప్రత్యక్షసిద్ధ మైన బలిసియుండుట యను అర్థము సిద్ధింపగు; ఇట్టి నిర్మితకార్యకారణభావము యిచ్చట లేదు గనుక అర్థాపత్తికి గోచరము కాదు. (3) మొట్టమొదటఁ జెప్పినవాఁడు తెలియకనే యొక మణ్ణిర్పత్నమునకు బ్రహ్మరాక్షసి యున్న దని చెప్పుట అట్టిశబ్దముయొక్క యుచ్చరించుట, వీరినిగూర్చి లేదు గనుక విశేషమువలె అగోచ రము (4) ఒకదానియొక్క సర్వయముచేతనే తాను సంభవించుట సంభవము, ఒకనినిమిద వందగూఢాయుధుని నిర్ణయించుటచే పదిరూపాయలు స్వయముగా సిద్ధించుట, పదిరూపాయలు వీరిని నూగురూపాయలు యెట్లు లేదో అప్రకారము హిరణ్మయమండలము చేరిని పదార్థము లేదనుట లేదు. ప్రత్యక్షమిది నాలుగుప్రమాణములు పూర్వపద్యమునందు చూపఁబడెను.

క. అది యాపోజ్యోతి యనం, గదలక ద్విదళమునఁ దనరుకళ యామీఁదఁ

మొదలిటివెలుంగు వెలుంగు నల్లదె యుత్తారామతత్త్వ శ్రమగు ననిలసుతా గగన

టీక. అనిలసుతా = అంజనేయా, అది = ఆ హిరణ్మయమండలము, ఆపోజ్యోతియనఁ = అమృత జ్యోతి యను పేరుచేత-అనఁగా సారాయణశబ్దా చ్యముచేత, గదలక = చలింపక, ద్విదళమునఁ = ఆజ్ఞాచక్రమంగు, తనరుకళ = ప్రకాశించునట్టి చక్రకళ, ఆమీఁదఁ = ఆ కళామధ్యమందు, మొదలిటి వెలుంగు = సర్వకారణ మైన నిష్కారణ మైన మహాతేజస్సు, వెలుంగుఁ = ప్రకాశించును, అల్లయ = ఆ వెలుంగే, ఆత్మారామతత్త్వము-ఆత్మ = సర్వబీజపులయంగు, ఆరామ=అంతర్యామిరూపముగా క్రీడించు చున్న, తత్త్వము=పరబ్రహ్మము, అగుఁ = అవును ||శ్లో|| 'నీలనోయదమధ్యస్థా ద్విద్యుల్లేఖేన భాస్వరా । నీవారహాకవత్త్వీ పీతాభాస్వత్యగూపమా । తస్యా శ్చిఖాయాం తస్మిన్యే పరమాత్మా వ్యవస్థితః । స బ్రహ్మ సశివ స్సహరి స్సేంద్ర స్సోత్తరః పరమస్స్వరాటి' అని యుపనిషత్తు

తా ఓయి యాంజనేయా ! పరబ్రహ్మ మనఁగా సర్వబీజపులయంగును అంతర్యామిరూపమున క్రీడించుచు సారాయణనానుముచే చలింపక ఆజ్ఞాచక్రమంగు ప్రకాశించెడు జ్ఞానకళయొక్క అగ్ర భాగమునందు సర్వకారణనిష్కారణములమై ప్రకాశించెడు మహాతేజస్సుగు హిరణ్మయమండల మని తాత్పర్యము (సర్వకారణ మనఁగా సర్వమునకు తాను కారణముగా నుండుటయు, నిష్కారణ మనఁగా తనకు కారణము లేదనియు భావము)

మత్తకోకిల. కోటిసూర్యులు కోటిచంద్రులు శ్రీ కోటికోటితటిల్లెల

లూటిగాఁ బరిపాటిగా నొక శ్రవోట నిల్చిన రీతి న

మీద వెల్లు దగం ద్రిశూటముమీఁదఁ బాడుము దృశ్యముఁ

దాటి మాయను మాటిమాటికిఁ శ్రీ దాల్చిచే నటు మీఁచుచున్. గగన

టీక. అమ్మేటివెల్లుఁ = ఆ యుక్తృష్ట తేజస్సును, కోటిసూర్యులు = నూలులక్షలసూర్యులును, కోటిచంద్రులు = నూలులక్షలచంద్రులును, కోటికోటితటిల్లెలలు = అనేకకోట్ల మెరుపుదీపములును, నూటిగాఁ = గుటిగా, పరిపాటిగాఁ = క్రమముగా, ఒకచోటనిల్చినరీతిఁ = ఏకస్థానమున నిలిపినట్లు, దృశ్యముఁ = సామరూపాత్మకప్రపంచమును - అనఁగా విక్షేపమును, దాటి = మీఁటి, తాల్చిచేతఁ = నిబ్బరముచేత, మాటిమాటికిఁ = పలుమాలును, మాయఁ = కారణోపాధి యగు మాయను - అనఁగా అవరణమును, అటుమీటుచుఁ = దూరముగాఁ దొలగఁగదో) యుచు, ద్రిశూటముమీఁదఁ = భ్రూమధ్య ముపైని, తగఁ = ఒప్పిద మగునట్లు, చూడుము = వీక్షింపుము

తా. సామరూపాత్మక మగు దృశ్యప్రపంచము నతిక్రమించి అప్పుడప్పుడు కారణోపాధి యగు మాయను దూరముగాఁ జేయుచు భ్రూమధ్యమును పొందినది యొకప్రదేశమునందే అనేకసూర్యచంద్ర మెరుపుదీపములయొక్కకాంతితోఁ బ్రకాశించెడు తేజస్సును చూడు మని తాత్పర్యము (ఇట్టి మహా తేజస్సు భ్రూమధ్యముమీఁదఁ గనఁబడు నని భావము)

వ. ఇట్లు భ్రూమధ్యవీధి మందలి హృదయాకాశంబునం గనుపించు వియన్తండల తమోమండల మేఘమండల వీద్యన్తండల తారామండల జ్యోతిర్తండల సూర్య మండల చంద్రమండల వహ్నిమండల హిరణ్మయమండలంబు లను దశవిధమండ

లంబులును బూర్వోక్త దశవిధనాదంబులును వక్ష్యమాణ బింగుకోశాత్త క మాంస
తత్త్వంబును మహాకాశమధ్యంబునం గనుపించు జీమూతంబులచందంబున నెవ్వని
యందుఁ దోచు ననిలాదిభూతచతుష్టయంబునఁ బత్కార్యంబున నంటనిమింటి
పగిది నిన్నింటి నెవ్వం డంటకుండు నాదిత్యుం డఖిలరూపంబులఁ బ్రకాశింపం
జేయుకై వడి నెవ్వండు చింతాత్మం డై యిన్నింటి వేర్వేలు విభజించి యెఱుంగు
నతండ యీ బిందు నాద కళాతీత స్వప్రకాశ నిత్య శుద్ధ బుద్ధమునై పరిపూర్ణ
సచ్చిదానందస్వరూప ప్రత్యగభిన్న పరమాత్మ రాముం డగు విశుద్ధసత్త్వప్రధా
నయుఁ బరమవైరాగ్యబోధోపరతిస్వరూపిణయు బిందు నాద కళాత్మకయుఁ
గేవల బ్రహ్మజ్ఞైక్యవిద్యామయయు నైన న న్నాశ్రయించి యద్వితీయూపరోక్ష
బ్రహ్మచైతన్యస్వరూపకుం డైన యీ యాత్మా రామునియం దాత్మాకారాకాగీత
వృత్తిగతచిదాభాసకుండ నైన నీవు ప్రచండాతపమధ్యనిత్య పుడీపకలికవిధం
బున జ్ఞానకర్తేంద్రియవవనమనోవృత్తివిలయపూర్వకంబుగా నీకీహూతుండ వై
నివాతదీపంబుభంగి నిస్తరంగసముద్రంబుపోలిక విగతా శేషవృత్తి పాదపంబు
చాడ్చున నీలపీతాదివర్ణశూన్యగగనంబుకరణ స్వచ్ఛునపునగుత్థానవిరహిత
సుషుప్తిరీతి నిశ్చలుండవు నిశ్శేషుండవు నిశ్శబ్దుండవు నిర్విగల్గు నిరాకార సుఖ
స్వరూపుండవు నై బాహ్యభ్యంతరములు మఱచి నిరుపమరాజయోగతురీయ
సమాధిం బొందు మని యుపదేశించి వెండియు నిల్లనియె.

౧౬౦

టీక ఇట్లు = ఈ ప్రకారము, భూమధ్యవీధియందలి హృదయాకాశంబునకొక = పోమలనడిమి
త్రోవయం దుండు చిత్తాకాశమందు, కనుపించు = గోచరించు చున్న, వియన్మండల = ఆ కాశమండలము,
తమోమండల = తిమిరమండలము, మేఘమండల = ధారాధరమండలము, విగ్యుమ్మండల = లోకన్మండలము,
తారామండల = నక్షత్రమండలము, జ్యోతిర్మండల = తేజోమండలము, సూర్యమండల = భాస్కర
మండలము, చంద్రమండల = సోమమండలము, వహ్నిమండల = అగ్నిమండలము, హిరణ్మయమండలంబు =
హిరణ్మయమండలము, అను దశవిధమండలంబులును = అనెను పది తెలుఁగు లయిన మండలములును,
పూర్వోక్త దశవిధనాదంబులును = ముందుఁ జెప్పఁబడిన చిటిచిటి మొదలగు పదివిధము లయిన ప్రణవ
ధ్వనులును, వక్ష్యమాణ = ఇరకఁ జెప్పఁబోయెడు, బింగుకోశాత్మక = శివశక్తియుక్త మగు అంతఃకరణ
మనెడు అవరణరూప మైన, మాంసతత్త్వంబును = జీవతత్త్వమును, మహాకాశమధ్యంబునకొక = మహా
గగనమధ్యమందు, కనుపించు జీమూతంబులచందంబునకొక = కనఁబగు మేఘములవలె, ఎవ్వనియంగకొక =
వీ యాత్మా రామునియందు, తోచుకొక = దృశ్య మగునో, అనిలాది భూతచతుష్టయంబుకొక = అనిల =
వాయువే, అది = మొదలగు, భూతచతుష్టయంబుకొక = నాలుగుభూతములను = అనఁగా భూజలాది
వాయువులను, తత్కార్యంబులకొక = ఆ భూతజన్యము లైన ఘటపటాదులను, అంటనిమింటిపగిదికొక =
స్పృశింపని గగనమువలె, ఇన్నింటికొక = ముందుఁ జెప్పఁబడిన హిరణ్మయమండలాదుల నన్నిటిని,
ఎవ్వండు = ఏవ్రరుఁడు, అంటకుండుకొక = స్పృశింప కుండునో, అదిత్యుండు = అగ్గుఁడు, అఖిల
రూపంబులకొక = సకలరూపములను, ప్రకాశింపజేయుకై వడికొక = వెలిగించునట్లు, ఎవ్వండు = ఏమహా

మహాను, చిస్మాను డై = ప్రజ్ఞాస్వరూపుఁ డై, ఇన్నింటిక = ఈ మైఁ జెప్పఁబడినవాని నన్నిఁ
 టిని, వేర్వేరుక = ప్రత్యేకముగా, విభజించి = వివరించి, ఎఱుంగుక = తెలుసుకొనునో, అరఁడ =
 ఆ పురుషుఁడే, ఈ బిందునాదకళాతీత = పూర్వోక్త మైన నాదబిందుకళలకంటె విలక్షణుఁ డైన,
 స్వప్రకాశ = స్వయంప్రకాశుఁ డైన, నిత్య = శాశ్వతుఁ డైన, శుద్ధ=నిర్మలుఁ డైన, బుద్ధ=సర్వజ్ఞుఁ డైన,
 ముక్త = ప్రకృత్యతీతుఁ డైన, పరిపూర్ణ = అఖండస్వరూపుఁ డైన, సత్=అనృతరహిత మైన, చిత్ =
 జడరహిత మైన, అనంద = యఃఖగహిత మైన, స్వరూప = ఆకృతి గల, ప్రత్యభిన్న - ప్రత్యేక =
 కూటస్థచైతన్యమునకంటె, అభిన్న = అన్యము గాని, పరమ = నిగతికల మైన, ఆత్మారాముండు =
 పరమాత్ముండు, అగుక = అవును, విశుద్ధసత్త్వప్రధానయొక = విశుద్ధసత్త్వ = తమోరసస్సత్త్వము
 లనెడు త్రిగుణములకంటె సతీత మగు కేవలసామాన్యవస్థాస్వరూప మైన చిత్ప్రకృతిరూపమే, ప్రధా
 నయొక = ముఖ్యముగాఁ గలదియు, (ఈ శుద్ధసత్త్వమునకే తురీయము, అర్థమాత్మక, ఉన్మని, విగజి
 అను పేర్లు గలవు) పరమ = ఉత్కృష్ట మైన, వైరాగ్య = విహితానుష్ఠిత ఫలభోగవిరాగమును,
 బోధ = విజ్ఞానమును ఉపదతి = తన్మయత్వమును, స్వరూపిణీయొక = ఆకృతిగాఁ గలదియు, బిందు
 నాదకళాత్మికయొక = అకార ఉకార మకారాత్మకము లైన నాదబిందుకళలే స్వరూపముగాఁ గల
 దియు - అనఁగా ప్రణవస్వరూపిణి యని భావము, కేవల = ముఖ్య మైన, బ్రహ్మ = పరమాత్మకును,
 ఆత్మ = ప్రత్యగాత్మకును, విద్య = ఏకీభావము గలుగఁజేయునట్టి, విద్యాచయయొక = జ్ఞానస్వరూ
 పిణియును, ఐన = పూర్వోక్తలక్షణములు గల, నన్నాశ్రయించి = నన్ననుసరించి, అద్వితీయ=స్వాతి
 రిక్తకూన్యఁ డైన, అపరోక్ష = ప్రత్యక్ష మయ్య, బ్రహ్మచైతన్య = బ్రహ్మతత్త్వముయొక్క, సస్వ
 రూపకుండు = స్వరూపమాత్రుండు, ఐన యీ యాత్మారామునియందుక=ఐనట్టి యీ పరబ్రహ్మమందు,
 ఆత్మకారాకారిత = బ్రహ్మకారముగాఁ జేయఁబడిన, వృత్తి=ధీవృత్తిని, గత=పోదిన, చిత్=జ్ఞానము
 యొక్క, ఆభాసకుండవు=ప్రతిభాసకుండవు - అనఁగా శుద్ధజీవుఁడవు, ఐన నీవు=ఐనట్టి నీవు, ప్రచండ=
 మిగుల వేడిమిగల, ఆతప=ఎండయొక్క, మధ్య=నడుమ, నిశీప్త=ఉంచఁబడిన, దీపకలికవిధంబునక =
 దీపపు మొగ్గవలె, జ్ఞాన=నేర్ర శ్రోత్రాది జ్ఞానేంద్రియములయొక్క, కర్మేంద్రియ=వాత్సాదాది కర్మేం
 ద్రియములయొక్క, పవన=ప్రాణాది పంచవాయువులయొక్క, మనః=మానసుము, వృత్తి = శబ్దస్పర్శాది
 వృత్తులయొక్క - అనఁగా వృత్తిజ్ఞానముయొక్క, విలయపూర్వకంబుగాక = లయమునందుఁ గలుగు
 నట్లుగా, ఏకీభూతుండవై = ఏకస్వరూపుఁడవై, నివారదీపంబుభంగిక = నివార = గాలితేని, దీపంబు
 భంగిక = దీవియవలె, నిస్తరంగ = అలలు లేని, సముద్రంబుపోలికక = కడలివలె, విగత = పోయిన,
 అశేష = సమస్తము లైన, వర్ణ = ఆకులు గల, పాదపంబుచాద్వునక = చెట్టువలె-అనఁగా స్థాణువు
 వలె, నీల = నలుపు, పీత = పసుపు, ఆది = మొదలైన, వర్ణకూన్య = రంగులు లేని, గగనంబుకరణిక=
 ఆకాశమవలెను, స్వప్న = కల, అజ్ఞాన = నిద్ర, పునరుత్థాన = మెలఁకువ, విరహిత = లేని, ముషాప్తి
 రీతిక = దీర్ఘనిద్రవలెనే, నిశ్చలుఁడవు = చలనము లేనివాఁడవు, నిశ్చేషుండవు = ఇతరము లేనివాఁడవు,
 నిశ్చబ్దుండవు = పరమాకాశస్వరూపుఁడవు, నిర్వికల్ప = కల్పన లేని, నిరాకార = అకారము లేని, ముఖ
 స్వరూపకుండవు నై = బ్రహ్మనంగస్వరూపుఁడవై, బాహ్యభ్యంతరములు-బాహ్య = బహిర్ద్వర్త్యము
 లగు స్వేతరవస్తురూపసామములను, అభ్యంతరంబు = స్వగతభేదవస్తుసామరూపములను, మఱచి =
 విస్మరించి - అనఁగా అంతర్ద్వర్త్యము లగు కామాదిరూపములను బహిర్ద్వర్త్యము లగు ఘటపటాది
 వస్తువులను మఱచినవాఁడవై, నిరుపమ = సోటిలేని, రాజయోగ = మనోన్మనీయోగమునందలి, తురీయ

సమాధిఁ = నిర్వికల్పనిష్ఠను, పొందుము = చెందుము; అని = ఇట్లుని, ఉపదేశించి = బోధించి, పెండియుఁ = మరల, ఇట్లునియెఁ = వత్సమాణప్రకారముగా వచియించెను

తా ఈప్రకారము కనుబొమలనడిమిత్రోవయందు హృదయాకాశ మొకటి యున్నది. అందు ఆకాశాదిపదిమండలంబులును ప్రకాశించుచుండుట కనబడును మఱియు చిగిచిగి మొదలగు పూర్వోక్త దశవిధప్రణవధ్వనలును చెప్పబోయెడు శివశక్తియుక్త మగు మన స్సనెగు జీవులై యును గోచరించునదై వవాదాకాశమధ్యమందు అగుచు మేఘములవలె యేపరమాత్మయగు కనుపించునో, అట్టి నాలుగుభూతము లగు భూజలాదులను వాటికార్యము లగు ఘటపటాగులను స్పృశింపని యాకాశము వలె హిరణ్మయమండలాదు లయిన అన్నిటిని యేపరమాత్మ అంటు కుండునో, నూగ్యాగులను ప్రకాశింపఁ జేయునట్లు విజ్ఞానస్వరూపుడై పైఁ జెప్పినవాని నన్నిటిని ప్రత్యేకముగా వివరించి తెలుసుకొనునో అట్టి పురుషుడే నాదబిందుకళకంటె విశేషలక్షణములు గలవాఁడును, స్వయముగా ప్రకాశించువాఁడును, నిత్యుఁడును, నిర్మలుఁడును, సర్వమును తెలిసినవాఁడును, ప్రకృతిని అతిక్రమించినవాఁడును, అవిచ్ఛిన్న స్వరూపుఁడును, జ్ఞానానందస్వరూపియు నైన ప్రత్యగాత్మకంటెను వేఱుగాని యాత్మారాముడై పరమాత్మ యనబరగును, సత్త్వరజస్తమోగుణాతీత మగు అర్థమాత్రాదికల్పంబులట్లే బరఁగడు విజ్ఞానప్రకృతి స్వరూపమే ప్రధానముగాఁ గలదియును, (తురీయము, అర్థమాత్మకము, ఉన్నది, విరజ యని శుద్ధ సత్త్వమునకు నామాంతరములు) శ్రేష్ఠ మయిన ఇహపరలోకఫలానుభోగములయంగు అభిలాష లేకుండుటయు, విజ్ఞానతన్మయత్వములే యాకారము గలదియు, ఆకార ఉకార మకారాత్మక మగు బిందు కళలే స్వరూపముగాఁ గలదియు (ఆకారము ఉకారముతో సంధి చేసిన గుణ మగు ఓకారము వచ్చుచున్నది, అట్టి ఓకారముతో మకారమును చేర్చిన ఓమ్ అను ప్రణవ మగుచున్నది) అనఁగా ప్రణవ స్వరూపియును, పరమాత్మ ప్రత్యగాత్మకమగు విక్యానుసంధానము గలుగఁజేసెడు జ్ఞానస్వరూపియును నయిన న న్నాశ్రయించి తనకంటె ఇతరము లేనట్టి ప్రత్యక్ష బ్రహ్మకత్వ స్వరూప మయిన ఈ పరబ్రహ్మమునందు శుద్ధజీవుడై పయిన నీవు తీక్షణ మయిన యెండయంగు వుంచబడిన దీపపు మొగ్గవలె కర్మం ద్రియ జ్ఞానేంద్రియములకును, పంచవాయువులకును, మానససృష్టి మొదలగు వృక్షులకును లగుము కలుగు నట్లుగా నేకస్వరూపుడవై గాలిలేనిదీపమువలె చలనము లేనివాడవును, అలలు లేని సముద్రమువలె చలనము లేనివాఁడును, ఆకులు లేని చెట్టువలె నిశ్చేషుడవును, వర్ణములులేనట్టి యాకాశమువలె ఆకారము లేని బ్రహ్మానందస్వరూపుడవును నై బహిరింద్రియదృశ్యము లగు తనకంటె నితరము లయిన వస్తువుల యొక్క రూపనామములను అంతరింద్రియములకు గోచర మగు కామశ్రోధాదిరూపములను మఱి సాటిలేని రాజయోగమందలి నిర్వికల్పసమాధిని పొందు మని యుపదేశించి మఱియును నీక్రిందఁ జెప్పబోవురీతిని చెప్పుచున్నాఁ డని తాత్పర్యము.

ఆ. అట్టి పూర్ణసమాధి మనోనిలముల, చలన ముడుగక కాని శోరచరము గాదు

అవియ బిందువు చాంచల్య మడఁగ కున్న, నిశ్చలంబులు గావు విరనిశ్చితార్థ.

టీక. వినిశ్చితార్థ = నిశ్చయబుద్ధి గల యాంజనేయా, అట్టి పూర్ణసమాధి—అట్టి = పైనఁ జెప్పఁబడిన, పూర్ణ = అఖండ మైన, సమాధి = నిర్వికల్పనిష్ఠ, మనోనిలములచలనము — మనః = మనస్సు యొక్క, అనిలముల = ప్రాణాదివాయువులయొక్క, చలనము = కదలిక, ఉడుగకకాని = అణగక కాని, శోరచరముగాదు = కలుగదు అవియుఁ = ఆ మనఃప్రాణముల ఉపలభావములు, నిందుభ

చాంచల్యము—బిందువు = బుద్ధియొక్క, చాంచల్యము = చలనము, అడఁగ కున్నా = ఉడుగకపోయే నేని, శిశ్చలంబులుగావు = కదలక యుండవు

తా. ఓయి యాంజనేయా! అట్టి నిర్వికల్పనిష్ఠ పొందవలె నన్న మనస్సును ప్రాణాపానాది వాయువులను చలించ కుండునట్లు బంధించవలయును, అట్లు బంధించుట వలన మనోప్రాణముల చలన మును బుద్ధిచాంచల్యమును యడుగకపోయేనేని కానేర దని తాత్పర్యము.

హంసతత్త్వోపదేశము.

తే. అట్టి బిందువు చాంచల్య శమడఁగ దెందు, హంసతత్త్వంబు నెఱుంగకరయట్లు గాన దానివివరింతు విను మది శ గానఁబడిన, గాలి బిందువు మనమును శ గదల కుండు.

టీక. అట్టి = ముందు చెప్పినట్టి, బిందువుచాంచల్యము = బుద్ధిచలనము, హంసతత్త్వంబు = హంస = ప్రకృతిపురుషాత్మక మగు హంసయొక్క, తత్త్వంబు = యథార్థస్వరూపమును, ఎఱుంగక = తెలియక, ఎందుకొ = ఏయొగమందయినను, అడఁగదు = నశింపదు అట్లుగానక = అట్లుల నశింపదుగనుక, దానికొ = ఆ హంసతత్త్వమును, వివరింతుకొ = తెలిపెదను, వినుము = ఆరింపుము, అదిగానఁబడినకొ = ఆ హంసతత్త్వము తెలియఁబడెనేని, గాలి = ప్రాణవాయువును, బిందువు = బుద్ధిగూను, మనమును = మనస్సును, కదలకుండుకొ = బహిర్ముఖము గాక యుండును.

తా ఏలాటియొగముచేత నైనను ప్రకృతిపురుషాత్మక మగు హంసయొక్కవాస్తవస్వరూపము తెలియనిదే బుద్ధిచలనము నశింపదు గనుక అట్టి హంసతత్త్వము దెలిసెనేని ప్రాణవాయువు, బుద్ధి మనస్సు అనునవి కదలకుండును గనుక అట్టి హంసతత్త్వమును దెలిపెద విను మని తాత్పర్యము.

తే. కంజపుంజానుగత సౌఖ్యగతుల మెఱసి, యాతత బ్రహ్మసంస్థాన శ మగుచు లలిత మానసానందకర మై సరమర్వి మమర, సత్యరతి నొప్పు నీహంసశత్రు మనఘ.

టీక. అనఘ = ఆంజనేయా, ఈహంసచక్రము = ముందుఁజెప్పఁబోవు యెనిమిదితేకులు గల హంస చక్రము, కంజపుంజ = పద్మసముదాయమును-అనఁగా మట్కుమలములను, అనుగత = పొందుటచే గలిగిన, సౌఖ్యగతులకొ = నుఖదశలచేత, మెఱసి = ప్రకాశించి, ఆతత = సర్వవ్యాప్త మైన, బ్రహ్మ = పర బ్రహ్మమే, సంస్థానము = నివాసముగాఁ గలది, అగుచుకొ = విగదై, లలిత = ఒప్పిద మైన, మానస = మనస్సునకు, ఆనందకరమై = సంతోషము గలిగించునట్లయై, సమత్వము = అభేదము, అమరకొ = ఒప్పుగా, సత్యరతికొ = సత్య = పరబ్రహ్మచుండు, రతికొ = కూటమిచేత, ఒప్పుకొ = సోభిల్లును

తా పాపరహితుడవగు ఓ ఆంజనేయా! ఆత్మ హాకారసంజ్ఞ గలవాఁడు, పరమాత్మ శక్తి సహారం బనిపేరు, ఇట్టి హాకార సహార విశిష్ట మగు (తాదార్థ్యసంబంధముచే అనఁగా అభ్యిక్తతే తా నను అభేదస్ఫురణచే గూడియుండు) దానికే హంసస్వరూపుడని పేరు. ఈ హంసచక్రంబున సద్బుద్ధి, ఆశలి, నిద్ర యనువాటికి ఆధారము లయిన యెనిమిదితేకులును యెనిమిదిగిట్కులనుం దున్నవి, అట్టి యీ హంసచక్రము మట్కుమలములను పొందుటచే గలిగిన నుఖదశలచే ప్రకాశించి అంతటను వ్యాపించి యుండు పరబ్రహ్మమునందు నివసించి మనస్సునకు నానందమును కలుగఁజేయునదై పరబ్రహ్మముతో నైశ్యమును పొంది ప్రకాశించు నని తాత్పర్యము.

అ. వినుము పాలు నీళ్లు శ విభజింప నేర్చిన, పరమహంసపగిది శ బ్రవిదితాద్య పరమహంసుడైన శ పరమహంసుఁ డసార,సారములను భంవరజాలు ననఘ.

టీక అసఘ = అంజనేయా, వినుము = ఆలింపుము, పాలునీళ్లు = శ్రీగనీరములను, విభజింపజ్జ = వేరుచేయుటకు, శేర్చిన = తెలిసిన, పరమహంసపగిదిజ్జ = మరాళశ్రేష్ఠమునలె, ప్రగిగి = లెస్సగాఁ దెలియఁబడిన, అద్య = ప్రపంచోత్పత్తిలయకారణ మైన, పరమ = సగోష్ఠ్యైవ మైన, హంసుండు = పరబ్రహ్మస్వరూపము గలవాఁడు, విస పరమహంసుండు = విసట్టి బ్రహ్మవేత్త, అసారసారములజ్జ = అసార = నిస్సార మగు ప్రపంచమును, సారములజ్జ = ప్రపంచవిలక్షణం నయిన పరమాత్మను, పంప జాలుజ్జ = విభజింపజేయును

తా ఓయియాంజనేయా! పాలతోఁ గలిసిననీటిని పాలనుండి గిభజింప శేర్చిన హంసశ్రేష్ఠము వలె ప్రపంచముయొక్కపుట్టుక నాశము మొదలగువాటికి కారణభూతుఁ డయిన పరబ్రహ్మస్వరూపము గలవాఁడు నిస్సార మయిన ప్రపంచమును ప్రపంచవిలక్షణం నైన పరమాత్మనుండి గిభజింపఁజాలునని తా.

తే చటులసంసారదఃఖనాశనకరంబు, హంసతత్త్వార్థవిజ్ఞాన శ మతిరహస్య మట్లు గావునఁ జెప్పెద శ నవధరింపు, పరమభాగవతోత్తమశ్రద్ధావర్ధనరది. ౧౬౫

టీక పరమభాగవతోత్తమ - పరమ = నిరతిశయం లయిన, భాగవత = భగవద్భక్తు లగు ప్రహ్లాదాదులలో, ఉత్తమ = శ్రేష్ఠుడ వైన, భక్తవరద-భక్త = బ్రహ్మనిన్న నపేక్షించుశిష్యులగు, వరద = వస్తుతత్త్వజ్ఞానము నొసఁగు శాంజనేయా, ఆతిరహస్యము = మిగులగోప్య మయిన, హంసతత్త్వార్థవిజ్ఞానము-హంస = పరమాత్మస్వరూప మగు హంసయొక్క, తత్త్వ = యథార్థ మైన, శ్రద్ధ = శ్రద్ధార్థము యొక్క, విజ్ఞానము = ఎఱుఁగుట, చటుల = భయంకర మయిన, సంసార = సంస్కృతివలని, దుఃఖ = వ్యథను, నాశనకరంబు = పోఁగొట్టునది, అట్లు గావునజ్జ = అటులఁ బోఁగొట్టునది గనుక, చెప్పెదజ్జ = గోధించెదను, అవధరింపుము = మనస్సున నిలుపుము.

తా. భగవద్భక్తులలో శ్రేష్ఠుడ వగు ఓయాంజనేయా! పరమాత్మస్వరూప మగు హంసయొక్క వాస్తవ మయిన శ్రద్ధార్థమును యెవఁడు తెలిసికొనుచున్నాఁడో అట్టివాఁడు సంసారదుఃఖమునుండి తొలఁ గింపఁబడు చున్నాఁడు గనుక అట్టి దుఃఖములను పోఁగొట్టెను హంసతత్త్వార్థవిజ్ఞానమును నీకు యుప దేశించుచున్నాను విను మని తాత్పర్యము.

శ రీ ర గ త ము ల గు ని డా పి ం గ లా దు ల వి నే చ న ము.

వ. మాతృపితృభుక్తాన్న సంభూతర క్తశుక్ల బిందుజనితం బై త్వ త్తంసరుధిరమజ్జాస్థిస్సా యువు లను వత్కేశికంబులు గలిగి యొప్పు నీస్థూలశరీరంబునందు డెబ్బదిరెండు వేలనాడులు గల వందు గుదంబునకంటె రెండుగుళంబులమీఁదట లింగంబునకంటె రెండంగుళంబుల క్రిందట నధోముఖాగ్రం బై మూఁడుకోణంబులు దనర జేహ మధ్యమస్థానంబున మూలాధారచక్రం బలరు నది మొదలు సహస్రారంబుతుదగాఁ బృష్ఠభాగంబున వీణాదండంబుభంగి నమ స్తనాడికామూలకందం బై మూఁగోర్ధ్వ చ్ఛిన్నవంశాభం బై వడాధారసమన్వితం బై యుండు దీప్తాస్థి బ్రహ్మాదండి యనం బరఁగు నాబ్రహ్మాదండిమూలాధారాగ్రకోణస్థ యై కుండలీవామపరాశ క్తియుక్త యై ప్రాణాగ్నిబిందునాదనిలయ యై సావిత్రీసరస్వతీసామిక యై బ్రహ్మరంధ్ర గత యై సుషుమ్నానాడిప్రవర్తిల్లు దద్వామదక్షిణపార్శ్వంబులయం దాధారంబు

మొదలుకొని నాసికాగ్రపర్యంతంబు వ్యాపించి నాడిచక్రసంస్కృత ల్ల పితృ
 యాన దేవయాన లనెను సంగ్రహక లై చంద్రసూర్యమండలంబులం బొంది యిడా
 పింగళ లను నాడు లొప్పు చుండు నది నాభిమండలంబు నాశ్రయించి కుక్కు
 టాండగంబువిధంబున నాడిచక్రం బమరు నానాడిక లన్నాడిచక్రసముదిత ల్లు
 గాఢన గాంధారి నాస్తి జిహ్వ యను నాడులు నేత్రాతవ్యాపినులు పూషాలగ
 పూషానాగులు కర్ణద్వయానుగతులు శుక్లాఖ్యనాడి భూమధ్యంబు నొందు ఖాణ
 రంధ్రయుగ్మంబు శ్రోత్రరంధ్రయుగ్మంబు భూమధ్యంబు దిగునం గలసి యుగ
 నచ్చోలు శృంగాటకంబు చతుష్పథం బని విలసిల్లు గంగా యమునా సరస్వతు
 లను పేర్లు గల యిడా పింగళా సుషుమ్నలు గూడిన భూమధ్యస్థానంబు గ్రిహ
 టం బనఁ ద్రివేణీసంగమం బనం దగు వాక్స్పారిణి మైన సరస్వతీనాడి జిహ్వంశ
 గామిని యగు విశ్వోదరీనాడి చతుర్ద్విధాన్మంబుల భక్షించుఁ గంఠస్థ మైన పయ
 స్వినినాడి తుత్తప్త్యుల నొదవించుచు జలపానం బాచరించి మఱియు నాడిచక్ర
 సమాదృభృత లైన మూఁడునాడు లధోముఖులై యుండు నందు రక్తాహ్వయనాడి
 శుక్లంబును సిఠీగాలీనాడి మూత్రంబును గుహూనాడి మలంబును బహిర్గతం
 బుగఁ జేయు శంఖినీ దామినీనాడులు భక్షితాన్మరసంబుల గ్రహించి కపాలకుహ
 రంబు నొంది శిరంబున నమ్మతంబు గావించు నదియునుం గాక హృగయంబున
 నేకో గ్ధరశతనాడులు దినర్చు నం దొక్క-నాడి యూర్ధ్వగామిని యగు నన్నాడి
 మూర్ధగంబు మోక్షమార్గం బని వేదాంతంబులు వలుకు నిల్లు వివరించి చెప్పిన వెల్ల
 ముఖ్యనాడులు వీనిలో నిడా పింగళా సుషుమ్నలు శ్రేష్ఠనాడు లంగు బ్రహ్మనాడి
 సకలనాడికాశిరోమణి యగు నిత్యైతంగునం దిర్యగూర్ధ్వాధఃప్రసృత లై పరమ
 సుషిరప్రధాన లైన ద్విసప్తతీసహస్రనాడులయందుఁ జలన ధావన కంప నా
 కుంచన శోషణ ధర్మగంబు లైన దశవిధప్రాణంబులు మెలంగు నందు హృదయ
 స్థానంబున వసియించి ప్రాణుం డిడాపింగళాఖ్యనాడికారంధ్రద్వయంబువలన
 నుచ్ఛ్వాసరూపంబుచేత బాహ్యంబునకు నిర్గమించి ద్వాదశాంగుళపర్యంతం
 బరుదెంచి యుచ్చట నడంగు గుదస్థానంబునందుండి యపానుండు నిశ్శ్వాసరూపం
 బుచేతఁ బ్రాణునకు సధోముఖంబుగా నెదురునడుచుచు సధోముఖనాడిత్రిత
 యంబువలన మలమూత్రశుక్లంబుల వెడలించుచుండుఁ గంఠ దేశంబున వసించి యు
 దానుండు మసంబునందలి సంకల్పవికల్పంబుల జిహ్వద్వ్యప్తస్థానంబులవలన శబ్ద
 రూపంబుగాఁ బలికించుచు సుషుప్త్యనసరంబున సకలేంద్రియంబుల సంగ్రహించి
 యుపశమింపఁ జేయుచుఁ బ్రబోధసమయంబున వానినెల్ల నెప్పటిచోట్ల నుంచుచు
 మఱియు లోకాంతరగమనాగమనంబుల సమర్థుండై యొప్పుచు నగ్నిష్టోమమయం

దై సుషుమ్నారంధ్రంబు నాశ్రయించి బ్రహ్మరంధ్రంబున కుద్గమించు చుండు సర్వ శరీరంబున వ్యాపించి వ్యాసుండు బాహ్యశీతోష్ణంబుల సభ్యగణరంగునకు నాంతర శీతోష్ణంబుల బాహ్యంబున కిచ్చుచు భక్షితాన్నరసంబు నంగుటంబు ప్రవరింపజేయు చుండు నాభిస్థానస్థితుఁ డగు సమానుఁడు జరరానలంబుఁ బ్రజ్వలించు శశి ప్రాణ్యుపభుక్తచక్షుర్ద్విధాన్నంబులం బచనంబు చేసి యెల్లనాడులకుం బందిపెట్టు నాగుఁడుద్గారంబుఁ గూర్చు డస్తీలనంబుఁ గృకరుండు తులగంబు దేవదళుఁగువిజృంభణంబు సర్వవ్యాపి యైన ధనంజయుండు మృతం బైన విగుంక దేహాత్మకంబుఁ బుట్టించుచుండు నిటుల దశ వాయువులతోఁగూడి యాదశేంద్రియాన్నితంబై కామ రాగద్వేషాది వికారసహితం బై విషయసుఖగ్రహణంబుకొఱకు నధోముఖం బై శ్రవణేంద్రియంబువలన ద్వివిధశబ్దంబులఁ ద్వగింద్రియంబువలనఁ బాచవిధస్పర్శంబుల నేత్రేంద్రియంబువలన షడ్వర్ణంబుల జిహ్వేంద్రియంబువలన షడ్వీరసంబుల ఘ్రాణేంద్రియంబువలనఁ ద్రివిధగ్రంథంబుల ననుభవించుచు వెండియు నాకాణి పాదపాయూపస్థలతోడం గూడి వచ నాదాన గమన విసర్గానాదకర్మకంబుల నొనర్చుచు మనంబు ప్రవర్తించుచుండు నమ్మనంబుఁ గరణంబుగాఁ గొని తత్ప్రపన మనోగ్రస్థితయుఁ గర్తృత్వభోక్తృత్వాదిధర్మసమేతయు నై నబుద్ధి పరిపల్లుఁ గియె గిందువనంబరఁగు నది సర్వకార్యకారణాశ్రయయు నిఖిలవాసవాసితయు నిగుం గావున నమ్మానసమారుతేంద్రియశరీరంబులతోఁ గూడి విషయాభిమాఖ యై తచ్ఛాంతల్యంబువలనఁ దానుం జలించుచు బహిరంతర్ద్విషయానుభవంబు చేయుచు సుషుప్తియం దజ్ఞానాకారం బగుచు జాగ్రత్స్వప్నంబులయందు బుద్ధ్యాద్యాకారం బై తోఁచుచు ననాదికాలంబుననుండి ముక్తిపర్యంతం బనంతకర్మకంబు లొనరించుచు దత్ఫలంబు లగు సుఖదుఃఖంబుల భుజించుచు నవిచారరూపిణి యై నిగంతరపర్యటనశీలయై యుండు మఱియును.

టీక. మాతృపితృ = తల్లిదండ్రులచేత, భుక్త = భుజింపఁగడిన, అన్న సంఘాత = అన్నమువలన నుద్భవించిన, రక్త = రుధిరముయొక్క, శుక్ల = రేతస్సుయొక్క, చింగు = కణములచేత, జవగిం బ్రేన = పుట్టినదై, త్వక్ = చర్మము, మాంస = పలలము, రుధిగ = గర్భము, చక్షు = గ్రోవు, అన్ధి = ఎముకలు, స్నాయువులు = నరములు, అహ మహ్మైశికంబులు గలిగి = అనెను మహ్మైశములు గలదై, ఒప్పు నీళ్లాలశరీరంబునందుక = తేజరిల్లెడు నీళ్లాలదేహుచుండు, దెబ్బరి గువల గులు గలవు = ద్విసప్తతిసహస్రసంఖ్య గల నరములు గలవు, అందుక = ఆ దెబ్బరిరండు వేణువాగుల ముంగు, గుదంబునకంటెక = పాయువునకంటె, రెండంగుళంబు మోడటక = అంగుళద్వయునకు పువరిప్రదేశమందు, తింగంబునకంటెక = మేహనముకంటె, రెండంగుళములక్రిందకుక = అంగుళద్వయునకు క్రిందిప్రదేశమందు, అధోముఖాగ్రం బై = క్రిందివై పుగ నుండెడి అగ్రకోణము గలదై, మూఁడుకోణంబులు తనరక = మూఁడుమూల లొప్పఁగా, దేహమధ్యమస్థానంబునక = శరీరమధ్యప్రదేశమంగు.

అనగా గుదస్థానమంగు, మూలాధారచక్రము = మూలాధారచక్రము, అలరుణ = శోభిల్లును, అది మొదలుకొని = ఆ మూలాధారచక్రము మొదలుకొని, సహస్రారచక్రపర్యంతము, పృష్ఠభాగమునక = వీచుప్రక్కను, వీణాదండంబుభంగిక = ప్రకాలమువలె, సమస్తనాడికామూలకందంతై = సకలనాడులకు మూలగుంపుయై, మూల = క్రిందను, ఉర్ధ్వ = మీదను, నిన్ను = నఱకబడిన, వంశాభంతై = వెగుగువలె నున్నది, మూలధార = మట్టుక ముత్యోద, సమన్వితంబు = కూడినదై, అంగు దీర్ఘాస్థి = అంగు పెద్దయును, బ్రహ్మదండి యగు గంగకుళ్ = బ్రహ్మదండి యని చెప్పబడును, ఆ బ్రహ్మదండి = ఆ వెన్నెముకయుక్క, మూల = మొదలు నున్న, ఆధార = మూలాధారచక్రముయొక్క, అగ్రకోణ = ప్రధానకోణమంగు - అనగా గుద్యకోణమంగు, స్థియై = ఉన్నదై, కుండలీనామ = కుండలి యను పేరు గల - అనగా కుండలీశక్తి పునగాంగనాకృతిగా, అగ్రోకుండలి యైన మూలాధారమంగు శిరస్సును, ఉర్ధ్వకుండలి యైన సూర్యుడమంగు పుచ్ఛమును పుగడులు నెడము, ఇది - గూడకల మూర్ధ్వకుండలిమంగు శిరస్సును, అగ్రోకుండలియంగు పుచ్ఛమును గలదై యుండును, ఇది సుషుమ్నా నాళమధ్యభాగమంగు తామరతూగులాని నూలువలె అతి సూక్ష్మమై యుండును లలితాసహస్రనామమూలమంగు పరాశక్తి 'కుండలినీ బిసతంతునిభాకృతిః' అని యున్నది పరాశక్తియుక్తయై = పరాశక్తితోఁ గూడినదై - అనగా ఇచ్ఛాశక్తి భావ శక్తి క్రియాశక్తి అదిశక్తి పరాశక్తి అను పంచశక్తులు పరమార్థస్వరూపులైన బ్రహ్మ విష్ణు రుద్రేశ్వర సవాళిపు అను పంచకర్తలయందు పంచభక్తి స్వరూపముగా చిచ్చియై యున్నది, ప్రాణ = ప్రాణ వాయువునకు, అగ్ని = సరరాగ్ని, బింగు = బుద్ధికి, శాద = ప్రణవనాదమునకు, నిలయయై = స్థానమై, సావిత్రీసగస్వతీశామికయై = సావిత్రీ సగస్వతీ యను పేర్లు గలదై, బ్రహ్మగంధగతయై = దహగము నొంగినదై, సుషుమ్నానాడి = బ్రహ్మనాడి, ప్రవర్ణిలుక = శోభిల్లును, తద్వాయదక్షిణ పార్శ్వంబునమంగుక = ఆ సుషుమ్నయొక్క యడమకుడిప్రక్కలయందు, ఆధారము మొదలుకొని = ఆధారచక్రము మొదలుకొని, శాసీకాక్రపర్యంతంబు = ముగ్గురినగవలకు, వ్యాపించి = ప్రసరించి, నాడీ చక్రసంస్కృతయై = నాడీచక్రముతోఁ జేరినదై, పితృయాన జేవయాన అనెడు సంజ్ఞకలె = పితృ యానము జేవయానము అనెడు సంజ్ఞలు గలదై, పితృయాన జేవయానము అనగా, 'శ్లో॥ ఇదాచ వామ నిశ్వాసా సోమచండలగోచరా | పితృయాన మిత్థీయా వామ మాశ్రిత్య తిన్దతి' తా॥ ఇదానాడి యను యెడమముక్కులోని యూపిరి నిశ్వాసరూపముగా చంద్రమండలము శాశ్రయించి మూలాధారాదిగా బ్రహ్మగంధపర్యంతమై యుండును; ఆనాడి పితృయాన మనియు, పునరావృత్తికి అనుకూల మనియు, ధూమమాగ్ధ మనియు యులుంగదగినది, 'శ్లో॥ దక్షిణే పింగళానాడీ వహ్నిమండలగోచరా | దేవయాన మిత్థీయం పుణ్యకర్మానుసారిణీ' తా॥ దేవాదక్షిణభాగమందు అగ్ని మండలగోచర మై పుణ్యకర్మాను సారిణి యై యుండునది పింగళానాడి యనబడును, అది దేవయాన మనియు, పునరావృత్తిరహిత మనియు తెలియదగినది చంద్రనూర్యమండలంబులం బొంగి = చంద్రమండల నూర్యమండలములను వాత్తి, ఇదా పింగళ అను నాడులోష్టు గుండుక = ఇది పింగళ అనెడు నాళములు ప్రకాశించు మంగును, శాభిమండలంబు శాశ్రయించి = పొక్కిలి ననుసరించి, కుక్కుటాండంబువిధంబునక = శోడిగుడ్డువలె, నాడీచక్రం బమరుక = నాడీచక్ర మొప్పుచుండును, ఆనాడికలక = పూర్వమంగుఁ జెప్పబడిన ఇదాపింగళానుషమ్నా నాడులు, అన్నాడీచక్రసముదితలు = సైనఁ జెప్పబడిన నాడీచక్రమం గుద్బవించినవి, అట్లుగావునక = అప్రకార ముద్భవించినవి కాబట్టి, గాంధారి = గాంధారి, వాస్తిజివ్యా = వాస్తిజివ్యా, అనునాడులు = అనెడినాడికలు, నేత్రాంతవ్యాపినులు = కన్నులతీగవలకు వ్యాపించునవి, పూషాలంపూషానాడులు =

పూష అలంపూష అను నాడికలు, కర్ణద్వయానుగతులు = కెండుచెవులను పొంది యుండునది, శుక్లాఖ్య
 నాడి = శుక్ల యనుపేరుగలనాడి, భూమధ్యంబునొందుకొ = కనుబొమలనడిమిపొగ గుం జెందును,
 పూణరంధ్రయుగ్మంబు = ముక్కుద్వారములు కెండును, శ్రోత్రరంధ్రయుగ్మంబు = చెవిరంధ్రములు
 కెండును, భూమధ్యంబుదిగువకొ = బొమలక్రిందను, కలిసియుండుకొ = చేరియుండును, అచ్చోటు =
 ఆ చేరియుండుస్థలము, శృంగాటకంబు = శృంగాటకము, చతుష్పదంబు = చతుష్పదము, అనకొ =
 అనునట్లు, విలసిల్లుకొ = శోభిల్లును, గంగాయమునాసరస్వతులు = గంగానది యుమునానది సరస్వతీ
 నది, అనుపేర్లు = అనెడునామములు, కల యిడాపింగళానుషామ్నలు = కలిగిన యిడాపింగళానుషామ్న
 లను నాడులు, కూడిన భూమధ్యస్థానంబులు = చేరిన బొమలనడిమిచోటు, త్రిహారం బనకొ = త్రిహారు
 మని, త్రివేణీసంగమం బనకొ = త్రివేణీసంగమ మని, తగుకొ = చెప్పందగును, వాక్పసారాశి = నోటి
 యందు వ్యాపించి యున్నది, ఐన సరస్వతీనాడి = ఐట్టి సరస్వతి యనునాడి, జిహ్వంబు గామిని నుగుకొ =
 నాలుకతుదదాక వ్యాపించిన దగును, విశ్వోదరీనాడి = విశ్వోదరి యను పేరుగల నాడి, చతుర్విధాన్నం
 బులకొ = చతుర్విధ భోజ్య లేవ్యా చోమ్య పానీయము లని నాలుగుధము లైన, అన్నంబులకొ =
 ఓగిరములను, భక్షించుకొ = భుజించును, కంఠస్థ = మెడయం గుండునది, నవకుస్వినీనాడి = ఐనట్టి
 పయస్వినీ యను పేరుగల నాడి, తూత్తప్లవకొ = అతిలిదప్సలను, ఒడవిండుమొకకొ = రుగ్మంబునను,
 జలపానం బాచరించుకొ = నీరుద్రావును, మతీయుకొ = మెడియు, నాగ్రాక్షసముగ్భాసలు =
 నాడీచక్రమం దుదయించినవి, ఐన మూడునాడులు = ఐన త్రినాడికలు, అశోముగ్రులై యుండుకొ =
 క్రిందిస్రక్కకు ప్రసరించినవై యుండును, అందుకొ = వానియందు, రోహిణీనాడి = రోహిణియును
 నాడి, శుక్లంబుకొ = రేతమును, సినివాళీనాడి = సినివాళి యనునాడి, మూత్రంబుకొ = ప్రసాదమును,
 కుహూనాడి = కుహూ యనెడినాడి, మలంబుకొ = శక్తియును, బహిర్గతంబుగఁగి యుండుకొ = వెలు
 పలికి త్రోయును, శంఖినీదామినీనాడులు = శంఖినీ దామిని యను నరములు, భక్షితాన్నిగంబులకొ =
 భక్షిత = భుజింపఁబడిన, అన్న = చతుర్విధాన్నములయొక్క, రసంబుకొ = సాగములను, గ్రహించి =
 సంగ్రహించి, కపాలకుహరంబుకొ = కపాల = తలపుట్టెయొక్క, కుహరంబుకొ = రంధ్రమును,
 ఒంది = చేరి - అనఁగా బ్రహ్మరంధ్రమునఁ జేరి, రంబునకొ = తలయందు, అమృతంబుకొ = సుధను,
 కావించుకొ = కలిగించును, అదియునుం గాక = అదే కాక, హృదయంబునకొ = అనాహత రక్తగుండు,
 ఏకోత్తరశతనాడులు = నూటొక్కనాడులు, తనర్చుకొ = ప్రకాశించును, అందుకొ = ఆ నూటొక్క
 నాడులయందు, ఒక్కనాడి = ఒక్కటి యైన యమృతనాడి, యోగ్య = యోగ్యుడు మగుచిదాకాశమును,
 గామినియగుకొ = పొందునట్టి దగును, అన్నాడీమార్గంబు = ఆ యమృత నాడీపథము, మోక్షమార్గం బని =
 కైవల్యమార్గ మని, వేదాంతంబులు పలుకుకొ = శ్రు|| శతం చేతాన హృదయస్య నాడ్యోః తాసాం మూ
 ధాన మశ్రుతై తయోర్ధ్వమాయాన్నమృతత్వమేతి, తస్య శ్చిఖాయా మధ్యే పగమాత్మా క్యవస్థితః అని
 యుపనిషద్వాక్యములు వక్కాణించును - అనఁగా ప్రాణ సంయమనము చేయువారికి ఇడాపింగళానుషామ్న
 లెట్లు ప్రధానములో అట్లు మనస్సంయమనము చేయువారికి అమృతనాడి ప్రధాన మయినది ప్రాణ సంయ
 మనము చేయక నే మనస్సంయమము చేయుట నుకరముగాగు నుషామ్న నాడీమార్గము తపోమార్గ మనియు
 అమృతనాడీపథము మోక్షమార్గమనియు బ్రహ్మవిదులు పలుకుదురు ఇట్లు వివరించి చెప్పినట్లెల్లకొ =
 ఇవిధముగా విశదపఱచి వాక్రుచ్చిన వన్నియు, ముఖ్యనాడులు = ప్రధానము లైన నాడికలు, వీని
 తోకొ = ఈ చెప్పిన నాడికలలోపల, ఇడాపింగళానుషామ్నలు = ఇడాపింగళానుషామ్న లను
 నాడులు, శ్రేష్ఠనాడులు = ఉత్తమనాడులు, అందుకొ = ఆ మూడునాడులయందు, బ్రహ్మనాడి =

సుమమ్మ నాడి, సుమలనాడి కాళింగ సుమలనాడి = సుమలనాడులయందు మున్నయగున, 'నాడి' జేహీ
 శు పశ్చిమ భాగే వీణాదండఖ్యకనాభ్యుత్ । దీక్షాస్థి మూర్ధ్నాభ్యంతరం బ్రహ్మగర్భిత కస్యతే॥ తస్మాంతే
 సుమీరం నూత్నం బ్రహ్మగర్భిత నూత్నః । ఇదాపింగళయో 'త్త' ముమమ్మ నూత్నగూపణీ॥ సర్వం
 ప్రతిష్ఠితం తస్మిన్ సర్వగంధర్వశోముఖమ్ । సర్వ మధ్యగతా మూర్ధ్నా సోమ్యాన్ని పగమీ
 శ్వరాః॥ భూతా లోకా దిశః శ్రేష్ఠః సముద్రాః పర్వతా శిలాః । దీపాశ్చ నిమ్నగా వేగా శ్చత్ర
 విద్యా కళాతురాః॥ సర్వమంత్రపురాణాని గుణా స్సత్త్వాద మూపిత । ఏదం వీణాత్మకా ప్రేషం
 తేత్రిజ్ఞః ప్రాణనాయకః॥ సుమమ్మంతర్గతం విశ్వం తస్మై స్పర్శం ప్రతిష్ఠితమ్॥ అమరావతినా
 సాగ్రే పూర్వస్యాం దిశివ గతే । అగ్నిలోకే స్తథా స్థాన శ్చక్షుః ప్రేక్షోవతీపురీ॥ యామ్యా సంయమినీ
 శ్రోత్రే యమలోక ప్రతిష్ఠితః । నైరుతో వ్యాధతావస్య నైరుతో లోకాశ్రయః॥ విభావరీ ప్రతీచ్యాంతు
 పృష్ఠే వారుణికాపురీ । వాయో గంధవతీ కర్ణపార్శ్వే లోకప్రతిష్ఠితః॥ సామ్యే పుష్పవతి సోమ్యా
 సోమలోక స్తు కంఠతః । వామకర్ణేను నిష్ఠాయా దేహ మాశ్రిత్య తిష్ఠతి । వామచక్షుషి విశానం వివమస్తి
 మనోన్మయమ్ । మూర్ధ్ని బ్రహ్మపురీ యా బ్రహ్మాండం దేహ మాశ్రితమ్॥ అని యు త్రగీత ముందు, ఇ త్తతః
 గునక = ఇన్విధముగా, తిర్యక్ = అడ్డముగా, ధర్మ = మోగుగా, అధః = క్రిందుగా, ప్రస్ఫుటత =
 వ్యాపించినవై, పరమసుమీరప్రధానః = పరమ = శ్రేష్ఠము లైన, సుమీర = రంధ్రములే, ప్రధానః =
 ముఖ్యముగాఁ గలవి, ఏన ద్విసప్తతిసహస్ర నాడులయంగుక = ఐనట్టి డెబ్బదిరంగువేల నాడులయంగు,
 చలన = కదలుట, ధావన = పరుగెత్తుట, కంపన = వడఁకుట, అకుంఠన = ముడుచుట, శోషణ = బడలి
 కఠజేందుట, ధర్మకంబులు = ఇవియే స్వభావములు గాఁగలవి, ఏన దశవిధప్రాణంబులు = ఐనట్టి ప్రాణా
 పాన వ్యానోదాన సమాన నాగ కూక్మ కృకర దేవదత్త ధనంజయము లనెను దశవిధప్రాణములు, మెలఁ
 గుక = సంచరించును, అందుక = ఆ దశవిధప్రాణములయందు, ప్రాణురూప = ప్రాణవాయువు - అనఁగా
 'ప్రకర్షణ బహి రాన మతి శ్వాసాది నితి ప్రాణ' అని వ్యుత్పత్తి, నీహృదేయని ధాతువు, ప్రకర్షణముగా
 శ్వాసాదుల బయలు వెడలించునని యని యర్థము. అట్టి ప్రాణవాయువు వ్యాగయస్తానంబుగ వసించి
 వక్షఃస్థలమం గుండి, ॥ని॥ 'హృది ప్రాణ' అని అమరము, ఇదాపింగళఖ్య = ఇదాపింగళలమ వేళ్ళు గల,
 నాడికా = నాడులయొక్క, రంధ్రద్వయంబువలనక = రంగురంధ్రములనుండి, ఉచ్ఛ్వాసరూపంబు
 చేతక = ఉచ్ఛ్వాసరూపముగా, బాహ్యంబునకుక = వెలుపలికి, నిర్గమించి = వెడలి, ద్వాదశాంగుళ
 పర్యంతంబు = పండ్రెండంగుళములవఱకు, అరుదెంచి = వచ్చి, అచ్చటక = ఆ బాహ్యమందే, అడంగుక =
 లయించును - అనఁగా ప్రాణవాయువు వక్షస్థలమందు నివసించి విచ్ఛేదము దను అధిస్తానదేవతచే
 ప్రేరింపఁబడి వుచ్ఛ్వాసరూపమువేత నిదాపింగళ లను నాడీరంధ్రమార్గముగ వెలుపలికి పండ్రెండంగుళ
 ములు ప్రసరించి యచ్చటనే లయించునని భావము, గుదస్థానంబులం గుండి = మూలాధారమంగు
 వసించి, అపానుండు = 'అథో విఘ్నోత్రా విత్యాదనా దనంత్య నేనే త్యపాన' అని వ్యుత్పత్తి వీనిచేత
 మలమూత్రాగు లథోముఖములై ప్రాణులు జీవింతురు, లేక 'అథోమలా న్నయతీతివా అపానః' మల
 మూత్రాదుల నగోభాగము నొందించునని యని యర్థము ॥ని॥ 'గుదేహన' అని అమరము అట్టి యపానుఁ
 డను వాయువు, నిశ్శ్వాసరూపంబుచేతక = నిశ్శ్వాసరూపముగా, ప్రాణునకుక = ప్రాణవాయువునకు,
 అథోముఖంబు గాక = క్రిందివైపుగా, ఎమరునడుచుచుక = అభిముఖముగాఁ బోవుచు, అథోముఖనాడీత్రు
 యంబువలనక = క్రిందివైపున సంచరించు కుమూసినీవారి రక్తావ్యాసము లను నాగులవలన, మలమూత్ర
 శుక్లంబులక = మలమూత్ర రేతస్సులను, వెడలించుమందుక = బహిష్కరణముగాఁ జేయుచుండును అనఁగా
 నిశ్శ్వాసము దేనివలన చేయఁబడుచున్నది అది యపానము, అది గుదస్థానమందుండి విశ్వకర్మ యనెడి

అధిష్ఠానదేవతచేత ప్రేరేపింపబడి అధో యథామగఁ దిరుగును, అగోమృతసంఘాతము గల కుహూనాడివలన
 మలమును, నీనీరానినాడివలన మాత్రమును, రక్తాహ్వయనాడివలన మక్లమును, విదగ్ధనము పేరుచుండు
 నని భావము, ఉదానుండు = ఉదానవాయువు - అనఁగా భావనాగి సామర్థ్యముగల నూర్ధ్వ మనంత
 శేనే త్యుజానః' అని వ్యుత్పత్తి, మాటలాడుట మొదలయిన సామర్థ్యము గలనఁగ శేయుటవలన నూర్ధ్వప్రజే
 శంబుక దీనిచే బ్రతుకుచును, లేక 'ఉత్ - ఉర్ధ్వమానయతిశబ్దాదినితా ఉద్దానః' శబ్దాదుల నూర్ధ్వమునకు
 దెచ్చునట్టి దని యర్థము, అట్టి యుదానవాయువు, కంఠదేశమునకు = కంఠస్థానమంగు, వసించి =
 ఉండి, ||ని|| 'ఉదానః కంఠదేశస్థః' అని అనురము, మనంబునందలి సంగల్పింకల్పములకు = ఉల్లమంగుఁ
 బుట్టు సంకల్పవికల్పములను, జిహ్వోద్వృష్టస్థానంబులనకు = వాయు మొదలగు యనిమిత్రావులనుండి -
 అప్తస్థానము లనఁగా కొండనాలుక, దవడలు, కంఠము, శిరస్సు, దంతములు, పిగవులు, నాసిక, మిశ్రము
 లనునవి అప్తస్థానములు, (వినియందు) శబ్దరూపంబు గాక = పంచాశిగ్రన్థిగ్ధాగ్రరూపముగా, పలికిం
 చుచు = వాక్రవ్యజేయుచు, నుషాప్త్యవస్థయందు = గాఢనిద్రాసమయమంగు, సకలేంద్రియములకు =
 చతుర్దశేంద్రియములను, సంగ్రహించి = స్వాధీనపఱచుకొని, ఉపశమింపజేయుచును = ఉపసంహరించుచు,
 ప్రబోధసమయంబునకు = జాగ్రదవస్థయందు, వానినెల్లకు = పూర్వ ముపసంహరింపఁబడిన యింద్రియముల
 నన్నిటిని, ఎప్పటిచోట్లనుంచుచుకు = ఆయా యింద్రియగోళములయందు నిలుపుచు, నుటయు = పండియు,
 లోకాంతరగమనాగమనంబులకు = స్వర్గాదిలోకములకుఁ బోవుటకు వచ్చుటకు, సమర్థుండై = నేర్పర్చుచు,
 ఒప్పుచుకు = తగి, అగ్నిష్టోమమయిండ్లై = అగ్నిమండల చంద్రమండల స్వరూపుండై, నుషామ్నారంధ్రం
 బునకు = నుషామ్నా నాళద్వారమును, ఆశ్రయించి = పొంది, బ్రహ్మరంధ్రంబునకు = సమాప్తాగమునకు,
 ఉద్దమించుచుండుకు = పోవుచుండును - అనఁగా ఉదానవాయువు కంఠమంగు వసించి అజూడ నెడి అధి
 స్థానదేవతచేతఁ ప్రేరేపింపబడి మనస్సునందలి సంకల్పవికల్పములను జిహ్వోద్వృష్టస్థానములయందు భ్రమి
 రూపముగ పలికించుచు, నుషాప్త్యవస్థయందు సకలేంద్రియములను సమహరించి తనకు కారణమయిన అహ్మ
 నమునందు లయించుచు, జాగ్రదవస్థయందు ఆయా గోళములయందు యింద్రియముల నెప్పటియుట్లు నిలుపుచు,
 నుత్క్రమణకాలమందు సర్వేంద్రియముల గ్రహించి లోకాంతరంబునకుఁ గోవ మరల సమర్థత కలిగి
 తేజోరూపమై నుషామ్నా నాళద్వారము నాశ్రయించి సమాప్తాగమునకు నుద్దమించు చుండు నని భావము.
 వ్యానుండు = 'వినియతీతివ్యానః' శరీరమందంతట నుండునది యని యర్థము, అట్టి వ్యానవాయువు, సర్వ
 శరీరంబునకు = శరీర మాద్యంతమును, వ్యాపించి = ప్రసరించి, ||ని|| 'వ్యాని స్సర్వ శరీరగః' అని అనురము,
 బాహ్యాశీతోష్ణంబులకు - బాహ్య = వెలుపలి, శీత = చల్లదనమును, ఉష్ణంబులకు = వేడిమిని, అధ్యంత
 రంబునకుకు = లోపలికిని, అంతరశీతోష్ణంబులకు = లోపలివేడిమిని చల్లదనమును, బాహ్యంబునకుకు =
 వెలుపలికి, ఇచ్చుచుకు = ఒసగుచు, భక్షితాన్నరసంబుకు = భుజింపఁబడిన యన్నసారమును, అంతటకు =
 దేహమందంతట, ప్రసరింపజేయు చుండుకు = వ్యాపింపజేయు చుండును - అనఁగా వ్యానవాయువు
 శరీర మంతట ప్రసరించి విశ్వయోనియను నధిష్ఠానదేవతచే ప్రేరింపఁబడి బాహ్యాశీతోష్ణముల సాంతర
 ములకు అంతరశీతోష్ణములను బాహ్యమునకు తోపించుచు భక్షితాన్నసారము శరీర మాద్యంతము
 వ్యాపింపజేయు చుండు నని భావము, నాభిస్థానస్థితం డగు సమానుండు = చిక్కిరి నిలలుగాఁగల
 సమానవాయువు, ||ని|| 'సమానో నాభి సంస్థితః' అని అనురము. జరరాసలంబుకు = జరరాన్నిని, ప్రజ్వ
 లింపజేసి = వెలుగఁజేసి, ప్రాణి = జీవులచేత, ఉపభుక్త = భుజింపఁబడిన, చతుర్విధాన్నంబులకు =
 భోజ్య లేహ్య చోష్య పానీయములను చతుర్విధాహారములను, పచనంబుచేసి = పాకముచేసి, ఎల్లవాడు
 లకుకు = సమస్తనాడికలకు, అనఁగా దెబ్బదిరెండువేలనాడులకు, ఎంది పెట్టుకు = విభాగింపయిచ్చుచు -

అనఁగా సమానవాయువు నాభిప్రదేశమందు వసించి జయుఁడను అధిస్థానదేవతచేఁ బ్రేరేపింపఁబడి జరి
రాగ్నిని ప్రజ్వలింపఁజేసి సర్వప్రాణులచే భుజింపఁబడి చతుర్విధాన్నములను ఆ జరరాగ్నితోఁ గూడి
పచనముచేసి సకలనాగులకు భాగించి పెట్టు నని భావము నాఁగు నుద్ఘాతము - నాగుఁడు = నాగు
వాయువు, ఉద్ఘాతంబుకా = వాంతియును, కూర్మండు = కూర్మవాయువు, ఉన్నీనగులు = కంటి
తెప్పలఁ దెరిపించుటను మూయించుటను, కృకగఁడు = కృకరవాయువు, క్షుతంబు = తుమ్మును, దేవ
దత్తుఁడు = దేవదర్శవాయువు, విజృంభణము = ఆననంతను, సర్వవ్యాపి యైన ధనంజయుండు = శరీర
మాద్యంతము వ్యాపించి యున్న ధనంజయవాయువు, మృగం బైక = ఎచ్చినను, విరగక = శరీరమును
వదలక, దేహస్థాల్వంబుకా = శరీరమునకు బలువును, శుద్ధీంచుచుండుకా = కలుగఁజేయు చుండును, ||ని||
'వాద్వా రే నాగ ఆభ్యాతః కూర్మ వున్నీలనే స్కృతః । కృక రాచ్చ తుతం ధ్యాయం దేవదత్తా నిజృంభ
ణమ్॥ నజహతి మృతం వ్యాపి సర్వవ్యాపి ధనంజయః' అని అమరశేషము, 'సో॥ ఇద్ధ్రీనీలః ప్రాణ వాయు
రపానో వారిత స్తథా । ఉ రాశ్చ తటిద్వర్ణః వ్యానో గోక్షీగర్భకః । నీలవర్ణా సమానశ్చ పీఠవర్ణశ్చ నాగకః ।
కూర్మ వాయు శ్వేతవర్ణో వ్యంజనః కృకర స్తథా । దేవదత్త స్ఫాటకశ్చ ఇద్ధ్రీనీలో ధనంజయః' ఇవి దశ
వాయువుల వర్ణములు, ఉపవాయువు లైదు పంచవాయువులలో నంతర్భూతములు గాన వాసస్థానము
లును అధిస్థానదేవతలును వీనికి స్థానాధిష్ఠాదేవత లని యెఱుఁగఁదగినవి, ఇట్లుండు = ఇట్లు, దశవాయు
వులతోకా = ప్రాణాది దశవాయువులతో, కూడి = చేరి, దశేంద్రియాన్విటంబై = జ్ఞానేంద్రియములతో
ద్రవియములతోఁ జేరినదై, కామ గాగర్భేషాదివికార = కామము రాగము ద్వేషము మొదలైన పోషక
వికారములతో, సహితంతే = కూడినదై, రామక = శబ్దస్వరములకు గాగరిగక, మఖ = ఆనందము
యొక్క, గ్రహణంబుగొలుకుకా = ఆగ్రహము నిలుపుకము - అనఁగా విషయమునందలముగొలుకు, అట్లే
ముఖంబై = ప్రపంచవృత్తి గలదై, శ్రవణే ద్రియములనకా = శ్రోత్రేంద్రియములన - అనఁగా యల్లశబ్ద
ములు దేనిచే నెఱుఁగఁబడు మన్ననో అది శ్రోత్రేంద్రియము, అది కర్ణగంధాగ్రచ్ఛిన్న సభోప్రకేశము
ననుసరించి యున్నది అదియే శ్రోత్రేంద్రియ మనిన, సుప్త మృత మూర్ఛిత శరీరములయం గుండు సభోదేశ
ముచేత శబ్దములన్నియు వినఁబడవలయును, అట్లు వినఁబడవు గాన ఆ సభోదేశవ్యతిరక్తమై శబ్దగ్రహణ
శక్తి గలిగి అతిసూక్ష్మమై ఒకవస్తువు ఆ సభోదేశము నాశ్రయించి యున్నది అదియే శ్రోత్రేంద్రియము,
దాని కధిస్థానదేవత దిక్కు, దానిచే ప్రేరేపింపఁబడిన శ్రోత్రేంద్రియములను, నివిధశబ్దంబులకా = రెండు
విధములయిన శబ్దములను - అనఁగా ధ్వనిగుణక మని, అక్షరగుణక మని శబ్దములు రెండువిధములు
వానిలో వాద్యము లాది గాఁగలవానివలనఁ బుట్టిన శబ్దములు ధ్వనిగుణకములు, వేదకాస్త్రపుగాగేతిహాస
ములు వర్ణగుణకములు, ఈ నివిధశబ్దములను, త్వగింద్రియంబువలనకా = స్పర్శములన్నియు దేనిచే గ్రహింపఁ
బడు మన్ననో అది త్వగింద్రియము, అది చర్మము నాశ్రయించియున్నది, అదియే త్వగింద్రియ మనిన
సుప్త మృత మూర్ఛితశరీరములయం గుండు చర్మముచే స్పర్శము లన్నియు గ్రహింపవలయును, అట్లు
గ్రహింపఁబడవు గనుక ఆ శర్మముకంటె వేరై స్పర్శగ్రహణశక్తి గలిగి అతిసూక్ష్మమై ఒకవస్తువు
ఆ చర్మమును నాశ్రయించి యున్నది, దాని కధిస్థానదేవత వాయువు, దానిచే ప్రేరేపింపఁబడిన త్వగిం
ద్రియమువలన, పంచవిధస్పర్శంబులకా = మృదు శరీర శీత వృష్ణ మిశ్రమము లని యైగుణతెఱుఁగు తైన
స్పర్శములను, నేత్రేంద్రియముగలనకా = రూపగ్రహణము గలది నేత్రేంద్రియము, అది నల్లగుడ్డు
నాశ్రయించియున్నది, అదే నేత్రేంద్రియ మనిన సుప్త మృతమూర్ఛితశరీరములయం గుండు నల్లగుడ్డుచే
రూపములు గ్రహింపఁబడవలయును, అట్లు లేదు గాన నల్లగుడ్డునకు వేరై రూపగ్రహణశక్తి గలిగి
అతిసూక్ష్మమై ఒకటి ఆ నల్లగుడ్డు నంటియున్నది, అది నేత్రేంద్రియము, దానికి నూర్యుఁడధిస్థాన

దేవత, దానిచేత ప్రేరింపబడిన చతుర్విధములను, వద్వర్ణముల = రక్త శ్వేత నీల పీత హరిత
మిశ్రము లని అఱుకెఱుగు లగు వర్ణములను-అనఁగా వద్వర్ణములను సహితరూపములను, హింద్రియము
వలనఁ = రసేంద్రియములను-అనఁగా రసములనెల్ల గ్రహించునది రసేంద్రియము, అది నాణకకొనను
ఆశ్రయించి యున్నది, అదియే రసేంద్రియ మనిన సుప్తమృతమూర్ఛితశరీరముల నుండలి గిహ్వపే రసము
తెల్ల గ్రహింపబడవలయును, అట్లు లేదు గాన ఆకొననాణకకు వేరై రసగ్రహణశక్తి గలిగి నూత్నమై
ఒక్కటి నాణక శాశ్రయించి యున్నది, దానికి రసేంద్రియ మని పేరు, వరుణాడధిస్థానదేవత, దానిచే
ప్రేరింపబడిన రసేంద్రియములను, వద్వర్ణరసములకొ = ఉప్పు పులుసు తీపు క గము చేదు
వగరు అని అఱువిధము లైన రసములను, స్రూణేంద్రియములనకొ = గంధముల నన్నిటిని గ్రహించునది
స్రూణేంద్రియము, అది నాసికాగ్రము శాశ్రయించి యున్నది, అదే స్రూణేంద్రియ మనిన సుప్తమృత
మూర్ఛితశరీరములయందు నాసికాగ్రముచే గంధము లన్ని గ్రహింపబడవలయును, అట్లు లేదు గనుక
నాసికాగ్రవ్యతిరక్తమై గంధగ్రహణ శక్తి గలిగి అతినూత్నమై ఒక్కటి నాసికాగ్రము శాశ్రయించి
యున్నది, అది స్రూణేంద్రియ మనబడును, దాని కధిస్థానదేవత లక్ష్మీసులు, వారిచే ప్రేరింపబడిన స్రూ
ణేంద్రియములను, త్రివిధగంధములకొ = మగంధ దుర్గంధ మిశ్రగంధములను, అనుభవించుచుకొ = స్రోగించు
చును, వెండియుకొ = చుటియు, వాక్ = వాగింద్రియము, పాణి = హస్తేంద్రియము, పాద = పాదేంద్రి
యము, వాయు = వాయురింద్రియము, ఉపస్థ = ఉపస్థేంద్రియము, (వీనితోడ) గుడి = వేరి, వ గన = ముక్తాప
శబ్దరూపభావణములను - అనఁగా ముక్తాపశబ్దరూపభావణల నుచ్చరించునది వాగింద్రియము, అదే వా
గింద్రియ వనిన సుప్తమృతమూర్ఛితశరీరములనుండలి వాగింద్రియముచే ముక్తాపశబ్దరూపభావణముల
నుచ్చరింపబడవలయును అట్లు లేదు గనుక ఆ వాగింద్రియమునకంతా వ్యతిరక్తమై గంధగ్రహణశక్తి గలిగి
నూత్నమై యొకటి దాని శాశ్రయించి యున్నది, దానికి వాగింద్రియ మని పేరు, గంధాధిస్థానదేవత అగ్ని,
దానిచేత ప్రేరింపబడిన వాగింద్రియము శబ్దముల నన్నిటి నుచ్చరించు గుండునది ఇది ము అగ్ని = ఉచ్ఛ్వస-
అనఁగా దానప్రతిగ్రహణము చేయునది హస్తేంద్రియము, అది యురచేతి నంటి యున్నది, అదే హస్తేంద్రియ
మనిన సుప్తమృతమూర్ఛితశరీరములయందు అఱుచేతిచే దానప్రతిగ్రహణము చే బడవలయును అట్లు
లేదు, కాబట్టి అఱుచేతికంటె వేరై దానప్రతిగ్రహణక్రియాశక్తి గలిగి నూత్నమై యొకటి అఱుచేతిని
హత్తియున్నది. అది హస్తేంద్రియ మనబడును, దాని కధిదేవత యుగ్రుఁగు, అతనిచేత ప్రేరింపబడిన
హస్తేంద్రియము దానాదిక్రియలఁ జేయు చుండు నని భావము గమన = నడుచుట-అనఁగా గమనాదిక్రియలు
గలది పాదేంద్రియము, అది యరికాలి శాశ్రయించి యున్నది, అదే పాదేంద్రియ మనిన సుప్తమృతమూర్ఛిత
శరీరములయందు అరికాలిచే గమనాగమనాదిక్రియలు చే బడవలయును అట్లు లేదు గాన అరికాలి
కంటె వేరై గమనాగమనాది క్రియాశక్తి గలిగి నూత్నమై యొకటి అరికాలి శాశ్రయించి యున్నది,
దానికి పాదేంద్రియ మని పేరు, దాని కధిస్థానదేవత విష్ణువు, అతనిచేత ప్రేరింపబడి పాదేంద్రియము
గమనాగమనాదిక్రియలఁ జేయు చుండు నని భావము, విసర్గ = మలమూత్రవిసర్జనము చేయుట, మలమూత్ర
విసర్జనాదిక్రియలు చేయునది పాయురింద్రియము, అది గుదము నంటి యున్నది, అదే పాయురింద్రియ మనిన
సుప్తమృతమూర్ఛితశరీరములయందు గుదమువలన మలవిసర్జనాగ్రియము చే బడవలయును అట్లులేదు
గనుక ఆ గుదవ్యతిరక్తమై మలవిసర్జనాదిక్రియాశక్తి గలిగి అతినూత్నమై యొకటి గుదము శాశ్ర
యించి యున్నది, దానికి పాయురింద్రియ మని పేరు, దినికి మృత్యు కధిస్థానదేవత, ఆ యధిస్థానదేవతచేత
ప్రేరింపబడిన పాయురింద్రియము పురీష విసర్జనాదిక్రియలు చేయు చుండు నని భావము ఆనంద = సం
భోగజనితానందము - అనఁగా ముక్తమూత్రవిసర్జనాదిక్రియలు / లది ఉపస్థేంద్రియము, అది యౌనిలింగముల

సాశ్రయించి యున్నది. అవియే ఉపస్థేంద్రియ మనిన సుప్త్యులమూర్ఖితశరీరములయందలి యోనిలింగ
ములచే శుక్లమూత్రవిసర్జనాదిక్రియలు చేయబడవలయును, అట్లులేదు గావున శుక్లమూత్రవిసర్జనాది క్రియా
శక్తి గలిగి నూత్నమై ఒకవస్తువు వాని సాశ్రయించియున్నది, వానికి సుపస్థేంద్రియ మని పేరు, ప్రజాపతి
అధిష్ఠానదేవత, ఆ యధిష్ఠానదేవతచేత ప్రేరింపబడిన ఉపస్థేంద్రియము శుక్లమూత్రవిసర్జనాదిక్రియలను
చేయుచుండు నని భావము కర్మంబులక్ష = వైసఁజెప్పబడిన సమస్తక్రియలను, సనర్పచుక్ష = చేయుచు,
మనంబు = మనస్సు, ప్రవర్తించుచుండుక్ష = తిరుగుచుండును, అన్మనంబుక్ష = ఆమనస్సును, కరణం
బుగాక్ష = సాధనముగా, కైకొని = చేకొని, తత్ = ఆ పూర్వోత్తము లయిన, పవన = ప్రాణవాయువు
యొక్క, మనః = మనస్సుయొక్క, అగ్రస్థితయుక్ష = కుద నున్నదియు, కర్తృత్వభోక్తృత్వాది భర్తృస
మేతయుక్ష = అనాం కర్తృభాక్త ముఖి దుఃఖి అనునవి మొదలగు స్వభావములు గలదియు, విసబుద్ధి =
విసట్టి ప్రస్థ, విలస్లిలక్ష = ప్రకాశించును, అదియే = అబుద్ధియే, బిందువనం బరఁగుక్ష = బిందు వని చెప్పఁ
బడును, అది = అబిందువు, గర్వ = సమస్తము లైన, కార్య = విషయములకు, కారణ = ఇంద్రియములకు, ఆశ్ర
యయుక్ష = ఆధార మైనదియు, నిఖిలవాస = సర్వాభిలాషలయందు, వాసితయుక్ష = వసించు
చున్నదియు, అగుక్ష = అగును, కావునక్ష = అట్లు వసించు చున్నది గనుక, అన్మానస = ఆ మనస్సుతోడ,
మారుత = పంచవాయువులతోడ, ఇంద్రియ = ద శేంద్రియములతోడ, శరీరంబులతోడ = త్రిశరీరముల
తోడ, కూడి = అన్వితమై, విషయాభిముఖియై - విషయ = ఇంద్రియ వ్యాపారములకు, అభిముఖియై = ఎగుడు
కొన్నదై - అనఁగా విషయానందాభిలాష గలదై, తన్మానచల్యంబుననక్ష = ఈ విషయలోలతవలన,
తానును = బింగురూప మయిన బుద్ధియును, గలించుచుక్ష = సంపదించుచు, అని = బాహ్యమందలి జ్ఞానేం
ద్రియ క శేంద్రియములయొక్క, అంతః = లోపలి మనోబుద్ధిచిత్తాహంకారములయొక్క, విషయ = శబ్ద
స్పర్శరూపరసగంధవచనదానగ మనవిసర్గానందసంకల్పవికల్పవిశ్చయచంచలకర్తృత్వములయొక్క, అను
భవంబు = భోగమును, చేయుచుక్ష = సనర్పచు, ముఖాపీయందుక్ష = నిద్రయందు, అజ్ఞానకారం బగు
చుక్ష = జడస్వభావము గలదై, జాగ్రత్స్వప్నంబులయందుక్ష = జాగరమునందును స్వప్నమంగును, బుద్ధ్యా
ద్యాకాగంబై తోచుచును = మనోబుద్ధిచిత్తాహంకారస్వరూపముగాఁ గనఁబడుచు, అనాదికాలంబున
నుండి = ప్రపంచనిర్మాణేచ్ఛజనింపనిపూర్వమంగు నుంచి, ముక్తిపర్యంతంబుక్ష = విదేహకైవల్యప్రాప్తి
పర్యంతము, అనంతకర్మంబు లాచరించుచుక్ష = అపరిమితము లైన పుణ్య పాప మిశ్రకర్మములఁ జేయుచు,
తత్సలంబు లగు ముఖదుఃఖంబుల భుజించుచుక్ష = ఆ కర్మానుగుణ్యము లగు విహికామస్మృకనుఖదుఃఖ
ములఁ బొందుచు, అవిచారరూపిణి యై = బ్రహ్మజ్ఞానమునకుఁ గారణ మయిన జీవేశ్వరజగద్విచారణ లేనిదై,
నిరంతరపర్యటనశీలమై - నిరంతర = ఎల్లప్పుడు, పర్యటన = సంచరించుటయ, శీలయై = స్వభావముగాఁగలదై,
ఉండుక్ష = నివసించును, మఱియును = బెండియు.

(తా) యాంజనేయా! తల్లిదండ్రులచే భుజింపబడు అన్నగులవలనఁ బుట్టినరక్తము, శతస్సు
వీట్లచే నుత్పత్తిమయిన చర్మము మాంసము మొదలగు వత్సోక్తములు గల యాన్ధులశరీరమునంగు డెబ్బది
రెండువేలసాదులు గలవు. ఆ డెబ్బదిరెండువేలసాదులయందు గుడస్థానమునకంటె రెండుఅంగుళముల
పైభాగమును లింగమునకంటె రెండుఅంగుళముల క్రిందిభాగము నైన శరీరమధ్యస్థాన మగు గుడస్థాన
మందు క్రిందివై పుగ నుండునట్టియు మూఁడుకోణములు గలిగినట్టియు మూలాధారచక్రము ప్రకాశించు
చున్నది. ఆ మూలాధారచక్రము మొదలుకొని సహస్రారచక్రపర్యంతము వీఁపుతట్టు వీణయొక్కదండము
తంతుల కట్టు మూలమో అటువలె సమస్తసాదులకును మూలమై క్రిందను పైనను నరకఁబడిన బెదురువలె

నున్నదియును మదాధారచక్రముతోఁ గూడినదియునై బ్రహ్మదండి యను యొక పెద్దయెఱుఁ గలదు, ఆ యొకయొక్క మొదట నున్న మూలాధారచక్రముయొక్కచుధ్యకోణమునంగు కుండలి యను పేరు గల పరాశక్తియుక్త మైనదియును, (ఈ కుండలి నాగకన్యకాకృతిని పొంగి మూలాధార గ్రంథమునకు విరస్తును పూర్వకుండలియందు పుష్పమును గలదై యుండును, ఇది సుషుమ్నాశాశ్చక్రమునకు గలదు తామర తూడులాని నూలువలె యుండును) ప్రాణవాయువు జరగాగ్ని బుద్ధి ప్రణవము అను వీలుతు స్థాన మయినదియును బ్రహ్మరంధ్రమును పొందినదియును యై సానిత్రి సగస్వతి యను పేళ్లచే బ్రహ్మసాడి పరగు చుండును, ఆ బ్రహ్మసాడియొక్క యెడమకుడిప్రక్కలయంగు ఆధారగ్రంథము మొదటఁగొని నాసికాగ్రపర్యంతము నాడిచక్రముతోఁ జేరినవియును, పితృగూఢ దేవగూఢము లగును శుక్లము గలవి యును, చంద్రనూర్యమండలములను పొందినవై ఇడా పింగళ యను నాగులు ప్రకర్తించుచుండును నాడి చక్రము పొక్కిలి నాశ్రయించి కోడిగ్రుడ్డువిధమున చుండును, ఇడాపింగళ యను నాగులు యీ నాడి చక్రమునం దుద్భవించినవి నేత్రములచివరలవరకు వ్యాపించి యుండు నాగులు గాంధారి వాస్తీ జిహ్వా యనఁబడును చెవులను రెంటిని పొంది యుండు నాదులు పూష అలంభూను యనునవి శుక్ల యను నాడి కనుబొమలమధ్యయం దుండును ముక్కుయొక్కరెండుగ్వారములును పెరి ముక్కు రంగురంగ్రములును కనుబొమలయొక్క క్రిందిభాగమునందు కలిసియుండును అట్టిప్రదేశమునకే శృంగారము, సుమధ మని పేరు గంగా యమునా సరస్వతీ యను పేళ్లచేఁ బరగిన ఇడా పింగళా సుషుమ్నా యను నాదులు చేరు కనుబొమలమధ్యస్థానమునకు త్రికూట మనియు, త్రివేణీ సంగమమనియు పేరు, సగస్వతీ యనునాడి నోటియందు నాలుకతుదవరకు వ్యాపించి యుండును, విశ్వోదరి యనునాడి నాలుగుభుజు లగు భక్త్య భోక్త్యాదియన్నములను భక్షించును, కంఠమునం దుండునది యగు కయన్వినీనాడి ఆరణి గంధులను గలగఁ జేయును, నీరుద్రావును, మతీయ నాడిచక్రమునందుఁ బుట్టిన మూడునాగులు గర్భా సిరీవాళీ కుహూ యను నాదులు క్రందిప్రక్క ప్రసవించినవై యుండును, అంగు రక్తా యనునాడి రేతీన్మును, సిరీవాళీ యను నాడి మూత్రమును, కుహూ యనునాడి మలమును వెలుపలిక త్రోయును, శంఖినీ గామినీ యను నాదులు భుజింపఁబడిన యన్న సారమును సంగ్రహించి బ్రహ్మరంధ్రమంగుఁజేరి అన్యగమును కలిగించును, ఇవి గాక, హృదయమునందు (అనఁగా అనాహతచక్రమంగు) నూటొక్కనాగులు ప్రకాశించుచుండును, అం దొక నాడి యగు యమృతనాడి చిదాకాశమును పొంగునట్టిది, ఆనాడి పూర్వమునకే కూక్షమార్గ మనియు, కైవల్యమార్గ మనియు వేదాంతములు పలుకుచుండును, ఇట్లు చెప్పఁబడిన నాగులన్నియు ముఖ్యములయిన నాదులు, వీటిలో శ్రేష్ఠ మయినవి ఇడా పింగళా సుషుమ్నలు, ఈ మూడు నాగులతోపల సుషుమ్న యను నాడి నాడికాశికోమణి యనఁబడును, ఈప్రకారము శిర్షము గాను క్రింగు గాను ఆడ్డము గాను వ్యాపించినట్టివియు శ్రేష్ఠ మయిన రంధ్రములు గలిగినట్టివియు నైన డెబ్బదిరంగు కల నాగులయంగు కదలుట పరుగెత్తుట కంపమునొందుట ముడుచుట బడలికజెందుట ఇవియే స్వభావములుగా గలిగినట్టి ప్రాణా పానవ్యాఘోదానసమాననాగకూర్మకృకరదేవదత్తధనంజయము లనెను దశవిధప్రాణములు ఎందరించు చుండును; అందు ప్రకర్షముగా శ్వాసాదులను బయలు వెడలించునట్టిని ప్రాణవా యువు, ఈ ప్రాణ వాయువు వక్షస్థలమునం దుండి ఇడా పింగళా యను నాదులయొక్కరంధ్రములనుండి పుగ్భ్యాసరూపం బుచే బయలుపెడలి పండ్రెండుఅంగుళములవరకువచ్చి అచ్చట లయించును ఆపానము దీనివలన నిశ్శ్వాసము చేయఁబడు చున్నది గనుక దీనికి అపానమనిపేరు, ఇది గుదస్థానమం గుండి అధిష్ఠానగోచరముగు విశ్వ కర్తచేఁ బ్రేరింపఁబడి ఆదోమూఖముగా సంచరించుచు కుహూనాడివలన మలమును, సిరీవాళీనాడివలన మూత్రమును, రక్తావ్యాయనాడివలన శుక్లమును విసర్జన చేయుచుండును ఈ గానము, ఇది శబ్దగులను

పూర్వమునకుఁ దిచ్చునట్టిది, ఇది కంఠమునంగు వసించి అజుఁడనెడు అధిష్ఠానగోతరచే ప్రేరేపింపఁబడి మనస్సునందు జనించెడు సంకల్పవికల్పములను నాలుక మొదలగు అప్తస్థానములయందు ధ్వనిరూపముగాఁ బలికించుచు సుషుప్తి యనెగు అవస్థయందు సుప్తయింద్రియములయొక్క యుపసంహారమును చేసి తనకు కారణ మయిన అజ్ఞానమునందు లయించుచు బాహ్య దావస్థయందు యింద్రియములను ఆయాస్థానముల యందు నిల్పుచు నంత్యకాలముందు సర్వేంద్రియములను గ్రహించి లోకాంతరమునకు బోవ మరల సామర్థ్యము గలిగి తేజస్సుచే ప్రకాశించుచు మునుమ్మా నాళ మనెడు ద్వారముగుండా బ్రహ్మరంధ్రమునకు బోవు చుండును వ్యాన మనగా శరీరమందంతట నుండునది, ఇది విశ్వమోని యను అధిష్ఠానదేవతచే ప్రేరేపింపఁబడి లోపలి వేడిమిని చల్లఁదనమును బయటికి తెచ్చుచు వెలుపలివేడిమిని చల్లఁదనమును లోనికి తీసుకొనిపోవుచు భుజింపఁబడిన అన్నముయొక్క సారమును దేహమందంతటను వ్యాపింపఁ జేయుచుండును సమానవాయువు నాభీస్రవేశమునంగు వసించి ఒయిఁడను అధిష్ఠానదేవతచే ప్రేరేపింపఁబడి జరరాగ్నిని ప్రబ్వలింప జేసి గరుర్విధానాన్నిగులను ఆయగ్నిచే పక్వము చేసి ద్విగ్నిరంగు వేలనాడులకుఁ బంచి పెట్టును నాగవాయువు గమనమును కలుగఁజేయును సూర్యవాయువు కంటి కిప్పలను దెరపించుట యును మూయించుటయును చేయును, కృకరవాయువు తుమ్ము గలుగఁజేయును దేవదత్తవాయువు అవలింతలను గలుగఁజేయును సర్వవ్యాపి యగు ధవనియొడను వాయువు నచ్చినను విడువక దేహమందంతటను వ్యాపించి శరీరమును వదలక వృద్ధిపఱచు చుండును మనస్సునునది ప్రాణాది దశవాయువులతోఁ గూడినదియును, దశేంద్రియము లగు జ్ఞానేంద్రియ కర్మేంద్రియములతోఁ జేరినదియును, కామము రాగము ద్వేషము మొదలగు మడ్వికారములతోఁ గూడినదియును, శబ్దస్పర్శగులవల్ల నైన ఆనందము అనుభవించుటకు గాను ప్రపంచవ్యాపారము గలదియును నై శ్రోత్రేంద్రియములవలన ధ్వన్యత్మక వర్ణాత్మక శబ్దములచున్న త్వగింద్రియమునలన మృగు శరీర శీత వుష్ణ మిశ్రమము లనియడు అయిదు విధము లయిన స్పర్శలనున్న సేంద్రియమువలన రక్తి నీల పీఠ హరిత శ్వేత మిశ్రము లను ఆరువర్ణములనున్న రస నేంద్రియమువలన ఉష్ణ పుణ్య శీత మొదలగు ఆరురసములనున్న ఘ్రానేంద్రియము చేత సుగంధ దుర్గంధ మిశ్రగంధము లనెగు మూడువిధము లగు గంధములనున్న యనుభవించునదియై వాక్పాణి పాద యుపస్థలతోఁ గూడి ముగ్ధౌపశబ్దభావణములును, గానాదానాగులును, నడచుట మొదలగు గమనములును, మలమూత్రములయొక్క విసర్జనములును నైన కర్మములను చేయుచు ప్రకాశించు చుండును, ఆమనస్సును సాధనముగాఁ జీసికొని ప్రాణవాయువుయొక్కయు మనస్సుయుక్కయు అగ్రమునం దున్నదియును, నేను చేయుచున్నాను నేను గుఱిచుచున్నాను నేననుభవించుచున్నాను అనెడు కర్మత్వభోక్తృత్వాది స్వభావములతోఁ గూఱుకొన్నదియు నై విలసల్లడు బుద్ధియే బింగు వనఁబడును, ఆ బిందువు సమస్తము లయిన విషయేంద్రియములకు ఆధార మయినదియు, సర్వాభిలాషలయందు వసించునదియు, మనస్సుతోడను పంచవాయువుతోడను మూడుశరీరములతోడను గూడినదియు నై ఆ విషయలోలతవలన బిందురూప మయినబుద్ధియును చలించు చుండు మఱియు, బాహ్యేంద్రియముల కర్మేంద్రియములయొక్కయు, మనోబుద్ధిచిత్తఅహంకారములయొక్కయు, శబ్ద స్పర్శ రూప రస గంధ వచన దాన ఆనంద గమన విసర్జన సంకల్ప నిశ్చల చంచల కర్మత్వములయొక్కయు నైన యనుభవమును అనుభవించుచు నిద్రయంగు జడస్వభావము గలదియును, జాగ్రత్స్వప్నములయందు మనోబుద్ధిచిత్తాహంకార రూపముగాఁ గనఁబడునదియును, ప్రపంచనిర్మాణకర్మచ్ఛ జనింపనికాలమునందుండి కైవల్యప్రాప్తిపర్యంతము అనంతమయిన పుణ్యసాపకర్మములును చేయు చున్నదియును, ఆ కర్మానుగుణ్యము లగు ఎహికాము

స్మికనుఖముల ననుభవించునదియును, బ్రహ్మజ్ఞానమునకు కారణమయిన జీవేశ్వరగ గదిగారములేనిదియును, ఎల్లప్పుడును సంచరించుస్వభావము గలదియు నై నివసించు గుండు నని తాత్పర్యము

నా ద బిం దు క శా వి వ రణ ము.

క. ప్రతసుప్రాణమనోగ్రస్థితబుద్ధియై బిందు వంగఁ గ జలఁగడి యాత్మ ప్రతిబింబమై కళ కవనోన్నతఘోషమై సుమ్ము ప్రణవనాదము వత్సా. ౧౬౭

టీక వత్సా = బాబుఁడా, ప్రతసు = స్థూలశరీరమయొక్క, ప్రాణ = ప్రాణవాయువుయొక్క, మనః = చంచలాత్మక మైన మనస్సుయొక్క, అగ్ర = అగ్రభాగమంగు, స్థిత = ఉన్నట్టి, బుద్ధియై = నిశ్చయాత్మక మయిన ప్రజ్ఞయే - అనఁగా అన్నమయ ప్రాణమయ మనోమయ కోశాగ్రస్థి మయిన విజ్ఞానమయకోశమే, బిందువు = బిందు వనఁబడును, అందుకే = ఆ బిందుస్వరూపక విజ్ఞానమయకోశమందు, నెఱఁగడి = తేజరిల్లెడు, ఆత్మ = పరమాత్మయొక్క, ప్రతిబింబమై = ప్రతిచ్ఛాయ యైన గీవుఁడే, కళ = కళయనఁబడును, పవనోన్నతఘోషమై - పవన = ప్రాణాదివాయువులయొక్క, ఉన్నత = అధిక మైన, ఘోషమే = ధ్వనియే, ప్రణవనాదమునుమ్ము = ఓంకారనాదము నుమా 'శ్లో॥ ఎంచునూతాగి సంయోగా జ్ఞాయతే నాదసంజ్ఞికమ్ । హృచ్చిత్త బుద్ధి సంయోగా జ్ఞాయతే బింగుసంజ్ఞికమ్॥ త్రేత్యుల్ల సత్తత్త్వం కళానామేతి విశ్రుతః । బిందునాదకళాతీతం ప్రణవం మోక్షదాయకమ్' ఇట్లని రామాయాగనిర్ధారము.

తా వత్సా! ఆంజనేయా! బిందు వనఁగా స్థూలశరీరమం దుండెడు ప్రాణవాయువు మనస్సు వీట్లయొక్క అగ్రభాగమునందు నున్నట్టి నిశ్చయాత్మక మగు విజ్ఞానమే, ఆ గింగుస్వరూప విజ్ఞానమయ కోశమందు ప్రకాశించెను పరమాత్మయొక్క ప్రతిబింబమే కళ యనఁబడును, ప్రాణాదివాయువులయొక్క విశేషమే ఓంకార మనఁబడును.

క. ఆ నాదబిందుకళలం, గానంబడు చుండునానిక గను పురుషుఁడై ప్రజ్ఞానఘనుఁడైన రాముఁడు, నానావిధతత్త్వములకు గ నాథుఁడు పుత్రా. ౧౬౮

టీక పుత్రా = కుమారా, ఆనాదబిందుకళలం = మంగుఁ జిప్పఁబడిన నాదబిందు పరమ కళలయందు, గానంబడుచుండునానిక = కనఁబడెడి అభిమాని యైన గీవుని, కనుపురుషుఁడై = అనలోకించు ద్రవ్యయే, ప్రజ్ఞాన = అనుభవజన్యజ్ఞానమందు, ఘనుఁడైన = అధికుఁడైన, రాముఁడు = పరబ్రహ్మ యైన శ్రీరాముఁడు - ఆ శ్రీరామబ్రహ్మమే, నానావిధతత్త్వములకు - నానావిధ = పెక్కు తెఱఁగులైన, తత్త్వములకు = వత్తింశ తత్త్వములకు, నాథుఁడు = ప్రభువు, 'శ్లో॥ అమాత్రం శబ్దరహితం స్వరత్యంజనవర్జితమ్ । బిందునాదకళాతీతం యస్తం వేద సవేదవిత' అని యుత్తరగీతయందు, 'శ్లో॥ ఆకాశాదీని భూతాని పంచతేషాం ప్రకీర్తితాః । గుణా శ్చబ్దాదికం పంచ పంచక ర్మంద్రియాణిచ॥ జ్ఞానేంద్రియాణి పంచైతే ప్రాణాది దశవాయవః । మనోబుద్ధిరహంకార చిత్తం ఛేతి చక్షుష్టయమ్॥ తేషాం కారణభూతైకా విద్యా వత్తింశతః పతః । విశ్వస్య జగతః కర్తా పశో రస్య పరశ్చిత్' అని వాసుదేవమననమందు, ఇవియే ముప్పదియారుతత్త్వములు

తా. ఆ నాదబిందువుయొక్క కళలయందు కనఁబడెడు జీవుని మామవారడే అనుభవమువల్ల బుద్ధిజ్ఞానమంగు అధికుఁడయిన శ్రీరామపరబ్రహ్మము, ఈ రామపరబ్రహ్మమే ముప్పదియారుతత్త్వములకును ప్రభువు, (ముప్పదియారుతత్త్వము లనఁగా, శ్రోత్రము త్వక్కు దక్షు జిహ్వా గ్రూణము అనునట్టి

యందు జ్ఞానేంద్రియములును, వాక్కు పాణి పాదము పాయు వుపస్థ యనెడు కర్మేంద్రియములు
అయిదును, ప్రాణ అపాన ఉదాన సమాన వ్యానము లనెడు పంచవాయువులును, శబ్దము స్పర్శము
రూపము రసము గంధము అను విషయపంగకమును, మనస్సు బుద్ధి చిత్తము అహంకారము అను అంతః
కరణచతుష్టయమును, స్థూల సూక్ష్మ కారణము అను శరీరత్రయమును, బాగ్ర త్స్విప్న సుషుప్తు లనెడు
మూడుయవస్థలును, ఒకటి యగు అజ్ఞానమును, ఒక్కొక్కటి అయిదయిగుగాఁ జేయఁబడిన పృథివ్యాది
పంచభూతములును జేరి ముప్పదియారుతత్త్వము లనఁబడు నని తాత్పర్యము.

సీ. అట్టి శ్రీరామతీర్త్యాభాసకళతోడ, ఎనసిన యాబిందు ర వెల్ల ప్రాగ్దు
మార్తాండచంద్రాగ్నిమండలాన్వితసూక్ష్మచక్షురగ్రమునకు ర సరి నధోము
ఖంబుగా నున్న హృత్కమలంబుతో బహిర్ముఖ మై స్వవిషయానుభూతిఁ దగిలి
మానక పవమానమానసేంద్రియదేహ, సంగతి నూరక ర సంచరించు

తే. నల్లు గావున దశనాడిర కాంతరస్థ, దశవిధేంద్రియపవనచీర త్తముల నెల్ల
హంసతత్త్వానుభవముననడఁచినిలిపి, యచలముగఁ జేయునంతట నాంజనేయ.

టీక అంజనేయా = అంజనాపుత్రా, అట్టి = ముందుఁ జెప్పఁబడినట్టి, శ్రీరామతత్త్వ = బ్రహ్మ
విద్యానాయకుఁడైన పరమాత్మయొక్క, అభాస = ప్రతిఫలిత మైన, కళతోడ = జీవకళతోడ,
ఎనసినయాబిందువు = ఎనసిన = కలిసిన, ఆబిందువు = ఆ యంతఃకరణము, ఎల్లప్రాగ్దు = సార్వకాలము,
మార్తాండ = సూర్యమండలముతోడ, చంద్ర = సోమమండలముతోడ, అగ్నిమండల = వహ్నిమండల
ముతోడ, అశ్విత = కూడిన, సూక్ష్మచక్షుః = జ్ఞాననేత్రముయొక్క, అగ్రమునకు = చివరకు, సరి =
సూటిగా, అధోముఖంబుగా నున్న = క్రిందిమొగము గలదై యున్న, హృత్కమలంబుతో = మనః
పద్మముతోడ, బహిర్ముఖమై = ప్రపంచముఖమై, స్వవిషయానుభూతిఁ దగిలి = స్వవిషయ = స్వకీయ
ములైన శబ్దస్పర్శాది వ్యాపారములయందు, అనుభూతిఁ దగిలి = అనుభవము గలదై, మానక = విడు
వక, పవమాన = ప్రాణాదిదశవాయువులయొక్క, మానస = మనస్సుయొక్క, ఇంద్రియ = జ్ఞాన
కర్మేంద్రియములయొక్క, దేహ = శరీరత్రయముయొక్క, సంగతి = సహవాసమువీతి, ఊరకసంచ
రించు = విరామము లేక తిరుగుచుండును, కావున = కనుక, దశనాడికా = ఇదా పంగళా
గాంధారి వాస్తవి జిహ్వా వూ సాలంపూషే శుక్ల శంఖినీ దామినీ యను పదిసాదులయొక్క, అంతర =
నడుమను, స్థ = ఉన్నట్టి, దశవిధ = పదివిధము లయిన, ఇంద్రియ = జ్ఞానకర్మేంద్రియములను, పవన =
ప్రాణాది దశవాయువులను, చిత్తములనెల్ల = మనోబుద్ధిచిత్తాహంకారములను, హంసతత్త్వాను
భవముగ = అన్తదశకమలాంతర్వర్తి యగు జీవతత్త్వమునందలి అనుభవముచేత, అడఁచి = లోఁబఱచి
నిలిపి = నిరోధించి, అచలముగ = కదల కుండునట్లు, చేయుము = కావింపుము, అంతట =
అనంతరము

తా. అంజనేవియొక్క తుమారుడ వగు గనా యాంజనేయా ! పూర్వము చెప్పఁబడిన బ్రహ్మ
విద్యానాయకుఁడయిన పరమాత్మయొక్క ప్రతిఫలిత మైన జీవకళతోడఁ గలిసిన యా యంతఃకరణము
యొల్లప్పుడును సూర్యమండల చంద్రమండల వహ్నిమండలములతోఁ గూడినదియును, జ్ఞాననేత్రమునకు
సరిగా క్రిందిముఖము గలదియును, మనః పద్మముతో ప్రపంచముతట్టు తిరిగినదియును, తనసంబంధము
లైన స్పర్శాదివ్యాపారముల ననుభవించునదియును నీ ప్రాణాదిదశవాయువులతోను జ్ఞానేంద్రియము

తా పురుషశ్రేష్ఠుడవయిన యోయాంజనేయా! హంస యను శబ్దమందు హాకారముతోఁ గూడి యుండు సకార మెట్టిదనఁగా శరీరేంద్రియచిత్తములను ఆకారముగాఁ గలదియును, అజ్ఞానమీ రూపముగాఁ గలదియును, సత్త్వరజస్తమోగుణములతోఁ గూడినదియును, పుట్టుక లేనిదియును, వచ్చాగ వికారములు లేనిదియును నై యుండు నని తాత్పర్యము

క. విను మా పురుషప్రకృతుల, ఘనతాదాత్మ్యంబు శ మధ్యగతబిందువు గా
పున హంస యనఁగ జీవుం, ఉనిలమనోయుక్తుఁ డగుచు శ నతఁడు వెలుంగున్.

టీక. వినుమా = ఆకర్ణింపుము, ఆ పురుషప్రకృతులఁజ్ = పైనఁ జెప్పఁబడిన హాకారసకారస్వరూపములైన పురుషప్రకృతులయొక్క, ఘన = మిక్కుట మైన, తాదాత్మ్యంబు = బేరికయి, మధ్యగతబిందువు = పడిమినున్న, కావునఁజ్ = కనుక, హంసయనఁగఁజ్ = హంస యనఁగా, శీవుండు = చిదాభాసుండు, అతఁడు = ఆ జీవుఁడు, అనిలమనోయుక్తుఁ డగుచుఁజ్ = మనోమారుతములతోఁ గూడినవాఁడై, వెలుంగుఁజ్ = తేజరిల్లును

తా అంజనేయా! వినుము, పూర్వము చెప్పిన హాకార సకారస్వరూపములయిన పురుషప్రకృతులయొక్కచేరికయే మధ్యమునం దండెడు బిందువు, అందుచేతనే హంస యనఁగా శీవుఁ డని వచ్చుట, అట్లు చెప్పఁబడు జీవుఁడు మనోమారుతములతోఁ గూడువాఁడై ప్రకాశించు నుండు నని తాత్పర్యము.

అష్టదశపద్ధమైన హంస తిరుగునపుడు గలిగిండు గుణవి శేషముల వివరణము.

ప ఇట్లు నిర్వికారుం డైన పురుషునకుఁ గేవలజడాత్మిక మైన ప్రకృతికిఁ బ్రత్యేకంబుగాఁ గర్తృత్వభోక్తృత్వాదిరూప సర్వసంసారంబు ఘటిగవు దట్లు గానున హాకార స్వరూపకుం డైన యాత్మం డా శక్తి మైన సకారంబుతో నన్యోన్యతాదాత్మ్య ధ్యానరూపంబున గూడి హంసస్వరూపకుం డైన జీవుం డై నవద్వారపురంబునం బ్రవేశించి వివిధేంద్రియప్రాణమనోయుక్తుం డై కంజరాంతరంబున మెలంగు పులుంగు తెఱంగునం జిక్కి వెడల నుపాయంబు గానకి నానావిధభోగంబు లనుభవించుచుం గ్రీడించు నట్టి హంసకు నగ్నిసోములు పక్షుగలు లోంకారంబు శిరంబు ద్రినేత్రంబు ముఖంబు రుద్రరుద్రాణులు చరణంబులై యొప్పర భానుకీటిప్రతీకాశం బై కావ్యంబులయందు వహ్నియుఁ దిలలయందుఁ గైలంబు క్షీరంబులయం దాజ్యంబు వ్యాపించి యున్నచందంబున బ్రహ్మాదిస్తంభపర్యంత సర్వభూతంబులయందు హృదయకమలం బధిష్ఠించి యుండు నగదుఁ బూర్వదశంబునఁ బుణ్యమతియు నాగ్నేయదశంబునఁ నిద్రాలస్యాదులు యామ్యదశంబునఁ ప్రార్థనముషియు నైర్వృతిదశంబునఁ బాపబుద్ధియుఁ బశ్చిమదశంబునఁ గ్రీడయు వాయవ్యదశంబునఁ గమనాదిమనీషయు సౌమ్యదశంబున రతిప్రీతియు నిశ్శాన్యదశంబున ద్రవ్యాదానంబు మధ్యంబున వైరాగ్యంబుఁ గేసరంబుల జాగ్రత్ సవస్థయుఁ గర్ణికయందు స్వప్నంబు లింగంబున సుషుప్తియుఁ బొందు చుండు. మత్స్యజీయు నెప్పుడు పద్మత్యాగి యగు నప్పుడు నాదంబున విలీనం బగు నది తురీయం బుద్ధిన్నాదం బాధా

రాదిబ్రహ్మరంధ్రపర్యంతంబు శుద్ధస్ఫటికసంకాశం బై నిండి యుండు నదియె కర
మార్గతత్త్వరహస్యం బని యోగీశ్వరులచేతఁ జెప్పంబడు నట్లుగుటంజేసి. ౧౭౬

టీక ఇట్లు = ఇవిధముగా, నిర్వికారుండు = ఎచ్చావనికాగములు లేనివఁడు, విన పురుషు
నకుఁ = వినట్టి పరబ్రహ్మమునకు, కేవలజడాత్మిక—కేవల = ఆత్మంతము, జడాత్మిక = అజ్ఞానరూపము
గలది, విన ప్రకృతికీ = వినట్టి ప్రధానమునకు, ప్రత్యేకంబుగాఁ = వేరు వేరుగా, * ర్నప్య = క
యగుట, భోక్తృత్వ = భోక్త యగుట, ఆదిరూప = మొదలైన స్వభావములుగల, సర్వ = నానావిధ
మైన, సంసారంబు = అభిమానకృత్యము, ఘటింపడు = కలుగదు, అట్లు గావు = అటుల సంభవించగు
కాబట్టి, హాకారస్వరూపకుండు = హాకారసంస్థ గలవాఁడు, విన యోగ్యుండు = వినట్టి పరమాత్మ, ఆత్మ
శక్తి = స్వశక్తి, విన సకారంబుతోఁ = వినట్టి సకారసంస్థ గల ప్రకృతితో, అన్యోన్యతాగాత్మ్యధ్యాన
రూపంబునఁ—అన్యోన్య = ఒకటితో నొకటి, తాదాత్మ్య = కలిసి యుండుటవలన, ధ్యానరూపంబునఁ =
ఆ ప్రకృతి తా ననెడు నభేదస్ఫురణచేత, కూడి = మిలితమై, హంసస్వరూపకుండు = హంసస్వరూపుఁడు,
విన జీవుండై = విన శబరబ్రహ్మమై, నవద్వారపురంబునఁ—తోమ్మిదివాకింట్లుగల శరీర కు నెడు పట్టణ
మందు, ప్రవేశించి = చొచ్చి, వివిధ = బహుభంగులైన, ఇంద్రియ = దశేంద్రియములతోడ, ప్రాణ =
దశవిధప్రాణములతోడ, మనః = మనస్సుతోడ, యుక్తుండై = చేరినవాడై, పంజగాంతరంబునఁ =
గుండెటిలోపల, మెలఁగు = చరించు చున్న, పుటఁగు గెఱంగునఁ = పక్షివలె, చిక్కి = తగులుకొని,
పెడలఁ = బయలుదేరుటకు, ఉపాయంబు = యుక్తి, కానక = తెలియక, నానా విదభోగంబులు—నానా
విధ = పెక్కు గెఱంగులయిన, భోగంబులు = ముఖములను, అనుభవించుచునఁ = పొంగుచు, క్రీడించు
నట్టి హంసకుఁ = విహరించు గున్నగోవునకు, అగ్ని సోములు = అగ్ని మండల గ్రహమండలములు, పక్షుల
ంబులు = తిక్కలు ఓంకారంబులు = ప్రాణము, శిరంబు = శిరస్సు, త్రినేత్రంబు = ముడతగన్ను—అంగు
జ్ఞాననేత్రము, ముఖంబు = మొగము, రుద్రగుద్రాణులు—రుద్ర = రుద్రబీజ మయిన హంసమున, గుద్రా
ణులు = శక్తిబీజ మయిన సకారమును, చరణంబులై = పాదములై, ఒప్పారక = కోటిల్లఁగా, భాను
కోటి = కోటిసూర్యులతోడ, ప్రతీకాశంబై = సమానమై, కాన్తంబులయంగునఁ = దారువులయందు,
వహ్నియుఁ = అగ్నియు, తిలలయందునఁ = నవ్వులయంగు, తైలంబు = నూనెయు, క్షీరంబులయంగునఁ =
పాలయందు, ఆజ్యంబు = ఘృతమును, వ్యాపించియున్న చందంబునఁ = నిండి యున్నట్లు, బ్రహ్మాది =
పరమేష్ఠి మొదలు, స్తంభపర్యంతి = తృణమువఱ కైన, సర్వభూతంబులయందునఁ = సమస్తప్రాణుల
యందు, హృదయకమలంబు = సహస్రసారములు—సహస్రసార మనఁగా వేయి చిన్న రేకులుగల కమలము,
దానిని యెనిమిదింట భాగించిన భాగమునకు నూటయిరువదియైదు చిన్న రేకులుగల వేద్దదళ మొకటి
యగుచున్నది, అట్టి దళము లెనిమిది దిక్కులయందుఁ గలిగి యుండునట్టి సహస్రసారికమలమును, అధి
ష్ఠించియుండునఁ = ఆశ్రయించి యుండును, అందునఁ = ఆ హృదయకమలమంగు, పూర్వదళంబునఁ =
తూర్పుదిక్కు తేకునందు, పుణ్యమతియునఁ = సద్బుద్ధియు, ఆశ్లేయదళంబునఁ = అగ్నిదిక్కున నుండు
తేకునందు, నిద్రాలస్యాగులు—నిద్ర = ఆలస్యము, ఆకలి = దప్పి మొదలగునవియు, గూమ్యదళం
బునఁ = దక్షిణపుతేకునందు, క్రాగ్యశముషియనఁ = గూరబుద్ధియు, నైరుతిదళంబునఁ = నైఋతి
దిక్కురేకునందు, పాపబుద్ధియునఁ = పాపమతియు, పశ్చిమదళంబునఁ = పడమటిదిక్కురేకునందు,
క్రీడయునఁ = విలాసమును, వాయువ్యదళంబునఁ = గాలిమాల నుండు రేకునందు, గమనాది మనీ
షయునఁ—గమన = నడుచుట, ఆది = మొదలగువానియందును, మనీషయునఁ = బుద్ధియు, సౌమ్యదళం

బునక = ఉత్తరపువైపు తేకునందు, రతిప్రీతియుక = మురతమునం దాసక్తియు, ఈశాన్యదశంబునక = ఈశాన్యదిక్కు తేకునందు, ద్రవ్యాదానంబుక = ద్రవ్య = విత్తిమును, ఆదానంబుక = ఇయ్యవలయు నను తలంపును, మధ్యంబునక = పద్మాంతరాళమందు, వైరాగ్యంబుక = ఇహపరలోక భోగవిరక్తి యును, కేసరంబులక = కింజల్కములయందు, జాగ్రదవస్థయు = మెలఁకునయును, కర్ణికయందుక = దుద్దునందు, స్వప్నంబు = కలయును, లింగంబునక = తామగదుంపగుంబు, ముఖ సయంబుక = నిద్రయును, పాండుచుండుక = చెందుచుండును, మఱియుక = వెండియు, ఎప్పుడు = ఏ సమయమందు, పద్మ త్యాగి యగుక = సహస్రారమును విడుచునో, అప్పుడు = ఆ సమయమందు, నాదంబునక = అఖండ సచ్చిదానందపరబ్రహ్మమందు, విలీనంబగుక = విశ్వ మగును అది = ఆత్మరమము, తురీయంబు = తురీ యావస్థ, అన్నాదంబు = ప్రణవనాచ్య మైన పరబ్రహ్మము, ఆధారాగ్రహ్యగంధ్రపగ్ధ్యంబు = ఆధార చక్రము మొదలు సహస్రారచక్రమువఱకు, శుద్ధస్ఫటికసంకాశంబై = శుద్ధ = నిర్మల మయిన, స్ఫటిక = పటికముతో, సంకాశంబై = సమానమై, నిండియుండుక = సంపూర్ణమై యుండును అగియే = ఆపర బ్రహ్మమే, పరమార్థతత్త్వరహస్యం బని = పరమార్థ = ఉత్కృష్టవాచ్య మైన, తత్త్వ = యాథార్థ్యము యొక్క, రహస్యం బని = గోప్య మని, యోగీశ్వరులచేతక = బ్రహ్మవేత్తలచేత, చెప్పంగడుక = పలుకఁ బడును అట్లుగుటంజేసి = అటుల పలుకంబడుటవలన

తా ఈ ప్రకారము గడ్భావవికారములు లేని పరమాత్మకును, కేవలగూర్మిక మగు ప్రకృతికిని బెజ్వేలుగా కర్తృత్వ భోక్తృత్వంబులు మొదలయిన స్వభావములుగల సంసారము లేగు గనుక హకార సంజ్ఞ గల యాత్ముఁడు న్యకై యైన సకారసంజ్ఞ గల ప్రకృతితోఁగలిసి యుండ తువలన కలిగిన ఆత్మయే తా నను అభేదస్ఫురణచేతఁ జేరినవాడై హంసస్వరూప మగు శరీరగ్రహ్య మగును, అట్టి యాశంబు బ్రహ్మము తొమ్మిదివాకిండ్లు గల శరీర మనెడు పట్టణమందుఁ బ్రవేశించి యింగ్రి కుములతోడను ప్రాణ ములతోడను మనసుతోడను గూడినవాడయి పలజరమందు చరించు చున్న సగ్గీశందంబున గాయలు పెడలుటకు పుపాయంబు తెలియక అనేకవిధములయిన ముఖములను అనుభవించు గు గ్రీడించు చుండును, అట్లు గ్రీడించుచున్న హంస యనఁబరఁగెడు జీవుఁడు అగ్ని మండల గంగ్రమండలములను రెండు తెక్కలు గాను, ఓంకారములు శిరస్సుగాను, జ్ఞాననేత్రము ముఖముగాను, రుద్రగీజ మయిన హకారమును శక్తిబీజ మయిన సకారమును పాదములుగాను గలవాడై ప్రకాశించుచు గోమ్యులకుం దగ్ని గుం, నువ్వులయందు నూనెయు, పాలయందు ఘృతమును వ్యాపించియుండుచందంబున సమ స్తప్రాణులయందు హృగయకమ లంబు నాశ్రయించి యుండును, ఈ సహస్రారము నూతురురువగ్గురుగు చిన్న రేకులుగల పెద్దదశములు యెనిమిదిదిక్కులయందును యెనిమిదిదశములు గలది గావున తూర్పుదిక్కుల రేకునంగు సగ్గుగ్గియు, అగ్ని దిక్కులయం దుండు రేకునందు నిద్ర ఆలస్యము దప్పి మొదలగునవియు, దక్షిణపురేకునందు క్రూర బుద్ధియు, నైఋతిదిక్కురేకునందు పాపబుద్ధియు, పడమటిదిక్కు రేకునందు విలాసమును, వాయువ్యముల యందుండు రేకునందు నడచుట మొదలగువానియందు బుద్ధియు, ఉత్తరపువైపు రేకునంగు మురతమునం దాసక్తియు యీశాన్యదిక్కురేకునందు ద్రవ్యమును ఇయ్యవలయు ననెడి తలంపును, నై యెనిమిదింటిని యెనిమిదిరేకులయందును పద్మాంతరాళమునందు ఇహపరలోకవిగర్తయియు, కింజల్కములయందు మెలఁ కునయును, దుద్దునందు కలయును, దుంపయందు నిద్రయును చెంగు చుండును, మఱియు యే సమయము నందు సహస్రారమును విడుచునో ఆ సమయమందు అఖండసచ్చిదానందపరబ్రహ్మమంగు నైశ్వ మగును, ఆ యైశ్వ్యమునకే తురీయావస్థ యందురు, ఆ నాదము ప్రణవనాచ్య మైన పరబ్రహ్మము, ఈ నాదమే ఆధార

చక్రముమొదలు సహస్రారగక్రమువఱకు నిగ్మలపటికముతో సమానమై సంపూర్ణమై యుండును, ఆ పగ బ్రహ్మమునే పుత్కృష్టవాచ్య మైన యధార్థముయొక్కగోప్య మని బ్రహ్మవేత్తలు చెప్పుదురు, అట్లు బ్రహ్మవేత్తలు చెప్పుటవలన నని తాత్పర్యము (ఈ వచనమునకు పైపద్యముతో నన్వయము)

హం సా ది ల య స్థా న సూ చ న ము.

క. దేశికనాథుని మహాదుప, సీతమునలనక వివేకరద్భిష్టవలనఁ ద

న్నాశస్థలము సుషుమ్నా, దోం బని దానికీలుఁ దెలియఁగవలయున. ౧౭౬

టీక దేశికనాథుని = పరమగురునియొక్క, మహత్ = ఘనమైన, ఉపదేశమువలనక = బోధ వలనను, వివేకదృష్టివలనక = జ్ఞానదృష్టివలనను, తన్నాశస్థలము = ఆ నాదలయస్థానము, సుషుమ్నాదేశం బని = దహత మని, దానికీలు = దానిమర్మము, తెలియఁగవలయున = ఎఱుఁగవలెన

తా పరమగురువుయొక్క యుపదేశమువలనను, జ్ఞానదృష్టివలనను ఆ నాదలయస్థానము సుషుమ్నా దేశ మని దానిమర్మము తెలియవలయునని తాత్పర్యము.

ఆ. సర్వభూతహృదయరజలజాతములయందు, సమతః పవనమానసములతోడ

హంస యనుచు బలుకునతఁడ నేననుకీలుఁ, దెలిసి తలఁప నదియరబోలియు నగత.

టీక అంతః = ఏఱుట, సర్వభూత = సమస్తప్రాణులయొక్క, హృదయజలజాతముల యందు = మనఃపద్మములయందు, సమతః = సమన్వయచేత, పవనమానసములతోడక = పవన = ప్రాణవాయువుతోడ, మానసములతోడక = మనస్సుతోడ, హంసయనుచుక = హంస యని, పలుకు నతఁడ = పలికెను పురుషుఁడ, నే ననుకీలు = నే ననెడు మర్మ మెఱిఁగి, తలఁపక = సోహ మని మననము చేయఁగా, అగియక = ఆ యనుసంధానమున, పోలియుక = నశించున

తా అనంతము సమస్తప్రాణులయొక్క - హృదయకగులములయందు సమముగా ప్రాణ వాయువుతోడను మనస్సుతోడను హంస యని ఎలికెను పురుషుఁడ నే నను మర్మ మెఱిఁగి మననము చేయఁగా నా యనుసంధానము నశించునని తాత్పర్యము.

ఆ. ఈ రహస్య మెఱిగి ర యే గాగ్రచిత్తుఁడై

సంతతము భజింపజాలునేని

యనిలమానసములు ర హంసగుణులగుడ

విలయ మొందు ర మొదలివెలుగునందు.

౧౭౭

టీక ఈ రహస్యమెఱిగి = ఈ గుఱ్ఱు తెలిసి, ఏకాగ్రచిత్తుఁడై = నిశ్చలచిత్తుఁడై, సంతతముక = ఎప్పుడును, భజింపజాలునేనిక = ఆ గాధింపసమర్థుఁ డాయునేని, అనిలమానసములు = ప్రాణవాయువులను మనస్సును, హంసగుణులగుడక = శబరబ్రహ్మముతోడ, మొదలివెలుగునందుక = చింగుట్రయాతీతి మగు నిమ్మళయందు - అనఁగా పరిపూర్ణచైతన్యమునందు, విలయమొందుక = వికృత మగును

తా. ఈ రహస్యమును తెలిసి చలించనిమనస్సు గలవాఁడై యెప్పుడును వా గాధిం సమర్థుఁ డాయునేని ప్రాణవాయువును మనస్సును శబరబ్రహ్మముతో చింగుట్రయాతీతి మగు నిమ్మళయందు (అనఁగా పరిపూర్ణచైతన్యమందు) వికృత మగు నని తాత్పర్యము.

రేచక పూరక కుంభక ముల వివరణము.

సీ. హృదయగతప్రాణుః శ్చ జేతంచ నాసికా, వివరంబువలనను శ్చ వెలికి ద్వాద
శాంగుళపర్యంత శ్చ మది రేచకం బగు, నరుదెంచు నంతలో శ్చ నర్ధసమయ
మచ్చోట లయ మగు శ్చ నది బహిఃకుంభకం, బారీతి లోపలి శ్చ కరుగునదియె
పూరకం బన నొప్పుఁ శ్చ బూరించు నంతలో, నర్ధకాలంబు దా శ్చ నడఁగు నచట
తే నదియె యాంతరకుంభకం శ్చ బనఁగఁ దనరుఁ, బొసఁగ నిబ్బంగి శ్చ రేచక పూరకాది
గతులచే విహరించు నీగలివానిఁ, గలిసి మది శ్చ హాంసంబు శ్చ మెలఁగు నపుడు.

టీక హృదయగతప్రాణుఁడు = హృదయస్థానమం గుండు ప్రాణవాయువు, నాసిక = ముక్కు
యొక్క, వివరంబువలన = రంధ్రములనుండి, వెలికి = బాహ్యమునకు, ద్వాదశాంగుళపర్యంతము =
పందెండంగుళములవరకు, జేతంచ = వచ్చును, అది = ఆ వచ్చుట, రేచకం బగు = ఉచ్ఛ్వాస
మగును, అరుదెంచునంతలో = వెలుపలికి వచ్చునంతటలోపల, అర్ధసమయము = అర్ధనిమేషము,
అచ్చోట = ఆ వెలుపలనే, లయ మగు = నశించును, అది = ఆ నశించుట, బహిఃకుంభకంబు =
బాహ్యకుంభకము, ఆరీతి = ఆ వచ్చినతీరుననే, లోపలికరుగునదియె = లోపలికి పోవుటయే, పూరకం
బన నొప్పు = నిశ్శ్వాస మనఁబడును, బూరించునంతలో = నిశ్శ్వాసము చేయు నంతలో, అర్ధకాలం
బు = అర్ధనిమేషము, అచట = ఆలోపలనే, తా నడఁగు = ప్రాణవాయువు లయ మగును, అదియె =
ఆ లయమౌటయే, అంతరకుంభకం బనఁగఁ దనరు = లోకుంభక మనఁబడును, బొసఁగ = తెచ్చగా,
నిబ్బంగి = వైన జెప్పినప్రకారము, రేచకపూరకాదిగతులచే = రేచకము పూరకము కుంభకము
బహిఃకుంభకము అంతరకుంభకము లను నడకలచేత, విహరించునీగలి = సంచరించు యీ ప్రాణ
వాయువు, వాని = ఆ రేచకాదులతోడ, కలిసి = చేరి, మదితోడ = మానసముతోడ, హాంసంబు =
ప్రణవాంగ మైన జీవహాంస, మెలఁగునపుడు = సంచరించునప్పుడు

తా హృదయస్థానమం గుండు ప్రాణవాయువు ముక్కుయొక్కరంధ్రములనుండి బాహ్య
మునకు పందెండుఅంగుళములవరకు వచ్చును, ఆ వచ్చుట ఉచ్ఛ్వాస మనఁబడును, వెలుపలికి వచ్చు
నంతలోపల అర్ధనిమేషము ఆ వెలుపలనే లయ మగును, అట్లు నశించుట బాహ్యకుంభక మనఁబడును
ఆ వచ్చినతీరుననే లోపలికి పోయినది పూరకం బనఁబడును. (పూరకము = నిశ్శ్వాసము) నిశ్శ్వాసము
చేయునంతలోనే లోపల ప్రాణవాయువు అర్ధనిమేషము లయ మగును, ఆ లయమునకే లోకుంభక
మందురు ఈప్రకారము రేచకకుంభకాది నడకలచే సంచరించెడు యీ ప్రాణవాయువును ఆ రేచకాదుల
తోడ కలిసి మానసముతోడ ప్రణవాంగ మైన జీవహాంస తిరుగునప్పుడు నిశ్శ్వాసమునంగు హాకార
ముచే జెప్పఁబడియెడు సచ్చిదానందపరబ్రహ్మమును చేర్చి ప్రాణవాయువు నిలుపుటయందు ఆత్మప్రతి
బింబమును కూర్చి అంతరము ఉచ్ఛ్వాసమందు (లయసంజ్ఞయందు) సకారాకారమును పొందిన ప్రకృతిని
చూచి ఆ పురుషప్రకృతిబింబమును తెలుసుకొను తెలివియే నేనని తెలియవలయు నని తాత్పర్యము.

తే. పూరకమున హాకారంబు శ్చ పొందుపఱచి, కుంభకంబున బిందువుఁగూర్చి యంత
రేచకమున సకారంబు శ్చ జూచి వానిఁ, దెలియు తెలివియే నే నని తెలియవలయు.

టీక పూరకమున = నిశ్శ్వాసమునందు, హాకారంబు = హాకారపాద్య మైన సచ్చిదానంద
పరబ్రహ్మమును, పొందుపఱచి = మిలితము చేసి, కుంభకంబున = ప్రాణవాయువు నిలుపుటయందు

బిందువుక = ఆత్మప్రతిబింబమును, గూర్చి = చేర్చి, అంతక = వెనుక, రేచకమునక = ఉన్నప్పుడు
మందు-అనగా లయసంజ్ఞయంగు, సకారంగుక = సకారస్వరూపిణి యైన ప్రకృతిని, చూచి-పీక్షించి,
వానిక = ఆపురుషప్రకృతిప్రతిబింబములను, తెలియు తెలివియ = ఎఱిగఁడు వెఱుకయ, నేనని తెలియ
వలయుక = ఏనని యెఱుఁగవలయును

తా ఓయాంజనేయా! నిశ్శ్వాసవాయువునందు 'హంస' అను దానియందలి హకారముచేతఁ
బ్రతిపాదింపఁబడు చున్న పరబ్రహ్మమును చేర్పవలయును పిమ్మట ప్రాణవాయువును నిఱపుటయే
స్వరూపముగాఁ గల కుంభకమునందు ఆత్మగింబమును చేర్పవలయును అంతట ప్రాణవాయువును బయలు
నకు విడుచుట యనునట్టిదియును, లయ మను జేతొక పేరు గలగియును, రేచకమునంగు మహామాయా
స్వరూప మగు సకారమును చేర్పవలయును, ఇట్లు చేసి యీశుమాటిని చక్కగా తెలిసికొనునట్టి తెలివియు
నేనని తెలిసికొని పరమానందమును బొందవలయు నని తాత్పర్యము

తే. ఇట్లు నిలమానసములతో శ నెలసి హంస, గూఱుకమలంబులందు నశనాగ్నిశంబు
లీలచే నిరువదియొక్క వేలయాఱు, నూఱుమాఱులు విహరించు శ మీరతోడ.

టీక. ఇట్లు = ఈప్రకారము, హంస = ప్రణవాంగ మైన శీవహంస, అనిలమానసములతోక =
మనోమాయతములతోడ, ఎనసి = పేరి, ఆఱుకమలంబులందుక = మూలాధార స్వాధిష్ఠాన మణిపూరక
అనాహత విశుద్ధ ఆహ్లేయము లనెడు మట్కుమలములయందు, అవార్నిశంబు = దివారాత్రిములయంగు,
లీలచేక = గమనక్రమచేత, ||ని|| 'లీలావిలాసః క్రియయోః' అని అమరము, ఇరువదియొక్క వేలయాఱు
నూఱుమాఱులు = ఏకవింశతీసహస్రమట్కుతవారములు, మీరతోడక = నిర్లయప్రకారముగా, విహ
రించుక = సంచరించును.

తా ఈ ప్రకారము ప్రణవాంగ మైన శీవహంస ప్రాణవాయువుతోను మనస్సుతోను చేరి మూలా
ధారాది మట్కుమలములయందు దివారాత్రిములు యిరువదియొక్క వేలయాఱునూఱుమాఱులు నిర్లయ
ప్రకారము సంచరించు చుండు నని తాత్పర్యము

మ ట్కు మ ల ము ల ని ర్ల య ము.

మ. అట్లు గావున గుదస్థానంబున వశమనవర్ణగం బై చతుర్దశయుక్తం బై తప్తకాం
చనపుష్పనన్నిభం బై మహీనిః యం బై ఘ్రాణకారణం బై మూలాధార
చక్రంబు విలసిల్లు నందు వినాయకున కాఱునూఱులును, లింగస్థానంబున బభ్రమ
యరలవర్ణగం బై వడ్డశసమన్వితం బై రక్తవర్ణం బై జలాలయం బై రసనాకా
రణం బై స్వాధిష్ఠానచక్రంబు రంజిల్లు నందుఁ జతుర్ముఖున కాఱువేలును, నాభి
స్థానంబున డడతెఢదధనపపవర్ణగం బై దశదళోపేతం బై తేజోనివాసం బై
పీతవర్ణం బై నేత్రకారణం బై మణిపూరిచక్రంబు ప్రకాశించు నందు శ్రీమహా
విష్ణున కాఱువేలును, హృదయస్థానంబున కఖగఘటచఛజర్ఘజటర వర్ణగం
బై ద్వాదశదళోపేతం బై శ్వేతవర్ణం బై మరుత్తందిరంబై త్వగింద్రియకార
ణం బై యనాహతచక్రంబు దనరు నందు రుద్రున కాఱువేలును, గంగస్థానం
బునం దకారాదిషోడశస్వరగం బై షోడశదళయుతం బై నీలవర్ణం బై గగన

సదనం బై శ్రోత్రకారణం బై విశుద్ధచక్రం బలరు నందు జీవాత్మనకు సహ
స్రంబును, భూమిధ్యస్థానంబున హంతు మ్మను వర్ణంబులు గలిగి ద్విదశలలితం బై
మాణిక్యవర్ణం బై యంతఃకరణభవనం బై యాజ్ఞాచక్రం గొప్ప నందుఁ బర
మాత్మనకు సహస్రంబును, బ్రహ్మరంధ్రస్థానంబున నోంకారవర్ణగం బై సహ
స్రదశశోభితం బై కోటిసూర్యప్రకాశమానం బై ధీవిలయస్థలం బై సహ
స్రారచక్రం ఒలరారు నందు శ్రీగురుస్వామికి సహస్రంబును శ్రీమ ద్దీశికో
క్తాననముద్రాలత్యుచిత్రధ్యానక్రమపూర్వకంబుగా సమర్పించు సగ్గురుభక్తుండు
జీవన్ముక్తుం డగు నట్లుప్పించు నప్పుడు.

౧౮౩

టీక అట్లుగావునక = అట్లు సంచరించును గనుక, గుదస్థానంబునక = వాయువునంగు, వశేష
వర్ణగంబై = వశేష స అను నక్షరములు గలదై, చతుర్దశయుక్తంబై = నాల్గుశీతులు గలదై, త
పుష్పసన్నిభంబై = త ప్తకాంచన = అపరంజియొక్క, పుష్ప = పూవుతోడ, గన్నిభంగి = సమానము,
మహీనిలయంబై = భూమికి నివాసమై, పూణికారణంబై = సాసికమునకు హేతువై, మూలాధారచక్రం
బు = మూలాధారచక్రము, విలసిల్లుక = శోభించును, అందుక = ఆ మూలాధారచక్రమంగు, వి
వాసుకునకు = విష్ణుశ్వరునకు, ఆటునూటులును = మట్టుతమలును, లింగస్థానంబునక = మేహనస్థానమంగు, గర్భమయ
రలవర్ణగంబై = బ భ మ య ర ల అను మడతూరములు గలదై, మద్దశసమన్వితంగి = ఆలుగళమాలతోఁ
గూడినదై, రక్తవర్ణంబై = ఎఱ్ఱనిరంగు గలదై, జలాలయంబై = ఉదకమునకు వెలదై, గసనాకారణంబై =
శాలుకకు హేతువై, స్వాధిష్ఠానచక్రంబు = స్వాధిష్ఠానచక్రము, రంజిల్లుక = వెలుంగును, అంగుక =
ఆస్వాధిష్ఠానచక్రమందు, చతుర్ముఖునకుక = బ్రహ్మకు, ఆటువేలును = మట్టుహస్రములును, సాభిష్ఠా
నంబుక = పొక్కిలియందు, డడతథదధనపపవర్ణగంబై = డ ఢ ణ త థ ద ధ న ప ప అను వర్ణములు
గలదై, దశదశోపేతంబై = పదితేకులతోఁ గూడినదై, తేజోనివాసంబై = అగ్ని స్థానమై, సీతవర్ణంబై =
పసుపుచాయ గలదై, శ్రోత్రకారణంబై = కన్నులకు హేతువై, మణిపూరకచక్రంబు = మణిపూరకచక్రము,
ప్రకాశించుక = మెరియును, అందుక = ఆచక్రమందు, శ్రీమహావిష్ణుకుక = బ్రహ్మవిద్యా యుక్తుఁ డైన
విష్ణుదేవునకు, ఆటువేలును = మట్టుహస్రములును, హృదయస్థానంబునక = నక్షస్థలమంగు, కఖగఘట
చఛజఝఞటతవర్ణకంబై = కఖగఘజచఛజఝఞటత అనెడు పండ్రెం డక్షరములు గలదై, ద్వాదశదశో
పేతంబై = పండ్రెండుతేకులతోఁ గూడినదై, శ్వేతవర్ణంబై = తెల్లనిచాయ గలదై, మరున్మందిరంబయి =
వాయువునకు నిలయమై, త్వగింద్రియకారణంబయి = చర్మేంద్రియమునకు హేతువై, అశాహతచక్రంబు =
అశాహతచక్రము, తనరుక = బప్పును, అందుక = ఆచక్రమందు, రుద్రునకుక = రుద్రమూర్తికి, ఆటు
వేలును = మట్టుహస్రములును, కంఠస్థానమందుక = కుత్తుకయందు, అకారాదిషోడశస్వరగం బయి =
అకారము మొదలగు పదియో అచ్చులు గలదై, షోడశదశయుతంబై = పదియో టీకులు గలదై, నీలవర్ణం
బయి = నల్లనిరంగు గలదై, గగనసదనంబై = అకాశమునకు స్థానమై, శ్రోత్రకారణంబై = కర్ణములకు
హేతువై, విశుద్ధచక్రంబు = విశుద్ధచక్రము, అలరుక = రాణించును, అందుక = ఆ చక్రమంగు, నీహ
త్మనకుక = తేత్రజ్ఞునకు, సహస్రంబును = పదినూరులును, భూమిధ్యస్థానంబునక = బొమలనడుమ,
హంతు మ్మను వర్ణంబులు గలిగి = హంతుం అను నక్షరములుగలిగి, ద్విదశలలితంబై = రెండురేకులు గలిగి
యొప్పిద మైనదై, మాణిక్యవర్ణంబై = మానికపుచాయ గలదై, అంతఃకరణభవనంబై = మనోబుద్ధిచిహ్న

హంకారరూపము గల యంతఃకరణమునకు నివాసమై, అజ్ఞాచక్రంబు = అజ్ఞాచక్రము, ఒప్పుకొ = ప్రకాశించును, అందుకొ = ఆ చక్రమందు, పరమాత్మునకుకొ = పరబ్రహ్మమునకు, సమాప్రసంబును = దశశతములును, బ్రహ్మరంధ్రస్థానంబునకొ = దహరియునగు, హంకారవర్గంబయి = ప్రణవాక్షరము గలది, సమాప్రదశశశోభితం బయి = వేయి రేకులు గలిగి రాసించు చున్నది, కోటిగూర్గప్రకాశమానంబయి = కోటి భాస్కరతుల్య రేజము గలదై, దీవిలక్షుస్థలంబయి = బుద్ధికి లయస్థానమై, సమాప్రసారచక్రంబు = వేయిదములు గల చక్రము, అలరారకొ = ఒప్పును, అందుకొ = ఆచక్రమంగ, శ్రీగురుస్వామికొ = దేశకేంద్రమునకు, సమాప్రసంబును = పదినూలులును, శ్రీమత్ = నెల్లవిధూతియుక్తుం డయి, దేశక = గురునిజేత, ఉక్తి = బోధింపబడిన, అసన = పద్మాగనాద్యాసములజేత, ముద్రాలక్ష్య = శైవర్యాదిముద్రాలక్ష్యములజేత, మంత్ర = అజపామంత్రముజేత, ధ్యానక్రమపూర్వకంబుగాకొ = అనుష్ఠానసరణి యున్న గలుగునట్లుగా, సమర్పించు = అర్పణము చేసెడి, సత్ = ఉక్తియుం డైన, గురు = స్వల్పయొక్క, ధక్తుడు = శిష్యుడు, జీవన్ముక్తుండు = ఉపాధిభూమ్యుడు, అగుకొ = అవును, అట్లు ఆ యు సామంత్రానుష్ఠానక్రమమున, ఒప్పించునప్పుడు = సమర్పణ చేయునపుడు, 'శ్లో॥ మహిమాలాధారక మపి మణిపూం మతవహంస్థితం స్వాధిష్ఠానే హృది మరుతిమా కాశ ముపరి । మనోవిభ్రానుగ్యే సకలమపి భిత్వాకుశలపథం సమాప్రాంత పజ్ఞే సహ రహసి పల్నాన్య విహరనే' అని సౌందర్యలహరియొడును, 'శ్లో॥ మాలాధాగం గుదస్థానం స్వాధిష్ఠానంతు మేహనమ్ । నాభిస్తు మణిపూరాఖ్యం హృగయాబ్జ మనావతమ్ । తాలమూలం విశుద్ధాఖ్య మాజ్ఞాఖ్యం నిటలాంబుజమ్ । సమాప్రారం బ్రహ్మగంధ్ర మి త్యాగమవిగో విగుః॥ ఆధారన్తు చతుర్దశో రుణరుతి ర్వాసాతకర్ణాశ్రయ స్వాధిష్ఠాన మసేక నైగుతనిభం బాలాంతవట్పత్రకమ్ । రత్నాభం మణి పూగకం దశదళం దాద్యం సకారాంతకం । పక్ష్యే ద్విదశభి స్త్వసాహితపురీ హిమి కలంతాన్విత ॥ ద్విత్వం సర్వషోడ శ్చ సహితం శ్లోతిర్విశుద్ధాంబుజం హంత్యేత్తుగపద్మపత్రయంగళం రత్నోపమా జ్ఞాపురీ । తస్మా ద్ధ్యాయధోముఖం వికసితం పద్మం సమాప్ర స్థదం నిత్యానందమయీం సదా శివపురీ శక్తి నమ క్వాశ్యతమ్' ఇ ట్లని శ్రీవిద్యయంగును, 'శ్లో॥ ఆధారే లింగసాధా హృదయసరసిశే తాలమూలే లలాటే ద్వేపనే షోడశా ర ద్విదశదళగళే ద్వాగళాథే చతుష్కే । వాసాంతా పాలకుభ్యే డఫకర సహితే కంఠమూలే స్వరాజాం హంతుం తత్త్వార్థయక్తిం సకలదశయతం వర్ణగు పం నమామి॥ వట్పు తాని గణేశాయ వట్పుహస్రం స్వయంభువే । విష్ణవే వట్పుహస్రంతు వట్పుహస్రం వివాకినే । సమాప్ర మాత్మనే వైవ సమాప్రం పరమాత్మనే । సమాప్ర మేకం గురవే అగ్నియామి కృతం జపమ్' ఇ ట్లని అజపా గాయత్రియందు చెప్పబడినది.

తా. అప్రకారము సంపరించును గనుక గుదస్థానమంగు వశమను అను యక్షరములు గలదియును, నాలుగుదశములతోఁ గూడినదియును, అపగంజి రేకుయొక్క పుష్పముగో సమాన మయినదియును, భూమికి నివాస మయినదియును, నాసికమునకు హేతు వైనదియును నై మాలాధాగచక్రంబు ప్రకాశించు చుండును, ఆ మాలాధారచక్రమందు విఘ్నేశ్వరునకు ఆఱునూఱుమారులు అజపామంత్రమును, (సోహం అనుమంత్రము) మేహస్థానమునంగు బభ్ర మయ ర ల అను యూలుయక్షరములతోఁ గూడినదియును, ఆఱు రేకులతోఁ గూడినదియును, ఎఱ్ఱనిగంగు గలదియును, ఉదకమునకు స్నాన మైనదియును, నాలుకకు హేతు వైనదియునునై స్వాధిష్ఠానచక్రము వెలుగు చుండును, ఆ స్వాధిష్ఠానచక్రమునందు బ్రహ్మకు ఆఱు వేల పర్యాయములు అజపామంత్రమున, పొక్కిలియందు డళుణ తథ దధ న ప థ అను వర్ణములు గలదియును, పదిరేకులతోఁ గూడినదియును, తేజోనివాసం వైనదియును, (అగ్నికి స్థాన మయినదియు) పసుపుచాయ గలదియును, కన్నులకు హేతు వైనదియును నయి మణిపూరకచక్రంబు ప్రకాశించు చుండును, ఆచక్రము

నందు బ్రహ్మవిద్యాయుక్తుఁడయిన విష్ణువునకు ఆఱువేలమారులు అజపామంత్రమును, ఐదుస్థులమందు క ఖ గ ఘ జ చ ఛ జ ఝ ఞ ట ఠ డ ధ నెడు పండ్రెండక్షరములు గలదియును, పండ్రెండు రేకులతోఁ గూడి నదియును, తెల్ల నిఱచాయ గలదియును, వాయువునకు వాసుస్థాన మైనదియును, చర్మేంద్రియమునకు కారణ మయినదియును నయి అనాహతచక్రము ప్రకాశించుచుండును, ఆ అనాహత చక్రమంగు గుడ్డునకు ఆఱువేల మాఱులు అజపామంత్రమును, కంఠమునందు అకారము మొదలు పదియో రచ్చులు గలదియును, పదిమాఱు రేకులు గలదియును, నల్లనిరంగు గలదియును, అకాశమునకు స్థాన మైనదియును, కర్ణములకు హేతు వైనది యును, విశుద్ధచక్రము వెఱుఁగు చుండును, ఈ విశుద్ధచక్రమందు శివాశ్శుక్లఁగు త్రీగ్రహులకు వేయి మారులు అజపామంత్రమును, కనుబొమలమధ్యయందు హం తుం అను వర్ణము గలదియును, రెండు రేకులు గలదియును, మాణిక్యపుఱచాయ గలదియును, మనోబుద్ధిచిత్తహంకారములు గల యంతఃకరణమునకు నివాస మయినదియును నై ఆజ్ఞాచక్రంబు ప్రకాశించును, ఆచక్రమునందు పరబ్రహ్మమునకు వేయిమాఱులు అజపా మంత్రమును, దహరమునందు ప్రణవాక్షరము గలదియును, వేయిరేకులచేఁ గ్రకాశించునదియును, కోటి సూర్యులతో సమాన మగు తేజస్సు గలదియును, బుద్ధికి లయస్థాన మయినదియును నై సహస్రారచక్రంబు వేయిదశములు గల చక్రము యొప్పుచుండును, ఆచక్రమునందు శ్రీగురుస్వామికి వేయిమాఱులు అజపా మంత్రమును, ఈ ప్రకారముగా వివాసుకుఁడు మహావిష్ణువు రుద్రుఁడు మొదలగువారికి వైదిక ఐప్పనప్రకా శము యిరువదియొక్క వేలయాఱునూరుమారులు అజపామంత్రమును నిత్యవిభూతియుక్తుఁడైన గురువుచేత బోధింపఁబడిన పద్మాసనాద్యాసనములచేతను ఫేచరాదిముద్రాలత్యుములచేతను అనుష్ఠానసరణితోఁ గూడకొన్నట్లు యర్పణము చేసి వుత్తమగురువుయొక్క శిష్యుఁడును జీవన్ముక్తుఁడును అగును. అట్లు ఆ యజపామంత్రానుష్ఠానక్రమమున సమర్పణ జేయునప్పు డని తాత్పర్యము.

క. కుడియెడమనాడులందున్, ననుచు న్వాయువులు ఎనిసెడువడి వెలిగిన్

బొడగనుచు నెపుడు మెలఁగున్, నడిమినడవనంటి నన్ననంబు కుమఁగా. ౧౮౪

టీక కుమారా = ఆంజనేయా, వాయువులు = ఉచ్ఛ్వాసనిశ్వాసవాయువులు, కుడియెడమ నాడులందున్ = దక్షిణవామపార్శ్వములయందుండెడి పింగళ యిడానాడులయంగు, నడుచున్ = చరించును, నెమ్మనంబు = నిందుమనస్సు, వానినడువడిక = ఆ యుచ్ఛ్వాసనిశ్వాసవాయువులయొక్క ప్రవర్తనములను, వెలిక = వెలుపల, లోక = లోపల, పొడగనుచున్ = చూచుచు, ఎపుడు = సార్వకాలము, నడిమినడవనంటి = మధ్యమార్గ మగు కుఘమ్నానాళమును జెంది, మెలఁగున్ = సంచరించును.

తా. ఓ ఆంజనేయా! ఉచ్ఛ్వాస నిశ్వాసవాయువులు కుడియెడమపార్శ్వములయందుండెడు యిడాపింగళానాడులయందు సంచరించును, మనస్సు ఆ యుచ్ఛ్వాసనిశ్వాసములయొక్క ప్రవర్తనలను లోపల వెలుపల చూచునప్పుడును కుఘమ్నానాళమును జెంది సంచరించు నని తాత్పర్యము.

హం స స్థాన సూచనము.

క. ఆ రెంటికిని విలక్షణ, మై రాజిలైదు సుషుమ్నాయం దమలాజ్ఞాం

భోరుహమున హంసుం డాత్మరాముఁగు సర్వసాక్షి యై వెల్లు సుతా. ౧౮౫

టీక సుతా = కుమారా, ఆరెంటికిక = ఆ యిడాపింగళానాళులకు, విలక్షణమై = పరమై, కుఘమ్న = నడినాళము, రాజిలైదుక = దీపించు మండును, అందుక = ఆ కుఘమ్నానాళమందలి, అమలాజ్ఞాంభోరుహమునక = అమల = స్వచ్ఛ మైన, అజ్ఞాంభోరుహమునక = ప్రణవకుండలియందు, హంసుండు = కూటస్థుఁడైన, ఆత్మరాముఁడు = సర్వజీవులయందు దంతర్యామిరూపముగాఁ

గ్రీడించు చున్న పరబ్రహ్మము, సర్వసాక్షియై = అంతర్మధ్యబాహ్యత్రిపుటులను గ్రహించు, వెలుగు = ప్రకాశించును.

తా. ఓ కుమారా! ఇదా పింగళా యను నాదులకంటెను విలక్షణ మైన నాశము (నుషున్ను) ప్రకాశించు చుండును. ఆ నుషున్ను నాశమందలి స్వర్గ మయిన ప్రణవమండలియందు గూటుండును సర్వజీవులయం దంతర్యామిరూపంబున గ్రీడించు చున్న పరబ్రహ్మము అంతర్మధ్యబాహ్యత్రిపుటులను (అంతరనవవిధప్రపంచమును) చూచువాడై ప్రకాశించు నని తాత్పర్యము.

కర్త, క్రియ, హేతువు ఇవి బాహ్యత్రిపుటులు, జ్ఞాత్వి, జ్ఞాన, జ్ఞేయములు ఇవి అంతరత్రిపుటులు, ద్రష్ట, దర్శన, దృశ్యములు ఇవి మధ్యత్రిపుటులు, వీటితో నవవిధసంస్కారము లనియు, అనంతర నవవిధప్రపంచ మనియుఁ జెప్పఁబడున్టు.

ఆ. అచలహంసరూప శ మెచట సంభవ మగు, నెచట సంచరించు శ నెచట నడఁగు నదియసూనుషున్ను శ యదియపో ద్విదళాబ్జ, మది సుసూక్ష్మదృష్టిశరయు మనఘ

టీక. అనఘ = అంజనేయా, అచలహంసరూపము = అచల = చలనగర్హితు మయిన - అనఁగా అవివాశి యైన, హంస = నామరూపక్రియలు లేని పరమాత్మకు, రూపము = రూపసామక్రియలు, ఎచట = ఏస్థలమందు, సంభవమగుట = కలుగునో, ||ని|| 'హంసస్మరే ఖగే విష్ణ్వ యతో నిర్లప భూభుజి | శీ వేర్క శ్వేతవృష్ణే స్యా న్మంత్రశ్చ పరమాత్మ హి' అని గత్నమాల, ఎచట = ఏ సెలవున, సంచరించుట = విరాడ్రూపముగ వ్యాపించునో, ఎచట నడఁగుట = ఎచ్చోట గూపసామక్రియలు లేనచుగనో, నుషున్ను = బ్రహ్మసాక్షి - అనఁగా ప్రభువునగుట, అదియను = అగమ్యేనుమా, ద్విదళాబ్జము = మనోబుద్ధుల నెగురెండు రేఖలుగల యాజ్ఞాచక్రము, అదియపో = అగేనుమా, సుసూక్ష్మదృష్టి = అశ్వంతనిగ్మలజ్ఞాన దృష్టిచేత, అది యరయుము = దానిని యెలుఁగుము 'త్రు|| యతోవా యమాని భూగాని బాచుంశీ ఏక బాసాతి వీవంతి | య త్ప్రియం త్యభిసంవిశంతి | త ద్విజ్ఞాన స్వ తద్భ్రహ్మతి' అని

తా. ఓ అంజనేయా! చలనము లేనట్టిదియు నామరూపక్రియలు లేనట్టిదియు నగు పరమాత్మకు ఏస్థలమందు నామరూపక్రియలు గలుగునో, ఏస్థలమునంగు పరమాత్మ సంచరించునో, ఏస్థలమునంగు పరమాత్మకు నామరూపక్రియలు లేనచుగనో ఆ స్థలమునకే నుషున్ను యని పేరు. (బ్రహ్మసాక్షి) ఈ బ్రహ్మసాక్షి నే మనోబుద్ధుల నెగురెండు రేఖలుగల యాజ్ఞాచక్ర ముంగురు, దానిని అశ్వంతనిగ్మలజ్ఞానదృష్టిచేత తెలిసికొను మని తాత్పర్యము.

చ. అది యతिसూక్ష్మదృష్టియు దృశ్యగాద్యవసానపదంబు భీమన

స్పదనము స్వప్రకాశము సశసంగము నిర్విషయంబు గాన న

వృదమున హంసనాదములభంగుల సూర్ప దదంతరంబున

దుదయము నొంది చిత్కళ మరహాన్నతి వాని నడచు నెంతయున్ ౧౮౭

టీక. అది = దేహాగిసర్వప్రపంచోదయకారణ మగు ప్రభువునగుట, అతिसూక్ష్మదృష్టియు = మిక్కిలి సూక్ష్మత్వజూపును, దృశ్యగాద్యవసానపదంబు = దృశ్య = ద్రష్ట దర్శన దృశ్యములమొక్క, అవసానపదంబు = లయస్థానమును, భీమనస్పదనము = భీ = నిశ్చయాత్మక మైన బుద్ధికిని, మనః = సంశయాత్మక మైన మనస్సునకును, స్పదనము = స్థానమును, స్వప్రకాశము = తనంతట వెలిగఁగడిదియు, అసంగము = జేనినంటనిదియు, నిర్విషయంబు = చతుర్దశేంద్రియ విషయశూన్యమును, గాన = కనుక,

అప్పదమునక = ఆ సుషుమ్నయందే-అనగా చతుర్దశేంద్రియవ్యాపారకారణ మగు ప్రధానప్రజ్ఞయందే, హంసనాదముల = జీవేశ్వరులయొక్క, భంగులక = కించిద్జ్ఞత్వసర్వజ్ఞత్వాధిభగ్నములను, కూర్పక = చేర్చగా, తదంతరంబునందు = ఆ యెఱుకయందే, చిత్కళ = అపరోక్షజ్ఞానము, ఉదయమునొంగి=పుట్టి, మహోన్నతిక = అధికవిజృంభణముచేత, వానిక = ఆ జీవేశ్వరోపాధులను, ఎ తయొక = మిగుల, అడంచుక = నశింపజేయును - అపరోక్షజ్ఞానముచేత జీవేశ్వరభేదములు నశించు ననుట.

తా దేహాది సర్వప్రపంచముయొక్క పుట్టుటకు కారణ మైన ప్రథమస్థుగణ అతిసుక్ష్మముగను, ద్రష్టు దర్శన దృశ్యములయొక్క లయస్థానముగను, నిశ్చయాత్మక మగు బుద్ధికిని సంశయాత్మక మగు మనస్సుకును స్థానముగను, తనంతట వెలుగునదిగను జేసి నంట కుండునదిగను చాచుర్దశేంద్రియవిషయ కూన్యముగను నుండటవలన ఆ సుషుమ్నయందే (ఇంద్రియవ్యాపారములకు కారణ మగు ప్రధానప్రజ్ఞయందే) జీవేశ్వరులయొక్క కించిద్జ్ఞత్వ సర్వజ్ఞత్వాది భగ్నములను చేర్చగా ఆ తెలివింగే అపరోక్ష జ్ఞానము పుట్టి అధికవిజృంభణముతో ఆ జీవేశ్వరోపాధులను నశింపజేయు నని తాత్పర్యము.

ఆ. భూరిహంసనాదరపూర్వోత్తరారణి, జనితచిత్కళాగ్ని ర్ మనత మోఽసి

స్వాదివస్తువులను ర్ స్వస్వరూపంబుగాఁ, జేయకున్న పైని ర్ జేరునపుడు. ౧౮౮

టీక. భూరి = శ్రేష్ఠము లయిన, హంస = కార్యోపాధి గల జీవుఁడనెడు, నాద = కార్యోపాధి గల యీశ్వరుఁడనెడు, పూర్వోత్తరారణి = క్రిందిమీఁది యరణులయందు, జనిత = ధ్యానగిర్మగ్నమువలనఁ బుట్టిన, చిత్కళా = అపరోక్షజ్ఞాన మనెడు, అగ్ని = అనలము, మనత మోఽసి = మిగులఁ ప్రజ్వలించి, స్వాదివస్తువులను-స్వ = తనకు, ఆది = ఉత్పత్తికారణము లైన, వస్తువులను = జీవేశ్వరుల నెడి పూర్వోత్తరారణులను, పైని = ఊర్ధ్వమందు - అనగా పరబ్రహ్మమందు, జేరునపుడు = వివిధ మగునప్పుడు, స్వస్వరూపంబుగాఁ జేయకున్న = తనరూపముగాఁ జేయక యుండునా.

తా కార్యోపాధి గల జీవుఁడనెడు కార్యోపాధి గల యీశ్వరుఁడనెడు అరణులయందు ధ్యాన మనెడి వధనమువలనఁ బుట్టిన అపరోక్షజ్ఞాన మనెడు అగ్ని ప్రజ్వరిల్లి తనయుత్పత్తికి కారణము లయిన జీవేశ్వరుల నెడి అరణులను పూర్ధ్వమందు (పరబ్రహ్మమందు) జేరునప్పుడు వివిధ రూపముగాఁ జేయ కుండునా - అనగా జేయు నని తాత్పర్యము.

బిందునాదకళాప్రకారాంతరసూచనము.

క. అంగము నిర్మలబిందువు, లింగము నాదంబు పరమలింగాంగమహా

సంగమ మంగళకళ యని, లింగాంగులు దెలియుదురు చరణిగణనియు క్తన్. ౧౮౯

టీక. అంగము = ప్రణవాంగ మైన జీవుఁడు, నిర్మలబిందువు-నిర్మల = స్వచ్ఛ మైన, బిందువు = బ్రహ్మనందరసబిందువు, లింగము = శుద్ధస్ఫటికసంకాశమై ఆయానందలింగు గంగు శ్చింగును తేజరిల్లు చుండెడు నీశ్వరరూప మగు జ్యోతియే, నాదంబు = ప్రణవనాదము, పరమలింగాంగమహాసంగమే-పరమ = శోభాయమాన మైన, లింగ = లింగస్వరూప మైన యీశ్వరునియొక్క, అంగ = అంగస్వరూపుఁడైన జీవునియొక్క, మహాసంగమే = అభేదైక్యమే, మంగళకళ యని = పగవ శివకళ యని, లింగాంగులు = జీవబ్రహ్మైక్యజ్ఞానము గలవారు - అనగా శరీరత్రయాభిమాను లయిన విశ్వలైబసప్రాజ్ఞప్రత్యగాత్మ లనెడు యిష్టలింగ ప్రాణలింగ భావలింగ ఆత్మలింగములలక్షణముల నెఱిగి ఆత్మలింగస్వరూపుఁడగు తనయందు యిష్టప్రాణభావలింగముల నైక్యము చేసి ఆత్మలింగస్వరూపుఁడగు తన్ను మహాలింగమగు

మహాలింగస్వరూపనిష్కళపరబ్రహ్మమును తనయందు నేకముగఁజూచు లింగాంగులు, చలింపని యుక్తి = వికల్పము లేని శ్రవణ మనన నిది ధ్యాసనములచేత, తెలియుదురు = వెలుగుదురు

తా బ్రహ్మైక్యజ్ఞానము గలవారు ప్రణవాంగ మైన జీవుఁడు స్వచ్ఛ మయిన బ్రహ్మనందగ స నిందు వనియు, శుద్ధస్ఫటికముతో సమానమై అనందబిందువునగు శబ్దించుచు ప్రకాశించెడు యీశ్వర స్వరూప మగు సోత్ర ప్రణవనాద మనియు, లింగ స్వరూప మయిన యీశ్వరునియొక్కయు అంగ స్వరూపుఁ డైన జీవునియొక్కయు అశేషదైక్యమే పరమనికళ యనియు వికల్పము లేని శ్రవణ మనన నిది ధ్యాసన ములచేత తెలుగుకొనుచున్నారని తాత్పర్యము

ఆ అట్లు గావునఁ గళ ర్ వాంసనాదంబుల, రూప మడఁచి తనదురూపుఁ జేసి
తాను తాన యైన ర్ తత్త్వంబునం దైక్య, మొందు బయలు బయల ర్ నొందినట్లు

టీక. అట్లుగావునఁ = అవిధముగాఁ దెలియుదురు కాఁబట్టి, కళ=ఆత్మజ్ఞానము, వాంసనాదం బులరూపముఁ = ర్ నేశ్వరులయొక్క కించిద్ స్థిత్యుత్పత్తిత్వాగ్రూపానులను, అడఁచి = నశింపఁజేసి, తనగు రూపుఁ చేసి = ఆత్మజ్ఞానాకారము చేసి, బయలు బయల నొందినట్లు = సుటూకాశము మహాకాశమం దైక్యమైనట్లు, తాను తాన యైన తత్త్వంబునందుఁ = తానే తానై వెలిగెడి పరబ్రహ్మమంగు, వికళ మొందుఁ = కలయును.

తా ఆప్రకారము తెలియుదురు కాఁబట్టి 'నేశ్వరులయొక్క కించిద్ స్థిత్యుత్పత్తిత్వాగ్రూపాను లను నశింపఁజేసి ఆత్మజ్ఞానాకారముగాఁ జేసి ఘటాకాశము మహాకాశమందు వికళ మయినట్లు తాను తానై వెలిగెడు పరబ్రహ్మమంగు కలయునని తాత్పర్యము

మ. కలవాంసాన్విత నాదంబుకళ వైరక్యం బెప్పు డౌ నప్పు డు
జ్వలకర్పూరశిఖప్రణాళముగతిఁ ర్ సర్వేంద్రియోపేతకా
నిలచిత్తంబులు సూన్యమై చనఁ గదా ర్ నిర్వాతదీపోపమా
చలనచ్చిత్సుఖవిగ్రహాత్ముఁ డలరుఁ ర్ సంపూర్ణుఁడై యంతటన్. ౧౯౦

టీక. కల = అవ్యక్తమధురధ్వనులతోఁ గూడిన, వాంస = బ్రహ్మప్రణవముతోడ, అన్విత = చేరిన, నాదబింగుకళలు = ఆకార వుకార మకారాత్మకులైన పరమనాదబిందుకళలు, వికళం బెప్పు డౌఁ = పరబ్రహ్మమందు మిలిత మెప్పు డౌనో, అప్పుడు = మిలిత మైన ఆవేశయందు, ఉజ్వల = మిగుల వెలుగుచున్న, కర్పూరశిఖ = కర్పూరదీపముయొక్క, ప్రణాళముగతిఁ = చల్లారుటవలననే, సర్వేంద్రియ = జ్ఞానకర్మేంద్రియములతోడ, ఉపేత = కూడిన, అనిల = ప్రాణపంచకమును, చిత్తం బులు = సంకయాత్మకచిత్తమును, సూన్యమైచనఁగఁ = లయింపఁగా, తా = తా నయిన బ్రహ్మ జ్ఞాని, నిర్వాత = గాలిలేని, దీపోపమ = దివియవలె, అచల = తపింపని, సత్ = త్రికాలాకాధ్యమును, చిత్ = అపరోక్షజ్ఞానమును, సుఖ = దుఃఖవివృత్తిపూర్వకానందమును, విగ్రహాత్ముఁడు = స్వరూపము గలవాఁడును, అంతటఁ = సర్వత్ర, సంపూర్ణుఁడు = నిండినవాఁడును, వి = అగుచు, అలరుఁ = తోఁబిల్లును = అనఁగా అఖండపరిపూర్ణసచ్చిదానందపరబ్రహ్మమై వెలుగు ననుట.

తా అవ్యక్తధ్వనులతోఁ గూడిన బ్రహ్మప్రణవముతోఁ జేరిన ఆకార ఉకార మకారాత్మక మయిన నాదబింగుకళలు పరబ్రహ్మమందు యెప్పుడు వీరునో అప్పుడు వెలుగు చున్న కర్పూరదీపము యొక్క చల్లారుటవలననే కర్మేంద్రియజ్ఞానేంద్రియములతోఁ గూడిన ప్రాణపంచకమును, సంకయాత్మక

చిత్తంబును లయింపఁగా తానైన బ్రహ్మజ్ఞాని గాలితేని దీపమువలె చలింపని కాలత్రయముచేత బాధింపఁ దగనిదియు అపరోక్షజ్ఞాన మయినదియు నైన సుఖదుఃఖనివృత్తిపూర్వకానందమును స్వరూపము గాఁ గలిగి అంతటను నిండినవాడై ప్రకాశించు నని తాత్పర్యము.

అ మ న స్క ని రూ ప ణ ము.

వ ఇట్లు హంసనాదబిందుకళలతో సకలేంద్రియసమన్వితమనఁబ్రాణము ఎప్పుడు విలయం బగు నప్పు డయ్యవస్థ తురీయం బనియు నున్మని యనియు సహజామనస్కం బనియు జెప్ప నొప్పు నట్టి పూర్ణనిర్వికల్పసమాధియుం దద్వితీయాపరోక్షస్వయంప్రకాశమా నాఖండసచ్చిదానందస్వరూప పరమాత్మ రామచైతన్య మాత్రుండ వై యుండు మని యుపదేశించి వెండియు నిట్లనినెను. ౧౯౨

టీక ఇట్లు = ఈప్రకారము, హంస = ప్రణవమందలి, నాదబిందుకళలతోడ = నాదబిందు కళలతోడ సకలేంద్రియ = జ్ఞానకర్మేంద్రియములతోడ, సమన్విత = గూడిన, మనః = మనస్సు, ప్రాణములు = ఆనువులును, ఎప్పుడు విలయం బగున్ = ఎప్పుడు లయించునో, అప్పు డయ్యవస్థ = అప్పు డాదశ, తురీయం బనియున్ = తురీయ మని, ఉన్మని యనియున్ = ఉన్మని యని, సహజామనస్కం బనియున్ = సహజామనస్క మని, చెప్పనొప్పున్ = పలుకఁదగును, అట్టి = ఆ లయించినట్టి, పూర్ణ = సమగ్ర మైన, నిర్వికల్ప = వికల్పము లేని, సమాధియందున్ = నిష్ఠాయందు, అగ్నిహితు = స్వేతరవస్తు కూన్య మయిన, అపరోక్ష = తానె తా నయిన, స్వయంప్రకాశమాన = తనంతట వెలుగు చున్న, అఖండ = విభాగింపరాని, సచ్చిదానందస్వరూప = సత్యజ్ఞానానందరూప మయిన, పరమ = సర్వోత్తమ మైన, ఆత్మారామ = తనయందు తాను తానుగా క్రీడించు చున్న, చైతన్యమాత్రుండవై యుండును = పర మాత్మస్వరూపివై యుండుము, అని యుపదేశించి అని బోధించి, వెండియున్ = మఱియు, ఇట్లనియన్ = ఇట్లు చెప్పవారంభించెను

తా సకలేంద్రియములతోఁ గూడిన మనస్సు ప్రాణములును నాదబిందుకళలతోడ ఎప్పుడు లయించునో అప్పుడు ఆయవస్థ తురీయ మనియు, ఉన్మని యనియు, సహజామనస్కం బనియు, పలుకఁ దగును అట్లు లయించినట్టి పూర్ణ మైదియు, వికల్పము లేనిదియు నగు నిష్ఠాయందు తనకంటె నితరము లేనట్టిదియు, తానె తా నైనట్టిదియు, తనంతటఁ బ్రకాశించు చున్నదియు, విభాగింపఁ దగని సత్యజ్ఞానానందరూప మగునట్టిదియు నగు సర్వోత్తమ మయిన తనయందు తాను క్రీడించు చున్న పరమాత్మస్వరూపిని కమ్మని తాత్పర్యము

రా జ యో గ ని రూ ప ణ ము.

సీ. పరమహంసంబు రేపగలు చింతింపంగ, బిందు విం దందుఁ గంఠపింప కుండు దిశవిధప్రణవనారదము లాలకింపంగఁ, దుదను ఘంటానాద ర మొదవిస్త్రాయ బహులక్ష్యలక్ష్యముల్ రేపరికించి చూడంగ, సురుచిరం బై స్వయంజ్యోతి యొప్పు యామద్వయంబు యోగారూఢుడై వాని, ధ్యానింపఁ దన్మయశత్రులు గలుగు తే. నట్టియన్మనియందుమనోనిములు, వివిధవిషయేంద్రియగులతోరవిలయ మొందు సిదియెసూ సర్వవేదాంతరవిదితపరమ, రాజయోగంబు దేవతారాజ వినుత. ౧౯౩

టిక జేవతారాజినుత = దేవసంఘముచేతఁ గొనియాడఁబడు చున్న యాంజనేయా! ముఖ్య మయిన శివక
ముఖ్య మైన, హంసంబుక = శివకపూరకాత్మక మైన హంసమంత్రమును, శపగలు = రాత్రియును పగ
లును, చింతింపంగక = ధ్యానింపఁగా, బుద్ధి = బుద్ధి, ఇంద్రగుక్ = అంతరబాహ్యములయందు,
కంపింపకుండుక = కదలకుండును, దశభ = చిణి మొదలగు పదివిధము లైన, ప్రణవనాదములు = ఓంకా
రధ్వనులు, అలకింపంగక = వినఁగా, తుదను = చివరను, ఘోరనాదము = ఘోరధ్వని, ఒదవి
మోయుక = లెస్సగా శబ్దించును, బహు = సానావిధము లైన, లక్ష = చిహ్నములు గల, లక్ష్య
ములు = అంతరబాహ్యమధ్యలక్ష్యములను, పరికించి = శోధించి, చూడంగక = కనుగొనఁగా, మరుచి
తంబై = రమ్యమై, స్వయంప్రకాశము, ఒప్పుక = తగును - అనఁగా కనఁబడు ననుట, యామ
ద్వయంబు = రెండుభాములు, యోగ = శివజీవైక్యనిష్ఠయందు, ఆరూఢుడై = నిశ్చయించి, వానిక =
ఆనాదబింగుకశలను, ధ్యానింపక = మననము చేయఁగా, తన్మయత్వంబు = ఉపశాంతి, కలుగుక =
లభించును, అట్టి యున్మయస్థయందు = తన్మయత్వము గల యాసామాన్యవస్థయందు, మనోనిలములు = అంతః
కరణమును ప్రాణాదివాయువులును, వివిధ = బహువిధము లయిన, విషయ = శబ్దాదివిషయములు గల,
ఇంద్రియములతో = స్థావరకర్మేంద్రియములతోడ, విలస మొంగుక = నశించును, నిర్వ = సకల మైన,
వేదాంత = ఉపనిషత్తులయందు, విదిత = తెలియఁబడిన, పరమ = ఉత్కృష్ట మైన, రాజయోగంబు =
అమనస్కయోగము, ఇదియనూ = ఇదే నుమా

తా. దేవసమాహమచేత గొనియాడఁబడు చున్న యాంజనేయా! ముఖ్య మయిన శివక
పూరకాత్మక మగు హంసమంత్రమును రాత్రియును పగలును ధ్యానింపఁగా బుద్ధి అంతరబాహ్యముల
యందు కదల కుండును, చిణి మొదలగు ఓంకారనాదములను వినుచుండఁగా కడపట ఘోరధ్వని
చక్కగా మోయును, సానావిధము లయిన గుర్తులు గల అంతరబాహ్యమధ్యలక్ష్యములను శోధించి
కనుగొనఁగా రమ్య మైన స్వయంప్రకాశము కనఁబడును, రెండుభాములు శివజీవైక్యనిష్ఠయందు నిశ్చ
యించి ఆనాదబింగుకశలను మననము చేయఁగా నుపశాంతి కలుగును. అట్టి యున్మయస్థయందు అంతః
కరణమును ప్రాణాదివాయువులును బహువిధము లయిన శబ్దాదివిషయములు గల ఇంద్రియములతో (స్థావర
ద్రవియకర్మేంద్రియములతో) నశించును ఇదియే యుపనిషత్తులయందుఁ దెలియఁబడిన రాజయోగ మని
తాత్పర్యము.

అధికారితారతమ్యమున యోగసిద్ధి యగుటకుఁ గాలనిర్ణయముఁ జేలుపుట.

ప. ఇవ్వీధంబునఁ బ్రతిదివసంబు యామద్వయనియమంబు దక్షక యభ్యసించిన
నిర్మలనిశ్చలచిత్తవృత్తి గల పురుషునకు వత్సానంబులకు మందప్రజ్ఞానకు సంవత్స
రంబునకుఁ గేవలమూఢాత్మునకు ద్వాదశవర్షంబులకుఁ బరమసూక్ష్మతారకయోగ
సిద్ధి యగు నని యోగశాస్త్రంబుల వినంబడు దివ్యజ్ఞానవిజ్ఞానసంపన్నుం డైన
యాచార్యునిసాన్నిధ్యంబున వసియించి స్థానాంగభానాత్మశుశ్రూషలు గావించు
చుచు నిరంతరంబు సేవించు మహానుభావునకు నిరంతరాయంబుగా శీఘ్రకాలం
బున నిర్గుణబ్రహ్మసాక్షాత్కారం బగు సందేహింపు వలదు.

౧౮౪

టీక. ఇవ్వీధంబునక = ఇట్లు, ప్రతిదివసంబు = ఆనుదినము, యామద్వయ = రెండుభాముల
యొక్క, నియమంబుక = నేమమును, తప్పక = విడువక, అభ్యసించినక = అలవాటుచేసిన నేని, నిర్మల =

స్వచ్ఛ మైన, నిశ్చల = స్థిర మైన, చిత్తవృత్తి గల = మనఃప్రవర్తన గల, పురుషులకు = గరునకు, అణు సంబులకు = అణునెలలకు, గుండప్రజ్ఞానకు = చిత్తపరిపాకము లేనివానికి, సంవత్సరంబునకు = ఒక అబ్దమునకు, కేవలమూఢాత్మునకు = మిగుల యవివేకికి, గ్వాదశబ్దంబులకు = పండ్రెండేనులకు, పరమనూత్ము = నూత్ముతర మయిన, తాగకయోగ = ప్రణవానుసంధానము యుక్త, సిద్ధి యగునని = సిద్ధి కలుగునని, యోగశాస్త్రంబులకు = జ్ఞానశాస్త్రములయందు, వినంగును = అర్పింపబడును, దివ్య = అనితరసాధారణ మైన, జ్ఞాన = శాస్త్రజ్ఞానమును, విజ్ఞాన = బ్రహ్మజ్ఞానమును, సుపన్నండు = కలవాడు, ఐనయాచార్యునిసాన్నిధ్యంబునకు = ఐనట్టి గురుసన్నిధానమందు, ననియించి = ఉండి, స్థానాంగభావాత్మశుశ్రూషలు = స్థాన అంగ భావ ఆత్మ లనెడు చతుర్విధ శుశ్రూషులను, కావించుచు = చేయుచు, నిరంతరంబు = ఎల్లప్పుడు, సేవించు = భజించెడు, మహానుభావులకు = ధన్యులకు, నిరంతరాయంబుగా = నిర్విఘ్నముగా, శీఘ్రకాలంబునకు = అల్పకాలమందు, నిర్గుణ = త్రిగుణరహిత మైన, బ్రహ్మ = పరమాత్మయొక్క, సాక్షాత్కారంబు = ప్రత్యక్షము, అగు = కలుగును, సందేహంబు కలదు = సంశయింపకుము

తా ఈ ప్రకారము స్వచ్ఛ మైనట్టియు స్థిర మయినట్టియు అణుప్రవర్తన గల మనుష్యులకు అణునెలలకు మిక్కిలి నూత్ము మయిన ప్రణవానుసంధానముయుక్త సిద్ధి గలుగు ననియు, చిత్తపరిపాకము లేనివాని కొకసంవత్సరమునకు ఆ ప్రణవానుసంధానసిద్ధి కలుగు ననియు, కేవలమూఢాత్మునకు పండ్రెండు సంవత్సరములకు గాని గలుగ దనియు జ్ఞానశాస్త్రములయందు నడచును, ఇతరము లేనట్టి సాధారణ మైన శాస్త్రజ్ఞానము కలవాడును అయిన గురువు యొక్క సన్నిధానమందు యుండి స్థానాంగ భావాత్మ లనెడు నాలుగువిధము లయిన శుశ్రూషులను చేయుచు నెల్లప్పుడు సేవించుచు విఘ్నము లేకుండ స్వల్పకాలములోనే త్రిగుణరహిత మైన పరమాత్మయొక్క సాక్షాత్కారము కలుగును ఇందుకు సందేహము లే దని తాత్పర్యము

- (౧) ఆత్మశుశ్రూష యనగా.—గురువు కొరినవస్తువులు శక్తికొరగి సమర్పించుట
  - (౨) అంగశుశ్రూష యనగా.—గురుమూర్తికి అభ్యంగన పదనీక భూషణాలంకారములు సేయుట
  - (౩) స్థానశుశ్రూష యనగా.—గురువును గృహారామక్షేత్రాదులయందు సోపించుట.
  - (౪) సద్భావశుశ్రూష యనగా.—గురువే సాక్షాత్పరబ్రహ్మ మని ధ్యానించు చుండుట.
- ఈ నాలుగును చతుర్విధశుశ్రూష అనబడును.

మ. అని బోధించిన నాంజనేయుడు తురీయాయానందముం బొంది చి
య్యన సీతాలలనాశిరోమణికి సాష్టాంగ ప్రణామంబు చే
సె నటంచుక బరమేశ్వరుండు గృపచే శ్రీపార్వతీదేవికి
వినుపింప నివ్వని రాముఁ డేమనియె నావృత్తాంతముం జెప్పెన్.

టీక అని బోధించినకు = అని తెలుపగా, అంజనేయుడు = హనుమంతుడు, తురీయాయానందము = అష్టవిధ యానందములను మీసిన నిర్విషయానందమును, పొంది = చంది, చయ్యనకు = జేగముగా, సీతాలలనాశిరోమణికి = అంగ నారత్న మగు సీతాదేవికి, సాష్టాంగ ప్రణామంబు = సాష్టాంగ = ఎనిమిది

సాష్టాంగనమస్కారలక్షణము.

అవయవములతోఁగూడిన, ప్రణామంబు = నమస్కారమును, చేసెకా = ఒనర్చెను, 'శ్లో|| ఉరసా శిరసా దృష్ట్యా మనసా వచసా తథా| పద్యాన్తి కర భ్యాం కర్ణభ్యాం ప్రణా మోస్తాంగ శాస్త్రే' అటంచుకా = అని, కృపచేకా = నిర్వాహించుటచేత, పరమేశ్వరులకు = సేవియ్యురై, శ్రీపార్వతీదేవికా = నిత్య విభూతి గల పరమేశ్వరికి, వినుపింపకా = శ్రుతపఱచఁగా, విని=అరించి, గాయక చే సునియెకా = శ్రీరామ పరబ్రహ్మ మేమని పలికెను, ఆ నృత్తాంతముకా = ఆ నా న్తము, చెప్పనే=పఱచుచున్నాను.

అష్టవిధానందవివేచనము.

బ్రహ్మనందము, వాసనానందము, విషయానందము, ముఖానందము, ఆత్మానందము, అగ్ర్యయానందము, నిజానందము అని యానందము లెనిమిదివిధములు, అంగు, ముఖప్రియంగు స్వభాతీయ విభాతీయ స్వగతభేదరహితముగ జ్ఞానము వెలుఁగుచున్నది గవున అదే బ్రహ్మనందము, నిద్ర గడచిన తుణమె వృత్తితోఁచుట వాసనానందము, స్రవ్యందనాభరణవసనవనిలదిభోగములచేఁ గలిగినది విషయానందము, ద్రవ్యాదిసమస్తవస్తువులు లభించినప్పుడును తొలఁగినప్పుడును ముఖగుఃఖములు లేక యుండుట ముఖానందము, వనితాదివిషయాభిలాషలయందు తోఁచు ప్రవృత్తులే ఆత్మానందము, బ్రహ్మము సత్యము నామరూపాత్మకప్రపంచము అసత్య మని తోఁచుట అగ్ర్యయానందము, గౌరవాభ్యాసముచేత మనోలయ మగుట నిజానందము, తత్త్వమస్యాదివాక్యార్థవిచారణజాతాపరోక్షజ్ఞానమే విగ్యానందము. వ. అని యడుగుటయును.

౧౯౬

టీక. అని యడుగుటయును = అని యడుగఁగా

వా తఱుగు వెలుపఁగా అంజనేయుఁడు సీతాదేవిని సాష్టాంగనమస్కారము చేసెనని సాంగి మూర్తి పార్వతీదేవికి కృపతోఁ జెప్పగా విని పార్వతీదేవి అనంగము గాయకబ్రహ్మ మేమని పలికిన చెప్పవయ్యా యని యడిగె నని తాత్పర్యము

చ. పరమదయాసముద్ర పరమ = నిరతిశయ మైన, దయా = కృపను, సముద్ర = సాగరమువంటి వాఁడా! గుణభద్ర = శాంతశుభమాది కల్యాణగుణములు గలవాఁడా! కర = హస్తమంగు, అచిత = ఒప్పిద మగుచున్న, బోధముద్ర = చిహ్నుగ్ర గలవాఁడా! భాస్కరశతకోటిధామ = భాస్కరశతకోటి = నురుకోట్లనూర్యలయొక్క, ధామ=తేజస్సువంటి తేజస్సు గలవాఁడా! జితకామ = గెలువఁబడిన మగ్గు ధుండు గలవాఁడా! బుధాంబుధిసోమ = బుధ=బ్రహ్మవిగు లనెడ - సేగుల పని యథాంతగము, అంబుధి = సముద్రమునకు, సోమ = చంద్రుఁడా! సిగ్గునాత్ = మిగుల వెలుఁగు చున్న, నిరతిశయ = సమాంతర మైన, ప్రభావ = మహత్త్వము గలవాఁడా! ఘననిర్మలభావ-సుఖ=గొప్ప యై, నిర్మల = స్వచ్ఛ మైన, భావ = స్వరూపము గలవాఁడా! ||ని|| 'భావస్సత్తా స్వభావాభిప్రాయదేష్టత్వ జన్మకు' అని అమరము. మహర్ద్రా భావ-మహత్ = మిక్కుట మైన, అర్ద్ర = సరస మైన, భావ = అంతరంగము గలవాఁడా! శంకరమణి

౧౯౭

టీక పరమదయాసముద్ర-పరమ = నిరతిశయ మైన, దయా = కృపను, సముద్ర = సాగరమువంటి వాఁడా! గుణభద్ర = శాంతశుభమాది కల్యాణగుణములు గలవాఁడా! కర = హస్తమంగు, అచిత = ఒప్పిద మగుచున్న, బోధముద్ర = చిహ్నుగ్ర గలవాఁడా! భాస్కరశతకోటిధామ = భాస్కరశతకోటి = నురుకోట్లనూర్యలయొక్క, ధామ=తేజస్సువంటి తేజస్సు గలవాఁడా! జితకామ = గెలువఁబడిన మగ్గు ధుండు గలవాఁడా! బుధాంబుధిసోమ = బుధ=బ్రహ్మవిగు లనెడ - సేగుల పని యథాంతగము, అంబుధి = సముద్రమునకు, సోమ = చంద్రుఁడా! సిగ్గునాత్ = మిగుల వెలుఁగు చున్న, నిరతిశయ = సమాంతర మైన, ప్రభావ = మహత్త్వము గలవాఁడా! ఘననిర్మలభావ-సుఖ=గొప్ప యై, నిర్మల = స్వచ్ఛ మైన, భావ = స్వరూపము గలవాఁడా! ||ని|| 'భావస్సత్తా స్వభావాభిప్రాయదేష్టత్వ జన్మకు' అని అమరము. మహర్ద్రా భావ-మహత్ = మిక్కుట మైన, అర్ద్ర = సరస మైన, భావ = అంతరంగము గలవాఁడా! శంకరమణి

ధాత్యరూప=శివ విష్ణు బ్రహ్మస్వరూపుడా! చిదఖండకలాప=చిత్ = బ్రహ్మజ్ఞాన మనెడు, అఖండ=పరిపూర్ణ మైన, కలాప = ఆభరణము గలవాడా! జగత్ప్రదీపకా - జగత్ = పగునాల్గుగులోకములను, ప్రదీపకా=వెలిగించువాడా

తా నిరతిశయ మైన కృపకు సమద్రమువంటివాడా! కాంతశశనదమాగి కల్యాణగుణములు గలవాడా! హస్తమునం దొప్పుచున్న జ్ఞానముద్రయు గలవాడా! నూరుకోట్లనూర్వలయొక్క తేజస్సు గలవాడా! మన్మథుని గెలిచినవాడా! బ్రహ్మవిదులనెడు సమద్రమునకు చంద్రునివంటివాడా! మిగుల వెలుగు చున్న మహత్తర వయిన మహత్త్వము గలవాడా! గొప్పదియును నిగ్గుల మయినదియు నగు స్వరూపము గలవాడా! అతిశయసరస మైన అంతరంగము గలవాడా! శివ విష్ణు బ్రహ్మస్వరూపుడా! బ్రహ్మానంద మనెడు పరిపూర్ణఆభరణము గలవాడా! పగునాల్గుగులోకములను వెలిగించువాడా! ఓ సచ్చిదానందమూర్తి యని తాత్పర్యము. (ఈ పద్యమునకు కడపటిపద్యముతో నన్వయము.)

క. జగదింద్రజాలకల్పక, సగుణగుణరూప పరమసత్యాలాపా

నిగమాగమాంతవినుతా, త్రిగుణాతీతస్వభావ రీధీనుతభావా.

౧౯౮

టీక జగత్ = విషయేంద్రియాది దేవతారూపము లగు త్రిలోకము లనెడు, ఇంద్రజాల=గారడిని, కల్పక=నిర్మించువాడా! సగుణగుణరూప = సగుణ నిర్గుణ స్వరూపుడా! పగుసత్యాలాపా=పరమ=సర్వోత్తమ మైన, సత్య=పరబ్రహ్మమును, ఆలాపా = ప్రతిపాదించువాడా! నిగమాగమాంతవినుతా - నిగమ = ఋగ్వేదివతుర్వేదములయొక్క, అగమ=కామికాది వాతూలాంతాస్త్రావింశస్కహ గాగమములయొక్క, అంత=అగ్రము లైన వుపనిషత్తులచేత-చర్యాక్రీయా యోగ జ్ఞానపాదము లను సాగ్ధిలక్ష్మిగుండుఁ జెప్పబడు వడధ్యములతోఁ గూడిన కర్మకర్తృమూర్తిఅమూర్తివిమలసాగాఖ్యములచేత, నినుతా = పొగడబడువాడా! త్రిగుణాతీతస్వభావ - త్రిగుణ = రజస్సత్త్వతమోగుణములకు, అతీత = విలక్షణమైన, స్వభావ = స్వరూపముగలవాడా! ధీనుతభావా - ధీ=విజ్ఞానులచేత, నుత=అగ్నింపడగిన, భావా = ప్రవర్తనలు గలవాడా

తా విషయేంద్రియములకు అధిదేవతారూపము లగు త్రిలోకము లనెడు ఇంద్రజాలమును కల్పించువాడా! సత్యమైన పరబ్రహ్మమును ప్రతిపాదించువాడా! ఋగ్వేదము మొదలయిన నాల్గువేదముల యొక్కయు కామికాది యరువదియేనిమిదియహదాగమములయొక్కయు అగ్రము లయిన యుపనిషత్తులచేత పొగడబడినవాడా! త్రిగుణములకంటె విలక్షణ మయిన స్వరూపము గలవాడా! నిజానులచేస్తోత్రము చేయఁదగిన ప్రవర్తన గలవాడా! ఓ సచ్చిదానందమూర్తి యని తాత్పర్యము (ఈ పద్యమునకు కడపటిపద్యముతో నన్వయము)

బ్రహ్మయొక్కముఖమునుండి నాల్గువేదములు యెల్లు పుట్టిసో ఆప్రకారముగానే ఈశ్వరుని యొక్క సద్యోజాత వామదేవ అమూర తత్పురుషము లను నాల్గుముఖమునుండి యిరువదియాగమములును, అయిదవది యగు ఈశానముఖమునం దుండి యేనిమిదియాగములును వచ్చెను

మాలిని. కలువచయవిరామా రీ ఖండితా శేష కామా

సులభసుఖవిచారా రీ సూరిచేతోవిహారా

విలయజననదూరా రీ విశ్వరూపావికారా

సలలితశుభకీర్తి రీ సచ్చిదానందమూర్తి.

౧౯౯

టీక కలువచయవిరామా—కలువ = పాపములయొక్క, చయ=గుంపును, విరామా = కలిపి
జేయువాడ! ఖండితాశేషకామా — ఖండిత=శ్రుంపబడిన, అశేషకామా=ఎల్లదోర్లులు గలవాడ!
సులభసుఖవిచారా — సులభ = అనాయాసముగ లభించిన, సుఖవిచారా = బ్రహ్మవిచారము గలవాడ!
సూరిచేతోవిహారా—సూరి = బ్రహ్మజేతలయొక్క, సూరిక=మనస్సునగు, విహారా= విహరించువాడ!
విలయజననదూరా—విలయ = నాశమునకు, జనన=పుట్టుకకు, దూరా=దీర్ఘమైనవాడ! విశ్వగుప్తప్రగ
స్వరూపుడా—లోకమయుడని అర్థాంతరము, అవికారా=వడ్డావవికారములు లేనివాడ! ఎరిగితిమిభ
క్తిరీ—సలలిత = రమ్యమైన, భుజి=మంగళకరమైన, కీరీ=యశస్సు గలవాడ! సచ్చిదానందమూర్తి=సత్య
జ్ఞానానందస్వరూపుడా!

పద్యలక్షణము|| నవమయ తయితంత్రే నాగవిశ్రాంతమై యు | త్యకుప సగుణమూర్తి క్యాక్వా ముగ
బయ్యె ధాత్రికా శా|| మాలినీవృత్తమునకు నవమయయగణములును తొమ్మిదవ మక్షరము యతియు
మండవలయు ననుట

తా పాపములయొక్క సమూహమును నాశనము చేయువాడ! ఖండింపబడిన సచ స్థకోరికలు
గలవాడ! అనాయాసముగ లభించిన బ్రహ్మవిచారము గలవాడ! బ్రహ్మజేతలయొక్క మనస్సుల
యందు విహరించువాడ! పుట్టుకయును నాశమును లేనివాడ! ప్రణవస్వరూపుడా! (లోక
మయుడా) వడ్డావవికారములు లేనివాడ! రమ్య మైనట్టిదియు మంగళకర మైనట్టిదియు నగు కీరీ
గలవాడ! ఓ త త్త్వజ్ఞానస్వరూపుడా యని తాత్పర్యము (కడపటిపద్యముతో నన్వయము)

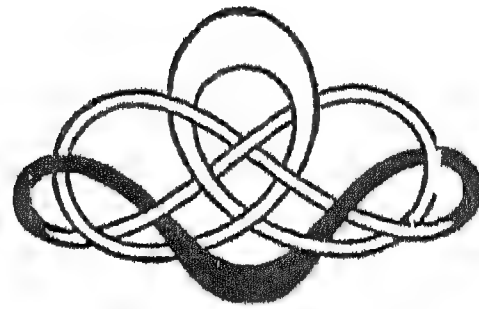
గద్య. ఇది శ్రీమన్నారాయణముహూదేవగురుగారాగల శ్రీవీక్షణంబు గురీకృష్ణవిజ
హృదయకమంకర్ణికాంతసగదగ్ని తాఖండసచ్చిదానందరసైరిస్సూక్తి మట్పుక్రసీతా
రామమూర్తి పరశురామపంతులలింగమూర్తి గురుమూర్తి ప్రణత జైన శ్రీసీతా
రామాంజనేయసంవాదం బను యోగశాస్త్రగ్రంథునందు దారక యోగానుభవవిచా
రం బనునది ప్రథమాశ్వాసము.

టీక. ఇది = ఈగ్రంథము, శ్రీమక్ర = అశీమ సంకదలు గల, నారాయణ = నారాయణ గురువు
యొక్క, మహాగవగురు = మహాగవగురువుయొక్క, కరుణ=కృపతోఁ గూడిన, కలగాక్షవీక్షణ=శ్రీగంధీ
మాపువీత, విమలీకృత = నిర్మలముగాఁ జేయఁబడిన, నిల=స్వకీకు మైన, హృదయకమం = మనఃపద్మము
యొక్క, కర్ణికాంబ = గుర్దుమీఁద, సందర్శిత = చూడఁబడిన, అఖండ = అభిన్నములైన, సచ్చిదానంద
కన = సత్యజ్ఞానానందములయొక్క, ఏక=ఏకీభావముచేత, స్ఫూర్తి=ప్రకాశించు మన్న, మట్పుక్ర=మూలా
ధారాది మట్పుక్రములనుండు, సీతా=గంగానూరు యైన సీతాజీవితో విహరించు గుర్తు, రామమూర్తి=
శ్రీరామరూపము గల, పరశురామపంతుల=పరశురామపంతులవా రనెడు గృహనామము గల, లింగమూర్తి
గురుమూర్తి = లింగమూర్తి గురుమూర్తి యను కవినీతి, ప్రణీతం బైన = రచియింపఁబడిన, శ్రీ=బ్రహ్మ
విద్యాస్వరూపి యైన, సీతా=మూలప్రకృతి యగు సీతాగోపయొక్కయు, రామ= పరబ్రహ్మ మైన గాగుని
యొక్కయు, ఆంజనేయ = ప్రత్యగత్వి యైన ఆ. 1 శీయునియొక్కయు, సంవాదము = పరమార్థప్రతి
పాదవిషయిక సంభాషణము, అను యోగశాస్త్రగ్రంథునందు = అనెను వేదాంతశాస్త్రజంగు, తారక
యోగ = ప్రణవానుసంధానముయొక్క, అనుభవస్వానుభూతియొక్క, విచారం బనునది= పరిశీలన మను
నది ప్రథమాశ్వాసము.

తా. ఈగ్రంథము అణిమాదులు సంపదలు గల నారాయణమహాదేవుల నెడు గురువులయొక్క శ్రేణిఁజేయఁబులచేత నిర్మలముగాఁ జేయఁబడిన స్వకీయమైన మనస్సునకు కమలములయొక్క గుద్దువీడ చూడఁబడిన సత్యజ్ఞానానందములయొక్క యేకీభావముచేత ప్రకాశించు గున్న మూలాధారాది మట్చక్రములయందు యోగమాయ యైన సీతాదేవితో విహరించు మన్న శ్రీరామరూపము గల పరమరాజపంతులవా రనెడు యింటిపేరు గల లింగమూర్తి గురుమూర్తి యనెడు కవీంద్రునిగోత్ర గదియింపఁబడిన మూలప్రకృతి యగు సీతాదేవియొక్కయు, పరబ్రహ్మమైన రామనియొక్కయు, ప్రత్యేకాత్మయయిన యాంజనేయనియొక్కయు పరమార్థప్రతిపాదకసాభాషణ ను నకు వేగానాథాస్త్రమునందు ప్రణవానుసంధానముయొక్క అనుభవవిచారం బను ప్రథమాశ్వాసము ముగిసె నని శాత్పర్ణము

మొదటియాశ్వాసము - సంపూర్ణము.

శ్రీ గ స్తు

శ్రీరామచంద్రహరి బ్రహ్మణే నమః

శ్రీ సీతారామాంజనేయసలహృదయశ్చ

ద్వి తీ యా శ్వా న ము
టి కా తా త్ప ర్యప్ర తి మా స హి త ము.

క శ్రీదత్తాత్రేయగురు, ప్రదుర్భూతాకగోక్షరపరమజ్ఞాన
శ్రీదైత మహాదేవ మ, మాదేవాచార్య వినమితామరవర్యా

టీక శ్రీ=బ్రహ్మవిగ్యాముక్తుఁడయిన, దత్తాత్రేయ = దత్తాత్రేయఁడనడు, గురు=ఆచార్యుని
వలన, ప్రాదర్భూత=పుట్టిన, అపగోక్ష=సాక్షాత్కార మయిన, పరమ=ఉత్తమ మైన, జ్ఞాన=బ్రహ్మజ్ఞాన
మనెను, శ్రీ=సంపదకు, ధీత=ప్రియుఁడా! భువోదేవ=సకలమునం దల్యోతముగ వెలుగు చున్నవాఁడా!
'దివక్రీడా విజిగీషా వ్యవహారి గ్యుతి స్తుతి మోద మద స్వప్నకాంతిః' వినమితామరవర్యా - విన
మిత = నమస్కరించు చున్న, అమరవర్యా = దేవతాశ్రేష్ఠులు గలవాఁడా! మహాదేవాచార్యా = మహా
దేవనామము గల మోగురుమూర్తి

తా. బ్రహ్మవిద్యతోఁ గూగుకొన్న దత్తాత్రేయఁడ నెడి యాచార్యునివలనఁ బుట్టిన దగు సాక్షా
త్కార మయిన బ్రహ్మజ్ఞాన మనడు సంపదకు ప్రియుఁడా! సకలమునందు విశేషముగాఁ ప్రకాశించు
చున్నవాఁడా! దేవతలచే నమస్కరింపఁబడువాఁడా! మహాదేవనామము గల మోగురుమూర్తి యని
తాత్పర్యము ఈ పద్యమునకు క్రిందివచనమునం దుండు 'అవధరింపుము' అనుపదమును క్రియగా నన్వ
యించుకొనవలయును.

వ. అవధరింపుము శ్రీమహాదేవుండు అమ్మహాదేవి కి ట్లనియె.

టీక అవధరింపుము = వినము, శ్రీమహాదేవుండు-శ్రీ = నిత్యవిభూతి గల, మహాదేవుండు=శివుఁగు,
అమ్మహాదేవికి = ఆ పార్వతీదేవికి, ఇట్లు = ఈ చెప్పఁబోవునట్లు, అనియెక = పలికెన

తా. (ఓగురుమూర్తి!) వినము. సాంబమూర్తి పార్వతీదేవికి యీ చెప్పఁబోవువిధమున పలికె
నని తాత్పర్యము.

క. శ్రీరాముఁడవుడు శ్రీసీతారామముఖంబుఁ జూచి ర తలయూచి మహా
కారుణ్యకటాక్షముచే, మారుతివరిసుతునిఁ గాంచి ర మందస్మతుఁడై.

సీతాదేవి

శ్రీరాములు

అంజనేయులు

టీక. ఆపుడు = అంజనేయుడు సీతాదేవికి మ్రొక్కి నిలిచియున్న సమయమంగు, శ్రీరాముడు = శ్రీరామమూర్తి, శ్రీ = లక్ష్మీస్వరూపురా లయిన, సీతారామ = సీతాదేవియొక్క, ముఖంబున్ = ముఖమున, చూచి = కాంచి, తలయూచి = శరణంపనముచేసి - అనగా శ్రీరాముడు తనకు నిత్యభక్తుడైన అంజనేయుని తారకయోగపరిపూర్ణునిగా జేసిన సీతాదేవి జూచి మిగుల నానందముచే దలయూచె ననుట మహాకారుణ్యమిక్కిలి యక్కటికము గల, కటాక్షమున్ = కడగంటచూపుచేత, మారుతవరసుతునిన్ = అంజనేయుని, కాంచి = చూచి, మందస్కినుడై = చిలునవ్వు గలవాడై.

తా అంజనేయుడు సీతాదేవికి మ్రొక్కి నిలు గున్న సమయంబున శ్రీరాముడు లక్ష్మీస్వరూపురా లయిన సీతాదేవియొక్క ముగమును జూచి తమకు నిత్యభక్తుడయిన యాంజనేయుని తారకయోగ పరిపూర్ణునిగా జేసెను గదా యని తలయూచి యానందించెను, మఱియు మిక్కిలి దయతో గుడిగ కడగంటచూపుచేత యాంజనేయుని జూచి చిలునవ్వు గలవాడాయ నని తాత్పర్యము.

తే. తెలిసి నయ్య సీతాదేవి ర దెలియఁ జెప్ప, గలితతారకయోగప్రకార మెల్ల నింక సిహ ముగరుణచే నెలుక పఱతు, సాంఖ్యయోగంబు వినుమాప్రసంగమనఘ.

టీక. అనఘ = అంజనేయ, సీతాదేవి = మైథిలి, తెలియఁజెప్పన్ = బోధింపగా, గలిత = ఒప్పిద వయిన, తారకయోగ = ప్రణవార్థానుసంధానముయొక్క, ప్రకారమెల్లన్ = స్వరూప మంతయును, తెలిసెనయ్య = అవగతమాయెను, (అనగా, 'హ్లో॥ అకారో వహ్ని రిత్యుక్తః ఉకార స్సూర్య ఉచ్యతే । మకార శ్చంద్ర ఇత్యుక్త ఏత త్తారకలక్షణమ్' తా బ్రహ్మప్రణవమందలి అకార ఉకార మకారములే అగ్నిసూర్యచంద్రులు గావున ఆ మండలత్రయమధ్యగతం బయి బలుగునది తారకము - అనగా ప్రణవము, ఆప్రణవార్థ మగు బ్రహ్మము నే నని అనుసంధానము చేయుటయే తారకయోగము, అది విరరముగా దెలిసినది గదా యనుట) ఇంకన్ = ఇంకమీద, నీపయిగరుణచేన్ = నీయందలి దయచేత,

సాంఖ్యయోగంబుకొ = జ్ఞానయోగమును, ఎలుకపఱుతుకొ = తెలిపెదను, ఆ ప్రసంగముకొ = ఆ యుప
సాహసమున, వినుము = ఆలకింపుము

తా ఇట్లు చూచి చిలునగవు గలవాడై, ఓ యాంజనేయా! ప్రణవార్థానుసంధానముయొక్క
స్వరూప మంతయు సీతాదేవివలన తెలిసెనుగదా, ఇంక నీయందలికరుణచేత జ్ఞానయోగమును తెలిపె
దను ఆకర్ణింపు మని తాత్పర్యము

వ. సాంఖ్యమనస్కంబు లుపనిషదర్థప్రతిపాదకంబు లందు దొలుత సాంఖ్యంబు
తేటపడ వివరించెద నిశ్చలచిత్తుండ నై విను మని యిట్లనియె. గి

టీక. సాంఖ్యమనస్కంబులు = సాంఖ్యయోగమును అమనస్కయోగమును - అనగా సంఖ్య
యే సాంఖ్యము, సంఖ్య యనగా లెక్క - అనగా జ్ఞానేంద్రియకర్మేంద్రియప్రాణవిషయపంచకము
లును అంతఃకరణచక్రువ్యయమును అనెగు చతుర్వింశతితత్త్వములును ప్రకృతి యనియును, పంచవింశతి
తత్త్వాత్మకుండు జీవుఁ డనియును షడ్వింశతితత్త్వాత్మకుండు యాత్మరుఁ డనియును, ఈ గీవేశ్వరసమ్మే
శనమే సప్తవింశతితత్త్వాత్మక పరబ్రహ్మ మనియును, ఆ పరబ్రహ్మమే నీ నని యివిధముగ అనుసంధా
నముచేయుటయే సాంఖ్యయోగము, అమనస్క మనగా మనోలయము, అది స్వరూపలయ మనియు,
అదాపలయ మనియు ద్వివిధము, అంగు స్వరూపలయము శివశక్తిదళయందును, అదాపలయము విదేహ
ముక్తిదళయందును అగును అవి రెండును, ఉపనిషదర్థప్రతిపాదకంబులు - ఉపనిషదర్థ = వేదాంత
తాత్పర్య మగు పరబ్రహ్మమును, ప్రతిపాదకంబులు = నిరూపించినవి, దొలుతకొ = మొదట, సాం
ఖ్యంబు = జ్ఞానయోగము, తేటపడకొ = విశద మగునట్లు, వివరించెదకొ = చెప్పెదను, నిశ్చలచిత్తుం
డనై = స్థిరబుద్ధి గలవాడనై, వినుము = ఆలకింపు మని, ఇట్లనియెకొ = వ్యక్తమాణప్రకారము గాఁ
జెప్ప నారంభించెను

తా ఇరువదియైదుతత్త్వములతోఁ గూడినవాఁడు జీవుఁ డనియు, ఇరువదియైదుతత్త్వములతోఁ
గూడినవాఁడు ఈశ్వరుఁ డనియు, ఈ గీవేశ్వరసమ్మేశనమే ఇరువదితత్త్వములతోఁ గూడిన పరబ్రహ్మ
మనియు, ఆ పరబ్రహ్మమే నీ నని యనుసంధానము చేయుట సాంఖ్య మనఁబడును స్వరూపరూపలయ
విశిష్ట మగు మనోలయము అమనస్క మనఁబడును, అట్టి సాంఖ్య అమనస్కయోగములు రెండును
వేదాంతతాత్పర్య మగు పరబ్రహ్మమును నిరూపించునవి, వాటిలో మొదటిది యగు సాంఖ్యము (జ్ఞాన
యోగము)ను చెప్పెదను స్థిరబుద్ధి గలవాడనై విను మని యిట్లు చెప్ప నారంభించె నని తాత్పర్యము

ప ర బ్ర హ్మ స్వ రూ ప ని ర్ణ య ము.

నీ. ఏకమై పరమై విశోకమై సత్య మ, లోకమై వ్యావకారలోక మగుచు
జ్ఞానమై జగదధిస్థానమై ముక్తిని, దానమై మాయావిరహీన మగుచు
నందమై కేవలారనందమై సంతతా, స్పృహమై శ్రుతివద్భూతండు మగుచు
సారమై చిదచిదాకారమై యతినిర్వి, కారమై విగతసంసార మగుచు

నే. బలుఁగు మెలనులకలకలు ర గలుగుకొనుచు

మెలఁగుప్రకృతిని దగులక ర మిగిలి వెలుఁగు

వెలుఁగు వెలుఁగంగ జేయుచు ర గలయ వెలుఁగు

బరమపరిపూర్ణవిర్గుణ బ్రహ్మ మనఘ.

౬

టీక అనఘ = అంజనేయా, పరమపరిపూర్ణవిర్గుణగ్రహము - ఎగును సహస్రార్థ ప్రజ్ఞ మయిన పరిపూర్ణ = అఖండ మయిన, నిర్గుణ = త్రిగుణరహిత మయిన, గ్రహము = పగమార్కు, ఏకము = సజా తీయ విజాతీయ స్వగత భేదములు లేనిదై, పరమై = ప్రకృతికంటే జేతై, విశోకమై = గుఱుము లేనిదై,

న వ వి థ ప్ర పంచ లక్షణము

సత్యము = ఎల్లప్పుడుండునదియై, అలోకమై = నిష్ప్రపంచమై - అనఁగా న గ్గ హుక్కు క్రియ జాత్య జ్ఞాన జ్ఞేయ ద్రవ్య దర్శన దృశ్యముల నెఱుఁగ బాహ్యభ్యంతరమధ్యత్రిపుటులు లేనిదియై, వీనికి నవవిధ ప్రపంచ మని పేళ్ళు గలవు (బాహ్యభ్యంతరమున-ప్రాణపంచకము, జ్ఞానేంద్రియములు, న గ్గలంద్రియములు, భూతపంచకము, అంతఃకరణ చతుష్టయము, స్థూలశరీరము, త్రివిధకర్మములు, అనన్తాత్రియము వీనికి కారణ మగు అజ్ఞానమునుగూడి నవవిధప్రపంచ మనబడును) వ్యాపకాలోకమగుచును - వ్యాపక = అంతట నిండిన, అలోక మగుచుకొనేజన్ము గలదై, ||ని|| 'అలోకా దర్శనో వ్యాప్తిః' అని అ పదము, జ్ఞానమై = తత్త్వజ్ఞానస్వరూపమై, జగదధిష్ఠానమై = చతుర్దశలోకముల యుత్పత్తిస్థితిలయములకు స్థానభూతమై, ముక్తినిదానమై = మోక్షమునకు ఆదికారణమై, మాయావహిన మగుచును = కలహాసాధియైన మాయ లేని వగుచు, అందమై = రమ్యమై, కేవల = ముఖ్య మయిన, అనంగమై = నిరతిశయముఖస్వరూపమై, సంతత = ఎల్లప్పుడు, అస్పృశ్యమై = కదలనిదై, శ్రుతిపద్మగంగమగుచును - శ్రుతి = వేద మనెడు, పద్మ = కమలమునకు, కందిమగుచుకొనుచును - మూలమై, సారమై = స్థూలశబ్దమై, విదదిగాకాగమై = జ్ఞాన జ్ఞానస్వరూపమై, అతినిర్వికారమై = సర్వవికారరూపమై, నిగతి = పోయిన, నిరసాగమగుచుకొనుచును - మమత గలదై, జిహ్వా = నూత్నము లయిన - అనఁగా తెలియ నలవిగాని, మలముల = పేసకువలుగల, కలుకలు = వికారములు, కలుగుకొనుచుకొనుచు = కలవై, మెలఁగు = వ్యాపించునట్టి, ప్రకృతిక = అవ్యక్త మును, తగులక = అంటక, మిగిలి = మీటి, వెలుఁగు = తేజరిల్లడి, వెలుఁగుకొనుచు = చిచ్చికిని, వెలుఁ గంగఁజేయుచుకొను = ప్రకాశింపఁజేయుచు, కలయవెలుఁగుకొను = సంపూర్ణముగా ప్రకాశించును

తా అంజనేయా! శ్రేష్ఠ మయినట్టిదియు అఖండ మైనట్టిదియు త్రిగుణరహిత మైనట్టిదియు నగు బరబ్రహ్మము సజాతీయ విజాతీయ స్వగత భేదములు లేనిదై ప్రకృతికంటే జేతై గుఱుము లేనిదై ఎల్లప్పుడుండునదై నిష్ప్రపంచమై (బాహ్యభ్యంతరమధ్యత్రిపుటులు లేనిదై) అంతట నిండిన తేజన్ము గలదై చతుర్దశలోకముల యుత్పత్తిస్థితిలయములకు కారణభూతమై మోక్షమునకు ఆదికారణమై కారణోపాధి యయిన మాయ లేనిదై రమ్యమై ముఖ్య మయిన నిరతిశయముఖస్వరూపమై ఎల్లప్పుడు కదలనిదై వేద మనెడు కమలమునకు మూలమై సారమై జ్ఞానాజ్ఞానస్వరూపమై యట్టి వికారములును లేనిదై మమత లేనిదై తెలియుటకు వీలు లేని పేసకువలు (అల్లికలు) గల వికారములు కలగి నున్న వ్యాపించి యుండెడి అవ్యక్తము నంటక మీటి ప్రకాశించునట్టి చిత్తుయొక్క శక్తిని ప్రకాశింపఁ జేయుచు తానును ప్రకాశించు నని తాత్పర్యము

క. నిష్కాగణము నిరీహము, నిష్కంపము నిష్కర్మము నీ నిష్కర్మము

నిష్కళము నిష్కళంకము, నైష్కర్మ్యప్రాప్త్యనిర్గుణబ్రహ్మ యగును

౭

టీక. వైష్ణవ్య = నిష్కామశాశ్వత్యచేత, ప్రాప్య = పొందడగిన, నిర్గుణ = త్రిగుణా
తీత మయిన, బ్రహ్మము = పరమాత్మ, నిష్కారణము = హేతువు లేనిది - అనగా గనకు వేరొకటి
దండలు లేని దనుట నిరీహము = మనస్సు లేకుండు నొక్కట లేనిది, నిష్కంపము = హ్రాసము లేకుండున

అణ నాది శ్రీ ము ల ని వే చ న ము

కదలనిది, నిష్క్రియంబు = కర్మక్రియములు లేకుండు క్రియ లేనిది, నిష్కల్యమను = అణ
కార్మికమాయామలములు లేనిది - అనగా బ్రహ్మము వెలుగునొంది ఆనందము, స్థావరసంచలము
ప్రపంచోత్పత్తిస్థితిలయములకు కారణ మయినది మాత్ర, పుణ్యపాపములుగూడ ద్వంద్వరూప మయి
యుండునది కార్మికము, నిష్కళిము = కళాతీతమైనది, నిష్కళంకము = ప్రతిగతిని పోనది,
అగుణ = జేను

తా ఫలాపేక్ష లేని కర్మనిష్ఠుడు పొందడగినయు త్రిగుణాగత మయినదియు కను పరబ్రహ్మ
మునకు కారణము లేకు, (తనఫట్టుకు హేతువు లేకు) దీనిని మనస్సు లేకుండునొకరికంటె లేవు, ప్రాప్యము
లేనందున కదలలేకను, కర్మక్రియములు లేనందున ఆ మా యింద్రియాశ్రయములకు వ్యాపారములు లేవు,
మఱియు నీపరబ్రహ్మము అణన కార్మిక మాయామలములు లేనిదియు కళాతీత మయినదియు ప్రకృతిగూ
రమైనదియు నై యున్నది

క. హానాదానవిహీన, జ్ఞానాజ్ఞానాభిగతై రసత్త్వానన

జ్ఞాన ప్రధాన తజ్జని, దాసాధిస్థాన మాధిధాన మదీనా

౮

టీక. అదీనా = దైవము లేని యాంబనేయా, అసాధానము = అపరోక్షజ్ఞాననిత్యమైన యాపర
తత్త్వము, హానా = ఇచ్చుటయు, అగాన = ఇయ్యోపోవుటయు, విహీన = లేనిదియు, 'జ్ఞా' నాదర్శ
కస్య చిత్పాపం నశవ ముకృతం విభుః' అనటచేత ఒకని ముకృతగుమ్మతముల గ్రహించుటయు తత్సల
ముల నిచ్చుటయు లే దని భావము, జ్ఞానాజ్ఞాన = ఎఱుక మటపులకంటె, అతిరిక్తి = జేసినదియు, సత్య =
త్రికాలాబాధ్యమును, అగంగ = ముఖమును, జ్ఞాన = తిలవియు స్వరూపముగాఁ గలదియు, ప్రధాన =
అవ్యక్తనామకప్రకృతిని, తజ్జ = ఆ ప్రకృతివలన బుట్టిన మహదహంకారాది సప్తావరణములకును, నిదాన =
ఆదికారణ మైన చిచ్ఛక్తికి, ఆధిస్థానము = ఆశ్రయ మయినదియు - అనగా గన కభిముఖమై తన్నెఱి
గించుటకు తనయందు జనించిన తెలివిని ముందు నేయుటకు గీతమై యుండునది అవ్యక్తము, అది హీనం
కురరూపముగా నుండక వుట్టుటయే మహత్తత్త్వము, అందుగయు బయలుపడుటయే అహంకారము, అది
కాభోపకాఖిలుగా ప్రబలుటయే పంచదాస్మాత్రము, అది పల్లవపత్రకోరకమనుమళిలాలసహితమై
కృత్వరూపముగ నుండుటయే జగము, ఇంతకు ఆదికారణ మయిన చిచ్ఛక్తికి ఆధిస్థానమై పరమాత్మ
వెలుగు నని భావము.

తా దైవము లేని యాంబనేయా! అపరోక్షజ్ఞాననిత్యమైన యాపరతత్త్వము
యిచ్చుట ఇయ్యోకపోవుట అనునవి లేనిదియును, (అనగా పుణ్యపాపములకు గ్రహించుటయు, అట్టి పుణ్య
పాపములకుఁ గగినఫలము గిమ్మటయు ననునివి లేనిదియు) ఎఱుక మటపులకంటె జేసినదియును, త్రికాల
ములచే బాధింపబడనిదియును, ముఖమును జ్ఞానమును స్వరూపముగాఁ గలదియును, అవ్యక్త మను పేరు
గల ప్రకృతిని ఆ ప్రకృతివల్ల బుట్టిన మహదహంకారాది సప్తావరణములకును కారణ మయిన జ్ఞానశక్తికి
ఆశ్రయమైనదియును నై యున్న దని తాత్పర్యము

క. ప్రస్థానత్రయవేద్యుఁడ, వస్థాత్రయసాక్షి సర్వవస్తుస్తోమాం
తస్థుం డస్థిరవిశ్వభ, వస్థిత్యంతాదిమూర్తి ర్ వాయుకుమారా.

టీక వాయుకుమారా = అంజనేయా, ప్రస్థానత్రయవేద్యుఁడు—ప్రస్థానత్రయ = ఉపనిషద్భాష్య గీతాభాష్యనూత్రభాష్యములచేత, వేద్యుఁడు = ఎఱుఁగఁదగినవాఁడును— లేక ఆకార వుకార మకారము లనెడు త్రిస్థానములుగల ప్రణవముచేత యెఱుఁగఁదగినవాఁడు, 'శ్లో॥ అష్టాంగం చతుష్పదం త్రిస్థానం పంచ దైవతమ్ । ఓమిత్యేవం న జానాతి బ్రాహ్మణో న భవేత్సహి' అని బ్రహ్మప్రణవార్థప్రకాశికయందు, అవస్థాత్రయసాక్షి—అవస్థాత్రయ = బాగ్రత్స్వప్న సుషుప్త్యవస్థలకు, సాక్షి = ద్రష్టయును, సర్వవస్తుస్తోమాం తస్థుండు—సర్వ = సమస్తములైన, వస్తు = చేతనాచేతనగూఢపదార్థములయొక్క, స్తోమ = సమూహములయొక్క, అంతిస్థుండు = లోపల నుండువాఁడును, అస్థిర = కాశ్యతములు కాని, గత్వ = గోకములయొక్క, భవ = ఉత్పత్తికిని, స్థితి = ఉనికికిని, అంత = లయమునకును, అదిమూర్తి = కారణస్వరూపుఁడును పై పద్యముతో నన్వయము

తా ఓ యాంజనేయా । ప్రస్థానత్రయముచే దెలియఁదగినవాఁడును, (ఉపనిషద్భాష్య గీతాభాష్య నూత్రభాష్యములచే దెలియఁదగినవాఁడు, లేక ఆకార ఉకార మకారము లనెడు త్రిస్థానములుగల ప్రణవముచేత యెఱుఁగఁదగినవాఁడు) బాగ్రత్స్వప్న సుషుప్త్యవస్థలను చూచువాఁడును, సమస్తమయిన వస్తుసమూహములయొక్క లోపల నుండువాఁడును, అకాశ్యతము లయిన గోకములయొక్క పుట్టుకకును వునికికిని నాశమునకును కారణ స్వరూపుఁడును నైన పరమాత్మయని శాత్పర్థము.

పంచచామరము ఇలాజలానలానిలాంబరేందుభానునుండగా

జ్వలాలాఖిలావిలామలాత్తరజాలకాంతరస్థచం

చలాచలావిలాసశూన్యనంతతాపరోక్షచి

త్కళాకలాపలాలితప్రకాశకుం డతల డగున్.

౧౦

టీక అతండు = ఆ పరబ్రహ్మము, ఇలా = భూమి, జల = ఉదకము, అగల = అగ్ని, అనిల = గాలి, అంబర = ఆకాశము, ఇందు = చంద్రుఁడు, భాను = సూర్యుఁడనెడు, నందల = ఈ సప్తనందలములును, ఉజ్వల = వెలుగు చున్న, అఖిల = సమస్తమైన, అవిల = కలుషభీవులగుండు, ఆరుల = నిర్మలభీవులయందుండెడు—అనఁగా పాపులైన గృక్షక్రిమి జలవర పశు పక్షి సమగమును, పుణ్యులయిన బ్రహ్మదేవతలయందును, మిశ్రులైన మనుష్యులయందును నుండెడు, ఆత్మ=అంతర్భావియును— అనఁగా 'శ్లో॥ ద్వయ మష్టం ద్వయం శీతం ఆసుష్ణ శీలద్వయమ్ । ద్వయ మస్పర్శవం చైవ సాంకు న క్షిప్రమూర్తయః' తా సూర్యాగ్నలు జలచంద్రులు పృథివివాయువులు ఆకాశాత్మలు యివి శివాచ్ఛముర్తులు ఇవియనెడు, జాలక = సోరణగండ్లయొక్క, అంతరస్థ = లోపల నున్నట్టి, అంబర = కదలెడు, అవల = కదలని, అవిలాస = క్రియలయొక్క, ॥ని॥ 'వీలావిలాసః క్రయయోః' అని అనుగము. శూన్య = లేనిదై, సంతత = ఎప్పుడు, అపరోక్షచిత్ = అపరోక్షభావముయొక్క, కళా = చిత్రశలయొక్క, కలాప = సమూహమును, ॥ని॥ 'కలాపో భూవణే బర్హే తూజీవే సంపా తేపిద' అని అనుగము, లాలిత = ఒప్పదమగునట్లు, ప్రకాశకుండు = వెలిగించువాఁడు, అగుక్ష = అవును—అనఁగా పరబ్రహ్మము జ్ఞానాతీతమయిన దని భావము 'శ్లో॥ వాచాతీతం మనోతీత భావాతీతం చ తత్పదమ్ । జ్ఞానాతీతం నిరంజన్యం కళాయాం సూక్ష్మభావయేత్' అని చెప్పఁబడినది

శబ్దలక్షణము॥ జరల్లగట్టగంటుగూడి సన్నతి న్రదింపఁగా । బరాజితారి ధీరవీర పంచచామరం
బగున్. తా॥ పంచచామరమునకు గర జర జగణములును ఒక్కగురువును పదియనాత్మగముగ యతి యును
మండవలయు ననుట

తా అట్టి పరబ్రహ్మము భూమి ఉదకము అగ్ని గాలి ఆకాశము చంద్రుఁడు సూర్యుఁడు అను
నీ సప్తచండలములయందు ప్రకాశించుచున్న పాపులయిన పురుగులు వృక్షములు మొదలగువానియందును,
పుణ్యులైన బ్రహ్మ మొదలగుదేవతలయందును, మిశ్రులైన మనుష్యులయంగును నుండెను అంతర్యామి
యున, బాలకములయొక్క (గవా యములు) లోపల నున్నట్టి కదలునదియు కదలనిదియు నైన క్రియ లేని
దియు, అపరోక్షజ్ఞానముయొక్కచిత్త శ సమాహమును ప్రకాశించునదియును నై యున్న దని తాత్ప

క ఆద్యుం డపరిచ్ఛేద్యుఁ డ,విద్యాధ్వాంతగ్యమణిసురవిద్యాసద్యో

వేద్యుఁడు గర్కశతర్కా, భేద్యుం డనవద్యుఁ డగు నభేదాత్ముఁ డబా

౧౧

టీక అబా = ఉత్పత్తిలేని యాంజనేయా, ఆద్యుండు = సృష్టిస్థితిసంహారతిరోధానానుగ్రహము
లనెడు పంచకృత్యములకు కారణుండును-అనఁగా బ్రహ్మ విష్ణు రుద్ర మహేశ్వర సదాశివు లనెడు
పంచకర్తల కతీతుఁడనుట అపరిచ్ఛేద్యుఁడు=దేశ కాలవస్తుపరిచ్ఛేదకూన్యఁడు, అవిద్యాధ్వాంతగ్యమణి-
అవిద్యా = అజ్ఞాన మనెడు, ధ్వాంత = చీకటికి, గ్యమణి = సూర్యుఁడును - అనఁగా అజ్ఞానసాశకుం
డనుట, మవిద్యాసద్యోవేగ్యుఁడ-మవిద్యా = ఉత్తమ మగు బ్రహ్మజ్ఞానముచేత, సద్యః = తక్షణమే,
వేద్యుఁడు = ఎఱుఁగఁదగినవాఁడును- అనఁగా బ్రహ్మజ్ఞానముచేతనే తెలియఁదగినవాఁడనుట, గర్కశ
తర్కాభేద్యుండు-గర్కశ = కరిఁ మైన, తర్క = తర్కశ శ్రుముచేత, అభేద్యుండు = భేదింపఁగాని
వాఁడును - అనఁగా తర్కము ప్రత్యక్షానుమానోపమానశబ్దము లనెడు చతుర్విధప్రమాణములు గలది,
పరబ్రహ్మము ప్రమాణాతీతుండు గనుక తర్కశాశ్రుముచేతఁ దెలియఁదగనివాఁడనుట, అనవద్యుఁడు =
నిరుపాధికుఁడును - అఁగా స్థూలసూక్ష్మకాకణోపాధులు లేనివాఁడనుట, అభేదాత్ముఁడు-అభేద =
విభాగింపఁగూడని, ఆత్ముఁడు = స్వరూపము గలవాఁడును-అనఁగా అఖండస్వరూపుఁడనుట, అగుక =
అవును.

తా. ఉత్పత్తి లేని యాంజనేయా! పరబ్రహ్మ మెట్టిదో నింకను వివరించెదను వినుము పర
బ్రహ్మము సృష్టి స్థితి సంహార తిరోధా నానుగ్రహము లనెడు పంచకృత్యములకు కారణుండును, (బ్రహ్మ
రుద్ర విష్ణు మహేశ్వర సదాశివు లనెడు పంచకర్తల కతీతుఁడును) దేశము, కాలము, వస్తువు వీటిచేత
వేఱుఁబడనివాఁడును, చీకటికి సూర్యునివలె అజ్ఞానమునకు సాశకుఁడును, ఉత్తమ మగు బ్రహ్మ
జ్ఞానముచేతఁ దెలియఁదగినవాఁడును, తర్కశాశ్రుమందలి ప్రత్యక్షాదిప్రమాణములచేతఁ దెలియఁదగని
వాఁడును, స్థూలసూక్ష్మకాకణోపాధులు లేనివాఁడును, విభాగింపఁగూడనిస్వరూపము గలవాఁడును నై
యున్నాడని తాత్పర్యము.

క. భూతానుభూతమిథ్యా, భూతద్వైతమయపంచరభూతోత్థజగ

జ్ఞాతానున్యతాజా,ద్వైతాత్ముఁ డతండు వాయుతనయ మహాత్మా.

౧౨

టీక. మహాత్మా-మహత్ = శ్రేష్ఠ మైన, ఆత్మా = బుద్ధి గల, వాయుతనయ = ఆంజనేయా,
అతండు = ఆ పరబ్రహ్మము, భూత = చందువిధములైన స్థావరజంగమప్రాణులను, అన సూత = పొంది
యున్నట్టి, మిథ్యా = నావరూపముగాఁ దోచుచున్న ప్రకృతివలన, భూత = పుట్టిన, ద్వైతమయ = పంచ

కృత అపంచీకృతము లని రెండువిధము లయిన, పంచభూత = భూజలాగ్ని వాయుగగనములవలన, ఉత్థ = పుట్టిన, జగత్ = జననలయములుగల లోకములయొక్క, జాత = సమూహమందు, అనుగూత = కూడిన వాడై- అనఁగా 'శ్లో॥ అస్తిభాతి ప్రియం రూపం సామచే త్యంతుపంచగ మ్ । ఆగ్ర్యశ్రయం గ్రహ్యరూపం జగద్రూపం తతో ద్వయమ్' అనుటవలన సామరూపాత్మకప్రకృతిజన్యము లయిన పంచభూతమయప్రపంచ మందు అస్తి భాతి ప్రియరూపపరబ్రహ్మము చేరియుండియును సకలమునంగు నూడి వానివిక రములనంటుని మింటివలె నిర్వికారమై విలక్షణమై అసంగమై కలుగు మున్న దని భావము అని = ఉత్పత్తిలేని, అద్వైత = తనకంటె రెండవదిలేని, ఆత్మగు = రూపము గలవాఁడు అగును, ॥ని॥ 'ముత్త్యౌ దావృతే భూతం ప్రాణ్యతీతే సమే త్రిమి' అని అవరము, "సూతో గేవలకే వ్రంసి బ్రహ్మ ప్రాప్తేన కల్పితే" అని శేష "భూతం జ్ఞాదౌ పికాచాదౌ న్యాయే సత్యోపమానయోః॥ భూతో గేవలకే గ్రాప్తీ తథా వ్యక్తే విధేయవత్" అని విశ్వప్ర "ఉత్పన్నభూతయో ర్జాతం బృందజాత్యో ఘనద్వయోః" అని రత్నమాల ॥వృ॥ భూయతే భవతీతచ భూతం భూప్రాప్తాద భూసత్తాయాం- పొందఁగడియున్న గి కలుగునదియును గనుక భూతము

తా బుద్ధిమంతుడ వయిన యో యాంజనేయా ! మఱియు సా పరబ్రహ్మము స్థావరజంగమ ప్రాణులను పొంది యున్నట్టి సామరూపముగఁ దోచుచున్న ప్రకృతివలనఁ బుట్టిన పుట్టికయు సాశ మును గలిగి లోకముయొక్క సమూహముతోఁ గూడినవాఁడును పుట్టుక లేనివాఁడును తనకంటె రెండవది యగు రూపము లేనివాఁడును నై యున్నాఁ డని తాత్పర్యము.

భా వా భా వ ప దార్థ నిర్ణ య ము.

క. భావాభావమయావి, ర్భావతిరోభావరహితభావుం డన్యా

భావస్యభావుఁ డతులవి, భావసూపావకనుధాంశుభాప్రదుఁ డరయన్. ౧౩

టీక. అరయన్ = విమర్శింపఁగా, భావ = ద్రవ్యాదిభావములయొక్కఁడు, అభావ = ప్రాగ భావాద్యభావములయొక్కయు, మయ = స్వరూప మైన, ఆవిర్భావ = పదార్థోత్పత్తియు, తిరోభావ = పదార్థసాశనమును, రహిత = లేని, భావుండు = స్వరూపము గలవాఁడు - అనఁగా పదార్థము, భావ మని అభావ మని ద్వివిధము ద్రవ్యగుణకర్మసామాన్యవి శేషసమవాయము లని అభావ మూగువిధములు. అందు ద్రవ్యము- పృథివ్య ప్లేజో వాయ్వాకాశకాలాదిగాఢ్యమనన్గు లని తొమ్మిదివిధములు గుణము- రూప రస గంధ స్పర్శ సంఖ్యాపరిమాణ పృథక్త్వసంయోగ విభాగ పర త్యాపరత్వ గురుత్వ ద్రవత్వ స్నేహ శబ్ద బుద్ధి సుఖదుః ఖేచ్ఛా ద్వేష ప్రయత్న ధర్మాధర్మసంస్కారము లని యిరువదిసాలుగువిధ ములు కర్మము-ఉష్ణే ప శాతేష శాకుంచన ప్రసారణ గమనము లని యైదువిధములు. సామాన్యము- పరము అపరము అని ద్వివిధము విశేషము-నిత్యద్రవ్యవృత్తులచే ననంతము సమవాయము- అవయ వావయవగుణగుణ క్రియాక్రియ వన్నిత్య ద్రవ్యవిశేష సంసర్గరూపము ప్రాగ భావ ప్రధ్వంసాభావ ఆత్మ్యం తాభావ అన్యోన్యాభావము లని అభావము సాలుగువిధములు అంగు, ప్రాగ భావ ముత్పత్తి లేక సాశము మాత్రము గలది, ఇది పదార్థోత్పత్తికి ముందే యుండునది. ప్రధ్వంసాభావ ముత్పత్తి గలిగి సాశనము లేనిది, ఇది పదార్థము నశించిఁ పిదపఁ గలుగునది. త్రైకాలికము లత్యంతాభా వాన్యోన్యాభావములు - అనఁగా ఇట్టి భావాభావములు లేనివాఁ డనుట వీని విషయములు ఆతిభావాలకిములు గావున నింగు వ్రాసఁ బడవు ఇది నైయాయిక వతసిద్ధాంతము మఱియు భావ మనఁగా దేశకాలవస్తుపరిచ్ఛేదకూన్య మగు సత్ప దార్థము, అభావమనఁగా త్రిపరిచ్ఛేదరూప మగు అసత్పదార్థము, ఈ ద్వివిధస్వరూపములయొక్కవుత్పత్తి

నాశములు లేని స్వభావము గలవాఁడు - అనఁగా సదసద్విలక్షణుఁడని వేదాంతసిద్ధాంతము అన్వాయమున
స్వభావుఁడు = తన కితరము లేమియు నైదుముగాఁ గలవాఁడు - స్వజాతీయ విజాతీయ స్వగత భేదకూన్యఁ
డనుట, అతుల = సరిలేని, విభావము = నూర్వ్యుఁడును, పావక = అగ్నికిని, మధాంతు = చంద్రునకును,
భా = కాంతులను, ప్రగుండు = ఇచ్చువాఁడు.

తా ఓ అంజనేయా ! విచారిందిమాడఁగా యీ పరమాత్మ గతకాలవస్తుపరిచ్ఛేదకూన్య మగు
సత్పదార్థముయొక్కయు పరిచ్ఛేద మగు అస్పదార్థముయొక్కయు రాగవిధములగున స్వరూపముల
యొక్కపుట్టుక నాశము లేని స్వభావము గలవాఁడును, (అనఁగా సదసద్విలక్షణుఁడును) తనకంటె
నితరము లేనివాఁడయ్యు జగము గలవాఁడును, స్వజాతీయ విజాతీయ స్వగత ముండును, నూర్వ్యున
కును యగ్నికిని చంద్రునకును కాంతులను ఇచ్చువాఁడును నై యున్నాఁడని తాత్పర్యము

క. ఆప్తసుషుప్తవిలుప్తా, లిప్తవ్యాప్తప్రదీప్తలింగరహితసం

ప్రాప్తప్రాప్తవిహీన, జ్ఞప్తియై సర్వప్రపంచసాక్షి మహాత్మా.

౧౪

టీక మహాత్మా = మహానుభావా, ఆ ప = ప్రాప్త మైన, సుషుప్తి = అవ్యక్తనామకసుషుప్తి
యందు, అవిలుప్త = నశింపనట్టి, అలిప్త = ఆ సుషుప్తిలోఁ గలయనట్టి, వ్యాప్త = వ్యాపకముచేత, ప్రదీప్త =
మిక్కిలి ప్రకాశించుచున్నట్టి, లింగరహిత = అంతఃకరణవృత్తిరహిత మైన తెలివియొక్క, సంప్రాప్త =
పొందుటయు, అప్రాప్త = పొందమియు, విహీన = లేనిజ్ఞప్తియై, అపరోక్ష = జ్ఞానమే, సర్వప్రపంచసాక్షి =
సర్వలోకద్రవ్య. “శ్రు|| ప్రజ్ఞానం బ్రహ్మ, విజ్ఞానం బ్రహ్మైతి వ్యభాచాత్” అని యుపనిషత్తు

తా కుండలొనిజలమే కుండవెలుపలిచెమ్మ యైనట్లు జగన్ని గాఢానునకు బీజరూప మగు
అవ్యక్తనామప్రకృతిరూపసుషుప్తయంగు లినింపక ఆ సుషుప్తి నంటక సర్వవ్యాపకమై వెలుఁగు అహం
భావము లేని యటుకను పొందుట పొందకపోవుట యనునవి లేని ప్రజ్ఞానమే సమస్తలోకద్రవ్య యని తా.

ఈ పద్యమున కర్థాంతరము - ఆప్త = లభ్యమైన, సుషుప్తి = కారణకరీరావస్థయంగు, అవిలుప్త =
క్షీణింపనిదై, అలిప్త = ఆసుషుప్తిలోఁ గలయనిదై, వ్యాప్తప్రదీప్తలింగరహిత = అంతట నిండి వెలిఁ గను
నూత్ముకరీరావస్థ యగు స్వప్నము లేనిదై, సంప్రాప్తప్రాప్తవిహీనజ్ఞప్తియే = ఆ సుషుప్తి స్వప్నావస్థలు
ప్రాప్తించుట ప్రాప్తంపకపోవుటలు గల స్థూలదేహావస్థ యగు జాగ్రత్తియు లేని అపరోక్షజ్ఞానమే సర్వ
ప్రపంచసాక్షి యని అర్థాంతరము. (అనఁగా సమస్తవ్యవస్థాత్మకకరీ గావస్థాభిమా నేశ్వరజీవత్రియనిలక్షణ
మైన ప్రజ్ఞానమే సర్వలోకసాక్షి యని భావము)

అర్థాంతరతాత్పర్యము - కారణకరీరావస్థయంగు క్షీణింపనిదియు, ఆసుషుప్తిలోఁ జీగనిదియు,
అంతటను నిండి ప్రకాశించెడు నూత్ముకరీరావస్థ యగు స్వప్నము లేనిదియు, ఆ సుషుప్తి స్వప్నావస్థలు
ప్రాప్తించుట ప్రాప్తంపకపోవుటలు గల స్థూలదేహావస్థ యగు జాగ్రత్తియు లేని అపరోక్షజ్ఞానమే సర్వ
ప్రపంచసాక్షి యని తాత్పర్యము

క. వ్యక్తం బవ్యక్తాది, వ్యక్తావ్యక్తాతిరిక్తీ మగు బ్రహ్మము గా

బ్రాక్తనుక్మత భాక్తనుయతి, భోక్తను సతతంబు సాక్షిరపోలికఁ జూచున్.

౧౫

టీక అవ్యక్తాది = అవ్యక్తనామప్రకృతియే మొగలుగాఁగల, వ్యక్త = నుట్టుము లైన, అవ్యక్త =
అనుట్టుము లైన - అనఁగా వ్యక్తి సమస్తీరూప జీవేశ్వరులయంగు కార్యకారణరూపములచే వెలిఁ గను
అవ్యక్తమువలన క్రమముగా పుట్టిన మహాదాది సప్తావస్థానులకంటె, అతిరిక్తము = విలక్షణము, అగు

బ్రహ్మము = ఐనపరమాత్మ, వ్యక్తంబు = జ్ఞానగమ్యము, తేజ = అబ్రహ్మము, స్రా = తొట్టి, తను = శరీర మందు, కృత = చేయబడినదానిని - అనగా సంచితప్రార్థమును, భాక్ = పొందదగిన, తను = వర్తమానశరీర ముతో, యు = కూడిన, భోక్తను = జీవుని, సతతంబు = ఎల్లప్పుడు, సాక్షిపోలిక = ద్రవ్యవలె, చూచుకొ = వీక్షించును - అనగా బ్రహ్మము జీవసాక్షియై వెలుగు ననుట.

తా వ్యష్టిసమప్తిరూప జీవేశ్వరులయందు - [(౧) సమప్తిరూపమగు యీశ్వరుడనగా సకలచేతన సమూహముయొక్క కారణశరీరము, సూక్ష్మశరీరము, స్థూలశరీరము అనెను శరీరత్రయముతోడ శరీర త్రయోపాధులనుపొంది సమస్తప్రాణులచే నేమింపబడుచు ప్రకాశించువాడు (౨) వ్యష్టిరూపమగు జీవుడనగా ఒక్కొక్క ప్రాణియొక్క జీవాత్మయమును అట్టి జీవాత్మయముయొక్క అగ్రస్థులను అనుభవించుచు పూర్వము చెప్పిన సమష్టిపాద్యభిమానియగు ఈశ్వరు సారాధించుచు యజ్ఞానవశుడై యుండువాడు] కార్యకారణములచే ప్రకాశించెడు అవ్యక్తమునలనఁ బుట్టిన మహాగాదిసన్గరణముల కంటె విలక్షణ మగు బ్రహ్మము జ్ఞానముచే పొందదగినది అట్టి యీశ్వరబ్రహ్మము సంచితప్రార్థమును పొందదగిన వర్తమానశరీరముతోఁ గూడిన జీవుని యెప్పుడును ద్రవ్యవలె చూచుచుండు నని తార్పర్యము.

తే. జాగ్రదాదివినిగ్రహోనుగ్రహప్రతిగ్రహసమగ్ర జాగరూకాగ్రహాగ్ర

విగ్రహాత్మగ్రసాభాసవిశ్వహేతు,ధీప్రకాశకుఁడతఁడే సందేహమేల ౧౬

టీక జాగ్రదాది = జాగ్రత్త మొదలగు మూడవస్థలయొక్క, వినిగ్రహ = అయింపఁజేయుటయు, అనగ్రహ = రక్షించుటయు, ప్రతిగ్రహ = ఆయవస్థల వహించుటయుఁ గలిగినట్టి, సమగ్రజాగరూక = అమల సత్త్వగుణస్వభావమయిన సంపూర్ణజాగ్రత్తయు, అగ్రహ = రక్షోగుణస్వభావ మయిన రోపమును, ఉగ్ర = తామసగుణస్వరూప మయిన భయంకరమును, విగ్రహ = ఆకృతిగాఁ గలిగినట్టి, అత్యగ్ర = సర్వోత్తమ మైనట్టి, సాభాస = ప్రకృతియొక్క, ఆభాస = ప్రతిచ్ఛాయ యైన, విశ్వ = ప్రపంచమునకు, హేతు = ఉత్పత్తి స్థితిలయకారణ మైన, ధీ = ప్రజ్ఞానమును, ప్రకాశకుఁడు = వెలిగించువాఁడు, అతఁడే = ప్రజ్ఞాపదలక్ష్యాగ్ర మైన పరబ్రహ్మమే, సందేహమేల = సందేయమెందుకు - అనగా, 'శ్లో॥ బుద్ధిర్జాగరణం స్వప్నం నుషప్తరితి వృత్తయః' అని యున్నందున వ్యష్టి సమప్తిరూపులగు జీవేశ్వరుల జాగ్రత్స్వప్ననుషప్తలను స్థూల సూక్ష్మకారణశరీరములను వానియం దభిమానము గల విశ్వైతదసప్రాజ్ఞ విరాట్ పారణ్యగ రాభివ్యాకృతులను గలిగింప వెంప త్రుంప కర్తయై ఆ జీవేశ్వర శరీరావస్థాభోగాభిమాన దేవతారూపములు తా నయి పరిణమించుటకు త్రిగుణస్వరూపజీయై బ్రహ్మ విష్ణు రుద్రరూపములచే ప్రపంచ జననపాలన విలయములఁ జేయుటకు కారణ మైన ప్రజ్ఞానమును పరబ్రహ్మము వెలిగించు చున్న దనుట

త్రిగుణములవివరణము.

సీ॥ సంయమివరులార సత్త్వరజస్తమోనామరుంపములు గుణంబు లవియు । మనోన్యమగునత్వ మనోన్యసంశ్రయ మనోన్యసంకలితాదివృత్తిభావ మనోన్యోన్యోపజీవనాచరణంబు గలిగి గురోభత్య గాఢభంగు । తైయుండు దమము నియమిత మైన రజగున్ దన్నియమము । సత్త్వంబు నడచు । సత్త్వముడిగినచో దమశ్చరణ మెసగు । లోభకోకసమ్మోహనిద్రాధయములు । వికృతి గుర్మాన మోఘపాపకృతికోప । శౌర్యమాత్సర్యములు తమస్సంభవము॥ ౧॥ పాములుఁ జేర్చునుం ? గులుఁ బండులుఁ గుక్కలు మీలుగోళ్లులుం । జీమలుఁ గాకులుఁ గ్రిములు జింకలు నక్కలు గోంకనక్కలుం । గోమను మ్రూకులుం బొదలు నోపులఁ బీడలఁ బొంగువారు ముఖ । గామసభావులట్ల మగి తద్విధజంతువు తెన్ని

యన్నియున్ || క || ఇవి తామసంబు లని గుణ | నివహములొ గీడువాప నేర్చునదిగు తిద్వివిధవికృతి
నిరసనహేతువివేకము గలుగఁగా నధోగతి దలఁగున్ || చ || బలమును గౌరవము న్మదముఁ బ్రాభవము
నుఖదుఃఖభాగితా | కఽనముఁ జెల్మిఁగెతయును గాంతుయనొల్లనియుం బ్రతాపముం | గలవాము నీర్ష్యయు
స్వహువికల్పపుభావముఁ గ మినీజనంబులయెడ గాఢరాగతయు బొంతును నుబ్బరజఃప్రభూలముల్ ||
చ || అవి తొలుబామునం గలుగునట్టి జనంబుల కిడు లిట్టి విట్టివి యవినీతులన్మతిపటిన్గతగల్గి త్రివర్గవర్తనం |
బు వెరవునొంది యగ్గములఁ బొంపరివోవుచు గామసౌఖ్యవై | భవములఁ గ్రాలుచు న్మనుజభావనిరూ
ఢతఁ బొల్తు రెంతయన్ || క || రాజసగుణములకుం గల | ప్రజమెఱుఁగువారు తజ్జననవైకృతముగ |
ధీజతములు గావింపఁగ | సోజగలిగి శుభదవృత్తి నొందుదు రెందున్ || సీ || సంతోషమును బ్రకాశత్వంబుఁ
బ్రియమును శానందమును గరుణాభిరతియు | క్షుచుయును సత్యంబు శౌచంబు ధృతియును గార్పణ్యమును
దితిక్షయ నహింస | యును శార్దూలంబును నననూరుయును గ్రోధ రాహిత్యమును సనరంభతయును | సమతి
దాక్షిణ్యంబు శ్రద్ధధానతయు నక్షారభావంబు గ్రాశారవంబు | సత్త్వజాతంబు లివి భూర్వ జన్మసంక |
లితము లయినట్టి వారహంకృతి మమత్వ | మర్థత్వమ్ కామార్తిశీ కతులబోధభరితులై యూర్ధ్వలోక
వైభవము గండు || అని భారతము. 'శ్లో || కామఏవః క్రోధఏవ రదోగుణ సముద్భవః' అని భగవద్గీత

తా జాగ్రత్ మొదలగు మూడవస్థలయొక్క నశింపఁజేయుటయు, కాపాడుటయు, వహించు
టయు గలిగినట్టి నిర్మల మయిన సర్వగుణమే స్వభావముగాఁ గలిగినట్టి సంపూర్ణజాగ్రత్తయు రసోగుణ
స్వభావ మైన కోపమును తామసగుణస్వభావ మయిన భయంకరమును యాకృతిగాఁ గల సర్వోన్నత
మయిన ప్రకృతియొక్క చిచ్ఛాయ యగు ప్రపంచకముయొక్క వృత్తిస్థితిలయకారణ మైన ప్రజ్ఞానమును
ప్రకాశింపఁజేయువానినే పరబ్రహ్మ మందురు, ఇంగుట సందేహము వల దని తాత్పర్యము.

ఆ. ఇదియు నదియు నట్టి ర దిట్టి దింతం తని, పలుకరాని దెద్ది ర బ్రహ్మ మదియె

యిదియు నదియు నట్టి ర దిట్టి దింతం తని, యరయు తెలివి యదియె యవియునదియె.

టీక ఇదియున్ = 'సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ' యను తటస్థలక్షణముచే నొప్పెడు పరిదృశ్యమాన జగ
ద్రూప మయినది, అదియున్ = 'సత్యజ్ఞాన మనంతం బ్రహ్మ' యను స్వరూపలక్షణము గల పరమాత్మరూప
మైనది, అట్టిది = సర్వజ్ఞత్వాదిగుణములు గలది, ఇట్టిది = కించిద్ జ్ఞత్వాదిగుణములు గలది, ఇంత = వ్యప్తి
రూప మయినది, అంత = సమప్తిస్వరూప మైనది, అని = ఇట్లని, పలుకరానిదెద్ది = వచించుటకు నశక్య
మైనది యేదో, అదియే = ఆ వస్తువే, బ్రహ్మము = పరమాత్మ, ఇదియున్ = జగద్రూప మైనది, అదియున్ =
పరమాత్మరూప మైనది, అట్టిది = సర్వజ్ఞత్వాదిగుణములు కలది, ఇట్టిది = కించిద్ జ్ఞత్వాదిగుణములు గలది,
ఇంత = వ్యప్తిరూప మయినది, అంతఅతని = సమప్తిరూప మైనదని, అరయు = ఎఱుఁగునట్టి, తెలివి = ఎఱుక,
అదియే = ఆ పరబ్రహ్మమే, అవియున్ = పైఁ జెప్పిన యిది అది అనునవి మొదలగునవి అన్నియును, అదియే =
ఆ పరమాత్మచైతన్యమే

తా. మఱియు పరబ్రహ్మము 'సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ' యను తటస్థలక్షణముచే నొప్పెడు పరి
దృశ్యమాన (కనఁబడెడి) ప్రపంచాకారము గలది యనిగాని, 'సత్యం జ్ఞాన మనంతం బ్రహ్మ' యను స్వరూప
లక్షణము గల పరమాత్మరూప మయినది యని గాని, సర్వజ్ఞత్వాదిగుణములు గలది యని గాని, కించిద్ జ్ఞ
త్వాదిగుణములు గలది యని గాని, వ్యప్తిసమప్తిరూపములు గలది యని గాని చెప్పుటకు వీలు లేదు, జ్ఞాన
మో ఇది జగద్రూప మయినది, ఇది పరమాత్మరూప మయినది, సర్వజ్ఞత్వాదిగుణములు గలది, కించిద్
జ్ఞత్వాదిగుణములు గలది, వ్యప్తిసమప్తిరూప మయినది యని తెలుసుకొనునట్టి తెలివిగా నున్నదని తా.

తే అట్టి పరిపూర్ణత త్వి మైసట్టి నేను, బూర్వకల్పాంతమున నీ యరపూర్వవిశ్వ
జననమునకంటె మునునిరంజనుడనగుచు, నద్వయుడనై వెలుంగుదురనాంజనేయ.

టీక అంజనేయ = వాయుపుత్రా, అట్టి = నైనఁ బెప్పఁబడినట్టి, పరిపూర్ణ = నిండిన, తత్త్వ మైసట్టి నేను = పరబ్రహ్మ మైనట్టి నేను, పూర్వ = వెనుకటి, కల్ప = విశ్వప్రళయముయొక్క, అంత మునక = తుదయందు, ఈ = కనఁబడెడు, అపూర్వ = నవీనమైన, విశ్వ = ప్రపంచముయొక్క, జనన మునకంటె = ఉత్పత్తికంటె, మును = ముందును, నిరంజనుడగుచుక = సాధనాంతరాపేక్ష లేని వాడనై, అద్వయుడనై = ఏకస్వరూపుడనై, వెలుంగుదుక = ప్రకాశింతును - అనఁగా కార్యకారణ హేతుప్రకృతివికారములు లేక వెలుంగుదు ననుట

తా ఓయి వాయుపుత్రా! పరబ్రహ్మ మైన నేను విశ్వప్రళయముయొక్క కడపట యీ కనఁ బడెడు ప్రపంచముయొక్కపుట్టుకకంటె పూర్వము సాధనాంతరాభిలాష లేనివాఁగును, ఏకస్వరూపుఁ డును నై ప్రకాశించు నని తాత్పర్యము

మా యా స్వ రూ ప ని ర్ణ య ము.

తే. అట్టి నాయం దనాదిగా శ నాత్మశక్తి, యలరు నవ్యక్తమయి జగదాది యగుచుఁ
గలితమృత్తికయం దున్న శ కలశశక్తి, యేర్పడక కుంభ హేతు వై శ యెనసినట్లు.

టీక అట్టి నాయందుక = నిరంజనుడైన నాయంగు, కలితమృత్తికయందుక = కలిత = కూడిన, మృత్తికయందుక = మట్టియందు, ఉన్న కలశశక్తి - ఉన్న = ఉండునట్టి, కలశశక్తి = ఘటపరిణామశక్తి, ఏర్పడక = తోఁపక, కుంభహేతువై = ఘటవ్యవహారమునకు కారణ మయి, ఎనసినట్లు = పొందినట్లు, అనాదిగాక = మొదటనుండి, అవ్యక్తమై = వేలు చేయఁగూడనిదై, జగదాదియగుచుక = ప్రపంచోత్పత్తికి ప్రధానకారణ మైన దయి, అత్మశక్తి - అత్మ = నాయొక్క, శక్తి = అవ్యక్తసామకశక్తి, అలరుక = వెలుంగును

తా నిరంజనుడైన నాయందు మట్టియగుదు కుండరూపముగాఁ జేసెడు శక్తిగిలుండి తాను తెలి యఁబడక కుండయొక్కవ్యవహారమునకు కారణ మయినట్లు మొదటనుండి వేలు చేయఁగూడనిదయి ప్రపంచోత్పత్తికిఁ బ్రధానకారణమై నాశక్తి అవ్యక్తసామకశక్తిగా ప్రకాశించు మందు నని తాత్పర్యము.

సీ. వటబీజమున మహావటమహీరుహశక్తి, యుజ్జ్వలవహ్నియం శ దుష్టశక్తి
యింద్రజాలకునియం శ దేవుడు మాయాశక్తి, కలితోపలములందు శ గతినశక్తి
సలిలజాతమునందు శ సలితద్రవశక్తి, కవనంబునం దతిరన్నందశక్తి
పారిశుక్ల శోణితంబులయందు శ దనుశక్తి, తగుళిరీరములఁ జైతన్యశక్తి

తే. దసరి యవ్యక్త మగుచు దశత్తన్నిధాన, మై యధిష్ఠానమునకంటె శ ననితరంబు
నగుపగిదినొప్పు నాయందు శ నాత్మశక్తి, యేర్పడక యన్యమై విశ్వర హేతువగుచు.

టీక వటబీజమునక = మట్టినిత్తునందు, మహావటమహీరుహశక్తి - మహాత్ = గొప్పదయిన, వట మహీరుహ = మట్టిమూఁకును గలిగించునట్టి, శక్తి = సామర్థ్యమును, ఉజ్జ్వలవహ్నియంగుక = ఉజ్జ్వల = వెలుంగుచున్నట్టి, వహ్నియందుక = అగ్నియందు, ఉష్ణశక్తి = వేడిమిని గలిగించెడి, శక్తి = సమర్థత యును, ఇంద్రజాలకునియందుక = గారడీవానియంగు, ఎపుగు = ఎల్లప్పుడు, మాయాశక్తి - మాయా =

టక్కిరితనముయొక్క, శక్తి = సామర్థ్యమును, కలితోపలములందుకొకలిత = ఒప్పిదము లైన, ఉప
లములందుకొక = తాల్లయందు, కరినశక్తి = గట్టిగా నుండునట్టి శక్తియును, సలిలజాతమునందుకొక = ఉదక
సమాహమునందు, సలితద్రవశక్తి-సలిత = మిక్కిలి యొప్పిద మైన, ద్రవశక్తి = చెమ్మగించునట్టి శక్తి
యును, పవనంబునందుకొక = గాలియందు, అతిస్పందశక్తి-అతి = మిక్కిలి, స్పంద = కదలునట్టి, శక్తి =
శేర్పను, పారికొక = అత్యంతము, శుక్లశోణితంబులయందుకొక = రేతస్సునందును రక్తిమునందును, తను
శక్తి = శరీరకల్పసామర్థ్యమును, తగుశరీరములకొక-తగు = ఒప్పిదము లయిన, శరీరములకొక = దేహ
ములయందు, వైతన్యశక్తి = కదలేదు మెదలేదు సామర్థ్యమును, తనరి = ఒప్పి, అవ్యక్తమగుచుకొక =
ఎఱుంగరాని దయి, తత్త్వనిధానమై = ఆయావస్తువుల కాధారమయి, అధిష్ఠానమునకంటెకొక = ఆధార
మగు వస్తువులకంటె-అనఁగా వటవహ్నింద్రజాలకాది ఆధారవస్తువులకంటె, అతితరంబుగపడికొక = వేఱు
కానియట్లు, నాయందుకొక = నాలుపల, ఆత్మశక్తి=స్వశక్తి, ఏర్పడక = నాకంటె భిన్నముగా దోచక,
అన్యమై = నాకంటె వేఱుగా కనబడు చున్నదయి, విశ్వహేతుమగుచుకొక = ప్రపంచోత్పదనాది కార్య
ములకు కారణ మయి, ఒప్పుకొక = ప్రకాశించును

తా మట్టివిత్తునందు గొప్పవట్టిచెట్టును కలుగఁజేయుశక్తియును, వెలుఁగుచున్న యగ్నియందు వేడి
మిని గలిగించెడుశక్తియును, గారడీవానియందు టక్కిరితనముయొక్క-శక్తియును, తాల్లయందు గట్టిగా
నుండు శక్తియును, ఉదకసమాహమునందు చెమ్మగించుశక్తియును, వాయువునందు కదలునట్టిశక్తియును,
రేతస్సునందును రక్తిమునందును శరీరమును కలుగఁజేసెడి సామర్థ్యమును, శరీరమునందు కదలేదు మెద
లేదు శక్తియును యెఱుంగరాని దయి ఆధారము లయిన వటగీజాదిఆయావస్తువులకంటె వేఱు
కాదో అప్రకారముగా నాయం దుండు ఆత్మశక్తి (స్వశక్తి) నాకంటె భిన్నముగా దోచక ప్రపం
చముయొక్క యుత్పత్తిస్థితులకు కారణమై ప్రకాశించు చుండు నని తాత్పర్యము

సీ. సత్తు గా దాత్మవిజ్ఞానంబుచే నెం ద,భావ మై బాధింపఁబడుటవలన
నెలమి నసత్తుగా శ దేనజ్ఞుడ నటంచు, నజ్ఞానభూతమై శ యలరుచునికి
సదసత్తు గాదు విచారింప లే దట్టి, ద్రవ్యంబు గడువిరుద్ధంబు గాన
నిరవయవము గాదు శ నిఖిలజగత్స్వరూపముచేత మిగుల శేర్పగుటవలన
తే. సావయవమునుగాదు దృశ్యము సుషుప్తియం దడంగినఁ దాను శూన్యంబుగామి
నొనరనుభయూత్తకముగా దశయుక్తమగుట, నాంజ నేయమదీయ మూర్యూతమంబు.

టీక. అంజనేయ = హనుమంతుఁడా, మగియమాయాతమఁబు- మదియ = నాసంబంధ మయిన,
మాయా=మాయ యనిడు, తమంబు= కాలుచీకటి-మాయ యనఁగా 'యామాసామాయ' ఏది నిషేధ
మైనదియో అది మాయ యని అర్థము, అట్టిమాయ, ఆత్మవిజ్ఞానంబుచేత = బ్రహ్మజ్ఞానముచేత, ఎందుకొక =
ఎప్పుడు, అభావ మై = సూన్యమయి, బాధింపఁబడుటవలనకొక = పీడింపఁబడుచుండుటవలన, సత్తుగాదు =
కాలత్రయమం దుండునదిగాదు-అనఁగా మాయబ్రహ్మజ్ఞానముచేత కాలత్రయమందు బాధ్యరూప మయి
యున్నది గనుక సత్తుని చెప్పరా దనుట, ఎలమికొక = ప్రీతితో, ఏనజ్ఞుడనటంచుకొక = నేను మూఁడుడ
నని, అజ్ఞానభూతమై = తెలివితేనిదానివంటిదై, అలరుచునికికొక = ఒప్పుచుండుటచేత, అసత్తుగాదు = కాల
త్రయమందు లేనిదియును గాగు-అనఁగా 'అహ మజ్ఞః అహం శుభిదుఃఖి' యని అనుభవమున్నది గనుక అస
త్తుని చెప్పఁగూడ దనుట, విచారింపకొక = శోధింపఁగా, సదసత్తుగాదు-సత్=సత్య మైనదియు, అసత్=

అనిత్య మయినదియు, కాదు = కానేరదు, అట్టిద్రవ్యంబు = అట్టివస్తువు, కడువిరుద్ధముగాన = ఉన్నదనుట మిక్కిలి విరోధము గనక, లేదు = భూమియం దుండదు - అనఁగా సదసద్రూప మైనవస్తువు భూమియం దున్న దనుట, అత్యంతవిరుద్ధధర్మము గనుక మాయ సదసత్తనీయును చెప్పరా దనుట నిఖిల జగత్స్వరూపముచేతకొనిఖిల = సమస్త మైన, జగత్ = లోకముయొక్క, స్వరూపముచేతకొ = అకృతిచేత, మిగుల నేర్పడుటవలనకొ = లేస్సగాఁ గనఁబడ కుండుటవలన, నిగమయవ గాదు = అవయవములు లేనిదియును గాదు, దృశ్యము = ప్రపంచము, ముహుర్తముం దడఁగినకొ = నిద్రయందు నశించినను, తాను శూన్యంబుగామికొ = తాను లేనిది కాదు గాన, సావయవమును గాదు = అవయవములు గలదియును గాదు, ఒకరకొ = క్రమముగా, అయ్యుక్తమగుటకొ = ఒకవస్తువు అవయవములు గలదనియు లేదనియు చెప్పుట కడువిరుద్ధము గనుక ఉభయాత్మకము గాదు, అవయవరహితమును అవయవసహితమును గాదు

తా ఆంజనేయా ! నాసంబంధ మయిన మాయ యనెడు కారుచీకటిని (ఏది నిష్పీఢ మయినదో అది మాయ) సత్తని చెప్పద మన్నయెడల బ్రహ్మజ్ఞానముచే మూఁడు కాలములయందు బాధింపఁగడుచున్నది గనుక సత్తని చెప్పరాదు, అసత్తని చెప్పద మన్న నేను తెలియనివాడను నేను మృని నేను గుఱిని యని అనుభవ మున్నందున అసత్తని చెప్పరాదు, సదసత్తని చెప్పద మన్న యీమామి సదసగ్తు గాను, యెట్లనఁగా అసద్రూప మైన వస్తువు భూమియం దున్నదనుట అత్యంతవిరుద్ధము, దీనిని నిగమయవ మని చెప్పుదమన్న సమస్త మయిన లోకముయొక్క అకృతిచేత బాగుగా గనఁబడు చున్నందున అట్లు చెప్పరాదు, అవయవములు గల దని చెప్పద మన్న ప్రపంచము నిద్రయందు నశించినను నాను నశించదు గనుక అవయవములు గలదియును గాదు, ఒకవస్తువు అవయవములు గల దనియు లేదనియు చెప్పుట విరుద్ధము గనుక ఉభయాత్మకమును గాదు (అవయవములతోఁ గూడియుఁ గూడక ము నుండుట) అని తాత్పర్యము

తే. అరయ నాయున్కికంటె వేరై నయున్కి

లేదు గాన మద్భిన్నంబు రే గా దవిద్య

ప్రకృతియజ్ఞాన మని పల్కఁబడుటవలన

గాదు మదభిన్నమును నాయనాదిమాయ.

౨౨

టీక అవిద్య=ప్రకృతి-అనఁగా 'యా నవిద్యతే సా అవిద్య' ఏది లేనిదో అది మనిగ్య యని యర్థము, అరయకొ = శోధింపఁగా, నాయున్కికంటెకొ = నాయందలియునికికంటె, వేరైనయున్కిలేదు = వేటొకనివాసము లేదు - అనఁగా నేనే నివాస మనుట, కానకొ = కాఁబట్టి, మద్భిన్నంబు గాదు = నాకంటె వేరైనదిగాదు, నాయనాదిమాయ = సనాతన మైన నామాయాశక్తి, ప్రకృతి=మాయ యని, అజ్ఞాన మని= అవిద్యయని, పల్కఁబడుటవలనకొ = ఉచ్చరింపఁబడుటచేత, మదభిన్నమునుగాదు = నాకంటె వేఱుగా నిదియుఁ గాదు - అనఁగా నాకంటె వేరైనదని భావము. 'ప్రారంభం క్రియతే అనయేతి ప్రకృతిః' అని వ్యుత్పత్తి, 'దుశ్శక్తీకరణే' యని ధాతువు, తా॥ దీనిచేత జగత్ప్రారంభము చేయుఁడు చున్నది 'ప్రకరోతి పురుషోపభోగార్థం శబ్దాదిభోగ్యా నితి నాప్రకృతిః' తా॥ పురుషోపభోగమునొరకు శబ్దస్పర్శాది భోగ్యవస్తువులఁ జేయునది గాన ప్రకృతి యనఁబడును

తా ఓ యాంజనేయా ! విచారింపఁగా ప్రకృతి (లేనిది, దీనికే అవిద్య యని పేరు) నాయందలి యునికికంటె వేటొకయున్కి లేనిది గనుక నాకంటె భిన్న మయినది కాదు, సనాతన మయిన యీ మాయ ప్రకృతి యనియు, అజ్ఞాన మనియుఁ జెప్పఁబడుటవలన నాకంటె వేఱుకా దని తాత్పర్యము.

క. భిన్నాభిన్నము గా దని, యెన్నంగా నేల ప్రకృతి ర యిట్లగుట నుసం
పన్ను లనిర్వాచ్యం బని, మున్ను గణించిరి సనుస్తరముం దెలిసి సుతా. ౨౩

టీక నుతా=కుమారా, ప్రకృతి=మాయ, భిన్నాభిన్నముగాదని-భిన్నము=నాకంటె నన్యమై
నదియు, అభిన్నముగా దని = నాకంటె నన్యము గానిదియుఁ గా దని, ఎన్నంగానేల = విచారింపనేల,
ఇట్లగుటకొక = భేదాభేదములు కాని దగుటచేతనే, నుసంపన్నులు = మేలగు జ్ఞానసంతతిగలవారు, సను
స్తముం దెలిసి=ఈ మాయస్వరూప మంతయు నెఱింగి, అనిర్వాచ్యం బని= అనిర్వచనీయ మని, మున్ను=
పూర్వము, గణించిరి = చెప్పిరి.

తా ఓరి కుమారా! ఈమాయ నాకంటె భిన్న మనియి, అభిన్న మనియు విచారించుట
యెందుకు? భేదాభేదములు లేనందుననే బ్రహ్మజేతలు యీ మాయాస్వరూపము నెఱింగి ఇది అనిర్వ
చనీయ మని చెప్పి రని తాత్పర్యము (అనిర్వచనీయ మనఁగా ఇట్టి దని చెప్పుటకు నీలు లేనిది)

తే. అనుభవజ్ఞానదృష్టిచే ర నరయఁ గుచ్చు, మొగి ననిర్వచనీయమా ర యుక్తిదృష్టి
చేత లౌకికమయదృష్టిచే ననంత, మగు దలంప మదీయమార్యమాతమంబు. ౨౪

టీక మదీయమార్యమాతమంబు— మదీయ = నాయొక్క, మార్య = మాయ యనెను, తమంబు=
చీకటి, అరయకొక = యోచింపఁగా, అనుభవజ్ఞానదృష్టిచేత = విజ్ఞానదృష్టిచేత - అనఁగా బంధశ్రయ
రహితజ్ఞానముచేత, కుచ్చు = హైన్య మైన దగును, మొగి=లేస్సగా, యుక్తిదృష్టిచేతకొక = అపవాద
యుక్తరూప మైన లక్ష్యముచేత, అనిర్వచనీయమాకొక = నాకునఁ బలుకఁదగని దగును - అనఁగా
మిథ్యాస్వరూప మైన దనుట, లౌకికమయదృష్టిచేత=లోకదృష్టిచేత, తలంపకొక = యోచింపఁగా, అనంత
మగుకొక = మిఠము లేని దగును.

జ్ఞాన ప్రతిబంధ త్రయ నిరూపణము.

జ్ఞానమునకు భూతప్రతిబంధ మనియు, వర్తమానప్రతిబంధ మనియు, భాగ్యప్రతిబంధ మనియు ప్రతి
బంధములు నూఁడు గలవు, అందు.—

నూతప్రతిబంధము — బహుకుటుంబి యగు నొక విప్రుఁడు శ్రీవశార్థము ఒకగోవును సంపాదించి
దాని పాలు పెరుగు నెయ్యి విలిచిన రొక్కముచేత పుత్రికశత్రువులను గాపాడుచు ఆగోవును కనువు
ప్రత్తిగింజలు మొదలగువానిచేత తుష్టిగా మేనుచు తడేకనిష్ఠుఁడై యుండ కొండొక కాలమునకు
ప్రారబ్ధవశమున అతనిపుత్రికశత్రువులు చచ్చిరి, గోవును మృతినొందె, నప్పు డతఁడేకాకియై అశత్రు
మగు సంసారమును నమ్మి పడరానిపాట్లు పడితిని, కడపట యిప్పు డది కలవలె కల్లయయ్యె, సంసారా
పేరు గలవానికంటె మూఁడుండు మఱియొక్కఁడు లేఁడని విసికి సంసారము తుచ్చ మని యెంచి
విరగియై సన్ననించి సద్గురుసాన్నిధ్యము చేరి శ్రవణాగులఁ జేయు నుండఁగా నొక నాఁడు గురువు
లతనిఁ జేరఁ బిలిచి నీవు బహుశాశ్లనుండి శ్రవణాదులు జేసితివే కృతకృత్యత నీకుఁ గలదా అనిన,
స్వామీ మఱేమియుఁ గానను, పూర్వాశ్రమమం దొక గోవు గల దది నాఁడే చచ్చినను శ్రవణమనననిది
ధ్యాసనకాలములందు ఆగోవే కనఁబడు మన్న దనెను. అంతట గురువులు మిక్కిలి కటకటపడి యిది
భూతప్రతిబంధ మని తలఁచి దానిని వోఁగొట్టుటకై ఆగోవునందలి చెలిమి ననుసరించి తత్త్వబోధఁ
గావింపఁ దలంచి, ఓయీ! నీకుఁ గనఁబడుగోవు అస్తి భౌతి ప్రియ నామ రూపము లనెడి అయిగులకు
ణములు గలది కనుక నామరూపములను విడిచి అస్తి భౌతి ప్రియములు నే నని మననము చేయు మని

బోధించెను అట్లావిప్రుడు మననము చేయుచు రాగా కల్పితసామరూపములు తోచక సచ్చిదానంద రూపపరబ్రహ్మము నే ననెడు నిశ్చయము తోచి ధన్యుడయ్యె విద్యారణ్యస్వామిలు ప్రతిబంధత్రయమును దానికి నివృత్తియును పంచదశప్రకరణమం దిట్లని రూపించిరి గాగ ఇది భూతిప్రతిబంధము.

వర్తమానప్రతిబంధము - విషయాశక్తిలక్షణ ప్రజ్ఞామాంద్య కుతర్క విపర్యయ గుర్రాగ్రహము లని నాల్గువిధములు అందు- విషయాశక్తిలక్షణ మనగా- విషయములకుంగు గుఱు మగు నాశక్తి గల్గియుండుట, ప్రజ్ఞామాంద్య మనగా- గురువులు చెప్పిన వేదాంతగుహవాక్యార్థములు బుద్ధియం దెక్కకపోవుట, కుతర్క మనగా- గురువు లానతిచ్చిన వాక్యార్థమును విపరీతార్థము తోచుట, విపర్యయదుర్రాగ్రహ మనగా- నేను శ్రోత్రియుడను, విరక్తుడనని న హింద్రిమాగులయం దాత్మ బుద్ధి గలుగుట, యీనాలుగును వర్తమానప్రతిబంధములు వీనికి నివృత్తి యిట్లనగా, శరదమోపరతి తీతిక్షా సంపదచేత విషయాశక్తిలక్షణము, అనవరతశ్రవణముచేత ప్రజ్ఞామాంద్యము, మనగమువలన కుతర్కము, నిదిధ్యాసముచేత విపర్యయదుర్రాగ్రహమును చెడును ఇట్లు ప్రతిబంధము వశంపగా ముముక్షువులకు నేను బ్రహ్మ మను దృఢము గలుగును ఇది వర్తమానప్రతిబంధము

భావిప్రతిబంధము- పాపకర్మమువలన కాలనియతిఁ దెలియక నచ్చునది; దాని నెట్లెఱుంగ నగు ననగా, సందితపాపకర్మ ముముక్షువున కొక్కలెఱుఁగునంగు రూఢమై గగూరూప మగు నాశక్తిని పుట్టించును, అది భావిప్రతిబంధ మని యెఱుంగవలయును. అట్లెఱుంగఁగాలక వర్తమానప్రతిబంధము అగు న స్మియాశక్తి యేమి చేయు నని సద్ద చేయక గుండెనేని అది వానిని కొన్ని జన్మములను కలిగించును, అది జన్మములను కలిగించుటకు తార్కాణ మే మనగా, వామదవున కొకజన్మమును, భరతునకు మూడుజన్మములును, మఱికొందఱికి పేర్కుజన్మములును గల్గెనని పురాణములు చెప్పుచున్నవి గనుక ముముక్షు నీబంధత్రయమును విచారించి అవి తన్నంటకయుండునట్లు దొలగించుకొనవలయును అట్లు చేయ కున్న కొన్ని జన్మములు గలుగుట సిద్ధము సంకయము లేదు ఈ బంధత్రయ మేగన్మమున నివృత్తియో వాని కాజన్మముననే ముక్తి గలుగును.

తా అలాచించి చూడఁగా నాయొక్క మాయ యనెడు చీకటి సాత్త్వికాదిబంధత్రయరహిత మైన జ్ఞానదృష్టికి నీచగా మైనదినున్న అపవాదముక్తిరూప మైన లక్ష్యమునకు (ఇది కా దని నిర్ధారణ చేయు జ్ఞానరూప మయిన మాపు) మిథ్యాస్వరూప మైనదిగానున్న, లోకదృష్టికి మితము లేనిది గానున్న యున్న దని తాత్పర్యము

సీ. త్రాడు భుజంగ మై శ్రీ స్థాణువు పురుషుడై, రాజిల్లు శుక్తికరరజిత మగుచు
మరుమరీచికలు నిర్మలనలిలంబు లై, తొడరి మిన్నసిలమై శ్రీ శోచింపగిది
నద్వయామలసచ్చిదానందమయుడనై, తగు నేను మిగుల నేర్పదానివలనఁ
దొలుత నసజ్జడ శ్రీ దుఃఖాత్తకము లైన, జగము లై కనుపొతు శ్రీ జనుల కల్ల

తే. దృఢతరాద్వైతవిజ్ఞానదృష్టిచేతఁ

బండితులు పూర్ణనిర్గుణాబ్రహ్మమయుడ

నైన నను గాంచినంత నేయ్యది యభావ

మగు నదియసూ మదీయమాయాతమంబు.

టీక త్రాడు=రజ్జువు, భుజంగమై=సర్పమై, స్థాణువు=అకులు కొమ్మలు లేనిచట్ట, పురుషుడై= మనుష్యుడై, రాజిల్లుకుక్తిక = ప్రకాశించునట్టి ముర్యపుంజిప్ప, రజత మగుచు = వెండిమై, మరుమరీచి కలు=ఎండమావులు, నిగ్మలసలిలంబులై= తేటనీళ్లయి, తొడరి=పూనికతో, మిక్కు=ఆకాశము, అసిలమై= నల్లనై, తోచుపగిది = కనబడునట్లుగా, అద్వయ = తనకంటె వేఱులేని, అమల = నిర్మలమైన, సగ = అవస్థాత్రయమునందు నశింపగి, చిత్ = సాధనాంతర నిరపేక్ష స్వశుంప్రకాశ మగు జ్ఞానమును, ఆనంద= నిత్య నిరుపాధిక నిరతిశయముఖమును, మయుడనై = సర్వరూపముగాఁ గలవాడనై, శగునేను = ఈ చెప్పబడిన లక్షణములు గలిగి వెలుగుచున్న నేను, మిగులక = మిక్కిలి, ఎద్దానివలనక = ఏమాయ వలన, తొలుతక = మొదట, జనులకెల్లక = మనుష్యులకందఱికి, అసత్ = అసత్యము, జడ=అజ్ఞానము, దుఃఖ = శోకము, (వీనియొక్క) ఆత్మకములై = రూపములైన, జములై = లోకములై, కనుపింతుక = కనబడుదునో, పండితులు = విద్వాంసులు, దృఢతగ=అతిగాఢ్యమైన, అద్వైత = అఖండమైన, విజ్ఞాన దృష్టిచేతక = అనుభవజన్యజ్ఞానదృష్టిచేత, పూర్వ = సమగ్రమై, నిర్గుణ = త్రిగుణాతీతిమైన, బ్రహ్మ మయుడక = పరమాత్మస్వరూపిని, ఐన ననుక = ఎనట్టి నన్ను, కాంచినంతక = దర్శించినమాత్రముననే, ఎయ్యది = ఏమాయ, అభావ మగుక = శూన్యమగునో, మదీయమాయాతమంబు=మదీయ = నాసంబంధ మయిన, మాయ=అజ్ఞాన మనెడు, తమంబు=చీకటి, అదియసూ=అడకుమా

తా. త్రాడు సర్పముగాను, అకులు కొమ్మలు లేని మొక్క మనుష్యుడగాను ప్రకాశించెను ముత్యపుచిప్ప వెండిగాను ఎండమావులు నిర్మలమైన యుదకములుగాను ఆకాశము నీలవిధముగాను కనబడునట్లు తనకంటె వేఱులేనట్టిదియును అవస్థాత్రయమునంగు నశింపనిదియు ఇతరసాధనములను యపేక్షింపక తానుగా ప్రకాశించునదియు నగు జ్ఞానమును సత్యమైట్టిగియు యుపానులు లేనట్టిదియు నిరతిశయ మయినట్టిదియు నగు సుఖమును ఆకాశముగా గలిగినవాడనై నేను యేమాయవలన జనులకందరికి అసత్యము, అజ్ఞానము, శోకము వీట్లతోఁ గూడిన లోకములవలన కనబడుదునో అట్టి నన్ను పండితులు అతిదృఢ మయినట్టిదియు అఖండమైనట్టిదియు నగు యనుభవజ్ఞానదృష్టిచేత పరమాత్మస్వరూపి యని తెలిసికొన్నంతమాత్రముననే యేది నశించు చున్నదో యదియే నాసంబంధమైన మాయ యనబడు నని తాత్పర్యము

వ. అది మఱియు సర్వభూతనుమప్తినగుప్తిరూపంబు సమస్తప్రపంచవాసనామయంబు సత్త్వరజస్తమోగుణాత్మకంబు స్వాంతర్గుప్తానంతకోటిజీవసంఘాతంబుఁ గేవలజడంబు మోహాత్మకంబు సకలజగదుపాదానకారణంబు నవిద్యావ్యక్తతమ స్సమస్తప్రకృతిప్రళయప్రధానమాయాజ్ఞానాగిశబ్దవాచ్యంబు నై గొప్ప మందు నని వెండియు.

టీక. అది = అప్రకృతి, మఱియుక = వెండియు, సర్వభూత = సకలప్రాణులయొక్క, నుమప్తి = నిద్రయంతయు, రూపంబును = అకృతిగాఁ గలదియు, సమస్తప్రపంచ = ఎల్లలోకములయొక్క, వాసనా = పూర్వ మనుభవించిన విషయసుఖములను మఱచి నిద్రించి పిదప నిద్రవిడచియు విషయానుభవము లేకయున్న జ్ఞాపియొక్క, మయంబును = స్వరూప మయినదియు, సత్త్వరజస్తమోగుణాత్మకంబును=త్రిగుణస్వరూపమైనదియు, స్వాంతః = తనలోపల, గుప్త=దాచబడిన, అనంతకోటి = లెక్కలేనివైన, జీవ = ప్రాణులయొక్క, సంఘాతంబును=గుంపు గలదియు, కేవలజడంబును = అతిమూఢరూపము గలదియు, మోహాత్మకంబును=భ్రమయే రూపముగాఁ గలదియు, సకలజగత్ = సమస్తలోకములకు, ఉపా

దానకారణంబును = ఉపాదానహేతు వైసదియు, అవిద్యావ్యక్తిమన్సుష్టుప్తిప్రకృతిప్రళయప్రధాన
మాయాజ్ఞానాది శబ్దవాచ్యంబునై = అవిద్య అవ్యక్తిము త సన్సు గుష్టుప్తి ప్రకృతి ప్రళయము ప్రధానము
మాయ అజ్ఞానము అనునవి మొదలగు శబ్దములచేతఁ బలుకఁదగినది, ఒప్పుచుండు నని = ప్రకాశించు
చుండు నని చెప్పి, పెండియున్ = మఱల

తా. మఱియు నాప్రకృతి సమస్తప్రాణులయొక్క నిద్రయంతయు యాకృతిగాఁ గలదియును,
వాసనయే యాకారముగాఁ గలదియును, (వాసన యనఁగా పూర్వ మనుభవించిన విషయగుణమును
మఱచి నిద్రించి మఱల జాగ్రత్తను పొందియు తా ననుభవించిన విషయముల గ్ఱిప్తి లేక యుండుట)
సత్త్వరజస్తమోగుణము లనెడు మూడుగుణములే స్వరూపముగాఁ గలదియును, సమస్తప్రాణులయొక్క
సమాహమును తనయందుఁ గలదియును, అతిమూఢరూప మయినదియును, భ్రమయే రూపముగాఁ గలది
యును, సమస్తలోకములకు నుపాదానకారణ మైనదియును, (ఉపాదానకారణ మనఁగా సమవాయి
కారణము, ఘటమునకు మృత్తికతలే ముఖ్యకారణము) యై అవిద్య అవ్యక్తిము తమన్సు గుష్టుప్తి ప్రకృతి
ప్రళయము ప్రధానము మాయ అజ్ఞానము అను నీ పేళ్లచే ప్రకాశించు చుండు నని తాత్పర్యము

తే ఆదిమధ్యాంతశూన్యమై నట్టిప్రకృతి
యాదిమధ్యాంతములు ర గల్గినట్ల తోచి
యాదిమధ్యాంతరహితాద్వయమాత్మనకును
నాదిమధ్యాంతములు ర గల్గ నావరించె.

౨౭

టీక. ఆది=మొదటను, మధ్య=నడుమను, అంత=తుదను, శూన్యమనట్టి=లేనట్టి, ప్రకృతి=మాయ,
ఆదిమధ్యాంతములన్ = మొదలు నడుమ తుదలయంగు, కల్గినట్లతోచి = ఉన్న గానివలె గనఁగడి, ఆది
మధ్యాంతరహిత = జననస్థితివిలయములు లేని, అద్వయ=రెండవది లేని, ఆత్మనకున్ = పరబ్రహ్మమునకు,
ఆదిమధ్యాంతములు = జన్మస్థితిసాశములు, కల్గన్ = సంభవించునట్లు, అవరించెన్ = త్ర మ్మిడు.

తా ఈ ప్రకారము చెప్పి మఱలఁ జెప్పుచున్నాడు, అప్రకృతి మొదటను నగుచును అంత్యమం
దును లేని దయ్యము మొదటను నడుమను కడపటను యున్నదానివలె గనఁబడి జన్మస్థితివిలయములు లేని
పరమాత్మకు జన్మస్థితిసాశములు గలుగునట్లు ఆక్రమించును

క. కవియ న్మూలప్రకృతియు, ద్వివిధ యగును మాయ యని సరవిద్య యనఁగ నా
ద్వవిమలసత్త్వాత్మిక యగు, నవిమలసత్త్వప్రధాన ర యగు నన్య తగిన . ౨౮

టీక కవియన్=ఇట్లు క్రమ్ముకొనఁగా, మూలప్రకృతియున్ = మూలజ్ఞానము, మాయ యనన్ =
మాయ యని, అవిద్య యనఁగన్ = అవిద్య యని, ద్వివిధ యగున్ = రెండువిధములు గల దగును, అద్య=
మొదటిది యయిన మాయ, విమలసత్త్వాత్మిక యగున్—విమల = నిర్మల మైన, సత్త్వ= సత్త్వగుణమే,
ఆత్మిక యగున్ = స్వరూపముగాఁ గలది యగును, అన్య = రెండవది యయిన యవిద్య, తగన్ = క్రమ
ముగా, అవిమలసత్త్వప్రధాన—అవిమల = మలిన మయిన, సత్త్వ=సత్త్వగుణమే, ప్రధాన = ముఖ్య
ముగాఁ గలది, అగున్ = జేసు - అనఁగా రజోగుణస్వరూప మయిన దగు నని భావము

తా. ఈ ప్రకారము క్రమ్ముకొను మూలప్రకృతి మాయ యనియు, అవిద్య యనియు రెండు విధ
ములు గలది అందులో మొదటిది యగు మాయ నిర్మల మయిన సత్త్వగుణమే స్వరూపముగాఁ గలది,
రెండవది యగు యవిద్య మాలిన్య మయిన సత్త్వగుణమే ముఖ్యముగాఁ గలది యని తాత్పర్యము

ఈ శ్లో ర వి చా ర ఘ ట్ట ము.

తే. అమలసత్త్వప్రధాన యోగసట్టి మాయ, యందు దాని కధిస్థాన శ్రమైన నేను ప్రతిఫలించితీ మేఘసంగతజలముల, మించి యాకాశ మమర బింబించినట్లు.

టీక అమలసత్త్వప్రధాన యోగసట్టి మాయయందుకొ=స్వచ్ఛ మగు సత్త్వగుణమే ప్రధానముగాఁ గల సమస్తీరూప మయిన మాయయందు, దానికొ = ఆ మాయకు, అధిస్థాన మైననేను= ఆధారభూతుఁడైన నేను, ఆకాశము=మిన్ను, మేఘసంగతజలములకొ = మబ్బుతోఁ గూడిన నీళ్లయందు, మించి=విస్మరించి, అమరకొ = లెస్సగా, బింబించినట్లు= ప్రతిఫలించినటువలె, ప్రతిఫలించితీకొ = ఆ మాయయందుఁ గనఁబడితిని

తా సత్త్వగుణమే ముఖ్యముగాఁ గల సమస్తీరూప మయిన మాయయందు అట్టి మాయకు యాధార భూతుఁడైననేను ఆకాశము మబ్బుతోఁ గూడిన నీళ్లయందు ప్రతిఫలించినవిధమున నేను గనఁబడుదునని తాత్పర్యము

క. మాయాప్రతిబింబంబును, మాయాధిస్థానపరము శ్రమాయందుఁ గూడక

మాయావి యైన యీశుఁడ, మాయకుఁ డగు నీశుఁడు బ్రహ్మశ్రమయుఁడై యుండున్.

టీక మాయాప్రతిబింబంబును= మాయా = సత్త్వగుణస్వరూప మైన మాయయందు, ప్రతిబింబంబును=ప్రతిఫలించిన బ్రహ్మచ్ఛాయయును, మాయాధిస్థానపరము= మాయా=మాయకు, అధిస్థాన = ఆశ్రయ మైన, పరము = పరమాత్మయను, మాయామూకొ = సత్త్వగుణప్రధాన మైన మాయయును, గూడక= చేరకగా, మాయావియైన = మాయకుఁడైన, ఈశుఁడు = ఈశ్వరుఁడు, అగుకొ = ఔను, అతఁడు=ఆ ఈశ్వరుఁడు, బ్రహ్మశ్రమయుఁడై = ఆత్మరూపుఁడై, ఉండుకొ = ఉండుటవలన, అమాయకుఁడగుకొ = మాయా సంబంధము లేనివాఁ డగును

తా. సత్త్వగుణప్రధాన మయిన మాయయు గుఱ ప్రతిఫలించిన బ్రహ్మచైతన్యమును మాయాధిస్థాన మయిన పరబ్రహ్మమును మాయయుఁ జేరి యీశ్వరుఁ డగును, ఆ యీశ్వరుఁడు పరమాత్మస్వరూపి యయి నందున మాయారహితుఁడై వెలుగు నని తాత్పర్యము

క. ఆ యీశ్వరుండ నే నా, మాయయే సీతావధూతి శ్రమదిఁ దలఁప మహా

మాయుండ నయ్యు వశీకృత, మాయుండ నై యవతరింతు శ్రమహి నిట్లనమా. 30

టీక. అగమా = అంజనేయా, ఆ యీశ్వరుండకొ = మాయాపాధితోఁ గూడిన యాయీశ్వరుండను, నేను = నేనే, ఆమాయయే = సత్త్వగుణస్వరూపి యయిన మాయయే, సీతావధూతి = సీతాదేవి, మగికొ = బుద్ధియందు, తలంపకొ = యోచింపకగా, మహామాయుండ నయ్యుకొ = గొప్పమాయ గలవాఁడ నయ్యును. అనఁగా మాయను స్వాధీనపఱచుకొన్న వాఁడయినను, వశీకృతమాయుండనై = మాయకు స్వాధీనుండనై, మహికొ = భూమియందు, ఇట్లు = ఈప్రకారము, అవతరింతుకొ = పుట్టుదును.

తా పాపరహితుఁడ వయిన యోయాంజనేయా! ఆలోచించిచూడఁగా సత్త్వగుణస్వరూప మైన మాయయే సీత, అట్టి మాయతోఁ గూడిన యీశ్వరుండను నేను, నాకు మాయ స్వాధీన మయినప్పు టికిని మాయకు నేను స్వాధీనుడనై యీప్రకారము పుట్టుదు నని తాత్పర్యము.

వ. ఇట్లు శుద్ధసత్త్వప్రధానమాయాపాధికుండును సర్వేశ్వరుండ నైన నేను వశీకృత

మాయుండ నగుటంజేసి జగదుంబు నృజియించి తద్రక్షణంబుకొఱకుఁ దొల్లి

మత్స్య కూర్మ వరాహ నారసింహ వామన పరశురామావతారంబులు ధరియించి
 దుష్టనిగ్రహశిష్టానుగ్రహంబులం గావించి యిప్పుడు శ్రీరామరూపంబుచే నవత
 రించిన రావణకుంభకర్ణాది రాక్షసుల సంహరించి భూభారంబు నివారించితి నింక
 నిటమీడట బలరామకృష్ణబుద్ధకల్కి రూపంబుల నే నవతరింపఁగలవాఁడ నాచరి
 త్రంబులు లోకత్రయపవిత్రములు భవలతాలవిత్రంబులై యొప్పు నని చెప్పి
 వెండియును 39

టీక ఇట్లు = ఈతీరున, శుద్ధ = నిర్మల మైన, సత్త్వప్రధాన = సత్త్వగుణమే ముఖ్యముగాఁ గల,
 మాయ = మాయ యనెడు, ఉపాధికుండక్ = కారణోపాధి గలవాఁడను, సర్వశక్యగుండక్ = సమస్త
 ప్రాణికోట్లకు నియంతను, ఐన నేను = ఐనట్టి నేను, వశీకృతమాయుండక్ = లోబఱచుచుబడిన మాయ
 గలవాఁడను, అగుటంజేసి = కాబట్టి, జగంబులు సృజించి = లోకములఁ బుట్టించి, తద్రక్షణంబు
 కొఱుకుక్ = ఆ లోకములఁ గాపాడుటకై, తొల్లి = పూర్వము, మత్స్య కూర్మ వరాహ నారసింహ
 వామన పరశురామావతారంబులు = మత్స్య కూర్మ వరాహ నారసింహ వామన పరశురామరూపములను,
 ధరియించి = తాల్చి, దుష్టనిగ్రహ = దుష్టసంహారమును, శిష్టానుగ్రహంబులక్ = శుభసంపరిపాలనమును,
 కావించితిక్ = చేసితిని, ఇప్పుడు = ఈవర్తమానకాలమంగు, శ్రీరామరూపంబుచేక్ = శ్రీరామావ
 తారముచేత, అవతరించి = పుట్టి, రావణకుంభకర్ణాదిరాక్షసులక్ = రావణుఁడు కుంభకర్ణుఁడు మొద
 లయిన రాక్షసులను, సంహరించి = చంపి, భూభారంబు-భూ = నేలయొక్క, భారంబు = బగువును,
 నివారింపితిక్ = తొలగించితిని, ఇంక నిటమీడటక్ = ఇంక భవిష్యత్కాలమంగు, బలరామకృష్ణబుద్ధ
 కల్కిరూపంబులక్ = బలరామకృష్ణబుద్ధకల్కివతారములచేత, ఏ నవతరింపఁగలవాఁడక్ = నేఁ బుట్టఁ
 గలను, నాచరిత్రంబులు = నానడవడులు, లోకత్రయపవిత్రంబులు-లోకత్రయ = సర్వమత్త్యపాతాళము
 లనెడు మూడులోకములను, పవిత్రంబులు = పరిశుద్ధము చేయునట్టి, విధవలతాలవిత్రంబులై-విధవ =
 పుట్టుక లనెడు, లతా = తీఁగలకు, లవిత్రంబులై = కొడవండై, ఒప్పుక్ = ప్రకాశించును, అని చెప్పి =
 అని యానతిచ్చి, వెండియును = మఱియును

తా ఈ తీరున నిర్మల మయిన సత్త్వగుణమే ముఖ్యముగాఁ గల మాయ యనెడు కారణోపాధి
 గలవాఁడను, సమస్తప్రాణికోట్లకు నియంతయు నైన నేను మాయను లోబఱచుచున్నవాఁడనై లోకములను
 సృజించి అట్లు నాచే సృజింపబడ్డ లోకములను గాపాడుటకై పూర్వము మత్స్య కూర్మ వరాహ నార
 సింహ వామన పరశురామరూపములను ధరించి దుష్టులయొక్కసంహారమును శుభములయొక్కపరిపాలన
 మును చేసితిని, ఇప్పుడు శ్రీరామరూపముచేత రావణుఁడు కుంభకర్ణుఁడు మొదలగు రాక్షసులను వధించి
 నేలయొక్కబగువును పోగొట్టితిని, ఇంకమీద బలరామ కృష్ణ బుద్ధ కల్కివతారములను పొందఁబోవు
 చున్నాను, నాచరిత్రములు త్రిలోకములను శుద్ధము చేయునట్టివియు పుట్టుక లనెడు తీఁగలకు కొడవండై
 ప్రకాశించును. ఇట్లు చెప్పి మఱియుఁ బెప్పుచున్నాఁడని తాత్పర్యము.

చ. గురుఁడు హిరణ్యగర్భుఁ డని శ కొండలు గొండ అట స్తనావిగా

ట్పురుషుఁ డటంచుఁ గొంగలు ఋభుప్రభుఁ డంచు ముకుందుఁ డంచుఁ గొం

దలు శివుఁ డంచుఁ గొండలు వీరనాయకుఁ డంచును గొండలుం బరా

వరవరు న న్నేలుంగక యుగపాస్తి యొనర్చుదు రజ్జులై తగన్.

టీక. ఇలక = భూమియందు, కొందలు = మట్టుమయవాదులలోఁ గొంతమంది, పరాపరభరుక = పరా = పరాప్రకృతికంటె, అపర = అపరాప్రకృతికంటె, వరుక = విలక్షణుఁడైన, నన్నుక = సచ్చిదానందనిత్యనిర్మలఁడైన నన్ను, అజ్ఞాలె = మూఢబుద్ధి గలవారై, ఎఱుంగక = ఎఱుంగఁజాలక, గురుఁగు = బృహస్పతి యని, కొందలు = కొంతమంది, హిరణ్యగర్భుఁడని = చతుర్ముఖబ్రహ్మ యని, కొందలు = కొంతమంది, మహావిరాట్పురుషుఁడటంచుక = సమష్టివిగ్రహస్వరూపుఁడనియు, కొందలు = కొంతమంది, ఋభుప్రభుఁడంచుక = ఋభు = దేవతలకు, ప్రభుఁడంచుక = నాయకుఁడైన యింద్రుఁడని, ||ని|| 'అదిత్యా ఋభతో స్వప్నాః' అని అమరము, ||వు|| 'ఋః అదితిః తస్యా భవంతీతి ఋభః - రుతేన సజ్యే భవంతీతి వా ఋభః' తా|| అదితిదేవివలనఁ బుట్టినందునను, లేక సత్త్వముతోఁ బుట్టినవా రైనందునను ఋభువు లనుట, ముకుందుఁడంచుక = విష్ణు వని, కొందలు = కొంతమంది, శివుఁడంచుక = సాంబమూర్తి యని, కొందలు = కొంతమంది, విశాయకుఁడంచుక = బుద్ధజేవుఁడని - లేక విఘ్నేశ్వరుఁడని పతులకు నాయకుఁడయిన గరుడుఁడని ||ని|| 'వదభిష్తో దక్షాలో ద్వయవాదీ వినాయకః | వినాయకో విష్ణురాజః విపక్షిః పరమాత్మనోః' అని అమరము తగుక = లెస్సగా, ఉపాంతియైనర్పుగురు = ఆరాధింతుగు.

ప రా ప ర ప్ర కృ తి వి భా గ ము

శ్లో|| భూమి రా పోసలో వాయుః ఖం మమో బుద్ధి రేవచ | అహంకార యితీయం మే భిన్నా ప్రకృతి రష్టధా || అపరేయ మిత స్త్వస్యాత్మ ప్రకృతిం విద్ధి మే పగాన | శీవభూతాం మహాబాహూ యయేదం ధార్యతే జగత్ || తా పంచమహాభూతముఁగుణము లగు గంధ రస రూప స్పర్శ శబ్దము లని మనోబుద్ధ్యహంకారము లని మాయాశక్తి యెనిమిదితెఱఁగులుగా వివరింపఁబడి యున్నది, ఇదియే అపరా ప్రకృతి, ఈప్రకృతికంటె వేరై సర్వప్రాణధారణనిమిత్తభూతమై జగత్తును ధరించునది యేదో అగి పరాప్రకృతి.

తా. అవివేకు లగు కొందలు సచ్చిదానందనిత్యనిర్మలఁడయిన నన్నుఁ దెలియఁజాలక పరాపర ప్రకృతులకంటె విలక్షణుఁడనియు, బృహస్పతి యనియు, చతుర్ముఖబ్రహ్మ యనియు, సమష్టివిగ్రహ స్వరూపి యనియు, దేవతలకుఁ బ్రభు వైన యింద్రుఁడనియు, విష్ణు వనియు, సాంబమూర్తి యనియు, విశాయకుఁడనియు, బుద్ధజేవుఁడనియు, గరుత్మంతుఁడనియు ఆరాధించుచున్నా రని తాత్పర్యము

వి శ్వ ము న కు ఉ పా దా న ని మి త్త కారణ ము లు.

ఆ. వినుము నేను విశ్వోమునకు నుపాదాన, కారణము నిమిత్తకారణంబు

నగుచు వూర్ణనాభిరపగిది నొప్పుదు నింకఁ, గార్యములును నేన ర కపివరేణ్య 3౪

టీక. కపివరేణ్య = వానరశ్రేష్ఠుఁడా, వినుము = ఆకర్ణింపుము, నేను = నేను, విశ్వమునకుక = లోకమునకు, ఉపాదానకారణమును = కలిగించుటకు కారణమును, నిమిత్తకారణంబును = కలిగించిన దానిని వేఱుగాఁ జేయుటకుఁ గారణమును, అగుచుక = ఐనవాఁడనై, వూర్ణనాభిరపగిదిక = సాలి పురుగువలె, ఒప్పుదుక = ప్రకాశింతును, ఇంకక = మఱియు, కార్యములును = జీవేశ్వరజగత్తులును, నేన = నేనే.

తా ఓ అంజనేయా! ఘటపటములయత్పత్తికి మృత్తువు లుపాదానకారణమును, కులాల తంతువాయులు వారల వ్యాపారసాధనము లగు చక్ర దండ తురి మేవాదులు నిమిత్తకారణము నైనట్లు జగత్సృష్టి రెండుకారణములు గావలయును కనుక లోకముం దూర్ణనాభి యను జంతువు శరీరప్రధానమై

నూలు పుట్టించుటవలన తానే యుపాదానకారణమును బుద్ధిప్రదానమై యానూలు చిత్రముగా నలుట తన వలననే యైనందున నిమిత్తకారణము నైనట్లు యీ నిమిత్తోపాదానకారణము లోకప్రాణికో యున్నవి గనుక యిట్లు నేనును సత్త్వగుణప్రధాన మయిన మాయతోఁ గూడి నిమిత్తకారణమును తమోగుణ ప్రధానమైన యవిద్యతోఁ గూడి యుపాదానకారణము నై దీవేశ్వర బాగ్రూపకార్యములు నేనే యగు చున్నా ననుట.

వ. ఇట్లు సర్వేశ్వరుండ నైన నాకు సవ్యాకృతము మహాసందమయకోశంబు నగు, సమస్తభూతసమష్టిజ్ఞానంబు కారణశరీరంబు, మహానుషుస్త్వేయవస్థ బ్రహ్మాది స్తంబపర్యంతంబు నైన సకలభూతంబు లయవంబులు, జగద్రూప్త నిష్కలయంబులు వ్యాపారంబులు, వేదశాస్త్రంబులు నిశ్శాస్త్రంబు లై గుంపు నని చెప్పి వెండియు నిట్లనియె.

39

టీక ఇట్లు = ఈప్రకారము, సర్వేశ్వరుండ నైన నాకు = ఎల్లజీవులకు ప్రభు వైన నాకు, అవ్యాకృతంబున = ఇట్టి దట్టి దని పలుక రానిదియు, మహాసందమయకోశంబును = సమస్తానంద సయతోశమును- అనగా ఏకజీవునినుమస్త్యవస్థయందు తోచిన ముఖము, వ్యస్తానంద సయతోశము, గ్రహ్మా విష్ణు రుద్రాది పిపిలికాంత మగు సమస్తప్రాణులనుమస్త్యానందములును గూడి సమస్తానందసయతోశ మనుట, అగు = ఎన, సమస్తభూత = ముందు జీవుల బ్రహ్మాది నుట జీవులయుక్క, సమస్తజ్ఞానంబు = అజ్ఞాన గుంత యును, కారణశరీరంబు = కారణదేహము, మహానుషుస్త్వే = సకలప్రాణులనిద్ర, బ్రహ్మ = గతి, బ్రహ్మాది = పరమేష్ఠి మొదలు, స్తంబపర్యంతంబులు = తృణమువఱకు - స్తంబ మనగా అతిసూక్ష్మక్రిమివిశేష మని కొందఱు, ఐన సకలభూతంబులు = అగు సమస్తజంతువులు, అవయవం బులు = అంగములు, జగదుత్పత్తి నిష్కలయంబులు = ప్రపంచమును బుట్టించుట రక్షించుట నశింపఁ జేయుటలే, వ్యాపారంబులు = పనులు, వేదశాస్త్రంబులు-వేద = ఋగ్యజుస్సామాధర్వణములును, శాస్త్రంబులు = విద్యాదిమఃశాస్త్రములును, నిశ్శాస్త్రంబులై = నిట్టూర్పులై, ఒప్పుక = లిగును, అని చెప్పి = అని పలికి, వెండియు నిట్లనియె = మఱల నిట్లు చెప్పఁదొడఁగెను

తా ఈప్రకారము యెల్లజీవులకు ప్రభు వైన నాకు యిట్టి దట్టి దని చెప్ప నలవి కానిదియు బ్రహ్మ మొదలుకొని పిపిలికాపర్యంతము యుండు సమస్తప్రాణులయొక్క నుషుస్త్యనందములు గూడి సమస్తానందతోశ మగు అజ్ఞాన మంతయు కారణదేహమును సకలప్రాణులయొక్కనిద్రానస్థియు గ్రహ్మా మొదలు కొని తృణమువఱకు నుండు సమస్తభూతములు యవయవములును ప్రపంచమున పుట్టించుట రక్షించుట నశింపఁ జేయుటలే వ్యాపారములును వేదశాస్త్రములు నిట్టూర్పులును నై నున్నవిని చెప్పి మఱల జెప్పుచున్నాఁడని తాత్పర్యము.

జీ వ ని ర్ణ య ము.

తే. మలినసత్త్వప్రధాన యకార నల యవిద్య, దానియగు నధస్తాన ర మైన నేను బ్రతిఫలించితఁ గలశ సంగతజలముల, సాధనక్షత్ర నిచ్చానూతచందమునను. 3౬

టీక. అలయవిద్య = జీవోపాధి యైన మాయవిద్య, మలినసత్త్వప్రధాన = రాజసగుణస్వభావము గలది, ఒక = అగును, దానియందుక = ఆ యవిద్యయందు, అధిష్ఠానమైన నేను = త్రిగుణసహితమై మూలప్రకృతి కాధారమైన నేను, కలశసంగతజలములక = కడనలొని నీళ్లయందు, సాధనక్షత్ర

ఖచ్చాయచందముక = మేఘనక్షత్రసహితాది అకాశప్రతిబింబమువలె, ప్రతిఫలించితిక = ఆ యవిద్య యందుఁ దోచితిని

తా జీవోపాధి యయిన యవిద్య రాజసగుణస్వభావముగాఁ గలది యగును, అట్టి త్రిగుణసహిత మైన మూలప్రకృతికి ఆధార మగు నేను కడవలోని నీళ్లయందుఁ బ్రతిఫలించెను మీఘములు నక్షత్రములు ఆ కాశము మొదలగువానివలె అవిద్యయందు ప్రతిఫలించితి నని తాత్పర్యము

క. జీవుం డగు నాతఁ డవి, ద్యావశుఁ డై స్థూలసూక్ష్మతనువాసనలక

భావించుచు నేవించుచు, గేవలమూఁడుప్రవృత్తి ర్గ్రహించు మెఱున్. 32

టీక అతఁడు = కలశజలమందు ప్రతిఫలించిన గగనచ్ఛాయవలె అవిద్యయందుఁ దోచిన యా ప్రతిబింబస్వరూపుఁడు, జీవుం డగు = జీవసంజ్ఞ గలవాఁడగును, (ఆ జీవుఁడు) అవిద్యావశుఁడై = చులిన సత్త్వప్రధాన మైన యవిద్యకు స్వాధీనుఁడై, స్థూలసూక్ష్మతనువాసనలక = స్థూలసూక్ష్మశరీరాభిమాన ములచేత, భావించుచుక = ఆ స్థూలసూక్ష్మదేహములే తా నని గుంచుచు, నేవించుచుక = ఆ శరీరముల ననుసరించుచు - అనఁగా రక్షించుకొనుచు, గేవలమూఁడుప్రవృత్తి మెఱున్ = మిగుల తెలివిలేని నడవడిచేత, గ్రహించుక = సంచరించును

తా ఆ కడవలో ప్రతిఫలించిన అకాశమువలె అవిద్యయందుఁ దోచిన ప్రతిబింబస్వరూపుఁడు చులినసత్త్వమే ప్రధానముగాఁ గల యవిద్యకు స్వాధీనుఁడై స్థూలసూక్ష్మశరీరము తా నని గుంచుచు ఆ శరీరములను రక్షించుచు మిగుల తెలివిలేనివాఁడై చరించు నని తాత్పర్యము

ఆ. అతఁడు ప్రాజ్ఞుఁ డనఁగ ర్ నానందమయుఁ డనఁ, పారమార్థికుఁ డనఁగ బరఁగు చుండు

వ్యష్టికారణాంగవశుఁ డై సుషుప్తిను, భానుభూతి మతిగి ర్ యనిలతనయ 33

టీక అనిలతనయ = వాయుమారా, అతఁడు = ఆ జీవుఁడు, వ్యష్టికారణాంగవశుఁడై = ఒక కారణ శరీరమునకు స్వాధీనుఁడై, సుషుప్తినుభానుభూతిక = సుషుప్తి = నిదురయొక్క, సుఖ = ఆనందము యొక్క, అనుభూతిక = అనుభవమందు, మతిగి = మోక్కి, ప్రాజ్ఞుఁ డనఁగక = స్వప్రకాశస్వరూపుఁడు గాన ప్రాజ్ఞశామముచేత, ఆనందమయుఁ డనక = ఆనందమయకోశము గలవాఁడు గాన ఆనంద మయుఁ డను పేరుచేత, పారమార్థికుఁ డనక = అవస్థాత్రయమందనున్మూగుఁ డై మున్నాఁడు గనుక పారమార్థికుఁ డను నామముచేత, పరఁగు చుండుక = ఒప్పు చుండును.

తా. ఓయి వాయుమారా! ఆ జీవుఁడు ఒక కారణశరీరమునకు లోబడినవాఁడై నిదురయొక్క యానందము ననుభవించుచు తానుగా ప్రకాశించుస్వరూపము గలవాఁడగుటవలన ప్రాజ్ఞుఁ డను పేరు చేతను, ఆనందమయకోశము గలవాఁడగుటచేత ఆనందమయుఁ డను పేరుచేతను, అవస్థాత్రయమందు శరీర యుండుటవలన పారమార్థికుఁ డను పేరుచేతను మోప్పు చుండు నని తాత్పర్యము

వ. ఇట్లవిద్యయు నవిద్యాప్రతిబింబంబుఁ దదధిష్ఠానచైతన్యగుం గూడి జీవుం డనం బరఁగు నాజీవున కానందమయకోశసంజ్ఞికం బైన వ్యవ్యవస్థానంబు కారణశరీరంబు సుషుప్తియవస్థ యగు నారెంటియందు నభిమానగుం గల యతండు ప్రాజ్ఞుం డన నొప్పు నతని కింతచూత్రంబుచేత జీవత్వంబు పర్యాప్తంబు గాఁగజేసి తదీయాదృష్టసహాయపూర్వకసూక్ష్మశరీరవృష్టి ప్రకారంబు చెప్పెన విచు మని యిట్లనియె.

టీక ఇట్లు = మైనఁ జెప్పినతీరున, అవిద్యయుఁ = మలినసత్త్వప్రధాన మైన యవిద్యయును, అవిద్యాప్రతిబింబంబును = ఆ యవిద్యయందుఁ దోచిన బ్రహ్మచ్ఛాయయును, తదధిస్థానచైతన్యంబును = ప్రతిబింబమునకు బింబభూత మైన బ్రహ్మస్వరూపమును, కూడి=చేరి, జీవుఁ డనం బగఁగుట=జీవుఁ డని చెప్పబడును, ఆ జీవునకుఁ = ఆత్మేత్రజ్ఞునకు, అనందమయకోశసంజ్ఞకం బైన = అనందమయకోశ సంజ్ఞ కల దైన, వ్యప్తిజ్ఞానంబు = వ్యప్తిరూప మయిన యవివేకము, కారణశరీరంబు=కారణదేహము, సుషుప్త్యవస్థ యగుట = నిద్రయవస్థ యగును, ఆరెంటియందుఁ=ఆ కారణశరీరముపై స్త్యవస్థలయందు, అభిమానంబు గల యతండు = కర్తృత్వము గలవాఁడు, ప్రాజ్ఞుం డన నొప్పుట = ప్రాజ్ఞుఁ డని చెప్పఁ బడును; అతనికిఁ= ఆ ప్రాజ్ఞునకు, ఇంతమాత్రంబుచేతఁ=ఏతావన్మాత్రముచేత, జీవత్వంబు=జీవధర్మము, పర్యాప్తంబు=పూర్ణము, కామిగజేసి=కానందున, తదీయ=ఆ జీవునియొక్క, అదృష్టి=కనబడని, భవిష్య లబ్ధి = ఫలమునకు, సహాయపూర్వక = సహాయభూత మైన, నూత్ముశరీరస్పష్టిప్రకారంబు = లింగ దేహోద్పత్తిక్రమము, చెప్పెదఁ = వక్కానించెదను, విను మని = ఆర్జునింపు మని, ఇట్లనియఁ = వత్సమాణప్రకారముగ నానతిచ్చెను

తా ఈప్రకారము మలినసత్త్వము ముఖ్యముగాఁ గల యవిద్యయును ఆ యవిద్యయందు ప్రతి ఫలించిన బ్రహ్మచ్ఛాయయును చేరి జీవుఁ డని చెప్పబడును, ఆజీవునకు అనంగమయకోశ మను పేరుగల వ్యప్తిరూప మయిన యవివేకకారణము దేహముగాను నిద్రయవస్థగ ను అగునున్నది, ఆ కారణశరీరనిద్రల యందుఁ కర్తృత్వము గలవాఁడు ప్రాజ్ఞుఁ డని చెప్పబడును. ఆ ప్రాజ్ఞునకు యింతమాత్రముచేత జీవ ధర్మము పూర్ణము గానందున ఆ జీవునియొక్కదృష్టికి గోచరింపని భవిష్యత్కాలమునంగుఁ బొందఁదగిన ఫలమునకు సహాయభూత మైన లింగదేహముయొక్కయుద్పత్తిక్రమమును జెప్పగ గగి చెప్పుటకు ప్రారం భించె నని తాత్పర్యము

సూక్తి ౩ గీ ర నృష్టి ప్రకారము

తే అమలసత్త్వప్రధానమాయాసమన్వి, తేశ్వరుఁడ నగు నేను సృష్టిచ్ఛచేతఁ
బూని వీక్షించితి తమఃప్రధానమాయ, నఖిలచేతనకర్త సహాయముగను. ౪౦

టీక అమలసత్త్వప్రధానమాయా = శుద్ధసత్త్వప్రధాన మైన మాయతోడ, సమన్విత = కూడిన ఈశ్వరుఁడఁ = పరమేశ్వరుఁ డను, అగునేను = విననేను, సృష్టిచ్ఛచేతఁ=నిర్మాణాభిలాషచేత, తమః ప్రధానమాయా = తమోగుణప్రధాన మైన మాయను, అఖిలచేతన = ఎల్లజీవులయుక్క, కర్త = పుణ్య పాపమిత్రకర్మములకు, సహాయముగఁ=తోడ్పాటుగా, పూనివీక్షించితిఁ=సంపూర్ణదృష్టిచేతఁ జూచితిని.

తా శుద్ధసత్త్వప్రధాన మై మాయతోఁ గూడిన పరమేశ్వరుఁ డగు నేను నిర్మించుకోరికచేత తమోగుణప్రధాన మైన మాయను సమస్త మైన జీవులయొక్క పుణ్యపాపమిత్రకర్మలకు తోడ్పాటుగా సంపూర్ణదృష్టిం జూచితి నని తాత్పర్యము.

వ. ఇట్లు చూచిన నాతమఃప్రధానసమస్త్యజ్ఞానావచ్ఛిన్నచైతన్యంబువలన శబ్దగుణ కాకాశంబు నయ్యాకాశావచ్ఛిన్నచైతన్యంబువలన స్పర్శగుణకాశంబు నయ్య నిలావచ్ఛిన్నచైతన్యంబువలన రూపగుణకాశంబు నయ్యనలావచ్ఛిన్నచైతన్యంబు వలన రసగుణకజలంబు నజ్జలావచ్ఛిన్నచైతన్యంబువలన గంధగుణకమృధవియు

బుట్టె నినియ పంచీకృత సూక్ష్మభూతంబులనియుఁ బంచతస్మాత్ర లనియుం జెప్పంబడు
 సీభూతపంచక ప్రత్యేక సత్త్వగుణార్థంబులవలనఁ గ్రమంబున దిగ్వాతార్కప్రచే
 తోశ్వినీదేవతానమన్విత శోక్రిత త్వక్చక్షు ర్జిహ్వ ఘ్రాణంబులు జనియించె మిగి
 లిన సత్త్వార్థసమష్టివలనఁ జంద్రనాచస్పతిరుద్రక్షేత్రజ్ఞ దేవతాయుక్త మనోబుద్ధ్య
 హాకారచిత్తంబులును సాధవించె నవ్వియ దాదిపంచకరజోగుణార్థంబువలన వగు
 సం దోగన వహ్నింద్రోపేద్రమృత్యుప్రజాపతిదేవతానమేత వాక్పాణి పాద పా
 యూపస్థలు జన్మించెఁ దక్కిన రజోగుణార్థసమష్టివలన విశిష్ట విశ్వకర్తృ విశ్వయో
 న్యజజయదేవతాక ప్రాణాపానవ్యానోదానసమానంబు లుద్భవించె నివ్వధంబున
 నుత్పన్నంబు లైన జ్ఞానేంద్రియ పంచకంబు నంతఃకరణచతుష్టయంబు గర్తృంద్రియ
 పంచకంబుఁ బ్రాణాదిపంచకంబుం గూడి యేకోనవింశత్యవయవంబు లింగశరీ
 రంబు గలిగె సీసూక్ష్మదేహంబు వృక్షవనంబులభంగి నొక్కటి వ్యష్టి యనియు
 సర్వంబు సమష్టి యనియుం జెప్ప నొప్పు వీనికి వ్యష్టి సమష్టి స్వక్షుంబు లవస్థ
 లగు సీవ్యష్టిసూక్ష్మాంగ స్వక్షుంబులయం దాప్రాజ్ఞం డభిమాని యై ప్రాతిభ సీ
 కుండు స్వక్షుకల్పితండుఁ దైజసుం డనం బ్రవర్తిల్లు నాసమష్టి సూక్ష్మకాయ
 స్వక్షువిశిష్టండ నై యీశ్వరుండి నయిన నేను హిరణ్యగర్భండు సూత్రాత్మ
 కుండుఁ బ్రాణుం డన సర్వజీవోపాస్యండ నై యుండుదు నిది సూక్ష్మవ్యష్టితేజంగు
 ఇంక స్థూల ప్రపంచప్రకారంబు వినుపించెద విను మని యిట్లనియె. రం

టీక. ఇట్లు చూచినట్ = ఇవిధముగా సంపూర్ణదృష్టిచేతి వీక్షింపఁగానే - అనఁగా నీశ్వరుండు
 సత్త్వగుణప్రధాన మైన మాయతోఁ గూడి తమోగుణప్రధాన మైన మాయను వీక్షింపఁగానే, అతఁడు
 ప్రధానముండుఁ జెప్పఁబడిన లమోగుణప్రధాన మైన, సమష్టివ్యభాస = సర్వమునకు నుపాదానకాగణ
 మైన మాయతోడ, అవచ్ఛిన్న = కూడిన, ప్రతన్యంబువలనఁ = బ్రహ్మశక్తివలన, శబ్దగుణ కాకాశంబును =
 శబ్దమే గుణముగాఁ గల గగనమున, అయ్యాకాశ = శబ్దమే గుణముగాఁ గల యాగగనముతోడ, అవచ్ఛిన్న =
 చేరిన, ప్రతన్యంబువలనఁ = ఆత్మశక్తివలన, స్పర్శగుణ కానిలంబును = స్పర్శమే గుణముగాఁ గల వాయువును,
 అయ్యనిల = ఆ వాయువుతో, అవచ్ఛిన్న = మిలితి మైన, ప్రతన్యంబువలనఁ = పరబ్రహ్మశక్తివలన, రూపగుణక =
 రూపమే గుణముగాఁ గల, అనలంబును = అగ్నియును, అయ్యనలవచ్ఛిన్న ప్రతన్యంబువలనఁ = ఆ అగ్ని
 తోఁ గూడిన పరబ్రహ్మశక్తివలన, రసగుణక జలంబును = రసగుణక = మాధుర్యమే గుణముగాఁ గల, జలం
 బును = ఉదకమును, అజ్జల = ఆ యుదకముతోడ, అవచ్ఛిన్న = విశిష్ట మైన, ప్రతన్యంబువలనఁ = బ్రహ్మ
 ప్రతన్యమువలన, గంధగుణక = గంధగుణమే గుణముగాఁ గల, పృథవియుం = భూమియు, పుట్టె =
 ఈ సూక్ష్మభూతము లొకటివలన నొకటి యుద్భవించెను, ఇవి = ఈ పుట్టినవి, అపచీకృత = ఐదుగా
 భాగింపని సూక్ష్మభూతములు, అనియథా = అని, పంచతస్మాత్ర లనియథా = పంచతస్మాత్ర లని,
 చెప్పంబడుక = పలుకఁబడును, ఈ భూతపంచక = మైనం జెప్పిన పంచమభూతములయొక్క,
 ప్రత్యేక = వేరైన - అనఁగా వ్యష్టిసమష్టిగూఢము లైన, సత్త్వగుణార్థంబువలనఁ = సత్త్వగుణభాగ
 ములు రెంటిలో సత్త్వవ్యష్టిసూక్ష్మపంచభూతములవలన - అనఁగా తమోగుణమువలనఁ బుట్టిన సూక్ష్మ

భూతము లైదును, సత్త్వరజోగుణములచేత సత్త్వనూత్మకపంచభూతము లని రజనూత్మకపంచభూతము లని రెండువిధము లగును, మఱియు నవి వ్యష్టిసమష్టిభేదములచేత సత్త్వవ్యష్టిసూక్ష్మభూతము లని రజస్సమష్టిసూక్ష్మభూతము లని నాలుగువిధము లగును, వానిలో సత్త్వవ్యష్టి సూక్ష్మపంచభూతముల వలన, క్రమంబునకొ = వరుసగా, దిక్ = దశదిక్కు, వాత = గాలి, అర్క = సూర్యుడు, ప్రచేతః = వరుణుడు, అశ్వినీదేవతా = అశ్వినీదేవతలు, సమన్విత = వీ రెనెడి అధిదేవతతోఁ గూడిన, శ్రోత్ర = దివి, త్వక్ = చర్మము, చక్షుః = నేత్రము, జిహ్వా = నాలుక, ఘ్రాణంబులు = సాసికము, అనియించెకొ = ఈ జ్ఞానేంద్రియము లైదును పుట్టెను - అనఁగా ఆకాశముయొక్క సాత్త్వికాంశమువలన శ్రోత్రేంద్రియము, వాయువుయొక్క సాత్త్వికాంశమువలన త్వగింద్రియము, తేజస్సుయొక్క సాత్త్వికాంశమువలన చక్షురింద్రియము, జలముయొక్క సాత్త్వికాంశమువలన జిహ్వేంద్రియము, పృథివియొక్క సాత్త్వికాంశము వలన ఘ్రాణేంద్రియము పుట్టె నని భావము, మిగిలిన సత్త్వార్థసమష్టివలనకొ - మిగిలిన = కర్మన, సత్త్వార్థ = సాత్త్వికగుణార్థాంత మైన, సమష్టివలనకొ = సమష్టిభూతపంచకమువలన, చంద్ర = చంద్రుఁడు, వాచస్పతి = బృహస్పతి, రుద్ర = ఈశ్వరుఁడు, క్షేత్రజ్ఞ = జీవుఁడు, దేవతాయుక్త = వీ రెనెడి అధిదేవతలతోఁ గూడిన, మనః = సంకల్పాత్మక మగు మనస్సును, బుద్ధి = నిశ్చయాత్మక మగు ప్రజ్ఞయు, అహంకార = కర్మవ్యాత్మక మైన యహంకారమును, చిత్తంబులు = చంచలాత్మక మైన చిత్తమును, సంభవించెకొ = ఈ యంతఃకరణచతుష్టయము జన్మించెను - అనఁగా పంచభూతములసాత్త్వికాంశసమష్టివలన అంతఃకరణము పుట్టి అది వృత్తిభేదములచేత మనోబుద్ధిచిత్తాహంకారంబు లాయెను, సూక్ష్మశరీరమునకు గొందరిమతిమున పది యేడుతత్త్వములు, అప్పుడు మనశ్చిత్తము లొక్కటి, బుద్ధ్యహంకారము లొక్కటి యగు నని భావము, అవిద్యదాదిపంచక = వైఁకృతేప్పబడిన ఆకాశాదిపంచభూతములయొక్క, రజోగుణార్థంబువలనకొ = రజోగుణముయొక్కసగ మైన వ్యష్టిభాగమువలన, వరుసకొ = క్రమముగా, తోదన = వెంటనే, వహ్ని = అగ్ని, ఇంద్ర = దేవేంద్రుఁడు, ఉపేంద్ర = విష్ణువు, మృత్యు = మృత్యువు, ప్రజాపతి = బ్రహ్మ, గణేశ = సమేత = వీరు మొదలగు దేవతలతోఁ గూడిన, వాక్ = నోరు, పాణి = హస్తము, పాద = అంఘ్రు, పాయు = గుదము, ఉపస్థలు = గుహ్యము అను కర్మేంద్రియపంచకము, జన్మించెకొ = పుట్టెను - అనఁగా ఆకాశముయొక్క రజోంశము వలన వాగింద్రియము, వాయువుయొక్క రజోంశమువలన పాణింద్రియము, తేజస్సుయొక్క రజోంశము చేత పాదేంద్రియము, జలముయొక్క రజోంశమువలన నుపస్థేంద్రియము, పృథ్వియొక్క రజోంశమువలన పాయురింద్రియమునుగా నిట్లు కర్మేంద్రియము లుత్పత్తి యయ్యె ననుట, తక్కిన = మిగిలిన, రజోగుణ = రజోగుణముయొక్క, అర్థ = సగ మైన, సమష్టివలనకొ = సమష్టిరూపము లైన పంచభూతములవలన, విశిష్ట విశ్వకర్తృ విశ్వయోగ్యజ జయదేవతాక ప్రాణాపాన వ్యానోదాన సమాసంబులు = విశిష్టుఁడు విశ్వకర్తృ విశ్వయోని అజుఁడు జయుఁడు నను నధిదేవతలు గల ప్రాణము అపానము వ్యానము ఉదానము సమానము అను పంచప్రాణములు పుట్టెను, ఇవిధంబునకొ = ఇట్లు, ఉత్పన్నంబులైన = పుట్టిన, జ్ఞానేంద్రియపంచకంబును = జ్ఞానేంద్రియము లైదును, అంతఃకరణచతుష్టయంబును = మనో బుద్ధి చిత్తాహంకారములును, కర్మేంద్రియపంచకంబును = కర్మేంద్రియము లైదును, ప్రాణాదిపంచకంబునుం గూడి = ప్రాణాదివాయువు లైదును చేరి, ఏకోనవింశత్యవయవంబులకొ - ఏకోనవింశతి = పందొమ్మిది యైన, అవయవంబులకొ = అంగములచేత, లింగశరీరంబు గలిగెకొ = సూక్ష్మశరీర ముద్భవించెను; ఈ సూక్ష్మ దేహంబు = ఈ లింగశరీరము, వృక్షవనములభంగికొ = వృక్షమువలెను వనమువలెను, ఒక్కటి వ్యష్టి యని యొకొ = ఒకటి వ్యష్టి యని, సర్వంబు = అన్నియు, సమష్టి యనియొకొ = సమష్టి యని, చెప్పంబడుకొ = పఠంబడును, నీనికొ = ఈ సూక్ష్మశరీరములకు, వ్యష్టిసమష్టిస్వప్నములు = వ్యష్టిసమష్టిస్వప్నములు,

అవస్థలగుణ = దశ లగును, ఈ వ్యష్టి సూక్ష్మంగ స్వప్నంబులయగుంక = ఈ వ్యష్టి లింగశరీర స్వప్నముల
యందు, ఆ ప్రాజ్ఞుండు = పూర్వము చెప్పిన సుమంత్రస్థాభిమాని యయిన ప్రాజ్ఞ సామక బివుడు, అభి
మాని యై = కర్తృత్వము గలవాడై, ప్రాతిభాసికుండు = ప్రపంచాకారవృత్తి తోచువేళమాత్రమున్నాడు
గనుక ప్రాతిభాసికుండు, స్వప్నకల్పితుండు = అజ్ఞానకార్య మయిన నిద్రాసక్తితోఁ గల్పింపబడును గనుక
స్వప్నకల్పితుండు, తైజసుండు = తేజోయాప మయిన అంతఃకరణవృత్తితోఁ గూడినందున తైజసుండు,
అనక = అనునట్లు, ప్రవ ర్తిల్లుక = ఒప్పుచుండును - అనగా వ్యష్టి సూక్ష్మశరీర స్వప్నములయందు కర్తృ
త్వము గల ప్రాజ్ఞుండు ప్రాతిభాసికుండు స్వప్నకల్పితుండు తైజసుండు నామములగే శోభిల్లునని భావము,
ఆ సమష్టిసూక్ష్మకాయస్వప్నవిశిష్టుండనై = ముంగుఁ జెప్పిన సమష్టిశరీర స్వప్నములయందు దవచ్ఛిన్నుండనై,
ఈశ్వరుండ నయిన నేను = ఈశ్వరసామము గల నేను, హిరణ్యగర్భుండు = జ్ఞానశక్తి గలవాడ నగుటవలన
హిరణ్యగర్భుండు, సూత్రాత్మకుండు = మణులయందు సూత్రమునలే నాసావిధప్రపంచ మంతయును సూత్ర
మయి యున్నాను గనుక సూత్రాత్మకుండు, ప్రాణుండు = ఎల్లప్రాణులయందును క్రియాశక్తితోఁ
గూడి యుండుటచేత ప్రాణుండు అనక = అను నామములచేత, సర్వజీవోపాస్యుండనై - సర్వజీవ =
ఎల్లప్రాణులచేత, ఉపాస్యుండనై = ఆరాధింపఁ దగినవాడనై, ఉండుగుణ = నిశ్చింతను, ఇది = ఈ
చెప్పఁబడినది, సూక్ష్మస్పష్టి తెఱంగు = బీజేశ్వరులయొక్క సూక్ష్మస్పష్టిక్రియము, ఇంకక = ఇతరమింద, స్థూల
ప్రపంచప్రకారంబు = స్థూలపంచీకరణప్రకారము, వినిపించెదక = తెలియజేసెదను, వినుమని = ఆకర్షింపు
మని, ఇట్లనియెక = ఇట్లు చెప్పఁదొడఁగెను

తా ఈప్రకారము ఈశ్వరుండు సత్త్వగుణప్రధాన మైన మాయతోఁ గూడి తమోగుణప్రధాన
మైన మాయను చూడఁగా నే పూర్వము చెప్పఁబడిన తమోగుణప్రధాన మైనట్టిదియు సర్వమునకు నుపాగాన
కారణ మయినదియు నగు మాయతోఁ గూడుకొనిన బ్రహ్మశక్తివలన శబ్దమే గుణముగాఁ గల యాకాశ
మును, ఆ యాకాశముతోఁ జేరిన యాత్మశక్తివలన స్పర్శమే గుణముగాఁ గల వాయువును, ఆ వాయు
వుతోఁ గూడిన పరబ్రహ్మశక్తివలన రూపమే గుణముగాఁ గల యగ్నియును, ఆ యగ్నితోఁ గూడిన
పరబ్రహ్మశక్తివలన మాధుర్యమే గుణముగాఁ గల యుదకమును, ఆ యుదకముతోఁ గూడిన బ్రహ్మశక్తి
వలన గంధమే గుణముగాఁ గల భూమియును పుట్టెను, ఒకటివలన నొకటిపుట్టిన యాభూతములు అయి
దుగాఁ భాగింపఁబడని సూక్ష్మభూతము లనియు, పంచతన్మాత్ర లనియుఁ జెప్పఁబడును, తమోగుణము
వలనఁ బుట్టిన యాసూక్ష్మభూతము లయిదును సత్త్వరసోగుణములచేత సత్త్వసూక్ష్మపంచభూతము
లని రజస్సూక్ష్మపంచభూతము లని రెండువిధములు మఱియు, నీవ్యష్టి సమష్టి భేదములచేత సత్త్వవ్యష్టి
సూక్ష్మభూతము లని, సత్త్వసమష్టిసూక్ష్మభూతము లని, రసోవ్యష్టిసూక్ష్మభూతము లని, రసోసమష్టి
సూక్ష్మభూతము లని నాలుగు విధములు వానిలో సత్త్వవ్యష్టిసూక్ష్మపంచభూతములవలన పది
దిక్కులు, గాలి, సూర్యుండు, వరుణుండు, అశ్వినీదేవతలు వీరనెను అధిదేవతలతోఁ గూడిన చెవి,
చర్మము, నేత్రము, నాడుక, ముక్కు అను విజ్ఞానేంద్రియములు అయిదును పుట్టెను, మిగిలిన సత్త్వగ్ర
సమష్టివలన చంద్రుండు, బృహస్పతి, ఈశ్వరుండు, జీవుండు వీరనెను అధిదేవతలతోఁ గూడిన నంశ
యాత్మక మగు మనస్సును, నిశ్చయాత్మక మగు ప్రజ్ఞయును, కర్తవ్యాత్మక మగు యశాంశార
మును, చంగలాత్మక మగు చిత్తమును గలిగెను, సైః జెప్పఁబడిన ఆకాశాదిపంచభూతములయొక్క
రసోగుణవ్యష్టి భాగమువలన అగ్ని, జేవేంద్రుండు, విష్ణువు, యముండు, బ్రహ్మ వీరును అధిదేవతలతోఁ
గూడిన నోరు, హస్తము, పాదము, గుద, యుపస్థము అను కర్మేంద్రియపంచకమును పుట్టెను. మిగిలిన సగ

మైన రజోగుణముయొక్క సమష్టిపంచభూతములగున విశిష్టుడు, విశ్వకర్మ, విశ్వయోని, అజుడు, జయుడు నను నధిదేవతలు గల ప్రాణములును, అపానము, వ్యానము, ఉదానము, సమానము అను పంచ ప్రాణములును పుట్టెను ఈవిధముగా పుట్టిన జ్ఞానేంద్రియము లయిదును, మనో బుద్ధి చిత్తాహంకారము లనెడు అంతఃకరణచతుష్టయమును, కర్మేంద్రియములు అయిదును ప్రాణాగివాయువులయిగును చేరి పందొమ్మిది యయిన అంగములచేత లింగశరీరము కలిగెను. ఈ నూత్నుశరీరము చెప్పవలెను, వనమువలెను వ్యష్టి సమష్టి యని చెప్పబడును ఈ లింగశరీరములకు వ్యష్టిసమష్టిస్వప్నములు దశ లగును ఈ వ్యష్టిలింగ శరీరస్వప్నములయందు పూర్వము చెప్పబడిన మహాత్మ్యవస్థాభిమాని యగు స్వామి డను శివుడు కర్మ త్వము గలవాడై ప్రపంచాకారవృత్తి దోచు కాలమునందుమాత్ర మున్నాడు గనుక ప్రాతిభాసికుడనియు అజ్ఞానకార్య మయిన నిద్రాశక్తితోఁ గల్పింపబడును గనుక స్వప్న కలిగుడనియు అంతఃకరణ వృత్తితోఁ గూడినందున తైజసుడనియు చెప్పబడును. సమష్టి నూత్నుశరీరములయందు గూడుకొనిన యీశ్వరుడగు నేను జ్ఞానశక్తి గలవాడ నగుటవలన హిరణ్యగర్భుడనియు సుణులయంగు నూత్రమువలె నానావిధప్రపంచమందును చేరియుండుటవలన నూత్రాత్మకుడనియు క్రియాశక్తితోఁ గూడుకొని యుండుటచేత ప్రాణుడనియు సమస్తప్రాణులచేత పూజింపబడినవాడనై గురుంగును ఇప్పుడు చెప్పినది జీవేశ్వరులయొక్క నూత్నుస్వప్తిక్రమము ఇంకమింక న్ములపంచీకరణప్రకారము చెప్పెదను విను మని యీ ప్రకారము చెప్పుటకు ప్రారంభించె నని తాత్పర్యము.

సూ త్త శ రీ ర పంచీకరణచక్రము.

అపంచీకృత పంచ నూత్నుభూతములు	అకాశము వాయువు	అగ్ని	జలము	వృధి	సత్త్వగణనూత్ను భూతములు
సత్త్వసమష్టి నూత్నుపంచ భూతములు	మనస్సు చంగ్రుడు	బుద్ధి గృహస్పతి	చిత్తము జీవుడు	అహంకారము రుగ్రుడు	అంతఃకరణములు అధిదేవతలు.
సత్త్వవ్యష్టి నూత్నుపంచ భూతములు	శ్రోత్రము దిక్కులు	త్వక్కు వాయువు	చక్షువు అర్కుడు	జిహ్వ వగుణుడు	జ్ఞానేంద్రియములు అధిదేవతలు.
రజస్సమష్టి నూత్నుపంచ భూతములు	సమానము జయుడు	వ్యానము విశ్వయోని	ఉదానము అజుడు	ప్రాణము విశిష్టుడు	పంచప్రాణములు అధిదేవతలు
రజోవ్యష్టి నూత్నుపంచ భూతములు	వాక్కు పాణి పాదము	పాణి ఇంద్రుడు	పాదము విష్ణువు	గుహ్యము బ్రహ్మ మృత్యువు	కర్మేంద్రియములు అధిదేవతలు

జీవసూత్తుదేహతత్త్వము లే యీశ్వర సూత్తుదేహతత్త్వములు.

సీ. తత తమోగుణక భూతముల నై దింటిని, గ్రమమున రెండుభాగములుఁ జేసి
తొలుతఁ బంచార్థాంశములఁ బూని వేర్వేరుఁ, తునియలు నాల్గుగాఁ ననువుపఱచి
ముఖ్యార్థముల శేషభూతఖండచతుష్టయముల నొందొంట నెయ్యమునఁ గూర్చు
బంచీకృతంబులై పటుతరస్థూలంబులై, యభివ్యక్తంబు లయ్యె నొకట
తే వాయునందన విను మింక పానివలన, నఖిలజగములు నానాచరరాచరములు
బహువిధాన్నంబులును ఘటపటగృహాది, సకలదృశ్యపదార్థము లన్బంధించె.

టీక వాయునందన = వాయుపుత్రుఁడు, వినుము = అకర్ణింపుము తత = గొప్ప లైన, తమోగు
ణక = తమోగుణప్రధానము లైన, భూతములనైదింటిని = స్థూలభూతము లైన పృథివ్యాస్త్రీనోవాయు
రాకాశముల నైదింటిని, క్రమమునఁ = వరుసగా, రెండుభాగములు చేసి = రెండుభాగములుగా విభజించి,
తొలుతఁ = ముందుగా, పంచార్థాంశములఁ = పంచభూతములయొక్క సగభాగములను, పూని = ధరించి,
వేర్వేరుఁ = ప్రత్యేకములుగా, తునియలునాల్గుగాఁ = నాలుగుభాగములుగా, అనువుపఱచి = చక్క
పఱచి - అనఁగా విభజించి, ముఖ్యార్థములఁ = ముఖ్యము లైనట్టి సగభాగములను - అనఁగా భాగింపక
యొందు నైదవభాగములను, శేష = మిగిలిన, భూత = పంచభూతములయొక్క, ఖండచతుష్టయములఁ =
నాలుగుగా భాగించిన తునుకలను, ఒండొంటికిఁ = ఒకటితో నొకటి, నెయ్యమునఁ = ప్రీతితోడ,
కూర్చుఁ = చేర్చుఁగా, పంచీకృతంబులై = పంచబడినట్లై, ఒకటఁ = ఏకవృత్తిగానే, పటుతర
స్థూలంబులై - పటుతర = మిక్కిలి, స్థూలంబులై = విజృంభించినట్లై, అభివ్యక్తంబు లయ్యెఁ = అతి
స్పష్టము లాయెను, ఇంకఁ = ఇంకను, వానివలనఁ = ఆ పంచీకృత పంచమహాభూతములవలన, అఖిల
జగములు = సకలలోకములు, నానా = బహురూపము లైన, గర = సంచరించు మనుష్యపక్ష్యాదులును,
ఆచరములుఁ = సంచరింపని పర్వతవృక్షాదులును, బహువిధాన్నంబులును = నానావిధము లగు భోజ్య
పదార్థములను, ఘట = కుండలు, పట = వస్త్రములు, గృహ = ఇండ్లు, అది = మొదలైన, సకల =
సర్వము లైన, దృశ్య = కనబడెడు, పదార్థములును = వస్తువులును, సంబంధించెఁ = పుట్టెను.

తా ఓ ఆంజనేయా! తమోగుణప్రధానము లైన పంచభూతములను రెండుభాగములు చేయఁగా
నవి పదియవును వానిలో నైదింటిని నాల్గునాలుగు తునియలుఁ జేసి యాతునియలన, భాగింపని నైదగ
భాగములను ఒకటితో నొకటిఁ జేర్చుఁగా పంచీకృతములై విజృంభించె వానివలన చతుర్థశతధవనములు
చరాచరజంతువులు ఆ జంతువులకుఁ దగిన నానావిధాహారములు ఘటపటగృహాది సమస్తవస్తువులు
పుట్టెను ఎట్లనఁగా, మొదట పృథివిని రెండుగా భాగించి ఆ రెంటిలో నొకభాగమును గూర్మముగానుంచి
రెండవభాగమును నాలుగుభాగములు చేసి ఆ నాలుగుభాగములను కడగా నుంచిన పృథివిభాగములలో
శేర్షిక నాలుగుగా భాగింపబడిన జల అగ్ని వాయు ఆకాశభాగములతోఁ జేర్చులెను మీఁదఁ
జెప్పిన ప్రథమాది క్రమముగాఁ జేర్చుటచేతఁ గలిగెడు మనస్సు మొదలగువాని నాచుములను విచరముగా
నెఱిగించుటకు మీఁద పంచీకరణపటము వ్రాయబడు చున్నది

ఆకాశనిరూపణము నాలుగుగా భాగింపబడిన ఆకాశార్థభాగములతో నితరపూర్తార్థభాగములు
చేరుటచేఁ గలుగు తత్త్వములు వివరణము - ౧. నాలుగుగాఁ జేయబడిన పృథివిభాగములలో నొకటి చేరు
టచే అహంకారమును, ౨. ఆకాశభాగములలో జలభాగము కలియుటచేత చిత్తమును, ౩. ఆకాశభాగ
ముతో అగ్నిభాగము చేరుటచే బుద్ధియును, ౪. ఆకాశభాగముతో వాయుభాగము కూడుటచేత మన

మ్మును పుట్టెను. నాలుగుగా భాగింపని ఆకాశార్ధాంత మంతఃకరణమాయను. వాయునిరూపణము. ౧. వాయుభాగములు నాలుగింటిలో నొకభాగముతో పృథ్వీయొక్క నాలుగుభాగములలో నొకభాగము చేరుటచేత అపానమున, ౨ వాయుభాగముతో జలభాగము చేరుటచేత ప్రాణవాయువును, ౩. వాయుభాగముతో తేజోభాగము చేరుటచేత ఉదానవాయువును, ౪ వాయుభాగముతో ఆకాశభాగము చేరుటచేత సమానవాయువును పుట్టెను భాగింపని సగము వ్యానవాయు మయ్యెను తేజోనిరూపణము. ౧ తేజోభాగముతో భూభాగము చేరుటవలన పూజేంద్రియమును, ౨. తేజోభాగముతో జలభాగము చేరుటచేత రసేంద్రియమును, ౩. తేజోభాగముతో వాయుభాగము చేరుటచేత త్వగింద్రియమును, ౪ తేజోభాగముతో ఆకాశభాగము చేరుటవలన శ్రోత్రేంద్రియమును నుదయించెను భాగింపని సగముతేజ మ్మును చక్షురింద్రియ మయ్యెను జలనిరూపణము. ౧ జలభాగముతో భూభాగము చేరుటచేత గంధమును, ౨ జలభాగముతో తేజోభాగము చేరుటవలన రూపమును, ౩. జలభాగముతో వాయుభాగము చేరుటచేత స్పర్శమును, ౪ జలభాగముతో ఆకాశభాగము చేరుటవలన శబ్దమును పుట్టెను భాగింపని అర్ధజలభాగము రస మయ్యెను పృథివీనిరూపణము. ౧ పృథివీభాగముతో జలభాగము చేరుటవలన ఉపస్థేంద్రియమును, ౨ పృథివీభాగముతో తేజోభాగము చేరుటచేత పాదేంద్రియమును, ౩. పృథివీభాగముతో వాయుభాగము చేరుటచేత పాణీంద్రియమును, ౪ పృథివీభాగముతో ఆకాశభాగము చేరుటచేత వాగింద్రియమును పుట్టెను భాగింపక యుండు సగము పృథివీభాగము పాన్యైంద్రియ మయ్యెను

పంచీకరణకదంబము. ౧ అంతఃకరణము, సమానవాయువు, శ్రోత్రేంద్రియము, శబ్దము, వాక్కు ఇవి యొందు ఆకాశకదంబము, ౨ మంస్సు, వ్యానవాయువు, త్వగింద్రియము, స్పర్శము, పాణి ఇవి యొందు వాయుకదంబము, ౩ బుద్ధి, ఉదానవాయువు, చక్షురింద్రియము, రూపము, పాదము ఇవి యొందు తేజఃకదంబము, ౪ చిత్తము, ప్రాణవాయువు, రసేంద్రియము, రసము, ఉపస్థేంద్రియము ఇవి యొందు జలకదంబము, ౫ అహంకారము, అపానము, పూజేంద్రియము, గంధము, పాన్యైంద్రియము ఇవి యొందు పృథివీకదంబము

శ్లో॥ జ్ఞాతా సమానవాయుశ్చ శ్రోత్రశబ్దస్తతైవ । పాణిపంచ ఇదంప్రోక్ష మిశ్యేతే న్యోనపంచకమ్॥౧॥
మనశ్చవ్యానవాయుశ్చ త్వగ్స్పర్శస్తతైవ । పాణిపంచ ఇదంప్రోక్ష మిశ్యేతే వాయుపంచకమ్॥ ౨॥
బుద్ధిశ్చోదానవాయుశ్చ చక్షురూపం తతైవ । పాదపంచ ఇదంప్రోక్ష మిశ్యేతే హ్యగ్ని పంచకమ్॥ ౩॥
చిత్తంచ ప్రాణవాయుశ్చ జిహ్వంచ రసవీర । గుహ్యపంచ ఇదంప్రోక్ష మిశ్యేతే కలపంచకమ్॥ ౪॥
అహం చాపానవాయుశ్చ పూణంగంధ స్తతైవ । పాన్యైవంచ ఇదంప్రోక్ష మిశ్యేతే భూమిపంచకమ్॥ ౫॥

అ త్త				
స్థూ ల శ రీ ర ప ర చీ క ర గా చ ర్త, వా.				
అ కాశము అలలకరణము	మనస్సు	బుద్ధి	చిత్తము	అహంకారము.
సమ - వా. (య్యపు)	వా. య్యపు వ్యాసవా. య్యపు	ఉ. గా. ౩. య్యపు	స్ర. ౩. వా. య్యపు	అహం - వా. య్యపు
శ్రోత్రేంద్రియము	త్వగింద్రియము	తేజస్సు చక్షురింద్రియము	రసనేంద్రియము	శ్రుతి నేంద్రియము.
శబ్దము	స్పర్శము.	రూపము.	జలము. రసము	గంధము.
వాగింద్రియము	పాణింద్రియము	పాదేంద్రియము	ఉపస్థేంద్రియము	పృథివి. పౌష్టింద్రియము

జీవస్థూల దేహతత్వాధిదేవత లే యీశ్వరస్థూల దేహతత్వములు.

తమోగుణానలభ్యానమ

తమోగుణానలభ్యానమ చతు తమోగుణానలభ్యానమ చతు తమోగుణ జలూనభ్యాన చతు
 శక్తీకలలల ప్రభవశక్తలము శక్తీకలలల త్రితయశక్తలము శక్తీకలలలలల చతురశక్తలము
 తామసాకాశమునలల శ్రీత తమోగుణానలభ్యానమ తామసజలమునలల జిహ్వ తామసప్రభువి ౧౦౬ ప్రమాణ
 నాశక మయ్యెను నాశక మయ్యెను నాశక మయ్యెను

తమోగుణ జలూనభ్యానము

తమోగుణ జలూనభ్యానమ చతు తమోగుణ జలూనభ్యానమ చతు తమోగుణ జలూనభ్యానమ చతు
 శక్తీకలలల ప్రభవశక్తలము శక్తీకలలల త్రితయశక్తలము శక్తీకలలలలల చతురశక్తలము
 తామసాకాశమునలల శ్రీత తమోగుణానలభ్యానమ తామసజలమునలల జిహ్వ తామసప్రభువి ౧౦౬ ప్రమాణ
 నాశక మయ్యెను నాశక మయ్యెను నాశక మయ్యెను

తమోగుణ జలూనభ్యానమ చతు తమోగుణ జలూనభ్యానమ చతు తమోగుణ జలూనభ్యానమ చతు
 శక్తీకలలల ప్రభవశక్తలము శక్తీకలలల త్రితయశక్తలము శక్తీకలలలలల చతురశక్తలము
 తామసాకాశమునలల శ్రీత తమోగుణానలభ్యానమ తామసజలమునలల జిహ్వ తామసప్రభువి ౧౦౬ ప్రమాణ
 నాశక మయ్యెను నాశక మయ్యెను నాశక మయ్యెను

[illegible][illegible]

 ఈ బ్రహ్మాండవంచితరణచక్రమునందుఁ గల స్థూలశరీర నూత్నశరీర నిర్ణయములు చక్కగాఁ దెలిసికొనినవారలొ
 యోగాదిసాధనములయందును దేహతత్త్వోధనలయందును ఆత్మలిత్యవించి రణలయందును ప్రజ్ఞాపంతులై శేవలమోక్ష
 సామ్రాజ్యమును ఒనగయఁగలరు.

ఈ శ్వ ర శ రీ ర వి వే చ న మః.

వ. ఇట్లు గగనార్ధంబున వాయు తేజో జల భూభాగంబుల ననిలార్ధంబున నాకాశానల సలిలేలాంశంబులఁ జావకార్థంబున నభ స్సమీర తోయ ధరణి పూడంబుల నీరార్ధంబున వియన్తరుత్కృతానుధాత్రీ శకలంబుల ధగార్ధంబున న్యోమపనవాగ్నుద కంబుల తునియల జీవాదృష్ట సహాయంబునం గూర్చి ప్రమాణుచేత శబ్దగుణకం బయిన యాకాశంబు శబ్దస్వర్యగుణకం బైన పవనమానంబు శబ్దస్వర్యరూపగుణకం బైన దహనంబు శబ్దస్వర్యరూపరసగుణకం బైన యంబువులు శబ్దస్వర్యరూపరస గంధసమేతం బైన ధరణీయుఁ బంచీకృతంబు లై మహాస్థూలంబు లై యభివ్యక్తంబు లయ్యె నిమ్మహాభూతంబులవలన నతల వితల సుతల రసాతల కలంతల మహాతల పాతాళ భూలోక భువర్లోక స్వర్లోక మహర్లోక జనలోక తపోలోక సత్యలోకంబు లను చతుర్దశిభువనంబులు దత్తల్లోకోచిత జరాయు జూడజ స్వేద గోద్భిజ గూప చతుర్విధభూతగ్రామంబులుఁ దత్తత్రాణియోగ్యాన్న పానాదికంబులు ఘటపటాది సర్వపదార్థంబులు సంభవించె నంతవట్టునుం గూడ స్థూలప్రపంచం బగు దీనికి వ్యప్తిసమప్ర్యాత్తకం బైన జాగరం బవస్థ యగు నగ దొక్కొక్కవ్యస్థిస్థూలశరీర జాగరంబులయం దాలింగ దేహోపాధితుం డైన తైజసుం డభిమానంబు చేసి చిదా భాసుం డన వ్యావహారికుం డన విశ్వుం డన నొప్పు హిరణ్యగర్భుండ నయిన నేను సమప్తిస్థూలపిగ్రహజాగ్రద్విశిష్టుండ నయి వైరాజసుం డన వైశ్వానరుం డన విరా ట్పురుషుం డన సకలజగదా రాధ్యుండ నయి ప్రకాశించు చుం ఁడు ముతీయును.

టీక ఇట్లు = ఇవిధముగా, గగనార్ధంబునక = నాలుగుగా భాగించిన ఆకాశార్ధభాగమునందు, వాయుతేజోజలభూభాగంబులక = వాయు వహ్నిజల భూములకునుకలను, అనిలార్ధంబునక = నాలుగుగా భాగించిన వాయుర్ధభాగమునందు, ఆకాశానలసలిలేలాంశంబులక = ఆకాశాన్ని జల భూముల భాగములను, పావకార్థంబునక = నాలుగుకునుకలుగాఁ జేసిన అగ్ని భూతార్ధభాగమునందు, నభః = ఆకాశము, సమీర = వాయువు, తోయ = జలము, ధరణి = భూమి, (వీనియొక్క) పూడంబులక = శకలములను, నీరార్ధంబునక = నాలుగుగా భాగించిన జలభూతార్ధభాగమునందు, వియత్ = ఆకాశము, మగుత్ = వాయువు, కృతాను = అగ్ని, ధాత్రీ = భూమి, (వీనియొక్క) శకలంబులక = అంశములను, ధగార్ధంబునక = నాలుగుగా భాగించిన పృథ్విభూతముయొక్క సగభాగమునందు, న్యోమ = గగనము, పన = వాయువు, అగ్ని = వహ్ని, ఉదకంబుల = సలిలము, తునియలక = వీనియొక్క భాగములను, జీవాదృష్ట సహాయంబునక = జీవాప్రాణికోట్లయొక్క, అదృష్ట = ప్రారబ్ధానుభోగములముక్క, సహాయంబునక = తోడ్పాటుచేత, కూర్చినక్రమంబుచేతక = ఒకభూతిభాగములతో నొకభూతములను గీర్చినప్రకారము చేత, శబ్దగుణకంబైన = శబ్దమే గుణముగాఁ గల, ఆకాశంబున = గగనమున, శబ్దస్వర్యగుణకంబైన = శబ్ద స్వర్యములు గుణములుగాఁ గల, పవనమానంబును = వాయువును, శబ్దస్వర్యరూపగుణకంబైన = శబ్దస్వర్య రూపములు గుణములుగాఁ గల, దహనంబును = అగ్నియును, శబ్దస్వర్యరూపరసగుణకంబైన = శబ్దస్వర్య రూపరసములు గుణములుగాఁ గల, అంబువులును = జలములు, శబ్దస్వర్యరూపసగంధసమేతంబైన = శబ్ద

స్వర్గరూపరసగంధము లనెడు గుణములతోఁగూడిన, ధరణీయుక్త = భూమియును, పంచీకృతంబులై = విడువిధములుగా భాగింపఁబడినవై, మహాస్థూలంబులై = మిగుల విజృంభించినవై, అభివ్యక్తంబు లయ్యెన్ = మిక్కిలి ప్రబల మాయెను, ఇమ్మహాభూతంబులవలన = ఈ పంచమహాభూతములవలన, అతల వితల సుతల రసాతల తలాతల మహాతల పాతాల భూలోక భువనలోక స్వర్గలోక మహానలోక జనలోక తపోలోక సత్యలోకంబు లను చతుర్దశభువనంబులు = అతల వితల సుతల రసాతల తలాతల మహాతల పాతాల భూలోక భువనలోక స్వర్గలోక మహానలోక జనలోక తపోలోక సత్యలోకంబు లనెడు పగు నాలుగులోకములును, తత్త్వలోకోచిత = ఆయాలోకములకుఁ దగిన, జరాయుజ = మావివలనఁ బుట్టిన మనుష్యులు పశువులు గుఱ్ఱములు మొదలయినవియును = మావి యనఁగా కడుపులోని పిండమునకుఁ బుట్టికొని యుండు మాంసపుపొర, అండజ = గ్రుడ్డువలనఁ బుట్టిన సర్పములు పక్షులు పిపీలికలు మొదలైనవియు, స్వేదజ = చెమటవలనఁ బుట్టిన పురుగులు యీగలు దోనులు మొదలైనవియు, ఉగ్భిజ రూప = భూమిని బ్రద్దలు చేసికొని యుద్భవించెడు వృక్షములు పాదలు తృణములు ననెడు, చతుర్విధ = నాలుగువిధము లయిన, భూతగ్రామంబులును = ప్రాణి, మిగతాములును, తత్త్వప్రాణిగ్రామ్య = ఆయా జీవులకుఁ దగిన, అన్నపానాగికంబులను = అన్నోదకములు మొదలగునవియు, ఘటపటాది సర్వపదార్థంబులును = కడవలు గలువలు మొదలగు సమస్తవస్తువులును, సంగ్రహించెన్ = వ్రట్టెను, ఇంతవట్టెనుంగూడి = ఇంతగట్టుకుఁ జేరి, స్థూలప్రపంచం బగున్ = స్థూలప్రపంచస్పష్టి యగును, దీనిన్ = ఈ స్థితిలోపాదికి, వ్యష్టి సమష్టిత్యక్తంబైన = వ్యష్టి సమష్టిరూప మైన, జాగరంబు = జీవేశ్వరులజాగ్రత్త, అవస్థయగున్ = దశ యగును - అనఁగా వ్యష్టిస్థూలశరీరాభిమాని యైన జీవునకు వ్యష్టిజాగ్రదవస్థయను, సమష్టిస్థూలశరీరాభిమాని యైన యీశ్వరునకు సమష్టిజాగ్రదవస్థయను యగు నని భావము, అంగున్ = ఆ వ్యష్టిసమష్టిత్యక్త మయిన జాగ్రద్దశయందు, ఒక్కొక్క వ్యష్టిస్థూలశరీరజాగరంబులయందున్ = ఒక్కొక్క పురుషుని స్థూలశరీరజాగ్ర దవస్థయందు, ఆలింగ గేహోపాధికుండయిన = ముంగుఁ జెప్పఁబడిన నూత్ముశరీరాభిమాని యైన, వైజనుం దభిమానంబుచేసి = వైజనుఁడు స్థూలశరీరమునం దభిమానమును పొంది, చిదాభానుండనన్ = చిల్లక్షణ ములు లేక నే చిత్తువలె దోచుచున్నాఁడు గాన చిదాభానుఁ డని, వ్యావహారికుం డనన్ = సకలప్రపంచ వ్యావహారికము చేయుచున్నాఁడు గాన వ్యావహారికుఁ డని, విశ్వుం డనన్ = సర్వము దభిమానము గల వాఁడు గనుక విశ్వుఁ డని, ఒప్పున్ = ఈమూఁగునామములచేత లేజరిల్లును - అనఁగా జాగ్రదవస్థతోఁ గూడిన జీవునకు చిదాభానుఁ డని వ్యావహారికుఁ డని విశ్వుఁ డని మూఁగుపేర్లు గలవని భావము, హిరణ్య గర్భుడనైననేను = సమష్టినూత్ముశరీరాభిమాని యైన హిరణ్యగర్భుఁ డను పేరు గల నేను, సమష్టిస్థూల విగ్రహజాగ్రద్విశిష్టుడనై = సమస్తజీవసముదాయరూప మహాస్థూలశరీరజాగ్రదవస్థతోఁ గూడినవాడనై, వైరాజనుం డనన్ = విశేషముగా తోచుచున్నాను గాన వైరాజనుఁ డని, వైశ్వానరుం డనన్ = యెల్ల జీవులయందు నేనను దభిమానము చేయుచున్నాను గావున వైశ్వానరుఁ డని, విరాట్పురుషుం డనన్ = నానావిధంబులుగా తోచుచున్నాను గనుక విరాట్పురుషుఁ డని - అనఁగా సమష్టి జాగ్రద్ధరీరముతోఁ గూడిన యీశ్వరునకు వైరాజనుఁ డని వైశ్వానరుఁ డని విరాట్పురుషుఁ డని మూఁడుపేర్లు గలవని భావము, సకలజగత్కారాధ్యుండనై = సకలభువనములచేతఁ బూజింపఁదగినవాడనై, ప్రకాశింపు చుండుదున్ = లేజరిల్లు చుండుదును, మతీయున్ = వెండియును

తా. ఈప్రకారము నాలుగుభాగములుగా భాగింపఁబడిన ఆకాశముయొక్క సగ మయిన భాగము నందు గాలి, జలము, అగ్ని, భూమి వీట్లయొక్క తునుకలను, నాలుగుగా భాగింపఁబడిన గాలియొక్క

సగ మయిన భాగమునందు ఆకాశము, అగ్ని, జలము, భూమి వీట్లయొక్క సగములను, నాలుగు తునుకలుగాఁ జేయఁబడిన అగ్నియొక్క సగ మయిన భాగమునందు ఆకాశము, వాయువు, జలము, భూమి, వీట్లయొక్క తునుకలను, నాలుగుగా భాగింపఁబడిన యుదకముయొక్క సగ మయిన భాగమునందు ఆకాశము, వాయువు, అగ్ని, భూమి వీట్లయొక్క భాగములను, నాలుగుగా భాగింపఁబడిన భూమి యొక్క సగభాగమునందు ఆకాశము, వాయువు, అగ్ని, జలము వీనియొక్క సగములను సమస్త ప్రాణుల ప్రారబ్ధానుభోగములతోఁ దాటుచేత ఒకభూతభాగముతో ముగిసిన భూభాగమును చేర్చి నట్లుగా శబ్దమే గుణముగాఁ గల యాకాశమును, శబ్దస్వర్యములు గుణములుగాఁ గల వాయువును, శబ్ద స్వర్యరూపములు గుణములుగాఁ గల యగ్నియును, శబ్దస్వర్యరూపరసములు గుణములుగాఁ గల యుదకములును, శబ్దస్వర్యరూపరసగంధములతోఁ గూడిన భూమియును అయిగువిధములుగా భాగింపఁబడినదే మిగుల విశృంభించి ప్రబల మాయెను ఈ పంచమహాభూతములవలన పగునాలుగులోకములును, ఆయా లోకములకుఁ దగిన మనుష్యులు గుఱుములు పశువులు మొగ్గలైనవియును, గ్రుడ్డుపలనఁ బుట్టిన సర్పములు పక్షులు పిపీలికములు మొదలైనవియును, చెరుటవలనఁ బుట్టిన పుగురులు ఈఁగలు గోవులు మొదలైనవి యును, భూమిని బ్రద్దలు చేసికొని బయట వచ్చెడు వృక్షములు పొదలు కృష్ణములు మొదలయినవి యును నగు నాలుగువిధము లైన ప్రాణిసమూహములును, ఆశీవులకుఁ దగిన ఆన్న గాఁగారును, కడవలు వస్త్రములు మొదలగు సమస్తవస్తువులును పుట్టెను, ఇవి యన్నియును చేరి ధూలప్రపంచం నృప్తియయ్యె ను ఈ ధూలోపాధికి నృప్తి సమస్తరూప మైన జీవేశ్వరులకాగ్ర భృగశ యగును, ఆ నృప్తి సమస్తేశ్వరులకు బగు జాగ్రత్త యనెడు దశకుందు ఒక్కొక్కపురుషుని ధూలశరీరజాగ్రదవస్థలయందు ముంగుఁ జిప్పఁ బడిన లింగదేహాభిమాని యగు లైజనుండు ధూలశరీరమునంగు అభిమానమును పొంది దిక్కువలె దోచు చుండుటచేత చిదాభాసుఁ డనియు, సకలప్రపంచవ్యవహారము చేయుచుండుటచేత వ్యావహారికుండు నయి సర్వమునందు అభిమానము గలవాఁ డగుటచేత విశ్వఁ డనియు చెప్పఁబడు చుండును, (అనగా జాగ్రదవస్థతోఁ గూడిన జీవునకు చిదాభాసుఁ డని వ్యావహారికుఁ డని విశ్వఁ డని పేర్లు సమస్తీ నూత్మశరీరాభిమాని యగు హిరణ్యగర్భుఁ డయిన నేను సమస్తప్రాణికోట్లరూప మగు మహాధూల శరీరజాగ్రదవస్థతోఁ గూడినవాఁడనై విశేషముగా తోచడముచేత వై గాజనుఁ డనియు, ఎల్లజీవుల యందు నే నను అభిమానము చేయుచున్నాను గనుక వై శ్వరకుఁ డనియు, ఆ శరీరధములుగా తోచు చున్నాను గనుక విరాట్పురుషుఁ డనియు సమస్తజగములచేత పూజింపఁబడినవాఁడనై ప్రకాశించు చుండు నని తాత్పర్యము

చ. ధరణి పదంబులున్ దివి తరతం బగు మస్తక మంతరిక్షమున్
 నురుచిరనాభిచండకరసోములు లోచనము ల్లిశల్ గ్రుశుల్
 వరదహనుండు నెమ్మొగము శ వాయువు ప్రాణములు న్నహవిగా,
 ట్పురుషుండ నైన నాకుఁ శ గపిపుంగవ విశ్వశరీరి నొటచేన్ . ౪౪

టీక కపిపుంగవ = వానశోత్తమా, విశ్వశరీరినొటచేన్ = ప్రపంచమే శరీరముగాఁ గలవాఁడ నగుట చేత - విశ్వనామకజీవుఁడే శరీరముగాఁ గలవాఁడ నగుటచేత నని యర్థంబుగము. - అనగా శీవాంతర్యామి నని భావము మహావిరాట్పురుషుండన్ = 'విశేషణరాజత ఇతివిరాట్' అనెడు పుష్కర్తితమిగులఁ బ్రకాశించు చున్నవాఁడను, విసనాకున్ = విసట్టి నాకు, ధరణిపదంబులును = భూమి పొదములును, దివి = స్వర్గము, తరతంబు = వికాలము, అగుమస్తకము = విసశిరస్సును, నురుచిరనాభి = రమ్యమైన

పోక్కిలి, అంతరిక్షమును = ఆకాశమును, లోచనములు = కన్నులు, చండకరసోములు = సూర్య చంద్రులును, దిశలు = దిక్కులు, శ్రుతులు = చెవులును, నెమ్మొగము = పోరు, వరగహనుండు = మంత్రపూత మగు శ్రౌతస్మార్తాగ్ని, వాయువు = గాలి, ప్రాణములును = అనువులును.

తా. ఓయి వానరోత్తమా! ప్రపంచమే శరీరముగాఁ గలవాఁ డగుటచేఁ గ్రాకాశించెను నాకు భూమి పాదములును, స్వర్గము వికాల మగు తలయును, ఆకాశము రమ్య మైన పోక్కిలియును, సూర్యుఁడు చంద్రుఁడు కన్నులును, దిక్కులు చెవులును, మంత్రముచేత పవిత్రము చేయఁబడిన శ్రౌత స్మార్తాగ్ని నోరును, గాలి ప్రాణములును నై యున్న వని తాత్పర్యము.

నుగంధివృత్తము. ధారుణీసురు ల్ముఖంబు శ ధాత్రిపు ల్భుజంబు లో
సూరి వైశ్యు లూరువు ల్సుశూగ్రు లంఘులు స్త్రీ
భూరుసావధీలతాళి శ భూరిరోమము ల్విరా
టూరుషుండ నైన నాకు శ బోధశుద్ధమానసా.

రగి

టీక బోధ = బ్రహ్మజ్ఞానముచేత, శుద్ధ = నిర్మల మైన, మానస=హృదయము గలవాఁడా, ఓనూరి= ఆత్మానాత్మవివేకము గల అంజనేయా, విరాటూరుషుండ నైన నాకు = విరాటూరుషుండ నైన నాకు, ధారుణీసురులు = విప్రులు, ముఖంబు = మొగము, ధాత్రిపులు=రాజులు, భుజంబులు = చేతులు, వైశ్యులు = కిరాటులు, ఊరువులు = తొడలు, సుశూగ్రులు = సహృద్రులు, అంఘులు = పాదములును, మహాభూరుసా = శ్రేష్ఠము లైన, అశ్వత్థ = చిల్వ తులసీ వటాదివృక్షములయొక్క, ఓవధీ = యవ ప్రహేగోధుమాదిసస్యములయొక్క, లతా = మల్లికా మాలతీ మాధవి మొదలగు తీగలయొక్క, ఆళి= పంక్తి, భూరిరోమములు = గొప్ప లైన తగూరువాములు

తా బ్రహ్మజ్ఞానముచేత నిర్మల మైన మనస్సు గలవాఁడవును, ఆత్మానాత్మవివేకము గలవాఁడవు నైన యో యాంజనేయా! విరాటూరుషుండ నైన నాకు విప్రులు మొగముగాను, రాజులు చేతులుగాను, వైశ్యులు తొడలుగాను, శూద్రులలో శ్రేష్ఠు లైనవారు పాదములుగాను, శ్రేష్ఠము లైన రాగిచెట్టు మారేడుచెట్టు బృందావనము మట్టిచెట్టు మొదలైన చెట్లయొక్కయు, యవలు గోధునులు మొదలగు ధాన్యములయొక్కయు, మల్లెలు బండిగురిగింజలు వీట్లతీగలయొక్కయు సమూహములు విశేషము లైన రోమములుగాను యున్న వని తాత్పర్యము.

వనమయూరము. శైలగులు శల్యములు శ సన్నదులు నాడీ
జాలములు నార్ధులు పీచండము త్రిసంధ్యా
కాలములు చేలములు శ కాలజలనాళు
ల్వాలములు విశ్వతనువర్తి నగు నాకున్.

రఁ

టీక విశ్వతనువర్తి నగునాకు = విశ్వశబ్దము ఓంకారమందును ప్రపంచమంగును వర్తించును గనుక ఓంకార మనెడు శరీరమందు సంచరించెడి నాకు-ప్రపంచ మనెడు శరీరాంతర్వర్తి నైన నాకుని యథాంతరము, శైలములు = పర్వతములు, శల్యములు = ఎముకలు, సన్నదులు = శ్రేష్ఠము లైన గంగాది పుణ్యనదులు, నాడీజాలములు = గుహమ్నాది డెబ్బదిరెండువేల నాడులు, నార్ధులు = సముద్రములు, పీచండము = కుక్షి, త్రిసంధ్యాకాలములు = ప్రాతర్తథ్యాహ్నావేళలు, చేలములు = వస్త్రములు, కాల

జలదాళులు = నీలమేఘపంక్తులు, వాలములు = వెండ్రుకలు, ||ని|| చితురః కుంతలోవాలః కచః కేశ శ్శిరోరుహః అని అమరము, ఇచ్చటఁ జెప్పిన దంతయు పురుషనూత్నార్థము

తా ప్రపంచ మనెడు శరీరమందు సంచరించెడు (విశ్వకబ్జమునకు ఓంకార మని యున్నది గనుక ఓంకారమునందు సంచరించెడు) నాకు పర్వతములు యెముకలుగాను, గంగాదిప్రణయనగులు నునుమ్నాది డెబ్బదిరెండునాడులుగాను, సముద్రములు కడుపుగాను, త్రిసంధ్యాకాలములు, గస్త్రములుగాను నీలమేఘ పంక్తులు వెండ్రుకలుగాను యున్న వని తాత్పర్యము

శా ఆధారం బిలయై జలంబు మణిపూరరాంభోజ మై వహ్ని యై

స్వాధిష్ఠాన మనాహతం బనిల మై ర చంచద్విశుద్ధంబు ఖం

బై ధీమానసరూపక ప్రకృతియారజ్ఞాబ్జాత మై యొప్పు న

ర్వాధారోన్నతవిశ్వమూర్తి నగు నారకాదిశ్వసంపూజితా

౪౭

టీక ఆదిత్య = దేవతలచేత, సంపూజిత = అర్చింపబడు అంజనేయా, సర్వ=స్థావరచంగమాత్మక మగు సర్వప్రాణులకు, ఆధార = స్థాన మైన, ఉన్నత = అలిశయ మైన, విశ్వమూర్తి నగునాకుఁ = ప్రణవరూప ప్రపంచస్వరూపుడైన నాకు, ఆధారంబు=ఆధారచక్రము, ఖంబు=భూమియై, జలంబు= ఉదకము, మణిపూరరాంభోజమై = మణిపూరచక్రమై, స్వాధిష్ఠానము = స్వాధిష్ఠానచక్రము, వహ్నియై= అగ్నియై, అనాహతంబు = అనాహతచక్రము, అనిలమై = వాయువై, చంచద్విశుద్ధంబు = ప్రకాశ మాన మైన విశుద్ధచక్రము, ఖంబై = ఆకాశమై, ధీమానసరూపకప్రకృతి - ధీ = బుద్ధియొక్క, మానస= మనస్సుయొక్క, రూపక = స్వరూప మైనట్టి, ప్రకృతి = అవ్యక్తనామకప్రకృతి, అజ్ఞాబ్జాతమై = అజ్ఞా చక్రమై, ఒప్పుక = ప్రకాశించును (అధాగాదివక్కుమలములవివరణయు ప్రథమాశ్వాసము చివరఁ జెప్పియున్నది)

తా దేవతలచేత పూజింపబడు యో యాంజనేయా! సర్వప్రాణులకు స్థాన మైనట్టియు, అతి శయ మైన ప్రణవరూప ప్రపంచస్వరూపుడైనట్టియు నాకు ఆధారచక్రము భూమిగాను, మణిపూర చక్రము యుదకముగాను, స్వాధిష్ఠానచక్రము అగ్నిగాను, అనాహతచక్రము వాయువుగాను ప్రకాశించెడు విశుద్ధచక్రము ఆకాశముగాను, బుద్ధి మనస్సు వీనియొక్కస్వరూప మగు అవ్యక్త మగు పేరు గల ప్రకృతి ప్రకాశించునట్టి అజ్ఞాచక్రముగాను యున్న వని తాత్పర్యము

క. మేరు వగు బ్రహ్మాదండియే, యారయఁగా దక్షిణోత్తరాయణములు సాం

పార నిడాపింగళ లో, సూరి పరమపదము వరిసున్నును కుమారాగా.

౪౮

టీక కుమారా = కుత్సిరము లైన రాగద్వేషాద్యంతశ్శత్రువులను అత్యుగుమూగాదిబాహ్యా శత్రువులను సంహరించినట్టి, ఓమూరి=శ్రుతియుక్త్యనుభవజ్ఞానము గల యాంజనేయా, బ్రహ్మాదండియే= వెన్నెముకయే, మేరు వగుక = మేరుపర్వత మగున, సాంపారక = గమ్యముగా, అగయఁగాక = విచారింపఁగా, ఇడాపింగళలు = ఇడాపింగళ లనునాడులు, దక్షిణోత్తరాయణములు = దక్షిణాయన ఉత్తరాయణములు - అగఁగా మేరువునకు నపసవ్యములుగా సంచరించు చుండెను సూర్యగతులే విరాట్పురుషుడైన నాబ్రహ్మాదండికి నిరుప్రక్కల నుండెడి యిడాపింగళ లని భావము, వరిసున్ను = శ్రేష్ఠ మైన నునుమ్నానాళము, పరమపదము = ముక్తిస్థానము, అగుక = కౌను

తా. కుత్సిరము లైన రాగద్వేషాద్యంతశ్శత్రువులను జయించినట్టివాడవును, అత్యుగుమూరాది బాహ్యాశత్రువులను సంహరించినట్టివాడవును, శ్రుతియంగుఁ జెప్పఁగాదు అనుభవజ్ఞానము గలవాడవును

నగు యో యాంజనేయా! నాకు మేరుపర్వతము వెన్నెముకగాను, ఇడాపింగళానాడులు, దక్షిణాయన ఉత్తరాయణములుగాను, శ్రేష్ఠ మైన శుభమ్మనాళము ముక్తిస్థానముగాను యుగ్మ దని తాత్పర్యము నీ. అతలంబు పదములు ర వితలంబు గుల్ఫముల్, సుతలంబు జంఘిక ర ల్పుజననివహ నుత ర సాతలము జానువులు దారుణమహా, తల మూరువులు తలారతలము కటియు నాగలోకము మహానాభ్యధోభాగంబు, భూర్భువస్వర్లోకములును నాభి జరరవక్షంబులు ర సరిమహాలోకంబు, కంఠంబు సుజనలోకంబు ముఖము తే. మతి తపోలోక మరయ భూమధ్యమంబు, సత్యలోకంబు విపులమస్తకమునుమ్ము విశ్వరూపధరుండ నై ర వెలయు నాకు, జలనిధిగభీర వీర కేశసరికుమారా. ర

టీక సుజననివహనుత = సత్పురుషులచే నుతింపబడునట్టి, లనిధి = సముద్రమువలె, గభీర = గాంభీర్యము గలిగినట్టి, వీరకేశసరికుమార=కూరుడైన కేశరి యను వానరునిపుత్తుడైన యాంజనేయా, విశ్వరూపధరుండనై = ప్రపంచరూపుడనై, వెలయునాకు = వెలుగుచున్ననాకు, అతలంబు = అతల లోకము, పదములు = అడుగులు, వితలంబు = విలలలోకము, గుల్ఫముల్ = చీలమండలు, సుతలంబు = సుతలలోకము, జంఘికలు = పిక్కలు, రసాతలము = రసాతలలోకము, జానువులు = మోకార్లు, దారుణ మహాతలము = భయంకర మైన మహాతలలోకము, టిరువులు = తొడలు, తలారతలము = తలారతలలోకము, కటియు = పిఱుగులును, నాగలోకము = పాతాళలోకము, మహానాభ్యధోభాగంబు = విశాల మైన పొక్కిలి క్రిందిపార్శ్వము - అనగా పొత్తికడుపు, భూర్భువస్వర్లోకములును = భూలోక భువనలోక స్వర్గలోకములును, నాభిజరరవక్షంబులు = నాభి = పొక్కిలి, జరర = కుడి, వక్షంబు = అమ్మును - అనగా భూలోకము బొడ్డు, భువనలోకము కుడి, స్వర్గలోకము అమ్ముని భావము, సరిమహాలోకంబు = అవివయ మైన మహాలోకము, కంఠంబు = కుత్తుక, సుజనలోకంబు = సుజలలోకము, ముఖము = ఆన నము, మతి = వెండియును, అరయ = రోదింపగా, తపోలోకము = తపోలోకంబు, భూమధ్య మంబు = కనుబొమలనడుమ, సత్యలోకంబు = బ్రహ్మలోకము, విపులమస్తకమునుమ్ము = గొప్ప మైన శిరస్సునుమా - అనగా చతుర్దశభువనస్వరూపుడైన భావము

తా సత్పురుషులచేత స్తోత్రము చేయబడువాడవును, సమాద్రమువలె గాంభీర్యము కలిగినవాడవును, కూరుడైన కేశరునియొక్కకుమారుడవును నైన యో యాంజనేయా! ప్రపంచమే రూపముగా గలిగినట్టి నాకు అతలలోకము పాదములుగాను, వితలలోకము చీలమండలుగాను, సుతలలోకము పిక్కలుగాను, రసాతలలోకము మోకార్లుగాను, భయంకర మగు మహాతలలోకము తొడలుగాను, అలలలోకము పిఱుగులుగాను, పాతాళలోకము విశాల మగు పొత్తికడుపుగాను, భూలోక భువనలోక స్వర్గ లోకములు క్రమముగా బొడ్డు కడుపు అమ్ములుగాను, సరియైన దగు మహాలోకము కంఠముగాను, సుజనలోకము ముఖముగాను, తపోలోకము కనుబొమలనడిమిప్రదేశముగాను బ్రహ్మలోకము గొప్ప దైన శిరస్సుగాను యుండుటవలన సమస్తలోకములు రూపముగా గలవాడనై ప్రకాశించు చున్నానని తా.

ప ఇట్లు సర్వాధిష్ఠానంబు సర్వపరిపూర్ణంబు నామ రూప గుణ ధర్మ కర్త వికార రహితాఖండ సచ్చిదానందపరబ్రహ్మంబు నైన నేను సమష్టికారణ సూక్ష్మస్థూల శరీరోపాధివిశిష్టత్వంబువలన నవ్యాకృతుండన హిరణ్యగర్భుండన విరాట్పురుషుండన సకలజీవోపాన్యుడనై ప్రకాశింపుదు మతియు వ్యష్టికారణ సూక్ష్మస్థూల

దేహోపాధి తాదాత్మ్యాభిమానంబువలన బ్రాహ్మం డనఁ దైజసుం డన విశ్వం డన
సుషుప్తిస్వప్నబాగ్రదవస్థల ననుభవించుచు నజ్ఞానవశుండ నై జీవుం డన నీశ్వరో
పాసకుండ నై ప్రవర్తించినచందంబునం దోవుదు నీ జీవేశ్వరతత్త్వంబు లవిద్యా
కల్పితంబు లయ్యవిద్య శశవిషాణవంధ్యాపుత్రగగనారవిందంబులభంగి నాయం
దు నన్నెఱింగిన నభావం బగు నట్లు గావున నింక జీవేశ్వరైక్యం బుపదేశించెద
సావధానచిత్తుండ నై యాకర్ణింపు మని యాత్మారాముం డంజనేయ న కిట్లనియె.

టీక. ఇట్లు = ఇవిధముగా, సర్వాధిష్ఠానంబున = సర్వ = సకలలోకములకు, అధిష్ఠానంబున =
ఆశ్రయ మొందియు, సర్వపరిపూర్ణంబున = అంతట నిండియున్నదియు, నామ = కీలకనారాయణరామాది
నామములున, రూప = మత్స్య కూర్మ వరాహాదిరూపములును, గుణ = శాంతశమదయా ద్యనంలక గ్యాణ
గుణములును, ధర్మ = వర్ణాశ్రమాచిత వేదోక్తిధర్మములును, కర్మ = గర్భాదానాది పోదకకర్మములును,
వికార = జగజరామరణాది వికారములును, రహిత = లేని, అఖండ = సంపూర్ణ మైన, సచ్చిగానంద =
సత్యజ్ఞానానందస్వరూప మైన, పరబ్రహ్మంబును = పరమాత్మస్వరూపిని, ఐన నేను = ఐనట్టి నేను,
సమప్తి = సకలచేతనసంఘముయొక్క, కారణ = కారణశరీరము, నూత్ము = లింగశరీరము, స్థూలశరీర =
స్థూలశరీరము, (వీనితోడ) ఉపాధి = బాగ్రత్స్వప్న సుషుప్తి లనెను మూడవస్థలతోడ, విశిష్టత్వంబుగలనక =
అభిమానముతోఁ గూడియుండుటవలన, అవ్యాకృతుండనక = అవ్యాకృతుఁ డని, హిరణ్యగర్భుఁ డనక =
హిరణ్యగర్భుఁ డని, విరాట్పురుషుం డనక = విరాట్పురుషుఁ డని - అనఁగా సమప్తి కారణశరీరమున కవ్యా
కృతుఁడు, నూత్ముశరీరమునకు హిరణ్యగర్భుఁడు, స్థూలశరీరమునకు విరాట్పురుషుఁడు అభిమానులని
భావము సకలజీవోపాన్యుడనై = సమస్తప్రాణులచేత భజింపఁదగినవాడనై, ప్రకాశింపుచుక = వెలుగు
దును, మతియుక = పిమ్మట, వ్యప్తి = ఒకప్రాణియొక్క, కారణ = కారణశరీరమును, నూత్ము = నూత్ముశరీర
మును, స్థూలదేహ = స్థూలశరీరమును, ఉపాధి = వీనిసంబంధము లైన బాగ్రత్స్వప్న సుషుప్తి లనెను అవస్థ
లును, తాదాత్మ్యాభిమానంబువలనక = నేనే యనెను తాదాత్మ్యాభిమానమువలన, బ్రాహ్మం డనక = బ్రాహ్మఁ
డని, తైజసుండనక = తైజసుఁ డని, విశ్వం డనక = విశ్వఁ డని, సుషుప్తిస్వప్నబాగ్రదవస్థలక = సుషుప్తి =
నిద్రను, స్వప్న = కలను, బాగ్రదవస్థలక = మెలఁకువను, అనుభవించుచుక = పొందుచు, ఇచ్చట క్రమా
లంకారము, అజ్ఞానవశుండనై = ప్రకృతికి స్వాధీనుడనై, జీవుం డనక = జీవుం డను నామమువేత, ఈశ్వరో
పాసకుండనై = ముందుఁ జెప్పిన సమవ్యూహాధ్యభిమాని యగు యీశ్వరు నాగాధించు చున్నవాడనై,
ప్రవర్తించినచందంబునక = సంచరించినవానివలె, తోవుదుక = కనఁగదుగును - అనఁగా స్వేచ్ఛితరముగ
ప్రకృతిని గల్పించి ఆ ప్రకృత్యుపాధివలన యీశ్వరశరణావములు గలిగి నభావమువేత నీశ్వరోపాసన
చేయు చున్నవానివలె దోచుదును గాని నిజముగ స్వాతిరిక్తేశ్వరశ్రుతి వుపాసోపాసకత్వములు వ్యప్తి
సమవ్యూహాధ్యవస్థలు తత్తదభిమాననామములు నాకు లేవనుట, ఈ జీవేశ్వరతత్త్వంబులు = ఈ జీవ
ేశ్వరస్వరూపములు, అవిద్యాకల్పితంబులు = అజ్ఞానముచేత నాలోపిత మైనవి, అయ్యవిద్య = ఆ ప్రకృతి,
శశ = కుండేటియొక్క, విషాణ = కొమ్మువలె, వంధ్యాపుత్ర = గొడ్డురాలిబిడ్డవలె, గగనారవిందంబుల
భంగిక = ఆకాశపద్మమువలె, నాయందుక = వ్యప్తిసమవ్యూహాధిరహితపరబ్రహ్మము నైన నాయందు,
నన్నెఱింగిక = తన్నుఁ దెలుసుకొనెనేని, అభావం బగుక = ప్రకృతికూఢ మగును, అట్లు గావునక =
అట్లు కూన్య మగుటవలన, ఇంకక = ఇంకమొద, జీవేశ్వరైక్యంబు = జీవ = కించిగ్జ్ఞత్వాది
గుణములు గల జీవునియొక్క, ఈశ్వర = సర్వజ్ఞత్వాదిగుణములు గల యీశ్వరునియొక్క, నికయంబు =

కూడికను, ఉపదేశించెదక = బోధించెదను, సావధానచిత్తుండనై = స్థిరబుద్ధి గలవాడనై, ఆకర్ణింపు మని = విను మని, ఆత్మారాముడు = తనయంగే విహరించు చున్న శ్రీరాముడు, అంజనేయునకుఁ = నానుమంతునకు, ఇట్లునియెఁ = వత్సమూలప్రకారముగాఁ జెప్పఁబూనెను

తా సమస్తలోకములకు ఆశ్రయమైనట్టివియును, అంతటను వ్యాపించి యుండునదియును, శతవ శారాయణాదిసామములును మత్స్యము కూర్మము వరాహము మొదలుగాఁగల గూఢములు లేనట్టివియును, శమదమాద్యనంతగుణములు లేనట్టిదియును, వజ్రాశ్రమములకుఁ గగినట్టి వేదోక్తధర్మములు లేనట్టిదియును, గర్భాధాన పోడశకర్మల ననుష్ఠింపఁజేసియును, ముసలితనము చావు మొదలగువికారములు లేనట్టిదియును నగు బ్రహ్మమైన నేను సకలచేతనసమాహములయొక్కజాగ్రత్సృష్టమహత్తు లనెడు మూఁగుఅవస్థలు గల కారణశరీరము, సూక్ష్మశరీరము లనెడు మూఁడుశరీరములతోఁ గూడియుండుటవలన అవ్యాకృతుఁ డనియు, హిరణ్యగర్భుఁ డనియు, విరాట్పుగుఱుఁ డనియు, సమస్తోవులచేత సేవింపఁబడినవాడనై ప్రకాశించుచును, నాటియు ఒక్కప్రాణియొక్కశరీరత్రయము దీనికి సంబంధించిన మూఁగుఅవస్థలును నేనే యనెడు తాదాత్మ్యాభిమానమువలన ప్రాప్తుఁ డనియు తైజసుఁ డనియు ాశ్వఁ డనియు నుష్మత్సృష్ట జాగ్రదవస్థలను పొందుచు అజ్ఞానమునకు లోబడినవాడనై యుండను శేషచేత సమస్తప్రాణులయొక్క శరీరములతోను వాటితోఁగూడిన మూఁగుఅవస్థలతోను గూడియుండెడి యాశ్వరుని ఆరాధించువాడనై ప్రవర్తించువానివలె కనఁబడుచును, ఈ జీవేశ్వరస్వరూపములు అజ్ఞానము చేత కలిగిన, అట్టి యవిద్య సమస్తవిద్యవృద్ధిపాధులు లేని పరబ్రహ్మమై నాయంగు న న్నితీంగ నేని కుండటికొమ్మువలెను, గొడ్డురానివిడ్డ వలెను, ఆకాశపద్మమువలెను శూన్య మగుచు గనుక యిఁకమీఁద కిందివృత్తానిగుణములు గల జీవుని యొక్కయు, సర్వజ్ఞత్వాదిగుణములుగల యాశ్వరునియొక్కయు కూడికను బోధించెదను విను మని అంజనేయునకుఁ జెప్పుచున్నాఁ డని తాత్పర్యము

జీవేశ్వరై క్య విచార ఘట్టము.

క. కలశాంబుదములఁ దగ్గత, జలములఁ గడఁగ్రోము నాకరీనము ప్రతిబింబ

బులు లేమి నొకటియై యి, మ్ముల నుండు నఖండ మై యరీమూర్తం బగుటన్. ౧౮

టీక కలశాంబుదములక = కలశ = ఘటమును, అంబుదములక = మేఘమును, తగ్గతగలములక = ఆ ఘటమేఘనిష్ఠము లయిన జలములను, కడఁగ్రోముక = త్రవ్వించఁగాను, ప్రతిబింబంబులు లేమిక = ఆ ఘటమేఘ నిష్ఠము లయిన జలములయంగు ప్రతిఫలించిన యాకాశప్రతిబింబములు లేనంగున, ఆకరీనము = గగనము, అమూర్తం బగుటక = నిరాకార మయింంగున, అఖండమై = భాగింపరానిదై, ఒకటియై = ఏకమై, ఇమ్ములనుండుక = అన్నిచోట్ల నిండియుండును.

తా. కడవయం దుండు జలమును మేఘమునం గుండు యుదకమును త్రవ్వించఁగా ఆ కడవయందును మేఘమందును యుండు నీళ్లయంగు ప్రతిఫలించిన ఆకాశప్రతిబింబములు లేనందున ఆకాశము ఆకారము లేనిదియును, భాగింపరానిదియును, ఏకమైనదియును నై అన్నిచోట్ల నిండియుండునని తాత్పర్యము.

క. ఆవిధమునఁ దనువులమా, యావిద్యలఁ దొలఁగఁగ్రోయ రీ నంతటిలోనక

జీవేశ్వరులు వెలుంగమి, గేవలతత్త్వంబు వెలుంగఁ రీ గీశాధీశా.

౧౯

టీక కీశాధీశా = వానరశ్రేణి, ఆవిధమునక = పైనఁ జెప్పినతీరున, తనువులక = వ్యప్తి సమస్తాత్మక జీవేశ్వర స్థూలసూక్ష్మకారణశరీరములను, యావిద్యలక = కారణ కాగ్యోపాధులుగల యా

యను అవిద్యను, తొలగఁద్రోయఁజే = పరిత్యజింపఁగాను, అంతటిలోనఁజే = పరిత్యజించినమాత్రముననే, జీవేశ్వరులు = జీవుఁడును యీశ్వరుఁడును, వెలుఁగమిఁజే = ప్రకాశింపకపోవుటవలన, కేవలతత్త్వంబు = కేవల = ముఖ్యమైన, తత్త్వంబు = అఖండాద్వితీయబ్రహ్మచైతన్యము, వెలుంగుఁజే = తేజరిల్లును.

తా. ఓయి వాసరశ్రేష్ఠా! మైన జెప్పినతీరుననే న్యష్టిసమస్తైత్థిక జీవేశ్వరుల స్థూలసూక్ష్మకారణ శరీరములను కారణకార్యోపాధు లగు మాయ యను అవిద్యను పరిత్యజింపఁగానే జీవుఁడును యీశ్వరుఁడును ప్రకాశింపకపోవుటచేత బ్రహ్మచైతన్యము ముఖ్యమైనదియును భాగింపరానిదియును తన కంటె యితరము లేనిదియును నై ప్రకాశించు చున్న దని తాత్పర్యము

వ. అది యెట్లంటేని.

౧౩

టీక. అది యెట్లంటేని = ఆ వెలుంగుట యెట్లనఁగా

క. కలశజలప్రతిబింబంబులకు విలక్షణ మసంగము నమూర్తం నై

యలరు ఘటాకాశము తన్, జ్వలకు మహాకాశ మదియెరసుమి వివరింతుని. ౧౪

టీక కలశజలప్రతిబింబంబులకు—కలశ = సుటమునకు, జల = ఆ సుటనిష్ఠ మయిన జలమునకు, ప్రతిబింబంబులకు = ఆ జలముందుఁ దోచిన యాకాశప్రతిబింబమునకును, విలక్షణము = వేరునదియు, అసంగము = వస్త్రవంతరసంబంధరహిత మైనదియు, అమూర్తంబై = నిరాకార మైనదియునై, ఘటాకాశము = కలశనిష్ఠ మయిన గగనము, అలరుకు = ప్రకాశించును, వివరింపఁజే = యోచింపఁగా, తన్ జ్వలకు = ఆత్మానాత్మవివేకము గల పండితులకు, అదియె=ఆ ఘటాకాశమే, మహాకాశమునుమి=అఖండ మయిన గగనము నుమా

తా. కడవకును కడవయం దుండు జలమునకును ఆ జలమునందు కడబడు ఆ కాశప్రతిబింబమునకును వేరునదియును, ఇతరవస్తువులతో సంబంధము లేనిదియును, ఆకాశము లేనిదియును నై కడవయందలి యాకాశము ప్రకాశించును, అలోచింపఁగా ఆత్మానాత్మవివేకము గల పండితులకు ఆ ఘటాకాశమే అఖండాకాశమని తాత్పర్యము

తే. క్రమముతో స్థూలసూక్ష్మకారణములకును, సుకరజాగరణస్వప్నశుప్తులకును ప్రభువు లగు విశ్వతైజసప్రాజ్ఞులకు విలక్షణం డగు నాత్మండు శ సాక్షి యగుచు.

టీక క్రమముతో = వరుసగా, స్థూలసూక్ష్మకారణములకు = స్థూలసూక్ష్మకారణదేహముల కును, సుకర = రమ్యము లైన, జాగరణ = జాగ్రదవస్థలకును, స్వప్నా = స్వప్నావస్థకును, శుప్తులకు = నిద్రావస్థకు, ప్రభువు లగు విశ్వతైజసప్రాజ్ఞులకు = ఆ త్రియావస్థాధిమాను లైన విశ్వతైజసప్రాజ్ఞనామక జీవులకును, అత్మండు = పరమాత్ముఁడు, సాక్షి యగుచు = ద్రష్ట యై, విలక్షణం డగు = వేరు ప్రకాశించును.

తా. వరుసగా స్థూలసూక్ష్మకారణదేహములకును జాగ్రత్స్వప్నశుప్తుల నేమో అవస్థలకును అధిమాను లయిన విశ్వుఁడు తైజసుఁడు ప్రాజ్ఞుఁడు అయి వీరికంటె పరమాత్ముఁడు వేరు సాక్షియై ప్రకాశించు చున్నాడని తాత్పర్యము.

తే అతఁడు కూటస్థుడనఁ బ్రత్యర్గాత్ముఁడనఁగ, నక్షరుండనఁ బురుషుం డనంగసాక్షి యనఁగవిలసిల్లుఁ దాఁబరమాత్ముఁడగుచు, బ్రకృతిపుగుషులనగటకర హగమపురుష.

టీక పరమపురుష = పురుషశ్రేష్ఠుడైన యాంజనేయా, అతడు = ఆ పరమాత్ముడు, కూట
 థుడ దనక = కూట మనఁగా మహాభూతపంచకము, జ్ఞానేంద్రియ కర్మేంద్రియపంచకములు, మనోహంకార
 బుద్ధిప్రకృతులు, శబ్దాదిపంచకము, ఇచ్ఛాద్వేషనుభయభాదీకము జేరి కూట మని త్రేత్ర మని పేరు,
 అట్టి కూటమం దుండువాడని, ప్రత్యగాత్ముడనఁక = పంచవింశతితత్త్వస్వరూపుడని, అక్షరం
 దనక = నశింపనివాడని, పురుషం దనఁక = సర్వశరీరములయం దుండువాడని, సాక్షి యనఁక =
 ద్రష్ట యని - అనగా నీశామములచేత, తాక = తాను, ప్రకృతిపురుషులక = మాయాజీవులకు, అంటక =
 స్పృశింపక, పరమాత్ముడగుచుక = సచ్చిదానందచైతన్యమై, విలసిల్లుక = లేచిరిల్లును

తా. పురుషులలో శ్రేష్ఠుడగు యో యాంజనేయా, ఆ పరమాత్ముడు కూటమం దుండు
 వాడు, (కూట మనఁగా పంచమహాభూతములు, జ్ఞానేంద్రియకర్మేంద్రియములు, మనోహంకారబుద్ధిప్రకృ
 తులు, శబ్దాదిపంచకము, ఇచ్ఛాద్వేషనుభయభాదీకము అనువివి యన్నియుఁ జేరి కూట మనఁబడును)
 పంచవింశతితత్త్వస్వరూపుడు, నశింపనివాడు, ద్రష్ట అను నీవేళ్లచేత పిలువఁబడువాడై మాయాజీవు
 లను అంటక సచ్చిదానందచైతన్యమై ప్రకాశించు నని తాత్పర్యము

క. జలదజల ప్రతిబింబం, బులకు విలక్షణ మసంగము నమూర్తిం బై

యలరు మహాకాశము కేవల మై నల మై కవిప్రవరభావజ్ఞా.

౧౭

టీక కవిప్రవరభావజ్ఞా-కవిప్రవర = అనైనాత్మవివేకజ్ఞులైన పండితోత్తములయొక్క, భావజ్ఞా =
 అభిప్రాయ మెఱిగిన యాంజనేయా, జలదజలప్రతిబింబంబులకుక = జలద = మేఘమునకు, జల = ఆ మేఘ
 స్థిత మైన జలమునకు, ప్రతిబింబంబులకుక = బ్రహ్మప్రతిచ్ఛాయ యైన యీశ్వరునకు, విలక్షణము = వ్యతి
 రిక్త మైనదియును, అసంగమును = జేని నంటనిదియును, అమూర్తింబై = నిరాకార మైనదియును, కేవలమై =
 ఏకస్వరూప మైనదియును, నలమై = సర్వవ్యాపక మైనదియును నై, మహాకాశము = అఖండ మయిన గగ
 నము, అలరుక = ప్రకాశించును

తా. ఆత్మాసాత్మవివేకము గల పండితులయొక్క అభిప్రాయ మెఱిగిన యో యాంజనేయా!
 మేఘమునకును మేఘమం దుండెడి జలమునకును బ్రహ్మప్రతిచ్ఛాయ యైన యీశ్వరునకును వ్యతిరిక్తమై
 నదియును, జేని నంటనిదియును, ఆకారము లేనిదియును, ఏకస్వరూప మైనదియును, సర్వవ్యాపక మైనది
 యును నై మహాకాశము ప్రకాశించు నని తాత్పర్యము

క. జీవసమష్టితనుత్రిత, యావస్థాత్రితయములకు ర నఖలాత్మకమా

యావిప్రాణవిరాట్పురు, పావలికి న్నాక్షి యై పరరాత్మం డొప్పున్.

౧౮

టీక. జీవసమష్టి = ఈశ్వరునియొక్క, తనుత్రితయ = స్థూలసూక్ష్మకారణదేహములకును, అప
 స్థాత్రితయములకుక = బాగ్రత్స్వప్న సుషుప్త్యవస్థలకును, అఖిలాత్మక = సకలదేహాత్మకుడైన,
 మాయావి = కారణదేహాభిమాని యైన మాయావియొక్క, ప్రాణ = సూక్ష్మదేహాభిమాని యైన ప్రాణుని
 యొక్క, విరాట్పురుష = స్థూలదేహాభిమాని యైన విరాట్పురుషునియొక్క, అవలికిక = పంక్తికిని - అనఁగా
 వ్యష్టిస్థూలదేహాభిమానులైన అనేక విశ్వము గూడి విరాట్పురు, వ్యష్టిసూక్ష్మదేహాభిమానులైన యనేక
 లైజనులు గూడి పారణ్యగర్భుడు, వ్యష్టికారణదేహాభిమానులగు ప్రాణులు వెక్కండ్రు గూడి అవ్యా
 కృతుడు, గాన (వీరికి పరమాత్ముండు పరబ్రహ్మము) సాక్షియై = ద్రష్టయై, ఒప్పుక = వెలుగును

తా. ఈశ్వరునియొక్క స్థూలసూక్ష్మకారణదేహములకును వ్యష్టిస్థూలదేహాభిమానులయిన యనేక
 విశ్వము గూడి విరాట్పురు, వ్యష్టిసూక్ష్మదేహాభిమానులయిన యనేక లైజనులు గూడి పారణ్యగర్భుడు,

వృష్టికారణజేహాభిమాను లగు ప్రాజ్ఞులు అనేకులు గూడి అవ్యాకృతుడు గాన వీనికిని పరబ్రహ్మను సాక్షి యై ప్రకాశించు నని తాత్పర్యము.

తే. అతఁడు పరమాత్ముఁ డనఁగ బ్రహ్మం బనంగ

నలఘుపరిపూర్ణచైతన్య శ్రీ మనఁగ నొప్పు

నిర్వికల్పం డనంగుండు శ్రీ నిర్వికారుఁ

డద్వితీయుఁ డనంతుఁ డై శ్రీ యాంజనేయు.

గీ

టీక. ఆంజనేయ = హనుమంతా, అతఁడు = ఆ సర్వసాక్షి, నిర్వికల్పండు = సంకల్పవికల్పములు లేనివాఁడు, అనంగుండు = వత్సంతరసంబంధము లేనివాఁడు, నిర్వికారుఁడు = ఎడ్వీకారసూన్యుఁడు, అద్వితీయుఁడు = స్వాతిరిక్తకూన్యుఁడు, అనంతుఁడై = దేశకాలవస్తుపరిచ్ఛేదగహితుఁడై, పరమాత్ముం డనఁగ = కేవలాత్మయనఁగను, బ్రహ్మం బనఁగ = పరబ్రహ్మ మనఁగను, అలఘు = మిక్కిల మయిన, పరిపూర్ణ = అంతట నిండియుండెడు, చైతన్య మనఁగ = సుద్ధచిత్స్త్వరూపుఁడనఁగాను, ఒప్పు = వెలుఁగును.

తా ఆంజనేయా! ఆ సర్వసాక్షి యగు పరమాత్ముఁడు సంకల్పవికల్పములు లేనివాఁడును, ఇతర వస్తువులతో సంబంధము లేనివాఁడును, ఎడ్వీకారములు లేనివాఁడును, తనకంటె నతిరిక్తము లేనివాఁడును, దేశము కాలము వస్తువు వీటిజేత భాగింపఁదగనివాఁడును, పరమాత్మయను, పరబ్రహ్మ యను, అంతటను నిండియుండెడు చిత్స్త్వరూపుఁడును నై ప్రకాశించు చున్నాఁడని తాత్పర్యము

వ అట్లు గావున.

౩౦

టీక. అట్లు గావున = ఈశ్వరజేహాత్రయావస్థాప్రయాభిమానత్రయవిలక్షణముగనుక.

సీ. కలకమేఘములఁ దద్గతజలంబులఁ దదీయప్రతిబింబద్వరయంబు న "కటఁ గడకుఁ ద్రోచిన ఖలూకాశమహాకాశ, ములకు నేకత్వంబు శ్రీ గలిగినట్లు వృష్టిసమష్టిదేహములను ధీమాయ, లను జీవపరమేశ్వరలను విచార దృష్టిచే గని నిషేధించినయెడఁ ప్రత్య, గాత్తున కప్పరశమాత్మ్యమును

తే. సమరనైక్యంబు ఘటియించు శ్రీ సత్య మనుచు

నిలవేదాంతశాస్త్రము శ్రీ ల్పిశ్చయించు

గురువు లిట్లుపదేశింపురగురు బుధులకు

ననఘ యిదియె మదీయదిరవ్యాశయంబు.

౩౧

టీక. అనఘ = ఆంజనేయా, కలకమేఘజలముల = కలక = ఘటమును, మేఘముల = మబ్బును, తద్గతజలంబుల = ఆకలకమేఘములయందలి జలమును, తదీయ = ఆ "లములయంగు, ప్రతిబింబ = ప్రతి ఫలితము లయిన యాకాశములయొక్క, ద్వయంబు = జంటను, ఒకట = ఒక్కజేపనే, కడకు ద్రోచిన = త్యజింపఁగానే, ఖలూకాశ = ఘటనిష్ఠమైన గగనమునకు, మహాకాశములకు = మేఘ నిష్ఠమైన మహాకాశమునకును, ఏకత్వంబుగల్గినట్లు = ఏకత్వము గలిగినతీరున, వృష్టి / మష్టిదేహముల = వృష్టి = జీవునియొక్క, సమష్టి = ఈశ్వరునియొక్క, దేహముల = స్థూలనూత్మకారణశరీరములను, ధీమాయల = అవిద్య యన్యమాయను, జీవపరమేశ్వర = జీవుని ఈశ్వరుని, విచారదృష్టిచే = తత్త్వ

మస్యాది మహావాక్యవిచారజ్ఞానముచేత, కని = చూచి, నిషేధించినయెడకో = వర్జించినప్పుడు, ప్రత్య
గాత్మనకుకో = జీవనిష్ఠ మయిన ఘాటస్థనకును, నప్పరమాత్మనకుకో = ఈశ్వరనిష్ఠ మైన పరబ్రహ్మము
నకును, సమరసైక్యంబు = సమాన మగు నైకమత్యము, నిర్ణయించుకో = కలుగును, సత్యమనుచుకో = నిర్ణయించు
చును, నిఖిలవేదాంతకాస్త్రములు = సకలవేదాంతదర్శప్రతిపాదకకాస్త్రములు, నిర్ణయించుకో = నిర్ణయించు
చును, బుధులకుకో = పండితులకు, గురువులు = బ్రహ్మగ్నానోపదేవులు, ఇట్లు = ఈ నిర్ణయించినట్లు, ఉప
దేశింపుదురు = బోధింతురు, మనోయదివ్యాశయంబు = మనోయ = నాయొక్క, దివ్య = శ్రేష్ఠ మైన, ఆశయంబు =
అభిప్రాయమును, ఇదియే = ఇదేనుమా - అనగా నింగుట సందేహము లేదనుట

తా ఆంజనేయా! కడవయందలి జలమునంగు ప్రతిఫలించు యాకాశమును మేఘునందలి జలము
నందు ప్రతిఫలించు యాకాశమును ఒక్కతేపనే త్యజించినయెడల ఘటమేఘములయంగలి యాకాశము
నకు నైక్యత్వము గలిగినట్లు జీవేశ్వరులను జీవేశ్వరులయొక్క స్థూలనూత్నకారణశరణములను, అవిగ్యా
మాయలను తత్త్వము నీత్యాది మహావాక్యవిచారజ్ఞానముచేత చూచి వర్జించినపుడు సగనిష్ఠ మయి
ఘాటస్థనకును ఈశ్వరనిష్ఠ మయిన పరబ్రహ్మమునకును సమాన మగు నైకమత్యము కలుగును. ఇట్లు
వికృతము గలుగుట నిశ్చయ మని సమస్తవేదాంతకాస్త్రములు నిర్ణయించును, ఆ కాస్త్రములు నిర్ణయించు
విధముననే నాయొక్కదివ్య మైన అభిప్రాయమును బోధింతు రని తాత్పర్యము

వ. కావున.

౬౨

టీక కావున = కాగట్టి

సీ. పరంగ శరావకుగర్భకనామరూపముల్, శ్రోది మన్నొకటిగాఁ ర చూచుపగిది
ఘటతటాకముల నొక్కట నిషేధించి తద్గతజల మొకటిగాఁ ర గాంచుకరణి
దీపప్రదీపవర్తియుగ వృద్ధుది శత్రేజంబు నొకటిగాఁ ర దెలియుభాతిఁ
గలశగృహంబులఁ ర గడనుంచి వానిలోఁ, గల మింటి నొకటిగాఁ ర దలఁచురీతిఁ
తే. బాధ్యజీవేశ్వరత్రయోపాధియుగముఁ, ప్రాకటవివేకదృష్టి నిరరాకగించి
తనరు కరిపూర్ణశుద్ధచైతన్య మొకటిగా పరికింపవలయు మేధావి యనఘ. ౬౩

టీక అనఘ = ఆంజనేయా, పరంగకో = ఒప్పునట్లు, శరావ = మూడుగు, కుంభక = కుండ
యనెను, నామ = నామ ధ్యయములను, రూపమును = వానియాకృతులును, శ్రోది = త్యజించి, చన్ను =
మృత్తిక, ఒకటిగాకో = ఏకముగా, చూచుపగిదికో = అవలొకించినట్లును, ఘటతటాకములకో = ఘట =
కుండను, తటాకములకో = చెలువును, ఒక్కటనిషేధించి = ఏక కాలమందే విస్మించి, తద్గతజలములకో =
ఆ ఘటతటాకములయందలి యుదకమును, ఒకటిగాకో = అభిన్నముగా, కాంచుకరణికో = వీక్షించు
నట్లును, దీపప్రదీపవర్తియుగము = దీప = దీవియొక్క, ప్రదీప = దీవియొక్క, వర్తియుగముకో = రంగు
వర్తులను, అడంచి = వదలి, తత్రేజంబుకో = తత్ = ఆదీప్రదీపములయందలి, తేజంబుకో = వెలుగును,
ఒకటిగాఁ దెలియుభాతికో = ఒక్కటే యని తెలిసినట్లును, కలశగృహంబులకో = ఘటమును మరమును,
కడనుంచి = విడిచి, వానిలోఁగలమింటికో = ఆ ఘటమరములయందలి గగనమును, ఒకటిగాఁదలఁచురీతికో =
ఒక్కటిగా నెంచినట్లును, బాధ్య = అవిద్యామాయోపాధులు గల, జీవ = తేత్రజ్ఞునియొక్క, ఈశ్వర =
ఈశ్వరునియొక్క, త్రయ = మూడువిధము లైన, ఉపాధి = స్థూలనూత్నకారణోపాధులయొక్క,
యుగముకో = జంటను, ప్రాకటవివేకదృష్టికో = ప్రాకట = ప్రసిద్ధ మైన, వివేకదృష్టికో = జ్ఞానశీత్రము

చేత, నిరాకరించి = తిరస్కరించి, తనరు = మనోహర మైన, పరిపూర్ణగుర్ధచైతన్యము = అఖండ నిర్మలపరమాత్మరూపమును, మేధావి = పండితుడు, ఒకటిగాఁ = అభిగ్రుముగా, విలోకంపపలయుక్ = చూడవలెను

తా ఆంజనేయా! ఆత్మనాత్మవివేకి యగువాఁడు మూఁకుగు కుండ యును నాచు ధీయుములను వానియాకృతులను వదలి మన్నును ఒకటిగాఁ జూచునట్లును, కుండను చఱువును ఏక కాలముందే విసర్జించి ఆ ఘటతటాకములయందలి యుదకమును ఒకటిగాఁ జూచునట్లును, దీపముముక్కయు దీవిటి యొక్కయు రెండువత్తులను వదలి ఆదీపదీవిటిలయొక్కలేగన్నును ఒకటిగాఁ దలసికొనునట్లును, ఘటమును మరమును విడిచి ఆ ఘటములయందలి ఆకాశమును ఒకటిగాఁ పెంచినట్లును అగ్ర్యామాయోపాధులు గల జీవేశ్వరులయొక్కస్థూలసూక్ష్మకారణోపాధులజంటను ప్రసిద్ధ మయిన జ్ఞాననేత్రముచేత తిరస్కరించి మనోహర మైన పరిపూర్ణగుర్ధచైతన్యమును అఖండనిర్మలనిర్మలపరమాత్మరూపమును ఒకటిగాఁ జూచు చుండవలె నని తాత్పర్యము

తత్త్వమసి యను సామవేదమహావాక్యార్థనిర్ణయము.

న ఇట్లు వ్యష్టిశరీరావస్థాత్రితయంబు విశ్వైజనప్రాణనాగుగంబు వైన జీవచైతన్యంబుఁ గించిద్జ్ఞత్వకర్తృత్వభోక్తృత్వాదిగుణంబులుగ గూడి త్వంపదవాచ్యార్థంబు దేహాశ్రయవిలక్షణంబు నవస్థాశ్రయసాక్షియుఁ బాచకోశస్వతిరిక్తంబు సచ్చిదానందస్వరూపంబు వైన కూటస్థచైతన్యమాత్రంబు త్వంపదలక్ష్యార్థంబు సమష్టిశరీరావస్థాశ్రయాత్మిక మైన మాయయు వైశ్వానరహిరణ్యగర్భావ్యాకృతనామకం వైన మాయాప్రతిబింబేశ్వరచైతన్యంబు సర్వస్థత్వసర్వేశ్వరత్వసర్వాంతర్యామిత్యాది గుణంబులుంగూడి తత్పదవాచ్యార్థంబు దేశకృత కాలకృత వస్తుకృత పరిచ్ఛేదశూన్యంబు స్వజాతీయ విజాతీయ స్వగతభేదరహితంబు సత్యజ్ఞానానందస్వరూపంబు వైన పరిపూర్ణాద్వితీయబ్రహ్మచైతన్యమాత్రంబు తత్పదలక్ష్యార్థం బగు విరుద్ధధర్మకంబులయిన వాచ్యార్థంబులలో లక్ష్యార్థంబుల కైక్యంబు సంభవింపదు గావున నొక్కదేశంబున నొక్కకాలంబున నొక్కరూపంబున నున్న పురుషుని వేటొక్కదేశంబున మఱియొక్కకాలంబునఁ గొండొకరూపంబుచే నుండంగనుంగొని తద్దేశ తత్కాల తదవస్థావిశేషంబుల నేతద్దే నైతత్కాలైతదవస్థావిశేషంబుల గణించి లక్షింపక లక్ష్యభూతుం డైన యతం దితం డని యొక్కనిఁగా నెఱింగినతెఱంగున జహదజహల్లక్షణచేత మూఁకుగంబు వైన యుభయవాచ్యార్థంబుల నిషేధించి ద్వివిధలక్ష్యార్థచైతన్యంబుల కైక్యంబు దెలియు విదియ యసిపదార్థం బిదియె జీవేశ్వరైక్యజ్ఞానం బిదియె మహానాక్యార్థం బింక జీవబ్రహ్మైక్యం బుపదేశించెద నాకర్ణింపు మని మఱియు నిట్లనియె. ౬౪

టీక. ఇట్లు = ఈతీరున, వ్యష్టిశరీరావస్థాత్రితయంబును = వ్యష్టి = శరీరునియొక్క, శరీర = స్థూలసూక్ష్మకారణదేహములతోఁ గూడిన, అవస్థాత్రితయంబును = జాగ్రత్స్వప్న సుషుప్తి లనెడు మూఁడవస్థలును,

విశ్వలైజసప్రాప్తిసామకంబునై = విశ్వగుణ ప్రజనుఁడు ప్రాజ్ఞుఁడు అను నామత్రయముతోఁ గూడిన,
 సీవదైతన్యంబును = అవిద్యోపాధి గల జీవస్వరూపమును, సంచిద్జిత్వ = అహంనుభి అహందుః) యనెడు
 స్వల్పజ్ఞానమును, కర్తృత్వ = నేను కర్త ననుకొనఁటయు, భోక్తృత్వ = నే ననుభవించువాఁడను అను
 కొనుటయు, ఆది = మొదలైన, గుణంబులును = అల్పగుణములును, కూడి = చేరి, త్వంపదవాచ్యార్థంబు =
 త్వంపదమునకు వాచ్యార్థము, జేహత్రయవిలక్షణంబును = స్థూలనూత్నకారణశరీరములకంఁగి వ్యతి
 రిక్త మై యియును, అవస్థాత్రయసాక్షియుఁజ = జాగ్రత్స్వప్న సుషుప్తి లనెడు మూడవస్థలకు ద్రవ్యయును,
 పంచకోశవ్యతిరిక్తంబును = అన్నమయ ప్రాణమయ మనోమయ విజ్ఞానమ యానందమయము లను
 నైదుకోశములకంఁగి అతీత మైనదియును, సచ్చిదానందస్వరూపంబు నైన = అన్పతజడగుఁఖరహిత మైనది
 యు నైన, కూటస్థదైతన్యమాత్రంబు = ప్రత్యగాత్మస్వరూపమై, త్వంపదలక్ష్యార్థంబు = త్వంపదమునకు
 లక్ష్యార్థము, సమప్తి = ఈశ్వరుఁ యొక్క, శరీర = స్థూలనూత్నకారణ పాదులును, అవస్థాత్రయ =
 జాగ్రత్స్వప్న సుషుప్తిలును, అత్మిక = స్వరూపముగాఁ గలది, విసమాయయుఁజ = విసట్టి సమన్వయపాధి
 యును, వైశ్వానరహిరణ్యగర్భావ్యాకృతసామకంబు = వైశ్వానరుఁడు హిరణ్యగర్భుఁడు అవ్యాకృతుఁ
 డనెడు పేర్లు గలది, విన = వినట్టి, మాయా = సమన్వయపాధియంగు, ప్రతిబింబ = ప్రతిఫలించిన,
 ఈశ్వర = కారణోపాధికుఁడైన యీశ్వరునియొక్క, ప్రత్యయంబును = స్వరూపమును, 'శ్లో॥ కాశ్యో
 పాధి రయం నీవః కారణోపాధి రీశ్వరః' అని భగవద్గీత సర్వజ్ఞత్వ = అంతయుఁ దరిసియుండుట,
 సర్వేశ్వరత్వ = అంతటికెఁ బ్రభు వగుట, సర్వాంతర్యామిత్వ = అన్నిటియంగు నిండియుండుట యనెడి,
 ఆగిగుణంబులును = మొదలగు వడ్విధక శ్యాణగుణములును, కూడి = చేరి, తత్పదవాచ్యార్థంబు = తత్పద
 మునకు వాచ్యార్థము జేశక్పతకాలక్పతవస్తుక్పతపరిచ్ఛేదకూన్యంబుఁజ = ఈ జేశమం దున్నది ఆ జేశమంగు
 లే దనుట జేశక్పతపరిచ్ఛేదము, ఈకాలమం గున్నది ఆకాలమందు లే దనుట కాలక్పతపరిచ్ఛేదము, ఈ
 వస్తువునం గున్నది ఆ వస్తువునంగు లే దనుట వస్తుక్పతపరిచ్ఛేదము నీనిచేరి కూన్యంబును = అనఁగా నివి
 లేనిదియును, స్వజాతీయ విజాతీయ స్వగత భేదరహితంబును = స్వజాతీయమును విజాతీయమును స్వగ
 తము నను భేదములు లేనిదియును - ఇది స్థావరము ఒంగమము నని రెండువిధములు గలది, వృక్షమునకు
 వృక్షాంతరము సజాతీయము, పర్వతశిలాగులు విజాతీయములు, పత్త్రపుష్పఫలాదులు స్వగతము - ఇది
 స్థావరము, పురుషుఁడు పురుషాంతరము సజాతీయము, వృక్షాదులు విజాతీయములు, నఖిఁకాదులు స్వగత
 ములు - ఇది ఒంగమము, ఈభేదములు లేని దనుట, సత్యజ్ఞానానందస్వరూపంబును = సత్తు చిత్తు ఆనంద
 ములే స్వరూపముగాఁ గలది, విన = వినట్టి, పరిపూర్ణ = అంతట నిండిన, అద్వితీయ = రెండవది లేని,
 బ్రహ్మప్రత్యమాత్రంబు = జ్ఞానస్వరూపపరబ్రహ్మమై, తత్పదలక్ష్యార్థం బగుఁజ = తత్పదమునకు లక్ష్యార్థ
 మగును, విరుద్ధ = విరోధ మైన, ధర్మకంబు లైన = స్వభావములు గల, వాచ్యార్థంబులతోఁజ = జీవే
 శ్వరరూపములతో, లక్ష్యార్థంబులకుఁజ = స్వభావధర్మములు గల ప్రత్యగ్భూతులకు, ఏక్యంబు =
 చేరిక, సంభవింపదు = కలుగదు, కావునఁజ = కనుక, ఒక్కజేశంబునఁజ = ఒక రాజ్యమందు, ఒక్క
 కాలంబునఁజ = ఒక్క సమయమందు, ఒక్కరూపంబున నున్న పురుషునిఁజ = ఒకానొక రూపముతో నున్న
 నరుని, వేటొక్కజేశంబునఁజ = మఱియొక రాజ్యమంగు, మఱియొక్క కాలంబునఁజ = వేటొక కాల
 మందు, కొండొకరూపముచేఁజ = మఱియొకరూపముచేత, ఉండంగనుంగొని = ఒక పురుషుఁడు ఉండఁగా
 జూచి, తద్దేశ = ఆ రాజ్యమును, తత్కాల = ఆ కాలమును, తదవస్థావిశేషంబులఁజ = ఆ దశయందలి
 భేదములను, ఏతద్దేశ = ఈ రాజ్యమును, ఏతత్కాల = ఈ కాలమును, ఏతదవస్థా = ఈ దశయందలి, విశేషం
 బులఁజ = అతిశయములను, గణించి = లెక్కపెట్టి, లక్షింపక = ఆయా కాలదేశరూపవేషములను జూడక,

లక్ష్మ్యభూతుండయిన = కనఁబడిన, అతం డితం దని = ఆ పురుషుడే యీపురుషుఁ డని, ఒకనిఁగాఁ = ఒకనిఁగా, ఎఱిగినతెఱంగునక = తెలిసికొన్నట్లు, జహదజహల్లక్షణ లక్ష = 'సోయం దేవదత్త' అను విడిచివిడువనిలక్షణములచేత, మాయకంబులు = మాయాస్వరూపములు, విన = వినట్టి, ఉభయ = రెండైన, వాచ్యార్థంబులక = తత్పద త్వంపదములకు వాచ్యార్థము లైన జీవేశ్వరులను, నిషేధించి = త్యజించి, ద్వివిధంబులను లెన, లక్ష్యార్థ = తత్త్వంపదములకు లక్ష్యార్థము లైన, తత్త్వంబులకుక = ప్రత్యగాత్మపరమాత్మలకు, ఐక్యంబు = పొందికను, తెలియుము = ఎఱుఁగుము, ఇదియ = ఈ చెప్పబడినదే, అసిపదార్థంబు = నీవు బ్రహ్మము బ్రహ్మము నీవు అయితి వనెడు పదమునకు తాత్పర్యము, ఇదియే జీవేశ్వరైక్యజ్ఞానంబు = ఇదియే జీవేశ్వరైక్యవివేకము, ఇదియే మహావాక్యార్థంబు = ఈ చెప్పబడినదే తత్త్వ మని యను మహావాక్యతాత్పర్యము, ఇంకక = ఇంకమీఁద, నీవబ్రహ్మైక్యంబు = జీవునకు బ్రహ్మమునకు ఐక్యము గలిగెడు విధము, ఉపదేశంచెద = చెప్పెదను, అకర్షింపు మని = నీవు మని, మఱియుక = వెండియు, ఇట్లనియెక = వక్ష్యమాణప్రకారముగాఁ జెప్ప నుగ్రుక్కఁ దగును

తా. ఓ అంజనేయా! రజోగుణ మను నామాంతరము గల అవిద్యయందు ప్రలిసలించిన బ్రహ్మ చ్ఛాయకు జీవుఁ డనిపేరు, ఆ జీవునిశరీరత్రయమును అవస్థాత్రయమును విశ్వైకగోసప్రాప్త నా సములును, కించిద్జ్ఞత్వ కర్తృత్వ భోక్తృత్వాది స్వల్పగుణములును గూడి త్వంపదవాచ్యార్థభూతుండయిన జీవస్వరూపము దేహత్రయవిలక్షణ మై అవస్థాత్రయసాక్షి యై పంచకోశవ్యతిరేక మై సచ్చిగానంద స్వరూప మైన ప్రత్యగాత్మయై త్వంపదమునకు లక్ష్యార్థము, సత్త్వగుణ మను నామాంతరము గల మాయ యందు ప్రతిఫలించిన బ్రహ్మచ్ఛాయకు నీశ్వరుఁ డని పేరు, ఆ యీశ్వరునిశరీరత్రయమును అవస్థాత్రయ మును అవస్థాత్రయాభిమాను లయిన వైశ్వానరహిరణ్యగర్భావాక్పల నా సములును సర్వస్వైక్య సర్వేశ్వ రత్వాది మహాగుణములును గూడి తత్పదవాచ్యార్థభూతుండయిన ఈశ్వరునిస్వరూపము దేశకాలవస్తు పరిచ్ఛేదశూన్య మైన సజాతీయ విజాతీయ స్వగతభేదరహిత మై సుఖజ్ఞానానందస్వరూప మైన పర బ్రహ్మమే తత్పదలక్ష్యార్థము, అసి యనఁగా జీవుఁడే బ్రహ్మము బ్రహ్మమే నీవుఁడని యర్థము, కించిద్ జ్ఞత్వసర్వజ్ఞత్వాది ధర్మములు గల జీవేశ్వరులకును, దేహత్రయవిలక్షణాది సహగర్భములు గల ప్రత్య గాత్మ పరమాత్మలకును ఐక్యము గలుగనేరదు గనుక వాచ్యార్థాంగీకారమువలన ముక్తడ ప్రత్యక్షవిరోధ మగునో అక్కడ లక్ష్యార్థ మంగీకరింపఁదగినది మఱియును, ఈ మహావాక్యమందు ఒకలక్షణము అజ హల్లక్షణము జహదజహల్లక్షణ మని మూఁడులక్షణములు గలవు, విడిచిన లక్షణము విడువనిలక్షణము విడిచివిడువనిలక్షణ మని వీనికి నామాంతరములు, ఈ లక్షణములకుఁ గ్రమముగా నుదాహరణములు 'గంగాయాం ఘోషః' అనఁగా గంగయందు గొల్లపల్లె గల దని యర్థము, గంగాపదమునకు ప్రవాహ మర్థము గనుక ప్రవాహమందు గొల్లపల్లె గల దని యంగీకరించినయెడల ప్రత్యక్షవిరోధము గనుక గంగాశబ్దమున కర్థ మైన ప్రవాహమును విడిచి దానిగట్టున పల్లె యున్న దని చెప్పవలెను ఇది జహల్లక్షణము, ఇట్లు మహావాక్యమందు జహల్లక్షణము చెప్పఁగూడదు ఎందువలన ననఁగా త్వంపదార్థ మైన కూటస్థచైతన్యపర్యంతము విడిచినయెడల ముముక్షువులదూపమే తీకపోవుటయూఁ గాక ప్రత్యక్ష విరోధమును గావున జహల్లక్షణము గూడదు ఏలక్షణముచేత నేవాక్యము బ్రహ్మమును బోధించు శున్న దనిన అన్నమయకోశాది విజ్ఞానమయకోశపర్యంతము పరబ్రహ్మ మని చెప్పెడువాక్యమందు జడ మైన కోశములు బ్రహ్మ మని పలుకరాదు గావున వాని కతీత మైన చైతన్యంబునగే తాత్పర్యము చెప్పవలెను, ఇది జహల్లక్షణము అజహల్లక్షణ మనఁగా 'మంచాః క్రోశంతి' అనఁగా మంచములు అరుచు

చున్న వని యర్థము, ఇట్లునుట ప్రత్యక్షవిరోధము, కబట్టి మంచలక్షణము విడువకనే మంచల మీఁద జనులు కూయు చున్నారని అజహల్లక్షణముచేత తాత్పర్యము నిశ్చయింపఁదగినది ఇట్లు వేద మందు 'సత్యం జ్ఞాన మనంతం బ్రహ్మ' మనెను వాక్యమునకు ఆనందమయకోశయంత్ర మయిన గూర్తము బ్రహ్మవిదులు చెప్పుచున్నారు గనుక శ్రుతి సచ్చిదానందములను విడువకనే ఆనందమయకోశమును చెప్పు చున్నది ఈ యర్థము మహావాక్యముం గంగీకరింపు మనిన కించిఁ జిత్త సర్వజ్ఞత్వాది విరుద్ధగుణసమీక్ష లగు జీవేశ్వరులకును, సచ్చిదానంద నిత్యపరిపూర్ణుని స్వభావగుణములు గల ప్రత్యగాత్మిపరమాత్మల కును ఐక్యము చెప్పరాదు గనుక నిక్కడ అజహల్లక్షణము ను దదు గనుక జహదజహల్లక్షణమే గ్రహింప వలయును జహదజహల్లక్షణ మనఁగా 'సోమం దేవదత్తః' అని యీవాక్యమంగు గంగగట్టిన విదవ యేట దేవదత్తునిఁ గాచితిమి, మఱిల వానిని కావేరీతీరమందు ఏబదియవఁ గటఁగాచితిమి అను గ్రవహార మునందు ఆయాశ కాలముతోఁ గుడిని దేవదత్తుడే వాక్యార్థ మని యంగీకరించితిమేని విరోధము ఎట్లనఁగా, గంగాతీర కావేరీతీరములును ఆయాకాలములును ఆయావస్తువులును ఆయావేషభావములును భేదములు గనుక ప్రమాణాంతర మైన ప్రత్యక్షమునకు విరుద్ధమై యున్నది గాన వాక్యార్థము లయిన ఆయా కాలదేశవస్తూవేషభావములను వదలి లక్ష్యభూతుం డగు దేవదత్తుడే వాక్యార్థ మని భానింపవల యును మహావాక్యమంగు తత్పదార్థమునకు వాక్యార్థ మయిన మానూప్రతిబింబేశ్వర సర్వజ్ఞత్వాది గుణములకును, త్వంపదార్థమునకు వాక్యార్థ మయిన అవిద్యా ప్రతిబింబ చిదాభాస కించిద్ జ్ఞత్వాది గుణములకును అన్యోన్యైక్య చంగీకరించిన ప్రత్యక్షవిరోధ మయినను మానూసర్వజ్ఞత్వాదిగుణములును అవిద్యాకించిద్ జ్ఞత్వాది గుణములును త్యజించి లక్ష్యభూత మయిన వ్రతన్యమాత్రమునుబట్టి ఆ సచ్చిగా నంద బ్రహ్మమే నీవు, నీవే సచ్చిదానందబ్రహ్మ సుని జహదజహల్లక్షణములచేత మహావాక్యంబులు బోధించు చున్నవి గాన నీవే బ్రహ్మము సంశయము లేదని తాత్పర్యము ఇచ్చట 'తత్త్వ మసి' యను సామ వేదమహావాక్యార్థము వివరింపఁగలెను, శక్తియ 'ప్రజ్ఞానం బ్రహ్మ, అహం బ్రహ్మాస్మి, అను మాత్రా బ్రహ్మ' అను ఋగ్వేద యోగ్యే గాధర్వణవేదముల నుండలి మహావాక్యార్థములవివరణము మూడవనూక్వాసమంగుఁ జిప్పఁగడును

జీవ బ్రహ్మైక్య విచారము

సీ. గగనరజ్జుస్థాణురమృగతృప్తికాశుక్తితకు లాదిమధ్యమాంతములయందు
స్వస్వభావములచేర వసియించి యన్నియు, వరుసతో నడ్డానరవశమువలన
నీలతాహిమనుష్యరసీరంప్యంబు లై, కనుపట్టి వివరించిరకాంచునెడలఁ
గల్పితరూపముల్ ర గడుమిధ్యలై పోవఁ, దత్త్వంబు లైనచందమున నాత్మఁ
తే. డయ్య నతఁడు ననాద్యవిరద్యాత్మశక్తి
వలన జీవుడై తోచి కేరవలనిజస్వ
రూపము నెలుంగుచోఁ బూర్వరూప ముడిగి
యద్వయానందమూర్తియై ర యలరు ననఘ.

౩౫

టీక. అనఘ = అంజనేయా, గగన = ఆకాశము, రజ్జు = త్రాగు, స్థాణు = దాగువు, మృగ తృప్తికా = ఎండమావులు, శుక్తి = ముత్యపుఁజిప్ప (వీనియొక్క) తకులు = గుంపులు, అది = మొదట, మధ్యమ = నడుమ, అంతములయందు = కడపటను, స్వస్వభావములచేత = వాని

వానినిజరూపములచేత, వసియించి = ఉండి, అన్నియున్ = ఆ గగనాగుల్లను, వసుసతోన్ = క్రమముగా, అజ్ఞాన = అవివేకమునకు, వశమువలనన్ = స్వాధీగ మవుటచేత, గీత = నలుపును, అహి = సర్పమును, మనుష్య = పురుషుడును, నీరి = జలమును, గోప్యంబులై = రహితమునై, కను పట్టి = కనబడి, వివరించి = శోధించి, కాంచునెడన్ = చూచునప్పుడు, కల్పిత = ఆగోపింపబడిన, రూపములు = నీలత్వాదిరూపములు, కల్పిత = మిక్కిలి, మిథ్యలై = అసత్యములై, పోవన్ = పోగానే, తత్త్వంబులై నచందమునన్ = యధార్థము లై నట్లు - అనగా అజ్ఞానవశముచేత గగనము నల్లగాను, త్రాడు పాముగాను, దారువు పురుషుడుగాను, ఎండమావులు ఉదకముగాను, ముత్యపుచిప్ప పెండిగాను తోచి వివర్ణింపగా గగనాదులయందు గల్పితము లయిన నీలత్వాగు లసత్యము లయి యాకాశము శుభ్రవర్ణము గలదిగాను, రజ్జువు రిజ్జువుగాను, దారువు దారువుగాను, ఎండమావు లెండమావులుగాను, ముత్యపుచిప్ప ముత్యపుచిప్పగా నున్నట్లు, ఆత్మడు = ప్రత్యగాత్మ, అన్యుడయ్యున్ = పరబ్రహ్మ మయ్యును, అనాది = మొదలులేని, అవిద్యా = అజ్ఞానస్వరూప మయిన, ఆత్మ = లనయొక్క, శక్తి వలనన్ = స్వభావముచేత, జీవుడై తోచి = జీవరూపముగా నగుపడి, కేవల = ముఖ్య మైన, నిజస్వరూపమున్ = తనస్వభావమును, ఎఱుంగుచోన్ = తెలిసికొనువేళ, పూర్వగోప ముడిగి = మునుపటిజీవ రూపమును విడిచి, అద్వయానందమూర్తియై - అద్వయ = పరిపూర్ణ మయిన, ఆనందమూర్తియై = సుఖ స్వరూపకపరబ్రహ్మమై, అలరున్ = భాసిల్లును

తా ఆంజనేయా! అజ్ఞానవశముచేత నాకాశము నల్లగాను, త్రాడు పాముగాను, దారువు పురుషుడుగాను, ఎండమావులు ఉదకముగాను, ముత్యపుచిప్ప పెండిగాను తోచి ఎక్కడా పరిశీలించగా గగనాదులయందు భ్రాంతిచే గల్పింపబడిన నీలత్వాదులు అబద్ధములై ఆకాశము శుభ్రవర్ణము గలదిగాను, త్రాడు త్రాడుగాను, ఎండమావులు ఎండమావులుగాను, ముత్యపుచిప్ప ముత్యపుచిప్పలుగా నున్నట్లు ప్రత్యగాత్మ పరబ్రహ్మ మయ్యును అది లేని అజ్ఞానస్వరూప మయిన తనయొక్క స్వభావము చేత జీవరూపముగా నగుపడి ముఖ్య మయిన తనస్వభావమును తెలిసికొనునచు మునుంగు మునుపటి జీవరూపమును విడిచి పరిపూర్ణ మైన సుఖస్వరూపకపరబ్రహ్మమై ప్రకాశించు నని తాత్పర్యము

వ. ఇవిధంబున రజ్జ్వజ్ఞానంబువలన రజ్జువునందు భుజంగం గానోపితం బయి యాప్త వాక్యములచేత దత్సర్పభ్రాంతి వినాశం బగుచుండ రజ్జువుర్జు వయిన శత్రుగున నఖండసచ్చిదానందస్వరూపుం డాత్మాజ్ఞానంబువలన దనకు దాన జీవుండయి తోచి యనంతరంబున శ్రీగురువాక్యంబుచేత నీవు జీవుండవు గావు పరిపూర్ణ చైతన్యమాత్రుండ వని యెప్పుడు బోధితుం డగు నప్పు డాతండు దేహేంద్రియ ప్రాణ మనో బుద్ధి చిత్తాహంకారాత్మభ్రాంతి నివర్తించు చుండఁ బ్రత్యగభిన్నా ద్వితీయ బ్రహ్మచైతన్యమాత్రుం డగు నిది జీవబ్రహ్మైక్యం గొక నోంకారస్వరూపం బెఱింగించెద విను మని యిట్లనియె.

౬౬

టీక ఇవిధంబునన్ = ఈతీరున, రజ్జ్వజ్ఞానంబువలనన్ = త్రాడనకు తెలివి లేనంగున, రజ్జువు నందున్ = దారమందు, భుజంగంబు = పాము, ఆగోపితంబై = కల్పింపబడినదై - అనగా సర్ప మను భ్రమ యుంచబడినదై, అప్తవాక్యంబులచేతన్ = మిత్రునిమాటలచేత, తత్సర్పభ్రాంతి = త్రాడుపా మునెడు భ్రమ, వినాశం బగుచుండన్ = నశించు చుండగా, రజ్జువుర్జు లై నతెఱంగునన్ = త్రాడు

త్రాణే యైనట్లు, అఖండ = అద్యయ మైన, సచ్చిదానందస్వరూపుండు = సద్రూప చిద్రూప ఆనందస్వరూపుఁడైన పరబ్రహ్మము, అత్మాజ్ఞానంబువలనక = స్వస్వరూపవిస్మృతివలన, తనకుక = తనకు, తాన = తానే, జీవుండైతోచి = జీవరూపముగాఁ గనఁబడి, అనంతరంబునక = వెనుక, శ్రీ = శోభాయుక్తుఁడైన, గురు = నిహితగురువుయొక్క, వాక్యంబుచేతక = ఉపదేశవాక్యముచేత, నీవు జీవుండవు గావు = నీవు కించిద్జ్ఞత్వకర్తృత్వభోక్తృత్వాదిగుణయుక్తుఁడైన నుటఁగలదు గావు, పరిపూర్ణతన్యమాత్మండవని = అఖండపరమాత్మస్వరూపి వని, ఎప్పుడు = ఏక్షణమందు, బోధితుం డగుక = తెలుపఁబడునో, అప్పుడు = ఆక్షణమంగు, అతండు = ఆ బోధింపఁబడినపురుషుఁడు, దేహ = స్థూలశరీరము, ఇంద్రియ = జ్ఞానేంద్రియములు, ప్రాణ = దశప్రాణములు, మనః = సంకయాత్మకమనస్సు, బుద్ధి = నిశ్చయాత్మకబుద్ధి, చిత్త = చంచలాత్మకచిత్తము, అహంకార = కర్తవ్యాత్మకాహంకారము, అత్మ = నేననెడి, భ్రాంతి = భ్రమ, నిరర్తించుచుండక = తొలఁగు చుండఁగా, ప్రత్యక్ = కూటస్థబ్రహ్మమునకు, అభిన్న = వేఱుగాని, అద్వితీయ = రెండవది లేని, బ్రహ్మైతన్యమాశ్రుం డగుక = సత్యజ్ఞానానందనిత్యపరిపూర్ణపరబ్రహ్మమే యగును, ఇది శీవబ్రహ్మైక్యంబు = ఈ చెప్పఁబడినది జీవాత్మపరమాత్మల యేకీభావము, ఇంకక = ఇంకమిఁద, ఓంకారస్వరూపంబు = ప్రణవస్వరూపమును, ఎఱిగించెదక = తెలిపెదను, విను మని = ఆలకింపు మని, ఇట్లు = మిఁదఁ జెప్పఁగోనుదులగున, అని యెక = పలుక సాగింభించెను

తా ఈప్రకారము నా డని తెలివి లేనంగున త్రాగునంగు కలిగిన సర్వభ్రాంతి స్త్రీహినుని మాటలచేత నశింపఁగా త్రాడు త్రాడి యైనట్లు అద్యయ మైన సద్రూప చిద్రూప ఆనందస్వరూపుఁడైన పరబ్రహ్మము స్వరూపజ్ఞానమువలన తనకు తానే జీవరూపముగాఁ గనఁబడి అనంతరము శ్రీగురువాక్యము చేత నీవు జీవుండవు గావు అఖండపరమాత్మస్వరూపి వని యేక్షణమంగు తెలుపఁబడునో ఆక్షణమంగు ఆ బోధింపఁబడిన పురుషుఁడు స్థూలశరీరములు జ్ఞానేంద్రియకర్మేంద్రియములు పదిప్రాణములు సంకయాత్మక మనస్సు నిశ్చయాత్మకబుద్ధి చంచలాత్మకచిత్తము కర్తవ్యాత్మకాహంకారము అత్మ నేననెడు భ్రమ యివి యన్నియు తొలఁగు చుండఁగా వేఱు గానట్టిదియు రెండవది లేనట్టిదియు నగు సత్యజ్ఞానానందనిత్యపరిపూర్ణపరబ్రహ్మమే యగును, ఈ చెప్పఁబడినది జీవాత్మపరమాత్మలయేకీభావము ఇంకమిఁదు ప్రణవస్వరూపమును తెలిపెదను విను మని యీప్రకారము పలుక సాగింభించె నని తాత్పర్యము

ఓంకార స్వరూప నిరూపణము.

సీ. ఘనతరదేహజాగ్రద్విశ్వవైరాజ, నులకారమాత్ర మా శ సుగుణధుర్య
తనువిగ్రహస్వప్నశతైజససూత్రాత్మ, కుటు నుకారార్థ మా శ లలితచరిత
పృథులకారణనుషూప్తి ప్రాజ్ఞసర్వేశ్వ, రుల్లకారార్థ మా శ రుచిరవర్ణ
సంతతపరిపూర్ణశసచ్చిదానందాత్మ, తత్త్వ మొంకార మా శ భత్త్వమూర్తి
తే. అట్లు గావున వర్ణత్రయాత్మకం బ, వాత్మరూపక మైన వాశ్చార్య మగుటఁ
గాను బ్రణవస్వరూపుండ శ నేనటంచు, దెలిసి భావింపవలయు నిర్గుణవిచార.

టీక. సుగుణధుర్య = శమదమాది కల్యాణగుణములు గల యాంజనేయా, ఘనతరదేహ = వ్యష్టి సమస్తైకము లయిన స్థూలదేహములను, జాగ్రత్ = వ్యష్టిసమస్తజాగ్రదవస్థలను, (ఉభయ

జేహవస్తాభిమాను లయిన) విశ్వ = విశ్వనాథకజీవుడును, వైరాజము = విరాట్టనెడు యీశ్వరుడును, అకారమాత్రమాణ్ = ప్రణవార్థ మయిన పరబ్రహ్మముయొక్క అవిద్యాపాదాత్మక మయిన అకారప్రణవార్థ మగును, లలితచరిత = ఒప్పిద మైన ప్రవర్తన గల యాంజనేయా, అనుగ్రహ = వ్యష్టి సమస్తైత్మకము లయిన నూత్నశరీరములు, స్వప్న = ఉభయశరీరావస్థలైన స్వప్నములును, (ఆ జేహవస్తాభిమాను లయిన) తైజస = తైజసనామకజీవుడును, సూత్రాత్మకులును = హిరణ్యగర్భుడనెడు యీశ్వరుడును, ఉకారార్థమా = బ్రహ్మప్రణవార్థమందలి విద్యాపాదాత్మక మైన వుకారప్రణవార్థ మగును, రుచిరవర్ణ = ప్రకాశించు చున్న కాంతి గల ఓ యాంజనేయా, పృథుల = గునము లయిన, కారణ=వ్యష్టి సమస్తై కారణశరీరములును, నుమప్తి=ఉభయనిద్రావస్థలును, ప్రాణ్ = ప్రాణుడను జీవుడును, సర్వేశ్వరుల్=అవ్యాకృతుడనెడి యీశ్వరుడును, మకారార్థమాణ్=బ్రహ్మప్రణవమందలి ఆనంద పాదస్వరూప మయిన మకారప్రణవార్థ మగును, సత్త్విమూర్తి = ఓ సాత్త్విక స్వరూపుడూ! సంతత= ఎల్లప్పుడు, పరిపూర్ణ = సర్వవ్యాపక మయిన, సత్ = కాశ్యప మైన, చిత్ = జ్ఞానస్వరూప మైన, ఆనంద = సుఖస్వరూప మైన, ఆత్మతత్త్వము = ప్రత్యక్షహృదయతత్త్వము, ఓంకారమాణ్ = వ్యష్టిసమస్తైత్మక మయిన ప్రత్యక్షహృదయస్వరూపములచేత శోభిల్లు చున్న తురీయపాదాత్మక మయిన ఓంకార మను అర్థమాత్ర యగును, అట్లు కావునక = అట్లర్థమాత్ర యగుటవలన, వర్ణస్రగూత్మకంబు = అవిద్యా విద్యానందపాదాత్మకము లయిన అకార వుకార మకారములును వీని సమ్మేళనరూపమగు తురీయపాదాత్మక మయిన సామ్యావస్థయును, అనాత్మరూపక మైన = అవిద్యారూపక మైన, వాగ్యాగ్నమగుటక = ఇది యంతయు వచింపదగిన యర్థ మగుటవలన, కాను = ఈ వాగ్యాగ్నము నేను గాను, ప్రణవస్వరూపుడక = శుద్ధోంకారస్వరూపుడను, నే నటంచుక = నేనే యని, తెలిసి=అత్యైర్థమును దలిసి-అనగా 'హ్లో॥ అస్తాంగంచ చతుష్పాదం త్రిస్థానం పంచదైవతమ్ | ఓ మిత్యేవం నభానాతి బ్రాహ్మణ్యో న భి వేత్ససి | ప్రథమం తారకం చైవ ద్వితీయం దండ ముచ్యతే | తృతీయం కుండలాకాగం చతుర్థం త్వర్థవంద్రకమ్ | పంచమం చిందు సంయుక్త మో మితి జ్యోతిరూపకమ్॥ చతుష్ప త్వరగ్రహ్మ పాగోస్య విశ్వభూతాని త్రిపాద స్యామృతం దివి | అన్యైకపాగో విగ్యా స్యాన్నిరవిద్యా త్రిపాదభూత్ - ఓ మితి గ్రహ్మ - ఓ మితీదగ్ం సర్వమ్' అను స్మృతిశ్రుతులను బట్టి అలంబి అలంబభావముల లక్ష్యైర్థమును దలిసి, భావింప వలయుక = బ్రహ్మప్రణవలక్ష్యైర్థ మయిన పరబ్రహ్మము నేనే యని పూహింపవలయును.

తా శమదమాదిగుణములు గల యాంజనేయా! వ్యష్టిసమస్తైత్మక ము లగు ఘోలజేహములును, వ్యష్టిసమస్తైజాగ్రదవస్థలును, విశ్వుడను పేరు గల జీవుడును, విరాట్టనెడు యీశ్వరుడును ప్రణవార్థ మయిన పరబ్రహ్మముయొక్క అవిద్యాపాదాత్మక మయిన అకారప్రణవార్థ మగును వ్యష్టిసమస్తైత్మకము లగు నూత్నశరీరములును, ఆ యుభయశరీరావస్థలగు స్వప్నములును, ఆ జేహవస్తాభిమాను లగు తైజసుడను పేరు గల జీవుడును, హిరణ్యగర్భుడను యీశ్వరుడును, బ్రహ్మప్రణవార్థమందలి విద్యా పాదాత్మక మయిన వుకారప్రణవార్థ మగును వ్యష్టి సమస్తై కారణశరీరములును, అయుభయశరీరావస్థలయిన నిద్రావస్థలును, ప్రాణుడను జీవుడును, అవ్యాకృతుడనెడు యీశ్వరుడును బ్రహ్మప్రణవమందలి ఆనందపాదస్వరూప మగు మకారప్రణవార్థ మగును అన్ని కాలములయంగు వ్యాపించి యుండునదియును, కాశ్యత మైనదియును, సుఖస్వరూప మయినదియును, జ్ఞానస్వరూప మయినదియును నై ప్రత్యక్షహృదయతత్త్వము తురీయపాదాత్మక మయిన ఓంకార మను అర్థమాత్ర యగును అట్లు అర్థమాత్ర యగుటవలన అవిద్యావిద్యానందపాదాత్మకము లయిన అకార వుకార మకారములును, వీని సూడికయొక్కరూప మగు

కడపటిపాద మగు కామ్యార్థమును, అవిద్యారూప మయిన యిది యంతయును చెప్పటకు తగిన యర్థ మగుటవలన యీ వాచ్యార్థము నేను గాను, నేను శుద్ధఓంకారస్వరూపుడను, నేనును లక్ష్యార్థమును దెలిసి బ్రహ్మప్రణవమునకు లక్ష్యార్థ మయిన పరిబ్రహ్మము నేనని పూహింపవలయు నని తాత్పర్యము

వ. ఇట్లు దేహత్రయం అవస్థాత్రయం తాపత్రయం సుఖత్రయం కర్మత్రయం కర్తృత్రయం బుద్ధిత్రయం శ్రద్ధాత్రయం ధృతిత్రయం గుణత్రయం శక్తిత్రయం కాలత్రయం లోక త్రయం దేహత్రయం మూర్తిత్రయం వృత్తిత్రయం స్థానత్రయం జీవత్రయం యేశ్వర త్రయం విరక్తిత్రయం భక్తిత్రయం దీక్షాత్రయం నేత్రత్రయం లక్ష్యత్రయం జ్ఞాన త్రయం మండలత్రయం ముక్తిత్రయాత్మకం బయిన వర్ణత్రయం బారోపితం బయిన వాచ్యార్థంబు గావున నేతత్సర్వంబుం గ్రమంబున నకారంబున నకారంబు నుకారంబున నుకారంబు మకారంబున మకారంబు నోంకారంబునం బ్రవిలాపంబు నొందించి యంతటఁ దత్ప్రవిలాపంబును విశ్వాధిష్ఠానంబుఁ బరిపూర్ణంబుఁ దురీ యంబు నక్షరంబు లక్ష్యార్థంబు నయిన శుద్ధోంకారమాత్రంబుగా నవనోకించి నిరంతరంబు దత్స్వరూపమాత్రుండ వై ప్రకాశింపుము.

౬౮

టీక. ఇట్లు = వైన జెప్పిన ప్రణవార్థప్రకారము, దేహత్రయం = స్థూల, సూక్ష్మ, కారణశరీరములు, అవస్థాత్రయం = జాగ్రత్స్వప్న ముషుప్తలు, తాపత్రయం = అధ్యాత్మిక ఆధిదైవిక ఆధిభౌతికములు, సుఖ త్రయం = విషయానంద వాసనానంద బ్రహ్మానందములు, కర్మత్రయం = పుణ్యపాపమిత్రకర్మములు - లేక విధినిషేధప్రాయశ్చిత్తకర్మములు, కర్తృత్రయం = జీవేశ్వరప్రత్యక్ష-ర్తృత్వములు, బుద్ధిత్రయం = సాత్త్విక రాజస తామసబుద్ధులు, శ్రద్ధాత్రయం = గురుకాస్త్రనిష్ఠలయందు విశ్వాసములు లేక సాత్త్విక రాజస తామసశ్రద్ధలు, ధృతిత్రయం = సత్త్వరజస్తమోధృతులు, గుణత్రయం = సాత్త్విక రాజస తామసములు, శక్తి త్రయం = ఇచ్ఛాజ్ఞానక్రియాశక్తులు, కాలత్రయం = భూతభవిష్యద్వర్తమానములు, లోకత్రయం = స్వర్గ మర్త్యపాతాలములు, దేవత్రయం = వసుద్రాదిదేవులు, మూర్తిత్రయం = బ్రహ్మ విష్ణు రుద్రులు, వృత్తి త్రయం = శాంత భూర మూఢవృత్తులు, స్థానత్రయం = నాభిహృదయభ్రూమధ్యములు, జీవత్రయం = విశ్వ త్రైజసప్రాణులు, ఈశ్వరత్రయం = విరాట్ హిరణ్యగర్భావ్యాకృతులు, విరక్తిత్రయం = విహి కాసుష్మికమిత్ర వైరాగ్యములు, భక్తిత్రయం = బాహ్యభక్తి అనన్యభక్తి ఏకాంతభక్తి, దీక్షాత్రయం = దృగ్వాక్సృగ్ధృ దీక్షలు, నేత్రత్రయం = వామదక్షిణసాగ్రనేత్రములు, లక్ష్యత్రయం = అంతరచుధ్యబాహ్యలక్ష్యములు, జ్ఞానత్రయం = సంజ్ఞాన విజ్ఞాన ప్రజ్ఞానములు, మండలత్రయం = సోమసూర్యాగ్ని మండలములు, ముక్తిత్రయం = క్రమముక్తి జీవన్ముక్తి విదేహముక్తులు, (వీనియొక్క) ఆత్మకంబైన = ఈ చెప్పబడినవియే స్వరూపము గాఁ గల, వర్ణత్రయంబు = అకార వుకార మకారములు, అరోపితం బైన = కల్పిత మైన, వాచ్యార్థంబు గావునక = పలుకఁదగిన యర్థము గనుక, ఏతత్సర్వంబుక = ఈ చెప్పబడిన దంతయును, క్రమంబునక = త్రివిధభాగములలో వరుసగా, అకారంబునక = అకారార్థమందున, అకారంబుక = అకారార్థమును, ఉకారంబునక = ఉకారార్థమందును, ఉకారంబుక = ఉకారార్థమును, మకారంబునక = మకారార్థ మందును, మకారంబుక = మకారార్థమును, ఓంకారంబునక = సామ్యవస్థ యైన యర్థమాత్రయందును, ప్రవిలాపంబు నొందించి = చేర్చి, అంతటక = తర్వాత, తత్ప్రవిలాపంబును = చేర్పబడిన యర్థమాత్ర స్వరూప మయిన శుద్ధసత్త్వమును, విశ్వాధిష్ఠానంబును = ప్రపంచమునకు స్థాన మయినదియును, పరిపూర్ణం

బును = అఖండస్వరూప మైనదియును, తురీయంబును = తుర్యపాద తుర్యావస్థాస్వరూప మైనదియును, అక్షరంబును = నశింపనిదియును, లక్ష్యార్థంబును = దృగ్రూప మైనదియును, ఐన = అయిన దీనిని, శుద్ధ = నిర్మల మైన యర్థమాత్రలలో నర్థమాత్ర తుర్యతుర్యము అవికల్పావికల్ప మని దెప్పినొప్పెడు, ఓంకార మాత్రంబుగాక = ప్రణవముగా, అవలోకించి = చూచి, నిరంతరంబు = సాత్వకాలమును, తత్స్వరూప మాత్రుండవై = ఆ యవికల్పావికల్పమాత్రుండవై, ప్రకాశింపుము = వెలుగును.

తా వైనఁ జెప్పిన ప్రణవార్థప్రకారము స్థూలనూత్మకారణశరీరములు, జాగ్రత్స్విప్నకుషుప్తు లనెడు యవస్థలు, అధ్యాత్మిక ఆధిదైవిక ఆధిభౌతికము లనెడు మూడువిధము లయిన తాపములు, విషయా నంద వాసనానంద బ్రహ్మానందములు, పుణ్యపాపమిశ్రకర్మములు, (లేక విధినిషేధప్రాయశ్చిత్తకర్మములు) జీవేశ్వరప్రత్యక్షార్థత్వములు, సాత్త్వికరాజసతామసబుద్ధులు, గురుకాస్త్రనిష్ఠలయంగు విశ్వాసము లేక సాత్త్విక రాజస తామసశ్రద్ధలు, సత్త్వికరాజస స్తమోధృతులు, సాత్త్విక రాజస తామసగుణములు, ఇచ్ఛాజ్ఞాన క్రియాశక్తులు, భూతభవిష్యద్వర్తమానకాలములు, స్వర్గమర్త్యపాతాలలోకములు, వసురుద్రాదిత్యు లను దేవతలు, బ్రహ్మ విష్ణు రుద్రు లను త్రిమూర్తులు, కాంతఘోరమూఢవృత్తులు, నాభిహృదయభూమిధ్యము లను మూడుస్థానములు, విశ్వతైజసప్రాజ్ఞా లను ముగ్గురుజీవులు, విరాట్ హిరణ్యగర్భ అవ్యాకృతు లను ముగ్గురు యీశ్వరులు, ఐహిక ఆముష్మికమిశ్రమ లనెడు పైరాగ్యములు, బాహ్యభక్తి అనన్యభక్తి ఏకాంతభక్తి ఆను భక్తిత్రయము, దృగ్వాక్స్పర్శదీక్షులు, వామదక్షిణాసాగ్రనేత్రములు, అంతర్గత్యబాహ్యలత్యు ములు, సంజ్ఞాన విజ్ఞాన ప్రజ్ఞానములు, చంద్రనూర్యాగ్నిమండలములు, క్రమముక్తి కరముక్తి విజేహముక్తి అను మూడువిధము లగు ముత్తులు అను నీచెప్పఁబడినవే స్వరూపముగాఁగల అకార వుకార మకారములు కల్పింపఁబడిన (పలుకఁదగిన) యర్థము గనుక యీచెప్పఁబడిన దంతయును క్రమముగా (అనఁగా ఆకారార్థ మందు యుండెడి ఆకారార్థమును, వుకారార్థమునంగు యుండెడి వుకారార్థమును, మకారార్థమున యుండెడి మకారార్థమును) ఓంకారమునందుఁ జేర్చి అనంతరము చేర్పఁబడిన యర్థమాత్రస్వరూప మయిన శుద్ధసత్త్వమును ప్రపంచమునకు స్థాన మయినదియును, అఖండస్వరూప మయినదియును, నాశరహిత మయినదియును, తద్రూప మయినదియును నైన దీనిని నిర్మల మయిన ప్రణవముగాఁగాది మొప్పుడును ఆ యవికల్పావికల్పమాత్రుండ వై ప్రకాశింపు మని తాత్పర్యము.

బ్రహ్మ ప్రణవ చక్రము

అకార ఉకార అవిద్యావిద్యా	స్థూలాదిదేహా	అవస్థాచతుష్టయము	జీవచతుష్టయము	ఈశ్వరచతుష్టయము	జీవేశ్వరచతుష్టయము
మకార అర్థ సందతురీయ	సతుష్టయము	యాన్యోన్యత	యాన్యోన్యత	యాన్యోన్యత	యాన్యోన్యత
మాత్రాన్యోన్యతాపాదాన్యోన్యత	న్యోన్యమేళన	మేళన విభాగ	న్యోన్యమేళన	యాన్యోన్యత	న్యోన్యమేళన
మేళన విభాగ మేళన విభాగ	న్యోన్యమేళన	మేళన విభాగ	న్యోన్యమేళన	యాన్యోన్యత	న్యోన్యమేళన
ములు	ములు	విభాగములు	ములు	ములు	విభాగములు

అకారము.-అవిద్యాపాదము, స్థూలదేహము, జాగ్రదవస్థ, విశ్వుఁడు, విరాట్టు, ఓత ఇవి శరీర బ్రహ్మపీఠము, సద్యోజాతముఖము, పృథివీతత్త్వము, నకారము, నివృత్తికళ, తారకము

అకారమున	అవిద్యాపాదమున	స్థూలదేహమున	జాగ్రత్తలో	విశ్వునిలో	విరాట్టులో	ఓతలో
అకారము	అవిద్యాపాదము	స్థూలదేహము	జాగ్రత్త	విశ్వుఁడు	విరాట్టు	ఓత

ఆ కారమున ఉ కారము	అవిద్యాపాద మున విద్యా పాదము	నూలదేహమున నూత్నదేహము	బాగ్రత్తలో స్వప్నము	విశ్వునిలో తైజసుఁడు	విరాట్టులో హిరణ్య గర్భుఁడు	ఓతలో అనుభూత లో
ఆ కారమున మ కారము	అవిద్యాపాద మున ఆనంద పాదము	నూలదేహమున కారణదేహము	బాగ్రత్తలో సుషుప్తి	విశ్వునిలో ప్రాణుఁడు	విరాట్టులో అవ్యా కృతుఁడు	ఓతలో అనుభూత లో రసుఁడు
ఆ కారమున అర్థమాత్రము	అవిద్యాపాద మున తురీయ పాదము	నూలదేహమున మహాకారణ దేహము	బాగ్రత్తలో తురీయము	విశ్వునిలో ప్రత్యగాత్మి	విరాట్టులో పరమాత్మ	ఓతలో అవికల్పుఁడు

ఉ కారము — విద్యాపాదము, నూత్నదేహము, స్వప్నవస్థ, తైజసుఁడు, హిరణ్యగర్భుఁడు, అనుభూత లో ఇవి అన్నియు చేరి విష్ణుపీఠము, వామదేవముఖము, జలతత్త్వము, మకారము, ప్రతిష్ఠాకళ, దండము.

ఉ కారమున అ కారము	విద్యాపాద మున అవిద్యా పాదము	నూత్నదేహ మున నూల దేహము	స్వప్నములో బాగ్రత్త	తైజసునిలో విశ్వుఁడు	హిరణ్యగర్భుని లో విరాట్టు	అనుభూతలో ఓత
ఉ కారమున ఉ కారము	విద్యాపాద మున విద్యా పాదము	నూత్నదేహ మున నూత్న దేహము	స్వప్నములో స్వప్నము	తైజసునిలో తైజసుఁడు	హిరణ్యగర్భు నిలో హిరణ్య గర్భుఁడు	అనుభూతలో అనుభూత
ఉ కారమున మ కారము	విద్యాపాద మున ఆనంద పాదము	నూత్నదేహ మున కారణ దేహము	స్వప్నములో సుషుప్తి	తైజసునిలో ప్రాణుఁడు	హిరణ్యగర్భు నిలో అవ్యా కృతుఁడు	అనుభూతలో అనుభూత లో రసుఁడు
ఉ కారమున అర్థమాత్రము	విద్యాపాద మున తురీయ పాదము	నూత్నదేహ మున మహా కారణదేహము	స్వప్నములో తురీయము	తైజసునిలో ప్రత్యగాత్మి	హిరణ్యగర్భు నిలో పరమాత్మ	అనుభూతలో అవికల్పుఁడు

మకారము — ఆనందపాదము, కారణదేహము, మహాప్రస్థవస్థ, ప్రాణుఁడు, అవ్యాకృతుఁడు, అనుభూత లో ఇవి చేరి రుద్రపీఠము, అఘోరముఖము, అగ్నితత్త్వము, శికారము, విద్యాకల, మండలాకృతి.

మ కారమున అ కారము	ఆనందపాద మున అవిద్యా పాదము	కారణదేహ మున నూల దేహము	మహాప్రస్థ బాగ్రత్త	ప్రాణునిలో విశ్వుఁడు	అవ్యాకృతు నిలో విరాట్టు	అనుభూతలో ఓత
---------------------	---------------------------------	-----------------------------	-----------------------	-------------------------	----------------------------	----------------

మ కారమున ఉ కారము	ఆనందపాద మున విద్యా పాదము	కారణదేహ మున నూత్న దేహము	నుషుప్తిలో స్వప్నము	ప్రాణునిలో తైజనుడు	అవ్యాకృతు నిలో హిరణ్య గర్భుడు	అనుష్ఠానకరను నిలో అనుభూత
మ కారమున మ కారము	ఆనందపాద మున ఆనంద పాదము	కారణదేహ మున కారణ దేహము	నుషుప్తిలో నుషుప్తి	ప్రాణునిలో ప్రాణుడు	అవ్యాకృతు నిలో అవ్యా కృతుడు	అనుష్ఠానకరను నిలో అనుష్ఠాన రసుడు
మ కారమున అర్థమాత్రము	ఆనందపాద మున తురీయ పాదము	కారణదేహ మున మహా కారణదేహము	నుషుప్తిలో తురీయము	ప్రాణునిలో కూటస్థుడు	అవ్యాకృతు నిలో పరమాత్మ	అనుష్ఠానకరను నిలో అవి కల్పితుడు

అర్థమాత్రము.—తురీయపాదము, మహాకారణదేహము, తురీయావస్థ, కూటస్థుడు, పరమాత్మ, అవి
కల్పితుడు ఇవి అన్నియుగూడి మహేశ్వరపరము, శత్రురుషముఖము, వాయుతత్త్వము, మ కారము,
కాంతికళ, అర్థచంద్రాకారము.

అర్థమాత్రమున అ కారము	తురీయపాద మున అవిద్యా పాదము	మహాకారణ దేహమున నూలదేహము	తురీయమున గాగ్రత	కూటస్థునిలో విస్మయము	పరమాత్మలో విరాట్స్థ	అవి కల్పినిలో రీతి
అర్థమాత్రమున ఉ కారము	తురీయపాద మున విద్యా పాదము	మహాకారణ దేహమున నూత్నశరీరము	తురీయమున స్వప్నము	కూటస్థునిలో తైజనుడు	పరమాత్మలో హిరణ్య గర్భుడు	అవికల్పినిలో అనుభూత
అర్థమాత్రమున మ కారము	తురీయపాద మున ఆనంద పాదము	మహాకారణ దేహమున కారణశరీరము	తురీయమున నుషుప్తి	కూటస్థునిలో ప్రాణుడు	పరమాత్మలో అవ్యాకృ తుడు	అవికల్పినిలో అనుష్ఠాన రసుడు

వైశిష్ట్యవి యెల్లగూడి సదాశివపీఠము, ఈశానముఖము, ఆకాశతత్త్వము, య కారము,
కాంత్యతీతకళ, బిందురూపము—ఇదివఱకు శక్తితత్త్వములు

అర్థమాత్రమున అర్థమాత్రము	తురీయపాద మున తురీయ పాదము	మహాకారణ శరీరమున మహా కారణశరీరము	తురీయమున తురీయము	కూటస్థునిలో కూటస్థుడు	పరమాత్మలో పరమాత్మ	అవికల్పినిలో అవికల్పితుడు
-----------------------------	--------------------------------	--------------------------------------	---------------------	--------------------------	----------------------	------------------------------

ఇది శివతత్త్వము, శివతత్త్వమును శక్తితత్త్వములను మిఱిసజే నిర్గుణపరబ్రహ్మము. అది నిష్క
ళము, నిరీహము, నిష్ప్రపంచము, నిర్మలము, నిరంజనము, నిర్వికారము, నిరాలంబము, నిర్ముక్తము, నిత్యము,
బుద్ధము, కేవలము, అఖండము, అప్రమేయము, అద్వితీయము, అద్యంతగహీనము, పరాత్పరము, అప
రోక్షము, స్వయంజ్యోతి, సర్వవ్యాపకము, నిరతికయానందము

మ. అని బోధించిన నాంజనేయుఁ డపు డాత్మారామునిం జూచి యా
యనఘా యేవరయుక్తచే నొకట వాచ్యార్థంబుఁ బోఁ ద్రొచినం
తనె లక్ష్యార్థము చూడఁగా వలయు నందం బొప్పు నాయుక్తి హె
చ్చినకూర్చి వినిపింపు భక్తవరదా శ్రీరామసీతాపతీ.

౬౯

టీక అని బోధించినట్ = అని తెలుపఁగా, అంజనేయుండు = పావని, అపుడు = ప్రణవోపదేశ
కాలమందు, ఆత్మారామునిక = ఆత్మయందే క్రిడించు చున్న శ్రీరాముని, చూచి = తిలకించి, ఓ యన
ఘా = ఓ పుణ్యపురుషుఁడా, ఏవరయుక్తచేక = ఏ మంచియుపాయముచేత, ఒకటక = ఏక కాలమునడే,
వాచ్యార్థంబుక = వచింపఁ దగిన యర్థమును, పోఁ ద్రొచినంతనె = త్యజించినమాత్రముననే, లక్ష్య
ర్థము = యథార్థమైన పరబ్రహ్మమును, చూడఁగావలయుక = దర్శింపవలెనో, అందంబొప్పక =
సాంపుగా, ఆ యుక్తిక = ఆ యుపాయమున, హెచ్చినకూర్చి = మిక్కిలిపుష్కలముచేత, భక్తవరదా =
భక్తజనులకోరిక నీడేర్చువాఁడా, సీతాపతీ = జానకీనాథుఁడైనట్టి, శ్రీరామా = ఓ శ్రీరామమూర్తి,
వినిపింపుము = తెలియపఱచుము

తా ఈప్రకారము తెలుపఁగా నాంజనేయుండు ప్రణవమును యుపదేశించుకాలమందు ఆత్మయందే
క్రిడించు చున్న శ్రీరామునిఁజూచి పుణ్యపురుషుఁడవును భక్తజనులకోరిక నీడేర్చువాఁడవును నైన యో
జానకీపతీ! ఒక్క కాలమునడే వచింపఁదగినయర్థమును, వాచ్యార్థమును వదలినమాత్రముననే యథార్థ
మైన పరబ్రహ్మము చూడవచ్చునో అట్టి యుపాయమును తెలియఁజేయు మని ప్రార్థించె నని తాత్పర్యము.

క. అని తనపదపద్మములకు, ఘనభక్తిని వందనములు శ్రీ గావించు మహా

త్తుని హనుమంతునిఁ గని యి, ట్లనియొక శ్రీరామచంద్రుఁడ నందమునన్. ౭౦

టీక అని = ఇట్లు వినిపింపుమని, తనపదపద్మములకుక = తనచరణములములకు, ఘనభక్తిని =
అఖండభక్తిచేత, వందనములు = నమస్కృతులను, గావించు = చేయునట్టి, మహాత్మునిక = ప్రగ
ల్భుఁడైన, హనుమంతునిక = అంజనేయుని, శ్రీరామచంద్రుండు = శ్రీరామమూర్తి, కని = చూచి,
అనందమునక = మోదముచేత, ఇ ట్లనియొక = వక్ష్యమాణార్థమును జెప్పఁదొడఁగను

తా ఈప్రకారము వినిపింపుమని ఆతిథయ మైన భక్తితో తనపాదపద్మములకు నమస్కరింపు
చున్న అంజనేయుని శ్రీరామమూర్తి జూచి సంతోషముతో నిట్లు చెప్పుటకు ప్రారంభించె నని
తాత్పర్యము.

పంచకోశముల వివేచనము.

సీ. అన్నజనంభూత శ్రీమన్నవర్ధిత మగు, తను వన్నమయకోశ శ్రీమనఁగ నొప్పు
బ్రాణకర్తృంద్రియశరణంబులు గూడి, విను ప్రాణమయకోశ శ్రీమనఁగఁ దనరు
జ్ఞానేంద్రియోపేతమానసచిత్తంబులును మనోమయకోశ శ్రీమనఁగఁ జెల్లు
శబ్దాదివిషయపంచకణమన్వితబుద్ధి, విజ్ఞానమయ మన శ్రీవలయు చుండు

తే. మోహజప్రియమోదప్రమోదవృత్తి, సంయుగోరునమస్తద్యుశ్యప్రపంచ
కారణనాద్యవిద్యాంధరకారపటల, మందితానందమయకోశ శ్రీమనఁగఁ దనరు.

టీక వినుము = ఓ యాంజనేయా వినుము, అన్నజసంభూత - అన్న = అన్నముచేత, జ = పుట్టిన రేతమువలన, సంభూతము = ఉద్భవించినదియును, అన్న = అన్నముచేత, వర్ధితము = వృద్ధిబొందింపబడు చున్నదియును, అగుతనువు = ఐనశరీరము, అన్నమయకోశమనఁగఁ = అన్నమయకోశ మనునట్లుగా, ఒప్పుక = తనరును, ప్రాణ = ప్రాణములయొక్క, కర్మేంద్రియ = కర్మేంద్రియములయొక్క, పంచకంటులు = ఐదులు, కూడి = చేరి, ప్రాణమయకోశ మనఁగఁ = ప్రాణమయకోశ మనుపేర, తనరుక = ఒప్పును, భ్వానేంద్రియ = నేత్రశ్రోత్రాగ్రేంద్రియములతోడ, ఉపేత = కూడిన, మానసచిత్తంబులు = మనస్సును చిత్తమును, మనోమయకోశమనఁగఁ = మనోమయకోశ మనుపేర, చెల్లుక = తగును, శబ్దాది = శబ్దముమొదలయిన, విషయము = ఇంద్రియార్థములయొక్క, పంచక = ఏనింటితోడ, సమన్విత = కూడిన, బుద్ధి = ప్రజ్ఞయే, విజ్ఞానమయమనఁ = విజ్ఞానమయకోశ మనుపేర, వెలయుచుండుక = ఒప్పు చుండును, మోహజ = మఱపుచే గల్గిన, ప్రియ = భవ్యవస్తుదగ్గనమాత్రజనిత సంతోషము, మోద = కోరినవస్తువు లభించుటచే గలిగెను సంతోషము, ప్రమోద = లభించినవస్తువు ననుభవించుటచే గలిగిన సంతోషము, వృత్తి = ఈ మూడువృత్తులతోడ, సంయత = కూడిన, ఉరు = అధిక మగు, సమస్త = సకల మైన, దృశ్య = కనబడు, ప్రపంచ = జగత్తునకు, కారణ = నిమిత్త మైన, అనాది = ఉత్పత్తి లేని, అవిద్య = అజ్ఞాన మనెడు, అంధకార = బీకటియుక్క, పటలము = గుంపు, అందితానందమయకోశము = ఒప్పిద మైన యానందమయకోశము, అనఁగఁ = అను పేరుచేత, తనరుక = వెలయును

తా. ఓ యాంజనేయా! అన్నమువలనఁ బుట్టిన రేతమువలన జన్మమై అన్నముచేత వృద్ధిబొందు చున్నదై స్తంభమునలె స్థూలమై కరచరణాద్యవయవములు గలదై షడ్భావవికారసహితమై మట్కాకాత్మకమై యుండు స్థూళరీరమే అన్నమయకోశము, కర్మేంద్రియములై గును పంచప్రాణములునుగూడి ప్రాణమయకోశము, మనస్సు, చిత్తమును, భ్వానేంద్రియములై దును గూడి మనోమయకోశము, బుద్ధియు శబ్దస్పర్శరూపరసగంధములై దును గూడి విజ్ఞానమయకోశము, ప్రియ మోద ప్రమోదవృత్తులు గలదై జగదుత్పత్తికి ప్రధానకారణ మైన అనాది యగు అజ్ఞానమే ఆనందమయకోశ మని తాత్పర్యము.

పంచకోశాదికమనాత్మయనినిరూపించుట.

సీ. మహనీయకలితాన్నరమయకోశమగు నాత్మఁ, డనిపల్కుదురు కొందరఁజ్ఞులగుచు
మహితేంద్రియప్రాణరమయకోశమగు నాత్మఁ, డనిపల్కుదురు కొందరఁజ్ఞులగుచు
మంజులతరమనోరమయకోశ మగు నాత్మఁ, డని పల్కుదురు కొందరఁ జ్ఞులగుచు
మానితవిజ్ఞానరమయకోశ మగు నాత్మఁ, డని పల్కుదురు కొందరఁ జ్ఞులగుచు
తే. సుప్తియం దేమితోపనిర శూన్యతత్త్వ
మాత్మఁ డని పల్కుదురు కొందరఁ జ్ఞులగుచు
రూఢి నానందమయకోశరూపుఁ డగు మ
హాత్మఁ డని పల్కుదురు కొందరఁ జ్ఞులగుచు.

౭౨

టీక కొందఱు = కొంతమంది, అజ్ఞులగుచుక = తెలివిమాలినవారై, మహనీయ = పూజ్యతతోడ, కలిత = కూడిన, అన్నమయకోశము = అన్నమయకోశమే, అగ్నుఁ డగు నని = పరబ్రహ్మ మగు నని, పల్కుదురు = చెప్పుదురు, కొందఱు = కొంతమంది, అజ్ఞులగుచుక = అవివేకులై

మహిత = ఒప్పిదము లగు చున్న, ఇంద్రియ = కర్మేంద్రియమయ మైన, ప్రాణమయ = పంచప్రాణ
మయ మయిన, కోశ = ప్రాణమయకోశమే, ఆత్మక డగు నని = పరమాత్మక డగు నని, పల్కుదురు =
వచింతురు. కొందఱు = కొంతమంది, అజ్ఞులగుచుకొ = వివేకహీనలై, మంజులతర = మిగుల నొప్పిద
మయిన, మనోమయకోశము = మనోమయకోశమే, ఆత్మక డగు నని = సచ్చిదానందస్వరూపుడవు
నని, పల్కుదురు = వచింతురు. కొందఱు = కొంతమంది, అజ్ఞులగుచుకొ = మూఢులై, మానిత = కొనియాడఁ
దగిన, విజ్ఞానమయకోశము = విజ్ఞానమయకోశమే, ఆత్మక డగు నని = పరమాత్మక డగు నని, పల్కుదురు =
నొడువుదురు కొందఱు = కొంతమంది, అజ్ఞులగుచుకొ = తెలివితేలివారై, సుమప్తియందుకొ = నిద్రయందు,
ఏమితోఁపనిశూన్యతత్త్వము = ఏమియు గోచరింపని సుస్వరూపమే, ఆత్మక డని పల్కుదురు = పరిపూర్ణ
బ్రహ్మమని వచింతురు. కొందఱు = కొంతమంది, అజ్ఞులగుచుకొ = జ్ఞానహీనులై, గూఢిక = సగ్యముగా,
మహర్ముడు = పరబ్రహ్మము, ఆనందమయకోశరూపుడగు నని = ఆనందమయకోశస్వరూపుడగు
నని, పల్కుదురు = చెప్పుదురు.

తా. ఓ అంజనేయా! కొందఱు వివేకహీనులు పూజ్యతతోఁ గూడిన అన్నమయకోశమే పరి
బ్రహ్మమగు నని చెప్పుదురు, కొంతమందిమూఢులు కర్మేంద్రియములతోఁ గూడిన ప్రాణమయకోశమే
పరమాత్మక డగు నని వచింతురు, కొంతమందిబుద్ధిహీనులు మనోమయకోశమే సచ్చిదానందస్వరూపుడని
పల్కుదురు, కొంతమందిమూఢులు విజ్ఞానమయకోశమే పరమాత్మక డని చెప్పుదురు, కొందఱు బుద్ధి
హీనులు నిద్రయందు ఏమితోఁపనిశూన్యతత్త్వము పరిపూర్ణబ్రహ్మమని చెప్పుదురు, చుట్టికొందఱు
మూఢులు బ్రహ్మము ఆనందమయకోశస్వరూపుడగు నని చెప్పుదురని తాత్పర్యము

వ. మఱియును.

23

టీక మఱియును = వెండియును

క. పరమాణు వనుచు మధ్యమ, పరిమాణుం డనుచు విభుండు శ పరుడనుచును ని
ద్ధరఁ గొందఱు వాచింతురు, పరిపూర్ణాత్మక డని యెఱుంగు శ ప్రాజ్ఞత లేమిన్.

టీక. ఇద్ధర = ఈ భూమియందు, కొందఱు = కొంతమంది, పరిపూర్ణాత్మక డని = అంతట నిండి
యుండెడు స్వరూపము గలవాడని, ఎఱుంగుప్రాజ్ఞత = తెలియందగినట్టి నెరుపు, లేమిన్ = లేనందున,
పరమాణువనుచుకొ = త్రసరేణువులో విదవభాగ మైన పరమాణుస్వరూపుడని, మధ్యమపరిమాణుం
డనుచుకొ = త్రసరేణువులో మూడవభాగ మైన మధ్యమపరిమాణుస్వరూపుడని, విభుండు = సర్వ
మూర్తద్రవ్యసంయోగ మని - ద్రవ్యము లనఁగా పృథివ్యాప స్తేజోవాయాకాశకాలదిగాత్మమనములు
తొమ్మిదియు ద్రవ్యములు, వానిలో పృథివ్యస్తేజోవాయమనములు మూర్తద్రవ్యములు, వానిసంయో
గము గలది విభుద్రవ్యము, అట్టివాఁ డాత్మ యనుట, పరుడనుచుకొ = పరావాక్కున కతీతుడని - తీక
ప్రకృతికి పరుడని, వాచింతురు = తర్కింతురు - అనఁగా నైఋత్యుక పై శీషిక పాంచరాత్రాగులు
పరిపూర్ణజ్ఞానము లేనందున పరమాత్మ పరమాణు వని మధ్యమపరిమాణుడని విభు వని బహుభంగులం
బలుకుదు రనుట

పరమాణు మధ్యమపరిమాణములనిర్ణయము - 'జాలనూత్యమరీచిస్థ' నూత్మతమరేణువు త్య్రణుక
మని త్రసరేణు వని చెప్పబడును, దాని మూడవభాగము మధ్యమపరిమాణ మని ద్వ్యణుక మని చెప్పఁ
బడును, ఆ ద్వ్యణుకముయొక్క రెండవభాగము పరమాణువు ద్వ్యణుకపరమాణువులు రెండును భృష్ట

విషయములు; అది యే ట్లనఁగా, ఈ ద్వ్యణుకము ఏతత్పరమాణుద్వయసంయోగమువలన ఆ ద్వ్యణుక మునకంటె వేఱనియు, ఈ పరమాణువు ఏతత్పరమాణుగతవిశేషమువలన ఆ పరమాణువునకంటె వేఱనియు అనుమానసాధ్యములు గాని ప్రత్యక్షసాధ్యములు గావు కావున మధ్యమపరిమాణ మనఁగా త్ర్యణుకపర మాణువులమధ్యనుండు ద్వ్యణుకము, ఈ న్యాయమువలన ఆత్మపరమాణుస్వరూప మనియు, మధ్యమపరి మాణుస్వరూపమనియు కొందఱు వక్కాణింతురు, నిత్యద్రవ్యగతము లగు విశేషము లనంతములు గావున తత్తన్నిత్యద్రవ్యవిశేషములు వేఱువేఱుగా నగుచున్నవి అంత్యావయవము పరమాణు వనియు అది నిరవయవ మనియు మధ్యమపరిమాణము ద్వ్యణుక మని నిద్ధించు చున్నది ఈ పరమాణుద్వ్యణుకనిర్ణయము నయ్యా యికమతసిద్ధాంతము మఱియు, 'శ్లో॥ జాలశూర్య మరీచిస్థం యచ్చ గాఢ్మృగం రజః । తస్య వస్తాప్త మోభాగ స్త్వణురి త్యభిధీయతే । తస్య వస్తాప్తమోభాగః పరమాణుః ప్రకీర్తితః' అనఁగా గృహరంధ్ర ములయందు వ్యాపించిన శూర్యకిరణములలో దిరుగుచుండెడు నూర్చితమ రే లువులలో అఱవభాగ ముగాని యెనిమిదవభాగముగాని అణు వగును, అట్టి యణువులలో అఱవభాగముగాని యెనిమిదవభాగముగాని పర మాణువు, ఆ పరమాణువులో సగము మధ్యమపరమాణువు గనుక పరమాత్మ యట్టిస్వరూపుఁడని కొందఱు యభిమతము.

తా. కొందఱు అంతట నిండియుండెడువాఁడని యెఱుఁగునట్టి తెలివి లేనంగున త్రసరేణువులలో ఐదవభాగ మయిన పరమాణుస్వరూపుఁడనియును, త్రసరేణువులలో మూడవభాగ మయిన మధ్యమపరి మాణుస్వరూపుఁడనియును, సమస్తమూర్తద్రవ్యములయందు కూడినవాఁడనియును, (నగద్రవ్యములలో పృథివ్యప్రేక్షోవాయుమనస్సులు మూర్తద్రవ్యములు, పీటితో సంయోగము గలది విభుద్రవ్యము, ఇట్టి విభుద్రవ్యము ఆత్మ యనియును) ప్రకృతికంటె నితర మయినవాఁడనియును తర్కింతు రని తాత్పర్యము (అనఁగా నైయామికులు త్రసరేణువులలో ఐదవభాగ మయిన పరమాణుస్వరూపుఁడనియు, కాణాదుఁడు మొదలగు వైశేషికులు త్రసరేణువులలో మూడవభాగ మైన మధ్యమపరిమాణుస్వరూపుఁడనియు, పాంచ రాత్రులు విభుఁడనియు తర్కింతు రని భావము)

తే. మఱియుఁ జిద్రూపుఁడనుచుఁ గొందఱు గణింతు

రలఘుచిదచిత్స్వరూపకుం రే డండ్రు గొంద

అరసి సద్రూపుఁడనుచుఁ గొందఱు వచింతు

రాత్త నెఱుంగక నిజవిమోహంధు లగుచు.

241

టీక. • ఆత్మక = పరబ్రహ్మమును, ఎఱుంగక = తెలియక, నిజవిమోహంధులగుచుకొని = తమ యొక్క, విమోహ = అజ్ఞానముచేత, అంధులగుచుకొని = గ్రుడ్డివారై, మఱియున్ = ఇంకను, కొందఱు = కొంతమంది, చిద్రూపుఁడనుచుకొని = జ్ఞానస్వరూపుఁడని, గణింతురు = ఎన్నుకురు, కొందఱు = కొంత మంది, అలఘు = గొప్ప యగు, చిత్ = జ్ఞానమును, అచిత్ = అజ్ఞానమును, స్వరూపకుండు = అకృతిగాఁ గలవాఁడు, అండ్రు = అందురు, కొందఱు = కొంతమంది, అరసి = విచారించి, సద్రూపుఁడనుచుకొని = త్రయావస్థలయందు నశింప కుండు రూపము గలవాఁడని, వచింతురు = పలుకుదురు.

తా ఓ అంజనేయా ! తమయొక్క అజ్ఞానముచేత గ్రుడ్డివారగు మఱికొందఱు పరబ్రహ్మమును తెలియఁజాలక జ్ఞానస్వరూపుఁడే పరబ్రహ్మ మని యెన్నుదురు, కొందఱు గొప్పవి యగు జ్ఞానము లను స్వరూపముగాఁ గలవాఁడని చెప్పుదురు, కొంతమంది త్రయావస్థలయందు నశింపనిరూపము గలవాఁడని పలుకుదు రని తాత్పర్యము.

క. కావున సచ్చిత్సుఖమయ, భావాతీతాద్వయాత్మ పరతత్త్వము సం
భావించి తెలియఁజెప్పెదఁ, కేవలమతిచే గ్రహింపు ర్ కీశాధీశా.

లి. ౩

టీక కీశాధీశా = అంజనేయా, కావునఁ = కనుక, సత్ = సద్రూపుఁడును, చిత్ = జ్ఞాన
స్వరూపుఁడును, సుఖమయ = ఆనందస్వరూపుఁడు ననెడు, భావ = ఊహను, అతీత = కడచిన, అద్వ
యాత్మ = స్వాతిరిక్తశూన్యరూపము గల, పరతత్త్వముఁ = పరమాత్మను, సంభావించి = తెస్సగా
నూహించి, తెలియఁజెప్పెదఁ = తెలియునట్లు వదించెదను, కేవలమతిచేఁ = చిత్తై కాగ్రతచేత, గ్రహిం
పుము = తెలిసికొనుము

తా ఓ అంజనేయా! పరమాత్మవిషయమై మూఢత్వముచేత యనేకులు యనేకాభిప్రాయ
ములు గలిగియుండుటవలన సద్రూపుఁడును జ్ఞానస్వరూపుఁడును ఆనందస్వరూపుఁడు ననెడు జ్ఞానమును
వదలి తనకంటె సతిరిక్తము లేని రూపము గల పరమాత్మను బాగుగా నూహించి తెలియునట్లు చెప్పెదను,
స్థిరచిత్తుడవై తెలిసికొను మని తాత్పర్యము

మహాస్రగ్ధర. ఘటము స్వీక్షించువాఁ డేరగతని ఘటము దాఁ ర్ గాక వేతైనభంగిం
బటుదేహద్రవ్యవై చిత్పరమసుఖమయబ్రహ్మ మైనట్టి నే నె
న్నటికిఁ దృశ్యంబు మాయాసగర సమమసర్వన్నామరూపాత్మకంబుఁ
కుటిలవిద్యాకృతం బాశ్మక మగు తనూకోశముం గాను వత్సా.

టీక వత్సా = బాలుఁడా, ఘటముఁ = కుండను, స్వీక్షించువాఁడు = అవలోకించు పురుషుఁడు,
ఏరగతఁ = ఏప్రకారము, ఘటము = కుండ, తాఁగాక = తానుగాక, వేతైనభంగిఁ = భిన్నుఁ డైనట్లు,
బటుదేహద్రవ్యవై-పటు = దృఢమైన, దేహ = శరీరమునకు, ద్రవ్యవై = సాక్షివై, చిత్ = జ్ఞానస్వరూప
మయిన, పరమ = శ్రేష్ఠమైన, సుఖమయ = ఆనందరూపమైన, బ్రహ్మము = పరమాత్మ, వినట్టి నే నెన్న
టికిఁ = విన నే నెప్పుడును, దృశ్యంబును = కనఁబడునదియు, మాయాసగరసమమును = గంధర్వపుర
ముతో సరియైనదియును, అసన్నామరూపాత్మకంబును—అసత్ = ఎల్లప్పుడు నుండని, నామ = పేర్లును,
రూప = స్వరూపములే, ఆత్మకంబును = రూపముగాఁ గలదియును, కుటిలవిద్యాకృతంబును—కుటిల =
వక్రగతి గల, విద్యా = కార్యోపాధి యైన యవిద్యచేత, కృతంబును = కల్పితమైనదియును, అకులదము =
వ్యాకులము నిచ్చునట్టిదియునైన, తనూకోశమును = స్థూలకోపాధి, కాను = నేను గాను

తా బాలుఁడా అంజనేయా! కుండను చూచువాఁడు తాను కుండ గాక కుండకంటె సన్నుఁ
డైనట్లు దృఢమైన శరీరమును చూచునట్టి జ్ఞానస్వరూపమును ఆనందస్వరూపమును పరబ్రహ్మమును నైన
నేను సర్వకాలములయంగుఁ గనఁబడునదియును, గంధర్వపురముతో సరి యైనదియును, ఎల్లప్పుడు నుండని
నామరూపములు గలదియును, కుటిలమగు కార్యోపాధి యైన యవిద్యచేత కల్పింపఁబడినదియును
వ్యాకులము నిచ్చునట్టిదియును నైన తనూకోశము (స్థూలకోపాధి) నేను గానని తాత్పర్యము

మహాస్రగ్ధరావృత్తలక్షణము॥ సతనప్రాగల్భిరించాప్తవిరతులు మహాస్రగ్ధరం జెప్ప నుప్పుఁ.
తా॥ సతతన సరర గ గణములును ప్రతిపాదమున తొమ్మిదవయత్తురమునను అచ్చట నుండి యనిమి
దవయత్తురమునను యతులు రెండు గలుగఁ జెప్పిన మహాస్రగ్ధరావృత్త మనుట.

మ. సమతః మేను నెఱుంగుచందమున నీసర్వేంద్రియ ప్రాణచి

త్తమనోహంకృతులం గనుంగొనుచుఁ జైతన్యంబు నె గొనుప్పు నే

ను మరుత్పుత్ర తదింద్రియాదికము నెంద్రుం గాను నా కింక ల

క్ష్యములౌ వా నిజనిప్రణాశములు జాగ్రత్సపులం దారయన్.

25

టీక మరుత్పుత్ర=అంజనేయా, సమతక = భేదము లేమిచేత, మేనుక = శరీరమును, ఎటుంగు చందమునక = తెలిసికొనునట్లు, ఈ = కనబడు చున్న, సర్వ = సమస్తము లైన, ఇంద్రియ = దశేంద్రియములను, ప్రాణ = పంచప్రాణములను, చిత్త = చంచలాత్మక మైన చిత్తమును, మనః = సంకయాత్మక మైన మనస్సును, అహంకృతులక = కర్తవ్యాత్మక మైన అహంకారమును, కనుంగొనుచుక = చూచుచు, చైతన్యంబునై = పరబ్రహ్మస్వరూపినై, ఒప్పునేను = పెప్పడి నేను, తదింద్రియాదికముక = ఆ శరీరేంద్రియప్రాణాదులును, ఎందుంగాను = ఎప్పుడు కా నేరను, నాకు = బ్రహ్మము నైన నాకు, అరయక = శోధింపఁగా, ఇంకక = ఇకమీఁది, వానిజనిప్రణాశములు = ఆ శరీరేంద్రియప్రాణాదుల యుత్పత్తిలయములు, జాగ్రత్సపులయందుక = మేలుకొనఁట నిద్రపోవుటలయందు, లక్ష్యముల్ = చూడఁబడిన వగును

తా అంజనేయా! అభేదముచేత శరీరమును తెలిసికొనునట్లు యీ కనబడు చున్న దశేంద్రియములను పంచప్రాణములను చంచలాత్మక మయిన చిత్తమును సంకయాత్మక మయిన మనస్సును కర్తవ్యాత్మక మయిన అహంకారమును చూచుచు పరబ్రహ్మస్వరూపినై ప్రకాశించెడి నేను ఆ శరీరేంద్రియప్రాణాదులు యెప్పుడును కా నేరను, ఎచఁగింపఁగా పరబ్రహ్మ మైన నాకు ఆ శరీరేంద్రియప్రాణాదులయొక్కయుత్పత్తిలయములు (పుట్టుట నశించుట అనుచు) మేలుకొనఁట నిద్రపోవుటలయందు చూడఁబడిన వగు నని తెత్పరము

వ. అదియునుం గాక

26

సీ. నామందిరం బిది శ నానువర్ణం బిది, నాతల్ప మిది యని శ నరుండు దాను

దన్తందిరసువర్ణ తల్పంబులకు విలక్షణసాక్షి మై యవి శ గాలివగిది

నాశరీరం బిది శ నామంద్రియము లివి, నాప్రాణ మిది యిది శ నామనంబు

నాయహంకృతి యిది శ నాబుద్ధి యిది యని, బహువిధదృశ్యరూపముల నెల్ల

తే. నాయవి యటంచుఁ దెలిసి నిర్ణయము నేను, నేను దత్తచ్ఛరీరాగినిభిలవన్తు

సంగమునకు విలక్షణసాక్షి నగుదుఁ, గాని యుం దెద్దియును గాను శ వానరేంద్ర.

టీక వానరేంద్ర = అంజనేయా, నరుండు = మనుజుండు, నామందిరం బిది = ఇది నాయుల్లు, నానువర్ణం బిది = ఇది నాధనము, నాతల్ప మిది యని = నాభాగ్య యిది యని, ||ని|| 'తల్పం శయ్యాట దారేషు' అని అమరము, తాను=ఇట్లు నేడు తాను, తన్మందిరసువర్ణ తల్పంబులకు = ఆగృహధనతల్పములకు, విలక్షణ = వ్యతిరేక్తఁడైన, సాక్షియై = కూటస్థుడై, అవిగానిపగిదిక = ఆగృహధనతల్పములు తాఁగానట్లు, నాశరీరం బిది = ఇది నాదేహము, ఇవి నాయుంద్రియములు = ఇవి నానేత్రశ్రోత్రాదులు, ఇది నాప్రాణము = ఇది నాప్రాణనాయువు, ఇది నామనంబు = ఇది నామనస్సు, ఇది నాయహంకృతి = ఇది నాగర్వము, నాబుద్ధి యిది యని = ఇది నాతేలివి యని, బహువిధ = నానావిధము లైన, దృశ్యరూపములనెల్లక = చూడంబడు నాకారముల నన్నిటిని, నాయవి యటంచుక = నాసంబంధ మైన వని, తెలిసి = ఎఱిగి, నిర్ణయము = నిశ్చయమును, చేయునేను = కావించెడు నేను, తత్త్వ = ఆయాలు, శరీరాది = దేహముమొదలైన, నిభిలవన్తు = సమస్తవస్తువులయొక్క, సంఘమునకుక = సమూహ

మనకు, విత్తమునకు నగుదుఁగాని = వ్యతిరేక మైన కూటస్థుడ నగుదుఁగాని, అంగుఁ = ఆ గుఱు సంఘమందు, ఎద్దియును గాను = నే నేదియుఁ గాను

తా వానరేంద్రా! మనుష్యుడు ఇది నాయును, ఇది నాధనము, ఇది నాభార్య మని తాను ఆ గృహతల్పములకు వ్యతిరేకుఁడయిన కూటస్థుడై ఆ గృహధనతల్పము నాను గానట్లు, ఇది నాగ్రామ వాయువు, ఇది నామనస్సు, ఇది నాగర్వము, ఇది నాబుద్ధి, ఇది నాతెలివి యని నానావిధము లయిన చూడఁబడు నాకారము లన్నిటిని నాగంబంధ మైనవని తెలిసి నిశ్చయము చేయు నేను ఆచూడేనాము మొదలయిన సమస్తవస్తువులయొక్క సమూహమునకు వ్యతిరేక మగు కూటస్థుడ నగుదుఁగాని ఆ వస్తు సమూహమునంగు నేదియు నేను గానని తాత్పర్యము.

తే బుద్ధ్యహంకారములతోడి న పొంగు గలిగి, నేను నే నగువాఁడను న ననుజన్ము నేను నే ననువాఁడను న నే నటంచు, దెలియఁబడుచున్న నతఁగెడితెలివి నేను.

టీక బుద్ధి = ప్రజ్ఞతోడ, అహంకారములతోడి = అభిమానముతోడ, పొంగుగలిగి = చేరి గలిగి, నేను నేననువాఁడనుజన్ము = అహ మహ మహమవాఁడను నేనే నుమా నేను నే ననువాఁడను నే నటంచు = అహ మహ మహి పరమవాఁడను నేనే యని, తెలియఁబడు చున్నది = ఎఱుంగఁబడు చున్నవృత్తిని, ఎఱిగెడితెలివి = తెలుసుకొనెను జ్ఞానము, నేను = నేనేనుమా

తా బుద్ధితోడను అహంకారముతోడను చేరి నేను నేననువాఁడను నేనే నుమా, నేను నేను అని పలుకువాడు నేనే యని తెలియఁగడు చున్నవృత్తిని తెలిసికొనెనుజ్ఞానము నేనేనుమా యని తా

సీ. శ్రవణేంద్రియంబుచే న వివిధశబ్దంబుల, నేర్పఱించి యెఱుంగు న నెఱుక నేను
స్పర్శేంద్రియంబుచే న స్పర్శగుణంబుల, నేర్పఱించి యెఱుంగు న నెఱుక నేను
సత్తేంద్రియంబుచే న నిఖిలరూపంబు, నేర్పఱించి యెఱుంగు న నెఱుక నేను
రసేంద్రియంబుచే న రసముల నన్నింటి, నేర్పఱించి యెఱుంగు న నెఱుక నేను
తే. ఘ్రాణకరణంబుచే నర్వగంధములను, నేర్పఱించి యెఱింగెడి న నెఱుక నేను
ఘనమనముచేత నఖిలసంకల్పములను, నేర్పఱించి యెఱింగెడి న నెఱుక నేను

టీక. శ్రవణేంద్రియంబుచేత = శ్రోత్రేంద్రియంబుచేత, వివిధశబ్దంబులన్ = వర్ణాత్మక భవత్వాత్ త్మకము లైన సమస్తశబ్దములను, నేర్పఱించి = విభాగించి, ఎఱుంగు నెఱుక నేను = తెలుసుకొనెను తెలి విని నేనునుమా, స్పర్శేంద్రియంబుచేత = త్వగింద్రియంబుచేత, స్పర్శగుణంబులన్ = మృదుకఠినతీతోష్ణ మిశ్రము లనెను స్పర్శభేదములను, నేర్పఱించి = విభజించి, ఎఱుంగు నెఱుక నేను = ఎఱిగెడు తెలివిని నేనేనుమా, సత్తేంద్రియంబుచేత = చక్షురింద్రియములచేత, నిఖిలరూపంబులన్ = రక్తము శ్వేతము నీలము పసుపు ఆకుపసుపు మిశ్రము వ్రాస్వము దిప్తియు ఘోలము చూత్ముమని పదివిధము లైన రూపము లను, నేర్పఱించి = విభజించి, ఎఱుంగు నెఱుక నేను = తెలిసికొనుచున్నట్టి నేనేనుమా, రసేంద్రియం బుచేత = జిహ్వేంద్రియంబుచేత, రసములనన్నింటిన్ = కల్వ్యాప్తులవలనధురతి క్తకషాయము లనెను వద్రసములను, నేర్పఱించి = విభాగముచేసి, ఎఱుంగు నెఱుక నేను = తెలిసి గ్రాహ్యపఱచుకొనెను జ్ఞానమును నేనేనుమా, ఘ్రాణకరణంబుచేత = నాసికేంద్రియముచేత, సర్వగంధములన్ = సుగంధ దుర్గంధ మిశ్రగంధములను, నేర్పఱించి = భిక్షుపఱచి, ఎఱింగెడి యెఱుక నేను = తెలుసుకొనెనుజ్ఞప్తి

నేనేనుమా, ఘనముచేతక = గొప్పదైన మనస్సుచేత, అఖిలసంకల్పములక = ఎల్లతలంపులను, ఏర్ప
టించి = విభజించి, ఎటింగెడి యెఱుక నేను = తెలిసికొనెడు జ్ఞానము నేనేనుమా.

తా శ్రోత్రేంద్రియముచేత ధ్వన్యాత్మక వర్ణాత్మకము లయిన సమస్తశబ్దములను (ధ్వన్యాత్మకము
లనగా భేరిమృదంగాదులు, వర్ణాత్మకము లనగా సంస్కృతభాషాదులు) విభాగించి తెలుసుకొనెడు తెలి
విని నేనేనుమా, ముక్కుచేత సుగంధ దర్శంధ మిశ్రగంధములను యేర్పఱచి తెలిసికొనెడు జ్ఞానమును
నేనేనుమా, త్వగింద్రియముచేత మృదుకఠినశీతోష్ణమిశ్రము లనెను స్పర్శభేదములను విభాగించి తెలిసి
కొని తెలివిని నేనేనుమా, శేత్రములచేత సమస్తరూపములను యేర్పఱచి తెలిసికొనెడు జ్ఞాప్తినినేనేనుమా,
నాలుకచేత మద్రసములను విభాగించి తెలుసుకొనెడు జ్ఞానము నేనేనుమా, గొప్పదైన మనస్సుచేత తలంపుల
నన్నిటిని విభజించి తెలిసికొనెడు జ్ఞానమును నేనేనుమా యని తాత్పర్యము.

క. పలుకుల దానాదానం, బుల గమనాగమనములను శ మూత్రపురీషం

బుల రాకడపోకడలను, దెలియు తెలివి నేను సర్వోద్యక్కు- నగుటచేన్ ౩౩

టీక సర్వోద్యక్కు- నగుటచేక = సమస్తాంతరబాహ్యవ్యాపారసాక్షి నగుటచేత, పలుకులక =
వాగింద్రియవ్యాపారము లైన శుశబ్దాపశబ్దమిశ్రశబ్దములను, దానాదానంబులక = వాస్తేంద్రియవ్యాపా
రము లైన యిచ్చుట పుచ్చుకొనుటలను, గమనాగమనములక = పాదేంద్రియగ్రీను లైన రాకపోకలను,
మూత్రపురీషంబుల రాకడపోకడలను = పాయూపస్థేంద్రియవిషయము లైన మలప్రసావముల రాకడ
పోకడలను, తెలియు తెలివి నేను = ఎటింగెడు నెఱుకను నేనేనుమా

తా సమస్తాంతర బాహ్యవ్యాపారసాక్షి నగుటచేత వాగింద్రియ (నోగు) వ్యాపారము లైన
శుశబ్దాపశబ్దమిశ్రశబ్దములను, వాస్తేంద్రియవ్యాపారము లైన యిచ్చుట పుచ్చుకొనుటలను, పాదేంద్రియ
క్రియ లగు రాకపోకలను, పాయూపస్థేంద్రియములకు విషయము లగు మలప్రసావముల రాకపోకడలను,
తెలిసికొనుజ్ఞానము నేనని తాత్పర్యము

క. సర్వోపాధిస్థుడ నై, సర్వవ్యాపారములు విరసం జీయుచుండ

త్సర్వమునంటక వెలిగెడు, సర్వాత్ముడ నేన నున్ను శ సజ్జనతిలకా. ౩౪

టీక. సజ్జనతిలకా = సత్పురుషశ్రేష్ఠుడ, సర్వోపాధిస్థుడనై = సర్వ = సమ స్థము లైన, ఉపా
ధిస్థుడనై = స్థూలసూక్ష్మక రణదేహములయం దున్నవాడనై, సర్వవ్యాపారములు = సర్వేంద్రియ
క్రియలను, వెలక = శీఘ్రముగా, చేయుచుక = ఒనర్చుచు, తస్మిన్వముఖ = ఆ చేయబడిన దంత
టిని యంటక బ్రకాశించెడు సర్వాత్ముడక = ప్రకాశించెడు సర్వవ్యాపకుడను, నేనునున్ను =
నేనేనుమా

తా ఓయి సత్పురుషులలో శ్రేష్ఠుడ వగు యాంజనేయా! సమస్తము లైన స్థూలసూక్ష్మకారణ
దేహములం దున్నవాడనై సమస్తమైన యింద్రియములయొక్క క్రియలను చేయుచు ఆ చేయబడిన దంత
టిని యంటక బ్రకాశించెడు బ్రహ్మము నేనేనుమా యని తాత్పర్యము.

క. అపరిచ్ఛిన్నావ్యయని, త్యవరంజ్యోతిర్మయుండ శ నై శశిహితధి

క్తవనాదుల వెలిగించుచు, నపు డంతట నొక్కరీతి శ నేను వెలుగుదున్. ౩౫

టీక అపరిచ్ఛిన్న = సంపూర్ణమైన, అవ్యయ = తుణుకు లేని, నిత్య = శాశ్వతమైన, వరంజ్యోతి
ర్మయుండనై = ప్రకృతిపతమైన తేజోయాపుడనై, శశిహితధిక్తవనాదులక = శశి = చంద్రుని, హిత

భుక్ = అగ్ని హోత్రుని, తపన = నూర్చుని, ఆదులక్ = మొదలు గాఁగలవారిని - అనఁగా సమస్త తేజో మూర్తులను, వెలిగించుచుండు = సచ్చిదానందస్వరూపుడైన నేను, ఒక్కరీతికే = ఏకస్వరూపముగా, వెలుగుదుక = తేజరిల్లు చుండుచును

తా. సచ్చిదానందస్వరూపుడైన నేను సంపూర్ణ మైనదియును శాశ్వత మైనదియు నగు ప్రకృతికంటె వేరైన తేజస్సునే రూపము గాఁగలవాడనై చంద్రుఁడు నూర్చుఁగు అగ్ని హోత్రుఁడు మొదలుగాఁగల సప్తతేజోమూర్తులను ప్రకాశింపఁజేయుచు సర్వకాలములయందును సర్వదేశములయందును యేకస్వరూపముగాఁగల ప్రకాశింఁగు మందు నని తాత్పర్యము.

క. ఔపాధికనామంబులు, రూపంబులు లేవు నాకు శ రూఢిగ సకల

వ్యాపారముఁ గను సర్వ, వ్యాపకచిన్మయుఁడ నేను శ వాయుతనూజా. ౮౬

టీక. వాయుతనూజా = వాయుపుత్రా, ఔపాధికనామంబులు - ఔపాధిక = ప్రాకృతము లైన వ్యప్తిసమప్త్యైత్మక స్థూలనూత్మకారణోపాధులయొక్క, నామంబులు = విశ్వతైజసప్రాణ జీవవిరాట్ పరణ్య గర్భావ్యాకృతేశ్వరనామములును, రూపంబులు = ఆ మాయోపాధులవలనఁగలిగెడు రూపములును, రూఢిగక = సత్యముగా, నాకు లేవు = నాకు గలుగవు (ఎంగువల్ల ననఁగా) నేను = పరమాత్మస్వరూపుడైన నేను, సకలవ్యాపారముక = చతుర్దశేంద్రియవ్యాపారములను, కను = చూచుచుండెను, సర్వ = అంతరబాహ్యప్రపంచమందు, వ్యాపక = ఆవరించియుండెడి, చిన్మయుఁడక = జ్ఞానస్వరూపుడను - అనఁగా నేను సర్వసాక్షి నైనంగున పుపాధిజన్యము లగు నామరూపములు నాకు లేదని భావము.

తా. వాయునందనా! ప్రాకృతము లయిన వ్యప్తిసమప్త్యైత్మక స్థూలనూత్మకారణోపాధులయొక్క విశ్వతైజసప్రాణ జీవవిరాట్ పరణ్యగర్భావ్యాకృత ఈశ్వరనామములును, మాయోపాధులవలనఁగలిగిన రూపములును వాస్తవముగా నాకు లేవు, ఎంగువల్లనం టి పరమాత్మఁడగు నేను చతుర్దశేంద్రియ వ్యాపారములను చూచుచు అంతట (అంతరబాహ్యప్రపంచమందు) వ్యాపించి యుండు జ్ఞానస్వరూపుడను, (అనఁగా సర్వసాక్షి యయిన) నాకు పుపాధిజన్యము లగు నామరూపములు లేదని తాత్పర్యము

సీ. ఏను శరీరంబు శ గా నింద్రియంబులు, గాను ప్రాణమ్ములు శ గాను మనము

గాను జిత్తంబును శ గా నహంకారంబు, గాను శూన్యంబును శ గాను బుద్ధి

గాను దీర్ఘంబును శ గాను కుబ్జంబును, గాను స్థూలమును సూక్ష్మమును గాను

గా నతికృష్ణరక్త శ్వేతపీతవర్ణములును బుచభూతములు గాను

తీ. గాను గా ననువాఁడును శ గాను వినుము, కాను గా ననువానిని శ గాంచువాఁడ

గాంచువానిని పతతంబుఁ శ గాంచువాఁడ, నాను గా ననువికృతులు శ లేనివాఁడ.

టీక. వినుము = ఆకర్షింపుము, ఏను = జ్ఞానస్వరూపుడైన నేను, శరీరంబుగాను = దేహమును గాను, ఇంద్రియంబులుగాను = జ్ఞానక శ్మేంద్రియములుగాను, ప్రాణమ్ములుగాను = ప్రాణపంచకములుగాను, మనముగాను = సంకల్పరూపమైన మనస్సునుగాను, చిత్తంబునుగాను = చంచలస్వభావమైన చిత్తమునుగాను, అహంకారంబుగాను = అభిమానాత్మక మగు నహంకారమునుగాను, శూన్యంబునుగాను = లేనిదియునుగాను, బుద్ధిగాను = నిశ్చయాత్మకమైన బుద్ధినిగాను, దీర్ఘంబునుగాను = పొడుగునుగాను, కుబ్జంబునుగాను = పొట్టియునుగాను, స్థూలమును సూక్ష్మమును గాను = లావును సన్నమును గాను, అతి =

మిక్కిలి, కృష్ణ=నలుపు, రక్త=ఎఱుపు, శ్వేత = తెలుపు, పిత = పసుపు, (అనెను) వర్ణములును గాను = రంగులునుగాను, పంచభూతములుగాను = భూజలాగ్నివాయుగగవములును గానేరను, కాను గా నను వాడనుగాను = శరీరాదులు నేను గాను నేనుగా ననెడు వాడను గాను - అనఁగా ద్వితవృత్తి గల జీవుడ నేఁ గా ననుట, కానుగాననువానిని గాంచువాడె = శరీరాదులు నేనుగాను కా ననెడువానిని జూచువాడను - అనఁగా జీవసాక్షి ననుట, కాంచువానిని సతతంబు గాంచువాడె = చూచుచుండునట్టివాని నెల్లప్పుడు చూచువాడను - అనఁగా సాక్షికిసాక్షి ననుట, ఔను గా నను వికృతులు లేనివాడె = సర్వము నేను గాను అవుదు నను వికారములు లేనివాడను - అనఁగా అవును గా దనెడు వికారములు గలది ప్రకృతి గాన ఆ ప్రకృతిధర్మములు లేనివాడె నని భావము

తా. ఆకర్ణింపుము, జ్ఞానస్వరూపుడైన నయిన నేను దేహులును గాను, ఇంద్రియములుగాను, పంచ ప్రాణములు గాను, సంకల్పరూప మైన మనస్సును గాను, పంచలాత్మక మయిన చిత్తమును గాను, అభిమానాత్మక మగు నహంకారమును గాను, లేనిదియును గాను, నిశ్చయాత్మక మయిన బుద్ధినిగాను, పాదుగును గాను, పొట్టియును గాను, లావును గాను, సన్నమును గాను, నలుపు ఎఱుపు తెలుపు మొదలగు వర్ణములుగాను, పృథివ్యాది పంచభూతములు గానేరను, శరీరాదులు నేను గాను నేనుగా ననెడు జీవుడను నేను కాను, శరీరాదులు నేను గాను నేనుగా ననెడు జీవునకు సాక్షిని, చూచుచుండువానిని చూచువాడను (సాక్షికి సాక్షి ననుట) సర్వమును నేను గాను అవును నను వికారములు లేనివాడె నని తాత్పర్యము (అనఁగా సర్వము నే నవును గా దనునది ప్రకృతి,) అట్టి ప్రకృతికి గుండు ధర్మములు నాకు లే వని భావము

చ అచలచరేంద్ర దీపము మోటాదిపదార్థముల న్వలుంగఁజేయుచును వెలుంగురీతిని సముజ్జ్వలమానసచక్షురాదిదృశ్యచయము నెల్ల నాత్మవిషయంబులయందుఁ జరించునట్లు చూచుచు మఱి యేను సాక్షి నగుచు నిలసిల్లుదు నిర్వికారతన్.

౪౪

టీక. అచలచరేంద్ర-అచల = పరబ్రహ్మమందు, చర = తిరుగడు బ్రహ్మవిద్యర్థియలలో, ఇంద్ర = శ్రేష్ఠుఁడైన అంజనేయా, దీపము = దీవియు, మోటాదిపదార్థములకు = కుండలు మొదలగువస్తువులను, న్వలుంగఁజేయుచుకు = ప్రకాశింపఁజేయుచును, వెలుంగురీతిక = తానును ప్రకాశించునట్లు, సముజ్జ్వల = లేస్సగాఁ బ్రకాశించెడి, మానస = మనస్సు, చక్షు = నేత్రము, అది = మొదలయిన, దృశ్య=ఇంద్రియార్థములయొక్క, చయము నెల్లకు = సంఘములనన్నింటిని, ఆత్మవిషయంబులయందు = తమపనులయందు, చరించునట్లు = తిరుగునట్లు, చూచుచుకు = వీక్షించుచు - అనఁగా సుచరింపఁజేయుచు, మఱి = మరల, ఏను = నేను, సాక్షి నగుచుకు = ద్రవ్యనై, నిర్వికారతకు = మానసాగుల వికారముల నంటని యునికిజేత, విలసిల్లుదుకు = ప్రకాశింతును

తా పరబ్రహ్మమందు సుచరించెడు బ్రహ్మవిద్యర్థియలలో శ్రేష్ఠుడైన నగు యోగమాంజనేయా ! దీప మేలాగు కుండలు మొదలైనపదార్థములు ప్రకాశింపఁజేసి తానును ప్రకాశించునో ఆ ప్రకారము తాగుగాఁ బ్రకాశించెడి మనస్సు నేత్రము మొదలగు ఇంద్రియార్థములయొక్క సమూహముల నన్నింటిని తమపనులయందు సుచరింపఁజేయుచు నేను చూచువాడనై మానసాగుల వికారము నంటని యునికిజేతఁ బ్రకాశింతు నని తాత్పర్యము.

మత్తకోకిల. భాను తేజము నాశ్రయించి స్వభావకర్మములందు నీ
మానవు ల్విహరించుకై వడి ర మత్ప్రకాశమునంటి ధీ
మాన సేంద్రియము ల్స్వకీయ సరమ స్తకార్యములం దొగి
మానకం జరియించు నెం దభిమానపూర్వకవృత్తులన్.

౮౯

టీక ఈ మానవులు = ఈ మనుష్యులు, భానుతేజము = సూర్యతేజస్సును, ఆశ్రయించి = పొంది, స్వభావకర్మములందు = స్నానసంధ్యాద్యనుష్ఠానాది నైస్సర్గికక్రియలయందు, విహరిం గు కైవడిక = సంచరించునట్లు, మత్ప్రకాశము = మత్ = కేవలాత్మ నైన నాయొక్క, ప్రకాశము = వెలుగును, అంటి = పొంది, ధీమానసేంద్రియములు = ధీ = బుద్ధియు, మానస = మనస్సును, ఇంద్రియములు = జ్ఞానకర్మేంద్రియములును, స్వకీయ = తనయొక్క, సమస్త = అశేషములైన, కార్యములందు = నిశ్చయ సంకల్పశబ్దస్పర్శచంచలత్వాభిమానములయందు, ఒగి = క్రమమగా, మానక = విరామములేక, ఎందుక = అంతట, అభిమానపూర్వకవృత్తుల = అభిమానసహితవర్తనములచేత - అనగా రలచుట నిశ్చయించుట వినుట తొనగు పనుల నేజేయు చున్నా నను నభిమానములచేత, చరియించుక = తిరుగుచుండును

తా. మనుష్యులు సూర్యనియొక్క తేజస్సును పొంది స్నానసంధ్యాద్యనుష్ఠాననైస్సర్గికక్రియలయందు ప్రవర్తించువిధమున కేవలాత్మ నైన నాయొక్క తేజస్సును పొంది బుద్ధియు మనస్సును జ్ఞానేంద్రియకర్మేంద్రియములును తనయొక్క సమస్తకార్యములయందు (నిశ్చయసంకల్పశబ్దస్పర్శచంచలత్వాభిమానములయందు) విరామము లేక తలచుట నిశ్చయించుట వినుట మొదలగు పనుల నేజేయు చున్నానను నభిమానములచేత బ్రవర్తించు చుండు రని తాత్పర్యము

మత్తకోకిలలక్షణము॥ శ్రావకాభరణాంక వీరససాధ రేఫలదిరా । మావహంబుగి మత్తకోకిలయంద్రు దీని గవీశ్వరుల్. తా॥ రసజబభరణములును పదింటయతియును మత్తకోకిలవృత్తమునకు నుండవలయు ననుట.

వ అట్లు గావున.

౯౦

టీక. అట్లుగావున = అట్లులఁ గిరుగుదును గనుక.

తే. ఎఱుకమఱుపుల నెఱిగెడి ర యెఱుక నేను
విధినిషేధములను గాంచు ర విభుడ నేను
దర్శ్యముల నెల్లఁ దర్కించు ర త త్త్వ మేను
నేను నే నని వివరించు ర నేత నేను.

౯౧

టీక ఎఱుకమఱుపుల = జ్ఞానాజ్ఞానములను, ఎఱిగెడిఎఱుక = తెలిసికొనెడి జ్ఞానమును, నేను = నేనే నుమా, విధినిషేధముల = విధి = శాస్త్రవిహితకర్మములను, నిషేధముల = శాస్త్రవిరోధకర్మములను, కాంచువిభుడ = కాంచు = తెలిసికొనునట్టి, విభుడ = నాయకుడను, నేను = నేనే నుమా, తర్క్యములనెల్ల = వాదవిషయముల నన్నిటిని, తర్కించుతత్త్వము = తర్కించు = వాదించునట్టి, తత్త్వము = యథార్థవస్తువును - అనగా పరబ్రహ్మమును, ఏను = నేనే, నేను = నే నని, వివరించు నేత = నేనే నే నని వివరపఱచునట్టి యధికారిని, నేనే = నేనే నుమా.

తా అట్లు దిరుగుటవలన జ్ఞానాజ్ఞానములను తెలుసుకొనుజ్ఞానము నే నగుచున్నాను, విధికాస్త్ర విహితకర్మములను కాస్త్రవిరోధకర్మములను తెలుసుకొనునట్టి నాయకుడను నేనై యున్నాను, వాదముల వాదించునట్టి యధార్థవస్తువును పరబ్రహ్మము నేనై యున్నాను, నేను నేనని తెలియఁజెప్పు యధికారి నేనై యున్నా నని తాత్పర్యము

క. నే ననిన నన్ను మూర్ఖుఁడు, మే నని వీక్షించుఁ గాన న మేల్కొని స్వస్య

జ్ఞానానందమయునిఁగా, జ్ఞానముచే నెఱుఁగవలయు న న్మనఃశాలీ.

౯౨

టీక సద్గుణశాలీ— సద్గుణ = సత్యధర్మదయాది శ్రేష్ఠగుణములచేత, శాలీ = ఒప్పుచున్న యాంజనేయా, మూర్ఖుఁడు = అవివేకి, నే ననినకొ = అహ మనఁగా, మే నని వీక్షించుఁ గానకొ = పంచకోశాత్మక శరీర మని చూచును గనుక, మేల్కొని = పరబ్రాహ్మ తనొంగి, నన్నుకొ = అహంకారవ్యాధ్యుడనైన నన్ను, సత్యజ్ఞానానందమయునిఁగాకొ = సచ్చిదానందస్వరూపునిఁగా, జ్ఞానముచేకొ = అపరోక్షజ్ఞానముచేత, ఎఱుఁగవలయుకొ = నే ననెడు శబ్దమున కర్థము పరమాత్మ యనియు పంచకోశాత్మక శరీరము గాదనియుఁ దెలియవలయును.

తా సత్యధర్మదయాది శ్రేష్ఠగుణములచేత నొప్పుచున్న నొ యాంజనేయా! తెలివిలేనివాఁడు అహ మనఁగా పంచకోశాత్మక మయిన శరీరమును జూచును గనుక పరబ్రాహ్మ తనొంగి అహంకార వ్యాధ్యుడనైన నన్ను సచ్చిదానందస్వరూపుఁ డయిన పరమాత్మఁగా అపరోక్షజ్ఞానముచేత నెఱుఁగవలయున, అనఁగా పంచకోశాత్మక మగు శరీరము నే నను ఎదురున కర్థము గా గనియు, నే ననఁగా పరమాత్మ యనియు తాత్పర్యము

క. నే ననిన దనువునకు నభిమానమునకు నర్థ మగుఁ బ్రమాదమువలనం

గాన నివి రెం డనర్థము, లౌ నే నన నేన కేవలార్థుఁడ ననఘా.

౯౩

టీక అనఘా = నిర్మలఁడా, (దేహాత్మబుద్ధి గలవానికి) ప్రమాదమువలనకొ = భ్రాంతివలన, నే నని = నే ననెడు శబ్దము, తనువునకుకొ = శరీరమునకు, అభిమానమునకుకొ = అహంకారమునకు, అర్థమగుకొ = ఆశయ మగున, కానకొ = కనుక, అవిరెండు = ఆ యర్థములు రెండును, అనర్థమునకొ = అనన్వయము లగును, నే ననకొ = నే ననెడు శబ్దమునకు, కేవలార్థుండకొ = కేవల = శరీరమునకును అహంవృత్తికిని వేరైన, ఆత్ముండకొ = ప్రత్యగాత్మ నైన, నేన = అర్థము నేనే నుమా

తా నిర్మలఁడా! (ఇది దేహము, ఇది యాత్మ యను తెలివి గలవాఁడా) జనులు భ్రాంతిచే నే నను శబ్దము శరీరమునకును అహంకారమునకును అర్థ మగు నని తలఁచెదరు ఆ రెం డర్థములును నే నను శబ్దమునకు అనన్వయము లగును, నే ననఁగా శరీరముకంటెను అహంకారముకంటెను వేరైన ప్రత్యగాత్మ నుమా యని తాత్పర్యము

క. నానానూనుని నని న, నన్నే నే నన నిన్ను నన్ను నే నన ననినకొ

నే నను నే నన్నానా, నే నను న న్నెన్ని నన్ను న నిను నే నననా.

౯౪

టీక. అనా = ఓ అంజనేయా, నన్నే = సర్వజ్ఞత్వాదిగుణవిశిష్టనివారణ దోమ మండెడు పర మాత్మ నయిన నన్నే, నానానూనునికొ—నానా = అంతట, అనూనునికొ = నిండి యుండువానినిఁగా—అనఁగా పరబ్రహ్మస్వరూపునిఁగా, అని = నిశ్చయించి, నేను = కేవలాత్మ యగు నేను, అనకొ = చెప్పలేదా— అనఁగా సర్వజ్ఞత్వాది గుణరహితునివలె నీయెదురును గనఁబడు నన్ను పరబ్రహ్మమని నేను నీకుఁ

జెప్పియున్నానుగదా యని భావము, నిన్ను = అజ్ఞానోపాధివలన కించిద్జ్ఞత్వ కర్తృత్వ భోక్తృత్వాది గుణవిశిష్టనివలె దోచు చున్న సచ్చిదానందప్రత్యగాత్మ యగు నిన్ను, నన్ను = కేవలపరిపూర్ణాత్మ యగు నన్నని, నేను = అహంపదలక్ష్యార్థపరబ్రహ్మ మైన నేను, అనను = చెప్పియుండలేదా - అనగా అవిద్యాసంబంధమువలన కించిద్జ్ఞత్వాదిగుణములు గల జీవునివలె దోచు ప్రత్యగాత్మ యైన నిన్ను పరబ్రహ్మ వని చెప్పితిని గదా యనుట, నన్ను = అఖండ సచ్చిదానంద నిత్య పరిపూర్ణ మైన నన్ను, ఏనను = అవిద్యాకల్పితశరీరత్రయము నే ననెడి అభిమాని, నేనన్నానా = నే నని యంటినా - అనగా సచ్చిదానందపరబ్రహ్మ మైన నన్ను అవిద్యాకల్పితశరీరత్రయాభిమాని యైన కూటస్థుఁ డనలేదు గనుక నీవు, నే నను నన్ను = పంచకోశాది వ్యతిరిక్తాఖండసచ్చిదానందపరమాత్ముఁడ నే ననెడు నన్ను, ఎన్ని = విచారించి-అనగా అహంపదమునకు వాచ్యార్థము నైన సర్వజ్ఞత్వాదిగుణములతోఁ గూడినమాయను, త్వంపదమునకు వాచ్యార్థము నైన కించిద్జ్ఞత్వాదిగుణములు గల యవిద్యను, నిత్యానిత్యవస్తువివేకదృష్టిచేత విచారించి సకలోపనివత్సర మైన నేతి నేతి యను మహావాక్యముచేత మాయావిద్యలఁ బరిత్యజించి, నన్ను = అహంపదలక్ష్యార్థస్వరూప మగు సర్వసాక్షి నైన నన్నును, నిన్ను = త్వంపదలక్ష్యార్థభూతజీవసాక్షి నైన నిన్నును, నే నను = సత్యజ్ఞానానంతనిత్యపరిపూర్ణ పరమాత్మయే యని తెలిసి పలుకును అనగా 'బ్రహ్మైవాహం మస్మి' యని పలుకు వనట.

తా ఓ అంజనేయా! సర్వజ్ఞత్వాదిగుణములతోఁ గూడుకొన్న వానివలె దోచుచుండెడి నన్ను అంతట నిండియుండువానినిగా (అనగా పరబ్రహ్మస్వరూపునిగా) చెప్పితిని, అవిద్యాసంబంధమువలన కించిద్జ్ఞత్వాదిగుణములు గల జీవునివలె కనబడు చున్న ప్రత్యగాత్మ యయిన నిన్ను పరబ్రహ్మ మని చెప్పితిని, అఖండసచ్చిదానందనిత్యపరిపూర్ణ మైన నన్ను అవిద్యచేత కల్పింపఁబడిన స్థూలనూత్మికారణ శరీరత్రయాభిమాని యగు కూటస్థుఁ డని చెప్పలేదు గనుక నీవు పంచకోశాదివ్యతిరిక్తాఖండసచ్చిదానంద పరమాత్ముఁడ నే ననెడు నన్ను చక్కగా విచారించి (అనగా నేను అనుపదమునకు వాచ్యార్థ మైన సర్వజ్ఞత్వాదిగుణములతోఁ గూడిన మాయను, నీవు అనుపదమునకు వాచ్యార్థ మైన కించిద్జ్ఞత్వాదిగుణములు గల యవిద్యను నిత్యానిత్యవస్తువివేకదృష్టిచేత విచారించి) సమస్త మయిన యుపనివత్తులకు సాగి మైన నేతి నేతి యను మహావాక్యములచేత మాయావిద్యలను వదలి నేను అనుపదమునకు లక్ష్యార్థస్వరూప మును సర్వసాక్షియు నైన నన్నును నీవు అనుపదమునకు లక్ష్యార్థభూతమును జీవసాక్షియును నైన నిన్నును సత్యజ్ఞానానంతనిత్యపరిపూర్ణ పరమాత్మయే యని తెలిసి పలుకుము (అనగా నేనే పరబ్రహ్మము పరబ్రహ్మమే నే నని పలుకుము) అని తాత్పర్యము.

క మేను మనము మానము మును, నే నను మననమ్ము మాని నీ నేమమ్మున న

న్నే నే నని నమ్మిన నీ, మాని మనూనానుమానమై మను నెన్నున్.

టీక. మును = ముందుగా, మేను = శరీరము, మనము = మనస్సును, మానము = అహంకారమును - అనగా శరీరత్రయమును, నేనను మననమ్ము = నేనే యనెడు స్మరణను, మాని=వదలి, నేమమ్మున = నిష్కచేత, నన్నే = పరమాత్మ యైన నన్ను, నెమ్మి = ప్రియముతో, నే నని నమ్మిన = నీ నని విశ్వసించితివని - అనగా ప్రత్యగాత్మ యగు నీ వని తలఁచితివా, నీమానము = నీసంకల్పజ్ఞానము, అమాన = తక్కువ గాని - అనగా ననైకాంత్యాదిదోషానాక్రాంత హేతునిర్ధ మయిన, అనుమానమై = అనుమానరూపప్రమాణము గలదై - అనగా పక్ష హేతుసాధ్యములచేత అభేదనిశ్చయము గలదై, మనుక = వృద్ధి నొందును - అనగా నీసంకల్పము నేనే పరబ్రహ్మ మనెడు నిశ్చయము గలదై వృద్ధిఁ బొందు

ననుట, నీప్రజ్ఞానవిశేషము అఖండ మయిన పరబ్రహ్మమును సచ్చిదానందనిత్యనిర్మలత్వము లనెడు లక్షణములచేత స్వేతరము గానియ ట్లూహించుటకు కారణమై తదాకారమై యుండును ఇది యథాంతరము.

తా ముందుగా శరీరమును మనస్సును అహంకారమును నేననెడు స్మగణను వగని నిష్కచేత పరమాత్మ యైన నన్నే ప్రేయమతో నే నని విశ్వసించితివేని (ప్రశ్నగాత్మ యగు నీ వని నలచినటు లయితే) నీసంశయజ్ఞానము తక్కువ గాని నైకాంత్యాదిదోషములచేత (అక్రమింపబడని హేతువులచేత) నిర్గమయిన అనుమానరూపప్రమాణము గలదై (అనగా పక్షము హేతువు సాధ్యము వీనిచేత యభేదనిశ్చయము గలదై) వృద్ధి పొందు నని తాత్పర్యము. (ఈ ప్రజ్ఞానవిషయము అఖండ మయిన పరబ్రహ్మమును సచ్చిదానందనిత్యనిర్మలత్వము లనెడు లక్షణములచేత తనకంటె గిరితరము గానట్లు యూహించుటకు కారణమై వృద్ధి బొందు ననియును భావము.)

క మాన మేపని జేసిన నది, మనమే చేసితి మటంచు నే నుది దోచు ననా

తనమై ద్యోతనమై చేతనమై తగు మనకుఁ గల్పితం నిది యసఘా.

౯౧

టీక. అసఘా = నిర్దోషుడైన వయిన యాంజనేయా, మనము = శరీరముగ మూఢవృత్తులతోఁ గూడిన మనస్సు, ఏపనికొ = దైవమానుషానురక్త్యములలో దేనిని చేసితికొ = భుజివనను, అది = ఆత్మత్వము, మనమేచేసితిమటంచుకొ = మన మిరువురమే చేసితి మని, చుదికొ = స్పృహయమునంగు, తోచుకొ = ముప్పరించును, సనాతనమై = శాశ్వతమై, ద్యోతనమై = ప్రకాశమానమై, చేతనమై = ఆత్మస్వరూపమై, తగు మనకు = ఒప్పు చున్న మనయిద్దఱకు, ఇది = ఇట్లు దోచుట, కల్పితంబు = ఆహాసము

తా. పాపరహితుడైన వగు యాంజనేయా! శాంతఘోరమూఢవృత్తులతోఁ గూడిన మనస్సు దైవమానుషానురక్త్యములలో దేనిని చేసినను ఆత్మత్వము మన మిరువురమే చేసితి మని వ్యాదయమునందు ముప్పరించును, శాశ్వతమును ప్రకాశమానమును ఆత్మస్వరూపమును నై గెలుపు చున్న మన యిద్దఱకు నిట్లు తోచుట కల్పిత మని తాత్పర్యము.

ఉ నమ్మ మనమ్ములో ననుదినమ్ము వెలుంగు చిదాత్మ సత్త్వభా

సమ్మ నిజమ్మ నేను నిధనమ్మును సంగజననమ్మ రూప

రమ్ములు గర్తృకార్యకరణమ్ములు వర్ణగుణాశ్రమాభిమా

నమ్ములు నాకు లే వను ఘనమ్ముగు నావచనమ్మ నెమ్మదిన్.

౯౨

టీక. మనమ్ములోకొ = అంతరంగమందు, అనుదినమ్ము = ఎల్లప్పుడు, వెలుంగు = ప్రకటించునట్టి, చిదాత్మ = పరబ్రహ్మముయొక్క, సత్ = సత్యమని, ప్రభాసమ్ము = లేజమ్ము, నేను = నీను, నిజమ్ము = సత్యము, నమ్ము = విశ్వసించుము, నిధనమ్మును = మరణమును, సంగజననమ్మును = పుట్టుకయును, రూప వర్ణమ్ములును - రూప = స్థూలకృష్ణాస్వదీర్ఘ వక్రకాదిరూపములును, వర్ణమ్ములును = గర్తృత్వకృష్ణనీల పీతాదివర్ణములును, కర్తృ = అహంకర్తృత్వములును, కార్య = శబ్దాదివిషయములును, కరణమ్ములును = బుద్ధి మొదలగు నింద్రియములును, వర్ణ = బ్రాహ్మణాదిజాతులును, గుణ = సత్త్వాదిప్రకృతిగుణములును, అశ్రమ = బ్రహ్మచర్యాద్యాశ్రమములును, అభిమానమ్ములును = స్థూలసూక్ష్మకారణశరీరకర్తృలైన విశ్వత్రైజస్వప్రాజ్ఞాభిమానములును, నాకు లేవు = నాకుఁ గలుగవు, అను = అని పఠకుము, ఘనమ్ముగు నావచనమ్ముకొ = శ్రేష్ఠ మయిన నావాక్యమును, నెమ్మదికొ = దృఢచిత్తమునంగు, నమ్ముము = సత్యమని తలంపుము

తా ఎల్లప్పుడంతరంగమునంగు ప్రకాశించునట్టి పరబ్రహ్మముయొక్క తేజస్సు నేను, ఇది (తేజస్సు నే ననుమాట) సత్యము, దీనియందు విశ్వాస ముంచుము చావును పుట్టుకయును రక్తశ్యేతాది వర్ణములును పొందుగు కుఱుచు వంకర లను రూపములును నేను చేయుచున్నాను నేను ఘటించుచున్నాను అనునివి మొదలుగాఁ గల కర్తృత్వములును కార్యము లగు శబ్దాదివిషయములను కరణము లగు బుద్ధి మొదలగు యింద్రియములును బ్రాహ్మణాదినాతులును సత్త్వాదిప్రకృతిగుణములును బ్రాహ్మచర్యాద్యా శ్రమములును స్థూలసూక్ష్మకారణశరీరములకు కర్త లైన విశ్వ లైజస ప్రాజ్ఞాభిమానములును నాకు లేవని చెప్పుము, శ్రేష్ఠమైన నావాక్యమును దృఢచిత్తమునందు సత్య మని నమ్ము చుని తాత్పర్యము

చ. అరుచి జనింప నిం పగు మరేహావిషయేచ్ఛలు మాని మానిత

స్ఫురదభిమానమానసవశోఘన కాయనివాసవాసనం

బారయకు మేను నే ననెడి ర బుద్ధిని తోచుటచేతఁ శశి స

తరమును గాను గానఁ బరతత్త్వమే విశ్వ మభావభావనన్.

౯౪

టీక విశ్వము = ప్రపంచము, అభావ = శూన్య మని, భావనక = భాగించుటవలన, అరుచి = విగ్రహి, జనింపక = పుట్టుచుండఁగా, ఇం పగు = ప్రియములై తోచెను, మహత = గొప్ప లైన, విషయ చ్ఛలు = శబ్దాదివిషయములవలని కోరికలు, మాని = వదలి, మానిత = కొనియాడఁదగిన, స్ఫురత = వెలుగు చున్న, అభిమాన = త్రివిధాహంకారజన్యము లైన, మానస = మనస్సు, పగు = వాక్కు, ఘన కాయ = స్థూలశరీరము, (వీనికి) నివాస = నివాసస్థాన భూతమైన, వాసనక = ఇచ్ఛలు, బారయకుము = పొందకుము, ఏను = ప్రత్యగాత్మ నైన నేనే, నేను = పరబ్రహ్మమును, అనెడిబుద్ధిని = నే ననెడి తెలివితేతను, కానక = విచారింపఁగా, చేత గతరమునుగాను = పరబ్రహ్మతరమునుగాను, (అని) తోచుటచేతక = స్ఫురించుటచేత, పరతత్త్వమే = నేను పరబ్రహ్మస్వరూపము అని నిశ్చయించుచు నునుట

తా. ప్రపంచము శూన్య మని యొందుటచే పుట్టును విరి క్తవలన ప్రియములై తోచెను శక్తిగా విషయములవలని కోరికలను వదలి కొనియాడఁదగినదియును ప్రకాశించు మృదియును మూఁగువిధము లైన యహంకారములవలన బుట్టిన మనస్సు వాక్కు స్థూలశరీరము వీనిని స్థానభూత మైనగియు నగు యిచ్ఛను పొందకుము, ప్రత్యగాత్మ యగు నేనే పరబ్రహ్మ మను జ్ఞానముచేత విచారింపఁగా పరబ్రహ్మ మునకంటె నితరము కా నని తోచుటవలన నేనే పరబ్రహ్మస్వరూప మని నిశ్చయించుచు నుని తాత్పర్యము

చ. ఇతవుగ నెన్న నెన్న డొక ర యించుక లేకయ యున్న యున్నతి

బారలు వికారకారణ మరేబోధము దీనితెఱంగు రంగుగా

నెఱిగి శమించి మించి పరమేశ్వర భావముఁ బొంది బొంది దా

మఱచిన ధీరధీరుచిరమార్గుఁడు మోక్షముఁ జేరు జేరువన్

౯౫

టీక. ఇతవుగ = అనుభవజ్ఞానదృష్టిచేత లిస్సగా, ఎన్నక = పరిశీలింపఁగాను, ఎన్నఁడు = ఎప్పుడును, ఒకయించుకలేకయ = కొంచమైన వస్తురూపముగాఁ గనఁబడక నే, ఉన్నయున్నతిక = వస్తు రూపముగా నున్నదనివలెనే, బారలువికారకారణము = పొగలు = వృద్ధిఁ గొంగుచున్న, వికార = మఱచినవికారములకు, కారణము = హేతు మైనది, అబోధము = అజ్ఞానమే, దీనితెఱంగుక = ఈ యజ్ఞాన లక్షణమును, రంగుగాక = చక్కగా, ఎఱిగి = తెలిసికొని, శమించి = ప్రకృతిని లయింపఁజేసి, మించి = ప్రజ్ఞానముచేత నతిశయించి, పరమేశ్వరభావముఁబొంది = పరబ్రహ్మస్వరూపమైన, బొందిక = శరీరమును,

తాక్ష = తాను, మఱచిన = విస్మరించిన, ధీర = చలనము లేని, ధీ = బుద్ధివీత, గుచిర = ప్రకాశించు చున్న, మార్గండు = ప్రవర్తనము గలవాడు, చేరువకా = సమీపముననే, మోక్షముకా = గుక్తిని, చేరుకా = పొందును

తా అనుభవజ్ఞానముచేత చక్కగా పరిశీలించగా నెప్పుడును గొంచెములున వస్తురూపముగా గనబడక నే వస్తురూపముగ యున్నదనివలె వృద్ధి పొంగుచున్న పదార్థవికారములకు కారణము అజ్ఞానముగా నున్నది ఈ యజ్ఞానలక్షణమును చక్కగా దెలిసికొని ప్రకృతిని నశింపజేసి ప్రజ్ఞానముచేత నతి శయించి పరబ్రహ్మస్వరూపియై తాను శరీరమును మఱచిన చలనము లేని బుద్ధిచే ప్రకాశించు చున్న ప్రవర్తన గలవాడు స్వల్పకాలములోనే మోక్షమును బొందు నని తాత్పర్యము

వ. అని యుపదేశించి వెండియు నాత్మస్వరూపం బతిస్పష్టంబుగా నెఱుంగుకొనుటకు నింక నొక్క పరమరహస్యంబు జెప్పెద సావధానచిత్తుండ వై యాకర్షింపు మని యిట్లనియె.

౧౦౦

టీక అని యుపదేశించి = అని బోధించి, వెండియుకా = మఱియు, అతిస్పష్టరూపంబు = పర బ్రహ్మస్వరూపమును, అతిస్పష్టంబుగాకా = మిగుల దెలివిడిగా, ఎఱుంగుకొనుటకై = తెలిసికొనుటకై, ఇంకకా = ఇదిగాక, ఒక్కపరమరహస్యంబుకా = ఒకానొక మహాగోప్యమును, చెప్పెదకా = వచించెదను, సావధానచిత్తుండవై = నెమ్మది గలవాడవై, ఆకర్షింపుము = విను మని, ఇట్లనియెకా = ఈవిధముగాఁ బలుకఁదొడఁగెను

తా ఈ ప్రకార ముపదేశించి మఱియును పరబ్రహ్మమును మిక్కిలి స్పష్టముగా తెలిసికొనుటకై ఒకానొక మహాగోప్యమును చెప్పెదను నెమ్మది గలవాడవై విను మని యీవిధముగాఁ జెప్పఁ బ్రాగంభించె నని తాత్పర్యము

దృష్ట శ్య వి వే క ము.

సీ. కలితశబ్దశ్రోత్రఘనమనోహంకృతు, దృశ్యము ల్వినికి ర దృక్కు నేను
స్పర్శత్వగింద్రియాంచన్తనోహంకృతు, దృశ్యము ల్వినికి ర దృక్కు నేను
సలలితరూపలోచనమనోహంకృతు, దృశ్యము ల్వినికి ర దృక్కు నేను
గమనీయరసరసజ్ఞామనోహంకృతు, దృశ్యము ల్వినికి ర దృక్కు నేను

తే. అతిదురభినాసికామనోహంకృతులును
దృశ్యములు గాన వీనికి ర దృక్కు నేను
బహువిధాంతర్బహిష్ఠప్రశంబ మెల్ల
దృశ్య మటౌట బరిపూర్ణ రదృక్కు నేను.

౧౦౧

టీక కలిత = వర్ణాత్మక ధ్వన్యాత్మకము లై యున్నవి, శబ్ద = శబ్దములతోఁ గూడిన, శ్రోత్ర = కర్ణేంద్రియమును, ఘన = గొప్ప లైన, మనః = ఆశబ్దాదులతోఁ గూడిన మనస్సును, అహంకృతులు = ఆ మనస్సుతోఁ గూడిన అహంకారమును, దృశ్యములు = కనబడునవి, వీనికికా = ఈ శబ్దాదులతోఁ గూడిన మనోహంకృతులకు, నేను = ఆఖండపరిపూర్ణసచ్చిగానందస్వరూపుడైన నేను, గృక్కుకా = ద్రవ్యను, స్పర్శ = పంచవిధస్పర్శములతోఁ గూడిన, త్వగింద్రియ = చర్మముతోఁ గూడినవై, అంచతి = ఒప్పు చున్న,

మనోహంకృతులు = మనస్సును అహంకారమును, దృశ్యములు = గోచరించునవి, వీనికే = ఈ పంచవిధ స్పర్శములతోఁ గూడిన త్వగింద్రియాధిస్థానము లైన మనోహంకారము లనెడు దృశ్యములకు, నేను = కేవలత్మ నైన నేనే, దృక్కుకే = అధిష్ఠానమును, సలలిత = ఒప్పిద మగుచున్న, రూప = దశవిధరూపసహిత మైన, లోచన = నేత్రేంద్రియముతోఁ గూడిన, మనోహంకృతులు = మానసాహంకారములు, దృశ్యములు = విషయములు, వీనికే = ఈ విషయములకు, నేను = తత్పదబ్రహ్మపదలక్ష్యార్థస్వరూపుడ నైన నేను, దృక్కుకే = చూచువాఁడను, కమనీయ = మనోజ్ఞము లైన, రస = సప్తవిధరససహిత మైన, రసజ్ఞా = జీహ్వేంద్రియముతోఁ గూడిన, మనోహంకృతులు = మనస్సును అహంకారమును, దృశ్యములు = స్నేయములు, నేను = స్వగతాదిభేదశూన్యుడ నైన నేను, వీనికే = ఈ దృశ్యములకు, దృక్కుకే = జ్ఞాతను, అతిశూరభి = త్రివిధపరిమళయుక్త మైన, శాపికా = ఘ్రాణేంద్రియముతోఁ గూడిన, మనోహంకృతులు = మనోహంకారములు, దృశ్యములుగానకే = ఇంద్రియార్థము లగుటవలన, వీనికే = ఈ విషయములకు, నేను = ప్రత్యగభిన్నాద్వితీయబ్రహ్మస్వరూపము నైన నేను, దృక్కుకే = అధిష్ఠానమును, అట్లగుటకే = అట్లధిష్ఠాన మగుటవలన, బహువిధ = అనేకవిధము లైన, అంతర్బహిష్ఠ = లోపల వెలుపల నున్నట్టి, ప్రపంచమెల్లకే = లోకమంతయు - అనఁగా కామాది సకలదృశ్యము లాంతరప్రపంచము బ్రహ్మాది పిపిలికాంతము బహిఃప్రపంచము యిది యంతయు, దృశ్యము = గోచరము, అట్లగుటకే = అట్లు దృశ్య మగుటవలన, నేను = నిత్యనిరంజననిర్వికారుడ నైన నేను, పరిపూర్ణదృక్కుకే = పరిపూర్ణ = అఖండ మైన, దృక్కుకే = ద్రష్టను

తా. ధన్యాత్మక వర్ణాత్మకము లై యొప్పు కింద్రియమును, ఆ శబ్దాదులతోఁ గూడిన మనస్సును, ఆ మనస్సుతోఁ గూడిన యహంకారమును కనఁబడునవి, ఈ శబ్దాదులతోఁ గూడిన మనోహంకృతులకు నఖండపరిపూర్ణసచ్చిదానందస్వరూపుడగు నేను ద్రష్టను (చూచువాఁడను) పంచవిధస్పర్శలతోఁ గూడిన చర్మముతోఁ గూడినచై యొప్పు చున్న మనస్సును అహంకారమును గోచరించునవి, ఈ గోచరించు మనోహంకారములకు నేను అధిష్ఠానమును ఒప్పిద మగు చున్న దశవిధరూపసహిత మగు నేత్రేంద్రియముతోఁ గూడిన మానసాహంకారములు విషయములు, ఈ విషయములకు బ్రహ్మపదలక్ష్యార్థస్వరూపుడగు నేను చూచువాఁడను, మనోహరము లగు సప్తవిధరసనిహిత మగు జీహ్వేంద్రియముతోఁ గూడిన మనోహంకారములు కనఁబడునవి, ఈ కనఁబడు మనోహంకారములకు స్వగతాదిభేదశూన్యుడ నైన నేను జ్ఞాతను (తెలుగుకొనువాఁడను) త్రివిధపరిమళయుక్త మగు శాపికతోఁ గూడిన మనోహంకారములు యింద్రియములకు విషయము లగుటవలన నీ విషయములకు ప్రత్యగాత్మకంబై వేతైనవాఁడను, తనకంటె నితరము లేనివాఁడను, పరబ్రహ్మస్వరూపము నైన నేను అధిష్ఠాన మగుచున్నాను, అట్లు స్థానభూతుడ నగుటవలన దృశ్యము లగు యనేకవిధము లైన కామాది సకలదృశ్యము లనెడు అంతరప్రపంచమును బ్రహ్మమొదలుకొని పిపిలికాపర్యంత ముండునట్టి బహిఃప్రపంచమును నిత్యనిరంజననిర్వికారుడ నైన నేను చూచువాఁడ నని తాత్పర్యము.

వ. అది యెట్లంటేని.

౧౦౨

టీక. అది యెట్లంటేని = ద్రష్ట యగు టెట్లనఁగా.

సీ. శబ్దాదివిషయగురచకము దృశ్యం బగు, శ్రవణాదికరణగురచకమునకును
శ్రవణాదికరణగురచకము దృశ్యం బగు, దతమనోబుద్ధ్యహంకృతుల కరయఁ

దతమనోబుద్ధ్యహంకృతులు దృశ్యం బగుఁ, బరిపూర్ణ దృష్టియర్బ్రహ్మమునకుఁ
బరిపూర్ణ దృష్టియర్బ్రహ్మంబు నగు నాకు, దృశ్యత్వ మెందుఁ జింతింప లేదు
తే. గాన నిరతిశయస్వప్రకాశనిర్వికారనిర్విషయావ్యయాకాశకల్ప
కల్పనాతీతసచ్చిత్సుఖస్వరూప, నురుచిరాఖండశుద్ధవస్తృప్తను నేను. ౧౦౩

టీక ఆరయక్ = విచారింపఁగా, శ్రవణ = శ్రోత్రేంద్రియము, ఆది = మొదలైన, కరణ = ఇంద్రి
యములయొక్క, పంచకమునకుక్ = అయిదింటికి, శబ్ద = ధ్వనియు, ఆది = మొదలైన, విషయపంచ
కము = పంచవిషయములు, దృశ్యం బగుక్ = చూడఁదగినది యగును, తత = విస్తారము లైన, మనోబుద్ధ్య
హంకృతులకుక్ = మానసప్రజ్ఞాహంకారములకు, శ్రవణాదికరణపంచకము = శ్రోత్రము మొదలగు నింద్రియ
పంచకము, దృశ్యంబగుక్ = కాంచదగిన దగును, పరిపూర్ణ = అంతట నిండినట్టి, దృష్టియ = దృశ్య
రూప మైన, బ్రహ్మమునకుక్ = పరమాత్మకు, తత = ప్రసిద్ధము లయిన, మనోబుద్ధ్యహంకృతులు = మన
స్సును బుద్ధియు అహంకారమును, దృశ్యం బగుక్ = స్థియ మగును, పరిపూర్ణ దృష్టియబ్రహ్మంబు నగు
నాకుక్ = పరిపూర్ణదృక్కు గల బ్రహ్మస్వరూప మైన నాకు, ఎందుక్ = ఎచ్చటను, చింతింపక్ =
యోచింపఁగాను, దృశ్యత్వము = వేటొకదానిచేతఁ జూడఁబడుట, లేగు = గలుగఁగు, కాశక్ = కాబట్టి,
నేను = ఏను, నిరతిశయ = సర్వోత్కృష్ట మైన, స్వప్రకాశ = స్వయంశోభి యైన, నిర్వికార = ఎట్లాన
వికారశూన్య మైన, నిర్విషయ = విషయశూన్య మైన, అవ్యయ = నాశరహిత మైన, ఆకాశకల్ప = చిదా
కాశస్వరూపుడైన, కల్పనాతీత - కల్పనా = అపవాదమునకు, అతీత = వ్యతిరిక్త మై, (ఆశోప మనఁగా
బంధము, అపవాద మనఁగా ముక్తి) సత్ = సద్రూపముచేత, చిత్ = చిద్రూపముచేత, నుఖస్వరూప =
ఆనందస్వరూపముచేత, నురుచిర = వెలుగు చున్న, అఖండ = విభాగింపఁగూడని, శుద్ధవస్తృప్తను = నిర్మల
మైన పరబ్రహ్మమును

తా నేను ద్రష్ట యెట్లైన జెప్పెద వినుము, చక్కగా నాలోచింపఁగా శ్రోత్రేంద్రియము
మొదలుగాఁ గల యింద్రియపంచకమునకు ధ్వనియే మొదలుగాఁ గల పంచవిషయములు చూడఁదగినవి
విస్తారము లగు మనోబుద్ధ్యహంకృతులకు శ్రోత్రము మొదలగు నింద్రియపంచకము చూడఁదగిన వగును,
అట్టి ప్రసిద్ధము లైన మనోబుద్ధ్యహంకారములకు అంతట నిండి యుండు దృశ్యరూపుడైన నేను
చూచువాడను, అట్టి పరిపూర్ణదృక్స్వరూపుడైన నేను గామటయే గాని గూడఁబడుట లేనందున
సర్వోత్కృష్ట మైనదియును, స్వయంశోభి యైనదియును, ఎట్లానవికారములు లేనిదియును, విషయ
శూన్య మైనదియును, నాశరహిత మైనదియును, చిదాకాశస్వరూప మైనదియును, అపవాదమునకు
వ్యతిరిక్త మైనదియును, సచ్చిదానందరూపములచేతఁ బ్రకాశించు చున్నదియును నగు విభాగింపఁగూడని
నిర్మల మైన పరబ్రహ్మమును నేనుగా యున్నానని తాత్పర్యము.

వ. అట్టి దృగ్వస్తృప్త వైన నాకు దృశ్యత్వంబు గలుగ జెట్లైన వినుము, దృక్కును
సంవిత్తును జిత్తును జ్ఞప్తియు జ్ఞానంబును బోధంబును చైతన్యంబును నను నివి ఘట
కుంభకలశశబ్దంబులభంగి బర్యాయానామంబు, లట్లగుట దృక్కు వైన నన్నవ
లోకించునది దృగన్యం బసిన దీపభాన్యంబు లై జడంబు లైన ఘటాదులు భాసకం
బైన దీపంబు బ్రకాశింపం జేయ నేరనిపగిది నాచేతఁ బ్రకాశ్యంబు లై యచేత
నంబు లైన యహంకారమనోనేత్రయాపాదికంబులు ప్రకాశకం బైన మత్స్వ

రూపంబుం దెలియనోపవు, దృగంతరంబున నాదృగంతరంబు స్వల్పప్రభారూపం
 బైన ప్రదీపం బనల్పతేజోవంతుం డగు భానుమంతుని వెలింగింప లేనిచందంబున
 నికృష్టంబై యెఱుంగ సమర్థంబుగాదు, సమానంబై తేజరిల్లంజేయు ననిన రశ్మింబు
 స్వసదృశరత్నాంతరంబును భాసిల్లంజేయ క్షుణ్ణంబు గానిపోలిక మత్సయంబై విల
 సిల్లంజేయ శక్తంబు గా, దదియునుంగాక వేదాంతంబులయందు జైతన్యద్వయం
 బనుక్తం బది యట్లుండనిమ్ము, సముత్కృష్టం బై కాంచు ననిన నదియు మఱియుక
 దృగంతరంబునకు దృశ్యంబు గావలయు, నట్లయిన దానిం గనుంగొను దృగంత
 రాంతరం బింకొక్కటి యనిన నిర్మిటగున నసంఖ్యాతదృగంతరాంగీకారంబు
 దోచు నందువలన ననవస్థాదోషంబు ప్రాప్తం బగు, నట్లు గాక కొన్నిదృగంతరం
 బుల నూహించి యొక్కటి నిలిపి యిటమీఁద దీనికి ద్రష్ట లేడనిన నన్నింటికిం
 గలుగ నితని కెట్లు లేకుండు, గలం డనిన వానికి వ్యభిచారంబు నచ్చు, నివ్వధంబు
 గాక మొదటిదృగంతరంబు నిరతిశయం బనిన నెయ్యది సర్వకారణంబై నిష్కార
 ణంబై తనకంటె నితరం బైన సర్వంబును సాధనంబు లేక తానవీక్షించు నదియె
 నేను గావున స్వప్రకాశపరిపూర్ణదృశ్యబ్రహ్మంబు నగుదు నని యుపదేశించి
 మఱియు నిట్లనియె

౧౦౮

టీక అట్టి దృగ్విస్తువు నైన నాకుక-అట్టి = ముంగుఁ జెప్పబడిన దృశ్యము నైన మనోబుద్ధులు
 మొదలగు సకలేంద్రియములకు న్యతిరిక్తమైనట్టి, దృగ్విస్తువు నైన నాకుక = ద్రష్ట నైన నాకు, దృశ్య
 త్వంబు గలుగదు = వేటొకదానిచేతఁ జూడఁబడుట లేదు, ఎట్లనినక = ఏలా గనఁగా, వినుము = ఆకి
 ర్ణింపుము, దృక్కును = దృక్కు, సంవిత్తును = సంవిత్తు, చిత్తును = చిత్తు, జ్ఞప్తయింక = జ్ఞప్తి, జ్ఞానం
 బును = జ్ఞానము, బోధంబును = బోధంబు, చైతన్యంబును = చైతన్యము, అనునివి = అను నీ శబ్దములు,
 ఘటకుంభకలశకబ్దంబులధింగిక = ఘటము కుంభము కలశ మనెను కబ్దములవలె, పర్యాయనామంబులు =
 అభిన్నార్థకశబ్దములు, అట్లగుటక = అట్లభిన్నార్థకశబ్దము లగుటచేత, దృక్కు నైన నన్ను = సాక్షి
 నైన నన్ను, అవలొకించునది = చూచునది, దృగన్యం బనినక = వేటొక్కదృక్కుని పలికినయెడల, దీప
 భాస్యంబులై = దీవియచేత వెలుగునవియై, జడంబులైన = అచేతనము లైన, విఘటాదులు = కుండలు
 లోనగునవి, భాసకం బైన దీపంబుక = తమ్ము వెలుగుఁజేయునట్టి దీవియను, ప్రకాశింపఁ జేయనేరని
 పగిదిక = తేజరిల్లఁజేయఁజాలనియట్లు, నాచేతం బ్రకాశ్యంబులై = సాక్షి నైన నాచేత వెలింగింపఁబగు
 చున్నవై, అచేతనంబులైన = జడము లైన, అహంకార = అభిమానము, మనః = మనస్సు, నేత్ర = నేత్రము,
 రూప = రూపము, ఆదికంబులు = మొదలైనవి, ప్రకాశకంబైన = వెలుగునట్టి, సుత్స్వరూపంబుక =
 నాస్వరూపమును, తెలియనోపవు = ఎఱుఁగఁజాలవు, దృగంతరంబునక = నాస్వరూప వెలుగునది
 వేటొక దృక్కునినయెడల, అదృగంతరంబు = వేతైనదృక్కు, స్వల్పప్రభారూపంబు = అల్పప్రకాశము
 గలది, ఐనప్రదీపంబు = ఐనదీవియు, అనల్పతేజోవంతుండగు = అధికకాంతి గలిగిసట్టి, భానుమంతుని
 వెలింగింపలేనిచందంబునక = సూర్యునిఁ బ్రకాశింపఁజేయలేని యట్లు, నికృష్టంబై = నీచమై, ఎఱుంగ
 సమర్థంబుగాదు = తెలుగుకొనఁజాలగు, సమానంబై తేజరిల్లంజేయు ననినక = తుల్యతేజస్సు గలదై వెలి

గింఁచునంటివేని, తత్సంబు = మణి, స్వసదృశరత్నాంతరంబుక = తనతో జత యైన మణియొకరత్నమును,
భాసిల్లంజేయక = వెలిగింపఁజేయుటకు, తుమంబుగానిపోలికక = శక్తి గలది గానియట్లు, నుత్సమంబై =
నాతో సాటియై, నిలసిల్లంజేయక కంబుగాదు = ప్రకాశింపఁజేయఁజాలదు, అదియునుంగాక = అంత
మాత్రమేగాక, వేదాంతంబులయందుక = ఉపనిషత్తులయందు, సైతస్వద్యయంబు = వస్తుద్యయము,
అను క్తంబు = చెప్పఁబడదు, అది యట్లుండనిమ్ము = అవృత్తాంత మటుల నుండనిమ్ము, సముత్కృష్టంబై =
నాకంటె సధికప్రకాశము గలదై, కాంచుననినక = నన్ను వీక్షించునంటివేని, అదియుక = ఆ మామ
నదియును, మణియొకదృగంతరంబుగనుక = వేలొకదృగ్గుప్తువునకు, దృశ్యంబుగావలయుక = కనఁబడు
నది గావలయును, అట్లయినక = అటుల దృశ్య మాయెనేని, దానిక = ఆదృశ్యమును, కనుంగొనుదృగం
తరాంతరంబు - కనుంగొను = చూచునట్టి, దృగంతరాంతరంబు = వేలొకదృగ్గు, ఇంకక = మఱియు,
ఒక్కటియనినక = ఒక్కటి గావలయు ననిన, ఇతైఃసంగునక = ఇవిధముగా, అసంఖ్యాత = లెక్కలేని,
దృగంతర = అన్యదృగ్గులయొక్క, అంగీకారంబు = పరిగ్రహము, తోఁచుక = కనఁబడు ననునపేరు
గలుగును, అందువలనక = అట్లుపేరు గలుగుటవలన, అనవస్థాదోషంబు = నిలుకడలేని గోషము, ప్రాప్తం
బగుక = సంభవించును, అట్లు గాక = అట్లునవస్థాదోషము ప్రాప్తించుటయే గాక, గొన్నిదృగంతరం
బులక - గొన్ని = కతిపయములైన, దృగంతరంబులక = దృగ్భేదములను, సూచించి = ఆశాశించి,
ఒక్కటినిలిపి = ఒకటినియుంచి, ఇటమిఁదక = ఇంకమిఁద, దీనికిక = ఈ దృగ్గునకు, ద్రవ్యలేదనినక =
దీని వీక్షించువాఁడు లేదని చెప్పితిమేని, అన్నింటికిం గలుగక = అన్నిటిక ద్రవ్య గర్భి యుండఁగా, వీని
కెట్లు లేకుండుక = వీనికి మాత్ర మెటులు గలుగ కుండును, కలఁదనినక = ఉన్నాఁడంటివేని, వానికిక =
ఆ చెప్పఁబడిన ద్రవ్యకు, వ్యభిచారంబువచ్చుక = నిషేధము గలుగును, ఇవిధంబుగాక = ఇట్లు గాక,
మొదటిదృగంతరంబు = తొలుతఁ దోచిన దృగన్యము, నిరతిశయం బనినక = ద్రవ్య మైన దంటిమేని,
ఎయ్యది = ఏ దృగ్గుప్తువు, సర్వకారణంబై = సమస్తమునకు హేతువై, నిష్కారణంబై = తనకు జేతనక
హేతువు లేనిదై, తనకంటె నితరం బైన సర్వంబుక = తనకంటె నన్యముగాఁ దోచెను నకలమును, సాధ
నంబు లేక = హేతువు లేక, తాన వీక్షించు = తానే చూచునో, అనియ = ఆ సర్వగ్రస్తమే, నేను
గావునక = నేను గనుక, స్వప్రకాశ = స్వయంజ్యోతి యైన, పరిపూర్ణ = అఖండ మైన, దృఙ్మయ =
జ్ఞానస్వరూప మైన, బ్రహ్మంబుక = పరమాత్మను, అగుదుక = కౌదున, అని యుపదేశించి = ఇట్లుని
బోధించి, మఱియు నిట్లునియొక = మరల నిటులఁ జెప్పఁబూనెను

తా. పూర్వము చెప్పఁబడిన మనోబుద్ధులు మొదలగు సకలేంద్రియములకు కర్మలింగ మైనట్టి దృగ్గు
ప్తువు నైనవాఁడు చూడఁబడుట యెట్లు లేదనఁగా చెప్పెదను వినుము, దృగ్గు సంవిత్తు జ్ఞప్తి జ్ఞానము
బోధము చైతన్యము అనునివి ఘటము కలశము కుంభ మనెడు శబ్దములవంటి పర్యాయనామములు, ఈ శబ్ద
ములును అట్లు వేఱు లేని అర్థములు కల నగుటచేత సాక్షి నైన నన్ను చూచునది వేలొక్కదృగ్గుని
చెప్పియెడల దీపముచేతఁ బ్రకాశింపఁబడు జగము నైన కుండలు మొదలగునవి గమ్ముఁ బ్రకాశింపఁ
జేయునట్టి దీపమును ప్రకాశింపఁజేయనేరనివిధమున నాచేతఁ బ్రకాశించెను అచేతనము నైన అహంకారము
మనస్సు నేత్రము రూపము మొదలగునవి ప్రకాశించునట్టి నాన్వరూపమును తెలిసికొనఁజాలవు, నేను
యెట్లు ప్రకాశింపఁజేయు చున్నానో అప్రకారము నన్నును ప్రకాశింపఁజేయు దృగ్గు మఱొక్కటి
యున్న దన్నయెడల అప్రకాశముగల దీపము అధికప్రకాశముగల సూర్యుని యెట్లు ప్రకాశింపఁజేయఁ
జాలదో అప్రకారముగానే అధికప్రకాశముగల నాన్వరూపమును నీర మగు దృగంతరము తెలిసికొనఁ

జాలదు నాతో సమానమైన దృక్కు నన్నెట్లు తెలిసింపగూడదన్న భావము లనతో సమాన మైన మతోకర్తృత్వమును ప్రకాశింపజేయుటకు యేప్రకారము సర్వమైది కనుక అంతరము నాతో సమాన మయినది నన్ను ప్రకాశింప జేయగలది గనుక అదియును గక వేదాంతములగు యుపనిషత్తుల యందు వస్తుద్యయము చెప్పబడినదిగా నాతో సమానము మతోకర్తృత్వము గనుక అప్రసిద్ధము. ఆ విషయము చూపింపనిచ్చు నాకంటె ప్రకాశముగలదై నన్ను వీక్షించుచున్నందుల ఆత్మమును నదియును వేతోకర్తృత్వస్తువునతో కనబడుచుది గావలయును అటుల దృశ్య మాయనగి ఆ దృశ్యమును గనుంగొను వేతోకర్తృత్వము కలగఁజూచు ఈలాగుఁ లెక్కవీని ఆ దృశ్యముల ముక్తముపేక్ష కావలసివచ్చును అందువలన అనవస్థానోపమాను సుధవిందును. (అనవస్థ యనుగా నబుగడి లేగిది) ఇట్లు అనవస్థానోపమాను సుధవిందు యేగాక కొన్ని కృత్తృగము లయూహించి యుంటిని నిర్వి యికమిఁగను గొని వీక్షించుచు లేదని చెప్పితిమి అన్నిటికిని ద్రవ్యము లేదని దీనిసంగ్రహము లేక పోవుటెట్లు, కలఁ దని చెప్పి ఆ చెప్పబడిన ద్రవ్యము గివేధము పుట్టును ఇట్లు గప్ప ముగూర్చుకొని స్తువు శ్రేష్ఠ మయిన దంటిమేని యేగృహ్యస్తువు సుఖమును హేతు వయినదనియును శాశ్వత మేక సర్వశ్రేష్ఠ మయిన నేను గనుక నేను సర్వముగా ప్రకాశింపజేసి పరిపూర్ణమగునొక మైన పరిమాణి నాదు నని బోధించి మఱువ గిట్లు చెప్ప ప్రాగంభించెనని తాత్పర్యము

తే తేనై బహు యన్న విశ్వంబు శ కృత్యంబులు
దెలిప నై సర్వమును గాము శ దృక్కు నను
మిగుల నాకంటె నన్యమేరనియును లేగు
సర్వ మిది సర్వవేదాంతసంగ్రహంబు.

౧౧౧

టీక తెలియబడుచున్న = గోచర మగు మన్ని, విశ్వంబు = సకల స్థలము, దృశ్యమందుక = శబ్ద స్పర్శ రూప రస గంధాత్మక మగు గగన వాయు వహ్ని జల భూములనునవి గావ్యాదృశ్య మనియు సంతర్ప గిశ్యము కలన కర్తృత్వాత్మక మగు మనోబుద్ధి చిత్తాహంకారాదు లనునవి అంతరదృశ్య మని యు, తెలివినై = జ్ఞానరూపి నై, నేను = కేకలాత్మ మయిన నేను, సర్వముక = ఆ సకలబాహ్యంతరప్రపంచ మును, కాంచు = చూచెను, దృక్కుక = ద్రవ్యము, మిగుల నాకంటె = నాకంటె శ్రేష్ఠ మయినది, అన్యమేదియును లేగు = దృగంతర మేమియును లేదు, ఇది = ఈ శీదనుడు, సర్వము = సర్వము, సర్వ వేదాంతసంగ్రహంబు = యీ శుద్ధము సకలోపనిషత్సాధనముల యున ముఖ్యాధికారములు

తా కనబడుచున్న సమస్తము దృశ్య మను (ఈ దృశ్యము అంతరదృశ్య మని గావ్యాదృశ్య మని రెండువిధములు, అంతరదృశ్య మనగా సంతర్పనిశ్చయ కలనక కర్తృత్వాత్మక మగు మనోబుద్ధి చిత్తాహంకారము లనునవి, బాహ్యదృశ్య మనగా శబ్ద స్పర్శ రూప రస గంధాత్మక మగు గగన వాయు వహ్ని జల భూములనునవి) జ్ఞానము గలవాడనై నేను (కేకలాత్మ) ఆ సమస్త మయిన బాహ్యంతరప్రపంచ మును చూచుచుండుచును నాకంటె శ్రేష్ఠ మైన గుణ దృక్కు యేమియును లేదు, ఈ గుణ సమస్తము ఈయన్ధము సమస్త మైన యుపనిషత్తులయొక్కసార మని తాత్పర్యము

క. జీవత్రితయతనుత్త్రిత,యావస్థాత్రితంబులకు శ సత్తరస్తుండఁ ద
ద్యావాభావజ్ఞుఁడు నగు, కేవలచిన్తయుడ నేను శ గీతాధీశా.

౧౧౨

టీక కీకాధీశా = వానరేంద్రా, నేను = సర్వజ్ఞానానందస్వరూపి నయిన నేను, జీవత్రితయ = విశ్వత్రైజనప్రాజ్ఞులకును, తతత్రితయ = స్థూలనూత్మకారణదేహములకును, అగస్తాత్రితయములకుఁ = జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్తులకును, అతిరిక్తుండును = వేరైనవాఁడును, తిగ్భవాభావస్థాఁడును-తత్ = ఆ జీవ త్రయ దేహాత్రయావస్థాత్రయములయొక్క, భావ = ఉండటము, అభావ = లేపోవుటను, స్థాఁడును = ఎఱిగినవాఁడును, అగుఁబయ్యెను, కేవల = ముఖ్యమయిన, విష్ణుగూఢిక = జ్ఞానస్వరూపుడను-అనగా పరమాత్ముడనుట

తా వానరేంద్రా ! సర్వజ్ఞానానందస్వరూపియైన నేను విశ్వత్రైజనప్రాజ్ఞులకుఁ గల స్థూలనూత్మకారణదేహములకుంబును జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్తులకుంబును అతిరిక్తుడనైవాఁడను, ఆ జీవత్రితయ దేహాత్రయ అవస్థాత్రయములయొక్కయందటను లేకపోవుటను ఎఱిగినవాఁడనగు ముఖ్యజ్ఞానస్వరూపుడనుచో నని తాత్పర్యము.

క్షు రా క్షు ర వి చా ర మ్ము.

సీ. భూతపంచకమున ర బుద్ధ్యహంకారములు, అవ్యక్తమున బుద్ధిరక్షురములు పడియు నొక్కటి = మునుపఁచకమును జేత నీ, చ్ఛాద్యక్షురములు బుద్ధిరక్షురములు క్షురముజేత్రంబు లేగడునొప్పు నది ముఖరాప్రకృతి = ముఖరాప్రకృతి నొకటి నలకు సీప్రకృతి = రక్షుర గలసి వర్తిండును, చ్ఛాద్యక్షురములు డక్షుర = రక్షుర డనగా జే. బరగుజేత్రజ్ఞుడనబరార్ ప్రకృతినాఁగ, బురుషుడనఁగ సురైశ్వర్యబొందు గలుగ నొకరఁగను, యోనునోబురుషోత్తముడనఁగ, బురుడనఁగ వొలుచును గురబవననయ.

టీక పవనతయ = అంజనేయా, భూతపంచకము = పృథివ్యాదిపంచభూతములును, బుద్ధ్యహంకారములు = బుద్ధియును అభిమానమును, అవ్యక్తమును = మూలప్రకృతియును, పరియుఁ = జ్ఞానేంద్రియకర్మేంద్రియములు పరియును, ఒక్కటి=వీనికి అధిష్ఠానమైన మనస్సును శరీరమగు సుక్కయైన ఇంద్రియములు = వృషీకములు, విషయపంచకములు = శబ్దస్పర్శరూపరసగంధములును, చేతన = మనోవృత్తియు, ఇచ్చ = కోరికయు, గ్వే = అప్రియమును, ముఖములు = భేదముగములును, సంఘ = జేహేంద్రియాది సంఘాతమును, భృతులు = ధైర్యమును, క్షురము = క్షుర పరిమితి, జేత్రం బనఁ = జేత్ర మనియు, కడక = మిక్కిలి, ఒప్పుక = రాజింగును, ఇది = ఈ భూతపంచకము లొనగువాని రూపముగా నుండు గియే, అపరాప్రకృతి యనఁగఁ = అపరాప్రకృతి యనియు ప్రకృతి గునఁగఁ = ప్రకృతి యనియు, అలరుక = ఒప్పును ఈప్రకృతితోక = ఈ మూలప్రకృతితోను, కలసి = చేరి, వర్తించు చిదాభానుడు = మొఁగు చుండెడి జీవుడు, అక్షరుండు = అక్షరుడనఁగాను, అశ్ముడనఁగఁ = ఆత్మ యనఁగాను, జేత్రజ్ఞుడనఁ = జేత్రజ్ఞుడనఁగాను, పరఁగఁ = ఒప్పును ఈరెంటికిక = ఈ ప్రకృతికిని పురుషునకును, పొంగు గలుగఁ = చేరిక గలుగుచుండఁగా, ఒనఁగఁగఁచుగొను నేను = ఒప్పిదముగా వీక్షించు చుండెడు నేను, పురుషోత్తముడనఁ = పురుషోత్తముడనునట్లును, పగుడనఁగఁ = పగుడనునట్లును, చెల్లుచుండుదుక = ప్రకాశించు చుండుదును

తా ఓ అంజనేయా ! పృథివ్యాదిపంచభూతములు బుద్ధియు అభిమానము మూలప్రకృతి కర్మేంద్రియజ్ఞానేంద్రియములు వీనికి అధిష్ఠానమైన మనస్సు ! శబ్దస్పర్శరూపరసగంధములు మనోవృత్తి కోరిక

అప్రియము ముఖదుఃఖములు జేపే ద్రియాదిసహృదము భగవత్సేవ నివి తేత్ర పనియు అతిగ మనియు చెప్పబడును, ఈ భూతిపంచకము మొదలగువానిసహపముగా నుండునది అపరాధ్యుని యనియు ప్రకృతి యనియు చెప్పబడును ఈ మూలప్రకృతితోడ నే బ్రకాశించు మందు శీఘ్రము అరుగు దనియును అత్మ యనియును తేత్రజ్ఞుడనియును చెప్పబడును ఈ ప్రకృతిపురుషు పేరియు ను ముందును నేనే పురుషోత్తముడనునట్లును పరుడనునట్లును ప్రకాశించు మంగు నని తాత్పర్యము

క. నే ననుచు యతుగుండు, జ్ఞానముచే త్తిరియ నతిగురచంగులనున ని

జ్ఞానముచే నెప్పుడము, నే నని వీక్షింతు వేలు ర నిజము, నే నని

౧౦౮

టీక అతుగుండు = కూటస్థుడు, అజ్ఞానముచేత = అవివేకముచేత, తిరియ = గేహమును, నే ననుచు = నేనే యని, ఎరుగుచందంగుల = తెలుసుకొని పురుషున, అజ్ఞానముచేత = అసుధన జ్ఞానముచేత, అప్పుడప్పుడ = ఆ యతురపురుషుని, వేలు = అన్యము, నిజము = సత్యముగా, లేము = లేకపోవుటచేత, నే నని వీక్షింతు = ఆ యతురపురుషుడు నేనే యని కరంగును

తా కూటస్థుడు అజ్ఞానముచేత గేహము తాని తెలుసుకొనువిధమున సుధవజ్ఞానముచేత ఆ యతురపురుషునికంటె గుర్యములేకపోవుటకుల ఆ యతురపురుషుడే నే నని తెలుసుకొందు నని తా

తే పరుడ నగు నాకు నతురరభిరభునకున, భేద మేమియు లేని నైట్టిచూడఁ

గలదె వే క్తిచ్చునని లోకమున నుభ్య, బింబమునకును తత్ప్రతిబింబమునకు.

టీక పరుడ నగునాకు = పరమాత్మ నగునాకును, అతురపురుషునకు = ప్రత్యేకాత్మ నగునా కును, నైట్టిచూడఁ = విజ్ఞానదృష్టిచేత విదానించి చూడఁగా, భేదము = వేరుపాటు, ఏమియులేదు = కొంచె మయినను లేదు, లోకము = జగమునంగు, ముఖ్యబింబమునకు = ప్రధానబింబమునకును, తత్ప్రతిబింబమునకు = ఆ ప్రధానబింబముయొక్క ప్రతిబింబమునకును, వేలు = భేదము, ఇంచుకైన గలదె = కొంచె మైన యున్నగా

తా విజ్ఞానదృష్టిచేత చూడఁగా ఎవమార్పు యగు నాకును ప్రత్యేకాత్మకును భేద మేమియును లేదు, ఇట్లుగా లోకమునంగు ప్రధానబింబమునకును ఆ బింబప్రతిబింబమునకును భేద మున్నగా చూడుదు లేదు గదా అప్రకారముగానే ప్రత్యేకాత్మపరమాత్మల కభేద మని తాత్పర్యము

తే. ఘటము పొలిసిన గద్దులూరకాక మూక, నముం జేదిలకలదె విజ్ఞానదృష్టి

తురము నడఁబాసినిర్మలరక్షితుడనున్న, బొంది క్రమ్మఱబొగయెడూర పూర్వసంజ్ఞ,

టీక ఘటము పొలిసిన = కుండ నవ్వుము కాకగానే, గద్దులూరకాకము = అభిరండుమునందలి గగ నము, అకసమునకు = బృహగ కాశమునకు, నిర్మలకలదె = అన్యమైనట్లు, విజ్ఞానదృష్టి = జ్ఞాన చతుస్సుచేత, తురము = గేహమును, మడఁబాసి = విడిచి, నిర్మలాతుగుడు = శుద్ధుడైన కూట స్థుడు, నన్ను = పురుషోత్తముడైన నన్ను, బొంది = కలసి, క్రమ్మఱ = మరల, పూర్వసంజ్ఞ = తురుడనే సంజ్ఞను, పొరముడు = పొంగుట

తా ఘటము (కుండ) నశింపఁగానే అ ఘటమందలి గూళము మహాకాళమును పొంగిని విధమున శుద్ధుడైన కూటస్థుడు జ్ఞానదృష్టిచేత శరణమును వదిలి పురుషోత్తముడైన నన్ను బొంది మరల తురుడడఁబడు నని తాత్పర్యము

వ ఇట్లు సృష్టి పుష్టేజో వాయ్వా శంఖులును మనోబుద్ధ్యహం గాగములును పీఠిక
 గారణాబై న యశ్యక్తంబును ప్రోతత్వోక్తుర్ది హ్యహుగ్రాణా బాహుశేనాదవాయూ
 పథ్య లనా దశేంద్రియంబులును శబ్దస్పర్శరూపసంగంధిరూప లయ పంచవిషయం
 బులుం గూడి యిరువదినాలుగుతత్త్వంబు లగు గొందఱు నాగాదితత్త్వద్రియ
 పంచకంబును ప్రోత్రాదిజ్ఞానేంద్రియపంచకంబును శ్లోగోవిషయపంచకంబును
 బ్రాణాదివాయుపంచకంబును మోససాద్యంతఃకరణచతుష్టయంబును గూడి యిరు
 వదినాలుగుతత్త్వంబు లని చెప్పును రీచతుర్వింశతీ తత్త్వంబులను శరీరత్రయం
 బనియుఁ బంచకోశంబు లనియుఁ బండితులు గణించు రిది మదీయూపగాకృతి యిది
 తేత్రంబు త్తరంబు బ్రహ్మతీయనాత్మ దృశ్యం బనత్తు జడంబు దూఖాత్మకంబు
 సంసారం బన నొప్పు దిప్తాముఃపిండంబునోఁ గూడి ప్రకాశించు కృశానునిచందం
 బున మిథ్యాతాదాత్మ్యధ్యానంబునోత దీనినో నెనసి ప్రవర్తించు మిథిశ భూతుం
 డైన జీవుండు పంచవింశకుం డితం డన్నదీయూపగాప్ర ప్రశీతేత్త్రకృడతిరుండు పురు
 షుం డాత్ముండు ద్రష్ట సద్రూపకుండు చేతనుం డానందమయుండు సంసారియనం దేజ
 రిల్లుచుండు నది యెట్లనినఁ బూర్వోక్తతత్త్వంబులనో బ్రథానావయవంబు సర్వ
 కార్యకారణాశ్రయంబు సకలవాస గామయం బనాద్యనిర్వచనీ భూజ్ఞానకల్పితంబు
 నైన బుద్ధ్యహంకారాత్మ కాంతఃకరణవృత్తివిశేషంబునంగు జలఘటంబునగ దా
 దిత్వప్రతిబింబంబు దర్పణాబునఁ గు ముఖాభానంబుఁ గోచివవిధంబున నన్న
 చ్ఛాయప్రతిఫలించి దిదృపాధికుం డైన కరణభోగ్యశ్శల ప్రకారాబద్ధవాచ్యం
 బైన స్థూలగోళకో పహితజ్ఞానకల్పేంద్రియప్రాణపంచక సమగ్రతః యనశ్చిత్తాత్మ
 కాంతఃకరణవృత్తివిశేషసాధనంబుచేత గార్యభోగ క్షేమప్రమేణశబ్దవాచ్యంబు
 లైన శబ్దాదివయంబుల ననుభవించుచుఁ గెల్గయు భోక్తయు జ్ఞాతయుఁ
 బ్రమాతయు ప్రోతయు స్పృష్టయు ద్రష్టయు రసయితయు ఘ్రీతయు వక్తయు
 దాతయు గంతయు విసర్జయితయు నానందయితయు గ్రోశీయు మంగళయు దేహీయు
 జీవుండు ననం బ్రసిద్ధుం డైన సమాధిశరీరజాగ్రదవస్థాభిమానియై విశ్వం డన
 సూక్ష్మదేహస్వప్నావస్థాభిమానియై వైజనుం డన గ రణంగి సుషుప్త్యవస్థాభి
 మాని యై ప్రాజ్ఞుం డన విలసిల్లి నిఖిలనాననానమేశుం డై యయస్కంతసాన్ని
 ధ్యంబువలన నయస్సు చలించిడుతేఱంగున సూర్యాగ్రకంబు నాశ్రయించి
 స్వస్వవ్యాపారంబులం బ్రవర్తించి జనంబుభంగి సర్వాధిష్ఠానభూతుండు
 బ్రథానపురుషేశ్వరుండుఁ బురాణపురుషోత్తమాఖ్యుండుఁ దనకు ముఖ్యబింబ
 భూతుండు వడ్డింశకుండుఁ బరుండు బరమాత్ముండు నైన నానన్నిధానంబువలన
 నస్తదీయ తేజంబు సంశ్రయించియు న న్నిలుంగ తన్న నాయరూపాత్మకునింగా

నిలంబి సంస్కృతచక్రంబుల బోధిమండు మండు నిట్లు గన్పించుటలు బ్రు
ర్తించు మండి యెట్లకేలకు న గణనన్బాధి యున్నాము జపరి సాకవి శేషంబువలన
మదనాగ్రహంబువలన బాగుశుద్ధహృదయమున సాధనవత్తువగు పుష్పశిష్యుండ
నై సద్గురుచరణంబు శరణంబు నొంది యెప్పునిసాగల భాత్తాంత్రవివేక్షావసహ
యగ నై యుత్తుగుగా గూర్చుకొనినది యై గతులం బ తయుఁ దాను గా
నని నిరాకరించ గలశరణంబునందును సువసూర్యకంబు పూర్తాంగునిం
డెదిసత్తెనడి పొనుకొనెమోని బులుండ వదనాభాసంబు ప్రధానానంబున
గలిసినరీతి మర ఘట యున్న గునూల స్తంభ పటా ద్భుజలమూర్తద్రవ్యంబుల
వేగ్వేతి విభజించిన న శేషవస్తున మేధా భీభూతంబుల మూర్తలను నగు తదవ
చ్చిన్నాకాశంబు మహాకాశం బై నపగిడి సుత్రమగు యుగంబు నవస్థాత్రయ
సాక్షయం బుచకోశవ్యతిరేకులమై యుగంబుగన్వితయు సచ్చిగానాదస్వరూప
పరిపూర్ణగురబ్రహ్మతత్త్వమాత్రం డగు తుగాక్షాంతి యుగంబుతత్త్వంబు శే
నని చెప్పి మఱియు నిట్లునియె

౧౧౧

టీక ఇట్లు = ఇన్విధిగా, పృథివ్యక్షేపాద్యాకాశంబులును = భూ గలాగ్ని వాయు గాన
ములును, మనోబుద్ధ్యహంకారంబులును = మనస్సు, బుద్ధి = ప్రజ్ఞాగ్రుణును, అహంకారంబు నను =
అభిమానమును, వీరీత = ఈ పృథివ్యాధులకు, కారణం బై = హేతువైన, అన్య క్తంబును = శీపశక్తి
యును, శ్రోత్ర = కర్ణము, త్వి = చక్రము, చక్రం = నేలము, దివ్యా = నాదము, అస్మాణము =
ముక్కు, వాగ్ = నోరు, పాణి = మాస్తము, పాద = పాదము, పాదం = పాదము, గుప్త = గుహ్యము,
అను దిశేంద్రియంబులును = అనెను దిశేంద్రియములును, శబ్ద = విసటు, స్పర్శ = స్పృశుట, రూప =
మామటు, రస = చుడమామటు, గంధంబులు = ముక్కునుట, అను ముఖంబులంబులు గూడి = అనెను
పంచాక్షరముల పేరి, ఇరు దినాలుగుతత్త్వంబు లగుట = సుర్వింశతి తత్త్వము లెను, కొండలు =
కొంతమంది, పాగాదిక గ్మంద్రియపంచకంబును = ముక్కు ముఖంబులకు కర్మంద్రియము లైదును, శ్రోత్రాది
జ్ఞానేంద్రియపంచకంబును = కర్ణము ముదల న గ్మనేంద్రియము లయిదును, శబ్దాదివిషయపంచకంబును =
శబ్ద స్పర్శ రూప రస గంధంబు లనెను పంచవిషయములును, ప్రాణాదివాయుపంచకంబును = ప్రాణ
పాన సమా నోగ న వ్యాధు లనెను పంచప్రాణములును, మానసాగ్నిరంజకరణచక్రవృత్తంబును గూడి =
మనస్సు బుద్ధి చిత్తము అహంకారము లనెను అంబరింద్రియములు నాల్గు పేరి, ఇరు దినాలుగుతత్త్వంబు
లని చెప్పుదురు = సుర్వింశతి తత్త్వము లని పలుకుదురు, ఈ సుర్వింశతి తత్త్వంబులు = ఈ యిరు
దినాలుగుతత్త్వంబులన, శరీరత్రయంబులు = స్థూలసూక్ష్మకారణదేహము లని, పంచకోశంబు
లనియుక = అన్నంబు ప్రాణము మనోమయ బిజ్జావాయు అనంకములు లనెడు పంచకోశము
లని, పండితులు గణించును = బ్రహ్మవత్తలు వచింతును, ఇది = ఇదీ, మనోమయరాకృతి = నా సంబంధి
యై అపగ యని పేర్కొనఁబడిన ప్రకృతి, ఇది = ఈ ప్రకృతి, ప్రకరణము = తేజో మాయయు, తుగం
బును = తుగ వనియు, ప్రకృతి = ప్రకృతి యనియు, సాత్విక = సాత్విక యనియు, గృహ్యంబు = దృశ్య
మనియు, అసత్తు = అసత్తియనియు, జడంబు = జడ మనియు, గుహాత్మకంబు = దుఃఖస్వరూప మైన దనియు,

సంసారంబు = సంసార మనియు, అనక = అనునట్లు, ఒప్పుక = ప్రకాశించును, తస్త్రాయాపిందంబుతోక = ఎఱ్ఱగాఁ గల్పబడిన యనుపగుడుతోడ, కూడి = కలిసి, ప్రకాశించు కృతానునిచందంబునక = ప్రజ్వరిల్లు -గ్నివలె, మిథ్యా = అసత్యసూప మైన ప్రకృతియ, తా గాత్యధ్యాసంబువేతక = నే ననెడు ధ్యానముచేత, దీనితోక = ఈ ప్రకృతితో, ఎగసి = మిల్చి మై, ప్రగర్తించు = సంచరించుచున్న, మత్ = నాయొక్క, అంశ = కళచేత, భూతుండైన = పుట్టిన, గేవులు = చిదాభాసులు, పంచవింశతుండు = ఇది వదియ యిదవవాఁడు, ఇతరుడు = ఈ జీవుఁడు, అస్మదీయపరాప్రకృతి-అస్మదీయ = నాసంబంధ మైన, పరాప్రకృతి = పర యనెడు పేరు గల ప్రకృతి, తేత్రస్థులు = తేత్రస్థుల డనియు, అక్షరుండు = అక్షరుం డనియు, పురుషుండు = పురుషుం డనియు, ఆత్ముండు = ఆత్ముం డనియు, ద్రష్ట = సాక్షియు, సద్రూపకుండు = త్రికాలబాధ్య మైన స్వరూపము గలవాఁడు, పరగుండు = జ్ఞానస్వరూపుఁడు, అనందసుఖుండు = ఆనందస్వరూపుఁడు, సంసారి = గారావుత్థానిసూపసంసారము గలవాఁడు, అనక = అనునటుల, తేజరిల్లు చుండుక = వెలుగుచుండును, అగి యుట్టునిక = ఆ వెలుగుచుండు పెట్టునఁగా, పూర్వోక్తతత్త్వంబులలోక = ముందు జెప్పబడిన యుగువగవల్ల కత్త్వములయందు, ప్రధానాగయవంబును = ముఖ్య మై యిదియు, సర్వ = సగుస్తములైన, కార్య = కర్మాగి కార్యములకును, కారణ = ఇంద్రియములకును, ఆశ్రయంబును = ఆధార మైనదియును, నికలవాసనామ కుండును = కలిస శుద్ధమిశ్రరూపసంస్పృతిస్వరూపమును, అనాది = మొదలులేని, అనిర్వచనీయ = పలుక నర్హు గాని, అజ్ఞాన = ప్రకృతిచేత, కల్పితంబులైన = నిర్మింపబడినట్టి, బుద్ధినిశ్చయూత్కృత మైన బుద్ధియు, అహంకార = అహంకారమును, ఆత్మిక = స్వరూపము గాఁగల, అంతఃకరణ = అంతరహృదయ మయొక్క, వృత్తివిశేషంబునందుక = నిర్మలవృత్తియందు, జలఘటంబునందుక = నీళ్ళకడఁగా, ఆగత్యప్రతిబింబంబును = నూర్య ప్రతిబింబమును, దర్పణంబునందుక = ఆద్దమందు, ముఖాభాసంబును = ముఖప్రతిబింబమును, తోచిన విధంబునక = కనబడినట్లు, అస్మచ్ఛాను ప్రతిఫలించిన = నానడతోచిన, తగుసాధికుండై = ఆయంతఃకరణవృత్తిరూపాపాధి గలవాడై, కరణ = వ్యాపారసత్కరణంబులకు చక్షురాదులనెను, భోజ్య = అనుభవకార్యములకు పదార్థములనెను, జ్ఞాన = పదార్థవిచయములకు జ్ఞానమునెను, ప్రమాణ = ప్రశ్నాదిరూపప్రమాణములనెను, శబ్ద = శబ్దములచేత, వాచ్యులైన = పలుకఁగగిన, గూల = శరీర సంబంధములైన, గోళక = అవకాశస్థానములయందు, ఉపహిత = కూడిన, జ్ఞానకర్మేంద్రియ = జ్ఞానేంద్రియ కర్మేంద్రియములతో, ప్రాణపంచక = పంచప్రాణములతో, సపన్విత = గుళిన మైన, మనః = సంశయరూప మగు మనస్సుయొక్క, చిత్త = చందలాత్మక మైన చిత్తముయొక్క, ఆత్మిక = స్వరూప మైన, అంతఃకరణవృత్తి = అంతరింద్రియవ్యాపార మనెను, విశేషసాధనంబుచేతక = గొప్పసాధనము చేత, కార్య = చక్షురాదికరణజనిత కార్యములనెను, భోగ = భోజ్యప్రాప్తమైన భోగములనెను, జ్ఞేయ = జ్ఞానముచేత నెఱుఁగఁదగినది యనెను, ప్రమేయ = ప్రమాణసూపకరణకార్యములకు ప్రమేయములనెను, శబ్దవాచ్యంబులైన = ఈ శబ్దములచేత జిప్పఁదగిన వైన, శబ్దాగవింకుంబులక = శబ్ద స్పృశ రూప రస గంధములనెను పంచవిచయములను, అనుభవించుచుక = భోగించుచు, కర్మముక = చేయువాఁడను, భోక్తయుక = భుజించువాఁడును, జ్ఞాతీయుక = తెలుసుకొనువాఁడును, ప్రమాతీయుక = ప్రమాణముచేత ప్రమేయములను విచారించువాఁడును, శ్రోతీయుక = శ్రవణేంద్రియముచేత శబ్దములను నువాఁడును, స్పృష్టయుక = త్వగింద్రియముచేత స్పృశము గొనువాఁడును, ద్రష్టయుక = నేత్రేంద్రియముచేత జూచువాఁడును, రసయితయుక = నిష్పేంద్రియముచేత రస నెఱుఁగువాఁడును, స్మృతీయుక = స్మృత్యేంద్రియముచే మూర్కనువాఁడును, వక్తయుక = వాగింద్రియముచేత నది

యించువాడును, దాతయుక్త = హస్తేంద్రియముచేత నిచ్చువాడును, గంతయుక్త = పాడేంద్రియము చేత నడుచువాడును, విస్మయితయుక్త = పావ్యేంద్రియముచేత చలము విడుచువాడును, అనంద యితయుక్త = గుప్తేంద్రియముచేత సంతోషించువాడును, ప్రాణీయుక్త = పంచప్రాణములతోఁ గూడినవాడును, మంతయుక్త = మనము చేయువాడును, దేశీయుక్త = దేశము గలవాడును, జీవుండును = చిదాభానుండును, అ క్త = అని పూర్వము, ప్రసిద్ధుండై = వెలసినవాడై, సమధికశరీర = మూలశరీరమునకు, జాగ్రదవస్థ = జాగ్రదావస్థకు, అభిమానియై = కర్తయై, నిష్కృడవక్త = నిష్కృడవక్త నామముచేతను, నూత్ముడేను = తిలగశరీరమునకు, స్వస్థావస్థ = స్వస్థావస్థకు, అభిమానియై = కర్తయై, లైలమృడవక్త = లైలమృడను నామముచేతను, కారణాంగ = కారణశరీరమునకు, నుమస్త్యవస్థ = నిద్రావస్థకు, అభిమానియై = అధికారియై, ప్రాజ్ఞాదేవక్త = ప్రాజ్ఞుడను పేరుచేతను, విలసిల్లి = ప్రసిద్ధి శక్తి, నిఖిలవాసనాసమేతుండై = నుమస్తాభిలాషతోఁ గూడినవాడై, అనుస్కాంతస్వాధ్యాయ వలనక్త = నూదంటురాతిచేరికవలన, అనున్న చలింబోహలెఱంగునక్త = ఇరుము కడలేకులాగున, మూర్ఖలోకంబు సాశ్రయించి = మూర్ఖగర్భము ననుసరించి, స్వస్వచ్ఛాగారంబునక్త = తమపనుల యంగు, ప్రవర్తించుజనంబుభంగిక్త = నటించెడు జనమువలెను, సర్వాధిష్టానభూతుండును = సర్వప్రపంచ మున కాశ్రయ మైనవాడును, ప్రధానపురుషేశ్వరుండుక్త = ప్రధానప్రధానస్మృతికిని, పురుష = జీవుల కును, ఈశ్వరుండును = ప్రభు వైనవాడును, పురాణపురుష = ప్రాచీనులైన బ్రహ్మ విష్ణు రుద్రాదుల కంటె, ఉత్తమాగ్నియందును = శ్రేష్ఠుడైనవాడును, భగవత్ = పరబ్రహ్మ మైనతనకు, ముఖ్యబింబభూతుండును = ప్రతిబింబమున కధిష్ఠాన మైనవాడును, మర్త్యేశ్వరుండును = ఇరువదియూటవవాడును - అనగా జ్ఞాత యనుట, పరుండును = ప్రకృతికి పర మైనవాడును, పరమాత్ముఁడు నైన నా సన్నిధానంబువలనక్త = సచ్చిదానందస్వరూపము నైన నా సాన్నిధ్యమువలన, అస్మదీయతేజంబునక్త = నా దివ్యతేజస్సునూ, స శ్రయించియుక్త = పొందియు, నన్నెఱుంగక = పరబ్రహ్మను నైన నన్నెఱుంగఁజాలక, తన్నుక్త = తానైన జీవుని, నామరూపాత్మకునింగాక్త = నామరూపములు కలవానిగా, తలంచి = ఎంచి, సంస్మృతిచక్రం బునక్త = సంసారచక్రమందు, పరిభ్రమించుచుండుండుక్త = తిరుగుచుండును, ఇట్లనాద్యనంత కాలంబు ప్రవర్తించుచుండి = ఇవ్విధముగా బహుకాలము గుంరించుచుండి, ఎట్టిశేలకుక్త = నిత్యకాలమునకు, అశేష జన్మ = వెక్కువజన్మములయందు, ఆర్జిత = సంపాదించబడిన, పుణ్యపుంస = ముక్తిరాశియొక్క, ఎరిపాక = పరిపక్వమయొక్క, విశేషంబువలనక్త = సమృద్ధివలనను, చుదనుగ్రహంబువలనక్త = నా కృప వలనను, పరిశుద్ధహృదయంగుండును = స్వచ్ఛ మైన మనస్సు గలవాడును, సాధనగురువులు = నిత్యగోష్ఠి వస్తువివేకము యిహముత్రార్థఫలభోగవిరాగము శమాగమట్కుసంపత్తి మోక్షము నాలుగు ముపకరణముల యొక్క, సంపత్ = సమృద్ధితోడ, విశిష్టంగునై = కూడివాడై, స్వధుగుచరణంబు - స్వధు = విహిత గురువుయొక్క, చరణంబు = పాదమును, శరణంబునొంది = ఆశ్రయించినవాడై, తత్ = ఆ గురుని యొక్క, ప్రసాద = అనుగ్రహముచేత, లబ్ధ = పొందబడి, ఆత్మ = ఇది పరబ్రహ్మ యని, ఆసాత్మ = ఇది ప్రకృతి యని, వివేక = నిత్యానిత్యవస్తువుల నెఱుంగఁ దగిన, జ్ఞాన = అపరోక్షజ్ఞానముతోడ, సహితుండై = కూడినవాడై, అక్షుగుండు = జీవుఁడు, కాయాద్యహంకృత్యంతం బైన = మూలదేహము మొదలహంకార మువఱకుఁ గల, తురం బంతియుక్త = ఆసాత్మ యంతయు, తాను గానని = నేను గానని, నిరాకరించి = వదలి, కలశజలనాశానంతరంబునక్త = కడవలోని నీ రింకినపిమ్మట, ఉపసాగ్యకంబు = నూత్రప్రతిబింబము, మార్తాండునిం బెందినకైవడిక్త = మూర్ఖునియం దైక్య మైనట్లు, మురురవియోగం బగుచుండక్త = అద్దము విడువఁబడు చుండగా, వదనాభాసంబు = ముఖప్రతిబింబము, ప్రధానానంబునక్త = ముఖ్య మైన ముఖ

మందు, కలిసిసరీరిక = ఐక్య మైనట్లు, మర = ఇట్లు, సుఖ = కుండ, కుడ్య = గోడ, కుమూల = గాడి,
 స్తంభ = కంబము, పట = వస్త్రము, అది = మొదలగు, అగ్ర = సకల స్థాన, మూర్త = రూపము
 గల, ద్రవ్యంబుక = వస్తువులను, వేర్వేరు విభజించినక = ప్రత్యేకముగా విభజింపగా, అశేష
 వస్తు = సకల వస్తువులయొక్క, నిషేధ = విడచుటకు, అనధీభూయంతిక = అంత మైనదియు,
 అవసార్తబు నగు = రూపము లేనిదిగా నయి, అవశ్యిగాను నగు = అవసరమువలనగు
 చేత కప్పబడిన యాకాశము, మహా శంభు యోగినిక = మహానాథాశంకులైన, అగ్రములకును
 దును = స్థూల సూక్ష్మకారణదేహములకు వ్యతిరేకమున వాడగును, అగ్రములకును = బాగ్
 త్వస్వప్న సుషుప్తలకు ద్రవ్య యోగమును, పంచకోశవ్యతిరేకమున = అగ్రమును ప్రాణమును మనో
 మయా విజ్ఞానమును అనందమును కోశములకు వేర్వేరువాడగునె, అఖండ = విభజింపరాదని, అద్వై
 తీయ = ఒక్కడై, సచ్చిదానందస్వరూప = సద్రూప నిగ్రూపమునగునని, అఖండ =
 అంతట నిండియున్న, పర = సర్వోర్కృష్టమున, ప్రవాహిత్వమునగునని = ప్రవాహిత్వరూప
 మాత్రుండును, అట్టిపరబ్రహ్మరూప మొట్టిది = సకలకోశములకును మించి అగ్రము = బ్రహ్మ
 కంటె, ఆతీరి = వేరైన, పురుషోత్తమ తత్త్వము = అగ్రస్వరూపము నుండినది నని పలికి,
 మఱియు నిట్లనియెక = మఱి నిట్లు పలికెను

తా ఈ ప్రకారము పృథివ్యపేతోవాయాకాశములగు పంచభూతములను మున్ను ద్రవ్యమును
 సహంకారములను యాపృథివ్యాగులకు హేతు వగు అగ్రస్వరూపము (నిత్యతత్త్వము) న్నానగ్రహణమున ర్థం
 ద్రియములగు విచుట సోమట చుట చూచుట వాసనములగునని యిది యిది మునుజేరి
 ఇరువది నాలుగుతత్త్వము లాయెన, కొందఱు వాక్కు మొదలగు కర్మగ్రహణములను శ్రోత్రము
 మొదలుగాఁగల జ్ఞానేంద్రియములకు శబ్ద స్పర్శ రూప రస గంధము లనెను మఱియు నీయిది ప్రాణా
 నాన సమానోదాగవాన్యములనెను పంచప్రాణములను మనము మొగలు, ఇది ప్రాణానాన సమానములను
 మన జేరి ఇరువది నాలుగుతత్త్వము లని చెప్పెను, ఈ యిరువది నాలుగుతత్త్వములను స్థూల సూక్ష్మ
 కారణదేహములనియును అగ్రమును ప్రాణమును మనోయ విజ్ఞానమును అగ్రమును అనియును పంచ
 కోశములనియును బ్రహ్మవేత్తల చెప్పెను, ఇదియే నానగ్రహణము గల యిది మన జేర్చెను ప్రకృతి
 ఈ ప్రకృతియే తేత్రమునని, ఈ తేత్రమును ప్రకృతి యనియును అగ్రమును మనము దృశ్యమని
 యను అసత్తనియును ఒడ మనియును దుఃఖస్వరూపమనియును సకలముననియును జేర్చెనును,
 ఎట్టిగా కాల్పబడి యిన పగుండుతోడ జేరి ప్రకాశింపు యిగ్గివలె అసత్తనమును ప్రకృతియే నీ
 ననెడు భావముతోడ ప్రకృతితోడ జేరి సుచరియ చెన్న నయియును నీవేక గాఁది సప్రళు ఇరు
 వదియైవవవాడు నాసంబంధ మయిన ఎర యనెను పేట గల ప్రకృతియే యానీవును నీవి తేత్రము
 డనియును అక్షరు డనియును పురుషు డనియును ఆత్మ డనియును కాత్రము
 చేత బాధింపఁగని స్వరూపము గలవాడనియును జ్ఞానస్వరూపము గలవాడు అందస్వరూపుడని
 యును దారాపుత్రాది సంసారము గలవాడనియును చెప్పెను, నీవు నీవేళ్లపై నున్న ప్రకాశించు
 చున్నాడనఁగా ముంగుడెప్పబడి యిరువది నాలుగుతత్త్వములగు ముఖాన్నినదియును సమస్త
 శబ్దాదికార్యములను యింద్రియములకును అధోమైగదియును వల్లిశుద్ధవిశ్రరూప సంస్పృశ్యరూప
 ముగాఁగలదియును అది లేట్టిదియును పఱు సలవి కాట్టిదియును నీవు నీ జ్ఞానముచేత నిర్మలపబడినట్టి
 నిశ్చయాత్మక మగు బుద్ధియు కర్తవ్యాత్మక మగు యహంకారమును స్వరూపముగాఁగలదియును నగు

అంతరహృదయముయొక్క నిర్మలవృత్తియందు నీర్లక్ష్యవలన నూర్యబింబమును అద్దమందు ముఖప్రతిబింబమును కనబడినట్లు నానీడ కనబడి అయంతఃకరణవృత్తిరూపోపాధి గలవాడై వ్యాపారము గల కారణము నగు చక్షురాదు లనునట్టిదియును అనుభవించుటకు యోగ్య మగు పదార్థము లనునట్టిదియును ఆ పదార్థవిషయకజ్ఞాన మను నట్టిదియును నగు ప్రత్యక్షాద్విప్రమాణము లనెడు శబ్దబాలముచేత పలుకఁ దగిన స్థూలశరీరసంగంధము లయిన ఆవకాశస్థానములగుందు చేరిన కర్మేంద్రియ జ్ఞానేంద్రియములతోను ప్రాణపంచకముతోను గూడిన సంశయరూప మగు మనస్సుయొక్కయు పంచలాత్మిక మగు చిత్రము యొక్కస్వరూప మయిన అంతరింద్రియవ్యాపార మనెడు గొప్పసాధనముచేరి చక్షురాదికరణములచేతఁ బుట్టిన కార్యము లనునట్టియు ప్రాప్త మైన భోగము లనునట్టియు జ్ఞానముచేత నెఱుంగఁదగిన దనునట్టియు ప్రమాణము లయిన కాగణములచేఁ గనించిన ప్రమేయములను శబ్దములచేఁ జెప్పఁదగిన శబ్ద స్వరూప రస గంధము లనెడు పంచవిషయముల ననుభవించుచు చేయువాఁడును, సుషిండువాఁడును, తెలుసుకొను వాఁడును, ప్రమాణములచేత ప్రమేయములను నిచారింపఁవా ఁడును, శ్రేయోంద్రియములచేత శబ్దములను విను వాఁడును, త్వగింద్రియముచేత తాఁచువాఁడును, సత్త్వేంద్రియములచేత జ్ఞానమువాఁడును, జీహ్వేంద్రియము చేత రుచినెఱుంగువాఁడును, ఘ్రాణేంద్రియముచేత వాసన చూచువాఁడును, వాగింద్రియముచేత పలుకు వాఁడును, హస్తేంద్రియముచేత నిచ్చువాఁడును, పాదేంద్రియముచేత నడుచువాఁడును, సాయ్వింద్రియము చేత మలమువిడుచువాఁడును, గుహ్యేంద్రియముచేత సంతోషించువాఁడును, పంచప్రాణములతోఁ గూడినవాఁడును, మననము చేయువాఁడును, జేహము గలవాఁడును, జీవుఁడును అనునట్లు గూర్చి పేర్లచే ప్రకాశించుచు స్థూలశరీరమునకును జాగ్రదావస్థకును కర్తవ్యమై విత్తుఁ డనెడు పేరుచేతను, లింగశరీరము నకును స్వప్నావస్థకును కర్తవ్యమై తైజసుఁ డను పేరుచేతను, కారణశరీరమునకును సుషుప్తావస్థకును అధికారియై ప్రాణుఁడను పేరుచేతను ప్రసిద్ధిని జెంది పనుస్తాభిలాషలతోఁ గూడినవాడై గూడంటురాతి చేరికవలెను నూర్యదర్శనము ననుసరించి తమతమపనులయందు ప్రవర్తించు జనమువలెను ప్రపంచమునకు ఆశ్రయమయినవాఁడును, ప్రకృతికిని జీవునకు ప్రభు వైనవాఁడును, ప్రాచీను లయిన బ్రహ్మ విష్ణు రుద్రాదులకంటె శ్రేష్ఠుఁ డయినవాఁడును, పరబ్రహ్మ మైన తనకు ముఖ్యబింబ మగువాఁడును, ఇరువదియాఱవ వాఁడును (గౌత) ప్రకృతికి పర మైనవాఁడును, మగమాతృయును నైన నా సొన్ని భ్యమువలన నాదివ్యతేజస్సును పొందియు పరబ్రహ్మ మైన నన్నెఱుంగ లేక తా నగు జీవుని నామరూపములు గలవానినిఁగా తలంచుచు సంసారచక్రమగురు తిరుగు చుండును, ఈలాగు బహుకాలము సంచరించి కొంత కాలమునకు అనేకజన్మములయందు అర్జింపఁబడిన ముక్తతపశుంజములయొక్క పరిపక్వమువలనను నా యనుగ్రహము వలనను స్వచ్ఛ మయిన మనస్సు గలవాఁడును, నిత్యానిత్యవస్తువివేకము ఇహముత్రఫలభోగవిరాగము శమాదివట్కుసంపత్తి మోక్ష మను నాలుగు ముఖ్యగణములయొక్క సుపత్తితోఁ గూడినవాఁడును, సద్గురుపాదముల నాశ్రయించినవాఁడును ఆ సద్గురునివలన ఇది పరబ్రహ్మము ఇది ప్రకృతి యని నిత్యానిత్య వస్తువుల నెఱుంగఁదగిన అపరోక్షజ్ఞానముతోడఁ గూడినవాఁడును నైన జీవుఁడు స్థూలగేహము మొదలు అహంకారమువఱకుఁ గల ఆత్మ కానిది యంతయు నేను గానని నిరాకరించి కడవలొని యుదకము పోయిన పిమ్మట నూర్యప్రతిబింబము నూర్యనియం దైక్యము జెందునట్లును, అద్దము విడిఁగిన అద్దము నందలి ముఖప్రతిబింబము ముఖమునందఁ జేరునట్లును, ఇల్లు కుండ గోడ గాదె స్తంభము వస్త్రము మొదలగు సమస్తవస్తువులను ప్రత్యేకముగ విభాగింపఁగా సమస్తవస్తువులను విడుచుటకు అంత మైనదియును రూపము లేనిదియును నైన యాఘటపటాదులతోఁ గూడిన యాకాశము మహాకాశ మైనట్లును, స్థూల సూక్ష్మకారణదేహములకంటె వేఱైనవాఁడును, జాగ్రత్స్వప్న సుషుప్తులను చూచువాఁడును, పంచకోశ

ములకంటె భిన్నుడును (అనగా అన్నమయ ప్రాణమయ మనోమయ నిజానమయ ఆనందమయములను నని పంచకోశములను బడును) నై భాగింపఁగూడనట్టియు ఒక్కఁడైనట్టియు సద్రూప చిద్రూప ఆనందస్వరూప మైనట్టియు అంతట నిండియున్నట్టియు బ్రహ్మస్వరూపమే యగును, అట్టి పరబ్రహ్మ స్వరూపమే పంచకోశాత్మక మగు శరీరముకంటెను జీవునికంటెను వేరైన యాత్మస్వరూపము, ఆ యాత్మస్వరూపమే నే నని చెప్పి మరల చెప్పుచున్నాఁడని తాత్పర్యము

సా క్షీ త్వ మ స న మః.

ఆ. పంచవిషయములను శ బంచేంద్రియములచేఁ, గాంచు తెలివి నేను శ కపివరేణ్య పంచకోశములను శ బంచభూతంబుల, నెంచి చూచునట్టి శ ఎఱుక నేను. ౧౧౨

టీక కపివరేణ్య = వానరేంద్రుఁడా, పంచవిషయములకు = శబ్ద స్పర్శ రూప రస గంధములను, పంచేంద్రియములచేత = శ్రోత్రత్వక్చక్షుర్భిహ్వస్రాణములచేత, గాంచు తెలివి = కనుఁగొనెడి యెఱుక, నేను = నేనే, పంచకోశములకు = అన్నమయాది పంచకోశములను, పంచభూతంబులకు = భూజలఘ్ని వాయు గగనములను, ఎంచి = విభజించి, చూచునట్టి = కాంచునట్టి, ఎఱుక = జ్ఞానము, నేను = నేనే

తా ఓ వానరశ్రేష్ఠా! శబ్ద స్పర్శ రూప రస గంధములను శ్రోత్రత్వక్చక్షుర్భిహ్వస్రాణముల చేత (శ్రోత్రము = చెవి, త్వక్ = చర్మము, చక్షుః = నేత్రము, భిహ్వ = శాఙ్గము, ఆస్రాణము = ముక్కు) తెలిసికొను తెలివియును, అన్నమయాది పంచకోశములను పంచభూతములను విభజించి తెలిసికొను తెలివియును నే నని తాత్పర్యము.

లయవిభాతి. తెలిసె నిది నాకిపుడు శ తెలియ దది లెస్సగను

దెలియ వివరింపుదును శ దెలిసెద నటంచు

బలికితిని బలుక నికక శ బలికెద నటంచు మది

దలఁపను దలంచితిని శ దలఁచెద నటంచు

వెలుకలను లోపలను శ దెలియఁబడు వృత్తులను

దెలియుచు వెలుంగులను శ వెలుగు లగు దుండ

గలయ వెలిగించు తొలి వెలుగునును నేను నను

దెలియును వివేకదశ శ గల మనముచేతనె.

౧౧౩

టీక తెలిసె నిది నాకిపుడు = నాకిప్పు డిది తెలియవచ్చెను, అని = ఆ విషయము, లెస్సగకు = చక్కఁగా, తెలియదు = తెలియరాదు, తెలియకు = ఈవిషయము నీకు విశగమగునట్లు, వివరింపుదుకు = జెప్పుదును, తెలిసెదనటంచుకు = ఆవిషయమును చక్కఁగా నెఱిగెద నని, బలికితికు = వచించితిని, ఇకకు = పిమ్మట, పలుకకు = వచింపను, బలికెదనటంచుకు = వచియిం చెద ననియును, మదిదలఁపకు = మనస్సునందు తలంచను, తలంచితికు = ఎంచితిని, తలఁచెదకు = స్మరించెదను, అటంచుకు = అని, వెలుకలకు = బాహ్యమందు, లోపలకు = అంతరమందు, తెలియఁబడు వృత్తులకు = గోచరము లగు చున్న యింద్రియ వ్యాపారములను, దెలియుచుకు = ఎఱుఁగుచు, వెలుగులకు = సూర్యచంద్రాగ్ను లను, వెలుగు లగుచుండకు! = ప్రకాశించునట్లు, కలయకు = అంతట, వెలిగించు తొలి వెలుగు =

ప్రకాశింపజేయు సనాతనప్రకాశము, సనునుమీ = సేనేనుమా, ననుకొ = సనాతనప్రకాశము గల నన్ను, వివేకదళ గల మనముచేతకొ = విజ్ఞానసంపత్తి గల మనముచేత, తెలియుము = ఎఱుఁగుము

తా. నా కిప్పుడు దెలిసినది, ఆవిషయము చక్కగా తెలియలేదు, ఈవిషయము నీకు చక్కగా తెలియునట్లు చెప్పుదును, ఆవిషయమును చక్కగా నెఱిగెద నని పలికితిని, ఇంకను బలుకను, చెప్పెద ననియును మనస్సునందు యెంచను, యెంచితిని, తలఁచితిని, తలఁచెద నటంచు లోపలను వెలుపలను గోచరము లగు చున్న యింద్రియవ్యాపారములను తెలిసికొనుచు సూర్యసంద్రాగ్నులను ప్రకాశించునట్లు ప్రకాశింపజేయు సనాతనప్రకాశము సేనునుమా, అట్టి సనాతనప్రకాశ మగు నన్ను విజ్ఞానసంపత్తి గల మనస్సుచే నెఱుఁగు నని తాత్పర్యము

లయవిభాతిలక్షణము॥ న స న న సగంబులును న స న న సగంబులును బొసఁగఁ గృతిపాదముల రసి కముగఁ జెప్పకొ. గునుమశరవల్సద్భవ పేస లయవిభాతి యని రసము నుకవీంద్రు లిల రసికు లలి మెచ్చకొ. తా॥ న స న న స న న న స స స గ గణములును, పదియక్షరములకుఁగూడ ప్రాసయతులలో నేది యైనఁ గలుగఁజెప్పిన లయవిభాతి యనుట

మ. నతదేవా వెలిలోఁ బదార్థముల నారనానిద్రభాండోదర
స్థితదీపం బెఱిగించుచందమున హృద్ధిప్రాణసర్వేంద్రియా
న్వితదేహస్థుండ నై న నే ననిశముకొ శ నిర్జేతుకాజ్ఞానక
ల్పితబాహ్యంతరనామరూపతతులకొ శ లీల న్వలింగింపుమన. ౧౧౮

టీక. నతదేవా = దేవతలచేత నమస్కరింపఁబడు చున్న ఓయాంజనేయా, నానా = అనేకము లైన, నిద్ర = రంధ్రములు గల, భాండ = కుండయొక్క, ఉదర = లోపల, స్థిత = ఉన్న, దీపంబు = దీవియ, వెలిలోఁబదార్థములకొ = వెలుపలి లోపలి వస్తువులను, ఎఱిగించుచందమునకొ = తెలియఁబఱచు చున్నట్లు, హృత్ = మనస్సుతోడ, ధీ = బుద్ధితోడ, ప్రాణ = దళవిధప్రాణములతోడ, సర్వేంద్రియా = జ్ఞానకర్మేంద్రియములతోడ, అన్విత = కూడిన, దేహస్థుండకొ = శరీరమం దుండెడువాఁడును, ఐన నేను = అగునట్టి నేను, అనిశముకొ = ఎల్లప్పుడు, నిర్జేతుక = కారణము లేని, అజ్ఞాన = అవివేకముచేత, కల్పిత = ఆరోపింపఁబడిన, బాహ్యంతర = వెలుపల లోపల నుండెడు, రూపతతులకొ = నామరూపసమూహములను, లీలకొ = విలాసమాత్రముగా, న్వలింగింపుమనకొ = ప్రకాశింపజేయుమను

తా. దేవతలచే నమస్కరింపఁబడు యాయాంజనేయా! అనేకరంధ్రములు గల కుండలో నున్న దీపము వెలుపలి లోపలి వస్తువులను తెలియజేయునట్లు మనస్సుతోడను బుద్ధితోడను దళవిధప్రాణ ములతోడను జ్ఞానేంద్రియ కర్మేంద్రియములతోడను కూడి శరీరమం దుండు నేను ఎల్లప్పుడు కారణము లేని అవివేకముచేత ఆరోపింపఁబడిన వెలుపల లోపల నుండెడు నామరూపములయొక్క సమూహములను విలాసార్థము ప్రకాశింపజేయుమను నని తాత్పర్యము

ఉ. తన్ను నెఱుంగ లేవు విహితమ్ముగ దేహము ప్రాణపంక్తిచి
త్తమ్ము దశేంద్రియమ్ము లుచితమ్ముగ నన్యము గాన లేమి స
త్యమ్ముగు నోకపీఠ సతీతమ్మును వానిఁ దదీయకార్యజా
తమ్మును నేను గాంతు నన్యతమ్ముగ నన్ను యుతమ్ముగాఁ దగన్. ౧౧౯

టీక. ఓకపేంద్ర = ఓ యాంజనేయా, దేహము = కశేబగము, ప్రాణమంత్ర = ప్రాణముల గుంపు, చిత్తము = మనస్సు, దశేంద్రియములు = జ్ఞానక ర్మేంద్రియములు, విశేషముగక = ఉన్నది వున్నట్లుగా, తమ్ముక = తమ్మును, ఎఱుంగ లేవు = తెలుసుకొనఁజాలవు, అగ్రయే (మఱుఁగనప్పుడు) ఉచితముగక = తగునట్లు, అన్యముక = ఇతరమును, కానలేమి = ఎఱుఁగక గోవుట, సత్యము = యధార్థము, అగుక = అవును, సతతముక = ఎల్లప్పుడును, వానిక = ఆ గే హేంద్రియాగులను, తదీయ కార్యజాతమును = ఆ దేహేంద్రియాగుల వ్యాపారములను, నేను = సర్వసాక్షి నైన నేను, అన్యతముగక = అసత్యముగాను, తగక = ఒప్పునటుల, నన్ను = పరబ్రహ్మ మైన నన్నును, ఋత మ్ముగక = సత్యముగాను, కాంతుక = కనుగొందును

తా. ఓయాంజనేయా! దేహమును ప్రాణములను జ్ఞానేంద్రియక ర్మేంద్రియములను యధార్థ ముగ తమ్మును తాము తెలుసుకొనఁజాలవు, తమ్మును తాము ఎఱుసుకొనఁజాలనని యితరమును యట్లు తెలుసుకొనును, అవి యితరమును తెలిసికొన ననుట యధార్థము, సర్వసాక్షి నేనై నే నెప్పుడును ఆ దేహేంద్రియాగులను ఆ దేహేంద్రియములముక్త వ్యాపారములను అసత్యముగాను పరబ్రహ్మ మైన నన్ను సత్యముగాను జాతు నని తాత్పర్యము.

శా.ధీచేతోవిషయాత్మకంబు లగు జ్ఞాతృజ్ఞానవిచ్ఛేదముల

సూచించుం దగఁ దల్ల యోదయములక ను ప్తిప్రబోధంబులే

నాచిత్రంబుల వాని జేయు నిజమార్యక సాక్షిచూచుచుక

రోచిష్టుత్వముచే వసెంతు సదనరద్రాపాతిరిక్తంబుగాన్.

౧౧౬

టీక. జ్ఞాతృ = తెలిసికొనువాఁడును, జ్ఞాన = తెలివియును, విచ్ఛేదములు = విడిచిపెడగినవిషయ ములును, ధీ = ప్రజ్ఞయొక్కయు, చేతః = మనస్సుయొక్కయు, విషయ = నిశ్చయసంకల్పవృత్తులే, ఆత్మకంబులు = స్వరూపములుగా గలవి, అగుక = అవును, తగక = నాగుగా, తల్ల గూర్చుములక = తత్ = ఆ జ్ఞాతృజ్ఞానవిచ్ఛేదములయొక్క, లయ = నాశమును, అగఁతములక = ఉన్నట్టిని, నుషుప్తి ప్రబోధంబులు = నుషుప్తిజాగ్రదవస్థలు, సూచించుక = అగపఱచుచుండును, వీను = ఆ త్రిపుటికి నతీ తుఁడ నైన నేను, ఆ చిత్రంబులక = ఆ మాశ్చర్యములను, వానిక = ఆ జాగ్రశుప్తిమృత్తిలను, జేయు = కలిగించెడు, నిజ = స్వకీయ మైన, మాయక = ప్రకృతిని, సాక్షిచే = కూటస్థబ్రహ్మమునై, చూచు చుక = వీక్షించుచు, రోచిష్టుత్వముచేక = ప్రకాశత్వముచేత, సదసగ్రూపాతిరిక్తంబుగాక = సత్ = భావమైన, అసత్ = అభావ మైన, రూప = ఆకృతులు గల వస్తువులను, అతిరిక్తంబుగాక = విలక్షణముగా, వసెంతుక = ఉండును

తా తెలిసికొనువాఁడు తెలివి జ్ఞానము అనునవి మనస్సుయొక్కయు ప్రజ్ఞయొక్కయు సంకల్ప వృత్తులే స్వరూపముగాఁ గలవి, అట్టి జ్ఞాతృజ్ఞానములయొక్క నాశమును యుత్పత్తిని నుషుప్తి జాగ్ర దవస్థలు అగపఱచు చుండును, నేను కూటస్థబ్రహ్మము నై ఆయాశ్చర్యములను ఆ నుషుప్తివస్థలను కలిగించెడు స్వకీయ మైన ప్రకృతిని చూచుచు ప్రకాశమాచేత యున్నట్టిదియైన తేనెట్టిగయు నగు వస్తు వులకంటె విలక్షణుఁడ నై యుండు నని తాత్పర్యము

క. మత్సాన్నిధ్యమువలన న,చిత్తాహంకారవనరచిత్రేంద్రియములే

నత్సా చలియించు సురంగత్పదయస్కాంతసూచికలచందమునన్.

౧౧౭

టీక. వత్స = బాలకుడా, మత్సన్నిధ్యమువలన - మత్ = సాముక్క, సాన్నిధ్యము వలన - సన్నిధానబలమువలన, అచిత్ = అవ్యక్తమును, సాహంకార = ఆ యవ్యక్తిజన్య మగు సహంకారముతోఁ గూడిన, పవన = ప్రాణాదివాయువులు, చిత్త = మనస్సు, ఇంద్రియములు = సేత్రశ్రోత్రాది దశేంద్రియములు, సుగంధి = మిగులఁ బ్రకాశించు చున్న, సత్ = శ్రేష్ఠమైన, అయస్కాంత = నూదంటుతొతిసమీపమందు, నూచికలచందమునక = నూచులవలెనే, చలియించుక = చేప్పించు మందును

తా. బాలకుడా! నూగంటుతొతిసమీపమునందు నూచులు చలించువిధమున అవ్యక్తము, అవ్యక్తమువలనఁ బుట్టిన సహంకారముతోఁ గూడిన ప్రాణాదివాయువులును, మనస్సును, జ్ఞానేంద్రియ కర్మేంద్రియములును యచేతనము లైనంగున తాము స్వయముగాఁ బ్రకాశింప లేక సాసమీపమునందుఁ బ్రకాశించు నని తాత్పర్యము (నూదంటుతొతి నీడ సోఁకినమాత్రముచేతనే నూచులు కదలఁబాటిన రీతిని జేహేంద్రియాదు లచేతనము లైనందున సాక్షేజన్మచేత సంచరించును గాని తమంతట దిగుగ నేర వని భావము)

ర. తప్తాయఃపిండంత, ర్వాప్తానలమగడలంబునవడవున మాయా

గుప్తబ్రహ్మాండసముద్భిప్తచిదాత్మకుడ నేను శ్రీధీరవరేణ్య.

౧౧౦

టీక ధీర = బ్రహ్మజేతలలో, వరేణ్య = ఉత్తముడా, తప్త = కాంచఁగడిన, అయఃపిండ = ఇనుపముద్దయొక్క, అంతః = లోపల వెలుపల, వ్యాప్త = వ్యాపించిన, అనలనుండలంబువడువునక = అగ్నినుండలమువలెనే, నేను = ఏను, మానూ = అవిద్యచేత, గుప్త = అవరింపఁబడిన, బ్రహ్మాండ = ప్రపంచమున, సముద్భిప్త = లెస్సగా వెలిగించు చున్న, చిదాత్మకుడక = జ్ఞానస్వరూపుడను

తా బ్రహ్మజేతలలోను త్తముడ గను నేను యాజనేయా! కాంచఁబడిన యినుపముద్దయొక్క లోపలను వెలుపలను వ్యాపించి యుండు అగ్నినుండలమువలె నేను అవిద్యచేత యావరింపఁబడిన ప్రపంచమును లెస్సగా వెలిగించు చున్న జ్ఞానస్వరూపుడని తాత్పర్యము

సీ. ధరణీజలానలశమగుదంబరాంతరా, విష్టాఖిలాధారద్రష్ట నేను

ఆదిత్యచంద్రగ్రహార్క తారాతటి, త్సంవ్యాప్తదివ్య తేజంబు నేను

అమరమానవతిర్యగ్గాదిచేతనధీప్ర, కాశిమానజ్ఞానశఘనుడ నేను

బ్రహ్మాదిదేవతాప్రార్థనియానంత, శిల్యాణగుణకవిగ్రహుడ నేను

తే. కార్యరూపంబు లైన జగంబులకును, స్ఫురదుపాదానకారణంబును నిమిత్త

కారణము నైన నిర్మలాశకారసత్త్వ, పరమమాయాసమన్వితేశ్వరుడ నేను.

టీక నేను = ఏను, ధరణి = భూమి, జల = ఉదకము, అనల = అగ్ని, మరుత్ = గాలి, అంబర = మిన్ను, (వీనియొక్క) అంతర = లోపల, అవిష్ట = వ్యాపించియున్న, అఖిలాధారద్రష్ట = సకలమున కాధారభూతి మైన సాక్షిని, నేను = నేనే, ఆదిత్యచంద్ర = సూర్యచంద్రులయందు, గ్రహ = అంగారకాదిగ్రహములయందు, ఋతు = సత్త్రములయందు, తారా = అశ్వినాదితారలయందు, తటిత్ = మెలుపులయందు, సంవ్యాప్త = అవరించియున్న, దివ్య = అప్రాకృత మైన, తేజంబుక = ప్రకాశమును, నేను = నేనే, అమర = వేల్పులు, మానవ = నరులు, తిర్యగ్ = పశు పక్షి మృగములు, ఆది = సుందలయిన, చేతన = ప్రాణులయొక్క, ధీ = బుద్ధిని, ప్రకాశమాన = వికసింపఁజేసెడు,

జ్ఞానఘనుడ౯ = మహాజ్ఞానసంపన్నుడను, నేను = నేనే, బ్రహ్మాది = నలున మొదలగు, దేవతా = వేల్పులచేత, ప్రార్థనీయ = వేడుకొనఁదగిన, అనంత = అనేకము లైన, కల్యాణగుణక = శాంతశమద మాద్యనంతసమృణములతోఁ గూడిన, విగ్రహుడ౯ = శరీరము గలవాడను, నేను = నేనే, కార్య రూపము లైన = దృశ్యము లైన, జగంబులకు౯ = చతుర్దశభువనములకు, స్ఫురత్ = శోభిల్లు చున్న, ఉపాదానకారణమును = ఘటశరావాదులకు మృత్తికవలె సమవాయకాగణమును, నిమిత్తకారణ మును = కులాలుఁడును తద్వ్యాపారసాధనభూతము లగు చక్రదండాగులవలె నిమిత్తకారణమును, విన = వినట్టి, నిర్మలాకారసత్త్వ = శుద్ధసత్త్వస్వరూప మైన, పరమ = నిరతిశయ మైన, మాయాసమ నిత్యత = కారణోపాధి యైన మాయతోఁ గూడిన, ఈశ్వరుడ౯ = పరమాత్మను

తా నేను భూమి ఉదకము అగ్ని గాలి ఆకాశము వీనియొక్క గోపల వ్యాపిం ది యున్న సమస్తమున కాధారభూత మైన సాక్షిని, నేను సూర్యచంద్రులయంగును అంగారకాదిగ్రహ ములయందును నక్షత్రములయందును అశ్వినీ మొదలగు తారలయంగును మేఘపులయంగును వ్యాపిం ది యున్న అప్రాకృత మయిన ప్రకాశము, నేను గేవతలు మానవులు పక్షులు మృగములు మొద లయిన జేతనములయొక్క బుద్ధిని వికసింపఁజేసెడు మహాజ్ఞానసంపన్నుడను, నేను బ్రహ్మ మొదలగు దేవతలచేత స్తోత్రము చేయఁబడు శాంతశమదమాద్యనంతకల్యాణగుణములతోఁ గూడుకొన్న శరీరము గలవాడను, మఱియు నేను కార్యరూపము లగు పదునాఱుగులోకములకు శోభిల్లు చున్న కుండ మూఁకుడు మొదలగువానికి మన్నువలె సమవాయకారణమును కులాఁడు (కుచ్చురవాఁడు) చక్రము దండము మొదలగువానివలె నిమిత్తకారణమును నగు కారణోపాధి యైన మాయతోఁ గూడిన పరమాత్మ నని తాత్పర్యము

తే. వేదశాస్త్రాగమములచే శ్రీ వేదితవ్య, మైనవస్తువు నేను మహాత్మకులకు

జపతపోదానయజ్ఞసంశ్చయముచేత, వరసమారాధనీయదైవంబు నేను ౧౨౦

టీక వేద = ఋగ్యజుస్సామాధర్వణము లనెడు చతుర్వేదములచేత, శాస్త్ర = శిక్షాదిమట్టా శ్రుతులచేత, ఆగమములచేత = కామికాదివాతూలాంతా ద్యస్తావింశన్మతాగాగమములచేత, వేది తవ్య మైన = ఎఱుఁగఁదగినవస్తువు, నేను = బ్రహ్మస్వరూపమును నేనే, మహాత్మకులకు౯ = సర్వజ్ఞు లైన మహానీయులకు, జప = అజపాగాయత్ర్యాదిజపములయొక్క, తపః = కృచ్ఛ్రచాంద్రాయణనిత్య నైమిత్తికశమదమాదితపస్సులయొక్క, దాన = గోదానాదిదానములయొక్క, యజ్ఞ = పాకపావి రాదియజ్ఞములయొక్క, సంశ్చయముచేత౯ = సంఘముచేత, వర = లస్సగా, సమారాధనీయ = ఆరాధింపఁదగిన, దైవంబు౯ = దేవతను, నేను = నేనే.

తా నేన ఋగ్యజుస్సామాధర్వణము లనెడు నాఱుగు వేదములచేతను, శిక్షావ్యాకరణము మొదలుగాఁ గల యాఱుశాస్త్రములచేతను, కామిక మొదలుకొని వాతూలమువఱకు నుండు ఇరువదియేని మిది మహాదాగమములచేతను తెలియఁదగిన పరబ్రహ్మముగాను, సమస్తముఁ దెలిసిన మహానీయుల గాయ త్ర్యాదిజపములయొక్కయు కృచ్ఛ్రచాంద్రాయణ నిత్యనైమిత్తిక శమదమాది తపస్సులయొక్కయు గోదానము మొదలుగాఁగల దానములయొక్కయు పాకపావిరాది యజ్ఞములయొక్కయు సమూహముల చేత చక్కగా పూజింపఁదగిన దైవముగాను యున్నా నని తాత్పర్యము.

తే. అనఘ సాకారుడను గాను శ్రీ విను సమష్టి

ఘనతనుద్వయతాదాత్మ్యమునకుఁ జూరఁ

పరి నిరాకారుడను గాను శ సాక్షి నగుచుఁ
గారణశరీర మే నను శ కలఁక లేమి.

౧౨౦

టీక. అనఘ = రాగాదిమాలిన్యకూన్యఁడ వైన యాంజనేయా, వినుము = ఆకర్ణింపుము, సాక్షి నగుచుఁ = సర్వద్రష్టానై, సమప్తి = ఈశ్వరునియొక్క, ఘనతనుద్వయ = స్థూలనూత్మశరీరముల యొక్క, తాదాత్మ్యమునకుఁ = మేళమునకు, చొరమిఁక = ప్రవేశింపనందున, సాకారుడనుగాను = సప్రకారజ్ఞానము గలవాడను గాను, పరి = స్థూలనూత్మశరీరములకు సమతాపస్థయైన, కారణశరీరము = సమప్తికారణజ్ఞానము, ఏ నను కలఁకలేమిఁక = నే ననెడు భ్రమ లేనందున, నిరాకారుడను గాను = నిష్ప్రకారజ్ఞానము గలవాడను గాను

తా. మాలిన్యకూన్యఁడ వైన యో యాంజనేయా! వినుము సమస్తమునకు సాక్షి నై యీశ్వరుని స్థూలనూత్మశరీరములయొక్క చేరికయంగు ప్రవేశింపనంగున సప్రకారజ్ఞానము గలవాడను గాను, స్థూల నూత్మశరీరములకు సమాన మగు కారణశరీరము నే ననెడు భ్రమ లేనందున నిష్ప్రకారజ్ఞానము గల వాడను గా నని తాత్పర్యము

తే. అఖిలభూతములందు నే శ నఖిలభూత

ములును నాయందుఁ గలుగఁగ శ బొరయ నెందు

వాని నవియు న న్నంటవు శ వానరేంద్ర

సమత నొప్పారు గగనంబుఁచందమునను.

౧౨౧

టీక. వానరేంద్ర = కపిపుంగవా, సమతఁక = సమత్వముచేత, ఒప్పారు = ప్రకాశించుచున్న, గగనంబుచందమునక = ఆకాశమువలె, అఖిలభూతములందుక = సమస్తప్రాణులయందు, ఏను = నేనును, అఖిలభూతములును = సకలజీవులును, నాయందుక = నాలొపల, కలుగఁగక = ఉండఁగా, ఎందుక = ఎచ్చటను, వానిక = ఆ సకలభూతములను, పొరయక = అంతటను, అవియుక = ఆ ప్రాణులును, నన్నంటవు = నన్ను స్పృశింపవు - అనఁగా గగనము సకలమందును సకలము గగనమందును వసించినను, సకలవస్తువులను గగనమును గగనము సకలవస్తువులను స్పృశింపనటుల సకలభూతములయందు నేనును సకలభూతములు నాయందును వసించినను ఆ సకలభూతములును వానివికారములును న న్నంట వనుట.

తా. ఓ వానరశ్రేష్ఠా! ప్రకాశించు చున్న యాకాశమునంగు సమస్తవస్తువులును సమస్తవస్తువుల యం దాకాశమును వసించినను సకలవస్తువులను గగనమును గగనము సమస్తవస్తువులను అంటునియట్లు సకల భూతములయంగు నేనును నాయందు సకలభూతములును వసించినను ఆ సకలభూతములును వానివికార ములును న న్నంట వని తాత్పర్యము.

క. మృగతృష్ణికల నెఱింగినఁ, దగ జలము లభౌవ మగు విధమునఁ దెలివించే

నగుణుడగు నన్ను దెలిసిన, జగములు నాయందు లేవు శ నత్యం బనఘా ౧౨౨

టీక. అనఘ = పాపరహిత, తగక = లెస్సగా, మృగతృష్ణికలక = ఎండమావులను, ఎఱింగినక = తెలుసుకొనెనేని, జలములు = నీళ్లు, అభౌవ మగువిధమునక = శూన్య మైనటుల, తెలివించేక = వివేకముచేత, అగుణుడగు నన్నుక = త్రిగుణాతీతుడ వైన నన్నును, తెలిసినక = ఎఱుఁగఁగానే, జగములు = చతుర్దశభువనములు, నాయందుక = నాలొపల, లేవు = ఉండవు, నత్యంబు = నిక్కము.

తా. పాపరహితుడవగు యోయాంజనేయా! తొలుత యెండమావులను గాంచి జలము లని భ్రమసి వెనుక యెండమావు లని యెఱిగినవానికి జలము లగపడనటుల నన్నెఱిగినవానిని గగము లగపడక నేనే గనబడుదు నని తాత్పర్యము

చ. అన్యత మచేతనం బనుఖ ర మైనజగంబు ఋతంబుఁ చేతనం

బును నుఖమై విమూఢులకు ర భోగముగాఁ గనుపట్లు టుల్ల న

న్నెనయుటచేతఁ జు మ్మిది కరపీండ్రఘృతాన్వితమృదూరముల్

ఘనమధురంబు లై వెలయుకై వడి భక్తజనానురంజనా

౧౨౪

టీక భక్తజనానురంజనా - భక్తజన = శేవకజనులను, అనురంజనా = సంతోషింపజేసెడు, కపీంద్ర = వానరశ్రేష్ఠుడవైన ఆంజనేయా, ఘృత = శేతితోడ, అన్విత = గూడి, మృదూరములు = పాలసమాహము, ఘనమధురంబులై = మిగులతీగునై, వెలయుకై వడి = విప్పిట్లు, టుల్ల = ఈ కనబడుచున్న, అన్యతము = అసత్యమును, అచేతనంబు = బడయును, అనుఖము = గుఱుగొప్పమును, వినజగంబు = వినప్రపంచము-అనగా అన్యతబడదుఃఖాత్మక మైన శరీరసంస్థ గల జగత్తు, విమూఢులకు = అజ్ఞానులకు, ఋతంబును = సత్యముగా, చేతనంబును = చైతన్యముగా, నుఖమై = ఆనందస్వరూపముగా, భోగముగా = అనుభవయోగ్యముగా, కనుపట్లు టుల్ల = కనబడుచుండుటయు - అనగా సత్యజ్ఞానానందస్వరూపముగాఁ గనబడుట, నన్ను = సత్యజ్ఞానానందస్వరూపుడగు నన్ను, ఎనయుటచేతంబు = పొందియుండుటచేత నుమా

తా భక్తులను సంతోషింపజేసెడు వానరశ్రేష్ఠుడవైన యోయాంజనేయా! శేతితోగూడిన పాలు మధుర మైనట్లు యీ కనబడుచున్న అసత్యచేతనదుఃఖాత్మక మగు శరీరసంస్థ గల జగత్తు అజ్ఞానులకు సత్యముగాను చైతన్యముగాను ఆనందస్వరూపముగాను అనుభవయోగ్యముగాను కనబడుట యంతయు సత్యజ్ఞానానందస్వరూపుడగు నన్ను పొందియుండుటచేత నే యని తాత్పర్యము

క. జ్ఞానుల కఖండసత్యజ్ఞానానందస్వరూపరసాక్షి నగుచు వి

జ్ఞానముచేఁ దెలియంబడి, నేనై సాక్షాత్కరింతు ర నిక్కం బనఘా.

౧౨౫

టీక. ఓ అనఘా = ఓదురితదూర, జ్ఞానులకు = బ్రహ్మజ్ఞానులకు, అఖండ = అంతట నిండియున్న, సత్య = సద్రూప మైన, జ్ఞాన = చిద్రూప మైన, ఆనందస్వరూప = ముఖస్వరూప మైన, సాక్షి నగుచు = ద్రవ్యమై, విజ్ఞానముచేత = పరోక్షరహితజ్ఞానముచేత, తెలియంబడి = ఎఱుంగబడి, నేనై సాక్షాత్కరింతు = చూచువాడను నేనై యావిగ్భవించును, నిక్కంబు = సత్యము (ద్రవ్యము నేనే యగుదు ననుట)

తా ఓ పాపరహితుడా! బ్రహ్మజ్ఞానులకు అంతట నిండియున్న సద్రూపమును చిద్రూపమును ఆనందస్వరూపమును నైన సాక్షి నగుచు పరోక్షరహితజ్ఞానముచేత తెలియఁగలుగును, ఇట్లు చూచువాడనై యావిగ్భవించుట సత్య మని తాత్పర్యము.

తే. అట్లు గావున ననఘ మరహత్తు లెల్ల

సచ్చిదానందమయునిగా ర నిర్వోర్తు

కరణకార్యములకు సాక్షి ర గాఁగ నన్ను

జ్ఞుడెలిసి యనవరతంబు చింతింపవలయు.

౧౨౬

టీక. అనఘ = ఓ అఘవిశాళనా, అట్లుగావునక = శేనైన సాక్షాత్కరించుటవలన, మహాత్ము
లెల్లక = బ్రహ్మజ్ఞాను లందఱు, నన్నక = కేవలాత్మ నైన నన్ను, సద్విదానందమయనిగాక = సత్య
జ్ఞానానందస్వరూపునిగాను, సర్వకర్తృకరణకార్యములకుక = సర్వ = సమస్తము లైన, కర్తృ = అనాం
కర్త భోక్త యను కర్తృత్వములకు, కరణ = చతుర్దశేంద్రియములకు, కార్యములకుక = ఆ యింద్రియ
వ్యాపారములకు, సాక్షిగాక = అధిష్ఠాతగా, తెలిసి = ఎఱిగి, అనవరతంబు = ఎల్లప్పుడు, చింతింప
వలయుక = స్మరణ చేయవలెను.

తా ఓయి పాపరహితా! శేనై సాక్షాత్కరించుటవలన బ్రహ్మజ్ఞాను లందఱు నన్ను సత్యజ్ఞానా
నందస్వరూపునిగాను సమస్తము లైన కర్తృత్వములకును (నేను చేయువాడను, నేను సుజించు
వాడను అను కర్తృత్వములు) కరణము లగు చతుర్దశేంద్రియములకును ఆ యింద్రియవ్యాపారముల
కును అధిష్ఠాతనుగా నెఱిగి యెల్లప్పుడు స్మరణ చేయవలయు నని తాత్పర్యము

క. అన విని హనుమంతుఁడు రా,మునిదివ్యపదారవిందశ్రములకు స్థనవం

దన మాచరించి పలికెన్, వినయము భక్తియుచు గృహి వేకము మెఱయన్.

టీక అన విని = ఇట్లు చెప్పఁగా విని, హనుమంతుఁడు = ఆంజనేయుఁడు, రాముని = శ్రీరామ
చంద్రునియొక్క, దివ్య = అప్రాకృతము లైన, పదారవిందములకుక = పాదపద్మములకు, మనవందన
మాచరించి = సాష్టాంగప్రణామము గావించి, వినయముక = అడఁకువయు, భక్తియుక = ప్రీతియు,
దృఢవివేకముక = నిశ్చయజ్ఞానమును, మెఱయక = ప్రకాశింపఁగా, పలికెన్ = వచియించెను

తా. ఇట్లు చెప్పఁగా విని యాంజనేయుఁడు శ్రీరామచంద్రునియొక్క అప్రాకృతపాదారవింద
ములకు సాష్టాంగప్రణామం బాచరించి అడఁకువయును ప్రీతియును నిశ్చయజ్ఞానమును ప్రకాశింపఁగా
పలికె నని తాత్పర్యము.

ఉ. ఏనియమంబులుం గలిగి శ యేనమయంబున నెవ్విధంబునక

మౌనము పూనియో యదియు శ మానియొ మంత్రము తంత్ర మెద్దియో

నీనయరూప మారయఁగ శ నిర్గుణమో సగుణంబో నెమ్మదిక

ధ్యానము సేయఁగా వలయు శ నన్నియుఁ బ్రేమ ఎఱుంగఁ జెప్పవే. ౧౨౮

టీక ఏనియమంబులుం గలిగి = ఏ యాచారములు గలిగి, ఏ సమయంబునక = ఏ కాలముంగు,
ఎవ్విధంబునక మౌనముపూనియో = ఏలాటి యుత్తమ మైన తూష్టింభావము గలిగి యుండియో-అనఁగా

త్రి వి ధ మౌ న వి వే చ న ము.

శాశ్మౌనము, అశ్మౌనము, కాష్ఠమౌన మని మౌనము త్రివిధము, అందు మాటలాడక యుండుట శాశ్మౌ
నము, ఇంద్రియములఁ గుదియించిపట్టుట అశ్మౌనము, చేస్తారహితుడై యుండుట కాష్ఠమౌనము,
అదియు మానియొ = ఆ మౌనము విడిచియో, మంత్రము = రహస్యమును, తంత్రము = క్రియయు,
ఎద్దియో = ఏదో, నీనయరూప మారయఁగక = సౌలభ్యసహిత మైన నీరూపము విచారింపఁగా, నిర్గు
ణమో=త్రిగుణములు లేనిదో, సగుణంబో = త్రిగుణములు గలదో, నెమ్మదిక = స్థిరబుద్ధితో, ధ్యానము
సేయఁగావలయుక = నుననము చేయవలెను, అన్నియుక = ఇపుడు నే నడిగినవన్నియు, ప్రేమతోక =
ప్రీతితో, ఎఱుంగఁజెప్పవే = తెలియఁజెప్పవయ్యా

తా. ఓ మహానుభావా! రామమూర్తి! నీ రూపమును ధ్యానము చేయవలయును గనుక నీ రూప మెట్టిదో (అనగా త్రిగుణములతోఁ గూడినదియో, లేక త్రిగుణాతీత మైనదియో) దానిని యట్లు ధ్యానము చేయవలయునో (అనగా యేకాలమందు యేయాచారములను గలిగియో - వాక్మోన అక్షుహాన కాష్ట మానము లనెడు మానత్రయమును గలిగియో) దానిని సాకుఁ బ్రీతితో తెలియఁజెప్పవే యని రామ మూర్తిని యాంజనేయుఁ డడిగ నని తాత్పర్యము

క. అనిసఁ జిలువవ్వు నవ్వుచు, మనమున దేహాత్మబుద్ధి శ మల్లడిగొన ని

ట్లనియెడు నాహనుమంతునిఁ, గనుఁగొని రాముండు పలికె శ గాతుక మలరన్.

టీక అనిసఁ = అని పలుకఁగా, చిలువవ్వునవ్వుచుకొ = మంగహాసము చేయుచు, మనమునకొ = అంతరంగమందు, దేహాత్మబుద్ధి = శరీరమే బ్రహ్మమనెను తలంపు, శ మల్లడిగొనకొ = వెనఁగొనఁగా, ఇ ట్లనియెడు నా హనుమంతునికొ = వైనఁ జెప్పినతీరునఁ బలికెడి యాంజనేయుని, కనుఁగొని = చూచి, రాముండు = శ్రీరామమూర్తి, కాతుక మలరకొ = ఆనంద ముహూర్తఁగా, పలికెకొ = పలియించెను.

తా. ఆంజనేయుఁ డిట్లడుగఁగా రామమూర్తి చిరునవ్వు నగ్ని మనస్సునగు శరీరమే బ్రహ్మ మనెడు తలంపు వెనఁగొనఁగా వైనఁ జెప్పినవిధమున బలికెడు యాంజనేయుని కనుఁగొని శ్రీరామమూర్తి ఆనందముతోఁ బలికె నని తాత్పర్యము.

ఉ వానరనాథ దేహమును శ వాయువు లింగ్రియపంక్తి చిత్తము

మానసబుద్ధు లే ననుచు శ మానము పూనిన మానవాళిక

మానము దేశకాలనియమంబులు మంత్రము తంత్రము ల్విధుల్

వానిని జూచు సాక్షి ననునవానికిఁ గల్గునె తద్వికారముల్ .

౧౩౦

టీక వానరనాథ = ఓ మర్కటేంద్రా, దేహమును = శరీరమును, వాయువులు = ప్రాణాది దశ వాయువులును, ఇంద్రియపంక్తి = శ్రోత్రాదింద్రియసమూహమును, చిత్తముకొ = చేతస్సును, మానస బుద్ధులు = మనస్సును బుద్ధియును, ఏ ననుచుకొ = నే నని, మానము = అభిమానము, పూనినమానవాళికొ = పూనిన = బంధిన, మానవాళికొ = జనసంఘమునకు, మానము = వైనఁ జెప్పిన త్రివిధమానములును, దేశకాలనియమంబులు = దేశసమయాచారములును, మంత్రము = రహస్యమును, తంత్రములు = కర్మము లును, విధులు = ప్రమాణములును, వానికొ = ఆ శరీరేంద్రియాదులను, చూచుసాక్షి ననువానికొ = కనుఁ గొను ద్రష్ట నే ననెడు పురుషునకు, తద్వికారములు = ఆ దేహేంద్రియాగులవిక్రయలు, కల్గునే = సంభ వించునా

తా వానరులలో శ్రేష్ఠుఁడవగు యో యాంజనేయా! శరీరమును ప్రాణవాయువు మొదలగు దశవాయువులును శ్రోత్రము మొదలుగాఁ గల యింద్రియములును మనస్సును బుద్ధియును నే నని యభి మానమును బొందిన మనుష్యసమూహమునకు వైనఁ జెప్పిన త్రివిధమానములును దేశకాలనియమములును మంత్రతంత్రములును (మంత్రము = రహస్యము, తంత్రము = కర్మ) ప్రమాణములును ఆ శరీరేంద్రియాదుల యొక్కవికారములును లేవని తాత్పర్యము.

ఆ రూ ధు ని ల క్ష ణ ము.

శా. ఆత్మనాత్మలు రెండువస్తువులు లక్ష్యంబు ల్గదా యం దనా

త్మాత్మభ్రాంతి యనాదినుండి సహజం శ బై యుండఁగా నిప్పు డీ

వాత్సర్యప్రతిపాదనము వలన చైతన్యము తీరక నశనము చేయునట్లు నేడు శు
ద్ధాత్మప్రత్యక్షభిన్నపూర్ణపరిమాణాత్మరామునిం దక్కఁగన్.

౧౩౧

టీక. ఆత్మానాత్మలు-ఆత్మ = పంచలక్షణములతో మైన పరబ్రహ్మ మనెడు, ఆనాత్మలు =
నామరూపాత్మిక మైన ప్రకృతి యనెడు, రెండువస్తువులు = ఈ వస్తుద్వయము, లక్ష్యంబులదా = భావా
భావము లని నీకుఁ దెలియఁబడినవే గదా, అందుక = ఆ వస్తుద్వయమందు, ఆనాత్మాత్మభ్రాంతి-
ఆనాత్మా = జేహేంద్రియాదులే, ఆత్మ = నే ననెడు, భ్రాంతి = భ్రమ, అనాదినండి = సృష్ట్యాది
నుండి, సహజంబైయుండఁగాక = స్వభావమైయుండఁగా, ఇప్పుడు = ఏతత్కాలమందు, ఈవు = నీవు,
ఆత్మజ్ఞప్తి = జ్ఞప్తికళామాత్ర మైన అక్షరస్వరూపుండవు, అటంచుక = అని, చెప్పితిక = వచించి
తిని, ఇంకక = ఇంకమీఁద, శుద్ధ = నిర్మల మైన, ఆత్మ = పరబ్రహ్మమునకు, ప్రత్యక్ష = కూటస్థచైతన్య
మునకును, అభిన్న = వేరుగాని, పూర్ణ = అఖండ మైన, పరమ = నిరతిశయ మైన, ఆత్మారామునిక =
అంతరాత్ముని, తక్కఁగక = వినఁగా, అన్యంబు = వేరైనది, ఏమియును లేదు = ఏమాత్రము గలదు

తా. పంచలక్షణములతోఁ గూడిన పరబ్రహ్మ మనునట్టియు నామరూపములు గల ప్రకృతి యను
నట్టియు రెండువస్తువులలో మొదటిది యగు పరబ్రహ్మము భావరూప మనియు, రెండవదియగు ప్రకృతి
అభావరూపమనియు నీకుఁ దెలియఁబడినదే గదా ఆ రెండువస్తువులయందు జేహేంద్రియాదులే నే ననెడు
భ్రమ సృష్టియొక్క-ఆదినండి స్వభావమై యుండఁగా నిప్పుడు జ్ఞప్తికళామాత్ర మైన అక్షరస్వరూపుండ
వని చెప్పితిని, ఇంకమీఁద జెప్పున జేమనిన, నిర్మల మగు పరబ్రహ్మముకంటెను కూటస్థచైతన్యముకంటెను
వేరుగాని నిరతిశయ మైన అంతరాత్మునివి నా యన్యమేదియు లే దనునదే యని తాత్పర్యము.

క. అసమానసమగ్రతురీ, యసమాధినిఁ బొందు మింద్రియమనోబుద్ధి

శ్వసనగ్రసనాభ్యసన, వ్యసనము, పెన నుడిగి సమరసాత్ముడ వగుచున్. ౧౩౨

టీక. ఇంద్రియ = జ్ఞానకర్మేంద్రియములను, మనః = మనస్సును, బుద్ధి = ప్రజ్ఞను, శ్వసన =
పంచప్రాణములను, గ్రసన = లయింపఁజేయవలయు ననెడి, అభ్యసన = అభ్యాసమందలి, వ్యసనము =
వ్యాకులమును, పెనక = శీఘ్రముగా, ఉడిగి = వదలి, సమరసాత్ముడ వగుచుక-సమరస = ఏకీ
భావము గల, అత్ముడ వగుచుక = బుద్ధి గలవాడవై, అసమాన = సమానము గాని, సమగ్ర = సంపూ
ర్ణమై, తురీయసమాధిక = నిర్వికల్పసమాధిని, పొంగుము = చెందుము

తా. జ్ఞానేంద్రియకర్మేంద్రియములను మనస్సును ప్రజ్ఞను పంచప్రాణములను లయింపఁజేయ
వలయు ననెడు యభ్యాసమందలి వ్యాకులమును వదలి యేకీభావము గల బుద్ధి గలవాడవై సమానము
గానట్టిదియును సంపూర్ణ మైనదియును నగు నిర్వికల్పసమాధిం జెందు మని తాత్పర్యము.

క. మాయామయజాయాసుత, కాయేంద్రియమానసాదిరీక పరిత్యాగో

పాయజ్ఞేయామేయ, భ్యేయాత్ముడ వీవు గురువీధేయాత్మవరా. ౧౩౩

౧౩౩

టీక. గురు = ఉపదేష్టలకు, విధేయ = నమ్ర మైన, ఆత్మ = బుద్ధి గలవ రిగా, వరా = శ్రేష్ఠుఁడా,
ఈవు = నీవు, మాయామయ = మయావికారము లైన, జాయా = భార్య, సుత = పుత్రుఁడు, కాయ =
శరీరము, ఇంద్రియ = జ్ఞానేంద్రియకర్మేంద్రియములు, మానసాదిరీక = మనోబుద్ధిచిత్తాహంకారాదులు
(వీనియొక్క) పరిత్యాగోపాయ = విడువఁదగిన యుక్తిని, జ్ఞేయ = ఎఱిగిన, అమేయ = ప్రమాణాతీత
మైన, భ్యేయాత్ముడవు = జ్ఞేయస్వరూపుండవు.

తా. గురువిధేయుడ వగు యోయాంజనేయా! నీవు మాముక్కనికొరము లగు భార్యాపుత్రులను, శరీరేంద్రియములను, మనోబుద్ధిచిత్తాహంకారాదులను వీనిని వదలటకుఁ దగిన యుక్తిని దలిపిన ప్రమాణాతీత మైన జ్ఞేయస్వరూపుడ వని తాత్పర్యము

సీ. ఏదేశమున నైన నేకాలమున నైన, నేమి నేయుచు నైన నీ నట్లు లైన
సఖలవికారంబు నీ లావిద్యకంబులు, నేనవికాకుండ నీ నిష్ప్రపంచ
నిర్వికల్పాఖండసత్త్వనిర్మలా, వ్యయసచ్చిదానందసమయనిరీహ
పరిపూర్ణనిర్గుణప్రత్యగాత్మాభిన్న, పరమాత్ముడ నటంచుఁ నీ బరమనిష్ఠ

తే. సంతతంబును దనుఁ నీ గాంచు సజ్జనునకు, మంత్రతంత్రంబు లేల కర్మంబు లేల
జపతపోవ్రతదానయోజ్ఞంబు లేల, నామవర్ణాశ్రమాభిమానంబు లేల. ౧౩౪

టీ. ఏదేశముననైనన్ = ఏస్థలమం దైనను, ఏకాలముననైనన్ = ఏసమయమం దైనను, ఏమి నేయుచునైనన్ = ఏపనిచేయుచునైనను, ఎట్లులైనన్ = మఱి యేవిధముగ నైనను, అఖిలవికారంబులు = సమస్తవికారములు, అవిద్యకంబులు = అజ్ఞానకల్పితములు, నేను = ఏను, అనికాకుండన్ = అజ్ఞాన వికారములు లేనివాఁడును, నిష్ప్రపంచ = ప్రపంచసూన్య మైన, నిర్వికల్ప = కల్పసారహిత మైన, అఖండ = సంపూర్ణ మైన, నిశ్చల = కదలికలేని, నిర్మల = పరిశుద్ధ మైన, అవ్యయ = నాశము లేని, సత్ = సత్యస్వరూప మైన, చిత్ = జ్ఞానస్వరూప మైన, ఆనందమయ = సంసారదుఃఖనివృత్తిపూర్వక ముఖ స్వరూప మైన, నిరీహ = ఆకారహిత మైన, పరిపూర్ణ = అంతట నిండియున్న, నిర్గుణ = త్రిగుణాతీత మైన, ప్రత్యగాత్మ = కూటస్థునికంటె, అభిన్న = వేఱుగాని, పరమాత్ముడన్ = పరబ్రహ్మమును, అటంచున్ = అని, పరమనిష్ఠన్ = తురీయసమాధిచేత, సతతంబున్ = ఎల్లప్పుడు, తనుఁగాంచు సజ్జనునకున్ = ఆత్మావలొకనఁ జేసెడు సత్పురుషునకు, మంత్ర = ప్రణవాదిమంత్రములును, గంత్రంబులు = శాస్త్రములును - లేక విధులును, ఏల = ఎందుకు, కర్మంబు లేల = విధినిషేధకామ్యప్రాయశ్చిత్తాది కర్మము లేందుకు, జప = గాయత్రీదిమంత్రజపములును, తపః = గాండ్రాయణాదితపస్సులును, వ్రత = ఏకాదశీ శివరాత్ర్యాది వ్రతములును, దాన = గోదాసాదిదానములును, య్జంబులు = పాక నావిరాదియాగములును, ఏల = ఎందుకు, నామ = అన్వర్థనామధేయములును, వర్ణ = బ్రాహ్మణాది వర్ణములును, ఆశ్రమ = బ్రహ్మచర్యా ద్యాశ్రమములును, అభిమానంబులు = కర్తృత్వా ద్యభిమానము లును, ఏల = ఎందుకు, ఏవియు వల దని భావము.

తా ఏస్థలమం దైనను యేకాలమం దైనను యేపనులు జేయుచు నైనను మఱి యేవిధముగ నైనను సమస్తవికారములు అజ్ఞానకల్పితము లనియు తాను వికారము లేనివాఁడనియు ప్రపంచసూన్య మైనట్టిది యును కల్పసారహిత మైనట్టిదియును సంపూర్ణ మైనట్టిదియును కదలలేనట్టిదియును పరిశుద్ధ మైనట్టిది యును నాశము లేనట్టిదియును సత్యస్వరూప మైనట్టిదియును జ్ఞానస్వరూప మయినదియును సంసార దుఃఖమును పోఁగొట్టి ముఖమును కలుగఁజేసెడు ముఖస్వరూప మైనట్టిదియును ఆకారహిత మయినది యును అంతట నిండియున్నదియును త్రిగుణాతీత మైన కూటస్థునికంటె వేఱుగానిదియును వగు పరబ్రహ్మము నేనని తురీయసమాధిచేత నెల్లప్పుడు ఆత్మావలొకనము జేయు సత్పురుషునకు ప్రణ వాదిమహామంత్రములును, శాస్త్రములును, విధినిషేధప్రాయశ్చిత్తాది కర్మములును, గాయత్రీ మంత్రంబు లగు మహామంత్రజపములును, గాండ్రాయణాది తపస్సులును, ఏకాదశీ శివరాత్రీ మొదలగు వ్రత

ములును, గోదానము మొదలగు దానములును, అశ్వమేధాదియాగములును, బ్రాహ్మణాదివర్ణములును, బ్రహ్మచర్యము మొదలగు ఆశ్రమములును, కర్మత్వాద్యభిమానములును నివి యన్నియును నిరర్థకము లని తాత్పర్యము

తే. వాయునుత సర్వవాసనావాసితంబు, సూక్ష్మదేహంబు జడ మగున నుమ్ము దాని నంటక వెలుంగుచుండు చిరదాత్మఁ డచ్చి, దాత్మఁ డగువానివికృతు లెట్లంటు ననఘ.

టీక అనఘ = పాపరహితుఁడ వైన, వాయునుత = అంజనేయా, సూక్ష్మదేహంబు = లింగ శరీరము, సర్వ = సమస్తము లైన, వాసనా = అభిలాషలకు, వాసితంబు = స్థాన మైనదియును, జడము = అజ్ఞానరూపమును, అగునుమ్ము = అగునుమా, చిదాత్మఁడు = పరబ్రహ్మము, దానికొక = ఆ యజ్ఞాన రూప మైన లింగశరీరమును, అంటక = స్పృశింపక, వెలుంగుచుండకొక = ప్రకాశించుచుండును, అచ్చి దాత్మఁడగువానికొక = ఆ పరబ్రహ్మము తానైనవానిని, వికృతులు = ప్రకృతివికారములు, ఎట్లంటుకొక = ఏలాగు స్పృశించును

తా పాపరహితుఁడ వగు యో యాంజనేయా! లింగశరీరము సమస్తాభిలాషలకు స్థాన మైనది యును అజ్ఞాన మైనదియును నై యున్నది, పరబ్రహ్మమో ఆ యజ్ఞానరూప మైన లింగశరీరము నంటక నే వెలుంగుచుండును, అట్టి పరబ్రహ్మమే తానుగా నున్నవానిని ప్రకృతివికారములు యెట్లు స్పృశింపఁ గల వని తాత్పర్యము

సీ. ఘటగతనానావికారము ల్తత్ప్రకాశకసూర్యునంటనిరచందమునను
దేహేంద్రియప్రాణరథీమనోహంకార, తద్ధర్మతతులు తరద్భాసకుండు
సాక్షియై యొప్పురు న సచ్చిదానందమ, మాత్మనిఁ బొరయవర్యాత్మఁ డగుచు
వెలుంగుపండితున కెరవీధిమునఁ గల్గు వ,ర్ణాశ్రమాచారాదు న లరసిమాడఁ
తే గర్త గాఁడు గానఁ న గరణకార్యములును, భోక్త గాఁడు గాన న భోజ్యభోగ
ములును లేవు సర్వరమును గల్గ దతనికి, సర్వరూపుఁ డగుట న సాధువర్య ౧౩౬

టీక సాధువర్య = సత్పురుషశ్రేష్ఠుఁడ వైన యాంజనేయా! ఘట = కుండ, గత = పొందఁ బడిన ప్రతిబింబముయొక్క, నానా = బహుప్రకారము లయిన, వికారములు = జలచలసాదివికార ములు, తత్ప్రకాశకసూర్యుకొక = తత్ = ఆ ప్రతిబింబమును, ప్రకాశక = అధిష్ఠానమై శోభిల్లఁజేయు చున్న, సూర్యుకొక = అర్కుని, అంటనిచందమునకొక = స్పృశింపనియట్లు, దేహ = శరీరత్రయమును, ఇంద్రియ = జ్ఞానకర్మేంద్రియములును, ప్రాణ = పంచప్రాణములును, ధీ = బుద్ధియును, మనః = మన స్సును, అహంకార = అహంభావమును, తత్ = ఆ దేహేంద్రియాదులయొక్క, ధర్మ = స్వభావము లైన జాగ్రత్స్వప్న సుషుప్త్యాదులయొక్క, తతులు = సంఘములు, తద్భాసకుండు = తత్ = ఆ దేహేంద్రియాది ధర్మములను, భాసకుండు = వెలుంగఁజేసెను, సాక్షియై = ద్రవ్యయై, ఒప్పురు = శోభి ల్లుచున్న, సత్ = సద్రూపుఁడును, చిత్ = జ్ఞానస్వరూపుఁడును, అనందమయ = నుఖస్వరూపుఁడు నైన, ఆత్మునికొక = పరబ్రహ్మమును, పొరయవు = అంటవు, అరసిమాడకొక = విచారించిమాడఁగా, అయ్యాత్మఁడగుచుకొక = అట్టి పరబ్రహ్మస్వరూపియై, వెలుంగుపండితునకుకొక = ఒప్పెను బ్రహ్మజేతరు, వర్ణ = బ్రాహ్మణాదివర్ణములును, ఆశ్రమ = బ్రహ్మచర్యాద్యాశ్రమములును, ఆచార = వర్ణాశ్రమము లుత్పఁదగిన నియమములును, అదులు = మొదలగునవి, ఎవ్విధమునకొక = ఎట్లు, కల్గుకొక = సంభవించును,

కర్త గాఁడు గానఁజేయుట = అభిమాని కాఁడు గనుక, కరణ = చతుర్దశేంద్రియములయొక్క, కార్యములును = విషయము లయిన శబ్దస్పర్శాది సర్వవ్యాపారములును, భోక్తగాఁడు గానఁజేయుట = అనుభవించువాఁడు కాఁడు గనుక, భోజ్యభోగములును—భోజ్య = అనుభవింపదగిన పదార్థములును, భోగములును = అనుభవము లును, లేవు = కలుగవు, సర్వరూపుడగుటకొక = సకలస్వరూపుఁడగుటవలన, అతనికికొక = ఆ బ్రహ్మ వేత్తకు, సర్వమును = వైనఁ జెప్పఁబడిన దంతయు, కల్గదు = సంభవింపదు.

తా సత్పురుషులలో శ్రేష్ఠుడ వగు యోగాంజనేయా! కుండను బొందిన ప్రతిబింబముయొక్క నానావిధము లయిన జలచలనాదివ్యాపారములు ఆ బింబమున కధిష్ఠానమై ప్రకాశింపఁ జేయు చున్న నూర్పుని యంటనియట్లు శరీరత్రయమును జ్ఞానేంద్రియక ర్మేంద్రియములును పంచప్రాణములును బుద్ధి యును మనస్సును అహంభావమును ఆ యింద్రియాదులకు స్వభావము లయిన జాగ్రత్సుషృప్తస్థితులను ఆ దేహేంద్రియాదిధర్మములను వెలుగఁజేయుచు సాక్షియై ప్రకాశించు సద్రూపుఁడును జ్ఞానస్వరూపుఁ డును శుఖస్వరూపుఁడును నైన పరబ్రహ్మమును అంటవు, విచారింపిచూడఁగా నట్టి పరబ్రహ్మస్వరూపి యై యొప్పు బ్రహ్మవేత్తకు బ్రాహ్మణాదివర్ణములును బ్రహ్మచర్యాగ్రాశ్రమములును ఆ వర్ణాశ్రమము లకుఁ దగిన నియమములును గలుగనేరవు, బ్రహ్మవేత్త కర్త గాఁడు గనుక చతుర్దశేంద్రియములయొక్క వ్యాపారములు లేవు, భోక్తగాఁడు గనుక అనుభవములును అనుభవింపదగిన పదార్థములును లేవు, మఱియు నితఁడు సకలపస్తుస్వరూపుఁడగుటవలన నేదియు నితనికి లేదని తాత్పర్యము.

క. జ్ఞాని యనఁగ వే తొక్కఁడె, నేననుమీ తెలియ నాతనికి నాకును ను

జ్ఞానముచేఁ బరికించినఁ, గానఁబడదు భేద మెందుఁ శ గవినుతచరితా. ౧౩౭

టీక కవి = వాల్మీకాదికవులచేత, నుత = పొగడఁబడిన, చరితా = నడవడి గల యోగాంజనేయా, జ్ఞాని యనఁగకొక = బ్రహ్మవేత్త యనఁగా, వే తొక్కఁడె = అన్యఁడా, తెలియకొక = ఎఱిగిన, నేననుమీ = నేనేనుమా, శుజ్ఞానముచేకొక = బ్రహ్మసాక్షాత్కారజ్ఞానముచేత, పరికించినకొక = విచారింపఁగా, అతనికికొక = ఆ బ్రహ్మవేత్తకును, నాకుకొక = పరబ్రహ్మము నైన నాకును, ఎంగుకొక = ఏవిషయమునను, భేదము = వేరుబాటు, కానఁబడదు = గోచరింపదు - అనఁగా 'బ్రహ్మైవ బ్రహ్మవిద్భరతి' అను వాక్యముచేత బ్రహ్మమే బ్రహ్మవేత్త యనుట

తా. కవిశ్రేష్ఠు లగు వాల్మీకాదులచే స్తుతింపఁ దగిన యోగాంజనేయా! బ్రహ్మవేత్త నా కంటె నితరుఁడు గాఁడు, బ్రహ్మసాక్షాత్కారముచే విచారింపినయెడల ఆ బ్రహ్మవేత్తకును పరబ్రహ్మ మైన నాకును భేదము లేదని తాత్పర్యము.

క. జ్ఞానికి నేను బరోక్షుండఁ, గాను పరోక్షుండు నాకు శ గాఁ డతఁ డిది ను

జ్ఞానం బజ్ఞాన కిది మది, గాన బడదు తన్ను నన్ను శ గానమి ననఘా ౧౩౮

టీక అనఘా = నిర్మలాఁడా, నేను = శేవలార్థ యయిన నేను, జ్ఞానికికొక = బ్రహ్మానిష్ఠునకు, పరోక్షుండగాను = అన్యఁడఁ గాను, అతఁడు = ఆ బ్రహ్మావిగుఁడు, నాకుకొక = బ్రహ్మము నయిన నాకు, పరోక్షుండు గాఁడు = అన్యఁడు గాఁడు, ఇది = ఈయర్థము, శుజ్ఞానంబు = బ్రహ్మజ్ఞాన మనునది, తన్నుకొక = అజ్ఞాని యయిన తన్నును, నన్నుకొక = విజ్ఞానస్వరూపుఁడయిన నన్నును, కానమికొక = దర్శింపఁబడెద, ఇది = ఈ బ్రహ్మజ్ఞానము, అజ్ఞానకు = తెలివి లేనివానికి, మదికొక = అంతఃకరణమంగు, కానఁబడదు = గోచరింపదు.

తా పాపరహితుడ వగు యో యాంబనేయా ! కేవలాత్మ యగు నేను బ్రహ్మనిష్ఠున కన్యూడను గాను, ఆ బ్రహ్మవిదుడడు బ్రహ్మ మైన నాకంటె నన్యూడు గాఁడు, బ్రహ్మజ్ఞాన మనునది అజ్ఞాని యైన తన్నును విజ్ఞానస్వరూపుఁడైన నన్నును తెలియఁజాలమిచే తెలివి లేనివానికి మనస్సునందు గోచ రింప దని తాత్పర్యము

క. త్రిగుణాత్మిక యగు ప్రకృతిం, దగిలినచో సగుణుఁ డంద్రు ర్ దాని విడుచుచో సగుణుఁ డని యంద్రు నన్నతి, సగుణులు ఏరెండు గాను ర్ జుమ్మవి లేమిన్. ౧౩౯

టీక అతిగుణులు = శాంతశమదమాద్యనంతకల్యాణగుణరహితులు, నన్ను = నిర్వికారుఁడ నైన నన్ను, త్రిగుణాత్మిక = జ్ఞానదుఃఖమోహాత్మకము లైన సత్త్వగజస్తమోగుణస్వరూపిణి, అగు ప్రకృ తిక = విసట్టి ప్రధానమును, తగిలినచో = అంటినప్పుడు, సగుణుఁ డంద్రు = శాంతఘోరమూఢవృత్తులు గలవాఁ డందురు, దానిక = ఆ ప్రకృతిని, విడుచుచో = వదలినప్పుడు, అగుణుఁ డని యంద్రు = గుణ రహితుఁ డందురు, అవిలేమి = ఆ సంయోగవియోగములు లేవు గనుక, ఈ రెండు = ఇప్పుడు చెప్పిన సగుణనిర్గుణములు, కానుజుమ్ము = నేను గాను మన

తా శాంతశమదమాద్యనంతకల్యాణగుణప్రపూర్ణు లగు కొందరు నన్ను జ్ఞానదుఃఖమోహములతోఁ గూడిన సత్త్వగజస్తమోగుణస్వరూపిణి యగు ప్రకృతి నంటినప్పుడు శాంతఘోరమూఢాత్మకగుణ విశిష్టుఁ డని జెప్పుదురు, ఆ ప్రకృతిని వదలినపుడు నన్ను గుణరహితుఁ డందురు, అట్లు ప్రకృతితోఁ గూడుటయు కూడకపోవుటయు నాకు లేదు గనుక యీ చెప్పిన సగుణ నిర్గుణములు నాకు లేవని తా లయగ్రాహి. భృంగములయందును బర్రంగములయందును వి

హంగములయందును గుర్రంగములయందున్

సింగములయందును బ్లరంగములయందును ను

రంగములయందును భురంగములయందే

కాంగు లగు దేవమునిశృంగవనరాది ఘన

జంగమములందును నరజంగమములందున్

సంగమును భంగము గరలుంగ కొకభంగిని వె

లుంగు నచ నే నని కరనుంగొనుము వత్సా.

౧౪౦

టీక. వత్సా = బాలకా, భృంగములయందున్ = తుమ్మెదలయందు ॥ ౧౩ ॥ 'భృంగ స్త్వశీని ధూమ్యా పే షిద్ధే భృంగంతు కుంతలే' అని రత్నమాల పఠంగములయందున్ = మిడుతలయందు ॥ ౧౩ ॥ 'పఠంగశ్శాలిభే దేర్కే బిడాలే కలభే ఖగే' అని రత్నమాల. విహంగములయందున్ = పక్షులయందు, కురంగములయందున్ = లేళ్లయందు, సింగములయందున్ = సింహములయందు, ప్లవంగములయందున్ = కొఁతులయందు, తురంగ ములయందున్ = గుఱ్ఱములయందు, భుజంగములయందున్ = పాములయందు, ఏకాంగులు = యతుల లోపల విశేషాలు, అగు = విన, దేవ = వేలుపులు, మునిపుంగవ = నారదాదిమునిశ్రేష్ఠులు, నర = మనుజులు, ఆది = మొదలైన, ఘన = శ్రేష్ఠము లయిన, జంగమములయందు = చరజంతువులయందు, అజంగమము లందు = కదలనిపర్వతవృక్షాదులయందు, సంగమున్ = చేరియుండుటయు, భంగమున్ = చేరకయుండు టయు, కలుంగక = లేక, ఒకభంగిని = ఒక్కరీతిగా, వెలుంగుననున్ = ప్రకాశించు పరబ్రహ్మమైన నన్ను, నే నని = నేనే యని - అనఁగా నీవే యని, కనుంగొనుము = చూడుము.

తా. బాలకా ! పరబ్రహ్మ మగు నేను తుమ్మెదలు మిడుతలు పతులు సింహములు లేళ్ళు కోతులు గుట్టములు పాములు దేవతలు మనుష్యులు మునిశ్రేష్ఠులు మొదలగు చరించు జంతువులతోను, అచరము లగు పర్వతములు వృక్షములు మొదలగువానితోను గూడియు గూడకయు నుండక నేకరీతిగాఁ బ్రకాశించు చుండుదును, అట్టి నేను నీకంటె భిన్నమును కాను గనుక నన్ను నీవే యని తెలిసికొను మని తాత్పర్యము.

లయగ్రాహిలక్షణము॥ ఇంబడరఁగా భజనంబుల తుద న్భజనంబులు పదంపడి భయంబుల లయగ్రాహిం బరఁగుఁ బ్రాసవిరచుంబు నలుమాట గుదురం బటు కవీశుఁ డిరంబుగ నచింపఁజ్ఞానంబరము గావలసి తొంబగలి దానకదంబమున హాసముగఁ బంచి త్రిదశల్పగ్రాంబునిధి ద్రచ్చి యమృతంబు గొనఁజాలు సమయంబు దొరికించితి ముదంబున ముకుందా తా॥ భ జ స న భ జ స న భ య గణము లును, ప్రతిపాదమునకు యెనిమిదవయత్నరములమీఁది ప్రాసయతులలో నేదియైన పలుమాట గలుగఁ జెప్పిన లయగ్రాహి యనుట

తే. తనువు తా నను దృష్టియె శ ధనువు క ర్త
కనిశము గుణత్రయమ్ముతో శ నెనసి యెన్న
యమ్మనమె యమ్ము దాని కాశయమ్ము లతిన
యమ్ము లై తోచు దుర్విషయమ్ము లనఁను.

గరగ

టీక. అనఁను = నిర్మలుఁడా, కర్తకుఁజ్ఞా = అభిమాని యగు జీవునకు, తనువు = శరీరము, తా నను దృష్టియె = తా ననెడి లక్ష్యమే, ధనువు = విల్లు, అనిశముఁజ్ఞా = ఎల్లప్పుడు, గుణత్రయమ్ముతోఁజ్ఞా = సత్త్వరజస్తమోగుణమ్ములతోడ, ఎనసియున్న = కూడియున్నట్టి, అమ్మనమే - ఆ మనస్సే, అమ్ము = బాణము, దానికిఁజ్ఞా = ఆ బాణమునకు, అతినయమ్ములై = మిగులయుక్తము లై, తోచు దుర్విషయమ్ములు = కనబడెడు దుష్టేంద్రియవ్యాపారములు, ఆ యమ్ములు = మర్మస్థానములు - అనఁగా లక్ష్యము అనుట

తా. నిర్మలుఁడ వగు యో యాంజనేయా ! అభిమాని యగు జీవునకు శరీరము తానే యనెడు దృష్టియె విల్లుగాను ఎల్లప్పుడు సత్త్వరజస్తమోగుణములతోఁ గూడిన మనస్సే బాణముగాను, ఆ బాణమునకు మిగుల యుక్తము లై కనబడెడు చెడుయింద్రియవ్యాపారములు లక్ష్యములుగాను యున్నవని తాత్పర్యము

క. మానస మఖిలంబునకుఁ బ్రధానంబు ప్రధానమే ప్రధానము మదికిఁ
దాని విడిచి నను గను మది, తానవముం బొంది యంతఁ శ దా నవిసి చెడున్.

టీక. మానసము = మనస్సు, అఖిలంబునకుఁజ్ఞా = సకలమునకు, ప్రధానంబు = ముఖ్య మయినది, మదికిఁజ్ఞా = ఆ యుల్లమునకు, ప్రధానమే = ప్రకృతియే, ప్రధానము = ముఖ్య మయినది, దానికిఁజ్ఞా = ఆ ప్రకృతిని, విడిచి = త్యజించి, ననుఁజ్ఞా = కేవలాత్మ యయిన నన్ను, కనుము = చూడుము, అది = ఆ ప్రకృతి, అంతఁజ్ఞా = పిమ్మట, తానవముఁజ్ఞా = క్షీణత్వమును, బొంది = చెంది, తాను, అవిసి చెడున్ = నశించును

తా సమస్తమునకు ముఖ్య మైనది మనస్సు, ఆ మనస్సునకు ముఖ్య మైనది ప్రకృతి, అట్టి ప్రకృతిని వదిలి కేవలాత్మ యగు నన్నుఁజూచిన తక్షణమే ఆ ప్రకృతి తనంతట తానే క్షీణత్వమును బొంది నశించు నని తాత్పర్యము.

ఆ. ప్రకృతి వికృతి దానిఁ ప్రకృతి యెఱింగి యో
సుకృతి నన్నుఁ గనుము శ్రీ ప్రకృతమునను
నాత్మ నెఱుఁగునప్పు శ్రీ దాప్రకృతియె యప
కృతి యొనర్చు చుండు శ్రీ నెపుడు గడఁగి.

౧౪౩

టీక. ఓ సుకృతి = ఓ ధన్యుడా, ప్రకృతి = ప్రధానము, వికృతి = వికారరూపము గలది, దాని ప్రకృతి = ఆ ప్రకృతియొక్క స్వభావము, ఎఱింగి = తెలిసి, ప్రకృతమునను = ఇప్పుడే, నన్నుకొ = పర బ్రహ్మ మైన నన్ను, కనుము = చూడుము, ఆత్మకొ = పరబ్రహ్మమును, ఎఱుఁగునప్పుడు = తెలిసికొను నప్పుడు, ఆ ప్రకృతియె = ఆ ప్రధానమే, ఎపుడు = సార్వకాలము, కడఁగి = యత్నపడి, ఆప్రకృతి = అప్రకారము, ఎనర్చు చుండుకొ = జేయుచుండును.

తా ఓ ధన్యుడా! ఏకారూపము గలది ప్రకృతి, అట్టి ప్రకృతియొక్క స్వభావమును దెలిసి పరబ్రహ్మ మైన నన్నిప్పుడే చూడుము, ఆ పరబ్రహ్మము నెఱుఁగునప్పుడు ప్రకృతి ధోనికతో నప కారము జేయు చుండు నని తాత్పర్యము.

క. ఖంబునుమీ మదివిషయను, ఖంబునుమీ త్రిజగదభిముఖంబునుమీ దుః

ఖంబునుమీ యది తద్విము, ఖంబునుమీ నిరతిశయనుఖంబు కపీంద్రా. ౧౪౪

టీక. కపీంద్రా = ఆంజనేయా, మది = మనస్సు, ఖంబునుమీ = ఆకాశమువంటిది సుమా- అనఁగా శూన్య మైన దనుట ||ని|| 'ఖమింద్రియ సుఖిన్యోచ నత్రత్రక్షేత్రపట్టణే | కృపాపలకయో శూన్య బిందౌ సంవేశరంధ్రయోః' అని తత్పరము. అది = ఆమనస్సు, విషయసుఖంబునుమీ = శబ్దాదివిషయ సుఖరూప మైనది సుమా- అనఁగా బ్రహ్మసుఖస్వరూప మయినది గా దనుట, త్రిజగదభిముఖంబునుమీ = త్రిజగత్ = ముల్లోకములకు, అభిముఖంబునుమీ = ఎదురైనది సుమా - అనఁగా బహిర్ముఖ మయినదిగాని అంతర్ముఖ మైనదిగా దనుట, దుఃఖంబునుమీ = శృధారూప మయినది సుమా - అనఁగా ఆనందస్వరూప మయినది గా దనుట, (అటులైనది గనుక) నిరతిశయసుఖంబు = నిరతిశయ = సర్వోత్కృష్ట మయిన, సుఖంబు = బ్రహ్మానందము, తద్విముఖంబునుమీ = తత్ = మనస్సునకు, విముఖంబునుమీ = పరాగ్ముఖ మయినది సుమా - అనఁగా మనస్సు జడ మగుటవలన బ్రహ్మానందసుఖము నెఱుఁగనేర దనుట.

తా ఓ ఆంజనేయా! మనస్సు ఆకాశమువలె శూన్య మైనదియును, బ్రహ్మసుఖస్వరూపము గాక శబ్దాదివిషయసుఖరూప మయినదియును అంతర్ముఖ మైనదిగాక బహిర్ముఖ మైనదియును, ఆనంద స్వరూప మయినదిగాక దుఃఖస్వరూప మయినదియును, పరాగ్ముఖ మగు బ్రహ్మానందసుఖము గలది యును నై యున్నదని తాత్పర్యము (అనఁగా మనస్సు జడ మగుటవలన బ్రహ్మానందసుఖము నెఱుఁగనేర దని భావము)

క. విను వినువీధి తెఱంగున, మనఘనమయి విభువు సర్వగతమయి తగు చే

తనుఁ దనుఁ దనుతనువునఁ గని, మనుమనుజునిబ్రతుకు బ్రతుకు శ్రీ మారుతతనయా.

టీక. మారుతతనయా = వాయుపుత్త్రా, వినుము = ఆశ్రింపుము, విభువు = పరమాత్మ, వినువీధి తెఱంగునకొ = గగనమువలె, మనఘనమయి = మహాన్నత మయి, సర్వగతమయి = అంతట నిండి యున్నదై, తగుకొ = ఒప్పును, చేతనకొ = అట్టి యాత్మస్వరూపుఁడైన, తనకొ = తన్ను, తనతను వునకొ = విజ్ఞానశరీరమందు - అనఁగా అక్షరజేహమందు, కని = అనుభవద్వష్టిచేతఁ జూచి, మను = జీవించు

నట్టి, మనుజుని = బ్రహ్మవేత్తయొక్క, బ్రతుకు = మనుగడయే, బ్రతుకు = మనుగడ || ప్రస|| 'అనారణ్యీయా నమతో మహీయా నాత్తా గుహయాన్నిహితోస్య జంతోః' అని

తా అంజనేయ వినుము, పరమాత్మ యాకాశమువలె పొడవైనదియును, అంతట నిండియున్నది యును నై యున్నది, అట్టి యాత్మస్వరూపుడైన తన్ను విజ్ఞానశరీరమందు అనుభవదృష్టిగలనఁ దెలిసి కొని జీవించునట్టి బ్రహ్మవేత్తలబ్రతుకే బ్రతుకు గాని యితరులబ్రతుకు బ్రతుకు గా దని తాత్పర్యము. క. సారాసారవిచారవి, శారదుఁ డగు సుకృతి వికృతజనికృతితతికిఁ

శారదనీరదవారవి, దూరవియత్తలముభంగిఁ శ దొలఁగి వెలుంగున్. ౧౮౬

టీక. సార = సత్తై న పరబ్రహ్మముయొక్క, అసార = అసత్తై న ప్రకృతియొక్క - అనఁగా ఆత్మానాత్మలయొక్క, విచార = విమర్శనమందు, విశారదుఁడు = నేర్పరి, అగుసుకృతి = విన పండి తుడు, వికృతిజనికృతితతికిఁ - వికృతి = వికారముగా, జని = పుట్టిన, కృతి = దృశ్య మైన ప్రపంచము యొక్క, తతికిఁ = సమూహమునకు, శారద = శరత్కాలమందలి, నీరద = మేఘములయొక్క, వార = సమూహముకంటె, విదూర = దవై న, వియత్తలముభంగిఁ = ఆకాశమువలె, దొలఁగి = విముఖుఁడై, వెలుంగున్ = ప్రకాశించును

తా నదసత్తులయిన యాత్మానాత్మలయొక్క విమర్శనమున నేర్పరి యగు నిండినందు ఆకాశము యెట్లు శరత్కాలమేఘములకు దూరమో అట్లే వికారమువల్ల జనించిన దృశ్యప్రపంచము యొక్క సమూహమునకు విముఖుఁడై ప్రకాశించు నని తాత్పర్యము

క. పరమై నురుచిరమై నుఖ, కరమై తగు మానసాదికరణావళి న

త్పరమా పరమాదరమా, స్థిరమోదాకరసదాత్తరధీరతి గలుగన్. ౧౮౭

టీక. స్థిర = కాశ్వత మైన, మోదాకర = సంతోషాస్పద మైన, సత్ = త్రికాలబాధ్య మైన, ఆత్మ = పరబ్రహ్మమందు, ధీ = ప్రజ్ఞయొక్క, రతి = కూడిక, కలుగన్ = లభింపఁగా, మానసాది కరణావళి - మానస = మనస్సే, ఆది = మొదలుగాఁగల, కరణావళి = ఇంద్రియపంక్తి - అనఁగా చతుర్దశేంద్రియములు, పరమై = శ్రేష్ఠమై, నురుచిరమై = మనోహరమై, నుఖకరమై = ఆనందజనకమై, తగున్ = ఒప్పును; (ఎందువల్ల ననఁగా, ఆ ఇంద్రియపంక్తి) సత్పరమా - సత్ = పరమాత్మకంటె, పరమా = అన్యమా - అనఁగా కాదనుట, పరమాదరమా - పరమా = మిక్కిలి, దరమా = భయపేతు వైనదా - అనఁగా భయపేతు వైనది కాదనుట, ||ని|| 'దరో స్త్రియాం భయే శ్వభే' అని అమరము (అనఁగా చతుర్దశేంద్రియవ్యాపారకారణ మైన ప్రజ్ఞ బ్రహ్మకార మయ్యేనేని ఇంద్రియములు తదాకార మయి యుండు ననుట)

తా. పరబ్రహ్మము కాశ్వత మైనదియును, సంతోషాస్పద మైనదియును, మూఁడుకాలములచేత బాధింపబడనిదియును నై యున్నది. అట్టి బ్రహ్మమునందు జ్ఞానము అనఁగా బ్రహ్మజ్ఞానము లభించగా మనస్సు మొదలగు పదునాల్గు ఇంద్రియములు పరబ్రహ్మముకంటె భిన్నము కావంగున (అనఁగా పర బ్రహ్మస్వరూపమే యైనందున) శ్రేష్ఠముగాను మనోహరముగాను ఆనందమును గలుగఁజేయునదిగాను యున్న దని తాత్పర్యము

క. తరమా పరమానందే, తరమా జగ మనుచుఁ బూడ శ ధర మూఢున కా

చరమార్థము దెలియుట దుష్కరమా గురుకరుణ వడయు శ సర్వజ్ఞానకున్. ౧౮౮

టీక ధరణ్ = భూమియందు, మూఢునకుణ్ = అవివేకికి, జగము = ప్రపంచము, పరమానంద = పరమానంద = పరబ్రహ్మమునకు, ఇతరమా = అన్య మయినదా, అనుచుణ్ = అని, చూడణ్ = అవలొకించుటకు, తరమా = శక్యమా, గురుకరుణ = ఆచార్యుని అన్యజకృపను, వడయు సర్వజ్ఞునకుణ్ = వడయు = పొందునట్టి, సర్వజ్ఞునకుణ్ = బ్రహ్మనిష్ఠునకు, ఆచరమార్గము = జగము పరబ్రహ్మతరమా గా దనెడు పరమార్థము, తెలియుట = ఎఱుఁగుట, దుష్కరమా = కష్టమా

తా అవివేకికి ప్రపంచము పరమాత్మస్వరూప మని తెలియుట కష్టము, గురునికృప గల మహాత్మునకు జగత్తు పరబ్రహ్మతరమా గా దని యెఱుఁగుట అనాయాస మని తాత్పర్యము

వ. అని యివ్వధంబున నుప దేశించి హనుమంతునితో శ్రీరామచంద్రుండు మఱియును.

టీక అని యివ్వధంబునకుణ్ = అని యీ ప్రకారము, ఉపదేశించి = చెప్పి, హనుమంతునితోణ్ = అంజనేయునితో, శ్రీరామచంద్రుండు = శ్రీరామభద్రుఁడు, మఱియుణ్ = మఱియును

తా. ఈప్రకారము శ్రీరామచంద్రుండు హనుమంతున కుపదేశించి మఱియు హనుమంతునితో జెప్పుచున్నాఁడని తాత్పర్యము.

ఉ. మాయను మిథ్యగా దెలియునమా యను దత్కృత మెల్లఁ గల్గ ను

మ్మా యను మేను నే ననకునమా యను సాక్షివి నీవు చూచుకొ

మ్మా యను జూడఁగా నితరమా యను నే నని నిశ్చయించుకొ

మ్మా యను గాక పో నితరమా యనుమానము మానుమా యనున్. ౧౫౦

టీక మాయను = కారణోపాధి నైన మాయను, మిథ్యగాణ్ = అసత్యముగా, తెలియుమా = ఎఱుఁగుమా, అనుణ్ = అని పలుకును, తత్కృతమెల్లణ్-తత్ = ఆ మాయయొక్క, కృతమెల్లణ్ = వ్యాపారమంతయు, కల్గనుమ్మా = అసత్యము నుమ్మా, అనుణ్ = అని వదిలించును, మేను నే ననకుమా = పిండబ్రహ్మాండరూప మయిన శరీరమే నే నని పలుకకుమా, అనుణ్ = అని వదిలించును; నీవు = ఈవు, సాక్షివి = ద్రవ్యపు, చూచుకొమ్మా = అలొకింపుమా, అనుణ్ = అని నొడువును, చూడఁగాణ్ = అవలొకింపఁగా, ఇతరమా = నీవు సాక్షికంటె వ్యతిరీక్తమా, అనుణ్ = అని వాక్రుచ్చును, నే నని నిశ్చయించుకొమ్మా = ఆ సాక్షిని నేనే యని నిర్ణయింపుమా, అనుణ్ = అని వక్కాణించును, కాక పోణ్ = ఆ సాక్షి నీవు కాక యుండుటకు, ఇతరమా = ఆ సాక్షికంటె నీ వన్యమా, అనుమానము = సంశయము, మానుమా = వదలుమీ, అనుణ్ = అని చెప్పును - అనఁగా సంశయము గలిగిన ఆ సంభావన విపరీతభావనల గలుగును గాన నేను ద్రవ్యనో కానో యనెను సంశయము విడిచి ద్రవ్య నే ననెడి నిశ్చయము గలిగి యుండు మని భావము

సంశ యాసంభావన విపరీతభావనల వివరణము.

వస్తుద్వయము నొకదానియం దాలోపించుట సంశయము - అనఁగా చీకటియందు స్థాణువును జూచి యిది స్థాణువో పురుషుడో అని తలంచు చిత్తవృత్తి, ఇక్కడ స్థాణు వుండ నిమిత్తమేమి స్థాణువు కాదు పురుషుడే యని తలంచు చిత్తవృత్తి ఆసంభావన, ఒక వస్తువునందుఁ గల నైజమును వేరొకవిధ ముగాఁ దలంచుట విపరీతభావన, ఇవి మూఁడును ప్రమాణప్రమేయ భేదములచేత ప్రమాణగతసంశయము, ప్రమేయగతసంశయము, ప్రమాణగతసంభావన, ప్రమేయగతవిపరీతభావన,

ప్రమేయగతవిపరీతభావన అని యాటుతెఱంగు లగును, అందు శ్రుతికర్మమును ప్రతిపాదించుచున్నదా, లేక విశిష్ట వయిన ప్రత్యగ్భూత్యమును ప్రతిపాదించుచున్నదా అని వచ్చు సంశయమే ప్రమాణగతసంశయము, జగత్కారణము బ్రహ్మమూ, లేక ప్రధానాదులూ అను సంశయమే ప్రమేయగతసంశయము, బ్రహ్మము శుద్ధవస్తు వగుటవలన ప్రమాణాంతరముచేత భూమి మొదలగువానివలె నెఱుంగఁబడుచున్నది గావున శ్రుతు లాశుద్ధబ్రహ్మము జగత్కారణ మని యెట్లు ప్రతిపాదించు, ప్రతిపాదింప నేర వనెడు నిశ్చయము ప్రమాణగతసంభావన, 'జగద్విలక్షణం బ్రహ్మ' అను వాక్యమును బట్టి జగముకంటె బ్రహ్మము విలక్షణమై యున్నది గనుక జగత్తునకు బ్రహ్మము కారణ మనిరాదు, ప్రధానాదులే జగత్కారణ మను నిశ్చయము ప్రమేయగతసంభావన, బ్రహ్మము శుద్ధవస్తువు గనుక శ్రుతులకు శుద్ధబ్రహ్మమును ప్రతిపాదించుటయందు తాత్పర్యము లేదు, శ్రుతులు పరబ్రహ్మమునే ప్రతిపాదించినేని పురుషునకు వృత్తిస్వత్తులు లేవు గాన వ్యర్థ మగును, లోకమందు ప్రవృత్తిపూర్వకముగానే పురుషార్థము జూచితిమి, అపరిశుద్ధము వికారము లోనగువానితోఁ గూడియుండు జగత్తునకుఁ గారణ మయిన బ్రహ్మము అపరిశుద్ధాత్మకతోఁ గూడియుండవలెను, అట్లు లేదు కాబట్టి ప్రధానాదులే జగత్తునకు కారణ మని బుద్ధిలోఁ దోచుటయే ప్రమేయగతవిపరీతభావన, ఇట్లు తనయందును లేవుఁడుగాను జగత్తులో నొకఁడుగా దోచు తాను జగద్విలక్షణ మయిన బ్రహ్మ మాదునో కానో యను నది ప్రత్యగాత్మ్యవిషయకసంశయము, అటులఁ గర్తృత్వాద్యనేకధర్మయుక్తుడై పరిచ్ఛిన్నుడై గననమరణముతోఁ గూడి యుండు తనకు సచ్చిదానందాదివిలక్షణములు గల బ్రహ్మస్వరూపత్వ మెట్లు గూడును, కూడ దని నిశ్చయించుట ప్రత్యగాత్మ్యవిషయక మయిన అసంభావన, ఇట్లు తానే కర్త యయ్యేనేని గన్నుఁగూర్చి యీ పని చేయుము చేయకుము దీనిని మానము దీనిని మానకుము దీనిని గ్రహింపుము దీనిని గ్రహింపకుము దీనిని భక్షింపుము దీనిని భక్షింపకు మనెడు నీలాటిధర్మములు శ్రుతు లెట్లు దెలుపును కాబట్టి నేనే కర్తను సందేహము లేదనెడు కర్తృత్వాదుల కుపయోగ్య మయిన యభిమానాగులకు సర్వధర్మప్రతితిలక్షణ మైనదే విపరీతభావన, ఇట్లు న్యాయమందు సంశయత్రయమును విగారించి త్యజించి విజ్ఞానము నూర్జితముగా నార్జించువాడే ముక్తుఁడు

తా కారణోపాధి యగు మాయను అసత్యముగా దలిసికొనుము, ఆ మాయాగ్రంబంధ మయిన వ్యాపార మంతయు అసత్యము, పిండబ్రహ్మాండసంస్థ గల శరీరమే నే నని పలకకుము, నీవు సాక్షి వని తెలిసికొనుము, ఎందుకంటే నీవు సాక్షికంటె భిన్నుడవు గావు, సాక్షిని నేను యగగునునో కాశో యను సంశయమును (సంశయ మనఁగా యొక దానియందు రెండువస్తువుల నాగోపించుట, ఆ దెట్లనిన చీకటియందు స్థాణువును జూచి యిది స్థాణువా లేక పురుషుడా యని తిలఁగుట, ఈ సంశయము ప్రమాణసంశయ మనియు ప్రమేయసంశయ మనియు రెండువిధములు, అంగు ప్రమాణసంశయ మనఁగా ప్రమాణములయందు సంశయము ప్రమాణసంశయము, అ దెట్లన్న ప్రమాణము లగు శ్రుతులు కర్మమును ప్రతిపాదించుచున్నవా లేక విశిష్ట మగు ప్రత్యగ్భూత్యమును ప్రతిపాదించుచున్న వాయని తోచుట, ప్రమేయ సంశయ మనఁగా వాస్తవమునందు సంశయము ప్రపంచమునకు కారణము బ్రహ్మమూ, లేక ప్రధానాదులూ యని తలఁచుట) వదలి (అనఁగా సంశయము గలిగిన అసంభావన విపరీతభావనలు గలగును అసంభావన రెండువిధములు, ప్రమాణగతసంభావన ప్రమేయగతసంభావన యని, ప్రమాణగతసంభావన యనఁగా ప్రమాణములయందు నిశ్చయము లేకపోవుట - అ దెట్లన్న శ్రుతులు పరబ్రహ్మమున కెట్లు జగత్కారణత్వము ప్రతిపాదించు ననుట, ప్రమేయగతసంభావన యనఁగా వాస్తవమునందు వాస్తవకబుద్ధి లేక

పోవుట-అది యట్లంటేని ప్రపంచమునకుంటే బ్రహ్మము విలక్షణ మయి యున్నది గనుక బ్రహ్మము జగత్తు నకు కారణ మనరాదు గనుక ప్రధానాదులే జగత్కారణ మని నిశ్చయించుట - అనఁగా నిచ్చట వాస్తవ ముగా పరబ్రహ్మము జగత్తునకు కారణ మను మనోన్వేషము లేకపోవుట) రెండవది యగు విపరీత భావనశ్రుతులచే నిశ్చయింపఁబడిన శుద్ధబ్రహ్మము గాదు పరబ్రహ్మము, అట్లు శ్రుతులు పరబ్రహ్మమునే ప్రతిపాదించెనేని పురుషునకు ప్రవృత్తినివృత్తులు లేవు గనుక వ్యర్థ మగును, (లోకమునందు ప్రవృత్తిలేక నే పురుషార్థము లేగు) అపరిశుద్ధము వికారము వీనితోఁ గూడిన ప్రపంచమునకు కారణ మగు పర బ్రహ్మము అపరిశుద్ధాదులతోఁ గూడి యుండవలెను, అట్లు లేదు గనుక పరబ్రహ్మము ప్రపంచమునకు కారణము గానేర దను నిశ్చయము ప్రమేయగతివిపరీతభావన గనుక అట్టి సంశయత్రయమును పరి త్యజించి విజ్ఞానమును విశేషముగ నార్జించువాడే ముక్తుఁ డని తాత్పర్యము.

వ. అని వెండియు నిట్లనియె, ఇది యారూఢునిప్రకారం బింక నారురుక్షునిమార్గంబు వివరించెద.

టీక అని = ఇట్లు పలికి, వెండియున్ = మరల, ఇట్లనియెన్ = ఇట్లు చెప్పెను, ఇది=ఇప్పుడు చెప్పినది, ఆరూఢునిప్రకారంబు = బ్రహ్మవిద్వర్జితునివిధము, ఇంకన్=ఇంకమీఁద, ఆరురుక్షునిమార్గంబు= జ్ఞానభూమికలను క్రమముగా పొంద నిశ్చయించినవానితోవను, వివరించెదన్ = తెలుపుచున్నాఁడను

తా ఈప్రకారము చెప్పి మగల నిట్లనియె. ఇప్పుడు చెప్పినది బ్రహ్మజేత్తయొక్కవిధము, ఇంకమీఁదు జ్ఞానభూమికలను క్రమముగాఁ బొందువానియొక్కమార్గమును తెలుపు చున్నాను విను మని తాత్పర్యము

తత్త్వోపదేశాద్ధృం డగు నారురుక్షునిలక్షణము.

సర్వతఃప్రాససీనము.—

అస్తోకసద్గురూపాస్తిచే సతతవిధ్వస్త కాముండు నిరస్తమోహుఁ
డస్తంగతాంశుఁ, డరేపాస్తోభుంశు స,న్యస్తరోముండు విరస్తస్తమహుండు
గ్రస్తనిస్తుత్యేంద్రియస్తాముఁ డత్రాంత,విస్తారితవిధిప్రశస్తుఁ డగుచు
స్వస్తిస్వమస్తకరన్యస్తనిజాచార్య, హస్తాబ్జవిదితచిరద్వస్తుతత్తువఁ

తే. డమిశశమదిమముఖగుణసముదయయుత

సుముఖసమరసవిమలహృత్కమలుఁ డఖిల

విషమవిషసమసకలువరవిషయవిముఖుఁ

డైన మేధావి తత్త్వభోధార్హుఁ డనఘ.

(౧౫౭)

టీక. అనఘ = నిర్మలుఁడైన యౌజనేయా, అస్తోక = మిక్కుట మైన, సద్గురూపాస్తిచేత్ = విహితగురూపాసనచేత, సతత = ఎల్లప్పుడు, విధ్వస్త = తొలఁగింపఁబడిన, కాముండు = గృహారాదు క్షీత్రధనధాన్యాదుల సంపాదించుటయు ననెడు వృత్తి గలవాఁడును, నిరస్త = క్షీణింపఁజేయఁబడిన, మోహుండు = అజ్ఞానము గలవాఁడును, అస్తంగతాంశుంశు = అణఁగింపఁబడిన ఆశలు కలవాఁడును,

అపాస్త = వదలింపబడిన, లోభుండు = ఆర్జించిపదార్థముల సెలవు చేయఁగూడ దనకు వృత్తి గల వాఁడును, సన్యస్తరోషుండు = త్యజింపబడిన క్రోధము గలవాఁడును, విప్రస్తనుగుండు — విప్రస్త = సడలింపబడిన, మదుండు = ధనవిద్యాకులవయోరుదములు గలవాఁడును, గ్రస్త = లోబడియుకొనబడిన, నిస్తుత్య = నీచము లైన, ఇంద్రియ = జ్ఞానకర్మేంద్రియములయొక్క, స్తోముఁగు = సమూహము గలవాఁడును, అక్రాంత = ఎల్లప్పుడును, విస్తారిత = వృద్ధిబొందింపఁబడిన, విధి = స్వదర్మానుష్ఠానము చేత, ప్రశస్తుఁడు = ప్రసిద్ధికెక్కినవాఁడును, అగుచుకొ = అవుచు, స్వస్తి = శుభకర మగునట్లు, స్వమస్తక = తనశిరస్సునందు, న్యస్త = ఉంచబడిన, నిజాచార్య = తనదేశికునియొక్క, శాస్త్రాబ్జ = హస్తపద్మముచేత, విదిత = తెలుపబడిన, చిద్వస్తు = ప్రజ్ఞాస్వరూప మైన పరబ్రహ్మముయొక్క, తత్త్వఁడు = యథార్థము గలవాఁడును, అమిత = గణనాతీతము లైన, శగుదమముఖ = శమదమకాంతి తీతీక్షాశ్రద్ధాసమాధానము మొదలగు, ముగుణసముదయయుత = మంచిగుణములగుంపుతోఁ గూడిన, సుముఖ = ప్రసన్నమైన, సమరస = సమభావము గల, విచల=నిర్మల మైన, హృత్కముఁడు = హృదయాబ్జము గలవాఁడును, అఖిల = సమస్తము లైన, విషయ = విరుద్ధకార్యసహితము లైన, విషయ = గరళతుల్యము లైన, సకలమ = పాపసమేతము లైన, విషయ=ఇంద్రియార్థములకు, విముఖుఁడు = మారుమొగము గలవాఁడు, విసమేధావి = విసప్రతిభాకాలి, తత్త్వబోధార్హుఁడు = బ్రహ్మజ్ఞానము నెఱుఁగుటకు పాత్రుఁడు, అగుకొ = అవును.

తా. నిర్మలఁడైన యో యాంజనేయా! బ్రహ్మజ్ఞానము నెఱుఁగుట కెట్టివాఁడు పాత్రుఁడనిన జిప్సెదను వినుము, బ్రహ్మజ్ఞానమునకు పాత్రుఁడగువాఁడు విహితగురూపాసనచేత ఇంగ్లు తోటలు భూములు ద్రవ్యము ధాన్యము మొదలగువాటిని సంపాదింపవలె ననెడు వ్యాపారము లేనివాఁడుగాను, నశింపజేయఁబడిన యజ్ఞానము గలవాఁడుగాను, ఆశలు లేనివాఁడుగాను, సంపాదించిన పదార్థములను సెలవుసేయక దాచవలె నను వ్యాపారము లేనివాఁడుగాను, క్రోధమును వదలినవాఁడుగాను, ధము విద్య కులము వయస్సు అను వీనిచేత మదిచనివాఁడుగాను, ఇంద్రియనిగ్రహము గలవాఁడుగాను, ఎల్లప్పుడును వృద్ధి పొందింపఁబడిన తనయొక్క ధర్మానుష్ఠానములచేత ప్రసిద్ధికెక్కినవాఁడుగాను, గురువు తనశిరస్సునంగు హస్తము నుంచి తెలిపిన ప్రజ్ఞాస్వరూప మైన పరబ్రహ్మముయొక్క యథార్థము తెలిసినవాఁడుగాను, గణింపఁగూడని శమ దమ కాంతి తీతీక్షా శ్రద్ధా సమాధానము మొదలగు మంచి గుణములయొక్క సమూహముతోఁ గూడినదియును ప్రసన్న మైనదియును సమభావము గలదియును నిర్మల మైనదియు నగు మనస్సు గలవాఁడుగాను, సమస్తము లైన విరుద్ధకార్యములతోఁ గూడినవియును గరళముతో సమాన మగు పాపముతోఁ గూడినవియును నగు ఇంద్రియార్థములకు మారుమొము గల వాఁడుగాను యుండునట్టి ప్రతిభ గలవాఁడే యని తాత్పర్యము.

సా ధ కు ని ల య ణ ము.

సర్వతః ప్రాససీనము. —

మేధావి మొదలఁ దా ర సాధూక్తశాస్త్రాది, సాధనాసాధితరబోధుఁడై న దా ధీంద్రియముల నిరరోధించి మనములో, శోధించి కామసురక్రోధముఖవి రోధియూధంబున ర వేధించి బాధించి, బాధయోగ్యాఖ్యారసాధులను నిషేధించి సర్వనిరపేధావధీభూత, సాధిభూతాధిదైరవాధియజ్ఞ

తే. బోధమయనిరుపాధికారగాధలనద
బాధకానందవిమలపారథోధి యగుచు

వ్యాధుల మహాధుః జయించునట్టి ఘనస
మాధినుభుగోలుఁ డగువాఁడె ర సాధకుండు.

౧౫౩

టీక మేధావి = తత్త్వోపదేశమునకు పూర్వాధికారి యైన ఆమేధావి, మొదలక = ప్రథమమందు, తాక = తాను, సాధు = సత్పురుషులచేత, ఉక్త = చెప్పబడిన, కాస్త్ర = వేదాంతకాస్త్రశ్రవణమే, అది = మొదలైన, సాధన = ఉపకరణములచేత - అనగా శ్రవణమననదిధ్యాసనములచేత, ఆసాధిత = సంపాదించబడిన, బోధుడై = బ్రహ్మజ్ఞానము గలవాడై, సదా = ఎల్లప్పుడు, ధీంద్రియములక = జ్ఞానేంద్రియములను, నిరోధించి = లోబఱచుకొని, మగములో నిరోధించి = మానసమందు పరిశీలించి, కాను = అనురాగము, ముక్రోధ = కోపము, ముఖ = మొదలైన, విరోధియూధంబులక = శత్రుసంఘములను, వేధించి = ట్టింపెట్టి, బాధించి = పీడించి, బాధ = దుఃఖములకు, యోగ్య = పాత్రము లైన, అభిల = ఆశేనము లైన, ఉపాధులక = స్థూలసూక్ష్మకారణశరీరములను, నిషేధించి = వదిలి, సర్వ = సమస్తమును, నిషేధ = త్యజించుటకు, అవధిభూత = కడపటి దైన, సాధిభూత = శబ్దస్పర్శరూపాది చతుర్గణేంద్రియవిషయములతోఁ గూడిన, అధిదైవ = దిగ్వాతార్కాదిచతుర్ధింద్రియాదిదేవతలతోఁగూడిన, అధియజ్ఞ = అధ్యాత్మికము లయిన శ్రోత్రతత్త్వచ్ఛృణ్ణిహ్వాది సకలేంద్రియములతోఁ గూడిన, బోధమయ = జ్ఞానస్వరూప మైన, నిరుపాధిక = దుఃఖరహిత మైన, అగాధ = గంభీర మైన, లసత్ = మనోహర మైన, అబాధక = నిర్బాధక మైన, అనంద = సంతోషమయ మైన, విమల = నిర్మల మైన, పాథోధియగుచుక = సముద్రము గలవాడై - అనగా నిత్యనిర్మలసచ్చిదానందరసమునకు నివాసభూతుడై, వ్యాధులక = శరీరపీడలను, మహాధుఃక = గొప్ప లయిన మనోవ్యాధులను, జయించునట్టి = గెలువఁదగినట్టి, ఘన = ఉత్తమమయిన, సమాధి = నిర్వికల్పనిష్ఠవలన నుదయించిన, ముఖ = ఆనందమందు, లోలుఁ డగుక = ఆశ గలవాఁ డగును, వాఁడె = అట్టి యాశ గల పురుషుడై, సాధకుండు = అభ్యాసి - అనగా నుపాసకుఁ డనఁబడు ననుట.

అధ్యాత్మికాధిభౌతికాధిదైవికముల వివరణము.

శ్రోత్ర మధ్యాత్మికము, శబ్ద మధిభూతము, దిక్కు లధిదైవతములు, చర్మ మధ్యాత్మికము, స్పర్శ మధిరూపము, వాయు వధిదైవతము, నేత్ర మధ్యాత్మికము, రూపము అధిభూతము, సూర్యుఁ డధిదైవతము, జిహ్వా యధ్యాత్మికము, రస మధిభూతము, వరుణుఁ డధిదైవతము, ఘ్రాణ మధ్యాత్మికము, గంధము అధిభూతము, అశ్వినీదేవత లధిదైవతములు, వాక్కు అధ్యాత్మికము, వచన మధిభూతము, అగ్ని యధిదైవతము, హస్తము లధ్యాత్మికము, దానము అధిభూతము, ఇంద్రుఁ డధిదైవతము, పాదము లధ్యాత్మికము, గమన మధిభూతము, ఉపేంద్రుఁ డధిదైవతము; పాయు వధ్యాత్మికము, విసర్గ మధిభూతము, మృత్యు వధిదైవతము, ఉపస్థ మధ్యాత్మికము, అనంద మధిభూతము, ప్రజాపతి యధిదైవతము, మన స్సధ్యాత్మికము, సంకల్ప మధిభూతము, చంద్రుఁ డధిదైవతము, బుద్ధి యధ్యాత్మికము, నిశ్చయ మధిభూతము, బ్రహ్మ యధిదైవతము, చిత్త మధ్యాత్మికము, స్మరణ మధిభూతము, తేత్రజ్ఞుఁ డధిదైవతము, అహంకార మధ్యాత్మికము, అభిమాన మధిభూతము, రుద్రుఁ డధిదైవతము, తమ స్సధ్యాత్మికము, గుణత్రయ మధిభూతము, తుల్యుఁ డధిదైవతము, జ్ఞాతృ అధ్యాత్మికము, జ్ఞాన మధిభూతము, జ్ఞేయ మధిదైవతము ఇవి జాగ్రత్స్వప్నశుభ్రస్థవస్థలు, వీనికి సాక్షి యయిన ఆత్మ నే నని యెఱుంగువాఁడే ముక్తుఁడు

తా. తత్త్వోపదేశమునకు శూర్ణాధికారి యగు మేధావి ప్రథమమందు సత్పురుషులచేఁ గెప్పఁబడిన వేదాంతకాత్తము (శ్రవణము మొదలుగాఁ గల శ్రవణము మననము నిదిధ్యాసనము) సాధనములచేత బ్రహ్మజ్ఞానమును సాధించవలయును, అట్లు బ్రహ్మజ్ఞానమును సాధించినవాఁడై యెల్లప్పుడు జ్ఞానేంద్రియములను లోబఱచుకొని మనస్సునందు చక్కగా విచారించి అనురాగము కోపము మొదలైన శత్రుసంఘములను శోభవెట్టి పీడించవలయును, అట్లు పీడించి దుఃఖములకు పాత్రము లైన సమస్తస్థూలసూక్ష్మకారణశరీరములను వదలవలయును, అట్లు సమస్తమును వదలుటను కడపటి ప్రసంగమును ఆధ్యాత్మిక ఆధిభౌతిక ఆధిదైవికము లనెడు త్థాపత్రయములతోఁ గూడి (చతుర్దశేంద్రియములకు నివయము లగు శబ్ద స్పర్శ రూప రస గంధాదులు ఆధిభౌతికములు, శ్రోత్రము త్వక్కు యేతు హృద్ మొదలగు సమస్తయింద్రియములు ఆధ్యాత్మికములు, దిక్కు వాయువు నూన్యఁగు మొదలగు దేవతలు వీటి కధిదేవతలు) జ్ఞానస్వరూప మైనదియును దుఃఖరహిత మయినదియును గంభీర మయినదియును మనోహర మైనదియును నిర్బాధక మైనదియు నగు సంతోషమయిన మో నిర్మలసముగ్రము గలవాఁడగుచు (అనఁగా నిత్యనిర్మలసచ్చిదాశందరసనివాసభూతుఁడగుచు) శరీరసంబంధము లయిన వ్యాధులను మనో వ్యాధులను గెలువఁ దగినట్టి నిర్వికల్పనిష్ఠవలన నుదయించిన ఆనందమునంగు ఆశను బొందును, అట్టి యాశ గల పురుషుఁడే యుపాసకుఁడనఁబడు నని తాత్పర్యము

సర్వతఃప్రాససీసము. —

శ్రీసదాచార్యసుశాసనాభిజ్ఞః డ, జ్ఞానవాసీనుఁ డశ్శ్వాసనాది
వాసనారాయణోఽసనామ్నాయాంత, వాసనావాసిః పోల్లనన్మాదఁయుఁ
డై సనాతననిరారభాసనానార్థావ, భాసకానందసత్త్వాసమాన
ధీసాక్షివరచిదారభాసైక్యసంతతా, భ్యాసవివర్జితాశ్రయః సుఁ డగుచు.
తే గానువీసంబువై నుదరతీసుతార్థ, దాసదాసీజనములపై ర నానఁ జీసి
మోసపోవక దోసము ర ల్తోసికొనక, వాసుదేవాత్మక డై చిద్విరలానుఁ డగుచు.

టీక. శ్రీ=అణిమాద్యష్టసంపదలు గల, సదాచార్య = విహితగురువుయొక్క, అనుకాసన = శిక్ష చేత, అభిజ్ఞఁడు=వస్తుతత్త్వజ్ఞానము నెఱిగినవాఁడును, అజ్ఞానవాసీనుఁడు = పగ్మాసనదుంగుఁ గూర్చున్న వాఁడును, అజ్ఞాసన = బ్రహ్మయే, అది = మొదలైనదేవతలకు, వాస = నివాసభూతుఁడై, సారాయణ = పరబ్రహ్మయొక్క, ఉపాసనా = నిష్ఠచేత, అమ్నాయాంతవాసనా = ఉపనిషద్రహస్యాథ విచారజ్ఞానముయొక్క, ఆవాసిత = ఉనికిచేత, ఉల్లాస = వికాసము గల, హృదయుఁడై = అంతరంగము గలవాఁడై-అపకోక్షజ్ఞానము గలవాఁడై, సనాతన = అనాదియైన, నిరారభాస=ప్రతిబింబము లేని, నానా= అనేకములైన, అర్థ = ఇంద్రియార్థములను, అవభాసక = ప్రకాశింపఁజేయుచున్న, ఆనంద = బ్రహ్మ నందస్వరూప మైన, సత్య = నిత్యమైన, అసమాన = సాటిలేని, ధీ=ప్రజ్ఞానమునకు, సాక్షి=ద్రష్టయైన పర బ్రహ్మమందు, వర = శ్రేష్ఠమైన, చిదారభాస = జీవునకు, ఐక్య = ఏకీభావముయొక్క, సంతత = ఎడతెగని, అభ్యాస = అలవాటుచేత, వివర్జిత = పోఁగొట్టఁబడిన, ఆయానుఁడగుచుకొ = బడలిక గలవాఁడై, కానువీసంబువైకొ = ధనలేకములమీఁదను, నుదరీ = శ్రీః, సుత = పుత్రులు, అర్థ = ధనములు, దాస = భృత్యులు, దాసీ = పరిచారికలు, జనములపైకొ = ఈ జనులమీఁద, ఆశఁజేసి = ఆశను బొంది, మోసపోవక = భృమనొందక, దోషములు = బ్రహ్మమాత్యాది పాపములను, మోసికొనక = వహింపక

వాసుజేవాత్మకై = పరబ్రహ్మస్వరూపియై, ('వసనివాసే ఇత్యస్మాద్ధాతోః వస త్యసౌ సర్వత్రేతి వాసుః దీవ్యతే ప్రకాశత ఇతి జేవః స చాసౌ సచేతి వాసుజేవః' తా॥ చతుర్దశభువనసు లెవనియందుఁ గలవో వానియం ఎవఁ డుండి వెలుగు చున్నాఁడో వాఁడు వాసుదేవుఁడు) చిద్విలాసుఁ డగుచుకొ = స్వస్వరూపజ్ఞాన మనెడు క్రియలు గలవాఁడై

తా అజిమాద్యప్త సంపదలు గల గురువుయొక్క శిష్యుచేత వస్తుతత్త్వము నెఱిగినవాఁడును, పద్మా సమునందుఁ గూర్చున్న వాఁడును, బ్రహ్మయే మొదలుగాఁ గల సమస్తదేవతలకు నివాసభూతుఁ డయిన పరబ్రహ్మమునందలి నిష్ఠచేతను ఉపనిషత్తులయొక్క రహస్యార్థవిచారజ్ఞానముయొక్కయునికిచేతను విక సింఛిన హృదయకమలము గలవాఁడై (అనఁగా నపరోక్షజ్ఞానము గలవాఁడై) అనాది యైనదియును, ప్రతిబింబము లేనిదియును, సమస్త మైన యింద్రియార్థములను ప్రకాశింపఁ జేయు చున్నదియును, బ్రహ్మ నందస్వరూప మయినదియును, నిత్య మయినదియును, సాటిలేనిదియును, ప్రజ్ఞాసమునకు సాక్షి యైనది యును నగు పరబ్రహ్మచంగు జీవునకు ఏకీభావముయొక్క యడతెగని యభ్యాసముచేత పోఁగొట్టఁబడిన ఆయాసము గలవాఁ డగుచు (అనఁగా శీఘ్రేశ్వరులయొక్క వికాససంధానమునందలి అభ్యాసముచేత ఆయాసము లేనివాఁడై) దారాపుత్రాదులయంగును, ధనమందును, దాసదాసీజనములయందును ఆశను బొంది భ్రమ నొందక బ్రహ్మహత్యాదిపాపములఁ బొందక పరబ్రహ్మస్వరూపి యై స్వస్వరూపజ్ఞాన మనెడు క్రియలు గలవాఁడు నై యని తాత్పర్యము (ఏకి సైపగ్యముతో నన్వయము)

సర్వతఃప్రాససీనము.—

శిష్టవరేణ్యనిర్దిష్టోపదిష్టార్థ, దిష్టవిశిష్టసంతుష్టుఁ డగుచు
గప్తమై మూఢసంజప్తమై త్రిగుణసం, శిష్టమై పరమనికృష్ట మగుచు
దప్తమై పరఁగు యీశ్వరస్థిసమప్తిరూ, పాప్తప్రకృతిమయరదృష్టజగము
భిష్టంబుగాఁ గడునప్తంబుగా నాత్మ, దృష్టిచే గని యవశిష్టుఁ డగుచు
తే. విష్టపసప్తయై తదరన్పృష్టుఁ డగుచు, ద్రప్తయై నిత్యనిర్మలాత్కృష్టుఁ డై వి
చేష్టుఁ డగు లెన్నుఁ గాంచి విరన్పప్తముగ న, భీష్టఫలసిద్ధిఁ బొందు సంతుష్టుఁ డగుచు.

టీక శిష్టవరేణ్య = బ్రహ్మవిద్యరిఘులచేత, నిర్దిష్ట = చేతకాత్తప్రమాణములచేతను అను భవజన్యజ్ఞానముచేతను విశ్చయింపఁబడినదై, ఉపదిష్ట = ఉపదేశింపఁబడిన, అర్థ = మోక్షప్రయోజన మును, దిష్ట = నియతితోడ, విశిష్ట = కూడుకొనుటచేత, సంతుష్టుఁడగుచుకొ = అనందము నొందిన వాఁడగుచు, కప్తమై = ఆసాధ్య మయి, మూఢసంజప్తమై = తిరోధానశక్తిచేతఁ గప్పఁబడిన దయి, త్రిగుణసంజప్తమై = సత్త్వరజస్తమోగుణములతోఁ గూడుకొనినదై, పరమనికృష్టమగుచుకొ = మిగుల నీచ మైనదై, గుప్తమై = చిడ్డదై, పరఁగు = ఒప్పుచున్నట్టి, ఈ = మరిదృశ్యమాన మగుచున్న, వ్యప్తి = అవిద్యాసంబంధ మైన, సమప్తి = మాయాసంబంధ మైన, రూప = శీఘ్రేశ్వరరూపము లైన, అప్త ప్రకృతిమయ = భూజలాగ్ని వాయుగగనమనోబుద్ధిహంకారమయ మయినవై, దృష్ట = కనఁబడు చుండెడు, జగముకొ = ప్రపంచమును, భిష్టంబుగాకొ = పతిత మయినదానినిగా, కడునప్తంబుగాకొ = మిగుల నశించినదిగా, అత్మదృష్టిచేకొ = అనుభవజన్యజ్ఞానదృష్టిచేత, కని = వీక్షించి, అవశిష్టుఁడగుచుకొ = మిగిలినవాఁ డగుచు, విష్టపసప్తయై = భూభృవస్సువాది త్రిజగములును సృజించు చున్నవాఁడై, తద స్పృష్టుఁ డగుచుకొ = ఆ జగముల నంటనివాఁడై, ద్రప్తయై = ఆ జగములకు సాక్షియై, నిత్యనిర్మలా

తక్కువై = నిత్య = కాలత్రయస్థాయి యైన, నిర్మల = శుభ్ర మయిన, ఉత్కృష్టమై = పరబ్రహ్మమై,
విశేష్మఁడు = చతుర్దశేంద్రియవ్యాపారకూన్యఁడు, అగుతన్నుకొ = విసతనను, విస్పష్టముగకొ = తేస్సగా,
కాంచి = చూచి, సంతృప్తుడగుచుకొ = ఆనందించు చున్నవాడై, అభీష్టఫలసిద్ధికొ = అభిలషింపఁబడిన
మోక్షముయొక్కప్రాప్తిని, పొందుకొ = చెందును.

తా బ్రహ్మవిద్యరిమ్యచేత సుపదేశింపఁబడినదియును, వేదాంతశాస్త్రప్రమాణములచేతను అనుభవ
జ్యజ్ఞానముచేతను నిశ్చయింపఁబడిన మోక్షప్రయోజనమును నియతితోఁ గూడుకొనుటచేత ఆనందము
జొందినదియును, అసాధ్య మైనదియును, తిరోధానశక్తిచేతఁ గప్పఁబడినదియును, సత్త్వగజస్తమోగుణము
లతోఁ గూడుకొన్నదియును, మిగుల నీచ మయినదియును, చెడ్డ దైనదియును, ఈ కనఁబడెడి యవిద్యా
సంబంధ మైనదియును, మాయాసంబంధ మైనదియును, జీవేశ్వరరూపము లైన భూజలాగ్ని వాయ్వాకాశ
వనోబుద్ధ్యహంకారములతోఁ గూడినదియును నగు ప్రపంచమును అనుభవగృహిణుడగుచేత పతిత మయి
నదిగాను, మిగుల నశించినదిగాను తెలిసికొని మిగిలినవాఁడగుచు భూర్భువస్సువాది ముల్లోకములను
సృజించు చున్నవాడై ఆ జగములను అంటనివాఁడగుచు ఆ జగములకు సాక్షియై కాలత్రయములయం
దుండువాఁడైన పరబ్రహ్మమై చతుర్దశేంద్రియవ్యాపారములు లేని తన్ను బాగుగాఁ గాంచి ఆనందించు
చున్నవాడై కోరఁబడినమోక్షమును పొందు నని తాత్పర్యము

సర్వతఃప్రాససీసదుః —

దాంతుడై సకలవేదాంతతాత్పర్యప, ర్యాలోచనై కాశరయంబుచేతఁ
జేతనాచేతనవ్రాతసంయుతపంచ, భూతాత్మకద్వైతరజాత మెల్ల
మెల్లనఁ దనయంద ర మిథ్యగా భావించి, నిరుపమానదాంబురనిధి మునింగి
నింగిభంగి నెసంగి ర నిరవయవాత్తుడై, కారణకార్యవిరకారరహిత
తే. హితనిరీహనిరామయరనిర్వికల్ప, కల్పనాతీతనచ్చిత్తురఖస్వభావ
భావనాభావ్యఖూన్యచిరద్భ్రష్ట మగుచు, సంతసించుచు నుండు సర్జనవరుండు.

టీక. సర్జనవరుండు = సత్పురుషశ్రేష్ఠుఁడు, దాంతుడై = జితేంద్రియుడై, సకలవేదాంత =
సర్వోపనిషత్తులయొక్క, తాత్పర్య = వాక్యార్థములయొక్క, పర్యాలోచన = పరిశీలనవలనఁ బుట్టిన,
ఏకాశయంబుచేతకొ = ముఖ్యాభిప్రాయముచేతను, చేతనాచేతనవ్రాతసంయుత = ప్రాణ్యప్రాణి సముదా
యముతోఁ గూడిన, పంచభూతాత్మక = పంచభూతమయము లైన, ద్వైతరజాతమెల్లకొ = నీవు నేననెగు
భిన్న భావముల నన్నిటిని, మెల్లనకొ = తిన్నగా, తనయంద = తా నైన ప్రత్యగాత్మకమందే, మిథ్యగా
భావించి = అసత్య మని తలంచి, నిరుపమ = సాటిలేని, ఆనంద = నిజానంద మనెడు, అంబునిధికొ =
సముద్రమందు, మునింగి = మగ్నుడై, నింగిభంగికొ = ఆకాశమువలె, నిరవయవాత్ముడై = నిర్వికార
స్వరూపుడై, ఎసంగి = ప్రకాశించి, కారణ = కారణము లైన జేహేంద్రియాదులును, కార్య = శబ్ద
స్పర్శాదివిషయములును, వికార = స్థూలదీర్ఘప్రాస్వకృతాదివికారములును, రహిత = లేనట్టి, హిత =
మేలైన, నిరీహ = కోరికలు లేని, నిరామయ = జరామరణక్షయవిహింసాదిరూపవ్యాధిరహిత మైన, నిర్వి
కల్ప = మనశ్శూన్య మైన, కల్పనాతీత = కల్పనలకు సతిక్రమించిన, సత్ = అనన్తత్రయమునందు నశింప
కుండుటయు, చిత్ = అపరోక్షజ్ఞానమును, ముఖ = ఆనందమును, స్వభావ = స్వరూపముగాఁ గల,

భావనా = ఊహయలు, భావ్య = ఊహించదగినవస్తువును, శూన్య = లేని, చిద్భ్రాన్త మగుచుకొ = శూన్య
రూపపరబ్రహ్మమై, సంతసించుచునుండుకొ = ఆనందించుచుండును.

తా సత్పురుషశ్రేష్ఠుఁడు చగుగ్గశేంద్రియములకు జయించినవాఁడై సమస్తోపనిషత్తులయొక్క
తాత్పర్యమును పరిశీలించుటవలనఁ బుట్టిన ముఖ్యాభిప్రాయముచేత చేతనాచేతనసమూహముతోఁ గూడిన
పంచభూతమయము లయిన నీవు చే ననెను భిన్నభావముల నన్నిటిని తిన్నగా తానైన ప్రత్యగాత్మయందే
అసత్య మని తలఁచి సాటి లేని నిజానంద మనెను సముగ్రమునంగు మునిగినవాఁడై ఆకాశమువలె నిర్వి
కారస్వరూపుఁడై ప్రకాశించి కాగణము లయిన షష్ఠేంద్రియాదులను కార్యము లగు శబ్దస్పర్శాదివిషయ
ములను స్థూలదీర్ఘద్రాస్వాది వికారములను లేట్టిదియును, మేలయినదియును, కోరికలు లేనిదియును,
ముసలితనము చావు ఆఁకలి దప్పి మొదలగు రూపములు గల గోగములు లేనిదియును, మనశ్శూన్య
మయినదియును, కల్పనలకు మించినదియును, అపస్థాత్రయమునందు నశింప కుండునదియును, అపగోక్ష
జ్ఞానమును ఆనందమును స్వరూపముగాఁ గల పూహాయు నూహింపఁదగిన వస్తువును లేని జ్ఞానరూపపర
బ్రహ్మమై ఆనందించుచుండు నని తాత్పర్యము

పర్వతః ప్రానశీనము. —

డెందంబు నింద్రియభృదంబు నొంట ని, వృందంబుఁ గావించి శ్రీ క్రిందుపఱచి
యందంబుగ మనోరథవిదంబునకు నూల, కందంబు నౌ చిదారనందజలధి
నందంబు బిందు వశమందంబుగా నొందు, చందంబునం బొంద శ్రీ మందు తెల్ల
నిందించినను నభిరసందించినను మేలు, జెందించినను గీడు శ్రీ జెందు నప్పు
తే డెందు దగులుక వింగుగా శ్రీ నందుకొనును, సాదియంబులనందడి శ్రీ డిందఁజేసి
కంగులేనిమనీషిసశనందనాది, వందనియుండ నైన నారాయందుఁ గలదు, ౧౫౭

టీక కంగులేనిమనసి = నిర్మలజ్ఞానము గల బ్రహ్మవేత్త, దెందంబు = మనస్సును, ఇంద్రియ
బృందంబు = జ్ఞానకర్తృగ్రీయసమూహమును, ఒకట = ఏకవృత్తిగానే, నిష్పందంబు గావించి =
నిశ్చలనములుగాఁ జేసి, క్రిందుపఱచి = క్షీణింపఁజేసి, అందంబుగ = నుందరముగా, మనోరవిందంబు
నకు = మానస మను పద్మమునకు, మూలకందంబుగా = ఆదికారణ మయిన, చిత్ = అపరోక్షజ్ఞానము
వలనఁ గలిగిన, ఆనంద = సుఖ మనెడు, జలధి = సముద్రమునందు, అందంబు = చొక్కమయిన,
బిందువు = బుద్ధి, అనుందంబుగా = జడత్వము లేనియట్లు, ఒందుచందంబున = వికృత మగురీతిని,
పొంద = కలిసియుండఁగా - అనఁగా బుద్ధి వృత్తిత్రయరూపముగా నంకురింపక యుండఁగా, మందు
లెల్ల = శ్రుతియొక్క నుభవములు లేని మూఢులందఱు, నిందించినను = గూషించినను, అభినందిం
చినను = శ్లాఘించినను, మేలుఁ జెందించినను = నుఖము నొందించినను, కీడు జెందునప్పుడు = దుఃఖము
సంభవించునప్పుడు, ఎందుఁదగుటక = జేనియందుఁ జిహ్మకొనక, విందుగా నందుకొనుచు = ఆ కీడు
మేల్లను ప్రియముగా ననుభవించుచు, సందియంబులసందడి = నేను బ్రహ్మము నగుదునో కానో అను
నిది యెడలగు ననేక సంశయములయొక్క రాయిడిని, డిందజేసి = నశింపఁజేసి, సనందనాది వందనీ
యుండ = గునక సనందన సనస్కూమార సనత్సుఖతాగులచేత నమస్కరింపఁ దగినవాడను, ఐన
నాయంగు = అగు పరమాత్మ నైన నాయందు, కలయు = వికృత మగును.

తా నిర్మలజ్ఞానము గల బ్రహ్మవేత్త మనస్సును జ్ఞానేంద్రియకర్మేంద్రియములను యొకటిగాఁ జలింప కుండునట్లును నశించునట్లును జేసి అందఱుగా మన స్సనెడు కమలమునకు అది కారణ మగు నట్టి యపరోక్షజ్ఞానమువలనఁ గలిగిన శుఖ మనెడు సముద్రమునంగు చొక్క మయిన బుద్ధి జడ త్వము లేనియట్లు వికృత మగురీతిని కలిసియుండఁగా (అనఁగా బుద్ధి వృత్తిత్రయరూపమును బొంది యుండఁగా) శ్రుతియుక్త్యనుభవములు లేని మూఢు లందఱు దూషించినను శ్లాఘించినను శుఖము నొందించినను దుఃఖము సంభవించునపుడు దేనియందుఁ జిక్కుకొనక యా కీడు పీఠులను ప్రియముగా ననుభవించుచు నేను బ్రహ్మ మగుదునో కానో అనునిది మొదలగు ననేక సంశయములను మాని సనక సనందన సనత్కుమార సనత్సుజాతాదులచేత నమస్కరింపఁ దగిన పరమాత్మ యగు శాశ్వత దైత్య మగు నని తాత్పర్యము

క. కావున నీవును పావన, భావనచే నింద్రియముల ర్ భజియించి మనీ

పావల మడంచి యనిశము, భావింపుము నన్ను విజనరేపదగుండ వగుచున్. ౧౫౮

టీక కావున = నైనఁ జెప్పినతీరున, ఆరురుతుండఁడు నాయంగుఁ గలయును గనుక, నీవును = అపరోక్షజ్ఞానము గల నీవును, పావన = పవిత్ర మయిన, భావనచేత = గ్రహ్యభావనచేత, ఇంద్రియములకు = చతుర్దశేంద్రియములను, భజియించి = ఆరాధించి, మనీషా = బుద్ధియందలి, ఆవిలము = కలువమును, అడంచి = పోగొట్టి, అనిశము = ఎల్లప్పుడు, విజనరేపదగుండ వగుచున్ = ఏకాంతప్రగేశముం దున్నవాడవై, నన్నున్ = సచ్చిదానందస్వరూపుడైన నన్ను, భావింపుము = నన్నుగా ధ్యానము చేయుము.

తా. కావున నపరోక్షజ్ఞానము గల నీవును పవిత్ర మయిన బ్రహ్మభావనచేత చతుర్దశేంద్రియములను ఆరాధించి బుద్ధియందలి కల్మషమును బోగొట్టి నిరంతరము నేకాంతప్రగేశముం దున్నవాడవై సచ్చిదానందస్వరూపుడైన నన్ను నిన్నుగా ధ్యానింపు మని తాత్పర్యము

ఆ. ఆంజనేయ సచ్చిదానందమయునిఁగా, నన్ను గాంచుతెఱుగు ర్ విన్నవెంతు

నమలమనముచేత ర్ నవధరింపుము నీదు, నకలసంశయములు ర్ నమసిపోవు. ౧౫౯

టీక ఆంజనేయ = ఆంజనాపుత్రుఁడై, నన్నున్ = పరబ్రహ్మస్వరూపుడైన నన్ను, సచ్చిదానందమయునిఁగాన్ = సత్యజ్ఞానానందస్వరూపునిఁగా, గాంచుతెఱుగున్ = చూడఁదగిన మార్గమును, విన్నవెంతున్ = తెలుపుచున్నాడను, అమలమనముచేతన్ = నిర్మలమానసముచేత, అవధరింపుము = వినుము, (వింటివేని) నీదునకలసంశయములు = నీయొక్కసందేహము లన్నియును, నమసిపోవున్ = నశించును

తా ఆంజనేయ! పరబ్రహ్మస్వరూపుడైన నన్ను సర్వజ్ఞానానందస్వరూపునిఁగాఁ జూడఁ దగిన మార్గమును తెలుపుచున్నాను, నిర్మలమానసముచేత వినుము, అట్లు వింటివేని నీయొక్కసందేహము లన్నియును నశించు నని తాత్పర్యము

స ద్రా ప ల త్త ణ ము.

పంచచామరము. అనాదికాల మాదిగా ర్ ననంతదేహవర్ణగో

త్రనామరూపసౌఖ్యదుఃఖరథర్తపాపకోటులున్

వినాశ మొందు చుండఁ బూని శ్రీ వీనిఁ జూచు చుందు నే
ననాది నాట సత్స్వరూపుఁ శ్రీ డండ్రు నన్ను మారుతీ. ౧౬౦

టీక మారుతీ = ఆంజనేయా, అనాదికాలమాదిగాఁ = జగత్సృష్టికాది యైనకాలము మొద
లగా, అనంతదేహ = అనేకశరీరములు, వర్ణ = బ్రాహ్మణాది వర్ణములు, గోత్ర = వసిష్ఠాది ఋషి
గోత్రములు, శామ = శివ రామ గోవింద శారాదులు మహాదేవాది శామములు, రూప = సురనర
స్థావరతిర్యగాదిరూపములు - లేక శ్రీపున్నపుంసక స్థూల సూక్ష్మ దీర్ఘ కృతత్వాదిరూపములు, సౌఖ్య =
శ్రీభోగాదిసౌఖ్యములు, దుఃఖ = పుత్రిమరణాది దుఃఖములు, ధర్మ = శ్రుత్యుక్తధర్మములు, పాప =
శ్రుతిగర్హితవస్తుసేవనాది పాపములు, (వీని యొక్క) కోటులును = గుంపులును, వినాశ మొందుతుండఁ =
నశించుచుండఁగా, నేక = పరబ్రహ్మ మయిన నేను, అనాదికాల = జననమరణములు లేనివాడ నగుట
వలన, పూని = యత్నించి, వీనిఁ జూచు చుండుకొ = వర్ణదేహగోత్రనామాదుల వీక్షించు చుందును,
(ఆ హేతువుచేత) నన్ను = కేవలస్వరూపుడ నైన నన్ను, సత్స్వరూపుఁ డండ్రు = నశంపనిస్వరూ
పము గలవాఁ డని వక్కాణింతురు

తా ఆంజనేయా! జగత్తుయొక్కసృష్టికి అది యైన కాలము మొదలగా అనేకశరీరములు,
బ్రాహ్మణాదివర్ణములు, వసిష్ఠాదిఋషిగోత్రములు, శివరామకృష్ణవాసుదేవాదిశామములు, సురనరస్థావర
తిర్యగాదిరూపములు (లేక శ్రీపున్నపుంసకరూపములు), శ్రీభోగాదిసౌఖ్యములు, బంధుమిత్రకశత్ర
మరణాదిదుఃఖములు, వేదమునంగుఁ జిప్పబడిన ధర్మములు, కాస్త్రనిందితము లగు వస్తువులను నేనిం
చుట మొదలగు పాపములు, వీనియొక్కసమాహారములు నశించు చుండఁగా పరబ్రహ్మ నైన నేను
జననమరణములు లేనివాడ నగుటవలన పూనికతో వీనిని జూచు చుండును, (అనఁగా వర్ణదేహగోత్ర
నామాదులను) ఆ హేతువువలన కేవలస్వరూపుఁ డగు నన్ను నశంపనిస్వరూపము గలవాఁ డని చెప్పుదు
రని తాత్పర్యము

పంచచామరము. ఖగంబులు దురంగపన్నగంబులు పనంబులు
మృగంబులు న్నగంబులు మహీధరాదికంబులు
జగంబులు లయంబు నొంద శ్రీ సాక్షి నై సమస్తము
దగంగఁ జూచు, చుందుదు నదా శ్రీ సదాత్మకుం డనన్. ౧౬౧

టీక ఖగంబులును = చిలుకలు మొదలగు పులుఁగులును, దురంగ = ఉచ్చైశ్రవము మొదలగు
గుఱ్ఱములును, పన్నగంబులును = శేషుండు వాగుకి లోనగు సర్పములును, పనంబులును = సైమిశము
మొదలైన అడవులును, మృగంబులును = శరభసింహాది మృగములును, నగంబులును = కల్పాశ్వత్థాది
వృక్షములును, మహీధరాదికంబులును = మహేంద్ర మలయాది పర్వతములును, జగంబులును =
భూలోకాది చతుర్దశలోకములును, లయంబు నొందకొ = నశింపఁగాను, సదా = ఎల్లప్పుడు, సగాత్మ
కుం డనకొ = సత్యస్వరూపుఁ డనునగుట, సాక్షి నై = ద్రవ్యనై, సమస్తముకొ = సకలమును, తగంగకొ =
ఒప్పిద మగునట్లు, చూచు చుండుగుకొ = ఆలోకించు చుండుదును

తా. చిలుకలు మొదలగు పక్షులును, ఉచ్చైశ్రవము మొదలగు గుఱ్ఱములును, శేషుండు వాగుకి
మొదలగు సర్పములును, సైమిశము మొదలగు అడవులును, ఎఱుగు సింహము మొదలగు మృగములును,
కల్పాశ్వత్థాది వృక్షములును, మహేంద్రము మలయాదు మొదలగాఁ గల పర్వతములును, భూలోకము

మొదలగు పదునాలుగులోకములును నశించు చుండఁగా నెల్లప్పుడు సత్యస్వరూపుఁ డనునటుల సాక్షి నై సమస్తమును యొప్పిద మగునటుల జూచు చుందు నని తాత్పర్యము.

సీ దేహేంద్రియప్రాణధీమనోహంకార, చిత్తముల్లనుత సుతచేష్ట లుడిగి
యలఘు సుషుప్తియం శ దజ్ఞానమున లయ, మోందినవేళ నే శ నుంటఁజేసి
యేమియు లేదని శ యెఱుఁగుదు వాని య, భావ మంతయును స్వభావమునను
గావున విను తదభావానుభావము, స్మరియింతు మేల్కొన్న సమయమునను
తే. వరుసతో నిట్లు జాగరస్వప్నసుషుప్తు, అనుదినం బేగుదెంచుచు శ నరుగుచుండ
నేకరూపుఁడనై వాని శ నెఱుఁగ నుచు, మనికివలనను సద్రూపుఁడను గపింద్ర.

టీక. కపింద్ర = వాసరసార్యభావ, వినుము = ఆకర్ణింపుము, దేహేంద్రియములు—దేహ = శరీరములు, ఇంద్రియ = జ్ఞానకర్మేంద్రియములును, ప్రాణ = పంచప్రాణములును, ధీ = నిశ్చయాత్మక మైన బుద్ధియును, మనః = సంకయాత్మక మైన మనస్సును, అహంకార = అభిమానమును, చిత్తములు=చంచలాత్మక మైన చిత్తమును, తమతమచేష్ట లుడిగి = స్వస్వవ్యాపారములగు విడిది, అలఘుసుషుప్తయందఁక = గాఢనిద్రయందు, అజ్ఞానమునక = అవివేకముచేత, లయమొగువేళక = లీనించుకాలమందు, నేనుంటఁజేసి = నేను మిగిలియుండుటవలన, స్వభావమునక = నిజబోధయంగు, ఏమియు లేదని = దేహేంద్రియాదులలో నొకటియు లేదని, వానినుభావ మంతయుక = ఆ శరీరాదుల లేమియంతయు, ఎఱుఁగుదుక = తెలిసియుండును - అనఁగా ప్రాజ్ఞుఁడనై యుండు నని భావము, కావునక = నిజబోధయందు తెలిసియున్నాను గనుక, మేల్కొన్న సమయమునను = అంతఃకరణాదివృత్తులు తమతమ వ్యాపారాభిముఖము లయినప్పుడు, తదభావానుభావముక = ఆ దేహేంద్రియాదులు లేవనెడు ననుభూతిని, స్మరియింతుక = తలఁచుచుండును, వరుసతోక = క్రమముతోడను, ఇట్లు = ఈవిధముగా, జాగరస్వప్నసుషుప్తులు = జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్త్యవస్థలు, అనుదినంబు = ప్రతిదినము, ఏగుదెంచుచుక = వచ్చుచు, అరుగుచుండక = పోవుచుండఁగా, ఏకరూపుఁడనై = అద్వితీయాపరిచ్ఛిన్నపరబ్రహ్మస్వరూపినై, వానిక = ఆ జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్తులను, ఎఱుఁగక = కాలత్రయమంగు, కనుచుక = చూచుచు, అనికివలనక = ఉండుటవలన, సద్రూపుఁడక = త్రికాలములయంగు నశింపనిరూపము గలవాఁడను

తా వాసరశ్రేష్ఠుఁడా! ఆకర్ణింపుము (వినుము,) శరీరములును జ్ఞానేంద్రియ కర్మేంద్రియములును పంచప్రాణములును నిశ్చయాత్మక మగు బుద్ధియు సంకయాత్మక మగు మనస్సును అభిమానమును (అనఁగా కర్తృత్వాద్యభిమానము-నేను చేయుచున్నాను, నేను భుజించుచున్నా ననుట) చంచలాత్మక మయిన చిత్తమును తమతమచేష్టలను వదలి గాఢనిద్రయందు అవివేకముచేత నశించు చున్నపుడు నేను మాత్రము మిగిలియుండుటవలన నిజబోధయందు దేహేంద్రియాదులలో నొకటియు లేదని ఆ శరీరాదుల యొక్కలేమియంతయు నెఱిఁగియుండును (అనఁగా ప్రాజ్ఞుఁడనై యుండు నని భావము), గనుక అంతఃకరణాదివృత్తులు తమతమ వ్యాపారాభిముఖము లయినప్పుడు ఆ దేహేంద్రియాదులు లేవనెడు అనుభవమును జక్కఁగా దలఁచు చుండును, ఇట్లు క్రమమున జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్త్యవస్థలు ప్రతిదినము వచ్చుచు పోవు చుండఁగా అద్వితీయాపరిచ్ఛిన్నపరబ్రహ్మస్వరూపినై ఆ జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్తులను త్రికాలములయిండును చూచు చుండుటవలనఁ ద్రికాలములయంగు నశింపనిరూపము గలవాఁడని తా.

అ. జాగరంబునందు శ స్వప్ననుషుపులు, స్వప్నమున నుషుప్తి శ జాగరములు
సమనుషుప్తియందు శ స్వప్నజాగరములు, గలుగ నేను వీని శ గాంతు నెపుడు.

టీక. జాగరంబునందుక = జాగ్రదవస్థయందు, స్వప్ననుషుపులు = స్వప్నావస్థయును నుషు
ప్త్యవస్థయును, స్వప్నమునక = స్వప్నావస్థయందు, నుషుప్తిజాగరములు = నుషుప్త్యవస్థయును జాగ్ర
దవస్థయును, సమనుషుప్తియందుక = గాఢనిద్రయందు, స్వప్నజాగరములు = స్వప్నజాగ్రదవస్థలు,
గలుగక = ప్రసక్తింపగా, ఎపుడు = అవసరము, వీనిక = అవస్థాత్రయమును, ఏను = నేను, కాంతుక =
అవలంకితును - అనగా సత్త్వరజస్తమోగుణములే జాగ్రత్స్వప్ననుషుప్త్యవస్థలు గాన ఒకటియందు
నొకటి పుట్టి అదేగు చుండగా నేను సాక్షి నై చూచు చుందు నని భావము.

తా. సత్త్వరజస్తమోగుణముగల యోయాంజనేయా! వినుము జాగ్రదవస్థయందు స్వప్నావస్థయును
నుషుప్త్యవస్థయును, స్వప్నావస్థయందు నుషుప్త్యవస్థయును జాగ్రదవస్థయును, నుషుప్తియందు (గాఢ
నిద్రయందు) స్వప్నజాగ్రదవస్థలును గలుగఁగా నా నుషుప్తాత్రయమును నే నెప్పుడును చూచును (అనగా
సత్త్వరజస్తమోగుణములే యవస్థాత్రయమును గనుక ఒకటియం దొకటి పుట్టి నశించుచుండఁగా నేను
సాక్షి నై చూచు చుందును) అని తాత్పర్యము.

సీ. భువి నవస్థాత్రయంబున నేకరూపత, నొకదివసంబునం శ దున్నయల్లు
విను మతీతాగామిదినవారపక్షమా, సాబ్దయుగప్రకరల్పాంతములను
నొక్కచందంబున శ నుండును గావున, సద్రూపుడను వినిశ్చయము నున్న
అదిగాక బాధయోగ్యము లైన దేహేంద్రియప్రాణధీమనోహంకృతులును
తే. నేను గా నని భావింప శ నిఖిలదృశ్య, చయనిషేధావధీభూతశరవ్యభాధ
వర్జితాశేషసాక్షి నై శ వఱలు చునికి, వలన సత్యస్వరూపుడ శ నలఘుచరిత.

టీక. అలఘుచరిత = సత్త్వరజస్తమోగుణ యోయాంజనేయా, వినుము = ఆకర్షింపుము; భువిక =
భూమిమీద, నవస్థాత్రయంబునక = జాగ్రత్స్వప్ననుషుపు లనెడు మూడవస్థలయందు,
ఏకరూపతక = ఏకాకృతితో, ఒకదివసంబునం దున్నయల్లు = ఏకదినము దుండెగలాగున, అతీత = కడ
చిన, అగామి = రఁగల, దిన = దినములు, వార = వారములు, పక్ష = పక్షములు, మాస = మాస
ములు, అబ్ద = సంవత్సరములు, యుగ = కృతత్రేతాద్వాపరకలియుగములు, ప్రకరల్పాంతములక =
బ్రహ్మాదిప్రళయములు, (వీనియందు) ఒక్కచందంబునక = ఏకరూపముగాను, ఉండుదుక = వసించును,
గావునక = కనుక, సద్రూపుడను = సత్యస్వరూపము గలవాడను, వినిశ్చయమునున్ను = నిజము
నుమా, అదిగాక = అదియును గాక, బాధయోగ్యము లైన = ఉపద్రవకారణము లయిన, దేహ =
త్రిశరీరములును, ఇంద్రియ = జ్ఞానకర్మేంద్రియములును, ప్రాణ = పంచప్రాణములును, ధీ = బుద్ధియును,
మనః = మానసమును, అహంకృతులును = చిత్తన్నత్యమును, నేను గా నని భావింపక = నేను గా నని
తలచుటవలన, నిఖిల = సమస్తము లయిన, దృశ్యచయ = బాహ్యభ్యంతరదృశ్యసమాహమయైక్క,
నిషేధ = త్యజించుటయందును, అవధీభూత = మేరగా నున్నట్టియు, శరవ్య = సకలము లయిన, బాధ =
దుఃఖంబులనుండి, వర్జిత = తొలగినట్టి, అశేషసాక్షి నై = సర్వద్రవ్యనై, వఱలుచుక = శోభిల్లుచు,
ఉనికివలనక = ఉండుటవలన, సత్యస్వరూపుడక = సద్రూపుడను

తా సత్ప్రకర్తన గల యోయాంజనేయా ! వినుము శరీర మను భూమియగును అవస్థాత్రయ మందును యేకాకారముగా నొకదినమం దుండినలాగుననే గతించినదినములంగును రాగలదినములందును వారములయందును కృతాదియుగములయందును బ్రహ్మాదిప్రళయములయందును పుంగును కనుకనే నేను సత్యస్వరూపము గలవాడను, యిది సత్యము గుమీ, అదియును గాక, ఉపద్రవ కారణము లయిన శరీర త్రయమును జ్ఞానేంద్రియకర్మేంద్రియములును పంచప్రాణములును బుద్ధియును మానసమును అహంకృతు లును నేను గానని భావించుటవలన సమస్తము నైన బాహ్యభ్యంతరదృశ్యసమాహారమును వదలుటకు మేరగా నున్నట్టి సకలము లయిన దుఃఖముల నుండి తొలంగినట్టి సర్వసాక్షి యై ప్రకాశించు సత్యస్వరూ పుడ నని తాత్పర్యము

పంచప్రళయముల వివరణము.

ప మణియు లఘుక్షిరోచ్ఛారణమాత్రకాలంబు నిమేషం, బట్టి నిమేషంబులు పదు నెనిమిది యైన గావ్య, యవి ముప్పది యైన గళ, యవి యన్నియైనం గళం, బవి పంగద్రోడు ముహూర్తం, బమ్ముహూర్తంబు ముప్పది యైన నవహారాత్రంబులు గడచు, నయ్యవహారాత్రంబులంగు శరీరేంద్రియప్రాణాంతఃకరణంబులు స్వస్వ వ్యాపారంబులఁ జాలించి తమకుఁ గాగణం నైన సుషుప్తిరూపావిద్యాంధ కారమ్ము నందు లయంబు నొందు, నప్పుడు జాగ్రత్స్విప్నాత్తకం బగు నఖిలప్రపంచంబు వాసనారూపమాత్రం బై పల్లవ పత్రపుష్ప శలాటు ఫలమూల శాఖోపశాఖా త్తకం బయిన వటంబు తదీయబీజంబునందు నానావిధవర్ణరక్తం బయిన మయూ రంబు తదీయాండాంతర్జలంబునందు నున్నచందంబున నుండు నిది నిత్యప్రళయం బన నొప్పు, నయ్యవహారాత్రపంచదశకంబు పక్షం బయ్యె, శుక్లకృష్ణాఖ్య పక్షద్వయంబు మాసం బిది పితృదేవతల కొక్కదినం బగు, నమ్మాసద్వయంబు ఋతువు, ఋతుత్రయం బయనంబు, దక్షిణోత్తరసంక్లిశాయనద్వయంబు హామనం బది వేల్పుల కొక్కదినం బగు, దద్దినసవారపక్షమాసక్రమంబుచేత ద్వాదశసహస్రవత్సరంబు లైనఁ గృత త్రేతా వ్యాపర కలియుగంబులు నాలు గుం జను, నయ్యుగచతుష్టయంబును మహాయుగం బని చెప్పుగు, రవి డెబ్బది యొక్కటి యైన మన్వంతరంబు చెల్లు, నమ్మన్వంతరంబులు పదునాలుగు చనిన నలువకు నొక్కపగ లగు, నది చతుర్యుగసహస్రపరిమితం, బా పగటిలోఁ జటి ర్దశమనుప్రళయంబులు ననేకయుగాంతరప్రళయంబులుఁ బ్రవర్తించు, నవియు నైమిత్తికప్రళయంబు లవాంతరప్రళయంబు లనం బ్రసిద్ధంబు లగు, నందనంత భూతజాతంబులు నశించు, నయ్యవారవసానంబున ద్రుహిణుండు నిద్రించు, నతని నిద్ర యవ్యక్తం బనందగు, నందు బ్రహ్మాండంబునం గల సర్వప్రాణివ్యవహారంబు పరతం బగు, నత్తరి మహాభూతంబులుమాత్రంబు శేషించునది దైనందిన ప్రళయం బన విలసిల్లు, నయ్యజున కమాపరిమాణం బంతియు రేయి యగు, నట్టి

దినసంఖ్యాక్రమంబుచేత శతాబ్దంబులు చనిన శతానందుండు నాకంబుఁ జెందుఁ,
 నయ్యెడ మృత్యువు సమస్తజీవుల నొక్కపెట్టం బరిమార్చు, రుద్రుండు చిచ్చు
 కన్ను దెఱచి చూచు, నాదిత్యుండు పండ్రెండుమూర్తులుఁ గైకొని ప్రకాశించు,
 నవ్వేశ ప్రజ్వలజ్వాలాభీలం బగు మహానలంబు జనియించి విశ్వవిశ్వంబు భస్మీ
 భూతంబుగాఁ జేయు, సప్తమారుతంబు లొక్కపెట్ట విసరు, నవమేఘంబు లుప్ప
 తిల్లి యమోఘంబు లై నూఱుదివ్యవర్షంబులు మహావర్షంబు వర్షించు, నందు
 వలన సప్తసముద్రంబులుం గలసి యేకార్ణవం బై మహామహీమండలంబు
 నాక్రమించుచు నంతట ధరణీచక్రం బమ్మహాసలిలమధ్యంబున మహాదకంబుల
 స్వల్పలోవ్యపిండంబువిధంబున విరిసి చెరుఁ, దస్తాయుఃపిండం బొకఁతోయకఁగాఁబుం
 బీల్చినకై వడి బడఁగాగ్నివిజృంభించి యమ్మహాంభోరాశి శానంబు సేయు, దీపంబు
 గాలియార్చినభంగి నమ్మహాతేజోమండలంబును మహావాయువు దెగఁగార్చు,
 నమ్మహాజగర్భునానమీరంబు నిరాధేయం బగుటంజేసి యంతరిక్షంబునం గలయు
 దిరిగి యందు సుషుప్తియందు ప్రాణులపోలిక మ్రగ్గు, శబ్దరూపం బయిననింగి శ్రోత్ర
 రూపం బయిన సంకల్పంబు మ్రుంగిన తేఱంగు నయ్యాకాశంబు మహామనంబు
 గ్రసించు, బంచతన్మాత్రసహితం బయిన యమ్మహామానసంబు నిద్రానమయంబు
 గబళించుచాడ్పున నహంకారంబు గబళించు, నయ్యహంకృతి మహాబుద్ధిమెనంగు,
 నమ్మహాబుద్ధియే మహాత్తత్త్వం బని చెప్ప నొప్పు, నమ్మహాతత్త్వంబు నవ్యత్తంబు
 తనయందు విలీనంబు గావించి యడంచుకొను, నది మాయావిద్యావ్యక్తతమ
 స్సుషుప్తిప్రకృత్యానందాదిశబ్దవాచ్యం బయిన ప్రధానం, బదియే బ్రహ్మప్రశ
 యం బగు, నయ్యనాద్యనిర్వచనీయాఙ్గానంబు సగ్గురూక్షజీవేశ్వరైక్యఙ్గానాను
 భవసమయంబున సభావం బగు నదియే మహాప్రళయం బగు, నిట్టి నిత్యవైమిత్తిక
 దైనందినకల్పాంతమహాప్రళయంబులయందే నొక్కటిచేత బాధింపఁబడక
 సాక్షి నై వాని నన్నిటిం జూచుచు భూతభవిష్యద్వర్తమానకాలంబులయం దేక
 రూపంబుగా నుంటంజేసి సద్రూపకుండ నగుదు నని యుపదేశించి వెండియు
 నిట్లనియె.

౧౬౫

టీక. మఱియుఁ = వెండియు, లఘుత్వరోచ్ఛారణమాత్రకాలంబు = లఘువర్ణ ముచ్చరించు
 సంతకాలము-అనఁగా చిహ్నికప్రేయసంతకాలము, నిమేషంబు = నిమేషము-అనఁగా తెప్పసాటు, అట్టి
 నిమేషంబులు = అట్టినిమిషములు, పదునెనిమిదియైనక = అష్టాదశ మాయెనేని, కావ = కావ యగును,
 అవి = ఆకావలు, ముప్పదియైనక = త్రింశ మయ్యెనేని, కళ = కళ యగును, అవి = ఆకళలు, అన్ని
 యైనక = ముప్పది యయ్యెనేని, క్షణంబు = క్షణము, అవి = ఆక్షణములు, పండ్రెండు = ద్వాదశ
 మాయెనేని, మహూర్తంబు = రెండుగడియలకాల మగును, అమ్మహూర్తంబులు = ఆ మహూర్తములు,
 ముప్పదియైనక = మూడుపదు లాయెనేని, ఆహారాత్రంబులుగడచుఁ = పగలురేయియుఁ గడచును-

అనగా దిన మగు ననుట, అయ్యహోరాత్రంబులందుకే = రాత్రిదినములు గూడిన యాదినమందు, శరీరములనూత్మకారణశరీరములును, ఇంద్రియ = దశేంద్రియములును, ప్రాణ = దశవిధప్రాణములును, అంతఃకరణంబులు = మనస్సును, స్వస్వవ్యాపారంబులజాలించి = తమతమనడకలు వదిలి, తమకుకే = తా మైన శరీరేంద్రియాంతఃకరణములకు, కారణంబైన = ఆదికారణ మైన, సుమప్తిరూప = నిద్రారూప మైన, అవిద్యా = జ్ఞాన మనెడు, అంధకారంబునకే = చీకటియందు, లయంబునొందుకే = నశించి నప్పుడు, జాగ్రత్స్వప్నాత్మకం బగు = జాగ్రత్స్వప్నరూప మైన, అఖిలప్రపంచంబు = సకలేంద్రియ రూప మగు ప్రపంచమును, వాసనరూపమాత్రం బై = పృథివియందు గంధగుణమువలె నున్నదై, పల్లవ = చిగుళ్లు, పత్ర = ఆకులు, పుష్ప = పువ్వులు, శలాటు = కాయలు, ఫల = పండ్లు, మూల = వేళ్లు, కాఖ = కొమ్మలు, ఉపకాఖ = చిఱుకొమ్మలు, (ఇవియే) అత్మకంబు = స్వరూపముగాఁ గలది, విస వటంబు = అగునట్టి వట్టిమాను, తదీయబీజంబునందుకే = ఆ మట్టివిత్తునందును, నానావిధవర్ణయుక్తం బైన = నానావిధ = పలుతెఱఁగు లైన, వర్ణ = రంగులతోడ, యుక్తం బైన = కూడిన, మయూరంబు = నెమలి, తదీయాండాంతర్జలంబునందుకే = తదీయ = ఆ నెమలియొక్క, అండ = గ్రుడ్డుయొక్క, అంతః = లోపలను, జలంబునందుకే = నీటియందు, ఉన్నచందంబునకే = ఉన్నయట్లు, ఉండుకే = ప్రపంచము ప్రకృతిలో లీనమై యుండును, ఇది నిత్యప్రళయం బన నొప్పుకే = ఇది దినప్రళయ మని చెప్పఁ బడును, అయ్యహోరాత్ర = ఆ దినములయొక్క, పంచదశకంబు = పదియైదు, పక్షం బయ్యుకే = పక్ష సంజ్ఞగల దాయెను, శుక్లకృష్ణాఖ్యపక్షద్వయంబు = శుక్లకృష్ణము లను వేళ్లు గల రెండుపక్షములు, మాసంబు = నెల యగును, ఇది = ఈనెల, పితృదేవతలకుకే = కవ్యభుక్కులకు, ఒక్కదినం బగుకే = ఒక పగ లగును, అమృతద్వయంబు ఋతువు = ఆ రెండునెలలు ఋతు వగును, ఋతుత్రయం బయనంబు = మూడుఋతువు లొక ఆయన మగును, దక్షిణోత్తరసంస్థికాయనద్వయంబు = దక్షిణాయన ఉత్తరాయణ ము లను సంజ్ఞలు గల రెండయనములు, హేయనంబు = ఒకసంవత్సర మగును, అది = ఆ సంవత్సరము, వేల్పులకుకే = దేవతలకు, ఒక్కదినం బగుకే = ఒక్కవారము మగును, తత్ = ఆ దేవతలయొక్క, దివస = దినములు, వార = వారములు, పక్ష = పక్షములు, మాస = నెలలు, (వీనియొక్క) క్రమంబుచేతకే = ప్రమాణముచేత, ద్వాదశసహస్రవత్సరంబు లైనకే = పండ్రెండువేలేం డ్దాయెనేని, కృత = పదియేడు లక్షలయిరువదియైనిమిదివేలసంవత్సరములు గల కృతయుగమును, త్రేతా = పండ్రెండులక్షలతొంబది యాఱువేల సంవత్సరములు గల త్రేతాయుగమును, ద్వాపర = ఎనిమిదిలక్షల అరువది నాలుగువేల సంవత్సరములు గల ద్వాపరయుగమును, కలియుగంబును = నాలుగులక్షల ముప్పదిరెండువేల సంవత్సర ములు గల కలియుగమును, నాలుగుకే = ఈ నాలుగుయుగములును, చనుకే = ఆతిక్రమించును, అయ్యగ చతుష్టయంబుకే = ఆ నాలుగుయుగములును, మహాయుగం బని చెప్పుదుగు = మహాయుగ మని వతియిం తురు, అని దెబ్బదియొక్కటి యైనకే = ఆ మహాయుగములు యొకసప్తతి యయ్యెనేని, మన్వంతరంబులు చెల్లుకే = మన్వంతరముగడచును, అమృన్వంతరంబులు = ఆ మన్వంతరములు, పదునాల్గుచనినకే = చతు ర్దశము గడచెనేని, నలువకుకే = బ్రహ్మకు, ఒక్కపగ లగుకే = ఒకయవార మగును, అది = ఆదినము, చతుర్యుగ = నాలుగుయుగములయొక్క, సహస్ర = వేయింటియొక్క, పరిమితంబు = పరిమాణము గలది, ఆ పగటిలోకే = బ్రహ్మదేవునియొక్క దినములోనే, చతుర్దశమనుప్రళయంబులును = స్వాయంభువ స్వాలోచివ ఉత్తమ రామస రైవత చాక్షువ వైవస్వత సూర్యసావర్ణి దక్షసావర్ణి బ్రహ్మసావర్ణి ధర్మ సావర్ణి భద్రసావర్ణి దేవసావర్ణి ఇంద్రసావర్ణి యనెడు పదునాలుగు మనువులయమును, అనేకయుగాం తరప్రళయంబులున = అనేక = వెక్కువైన, యుగాంతర = యుగసంధులయందుఁ గల, ప్రళయంబులును

విలయములును, ప్రసరించుకొను = జరుగును, అవియుకొను = ఆ ప్రళయములు, నైమిత్తికప్రళయములును = విశేషప్రళయము లని, అవాంతరప్రళయము లనకొను = ఆగంతుకప్రళయము లని, ప్రసద్ధము లగుకొను = ప్రశస్తము లగు, అందుకొను = ఆ బ్రహ్మదేవునిపగటియందు, అనంతభూతజాలములు = అనేక ప్రాణులగుంపులు, నశించుకొను = చచ్చును, అశ్శూహరపసానములకొను = ఆ దిశాంతమందు, గ్రుహిణుండు = బ్రహ్మ, నిద్రించుకొను = నిదురపోవును, అతనినిద్ర = ఆ బ్రహ్మనుషు ప్తి, అవ్యక్తంబనందగుకొను = మహామాయ యని యనదగును, అందుకొను = ఆ యవ్యక్తత్వమంగు, సర్వప్రాణివ్యవహారము = సకలజీవులప్రవర్తనములు, ఉపరతంబగుకొను = విరామము నొంది యుండును, అత్తటికొను = ఆ సమయమంగు, మహాభూతములు మాత్రము = ప్రపంచమహాభూతములుమాత్రము, శేషించుకొను = మిగిలియుండును, అది దైనందినప్రళయంబన విలసిల్లుకొను = అది బ్రహ్మయొక్క పగటియందు జరిగెడు ప్రళయమని చెప్పదగును, అయ్యజ్ఞానముకొను = ఆ బ్రహ్మకు, అహాపరిమాణంబంతయు = పగటిలేకయొక్క ప్రమాణమంతయు, రేయియగుకొను = రాత్రియగును, అట్టి దినసంఖ్యాక్రమములేకకొను = ఆ బ్రహ్మ దినసంఖ్యప్రమాణముచేత, శతాబ్దములు = నూతనంట్లు, చనినకొను = కడచెనేని, శతానందుండు = బ్రహ్మ, నాకంబుకొను = 'కం నుఖం తన్నభవతీ త్యకం తన్నాప్త్యతేతి నాకః' అని వ్యుత్పత్తి, కం అనఁగా నుఖము అది గానిది అకము, అనఁగా దుఃఖము, అదుఃఖ మచ్చట లేదు గనుక నాక మని అర్థము-అనఁగా నుఖస్థానమును, చెందుకొను = పొందును - అనఁగా బ్రహ్మ మరణ మొందు నని భావము, అయ్యెడకొను = బ్రహ్మశరీరపతనకాలమందు, మృత్యువు = మిత్తి, సమస్తజీవులకొను = సర్వప్రాణులను, ఒక్కపెట్టుకొను = ఏకవృత్తిగా నే, పరిమార్చుకొను = చంపును, రుద్రుండు = శివుండు, చిచ్చుకన్నులు తెరిచి = ఫాలనేత్రమును ఎప్పి, చూచుకొను = వీక్షించును, అదిత్యుండు = సూర్యుండు, పండ్రెండుమూర్తులు గైకొని = 'శ్లో|| విదస్వా నర్యయా పూషా త్వష్టా సవితా భగః | ధాతా విధాతా మరుగో మిత్ర శృక్ర ఋక్షమః' అనెడు ద్వాదశశరీరములను భరించి, ప్రకాశించుకొను = వెలుంగును, అవ్యేళకొను = అక్కలమందు, ప్రజ్వలించుకొను = ప్రజ్వలించుకొను = మిక్కిలి వెలింగెడి, జ్వాలా = మంటచేత, అభిలంబగు = భయంకర మైన, మహానలంబు = గొప్పయగ్ని - అనఁగా సంకర్షణాగ్ని, జనియించి = పుట్టి, విశ్వవిశ్వంబుకొను = ప్రపంచమునెల్లను, భస్మీభూతంబుగాఁ జేయును = బేలుచేయును, సప్తమాతంబులు = ప్రథమా ఆననా ఉద్వమా సంవనా నివనా ప్రతివనా పరావనాము లనెడు ఏడువాములు, ఒక్కపెట్టుకొను = ఒక్కసారిగా నే, విసరుకొను = వీచును, నవమీఘంబులు = ఆవర్త సంవర్త పుష్కర గ్రోణ కాల నీల ఆరుణ తమో వారుణము లను నవమీఘములు, ఉప్పతిల్లి = పుట్టి, అమోఘంబులై = సార్థకములై, నూరుదివ్యవర్షంబులు = నూరుదేవతాసంవత్సరములు, మహావర్షంబువర్షించుకొను = గొప్పవానవరియును, అందువలనకొను = ఆవానచేత, సప్తసముద్రంబులు = సప్త సాగరములును, కలసి = చేరి, ఏకార్థవందై = ఒక్కటే సముద్రమై, మహామహిమండలంబుకొను = గొప్ప దైన భూచక్రమును, అక్రమించుకొను = ముంచును, అంతటకొను = పిమ్మట, ధరణీచక్రంబు = భూమండలము, అమృహాసలిలమధ్యంబునకొను = ఆ పెన్నీటినడుమ, బహూదకంబులకొను = అధికజలములంగు, స్వల్పభాగ్య పిండంబువిధంబునకొను = కొంచెపుమంటపెల్లవలె, విరిసిచడుకొను = కరిగిపోవును, తప్తాయుఃపిండంబు = కాల్పబడిన యినుపముద్ద, ఒకతోయకణంబుకొను = ఒకనీటిబొట్టును, పీల్చినకైవడికొను = గ్రసించినట్లు, బడబాగ్ని = వార్యపుటగ్ని, విజృంభించి = రేగి, అమృహాభారాళికొను = ఆగొప్పసముద్రమును, పానంబు నేయుకొను = త్రాగును, దీపంబుకొను = దీవియను, గాలియార్చినభంగికొను = వాయువు మరిపినట్లు, అమృహా తేజోమండలంబుకొను = అఘనమైన తేజస్సమానమును - అనఁగా బడబాగ్నిని, మహావామువు దేగటార్చుకొను = గొప్పగాలి నశింపజేయును, అమృహాజంఘాసమీరంబు = ఆ గొప్పయాయుగాలి, నిరాధే

యం బగుటంజేసి = ఆధారము లేని దగుటవలన, అంతరిక్షంబుక = ఆకాశమంగు, కియందిరిగి = సర్వత్ర
 వ్యాపించి, అందుక = ఆయాకాశమందు, నుషుప్తియందుక = నిద్రయందు, ప్రాణులపోలికక = జీవుల
 వలె, మ్రగ్గుక = నశించును, శబ్దరూపం బైననిగిక = శబ్దగుణ మైన యాకాశమును, శ్రోతరూపం బైన
 సంకల్పంబు = శ్రవణేంద్రియస్వరూప మైన మనస్సు, మ్రింగినతెఱంగునక = కబళించినట్లు, అయ్యా
 కాశంబుక = ఆమహాగగనమును, మహాసనంబు = గొప్పదైన యామనస్సు, గ్రసించుక = మ్రింగును,
 పంచతస్మాత్రసహితం బైన = శబ్దస్వరూపతనగంధము లనెడు తస్మాత్ర త్రిదింటితోఁ గూడిన,
 అమృహామానసంబుక = అమహామనస్సును, నిద్రాసమయంబు = నుషుప్తికాలము, కబళించుచాడునక =
 మ్రింగునట్లు, అహంకారంబు = మహాదహంకారము, కబళించుక = మ్రింగును, అయ్యహంకృతిక =
 ఆయహంకారమును, మహాబుద్ధిమెసంగుక = సమష్టిజ్ఞానము కబళించును, అమృహాబుద్ధియే =
 సమష్టిజ్ఞానమే, మహాతత్త్వంబని = మహాతత్త్వమని, చెప్ప నుప్పక = పలుకఁదగును, అమృహా
 తత్త్వంబుక = ఆబుద్ధిని, అవ్యక్తంబు = మూలప్రకృతి, తనయంగుక = తనలోపల, విలీనంబు
 గావించి = చేర్చుకొని, అడంచుకొనుక = మఱుఁగుపఱచుకొని యుండును, అది = ఆయవ్యక్తమే,
 మాయా = మాయ యను, అవిద్యా = అవిద్య యను, అవ్యక్త = అవ్యక్తమను, తమః = మనస్సును,
 నుషుప్తి = నుషుప్తి యను, ప్రకృతి = ప్రకృతి యను, ఆనంద = ఆనంద మను, అది = మొదలైన,
 శబ్ద = శేషశేత, వాచ్యం బైన = పలుకఁదగిన, ప్రధానంబు = మూలప్రకృతి, అదియే = ఆమూలకార
 ణమే, బ్రహ్మప్రళయం బగుక = బ్రహ్మప్రళయ మని చెప్ప, దగును, అయ్యనాది = అట్టిగుండమొదలు
 లేని, అనిర్వచనీయ = ఇట్టి దట్టి దని పలుకఁగూడని, అజ్ఞానంబు = అవివేకము, సద్గురు = విహితగురువు
 యొక్క, ఉక్త = బోధింపఁబడిన, జీవ = త్వంపదలత్యార్థ మైన శుద్ధప్రత్యగాత్మయొక్క, ఈశ్వర =
 తత్పదలత్యార్థ మైన పరిపూర్ణబ్రహ్మచైతన్యముయొక్క, విశ్వజ్ఞాన = ఏకీభావజ్ఞానముయొక్క, అనుభవ =
 స్వానుభూతియొక్క, సమయంబునక = కాలమందు, అభావం బగుక = నశించును, అదియే మహా
 ప్రళయం బగుక = ఆయజ్ఞాననాశనమే మహాప్రళయ మగును, (దీనినే ఆత్మంతికప్రళయ మంగురు)
 ఇట్టి = ముందుఁ జెప్పఁబడినట్టి, (నిత్యనుషుప్త్యవస్థారూపప్రళయము) నైమిత్తిక = నిశేవప్రళయము,
 దైవందిన = బ్రహ్మాదినమందుఁ గలిగెడు ప్రళయము, కల్పాంత = అవాంతరప్రళయము, మహాప్రళయంబుల
 యందుక = జీవేశ్వరైక్యజ్ఞానముచేత మాయావిద్యలు నశించునట్టి మహాప్రళయమందు, ఏను = నేను, విక్రమి
 చేతక = ఈ చెప్పఁబడిన ప్రళయములలో నొకదానిచేత, బాధింపఁబడక = పడింపఁగడక, సాక్షిని =
 పరిపూర్ణద్రవ్యనై, వానినన్నిటింజూచుచుక = ఆ ప్రళయములనెల్ల జూచుచు, భూత = కడచినట్టి, భవి
 ష్యత్ = రాఁబోయెగు, వర్తమాన = నడచు చున్నట్టి, కాలంబులయంగుక = సమయములయంగు, ఏక
 రూపంబుగాక = ఒక్కరీరున, ఉండుటంజేసి = ఉండుటవలన, సగ్రూపకుండ నగుగుక = సర్వకాల
 పరిచ్ఛేదశూన్యఁడ నవుడును, అని యుపదేశించి = అని బోధించి, మండియుక = మరల, ఇట్లునియెక =
 ఈ ప్రకారము చెప్పెను

తా మతీయు లఘువర్ణ ముచ్చరించునంత కాలము (అనీని నుచ్చరించునంత కాలము) నిమేషము
 (శ్రిష్టపాటు) అట్టి నిమిషములు పదునెనిమిది యైన నొకకావ్య యగు, అట్టి కావ్యము ముప్పది యయ్యెనేని
 యొకకళ యగును, అట్టి కళము ముప్పది యయ్యెనేని యొకక్షణము, అట్టిక్షణములు పండ్రెం దాయెనేని
 యొకముహూర్తము (రెండుగడియలకాలము), అమ్మహూర్తంబులు ముప్పది యాయెనేని యహో
 రాత్రం బగు (తగలును రేయాయు దీనినే దిన మందురు), అట్టి దినమందు స్థూలసూక్ష్మకారణశరీరములును

దశేంద్రియములును దశవిధప్రాణములును అంతఃకరణములును మనస్సును తమతమవ్యాపారములను వదలి తమకు కారణ మగు నిద్రారూప మయిన అజ్ఞాన మనెడు చీకటియంగు నశించును, అట్లు నశించి నపుడు జాగ్రత్స్వప్నరూప మయినదియు, సకలేంద్రియరూప మగునదియు నగు ప్రపంచము పృథివి యందు గంధగుణమువలె నున్నదై చిగుల్లు ఆకులు పువ్వులు కాయలు పండ్లు వేళ్లు కొమ్మలు ఇవియే స్వరూపముగాఁ గల మట్టిమాను మట్టివిస్తునంగును నానావిధము లయిన రంగులతోఁ గూడుకొన్న నెమలి తనగుడ్డులో నున్న నీటియందును పుష్పవిధమున ప్రకృతిగాఁ గనమై యుండును, (దీనినే దినప్రళయ మని జెప్పదురు) అట్టి పద్మియైగుదినము లొకపక్ష మగును, మాసమునకు అట్టిపక్షములు రెండు (శుక్లపక్షము కృష్ణపక్షము), ఇట్టి నెల పితృదేవతల కొక్కదిన మగును (పగ లగును), ఇట్టి మాసములు గల దై ననెక ఋతువు మూడు ఋతువు లొకాయన మగును, అట్టి అయనములు (ఉత్తరాయణము దక్షిణాయనము) రెం దైన నొక సంవత్సరం బగు, అట్టి సంవత్సరము దేవతల కొకదిన మగు, ఇట్లు ఆ దేవతలయొక్కదిన ములు వారములు మాసములు వీనిక్రిమముచేత పండ్రెండువేలం ధ్దాయనేని మానవులకు పది నీగులక్షల యిరువదియేనిమిది వేలసంవత్సరములు గల కృతయుగమును, పండ్రెండులక్షలతొంబదియూలు వేలసంవత్సర ములు గల త్రేతాయుగమును, ఎనిమిదిలక్షల ఆరువదిసాలుగు వేలసంవత్సరములు గల ద్వాపరయుగమును, నాలుగులక్షలముప్పదిరెండు వేలసంవత్సరములు గల కలియుగమును అతిక్రమించును, ఈ నాలుగుయుగము లొకమహాయుగ మనఁబడును, అట్టి మహాయుగములు దెబ్బదియొక్క టైన మన్వంతర మగును, అట్టి మన్వంతరములు పగునాఱు గైన బ్రహ్మకు ఒకపగ లగును, ఆ పగలు వేయిమహాయుగములపరిమిత కాలము; అట్టి బ్రహ్మగేవుని పగటియందే స్వాయంభువు మొదలగు (స్వాయంభువ స్వాగోతిష ఉత్తమ తామస రైవత చాక్షువ వైవస్వత సూర్యసావర్తి బ్రహ్మసావర్తి దక్షసావర్తి ధర్మసావర్తి భద్రసావర్తి దేవసావర్తి ఇంద్రసావర్తి) పగునాలుగుమనువులయొక్క ప్రళయములును, అనేకయుగసంధులు గల ప్రళయములును జరుగును, ఆ ప్రళయములు నైమిత్తికప్రళయము లని, అగంతక ప్రళయము లని ప్రసిద్ధములు, ఆ బ్రహ్మగేవునిపగటియంగు అనేకప్రాణులగుంపులు నశించును, ఆ దిశాంతమునందు బ్రహ్మ నిద్రించును, ఆ నిద్ర మహామాయ యనఁబడును, ఆ మాయయందు సకలజీవులప్రవర్తనములు విరామము నొంగును, ఆ కాలమునంగు పంచమహాభూతములమాత్రము శేషించి యుండును, అది బ్రహ్మ యొక్కపగటియంగు జరిగెను ప్రళయ మనఁబడును, ఆ బ్రహ్మకు పగటిలెక్కయొక్కప్రమాణమంతయే రాత్రి యగును, ఆ బ్రహ్మాదినసంఖ్యాప్రమాణముచేత నూ తుండ్లాయనేని బ్రహ్మ గుఖస్థా నమును బొందును (అనఁగా బ్రహ్మ మరణ మొందును), ఆ బ్రహ్మ మరణకాలమందు మృత్యువు సర్వప్రాణుల కొక్కపెట్టునఁ జంపును, శివుఁడు ఫాలవేత్రము దిఱచిచూచును, సూర్యుఁడు పండ్రెండుమూర్తులను ధరించి ప్రకాశించును (వివస్వాకో అర్యమా పూషా త్వష్టా సవితా భగః ధాతా విధాతా వరుణః మిత్రః శక్రః ఉరుక్రమః), ఆ కాలమునందు మిక్కిలి వెలిగెడి మంటచేత భయంకర మగు గొప్ప యగ్నిబుట్టి ప్రపంచము నెల్లను నీరు చేయును, సప్తమారుతములు (అనఁగా ప్రవహ ఆవహ ఉద్వహ సంవహ నివహ ప్రతివహ పరావహము లనునవి) వీచును, నవమేఘములు (అవర్త సంవర్త పుష్కర ద్రోణ కాల నీల అరుణ తమో వారుణము లనునవి) పుట్టి సార్థకములై నూరుదేవతాసంవత్సరములు గొప్పవానకురియును, ఆ వానచేత సప్తసముద్రములును చేరి ఒక్కట సముద్రమై గొప్పదై భూమండలమును ముంచును, అట్లు ముంచునపుడు భూచక్రము ఆ గొప్పప్రవాహచుధ్యజలమంగు కొంచెపుచుట్టిపెల్లవలె కరగిపోవును, కాల్పఁ బడిన యినుపముద్ద యొకనీటిబొట్టును సేల్చినవిధమున బడబాగ్ని విజృంభించి ఆ గొప్పసముద్రమును త్రాగును, గాలి దీపమును మలిపినట్లు ఆ బడబాగ్నిని గొప్పగాలి నశింపఁజేయును, ఆ గొప్పగాలి ఆధా

రము లేని దగుటవలన ఆకాశం బంతటను వ్యాపించి జీవులు నిద్రయందు సశించువిధమున నాయాకాశ మందే నశించును, శబ్దగుణక మైన యాకాశమును శ్రవణేంద్రియస్వరూప మైన మనస్సు మ్రింగినట్లు ఆ మహాగగనమును గొప్ప దైన యాచునస్సు మ్రింగును, శబ్ద స్పర్శ రూప రస గంధము లనెడు పంచ తత్వాత్రలతోఁ గూడిన ఆ మహామనస్సును నిద్రాసమయము మ్రింగినట్లు మహాదహంకారము మ్రింగును, ఆ యహంకారమును సమష్టిజ్ఞానము గబళించును, ఆ సమష్టిజ్ఞానమును మహాతత్త్వ మని చెప్పదురు ఆ మహాతత్త్వమును మూలప్రకృతి తనలోఁ జేర్చుకొని మణుఁగుపణచుకొని యుండును, ఆ మూల ప్రకృతియే మాయ యనియును అవిద్య యనియును అవ్యక్త మనియును తమ స్వనియమును గుఱుప్త్యని యును ప్రకృతి యనియును ఆనంద మనియును జెప్పబడును, ఆ మూలప్రకృతియే (మూలకారణమే) బ్రహ్మప్రళయ మని జెప్పబడును, అట్టి తుద మొదలు లేనిదియును ఇట్టిదట్టి దని జెప్పఁగూడనిదియు నగునది యజ్ఞానము, అట్టి యజ్ఞానము సద్గువుచేత బోధింపబడిన జీవేశ్వరులయొక్క (త్వంపదలత్యార్థ మైన శుద్ధప్రత్యగాత్మ జీవుఁడు, తత్పదలత్యార్థ మైన పరిపూర్ణబ్రహ్మైతన్యము యీశ్వరుఁడు) ఐక్య జ్ఞానానుభవకాలమందు నశించును, అట్టి యజ్ఞాననాశమే మహాప్రళయ మనఁగును, ఈ ప్రళయమునే అత్యంతికప్రళయ మనియు జెప్పుదురు, ఇట్టి నిత్యనైమిత్తిక దైనందినకల్పాంతమహాప్రళయములయందు (నిత్యప్రళయ మనఁగా గుఱుప్త్యవస్థారూపప్రళయము, నైమిత్తికప్రళయ మనఁగా విశేషప్రళయము, దైనందినప్రళయ మనఁగా బ్రహ్మాదినమందు గలిగెడి ప్రళయము, కల్పాంతప్రళయ మనఁగా అపాంతర ప్రళయము) నే నీ చెప్పబడిన ప్రళయములచేత బాధింపబడక సాక్షిని ఆ ప్రళయముల నన్నింటిని జూచుచు భూతభవిష్యద్వర్తమానకాలములయందు (భూతము - కడచినకాలము, భవిష్యత్ - రాఁబోయెడికాలము, వర్తమానము - నడచుచున్నట్టి కాలము) ఒక్కతగుననే యుండుటవలన సర్వకాల పరిచ్ఛేదహాన్యుడ నవును నని యుపదేశించి మఱియు నిట్లని జెప్పె నని తాత్పర్యము

చి ద్రూ ప ల త్స ణ ము

సీ. ఇది ఘటం బిది పటార్ బిదిగృహం బిదికుడ్య, మిది యరణ్య యు శైలర్ మిదియటంచు
నిది భూమి యిది జలం బితఁడు పై శ్వాసరుం, డిది గాలి యాకాశం బిది యటంచు
నితఁడు దివాకరుం ర డితఁడు నిశాకరుం, డివి తారలు గ్రహంబు ర్లివి యటంచు
నివి యచేతనము లార్ నివి చేతనము లంచు, నితఁ డాతఁ డతఁ డితఁ డే నటంచు
తే. సరయ నాకంటె భిన్నంబు ర్లై జడంబు, లైన బాహ్యపదార్థసంహతుల నెల్ల
సాధనము లేక యెఱిగెడిరసాక్షి నగుట, నేను జిహ్వాపకుండసుమ్ము ర్ వానరేంద్ర.

టీక వానరేంద్ర = అంజనేయ, ఇది ఘటంబు = ఇదికలశము, ఇదిపటంబు = ఇది వస్త్రము, ఇది గృహంబు = ఇదియిల్లు, ఇదికుడ్యము = ఇదిగోడ, ఇదియరణ్యము = ఇదిఅడవి, ఇదిశైలము = ఇదిగోడ, అటంచుకొ = అని, ఇదిభూమి = ఇది నేల, ఇదిజలంబు = ఇదినీరు, ఇతఁడు పై శ్వాసరుండు = ఈతఁడగ్ని, ఇదిగాలి = ఇదివాయువు, ఇదియాకాశంబు = ఇదియాకాశము, అటంచుకొ = అని, ఇతఁడు దివాకరుండు = ఈతఁడు సూర్యుఁడు, ఇతఁడు నిశాకరుండు = ఇతఁడు చంద్రుఁడు, ఇదితారలు = ఇది నక్షత్రములు, గ్రహంబు లివి = ఇవి అంగారకాదిగ్రహములు, అటంచుకొ = అని, ఇవి యచేతనములు = ఇవి జడపదార్థములు, కౌకొ = అగును, ఇవి చేతనములంచుకొ = ఇవి తెలివి గల వస్తువు లని, ఇతఁ డాడు = ఈ పురుషుఁ డాపురుషుఁడు, అతఁ డితఁడు = ఆ పురుషుఁ డీపురుషు గు, ఏకటామకొ = నే నని,

అతయః = విచారింపఁగా, సాకంఠే భిన్నంబులై = సాకంఠే వేఱై, జడంబు లైన = అచేతనము లైన, బాహ్యపదార్థ సంహతులనెల్ల క = వెలుపల దోచు చుండెడు దృశ్యసంఘముల నన్నింటిని, సాధనము లేక = తెలుసుకొనఁ దగిన సాధనము వేటొకటిలేకనే, ఎఱిగఁడిసాక్షి నగుటక = తెలిసికొనెడి ద్రవ్య నగుటచేత, నేను = మీను, చిద్రూపకుండ నుమ్ము = జ్ఞానస్వరూపుడను నుమా.

తా ఆంజనేయా ! ఇది కుండ, ఇది వస్త్రము, ఇది గోడ, ఇది యడవి, ఇది కొండ, ఇది నేల, ఇది నీరు, ఇతఁ డగ్ని, ఇది వాయువు, ఇది యాకాశము, ఇతఁడు సూర్యుడు, ఇతఁడు చంద్రుడు, ఇవి నక్షత్రములు, ఇవి అంగారకాదిగ్రహములు, ఇవి జడపదార్థములు, ఇవి తెలివి గల వస్తువులు, ఈ పురుషుఁ డాపురుషుఁడు, ఆ పురుషుఁ డీపురుషుఁడు, నేను అనియును విచారింపఁగా సాకంఠే వేఱై అచేతనము లయిన వెలుపల దోచు చుండెడి దృశ్యపదార్థముల నన్నింటిని దెలుసుకొనుటకు వేటొక సాధనము లేకనే తెలిసికొనెడు ద్రవ్య నగుటచేత నేను జ్ఞానస్వరూపుడను నుమా యని తాత్పర్యము

సీ. ఇది శరీరం బిది శ యింద్రియదశకంబు, లివి పంచవిషయంబు శ లిదియప్రాణ మిదిమనం బిది చిత్తం మిది యహంకారంబు, నిది బుద్ధి యిది విద్యం యిది యవిద్య యిది కామ మిది క్రోధ శమిది లోభ మిది మోహ, మిది మహామత్సరం మిదిమదంబు నిదిజాగరముస్వప్న శమిదిసుషుప్తితురీయ, మిదియిదియనుచు సామెదురఁ దోచు తే. నాంతరపదార్థములనెల్ల శ ననవరతము, సాధనం బేమియును లేక శ సాక్షి నగుచు నే నెఱుంగుదుఁ గావున శ నిత్యవిమల, చిత్స్వరూపుడ నగుదు రాజిగవిచార.

టీక రాజితవిచార-రాజిత = ప్రకాశించుచున్న, విచార = ఆత్మసాత్మవిచారము గల యాంజనేయా, ఇది శరీరంబు = ఇది గేహము, ఇది యింద్రియదశకంబు = ఇది జ్ఞానేంద్రియపంచకంబు కర్మేంద్రియపంచకము, ఇవి పంచవిషయంబులు = ఇవి శబ్ద స్పర్శ రూప రస గంధములు, ఇదియప్రాణము = ఇతే ప్రాణవాయువు, ఇది మనంబు = ఇది సంశయరూపకమానసము, ఇది చిత్తము = ఇది చలసాత్మక మైన చిత్తము, ఇది యహంకారంబు = ఇది కర్తవ్యాత్మకాభిమానము, ఇది బుద్ధి = ఇది నిశ్చయాత్మక ప్రజ్ఞ, ఇది విద్య = ఇది జ్ఞానము, ఇది యవిద్య = ఇది అజ్ఞానము, ఇది కామము = ఇది యభిలాష, ఇది క్రోధము = ఇది రోషము, ఇది లోభము = ఇది కృపణత, ఇది మోహము = ఇది భ్రమ, ఇది మహామత్సరము = ఇది దీర్ఘక్రోధము, ఇది మదంబు = ఇది మమత, ఇది జాగరము = ఇది జాగ్రదవస్థ, ఇది స్వప్నము = ఇది కల, ఇది సుషుప్తి = ఇది నిద్ర, ఇది తురీయము = ఇది యంత్యోవస్థ, అనుచుక = అని, సామెదురక = సామ్రాజ్య, దోచుసాంతరపదార్థములనెల్లక = కనబడెడి అంతర్దృశ్యముల నన్నింటిని, అనవరతముక = ఎల్లప్పుడును, సాధనం బేమియును లేక = ఏకారణము లేక, సాక్షి నగుచుక = ద్రవ్యమై, నే నెఱుంగుదుగావునక = మై జెప్పఁబడిన శరీరేంద్రియాదికమును దెలిసికొందును గనుక, నిత్యవిమల చిత్స్వరూపుడక-నిత్య = కాశ్యత మైన, విమల = నిర్మల మైన, చిత్స్వరూపుడక = జ్ఞానస్వరూపిని, అగుదుక = అవుదును.

తా. ఆత్మసాత్మవిచారము గల ఆంజనేయా ! ఇది దేహ మనియును, ఇవి జ్ఞానేంద్రియ కర్మేంద్రియము లనియును, ఇవి శబ్ద స్పర్శ రూప రస గంధము లను నైదువిషయము లనియును, ఇది ప్రాణ వాయు వనియును, ఇది సంశయాత్మక మగు మన స్సనియును, ఇది చంచలాత్మక మగు చిత్త మనియును, ఇది కర్తవ్యాత్మక మగు (నేను చేయుచున్నాను, నేను భుజించుచున్నాను ననెడు యహంకారము)

అహంకార మనియును, ఇది నిశ్చయాత్మక మగు బుద్ధి యనియును, ఇది జ్ఞాన మనియును, ఇది అజ్ఞాన మనియును, ఇది యభిలాష యనియును, ఇది రోష మనియును, ఇది లోభ మనియును, ఇది మోహ మనియును, ఇది దీర్ఘక్రోధ మనియును, ఇది మమత యనియును, ఇది జాగ్రదవస్థ యనియును, ఇది కల యనియును, ఇది నిద్ర యనియును, ఇది తురీయావస్థ యనియును నా యెదురఁ గనఁబడు చుండెడి అంతర్దృశ్యముల నన్నిటిని యెల్లప్పుడు నేలాటికారణములు లేక చూచువాఁడనై నై జెప్పఁబడిన శరీరేంద్రియాదికములు దెలిసికొందును గనుక శాశ్వత మైనట్టియు నిర్మల మైనట్టియు జ్ఞానస్వరూపి నగుదు యని తాత్పర్యము.

ఆ నందలక్షణము.

శా.వసుసం బ్రాప్తము లైన దుఃఖములఁ బోవం జూచుచు నుబ్బిరిను
స్థిరసౌఖ్యోన్నతిఁ జెంది యుండుటకు నై ర్చింతింపుదుం గాన నీ
బరమప్రేమరసాస్పదుండ నగు నక న భావింప నల్లటచే
బరమానందమయాత్మఁడం జూమి జగత్పాతకజా నిత్యమున్. ౧౮౮

టీక జగత్పాతకజా = వాయుపుత్రాఁడ, భావింపక = తలంపఁగా, నిత్యమున్ = ఎప్పుడును, వరుసక = క్రమముగా, ప్రాప్తములు = లభ్యములు, ఐన దుఃఖములన్ = ఐన శ్రమలను, పోవం జూచు మ్ = తొలఁగునటుల వీక్షించుచును, భూరినుస్థిరసౌఖ్యోన్నతిక = భూరి = అధిక మైన, స్థిర = చలనము లేని, సౌఖ్యోన్నతిక = సుఖాతిశయమును, చెరిగియుండుటకునై = పొందియుండుటకై, చింతింపుదుం గానక = యోచింతును గనుక, నేక = ఏను, బరమప్రేమరసాస్పదుండక = పరమ = నిరతిశయ మైన, ప్రేమరస = ఆనందరసమునకు, ఆస్పదుండక = స్థానభూతుఁడను, అగుగూన్ = అయి యుండుదును, అల్లటచేక = ఆహేతువుచేత, పరమానందమయాత్మఁడం జూమి = బ్రహ్మానందస్వరూపుఁడను నుమా

తా. వాయుపుత్రుఁడ వగు యోయాంజనేయా! ఆలోచింపఁగా నెప్పుడును సంభవించెడు దుఃఖములఁ దొలఁగఁజూచుచు అధిక మైశ్రద్ధియును చలనము లేనట్టిదినియు నగు సుఖాతిశయమును పొందియుండుటకై యోచింతును గనుక నేను నిరతిశయ మైన యానందసుఖమునకు స్థానభూతుఁడనై యుండును, అందుచేతనే నేను బ్రహ్మానందస్వరూపుఁడను నుమా యని తాత్పర్యము

తే. వివిధదుఃఖాత్మకము లైన ర్విషయతతులు
తొడరి యత్యంతసుఖము లై ర్తొంచు పెల్ల
నతులితానందమయుండ నై నట్టి నాదు
సలలితాభాసమాత్రంబువలనఁ జువ్వె. ౧౮౯

టీక వివిధదుఃఖాత్మకములు = వివిధ = నానావిధము లైన, దుఃఖాత్మకములు = దుఃఖసుఖములు, ఐన విషయతతులు = అయినట్టి శబ్దస్పర్శాది దృశ్యసమదాయములు, తొడరి = అనుసరించి, అత్యంత సుఖములై = మిగుల నానందకరములై, తొంచు పెల్లక = స్ఫురించు టంతయును, అతులితానంద మయుండక = అతులిత = సాటిలేని, ఆనందమయుండక = ఆనందస్వరూపుఁడను, ఐనట్టి నాదుసలలితా భాసమాత్రంబువలనక = ఐనట్టి = అయిన, నాదు = నాయొక్క, సలలిత = ఒప్పిద మైన, ఆభాస మాత్రంబువలనక = ప్రతిబింబమాత్రముచేతనే, చువ్వె = నుమా.

తా. నానావిధదుఃఖమయములగు శబ్దస్పర్శాదిదృశ్యసమూహములు మిగుల యానందకరములై తోచుటయంతయును అనుమానానందస్వరూపుఁ డగు నాయొక్క యొప్పిద మగు ప్రతిబింబ మాత్రముచేతనే యని తాత్పర్యము

తే. దుఃఖ మాగంతుకం బయి శ తోచు చుండు

నుఖము స్వాభావికము నాకు శ సూరివర్య

యట్లు గావున నిరతిశయప్రమేయ

నిరుపమానందమయుఁడను శ నేను బుత్త్ర.

౧౭౦

టీక సూరివర్య = ఆత్మసాత్మవివేకస్థులలో శ్రేష్ఠుడైనట్టి, పుత్రి = కుమారా, నాకుఁ = నాకు, దుఃఖము = ఘేదము, ఆగంతుకంబై = కల్పితమై, తోచుచుండఁ = గోచర మగుచుండును; నుఖము = సౌఖ్యస్థితి, స్వాభావికము = సహజము, అట్లుగావునఁ = ఘేదమోదములు ఆగంతుక స్వాభావికములు గనుక, నేను = సర్వపరిపూర్ణుఁ డగు నేను, నిరతిశయ = పరమ మైగ, ఆప్రమేయ = ప్రత్యక్షాదిప్రమాణముల కగపడని, నిరుపమ = ప్రతిలేని, ఆనంద = ఆనందమే, మయుడఁ = స్వరూపముగాఁ గలవాఁడను.

తా ఆత్మసాత్మవివేకులలో శ్రేష్ఠుడవగు నాయాంబనయా! నాకు దుఃఖము కల్పితముగాను నుఖము సహజముగాను తోచు చుండును, అట్లు నుఖదుఃఖములు స్వాభావికాగంతుకములు గనుక సర్వపరిపూర్ణుఁ డగు నేను పరమ మైసట్టిదియును, ప్రత్యక్షాదిప్రమాణముల కగపడనిదియును, సాటి లేనిదియును నగు ఆనందమే స్వరూపము గలవాఁడ నని తాత్పర్యము

అ ఖం డ ల క్షణ ము.

వ. ఇట్లు కాలత్రయాబాధ్యత్వంబువలనను స్వారోపితాశేషపదార్థభాసకత్వంబువలనను బరమప్రేమరసాస్పదత్వంబువలనను సచ్చిదానందస్వరూపకుండ నయిన నేను మణి కనక రజత తామ్ర లోహ కాంస్య మృణ్మయ ఘటంబుల లోపల వెలుపల నంటక నాకాశంబు వ్యాపించి యున్నచందంబున వియత్పవన తేజోజలభూదేవమానవతిర్యక్స్థావరాది చరాచరంబుల కుండు బాహ్యభ్యంతరంబుల నసంగుండనై నిండియుండుటం జేసి నాకు దేశకృతపరిచ్ఛేదంబులే దనాద్యనిర్వచనియమాయాకల్పిత భూతవర్తమానభవిష్యత్సమయములయం దేశరూపత్వంబు చేత సాక్షి నైయుండియు వానినెల్ల నెల్లప్పుడు దృశ్యంబుగా నెఱుంగుటవలనఁ గాలకృతపరిచ్ఛేదంబు గలుగదు, మఱియు వృక్షంబునకు వృక్షాంతరంబు సజాతీయం బయి శిలాదికంబు విజాతీయం బయి పత్ర పుష్ప ఫలాదికంబులు స్వగతంబులై యొప్పినకైవడి నీయనాత్మప్రపంచం బసద్రూపం బగుటవలన నిరవయవంబు వ్యాపకంబు నసంగంబు నైన గగనంబునకు నభావరూపంబ స్వభావం బగుటవలనను శశివిషాణం బెద్దియునుం గానిపగిది సజాతీయ విజాతీయ స్వగతంబులు గానేర వట్లగుట వస్తుకృతపరిచ్ఛేదంబు శూన్యం బగు నిన్విధంబునఁ ద్రివిధపరిచ్ఛేదరహితత్వంబువలన నద్వితీయపరిపూర్ణప్రత్యగభిన్న పర బ్రహ్మచైతన్యం బగుదు నని వెండియు నిట్లనియె.

౧౭౧

టీక ఇట్లు = ఈ పూర్వోక్తక్రమమున, కాలత్రయాపాధ్యత్వంబువలనను = భూతభవిష్య
వ్యర్తమానకాలములచేత బాధింపబడమివలనను, స్వారోపిత = తనయం దభ్యసింపబడిన, అశేష =
సమస్తము లైన, పదార్థ = శబ్దస్పర్శాది యింద్రియాధ్యమలను, భాసకత్వంబువలనను = ప్రకాశింపజేయు
వాడ నగుటవలనను, పరమ = మిక్కుట మైన, ప్రేమరస = ఆనందరసము లగు, ఆస్పదత్వంబువలనను =
ఆశ్రయించ నగుటవలనను, సచ్చిదానందస్వరూపకుండ నైన నేను = శత్యజ్ఞానాందస్వరూపుడైన
నేను, షణి = రత్నము, కనక = స్వర్ణము, రజత = వెండి, తామ్ర = గాగి, లోహ = ఇనుము, కాంస్య =
కంచు, మృత్ = మృత్తిక, షయ = వీనియొక్క స్వరూపము లైన, గుటంబుల = కలశములయొక్క,
లోపల కలుపక = అంతర్భాగములయందు, అంటక = స్పృశింపక, ఆకాశంబు = మిన్ను, వ్యాపించి
యున్న చందంబునక = ఆవరించి యున్నట్లు, వియత్ = ఆకాశము, పవన = గాలి, తేజః = అగ్ని,
జల = ఉదకము, భూ = భూమి, దేవ = వేణువులు, మానవ = మనష్యులు, తిగ్ధక్ = పగులబ్రష్టులు,
స్థావర = పర్వతవృక్షాదులు, అది = మొదలయిన, చరాచరంబులయందుగల = స్థావరగంగ మములయందు,
బాహ్యభ్యంతరంబులక = వెలుపల లోపలను, ఆసంగుండనై = సంగంధము లేనివాడనై, నిండియుం
డుటంజేసి = సంపూర్ణముగా నుండటవలన, నాకుక = నాకు, గోకృతపరిచ్ఛేదంబు = దేశ = దేశము
చేత, కృత = చేయబడిన, పరిచ్ఛేదంబు = భేదము - అనగా ఈదేశమం గున్నాడు ఈదేశమంగు
లేడనుట, లేడు = కలుగదు, అనాగి = ప్రాగభావమునువలె-అనగా ఉత్పత్తి లేని, అనిర్వచనీయ =
వచింపఁగూడని, మాయా = ప్రకృతిచేత, కల్పిత = నిర్మింపబడిన, భూత = ఉదచి, వర్తమాన = నడుచు
చున్న, భవిష్యత్ = రాగల, సమయంబులయందుక = వేళలయంగు, ఏకరూపత్వంబుచేతక = ఒక్క
రూపముచేత, సాక్షి నై = ద్రవ్యనై, ఉండియుక = ఉన్న వాడ నయ్యెను, వాని నెల్లక = ఆత్రికాలా
దుల నన్నిటిని, ఎల్లప్పుడక = నిరంతరమును, దృశ్యంబుగా నెలుంగుటవలనక = వినుమును లని తెలి
యుటచేత, కాలకృతపరిచ్ఛేదంబు గలుగదు = కాలకృతపరిచ్ఛేదమును లేదు - అనగా ఈకాలమం
దున్నాడు ఆకాలమందు లేడననది లేదని భావము, మఱియుక = వెండియు, వృక్షంబునకుక = చెట్టు
నకు, వృక్షాంతరంబు = మఱియొకచెట్టు, సజాతీయంబై = తనజాతి గలదై, శిలాగిళంబు = గొళ్ళు మొద
లైనవి, విజాతీయంబై = వేఱుజాతి గలదై, పత్రపుష్పఫలాగిళంబులు = పత్ర = ఆకులు, పుష్ప =
తూపులు, ఫల = పండ్లు, అదిగిళంబులు = మొదలగునవి, స్వగతింబులై = తనయంగు గలదై, ఒప్పినకై వడిక =
తెలిసినట్లు, ఈ అనాత్మప్రపంచంబు = మాయామయ మగు నీలోకము, అసగ్రూపం గగుటవలనక = నశించు
నది యగుటవలన, నిరవయవంబును = కరచరణాద్యవయవకూన్య మిహియు, గ్రహంబును = అంతట నిండి
యున్నదియు, అసంగంబును = దేవతతోడను తేరనిదియు, ఐన గగనంబునకుక = ఆయన యాకాశమునకు,
అభావరూపంబు = కూన్యరూపమే, స్వభావం బగుటవలనక = నెజ్జమైనంగున, శతవిధంబులు = కుండేటి
కొమ్ము, ఎదియుం గానిపగిదిక = ఉన్నదియు లేనిదియు గానట్లు, సజాతీయ = తనజాతివలన గలిగిన,
విజాతీయ = వేఱొకజాతివలన గలిగిన, స్వగతంబులు = తనను పొందియున్న భేదములు, కానేరవు =
కలుగవు, అట్లగుటవలనక = ఈత్రివిధభేదములు లేక యుండుటవలన, వస్తుకృతపరిచ్ఛేదంబు కూన్యం
బగుక = ఈవస్తువునం దున్నాడు ఆవస్తువునందు లేదు అనిగు భేదము లేకపోవును, ఇవిధం
బునక = ఈప్రకారముగాను, త్రివిధపరిచ్ఛేదరహితత్వంబువలనక = దేశకాలవస్తుకృతభేదము లేక
పోవుటవలన, అద్వితీయ = రెండవది లేని, పరిపూర్ణ = అంతట నిండిన, ప్రత్యగభిన్న = కూటస్థునికంటె
వేఱుగాని, పరబ్రహ్మచైతన్యంబుక = పరమాత్మచైతన్యమును, అగుగు నని = అవుగు నని, వెండియుక =
మఱిల, ఇట్లనియెక = ఈప్రకారము పలికెను.

తా ఈ ప్రకారము భూతభవిష్యద్వర్తమానకాలములచేత బాధింపబడ కుండుటకులన సమస్త మైన శబ్దస్పర్శాదియింద్రియములను ప్రకాశింపజేయువాడ నగుటవలనను, అతిశయ మైన ఆనందరసము నకు ఆశ్రయించి నగుటవలనను, సత్యజ్ఞానానందస్వరూపుడైన నేను రత్నము బంగారము పెండి రాగి యినుకు కంచు మృత్తిక వీనియొక్కస్వరూపము లైన కలశములయొక్కలోపలను వెలుపలను అంటక వ్యాపించి యున్న యాకాశమువలె ఆకాశము గాలి అగ్ని ఉదకము భూమి దేవతలు మానవులు పశు పక్ష్యాదులు పర్వతపృథ్విగూలు మొదలైన స్థావరజంగమములయంగు వెలుపలను లోపలను సంబంధము లేని వాడనై సంపూర్ణముగా నిండియుండుటకులన దేశముచేతఁ జేయబడిన భేదము లేదు (అనఁగా ఈ దేశమం దున్నాఁడు మఱొక దేశమంగు లేడను భేదము లేదు), పుట్టుక లేనట్టియు, ఇట్టివాఁ డట్టివాఁ డని నిర్ణయింపఁగూడనట్టియు, ప్రకృతిచేత నిర్మింపఁబడిన భూతభవిష్యద్వర్తమానకాలములయందు నొకరూపము చేత సాక్షి నై యున్నట్టి నేను ఆ త్రికాలముల నన్నిటిని నిరంతరము విషయములని తెలిసికొనుటచేత నాకు కాలకృతపరిచ్ఛేదంబు లేదు, (అనఁగా ఈ కాలమునందున్నాఁడు, ఆ కాలమునంగు లేడనునది లేదని భావము) మఱియు చట్టనకు మఱొక చట్టు సజాతీయం దై యాళ్లు మొదలగునవి వేఱుజాతి గలవై పూవులు పండ్లు మొదలగునవి తనయంగు గలవై యొప్పువిధమున మాయామయ మగు నీ లోకము నశించున దగుటవలనను, మాస్తపాదాద్యవయవశూన్య మైనదియును, అంతట నిండియున్నదియును, దేనితోడను జేగ నిదియును నైన యాకాశమునకు శూన్యరూపమే స్వభావ మగుటవలనను, కుండేటకొమ్ము వున్నదియు లేనిదియు గానట్లు జాతీయవిజాతీయస్వగతభేదంబులు గలుగవు, ఇట్టి మూఁడుభేదములు లే కుండుటవలన వస్తుకృతపరిచ్ఛేదశూన్య మగును (అనఁగా ఈ వస్తువునం దున్నాఁడు, ఆ వస్తువునంగు లేఁడు అను భేదము లేకపోవుట), ఈ ప్రకారము గోళకృత కాలకృత వస్తుకృతభేదములు లేకపోవుటవలన రుండవది లేనిదియు, అంతట నిండినదియు కూటస్థునికంటె వేఱు గానిదియు నగు పరబ్రహ్మము తా నగును నని జెప్పి మరల యీ ప్రకారము జెప్పుచున్నాఁ డని తాత్పర్యము

ఆ ఏ నఖండసచ్చిదానందమయుఁడ నై, యిట్లు వెలుఁగు చునికి నేటిఁగి నన్ను నే నటంచుఁ దెలియునపుణులు మత్స్వరూపాత్మ లగుచు ముక్తులగుదు రనఘ.

టీక. అనఘ = పాపరహితుఁడ వైన యాంజనేయా, ఏను = నేను, అఖండసచ్చిదానందమయుం డనై = అఖండసత్యజ్ఞానానందములే స్వరూపముగాఁ గలవాడనై, ఇట్లు = ముందుఁ జెప్పఁబడినట్లు, వెలుఁగుచుకొ = శోభిల్లుచు, ఉనికికొ = ఉండుటను, ఎటిఁగి = తెలిసికొని, నన్నుకొ = అఖండస్వరూపుండ నైన నన్ను, నే నటంచుఁ దెలియు నిపుణులు = నే నే యని యెఱుఁగిడి బ్రహ్మవేత్తలు, మత్స్వరూపాత్ము లగుచుకొ = మత్ = నాయొక్క, స్వరూప = సత్యజ్ఞానానందస్వరూపమే, అత్ము లగుచుకొ = స్వస్వ రూపముగా గలవారై, ముక్తు లగుదురు = జీవన్ముక్తు లగుదురు.

తా. పాపరహితుఁడ వైన యాంజనేయా! నేను అఖండసత్యజ్ఞానానందస్వరూపుఁడనై ప్రకాశించుచుండుటను తెలిసికొని అఖండస్వరూపుఁ డగు నన్ను తా మని తెలిసికొనెడు బ్రహ్మవేత్తలు నా యొక్క సత్యజ్ఞానానందస్వరూపము గలవారై జీవన్ముక్తు లగుదు రని తాత్పర్యము.

సీ. అని యిట్లు బోధించి న యానందమయుఁ డగు, శ్రీరామపుఁడు నిజశ్రీకదార విందంబులకు భక్తి నీ వందనంబులు సేయు, నానుమంతుఁ గనుఁగొని నీ యప్పుడతని శిరసును పూర్వాద్రి శిఖరంబుపై స్వక, రార్కమండలము దాయంగఁ జేర్చి తనరు నీవాస్తమస్తక యాగ మిప్పుడే, తెలివి యెఱుంగు నారతెలివి నీవు

తే. తెలివినీ వని వెలుగుగా రదెలియు నెద్ది, యదియె నీ వను వెలుగుచేర ననిలనుతుని
ధీగతానాద్యవిద్యాంధరతిమిర మెల్లఁ, బాపి కేవలతత్త్వరూపంబుఁ జూపె. ౧౭౩

టీక. అని = జీవశక్తు లగుదు రని, ఇట్లు = ఈతీరున, బోధించి = ఉపదేశించి, ఆనందచయఁడు = బ్రహ్మానందస్వరూపి, అగు శ్రీరాఘవుఁడు = విస శ్రీరామమూర్తి, నిశశ్రీపదారవిందంబులకుఁ - నిజ స్వీయము లైన, శ్రీ = పురుషార్థప్రదము లయిన, పదారవిందంబులకుఁ = సాదక ములములకు, భక్తితో = ప్రేమచేత, వందనంబులు = ప్రణామములు, చేయు మానుమంతుఁడ = ౭.౪౮౪ చున్న గూంజనేయుని, కనుఁగొని = చూచి, అప్పుడు = ఆ సమయమందు, అతని = ఆ యాంజనేయునియొక్క, శిరసును = శిరస్సు నెడు, పూర్వాది = ఉదయాచలముయొక్క, ఖరంబుపైకొ = శృంగముమీఁద, స్వక రాగ్గమండలముకొ = స్వతనయొక్క, కర = అభయహస్త మనెను అపగోక్షజ్ఞానకిరణ ములతోఁ గూడిన, అర్కమండలముకొ = సూర్యమండలమును, దాయంగఁజేర్చి = పొందించి, తనరు నీహస్తమస్తకయోగము - తనరు = ఒప్పినమైన, ఈహస్తమస్తకయోగము = ఈయొక్క శిరస్సు గల చేరికను, ఏతెలివి యణుంగుకొ = నూత్ముశరీరాది పిండబ్రహ్మాండాంతజగత్సృష్టికే గారణ మైన విత్తేపశక్తి యను ప్రధానాంతఃకరణ సృష్టితోఁ గూడిన యేప్రజ్ఞాన మెఱుఁగు చున్నదో, ఆ తెలివినీవు = ఆ ప్రజ్ఞానమే నీవు, తెలివినీ వని = ప్రజ్ఞానమే నీ వని, తెలుపఁగాకొ = నేనుపదేశింపఁగా, తెలియు నెద్ది = ఏప్రజ్ఞాన మెఱుఁగు చున్నదో, అదియె నీ వను వెలుగుచేకొ = ఆ ప్రజ్ఞానమే నీ వనెను స్వయంప్రకాశముచేత, అనిలనుతుని = మానుమంతుని యొక్క, ధీ = బుద్ధియందు, గత = పొందియున్న, అనాది = జగత్సృష్టికే బూర్వమం దున్న, అవిద్య = అజ్ఞాన మనెడు, అంధతిమిర మెల్ల = కటికచీకటి యంతయు, పాపి = లోలఁగించి, కేవలతత్త్వరూపంబుకొ = కేవల = ముఖ్య మైన, తత్త్వ = యథార్థ మైన, రూపంబుకొ = బ్రహ్మస్వరూపమును, చూపెకొ = కనఁబఱచెను

తా ఇట్లు జీవశక్తు లగుదు రని బోధించి బ్రహ్మానందస్వరూపి యగు శ్రీరామమూర్తి పురుషార్థ ప్రదములగు తనపాదారవిందములకు భక్తితో నమస్కరించు చున్న గూంజనేయుని గాది ఆసమయము నందు శిరస్సునెడు యుదయాచలశృంగముమీఁద తనయొక్క అభయహస్త మనెను ముపగోక్షజ్ఞానకిరణ ములతోఁ గూడిన సూర్యమండలమును పొందించి (అనఁగా అతనిశిరస్సునంగు అభయహస్త ముంచి) యీ హస్తమస్తకములయొక్క చేరికను నూత్ముశరీరాదిపిండబ్రహ్మాండాంతజగత్సృష్టికే గారణ మైన విత్తేపశక్తి యను ప్రధానాంతఃకరణసృష్టితోఁ గూడిన యేప్రజ్ఞానము (తెలివి) తెలిసికొను చున్నదో అట్టి తెలివినీవు, ఆ ప్రజ్ఞానమే నీ వని నేనుపదేశింపఁగా నేప్రజ్ఞానమెఱుఁగు చున్నదో ఆ ప్రజ్ఞానమే నీ వనెడు స్వయంప్రకాశముచేత మానుమంతునిఁ బొంది యున్నదియును, జగత్సృష్టికే బూర్వమం దున్నదియు నగు అజ్ఞాన మనెడు చీకటిసంతయుఁ దొలఁగించి ముఖ్య మైనట్టిదియును యథార్థ మైనట్టిదియును నగు బ్రహ్మస్వరూపమును కనఁబఱచె నని తాత్పర్యము

వ. ఆ సమయంబునను.

౧౭౪

టీక. ఆ సమయంబునను = ఆ కనఁబఱచిన కాలమందును

చ అటఁ బొడఁగాంచె మారుతి హృదంబురుహాంతరబింబితస్ఫుర
చ్చటులపునఃపునశ్చలదరసద్విషయస్పృశదింద్రియాన్వితో
త్కటపటుధీప్రవృత్తినిహితజ్ఞకళాగ్రనివేశముకొ విశం
కటనిజభాప్రకాశితజగద్వృజకోశము స్వప్రకాశమున్.

౧౭౫

టీక అటక = పిమ్మట, మారుతి = అంజనేయుడు, హృత్ = హృదయ మ నెడు, అంబురుహ = పద్మముయొక్క, అంతర = మధ్యప్రదేశముందు - అనగా అంతరహృదయాకాశమంగు, బింబిత = కరు బడుచున్న, స్ఫురత్ = శోభిల్లు చున్న, చటుల = మనోహర మగుచున్న, పునఃపునః = మాటిమాటికి, చలత్ = కదలు చున్న, అసత్ = అన్యతము లయిన, విషయ = శబ్దస్పర్శాదివిషయములను, స్పృశత్ = సోకు చున్న, ఇంద్రియ = జ్ఞానక ర్మేంద్రియములతో, అన్విత = కూడిన, ఉల్కట = అతిశయ మైన, పటు = సమర్థ మైన, ప్రప్రవృత్తి = అంతఃకరణవృత్తియందు, నిహిత = ఉంచబడిన - అనగా ప్రతి ఫలించు చున్న, జ్ఞకళా = చిత్కళయొక్క, అగ్ర = తుదయే, నివేశముక్ = నివాసముగాఁ గలదియును, విశంకట = మిక్కుట మైన, నిజ = తనయొక్క, భా = తేజస్సుచేత, ప్రకాశిత = వెలిగింపఁజేయఁ బడు చున్న, జగత్ = పశుగర్భభువనములయొక్క, వ్రజ = సముదాయమునకు, కోశముక్ = స్థాన మైన ||ని|| 'కోశో శ్రీ కుట్కరే ధౌ ఘో గుహ్యోంగ కాస్త్రదివ్యయోః | గృహే దేహే శుస్తకాఘో వేశ్యా మసి విధానకే' అని గత్నమాల స్వప్రకాశముక్ = స్వయంజ్యోతిని, పాడఁగాంచె = చూచెను

తా అనంతర మాంజనేయుడు హృక్కమలముయొక్కమధ్యప్రదేశమంగు (హృదాకాశమంగు) కనబడు చున్నవియును, ప్రకాశించు చున్నవియును, మనోహర మగుచున్నవియును, మాటిమాటికిని కదలు చున్నవియును, అన్యతము లయినవియును నగు శబ్దస్పర్శాదివిషయము లనబడు చున్న జ్ఞానేం ద్రియకర్మేంద్రియములతోఁ గూడినదియును, సమర్థ మైనదియును నగు వంతఃకరణవృత్తియందు ప్రతి ఫలించు చున్న చిత్కళయొక్కతుదయే నివాసముగాఁ గలదియును, తనగొప్పతేజస్సుచేత వెలిగింపఁ జేయబడు చున్న పశుసాముగలోకములయొక్కసముదాయమునకు స్థాన మయినదియు నగు స్వయం జ్యోతిని జూచె నని తాత్పర్యము

ఆ. అట్టి తన్నుఁ గాంచి ర యానందిమూర్తి యై, చిత్రరూప మట్లు ర్ చేప్ప లుడిగి
తనువు మఱచి కొంతదడ వూరకుండెనా, యాంజనేయుడో హిమాద్రితనయ.

టీక. ఓహిమాద్రితనయ = ఓపార్వతీ, అంజనేయుఁడు = అంజనాపుత్రుఁడు, అట్టితన్నుఁగాంచి = అట్టి స్వయంజ్యోతిస్వరూపుఁడైన తన్నుఁ జూచి, ఆనందిమూర్తియై = నిత్యనిరుపాధిక నిరతిశయ శుఖ స్వరూపుఁడై, చిత్రరూపమట్లు = చిత్రరువుబొమ్మవలె చేప్పలు లేనివాఁడై, తనువుమఱచి = శరీరమును మఱచి, కొంతదడవు = కొంతసేపు, ఊరకుండెను = మిక్కుకుండెను - అనగా నిర్వికల్పబ్రహ్మానందసముద్రమంగు మన్నుండై యుండె నని భావము

తా ఓపార్వతీ! అంజనేయుఁడట్టి స్వయంజ్యోతిస్వరూపుఁడైన తన్నుఁ జూచి నిత్యనిరుపాధిక నిరతిశయశుఖస్వరూపుఁడై చిత్రరువుబొమ్మవలె చేప్పలు లేనివాఁడై శరీరము మఱచి కొంతసే పూరక యుండె నని తాత్పర్యము

తే. లిప్తమాత్రం బవిద్యావీరలిప్తమాత్ర, మైన ఘను లెన్నలేరు బ్రహ్మాదు లనఁగ
క్షణము సర్వజగద్విలక్షణముఁ బొందు, వాని నుతియింపఁదరమె మోవారి కైన.

టీక లిప్తమాత్రంబు = విగడియలో నాటవపా లగు లిప్తకాలము ||ని|| 'నిమేషో మాత్ర తిస్తా స్యాత్' అని విశ్వప్రకాశము అవిద్యా = అజ్ఞానముచేత, అవిలిప్తమాత్ర మైన = ఆవరింపఁబడనట్టి, ఘనుక్ = మహాశభావుని, బ్రహ్మాదులు = బ్రహ్మ మొదలగువారు, ఎన్నలేరు = నుతింపఁజాలరు, అనఁగ = అ

నపుడు, తీణము = ముప్పదికళలకాలము, సర్వజగత్ = మూడులోకములకు, విలతీణముఁ = వ్యతిరిక్తమయిన పరబ్రహ్మమును, పొందువానిఁ = కూడెడుపురుషుని, ఏవారికైనఁ = ఏమహానుభావులకైనను, నుతియింపఁ = స్తోత్రము చేయుటకు, తరమె = శక్యమా - అనఁగా శక్యము గాదని తాత్పర్యము

తా లిప్తమాత్రకాలము (విగడియఁగో శాతనపా లగు కాలము) అజ్ఞానముచేత నావరింపబడనట్టి మహానుభావుని బ్రహ్మ మొదలగువారు స్తోత్రము జేయఁజాల రనునపుడు తీణకాలము మూడులోకములకు వ్యతిరిక్త మైన పరబ్రహ్మమును బొందువానిని యెట్టి మహానుభావులైన స్తోత్రము చేయుటకు శక్యమా (అనఁగా శక్యము గాదు) అని తాత్పర్యము.

తే అట్టి విజ్ఞానయోగసమాధి నొంది, యనుపమానందమూర్తియై యాంజనేయఁ డెట్టకేలకు మేల్కనిరయెదుర నున్న, రామచంద్రునిఁ జూచి సంభ్రమముతోడ

టీక. ఆంజనేయుఁడు = పావని, అట్టి = సర్వజగద్విలతీణ మైనట్టి, విజ్ఞాన = బ్రహ్మజ్ఞానముతోఁ గూడిన, యోగ = జీవేశ్వరైక్యరూప మైన, సమాధిఁ = నిష్ఠను, ఒంది = పొంది, అనుపయ = అసదృశ మైన, ఆనందమూర్తియై = పరబ్రహ్మస్వరూపుడై, ఎట్టకేలకుఁ = కొంతసేపునకు, మేల్కని = జాగ్రదవస్థను పొంది - అనఁగా ప్రపంచవృత్తి గలవాడై, ఎదుర నున్న రామచంద్రునిఁ జూచి = తన యగ్రభాగవర్తియైన శ్రీరామునివీక్షించి, సంభ్రమముతోడఁ = తొట్రుపాటుతోడను

తా ఆంజనేయుఁడట్టి సర్వజగద్విలతీణ మయిన బ్రహ్మజ్ఞానముతోఁ గూడిన జీవేశ్వరులముక్క విక్యరూప మగు సమాధిని పొంది సాటిలేని పరబ్రహ్మస్వరూపుడై కొంతసేపునకు జాగ్రదవస్థను పొంది (అనఁగా ప్రపంచవృత్తి గలవాడై) యెదుర నున్న రామమూర్తినిఁ జూచి తొట్రుపాటుతోడని తా

క. మూఢత్వ ముడిగి యోగా, రూఢుండై భక్తి పొదల ర మ్రొక్కిన నపు డా

ప్రౌఢమతిఁ జూచి రాముఁడు, గాఢాలింగనము చేసె ర గారవ మలగన్. ౧౭౯

టీక. మూఢత్వ ముడిగి = అజ్ఞానసంజేవావిపరీతాత్మక మయిన బుద్ధివృద్ధిని విడిచి, యోగారూఢుండై = విద్యరివృత్తమును పొందినవాడై, భక్తి = పూజ్యానురాగము, పొదలఁ = అభివృద్ధి నొందుటకు, మ్రొక్కినఁ = నమస్కరింపఁగా, 'శ్లో॥ భావాద్వైతం క్రియాద్వైతం ద్రవ్యాద్వైతం తథైవ | అద్వైతం త్రివిధం ప్రాహు ర్నాద్వైతం గురుసన్నిధౌ' అనెను న్యాయముచేత ఆంజనేయుఁడు యోగారూఢుఁడైనను గురుసన్నిధ్యమందు భక్తి అభివృద్ధియొనఁకు నమస్కరించె ననుట, అపుడు = ఆ నమస్కరించినసమయమందు, రాముఁడు = శ్రీరామమూర్తి, ఆ ప్రౌఢమతిఁ జూచి = బ్రహ్మజ్ఞానము గల ఆంజనేయుని వీక్షించి, గారవ మలగఁ = ప్రేమ అతిశయిల్లఁగా, గాఢాలింగనము చేసెన్ = గట్టిగాఁ గొనించికొనెను

భావాద్వైత క్రియాద్వైత ద్రవ్యాద్వైతముల వివరణము.

పటలంతున్వాయముచేత కార్యకారణములయంగు వస్తు వొక్కటిగా నుండు నని యెఱిగి యోకత్వాలోచనము చేసి వికల్పము లేదని తలఁచుట భావాద్వైతము, మనోవాక్కాయ కృత్యము లగు సర్వకర్మములను ఫలభేదము చేయక పరబ్రహ్మగృహము చేయుట క్రియాద్వైతము, పుత్త్ర మిత్రకళత్రాది సర్వజీవులకును దనకును శరీరమునకును పంచభూతాత్మకత్వముచేత భోక్త యొక్కఁడే యనెడు పరమార్థముచేత అర్థకామములయంగు నైకదృష్టి చేయుట ద్రవ్యాద్వైతము.

తా. అజ్ఞానసందేహవిపరీతాత్మక మైన బుద్ధియొక్క వ్యాపారమును వదలి విద్యరివ్యపదమును (యోగమును) పొందినవాడై భక్త్యతిశయించునటుల నమస్కరింపఁగా ఆ నమస్కరించినసమయమందు శ్రీ రామమూర్తి ఆ బ్రహ్మజ్ఞానముగల యాంజనేయునిఁ జూచి విశేషప్రేమతోఁ గొంగిలించుకొనె నని తా.

వ. ఇట్లు గారవంబుఁ జేసిన నయ్యాంజనేయుం డప్పరమేశ్వరున కనేకవిధపూజానమ స్కారస్తోత్రంబులుం గావించె ననిన విని పార్వతీదేవి యటమీఁద శ్రీ రామ స్వామి యేమియుపదేశించె నని శ్రీమహాదేవు నడుగుటయును. ౧౮౦

టీక ఇట్లు గారవంబుచేసినఁ = ఈ ప్రకార మాలింగ నముచేత గౌరవింపఁగా, ఆయాంజనేయుండు = ఆ హనుమంతుండు ఆప్పరమేశ్వరునకుఁ = ఆ రామచంద్రునకు, అనేకవిధ = బహువిధము లయిన, పూజా = అర్చనలను, నమస్కార = వందనములను, స్తోత్రంబులు = స్తుతులను, గావించెఁ = ఓన ర్చెను, అనినఁ = అని శివుఁడు పలుకఁగా, విని = ఆలకించి, పార్వతీదేవి = గిరిజ, అటమీఁదఁ = తరువాత, శ్రీరామస్వామి = శ్రీరామమూర్తి, ఏమి యుపదేశించె నని = ఏమి బోధించె నని, శ్రీమహా దేవుఁ = శ్రీసాంగమూర్తిని, అడుగుటయుఁ = ప్రశ్న చేయఁగా.

తా ఈ ప్రకార మాలింగనముచేత గౌరవింపఁగా నాంజనేయుండు ఆ రామమూర్తికి పూజలను నమస్కారములను స్తుతులను జేసె నని శివుఁడు పలుకఁగా విని పార్వతీదేవి తరువాత శ్రీరామమూర్తి యేమి బోధించె నని శ్రీసాంగమూర్తిని అడుగఁగా నని తాత్పర్యము

చ. కలుషవిదూర నిర్గతవికార సురాంబుజసూర సూరిహృ

జ్వలజవిహార చారునుఖసాగర విశ్వశరీర భూరిని

ర్మలగుణవార వారిధిసమానగభీర సుమేరుధీర స

న్నలినభివాభివాచ్యుతమనఃకలితాత్మ విచారకారణ

౧౮౧

టీక. కలుష = పాపములకు, విదూర = దూర మయినవాఁడా! నిర్గతవికార = 'అస్తి జాయతే వర్ధతే విపరిణమతే అపక్షీయతే నశ్యతి' యనెడు వికారములు లేనివాఁడా! సూర = దేవత లనెడు, అంబుజ = తామరలకు, సూర = సూర్యుఁడా! సూరిహృజ్వలజవిహార - సూరి = బ్రహ్మవేత్తలయొక్క, హృజ్వలజ = మనఃపద్మములయందు, విహార = సంచరించువాఁడా! చారు = మనోహరము లయిన, నుఖ = ఆనంద మనెడు, సాగర = సముద్రము గలవాఁడా! విశ్వశరీర = ప్రపంచమే శరీరముగాఁ గలవాఁడా! భూరి = అనేకము లైన, నిర్మల = మాలిన్యశూన్యము లైన, గుణ = అనంతకల్యాణగుణములయొక్క, వార = సమూహము గలవాఁడా! వారిధిసమానగభీర = సముద్రతుల్య మైన గాంభీర్యము గలవాఁడా! సుమేరుధీర = మేరుగిరిసమానధైర్యము గలవాఁడా! సత్ = ప్రసిద్ధుఁడైన, నలినభవ = బ్రహ్మయొక్క, అభవ = శివుని యొక్క, అమృత = విష్ణువుయొక్క, మనఃకలిత = మానసమునందుఁ గూడుకొనిన, ఆత్మవిచార = బ్రహ్మ విచారణకు, కారణం = హేతు మయినవాఁడా! అనఁగా బ్రహ్మ విష్ణు రుద్రులకు జ్ఞానప్రదుఁడని భావము

తా. పాపములు లేనివాఁడా! 'అస్తి జాయతే వర్ధతే విపరిణమతే అపక్షీయతే నశ్యతి' యనెడు వికారములు లేనివాఁడా! దేవత లనెడు తామరలకు సూర్యుఁడా! బ్రహ్మవేత్తలయొక్క మనఃకమలముల యందు సంచరించువాఁడా! మనోహర మయిన యానంద మనెడు సముద్రము గలవాఁడా! ప్రపంచమే శరీరముగాఁ గలవాఁడా! అనేకములైనవియు మాలిన్యము లేనివియు నగు అనంతకల్యాణగుణముల

యొక్కసమాహములు గలవాఁడా! సముద్రముతో సమాన మగు గాంధీర్యము గలవాఁడా! మేరుపర్వతముతో సమాన మగు ధైర్యము గలవాఁడా! బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరులకు జ్ఞానప్రదుఁడా అని తాత్పర్యము.

క. సర్వేశ్వర సర్వోత్తమ, సర్వవ్యాపారసాక్షి శ సర్వాధారా

సర్వజ్ఞ సర్వతోముఖ, సర్వాధిష్ఠానభూత శ సర్వాకారా.

౧౮౨

టీక సర్వేశ్వర = సర్వప్రపంచమునకు ప్రభు వైనవాఁడా! సర్వోత్తమ = సర్వమునకు స్త్రావాణుల కంటె, ఉత్తమ = శ్రేష్ఠుఁడా! సర్వవ్యాపారసాక్షి = సకలక్రియలకు ద్రవ్య మైనవాఁడా! సర్వాధారా = సమస్తమునకు రక్షక మైనవాఁడా! సర్వజ్ఞ = అన్నియు నెఱిగినవాఁడా! సర్వతోముఖ = అంతట వ్యాపించి యున్నవాఁడా! సర్వాధిష్ఠానభూత = ఎల్లలోకములకు నెల వైనవాఁడా! సర్వాకారా = ప్రణవరూపప్రపంచస్వరూపుఁడా.

తా ప్రపంచమునకు ప్రభు వైనవాఁడా! సమస్తప్రాణులకంటె శ్రేష్ఠుఁడా! సమస్తవ్యాపారములకు సాక్షి యగువాఁడా! సమస్తమును రక్షించువాఁడా! సర్వము నెఱిగినవాఁడా! అంతట వ్యాపించి యున్నవాఁడా! సమస్తలోకములకు ప్రభు వయినవాఁడా! ప్రణవరూపప్రపంచస్వరూపుఁడా! అని తా.

మూలినీ. ప్రణమితమునిజాలా శ భాసురానంతరీలా

ప్రణుతనిఖిలదేవా శ భవ్యదివ్యప్రభావా

ప్రణవజపనిధానా శ బ్రహ్మవిద్యానిధానా

గుణనిధి జగదీశా శ కోటిసూర్యప్రకాశా.

౧౮౩

టీక ప్రణమితమునిజాలా—ప్రణమిత = నమస్కరించు చున్న, మునిజాలా = ఋషిసంఘము గలవాఁడా! భాసురానంతరీలా—భాసుర = ప్రకాశించు చున్న, అనంత = అవిరమింపు లయిన, రీలా = విలాసములు గలవాఁడా! ప్రణుతనిఖిలదేవా—ప్రణుత = దేవతాదయాడఁబడు చున్న, నిఖిలదేవా = సర్వగీర్వాణులు గలవాఁడా! భవ్యదివ్యప్రభావా—భవ్య = శుభము కలుగించుచున్న, దివ్య = అప్రాకృత మయిన, ప్రభావా = మహత్వము గలవాఁడా! ప్రణవజపనిధానా—ప్రణవజప = ఓంకారమయొక్క జపమునకు, నిధానా = నిత్యేపప్రాయ మయినవాఁడా! బ్రహ్మవిద్యానిధానా = ఆత్మజ్ఞానమునకు ఆదికారణ మయినవాఁడా! గుణనిధి = శాంతశమదమాది సద్గుణములకు నిధి యైనవాఁడా! జగదీశా = గతుర్గతభువనములకు ప్రభు వయినవాఁడా! కోటిసూర్యప్రకాశా = వెక్కునూర్చులవలె ప్రకాశించువాఁడా.

తా నమస్కరించు చున్న ఋషులసమాహము గలవాఁడా! ప్రకాశించుచున్న యపరిమితవిలాసము గలవాఁడా! సమస్తదేవతలచే గౌరియాడఁబడువాఁడా! శుభకర మైనట్టిదియు అప్రాకృత మైనట్టిదియునగు మహత్వము గలవాఁడా! ఓంకారమయొక్కజపమునకు నిత్యేపప్రాయ మైనవాఁడా! ఆత్మజ్ఞానమునకు ఆదికారణ మైనవాఁడా! శాంతశమదమాదిగుణములకు నిధి యైనవాఁడా! గతుర్గతభువనములకు ప్రభు వయినవాఁడా! వెక్కునూర్చులవలె ప్రకాశించువాఁడా! అని తాత్పర్యము.

గద్య ఇది శ్రీమన్నారాయణ మహాదేవ గురుకరుణాకటాక్ష పీఠుణ విమలీకృత నిజ హృదయకమలకర్ణి కాంత సందర్శి తాఖండ సచ్చిదానందర సైకస్ఫూర్తి వట్టుక శ్రీసీతారామమూర్తి పరశురామపంతుల లింగమూర్తి గురుమూర్తి ప్రణీతం వైన శ్రీసీతారామాంజనేయ సంవాదం బను యోగశాస్త్రంబునందు సాంఖ్యయోగాభివచారం బనునది ద్వితీయాశ్వాసము సంపూర్ణము.

యనెను పంచమహాభూతములయంగును, నానావిధ = వెక్కుకొలుగు లయిన, అశేష = సమస్తము
 లైన, భూతంబులంగున్ = భౌతికము లగు ప్రాణులయందును, అంతటన్ = సర్వత్ర, నిర్విలిప్తుండ
 వయి యుండి = చేరి యుండియు, కర్తృత్వ = చేయుట, భోక్తృత్వ = ఆనుభవించుట, మంతృత్వ =
 తెలియుట, భర్తృత్వ = రక్షించుట, వార్తృత్వములు = చంపుటలును, నాను = శివ రామ గోవింద
 నారాయణ మహాదేవాదినామములును, గూప = రక్తశ్వేతపీతాదిరూపములును, క్రియ = చలన భావన
 కంపనాది క్రియలును, ఉపాధి = స్థూలనూత్మకారణాగ్రహణములును, వర్ణ = బ్రాహ్మణాదివర్ణములును,
 ఆశ్రమంబులు = బ్రహ్మచర్యాద్యాశ్రమములును, గుణంబులు = రజస్సత్త్వాదిగుణములును, వివేకావివే
 కంబులున్ = ఎఱుకనటపులును, శోకమోహంబులన్ = దుఃఖమును భ్రమయును, లేక = కలుగక,
 ఈ స్థూలనూత్మకంబులన్ = ఈ స్థూలనూత్మకారణాదిశరీరములను, జాగరస్వప్న సుప్త్యాగులన్ = మేలు
 కొనుట క నుట నిద్రించుట మొదలగు అవస్థలను, పంచభూతంబులన్ = భూజలాగ్ని వాయుగగనము
 లను, పంచకోశంబులన్ = అన్నమయాది పంచకోశములను, చాచుచున్ = తీక్షించుచు, నిర్వి
 కారుండ వై = మఱ్యాభివనికారరహితుడ వయి, నిర్వికల్పుండ వై = వికల్పములు లేనివాడ వయి,
 నిర్విచేష్టుండ వై = చాచుట వినట లోనగు చతుర్దశేంద్రియప్రవర్తనలు లేనివాడ వయి, నిష్ప్రపం
 చుండ వై = 'ప్రకర్షణ పంచ భూ జ లాగ్ని వాయుకాశరూపేణ విభజ్యరీతి ప్రపంచః, త న్న భవ
 తీతి నిష్ప్రపంచః' తా ప్రసిద్ధముగ పంచమహాభూతరూపముగ భాగింపబడునది ప్రపంచము,
 అట్లు భాగింపబడనిది నిష్ప్రపంచము - అనగా అఖండము, అట్టివాడ వయి) నిర్విశేషుండవై = వే
 లొకవిశేషము లేనివాడవై, నిర్గుణబ్రహ్మమాక్రుండవై = త్రిగుణరహిత మయిన పరబ్రహ్మస్వరూపుఁ
 డవై, ఒప్పు నీదివ్యతత్త్వంబున్ = ఒప్పు = వెలుగు చున్న, నీ = నీయుక్క, దివ్య = అప్రాకృత మైన,
 తత్త్వంబున్ = యథార్థ స్వరూపమును, నీ = నీదై, సత్ = శ్రేష్ఠ మైన, కృపా = కరుణచేత, సంభృత =
 నిండింపబడినదై, అంచత్ = ఒప్పిద మగు చున్న, కటాక్షంబుచేతన్ = కడగంటి చూపుచేత, కనుం
 గొంటిన్ = అగలోకించితిని, దేవా = ఓస్వామీ, తే = నీకు, నమః = నమస్కారము, నమస్తే నమస్తే
 నమః నమస్కారము నమస్కారము అగుంగాక

తా. బ్రహ్మవిద్యాస్వరూపిణి మైన మోక్షలక్ష్మితోఁ గ్రీడించు మన్న శ్రీరామా! విషయేంద్రియాది
 దేవతారూపము లగు భూర్భువస్సువును త్రిలోకములయందు అత్యంతముగ గ్రీడించువాఁడా! పరాప్రకృతికి
 పర మైనట్టియు లేక పరావాక్కునకు పర మైనట్టియు నివాసము గలవాఁడా! కోరికలు లేనివాఁడా!
 బ్రహ్మజేతలహృదయములలో నుండి ప్రకాశించువాఁడా! బ్రహ్మజేతలయొక్క అంతఃకరణము లనెడు
 సముద్రమునకు చంగ్రుఁడా! ఒప్పిద మైనట్టియు, శ్రేష్ఠ మైనట్టియు పేరు గలవాఁడా! ప్రకాశించుచున్న
 కాంతశమదమాద్యనంతకల్యాణగుణములయొక్క సమూహము గలవాఁడా! నీ తేజోరూపము యిట్టి దట్టి
 దని దలఁపరానిది, దేశకాలవస్తుకృతపరిచ్ఛేదశూన్య మైనది, ఆకాశమువలె వస్త్యంతరసంబంధము లేనిది,
 విభాగింపఁగూడనిది, కాలత్రయమునంగు బాధ్యబాధకములు లేనిది, ఇట్టిదని తెలుపఁగూడనిది, లోబఱచు
 కొనరానిది, ప్రత్యక్షాదిప్రమాణములచేత భేదింపరానిది, కాస్త్రాగులచేత భేదింపఁదగనిది, జననమరణములు
 లేనిది, త్రిమూర్త్యాత్మక మైనది, (బ్రహ్మ విష్ణు రుద్రుఁడు వీరు త్రిమూర్తులు) పరిమాణము లేనిది, ఎఱుంగ
 రానిది, భ్యానము చేయుట కశక్య మైనది, ముఖగుఃఖాదిద్వంద్వశూన్య మైనది, ఎఱుకకు మీతినది, మనస్సు
 మొదలగుగాఁ గల యింద్రియములచేత గ్రహింపఁగూడనిది, శరీరము నధిష్ఠించి యుండునది, సజాతీయ విజా
 తీయ స్వగత భేదములు లేనిది, అమూర్త మైనది, రూపము లేనిది, పేరు లేనిది, రక్తాదివర్ణ యుక్తము గానిది,

స్థూలనూత్నదీర్ఘములు లేనిది, బాహ్యంతరములు లేనిది, క్షీణత్వమును నాశమును బొందనిది, కర్మేంద్రియ జ్ఞానేంద్రియములకుఁ గనఁబడనిది, ప్రతిపాదించుటకు వీలులేనిది, నిర్దేశింపఁదగనిది, ప్రపంచమున కాది కారణమైనది, ప్రత్యక్షము కానిది, కదలని అతివ్యాప్త్యవ్యాప్త్యసంభవము లను గోచరములచేత లక్షింపఁ గూడనిది (అనఁగా బ్రహ్మలక్షణము లైన సచ్చిదానంద నిత్యనిర్మలపరిపూర్ణములచే నెఱుఁగఁదగనిది), ప్రకృతిచేత నావరింపఁబడనిది, నిశ్శబ్దమైన చిదాకాశస్వరూప మైనది, పంచభూతములకుండు వేతైనది, మఱియు నీ తేజోరూపంబు అంతట నిండియున్నదియును, కాశ్వత మైనదియును, యథార్థ మైనదియును, నిర్మల మైనదియును, జ్ఞానస్వరూప మైనదియును, ప్రకృతివలన విడువఁబడినదియును, శుద్ధసత్త్వస్వరూప

అంగ ప్రత్యంగ సాంగోపాంగముల వివరణము.

మైనదియును, ముఖ్య మైనదియును, అంగప్రత్యంగసాంగోపాంగవిశిష్టశరీరము లేనిదియున్నట్లునఁగా అంగ చతుష్టయసహితశరీరము లేనిది, అంగచతుష్టయ మనఁగా—(౧) అంగము, (౨) ప్రత్యంగము, (౩) సాంగము, (౪) ఉపాంగము, (౫) శిరము, ఉదరము, భుజద్వయము అంగ మనఁబడును, (౨) లలాటము, నాసిక, కర్ణములు, అధరము ప్రత్యంగ మనఁబడును, (౩) మనస్సు, బుద్ధి, చిత్తము, అహంకారము సాంగ మనఁబడును, (౪) వస్త్రాభరణలేపనాదులు పుపాంగ మనఁబడును] యథార్థ మయినదియును, జడము గానిదియును, దుఃఖము లేనిదియును నగు స్వరూపమే తనరూపముగ గలదియును నై సమస్తప్రాణులయొక్క స్థూలశరీరములయందలి జ్ఞానేంద్రియ కర్మేంద్రియములు పంచప్రాణములు బుద్ధి మనస్సు గర్వము చిత్తము మొదిలుగాఁ గల ప్రపంచసమూహమును నూర్చుఁడు లోక మంతటని ప్రకాశింపఁ గీసినట్లు ప్రకాశింపఁ జేయఁగా సాక్షి పయి ఆకాశము సమస్తము లైన కడవలయుం దంతటను లోపలను వెలుపలను నిండి యున్నట్లు పంచభూతములయందును నానావిధప్రాణులయందును అంతట చేరి యుండియు కర్మత్వ భోక్తృత్వ మంతృత్వ భర్తృత్వ హర్తృత్వ (జేయుట అనుభవించుట జెనియుట రక్షించుట చంపుట) మును, శివరామగోవింద నారాయణ మహాదేవాది నాయకులును, ఎఱుపు నఱుపు లేఱుపు మొదలగు రూపములును, కదలాట పరుగెత్తుట వణఁకుట మొదలగు క్రియలును, స్థూలనూత్న కారణాద్యుపాధులును, బ్రాహ్మణాదివర్ణములును, బ్రహ్మచర్యాద్యాశ్రమములును, రజస్సత్త్వాదిగుణములును, ఏకమఖిలులును, శోకమోహములును (దుఃఖము భ్రమ), లేక యీస్థూలనూత్న కారణశరీరములును, మేలుకొనుట కలగనుట నిద్రించుట మొదలగు అవస్థలును, పృథివ్యాదిపంచభూతములును, ఆన్నమయాది పంచభోజములును వీక్షించుచువచ్చావవికారరహితుఁడును, (వచ్చావము లనఁగా ద్రవ్యగుణకర్మసామాన్యవిశేషగుణదాయములు.— (౧) పృథివి అప్పు తేజస్సు వాయువు ఆకాశము కాలము దిక్కు అత్మ అను నీ తొమ్మిదియు పదార్థములు; (౨) రూపము రసము గంధము స్పర్శ సంఖ్యాపరిమాణము పృథక్త్వము సంయోగము విభాగము పరిత్యక్తము అపరిత్యక్తము గురుత్వము ద్రవత్వము స్నేహము శబ్దము బుద్ధి గుణము గుఃఖము యిచ్ఛాద్వేషము ప్రయత్నము ధర్మము అధర్మము సంస్కారము అగు గుణములు యిరువదినాలుగు, (౩) ఉత్తేజ జాతేజ జాతుంచిన ప్రసారణ గమనము లని అయిదువిధములు, (౪) పరము అపరము అని సామాన్యము రెండు విధములు, (౫) నిత్యద్రవ్యవృత్తు లగుటచే విశేషము లనంతములు, పృథివ్యాది చగుప్తయపరమాణువులు ఆకాశాదిపంచకము నిత్యద్రవ్యము లనఁబడును, (౬) సమవాయ మనఁగా సంబంధము గుణమునకును గుణము గలిగినదానికిని క్రియకును క్రియ గలిగినదానికిని యుండుసంబంధము) వికల్పములు లేనివాఁడును, చూచుట వినుట లోనగు చతుర్గ శేంద్రియప్రవర్తనములు లేనివాఁడును, అఖండ మయినవాఁడును, జేతోక విశేషములు లేనివాఁడును, త్రిగుణరహిత మయిన పరబ్రహ్మస్వరూపుఁడును నై ప్రకాశించు చున్న

నీయొక్క అప్రాకృత మయిన యథార్థస్వరూపమును నీ దగు కరుణచేత నిండింపఁబడినదియును యొప్పిద మగునదియును నగు కడగంటిమాపుచేత చూచితిని, నీను నమస్కారము నమస్కారము నమస్కార మని తాత్పర్యము.

దండకలక్షణము|| విద్వాంసు లెల్లఁ నాకారంబుకానీ నకారంబుకానీ సకారంబుకానీ రచింపం దగు న్నుండుగా నిందుఁ గాదేని యాదిం దకారంబు గల్పించి యామీద నెల్లం దకారంబులే మెండుగా నిచ్చుట న్వచ్చునందాఁక నిర్మించి గుర్వంతముం జేసినం దండకం బంగ్రు వే తల్.

వ. అని మఱియు ని స్తనియె.

౪

టీక. అని = ఇట్లు పలికి, మఱియొక = వెండియు, ఇట్లనియెక = తలఁచునఁ బలుకఁబోడఁ గన్ .

తా. ఇట్లు పలికి మఱల చెప్పఁ బ్రారంభించె నని తాత్పర్యము.

ఇంద్రవజ్రము. విశ్వాంతరావాసక శ విశ్వమూర్తి, విశ్వజ్ఞ విశ్వోదర శ విశ్వవంద్యా విశ్వాత్ విశ్వాతిగ శ విశ్వసాక్షి, విశ్వాది విశ్వేశ్వర శ విశ్వరూపా.

టీక విశ్వాంతరావాసక-విశ్వ = ప్రణవముయొక్క, అంతర = లోపల నుండెడి పదియాఱవ భాగ మైన తుర్యకశాస్వరూపమే, అవాసక = నివాసముగాఁ గలవాఁడా - లేక ప్రణవాంతర్భూత మయిన ఆకారార్థమంగు నివసించువాఁడా-లేక జగములో నివసించువాఁడా! (ఇట్లు విశ్వశబ్దమున కంతట నర్థద్వయము) విశ్వమూర్తి = ప్రణవస్వరూపుఁడా-లేక జగత్స్వరూపుఁడా! విశ్వజ్ఞ=ప్రణవార్థము నెఱిగినవాఁడా-లేక సర్వజ్ఞుఁడా! విశ్వోదర-విశ్వ = ప్రణవముయొక్క, ఉదర = గర్భమం దుండువాఁడా-లేక ప్రణవమే గర్భమంగుఁ గలవాఁడా-లేక ప్రపంచమంగు నీవును నీయందు ప్రపంచమును గలవాఁడా! విశ్వవంద్యా = ప్రణవార్థము చేత జ్ఞాపింపఁదగినవాఁడా - లేక ప్రపంచముచేఁ గొనియాడఁదగినవాఁడా! విశ్వాత్ = ప్రణవార్థదృష్టి గలవాఁడా-లేక ప్రపంచమునకు నేత్రమువంటివాఁడా! విశ్వాతిగ = ప్రణవా తీతుఁడా - లేక ప్రపంచాతీతుఁడా! విశ్వసాక్షి = ప్రణవాధిష్ఠాన మైనవాఁడా - లేక ప్రపంచాధిష్ఠాన మైనవాఁడా! విశ్వాది = ప్రణవోత్పత్తి కారణుఁడా-లేక జగత్కారణుఁడా! విశ్వేశ్వర = ప్రణవశాయకుఁడా-లేక ప్రపంచశాయకుఁడా! విశ్వరూపా = ప్రణవమే యాకృతిగాఁ గలవాఁడా-లేక ప్రపంచాకృతి గలవాఁడా

ఇంద్రవజ్రావృత్తలక్షణము|| ఇంతు ల్నదా వాడుదు రింద్రవజ్రత్ . స్వాంతంబున న్మోహము సంధి లంగఁ . దంతావశక్రాంతి నిదాజకార . ప్రాంతంబునఁ గద్వయ మందమందఁ . తా|| ఇంద్రవజ్రావృత్త మునకు త త జ గగములును, ఎనిమిదవయత్తురమున యతియును వుండవలయు ననుట.

తా. ప్రణవముయొక్కలోపల నుండు పదియాఱవభాగ మయిన తుర్యకశాస్వరూపమే నివాస ముగాఁ గలవాఁడా, లేక ప్రణవాంతర్భూత మైన ఆకారార్థమందు నివసించువాఁడా, లేక ప్రపంచ ములో నివసించువాఁడా! ప్రణవస్వరూపుఁడా, లేక జగత్స్వరూపుఁడా! ప్రణవార్థము నెఱిగినవాఁడా, లేక సర్వజ్ఞుఁడా! ప్రణవముయొక్కగర్భమం దుండువాఁడా, లేక ప్రణవమే గర్భమందుఁ గలవాఁడా, లేక ప్రపంచమంగు నీవును నీయందు ప్రపంచమును గలవాఁడా! ప్రణవార్థముచేత జ్ఞాపింపఁదగినవాఁడా, లేక ప్రపంచముచేఁ గొనియాడఁదగినవాఁడా! ప్రణవార్థదృష్టి గలవాఁడా, లేక ప్రపంచమునకు నేత్రము వంటివాఁడా! ప్రణవాతీతుఁడా, లేక ప్రపంచాతీతుఁడా! ప్రణవమునకు స్థానభూతుఁడా, లేక ప్రపంచ మునకు స్థానభూతుఁడా! ప్రణవోత్పత్తి కారణుఁడా, లేక జగత్కారణుఁడా! ప్రణవమునకు శాయ

కుడా, లేక ప్రపంచనాయకుడా! ప్రణవమే యాకృతిగాఁ గలవాడా, లేక ప్రపంచమే యాకృతిగాఁ గలవాడా.

ఉపేంద్రవజ్రము. నిరీశ నిష్కారణ శ నిర్వికల్పా, నిరీహ నిర్వాణద శ నిర్వికారా
నిరామయా నిర్గుణ శ నిర్విశేషా, నిరంతరానందవినిశ్చితాత్మా. ౬

టీక నిరీశ = స్వేతరప్రభువు లేనివాడా-లేక సమస్తస్వరూపుడైన యీశ్వరుని మీసినవాడా!
నిష్కారణ = మతాపితృలు లేనివాడా! నిర్వికల్పా = మనఃక్రార్యమైన ప్రపంచకల్పనము లేనివాడా!
నిరీహ = కోర్కెలు లేనివాడా! నిర్వాణద = మోక్షప్రగుడా! నిర్వికారా = మద్భావవికారములు
లేనివాడా! నిరామయా = వ్యాధులు లేనివాడా! నిర్గుణ = త్రిగుణరహితుడా! నిర్విశేషా = తుగా
తురాతీతుడా! (శేష మనఁగా నేతి యను వాక్యముచేత త్రోయంగా మిగిలినది అక్షరము, విశేష
మనఁగాఁ బ్రపంచము-అనఁగా తురము గావు- తురాతురాతీతుడనుట) నిరంతరానందవినిశ్చితాత్మా-
నిరంతర = అఖండ మయిన, ఆనంద = ముఖముచేత, వినిశ్చిత = నిశ్చయింపబడిన, ఆత్మా = స్వరూ
పము గలవాడా

ఉపేంద్రవజ్రావృత్తలక్షణము॥ తుపాచరాగు ల్లతజ ల్లగంబుకొ । బ్రహ్మగమై దంతి విరామ
మొప్పకొ । ద్విపాధిప త్రాతను త్రింప జేరె । యుపేంద్రవజ్ర ల్వలయు స్థిరమై నా ॥ ౧౩ ॥ గగ
ములును యెనిమిదింట యతియును పుపేంద్రవజ్రావృత్తము 1 తు నుండవలయు ననుట

తా. తనకంటె నితర వగు ప్రభువు లేనివాడా, లేక సమస్తస్వరూప మయిన యీశ్వరుని మీసిన
వాడా! తల్లిదండ్రులు లేనివాడా! మనస్సుకు క్రార్యము గల్గు ప్రపంచజ్ఞానము లేనివాడా! కోరికలు
లేనివాడా! మోక్షము నిచ్చువాడా! మద్భావవికారములు లేనివాడా! వ్యాధులు లేనివాడా!
త్రిగుణరహితుడా! రజస్సత్త్వతమోగుణములు లేనివాడా! తురాతురాతీతుడా! అఖండానందము
చేత నిశ్చయింపబడిన స్వరూపము గలవాడా! అని తాత్పర్యము.

వృద్ధీవృత్తము. చరాచరకృతప్రపంచమయ సర్వసంసారభృ
త్త రాక్షరవిలక్షణా గతవికారచిల్లక్షణా
పరాపరసనాతనా పరమపావనోద్యోతనా
పురాణపురుషోత్తమా శ పురుషపూర్ణవిద్వత్తమా. ౭

టీక చర = తిరుగుచుండేడు మనుష్య పశ్వాదులు - లేక యింద్రియములు, అచర = స్థావరము
లైన పర్వతాదులు - లేక విషయాదులు, (వీనిచేత) కృత = నిర్మింపబడిన, ప్రపంచమయ = జగత్స్వరూప
మైన, సర్వసంసార = సకలసంసృతి, భృత్ = ధరించిన, తుర = దీవునకు, అక్షర = కూటస్థునకు,
విలక్షణా = వ్యత్యస్త మైనవాడా! గతవికారచిల్లక్షణా-గత = తిరస్కరింపబడిన, వికార = పోడక
వికారములు గల, చిత్ = చిద్రూప మనెను, లక్షణా = చిహ్నము గలవాడా! అనఁగా పరబ్రహ్మము
సచ్చిదానందనిత్యపరిపూర్ణము లనెడు పంచలక్షణములు గలది, వానిలో చిల్లక్షణము ముఖ్య మయినది
గనుక గతవికారచిల్లక్షణా యని యిచ్చటఁ జెప్పబడినది) పరాపరసనాతనా - పరా = పరాప్రకృతి
కంటె, అపర = అపరాప్రకృతికంటె, సనాతనా = పురాతన మైనవాడా! పరమపావనోద్యోతనా -
పరమ = మిక్కిలి, పావన = పవిత్రు లైన బ్రహ్మజేతలకు, ఉద్యోతనా = గోచరించువాడా - లేక
మిగుల నిర్మల మైన ప్రకాశము గలవాడా! ॥౧॥ 'అలోకో దర్శనో ద్యోతా' అని అమరము. పురాణ

పురుషోత్తమా—పురాణపురుష = ప్రాచీనులైన బ్రహ్మ విష్ణు రుద్రులకంటె, ఉత్తమా = శ్రేష్ఠుడా!
పురుషపూర్ణవిద్వత్తమా—పురుష = ప్రత్యగాత్మను, పూర్ణ = పరమాత్మను, విత్ = తెలిసిన బ్రహ్మజేత
లలో, ఉత్తమా = శ్రేష్ఠుడా

తా. తిరుగు చుండెడు మనుష్యపశ్వాదులు లేక (యింద్రియములు స్థావరములు) లేక (పర్వతా
దులు లేక విషయాదులు) వీనిచే నిర్మింపబడిన సమస్తసంసారమును భరించిన జీవులకంటెను కూటస్థున
కంటెను వ్యత్యస్త మయినవాడే! తిరస్కరింపబడిన షోడశవికారములు గల చిద్రూప మనెడు గురుతు
గలవాడే! (పరబ్రహ్మము సత్ చిత్ ఆనందము నిత్యము పరిపూర్ణము లనెడు పంచలక్షణములో చిన్
లక్షణము ముఖ్య మయినది గనుక గతవికారచిల్లక్షణా యని చెప్పబడిన) పరాపరప్రకృతులకంటె పురా
తన మైనవాడే! మిక్కిలి పవిత్రు లయిన బ్రహ్మజేతలకు గోచరించువాడే! (మిగుల నిర్గుల
మయిన ప్రకాశము గలవాడే!) ప్రాచీనులైన బ్రహ్మ విష్ణు రుద్రులకంటె శ్రేష్ఠుడే! ప్రత్యగాత్మను
పరమాత్మను తెలిసిన బ్రహ్మజేతలలో శ్రేష్ఠుడే!

పృథ్వీవృత్తిలక్షణము|| జనల్లసమవంబు బుష్టకరసంఖ్యవిక్రాంతులుకొ. బొసంగి కవిపుంగవు ల్పలుక
భూమిలోఁ బృథ్వీనాన సంశయ మగుం గలిందతనయామనోవల్లభా. ప్రసన్నవదనాంబునా భృతపర
శ్వధా మాధవా. తా|| ౨ స జ స య వ గణములును, పండ్రెండింట యతియును పృథ్వీవృత్తిమునకు
నుండవలయు ననుట.

భుజంగప్రయాతము. పరంధామ దివ్యప్రభావాభిరామా
పరాకాశ సంపూర్ణభవ్యప్రకాశా
పరానంద దేవాధిపా విశ్వతుందా
పరానందసచ్చిత్స్వభావాత్మయాపా.

౫

టీక. పరంధామ—(ధామశబ్దమున కర్థము లేజన్మున గృహమును గనుక) పరం = సూర్యచంద్రా
నలకాంతులకంటె పర మైన, ధామ=కాంతి గలవాడే— లేక గృహము గలవాడే! ‘శ్లో|| న త ద్భాస
యతే సూర్యో న శశాంకో న పావకః | యద్దత్వా న నివర్తంతే తద్ధామ పరమం మమ’ అని భగవద్గీత
దివ్యప్రభావాభిరామా—దివ్య=అప్రాకృత మైన, ప్రభావ = సర్వజ్ఞత్వాది మాహాత్మ్యములచేత, అభిరామ=
మనోహర మయినవాడే! పరాకాశ=చిదాకాశస్వరూపుడే! ‘శ్లో|| చిత్తాకాశం చిదాకాశ మాకాశంచ
తృతీయకమ్ | ద్వాభ్యాం శూన్యతరం విద్ధి చిదాకాశ మ్మహామునే’ సంపూర్ణభవ్యప్రకాశా - సంపూర్ణ=
అఖండ మయిన, భవ్య = మనోహర మయిన, ప్రకాశా=లేజన్ము గలవాడే! పరానంద=నిత్యనిరతికయా
నందము గలవాడే! దేవాధిపా = బ్రహ్మాదిదేవతలకు ప్రభువా! విశ్వతుందా—విశ్వ = ప్రణవరూపప్రపంచ
ము, తుందా = గర్భమందుఁ గలవాడే—లేక ప్రణవరూపప్రపంచ మందుండువాడే! పరానందసచ్చి
త్స్వభావాత్మయాపా = సర్వోత్కృష్టము లగు సచ్చిదానందములే స్వరూపముగాఁ గల పరమాత్మయే
స్వస్వరూపముగాఁ గలవాడే

తా. సూర్యుడే చంద్రుడే అగ్ని వీరలయొక్క లేజన్ముకంటె శ్రేష్ఠ మయిన లేజన్ము గలవాడే!
(గృహము గలవాడే) అప్రాకృత మయిన సర్వజ్ఞత్వాది మాహాత్మ్యములచేత మనోహరుడైన
వాడే! చిదాకాశస్వరూపుడే! అఖండ మైనట్టియు మనోహర మైనట్టియు లేజన్ము గలవాడే!
నిత్యనిరతికయానందము గలవాడే! బ్రహ్మాదిదేవతలకుఁ బ్రభు వగువాడే! ప్రణవరూప మగు ప్రపంచము

చమే గర్భమునందు గలవాఁడా! ప్రణవరూపప్రపంచమం దుండువాఁడా! సర్వోత్కృష్టము అగు సచ్చిదానందములే స్వరూపముగాఁ గల పరమాత్మయే స్వస్వరూపముగాఁ గలవాఁడా

భుజంగప్రయాతలక్షణము॥ జగద్ధీతక్తిరీ భుజంగప్రయాతం । బగుఁ తేచనా యద్వయద్వంద్వమైన తా॥ భుజంగప్రయాతమునకు నాలుగుయగళములును, ఎనిమిదింటి యతియును వుండవలయు ననుట.

క. మాయాప్రతిబింబేశ్వర, మాయామయదివ్యదేహా శ్రీ మాయాతీతా

మాయావి మాయమాయా, మాయారహితాత్మతత్త్వశ్రమయజయరామా. ౯

టీక మాయాప్రతిబింబేశ్వర - మాయాప్రతిబింబ = సత్త్వగుణమంగు ప్రతిఫలించిన విరాట్స్థితి మునకు, ఈశ్వర = ప్రభువా-అనఁగా మాయయందు ప్రతిఫలించిన యీశ్వరునిస్వరూపము లైన విరాట్ హిరణ్యగర్భావ్యాకృతప్రకృతులకు నియంత యైనవాఁడా యనుట, మాయామయదివ్యదేహా - మాయామయ = సత్త్వగుణస్వరూప మైన మాయ యనెడు, దివ్యదేహా = అప్రాకృతశరీరము గలవాఁడా! మాయాతీతా = మాయకంటె వ్యతిరీక్త మైనవాఁడా! మాయావి = జగత్సృష్టిస్థితిలయముల నొనర్చెడు మాయాశక్తి గలవాఁడా! మాయమాయా - మాయ = ప్రకృతిని, మాయా = నశింపఁజేయువాఁడా! మాయా = జీవునికంటె, రహిత = వేరైన, ఆత్మతత్త్వము = పరబ్రహ్మస్వరూపుఁ డైన, జయరామా = శ్రీరాముడా

తా సత్త్వగుణమందుఁ బ్రతిఫలించిన (మాయయంగుఁ బ్రతిఫలించిన) ఈశ్వరునిస్వరూపము లైన హిరణ్యగర్భావ్యాకృతప్రకృతులకుఁ బ్రభు నగువాఁడా! సత్త్వగుణస్వరూప మయిన మాయ యనెడు అప్రాకృతశరీరము గలవాఁడా! మాయకంటె వ్యతిరీక్త మయినవాఁడా! జగత్సృష్టిస్థితిలయముల నొనర్చెడు మయాశక్తి గలవాఁడా! ప్రకృతిని నశింపఁజేయువాఁడా! జీవునికంటె వేరైన పరబ్రహ్మమే స్వరూపముగాఁ గల శ్రీరామా

౯. భూతకర భూతభావన, భూతభరణ భూతహరణ శ్రీ భూతావాసా

భూతేశ్వర భూతాశ్రయ, భూతాత్మక భూతసాక్షి శ్రీ భూతాత్మ మరీ. ౧౦

టీక. భూతకర = ప్రాణికోట్లను పుట్టించువాఁడా! ॥ని॥ 'భూతం శ్యామ్యే సమే ప్రాప్తే యథార్థాంతయో రపి । క్షీణే త్వయం పికాచాదౌ భూమ్యాదౌ జంతు సత్యయోః' అని రత్నమాల; పంచభూతముల పుట్టించినవాఁ డని యర్థాంతరము భూతభావన = జీవసంఘములచేత ధ్యానింప అర్హ మయినవాఁడా! భూతభరణ = ప్రాణిసంఘములను రక్షించువాఁడా! భూతహరణ = జీవసమూహములను సంహరించువాఁడా! భూతావాసా = ప్రాణికోట్లహృదయకమలకరి కలయంగు నివసించువాఁడా! పంచభూతాం

శివా తాత్పర్య ప్రతిపాదనము.

యంగు వసించువాఁడా! సమస్తచేతనులకు (ప్రాణులకు) ప్రభు వైనవాఁడా!
యినవాఁడా! సమస్తజీవస్వరూపుఁడా! సకలజీవులచేతఁ జేయఁబడు పుణ్యపా
చుచువాఁడా! సత్యస్వరూపుఁడా! నిద్ర యను ప్రళయమందు చతుర్థ శేంద్రియ
జలను మ్రింగి సప్తధాతుమయము లగు సత్తసముద్రములయొక్కప్రవాహరూప మ
మన స్సను వటుపత్రమువైఁ బరుండువాఁడా! అని తాత్పర్యము

వృత్తము. యోగయోగాంగసంయుక్త యోగప్రియా.
యోగముద్రాన్వితా శ యోగనిద్రాంచితా
యోగలక్ష్మ్యోవనా శ యోగసిద్ధిప్రదా
యోగమాయాశ్రయా శ యోగయోగీశ్వరా.

1. యోగయోగాంగసంయుక్త - యోగ = మంత్రలయహారరాజయోగములలో
ముగియు, అంగ = అవయవము లైన యమనియమాద్యష్టాంగములతోడ, సంయు
యోగప్రియా = శివజీవిత్యమందు స్థితి గలవాఁడా! ||ని|| 'యోగస్సన్నహనే ధ
పాయయోః' ప్రయోగే భేదజే విస్సంభాద' విస్సభిభూతిని' అని రత్నమాల రె
ముద్రతోఁ గూడుకొన్నవాఁడా! యోగనిద్రాంచితా - యోగనిద్ర = ఉన్మయవస్థతి
వాఁడా! యోగలక్ష్మ్యోవనా - యోగ = ధ్యానమందు, లక్ష్మ్య = దృష్టి గల మహనీయు
వాఁడా! యోగసిద్ధిప్రదా - యోగ = వతుర్విధయోగములఁ గలిగియు, సిద్ధి = అచి
గా వ క్యాకర్షణ సంభవ మోహనోచ్ఛాటన మారణము లను తిత్తలయమును -
అపరోక్షసాక్షాత్కారమును, ప్రదా = ఇచ్చువాఁడా! యోగమాయాశ్రయా - 2
స్థితిలయహేతు వైన చిచ్ఛక్తికి, ఆశ్రయా = స్థాన మయినవాఁడా! యోగీశ్వర
తోఁ గూడిన, యోగి = సనకాదియోగులకు, ఈశ్వరా = ప్రభువా.

2. మంత్రయోగ లయయోగ హతయోగ రాజయోగము లనెడు యోగము
లకు అవయవము లైన యమనియమాద్యష్టాంగములతోడఁ గూడినవాఁడా! శి
వాఁడా! జ్ఞానముద్రతోఁ గూడుకొన్నవాఁడా! యోగనిద్రతోడ నొప్పుచున్న వా
యదు దృష్టి గల మహనీయులను రక్షించువాఁడా! మంత్రాది చతుర్విధయోగముల
వృత్తినిధులను అపరోక్షసాక్షాత్కారమును ఇచ్చువాఁడా! జగత్స్పృష్టిస్థితిలయ
స్థానమయినవాఁడా! బ్రహ్మనిష్ఠతోఁ గూడిన సనకాదియోగులకు ప్రభు వైన
ము.

టీక వేద = చతుర్వేదములకు, ఆగమ = కామికాదివాగ్మీలాంతాద్యస్తావింతీన్మహాగాగమములకు, అవిషయ = గోచరింపని, విగ్రహ = స్వరూపము గలవాఁడా! వేద = వేదములచేత, వేద్యా = ఎఱుంగఁదగినవాఁడా! వేదాంగ = శిక్షాదిషడంగస్వరూపుఁడా! వేదములి = వేదములచేత శ్లాఘింపఁదగినవాఁడా! వేద = శ్రుతులను, వివేక = ఎఱుఁగుటయే, శీలా = స్వభావము గాఁ గలవాఁడా! వేదాది = వేదముల కాదియైనవాఁడా, వేదమయ = వేదస్వరూపుఁడా! వేద = అమ్మయములయందు, గ = సంఘరించువాఁడా! వేద = ప్రాజదువులే, జిహ్వ = మాటలుగాఁ గలవాఁడా! ||ని|| 'జిహ్వ వాగ్రసనా జ్వాలా' అని రత్నమాల. వేదాంత = ఉపపత్తులయందలి, తత్త్వ = యథార్థమునంగు, నువి వేదన = మంచివిచారణ గలవారిచేత, వేదితవ్యా = ఎఱుంగఁ దగినవాఁడా.

తా వేదములచేతను ఆగమములచేతను తెలియఁబడని స్వరూపము గలవాఁడా! (ఋగ్వేదము, యజుర్వేదము, సామవేదము, అధర్వణవేదము అని వేదములు నాలుగు, కామికాగివాగ్మీలాంతాద్యస్తావింతీన్మహాగాగమములు) వేదములచేత ఎఱుంగఁదగినవాఁడా! శిక్షాదిషడంగస్వరూపుఁడా! వేదములచేత శ్లాఘింపఁదగినవాఁడా! శ్రుతులను తెలిసికొనుటయే స్వభావము గాఁ గలవాఁడా! వేదములకు అడియైనవాఁడా! వేదస్వరూపుఁడా! వేదములయందు సంఘరించువాఁడా! వేదములే మాటలుగాఁ గలవాఁడా! ఉపనిషత్తులయందలి యథార్థమును తెలిసికొనిపవారిచేఁ దెలిసికొనఁదగినవాఁడా! అని శాస్త్రగ్రంథము.

వసంతతిలకావృత్తలక్షణము|| శ్రీమేదిసీరమణ సింధుతరంగరంగ| గ్రామాపీఠల్ప విన శానుకవానారాధా| కామా వసంతతిలకందభజాగగంబుల్ | సామప్రభూత యతి సాగి ధగం శీలంగు|| శా|| వసంతతిలకావృత్తమునకు త భ జ జ గగములును, ఎనిమిదింటయతియును వుండవలయు ననుట. గినిని సింగళోన్నతము, బౌద్ధర్షణి, శోభావతి, మధుమాధవి యనియును తెప్పుగును.

క. శాస్త్రాగమపరికల్పక, శాస్త్రాచార్యోపదేశసారార్థజ్ఞా

శాస్త్రాగమార్థతత్పర, శాస్త్రార్థవిచారగమ్య ర శాస్త్రప్రవరా.

౧౩

టీక శాస్త్ర = మట్టాస్త్రములను, ఆగమ = మట్టమయాగములను, పరికల్పక = నిర్మించినవాఁడా! శాస్త్ర = వేదాంతశాస్త్రజ్ఞానము గల, ఆచార్య = దేశికులయొక్క, ఉపదేశ = బోధనవలనఁ గలిగిన, సార = స్థిర మైన, అర్థ = తాత్పర్యమును, జ్ఞా = తెలిసినవాఁడా! శాస్త్ర = మట్టాస్త్రములయొక్క, ఆగమ = చింత్యాద్యాగమములయొక్క అర్థతాత్పర్యములయందు, తత్పర = ఆసక్తి గలవాఁడా! శాస్త్ర = వేదాంతశాస్త్రమందలి, అర్థ = తాత్పర్యముయొక్క, విచార = ఆలోచనచేత, గమ్య = పొందఁదగినవాఁడా! శాస్త్ర = శాస్త్రములయందు, ప్రవరా = శ్రేష్ఠుఁడా.

తా. ఆఱుశాస్త్రములను, మట్టమయాగమములను నిర్మించినవాఁడా! వేదాంతశాస్త్రజ్ఞానము గల దేశికులయొక్కబోధనవలనఁ గలిగిన సార మైన తాత్పర్యమును తెలిసినవాఁడా! శాస్త్రములయందును ఆగమములయందును ఆసక్తి గలవాఁడా! వేదాంతశాస్త్రమందలి తాత్పర్యముయొక్కఅలోచనచేత పొందఁదగినవాఁడా! శాస్త్రములయందు శ్రేష్ఠుఁడా! అని తాత్పర్యము.

క. విద్యానిధి విద్యాప్రద, విద్యావిద్యాతిరిక్త ర విద్యావేద్యా

విద్యాపతి విద్యామయ, విద్యాసందానితాత్త ర విద్యాసారా.

౧౪

టీక. విద్యా = వేదాదిచతుర్దశవిద్యలకు - లేక అపరోక్షజ్ఞానమునకు, నిధి = నిక్షేప స్థానవాఁడా విద్యా = బ్రహ్మజ్ఞానమును, ప్రద = ఇచ్చువాఁడా! విద్యా = జ్ఞానమునకంటె, అవిద్యా = అజ్ఞానమునకంటె, అతిరిక్త = వేరైనవాఁడా, విద్యావేద్యా - విద్యా = విద్యాజ్ఞానముచేత-లేక అనంగ విద్య.

చతుర్దశమంత్రవిద్యానామముల వివరణము.

చంద్రవిద్య ఇంద్రవిద్య లోహమద్రవిద్య సౌభాగ్యవిద్య పోడకవిద్య మహావిద్య క్రివిద్య ఆత్మవిద్య
అగస్త్యవిద్య హాదివిద్య కాగవిద్య సాదివిద్య శుద్ధవిద్య అనెడు చతుర్దశమంత్రవిద్యలచేత, వేద్యా =
ఎఱుగఁదగినవాఁడా! విద్యాపతి = చతుష్పదవిద్యలకు ప్రభువా! విద్యాపయ = సర్వవిద్యాస్వరూ-
పుఁడా - లేక జ్ఞానస్వరూపుఁడా! విద్యాసందానితాత్మ-విద్యా = అపరోక్షజ్ఞానముచేత, సందానిత =
కట్టబడిన - అనఁగా నిర్ణయింపబడిన, ఆత్మ = స్వరూపము గలవాఁడా! విద్యాసారా-విద్యా = సకల
విద్యలయొక్క, సారా = స్థిరాంశ మయినవాఁడా.

తా. వేదము మొదలగు పగునాలుగువిద్యలకును, అపరోక్షజ్ఞానమునకును నిత్యేత మైనవాఁడా!
బ్రహ్మజ్ఞానము నిచ్చువాఁడా! జ్ఞానాజ్ఞానములకంటె వేఱైనవాఁడా! జ్ఞానముచేత నెఱుగఁదగినవాఁడా!
(అనంగవిద్య చంద్రవిద్య ఇంద్రవిద్య లోహమద్రవిద్య సౌభాగ్యవిద్య పోడకవిద్య మహావిద్య క్రివిద్య
ఆత్మవిద్య అగస్త్యవిద్య హాదివిద్య కాగవిద్య సాదివిద్య శుద్ధవిద్య అనెడు చతుర్దశమంత్రవిద్యలచేత
నెఱుగఁదగినవాఁడా,) అనునది నాలుగువిద్యలకు ప్రభువా! (సర్వవిద్యాస్వరూపుఁడా! (జ్ఞాన
స్వరూపుఁడా) అపరోక్షజ్ఞానముచేత నిర్ణయింపబడిన స్వరూపము గలవాఁడా! సమస్తవిద్యలయొక్క
స్థిరాంశ మైనవాఁడా! అని తాత్పర్యము.

మానిని. యజ్ఞవిధాయక యజ్ఞనిరూపక శ్ర యజ్ఞఫలాశ్రయ యజ్ఞకరా
యజ్ఞఫలవన యజ్ఞఫలాశన శ్ర యజ్ఞఫలప్రద యజ్ఞధరా
యజ్ఞవిధిప్రియ యజ్ఞసమర్చిత శ్ర యజ్ఞసుసాధన యజ్ఞపతి
యజ్ఞశరీరక యజ్ఞగవాస్యక శ్ర యజ్ఞపరాయణ యజ్ఞమయా. ౧౫

టీక. యజ్ఞవిధాయక = యజ్ఞకర్మములను విధించువాఁడా! (వృత్త యజజేవపూజాకరణసంగతి
దా నేమి) యజ్ఞనిరూపక = యజ్ఞకర్మములను నియమించువాఁడా! యజ్ఞఫలాశ్రయ = యజ్ఞఫలమున
కాధార మైనవాఁడా! యజ్ఞకరా = యజ్ఞములను జేయువాఁడా - అనఁగా యజమానస్వరూపుఁడా!
యజ్ఞఫలవన = యజ్ఞఫలమును గఱిించువాఁడా! యజ్ఞఫలాశన = యజ్ఞఫలము ననుభవించువాఁడా!
యజ్ఞఫలప్రద = యజ్ఞఫలము నిచ్చువాఁడా! యజ్ఞధరా = యజ్ఞమును నిర్విఘ్నముగ రఱిించువాఁడా!
యజ్ఞవిధిప్రియ = యజ్ఞవిధానమం దాసక్తి గలవాఁడా! యజ్ఞసమర్చిత = యజ్ఞముం దర్పింపబడువాఁడా!
యజ్ఞసుసాధన = యజ్ఞమందలి చ ర్వాజ్య కపాల పురోడాశ సృక్సృవాది సమస్తవస్తుస్వరూపుఁడా!
యజ్ఞపతి = యాగమునకు ప్రభువా! యజ్ఞశరీరక = యజ్ఞమే శరీరముగాఁ గలవాఁడా! (యజ్ఞోపైవిష్టుః
అని శ్రుతి) యజ్ఞగవాస్యక = యజ్ఞసంబంధము లగు మంత్రములను పొందినవాఁడా! యజ్ఞపరాయణ-
యజ్ఞ = అధ్వరోపే, పర = శ్రేష్ఠ మైన, ఆయన = స్థానముగాఁ గలవాఁడా! యజ్ఞమయా = యజ్ఞ
స్వరూపుఁడా.

తా. యజ్ఞకర్మములను విధించువాఁడా! యజ్ఞకర్మములను నియమించువాఁడా! యజ్ఞఫలమున
కాధార మయినవాఁడా! యజ్ఞములకు యజమానస్వరూపుఁడా! యజ్ఞములను రఱిించువాఁడా! యజ్ఞ
ఫలము ననుభవించువాఁడా! యజ్ఞఫలము నిచ్చువాఁడా! యజ్ఞమును నిర్విఘ్నముగ రఱిించువాఁడా!
యజ్ఞవిధానమం దాసక్తి గలవాఁడా! యజ్ఞముం దర్పింపబడువాఁడా! యజ్ఞమందలి చరు ఆజ్యము
(నెయ్యి) కపాలము పురోడాశము సృక్ సృవము మొదలగు సమస్తవస్తుస్వరూపుఁడా! యజ్ఞమునకు

ప్రభువా! యజ్ఞమే శరీరముగాఁ గలవాఁడా! యజ్ఞసంబంధము లగు మంత్రములను పొందినవాఁడా! యజ్ఞమే శ్రేష్ఠ మయిన స్థానముగాఁ గలవాఁడా! యజ్ఞస్వరూపుఁడా! అని తాత్పర్యము

మానినీవృత్తలక్షణము॥ రాజిలు సప్తభము ల్లము విశ్వవిరామము మానినియంగుఁ దగుట తా॥ ఏడు భగణములును, ఒక్కగురువును, పదుమూఁడింట యతియును వుండవలయును.

క. మంత్రప్రభావదర్శక, మంత్రప్రియ సకలమంత్రమంత్రార్థజ్ఞ

మంత్రార్థగమ్య మంత్రీ, మంత్రాధిష్ఠానదేవతమయ మంత్రాత్మా.

౧౬

టీక మంత్రప్రభావదర్శక - మంత్ర = గాయత్ర్యాది సప్తకోటిమహామంత్రములయొక్క, ప్రభావ= మహత్వమును, దర్శక=చూపించువాఁడా॥ని॥ 'వేదభేదే గుప్తవాగే మంత్రో జేవాది సాధన' ఇతి శేషః మంత్రప్రియ = మంత్రములయందుఁ బ్రేమ గలవాఁడా! సకలమంత్రమంత్రార్థజ్ఞ = ఎల్ల మంత్రములను మంత్రతాత్పర్యములను యేజిగినవాఁడా! మంత్రార్థగమ్య = మంత్రప్రయోజనములను పొందినవాఁడా! మంత్రీ = మంత్రములు గలవాఁడా! మంత్రాధిష్ఠానదేవతమయ = మంత్రమున కాధారభూత మయిన దేవతాస్వరూపుఁడా! మంత్రాత్మా = మంత్రస్వరూపుఁడా.

తా. గాయత్ర్యాది సప్తకోటిమహామంత్రములయొక్క మహత్వమును చూపించువాఁడా! మంత్రములయందు ప్రేమ గలవాఁడా! సమస్తమంత్రములను మంత్రములయొక్క తాత్పర్యములను యేజిగిన వాఁడా! మంత్రప్రయోజనములను పొందినవాఁడా! మంత్రములు గలవాఁడా! మంత్రమున కాధారభూత మయిన దేవతాస్వరూపుఁడా! మంత్రస్వరూపుఁడా! అని తాత్పర్యము.

క జపకల్పక జపతల్పక, జపకోట్యారాధనీయ ర జపతత్త్వజ్ఞ

జపజప్యజాపకాత్మక, జపయజ్ఞఫలస్వరూప ర జపలక్ష్యజ్ఞ.

౧౭

టీక. జపకల్పక - జప = ప్రణవమంత్రావృత్తిని, కల్పక = పుట్టించినవాఁడా! జపతల్పక = జపమే పాన్పుగాఁ గలవాఁడా! జపకోట్యారాధనీయ - జపకోటి = జపసమూహముచేత, ఆరాధనీయ = నీవింపఁ దగినవాఁడా! జపతత్త్వజ్ఞ = జపమునందలి యధార్థము నెఱిగినవాఁడా! జపజప్యజాపకాత్మక - జప = జపముయొక్క, జప్య = జపింపఁదగిన మంత్రముయొక్క, జాపక = జపించువానియొక్క, ఆత్మక = స్వరూపుఁడా! జపయజ్ఞఫలస్వరూప - జపయజ్ఞ = జప మనెడు పూజయొక్క, ఫలస్వరూప = ఫలమే స్వరూపముగాఁ గలవాఁడా! జపలక్ష్యజ్ఞ - జప = మననముచేత, లక్ష్య = చూడఁదగిన, ఆత్మ = స్వరూపము గలవాఁడా! (జపదేవతాస్వరూపుఁడా) యనుట.

తా ప్రణవమంత్రావృత్తిని పుట్టించినవాఁడా! (మంత్రావృత్తి-జపము) జపమే పాన్పుగాఁ గల వాఁడా! జపసమూహములచేత నీవింపఁదగినవాఁడా! జపమునందలి యధార్థము నెఱిగినవాఁడా! జపము యొక్కయు జపింపఁదగిన మంత్రముయొక్కయు జపించువానియొక్కయు స్వరూపము గలవాఁడా! జప మనెడు పూజయొక్కఫలమే స్వరూపముగాఁ గలవాఁడా! మననముచేతఁ చూడఁదగిన స్వరూపము గలవాఁడా! అని తాత్పర్యము.

క. ధ్యానప్రియ సంతతహృద్ధ్యానధ్యేయాత్మరూపతత్త్వ ధ్యాత్మ

ధ్యానధ్యేయాధ్యాత్మ, ధ్యానపరాయణ సమస్తరత్నావళితా.

౧౮

టీక. ధ్యానప్రియ = ధ్యానయోగమందు ప్రేమ గలవాఁడా! సంతతహృద్ధ్యానధ్యేయాత్మరూప తత్త్వ - సంతత = ఎల్లప్పుడు, హృత్ = మనస్సునందు, ధ్యాన = ధ్యానము చేయుటచేత, ధ్యేయ ॥

దెలియఁదగిన, అత్మరూపతత్త్వ = సత్యమైన పరబ్రహ్మస్వరూపుఁడా! ధ్యాత్వధ్యానధ్యేయాధ్యాత్మ-
ధ్యాత్వ = ధ్యానము చేయువాఁడును, ధ్యాన = ధ్యానమును, ధ్యేయ = ధ్యానింపఁదగిన వస్తువును,
అధ్యాత్మ = అధిష్ఠానస్వరూపముగాఁ గలవాఁడా! ధ్యానపరాయణ-ధ్యానపర=ధ్యానమం దాసక్తి గల
వారలకు, అయన = స్థానమైనవాఁడా.- లేక ధ్యానపరులే మేలయిన స్థానముగాఁ గలవాఁడా! సమస్త
తత్త్వాతీతా-సమస్తతత్త్వ = ఎల్లతత్త్వములకు-అనఁగా వట్టింక తత్త్వములకు, అతీతా = వ్యతిరీక్త
మయినవాఁడా.

తా. ధ్యానయోగమందు ప్రేమ గలవాఁడా! ఎల్లప్పుడును మనస్సునందు ధ్యానము చేయుటచేత
దెలియఁదగిన సత్యమయిన పరబ్రహ్మస్వరూపుఁడా! ధ్యానము చేయువాఁడును, ధ్యానింపఁదగిన వస్తు
వును అధిష్ఠానస్వరూపముగాఁ గలవాఁడా! ధ్యానమం దాసక్తిగలవారలకు స్థానమయినవాఁడా!
(ధ్యానపరులే మేలయిన స్థానము గలవాఁడా) ముప్పదియాఱుతత్త్వములకంటె వ్యతిరీక్తమయిన
వాఁడా! అని తాత్పర్యము.

క. పూజావిధానదర్శక, పూజాతద్వస్తుపూజ్యతపూజకరూపా

పూజాఫలప్రదాయక, పూజాప్రియ పూజనీయ త పూజావిషయా.

౧౯

టీక. పూజావిధానదర్శక-పూజావిధాన = అర్చనావిధిని, దర్శక = గురురూపముగాఁ దెలియఁ
బఱచువాఁడా! పూజా = అర్చనయు, తద్వస్తు = ఆ అర్చనకుపకరణములగు పుష్పపత్రఫలజలాదు
లును, పూజ్య = అర్చింపఁదగిన జీవతయును, పూజక = అర్చించువాఁడును, రూపా=ఇవియే స్వరూప
ముగాఁ గలవాఁడా! పూజాఫలప్రదాయక-పూజాఫల = అర్చనాఫలమును, ప్రదాయక = ఇచ్చువాఁడా!
పూజాప్రియ = అర్చించుటయందు ప్రేమ గలవాఁడా! పూజనీయ=అర్చించుట కర్హమైనవాఁడా! పూజా
విషయా- పూజా = అర్చనకు, అవిషయా = కనఁబడనివాఁడా.

తా. పూజావిధానమును గురురూపముగాఁ దెలియఁబఱచువాఁడా! పూజకు నుపకరణములగు
వస్తువులు, (పుష్పము, పత్రము, ఫలము, ఉదకము మొదలగునవి పూజాద్రవ్యములు) పూజింపఁదగిన జీవత,
పూజించువాఁడు ఇవియే స్వరూపముగాఁ గలవాఁడా! పూజాఫలము నిచ్చువాఁడా! పూజించుట
యందు ప్రేమ గలవాఁడా! పూజించుట కర్హమయినవాఁడా! పూజకు కనఁబడనివాఁడా! అని తాత్పర్యము.

క. నామప్రియ నారాయణ, నామక విశ్వాద్యనంతరనామార్థజ్ఞా

నామప్రభావదర్శక, నామాదివికారరహిత త నతవిబుధహితా.

౨౦

టీక. నామప్రియ = విధినిషేధనామములయందు ప్రేమ గలవాఁడా! నారాయణనామక=నారా
యణుఁడను పేరు గలవాఁడా! (అనఁగా 'నారం విజ్ఞానం తదయ నమాశ్రయో యస్య సః నారాయణః'
నార మనఁగా విజ్ఞానము, ఆ విజ్ఞానమున కాశ్రయ మయినవాఁడు నారాయణుఁడు, 'స్లో|| నరా జ్ఞాతాని
తత్త్వాని నా రాణీతి విదు యథా' అని భారతము- అనఁగా నరునివలన జనించిన తత్త్వములు నారము
లనుట, నరుఁడనఁగా 'రిష్యతే క్షీయత ఇతి రః - రిజ్జేక్షయే ధాతుః' అనఁగా నశింకఁబడునది, 'రః
సంభవతీతి నరః - అవిశాళ్యాత్' నాశము లేనివస్తువు నరుఁడు - పరబ్రహ్మ మనుట, నారాయణశబ్దార్థ
మయిన పరబ్రహ్మస్వరూపుఁడా యని భావము) విశ్వాద్యనంతరనామార్థజ్ఞా = విశ్వనామము మొదలైన
అపరిమితనామములయొక్క తాత్పర్యము నెఱిగినవాఁడా! నామప్రభావదర్శక = విశ్వాది నామమాహా
త్యములఁ దెలిపెడువాఁడా! నామాదివికారరహిత = విశ్వనామము మొదలయిన వికారములు లేని
వాఁడా! నతవిబుధహితా- నత = విధేయు లయిన, బుధ = కుండితులకు, హితా = ఇష్టుఁడా.

తా విధినిషేధసామములయందు ప్రేమ గలవాడే! సారాయలుఁ దను పేరు గలవాడే! (సార మనఁగా విజ్ఞానము, అట్టి విజ్ఞానమునకు అశ్రయ మయినవాడే! నరునివలనఁ బుట్టినతత్త్వములు సారము లని పెద్దలు చెప్పుదురు, నరుఁ డనఁగా సాకారక మగు రిజ్ ధాతువునలన రః అనునది యగు చున్నది, రః అనఁగా నశింపబడునది యని యర్థము, నరః అనఁగా నశింపఁబడనిది, అట్టి వస్తువు పర బ్రహ్మము గనుక పరబ్రహ్మస్వరూపుఁడ యని తాత్పర్యము) విశ్వము మొదలగు అనంతసామముల యొక్కతాత్పర్యము నెఱిగినవాడే! విశ్వాదిసామములయొక్కమాహాత్మ్యములను దెలిపెనువాడే! విశ్వాదిసామములు మొదలయిన వికారములు లేనివాడే! విధేయు లయిన పండితుల నిష్ఠఁడ యని తా.

క. గురుశిష్యభావకల్పక, గురుశిష్యాచారధర్మగుణగురిపాలా

గురుశిష్యరూపధారీ, గురుశిష్యైక్యావబోధ గుణగురుమూర్తి

౨౦

టీక. గురుశిష్యభావకల్పక—గురుశిష్య = గురు వనెడు శిష్యుఁ డనెడు, భావ = వ్యాపారమును, కల్పక = కల్పించువాడే! పరమాత్మ జీవాత్మ లనెడు భావకల్పకుఁడే! యని అర్థాంతరము; గురు శిష్యాచారధర్మగుణపరిపాలా—గురుశిష్య = గురుశిష్యులయొక్క, ఆచార = ప్రవర్తనములను, ధర్మ = శాస్త్రములను, గుణ = సర్వజ్ఞత్వకించిద్జ్ఞత్వాదిగుణములను, పరిపాలా = గమించువాడే! గురు శిష్యరూపధారీ = గురుశిష్యరూపములను ధరించినవాడే! గురుశిష్య = గురుశిష్యులయొక్క, ఐక్యావబోధ = ఐక్యజ్ఞానమే, గుణ = స్వభావధర్మముగాఁ గల, గురుమూర్తి = గురుస్వరూపుఁడే! అనఁగా గురువునందలి సర్వజ్ఞత్వాదిగుణములకును, శిష్యునియందలి కించిద్జ్ఞత్వాదిగుణములకును విల త్తుణ వయిన సత్యజ్ఞానానందస్వరూపు లగు బ్రహ్మప్రత్య గాత్ములు ఒక్కటి య నెడు జ్ఞానము స్వభా వముగాఁ గలవాడే! యనుట

తా గురు వనునట్టియు శిష్యుఁ డనునట్టియు వ్యాపారములను కల్పించువాడే! గురుశిష్యుల యొక్క ప్రవర్తనములను శాస్త్రములను సర్వజ్ఞత్వకించిద్జ్ఞత్వాదిగుణములను పరిపాలించువాడే! గురుశిష్యరూపములను ధరించువాడే! గురుశిష్యులయొక్క ఐక్యజ్ఞానమే స్వభావధర్మముగాఁ గల గురు స్వరూపుఁడే! (అనఁగా గురువునందలి గుణములకంటెను శిష్యునియందలి గుణములకంటెను వేరైన బ్రహ్మప్రత్య గాత్ములు ఒక్కటి య నెడు జ్ఞానము గలవాడే!).

విద్యున్మాలావృత్తము. ధర్మారాధ్యా ర్థ ధర్మధ్యక్ష, ధర్మ ధర్మార్థా ధర్మజ్ఞా

ధర్మధారా ర్థ ధర్మకారా, ధర్మధర్మార్థ్యంతాభావా.

౨౧

టీక. ధర్మారాధ్యా—ధర్మ = వర్ణాశ్రమాచారములచేత, ఆరాధ్యా = ఆరాధింపబడువాడే! ||ని|| ‘ధర్మః పుణ్యే యమే శాస్త్రయే స్వభావాచారయోక్తః’ । ఉపమానా మహింసాయాం కార్ముకేన నిగద్యత’ ఇ ట్లని విశ్వప్రకాశము. ధర్మధ్యక్ష—ధర్మ = ముక్కతములకు, అధ్యక్ష = ప్రభువా! ధర్మ = ధర్మము కలవాడే! ధర్మత్వా = ధర్మమునందు బుద్ధి గలవాడే! ధర్మజ్ఞా = పుణ్యముల నెఱిగి, వాడే! ధర్మధారా = ధర్మముల కాశ్రయ మయినవాడే! ధర్మకారా = ధర్మస్వరూపుఁడే! ధర్మధర్మార్థ్యంతాభావా—ధర్మ = పుణ్యమున, అధర్మ = పాపమును, అర్థ్యంతాభావా = లేనివాడే!

తా. వర్ణాశ్రమాచారములచేత సారాధింపబడవాడే! ముక్కతములకుఁ బ్రభు వయినవాడే! ధర్మము కలవాడే! ధర్మమునందు బుద్ధి గలవాడే! పుణ్యముల నెఱిగినవాడే! ధర్మములకుఁ ఆధార మయినవాడే! ధర్మస్వరూపుఁడే! పుణ్యపాపములు లేనివాడే! అని తాత్పర్యము.

విద్యుత్కాంత్య తలక్షణము|| క్షిప్రభాతి ప్రాణేశా | యాదిత్యజ్యేష్ఠాది న్దుత్యా | వేదో ధర్మ విద్యుత్కాంత్యం | బాదే మాగా ప్రాప్తిం బొల్పుక తా|| రెండు మగణములును, రెండు గురువులును, విదవత్తలమున యతియును విద్యుత్కాంత్య తలమునకు వుండవలయు ననుట.

సుకాంతివృత్తము. ధనార్జనా, ధనప్రియా | ధనాధిపా, ధనంజయీ. ౨౩

టీక. ధనార్జనా = విజ్ఞాన యశో విద్యా తపో పుత్తాది ధనముల వార్జించువాడే! ధనప్రియా = ధనమంగు ప్రేమ గలవాడే! ధనాధిపా = ధనమునకు ప్రభువా! కుబేరుడే! యని యర్థాంతరము, ధనంజయీ = ధనమును గలుచువాడే! అగ్ని హోత్రుడే! యని యర్థాంతరము, ||ని|| 'ధనంజ యోర్జనే శక్రే దహనే దేహమారుతే' అని రత్నమాల. 'దినోలి ప్రీణయతీతి ధనం - ధివితిప్రీణనే' సంశోష పెట్టునది

తా. విజ్ఞానము యశస్సు విద్యా తపస్సు పుత్తులు యివియే మొదలుగా గల ధనములను అర్జించువాడే! ధనమునకు ప్రభు వైనవాడే! (కుబేరుడే) ధనమును గల్పువాడే! (అగ్ని హోత్రుడే).

సుకాంతివృత్తలక్షణము|| జకారముక | గకారముక | సుకాంతికిక | శుకస్తుతా||

ఉపజాతివృత్తము. కామాది కామాదివికారశూన్యా
సమస్తకామప్రద సత్యకామా
కామఘ్న కామప్రియ స కామకామీ
క్షమారమా కామక స కామరూపి. ౨౪

టీక కామాది-కామ = అభిలాషాత్పత్తికి, అది = కారణ మయినవాడే! అనగా సంకల్పా తీతుడని భావము ||ని|| 'స్మరాభిలాషయోః కామానుజ్ఞాయాం కామ మవ్యయమ్' అని రత్నమాల. కామాదివికారశూన్యా = కామక్రోధలోభమోహమత్సరాది వికారములు లేనివాడే! సమస్తకామ ప్రద = అన్ని కోరికల నిచ్చువాడే! సత్యకామా = సత్యసంకల్పుడే! లేక 'కామ్యతే యోగిభిః కామ సత్య క్చ సౌ కామశ్చ సత్యకామః' అని వ్యు. తా|| సత్యులైన యోగులచేత కోరబడువాడే! కామ ఘ్న = కామమును నశింపజేయువాడే! అనగా నిస్సంకల్పుడని భావము, కామప్రియ = కామము నందు ప్రేమ గలవాడే! శివునకు ప్రీయుడే! అని యర్థాంతరము. కామ = సంకల్పస్వరూపుడే! విజ్ఞానులైన యోగీంద్రులచేత గోరబడువాడే! యని యర్థాంతరము. కామీ = కామము గలవాడే! క్షమారమా కామక - క్షమా = భూదేవియందును, రమా = లక్ష్మీదేవియందును, కామక = కోరిక గల వాడే! ఓర్పనెడు సంపదయందు కోరిక గలవాడే! అని యర్థాంతరము; కల్యాణగుణపరిపూర్ణుడని భావము. కామరూపి = కోరినరూపములను ధరించువాడే! సర్వరూపధారి యనుట

తా. అభిలాషయొక్క పుట్టుటకు కారణ మయినవాడే! (సంకల్పాతీతుడే) కామక్రోధాది వికారములు లేనివాడే! సమస్తకోరికల నిచ్చువాడే! సత్యసంకల్పుడే! (సత్యవంతులైన యోగులచేత కోరబడువాడే) కామమును నశింపజేయువాడే! కామమునందు ప్రేమ గల వాడే! (శివునకు ప్రీయుడే) సంకల్పస్వరూపుడే! (విజ్ఞానులైన యోగీంద్రులచేత కోరబడు వాడే! కామము గలవాడే! భూదేవియందును లక్ష్మీదేవియందును కోరిక గలవాడే! (ఓర్పు అనెడు సంపదయందు కోరిక గలవాడే) కోరినరూపములను ధరించువాడే! అని తాత్పర్యము.

ఉపబాతివృత్తలక్షణము॥ తా ఇంద్రవజ్ర మొకపాదమును, ఉచేంద్రవజ్ర మొకపాదమును జేర్చగా నపబాతివృత్త మగును

విభూతివృత్తము. మోక్షలక్షణేక్షణా, మోక్షధర్మరక్షణా

మోక్షసౌఖ్యదాయకా, మోక్షరాజ్యనాయకా.

౨౧

టీక. మోక్షలక్షణేక్షణా-మోక్ష = ముక్తికి, లక్షణ = చిహ్న మయిన విజ్ఞానమే, ఈక్షణా = దృష్టిగాఁ గలవాఁడా-అనఁగా అంతరబాహ్యదృశ్యములు నేను గా నని వదలుట మోక్షము, అట్లు వదలుటకు సాధన మయిన అపరోక్షజ్ఞానమే దృష్టిగాఁ గలవాఁ డనుట, మోక్షధర్మరక్షణా-రక్షణ = ముక్తి యొక్క, ధర్మ = స్వభావము లైన వైరాగ్యబోధోపరతులను, రక్షణ = కాపాడెనువాఁడా! మోక్ష సౌఖ్యదాయకా = అపవర్గానందము నిచ్చువాఁడా! మోక్షరాజ్యనాయకా = నిర్వాణ మనెడు దేశమునకు ప్రభు వైనవాఁడా!

తా ముక్తిచిహ్న మయిన విజ్ఞానమే దృష్టిగాఁ గలవాఁడా! (అంతరబాహ్యదృశ్యములు నేను గా నని వదలుట మోక్షము, అట్లు వదలుట సాధనమయిన అపరోక్షజ్ఞానమే దృష్టి గలవాఁడా) ముక్తియొక్కస్వభావము లైన వైరాగ్యబోధోపరతులను కాపాడెనువాఁడా! మోక్షసౌఖ్యము నిచ్చువాఁడా! మోక్ష మనెడు దేశమునకు ప్రభు వైనవాఁడా! అని తాత్పర్యము.

విభూతివృత్తలక్షణము॥ ఇహుహి ప్రజంబులం । తమ్ము వంగి కాగుముక । గ్రమ్మియుండునట్టి వృత్తమ్ము దా విభూతియకా. తా॥ ర జ గ గణములు విభూతివృత్తమునకు నుండవలయు ననుట.

క. లక్ష్మీకర లక్ష్మీధర, లక్ష్మీముఖకుముదచంద్ర శ లక్ష్మీనాథా

లక్ష్మీనివాస విద్యా, లక్ష్మీప్రదనత్కటాక్షులవలక్ష్మీకా.

౨౨

టీక. లక్ష్మీకర-లక్ష్మీ = సంపదను, కర = కలిగించువాఁడా! లక్ష్మీదేవిని పుట్టించినవాఁడా యని యర్థం. లక్ష్మీధర = లక్ష్మీదేవిని వక్షాస్థలమందు ధరించినవాఁడా! లక్ష్మీముఖకుముద చంద్ర-లక్ష్మీముఖ = లక్ష్మీదేవిముఖ మనెడు, కుముద = కలువపువ్వుమునకు, చంద్ర = చంద్రునివంటివాఁడా! లక్ష్మీనాథా = లక్ష్మీదేవికి భర్తా! లక్ష్మీనివాస-లక్ష్మీదేవికి స్థాన మయినవాఁడా! విద్యా-లక్ష్మీప్రదనత్కటాక్షులవలక్ష్మీకా-విద్యా = బ్రహ్మజ్ఞాన మనెడు, లక్ష్మీ = సంపదను, ప్రద = ఇచ్చునట్టి, శక్ = శ్రేష్ఠ మయిన, కటాక్షు = కడగంటిమాపులయొక్క, లవ = లేకములయొక్క, లక్ష్మీ = సుమృద్ధి, ఈకా = ప్రభువా! ॥ని॥ 'లవో రామ నుతే లేలే వికాలే ఛేదనేచనా । లవం నీమమ లామ్ని స్యాత్' అని రత్నమాల

తా సంపదను కలిగించువాఁడా! (లక్ష్మీదేవిని పుట్టించినవాఁడా) లక్ష్మీదేవిని వక్షాస్థలమునందు ధరించినవాఁడా! లక్ష్మీదేవియొక్కముఖ మనెడు కలువపువ్వుమునకు చంద్రునివంటివాఁడా! లక్ష్మీదేవికి భర్తా! లక్ష్మీదేవికి స్థాన మయినవాఁడా! బ్రహ్మజ్ఞాన మనెడు సంపదను ఇచ్చునట్టి శ్రేష్ఠ మయిన కటాక్షుములయొక్క-సుమృద్ధికి ప్రభువా! అని తాత్పర్యము

మందాక్రాంతవృత్తము. సర్వాధారా సగుణవిగుణా శ సర్వభూతాధినా

సర్వాధ్యక్షా సకలవరదా శ సర్వవార్జిన్యదేశా

సర్వవ్యాపీ సదయహృదయా శ సర్వసర్వాంతరాత్మా
సర్వాతీతా సమరసమయా శ సచ్చిదానందరూపా. ౨౭

టీక. సర్వాధారా-సర్వ = ప్రణవరూపప్రపంచమునకు, ఆధారా = అధిష్టాన మయినవాడ! సగుణవిగుణా = సగుణనిర్గుణస్వరూపుడ! సర్వభూతాధివాసా-సర్వభూత = సమస్తప్రాణులకు, అధివాసా = నివాస మయినవాడ! సర్వప్రాణులయందును పంచభూతములయందును నివసించువాడని యర్థాంతరము. సర్వాధ్యక్షా = సర్వప్రపంచమునకు ప్రభువా! సకలవరదా = సకలాభీష్టముల నిచ్చు వాడ! సర్వవాగీశ్వరేశా - సర్వవాక్ = ప్రణవశబ్దమందలి, ఈశ్వర = ప్రభువు లయిన బ్రహ్మ విష్ణుదుఃశేష్వరసదాశివులకు, ఈశా = ప్రభువా - లేక పరాపశ్యంతి మధ్యమావైఖరీవాక్కులకు ప్రభువైన అగ్ని! ప్రభువా! సర్వవ్యాపీ = అంతట నిండియుండువాడ! సదయహృదయా-సదయ = కృపా సహిత మయిన, హృదయా = అంతఃకరణము గలవాడ! సర్వసర్వాంతరాత్మా-సర్వ = సకలనామ రూపములు గల, సర్వ = ప్రపంచమందు, అంతరాత్మా = అంతర్యామి యైనవాడ! సర్వాతీతా = సర్వప్రపంచాతీత మయినవాడ! సమరసమయా = అఖండరసైకస్వరూపుడ! సచ్చిదానందరూపా-సత్ = త్రికాలావాధ్యత్వమును, చిత్ = విజ్ఞానమును, ఆనంద = దుఃఖనివృత్తిపూర్వకానందమును, రూపా = స్వరూపముగాఁ గలవాడ.

పరాపశ్యంతి మధ్యమావైఖరీవాక్కులవిభాగము- 'శ్లో॥ పరావృత్తేషు సంగాతా పశ్యంతి భుజగేషుచ । మధ్యమావై పశుత్సైవ వైఖరీ వర్ణయాపిణీ' తా॥ అటలు, పూవులు, కాయలు, పిందెలు, చిగుళ్ళు మొదలగువాని వుత్పాదనా-త్తి! తాను హేతు మయి యుండియు దానిని వృక్ష మెఱుంగని లాగున బ్రహ్మకారితవృత్తిరూపిణీయై సర్వజగత్కారణమై యుండియు దానిని దెలియ నట్టి బ్రహ్మ ప్రణవమందలి అర్థమాత్రతురీయపాదాత్మికప్రకృతియై పరావాక్కునబడును; సర్పములకు వినుట కును, మామటకును నేత్రము కారణ మయినట్లు సకలపదార్థగ్రాహకయోగ్యమయి మహత్తత్త్వ సంజ్ఞ గల బ్రహ్మప్రణవమందలి మహారాధానందపాదాత్మికప్రథమస్ఫురణయే పశ్యంతివాక్కునబడును, పురుషప్రకృత్యాత్మిక మగు ఆకాశమకారములతోఁ గూడిన ఆత్మ యనెడి శబ్దమును, పశువులు పలుకుచును ఆ శబ్దార్థము లా నెఱుంగనట్లు బ్రహ్మప్రణవమందలి పుకారవిద్యాపాదాత్మికమహాదహంకారరూపవృత్తియే మధ్యమవాక్కునబడును; మాటలు వినబడినను వానియభిప్రాయ మెఱుంగఁబడక యుండు దశఁగు మధ్యమవాక్కుని ముఖ్యాభిప్రాయము, బ్రహ్మప్రణవమందలి ఆకారావిద్యాపాద రూప మయి పంచాశద్వర్ణరూపముగాఁ దాఁ బలికడు సర్వశబ్దములును, వాని యర్థములును దెలియు వట్లు సంపూర్ణముగా బహిష్కృత మగు వృత్తియే వైఖరీవాక్కునబడును.

తా. ప్రణవరూపప్రపంచమునకు సాధార మయినవాడ! సగుణనిర్గుణస్వరూపుడ! సమస్త ప్రాణులకును నివాస మైనవాడ! (సర్వప్రాణులయందును పంచభూతములయందును నివసించువాడ) సర్వప్రపంచమునకు ప్రభు మయినవాడ! సమస్త మైన అభిలాషలను నిచ్చువాడ! ప్రణవశబ్దమునకు ప్రభువులైన బ్రహ్మ విష్ణు యద్ర ఈశ్వర సదాశివులకుఁ బ్రభువైనవాడ! (పరాపశ్యంతి మధ్యమావైఖరీవాక్కులకు ప్రభు మయిన అగ్ని! ప్రభు మయినవాడ) అంతట నిండియుండువాడ! దయతోఁ గూడిన హృదయము గలవాడ! సకలనామరూపములు గల ప్రపంచమందు అంతర్యామి యైన వాడ! సమస్తప్రపంచమునకు ఆతీత మైనవాడ! అఖండరసైకస్వరూపుడ! త్రికాలములచేత అవాధ్యత్వమును విజ్ఞానమును దుఃఖనివృత్తిపూర్వకయానందమును స్వరూపముగాఁ గలవాడ! అని తా.

మందాక్రాంతవృత్తక్షణము|| మందాక్రాంత నిరిశవిరతు ల్బ్రహ్మ శా గాగలమున | పాండ
వాందీపునివలన సంపూర్ణవిద్యాచయమున | ముందించందాగులగుటను | గదసాధ్యగుంజే
యందెంజేరెం డగుటలకు నందాత్మజుం డంచుఁ జెప్పెన్. తా|| మ ధ న ర శ గ గా ములును, పగు
నొకండవయత్తురమున యతియును వుండవలయు ననుట

ప. అని వెండియు నిట్లనియె.

౨౪

టీక అని = అనిచెప్పి, వెండియున్ = మగల, ఇట్లనియెన్ = ఇట్లు పలికినను

సీసదశకము —

ప్రకటపరాపరప్రకృతిమంతుండవు, మణియు వశీకృతమాయుఁ డవును
సర్వజ్ఞుడవు సర్వశక్తియుక్తుండవు, సర్వకర్తవు సర్వరజనకుఁడవును
సర్వరక్షకుడవు సర్వసంహర్తవు, సర్వశ్వరుండవు సర్వగుండవు
సర్వగుండవు సర్వతోముఖుడవు, సర్వసాక్షివి సర్వసమాధి వగుచు
తే. నిర్వికల్ప నిరంజన సర్వికార, నిర్గుణ బ్రహ్మ యుక్తు సేను భజింతు
సంతతం బాత్మమయత సాక్షాత్కరింపు, రామ రాఘవ శ్రీరామగణు గామ.

టీక ప్రకటపరాపరప్రకృతిమంతుండవు — ప్రకట = ప్రసిద్ధ మును, పరా = పర మనెడు,
అపర = అపర మనెడు, ప్రకృతిమంతుండవు = మూలప్రకృతి గలవాడవును, మణియున్ = వెండియు,
వశీకృతమాయుడవును—వశీకృత = స్వాధీనముగాఁ జేయుట, మాయుడవును = సర్వగుండవును
మయిన మాయ గలవాడవును, సర్వజ్ఞుడవు = సకలము వెఱిగినవాడవును, సర్వశక్తియుక్తుండవు =
అనంతశక్తులు గలవాడవును, సర్వకర్తవు = సర్వాధికారిము గలవాడవును, సర్వరజనకుడవును = సకల
ప్రాణిజోట్లకు తండ్రివంటివాడవును — అనఁగా బ్రహ్మ వనుట, సర్వరక్షకుడవు = అశేషశత్రుల రక్షించు
వాడవును—అనఁగా విష్ణుస్వరూపుడ వనుట, సర్వసంహర్తవు = సర్వప్రపంచమును వేరువాడవును—
అనఁగా రుద్రమూర్తి వనుట, సర్వశ్వరుండవు = అనిమాద్యష్టమ సాధ్యులు గలవాడవును — ఈశ్వరస్వరూ
పుడ వనుట, సర్వగుండవు = సర్వవ్యాపకుడవు — అనఁగా సర్వావయవి వనుట సర్వగుండవు =
సర్వప్రపంచమునకు జ్ఞానోపగేష్టవును, సర్వతోముఖుడవు = ఎల్లయడల నుగడువాడవును, సర్వసాక్షివి =
సర్వద్రష్టవును, సర్వసమాధి వగుచున్ = సమస్తప్రాణులకుంగు శత్రుమిత్రత్వములు లేనివాడవు నై,
నిర్వికల్ప = మనోరహితుడవు గావున వికల్పములు లేనివాడవై, నిరంజన = సాధనాంతరగాన పీఠుఁ
డవై, నిర్వికార = అశరీరివి గనుక మద్యావవికారశూన్యుడవై, నిర్గుణ = ప్రకృతిగహితుడవు గనుక
త్రిగుణాతీతుడవై, బ్రహ్మయై = సచ్చిదానందస్వరూపుడవై, ఒప్ప నినున్ = ప్రకాశించు నిన్ను,
భజింతున్ = నేవించుచున్నాను, సంతతంబు = ఎల్లప్పుడు, అర్చియయితిన్ = ప్రత్య గాఢస్వరూపము
చేత, సాక్షాత్కరింపుము = దర్శన మిమ్ము, రామ = సర్వయోగులు నీయంగును సర్వయోగుల
యందు నీవును క్రిడించువాడా! 'శ్లో|| రమంతే యోగినో నంతే సత్యానంతే దిదాశ్మహి | ఇతి రామ
పతే నాసౌ పరబ్రహ్మభిధీయతే' ఇట్లని శ్రీరామపూర్వతాపనీయోపనిషత్సంపదంబు, తే|| ప్రపంచసృష్టిని
లయములే క్రిడఁజూగాఁ గలవాఁడా! రాఘవ = 'అఖం పాపం రాతి నాశయతీతి రాఘవః, గాఘం తత్కృ
శ్యం వహతీతి రాఘవః, తస్య సంబుద్ధి రాఘవ' తా|| అని మనఁగా పాపము, రాతి మనఁగా పాపమును
నశింపజేయుఁది, దానిని వహించువాఁడు రాఘవుఁడు, అట్టిస్వరూపుఁడా! శ్రీరామ=శ్రీకృష్ణవార్య మయిన

బ్రహ్మవిద్యతోఁ గూడి క్రిడించువాఁడా! రామ - ధన్వంతరికి సాక్షి యైన ప్రత్యగాత్మస్వరూపుఁడా!
రామ - ప్రకృతి ప్రతిబింబము తత్సాక్షిత్వ మనెడు వృత్తిరహితుఁడా! అనఁగా ద్వైతవృత్తి, సాక్షి
వృత్తి, అఖండాకారవృత్తి అనెను వృత్తులు లేనివాఁడా.

తా ప్రసిద్ధ మయిన పగ అనునట్టియు, అపర అనునట్టియు మూలప్రకృతి గలవాఁడవును, మఱియు
స్వాధీనముగాఁ జేసుకొని న త్వగుణస్వరూప మయిన మాయ గలవాఁడవును, సర్వాధికారము గలవాఁ
డవును, సమ స్థుడు నటించినవాఁడవును, అనంతశక్తులు గలవాఁడవును, సకలసౌచికోట్లకు శండ్రివంటి
వాఁడవును, (ప్రాప్త వనుట) అశేష పుల రక్షించువాఁడవును, (విష్ణుస్వరూపుడ వనుట) సర్వప్రపంచ
లయము బేయువాఁడవును, (గుఱుడ వనుట) అగ్రహద్యవ్యవహాసిధులు గలవాఁడవును, (ఈశ్వరస్వరూపుఁ
డనుట) సర్వవ్యాపకుడవును, (సర్వాధికారము గల వనుట) సర్వప్రపంచమునకు జ్ఞానోపదేష్టవును, సమస్త
ప్రదేశములయందు గురుగువాఁడవును, సర్వగురుకు సాక్షియును, సర్వప్రాణులయందు శత్రుత్వ మిత్రత్వ
ములు లేనివాఁడవును, వికల్పములు లేనివాఁడవును, ఇతర సాధనములు కోరనివాఁడవును, శరీరము లేనందున
వడ్డావవికారములు లేనివాఁడవును, ప్రకృతి లేనివాఁడవు గనుక త్రిగుణాతీతుడవును, సచ్చిదానంద
స్వరూపుడవును నై ప్రకాశించు మున్న నిన్ను నేనించుచున్నాను రామశబ్దముచేతను, రాఘవశబ్దముచేతను
శ్రీరామశబ్దముచేతను, గామగామయను రామశబ్దద్వయముచేతను వాయుడ వైన యోరామమూర్తి!
ఎల్లప్పుడు నాకు ప్రత్యగాత్మస్వరూపముచేత దర్శక మిమ్మని తాత్పర్యము (రామ - సమస్తయోగులు
నితనియందును, ఇతను సమస్తయోగులయందును క్రిడించుటం జేసి రాముఁ డనఁబడెను, ప్రపంచసృష్టిస్థితి
లయములే క్రిడలుగాఁ గలిగినవాఁ డనుటచేతను రాముఁ డనఁబడెను, రాఘవ-అఘు చునఁగా సాపము,
రాతి యునఁగా సాపమును విగ్రహ శేయునని, అట్టి కృత్యమును వహించువాఁడు గనుక యితనిని రాఘవుఁ
డంగును, శ్రీరామ - శ్రీకృష్ణాన్య మయిన బ్రహ్మవిద్యతోఁ గూడి క్రిడించుటంజేసి శ్రీరాముఁ డనఁ
బడెను, రామ - ధన్వంతరికి సాక్షి యైన ప్రత్యగాత్మస్వరూపుఁడు, రామ - ప్రకృతి ప్రతిబింబత్వము
తత్సాక్షిత్వము అనెడు వృత్తులు లేనివాఁడు. (అనఁగా ద్వైతవృత్తి, సాక్షివృత్తి, అఖండాకారవృత్తి
అనెడు వృత్తులు లేనివాఁడు)

సీ. విశ్వంబునం దేను శ వేలుఁగుచు నుండుదు, విశ్వంబు నాయందు శ వేలయు ననుచు
నరసి యల్లుటయు శ వ్యతిరేకముగఁ జూచు, యుక్తి సే భవదీయశయోగమాయ
యాయాగద్వ్యుచ్చే శ నప్పుడు నిను నీవ, కనుఁగొంచు సంతతాశఖండసచ్చి
దానందమయుడ వై శ యలరాగు నీయుస్కిఁ, గంటి భవత్కటాక్షంబుచేత
శీ. నైన నీరేక నాక వర మిపు శ డగుగవలసి, గరిమ నీస్థితి నాస్థితి శ గా భజించు
సలలితాభేదద్వ్యుచ్చ నొనంగు మయ్య, రామ రాఘవ శ్రీరామ శ రామ రామ.

టీక. ఏను = పరబ్రహ్మ మయిన నేను, విశ్వంబునందున్ = ప్రణవరూపప్రపంచమందు, వేలుఁగుచు
నుండుగున్ = ప్రకాశించుచుండుగును, విశ్వంబు = ఓంకారరూపప్రపంచము, నాయందున్ = అస్మద్గర్భమందు,
వేలయు ననుచున్ = ప్రకాశించు నాయు, అల్లుటయున్ = తాను జగమందు జగము తనయందు వేలుఁగు
చుండుటను, అరసి = యోచించి, వ్యతిరేకముగన్ = భిన్నముగా - అనఁగా తన్ను ప్రపంచమందును
ప్రపంచము తనయందును లేనట్లుగా, చూచుగుక్తియే = వీక్షించునూహయే, భవదీయయోగమాయ -
భవదీయ = నీసంబంధ మయిన, యోగమాయ = విద్యావిద్యాత్మకమూలప్రకృతి - అనఁగా విశ్వము స్వేతరము

గాదని భవము, ఈ యోగద్వైపిక = ఈ యభేదలక్ష్యముచేత, ఎప్పుడు = అవస్థాప్రాయమందు, నినుక = పరబ్రహ్మ మయిన నిన్ను, నీవ = నీవే, కనుగొంచుకొ = దర్శనము చేయును, సంతతాఖండసచ్చిదానందమయుడవై - సంతత = ఎడలగని, అఖండ = విభాగింపఁబడని, కద = త్రికాలాబాధ్యమును, చిత్ = విజ్ఞానమును, ఆనంద = సంసారగుణనివృత్తిపూర్వక మయిన యానందమును, మయుడవై = స్వరూపముగాఁ గలవాడవై, అలరారునీయున్మిక = అలరారు = ప్రకాశించును, నీయున్మిక = నీయద్వయస్థితిని, భవత్కటాక్షంబుచేత = నీక్రీడంతియొప్పుచేత, కంటిక = కలిసికొంటిని, ఐనక = అటులదెలిసికొన్నను, ఇక = ఇకమీఁద, ఒకవరు = ఒక మిప్పుడు, ఇపుడగుగవలసికొ = ఇప్పుడగుగవలయును, గరిమక = గురుత్వముతోడి, నీస్థితిక = నీయునికిని, నాస్థితిగాక = నాయునికిఁగాను, భజించు = ఉపాసించదగిన, సలలిత = మనోబ్ధక మయిన, అభేద = అభిన్న మయిన, దృష్టిక = లక్ష్యమును, ఒసంగుమయ్య = కటాక్షించుమయ్య, రామ రామన శ్రీరామ రామ రామ.

తా పరబ్రహ్మ మయిన నేను ప్రణవరూపప్రపంచమందు ప్రకాశించును, ప్రకాశరూపప్రపంచము నాయందు ప్రకాశించును, ఇట్లు తాను జగమందును జగము తనలోనును ముందు ముందును వెలుగుచుండుటను యోచించి తాను ప్రపంచమందును ప్రపంచము తనయందును లేనట్లు చూచు యుక్తియే నీసంగంధ మయిన యోగ మాయ, (ప్రపంచము తనకంటె నిశుము గాదనుట) ఇట్టి యభేదలక్ష్యముచేత అవస్థాత్తమమందును పరబ్రహ్మ మయిన నిన్ను నీవే చూచుచు నెడలెగనట్టిగియు విభాగింపఁబడనిగియు కాలక్రియముగత బాధింపఁబడనిదియు నగు విజ్ఞానమును సంసారగుణనివృత్తిపూర్వక మయిన యానందమును స్వరూపముగాఁ గలవాడవై ప్రకాశించు నీయద్వయస్థితిని నీకటాక్షముచేత కలిసికొంటిని, ఇట్లు కలిసికొన్నను యికమీఁద నిపు డొకవర మడుగవలసియున్నది అని యుక్తిచూపిని, గురుత్వముతోడి నీయునికిని నాయునికిఁగా నుపాసించదగినదియును, మనోబ్ధక మయినదియును, అభిన్న మయినగియు నగు లక్ష్యమును (దృష్టిని) కొరుటయే, అట్టి వరమును కటాక్షించుమయ్య రామ రామన యని శాస్త్రవ్యయము.

సీ నారాయణియును పైర్వవియును దేవియు, త్రిగుణాత్మికయు, ప్రకృతియుననంగ నలరు భవచ్ఛక్తి శ్రీ యపరాప్రకృతిపరా, ప్రకృతినా ద్వివిధ యైరపరఁగు నందుఁ తతచతుర్వింశతిరత త్వరూపిణి యైన, యపర యే దైవియు శ్రీ నానురియును నన రెండుదెలుఁగుల శ్రీ నమరు నాదైవియే, విద్యయు మాయ యు శ్రీ విమల గాన తే. నానురి యవిద్య యారెంటి శ్రీ నంటి యీవ, యీశ జీవాత్మ సంజ్ఞల శ్రీ ననఁగు దంత గలిగి యవికారుడవు వీని శ్రీ గాంచుకతన, రామరాఘవ శ్రీరామ శ్రీ రామ రామ.

టీక. నారాయణియును = నారాయణి యనియు, పైర్వవియును = పైర్వవి యనియు, దేవియుక = దేవి యనియు, త్రిగుణాత్మికయుక = త్రిగుణాత్మిక యనియు, ప్రకృతియు ననంగ = ప్రకృతి యనియు, అలరు = ఒప్పుచుండెడు, భవత్ = నీయొక్క, శక్తి = ప్రభావము, అపరాప్రకృతిపరాప్రకృతినా = అపరాప్రకృతి పరాప్రకృతి యనునట్లు, ద్వివిధయే = రెండువిధములు గలద, పరఁగుక = ఒప్పును, అందుక = ఆ పరాపరప్రకృతిద్వయమందు, తతచతుర్వింశతిర త్వరూపిణి = తిరి = విస్తారము లైన, చతుర్వింశతిర త్వ = పందమహాభూతములు అహంకారము బుద్ధి ఆశ్చక్తము ఏకాదశేంద్రియములు, పంచతన్మాత్ర లనెడి యిరువది నాలుగుతత్త్వములే, స్వరూపిణి = లక్ష్మిగాఁ గలది, ఐన యపరఁగే = ఐన యపరాప్రకృతియే, దైవియుక = దైవియు, అనురియును = అనురియు, ఆనక = అనునట్లు, రెండుదెలుఁగులక =

రెండువిధములుగా, అనురుక్ = ఒప్పును, అదైవియే = వైఁ జెప్పబడిన పుణ్యప్రకృతులలో దైవీశామక ప్రకృతియే, విమలగానక = శుద్ధసత్త్వప్రధాన మయినది గనుక, విద్యయుక్ = విద్య యనెడు, మాయయుక్ = మాయ యనెడు పీఠ గలది, బొక = అగును-అనగా చతుర్వింశతితత్త్వస్వరూపిణి యైన అపరాప్రకృతి దైవి అనురి అనెడు పీఠ గలది యగును, ఆరెంటిలో దైవి అనునది శుద్ధసత్త్వప్రధాన మయినది గనుక విద్య మాయ అనెడు వాచుము గల దనుట, అనురి = మలినత తత్త్వప్రధాన మయిన అనురీ నామక ప్రకృతి, అవిద్య = అజ్ఞానమే రూపముగాఁ గలది, ఆ రెంటిక = ఆ విద్యామాయలను, అంటి పొంది, ఈవ = నీవే, ఈశజీవాత్మసంస్థలక = ఈశ = మానూసంబంధముచేత నీశ్వరుడనెడు, జీవాత్మ = అవిద్యాసంస్థముచేత జీవుడనెడు, సంస్థలక = పేళ్లచేత, ఎసఁగుగువు = ఒప్పుదువు, అంత గలిగి = సమస్తమును గలవాడవై- అనగా విద్యావిద్యారూపక ప్రకృతిసంబంధముచేత నీశ్వర జీవసంస్థలను, సమప్తి వ్యప్తి జాగ్రత్స్వప్న ముషుప్తలను, సర్వజ్ఞత్వ కిందిగత్వాగులును గలవాడవై, వీనిక = ఈ ప్రకృతులను యీజీవేశ్వరులను, కాంచుకలక = సాక్షివై చూచుచుండుటవలన, అవికారుడవు = మద్భావవికారములు లేనివాడవు, రామ రామర శ్రీరామ రామ రామ రామ

తా నాగాయని యనియును, వైష్ణవి యనియును, జేవి యనియును, త్రిగుణాత్మిక యనియును, ప్రకృతియనియును నొప్పుచుండెను నీయుక్తిప్రభావము అపరాప్రకృతి యనియు, పరాప్రకృతి యనియు రెండువిధములు గలది ప్రకాశించు చుండును, ఆ పరాపరప్రకృతిద్వయమందు చతుర్వింశతితత్త్వస్వరూపిణి యైన అపరాప్రకృతి దైవి యనియును, అనురి యనియును జెప్పబడును; ఆరెంటిలో దైవి యనునది శుద్ధసత్త్వప్రధానమైనది గనుక విద్య యనియును, మాయ యనియును జెప్పబడు చున్నది, మలినసత్త్వ ప్రధానమైన అనురి అను ప్రకృతి అజ్ఞానమే రూపముగాఁ గలది, ఆ విద్యామాయలను పొంది నీవే మానూసంబంధముచేత ఈశ్వరుడనునట్టియు, అవిద్యాసంస్థముచేత జీవుడనునట్టియు పేళ్లచేత నొప్పు గువు, విద్యావిద్యారూపము గల ప్రకృతిసంబంధముచేత నీశ్వరజీవసంస్థలను, సమప్తివ్యప్తిజాగ్రత్స్వప్న ముషుప్తలను, సర్వజ్ఞత్వకిందిగత్వాగులును గలవాడవై ఈ ప్రకృతులను యీ జీవేశ్వరులను సాక్షివై చూచుచుండుటవలన మద్భావవికారములు లేని వాడవయ్యా రామ రామరామ యని తాత్పర్యము.

సీ. అపరాప్రకృత్యవిద్యాక్షరక్షేత్రప, దాదిత బైక వారచ్యాత్మశక్తి
సన్నిధానజపరసస్సగకరచ్చామూప్ర, సక్తిచే విధ్యాభిరయుక్తిచేత
నది పరాప్రకృతివిద్యాక్షరక్షేత్రజ్ఞ, సత్పురుషాదికరసంజ్ఞ నొప్పు
నేన తద్ద్రష్టవై స నిర్వికారాసంగ, సాక్షివై విలసిల్లురచంద మెఱిగి
తే. రమణద్రష్టత్వోనిర్వికారత్వసాక్షి, తాదివిద్యోక్తధర్మజాతమును దొంటి
పగిది గడఁగ్రచి నీస్వరూపముభజింతు, రామ రామవ శ్రీరామర రామ రామ.

టీక. అపరాప్రకృతి = అపరాప్రకృతి యనెడు, అవిద్యా = అవిద్య యనెడు, క్షర = క్షర మనెడు, క్షేత్ర = క్షేత్ర మనెడు, పద = పద మనెడు, ఆది = మొదలైన, శబ్ద = శబ్దములచేత, ఏక = ముఖ్యముగా, వాచ్య = పలుకఁదగిన, ఆత్మశక్తి = ప్రకృతియొక్క, సన్నిధాన = సమీపమున నుండుటవలన, జ = పుట్టిన, పరస్పర = ఒకటొకటియొక్క - అనగా బ్రహ్మప్రకృతులయొక్క, పర = శ్రేష్ఠము లైన, భాయా = ప్రతిబింబములయొక్క, ప్రసక్తిచేత = కూడుటచేత నైన, విధ్యాభిరయుక్తిచేతక = విధ్యా తాదాత్మ్యముచేత, అది = ఆ ప్రకృతియే, పరాప్రకృతి = పరాప్రకృతి యనెడు, విద్యా = విద్య యనెడు,

అక్షర = అక్షర మనెడు, త్రేతజ్ఞ = త్రేతజ్ఞ యనెడు, సత్ = సత్తనెడు, పురుష = పురుష యనెడు, ఆదిక = మొదలయిన, సంజ్ఞలక్ = వేళ్లచేత, ఒప్పుక = తేజరిల్లును, ఏ = నేనే, శత = అపర పర యనెడు ప్రకృతిద్యయమునకు, ద్రవ్వనై = వ్యతిరిక్తుడనై, నిర్వికారాసంగసాక్షిని - నిర్వికార = ఆ ప్రకృతి వికారములు లేని, అసంగ = ఆ ప్రకృతుల నంటుని, సాక్షిని = మధ్యస్థుడనై, విలసిల్లుచందముక - విలసిల్లు = ప్రకాశించెడు, చందముక = విధమును, ఎఱిగి = తెలిసి - అనగా అజ్ఞానమువలన శరీరేంద్రియాదులు నే నని యెంచి పిదప నీ యుపదేశముచే గలిగిన విజ్ఞానమువలన శరీరేంద్రియాదులను నే గాను వీనికి సాక్షి నని తెలిసి, రమణ = రమ్య యైన, ద్రవ్యస్త్వ = అధిష్టానస్త్వము, నిర్వికారత్వ = మద్భావ వికారశూన్యత్వము, సాక్షిత్వ = సాక్షిత్వము, అగి = మొదలయిన, విగ్ధా = వేగాంతవిద్యయంగు, ఉక్త = చెప్పబడిన, ధర్మ = శాస్త్రములయొక్క, జాతముక = సమాహమును, సొంతిపగిలక = పూర్వమువలె, కడద్రోసి = నిషేధించి - అనగా అపరోక్షజ్ఞానముచేత అగోప్యసాధివలన బుట్టిన కించిదత్వాదిగుణములను వదలినట్లు విద్యోపాధిజన్యము లయిన సాక్షిత్వ సర్వస్వ శ్వాదిధర్మములను నిషేధించి, నీస్వరూపముక = సచ్చిదానందనిత్యనిర్మల మయిన నీ మాత్మతని, భజింతుక = నీ నని నేవెంతును, రామ రాఘవ శ్రీరామ రామ రామ.

తా అపరాప్రకృతి అవిద్య తురము త్రేతము అనునజే మొదలు గాఁగల పగములలో పలుకఁదగిన ప్రకృతియొక్క సమీపమునం గుండుటవలన పుట్టికట్టి బ్రహ్మప్రకృతులయొక్క తన్న మయిన ప్రతినింబములయొక్క కూడికచేత నైన మిథ్యాతాగాత్మ్యముచేత సాప్రకృతియే పరాప్రకృతి యనునట్టియు, విద్య యనునట్టియు, తుర మనునట్టియు, త్రేతజ్ఞ అనునట్టియు, సత్ అనునట్టియు, పురుష యనునట్టియుఁ దేళ్లచేత ప్రకాశించును; నేను అపర పర యనెను ప్రకృతిద్యయమునకు వికారమునైనను మయినవాఁడనై ఆ ప్రకృతివికారములు లేనట్టియు ఆ ప్రకృతుల నంటుకయు సాక్షిని ప్రకాశించుచువిధముగా శరీరిని (అజ్ఞానమువలన శరీరేంద్రియాదులు నే నని యెంచి అనంతగము నీ యుపదేశమువలన శరీరేంద్రియాదులను నే గాను, శరీరేంద్రియాదులకు సాక్షి నని శరీరిని) రమ్య మయిన అధిష్టానస్త్వము, మద్భావవికారశూన్యత్వము, సాక్షిత్వము మొదలయిన వేదాంతవిద్యయంగుఁ ఁ చెప్పబడిన శాస్త్రయసమాహమును పూర్వమువలె నిషేధించి (అపరోక్షజ్ఞానముచేత అగోప్యసాధివలన బుట్టిన కించిదత్వాదిగుణములను వదలినట్లు విద్యోపాధిజన్యము లైన సాక్షిత్వ సర్వస్వ శ్వాదిధర్మములను నిషేధించి) సచ్చిదానందనిత్యనిర్మల మయిన నీస్వరూపమును నేవెంతును రామ రామరామ రామ రామ రామ రామ.

సీ పరమవై రాగ్యంబు శ భాసురాత్మజ్ఞాన, మతుల్లిశశ్వర్య మరసంతవిర్య
మమితయాశంబు భరమగ్రలక్ష్మీయుఁ గల్గి, స పూర్ణశాగుణ్యశరీర మదయములు
మహానియ తేజంబు శ మహితతపస్సత్య, శౌచ పూర్వక్షమాశర్మవగుణంబు
లొప్పార నిజదివ్యరయోగమామూమహా, శ క్తి సర్వప్రపంచగణుఁ దీగ్ని
తే. సచ్చిదానందలక్షణశరగుణనిర్గుణాత్మకబ్రహ్మ మను నీ శ నాత్మమయిత
సంతత మతిస్ఫుటముగ సారమౌత్కరింపు, రామ రాఘవ శ్రీ, రామ శ రామ రామ.

టీక. పరమవై రాగ్యంబు - పరమ = బ్రహ్మజ్ఞానవిషయిక మయిన, వై రాగ్యంబు = విగత్తియును, భాసురాత్మజ్ఞానము - భాసుర = ప్రకాశమాన మైన, ఆత్మజ్ఞానము = బ్రహ్మజ్ఞానమును, అతుల్లిశశ్వర్యము - అతులిత = పోటిలేని, విశ్వర్యము = సద్రూప చిద్రూప అనంద నిత్యపరిపూర్ణ ములనెడు పంచలక్షణలక్ష

తైత్తిర్యమును, అనంతవీర్యము = మహాకర్మత్వ మహాభోక్తృత్వ మహాత్యాగిత్యా ద్యపరిమితప్రభావమును, అమితయశంబు = మితములేని శీర్షియును, సమగ్రలక్ష్మీయుఁజ్ = సంపూర్ణ మయిన మోక్షసంపదయును, కలిగి = గాఢి, సంపూర్ణకారుణ్యకమదనుములు—సంపూర్ణ = సమగ్ర మయిన, కారుణ్య = కృపయును, శేను = అంతరింగ్రునిగ్రహమును, దమములు = బాహ్యేంద్రియనిగ్రహమును, మహనీయతేజంబు— మహనీయు = గొప్పద నయిన, తేజంబు = సూర్యచంద్రాగ్నికాంతులను మీసిన తేజస్సును, మహిత = గొప్పతన మయిన, తపః = త్రివిధతపస్సును, సత్య = బ్రహ్మము సత్య మనుటయు, శౌచ = అంతరబాహ్యపరిశుద్ధియు, ధైర్య = ధీరత్వమును, తామ = ద్వంద్వసహనమును, అర్జవ = ఋజుభావమును, గుణంబులు = ఇవి మొదలగుగుణములు, సస్పారజ్ = తేజరిల్లు చుండఁగా, నిజ = తనయొక్క, దివ్య = అప్రాకృత మయిన, గూఢ = శివజీవైక్యకారణ మయిన, మాయా = కారణోపాధి యైన, మహాశక్తి = చిచ్ఛక్తి, సర్వప్రపంచంబుల = కుర్వంతిత్వస్వరూప మయిన జగత్తును, తీర్పజ్ = పాలింపఁగా, సత్ = సర్వక్షణము, నిత్య = చల్లక్షణము, అనందలక్షణ = అనందలక్షణము, (వినిచేత) సగుణ = త్రిగుణాత్మికప్రకృతితోఁ గూడిన, నిర్గుణ = ప్రకృతితోఁ గూడని, ఆత్మక = స్వరూపము గల, బ్రహ్మ మైన = పరమాత్మ మైన, నీవు గుఱు, సంకీర్ణము = ఎల్లప్పుడు, ఆత్మచయతజ్ = ప్రత్యగాత్మస్వరూపముచేత, అతిస్ఫుటముగజ్ = తీర్పుగా, సాత్వత్క గంభీరము = దర్శన మిమ్ము = అనఁగా అపరోక్షానుభూతి గలుగఁజేయుము, రామ రాఘవ శ్రీరామ రామ రామ

శా. బ్రహ్మజ్ఞానము విషయముగాఁ గలిగిన విరక్తిని, ప్రకాశించు చున్న బ్రహ్మజ్ఞానమును, పోలిలేని సద్రూప ద్రురూప అనఁది నిత్యపరిపూర్ణము లనెడు యయిదు చిహ్నములచేఁ గూడఁదగిన తైత్తిర్యమును, మహాకర్మత్వ మహాభోక్తృత్వ మహాత్యాగిత్యా ద్యపరిమితప్రభావమును, అమితమయిన శీర్షిని, సంపూర్ణ మయిన మోక్షసంపదను గలిగి సమగ్ర మయిన కృప, అంతర్బాహ్యేంద్రియములనిగ్రహము, సూర్యచంద్రాగ్నికాంతులను మీసిన గొప్పతేజస్సు, మనోజ్ఞ మగు మూఁడువిధముల తపస్సు, బ్రహ్మము సత్య మనుట, అంతర్బాహ్యపరిశుద్ధి, ధైర్యము, ద్వంద్వసహనము, ఋజుభావము అను నవియే మొదలుగాఁ గల గుణములచేఁ బ్రకాశించు చుండఁగాను, శివజీవైక్యమునకు కారణ మైనట్టియు, కారణోపాధి ముట్టియు, కుర్వంతిత్వస్వరూప మైన ప్రపంచమును పాలింపగాను, సర్వదానందలక్షణములు గలిగినట్టియు త్రిగుణాత్మకప్రకృతితోఁ గూడినట్టియు ప్రకృతితోఁ గూడనట్టియు స్వరూపము గల పరమాత్మ మైన నీవు ఎల్లప్పుడు ప్రత్యగాత్మస్వరూపముచేత బాగుగా దర్శన మిమ్ము రామ రాఘవా నుని తాత్పర్యము

సీ. ఘనఘటాకాశ మూరకాశాంశ మగుచు నా, కాశంబునకు వేఱు ర గానిపగిది
 త్వగములొక గూడి యరక్షగుండవై వినిసిల్లు, నేను నీయంశంబు ర నిశ్చయంబు
 యైన ననాద్యవిరద్యాశక్తి గుణరాశి, నాయంగు వారోపరణముగఁ జేసి
 జీవుండ నందు సంగన్మృతి జెంది యుండితి, నిందాఁక నది యిపు ర డెఱిగిఁకొంటి
 తే. గాన వివరింప భేద మిగ్గతైనఁ గలుగ, దిట్టి విజ్ఞానసంపద ర నెల్లప్రాద్దు
 చి త్తమనను బ్రకాశింపఁజేయు మయ్య, రామ రాఘవ శ్రీరామ ర రామ రామ.

టీక ఘనఘటాకాశము—మన = మేఘమందలి, ఘట = కుండయందలి, ఆకాశము = గగనము, ఆకాశాంశము—ఆకాశ = మహాకాశముయొక్క, అంశము = భాగము, అగుచుజ్ = ఐనదై, ఆకాశంబు

నకుఁ = మహాగనమునకు, వేలు = అన్యము, కానిపగిదిఁ = కానియట్లు, తుగముతోఁ = శివేశ్వరతన
 వులతోడ, కూడి = చేరి, అక్షరుడనై = కూటస్థుడనై, విలసిల్లు నేను = ప్రకాశించు నేను, నీగుంజంబు =
 నీకళయే, నిశ్చయంబు = సత్యము, ఎనక = నేను నీయంశ మయినను, అనాగ్నిగ్యాశ శ్రీగుణరాశి
 అనాదిఁజుత్పత్తి లేని, అవిద్యా = అవిద్య యను పేరు గల, శక్తి = శక్తియొక్క, గుణ = 'అహం జడ,
 మూర్ఖ' యనునవి మొదలగు గుణములయొక్క, గతి = సమాహమున, నాయంగుఁ = ప్రత్యేకాత్మయైన
 నాయందు, ఆరోపణముగజేసి = కల్పనచేసి - అనగా మున్నదానిగా నెంచి, జీవుడ నంగుఁ = తేత్ర
 జ్ఞుడనని, ఇంద్రాక్ష = ఇదివఱకు, సంస్కృతిఁ = జన్మవాసనను, చెంగి వుండితిఁ = పొందితిని, అది =
 ఆసంస్కృతి, ఇపుడు = ఈక్షణమందు, ఎఱిగికొంటిఁ = కల్పితి నని యెఱిసికొంటిని, కాని = కనుక, వి
 రింపక = పరిశీలింపఁగా, భేదము = ద్వైతప్రపంచము, ఇంద్రునిగలుగు = గొందఁడు మయినను లేగు, ఇట్టి
 విజ్ఞానసంపదక = ఇట్టి ద్వైతభ్రమ లేనట్టి, విజ్ఞాన = బ్రహ్మజ్ఞాన మనెక, అంపగఁ = కలిమిని, ఎల్ల
 ప్రాద్దు = ఏకాలము, చిత్తమునక = అంతరంగమందు, ప్రకాశించియుండునట్లు = వెలింగింపవయ్యా,
 రామ రాఘవ శ్రీరామ రామ రాగ.

తా. మేఘమందలి యాకాశమును, కుండయంగలి యాకాశమును, మహాగాకాశ మనందలి భాగ
 ములై మహదాకాశముకంటె వేలు గానట్లు శివేశ్వరశరీరముతోఁ గలిగూర్చుండనే ప్రకాశించు నేను
 నీయంశమేను, ఇట్లు నేను నీయంశ మయినను వుత్పత్తి లేనిగియును అవిద్య యను పేరు గలది యగు నగు
 శక్తియొక్కగుణసమాహమును (నేను మూర్ఖుడను అనునని మొదలు గాఁ గల గుణములు) ప్రత్యేకాత్మ
 యైన నాయం దున్నదానిగా నెంచి తేత్రజ్ఞుడని యంతవఱకు జన్మవాసనను గొంది యుంటిని,
 దాని నిప్పుడు భ్రాంతి యని యెఱిసికొన్నందున విచారింపఁగా ద్వైతప్రపంచ మొక్కట లేగు ఇట్టి ద్వైత
 భ్రమ లేనట్టి బ్రహ్మజ్ఞానసంపదను యల్లప్పుడును అంతరంగమందు ప్రకాశించియుండునట్లు రామ
 రాఘవ శ్రీరామ యని తాత్పర్యము

సీ. నీకంటె నన్యంబు శ నే నన్నఁ డెఱుంగ నె, ట్లనిన నాయనుభవ శ మవధరింపు
 వివిధేంద్రియములకు శ విషయ మీవిశ్వ మా, విశ్వరూపుడగు శ నెదుక నేల
 గావున నీవు సాక్షాత్కరించితివి యీ, విశ్వంబు ని గగు శ నే అటంచు
 దలంచు నజ్ఞానమంతయుఁ బోయె నీదయా, మయద్వంద్వ నానందరమయుడ నైతి
 తే. సంశయము లేదు గాని శ యీ సర్వరూప, సమరసజ్ఞానభావన శ సంతతంబు
 గలుగ వరము ప్రసాదించువలయు దేవ, రామ రాఘవ శ్రీ, గామ శ ర మ రామ.

టీక. దేవా = ఓస్వామి, నీకంటెక = నిన్నువిశా, అన్యంబుక = ఇతరమును, ఏక = జ్ఞాత
 యైన నేను, ఎన్నడు = ఎప్పుడు, ఎఱుంగక = తెలిసికొనక, ఎట్లనిక = ఎఱుంగ కుండుట గు ట్లనఁగా,
 నాయనుభవము = నేఁ బొందిననుభవమును, అవధరింపుము = వినుము, వివిధ = బహుప్రకారము లైన,
 ఇంద్రియములకుక = చతుర్దేంద్రియములకు, ఈ విశ్వము = ఈగగన్లు, విషయము = దృశ్యము-అనగా
 త్రివిధరూపజగము యింద్రియజన్య మని భావము; ఈవు = నీవు, ఆవిశ్వరూపుడవు = ఆ యింద్రియజన్య
 మయిన త్రివిధజగత్స్వరూపుడవు, వెగుక నేల = పరిశీలింప నేల, కావునక = అట్లు పరిశీలింపఁ బనిలేదు
 గనుక, ఈవు = నీవు, సాక్షాత్కరించితివి = విశ్వరూపముగ నాకు ప్రసన్నమయితివి, ఈవిశ్వంబు =
 కన్నుల కగపడు చున్న యీప్రపంచము, నీకుక = నీకును, వేఱకుక = అన్య మగును, అటంచుక = అని,

శలఁచ నశ్చానమంతయుఁ = ఎంచెడి అశేకమంతయు, నీదయాచుచుదృష్టిఁ = నీకృపతోఁ గూడిన చాపుచేత, పోయెఁ = నశించెను, ఆంగమయఁడ నైతిఁ = బ్రహ్మానందస్వరూపుఁడ నైతిని, సంశయము లేగు గాని = అనుమానము లేగు గాని, ఈ సర్వరూప = ఈ జగత్తును, సమరస = అభిన్నమయిన, జ్ఞాన = వివేకముచేత, భవనంబ్రహ్మ స్థానము గాదని తలంచుట, సంతతము = ఎల్లప్పుడు, కలగఁ = లభించునట్లు, వరము = మోక్షము, ప్రసాదించవలయుఁ = అనుగ్రహింపవలయును, రామ రాఘవ

రా స్వామి ! నిన్నువిశా యితగమును నే నెన్నఁడును తెలిసికొనను, అది యెట్లంటేని నేఁ దొందిన ముఖమును చినుము, ఆ సేవిధము లయిన యింద్రియములకు ప్రపంచవిషయము (అనఁగా దృశ్యము) నీవు ఆ యింద్రియగత్యయిన త్రివిధజగత్స్వరూపుఁడ వగుటవలన నిన్నుఁ బరిశీలింపం బనిలేదు గనుక నీవు ప్రపంచరూపముగ నాకు ప్రసన్నమయితివి, ఈ ప్రపంచమంతయు నీకంట నన్యమని తలంచుచువివేక మంతయు నీ కృపాచునుచు నశించె, అట్లుగుటచేత బ్రహ్మానందస్వరూపుఁడ నయితిని, ఇందుకు సంశయమును గాని అనుమానమును గాని లేగు ఈ సర్వప్రపంచము బ్రహ్మతరము గాదని యెల్లప్పుడు తలంచు వివేకము నాకు లభించునట్లు ప్రసాదించవలయు రామ రాఘవా యని తాత్పర్యము

సీ. తతచతుర్విధశీత త్త్వనాచుకుఁడవు, పంచవింశకుఁడవు ప్రకృతికంటెఁ గుఁడవు గుఁడవు ర పరమేశ్వరుండవు, పురుషోత్తముఁడవు నేర్పూమఁ బ్రధాన పురుషేశ్వరుండవు ర పూర్ణుఁడ ననుచు నీ, న్నెఱిగితి గాని యీయెఱుకదృఢము గానిల్వ ద్భానరకార్యదేహాదికాత్మభావనంతతాభ్యాసవశత నే నట్లు గావుఁ గవలారత్నాత్మయోగ,దృష్టి మనమున నేప్రాద్దుఁ ర దేజరిల్లఁ భూరికృపచే ననుగ్రహింపుము పొసంగ, రామ రాఘవ శ్రీరామ ర రామ రామ.

టీక భగ = గొప్ప శ్రీని, చతుర్విధశీత త్త్వ = ఇరువదిహాలుగుతత్త్వములకు, నాచుకుఁడవు = ప్రభువును, పంచవింశకుఁడవు = ఇరువదియైదవవాఁడ నైన జ్ఞాతపురు, ప్రకృతికంటెఁ = పరాపరశామక ప్రకృతికంటె, గుఁడవు = అశీగుఁడవును, 'శ్రు|| పరాత్పరం పరిమృచ్ఛంతి సర్వే' అని శ్రుతి గురుఁ డవుఁబ్రహ్మపురు, పగు = నిరతిశయ మయిన, ఈశ్వరుండవుఁఅణిమాది సకలైశ్వర్యముగలవాఁడవునుఁ అనఁగా శివుఁడ వనుట, పురుషోత్తముఁడవునుఁపురుష = జీవులలో, ఉత్తముఁడవును = శ్రేష్ఠుఁడవునుఁ అనఁగా విష్ణుఁడ వనుట, ఎప్పుడు = త్రికాలములయందు, ప్రధాన = ప్రకృతికిని, పురుష = జీవునకును, ఈశ్వరుండవు = నిజాచుకుఁడవునుఁ అనఁగా ఎగబ్రహ్మ వనుట; పూర్ణుండవు = అఖండసచ్చిదానంద స్వరూపుఁడవును, అనుచుఁ = అని, నిన్నెఱిగితిఁగాని = నిన్ను నేఁ తెలిసికొంటినిగాని, ఈయెఱుక = ఈ శీలివి, అజ్ఞాన = అవివేకముయొక్క, కార్య = కృత్యము లయిన, దేహాదిక = శరీరేంద్రియాదుల, ఆత్మ = నే ననెను, భావన = చింతనయందు, సంతత = ఎడతెగని, అభ్యాసవశతఁ = అలవాటుచేత, దృఢముగా = నిశ్చలముగా, నిల్వగు = ఉండగు, అట్లు గావునఁ = నిశ్చలముగ నిల్చియుండదు గనుక, కేవలాత్మాత్మయోగదృష్టిఁ కేవలాత్మా = పరబ్రహ్మయొక్క, ఆత్మ = ప్రత్యగాత్మయొక్క, యోగ దృష్టి = ఐక్యజ్ఞానము, మనమునఁ = అంగరంగమందు, ఏప్రాద్దును = సార్వకాలమును, తేజరిల్లఁ = మఱుఁగువడఁ ప్రకాశించునట్లు, భూరికృపచేఁ = మిక్కుటపుకరుణచేత, పొసంగఁ = లభ్యమగునట్లు, అనుగ్రహింపుము = ఉపకరించుము, రామ రాఘవ శ్రీరామ రామ రామ.

తా. గొప్ప లయిన యిరువదిహాలుగుతత్త్వములకు ప్రభువును, ఇరువదియైదవవాఁడ వయిన జ్ఞాత పురు, పరాపర మను పేరుగల ప్రకృతికంటె నితరుఁడవును, పరమేశ్వరుండవును, అణిమాద్యష్టసిద్ధులుగల

వాడవును, జీవులలో శ్రేష్ఠుడవును, త్రికాలములయందు ప్రకృతిని గోచరును నిరూపకుడవును, పరిపూర్ణసచ్చిదానందస్వరూపుడవును అని నిన్నుఁ దెలిసికొంటిని గాని యీ జ్ఞానము అగ్రవేది కుయొక్క కార్యము లయిన శరీరేంద్రియాదులు నే ననెను యెడలగని అభ్యసనతో మహా ద్విధముగా నిల్వగు, కాబట్టి పరబ్రహ్మయొక్కయు ప్రత్యగత్వయొక్కయు విశిష్టతను నునన్ముంగు నిర్వకాలము ప్రకాశించునట్లు కృపతో ననుగ్రహింపుమయ్యా రామ గాన శ్రీరామ యని శాస్త్రము

సీ. అజుడ వవ్యయుడ శ్రీ వీ నాదినారాయణ, నామివి సాక్షివి శ్రీ సర్వమయుడ
వై యొప్పు నిన్ను మారయామానుషశరీర, ధరుణుఁ గిరిచిహ్నుఁ డశ్రీ నగుఁ డటంచు
సజ్జానవశతమోహంబుచేఁ దలఁచితి, నిందాఁగ నది తిమిరుంగుగొఱు
సర్వజ్ఞ సర్వేశ శ్రీ సర్వభూతావాస, సర్వభూతాత్మక శ్రీ సర్వముగార్తి
తే. సర్వకర్మఫలాధ్యక్ష శ్రీ సర్వరూప, యని నుతించుచు ముగిసె ద శ్రీ ననవరతము
నెఱయ నామది నీయందు శ్రీ నిల్వఁ జేయు, రామ రాఘవ శ్రీరామ శ్రీ రామ రామ.

టీక ఈవు = నీవు, అజుడవు = పుట్టుక లేనివాడవు, అవ్యయుడవు = నాశము లేనివాడవు, అదినారాయణస్వామివి - అది = ప్రకృతికి పూర్వమం గుండెను, నారాయణస్వామిని = పరబ్రహ్మవు, సాక్షివి = మధ్యస్థుడవు, సర్వమయుడవై = విశ్వరూపుడవై, ఒప్పు నిన్నుఁ = ప్రకాశించు నిన్ను, మానూ = మాయచేతఁ గల్పిత మయిన, మానుషశరీర = మనుష్యదేహమును, ధరుణుఁ = తల్పిన వాడను, కిరిచిహ్నుఁడు = అల్పజ్ఞానము గలవాడను, నగుఁడును = ననన్ముంగు, అటంచుఁ = అని, అజ్ఞానవశతం = అవివేకమువలన, మోహంబుచేఁ = భ్రాంతిచేత, నిందాఁగ = ఈ యపరోక్షజ్ఞానము గలిగిడువఱకు, తలఁచితి = ఎంచితిని, అది = ఆ తలంచుట, తిమిరుంగుగొఱు = తిమిరుంగుగొఱు, సర్వజ్ఞ = సమస్తము నెఱిగినవాడా! సర్వేశ = సమస్తమునకు ప్రభువా! సర్వభూతావాస = సర్వ భూతచరస్థిరరూపములు గల సకలజీవులకు నీవును ఆ జీవులకు నగును, సర్వభూతాత్మక = ఆకాశాది సమస్తభూతస్వరూపుడా! సర్వముగార్తి = ప్రకృతి విష్ణు గుర్రాది స్వరూపుడా! సర్వకర్మఫలాధ్యక్ష = సర్వ = సకల మయిన, కర్మ = అన్నియును నొక ప్రకృతి విధినిషేధకమ్య ప్రాయశ్చిత్తాది కర్మములయొక్క, ఫల = అనుభవమునకు, అధ్యక్ష = ప్రభువా స్వరూప = ప్రణవ స్వరూపుడా! అని = ఇట్లుని, అనవరతము = ఎల్లప్పుడు, నుతిం చెడు = గొనియాడుచు, ప్రమోక్షదం = నమస్కరించెదను, నెఱయఁ = సంపూర్ణముగా, నామది = నామనన్ను, నీయందు = నీలోపల, నిల్వఁ జేయుము = నిల్పునట్లుచేయుము, రామ రాఘవ శ్రీరామ రామ రామ

తా పుట్టుక లేనివాడవును, నాశము లేనివాడవును, అదిప్రకృతికి పూర్వమం గుండెను నారాయణుడవును, సాక్షియును, విశ్వరూపుడవును నై ప్రకాశించు చున్న మానుషశరీర కల్పితమయిన మనుష్య శరీరము గలవాడను, అజ్ఞానము గలవాడను, మనుష్యుడను నై యున్నావని అవివేకమువలనఁ గలిగిన భ్రాంతిచేత నీ యపరోక్షజ్ఞానము గలిగిడువఱకు ఎంచితిని, ఇట్లు తలఁచుట తిమిరుంగుగొఱు సమస్తము నెఱిగినవాడా! సమస్తమునకు ప్రభువా! నీకు సకల జీవులను సకలజీవులకు నీవును స్థానము గాఁ గలవాడా! ఆకాశాది సమస్తభూతస్వరూపుడా! బ్రహ్మ విష్ణు గుర్రాది స్వరూపుడా! సర్వకర్మలయొక్కఫలములకు ప్రభు వయినవాడా! ప్రణవస్వరూపుడా! యని గొనియాడుచు నమస్కరించెదను, సంపూర్ణముగా నామనన్ను నీయందు నిల్పునట్లు జేయు మయ్యా రామ గాన శ్రీరామ యని తా.

సీ. తతచతుర్వింశతితత్త్వైశ్చ కం ఒగు, తురము నేఁ గాను నిశ్కముగ సరయఁ
దత్తైత్రీయము ముక్తైత్రీయములుగావు కా, పున సర్వధర్మములే ద్యజించి
యతురపుగుఱుండినై తురాతురతత్త్వములమీటి పురుషోత్తరముండు నాత్మఁ
డన నొప్పు నొగిని నిశ్చయముచేద శరణముగ నే నొగి నననన్యత్వ మలర

శీ. నట్లుగుట నిగదేన సంశయములు నన్ను, బొరయ కుండంగఁజేసి యీర్ష్యార్థబోధ
మతిదృఢముగ వర మిమ్ము సతతమాత్మ, రామ రాఘవ శ్రీరామ రామ రామ

టీక 100 = అతిశయ మగున, చతుర్వింశతితత్త్వ = ఇరువదిసాలుగుతత్త్వములే, ఆత్మకంబు =
స్వరూపముగాఁ గలది, అగు తురము = అన శరీరము, నిశ్కముగఁ = సత్యముగా, నేఁ గాను = నేను
గాను, అరయఁ = అనిచింపఁగా, ముక్తైత్రీయములు = ఆ దేహవ్యాపారములు, మత్కైత్రీయములు గావు =
సాచేతన శరణుఁడైనవి కావు, కావు = శనుక, సర్వధర్మములు = చతుర్దశేంద్రియవ్యాపారములు,
త్యజించి = వదిలి, అతురపురుషుండనై = జ్ఞాతనై, తురాతురతత్త్వము లనఁ = దేహమును జేపిని, మీటి =
అతిక్రమించి, పురుషోత్తరముంగును = బ్రహ్మస్వరూపుఁడును, ఆత్మఁడు = ప్రత్యగాత్మఁడు, అనఁ =
అనునట్లు, ఒప్పు నొగిని నిన్నుఁ = వినిగడు నద్వితీయుండ వైన నిన్ను, నేఁ = నేను, ఒగిఁ = లెస్సగా,
శరణముగఁ = గడించుటగొఱు, ఆశ్రయించెదఁ = నేవించెదను, అట్లగుటఁ = అట్లాశ్రయించు
చున్నాను గనుక, అన్యత్త్వము = వేరుపాటు లేమి, అలరఁ = ఒప్పునట్లును - అనఁగా భేదభావము
తోచక యుండునట్లును, ఇంకఁ = ఇంకమీఁద, ఏ సంశయములు = ఏయనుమానములు, నన్ను
బొరయ కుండంగఁజేసి = నన్ను స్పృశింపక యుండఁ జేసి, సంతతముఁ = ఎల్లప్పుడు, ఆత్మఁ = మనస్సు
నంగు, ఈ భూర్ల బోధము = ఈ ముఖండజ్ఞానము, అతిదృఢముగఁ = అత్యంతనిశ్చలముగా నిల్చునట్లుగా,
వర మిమ్ము = మే చొప్పునగుము, రామ రాఘవ శ్రీరామ రామ రామ

తా. అనిచింపఁగా వాస్తవముగా నిరువదిసాలుగుతత్త్వములే స్వరూపముగాఁ గల శరీరము
నేను గాను, మోక్షము సాదేహవ్యాపారములు సావ్యాపారములును గావు, అట్లగుటవలనఁ జతుర్దశేం
ద్రియవ్యాపారములను వదిలి జ్ఞాతనై దేహమును జేపిని అతిక్రమించి బ్రహ్మస్వరూపుఁడు ప్రత్య
గాత్మఁడు అను పేర్లతో ప్రకాశించు నద్వితీయుండ వైన నిన్ను నాయొక్కసంరక్షణార్థంబు ప్రార్థించు
చున్నాను, అట్లు ని న్నాశ్రయించుటవలన భేదభావము తోచక యుండునట్లును ఏలాటిసంశయములు
నన్నుండుక యుండునట్లును పేసి సర్వదా యీ ముఖండజ్ఞానము మనస్సునంగు నిశ్చలముగా నుండునట్లు
వర మిమ్ముగను, రామ రాఘవ శ్రీరామ రామ రామ యని తాత్పర్యము.

వ. అని యిట్లుఖండపాండిత్యంబుచేతఁ బెక్కుభంగుల వినుతించు హనుమంతుని సాద
రంబుగాఁ గరుణాకటాక్షవీక్షణంబుచేతఁ గనుంగొని భూరి ప్రేమధాముండుఁ బరం
ధాముండు నైన యాత్మరాముం డెట్లనియె

3౯

టీక అని యిట్లు = అని యీ చొప్పున, అఖండపాండిత్యంబుచేతఁ = అఖండ = కొఱతలేని,
పాండిత్యంబుచేతఁ = విద్యాప్రసాదముచేత, పెక్కుభంగులఁ = అనేకవిధములుగా, వినుతించు హను
మంతునిఁ = పొగడు చున్న గూంజనేయుని, సాదగంబుగాఁ = అదరణ్యుడ, కరుణాకటాక్షవీక్ష
ణంబుచేతఁ = దయతోఁ గూడిన కడగంటిమాపుచేత, కనుంగొని = చూచి, భూరిప్రేమధాముండును =

భూరి = మిక్కుట మైన, ప్రేమ = కరుణకు, ధామండును = ఉనికిపట్టుకువాడును, పగంధామండు
నైన = ఉత్కృష్టకాంతి గలవాడు నైన, ఆత్మారామండు = సర్వాంతర్యామియగు గామమూర్తి,
ఇట్లనియెక = ముందు జెప్పబోయెడు ప్రకారముగాఁ గలిగెను

తా ఈ ప్రకారము అఖండవిద్యాతిశయముచేత యనేక గ్రామముల గా ములించు గున్నయాంజనేయుని
అతిశయ మగు కరుణకు స్థాన మైనవాఁడును, ప్రేమ మయిన కాంతి గలవాఁడును, సర్వాంతర్యామియగు
నగు శ్రీరామమూర్తి దయతోఁ గూడిన కడగంటిచూపుచేతఁ గాచి యాప్రకారము పలికెను

శ్రీరాముఁ డాంజనేయుని నమనస్క యోగంబు దేలుపుట

తే. సంతసము మీఱఁ జిత్తవిశ్రాంతికోఱు

సతత మాత్మ సమాధిఁ గోరితివి గానఁ

గడఁగి యమనస్క రాజయోగంబు నీకుఁ

దెలియఁజెప్పెద వినుము సంగదేహ ముడిగి

రం

టీక సంతసముమీఱక = సంతోషము ముంచునట్లుగా, చిత్తవిశ్రాంతికోఱు = మనస్సు
యొక్క నిలుకడకోఱు, సతతము = ఎల్లప్పుడు, ఆత్మసమాధిఁ = బ్రహ్మనిష్ఠ, గోరితివి గానఁ =
అపేక్షించితివి గనుక, కడఁగి = పూని, నీకుఁ = నీకు, అమనస్క రాజయోగంబు = అమనస్కులను
పేరు గల రాజయోగమును, తెలియక = ఎఱుక పడునట్లు, చెప్పెద = ఉపదేశించెదను, సంగదేహ
ముడిగి = బ్రహ్మనిష్ఠ నాకు లభించునో లభింపగో ఆనెకు సంగేహమును వదలి, వినుము = ఆలకింపుము

తా సంతోష మతిశయించునట్లు మనస్సుయొక్కనిలుకడకోఱు ఎల్లప్పుడు బ్రహ్మనిష్ఠను
గోరితివి గనుక నీకు శ్రద్ధతో అమనస్కులను పేరు గల రాజయోగమును తెలియునట్లు చెప్పెదను.
బ్రహ్మనిష్ఠ నాకు లభించునో లభింపగో ఆనెకు సంగేహమును వదలి విను మని తాత్పర్యము

చ. అలయక సప్తవారధుల ర నావలి కీవలి కొక్క గీతిగాఁ

గలయఁగ నీదవచ్చును సంగంబుల నచ్చనగండ్లుగాఁ గరం

బులఁ గొని యాడవచ్చు నభీరముఁ గబళింపఁగ వచ్చు గాని య

య్యిల నమనస్కయోగము గ్రహింపఁగ రాగు దలంప నీకిద.

రం

టీక అలయక = శ్రమ లేక, సప్తవారధులక = ఏడుసముద్రములను, ఆవలికిక = ఈ గట్టున
నుండి యా గట్టునకు, ఈవలికిక = ఆ గట్టుననుండి యా గట్టునకు, ఒక్కగీతిగాఁ = ఒక గీతున, కల
యఁగక = అంతట, ఈదవచ్చుక = ఈదుల దవచ్చును, నగంబులక = సప్తకులపర్వతములను, అచ్చన
గండ్లుగాక = అచ్చనగాయలుగా, కరంబులక = హస్తములచేత, గొని = పట్టుకొని, ఆదవచ్చుక =

సప్తకులపర్వతముల నామవివేచనము.

క్రీడింపవచ్చును—అనఁగా ‘శ్లో॥ మహేంద్రో మలయ స్సహ్యా అంకుమా న్నభ సూగనః । వృక్షశ్చ సారియా
త్రశ్చ సప్తైతే కులపర్వతాః’ అని భూగోళకాస్త్రమునంగుఁ జెప్పఁబడిన సప్తకులపర్వతములను నెగుర
వేసి పట్టుకొనవచ్చు ననుట, నభముక = ఆకాశమును, కబళింపఁగ వచ్చుక = మ్రొంగవచ్చును గాని, (ఇట్లు
చేసిన చేయవచ్చునుగాని) ఇయ్యిలక = ఈ భూమియంగు, కిలంపక = గొనిదింపఁగా, ఏరిక =
ఎక్కురి కైనను, అమనస్కయోగముక = ఉన్మనీయోగమును, గ్రహింపఁగ రాగు = తెలిసికొనఁగూడదు =
అనఁగా కష్టతర మయిన దని భావము.

తా. శ్రమ లేక సుప్తసముద్రములను యీ గట్టునుండి యీ గట్టునకు ఆ గట్టునుండి యీ గట్టునకు సెకతీరున నీడవచ్చున, సుప్తకులపర్వతములను అచ్చనగాయలుగా జేత పట్టుకొని యాడవచ్చును, (పర్వతములను గూడ యుగగజేసి పట్టునచ్చును) ఆ కాశమును మింగవచ్చును గాని యాలోచించి చూడఁగా యెవరి కైనను యీ యున్ననీయోగము తెలిసికొనరా దని (అనఁగా బహుకష్టతర మని) తాత్పర్యము

భూతిలగ్నవృత్తిము. కావున నయ్యమనస్క-యోగము శ్రీ గాఢదుర్లభ మారయన్
 కేవలతత్త్వవిచారముం బోకింప నేరనివారికిన్
 భావమునంగున నాత్మ నాత్మని శ్రీ శాగుగా విభజించుమే
 ధావిధి సాఖ్యసుఖంబుగా విశేషదంబుగా సులభం బగున్. ౪౨

టీక. కావున = గ్రహించుటకు కష్టతర మయినది కనుక, అయ్యమనస్క-యోగము = ఆ మనో న్మనీయోగము, ఆగుగా = విచారించఁగా, కేవలతత్త్వవిచారము = కేవల = ముఖ్య మయిన, తత్త్వ విచారము = బ్రహ్మవిచారమును, పరికింప నేరనివారికిన్ = పరికిలించఁ దెలియనివారికి, గాఢదుర్లభము = మిక్కిలి శ్రమలేక నేగియు పొందరానిది, భావమునంగున్ = తలంపునందు, అనాత్మక = ప్రకృతిని, ఆత్మక = పరబ్రహ్మమును, బాగుగా = లస్సగా, విభజించుమేధావికిన్ = విభజించు = వేరు పఱచెడి, మేధావికిన్ = జ్ఞానము గలవానికి, నిత్యసుఖంబుగా = నిత్య = శశ్వత మయిన, సుఖం బుగా = సాఖ్యప్రదముగా, విశేషదంబుగా = విరుగ్గుగా, సులభం బగున్ = పొందఁదగిన దగును

తా. బ్రహ్మవేత్తలకి గ్రహించుటకు కష్టమయిన యీ యున్ననీయోగము బ్రహ్మవిచారము లేనివారి కట్లు లభ్యమగును, (అనఁగా లభింప దనుట) భావమునంగు ప్రకృతిని పరమాత్మను చక్కగా దెలిసికొను జ్ఞానవంతులకు శాశ్వత సాఖ్యప్రద మయిన యీ యున్ననీయోగము సులభముగా పొందఁదగును, అని శాశ్వతము

భూతిలగ్నవృత్తిము|| భౌతసాగరములందు గలివంగి భాను విరామవి | స్ఫారతి భూతిల కంబు సాందనపక్షిదేవివృత్తి మిం | పారధరిత్రీక దర్శి-ప్రీ మహాత్మయంచుఁ గవీశ్వరుల్ | చారుపదం బులు గూర్చి చెప్పిన శ్రావ్యమా విరువారికిన్ తా|| ధ ధ ర న జ జ గ గణములును, పండ్రెండింట యతియును వుండవలయు ననుట

తోదకవృత్తిము చలువుగఁ బువ్వులుఁ శ్రీ జీటుటకంటెన్
 బొలుపుగఁ గన్గవ శ్రీ మూయుటకంటెన్
 నలు వగు నీయమనస్కపదంబే
 సులభము సాఖ్యము శ్రీ సూక్ష్మము వత్సా. ౪౩

టీక. వత్సా = హనురుగుఁడా! చలువుగ = బాగుగా, పువ్వులు చీటుటకంటెన్ = పుష్పములు గోయుటకంటెను, బొలుపుగ = చక్కఁగా, కన్గవ = కన్నులజంటను, మూయుటకంటెన్ = మొగుడ్చుటకంటెను, నలు వగు = మనోజ్ఞ మయిన, ఈ యమనస్కపదంబే = ఈ రాజయోగమార్గమే, సులభము = అనాయాసముగాఁ బొందఁదగినది, సాఖ్యము = సుఖమును గలుగఁజేయునది, సూక్ష్మము = లఘుతర మయినది- అనఁగా నాత్మసాత్మవివేకము గలవారల కమనస్కయోగ మత్యంతసులభ మయిన దని భావము

తా. వత్సా! ఆంజనేయుడా! అత్యాసాత్మవివేకము గలవారల కీ లగుచునస్కు రాజయోగము పుష్పములఁ గోయుటకంటెను, కన్నులు మూయుటకంటెను అసాయాసముగాఁ గొందఁగగినదియును, సౌఖ్యమును గలుగఁజేయునదియును, మాత్మ మయినదియును నై యున్న గని తాత్పర్యము.

తోదకవృత్తలక్షణము॥ సలలితతోదకసామజవిశ్రాంతం । కులను వగఁ బులఁ గోదకవృత్తం । బలవదుఁ గేతవరాశురకాష్టో । జ్వలనవకోశరసాస్థలవాసాం ॥ ౧౭౮౮ ॥ ఇది గీతములను, యనిమి దింటయతియును వుండవలయు ననుట.

తోటకవృత్తము. అమృతంబు సుఖంబుగ న నాననయ

ట్లహనస్క ముఁ బూని యశహస్న నేముఁ

సమతం దనుఁ గన్గొను న సజ్జను గ

య్యమృతాంగన చేకొను న సందముగాన

౪౪

టీక అమృతంబు = దేవామృతమును - వృశ్యుంజయత్వమును అని యర్థంబిగము, సుఖంబుగ = సంతోషముగా, అనినయట్లు = త్రాగినచందమున - పొందినట్లు యర్థం, అనునస్కు ముఁ - రాజయోగమును, పూని = ధరించి, అహర్నిశముక = రాత్రియుం దినియును, అహర్నిశ = అర్ధగమముగా, కేవలత్మయైన తన్ను, కన్గొనుసజ్జనుక = చూచునట్టి బ్రహ్మవేత్తను, అయ్యమృతాంగన = అమృతాంగి- ఆపారవృత్తిదేవి యని యర్థం, అందముగాక = బాగుగా, చేకొనక = పరిగ్రహించునని - అనఁగా తన స్వరూపుఁడౌ నని భావము

తా అమృతము త్రాగినవిధమున రాజయోగమును పూని రాత్రియుం దినియును అర్ధగమముగా కేవలత్మయైన తన్నుఁ జూచునట్టి బ్రహ్మవేత్తను అమృతాంగి అని పిలువబడుచున్నాడు, వృశ్యుంజయత్వమును బొందినయట్లు రాజయోగమును ధరించి రాత్రియుం దినియును అర్ధగమముగా కేవలత్మయైన తన్నుఁ జూచునట్టి బ్రహ్మవేత్తను ఆపారవృత్తిదేవి బాగుగా పరిగ్రహించునని (అనఁగా తన స్వరూపుఁడగు నని) అర్థాంతర తాత్పర్యము

సీ. పాలు చాలఁగఁ గ్రోలఁజాలునే తగ నాల, పొదుఁగులఁ దిగుఁగులున పొదలుచున్న లోపలిరస మాన న నోపునే యిలఁ గోఁతి, వారి కీళఫలంబుల నీ కీరి కన్న సొంపార రతులచే న సుఖ యుంప నేర్పు, వగఁ బులఁ బులఁ గోదకవృత్త సమతం దనమోముసాగసుఁ గన్గొనునె పుట్టంధుండు, మిందుటద్దంబు చే న మిందుకొన్నఁ తే. గలుగునే నిత్యనిర్మలారంభండుసుఖము, నలఘుతారగి సౌఖ్యమూర్తగాక్రతులకుఁ దత్తదుచిహ్నోరుధర్తలరంభకలపగిది, విలసదమనస్క యూగా ప్రివలనఁ గాక. ౪౫

టీక ఆలపొదుఁగులక-ఆల = ధేనువులయొక్క, పొదుఁగులక = ధాధములకుండు, పిదుఁగులు = గోమారులు, పొదలుచున్నక = మెండుకొనియున్నను, తగక = తస్యగా, గాలు = స్త్రీగమును, చాలఁగక = మిక్కిలి, గ్రోలఁజాలునే = త్రాగఁగలుగునా? ఇకక = భూమియగు, గోఁతి = వానరము, వారి కీళఫలంబుక = పెంకాయను, చేరి = చేరఁబోయి, కన్నక = చూచినచు, అహర్నిశసము = అహర్నిశ సుందెడి నీళ్ళను, అననోపునే = త్రాగఁగలుగునా? మఱి = మోడిము, వగఁ పులఁ = నపుంసకుఁడు, రంభసరిసనున్నక = రంభయొద్దనుండినను, సొంపారక = నునోహు చుగునట్లు, రతులచేక = క్రీడలచేత, సుఖయింపనేర్పునే = సౌఖ్యము పొందఁగలుగునా? పుట్టంధుండు = పుట్టినట్లు, మిందుటద్దంబు =

మొలుగుటగ్గమును, గేనుంచుకొన్నట్ = హస్తమునందుఁ బట్టుకొనినను, తనమోముసొగసుకొ = తనముఖ
 లావణ్యమును, కర్మమున = చూడఁగలఁడా? తత్త్వ = ఆయాయోగములకు - అనఁగా తారకసాంఖ్య
 యోగములకు, ఉచిత = తగిన, ఉరు = గొప్ప వగు, ధర్మ = నడవడులను, లబ్ధతలపగిదికొ = పొందుట
 వలెనే, అల్యుక్త = గురుశిష్యముగల, తాగక = తారకయోగమును, సాంఖ్యయోగ = సాంఖ్యయోగమును,
 అశ్రేయలకు! = అశ్రేయించినవారలకు - అనఁగా నుపాసకులకు, నిత్యనిర్మలాఖండగుభము - నిత్య = సార్వ
 కాలిక మయిన, నిర్మల = మాలిన్యశూన్య మయిన, అఖండ = సంపూర్ణమైన, నుభము = బ్రహ్మానందము,
 విలసత్ = కనోహర మయిన, అమనస్కయోగ = అబాధ్యనిద్రయొక్క, ఆప్తివలనఁగాక = పొందుట
 వలనఁగాని, కలుపనే = లభ్య మగునా - అనఁగా తారక సాంఖ్య యోగోపాసకులకు మనశ్శుద్ధియు
 పరబ్రహ్మన్యాయనిర్ణయము లభించి గట్లు అమనస్కనిష్ఠ గలవారికి నిరతిశయబ్రహ్మానందము గలుగు
 నని యే వసు

తా తారక సాంఖ్యయోగములకుఁ దగిన నడవడులను పొందువారికిని గొప్పవి యగు తారకసాంఖ్య
 యోగముల శాశ్వతయగు పుణ్యమును సాక్షాత్కారములకుం గుండునట్టిదియును, మాలిన్యము లేనిదియును,
 సంపూర్ణ మయినదియును గు బ్రహ్మానందము గలుగవలె నని అమనస్కరాజయోగము ముఖ్యకారణమై
 గుండ్నుది, అట్టి యువనస్కరాజయోగమును బొందనియెడల భేనువులయొక్కపాదుగులయందు పినుందులు
 నిండుగొని యున్నను పాతి నెక్కు గా గ్రోలఁజాలనట్లును, వానరము పెంకాయను బగులఁగొట్టి అందలిరస
 మును త్రొగ నేగినిధమునను, నవుంపకుండు రంభయొద్ద యుండినను నుఖానుభవమును బొందనేరనివిధ
 మునను, పుట్టిండుఁడు మొలుగుటగ్గమును చేతయం గుంచుకొనియున్నను తనముఖలావణ్యమును తాను
 చూడనేగనట్లున బ్రహ్మానందమును గొందనేరఁ దని తాత్పర్యము

తరల. స్ఫురిత తారక సాంఖ్యము ల్విను శ్ పూర్వపక్షము లుత్తమం
 బరయఁగా నమనస్క యోగ మనాద్యముం గడుహృద్యముం
 బరమగుహ్యము రాజయోగము శ్ బ్రహ్మవిద్యసుహృత్తనో
 హరము కేవలనిర్వికల్పసమాధి ను మ్మిది మారుతీ.

రతి

టీక. మారుతీ = ఆంజనేయా! విను = ఆలకింపుము, స్ఫురిత = వెలఁగు, మన్న, తారకసాంఖ్య
 ముగ్ = తారక సాంఖ్యయోగములు, పూర్వపక్షములు = త్రోయఁదగినవి, అరయఁగాక = మోచింపఁగా,
 అమనస్కయోగము = రాజయోగము, ఉత్తమము = శ్రేష్ఠ మైనది - అనఁగా నంగీకరింపఁదగిన దనుట,
 ఇది = ఈ యమనస్కయోగము, అనాద్యమును = ప్రాచీన మయినదియు, కడుకొ = మిగుల, హృద్య
 మును = మనోహర మయినదియు, పరమగుహ్యము = అతిగోప్య మైనదియు, రాజయోగము = తారక
 యోగ సాంఖ్యయోగములకంటె నుత్తమ మైనదియు, బ్రహ్మవిద్య = బ్రహ్మజ్ఞాన మయినదియు, సుహృ
 త్తనోహరము - సుహృత్ = బ్రహ్మవిగులకు, మనోహరము = రమణీయ మైనదియు, కేవలనిర్వికల్ప
 సమాధిగుమ్మ - కేవల = ముఖ్య మయిన, నిర్వికల్ప = చలనము లేని, సమాధిగుమ్మ = బ్రహ్మనిష్ఠనుమా

తా ఆంజనేయా! వినుము. ప్రకాశించుచు తారకసాంఖ్యయోగములు రెండును అనాదరణీయ
 ములు, విగారింపఁగా యీ రాజయోగ మట్టిది గాదు, ఇది శ్రేష్ఠ మయినదియును, (నంగీకరింపఁదగినది
 యును) ప్రాచీన మయినదియును, మిగుల మనోహర మయినదియును, అతిగోప్య మయినదియును, తారక
 సాంఖ్యములకంటె నుత్తమ మయినదియును, బ్రహ్మజ్ఞాన మయినదియును, బ్రహ్మవిదులకు రమణీయ మయి

నదియును, ముఖ్య మయినట్టిదియును, నిశ్చల మయినట్టిదియును, బ్రహ్మనిష్ఠ మైనదియును నై యున్న దని తాత్పర్యము.

తరలలక్షణము॥ ప్రవరరుద్ర విరామయుక్తి నభంబులు ప్రసంగాముఖే । గని 'సాశ్రయ పొంది యందము గా మహిష్టరలం బగుట' తా॥ న భ ర స జ గ క గలుగుట ఎంతో యితియు నుండవలయు ననుట

క్రొంచపదవృత్తము —

సారపదార్థం బారయుచుం దా ర సకలనిగమములు చదివిన నైన

జారువిశిష్టాచారఘనుండై ర జపములు తపములు నలిపిన నైన

స్ఫారసమస్తోదారసుతీర్థాచరణము లనిశము జరిపిన నైన

గారవముం జేకూఱగ నీయోగజపరమసుఖము గలుగగ వత్సా.

౪౭

టీక. వత్సా = కుమారా! సారపదార్థంబు—సార=స్థిరాంశ మయిన, పద=వాక్యములందలి, అర్థంబు = అభిప్రాయమును, అరయుచుక = విచారించుచు, శాక = శాన, సకలనిగమములు = అన్ని వేదములు, చదివిననైనక = పఠించినయైనను, చారు = గొప్పదము లైన, విశిష్ట=స్థితి యున్న, అచార=సమములచేత, ఘనుండై = ప్రసిద్ధుడై, జపములు = అగపాగాయత్రాది మంత్రములును, తపములు=శృంగచాంద్రాయణాదితపస్సులను, నలిపిననైనక = చేసినను, స్ఫార = ప్రసిద్ధము లైన, సమస్త = సకలములైన, ఉదార = గంభీరము లైన, సుతీర్థాచరణములు = పుణ్యతీర్థయాత్రలను, అనిశము = ఎల్లప్పుడు, జరిపిననైనక = చేసినను, గారవముక = గౌరవము, జేకూఱగక = లభించునట్లుగా, ఈ యోగజపరమసుఖము—ఈయోగజ = ఈ యచువస్కయోగమువలన పుట్టిన, పరమ = సంతోషము మయిన, సుఖము = బ్రహ్మనందము, కలుగదు = లభింపదు.

క్రొంచపదవృత్తలక్షణము॥ పంచమకేశుం డిచ్చినభాస్వగ్వగ్రమువగునటున బరగము గోరక । పంచనతో బాణాసురువాస్తవజములు దరిగను వడి వారి యంగుట । బ్రాంచిగనీల । శంఖగనందప్రతితివిగతులు భమసభసాస్యల్ । క్రొంచపదవృత్తమ్ముగ జేస్తారగల గలుగుదు రిలగ గవిచును జల్లక తా॥ భ మ స భ న న న య గణములును, ప్రతిపాదంబున పగునొకండింటును ఆవల అమ్మింటును యతులు నుండవలయు ననుట.

తా వత్సా! ఆంజనేయా! స్థిరాంశ మైన వాక్యములయందలి అభిప్రాయమును విచారించుచు సమస్తవేదములు పఠించినను యొప్పదము లైనట్టియు ప్రీత్యము లుట్టియు గీడుములచేత అగపాగాయత్రాదిజపములను చేసినను మఱియు శృంగచాంద్రాయణాది తపములను చేసినను సమస్తగంభీరము లైన పుణ్యతీర్థయాత్రల ఎల్లప్పుడు చేసినను గౌరవము గలుగునట్లుగా నీ యచువస్కయోగమువలనఁ బుట్టిన సంతోషయ వయిన బ్రహ్మనందము కలుగనేర దని తాత్పర్యము.

తే. అట్లు గావునఁ బరమరహస్య మైన, విలనదమవస్థ యోగంబు ర వి స్మరించి

నీ కెఱింగింతు విమలవీరవేకయుక్త, సూక్ష్మగృప్తీసి గను మోరనురరముగను. ౪౮

టీక అట్లు గావునక=అటుల బ్రహ్మనందము లభింపగు గనక, పరమరహస్య మయిన=అతిగోప్యమయిన, విలసత్ = వెలుగు చున్న, అమనస్కయోగంబు = రాగయోగమును, వి స్మరించి = వివరించి, నీకుక = నీకును, ఎఱింగింతుక = తెలియఁబరుచెదను, విమల = సొవన మైన, వివేకయుక్త =

జ్ఞానసగ్గి త మైన, నూత్నగ్రహణ = లోకాపుచేత, అతిసుకరముగ = అతిసులభముగా, కనుము = పొంగుము

తా అటుల బ్రహ్మానందము లభింపగు గనుక అతిగోప్య మయినదియును, ప్రకాశించుచున్నదియును నగు గాఢాగ్రహణమున నీకు వివరించి లలియఁబడుచు గనుక నీవు పావన మయినదియును, జ్ఞానముతోఁ గుడినదియును నగు లోకాపుచేత అతిసులభముగాఁ బొంగు మని తాత్పర్యము

నంచచామరము. మనః బ స్థూలసూక్ష్మము ల్పరీమాతృమానమేయముల్
మనంబి కామరాగకోపశమత్సరాదివృత్తులున్
మనంబె సర్వధర్మము ల్పరీనంబె బంధమోక్షముల్
మనంబి దృశ్య మంతయుం క్రమంబుచే నెఱిగినన్. ౪౫

శ్లోక స్థూలసూక్ష్మములు - స్థూల = పృథివ్యాది సకలస్థూలద్రవ్యములును, సూక్ష్మములు = పరమాణ్వది సకలసూక్ష్మద్రవ్యములును, ప్రమాతృ = ప్రమాణములచేత వస్తునిర్ణయము చేయువాఁడును - అనఁగా గ్రహించును, మాన = ప్రమాణమును-అనఁగా దర్శనమును, మేయములు = ప్రమాణింపఁ దగినవియును - అనఁగా ముఖపఱిగి దృశ్యములును, మనంబె = మనస్సే, కామ = అభిలాషయు, రాగ = సకలేంద్రియముల కనురూపగార్థలభ్యమువలనఁ గలిగెను ప్రీతియు, కోప = చతుర్దశేంద్రియములకు ప్రతిరూపగార్థలభ్యమువలనఁ గలిగెను ర్వేషమును, మత్సర = పరులసంపదలను జూచి యోర్వకుండుటయు, ఆది = మొదలగు, గృహ్యములు = ప్రవర్తనములును, మనంబె = మనస్సే, సర్వధర్మములు = వర్ణాశ్రమ విధి సకలపుణ్యకార్యములును, మనంబె = మనస్సేనుమా, బంధమోక్షములు - బంధ=ఆగామి సందిత ప్రారబ్ధముల బంధమును, మోక్షములు = బంధవిమోచనములును, మనంబె = అంతఃకరణమే నుమా, దృశ్యకుంఠిగమున్ = సామరూపాగ్నితి మయిన ప్రపంచమంతయు, క్రమంబుచే = పరిశీలన క్రమముచేత, ఎఱిగినన్ = చిహ్నించును, మనంబె = మనస్సే యగును - అనఁగా సర్వము మనఃకల్పిత మని భావము

తా. పృథివి మొదలగు సకలస్థూలద్రవ్యములును, పరమాణు మొదలగు సమస్తసూక్ష్మద్రవ్యములును, గ్రహించును, (ప్రమాణములచే వస్తునిర్ణయము చేయువాఁడును) ప్రమాణమును, దర్శనమును, ప్రమాణములచేత నిర్ణయింపఁదగినవియును, (ముఖపఱిగియును) మనస్సుకంటె భిన్నములు గావు, అభిలాషయు, సకలేంద్రియముల కనురూపగార్థలభ్యమువలనఁ గలిగిన ప్రీతియును, చతుర్దశేంద్రియములకు ప్రతిరూపలభ్యపదార్థమువలనఁ గలిగిన ర్వేషమును, పరులసంపదలను జూచి యోర్వకుండుటయు అనునివియే మొదలు గాఢల ప్రవర్తనములు మనోరూపంబులే, వర్ణాశ్రమములకుఁ దగిన (బ్రహ్మక్షత్రియ వైశ్య శూద్రాదులు వర్ణములు) బ్రహ్మచర్యము, గార్హస్థ్యము, వానప్రస్థము, సన్న్యాసము, (ఇవి యాశ్రమములు) సకలపుణ్యకార్యములును, ఆగామిసందితప్రారబ్ధరూపబంధమును, అట్టి బంధవిమోచనమును, మనస్సుకంటె అన్యము గాగు, ఇట్లు చెప్పినేల? సామరూపములతోఁ గూడుకొనిన ప్రపంచమంతయును నీవు ప్రపంచముగా నెఱిగినది యంతయును మనస్సుకంటె భిన్నమే యని తాత్పర్యము

తే. సర్వసంసారమును మానశసమాన నొదవు
సర్వసంసారమును మానశసమున నుండు

సర్వసంసారమును మానసమున నడఁగు

సర్వసంసారమును మానసంబై యగును.

౧౦

టీక సర్వసంసారమును - సర్వ = సకలవిధ మయిన, సంసారమును = అసంగములే సంగముగాఁ దోచునట్టి పుత్రికశత్రుత్వాది సంగమును, మానసమునకు = మనస్సునందే, సంగము = పుట్టియు, సర్వసంసారమును = సకలసంసారమును, మానసమునకు = మనస్సునందే, ఉండును = గలదును, సర్వసంసారమును = ఎల్లసంసారమును, మానసమునకు = మనస్సునందే, అడఁగు = లయించును, సర్వసంసారమును = సకలసంస్కృతియును, మానసంబే = అంతఃకరమే, అగును = జేయు - అనఁగా సంసారపుత్పత్తి స్థితిలయములు చేయునదియు, సంసారరూపముగా నుండునదియు మనస్సే యని తాత్పర్యము

తా మఱియు మనస్సు సమస్తవిధములచే సారముగాఁ దోచునట్టి పుత్రికాశత్రుత్వాది రూపమునకు జన్మస్థానముగాను, అధిష్ఠానముగాను, లక్ష్యస్థానముగాను, సంసారరూపముగాను యున్నదని తాత్పర్యము

వ. అది యెట్లంటేని.

౧౧

టీక అది యెట్లంటేని = ఆ మనస్సు సకలమునకుఁ గలదు మగుట యెట్లుగా

చ. మనసు నుషుప్తయం దెనసి శ్రమగ్గిన నేమియుఁ దోచు కుండునె

మన మటు మేలుకొన్నను సమస్తజగంబులు గల్గి నోరెను నీ

ఘనతరబంధమోక్షమయశ్చ కారణకార్యము లెల్లఁ దానె యి

యనిశము లో వెలిం దిరుగు శ్రమయ నెమ్మన మట్లు గావునది

౧౨

టీక ఆరయకు = శోధింపఁగా, మనసు = ఉల్లము, నుషుప్తయం = గాఢనిద్ర లగును, ఎనసి = సింది, శ్రమగ్గినకు = లయింపఁగానే, ఏమియును = ఏవిషయమును, తోచుకుండును = తోచుకొని యుండును, అమృతము = నిద్రయందు లయించిన యాయుల్లము, అటు మేలుకొన్నకు = తేలుకొనిన జాగృత నొందిన, సమస్తజగంబులు = పదునాలుగులోకములును, గల్గి = పుట్టి, నోరెను = గలదును, ఈ = నీ జెప్పబడిన, ఘనతర = మిక్కిలి దృఢ మయిన, బంధ = ఆరోపముయొక్క, మోక్ష = అపవాదముయొక్క, మయ = స్వరూప మయిన, కారణ = నుషుప్తయ, కార్యములు = జాగ్రత్సృష్టములను, ఎల్లకు = అన్ని, తానె = తానై, అనిశము = ఎల్లప్పుడు, నెమ్మనము = నిందు గనస్సు, తోచు = తోచుకొని యుండుననఁగా మహాకారణాతీతావస్థయంగు ప్రజ్ఞారూపమై, వెలికు = బహిర్ముఖము లైన జాగ్రత్సృష్టముల నుండు మనోరూపమై, తిరుగుకు = సంచరించును, అట్లు గావునకు = అలాగున వెలుపల లోపల గిరుగును గనుక

తా విచారింపఁగా మనస్సు నుషుప్తయందు లయింపఁగానే ఏవిషయమును తోచు కుండును, అట్లు లయించిన మనస్సు జాగ్రత్తను బొందినయెడల పదునాలుగులోకములు పుట్టి జనబడును, ఈ నీ జెప్పబడిన మిక్కిలి దృఢ మగు ఆరోపముయొక్కయు, అపవాదముయొక్కయు స్వరూప మయిన కారణమును (నుషుప్త) జాగ్రత్సృష్టము లనియును తానై యెల్లప్పుడు మహాకారణాతీతావస్థయంగు ప్రజ్ఞారూపమును బహిర్ముఖము లయిన జాగ్రత్సృష్టములయంగు మనోరూపమును బొంది తిరుగుచుండును, అట్లు లోపలను వెలుపలను తిరుగుటలన నని తాత్పర్యము. (దీనిని నై గారితో నవ్యము.)

వ. మఱియు నమ్మనంబు కార్యకారంబు సంకల్పంబు సంసారంబు సర్వవాస

నాయంబు బంధమోక్షకంబు నన నొప్పుఁ గారణకారంబు యవిద్య ప్రకృతి

యన్ సంగము మాంయ యనగ దనరు నట్టి మానసంబు లేమియ యమనస్కం బట్టుగుటగ నీసి. ౩3

టీక చురగుట = వెండియు, అస్మగంబు = అనునట్లు, కార్యాకారంబై = ప్రపంచరూపమై, సంకల్పంబు = సంకల్పమని, సంసారంబు = సంసార మని, సర్వవాసనామయంబు = సకలవాసనారూప మయిన దని, బంధి గాక్షిగంబును = బంధిగాక్షిస్వరూప మయిన దని, అనక = అనునట్లు, సిప్పుక = గాగించును, కాగణా గం గే = ముహు ప్తిరూపమై, అవిద్యయుక = అవిద్య, ప్రకృతియుక = ప్రకృతి, అజ్ఞానంబును = అజ్ఞానము, మాయయుక = మాయ, అనం దనరుక = అనెను పేళ్ళచేత నొప్పును, అట్టి మానసంబు = కార్యకారణరూప రుయిన గూమనమ్ము, లేమియ = లేకపోవుటయే, అమనస్కంబు = అమనస్కయోగము, అట్టుగుటగ నీసి = అట్లుమనస్కయోగ మయినందున

తా అనునమ్ము ప్రపంచరూపమై సంకల్ప మనియును, సంసార మనియును, సకలవాసనారూప మయిన దనియును, బంధి గాక్షిస్వరూప మైన దనియును చెప్పబడును, మఱియు ముహు ప్తిరూప మై ప్రకృతి మనియును, అజ్ఞాన మనియును, అవిద్య మనియును, మాయ మనియును చెప్పబడును, అట్టి కార్యకారణరూప రుయిన మానమ్ము లేకపోవుటయే అమనస్కయోగ మనబడును, అట్లుమనస్కయోగ మయినందున నని తాత్పర్యము (సీ పద్యముతో నన్వయము)

సీ. ఆరోపిత భుజంగ ర మమరఁ గన్పట్టు నే, స్ఫురదధిస్తానరరజ్జువును గనిన
నాగోపితమనుష్యుఁ ర డలరఁ జూపట్టు నే, భువి నధిస్తానదారవును గనిన
నాగోపితోదకం ర బరయంగఁ దోచు నే, కనదధిస్తానార్కరముఁ గనిన
నాగోపితాచ్చరంశ్యము లత్యు మగు నె యధిస్తాన మైన శుక్తికను గనినఁ
నే, దలఁప నాగోపితాసిత త్త్వంబు మరలఁ
గాన నగు నె యధిస్తానఖంబు గనినఁ
దెలియ నాగోపితమనంబు ర దృశ్య మగు నె
తగ నధిస్తానపూర్ణిత త్త్వముచు గనిన.

౩౪

టీక. స్ఫురదధిస్తానరజ్జువుక = స్ఫురత్ = తేజరిల్లు చున్న, అధిస్తాన = నివాస మైన, రజ్జువుక = త్రాగిని, కనినక = చూచినేని, ఆరోపిత భుజంగము = ఆరోపిత = కల్పిత మైన, భుజంగము = సర్పము, అమరక = తీర్చుగా, కన్పట్టు నే = అగపడువా? భువిక = భూమియంగు, అధిస్తానదారువుక = అధిస్తాన = ప్రధాన మైన, గారువుక = స్థాబువును, కనినక = చూచిన, ఆరోపితమనుష్యుడు = ఆరోపిత = తలఁపఁ బడిన, మనుష్యుడు = పురుషుడు, అలరక = బాగుగా, చూపట్టు నే = కనుపించువా? కనదధిస్తానార్కరముక = కనత్ = ప్రకాశించు చున్న, అధిస్తాన = ఆధార మైన, అర్కరముక = సూర్యకిరణమును, కనినక = చూచినేని, ఆరోపితోదకంబు = కల్పిత మైనజలము - అనగా ఎండమావును, అరయంగక = యోచింపఁగా, తోచు నె = కనుపించువా? అధిస్తాన మైన శుక్తికక = ముఖ్య మగు ముత్తైపుతిప్పను, కనినక = ఆలోకించినేని, ఆరోపితాచ్చరంశ్యము = ఆరోపిత = కల్పిత మైన, అచ్చ = స్వచ్ఛ మైన, రంశ్యము = వెండి, లత్యుమగు నె = చూడఁబడువా? అధిస్తానఖంబుగనినక = ముఖ్య మైన యాకాశమును చూచినేని, కలంపక = యోచింపఁగా, ఆరోపితాసిత త్త్వంబు = ఆరోపిత = అధ్యసిత మైన, అసిత త్త్వంబు =

నీలవర్ణమును, మరలఁ = తిరుగా, కాననగు నె = చూడఁగలుగునాశి తగఁ = తిరుగా, అధిగోనపూర్ణ
తత్త్వముఁ - అధిష్ఠాన = సర్వాశ్రయ మైన, పూర్ణ = అఖండమైన, తత్త్వముఁ = ఎగ్రబ్రహ్మమును,
తెలియఁ = ఎఱుఁగఁబడునట్లు, కనినక = అవలొకంచె నేని, ఆశీషితచునంబు = తోచుచున్న మనస్సు,
దృశ్య మగునే = కానఁబడునా

తా చీకటియందు సర్ప మనెగు భ్రాంతి గలుగుటకు హేళు నగు గర్భమును గాచి త్రాడని
తెలిసిన పిదప సర్పము గనఁబడనట్లును, దొంగ యనెడి భ్రమ తోచుటకు కారణమగు నెగును గాచి
యిది ప్రానిబోదె యని యెఱిగినపెనుక దొంగ కనఁబడనట్లును, ఎండమావులు గలయు ల నెగు కలంపు గలు
గుటకు సూర్యకిరణములే నిమిత్త మని తెలిసినపెనుక కల్పితజలములు కనఁబడనట్లును, ముత్తలఁజిప్పను
గాచి మఱపుచేత పెండి యని భ్రమసి అనంతరము ముత్తలఁజిప్పయని తెలిసిన ఆశీషిత మగు పెండి గనఁ
బడనట్లును, గగనమందు భూసంబంధముచేత నలుపు మొదలగు గంగులు తోచఁగా ఆకాశము నిర్మల
మయిన దని యెఱిగినపిమ్మట నీలత్వాదులు తోచనట్లును, అఖండపరిపూర్ణ సచ్చిగానందఎగ్రబ్రహ్మసంద
ర్భనము కల్గెనేని కల్పిత మగు మనస్సు తోచక లయించి పరిబ్రహ్మమే కనఁబడు నని తాత్పర్యము

వ. అది యెట్లనిన వినుము సాధనచతుష్టయసంపత్తిపూర్వగంబుగాఁ బూర్ణాధికారివై
యున్న సమయంబున స్వాధిష్ఠాన చిదాభానుండైన నీకు నావరణంబులైన
చతుర్వింశతితత్త్వాత్మకపంచకోశంబుల వేగ్వీణ విభజించి నేణి నేణి యను మహా
వాక్యంబు చెప్పినవిధంబున నేను గానని నిషేధించి కేవలకూటస్థునితన్యమాశ్రుండ
నైతి నని తెలిసి యంతట నీప్రకారంబున దేవశిర్యజ్ఞనుష్ఠాదినర్వసూతంబులఁ
బంచకోశంబులఁ బంచమహాభూతంబుల నొక్కపెట్టి నిగాకరించి యచ్చటఁ బర
బ్రహ్మచైతన్యం బుండ భావించి యామీఁదటఁ ద్వంపదాహంగపదాశ్శిష్యపరిప్రక్షాన
పదలత్యార్థభూతప్రత్యగాత్తుండ నైన నేన తత్పద బ్రహ్మపద లత్యార్థభూత పర
మాత్తుండ ననియుఁ దత్సత్యజ్ఞానానందస్వరూప పరమాత్తుండ నచ్చిదానంద
లక్షణప్రకాత్తుండ నైన నేననియు నిట్లన్యోన్యాఖండసమరపైశ్యం బనుభ
వించి నిరావరణాధిష్ఠాన పరిపూర్ణ ద్వితీయ శుద్ధచైతన్యప్రకాశమాశ్రుండవై
ప్రకాశించు నీకుఁ బ్రచండమార్తాండున కంధకారంబు గనుపట్టని తొంగున సర్వ
కారణకార్యాత్మకం బైన మనంబు గలుగదు రజ్జ్వరోపితసగ్పంబు గని యిది
సర్పంబు గాదని తన్నిరసనంబు గావించి మఱి యిది రజ్జు వని విధించి యయ్యధి
ష్ఠానంబు నెఱింగిన పిమ్మటఁ గల్పితభుజంగం బభావంబు రజ్జ్వమాత్రంబు శేషించు
తెఱంగున శరీరత్రయం బాత్మ కాదని కడఁగ్రోచి యాత్మమాశ్రుండవైన నీకు
మనంబు లేదు మఱియును.

గగ

టీక. అది = ఆ మనస్సు కనఁబడకయుండుట, ఎట్లనినక = ఎట్లు లవఁగా, నిహము = ఆకర్ణింపుము,
సాధనచతుష్టయ = నిత్యానిత్యపస్తువివేకము ఇహముతార్థఫలభోగవిరాగము శయాగిష్టు సంపత్తి
ముముక్షుత్వ మను నాలుగువిధములైన సాధనములయొక్క, సంపత్తిపూర్వగంబుగాఁ = సంపదతోడఁ
అనఁగా సాధనచతుష్టయసంపద గలవాడై, (దీనివివరము ప్రథమాశ్వాసమున వ్రాసుఁబడినది) పూర్ణాధి

కారివి - పూర్ణ = భాగోపగేతమునకు దగిన అన్ని లక్షణములచేతను కొంతవడని, అధికారివి = అధికారము గలవాడవు, వియున్న సమయమునకు = అయియుండినకాలమందు, స్వాధిష్ఠాన = తనకు తానే యాధార మయిన, చిత్ = ప్రవాహనముయొక్క, ఆభానుండవు = ప్రతిబింబమాత్రుండ వైన జీవుడవు, ఐన నీకు = అగు నీకు, ఆవగంబు లైన = క్రమ్ముకొని యుండునవి యైన, చతుర్వింశతితత్త్వైక = ఇరు నదినాలుగుతత్త్వములే రూపముగాఁ గల-అ-గా ప్రాణధూత జ్ఞానకర్మేంద్రియ పంచకాంతఃకరణచతు స్తయ మను చతుర్వింశతితత్త్వములే యాకృతిగాఁ గల, పంచకోశంబులకు = అన్నమయాది పంచకోశ ములను, వేర్వేరు = ప్రత్యేకముగా, విభజించి = భాగించి, నేతి నేతి యను మహావాక్యంబు = చతు ర్వింశతితత్త్వైక పంచకోశ గురము నీవు కాగు కాదనడు వేదాంతమహావాక్యము, చెప్పినవిధం బునకు = పలికినట్లు, ఏను గా నని = పంచకోశాదికము నేను గా నని, నిషేధించి = విడిచి, కేవల = ముఖ్య మయిన, గూటస్థ = ప్రత్యేకాత్మయొక్క, చైతన్యమాత్రుండకు = చేతనస్వరూపుడను, వితి నని తెలిసి = నే నెతి నని యుండఁగ, అంతట = వెనుక, ఈ ప్రకారంబునకు = ఇట్లు, జేర = వేల్పుట, తిగ్గ = పశుపక్షిచ్చుగఁగటములు, మనుష్య = నరులు, ఆది = మొదలైన, సర్వభూతంబులకు = సకలజీవులను, పంచకోశంబులకు = అన్నమయాదికోశము లైగును, పంచమహాభూతంబులకు = పృథి వ్యాగి మహాభూతము లైగును, గొక్కపెట్టుకు = ఒక్కసారిగా, నిరాకరించి = త్రోసి, అచ్చటకు = ఆ సతత దిశగి యలలుంగు, పరప్రవాహితస్వంబు = పరమాత్మస్వరూపము, ఉండకు = ఉండునట్లు, భావించి = ఎంచి, ఆమోదటకు = పిమ్మట, త్వంపద = నీ వగు శబ్దము, అహంపద = నే నను శబ్దము, ఆత్మపద = తా నను శబ్దము, ప్రజ్ఞాపద = చిచ్ఛబ్దము, (వీనికి) లక్ష్యార్థభూత = వాచ్యార్థపరిత్యాగ పూర్వకలక్ష్యార్థస్వరూప మయినట్టి, ప్రత్యేకాత్ముడనైన నేను = గూటస్థుడనైన నేనే, తత్పదబ్రహ్మపద లక్ష్యార్థభూతపరమాత్ముడను = తత్పదమునకు బ్రహ్మపదమునకు ముఖ్యార్థ మయిన పరబ్రహ్మమును, అనియు = అనియును, తిస్సోన్మజ్జానందస్వరూపపరమాత్ముండ - తత్ = అట్టి, సత్య = సద్రూపము, జ్ఞాన = చిద్రూపము, ఆనందస్వరూప = ముఖస్వరూపము గల, పరమాత్ముండ = పరబ్రహ్మమే, సచ్చిదా నందలక్షణప్రత్యేకాత్ముండకు - సత్ = సద్రూపము, చిత్ = చిద్రూపము, ఆనంద = ముఖస్వరూపము, (ఇదియే) లక్ష్యంబు = గూటస్థుడగు గల, ప్రత్యేకాత్ముండకు = గూటస్థుడను, ఐన నే ననియు = అగు నే నని, ఇట్లు = ఇవిధముగా, అన్యోన్యార్థానందసమగమైకంబు - అన్యోన్య = ఉభయచైతన్య ములు అనుభోమవిభోమములుగా, అఖండ = సమగ్ర మైన, సమరస = భేదము లేని, వికంబు = చేరి కను, అనుభవించి = భోగించి, నిరావరగ = మున్ను జెప్పఁబడిన గూఢరణములు లేని, అధిష్ఠాన = సర్వా ధాగ మైన, పరిపూర్ణ = అంగిట నిండిన, అగ్నితీయ = తనకంటె రెండవదిలేని, శుద్ధ = నిర్మల మయిన, చైతన్యప్రకాశమాత్రుండవై = ప్రజ్ఞానరూప పరమాత్మవై, ప్రకాశించునీకుకు = వెలిగెడు నీకు, ప్రచండ మార్తాండునకుకు = మిగుల వేడిమి గల సూర్యునకు, అంధకారంబు = చీకటి, కనుపట్టనితెఱంగునకు = లేనియట్లు, సర్వకారణకార్యాత్మకం బైన - సర్వ = సమస్త మయిన, కారణ = జ్ఞానకర్మేంద్రియ ములును, కార్య = ఆయా యింద్రియప్యాపారములును, ఆత్మకం బైన = స్వరూపముగాఁ గల, మనంబు = మనస్సు, కలుగు = ఉండగు, గజ్జాగోపితసర్పంబుకు - రజ్జు = త్రాటియందు, ఆరోపిత = తోచిన, సర్పంబుకు = పామును, కని = చూచి, ఇది సర్పంబు గా దని = ఇది పాము గా దని, తన్నిరసనంబు - తత్ = అది సర్ప మను తలఁపును, నిరసనంబు = తొలగించుటను, కావించి = చేసి, నుటి = పిమ్మట, ఇది రజ్జు వని విధించి = ఇది త్రాడని నిశ్చయించి, అయ్యధిష్ఠానంబుకు = ముఖ్య మయిన యా త్రాటిని, ఎఱింగినపిమ్మటకు = తెలిసినవెనుక, కల్పితభుజంగంబు = ఆరోప మైన సర్పము, అభావంబై = కనఁబడ

నిద్ర, రజ్జుమాత్రంబు = త్రాడే, శేషించు తెఱఁగునక = మిగిలినట్లు, శరీరత్రయంబు = స్థూలనూత్న కారణశరీరములు, ఆత్మ గాదని = బ్రహ్మము గాదని, కడఁద్రోచి = తొలగించి, ఆత్మమాత్రుండ వైన నీకుక = బ్రహ్మస్వరూపి వైన నీకు, మనంబు లేదు = సంశయాత్మక మయి, సగము లేదు, మఱియుక = వెండియు.

తా ఆ మనస్సు కనబడక యుండట యట్లు లనఁగా వినుము, సాధానశుద్ధియనుపత్తి గలవాఁడవును, (నిత్యానిత్యవస్తువివేకము, ఇహముత్రఫలభోగవిరాగము, శరూదిష్ట్యానుపత్తి, ముముక్షుత్వము ఇవి సాధనచతుష్టయములు) జ్ఞానోపదేశమునకుఁ దగిన అన్నియుగములలో పరిశ్రాద్ధాధికారము గల వాఁడవును నై యున్న సమయమందు తనకుఁ దానే యాధార మయిన బ్రహ్మజ్ఞానముయొక్క ప్రతిబింబ మాత్రుఁడగు జీవుఁడ వైన నిన్ను క్రమ్ముకొని యుండు చతుర్వింశతీర్థ స్థితులే (ఎంఁద్రాంతములు ఎంఁద్ర భూతములు జ్ఞానేంద్రియకర్మేంద్రియములు అంతఃకరణశుద్ధియము ఇతరు యిందగి నాటుగురి త్వములు) రూపముగాఁ గల అన్న మయాది యయిగుఱోశములను ప్రశ్నించి గాఢ నిద్ర శుద్ధింశతీర్థ స్థితులులే యాకారముగాఁ గల పంచకోశాదికము నీవు కాగు నీవు కా గని వేరయి మహావాక్యములు పఠికి నట్లు పంచకోశాదికము నేను గానని త్యజించి ముఖ్యమైన ప్రత్యేకాత్మయొక్క గోచరస్వరూపుఁడ నైతి నని తెలిసికొనవలయును అట్లు తెలిసికొనిన వెనుక గవతిలు పశుపక్షిచ్చరీతుకములు యనుష్యము మొదలయిన సమస్తజీవులను అన్న మయాదిపంచకోశములను పృథువ్యాగిపరిపూర్ణములను వొక్కసారిగా నిరాకరించి ఆ దేవతాదిశరీరములయందు పరమాత్మస్వరూప ముండునట్లు యుండుననిన, అట్లు భావించిన పిదప నీ వను శబ్దమునకును నే నను శబ్దమునకును తా నను శబ్దమునకును ప్రజ్ఞానశబ్దమునకును వాచార్య నిరాకరణపూర్వకలత్యోర్థస్వరూప మైనట్టియు కూటస్థుఁడయినట్టియు నే నే బ్రహ్మవిగమగుట ముఖ్యార్థమైన పరబ్రహ్మ మనియును, అట్టి సగ్రూప చిగ్రూప ముఖస్వరూపములు గల పరబ్రహ్మమే సద్విగానంద రూపమే గుఱుతుగాఁ గల కూటస్థుఁడను నే నే యనియును, ఉభయ ప్రత్యేకములు లేనట్టిగియు, విత్యము ననుభవించి ముందుఁ జెప్పఁబడిన యావరణములు లేనట్టిదియు, సర్వాధాగ మైనట్టిగియు అంతట నిండి యున్నట్టిదియు తనకంటె నితరము లేనట్టిగియు నిర్మల మైనట్టిదియు గను ప్రజ్ఞానోపపగమార్థమై ప్రకాశించు నీకు మిగుల వేడిమి గల నూర్యుడు అంధకారము లేనట్లు సగు సముద్రా శేరిత్రయ ర్మేంద్రియములును ఆయాంద్రియవ్యాపారములును స్వరూపముగాఁ గల మనస్సు పుండరు, త్రోటియందు తోచిన పామును జూచి యిది పాము గాదని పామును తలంపును తొలగించి యిది త్రోడని నిశ్చయించి యా ముఖ్యమైన త్రాటిని తెలిసికొనిన వెనుక ఆగోప మైన సగ్ధము గనఁబడక త్రామిమాత్రమే మిగిలినట్లు స్థూలనూత్నకారణదేహములు బ్రహ్మము కాదని తొలగించిన తరువాతిది బ్రహ్మస్వరూపి వైన నీకు సంశయాత్మక మైన మనస్సు లేదు మఱియు చెప్పుచున్నా నని శాశ్వత్యము.

క లోభిత స్వాధిష్ఠానచి, దాభానుఁడ వైన నీకు నీ నఖలముఁ దోడముఁ
 శోభిత కేవలనిత్యని, రాభానుఁడ వైన దృశ్యరమంతయు నడఁగునీ. గీ.

టీక. లోభిత = ఆశింపఁబడిన, స్వ = ప్రత్యేకభిన్న పరమాత్మకు, అధిష్ఠాన = ఆశ్రయమైన, చిత్ = జ్ఞానముయొక్క, ఆభానుఁడవైన = ప్రతిబింబభూతుఁడ వైనవేరి - అనఁగా దేవభావము గలవాఁడ ప్రతివేరి, నీకుక = నీకు, అఖిలముక = అంతరబహిఃప్రపంచ మెల్లను, తోడముక = వేఱుగాఁ గనఁబడును, శోభిత = ప్రకాశించు చున్న, కేవల = ముఖ్యమైన, నిత్య = శాశ్వత మైన, నిరాభానుఁడవు =

ప్రతిబింబరహితకూటస్థుడవు, చివర = చితివేసి, దృశ్యమంతయు = బాహ్యంతరప్రపంచమెల్లను, అడగు = నశించును

తా. ఆశింపబడిన ప్రత్యగార్థకంటే క్షేణిగాని పరమాత్మకు ఆశ్రయమయిన జ్ఞానముయొక్క ప్రతిబింబ వైతివేసి (అనగా భేదభావము గలవాడ వైతివేసి) నీకు ప్రపంచమంతయును వేఱుగాఁ గనఁబడును, ప్రకాశింపుచున్న మధ్యుడవును, ప్రతిబింబరహితకూటస్థుడవును నయితివేని బాహ్యంతరప్రపంచమంతయు నశించు నని తాత్పర్యము

క. కనుమూసినఁ గనుదెఱచిన, ఘనసచ్చిత్సఖమయాత్మఁ శ గనుఁగొన కున్నం

గనుమూసినఁ గనుదెఱచినఁ, గనఁబడు వెలిగో మనోవికారమే వత్సా. ౫౭

టీక. కత్సా = కాలకా! కను = కేత్రమును, మూసిక = నిమిలించినను - అనగా ముఱుప్త్యవస్థయందును, కనుదెఱచిన = కేత్రమును దెఱచినను - అనగా జాగ్రదవస్థయందును, ఘనసచ్చిత్సఖమయాత్మ = శ్రేష్ఠ మగు సచ్చిదానందస్వరూపపరబ్రహ్మమును, కనుఁగొనకున్న = చూడకున్నను, కనుమూసిన = కేత్రమును మూసినను, కనుదెఱచిన = కేత్రములను విప్పినను, వెలిగ = బాహ్యమంగున, లోగ = అంతరమంగున, మనోవికారమే = మనస్సుయొక్కవికల్పమే, కనఁబడు = కానఁబడును

తా. కాలకా గూంజ నేయా! ముఱుప్త్యవస్థయందును జాగ్రదవస్థయందును శ్రేష్ఠ మగు సచ్చిదానందస్వరూపపరబ్రహ్మమును చూడకున్నను కనుమూసినను కనుదెఱచినను అంతర్బాహ్యములయందు మనస్సుయొక్క వికల్పమే కానఁబడు నని తాత్పర్యము.

మ. ఘనతఁ దారకసాంఖ్యయోగములచేత శ గష్టింపగా నేల నె

వృనముం బట్టెగ నేల యింద్రియములక శ మద్దింపఁగా నేల చ

క్కనగా ముందటఁ గానుపించుఘటముం శ గన్నట్లు బ్రహ్మాంబు గాఁ

దనుఁ దాఁ గాంచినయంతలో నిఖలముం శ దానై వెలుంగుం దగన్. ౫౮

టీక. ఘనత = మిక్కిలితమగా, తారకసాంఖ్యయోగములచేత = తారకసాంఖ్యనిష్ఠలచేత, గష్టింపఁగా నేల = శ్రమపడట మందుకు? నెమ్మనము = మనస్సును, పట్టెగనేల = నిలుపనేల? ఇంద్రియములక = జ్ఞానకర్మింద్రియములను, మద్దింపఁగానేల = స్వాధీనము చేసికొన నేల? చక్కనఁగా = తేస్సగా, ముందట = ఎగుటను, కానుపించుఘటము = కనఁబడెడు కడవను, కన్నట్లు = చూచినట్లు, తను = తన్ను, బ్రహ్మాంబుగా = పరమాత్మనుగా, తాఁగాంచినయంతలో = తాను జూచిన మాత్రముననే, నిఖలము = సర్వమును - అనగా సామరూపత్రయాత్మక మగు ప్రపంచమంతయును, తగ = తేస్సగా, తానై వెలుంగు = తానైన పరబ్రహ్మమై ప్రకాశించును

తా. అతిశయములైన తారకసాంఖ్యనిష్ఠలచేత నెందుకు శ్రమపడవలయును, మనస్సును నిలుపనేల, జ్ఞానేంద్రియకర్మింద్రియములను స్వాధీనపఱచుకొను నెందుకు, (బహుశ్రమతో తారకసాంఖ్యనిష్ఠయైన మనోనిశ్చయంబును ఇంద్రియనిగ్రహంబును వీటి నన్నిటిని పొందుటకంటెను) బాగుగా నెనుటఁ గనఁబడు చున్న సుఖమును జూచినట్లు తన్ను పరమాత్మగా తాను గాంచినంతటనే సామరూపాత్మక మగు ప్రపంచ మంతయు తానైన పరబ్రహ్మమై ప్రకాశించు నని తాత్పర్యము.

క. తనుఁ దాఁ గానని మనుజుని, మనము నిరోధింపఁబడక శ మసలుచుఁ దిరుగుఁ
దనుఁ దాఁ గను సత్పురుషుని, మన మానందాభియందు శ మగ్నుత నొందున్.

టీక తనక = కూటస్థుఁడైన తన్ను, తక = తాను, కానని మనుజునిచనము - కానని=చూడని, మనుజుని = నరునియొక్క, మనము = మనస్సు, నిరోధింపఁబడక = అడ్డుగించఁబడక అనఁగా నిరోధక, మసలుచుక = లోలత్వము గల దగుచు, తిరుగుక = చరించును, తను = ప్రత్యగ్యాత్మ మన తన్ను, తక = తాను, కను సత్పురుషునిచనము - కను = అపరోక్షగృహీతేతఁగా చదు, సత్పురుషుని = బ్రహ్మ జేతయొక్క, మనము = మనస్సు, ఆనందాభియంగుక = బ్రహ్మానందసముగ్రమంగు, మగ్నుత నొంగుక = మునుగును.

తా కూటస్థుఁడైన తన్ను తాను తెలిసికొనని మనుష్యునియొక్క మనస్సు నిరోధక లోలత్వము గల దగుచు సంచరించును, ప్రత్యగ్యాత్మ మైన తన్ను తాను గను సత్పురుషుని చనము బ్రహ్మానంద సముద్రమునందు మునిగి యుండు నని తాత్పర్యము

మ. వనితానందనచందనాదివిషయశ్రవతంబులం బొంది చ

య్యన సంతంతకుఁ జొక్కు నెమ్మనమా బ్రహ్మానందవారాశివా
సన యొక్కించుక సోకెనేనిఁ బ్రవినారీశం బొందు నానాగ్రుపు
ష్పనటద్భృంగము చంపకప్రసవసంస్పర్శాస్త్రై గూలుం గలిసె.

టీక. వనితా = స్త్రీలు, నందన = బిడ్డలు, చందన = గంధము - అనఁగా శరీరమశ్రద్ధవ్యములు, ఆది = మొదలగు, విషయ = ఇంద్రియాగ్రహణయొక్క, వ్రాతంబులక = అంగములు, బొంది = గూడి, చయ్యనక = అప్పుడే, అంతంతకు = మిక్కుటముగా, బ్రహ్మనెమ్మనము = పారవశ్యత నొందు చిత్తము, బ్రహ్మానందవారాశివాసన - బ్రహ్మానంద = ఆత్మగుణ మనెడు, వారాశి = సముద్రముయొక్క, వాసన = స్ఫురణ, ఒక్కించుక = కొంచెమయినను, సోకెనేనిక = తగిన నేని, నానా = అనేకము లైన, ద్రు = వృక్షముయొక్క, పుష్ప = పువ్వులయంగు, నటక = తిగుగు చున్న, భృంగము = తుమ్మెద, చంపకప్రసవ = సంపెంగపుష్పముయొక్క, సంస్పర్శాస్త్రై = స్పర్శ గలుగుటచేత, గూలుం గలిక = చచ్చునట్లు, ప్రవాళంబొందుక = మనస్సు బ్రహ్మానందమంగు లయించును.

తా. స్త్రీలు బిడ్డలు శరీరమశ్రద్ధవ్యములు మొదలగు ఇంద్రియాగ్రహణములయొక్క సమాహారములను గూడి అంతంతకు పారవశ్యత నొందు చిత్తము బ్రహ్మానంద మనెడు సముద్రముయొక్క వాసన కొంచె మయినను సోకెనేని అనేకవృక్షములయొక్క పుష్పములయంగుఁ దిగుగు చున్న గుమ్మరలు సంపెంగపువ్వులయొక్క స్పర్శ తగులుటచేత చచ్చునట్లు బ్రహ్మానందమానందే లయించు నని తాత్పర్యము.

క. చక్కెరయును లవణంబును, గ్రక్కున నుదకములయంగుఁ శ గరఁగినరీతి

మిక్కిలి తనుఁ గను ఘను మది, చొక్కుచు నానందజలధి శ నుడిసి నశించున్.

టీక. చక్కెరయుక = పంచదారయును, లవణంబును = ఉప్పును, గ్రక్కుక = వేగముగా, ఉదకములయందుక = నీళ్ళయందు, కరఁగినరీతిక = కరఁగినట్లు - అనఁగా గలనెట్లు, మిక్కిలి = మిగుల, తనక = బ్రహ్మస్వరూప మైన తన్ను, కను ఘనుమది = చూచెడు బ్రహ్మజేతమనస్సు, ఆనందజలధిక = బ్రహ్మానందసాగరమందు, నుడిసి = గుండ్రముగా దిరిగి, చొక్కుచుక = పరవశ మగుచు, నశించుక = లయించును.

తా. సత్త్వరజయునఁ జేయును జేయుగా నేర్పయంగు కరఁగినట్లు మిగుల బ్రహ్మస్వరూప మైన తన్నుఁ గాఁగి బ్రహ్మచేత్తమునఁను బ్రహ్మసంగసాగరమంగు గుండ్రముగా దిరిగి పరవశమగుచు నశించు నని తాత్పర్యము.

తే. ఇతరసంకల్పములు లేక స యెపుడు దాను, సచ్చిదాత్ముడ నని సుప్రసన్నవృత్తిఁ దన్నుఁగనువానిచిత్తంబురదనకుఁదాన, పోలియుఁదనయంద నింధనానలముపగిది.

టీక. తా. = శుద్ధసత్త్వస్వరూప మైన తాను, ఇతరసంకల్పములులేక = జేతుతలంపులు లేక-అనఁగా సత్త్వరజ స్థ మగుణవికారములవలనఁ గలుగు జేతలంపులు లేనివాఁడై, సుప్రసన్నవృత్తిఁ = నిగ్గులవృత్తిచేత, ఎపుడు=ఎల్లప్పుడు, సచ్చిదాత్ముడ నని=పరబ్రహ్మము నని, తన్నుఁగనువానిచిత్తంబు= పరబ్రహ్మ మగు తన్నుఁ గాఁచువానిమనస్సు, తనకుఁదాన = తనకుంతటనే, ఇంధనానలముపగిది = ఇంధన = కట్టెలయందలి, అనలముపగిది = నిప్పువలె-అనఁగా కట్టెలోనినిప్పు కట్టెను గాల్చి తానును చల్లారివట్లు, తనయంద = తనలోపలనే, పోలియు = నశించును.

తా. శుద్ధసత్త్వస్వరూపమైన తాను జేతుతలంపు లేక (సత్త్వరజ స్థమగుణవికారములవలనఁ గలుగు జేతలంపులు లేనివాఁడై) నిగ్గులవృత్తిచేత ఎల్లప్పుడు పరబ్రహ్మము నని పరబ్రహ్మ మగు తన్నుఁ గాఁచువాని మనస్సు తనకుంతటనే కట్టెలలోనినిప్పు కట్టెను గాల్చి తానును చల్లారివట్లు తనలోపలనే నశించు నని తాత్పర్యము.

8. ఇనుఁ డస్తమించుతఱి నా, తనికిరణము లతనితోడఁ గ దగఁ జనురీతిం

జెనుమాననంబు పోలిసిన, మునుకొని తద్దతవికారములు పోలియుఁ గడున్. ౬౨

టీక. ఇనుఁగు = శూన్యఁగు, అస్తమించుతఱి = క్రుంకడువేళ, తనికిరణములు = ఆ నూన్యని కిరణములు, అతనితోడ = ఆ నూన్యనివెంటనే, తగఁ = బాగుగా, చనురీతిఁ = పోవునట్లు, పెను మాననంబు = గొప్పదైన మనస్సు, పోలిసిన = లయింపఁగా నే, మునుకొని = ముందుగా, తద్దతవికార ములు = ఆ మనస్సులోని సత్త్వరజ స్థమగుణవికారములు, కడున్ = మిక్కిలి, పోలియు = నశించును.

తా. శూన్యఁగు క్రుంకువేళ నతనికిరణములు అతనివెంటనే పోవునట్లు గొప్పదైన మనస్సు లయింపఁగా నే ముందుగా ఆ మానసమునందలి సత్త్వరజ స్థమగుణవికారములు నశించు నని తాత్పర్యము.

శా. నానాగర్జిజవాననాన్వితమనోనాశంబు గాకున్న బ్ర
హ్మనందానుభవంబు గల్గునె యనాయానంబుగా నిప్పు డి
య్యానందాంబుధి నోలలాడక యబాహ్యభ్యంతరాధానుసం
ధానోద్భూతనితాంతదుఃఖమయసంతాపంబు చల్లాలునే.

౬౩

టీక. శా.శా = గమప్రకారము లైన, కర్మజ = ఆ గామిసంచితప్రార్థకర్మములవలనఁబట్టిన, వాసుశా = అనుభవముతోడ, అన్విత = కూడిన, మనోనాశంబు = మనోలయము, కాకున్న = కాని యుడల, బ్రహ్మనంగానుభవంబు = ఆత్మమఖానుభూతి, కల్గునె = లభించునా? ఇప్పుడు=మానుషకీర ధారణ గల యీ వర్తమానకాలమంగు, అనాయాసంబుగా = సులభముగా, ఇయ్యానందాంబుధి = మనోలయపూర్వక మైన యీబ్రహ్మనందసముద్రమందు, ఓలలాడకయ = ఈదులాడకయే, కాన్యా = వెనుపల, అభ్యంతర = లోపల, అగ్ధ = ఇంద్రియార్థములతోడ - అనఁగా బాహ్యంతరదృశ్యములతోడ, అనుసంధాన = జేగుటవలన, ఉగ్భూత = పుట్టిన, నితాంత = విరామము లేని, దుఃఖమయ = దుఃఖరూప

మైన, సంతాపము = ఆధ్యాత్మిక ఆధిదైవిక ఆధిభౌతిక రూపతాపము, ఎల్లగాని = శమించునా - అనగా బ్రహ్మానందసముద్రమందు నీడులాడక చతుర్దశేంద్రియములతోడ జీరుటవలన గలిగిన సంతాపము చల్లార దనుట.

ఆగామి సంచిత ప్రారబ్ధకర్తృముల వివరణము.

ఒక కాపునకు పొలములు పడి గలవు, ఆ పొలములు పడియును గాని ప్రియ క్షుణ్ణున, ప్రతిసంవత్సరము పొలమొక్కటికి వేయికలములలెక్కను పదివేలకలముల వడ్లు పంపెను, వానిలో వేయికలములు గ్రాసమునకు పట్టును, ఏనూలుకలములు విత్తనములు కట్టును, మఱి యేనూలుకలములు ధర్మప్రయము చేయును, వేయికలములు వ్యవసాయపుపనులనిమిత్తము నెలవు చేయును, వేయికలములు గివాణపుపన్నుకై విక్రయించును, ఇట్లు నెలవైనవి పోగా సంవత్సరమున కాలువేలకలాలవడ్లు మిగులును, ఆ మిగిలిన ధాన్యమును గాంచిపెట్టును, ఇట్లు ప్రతిసంవత్సరము మిగిలిన ధాన్యము చేర్చి గొప్పపెట గలిగినప్పుడు విక్రయింత మని యుండును. (ఆ ధాన్యము సంచిత మనబడును గ్రాసముతోసము నిల్విన వేయికలాలధాన్యము ప్రారబ్ధ మనబడును పెద్దపైరు, ములకపైరు, ఎన్నదీసినను, పండిన పంట ఇవి ఆగామి యనబడును) ఇట్లుండేగా నొకప్పుడు రామలలోక గలవాములు కలిగి దండుగోనివారు పూరిలో దూరి సంచితధాన్యమంతయుఁ గొనిపోయిరి, రాబోవుపంటను గొల్లగొట్టిరి, పుల్ల గుట్టములు మొదలగునవి మేసెను, అంతట ఆ సంసారి విచారపడి యింట నుండు వస్తువులను గావళికము చేసి భక్షించు చుండెను, ఇట్లుండేగా బంధువులందరు గ్రాసమునకు గ్రాసము వచ్చినది, యింత నేమి చేసెద వని యడుగఁగా సంచితము విస్తరించి యుండెను, గానిని పగరాస్త్రమువా గవహరించిరి, రాబోవుపంట కొల్లపోయెను, పైరంతయు గుట్టము లేనుఁగులు కొట్టినులు మొదలైనవి మేసినవి, ఇంట పదిలపఱచి యున్న ధాన్యము భక్షించియే ప్రవరి ననెను, ఇట్లునుటచే ఆగామిసంచితములకు నాశమును, ప్రారబ్ధ మవశ్య మనుభవించియే తీయవలయు నని చప్పికట్టెను; ఇట్లు గృహంతిమందు సంచితప్రారబ్ధగాములు చెప్పబడెను ఇట్లే ద్వారాంతికమం దిల్లగీవులకు సంచితప్రారబ్ధగాములు స్వప్తంబుగా నిరూపింపబడు చున్నవి ఎట్లనఁగా, లోకమందవాది యైన పుణ్యంబు పుణ్యపాపకర్మంబులను జేయుచు వచ్చును, ఇట్లు చేయుచు రాగా రుదినమెండు చేసిన పుణ్యపాపకర్మములే పెక్కుజన్మములకు కారణమై యుండును, ఇట్లు గ్రహితి యుండురాఁజేయు పుణ్యపాపకర్మము లన్నియును ప్రోగగును, వీనికే సంచిత మని పేరు. పిమ్మట చచ్చి మరల జన్మ మిట్లునిమిత్తమి ఆ సంచితములో కొంత భాగించుకొనును, ఆభాగించుకొనినకర్మము భావికగీగమునకు పోగువైన పంక్తిక పంథ మహాభూతరూపముగా పరిణమింపఁ జేసి ఆకరీగమువేత కొన్నికర్మములఁ గావించి ఆకర్మములవలన కొన్ని నుఖదుఃఖము లనుభవించును, దీనికే ప్రారబ్ధ మని పేరు ఇది యిచ్చాప్రారబ్ధ మని, అనిచ్చాప్రారబ్ధ మని, పరేచ్ఛాప్రారబ్ధ మని మూడువిధములై యుండును; ఈ ప్రారబ్ధములు వివేకులకును, అవివేకులకును సమమై యుండినను వివేకియొక్కయు అవివేకియొక్కయు ప్రారబ్ధములకు భేదము గలగు, ఎట్లనఁగా, అవివేకియొక్కప్రారబ్ధము ఆశ్వయుజమాసమందలి మబ్బవలె స్వల్పముగా నుండును, ఆ మబ్బంతట చుట్టుకొని కడవలతో ముంచి వంచినట్లు వర్షించి పైరులను మురుగఁజేసి యిండ్లను గోడలను చెట్లను గూల్చి పక్షులు మృగములు మనుష్యులు మొదలగు జంతుజాతములకు దోసుఁగులు దోసుగించునట్లు మూఢునకును స్వల్పముగా నిచ్చు పుట్టి ఆ యిచ్చ ఆ మబ్బవలె గొప్పవ హృదయాకాశమాన వ్యాపించి మరులను పెక్కులిడుమల గుడిపించి వానిని నొవ్వు పుట్టించి యిహపరలోకనుఖములకు దవ్వు గాఁజేసి నగకలోక

వాసిగాఁ జేయును, వివేకముకల్గుచున్న కర్మవశమున గలిగి మిగుల పర్వినట్లు తోచినను మకరమాస మందలి మేఘము అంతట క్రమ్ముకొని యుండినను కొద్దిగా వాన కురిసి పైరులు మొదలగు వానికి చెలువు చేయుటను ప్రాగులకు హాని పుట్టింపకను తానే విరిసినటువలె పూర్ణవివేకమువలన పరులకు హాని గలిగింపక తనపగలో నుఖమునకు హానిని సంపాదింపక దేహధారణమాత్రమండే వచ్చును, ఇదే వివేకావివేకులప్రాగ్భూతమునకు భేదము. మఱియు లోకమం దవివేకులు బొంతులు బొంకి హానిఁ జేసిన వారిని, దొంగిలి తలగొట్టఁబడినవారిని, రాజశ్రీల జెఱఁబట్టి బాడిసెలచేతఁ జెక్కలెగయ చెక్కఁబడిన వారిని జూచి మన మీపనుల శీఘ్రముగా, చేసితిమేని కీడు మూడు నని తెలిసియు వారు సమర్థులు గారు కనుక సావకల నొంగిరి, సమర్థుల మగు మన కేల అట్టి యాపదలు వచ్చునని తలంచి అలాటి చెడ్డపనులఁ జేసి తలగొట్టఁబడు చున్నాడు, ఇదే అవివేకముకల్గు యిచ్ఛాప్రారబ్ధము వివేకు లగువారు ప్రకృతి కర్మము లన్నియును అన్యధామాలము లని అర్థాసక్తు లగు సంపారులు ధనముల గడించుటయందును, వానిని కాపాడుటయందును, ఆ ధనము సెలవు చేయుటయందును వారు పడెడు నిడుమలఁ జూచి అర్థము లనర్థ హేతువులు వానియందు దాక యుండరాదు, దొంచితిమేని వారియట్ల మనకును దుఃఖము సంభవిల్లు నని యంచి సర్వసంగపరిత్యాగు లై యదృచ్ఛాలాభసంతుష్టు లై యుందురు, అవివేకులకు శరీరధారణమాత్ర మైన క్రియలయందును శరీరాదిక్రియలయందును యిచ్ఛ పుట్టునుగాని వేటొకవిషయమం దిచ్ఛ పుట్టును, ఇక వివేకులయొక్క యిచ్ఛాప్రారబ్ధము అనిచ్ఛాప్రారబ్ధ మనఁగా కోరకనే సంప్రాప్త మగునట్టిది అని వివేకులకును అవివేకులకును సమానమై యుండును. ఎట్లనఁగా, తల కాలు చెయ్యి మొదలగునవి తాకుట, కన్నీరు జారుట, క్షయోగివ్యాధులచేత బాధింపఁబడుట, వానచేతఁ దడియుట, ఎండచేతఁ గొట్టు బడుట, పిడుగులు గుడి గోవుర ప్రాకార మంటపాగులు పైనఁబడుట యివి మొదలగువానిచేత సంభ వించిన దుఃఖములును, ఎడ వాన నిప్పు మొదలగువానివలన గలిగిన నుఖములును, వివేకులకును అవివేకుల కును సమానమై యుండును, వీని యనుభవములే అనిచ్ఛాప్రారబ్ధ మనఁబడును పరేచ్ఛాప్రారబ్ధము వివే కులకును అవివేకులకును సమముగానే యుండును ఎట్లనఁగా, ఒకపురుషుఁడు మోనియై కూర్చుండి యుండఁగా మఱియొకఁడు వచ్చి వానికి నమస్కరించి నీ వీ కార్యము చేయు మని మిగుల వేడుకొనఁగా గాఢీగ్యముచేత మంచి గని ఆ కార్యము చేసి దానివలన వచ్చిన నుఖదుఃఖముల ననుభవించుట, ఇదే పరేచ్ఛాప్రారబ్ధము ఈ ప్రాగ్భూతమనుభవించుచు మరణపర్యంతము చేసిన పుణ్యపాపములకు ఆగామి యని వేరు. ఇది ఆ సందితముతోఁ జేయును. ఇట్లు జీవుఁడనాదిగా కర్మములను జేయుచు రాఁగా సంచి తను పెరుగుచు వచ్చును కనుక యీ జీవులజన్మములకు మేర లేదు. ఇట్లు కర్మములను సల్పుచు రాఁగా రాఁగా బహుజన్మకృతనుకృతజన్మపరిపాకముచేత సంసారబంధసాక్షికకరం బగు తెలివి గలుగును, వెనుక కామ్యకర్మములను జేయుటవలన చిత్తశుద్ధియు సంసారబంధభేదనమును గల్గినేర దని యెంచి విసిత కర్మముల నీశ్వరార్పణంబుగా జేయవలయు నను తలంపు గలుగును, అందున భక్తి గల్గును, భక్తివలన చిత్తశుద్ధియు, చిత్తశుద్ధివలన సద్గుణలాభమును గలుగును, పిదప సద్గుణవులకు చతుర్విధశుక్రావలను జేయుచు శ్రవణ మనన నిదిధ్యాసములఁ జేయుటచేత విజ్ఞానము గలవాఁడగును ఆ విజ్ఞానాగ్నిచేత అజ్ఞాన మెప్పుడు కలెమనో అప్పు డజ్ఞానకార్యము లైన సంచికకర్మము లన్నియు కాలిపోవును, తర్వాత జేయఁబడిన పుణ్యపాపములు అకర్తయైన వీని నంటలేవు. మఱి యాతనిపుణ్యపాపములకు గతియేమి యనిన, ఈ జ్ఞానిని భూషించువాఁడు పుణ్యమును, దూషించువాఁడు పాపమును కొనిపోయెను, ప్రారబ్ధ మనుభవించియే తీగవలెను. ఈ యర్థసమృద్ధివచనము, 'శ్లో॥ ప్రారబ్ధం భోగతో నశ్యే తత్త్వజ్ఞానేన సంచితమ్ । ఆగామి ద్వివిధం కర్మ తద్వేషీ ప్రియవాదినోః' ఈతరున సంచితప్రారబ్ధాగాములను తుద

మట్ట విచారింది యీసంచితప్రార్థా గాములు అహంకారమునకు గాని ఆ యహంకారపాక్షి నైన నాకు లేవని యెఱిగినవాడే ముక్తుఁ డని వేదాంతసిద్ధాంతము ఇట్లు సంచితప్రార్థా గాములును, వానికి నాశనమును దృష్టాంత దార్ఢాంతపూర్వకముగాఁ జెప్పఁబడెను.

తా అనేకవిధము లగు ఆ గామిసంచితప్రార్థాకర్మములవలనఁ బుట్టిన యనుభవములతోఁ గూడిన మనోనాశము గాకున్నయెడల బ్రహ్మనందానుభవం బెట్లు లభింతును, (లభింపవేగగు) ఇప్పుడు ములభముగా మనోలయపూర్వక మైన బ్రహ్మనందసముద్రమంగు యీఁగులాడక నే బ్రహ్మగ్యంతరదృశ్యములతోడఁ జేరుటవలనఁ బుట్టినట్టి యెడతెగనిగుఱునుయ మైన తాపక్రియము శమించునా (శమింపదనుట) అని తాత్పర్యము.

వ. అని మఱియు నిట్లనియెఁ బరమభాగవతోత్తమా నీవు దేహవ్యతిరిక్తుడ వగుటం జేసి జన్మాస్తిత్వవృద్ధిపరిణామావక్షయవినాశంబులును, గాల్యశోమారవయోజరావస్థలును, వర్ణాశ్రమకులగోత్రనామగూఢదేశకాలాదికంబులును, స్థూలత్వకృశత్వదీర్ఘత్వప్రాప్యత్వసీలత్వరక్తత్వాదికంబులును, నిరింగియుండ వగుటంజేసి వచనాదానగమనవిపర్గానందకర్తంబులును శబ్దస్పర్శరూపరసగంధవిషయసంగంబులును, అప్రాణుండ వగుటంజేసి చలనధావనకంపనాకుంచనప్రసారణాదికంబులును త్సుత్పిపాసాదికంబులును, అమనన్ముండ వగుటంజేసి సంకల్పవికల్పంబులును రాగద్వేషకామక్రోధలోభమోహమదమత్సిగేర్ష్యానూరూదంభదర్పాహంకారేచ్ఛాతృష్ణావిచికిత్సాలజ్జాదయాభయశోకక్షౌర్యాధర్మవ్రన్యాదికంబులును, నిత్యానిత్యవస్తువివేకవైరాగ్యశమదమోహరతితితిదౌప్రధానమాధానముముత్సుత్వశ్రవణమనననిధిధ్యాసనజ్ఞానాదికంబులును, ధీనిలక్షణుండవు నిరహంకారుండ వగుటంజేసి వక్తృత్వచాతుర్యగంభీర్యవినర్జయుతృశ్వానందయితృత్వంబులును, శ్రోతృత్వస్పృష్టృత్వద్రష్టృత్వరసయితృత్వఘాతృత్వంబులును, గర్తృత్వభోక్తృత్వస్తర్తృత్వజ్ఞాతృత్వమంతృత్వహంభృత్వప్రమాతృత్వధ్యాతృత్వాదికంబులును నీకు లేవు నీవు కేవలసుద్ధచిత్తావప్రత్యగభిన్నబ్రహ్మచైతన్యప్రకాశమాత్రుండవు గావున నేను శరీరేంద్రియప్రాణమనోబుద్ధిచిత్తాహంకారంబులు గాను, స్వయంప్రకాశ సచ్చిదానంద స్వరూపమాత్రుండనని నిన్ను నీవు విలోకించు సమాధిసమయంబున సకలవికారసమన్వితమనోరహితుండవు గావే, భూతభవిష్యద్వర్తమానకాలంబుల నివ్వధంబునఁ బ్రకాశించుటవలన నిరతంబును నిర్వికల్పుండవై యేకయాపుండవై యుండుట గాది సర్వవికారశూన్య సహజామనస్కరాజయోగసమాధి యని తెలిపినం దెలిసి మానుమంతుండు సీతాకాంతున కిట్లనియె.

౬౫

టీక. అని = ఇట్లు పలికి, మఱియున్ = వెండియును, ఇట్లనియున్ = ఈప్రకారము చెప్పెను, పరమ = అధికు లైన, భాగవత = ప్రహ్లాదాది భగవద్భక్తులగా, ఉత్తమా = శ్రేష్ఠుడైన అంగ శేయా!

నీవు = ఈవు, జేమావ్యతిరిక్తుండవు = జేమా = కరీరత్రయముకంటె, వ్యతిరిక్తుండవు = వేటైనవాడవు, అగుటం జేసి = కనుక నీ, బన్య = పుట్టుట, అన్తిత్వ = ఉండుట, వృద్ధి = పెరుగుట, పరిణామ = ముదిమి, అపక్షయ = నశయ్యుట, విశాకంబులును = చావు ననెడు వడ్డావువికారములును, బాల్యకామారవయో జరావస్థలును = బాల్యము కుమాగత్వము యౌవనము వార్ధక్యము ననెడు నవస్థలును, 'హ్లో' పంచసంవత్సర బాలః కుమారో ద్వాదశాః : 1 యువాభ్యాః పంచవింశత్యాః వృద్ధ స్సప్తతివార్షికః అని శారదీయము వర్ణ = బ్రాహ్మణాగివర్ణములు, ఆశ్రమ = బ్రహ్మచర్యాద్యాశ్రమములు, కుల = జాతులు, గోత్ర = కాశ్యపాదిగోత్రములు, శామ = గోవిందశారాయణాది శామములు, రూప = శ్వేతరక్తకృష్ణమృణ్మరూపములు, 'హ్లో' కృనే శ్వేతం హరిం వింద్యా శ్రేతాయాం రక్తవర్ణకమ్ । ద్వాపరే కృష్ణమవర్ణంతు కలౌ కృష్ణ ఇతి స్మృతౌ' అని త్రిపురసారసింధువు. జేత = అంధ్రద్రవిడాది జేతములు, కాల = భూతభవిష్యత్వర్తమానకాలములు, ఆదికంబులును = మొదలైనవియును, స్థూలత్వ = బలియ్యుట, కృశత్వ = చిత్కుట, దీర్ఘత్వ = నిడుపగుట, ప్రాస్వత్వ = తలుచయగుట, నీలత్వ = నల్లడనము, రక్తత్వ = ఎఱ్ఱడనము, ఆదికంబులును = మొదలగునవియును, నిరింద్రియండ వగుటంజేసి = కర్మేంద్రియ జ్ఞానేంద్రియములు లేనివాడనగుటచేత, వచన = పలుకుట, ఆగాన = ఇచ్చుట, గమన = నడుచుట, విసర్గ = మలమూత్రములను విడుచుట, ఆనంద = సంభోగాగులబే హర్షించుట, (ఇవి యనెడు) కర్మంబులును = కర్మేంద్రియ వ్యాపారములును, శబ్ద = వర్ణాత్మకధ్వన్యాత్మకశబ్దములు, స్పర్శ = మృదుకఠినశీతోష్ణాదిస్పర్శములు, రూప = నీలపీతప్రాస్వదిగ్నాదిదశగిధరూపములు, రస = లవణామ్లమధురాదిరసములు, గంధ = సుగంధదుర్గంధ మిశ్రగంధములు, విమల = (ఇవి యనెడు) జ్ఞానేంద్రియవ్యాపారములతోడ, సంగంబులును = కూడుకుయును, అప్రాణుండ వగుటంజేసి = ప్రాణములు లేనివాడనగుటచేత, చలన = కదలుట, ధావన = ఎరుగబ్బుట, కంపన = వడలుట, ఆకుంచన = ముడుచుట, ప్రసారణ = చాచుట, ఆదికంబులును = మొదలైనవియును, తిలత్విపాసాదికంబులును = తిల = ఆకలి, పిపాస = దప్పి, ఆదికంబులును = మొదలైనవియును, అమనస్కుండ వగుటంజేసి = సంకయాత్మక మగు మనస్సు లేనివాడనైవందున, సంకల్పవికల్పంబులును = ఇచ్చించుటయు ఇచ్చింపమియు, రాగ = శ్రీవిషయక మైన ప్రేమయు, ద్వేష = ఒకడపకృతి చేసిన దానికి మాటు చేయవలెనని తోచుటయు, కామ = గృహారామ శ్రేత్రధనధాన్యాగుల సంపాదించవలయునని తోచుటయు, క్రోధ = తనగడనకు విఘ్నము చేయువాని యందుఁ గ్రమముగా గలిగెడు వృత్తియు, లోభ = ఆర్జించినధనాదుల నెలపు చేయఁగూడదని తోచుటయు, మోహ = విశ్వరూపరసంబున కృత్యాకృత్యముల నెఱుంగక పోవుటయు, మద = సంపదలు గల నేఁజేసిన పనులెల్ల చల్లుబడి యగు నని తోచుటయు, మత్సర = తనకంటె నొక్క డెక్కువై యుండనేని హనియుత్కర్ష నోర్వఁజాలక యుండుటయు, ఈర్ష్య = దుఃఖము పరునికి రాక తనకు రావచ్చునా యని తోచుటయు, అనూయ = నావలె పరులు సౌఖ్యముగా నుండవచ్చునా యని తోచుటయు, దంభ = తాఁజేసిన ధర్మ మంద శోభిం యిచ్చులో మెచ్చవలయునని తోచుటయు, దర్ప = నేను శ్రేష్ఠుడను నాతో నెవరిడు గా రని తోచుటయు, అహంకార = తాను సర్వకర్తుడనని యెంచుటయు, ఇచ్ఛ = అనిర్వాచ్యములైన అంతరబహిష్కృతాదిక్రియలఁ జేయవలెనని తోచుటయు, తృప్తి = పరదారధనాదుల నపహరింపవలెనని తోచుటయు, విచికిత్స = 'సత్యం జ్ఞాన మనంతం బ్రహ్మ' యని యుండఁగా నేను బ్రహ్మమును గాదనెడు సంజేహమును, లజ్జ = సిగ్గున, దయా = జీవకారుణ్యమును, భయ = భీతియు, శోక = క్లేశము, ధైర్య = తెగువయు, అధైర్య = పిటికితనము, దైన్య = దీనత్వము, ఆదికంబులును = లోనైనవియును, నిత్య = పరబ్రహ్మ మనెడు, అనిత్య = లోక మనెడు, వస్తు = ఈ రెండువస్తువులయొక్క, వివేక = ఎఱుఁగుటయు,

వైరాగ్య = ఇహ పర లోక భోగములయందు నిరాశయు, శమ = అంతరింద్రియనిగ్రహమును, దమ = బాహ్యేంద్రియ నిగ్రహమును, ఉపరతి = విహితకర్మముల విధ్యుక్తముగా విడుచుటయు, తితిత్త = శీతోష్ణాది ద్వంద్వసహనమును, క్రద్ధా = గురువులయందును వారితే నుపదేశింపఁబడెను వేదాంతమహావాక్యార్థములయందును దేవునియందును గల విశ్వాసమును, సమాధాన = సర్వేంద్రియములను విషయముల నుండి త్రిప్పి వేదాంతవిచారణయందు నిలుపుట, ముముక్షుత్వ = మోక్షార్హము, శ్రవణ = మహావాక్యార్థముల గురూపదేశపూర్వకముగా వినుటయు, మనన = గురువులవలన విన్నగానిని యుక్తులచేత నేకవాక్యము చేసి చింతించుట, నిదిధ్యాసన = విజాతీయము లగు కామాగుల విడిచి సవాతీయము లగు సచ్చిదానంద నిత్యపరిపూర్ణ పరబ్రహ్మమే నే ననెడు స్వానుభూతిగలిగి యుండుట యును, జ్ఞాన = అపరోక్షజ్ఞానములును, ఆదికంబులును = మొదలైనవియును, ధీవిలక్షణాండవు = ధీనిశ్చయాత్మక మైన బుద్ధికి, విలక్షణాండవు = వ్యతిరేకత్వండవు, నిరహంకారుండవు = అహంభావము లేనివాడవు, అగుటంజేసి = అవుటవలన, వక్తృత్వ = మాటలాడు నేర్పు, దాతృత్వ = ఈవి, గంత్వత్వ = నడుచునోపక, విసర్గయత్వత్వ = మలమాత్రాదుల విడుచుట, ఆనందయత్వత్వంబులును = మురతాగులచే నానందించుటలును, శ్రోతృత్వ = వినుట, స్పృష్టృత్వ = సోఁకుట, ద్రష్టృత్వ = చూచుట, గసయత్వత్వ = రసముల గ్రావుట, స్పృశ్యత్వంబులును = మూర్ఛినుటలును, కర్తృత్వ = అభిమానించుట, భోక్తృత్వ = అనుభవించుట, స్మర్తృత్వ = తలచుట - అనగా సంకల్పించుట, జ్ఞాతృత్వ = ఎఱుఁగుట, మంశృత్వ = ఆఁజించుట, హంత్వత్వ = చంపుట, ప్రమాత్వత్వ = కొలఁదియిడుట, ధాతృత్వ = ధ్యానించుట, ఆదికంబులును = లోనైనవియును, నీకు లేవు = నీకుఁ గలుగవు, నీవు = ఈవు, శవల = ఏకమైన, శుద్ధ = నిగ్గుల మైన, చిత్రూప = జ్ఞానస్వరూప మైన, ప్రత్యేక = కూటస్థబ్రహ్మకంటి, అభిన్న = వేరుగాని, బ్రహ్మచర్య = హిసాధిక సమానములు లేని పరబ్రహ్మముయొక్క, ప్రకాశమాగ్రుండవు = తేజస్వ్యరూపుడవు, కావునక = కనుక, నేను = కూటస్థుడనైన నేను, శరీర = దేహమును, ఇంద్రియ = జ్ఞానకర్తేంద్రియములును, ప్రాణ = పంచప్రాణములును, మనః = సంశయదూషకమానసమును, బుద్ధి = నిశ్చయాత్మక బుద్ధియును, చిత్త = చంచలాత్మక చిత్తమును, అహంకారంబులును = కర్తవ్యరూప అహంకారమును, కాను = నేఁగాను, స్వయంప్రకాశ = తనంతటనే వెలుగు చున్న, సత్ = కాలత్రయమం గుండుటయు, చిత్ = అపరోక్షజ్ఞానమును, ఆనంద = దుఃఖము లేమియు, స్వరూపమాగ్రుండ నని = ఇట్లే గూర్కొనిగాఁ గలవాడనని, నిన్నుక = స్వప్రకాశుడనైన నిన్ను, నీవు = ఈవు, విలోకించు = చూచెడు, సమాధిసమయంబునక = నిష్ఠాకాలమందు, సకల = సమస్త మైన, వికార = త్రిగుణవికారములతోడ, సుదుష్కర = కూడిన, మనోరహితుండవు = మనస్సులేనివాడవు, కావే = కావా - అనగా ఆగుచున్నావనుట, భూత = కడచిన, భవిష్యత్ = రాఁగల, పర్తమాన = జరుగుచున్న, కాలంబులక = కాలములయంగు, ఇవిధంబునక = తాత్రకారము, ప్రకాశించుటవలనక = వెలుగుచుండుటవలన, నిగంతగంబును = ఎల్లప్పుడును, నిర్వికల్పుండవై = వికల్పము లేనివాడవై, ఏకరూపుండవై = ఒకరికిగా నుండువాడవై, ఉండుటకాదే = ఉండుటయేకదా, సర్వవికారకూన్య = సలయవిత్తేతకమయాదివికృతులు లేని, సహజ = తనంతటబుట్టిక, అచనస్క = మనోరహిత మైన, రాజయోగ = జ్ఞానయోగముయొక్క, సమాధి = మనఃనిష్ఠ యని, తెలివినక = బోధింపఁగా, దెలిసి = ఎఱిగి, మానుమంతుండు = ఆరాజనముఁడు, సీతాకాంతునకుక = శ్రీరామానకు, ఇట్లనియెక = ముందుఁ జెప్పఁబోవుతీరునఁ బలికెను

తా. ఇట్లు పలికి మఱియుఁ జెప్పుచున్నాఁడు. అధికు లయిన ప్రహ్లాదాది భగవద్భక్తులలో శ్రేష్ఠుడనైన యాంజనేయా! నీవు శరీరమునకంటె వేరైనవాఁడగుటవలన నీకు పుట్టుట, ఉండుట, వెరుఁగుట

మదిమి, నవయుట, నమయుట అనెను మ ద్భావవి కారములును, బాల్యము, కుమారత్వము, యౌవనము, వృద్ధతయు అనెను అవస్థలును, బ్రాహ్మణాది వర్ణములును; బ్రహ్మచర్యా ద్యాశ్రమములును, కులములును, కళ్యాపాదిగోత్రములును, గోవింద నారాయణాది నామములును, శ్వేతరక్తాదివర్ణములును, దేశము (ఆంధ్రాది దేశము) కాలము, (భూభిగ్విష్యగ్వర్తమానములు) మొదలయినవియును, బలియుట, కృశించుట, నిడు పగుట, కుగు నగుగుట, నల్లదనము, యల్లదనము మొదలయినవియును లేవు, నీవు కర్మేంద్రియజ్ఞానేంద్రి యములు లేనివాడవగుటగే నీకు (పలుకుట యిచ్చుట నడుచుట మలమూత్రములవిడుచుట సంభోగాదులచే సంతోషించుట అను) కర్మేంద్రియవ్యాపారములును, వర్ణాత్మకధ్వన్యాత్మకకల్పములును, కృదుకతినశీతోష్ణాదిస్వగ్భములును, నీలశీతప్రాస్త్యదీగ్నాదిరూపములును, లేవు నగరు కారము మొదలగు రసములును, ముగంధ దుర్గంధ మిశ్రగంధములును (అను) జ్ఞానేంద్రియ వ్యాపారములును లేవు. నీవు ప్రాణములు లేనివాడవగుట వలన నీకు కదలుట పగు గక్కుట ముగుచుగొనుట వణకుట చాచుట మొదలయినవియును, ఆకలి దప్పి మొదలయినవియును లేవు, నీవు అవిచునస్కుడవగుటచేత (నీకు సంశయాత్మక మగు మనస్సు లేనంగున) నీకు కోగుట కోగకఁగుండుట శ్రీవిషయక మగు ప్రేమ ద్వేషము (ఒకడపకృతి జేసె నేని మఱియ గానికే మాణి వేరువలె నని యుండుట) ఇండ్లు తోఁచుట ధనము ధాన్యము మొదలగువానిని సంపాదించవలయు నని తోఁచుట, కిన్నప మత్తుమునకు విఘ్నము చేయువానియంగు క్రమముగాఁ గలిగెడు వృత్తి అరిచివధనాగుల నెలవు వేరుగూడదని తోఁచుట (అనునివి) లేవు, మఱియు నందుచేతనే (అనునస్కుడవగుటచేతనే) విశ్వగ్యగర్వింబున నిది చేయఁదగినదనియును ఇది చేయతగినదనియును తెలి యకపోవుటయు, విశ్వగ్యయుక్తుడవగు నేఁ జేయుపను లెల్ల చెల్లు నని తోఁచుటయు, తనకంటె నొకఁ డెక్కువ యుండ నేని వానియొక్కర్నము నోర్వఁజాల కుండుటయు, దుఃఖము పరునికి రాక తనకు రావచ్చునా యని తోఁచుటయు, నావలె పరులు సౌఖ్యముగా నుండవచ్చునా యని తోఁచుటయు, తాఁ జేసినధర్మము నంద బహిరి మిచ్చవలె నని తోఁచుటయు, నే శ్రేష్ఠుడను నాతో నెవ రీడు గారని తోఁచుటయు, తాను సర్వశక్తుడ నని తోఁచుటయు, (అనునివి యన్నియును) లేదు. మఱియు నంగుచేతనే (అనునస్కుడవగుటచేతనే) నీకుఁ జెప్ప నలవిగాని అంతర్భూతబౌద్ధిక్రియలఁ జేయ వలయు నని తోఁచుటయు, పగగారదనాగుల నపహరింపవలె నని తోఁచుటయు, సత్యజ్ఞాన మనంతం బ్రహ్మ యని యుండ నేను బ్రహ్మ మగునో కానో యనెడు సందేహమును సిగ్గును జీవకారుణ్యమును (దమయను భీతియును గుఱమును తెగువయు పిరికితనము దినత్వము మొదలయగువియును, పర బ్రహ్మము లోకము అను నీ రెండువస్తువులయొక్క తెలిసికొనుటయును) ఇహపరలోకములయందు నిరాశయును, అంతరింద్రియనిగ్రహమును, బాహ్యేంద్రియనిగ్రహమును, వికారకర్మముల విస్మయక్రమగ విడుచుటయును, కితోష్ణాది ద్వంద్వసహనమును, గురువులయందును వారుపజేశించు వేదాంతమహా వాక్యములయంగును గేవునికుంగును గల విశ్వాసమును, సర్వేంద్రియములను విషయములనుండి త్రిప్పి వేదాంతవిచారణయందు నిలుపుట, మోక్షమునందలి కోరిక, మహావాక్యార్థముల వినుట, గురువుల వలన విన్నదానిని యుక్తులచేత నేకవాక్యము చేసి చింతించుట, విజాతీయము లగు కామాదుల విడిచి సజాతీయము లగు సద్విదానందనిత్యనిర్మలపరిపూర్ణ పరబ్రహ్మమే నే ననెడు స్వానుభూతి గలిగి యుండుట, అపగోక్షము మొదలుగాఁ గలదియును లేదు. మఱియు నీవు సత్సయాత్మక మయిన బుద్ధి కిని లక్షణుండవును, అహంభావము లేనివాడవును అగుటచేత మాటలాడునేర్పు, ఈవి, నడుచునోపిక, మలమూత్రాదుల విడుచుటయును, మరతాదులచే నానందించుటయును, వినుటయును, సోఁకుటయును, చూచుటయును, రసముల నాస్వాదించుటయును, ప్రూణించుటయును, అభిమానించుట యును; అనుభవించు

చుటయును, తలఁచుటయును, ఎఱుంగుటయును, ఆలోచించుటయును, చంపుటయును, కొలఁదియిడుటయును, ధ్యానించుటయును లోసుగాఁ గల యివి యన్నియును నీకు శేష, ఏక మైనట్టిదియును, నిర్మల మైనట్టిదియును, జ్ఞానస్వరూప మైనట్టిదియును, మాటస్థబ్రహ్మమునకంటె బేలు గానిదియును నగు సీతాధికసమానములు లేని పరబ్రహ్మముయొక్క లేజస్వరూపుడవు గనుక సూతుఁడైన నీ నగమామును, జ్ఞానేంద్రియ కర్మేంద్రియములును, పంచప్రాణములును, సంశయరూపకమానసమును, నిశ్చైగుణాత్మకబుద్ధియును, చంచలాత్మకచిత్తమును, కర్తవ్యరూపకాహంకారమును గాను, కనంతట ప్రణాళింబునట్టివియును, కాలత్రయమందందునట్టివియును నగు అపరోక్షజ్ఞానానందములే ఆకారముగాఁ గలవాడ నని నీవు నిన్ను చూచెడు సమాధిసమయమందు త్రిగుణవికారములతోఁ గూడిన మనస్సు లేనివాడ నగుచున్నావు ఇట్లు భూతభవిష్యద్వర్తమానములయందుఁ బ్రకాశమందుటకులన వికల్పములు లేనివాడవును, ఏక రీతిగా నుండువాడవును నై యుండుటయే సలయని త్కేపక మాయాగివికృతులు లేనట్టిదియును, కనంతటఁ బుట్టినదియును అగు అమనస్కురాజయోగముయొక్క సమాధి యని యిదిగా దెలిసికొని ఆంజనేయుండు సీతారామున కిట్లు చెప్పుచున్నాఁడు

సమాధియందు మనస్సు కలదా లేదా యని ప్రశ్నించుట.

క ఇది యిది యనాత్మ నేఁ గా, నిది బ్రహ్మము నే నటంగు న వెఱుంగునపుడు నెన్నది కలదో లేదో యిది, విదితంబుగఁ దెలియఁ జెప్పవలె నీ సీతారామాంజనేయ. ౬౬

టీక శ్రీరామా-శ్రీ = బ్రహ్మవిద్యతోడ, రామా-శ్రీడించు చున్న రామా శ్రీరాముఁడని ఇది = ఈ కనబడు చున్న బ్రాహ్మప్రపంచమును, ఇది = ఈ కనబడు చున్న అంతరప్రపంచమును, అనాత్మ = బడము, నేఁగాను = ఇది నేను గాను, ఇది = ఈ కనబడుచున్నది, బ్రహ్మము = ప్రపంచాశీత మిది పరమాత్మ, (ఈ పరమాత్మ) నే నటంచుక = నే నని, ఎఱుంగునపుడు = తెలిసికొనునపుడు, నెమ్మది = అన్వరిజడగుఁజ్ఞాత్మక మైన మనస్సు, కలదో లేదో = ఉన్నదా లేదా, ఇది = ఈ సంశయము, విదితంబుగఁ = విశదముగా, తెలియక = తెలియునట్లు, చెప్పవలె = వచింపవలయు

తా బ్రహ్మవిద్యతోడఁ గ్రీడించు చున్న రామా! బడ మగు నీ కనబడు చున్నట్టి అంతరబ్రాహ్మ ప్రపంచమంతయు ప్రపంచాశీత మయిన పరమాత్మ యగు నేఁ గా నని తెలిసికొనినపుడు అన్వరిజడగుఁజ్ఞాత్మక మయిన మనస్సు గలదో లేదో యను సంశయము గలిగి యున్నది గనుక అట్టి సంశయము తెలియునట్లు చెప్పవలయు యని తాత్పర్యము.

వ. సమాధియందు మనంబు గల దంటేని.

౬౭

టీక సమాధియందుక = బ్రహ్మనిష్ఠయంగు, మనంబు = మనస్సు, కలదంటేని = ఉన్నదంటేనా.

తా బ్రహ్మనిష్ఠయందు మనస్సున్న దన్నయెడల.

సీ. మనసు గల్గిన బుద్ధియును దశేంద్రియములు, గ్రాణాదులును జగత్పడి వసించు నవియు స్థూలదేహంబును విడిచియుండవు గాన నదియు నందంగ వలసె ఘనకారణము లేని శకార్యంబు లిల లేవు, గావున దానినిరల్కడయు నొప్పు మూఁడువే నులనంటి శ యుదలును దుడి లేని, సంతారమంత యరచ్చముగ నుండు

తే. నట్లు లుగించి నో నహాబామనస్క, రాజయోగసమాధి నిరంతరంబు

నెవ్విధంబున సిద్ధించు ర నెంచి చూడ, జానకీరామ దేవతాసార్వభౌమ. ౬౮

టీక గతతాసార్వభౌమ = తేవతానక్రవర్తి మైన, జానకీరామ = సీతారాముడా! మనము = (అన్పతజడగుఃఖిరూప మైన) మనము, కల్గినట్ = సమాధియం గుండె నేని, బుద్ధియుక్ = నిశ్చయాత్మక బుద్ధియును, దశేంద్రియములు = జ్ఞానేంద్రియక ర్మేంద్రియములును, ప్రాణాదులును = ప్రాణాదివాయువులును, ఇతిపడినసేందుక = పరి యుండును-అనఁగా మనము గల్గిన బుద్ధి లోనగునవి యన్నియు గలుగుననుట, (ఈ మానసాగులు పగు నేగును గూడి సూక్ష్మశరీర మనుట, సూక్ష్మశరీరమునకు తత్త్వములు కొందఱు మఱిమంగు పందొమ్మిది, అప్పు డంతఃకరణచతుష్టయముఁ జేర్పవలయును. కొందఱుమతమంగుఁ బగు నేగు, అప్పుడు మనమును చిత్తము నొక్కటి, బుద్ధియు అహంకారము నొక్కటి యగు, కొందఱు మతమంగు పదిగూలు, అప్పు డంతఃకరణ మొక్కటి యగును గాన నెటులఁ జెప్పినను నిర్పాథకము, అవి యుక్ = అ మనము మొదలగునవి, ఈ స్థూలశరీరము = ఈ స్థూలశరీరమును, విడిచియుండవు గానక = వదిలియుండవు గనుక, అగ్నియుక్ = అ స్థూలశరీరమును, ఉండంగవలసెక = ఉండవలసియున్నది, ఇలక = భూమియంగు, ఘనకారణము లేని = ఘన = అమాఘ మైన, కారణము లేని = నిమిత్త మగు దండచక్రాది కము లేని, కార్యంబులు = కర్మము లగు ఘటాదులు, లేవు గావునక = ఉండవుగనుక, దానినిల్కడయుక్ = దాని = ఆ కారణశరీరము మొక్క, నిల్కడయుక్ = ఉనికియు, ఒప్పుక = తగును - అనఁగా లోక మంగు నిమిత్తకారణము లేన దండచక్రాదులు లేకనే కార్యము లైన కుండలు మొదలయినవి యుండవు గనుక యిచ్చుట కార్యము లగు స్థూలసూక్ష్మశరీరము లుండుటబట్టి వీనికి కారణ మగు కారణశరీరమును గలదనుట, మూడు మేనులక = శరీరత్రయమును, అంటి = పొంది, మొదలును తుది లేని = ఆద్యంతములు లేని, సుంపారమంత = అహంకారవ్యాపార మంతయు, అచ్చముగ నుండుక = స్పష్టముగా నుండును, అట్లు లుండినచోక = ఆప్రకార మహంకారవ్యాపార మున్నయెడల, సహజామనస్కరాజయోగసమాధి-సహజ = మైత్ర మైన, అమనస్క = మనశ్శూన్య మైన, రాజ = శ్రేష్ఠ మైన, యోగ = ప్రత్యక్షవిరబ్రహ్మస్వరూప మైన, సమాధి = నిర్వి, ఎంచిచూడక = పరిశీలింపఁగా, నిరంతరంబును = సర్వదా, ఎవ్విధంబునక = ఎట్లు, సిద్ధించుక = లభించును - అనఁగా లభింప దనుట.

తా దేవతాసార్వభౌమ యుడ వగు యోసీతారాముడా! అన్పతజడగుఃఖిరూపమగు మనము సమాధియం గుండె నేని నిశ్చయాత్మక మగు బుద్ధియును, జ్ఞానేంద్రియక ర్మేంద్రియములును, ప్రాణాదివాయువులును శరీర యుండును, (మనము గల్గెనేని బుద్ధి లోనగునవి యన్నియును గల్లు ననుట) అ మనము మొదలగునవియును ఈ స్థూలశరీరమును వదిలి యుండవు గనుక ఆ స్థూలశరీరమును వుండవలసియే యున్నది; ప్రపంచమునందు నిమిత్తకారణము లైన దండచక్రాదులు లేక ఘటాదు లుండవు గనుక యిచ్చుట కార్యము లగు సూక్ష్మశరీరము లుండుటవలన వీనికి కారణ మగు కారణశరీరమును గలదు, అట్టి శరీరత్రయమును గొంది ఆద్యంతములు లేని అహంకారవ్యాపారమంతయు స్పష్టముగా నుండును, అలాదింపఁగా ఆప్రకారము అహంకారవ్యాపార మున్నయెడల సహజ మైనట్టియు, మనశ్శూన్య మైనట్టియు, శ్రేష్ఠ మైనట్టియు, ప్రత్యక్షవిరబ్రహ్మస్వరూప మైనట్టియు సమాధి సర్వదా లభింప నేక దని తా. వ. అట్లుగుటంజేసి మనంబు లే దంటుని.

టీక. అట్లుగుటంజేసి = అటుల రాజయోగనిష్ఠ సిద్ధింపక పోవుటచేత, మనంబు లేదంటేని = సమాధి కాలమందు మనము లేదంటేవా.

తా అట్లు రాజయోగనిష్ఠ సిద్ధింపకపోవుటచేత మనస్సు లేదంటివా
మ తనర న్నెమ్మటి యంతయుం బొలియఁగాఁ ర దత్త్వాత్మై యుండినం
బునరుత్థానము గల్గ దాతనికి నీ ర పొందొప్పిన ధాత్రివై
గనఁ డాత్మానుభవంబు గాంచి యమనశ్స్కం బెంది బోధించు న
జ్ఞు లాచార్యులు గల్గ రంచు మదిలో ర శంకింతు సీతాపతీ.

౨౦

టీక సీతాపతీ = రామచంద్రా! తనరణ = బాగుగా, నెమ్మగినుంతి యుక్ = చిత్తమంతయు
పొలియఁగాఁ = నశింపఁగా, తత్త్వాత్మై యుండినక = పరబ్రహ్మస్వరూపుడై యున్నవా, ఆతనికిఁ =
ఆ బ్రహ్మనిష్ఠునకు, పునరుత్థానము = సమాధినుండి మరల లేచుట, కల్గు = సంభవింపగు, తుపోగొప్పినక =
మరల లేవక యుండుట సంభవించెనేని, ధాత్రివైక = భూమియొగ్గ, అనిష్ఠానుభవంబుక = బ్రహ్మ
నిష్ఠను, కనఁడు = ఎవ్వఁడును పొందఁడు, కాంచి = బ్రహ్మనిష్ఠను పొంది, అమనస్కంబు = అమనస్కు
యోగసమాధిని, ఎంచి = విమర్శించి, బోధించునట్లును—బోధించు = శిష్యుల కుపదేశించె ను, స్కనులు =
బ్రహ్మవిదు లైన, ఆచార్యులు = ఓజ్ఞులును, కల్గ రంచుక = ఉండఁ గని, మదిలో = చిత్తమందు, శంకిం
తుక = సందేహించు చున్నాను.

తా రామచంద్రా! బాగుగా చిత్తమంతయు నశింపఁగా పరబ్రహ్మస్వరూపుడై యున్నట్టి
బ్రహ్మనిష్ఠునకు సమాధినుండి మరల లేచుట సంభవింపదు (కలుగదు), ఇట్లు మరల లేకుండుట సంభ
వించెనేని భూమియందు బ్రహ్మనిష్ఠను ఎవ్వఁడును పొందఁజాలడు, అట్లు బ్రహ్మనిష్ఠను పొంది అమనస్కు
రాజయోగి సమాధిని విమర్శించి శిష్యుల కుపదేశించు బ్రహ్మవేత్తలయిన ఆచార్యులుండి రని మన
స్సులో సందేహించు చున్నా నని తాత్పర్యము

క. బోధాచార్యులు లే రని, సాధించిన రాజయోగిసంతతికిని ద

దోబ్బిధంబునకుఁ దదీయన, మాధికి బాధకము వచ్చు ర మది కను శీమిత. ౨౧

టీక బోధాచార్యులు = బ్రహ్మజ్ఞానోపదేశిచ్చు లైన గురువులు, లే రని సాధించినక = రని = ఉండ
రని, సాధించినక = నిశ్చయించినయెడల, రాజయోగిసంతతికిఁ—రాజ = శ్రీస్తు లైన, యోగి = యోగీశ్వ
రులయొక్క, సంతతికిఁ = పరంపరకు, తద్బోధంబునకుక = ఆ యోగులు బోధించిన బోధకును, తదీయ
సమాధికిక = ఆ బోధింపఁబడినవారి బ్రహ్మనిష్ఠకును, మది = సమాధియందు మనస్సు, కను శీమిత =
కొంచెమేని లే కుండటచేత, బాధకము వచ్చుక = నిర్బంధము కలుగును

తా బ్రహ్మజ్ఞానము నుపదేశించుగురువులు లే రని చెప్పినయెడల శ్రీమద్భగవాంశ్వరులయొక్క
పరంపరకును ఆ యోగులు బోధించిన బోధకును ఆ బోధింపఁబడినవారి బ్రహ్మనిష్ఠకును సమాధియందు
మనస్సు కొంచెమేని లే కుండటచేత బాధకము వచ్చు నని తాత్పర్యము.

వ. ఇద్విధంబు గాక జ్ఞానవిజ్ఞానసంపన్ను లైన మహానుభావులు సమాధియందుఁ
గొంతతడవు మానరహితులై యుండి కొండొక నేపునకు మీల్క ని మలంగుదు రనిన
బరమకుదంబు నొందిన వారికిఁ బునరావృత్తి ప్రాప్తియ నర్జునమోక్షంబున కనిర్వ
త్వంబు వచ్చు నిట్లు బహువికల్పసమన్వితం లైన యీసంశయంబు ని శ్చేషంబుగా
నివ ర్తించునట్లు పరమరహస్యార్థం బుపదేశించి నిరతిశయకరుణాకలాక్షపీక్షణంబు
చేరి ననుగ్రహింప నే య ని ప్రార్థించిన నయ్యాగద గీయుని కుశలతీత్రనూత్నప్రజ్ఞా

విశేషమునకు ముగ్ధు సచ్చిదానందస్వరూపాభిరాముం డైన యాత్మా రాముండు పరమానందభరితాంతఃకరణమును వికసితముఖారవిందుండు నై సాదరంబుగా నిట్లనియె.

29

టీక. ఇన్ద్రియము గల = ఇన్ద్రియ నిర్బంధము గలుగుటయే గాక, జ్ఞానవిజ్ఞానసంపన్నులైన-జ్ఞాన = బ్రహ్మజ్ఞాన మనెను, విజ్ఞాన = అనుభవజన్యజ్ఞాన మనెను, సంపన్నులైన = సంపద గల, మహానుభావులు = యోగులు, సమాధియందు = నిష్కలుంగు, కొంతతడవు = కొంతసేపు, మనోరహితులై యుండి = అమనస్కులై యుండి, కొంతక సేపు గుఱు = మఱికొంతసేపుగను, మేల్కొని = ప్రపంచజ్ఞప్తి గలవారై, మెలంగుగురనినకు = ప్రవర్తించు రున్నచుండల, పరమపదంబుక = ఉత్తమ మగు మోక్షస్థానమును, పొందిన వారికి = పొందినవారికి, మరలజన్మవుత్తి = మరలపుట్టువు, ప్రాప్తించుక = కలుగును, అట్లైనక = అట్లుల పునరావృత్తి కలుగు నెడల, మోక్షంబునకు = ముక్తికి, అనిత్యత్వంబు = అస్థిరత, నచ్చుక = ప్రాప్తించును, ఇన్ద్రియ = గోచరముగా, బహు = అనేకములైన, వికల్ప = ద్వైవిధ్యములతోడ, సమన్వితంబైన = కూడిన, ఈ సంకేతంబు = ఈ సందేహము, నిశ్చేదంబుగా = మొదలంట, నివర్తించునట్లు = పోవునట్లు, పరమగతాస్థియంబు-పరమ = శ్రేష్ఠమైన, రహస్య = గోప్యమైన, అర్థంబు = తాత్పర్యమును, గొప్పగొలిపి = దిప్పి, నిరతికలు = ఎంతకంటెనుఱి, కరుణా = దయతోడి, కటాక్షవీక్షణంబుచేత = కడగంటిమాపుచేత, అనుగ్రహింపవే యని = ప్రీతితోఁ దెలుపు మని, ప్రార్థించినక = వేడఁగా, అయ్యాంజనేయుని = ఆ హనుమంతునియొక్క, కుశల = నేర్పుతోడి, తీవ్ర = మిక్కిలి, నూత్న = నూది మొనవంటి నూత్నమూపము గల, ప్రజ్ఞావిశేషంబునకు = ప్రతిభకు, మెచ్చి = మెచ్చుకొని, సచ్చిదానంద = సత్యజ్ఞానానందములనెను, స్వరూప = ఆకృతిచేత, అభిరాముం డైన = బిప్పినవాఁడగు, ఆత్మరాముండు = తనయందే క్రీడించుచున్న శ్రీరాముఁడు, పరమ = మిక్కిలి, ఆనంద = సంతోషముచేత, భరిత = నిండింపఁబడిన, అంతఃకరణంబును = మనస్సు గలవాఁడును, వికసిత = విప్పఁబడిన ముఖారవిందుండు నై = ముఖపద్మము గలవాఁడునై, సాదరంబుగా = ఆదరణతో, ఇట్లనియెక = ఈలాగున బలికెను

తా ఇన్ద్రియ నిర్బంధము గలుగుటయే గాక బ్రహ్మజ్ఞాన మనునట్టియు అనుభవజన్యజ్ఞాన మనునట్టియు సంపద గల యోగులు నిష్కలుంగు మనోరహితులై కొంతకాలముండి మఱికొంతసేపునకు ప్రపంచజ్ఞప్తి గలవారై ప్రవర్తించు రున్నచుండల ఉత్తమ మగు మోక్షస్థానమును పొందినవారికి మరల జన్మయు గలుగును, అట్లు పునరావృత్తి గల్గినేని మోక్షంబున కనిత్యత్వంబు వాటిల్లు, ఇట్లు నేకవిధవికల్పములతోఁ గూడిన యీ సంగమాము నిశ్చేదముగాఁ పోవునట్లు శ్రేష్ఠ మైనట్టియు గోప్య మైనట్టియు తాత్పర్యమును చెప్పు నిరతికలు మగు కడగంటిమాపుతో ననుగ్రహింపవే యని వేడఁగా నయ్యాంజనేయునియొక్క నేర్పుతోఁ గూడినట్టిదియును నూది మొనవలె నూత్న మైనదియును నగు ప్రతిభకు మెచ్చుకొని సత్యజ్ఞానానందముల స్వరూపముగాఁ గలవాఁడును తనయందే క్రీడించువాఁడును నగు శ్రీరామమూర్తి మిక్కిలి సంతోషముచేత నిండింపఁబడిన మనస్సు గలవాఁడును వికసితంబడిన ముఖపద్మము గలవాఁడును నై ఆదరణతో నీలాగునఁ బలికె నని తాత్పర్యము.

సమాధియందు మనస్సు గల్గినను తద్వికారంబు లంట వనుట

క. ఇది గుడి యనాత్మ గోఁగా, నిది బ్రహ్మము నే నటంచు నే నెఱుఁగునె జడమై
కదలనిమది యిటు లామది, గడిసి జెలియ నతఁడె స్వప్రకాశాత్మఁ డగున్. 23

టీక ఇది = ఈ కనబడెడిది జగము, అసాత్మ = ప్రకృతి, ఇది = ఈ అసాత్మ, ఏగాను = నేను గాను, ఇది = ఈ కనబడెడిది, బ్రహ్మము = పరమాత్మ, నే నటించుకొను = నే నని, జడమై = అచేతనమై, కదలనిమది = చలింపని మనస్సు, ఎఱుంగునె = తెలియఁజాలునాశీషులు = శిష్యులు, ఆ మగిజ = జడమైన యామనస్సును, కదిసి = బొంది, తెలియఁనతఁడె = బ్రహ్మము నెఱుంగుపుగుఱుండే, స్వప్రకాశాత్మక డగుకొ = స్వయంప్రకాశపరమాత్మస్వరూపుఁ డగును

తా ఈ కనబడుప్రపంచము ప్రకృతి యనియును, అట్టి ప్రకృతి తాను గా గనియును, తాను పరబ్రహ్మమనియును యీ జడ మగు మనస్సు తెలిసికొనఁజాలను, అట్టి జడ మగు మనస్సును బొంది బ్రహ్మము నెఱుంగువాఁడే స్వయంప్రకాశపరమాత్మస్వరూపుఁ డగు నని తాత్పర్యము.

చ. మనసు జడంబు దృశ్య మణుమాత్ర మసన్నియతావితర్క్యముః
జననవినాశయుక్తమును శ సంతయరూపము దీనియున్ని చే
తను సుఖచిత్ప్రకాశమయతేతం దగు నీకుఁ గళంక మేము చ
కన్యశశిశృంగదోషములు గల్గునె శ సూర్యుని యెన్నఁడేనియును. 28

టీక. మనసు = మనస్సు, జడంబు = ఏమియుఁ దెలియనిదియు, దృశ్యము = విషయముగాఁ పరమాంశ గనబడునదియు, అణుమాత్రము = అతిస్వల్పరూపము గలదియు, అసాత్మ = అనిత్యము లేన జేహేంద్రియాదులను, నిత్యము = నిత్యము లని, అవితర్క్యముకొ = ప్రతిపాదించునదియును, జననవినాశయుక్తమును = ఉత్పత్తిలయములు గలదియును, సంతయరూపము = సందేహమే యాకృతిగాఁ గలదియు, దీనియున్నిచేతకొ = ఇట్టి మనస్సు గలిగి యుండుటచేత, సుఖచిత్ప్రకాశమయతేతకొ = సుఖ = అనందముయొక్కయు, దిశ్ = జ్ఞానము యొక్క, ప్రకాశమయతకొ = ప్రకాశమే స్వరూపముగాఁ గలవాఁడ వగుటచేత, తగునీకుకొ = శిష్యులందఱుండెడి నీకు, కళంకమేమి = కంకయేమి? ఎన్నఁడేనియుకొ = ఏకాలగుండైనను, సూర్యునికొ = ప్రాద్దునకు, చక్కని శశిశృంగదోషములు = చక్కని = సోఁ పైన, శశి = చంద్రునియొక్క, శృంగ = ప్రధాన మగు కళలయొక్క దోషములు = వృద్ధిక్షీణాదిదోషములు, గల్గునె = సంభవించునా.

తా. మనస్సు యేమియుఁ దెలియనిదియును, విషయరూపముగాఁ గనబడునదియును, అతిస్వల్ప రూపము గలదియును, అనిత్యము లగు జేహేంద్రియాదులను నిత్యము లని ప్రతిపాదించునదియును, ఉత్పత్తి నాశములు గలదియును, సందేహమే యాకృతిగాఁ గలదియును నై యున్నది, ఇట్టి మనస్సు గలిగి యుండుటచేత సుఖముయొక్కయు, అనందముయొక్కయు ప్రకాశమే స్వరూపముగాఁ గల నీకు చంద్రునికొ గల వృద్ధిక్షీణాదిదోషములు సూర్యునికి సంభవించనియట్లు మానసిక సంతయంబులు గలుగనేర పని తాత్పర్యము

తే శశవిషాణంబునకు నాకరణంబునకును
గలుగునె పొనంగ సంగంబు శ దలఁచిచూడె
మనమునకు సద్బిదానందరమయఁడ వై న
నీకుఁ బొందిక యెన్నఁడేనియును గలదె 29

టీక. తలఁచిచూడకొ = ఎంచిచూడఁగా, శశవిషాణంబునకుకొ = కుండేరికమునకును, అకరణంబునకుకొ = గగనమునకును, సంగంబు = చేరిక, పొనంగకొ = తగునీకు, గలుగునె = ప్రాప్తించునా?

మనమునకుఁ = జడ మైన మనమునకును, సచ్చిదానందమయుండ వైన నీకుఁ = సత్యజ్ఞానానంద స్వరూపుండ వైన నీకును, పొందిక = సంబంధము, ఎన్నఁడేనియును గలదె = ఎపుడైనఁ గలదా-అనఁగా లేదనుట.

తా ఎంచిమాడఁగా గుండెటిగొమ్మనకును, ఆకాశమునకును సంబంధము సంభవింపనట్లు జడ మైన మనమునకును సత్యజ్ఞానానందస్వరూపుండ వైన నీకు సంబంధ మెన్నఁడేనియును గలఁగనేర వని తాత్పర్యము.

తే. స్వప్రకాశుండ వగు నిన్ను న నన్మనోవి, కారములు పొందునే పటిరీకంపుకొండ నెన్నఁడేనియుఁ గలఁగోనఁ న గన్నయట్టి, సంజకెంజాయలంటునే న యాంజనేయా.

టీక ఆంజనేయా = మానుచుండుదా! స్వప్రకాశుండ వగు నిన్నుకొ = నీయంతట ప్రకాశించెడి నిన్ను, నన్మనోవిగాగులు—నన్ = ప్రకృత్యము వైన, మనః = మానససంబంధము లైన, వికారములు = సంకల్పవికల్పాదులు, పొందునే = అంటునా? ఎన్నఁడేనియుకొ = ఏపమయమందైనను, పటిరీపు కొండకొ = స్థితిగిహ్వకమును, కలఁగోనఁ = స్వప్నమంగు, కన్నయట్టి సంజకెంజాయలు—కన్నయట్టి = చూచిన, సంజ = సంధ్యాకాలమంగలి, కెంజాయలు = ఎఱ్ఱనికాంతలు - అనఁగా సంధ్యారాగములు, అంటునే = స్పృశించునా - అనఁగా స్పృశింప వనుట.

తా ఓయి గూరిగి నేయా! సంధ్యాకాలమునందలి యెఱ్ఱనికాంతలు (సంధ్యారాగములు) స్ఫటిక పర్యతిమును అంటునియట్లు స్వప్నమంగుల చూచిన మానససంబంధము లంటున నికల్పవికల్పాదులు స్వయంప్రకాశుండ వగు నిన్నుంటనేర వని తాత్పర్యము

వ. కపీంద్రా! జడమగుటకంటెయుక్తిగలు వైన చిద్రత్నాచ్ఛిద్రత్వశ్లక్షణత్వాశ్లక్షణత్వ స్పృష్టిమత్వాస్పృష్టిమత్వాదివికారంబులు విశ్వప్రకాశకుండైన యాదిత్యునిం బొరయ నేరని శ్రీరాంగున నహంకారధీమానసేంద్రియశరీరాదివిషగుణదోషంబులు స్వయంప్రకాశాత్మకుండ వైన నిన్ను పొందవు, వాయుతేజోజలభూములును దత్కార్యంబులును దయందుఁ గలిగియు దా నన్నింటియందు వ్యాపించియు నేమిఁగినంటని మిఁగిపగిడి జత్తాదిసర్వకారణకార్యంబులును నిన్నాశ్రయించి నీయందు నిలిచియుండ సర్వవ్యాపకుండ వయ్య ననంగుండ వైన నీ వేమిటిం జెంద వట్లగుటం శీసి.

22

టీక కపీంద్రా = ఆంజనేయా! జడ = అచేతనము లయిన, గుట = కడవలు, పట=వస్త్రములు, ఆది = మొదలైనవానియంగు, యుక్తంబులు = చూచినవి, పిన = అగు, చిద్రత్వ = చిల్లిపోవుట, అచ్ఛి ద్రత్వ = చిల్లులు లేక యుండుట, శ్లక్షణత్వ = సన్నముగా నుండుట, అశ్లక్షణత్వ = మదుగుగా నుండుట, స్పృష్టిమత్వ = చేరియుండుట, అస్పృష్టిమత్వ = చేరకయుండుట, ఆది=మొదలైన, వికారంబులు = వికృ తులు, విశ్వప్రకాశకుండైన = జగమును వెలుఁగఁజేయు చున్న, ఆదిత్యునికొ = సూర్యుని, పొరయ నేరనిశ్రీరాంగునకొ = పొందఁగాలనియట్లు, అహంకార = అహంభావము, ధీ = నిశ్చయాత్మకబుద్ధియు, మానస = సంకయరూపక మైన మనము, ఇంద్రియ = జ్ఞానకర్మేంద్రియములు, శరీర = దేహాత్రయమును, ఆది = మొదలయినవానియొక్క, విష = విరుద్ధము లైన, గుణ = గుణములవలని, దోషంబులు = కుటిలమార్గములు, స్వయంప్రకాశాత్మకుండ వైన = తానే వెలిఁగడు స్వభావము గల, నిన్నుఁ

బొందవు = నిన్నంటవు, వాయు = గాలియును, శేజః = అగ్నియును, కల = నీగును, భూములును = నీల
యును, తత్కార్యంబులును = ఆ సాలుగుభూతములగుటయు లైన శక్తిస్వర్గాదులును, సంగతుంగు
గలిగియుండు = తనయం దుండియును, తా నన్నింటియంగుండు = తా నాభూతము లన్నిటియంగును-భూత
కార్యము లగు స్వర్గాదిగుణములయందును, వ్యాపించియుండు = నిండియును, ఏమిటికొ = ఒకగానిని,
అంటని మింటిపగిదికొ = స్పృశింపని యాకాశమువలె, చిత్తాగ్ని = మనస్సు ముగిసినది, సర్వ = సమస్తము
లైన, కారణ = హేతువు లైన ఇంద్రియములును, కార్యంబులు = ఆ ఇంద్రియగూర్చియు లైన సంకల్ప
నిశ్చయాదులును, నిన్నాశ్రయించి = నిన్నంటి, నీయంగు నిలిచి యుండెడి = నీ కొనపించి యుండఁగా,
సర్వవ్యాపకుండ వయ్యకొ = అంతట నిండియున్నవాడ వైనను, ఆ సంగుండ వైన నీవు = జేనితోడను
జేరని నీవు, ఏమిటింజెందవు = జేనిని అంటవు, అట్లుగుటంశీసి = కాలునీ

తా. ఓయాంజనేయా! అచేతనము లగు కుండలయంగును వస్త్రములయంగును చీర యుండి చిల్లి
పోవుట, చిల్లులు లేకయుండుట, సన్నముగా నుండుట, ముగుగుగా నుండుట, చేర యుండుట, చేరక
యుండుట మొదలగు వికారములు బ్రహ్మచర్యము గ్రహణంబులకు గుఱు నూర్చుని చందలాలనకలు
అహంభావము, నిశ్చయాత్మక మగు బుద్ధి, సంకయాత్మక మగు మనస్సు, జ్ఞానేంద్రియము లన్నియు
శరీరత్రయము మొదలగు వానియొక్క విరుద్ధము లైన గుణములవలన కలమములు నీ కుంటికిం బ్రకాశించు
నిన్నుఁ బొందనేరవు, ఆ కాశము పృథివ్యాదిచతుర్భూతములయంగును, వాటికార్యము లగు స్వర్గాదిగుణ
ములయందును, అప్రకారముగానే పృథివ్యాదిచతుర్భూతములును, వాటికార్యము లగు స్వర్గాది
గుణములును, ఆ కాశమంగు వ్యాపించి యుండకయును, ఇందు నిని యాకాశ మంటనట్లు నీసమస్త
హేతువు లైన ఇంద్రియములును ఆ ఇంద్రియగూర్చియు లయిన సంకల్పవికల్పములును నిన్నాశ్రయించి
నీయం దుండినను అంతట నిండియున్నవాడ వగు నీవు జేనితోడను జేగవు, అట్లుగుటవలన నని తా.

తే ఇంద్రియమనంబు లటు చలిరయించెనేని
నేఁ జలించితి నంచు నీ న వెలుంగఁబోకు
నిశ్చలుండ నంచుఁ దెలియుము నీ నిన్నుఁ గాంచి
యవియు నతినిశ్చలము లగు నీ సంతమోడ.

౭౪

టీక. ఇంద్రియమనంబులు - ఇంద్రియ = జ్ఞానకర్మేంద్రియములును, మనంబులు = మనస్సును,
అటుచలియించెనేనికొ - అటు = నైనఁ జెప్పితీరున ఆ కాశమునంగు గాలి ముగలగువానివలె, చలియించె
నేనికొ = విషయములయందు ప్రవర్తించెనేని, ఏఁ జలించితి నంచుకొ = నేను గదలితి నని, నీ వెలుంగఁబోకు =
నీవు తలంపకుము, నిన్నుకొ = పరమాత్మ యైన నిన్ను, కాంచి = చూచి, నిశ్చలుండ నంచుకొ = నేఁ గదలని
వాడ నని, తెలియుము = ఎఱుంగుము, అంతమోడకొ = తరువాత, అనియుకొ = ఆ ఇంద్రియమానసములును,
అతినిశ్చలము లగుకొ = కొంచె మేనియుఁ గదలని వగును.

తా. ఆ కాశమునందు గాలి మొదలగునవి చలించువిధమున జ్ఞానేంద్రియము లన్నియును,
మనస్సును చలించినను నేను చలించితి నని తలసికొనకుము, పరమాత్ముడ వైన నిన్నుఁ గాంచి నేఁ
గదలనివాడ నని యెఱుంగుము. అట్లు నీ వెఱిగినతరువాత ఇంద్రియమానసములు అతినిశ్చలము
గాంగు నని తాత్పర్యము.

శే. ఆత్మ శేజంగు గీతంగు ర నతనిమాన, సేంద్రియంబులు చేష్టల ర నెడల విడిచి
యొడిగి చెదరిక కదల ర యూరకుండు, సింగములఁ గన్న గజములభంగి ననఘ.

టీక. ఆత్మ = ఆంజనేయా! ఆత్మ శేజంగు = బ్రహ్మప్రకాశమును, గీతంగు నతనిమాన సేంద్రియములు—గీతంగునని = దర్శించెడు బ్రహ్మవేత్తయొక్క, మానస = మనస్సును, ఇంద్రియంబులు = జ్ఞానకర్మేంద్రియములును, చేష్టల = సకలబాధికార్యములను, ఎడల = నిశ్చేషముగా, విడిచి = వదిలి, యొడిగి = ముడిగి, చెదరిక = కదలిపో, కదల = చలింపక, సింగముల = సింహములను, కన్న గజములభంగి = చూచి, చూచుచుండుట, ఈ కుండు = మిన్నక యుండును.

శా. సావగణేశుఁడ వగు నా యాంజనేయా! ఆత్మప్రకాశమును గాంగు బ్రహ్మవేత్తయొక్క మాన సేంద్రియములను సంగలబాధికార్యములను వదిలి సింహమును జూచిన గజేంద్రము తేత్రకారము చెదరిపోకను చలింపకను మోక్షప్రదముడగు నొడిగి యూర కుండునో అలాగుననే యొడిగి చెదరి పోకయు చలింపకయు ముందు ని శాశ్వత్యము.

చ. అవి యచలంగు లైనయెడ ర నారయ నే నచలుండ నగుచు నీ
ప్రవిమలద్వష్టఁ నాడకుము ర ఎవని వానిచలాచలత్వములే
దనలని నిన్ను నీవు సతతంబును నాని నెఱుంగు చుండు సా
క్షివి హృదయోగ్రి గూఢవయః కేవలనిర్గుణమూర్తి వెప్పుకున్.

౮౦

టీక. సావని = ఆంజనేయా! ఆరయ = విచారింపఁగా, అవి = ఆ మానసేంద్రియములు, అచలంగు లైనయెడ = కదలని వైనప్పుడు, నేన = నేను, అచలుండ నందుక = నిశ్చలుడనని, నీ ప్రవిమలద్వష్ట = నీ = నీయొక్క, ప్రవిమల = నిర్మల మైన, ద్వష్ట = చూపుచేత, నాడకుము = అవగౌకింపకుము, వానిచలాచలత్వములు = ఆ యంద్రియచుగుండు కదలియు కదలకుండుటలు, నిన్ను = ప్రత్యగాత్మ వైన నిన్ను, నీవులవు = అంతఃపు, నీవు = గూటస్థుండ వైన నీవు, సతతంబు = ఎల్లప్పుడును, వాని = ఆ మానసేంద్రియములను, ఎఱుంగుచుండు సాక్షివి = తెలిసికొనెడు ద్రవ్యపు, ఎఱుగును = సాగ్నకాలమును, హృదయ = ఆంతఃకరణమునకు, ఇంద్రియ = జ్ఞానకర్మేంద్రియములకు, అవివయ = కానుపింపని, కేవల = ఏకమైన, నిర్గుణ = త్రిగుణములు లేని, మూర్తివి = రూపము గలవాడవు - అనఁగా పరబ్రహ్మస్వరూపుడవని భావము.

శా. ఆంజనేయా! విచారింపఁగా మానసేంద్రియములు కదలని సచయంబున నేనును కదలని వాడనని తలఁపకుము, ఆ మానసేంద్రియములయొక్క చలాచలత్వంబులు ప్రత్యగాత్మ వైన నిన్నుంటవు, గూటస్థుడ వైన నీవు సగ్నకాలములయందును ఆ మానసేంద్రియములను తెలిసికొనెడు ద్రవ్యపు, ఎల్లప్పుడును జ్ఞానేంద్రియ కర్మేంద్రియములను అంతఃకరణమునకును అగోచరుడ వైనట్టియు, ఏకమైనట్టియు, త్రిగుణములు లేనట్టియు రూపము గలవాడవు, ఇట్టి రూపము పరబ్రహ్మస్వరూపమే గావున నీవును పరబ్రహ్మస్వరూపుడవని తాత్పర్యము.

నీ మును దండ గాగర్భమున నొక్క పుణ్యాశ్రమమునఁ దాపన వేష మమరఁ దాల్చి
బ్రహ్మగోత్ర పరభామధ్యమంగున, నుగుసుఖాసీనత ర నొప్పు చున్న

ననుఁ జూడఁగా గోరి ర మునికన్యకలు సీత, ముందట నిగుకొని ర ముదిత యితఁడొ
యతఁడొ నీపతి యనిర యచటి మానులఁ ప్రీతి, విభజించి యడుగ నర వ్వలఁడి సిగ్గు
తే. కలిమివారలనందఱు ర గాఁగు కాఁడ,టంచుఁ దలయూఁచు చుండి నరన్ద్రాంచినప్పు
డొకట నొఁ గాఁ డనక ర యూరకుండె నత్త,అంగుఁ గని సంతసిల్లి రాశరమణులెల్ల.

టీక మును = పూర్వము, దండకారణ్యమునకు = దండకాటవినుంగు, ఒక్కపుణ్యశ్రమ
మునకు = ఒక తపోవనమునందు, తాపసవేషమునకు = ఋషివేషమును, అచరణ = ఒప్పదముగా,
తాల్చి = ధరించి, బ్రహ్మర్షి లోకసభామధ్యమంబునకు = బ్రహ్మర్షి లోక = బ్రహ్మర్షిల సమాహము
యొక్క, సభా = గోష్ఠియొక్క, మధ్యమంబునకు = నగుమను, ఉగుమఖాసనీనతఁ = ఉగుమఖ = మిక్కిలి
సుఖముతోడ, ఆసీనతఁ = కూర్చుండుటచేత, ఒప్పుచున్న ననుకు = తగినీతి గున్న నన్ను, మునికన్యకలు =
తాపసవనితలు, ॥ని॥ 'కన్యాకుమారికా సారోజ్యః' అని శత్రువు చూడఁగాఁగోరి = చూడఁచుచు, సీతఁ =
జానకీదేవిని, ముంగటకు = ముందరను, ఇగుకొని = ఉంగుకొని, ముగతి = ఓసతి, నీపతి = నీధర్మ,
ఇతఁడొ యతఁడొ = ఇతఁడా అతఁడా, అని = పనికి, ప్రీతిఁ = ప్రేమపేరి, అచరణమానులకు = ఆయా
శ్రమమందలి ఋషులకు, విభజించి = వేటుపఱచి, అడుగఁ = ప్రశ్నిచే గుఁగా, అవ్వలఁడి = ఆసీత, సిగ్గు
కలిమికు = ఒడ్డుకలుగుటవలన, వారలనందఱుకు = ఆ ఋషులనందఱున, కాఁగు కాఁ డలంగుకు = ఇతఁడు
కాఁగు ఇతఁడు కాఁ డని, తలయూఁచు చుండి = తలయూడించు చుండి, నన్ద్రాంచినప్పుడు = నన్నుఁ
జూచినప్పుడు, ఒకటకు = నేను తనధర్మ నను గురిక కారణముపేరి, గోరి గాఁ డనక = అగు నని కాఁ
డని యనక, డురకుండెకు = మిన్నకుండెను, ఆ రమణులెల్లకు = ఆ మునికన్యక లందఱును, ఆ శైలుంగుకు =
ఆ యూరకుండుటను, కని = చూచి, సంతసిల్లిరి = ఆనందించిరి.

తా పూర్వము దండకారణ్యంబున నొక పుణ్యశ్రమంబున తాపసవేషమును ధరించి బ్రహ్మర్షి
సమాహంబుమధ్యను సుఖాసనాసీనుండై యున్న నన్ను అచరణ నొసరినన్యకలు చూడఁ దలఁచి
జానకిని ముం దిడుకొని యోసీతా! నీధర్మ యితఁడొ ఇతఁడొ యని ప్రీతితో నమ్ముచువలను
వేటుపఱచి యగుగఁగా నా సీత యా ఋషుల రగటను గురిఁగా కాఁ డిరిగొ కాఁ డని తలయూఁచు
చుండి నన్నుఁ జూచినప్పుడు నేను తనధర్మ నను గురిక కారణముపేరి అగు నని ముం కాఁ డని ముం ననక
యూరకుండెను, అప్పు డా మునికన్యక లందఱును ఆ యూరకుండుటను జూచి ముగిఁగా ధర్మ యగుటచే
మానంబు ధరియించె నని యానందించిరి.

మ స్థిరవైరాగ్యవివేకయుక్త యగు సరద్ధీవృత్తి యాగతి న
ప్పరమాభాసున శాత్త్వచిత్సుఖరసప్రత్యక్షపర్యంతముఁ
గరిమఁ దేహగతేంద్రియానుహృగహంకారంబులు గోఁగు న
త్తరతి న్నే నది కాను కా ననిన సంకల్ప నిల్పుఁ గాన్తాగృహిణి. ౫౨

టీక స్థిరవైరాగ్యవివేకయుక్త యగు = స్థిరవైరాగ్య = గాఢవిగ్రహితోడ, వివేక = బ్రహ్మజ్ఞానము
తోడ, యుక్త యగు = కూడినట్టి, సద్ధీవృత్తి = శ్రద్ధ మైన యావృత్తిజ్ఞానము, అగతి = ఆసీతవలన,
అప్పరమాభాసునకుకు = నిరతిశయం దైన యా ప్రత్యగావృత్తు, ఆవృత్తులగు సప్రత్యక్షపర్యంతముకు =
అత్మ = పరబ్రహ్మముయొక్క, చిత్సుఖరస = చిదానందరసముమొక్క, ప్రత్యక్షపర్యంతముకు = కనఁ
గఁ దుండఁగ = అనఁగా లభించుదనుక, గరిమఁ = గౌరవముతోడ, దేహ = గూలశరీరమంగు, గతి = పొందఁ

బడిన, ఇంగ్రితు = ఇతరంగింగ్రితుములయంగును, అను = పంచప్రాణములయంగును, హృత్ = మనస్సు నంగును, అహంకారములతో నను తలంపునంగును, తోచుక = స్ఫురించు చుండును, అత్మరతిక = పరబ్రహ్మమునందలి యాస క్రింద, నేనా కాను కానినక = ఆ జేహేంద్రియాదులయందుఁ దోచిన వృత్తిజ్ఞానము నేను గానని నిషేధించగా, అంతక = పిమ్మట, కాష్టాకృతిక = దారువువలె, నిల్చుక = మనోవృత్తి స్థితి మై యుండును

తా గాఢవిగ్రహితోడను బ్రహ్మజ్ఞానముతోడను గూడినట్టిది యగు యాశ్రేష్ఠ మగు జేహేంద్రి యాగులయందుఁ గలదు వృత్తిజ్ఞానము (వృత్తి యనగా గాఢపారము, వృత్తిజ్ఞాన మనగా వ్యాపార విషయజ్ఞానము, జేహేంద్రియాగులు తా నను జ్ఞానము) ఆసీతవలెనే నిరతిశయఁ డగు ప్రత్యగాత్మ నకు పరబ్రహ్మముయొక్క విగానంగగ సానుభవము గలుగువరకు శరీరమందును శరీరానుగ లేంద్రియముల యంగును ప్రాణపంచక యంగును తా నను తలంపునంగును తోచు చుండును, పరబ్రహ్మమునందలి యాస క్రింద నే నా జేహేంద్రియాగులయందు దోచు వృత్తిజ్ఞానము గానని నిషేధించిన వెనుక మనో వృత్తి స్థితి మై గారువువలె (గో య్యవలె) ఘండు నని తత్పర్యము

శే. ఆ చిదాభాసుఁ డాబుద్ధిరనధగమించి, యాత్మచైతన్య తేజంబునందుఁ దనదు వెలుగు నెక్కింపఁ జేయ ర ధీవృత్తి లేక, యెండలో దీపమున్న యట్లుండు ననఘ

శీ. అనఘ = అంగనీయ! ఆ చిదాభాసుఁడు = ఆ ప్రత్యగాత్మ, అబుద్ధిక = ఆ వృత్తిజ్ఞాన మును, అధిగమించి = పొంది, ఆత్మ = పరబ్రహ్మసంబంధ మైన, చైతన్య = విజ్ఞానముయొక్క, తేజంబు నందుక = వెలుగునందు, తాగు వెలుగుక = ప్రత్యగాత్మ యైన తన తేజస్సును, ఎక్కింపఁ జేయుక = చేర్చఁగా శే, ధీవృత్తి లేక = బుద్ధివృత్తి లేనిదై, ఎండలోక = ఎండయందు, దీపమున్న యట్లుండుక = దీపము యున్న విధముగా నుండును

తా. అంగనీయ! ఆ ప్రత్యగాత్మ వృత్తిజ్ఞానమును పొంది పరమాత్మసంబంధ మైన విజ్ఞానము యొక్క తేజస్సునంగు ప్రత్యగాత్మ యైన తేజస్సును జేర్చఁగా బుద్ధి వృత్తిలేనిదై యెండయందలి దీపము వలె నుండు నని తత్పర్యము

వ. ఇట్లు శరీర గ్రామ్య ప్రానునోబుద్ధిసమన్వితం బైన యహంకారంబునో సహజ తాదాత్మ్యంబు గల స్యాధిస్తానచిదాభాసుఁడు నిద్రావసరంబున సర్వ వ్యాపారం బులఁ జాలించి శయ్యాతలంబున స్థూలదేహంబు డించి యింద్రియంబుల విడనాడి ప్రాణంబుల డిగ్గ విడిచి మనశ్చిత్తంబుల నహంకారంబునం దడించి యయ్యహంకృ తిని ధీవృత్తియం దొదిగించి యగతర్ముఖుండై యవిద్యాధిస్తానచైతన్యసాన్నిధ్యం బునకు సుఖంబుగా నరిగి ప్రియమోదప్రమోదాదివృత్త్యాత్మ కానందమయకోశం బునం దనకు నుపాధిసూతం బై నానావిధవాసనావాసతిం బగు ధీవృత్తిఁ దిగనాడి యనాద్యనిర్వచనీ యానతమోభిసూతుం డై యంతట నిత్యనిరుపాధికనిరతిశయ బ్రహ్మనుభవసాగరమగుం డైనచందంబునఁ బూర్ణాధికారి యై సమాధిసమయం బున మొదల నదృశ్యంబు గాను ద్రష్ట ననియు ద్రష్టను గాను ద్రష్ట ననువృత్తియు దృశ్యంబు గావున దీనికి ద్రష్ట ననియు నివిధంబున విజాతీయ ప్రత్యయతిరస్కార

కార = తెలివియే యాకృతిగాఁ గల, వృత్తియే = వృత్తిజ్ఞానము, ఇప్పుడు పతివ్రతాశిరోమణి = పతివ్రతల
లో మిన్నయగు నీసీత, అగుజామ్మి = అవునుజామా, నాకుఁ = పరబ్రహ్మము నైన నాను, నిత్యానపాయని
యొక్క - నిత్య = ఎల్లప్పుడు, అనపాయనియొక్క = ఎడఁబాయక గుండునదియును, సర్వాభీష్టఫలప్రదా
యినయొక్క - సర్వాభీష్ట = అన్ని కోరికలకు, ఫల = ప్రయోజనమున, ప్రగాయనియొక్క = ఇచ్చునట్టిగి
యును, వశవర్తియును నై = తోఁబడి నడుచుకొనునదియునై, అంగఁ = అందును, నేఁ = నేను,
ఈ = ఇప్పుడు చెప్పిన, భీష్మత్తి = వృత్తిజ్ఞానమునకు, అధిష్ఠాన = ఆధార మయిన, విశుద్ధి = నిర్మల మయిన,
చైతన్యంబుఁ = పరమాత్మను, (ఇట్టి) మత్స్వరూపానుభవంబు - మత్ = నాకుక్క, స్వరూప = సచ్చి
దానందనిత్యనిర్మలత్వములను, అనుభవంబు = విచుర్పించి తెలిసికొనుటను, కేయల మని = కావించు
మని, జ్ఞానముద్రచేఁక = ప్రజ్ఞానరత్నముచేత, అభినయించి = బ్రహ్మస్థితులగును గుర్తి కందఁజేసి, మాపి =
ఆ బ్రహ్మనుభవము గనఁబఱచి, క్రమ్యుఁ = మరల, ఇట్లనియొక్క = ఈధముగాఁ జెప్పెను.

తా ఈ ప్రకారము స్థూలసూక్ష్మకారణోపాధు తోడను, జ్ఞానేంద్రియ కర్మేంద్రియముల
తోడను, దశవిధప్రాణములతోడను, సంశయరూప మగు మనస్సుతోడను, నిశ్చయాత్మక మగు బుద్ధి
తోడను గూడిన కర్తవ్యాత్మక మయిన యభిమానముతోడ సంబంధము గలిగినట్టియు తన కాలత్రయ
మయినట్టియు, జ్ఞానప్రతిబింబస్వరూపుఁడగు జీవుఁడు నిగ్రాకాలమునంగు యింద్రియభగ్గుంబుల గరి
త్యజించి (ఇంద్రియధర్మంబులను నిలిపి) పఱపుచుండ స్థూలోపాధిని యించి జ్ఞానేంద్రియ కర్మేంద్రియ
ములను విడనాడి ప్రాణపంచకంబు తొలగఁజేసి మనశ్చిత్తంబుల నహంకారంబునంగు (నే నను యభి
మానమునందు) లయింపఁజేసి మతీయు నయ్యహంకారంబును నిశ్చయాత్మకబుద్ధి నుంచుఁ జేర్చి సమీప్వ్యా
పారరహితుఁడగుచు పరబ్రహ్మమున కభిముఖుడై సీతోపాధి యైన యవిద్యకు నాశ్రయ మగు పరబ్రహ్మము
యొక్క సమీపమును మలభముగాఁ బొంది యిష్టవస్తుదర్శనానుభవములచేఁ గలుగునట్టి యానందవృత్తులే
రూపముగాఁ గల యానందమయకోశమునందు జీవుఁడగు తనకు బాధాస్వరూపమైన నానావిధాభిలాషలకు
యునికిపట్టుగు బుద్ధివ్యాపారమును వదలి అనాదియును పఱకరానిదియు నగు యవివేక మగు యిట్టిని అడఁ
చినవాడై యనంతరము కాలత్రయముచేత బాధింపఁబడినట్టిదియును, ఘోరాగ్ర్యపాపముల తీసెట్టిదియును,
సర్వోత్కృష్ట మయినట్టిదియును నగు బ్రహ్మానందసముద్రమునంగు మునిగినవానివలె నిందు అధికారము
గలవాడై (బ్రహ్మవిద్యరిపుడై) బ్రహ్మనిస్తాకాలమునంగు మొదట నేను కామక్రోధాగి అంతరబహిర్ద్వ
శ్యములు గాను, సాక్షి ననియును సాక్షిని గాను, సాక్షి ననెను తలంపును దృశ్యమే గనుక ఈదృశ్యము
నకు సాక్షి ననియును యీవిధమునఁ దనకంటె వేఱుగాఁ గోఁచెడు నీ ననునదియును తదంగోపాంగము
లైన శరీరేంద్రియపుత్రిమిత్రకళత్రాది సకలబహిర్ద్వశ్యముల త్రోయుట యుక్తయు తనకు వేఱు
గాని తదంగోపాంగము లైన శరీరేంద్రియాదులయొక్క నీది నీవు నాది నేను అనెడు వ్యవహారమును సమ్మ
తించుటయే మొదలుగా ముఖ్య మైనట్టిదియు స్వకీయ మైనట్టిదియు గుఱానుభవపర్యంతము సమస్తము
లైన అంతరబహిర్ద్వశ్యములను నిపేధించుచు బుద్ధివ్యాపారములకు సాక్షి యైన బ్రహ్మస్వరూపము
యొక్క సామీప్యమును బొందుటకు చెనుచుండఁగా నప్పుడు అఖండసచ్చిదానందములే యాకృతిగాఁ
గల పరమాత్మయొక్కదర్శన మగునో ఆ సాక్షాత్కారసమయమునంగు మిగుల తీక్ష్ణ మగు యెండ
యొక్క మధ్యయం దుంచఁబడిన కర్పూరదీపమువలె నిండిన ఈటప్పచ్చితన్యములండు వేఱు గానట్టియు
సర్వోత్తమ మైనట్టియు బ్రహ్మస్వరూపముతోఁ గలనీనవాడై యానందించు చుండును, ఇట్లనందిం
చుచు పరబ్రహ్మస్వరూపుఁడగు తన్ను తా నే నామము నాయంతఃకరణమునకు నెగుగుగా దిరిగి యుండ

వి. గా. రి. వి. గా. వృద్ధిగ్రాహకమున కల్పపక్షాదు సాక్షియును, క్షుద్రాబాధానిదియును, పరమ
నిసిగొనుటకు ప్రసక్తి చుయినది యును, రెండవదియును నగు = అనుగ్రహము గలదియును,
మిక్కిలి పనిమగ్గులులకు యునితీప ట్టయిన ప్రణవస్వరూపమై క్రూరిబోధ నిత్యత్వస్థి నిత్యమయి
తప్రత్యగార్థుడ శ్రీ వై న నేను, బ్రహ్మరూపుడ మనము = అనుకూలవతిని గా
లియుటకుని కృపామణియైతిమి రామ, నామమిగుల వేగముగా, నిత్య = కాశ్యత

టీక. అత్యంతప్రత్యగార్థుడకా—అత్యంత = అంతట నిండిపోయెను = ప్రకృత్యతీత మయిన, నిర్మల =
నేను = అయినట్టి నేను, బ్రహ్మస్వరూపుడ నని = సత్యజ్ఞా = బ్రహ్మానందానుభూతి, కలుగుకొ =
గా = సాయుక్త, స్వభావము = అనికొని, అరసి = శోధించి యు క్తిని, చెప్పెదకొ = వచించెదను, ఆ
పండియు, అత్యంతముగాను నామము = ఆ మూడవరాజుడొకఁడగును

నీ, అయిన = ఆ భూతభోతికములగుండు వ్యాపక పాండక జేయునదియును, పరబ్రహ్మమునకును
కూడముకొ = వ్యతిరేక మయిన అనిపదము, ఉత్పన్నరూప మయినదియును, నాయందు వీడని పాండిక
గలది కా అంశు వ్యాపించి యుండు గూటననన్నెప్పుడు నెడఁబాటునిదియును, అత్యంతనిర్మల
మయినది శోధించి తెలిసికొనుటకు ఆ మూడవస్వజ్ఞ సర్వస్వతంత్రాది మట్టుక్తియుక్త మగు యీసీతా
భగవతిని లొడవని భూతభోతికములగుండు గాను అనుకూలవతిగాఁ జేసికొంటివేని శీఘ్రముగా ప్రత్యగార్థు
వైన నీకు శ్రీ ప్రకాశించు నని తాత్పర్య లనూత్మకాద్యోపాధులు లేనట్టిదియును, ప్రకృత్యతీత మయి
నదియును, స్వ నిర్మల కైరావ, స్వకీయ మయినదియును నగు బ్రహ్మానందానుభవము లభించును, అట్టి
యూనంగము లభించును ఇచ్చెద నిను మని నెప్పు సారంభించె నని తాత్పర్యము.

క. గోగీశ్వరీంద్రు యాత్మా, శారా శారిణినువృత్తిగతి నాయందుం

శరీ రమించుచు నుండట, శారణముగ రామపదము శ్రీ గలిగె న్నాకున్. ౩౩

టీక. గోగీశ్వరీంద్రు = గోరీ = పార్వతీదేవియును, శరీ = సాంబమూర్తియును, అదులు = మొద
లగు సమస్తస్త్రీపురుషులు, ఆత్మ = ప్రత్యగార్థు యైన తనయొక్క, ఆకార = స్వరూపమును, ఆకారిత =
పరబ్రహ్మకారముగాఁ జేయు చుండెడి, నువృత్తిగతికొ = అపరోక్షజ్ఞానసరణిచేత, నాయందుకొ = అఖండ
సత్యజ్ఞానానందస్వరూప మయిన నాయందు, చేరి = వికృతము, రమించుచునుండుట = ఆనందించు
చుండుటయే, శారణముగకొ = పోవుచుగా, నాకుకొ = పరమాత్మనైన నాకు, రామపదము గలిగెకొ =
రామసామము గలిగెను

శా. పార్వతీదేవియును, సాంబమూర్తియును మొదలుగాఁ గల సమస్తస్త్రీపురుషులును ప్రత్య
గార్థు యైన తనస్వరూపమును బ్రహ్మకారముగాఁ జేయు చుండెడి అపరోక్షజ్ఞానసరణిచేత అఖండసత్య
జ్ఞానానందస్వరూప మయిన నాయందు వికృతము యానందించు చుండుటయే శారణముగా పరమాత్మ
యైన నాకు రామపదము గలిగె నని తాత్పర్యము

ఆ. జగతి నిల్లు రామశబ్దవాచ్యుడ వైన, నేను బుధులు బుద్ధి శ్ర మానసేంద్రి
యాంగములన నాత్మరీయని కడఁద్రోయంగ, మిగులుదును జిదాత్మరీనగుచు నెపుడు.

టీక. జగతికొ = పుడమి చుండు, ఇట్లు = వైనఁ జెప్పినతీయగా, రామశబ్ద = రామసామముచేత,
వాచ్యుడ వైన నేను = పలుకఁదగిన నేను, బుధులు = బ్రహ్మజేతలు, బుద్ధి = నిశ్చయాత్మకబుద్ధిని, మానస =
సంకల్పాత్మక, మగు మనస్సు, ఇంద్రియ = జ్ఞానక ర్మేంద్రియములను, అంగముకొ = త్రికరీరములను, అనాత్మ

యని = అసత్తని, కడద్రోయల, వృత్తియే = వృత్తిజ్ఞానము, ఎప్పుడు ఎత్తినతాళిగోమణి = పతివ్రతల ప్రకాశమా నాత్మస్వరూపుడైన అవునుజామా, నాకు = పగలవానిని నైన నాని, నిత్యానపాయని

తా. భూమియందు వైశ్యయుక్ = ఎడలయొక యుండునగియును, సర్వాభివృద్ధిఫలప్రదా మానాత్మస్వరూపుడగు నేను కు, ఫల = ప్రయోజనమున, ప్రగాయనియును = ఇచ్చునట్టిది మనస్సును జ్ఞానేంద్రియకర్మేంద్రియము (దుచుకొనునదియునై, గుండు = ఉండును, నే = నేను, క. సారబ్రహ్మకారా, కారితధీవృత్తపానుభవంబు - చుత్ = నామయిక్కు, స్వరూప = సచ్చి శ్రీరామనామ మొప్పెను, శ్రీవిచుర్పించి తెలిసికొనుటను, నేయుచుని = కావింపు

టీక. నాకు = జ్ఞానస్వరూపి నైన నాయొక్క ఆకార = ఆకృతిని, ఆకల, ఇట్లనియును = ఈధముగాఁ జెప్పెను స్వరూపజ్ఞానము నుచుప్రకృత్యంబునందు భూమి.

మం దంతురమై జాగ్రదవస్థయందు వృక్షరూపమగుతోడను, జ్ఞానేంద్రియకర్మేంద్రియములగు కిరణము నూర్యకాంతపురాతియంగు బడి అగ్నియై న మనస్సుతోడను, నిత్యరూపుఁడు నగు జ్ఞానమై వృక్షమందుఁ బుట్టిన నిప్పు వృక్షమును గాల్చి తాను చలించునట్లును గలిగినట్టియు తన కాని అజ్ఞాన రూపమైన జగత్తును గాల్చి స్వరూపజ్ఞానమందే గలియును గలిగియుండునట్లును గలిగియుండునట్లును వలన = నా కప్పుడు గల్గి యున్నందున, శ్రీరామని ను = నిత్యవిభూత్యుండు జ్ఞానేంద్రియకర్మేంద్రియములను బ్రహ్మ విద్య = బ్రహ్మమును దెలుపునట్టి జ్ఞానము, (అది) శ్రీరామ దగుటకు = గొరంబుగంగు (జ్ఞానమునకు) శ్రీరామనామమొప్పెను = తత్పదలక్ష్యార్థమగునట్లు నై నాకు శ్రీరామనామము గలిగి యున్నది

తా జ్ఞానస్వరూపి నైన నాకు పల్లెమొగ్గిమొట్టమొదట నాయొక్క ఆకారమును తెలియజేసెడి స్వరూపజ్ఞానము (నుచుప్రియంగు భూమిలో నాడిన విశ్వమునకు నప్పు యుండలతోఁ గూడిన యాకారము గలదై స్వప్నమందు మొలకెల్లి జాగ్రదవస్థయందు వృక్షరూపమై పరిణమించునట్లును, నూర్యకిరణము నూర్యకాంతపురాతియంగు బడి జగత్తును గాల్చి తాను చలించునట్లును నిప్పు వృక్షమును గాల్చి తాను చలించునట్లును స్వరూపజ్ఞానమే వృత్తిజ్ఞానము అజ్ఞానరూపమును గాల్చి స్వరూపజ్ఞానమందే గలియును) నా కేకాలమునందు గలిగి యుండునట్లును, నిత్యత్వగ్రహమున కధిగేవత యగు బ్రహ్మదేవియే బ్రహ్మమును దెలుపునట్టి జ్ఞానముగలనను, అట్టి జ్ఞానము శ్రీకృష్ణమువేరకెవ్వరు బడుటవలనను తత్పదలక్ష్యార్థ మయిన నాకు శ్రీరామనామము గలిగి యున్నదని జెప్పగలము.

తే. తలఁప ధీవృత్తి కేప్రాగుర ద్రష్ట నగుచుఁ

బ్రత్యగాత్మడ నైన నారభావ మరసి

తెలియుటకు నొప్పు మణి యాద్వితీయ రామ

నామము సమస్తవేదాంతరథాను మగుచుఁ

౯౦

టీక తలఁక = విచారించక, ధీవృత్తి = వృత్తిజ్ఞానమునకు, ప్రాగు = ఎల్లప్పుడు, ద్రష్ట నగుచుక = నాడినై, బ్రత్యగాత్మడ నైన = గూటుఁడుడ నైన, నారభావము = నాయొనిగిని, అరసి = కోధించి, తెలియుటకు = ఎఱుఁగుటకు, మణి = వండియు, ఆద్వితీయరామనామము = అప్రసిద్ధ మయిన, ద్వితీయ = రెండవది యయిన, రామనామము = త్వింపగలత్యార్థప్రత్యగాత్మ నైన నాకు రామ శబ్దము, సమస్తవేదాంతరథాను మగుచుక = సమస్త = సకల మయిన, వేదాంత = ఉపనిషద్ధర్మములకు, ధామమగుచుక = ఉనికిపట్టయిన ప్రణవస్వరూపమై, శబ్దము = ప్రకాశించున.

విచారించుచు వృత్తిభావమున నల్లప్పుడు సాక్షియును, కూటస్థుడగును అగు నాచునునిగిని
నిసిగొనుటకు ప్రసిద్ధ మయినది యును, రెండవదియును నగు రామనామము ప్రత్యేకాత్మకమైన
వర్ణనపనిమదర్శములకు యునిగిపట్టియి, ప్రణవస్వరూపమై ప్రకాశించు నని తాత్పర్యము
తప్రత్యేకాత్మకమైన నేను, బ్రహ్మరూపుడనని నాస్వభావ మరసి
లియుటకుగ కర్మమునీయూత్సరము రామ, నామముతూరాక్షరవిలక్షణమునగుచు.

టీక. ఆతపప్రత్యేకాత్మకడక—ఆతప = అంతట నిండియున్న, ప్రత్యేకాత్మకడక = కూటస్థుడగు,
నేను = అయినట్టి నేను, బ్రహ్మస్వరూపుడనని = సత్యజ్ఞానానందస్వరూపుడని, నాస్వభావ మరసి—
గా = నాచుకొని, స్వభావము = ఉనిగిని, అరసి = శోధించి, తెలియుటకై = ఎఱుఁగుటకు, మఱి =
నిండియు, ఆత్మనీయరామనామము = ఆ మూడవరామనామము, తూర = నశించెను భూతభౌతికముల
కంటె, అక్షర = ఆ భూతభౌతికములయందు వ్యాపక మయిన కూటస్థచైతన్యమునకంటె, విలక్షణంబు
నగుచుక = వ్యతిరేక మయిన అసిపదమై, ఒప్పుక = వెఱుఁగును

తా అంశము వ్యాపించి యుండు కూటస్థుడనైన నేను సత్యజ్ఞానానందస్వరూపుడనని నా
యనిగిని శోధించి నిసిగొనుటకు ఆ మూడవరామనామము నశించెడు భూతభౌతికములకంటెను
నాశము గొందని భూతభౌతికములయందు వ్యాపక మయిన కూటస్థచైతన్యముకంటెను వ్యతిరేక మగు
అసిపద మయి ప్రకాశించు నని తాత్పర్యము.

నే ప్రేమచే నిట్లు శ్రీరామ ర రామ రామ, యనుచు నన్ను భజించు మహాత్ములకును
మిగుల నిత్యానపాయుని ర యగుచు యోగ, సిద్ధి, గావించు చుండు నీరశ్రీవధూటి.

టీక. ప్రేమచే = అతిప్రీతిచేత, ఇట్లు = పై జెప్పినవిధముగా, శ్రీరామ రామ రామ యనుచుక =
శ్రీరామ రామ రామ యని, నన్ను భజించు మహాత్ములకుక = కేవలాత్ముడనైన నన్ను సేవించెడు మహాను
భవులకు, ఈ శ్రీకృష్ణుని = బ్రహ్మవిద్యాస్వరూపిణి యైన యీ సీతాదేవి, మిగులక = మిక్కిలి, నిత్యాన
పాయుని యగుచుక = ఎల్లప్పుడును వారిని విడువనిద, యోగసిద్ధిక = విశ్వసిద్ధిని, గావించుచుండుక =
జేయు చుండును

తా బ్రహ్మవిద్యాస్వరూపిణి యగు సీతాదేవి అత్యంతప్రీతిచేత పై జెప్పింట్లు శ్రీరామ రామ
రామ యని కేవలాత్ముడనైన నన్ను సేవించు మహానీయుల నెల్లప్పుడు విడువనిదియై వారలకు విశ్వ
సిద్ధిని జేయుచుండు నని తాత్పర్యము

వ. అట్లు గావున

౯౪

టీక. అట్లు గావునక = అన్విధముగా శిష్యసిద్ధిని గావించును గనుక

మ. తలఁపం బూర్ణము నిర్వికార మగు తత్త్వం బిట్లు భాసిల్లగా
దెలియ న్నేరక మూఢులైన నరు లీ ర జేహేంద్రియప్రాణబు
ద్ధుల నెల్లప్పుడు నిగ్రహించుటకు నంతో రక్తులై యాత్మనిం
దెలియం జూతురు వారికిం గలుగునే ర ధీనాక్షి నీక్షింపంగన్.

౯౫

టీక. తలఁపక = యోచింపగా, పూర్ణము = నిండినదియు, నిర్వికారము = మద్యావనికార
ములు లేనిదియు, అగు తత్త్వంబు = ఎన బ్రహ్మతత్త్వము, ఇట్లు = ఈ త్రివిధరామనామరూపముచేత,
భాసిల్లగాక = వెఱుఁగుచుండగా, మూఢులైన నరులు = అవివేకు లయిన మనుజులు, తెలియనేరక =

ఎఱుంగజాలక, ఈ=ఈయొక్క, గీహ=శరీరప్రయమును, యింద్రియములు=చేతనములు, ప్రాణములను, బుద్ధులకు = ప్రహస, ఎల్లప్పుడును = నిరంతరము, నిరంతరములు = గలు ఎంతోరక్తులై = అపరిమితానురాగము గలవారై, ఆశ్మయ = ప్రశ్నములు, అనియతములు = కొనఁ బ్రయత్నింతురు, వారికి = ఆ జీవేంద్రియముగలను నిరంతరము స్థితి గలిగియుండు, ధీసాక్షి-ధీ = బుద్ధికి, సాక్షి = గ్రహియన పరబ్రహ్మమును, ఈశ్వరవారికి = గర్భింయట కలుగునే = లభించున

తా అట్లుగుటవలన యోచింపఁగా నిండినగియును, మర్యాదవిధానమును నీనిగియును వగు బ్రహ్మతత్త్వ మిట్లు త్రివిధరామరూపముచే భుజిల్లఁగా వర్ణింపఁబ్రక్కాక తత్త్వమును అనువేతు లగు మన జాలు దెలియఁజాలక శరీరేంద్రియత్రయమును, జ్ఞానేంద్రియము ర్మేంద్రియములు, ప్రాణపరగతము మటయం దపరిమితానురాగము గలవారై బ్రహ్మమును అనిగొని ప్రయత్నింతురు అట్లు పేంద్రి యాదల నిగ్రహించి యాత్మను దెలియఁగోరువారు బుద్ధి ద్రష్టయును చిత్తమును పరబ్రహ్మమును పరీక్షింపఁజాలరు) అని తాత్పర్యము.

క. సర్వేంద్రియములచేఁ దత్పర్వవిషయముల నెఱుంగుచుచుండును

తత్పర్వజ్ఞ సర్వగతునిఁ, సర్వమయుం దెలియ వచ్చు న సమగభక్త్యుత్పత్తిః. ౧౬

టీక సర్వేంద్రియములచేత = సేత్రప్రత్రాణేంద్రియములన్నిటిగఁగి, తత్పర్వజ్ఞములకు = ఆ యింద్రియముల శబ్దస్వరూపి సమస్తకార్యములను, ఎఱుంగుచుండును. అని తత్పర్వ జ్ఞుఁ = ఆ సకలేంద్రియములను యింద్రియవిషయములను అనిగొన్నట్టి, తత్పర్వజ్ఞుఁ = సకలేంద్రియవిషయములయందుఁ బొంది యున్న, సర్వమయుఁ = ఆ విషయవిషయములన్నియును పరమాత్మను, సమ రసదృష్టిఁ = అభేదదృష్టిచేత, తెలియవచ్చుఁ = స్వతరముగా తేగని దెలియ గలగును

తా. సమస్తమయిన సేత్రప్రత్రాణి యింద్రియములచేత జాగ్రత్తములులకు విషయములగు శబ్దస్వరూపికార్యముల నన్నింటిని దెలిసిగొనినట్లు ఆ సకలేంద్రియములను, ఆయింద్రియవిషయములను దెలియనట్టియు, సకలేంద్రియవిషయములయందు పొందిగొన్నట్టియు, ఆ విషయములను పరమాత్మను అభేదదృష్టిచేత దనకంటె నితరము గా గని తెలిసికొనఁజాలరు) తాత్పర్యము

వ. అట్లు గావున.

టీక అట్లు గావున = అట్లభేదదృష్టిచేత ఎఱుగవచ్చును గనుక.

సీ. ఘటశరావాదిమృతౌర్వజాతంబుల, నది మృత్తు యని న గంఠమివగిడి నమలకుండలకిరీటాదిభూషణముల, స్వర్ణం బని యెఱుంగుచుండుమునను నసికుంతలూలచక్రప్రాదితంబుల నెల్ల, నిను మని యరసి గర్వనీనభంగిఁ బాలుపారు ఫణబుద్బద్ధతరంగంబుల, మంచిసి రసి విశాళింపఁగిరి

తీ. దనరు బహువిధకటములఁ న దంతు వనుముఁ దెలియుకై వడి మొదలసంద్రియము విడిచి భ్రాంతిని దొరంగి సర్వంబు న బ్రహ్మ మనును సుఖముగా సంతతంబును న జూడు మనసు.

శ్రీ అనన్త = నిఘ్న, అనన్తః క్షేపణ గూంజనేయా! ఘట = కుండ, శరావ = మూలకుడు, అది =
న, మృత్యు, గ్య = మృత్యో, శరణాడినవానియుక్త, శారణులక్ = సమూహములను, ఎంచి =
ంచి, మృత్యుని = చున్నది, శాంగుపగిగిక్ = మామనట్లును, అమల = నిర్మలము లైన, కుండల =
వృద్ధనములు, శరీరు = ముఖములు, అగి = మొదలగు, భూషణములక్ = ఆభరణములను, స్వర్ణం
రి = గంగా గని, ఎలుంగు నందంబులక్ = తెలిసికొనునట్లును, అసి = ఖడ్గము, కుంత = ఈటె,
శూల = త్రిశూలము, నిద్ర = శాయము, అదికంబులన్లక్ = మొదలగు శాయముల నన్నింటిని,
ఇను మని = అయి న్నది, అగిసి = శోధించి, కన్యోనినధంగిక్ = ఎఱిగినట్లును, పాబుపారు = ఒప్పదము
లైన, ఘన = ముగించును, బుగ్గున = బుగ్గులను, తరంగంబులక్ = అలలను, మంచి నీరని = నిర్మలజల
మని, విజ్ఞాకింగురీతిక్ = విజ్ఞించునట్లును, తనరు = కుందరము లైన, బహువిధ = పలుదెరుగు లైన, పట
షలక్ = వస్త్రములను, శంకు వనుచుక్ = గూలుదారము లని, తెలియుకైవడిక్ = ఎఱిగినట్లు, మొదలి
సంజయమువిడిచి = గుఱుపడఁజూపి ఘనవస్త్రము లనెను ప్రథమభ్రమ వదలి, శరీరేంద్రియ = ప్రాణాదు
లనెడి అనుమానము వదిలి గుఱుచుగ్గాంతరము, భ్రాంతినిదొరంగి = ఘటాదు లనెను భ్రమను విడిచి- శరీ
రేంద్రియములు నేననెను మామామును శృణించి యని యర్థాంతరము సర్వంబు బ్రహ్మ మనుచుక్ =
ఘటాదులును మృత్యుక స్వర్ణము ఇనుము జలము గారము లని యెఱిగినట్లు నామరూపక్రియాత్మకముగాఁ
గోచరము సమస్తప్రపంచము పరబ్రహ్మమే యని, సంతతంబును = ఎల్లప్పుడును, కుఖముగాక్ = అనంద
ముగా, మాదుము = కనుగొనుము, (సర్వం ఖల్విగం బ్రహ్మ, బ్రహ్మ ణోన్యం న కించన, పురుష ఏవేద
గం సర్వం పురుషాన్న పరం కించిత, ఏహో గేహో బహుధా నివిన్యః, మత్తః పరతరం నాన్య త్కించి
గస్తి ధనంజయ, సదస చ్ఛానా మన్తన) ఇత్యాది శ్రుతిస్మృతులతాత్పర్యము నెఱుంగుడి.

తా. పాపగహిణుడవగు నేనా గూంజనేయా! కడవ మూలకుడు మొదలగు మట్టితోఁ జేయఁ
బడిన పాత్రములయొక్క సమూహములఁ గాంచి మన్నని తెలిసికొనునట్లును, నిర్మలము లగు పోగులు
శరీరుములు మొగలగు ఆభరణములను స్వర్ణం గని తెలిసికొనునట్లును, ఖడ్గము శూలము కుంతము మొద
లగు శాయముల నన్నింటిని యిగు మని తెలిసికొనునట్లును, ఒప్పదము లగు నురుగులను బుగ్గులను అల
లను నిర్మలజల గుని విజ్ఞాకించునట్లును, కుందరము లగునట్టియు బహువిధము లైనట్టియు వస్త్రములను
నూలుగారము లని యెఱిగినట్లును, కడవ ఆభరణము ఆయుధము నురుగు వస్త్రములు అనెను ప్రథమ
భ్రమను వదలి మృత్యుక స్వర్ణము ఇనుము జలము దారము లని యెఱిగినట్లు నామరూపక్రియాత్మక
ముగాఁ గోచరము సమస్తప్రపంచము పరబ్రహ్మమే యని సర్వకాలములయం దానందముగాఁ జూడు మని
తాత్పర్యము.

సీ. స్థూలశరీరంబు శ్రీ ముక్తిరంబుగ నుండు, సకలేంద్రియము లుపశాంతి నొందు
సన్న సకపవనమాల్ శ్రీ సంచలింపక యుండు, గామాదిశత్రువర్గము నశించు
స్ఫురదమానిత్యాదిశుగుణము ల్పమకూలు, ఘనగుణాతీతలక్షణము నొదవుఁ
బొలుపారు వైరాగ్యశోభోవరతులు సంపూర్ణంబులై మది శ్రీ బాదలు చుండుఁ
తే. బరమనుభవార్థి యుహ్వింగి శ్రీ పాలు చుండు
ముందట వసించు మోహించి శ్రీ మోక్షలక్ష్మీ
సంశయము లేక దృఢముగా శ్రీ సంతతంబు
పర్వమును బ్రహ్మ మెనిచూచు శ్రీ శాంతిసిద్ధికి.

టీక సంకయములేక = అనుమానము లేక, దృష్టియుగా = నిశ్చయముగా, నిర్భయముగా, సర్వముకొ = నామరూపాత్మకప్రపంచమంతయు, బ్రహ్మచుని = ఆత్మీయుని, చ నిధికికొ-చూచు = కనుగొనెను, కాంతినిధికికొ = చిత్తలయమే నిత్యముగా గల బ్రహ్మ స్థూలశరీరంబు = స్థూలదేహము, ముస్థగంబున నుండుకొ = స్థూలభువనలో గదల నిండును, సకలములు = జ్ఞానకర్మేంద్రియములు, ఉపకాంతినొంగుకొ = స్వస్వవ్యాపారములు చూచి యుండును, నగపవనములు = సత్ = శ్రేష్ఠము లైన, మనః = మానసమును, పవనములు = గ్రాణాదిగాములును, సంచలింపకయుండుకొ = కదలకయుండును, కామాదికశ్రువర్గము = కామము మొదలగున అంతర్భుక్త సమూహము-అనగా నరిషద్వర్గము, నశించుకొ = చెడును, ముగియకొ = ప్రకాశమానము లైన, అమా నిత్య = తన్నుఁదాసే పొగడుకొన కుండుటయే, అది = మొదలగు, ముగియులు = సర్వములు, సమ కూటుకొ = లభించును, ఘనగుణ = త్రిగుణములలో శ్రేష్ఠమైన శుద్ధసత్త్వమునకు, అశీరి-ని తేజ లక్షణమును = తుర్యాతీతమైన బ్రహ్మలక్షణమును, ఒకపుకొ = కలుగును, ఏ అపారమైన గాఢాత్మ్య రతులు-పాలుపారు = ఒప్పదము లైన, వైరాగ్య = ఇహపరలోక సౌఖ్యములందు గభిరాని తుని, బోధ = ఆత్మజ్ఞానమును, ఉపరతులు = సర్వకర్మపరిత్యాగభావముగా గల బ్రహ్మచారి వాడి యుండుటయును-అనగా తన్మయత్వమును, సంపూర్ణంబులై = తక్కువ లేనివై, మనస్సు నంగు, పొదలుచుండుకొ = వృద్ధిబొంగుచుండును, పగచునుఖవార్ధి = పగచునుఖ = బ్రహ్మచారి మనసు, వార్ధి = సముద్రము, ఉప్పొంగి = వెల్లిరికి, పాలుచుండుకొ = ప్రవహించుచుండును, గతులక్ష్మి = ముక్తికాంత, మోహించి = వలచి, మందకుకొ = పురోభాగమంగు, వసిండుకొ = ఉండును.

తా అనుమానము లేక సర్వకాలములంగు నామరూపాత్మకప్రపంచమంతయును బ్రహ్మచుని చూచి చిత్తలయమే నిత్యముగా గల బ్రహ్మచేతకు స్థూలదేహము స్థూలభువనలో గదల నిండును, జ్ఞానేంద్రియ కర్మేంద్రియములు వాటివాటివ్యాపారములను వదలి యుండును, శ్రేష్ఠము లగు గ్రాణాదివాములును మానసమును కదలక యుండును, కామక్రోధాద్యరిషద్వర్గము నశించును, ప్రకాశము లిట్టియు తన్నుఁ దాను పొగడుకొనకుండుటయే మొదలుగా గల సర్వగుణములు లభించును త్రిగుణములలో శ్రేష్ఠమైన శుద్ధసత్త్వమునకు మీతిన బ్రహ్మలక్షణము గల్గును, ఒప్పదము లైన ఇహపరలోక సౌఖ్యముందలి యభిలాష లేమియును, ఆత్మజ్ఞానమును, సర్వకర్మపరిత్యాగభావముగా గల బ్రహ్మచారిగారు గూడి యుండుటయును (తన్మయత్వమును) తక్కువ లేనివై మనస్సునంగు శుద్ధి బొంగుచు నుండును, బ్రహ్మచంద మను సముద్రము యుప్పొంగి ప్రవహించు చుండును, ముగియకొ మోహించి పురోభాగమంగు వసిండు నని తాత్పర్యము.

క. రాజత్వ మమరినంతనె, భూజనములు వానిఁ జేరి రే పూజించుగతి

రాజలి సర్వముఁ దనుఁగా, యోజించినయపుడె పొందు రే నుత్తమగుగాముల్.

టీక. రాజత్వము = ప్రభుత్వము, అమరినంతనె = అగ్నినమాత్రమున నీ, భూజనములు = గోకులు, బానికొ = ఆ పురుషుని, చేరి = సమీపించి, పూజించుగతికొ = సమ్మానించుటయు, రాజలి = స్వయం ప్రకాశుడై, సర్వముకొ = సమస్తమును, తనుగాకొ = తన్నుఁగానీ, గోజలించిన యపుడె = ఎంచి నప్పుడే, ఉత్తమగుణములు = సర్వజ్ఞత్వా దీక్ష్యరగుణములు, పొంగుకొ = వెంగును.

తా ప్రభుత్వము లభించినమాత్రమన నీ ప్రజ లాప్రభుత్వము నొందిన పురుషునిఁ జేరి పూజించునిధ మున స్వయంప్రకాశుడై సమస్తము తనుగా నొందినపుడే సర్వజ్ఞత్వాదిగుణములఁ జింగు నని తాత్పర్యము.

వేమంబుఁ కైకొన్న పురుషుఁ డరయఁ
 ఎఱుఁ డగుఁ గాక పరికింపఁ ర దరుఁది యగునె
 వభావంబుఁ జీకొన్న ర కేవలఁబుఁ
 డాత్తుఁ డగుఁ గాక మఱి శ్రీఁ ర డగునె తెలియ.

౧౦౧

టీక. అగ్రయఁ = విచారింపఁగా, తరుణివేమంబుఁ = శ్రీవేమమును, కైకొన్న పురుషుఁడు = ధరించిన మగవాఁడు, పరికింపఁ = విచారింపఁగా, పురుషుఁ డగుఁగాక = మగవాఁ డగునుగాని, తరుణి యగునె = శ్రీ యగునా-అనఁగా కాఁడనుట, తెలియఁ = విచారింపఁగా, జీవభావంబుఁ = కించి గల యగుణవిశిష్ట మైన జీవస్వమును, కైకొన్న వలఁతుఁడు = అవలంబించిన కూటస్థుఁడు, ఆత్ముఁ డగుఁగాక = బ్రహ్మమే యగును గాని, మఱి = మరల, శ్రీఁ డగునె = జననమరణాదివికారసహిత మైన జీవభావము నువాఁ డగునా - అనఁగా కూటస్థ మైన యాకాశము ఘటజలప్రతిబింబితాకాశము గాక మహాకాశ మైయు పంచావరణాంతరస్థకూటస్థబ్రహ్మము పరబ్రహ్మమే యగు నని భావము.

టీక. విచారింపఁగా శ్రీవేమము ధరించినపురుషుఁడు శ్రీగాక పురుషుఁడే యగువిధమున కించి గలవాఁడు. విశిష్ట మైన జీవస్వమును కైకొన్న కూటస్థుఁడు బ్రహ్మమే యగును గాని మఱల జననమరణాది వికారసహిత మైన జీవభావము గలవాఁడు గానేరఁడు, (ఘటమునందలియాకాశము ఘట జలయందలి ప్రతిబింబించిన యాకాశము గాక మహాకాశ మైనట్లు పంచావరణాంతరం డగు కూటస్థ బ్రహ్మము పరబ్రహ్మమే యగును) అని తాత్పర్యము.

నే. దంతిరూపంబుచే నొప్పుదారు వరయఁ, దారు వగుఁగాక పరికింపఁ దంతి యగునె

విశ్వరూపంబుచే దోచువిష్టుమూ ట్ట, విష్టుఁ డగుఁగాక పరికింప ర విశ్వ మగునె.

టీక. అగ్రయఁ = శోధింపఁగా, దంతిరూపంబుచేఁ = ఏనుఁగు యాకృతిచేత - అనఁగా ఏనుఁగు వాహనరూపముగా, నొప్పుదారువు = విష్టు చుండెడు మ్రాను, దారు వగుఁగాక = మ్రా నగును గాని, పరికింపఁ = విచారింపఁగా, దంతియగునె = ఏనుఁగునా- అనఁగా కానేర దనుట, విశ్వరూపంబుచేఁ = జగద్రూపముచేత, దోచు విష్టుమూ ట్ట = తనఁబని పరబ్రహ్మము, విష్టుఁ డగుఁగాక = సర్వవ్యాపక మైన పరమాత్మయే యగును గాని, పరికింపఁ = పరిశీలింపఁగా, విశ్వమగునె = సామయాపాత్మకప్రపంచ మగునా.

తా. గణాకృతిచే నొప్పు వాహనము విచారింపఁగా ఏనుఁగు గాక మ్రా నగుభంగి జగద్రూప ముచేఁ గనఁబడు (విశ్వమయఁ డగు పరబ్రహ్మము) పరబ్రహ్మము సర్వవ్యాపక మగు పరమాత్మయే యగును గాని విశ్వము గానేర దని తాత్పర్యము.

ఉ. వారణ మంచు భ్రాంతుఁ డగువానికి దారువు దోచు దాక్రియఁ

దారు వటంచు గాంచు విహితజ్ఞునకుం బరికింపఁ గల్గునే

వారణ మట్లు సర్వ మనువానికి బ్రహ్మము గానుపింప ద

స్థూరక బ్రహ్మమందుఁ గనుయోగికి సర్వము గల్గి తోచునే.

౧౦౩

టీక. వారణ మంచుఁ = ఏనుఁగని, భ్రాంతుం డగువానికిఁ = భ్రమపడినవానికి, దారువు దోచు = మ్రా నగుపడెడు - అనఁగా దారువుచేఁ జేయఁబడిన యేనుఁగును దారు వని తలఁపనియెడల యేనుఁగే తోచు ననుట, దాక్రియఁ = ఏనుఁగని భ్రమపడిన పురుషునివలెనే, దారు వటంచుఁ = మ్రా నని, స్థూరక బ్రహ్మమందుఁ గనుయోగికి సర్వము గల్గి తోచునే.

కాంచు = చూచునట్టి, విహితజ్ఞానకుఁ = తెలివి గలవానికి, పరికింపఁ = పరికిలింపఁగ
 వనుఁడు, కల్లునే = ఉండునా, అట్లు = వైని చెప్పినతీయన, సర్వ మనువానిఁ = ఇది గు
 ప్రపంచము సత్య మను దృష్టి గలవానికి, బ్రహ్మము గానుపింపఁ = అట్టి కనబడఁడు, అట్లు =
 మనెడు దృష్టి గలవానివలెనే, ఊరక = విరామము లేక, గ్రహ్మమంగుఁ = అంతయు పగ
 యని, కనుయోగికిఁ = కనుగొనెడు బ్రహ్మవిగుణకు, సర్వము = నాచురూపాత్మకప్రపంచము,
 తోచునే = ఉండి కనబడునా.

తా. దారు వేనుఁ గని భ్రమయ్యువానికి దారువు దోహదించిన గా గఁగఁగునదియంతయుఁ బ్రపం
 మను కలఁపు గలవానికి పరబ్రహ్మము తోచును, దారు గని నశ్చయ్యు మవానికి యుండు గారు వేనట్లు
 బ్రహ్మస్వరూపము గా నెందువానికి సర్వప్రపంచమును గ్రహ్మస్వరూపము గని తోచు నని శాస్త్రగ్రంథము.

సీత.

శ్రీరాములు

అంగ నేయులు.

వ. అనిన విని హనుమంతుండు సీతారామున కిట్లనియె.

౧౦౪

టీక. అనినఁ = అని పలుకఁగా, విని = ఆకర్ణించి, హనుమంతుండు = ఆంజనేయుఁడు, సీతా
 రామునకుఁ = చిచ్చక్తితోఁ గూడిన పరబ్రహ్మస్వరూపుఁడైన రామచంద్రునకు, ఇట్లనియెఁ =
 ఈవై జెప్పఁబోవునట్లు చెప్పెను.

తా. అని పలుకఁగా వినియాంజనేయుండు చిచ్చక్తితోఁ గూడినవాఁడును, పరబ్రహ్మస్వరూపుఁ
 డును అగు రామచంద్రున కిట్లు చెప్పి శారంభించె నని తాత్పర్యము.

సర్వము బ్రహ్మ మనెడి వానివర్తన మెట్లుండు ననుట.

క మీరలు నుడివిన వడువున, వారసి సర్వంబు బ్రహ్మ ర మని కను ఘనుఁ జే
 ప్రార్థవ్యవహారం, బేరీతిం జేయు దీని ర నెఱిగింపుఁ డనన్.

౧౦౫

టీక మీరలు = మీరు, నడివినవడువునక = బోధించినయట్లు, అరసి = శోధించి, సర్వంబు = సకలము, ప్రహ్లాదుని = పరమాత్మయే యని, కనుఘనఁడు = చూచు మహనీయుఁడు, ఏప్రార్థవ్యవహారంబుకొనఁగల్గు = సంపదసంఘాత మగు ప్రార్థనముయొక్క, ఏవ్యవహారంబుకొన = ఏలాటి వ్యాపారమును, ఏరితింఁగఁగలకొన = ఏప్రకారము బయలుపడు, గీనికొన = ఈ యర్థమును, ఎఱిగింపుఁడు = తెలుపుఁడు, అనకొన = అనఁగా

తా మీరు బోధించినట్లు శోధించి సర్వము పరప్రహ్లాదుని జూచునట్టి మహనీయుఁడు ప్రార్థవ్యవహారము నెట్లు బయలుపడఁగలఁడు నని ప్రార్థింపఁగా నని తాత్పర్యము

ప. అనిస శ్రీరామచంద్రుఁడవ్యావరేంద్రున కిట్లనియె. ౧౦౩

టీక. అనిస = ఇట్లుగఁగా, శ్రీరామచంద్రుఁడు = శ్రీరామమూర్తి, అవ్యావరేంద్రుఁడు = ఆ యాంబ సేయునటు, ఇట్లనియెకొన = ఇట్లు చెప్పఁబూసెను.

తా ఇట్లు ప్రార్థింపఁగా నవ్యావరేంద్రునకు శ్రీరామచంద్రుం డిట్లు చెప్పఁబూసెను

చ. ఘటకటకొర్ని కాపటనిగ గాయముల న్సువివేకదృష్టిచే
దలఁపిన మృశ్మవర్ణజలరేతంతువు లంచు నెఱిగినంతఁద
త్స్ఫుటర నామరూపములు ర పోవమి నన్నియుఁ గార్యకొటికె
వృక్షవలె వచ్చు వచ్చినను ర బాధక మున్నదే హేతుదృష్టికిన్. ౧౦౪

టీక ఘట = కలకములు, కటక = కడియములు, డొర్నిక = అలలు, పట = వస్త్రములు, (వీని యొక్క) గికాయములకొన = సంఘములన, సువివేకదృష్టిచేకొన = వస్తుతత్వజ్ఞానదృష్టిచేత, తటుకునకొన = అప్పుడే, మృశ్మవర్ణజలరేతంతువులంచుకొన = మృత్, మువర్ణ = బంగారు, జల = నీరు, తంతువులంచుకొన = నీ లని, (ఇచ్చట క్రమాలంకారము) ఎఱిగినంతకొన = తెలిసికొన్నమాత్రముననే, తత్ = ఆఘటకటకొర్నికలయొక్క, త్స్ఫుటర = చక్కగాఁ దోచుచున్న, నామరూపములు = వానివానిపేర్లును ఆకృతులును, పోవమి = చెడకుండుటవలన, అన్నియుకొన = ఆ నామరూపము లెల్లను, కార్యకొటికె = పాకాదికార్యసముదాయమునకు, ఎప్పటివలె వచ్చుకొన = పూర్వమువలె వాడుకొనుట కుపయోగించుచుండును, వచ్చిన = ఇట్లు వాడుకొనుట కుపయోగించుచు వచ్చినను, హేతుదృష్టికికొన = ఘటకటకొర్ని మృశ్మవర్ణాగులని తెలిసిన కారణదృష్టికి, బాధక మున్నదే = విరోధము గలదా = అనఁగా విరోధము లేదనట

తా. ఓయి యాంబసేయా! వస్తుతత్వజ్ఞానదృష్టిచేత కడవలు, కడియములు, అలలు, వస్త్రములు వీనియొక్క సవమానములను తడుకు మీ మన్న, బంగారు, జలము, నూలు అని తెలిసికొన్నమాత్రముననే యా ఘటపటకటకొర్నికలయొక్క చక్కగాఁ దోచు చున్న వానివానిపేర్లును వానివానియాకారములును చెడ కుండుటవలన ఆ నామరూపాగు లెల్లను పాకాదికార్యసముదాయమునకు పూర్వమువలె వాడుకొనుట కుపయోగించుచుండును, ఇట్లు వాడుకొనుట కుపయోగించుచు వచ్చినను ఆ ఘటకటకొర్ని మృశ్మవర్ణాగులని తెలిసిన కారణదృష్టికి విరోధము లేదని తాత్పర్యము

శా. ఆరీతిక సకలంబు తత్త్వ మని దీర్వాధ్యాత్మయోగంబుచే
నాగూఢిం గను యోగి కయ్యెడఁ దదీరయాంగేంద్రియాత్కలికిం

ప్రార్థానుభవంబు గల్గు నటు లోరప్పరంగఁ దా గ్రష్ట మై
సారోదారవిచారదృష్టి సరయున్ శ సర్వంబు బ్రహ్మబుగాన్.

౧౦౮

టీక ఆరీతిక = అట్లు, సకలంబు = సామరూపాత్మకప్రపంచమంతయు, తత్త్వ సుని = బ్రహ్మ సుని,
దివ్య = అప్రాకృత మైన, ఆధ్యాత్మయోగంబుచేత = బీజేశ్వరైక్యజ్ఞానముచేత, అనూధా = నిశ్చయ
ముగా, కనుయోగిణీక = చూచెను బ్రహ్మవేత్తకు, ఎయ్యదా = వీధులమరుగున, తదీయ = ఆ బ్రహ్మ
జ్ఞానియొక్క, అంగ = శరీరముయొక్క, ఇంద్రియ = ద శీంద్రియములయొక్క, ఆత్మ = బుద్ధియొక్క,
ఆళిక = గుంపునకు, ప్రార్థానుభవంబు - ప్రార్థన = తాత్కాలికానుభవగూఢప్రాగల్భముయొక్క,
అనుభవంబు = అనుభోగము, కల్లుక = ఖటించును, అటులు = కల్లునట్లు, గొప్పగంగి = తోచెనేని,
తా = ఆ బ్రహ్మజ్ఞాని, ద్రష్టయై = సాక్షియై, సారోదారవిచారదృష్టి సార = శ్రేష్ఠమైన,
ఉదార = గంభీర మైన, విచారదృష్టికీక = ఆత్మాసాత్మికవిచారజ్ఞానముచేత సర్వంబుక = అంతయు,
బ్రహ్మబుగాక = పరమాత్మగానే, ఆరయుక = ఎంచును.

తా ఆప్రకరము సామరూపాత్మకప్రపంచమంతయు బ్రహ్మ సుని అసాప్తమై ధీ బీజేశ్వ
రైక్యజ్ఞానముచేత శ్చనుముగాఁ జూచెను బ్రహ్మజ్ఞుడు వీధులమరుగున ఆ బ్రహ్మవేత్త శరీరము, క శీంద్రి
య జ్ఞానేంద్రియములు, బుద్ధి వీనియొక్క మూహమునకు తాత్కాలికానుభవగూఢప్రాగల్భముయొక్క
అనుభవము గల్గును, అట్లు తోచెనేని గూఢబ్రహ్మవేత్త సాక్షియై శ్రేష్ఠమైనట్టియు గంభీర మైనట్టియు
ఆత్మాసాత్మికవిచారజ్ఞానముచేత అంతయు పరమాత్మగానే కనుగొను నని తోచివర్చును.

శా.గానంబు న్నటసంబుఁ దాళగతులం శ గావించుచు నాదువి

ద్యావైపుణ్యముఁ జూపుచున్ శిరముమీఁదగం గల్గు పెంగొండెగం

బూనం గైకొను నాట్యశీలునిగతిక శ బుంభానుపుంభాజ్జ్వల

న్నానాథానుభవజ్ఞుఁ డయ్య బుధుఁ డానందాత్ముఁ గాంచుక ముదినన్.

౧౦౯

టీక గానంబుక = సంగీతమును, నటసంబుక = నృత్యమును, తాళగతులక = తాళ = ద్రువాది
తాళములయొక్క - తాళ మనఁగా హస్తద్వయసంయోగవియోగంబులను గలిగి తాలమార్గక్రియ అంగ
గ్రహ జాతి కళ లయ యతి ప్రస్తారము లనెడు గళవిధప్రాణములతోఁ గూడినది తాళ మనఁబడును, అది
ద్రువ మర్చ్య రూపక జంపె త్రిపుట అటతాళ ఏకతాళము లని ౭ విధములు, ఇవింశుగ్రస్త త్రిత్ర మిత్ర
ఖండ సంగీర్ణము లనెడు జాతు లైదింటిచేత ప్రస్తావించఁగా ముప్పదియయిగుఱధంబు లగు తాళముల
యొక్కగతులను ౧, ౨, ౪, ౮, ౧౨, ౧౬ అక్షరకాలములు వరుసగా గల అనుగ్రుతి గ్రుతి లఘు
గురు పుట కాకపదము లను సంగములమార్గములను, కావించుచుక = చేయుచు, చూచివిద్యావైపుణ్యము -
చారు = మనోజ్ఞ మైన, విద్యా = జారు నొక్కు చాలు మొదలైన దేశభిక్షువుగ శీగములతోఁ గూడిన
సంగీతవిద్యయందలి, వైపుణ్యముక = నేర్పును, జూపుచుక = అగడతచుచు, శిరముమీఁదక = తల
మీఁదను, కల్లు పెన్దొంతరక - కల్లు = ఉండెడు, పెక = గొప్ప యయిన, గొంగిగక = కలశపంక్తిని,
పూనక = ధరించుటకు, కైకొను నాట్యశీలునిగతిక = చేకొనెను నాట్యవిద్యావైపుణ్యము కలవానివలె,
పుంభానుపుంభ = తండ్రి పతండము లయి, ఉజ్జ్వలత్ = ప్రకాశించు చున్న, నానా = అనేకములైన,
అర్థ = ఇంద్రియార్థములయంగు, అనుభవజ్ఞుఁ డయ్య = నుభానుభవము గలవాఁడైనను, బుధుఁడు =

బ్రహ్మవినుగడు, అనందానుగ్ధ = సచ్చిదానందస్వరూపపరమాత్మను, వదిక = ఉల్లమంగు, కాంచుక = దర్శించును

తా సంగీతును, నృత్యమును, ధృవాదితాళము మొదలగుతాళములయొక్క అతుల నొస న్చుచు మనోహరమగు విగ్రహమునొక్క డాలు మొదలగు దళవిధగమక భేదములతోఁ గూడిన సంగీతవిశ్వముందలి నేర్పును కాపుచు తలఁగఁడ నుండెడు గొప్ప దైన కలశపంక్తిని ధరించుటకు జీకొనెను నాట్యవిగ్రహాంగుళ్యము గలవానివలె యందోపతండములై ప్రకాశించు చున్నట్టి యింద్రి యాగ్ధములయందలి మృదుభవము గలవార డయ్యును బ్రహ్మవేత్త సచ్చిదానందస్వరూపపరమాత్మను మనస్సునంగుఁ జూచు నని తాత్పర్యము

చ. స్వకృతివిచిత్రపట్టణ మరస్నయ మంచు నెఱంగి భ్రాంతి నొం దక గుల నిర్మలాలకుఁడు దాని సృజించువిధంబున న్నిజ ప్రకృతిగ్రతప్రపంచము సభావముగా వివరించి కాంచి త ద్వికృతులఁ జెంద కే ఘనవిరవేకి యొనర్చు సమస్తకార్యముల్. ౧౧౦

టీక ఇలక = భూమియంగు, ఇంద్రగాంధుడు = గారడీద్యవాఁడు, స్వకృతివిచిత్రపట్ట ణము = స్వ = తన, కృతి = నిర్మింపఁబడిన, విచిత్ర = ఆశ్చర్యకరమైన, పట్టణము = పురము, అసన్మయ మంచు = దిగ్భుగ యని, ఎఱంగి = తలఁచి, భ్రాంతి నొందక = మోసంపక, దానిక = ఆ మాయానగరమును, నిర్మించువిధమునక = నిర్మించునట్లు, ఘనవిరవేకి = బ్రహ్మజ్ఞాని, సజ = తనయొక్క, ప్రకృతి = మనస్సువలె, కృత = కల్పితమయిన, ప్రపంచముక = పంచభూతవికార మగు జగత్తును, సభావ ముగా వివరించి = శూన్యమని తలఁచి, కాంచి = చూచి, తద్వికృతులక = మాయకమయిన ప్రపంచము యొక్క, విద్విద్భూతకారములను, చెందక = పొందకయే, సమస్తకార్యములు = వర్తమానకార్యము లెల్లను, ఒనర్చుక = చేయుచుండును.

తా భూమియంగు గారడీద్యవాఁడు తనవిద్యచేత నిర్మింపఁబడిన ఆశ్చర్యకరమయిన పట్టణ మును దిగ్భుగ యని తలఁచి భ్రాంతి నొందక ఆమాయానగరమును నిర్మించువిధమున బ్రహ్మజ్ఞాని తన మనస్సువలెఁ గల్పించఁబడిన పంచభూతవికార మగు ప్రపంచమును శూన్యమని తలఁచి అట్టి మాయా విశిష్టమగు ప్రపంచవిద్యభివృద్ధికారములను జెందకయే వర్తమానకార్యములెల్ల నొనర్చుచుండుననితా.

మ. శివశక్తిగ్రసమాధియంగు విలసత్చిత్తాత్రతత్త్వంబు చా నవలీల గని పూర్ణుడై పిదప మాయాసంస్కృతిం జెందినం దపుల న్నేర్చునె యాగి పాలు పెరుగై ర ద్రచ్చంగ వే త్రైసయా నవసీతం యిది జల్లుతోఁ గలయునే ర నానాప్రకారంబులన్ ౧౧౧

టీక యోగి = బ్రహ్మవేత్త, శివ = నిత్యమంగళస్వరూపుడైన పరమాత్మయొక్క, శక్తి = శిండిగత్వాని గుణగణితం దైన ప్రత్యగాత్మయొక్క, విశ్వసమాధియందుక = విశ్వముతోఁ గూడిన నిర్వి కల్పగిష్ణయంగు, విలసత్ = వెలుగుచున్న, చిత్తాత్ర = విజ్ఞానస్వరూపమయిన, తత్త్వంబుక = యథార్థ మగు పరబ్రహ్మమును, తా = తా నైన యోగి, అవలీలక = అనాయాసముగా, కని = దర్శించి, పూర్ణుడై = పరబ్రహ్మ మయి, పిదపక = పరబ్రహ్మము తా నైనపిమ్మట, మాయాసంస్కృతిక = మాయా

మయ మగు సంసారమును, చెందినకో = పొందినను, తవులకో = తప్పున = 14 వికారము లందఱులవా, సాము = కీరము, పెరుగ్నే = దధియై, ద్రచ్చుంగకో = చిలుకఁగా, వేల్చిన యానవసరము = అన్యమయిన యావెన్న, ఇరకకో = మరల, శానాప్రకారంబులక = ఎన్నివిధములఁగఁగి, బ్రహ్మకో = గుడ్డిగా, కలయునే = చేరుశా - అనఁగా శరదని భావము.

తా. బ్రహ్మవేత్త నిత్యమంగళస్వరూపుఁడయిన ఎగమాత్మయుక్తము కింత్విత్వముగ ముంపరహితుఁడైన ప్రత్యగాత్మయొక్కయ యుక్తముతోఁ గూడిన నిర్వికల్పమయాధి కుంగుఁడ్రకాశింబు చున్న విజ్ఞానస్వరూప మైన యధార్థపరబ్రహ్మమును తా నెఱుఁగి అన యానముగా గర్భించి ఎగమాత్మమై ప్రకాశించును, అట్లు పరబ్రహ్మ మైనతరువాత మాయామయ మగు సంసారమును గొందినను ద్రుగము పెరుగ్నే దానిని చిలుకఁగా గల్గిన వెన్న మరల యామల్గితోఁ గలిసి నేరనివిగిరి ఆ వికారము లంటు నేర నని తా.

తే. ప్రద్యులత్పావకావృతరవర్వతంబు, నాశ్రయించునెచ్చగవిహారగారిగములు
బ్రహ్మమయుడై ప్రకాశించురబ్రహ్మవిదుని, నంటునే పుణ్యపాపంబుల లంటునే నీయ.

టీక అంజనేయా = హనుమంతుఁడా! ప్రద్యులత్ = మిగుల ముగ్ధుఁడగుటచే, నానక = కార్చిచ్చు చేత, ఆవృత = గుట్టుకొనఁబడిన, పర్వతంబు = కొండను, మృగ = శరదశిరగా శస్త్రముగాని దృగములును, విహంగ = చిలుకలు గోరువంకలు నెమళ్ళు మొదలగుపక్షిములు, ఆశ్రయించునె = పంపి, (అనువతి) బ్రహ్మచయుడై = తత్త్వరూపుడై, ప్రకాశించు = నీగరిల్లెను, బ్రహ్మవిదుని = బ్రహ్మవేత్తను, పుణ్యపాపంబులు = పుణ్యపాపరూపకర్మములు, అంటునే = తాముశా - అనఁగా మంటు నును.

తా. అంజనేయా! మిగుల మండుచుండడి కార్చిచ్చునోర శస్త్రముగఁగడిన ఎగ్గమును మృగములు పక్షులు మొదలగు జీవజంతువులు ఆశ్రయించునట్లు, బ్రహ్మచర్యమునై ప్రకాశించు బ్రహ్మవేత్తను పుణ్యపాపము లంటునేర నని తాత్పర్యము

కవిరాజవిరాటము:—

తరణి ననుస్తరసంబులఁ గ్రోలుచు ర దగ్గనసిల్లవి గారిములు
బొరయనిచందమున స్వప్నయంబులఁ ర యొగునె గర్భిణిగోమె
నిరతము నంటక యోగివరుం డతిశిర్గిల్లనిశ్చలమాంసముడై
పరమసుఖామృతవార్ధిని గ్రుంగుచు ర గోవనుఁ డై పిలవల్లుఁ గగన్. ౧౧3

టీక యోగివరుంగు = బ్రహ్మజ్ఞుని, తరణి = గూర్మిఁడు, సమస్త = ఎదిల మయిన వాచీశాప తటాక నదినదపల్లవకుల్యాగులయందు, గసంబులకో = కలములను, గ్రోలుచు = కీరములచేఁ బీల్చుచు, తద్రసనిష్ఠవికారములకో = తత్ = అనదినదాగులయందలి, గసు = కలముల కులగు, నిష్ఠ = ఉన్న, వికారములకో = అడుసు నాచు మొదలగువానిని, బొరయనిచందమునకో = అంటునిఁగట్టు విషయంబులకో = ఇంద్రియార్థములను, పొంగుచుకో = అనుభవించుచు, తగ్గునదోమములకో = తత్ = ఆ, యంద్రియ = ఇంద్రియార్థములయందలి, గుణ = అనురాగాదిగుణములను, గోమములకో = ద్వేషనిగోమములను, నిరతముకో = ఎప్పుడును, అంటక = స్పృశింపక, అతి = మిక్కిలి, నిమ్మల = స్వచ్ఛమైన, నిశ్చల = కదలని, మానసుడై = మనస్సు గలవాడై, పరమసుఖామృతవార్ధిని = పరమ = సర్వోత్కృష్ట మయిన, సుఖ = బ్రహ్మమనెడు, అమృత = పునరాప్య శ్రగహిత మయిన, వార్ధికో = సముద్రమునంగు, గ్రుంగుచుకో = పీలలాడుచు, పావసుడై = పవిత్రుడై, తగకో = ఒప్పిగముగా, నిలసిల్లు = ప్రకాశించును

అం గూర్వంతు సమస్తము లైన వాపీకూపతటాక నదీనదంబులయందలి జలములను కిరణములచేత సీల్చుచు ఆనగిన గాగిజలములకుం గూర్చు అగును వాఁడు మొదలగువాని యంటనియట్లు బ్రహ్మజ్ఞాని యింద్రియార్థముల నభివించుచు ఆయింద్రియార్థములయందలి అనురాగాదిగుణములను, జ్యేష్ఠాదిదోషములను స్పృశింపక మక్కిలి గుర్కుల నయినట్టియు, కదలనట్టియు మనస్సు గలవాడై సర్వోత్కృష్టమైన బ్రహ్మ మనెను పునరావృత్తిగహిత వయిన సముద్రమునం దోలలాడ చు పావనుడై ప్రకాశించు నని తాత్పర్యము

కవిరాజగిరా నీతికామమ్ || కలయగ నొక్కనకారము నాజుజకారములు న్వముగాటముగా | నల రివవో ద్విరగిగాచల్లలముల్ త్రినిరామము లంది నిర | గృళకవిరాజనిరాజితవృత్తమురాణజనార్దన రమ్య కథావళుల గవీకులు వర్ణన సేయగ వ్రాలు నజత్రము వావిరిగ్ తా|| న జ జ జ జ జ జ వ గణము లును, ఎనిమిదింటిను యేడింటిగు యగులును పుండవలయు ననుట

శ్లోదశ వృత్తమా. చాగువివేకి యసారమహానం, సారముఁ జెంది యసంగత ముండున్
నీరజపత్రము నీరము నేప్రా,ద్ధారయ నంటియు నీ నంటనిభంగిన్.

టీక. అరయగ్ = అరచింపఁగా, చాగువివేకి = సాధు వైన బ్రహ్మజ్ఞాని, అసార = నిస్సారమైన, మహా = గొప్పదిగాఁ గోర వేగు, సంసారముగ్ = సంస్కరిని, చెంది = పొంది, నీరజపత్రము = తామరాకు, నీరముగ్ = నీలమును, ఏప్రాద్ధుగ్ = ఎల్లప్పుడు, అంటియుగ్ = తాకియును, అంటనిభంగిగ్ = తాకనియట్లు, అసంగతమంతగ్ = కూడిక లేనివాడై యుండును

అం విచారింపఁగా నానుగాకుజలము నెల్లప్పుడు బొందియును తాకనివిధమున సాధు వైన బ్రహ్మజ్ఞాని నిస్సార మైనగుఱును, గొప్పదియును నగు సంస్కరిని జెందియు కూడిక లేనివాడై యుండు నని తాత్పర్యము

ఆ. పావకుంఁగు సర్వభక్షకుం డయ్యు నిర్దోషుఁ డైనభంగి నీ దూరదర్శి
విషయ రాగి యయ్యు నీ వీతరాగియు నై వెలుంగుచుండుముక్తసంగుఁ డగుచు.

టీక. పావకుంఁగు = అగ్ని, సర్వభక్షకుం డయ్యుగ్ = అన్నిటిని భక్షించు చున్నవాఁ డైనను, నిర్దోషుఁ డైనభంగిగ్ = నిర్మలఁ డైనట్లు, దూరదర్శి = బ్రహ్మవిదుఁడు, విషయరాగి యయ్యుగ్ = విషయ = ఇంద్రియార్థములగుంగు, రాగి యయ్యుగ్ = అపేక్ష గలవాఁ డయ్యును, వీతరాగియునై = అపేక్ష లేనివాడై, ముక్తసంగుఁ డగుచుగ్ = ముక్త = విడువబడిన, సంగుఁడగుచుగ్ = చేరిక గలవాడై, వెలుంగు చుండుగ్ = ప్రకాశించు చుండును

అం అగ్ని వాహక్రుం డన్నిటిని భక్షించును నిర్దోషుఁ డైనట్లు బ్రహ్మజేత యింద్రియార్థముల యం దపేక్ష గలవాఁ డయ్యును అపేక్ష లేనివాడై సంగము (చేరిక) లేనివాడై ప్రకాశించు చుండు నని తాత్పర్యము

తే తనగు సాత్త్విక గాజనతామసములఁ, బొంది పొందఁడు నిర్గుణానందపరుఁడు
మంటినంతయు నంటి నీ యొకమొలఁగు, విమలమృత్కిటకంబుచందమున ననఘ.

టీక. అనఘ = రాగాదిపాపగుణములు లేని యాంజనేయా, మంటిగ్ = మృత్తికను, అంటియుగ్ = కలిసియు, అంటి = కలయక, ఒంటిగ్ = ఒంటరిగా, మొలంగు = తిరిగెడు, విమల = నిర్మలమైన, మృత్కిటకంబుచందమునగ్ = కుమ్మరపుడుగువలెనే, నిర్గుణానందపరుఁగు = నిర్గుణ =

త్రిగుణములు లేని, ఆనంద = బ్రహ్మనందమును, పరుడు = అశగల బ్రహ్మజేర్తి, తనగు = ప్రకాశించు చుండెడి, సాత్త్వికరాజసతామసములతో = ప్రకృతిరూపము లైన సత్త్వికరాజస్తమాగుణవికారములను, అంటియు అంటక యుండును

తా రాగాదిపాపగుణములు లేని యోగూం 'నేయా! మృత్యువు కలసియు కలఁచుకయు ఒంటరిగాఁ దిరిగెడు కుమ్మరపురుగువలె త్రిగుణరహిత మగు బ్రహ్మనందముగా నున్న అల బ్రహ్మజేర్తి ప్రకృతిరూపము లైన సత్త్వికరాజస్తమాగుణవికారములను అంటియు అంటక యుండు నని తాత్పర్యము.

చ. పరపురుషానురక్తిగల ర భామిని యెల్లపనుల్ గృహించును

బారిఁబారిఁ జేయుచుం బ్రియునిరపొందు నుఖంబుగఁ గూచుగీతి భా

స్వరపరతత్త్వవేది నిజవర్ణనిజాశ్రమయోగ్యధర్మముల్

నిరతము నల్పుచుం బరమనిర్మలసౌఖ్యము గాంచు నన్యుగిన్.

౧౧౭

టీక పర = ఇతరుడైన, పురుష = మగవానియంగు, అనురక్తిగల = కలసి గలిగిన, భామిని = స్త్రీ - అనఁగా జాతస్త్రీ, గృహించునట్లు = ఇంటిను, ఎల్లపనులు = అన్ని కార్యములను, పోరి గొరితొ = క్రమక్రమముగా, చేయుచుకొ = ఒనర్చుచును, ప్రియునిరపొందు = బాగు పురుష సాంగత్యమును, నుఖముగకొ = సౌఖ్యముగా, ఎంచురీతికొ = తలంచినట్లు, భాస్వరపరతత్త్వవేది = భాస్వర = ప్రకాశితమైన, పరతత్త్వ = పరబ్రహ్మమును, వేది = ఎఱిగిన బ్రహ్మజేర్తి, నిజవర్ణ = బ్రహ్మజాదివర్ణములలోఁ దన కైన వర్ణమునకును, నిజాశ్రమ = బ్రహ్మగర్భ్యాగ్యాశ్రమములలోఁ దన కైన యాశ్రమమునకును, యోగ్య = తగిన, ధర్మములు = పుణ్యకృత్యములను, నిరతము = ఎల్లప్పుడు, నల్పుచుకొ = ఒనర్చుచు, నెమ్మదికొ = స్వస్థచిత్తచేత, పరమ = నిరవధి మయిన, నిర్మల = అటవ కార్యక మామూలుతములు లేనట్టి, సౌఖ్యముకొ = బ్రహ్మనందమును, కాంచుకొ = పొందును

తా పరపురుషానియం దనురాగాముగల వనిత తనయింటి నన్ని కార్యములను క్రమక్రమముగాఁ జేయుచు జాతపురుషానిసాంగత్యము నుఖముగాఁ దలఁచినట్లు, ప్రకాశించు ఎరబ్రహ్మమును దెలిసిన బ్రహ్మజేర్తి బ్రహ్మజాదివర్ణములలోనిది యగు తనవర్ణమునకును, బ్రహ్మగర్భ్యాగ్యాశ్రమములలో దన కయిన యాశ్రమమునకును తగిన పుణ్యకృత్యముల నెల్లప్పుడు నొనర్చుచు స్వస్థచిత్తచేత నిర్మల మయినదియును, త్రిమలరహిత మయినట్టిదియును నగు బ్రహ్మనందమును పొందు నని తాత్పర్యము

వ. అట్టి మహానుభావుని ప్రార్థనవశంబుచే న్నవన్మోచితధర్మగుణలయందుఁ బ్రవర్తించు సమయంబున.

౧౧౮

టీక అట్టి మహానుభావుండు = అట్టి బ్రహ్మజ్ఞుని, ప్రార్థనవశంబుచేకొ - ప్రార్థన = పురాకృత సంచితకర్మ శేషముయొక్క, వశంబుచేకొ = అధీనతచేత, నవన్మోచితధర్మ = తనజాతికిని, ఆశ్రమ = గృహస్థాద్యాశ్రమములలో దన కైన యాశ్రమమునకును, సంచిత = అర్జునమున, ధర్మంబుల నుండుకొ = నడవదుల యందు, ప్రవర్తించు సమయంబునకొ = సంపదించు సమయమునంగు

తా. అట్టి మహాబ్రహ్మజ్ఞుని పురాకృతసంచితకర్మవిశేషవశముచే దశగతికిని గృహస్థాగ్యాశ్రమములలోఁ దన కైన యాశ్రమమునకును యర్హ మయిన నడవదుల నుండుకొ బ్రవర్తించు సమయమున నని తా. ద్వీరదగతిరగడ. మొదలు నదిగాఁగఁ గను ర మోదమును భేదమును, వదలుకొని యుండుకొ బరవాదమును భేదమును | గలఁబడి నల్పుండు విరక్తమును గర్త

మును, దలఁపఁ డొకయించుక యరధర్మమును ధర్మమును । మరులుకొని చేయఁ
డభిరమానమును మానమును, మఱచియును మానఁ డభిరమానమును జ్ఞానమును ।
గ్రందుకొని పొందఁడు సుకాంతలను వింతలను, జెందఁ డతిదుర్విషయ ర వింత
లను వంతలను । సొలయక జయించు నతిరసుప్తియు ననుప్తియును, దెలిసి
కను నాత్మనుభూతస్థియును జ్ఞప్తియును । తాల్య మతిదాల్పఁ డభిరలాషమును
వేషమును, గుల్యముగఁ గాంచు ఘనరతోషమును రోషమును । జెలులపై
నుంచఁ డిల ర స్నేహమును మోహమును, దెలియఁ డిది సత్య మని ర దేహ
మును గేహమును । విరసఁగు నెంచు నల ర విత్తముల మొత్తముల, సరసముగ
నెంచు మది ర సత్తములఁ జిత్తముల । భ్రమ గొని భజింపఁ డిల ర బాత్తులను
బుత్తులను, సమముగ దలంచు నురుశత్రులను మిత్రులను । గర మభిలషింపఁ
డొకరకల్పియును బల్కియును, సిరి యనుకొను బుధుల ర చెల్లియును దాల్చి
యును । నడలఁ డొకయింతయును ర శాంతియును దాంతియును, గడ కరుగఁగిడు
మాభర గాంతియును శాంతియును । గ్రా పనుచుఁ జూచు గురుభక్తియు విరక్తి
యును, నోపిక నెఱుంగు సుతీర్యుక్తియును ముక్తియును.

౧౧౧

టీక - "సూరము" = అభీష్టవస్తువు లభించుటవలనఁ గలిగెడు ఆనందమును, భేదము" = అభీష్ట
వస్తువు లభించుటవలనఁ గలిగెడు దుఃఖమును, మొదలు సరిగాఁగ" = నుభగుఁజూచి ద్వంద్వములనుఁ గారణ
మయిన మనస్సుతోఁ గుల్యముగా, కను" = వీక్షించును, పరవాదము" = ఇతరము లైన ద్వైతాదిమత
జనవాదమును, భేదము" = బ్రహ్మవ్యతిరేకము కల దనెడు భేదబుద్ధిని, వదలుకొనియుండు" = విడిచి
యుండును, వికర్మము" = వేదకాస్త్రనిష్ఠకర్మమును, కర్మము" = వేదకాస్త్రవిహితకర్మమును, కలఁక
పడి" = మనోచలనమును పొంది, సల్పఁడు" = జేయఁడు, (లేక, వికర్మము" = కర్మపరిత్యాగమును,
కర్మము" = కర్మాచరణమును, కలఁకపడి" = కర్మపరిత్యాగమువలన దుర్గతియును కర్మాచరణమువలన
సద్గతియును కలుగు నేమో యనెడు కలఁక గలిగి, సల్పఁడు" = కర్మపరిత్యాగకర్మాచరణములను జేయఁడు -
అనఁగా స్వభావముగా కలగని శీయు మండు నని భావము) అధర్మము" = కీడును, ధర్మము" =
మేలును, ఒకయించుక" = గొంచె మయినను, తలంపఁడు" = స్మరింపఁడు; అభిమానము" = గృహక్షేత్ర
పుత్రభ్రాతృమిత్రమిత్రగుణ తనవి యనెడు బుద్ధివృత్తిని, మానము" = పంచకోశమయశరీరము నే ననెడు
అంతఃకరణవృత్తిని, మరులుకొని" = ప్రీతి కలవాఁడై, జేయఁడు" = ఒనర్పఁడు - అనఁగా జ్ఞప్తి యుంచ
డనుట, అతిమానము" = నిర్వాసనామానమును - అనఁగా కాన్తమానమును, జ్ఞానము" = ఆత్మజ్ఞాన
మును, మఱచియు" = ఏమఱుపాటగునని, మానఁడు" = విడువఁడు, సుకాంతల" = అజ్ఞులకు మనోహర
ముగాఁ దోచెను గనుర్దశేంద్రియము లనెడు స్త్రీలను, వింతల" = ఆ యింద్రియము లనెడు స్త్రీల
శాశావిద్రుము లగు విషయములను, క్రంగుకొని" = ప్రకృతివికృతులసందడిని బడి, పొందఁడు" =
చెందఁడు, అతిదుర్విషయచింతల" = మిక్కిలి దుష్టము లైన కామక్రోధాదిసంకల్పములను, వంతల" =
కామక్రోధాది గుష్టసంకల్పమువలనఁ గలిగెడు దుఃఖములను, చెందఁడు" = అంటఁడు, అతినుప్తియు" =
అవరణజన్య మయిన గాఢనిద్రావస్థను, ఆ నుప్తియు" = విశేషభక్తివలనఁ బుట్టిన జాగ్రదవస్థను, సొల

యక = డయక - అనగా స్థిరబుద్ధితోడ, గయించుక = నిగ్రహించును, ఆశ్మినుఖత్పపీయుక =
 ఆత్మ = ప్రత్యగాత్మసంబంధ మయిన, సుఖ = అనంగానుభవముయొక్క, స్పృశ్యముక = సుంతుష్టిని,
 జ్ఞప్తియుక = ఆత్మజ్ఞానమును, తెలిసి = తెలిసికొని, కనుక = పొందును, సౌల్యగుతిగ = చపలబుద్ధి
 చేత, అభిలాషముక = కోరికను, వేషముక = కృంగారానివేషమును, తౌల్యఁడు = భూనఁడు, ఘన
 తోషముక = అధికానందమును, శోషముక = శోషమును, కుల్యకుగ = సమముగా, కాంచుక =
 చూచును, ఇలక = భూమి కుందు, స్నేహముక = చేరిమియు, మానముక = కలపును, చెలలవైక =
 మిత్రులమీఁద, ఉంచఁడు = నిలుపఁడు, గేహముక = పంచగోళాశ్మక గేహమును, గాముక = గృహ
 మును, ఇది సత్యమని = ఇది నిశ్చయమని, తెలియఁడు = ఎఱుఁగఁడు, అలని యులక = ప్రసిద్ధము
 లగు ధనములను, మొత్తములక = బాంధవాదిసమూహమును, గగనముగ గంచుక = విశిష్టముగాఁ దలఁ
 చును, మరక = ప్రజ్ఞయంగు, సత్తములక = పరబ్రహ్మనిష్ఠులను, నిర్మయక = సాక్ష్యముసంధాన
 నిష్ఠులను, సరసముగక = అఖండైకరసస్థితిచేత నొక్కటే యని, ఎంచుక = తలఁచును, పుత్తులక =
 మనుమలను, పుత్తులక = కొడుకులను, భ్రమగని = గామాపడి, భరింపఁడు = మన్నింపఁడు -
 అనగాఁ జేరఁ దనట, ఉరుశత్రులక = అధికవిరోధులను, మిత్రులక = స్నేహితులను, సమముగ
 దలంచుక = సరిగా నెంచును, ఒకకల్మియుక = అష్టైశ్వర్యములతో నేర్పడు, నొకభాగమును, బల్మి
 యుక = శక్తిని, కరము = మిక్కిలి, అభిలషింపఁడు = కోరఁడు, బుద్ధుని గెల్పియుక = బ్రహ్మవిదుల
 స్నేహమును, తాల్మియుక = సహనమును, నిరియనుగొనుక = విశ్వగ్రహణించును, కాంతియుక =
 శుద్ధసత్త్వవృత్తిని, దాంతియుక = చతుర్దశేంద్రియనిగ్రహమును, గణయించుక = గొంచు మయినను,
 సడలఁడు = వదలఁడు, ముఖకాంతియుక = ముఖనేజస్సును - అనగా ఆస్మిన్ముఖమున, కాంతియుక =
 ఓర్పును, కడకరుగనీడు = తొలగనీయఁడు, గురుభక్తియుక = అపకోషజ్ఞానోపద్యై గుండలి విశ్వాస
 మును, విరక్తియుక = త్రిగుణాత్మకప్రకృతినిరాకరణమును, ప్రాప్తముగ కాముక = అందఁ యని
 యెంచును, శ్రుతియుక్తియును = తత్త్వమస్యాదివేదాంతచూహాగ్రయముల ముగిసి శీవప్రహ్లాద్యయోగ
 మును, ముక్తియును = జీవన్ముక్తిని విదేహముక్తిని, ఓషికనానంగుక = ఓర్పుతోఁ దలసికొనును.

ద్విరదగతిగడ|| కరమొప్పు పంచలఘు-గణపకుష్టయముచే, విగమంబు గుర్తి|| ద్విరదగతి పేరిచే.
 తా|| శాల్మ న ల లును రెండు న ల లుపై యతియును వుండవలయు ననుట.

తా. అట్టి సమయమునందు కోరినవస్తువు లభించుటవలనఁ గలుగు శానందమును అది లభింపమిచే
 గల్గుదుఃఖమును సుఖదుఃఖాదిద్వంద్వములకుఁ గారణ మయిన చునప్పుతో సమానముగాఁ గామును, ఇతర
 ములైన ద్వైతాదిమతజనవాదమును బ్రహ్మవ్యతిరెక్తము కలదనకు భగవద్గుర విడిది యుండును, వేద
 కాస్త్రములచేత నిషేధింపఁబడు కర్మమును వేదకాస్త్రములచేత కర్మమున చువల్సలమును పొంది
 చేయఁడు, (వేదోక్తకర్మల శాచరించుటచేత సద్గతి గల్గునేమో యని యును, ఆచరింపమిదే సరకప్రాప్తి
 గల్గునేమో యనియును కలతపడి చేయఁడు, స్వభావముగా గుర్తిన (చూచించు ముందును) కీడును
 మేలును కొంచె మయినను తలఁపఁడు, పుత్తమిత్తక శత్రుగణులతోఁ గల నెకు బద్ధివృత్తిని పంచకోశ
 మయశరీరము నే ననెడు అంతఃకరణవృత్తిని కలిగిన తద్వృద్ధియంగు సంకోచముచు తస్మాకమునందు
 దుఃఖమును గల్గి తత్తత్కార్యములయం దాసక్తి గలవాఁడై యేదియు నొనర్పఁడు (వాటియందు జ్ఞప్తి
 యుంచ దనట) కావ్యమానమును బ్రహ్మజ్ఞానమును సేవకుంపాటున నేని విశువఁడు, తెలివి లేనివారికి మనో
 హరముగాఁ దోచెడు చతుర్దశేంద్రియము లనెడు శ్రీులను ఆ యింద్రియము లనెడు శ్రీులయొక్క శాశా

విత్తరము లగు విషయములను ప్రకృతివికృతులసందడిని బడి చెందఁడు, అతిదుష్టము లగు కామక్రోధాది సంకల్పములను ఆ సంకల్పములవలనఁ గలిగఁడు గుణములను చెందఁడు, అవరణజన్య మగు గాఢనిద్రావస్థను విత్తేపక శక్తివలనఁ బుట్టిన జాగ్రదవస్థను స్థిరబుద్ధితో నిగ్రహించును, ప్రత్యగాత్మసంబంధ మయిన ఆనందానుభవముఁ యొక్క - సంకుప్తిని ఆత్మగ్ధానమును తెలిసికొని పొందును, చపలబుద్ధిచేత కోరికను శృంగారాది వేషమును భూగఁడు, అధికానందమును కోపమును సమముగాఁ జూచును, భూమియందు మిత్రులపై స్నేహమును మోహమును ఉంగఁడు, పంచకోశాత్మక దేహమును గృహమును నిశ్చయ మని తెలిసికొనఁడు, ప్రసిద్ధిము లగు ధనరాసులను బాంధవాగిసమూహములను విరోధముగాఁ దలఁచును, ప్రజ్ఞయందు పరగ్రహానిష్ఠులను సాక్ష్యానుసంధానిష్ఠులను అఖండైకరసస్థితిచేత నొక్కటే యని తలఁచును, మనుషులు కొడుకులు నీరియంగని బాహుచేత వీరితోఁ జేరఁడు, అత్యంతవిరోధులను స్నేహితులను సమముగాఁ జూచును, అమైశ్వర్యములలో నేది యైన నొకభాగ్యమును శక్తిని మిక్కిలి యభిలషింపఁడు బ్రహ్మవేత్తల యొక్క స్నేహమును సహనమును విశ్వరూప మని తలఁచుచుండును, శుద్ధ మగు సత్త్వవృత్తిని చతుర్దశేంద్రియ నిగ్రహమును గొంచె మయినచు వదలఁడు, ఆత్మస్ఫురణను ఓర్పును తొలగనీయఁడు, అపకోక్షజ్ఞానము నుపదేశించిన సద్గురువునంగని విశ్వాసమును త్రిగుణాత్మకప్రకృతినిరాకరణమును తన కండ యని యెంచుచుండును, విశ్వరూప్యాది వేదంతమహావాక్యములయందలి జీవబ్రహ్మైక్యయోగమును జీవచ్ఛక్తిని విదేహము క్కు లనెడు ముక్తులను ఓర్పుతో తెలిసికొను చుండు నని తాత్పర్యము

వ. అని ముఖ్యము సిద్ధి కాస్తోక్తిప్రకారం బింక ననుభవంబు వినుము. ౧౨౦

టీక. అని = ఇట్లు పలికి, మతీయుక్ = మరల, ఇగి = ఇప్పుడు చెప్పినది, కాస్తోక్తిప్రకారంబు = ఉత్తరమిమాంసాకాస్త్రమంగుఁ జెప్పినమార్గము, ఇంక = ఇంకమీఁద, అనుభవంబు = అనుభవ మార్గము, వినుము = ఆలకింపుము

తా ఈ ప్రకారము చెప్పి యిప్పుడు చెప్పినది యుత్తరమిమాంసాకాస్త్రమందుఁ జెప్పఁబడిన మార్గము, ఇంకఁ జెప్పఁబోవునట్టి అనుభవమార్గ మాలకింపు మని తాత్పర్యము.

మ. తలఁపక గాఢవిరక్తియుక్ స్ఫుటతరార్ద్రైతాత్మవిజ్ఞానము
జ్వలన గ్వోగ్రియమానసోపరతియుక్ శ సంపూర్ణమై నిత్యముక్
వెలయంగఁ దనుఁ గాంచు కేవలునకుక్ శ విశ్వంబు చూపట్టునే
కలలోఁ గన్నగజంబు మేలుకొనినగ శ గన్నట్టునే మారుతీ. ౧౨౧

టీక. మారుతీ = అంజనేయా! తలఁపక = విచారింపఁగా, గాఢవిరక్తియుక్ - గాఢ = దృఢ మైన, విరక్తియుక్ = అవ్యక్తమహదహంకారాది తత్త్వములయందు తిరస్కరణబుద్ధియు, స్ఫుటతర = వికసించిన, అర్ద్రైక = రెండవది లేని, ఆత్మ = పరబ్రహ్మమును, విజ్ఞానముక్ = లెస్సగా వెలుగందగిన యెఱుకయు, ఉద్భవ = మిగుల వెలుగు చున్న, సర్వ = సమస్తము లైన, ఇంద్రియ = దశేంద్రియముల యొక్క, మానస = సంశయరూప మయిన మనస్సుయొక్క, ఉపరతియుక్ = బ్రహ్మచుందు చేరుటయు, నిత్యముక్ = ఎల్లప్పుడును, సంపూర్ణమై = సమగ్రముగాఁ గలిగి, వెలయంగఁక = ప్రకాశింపఁగా, తనుక్ = తన్ను, కాంచు కేవలునకుక్ = వీక్షించు బ్రహ్మవిద్యరిష్టనకు, విశ్వంబు = ప్రకృతిమయప్రపంచము, చూపట్టునే = కనఁగిండునా, కలలో = స్వప్నమందు, కన్నగజంబు = చూచినయేనుఁగు, మేలు కొనినక్ = జాగ్రత్త నొందఁగా, కన్నట్టునే = అగపడునా.

తా ఆంజనేయా! విచారింపగా నవ్యక్తి మహాదహంకారాగి తల్లి పులకుండు తిరస్కరణ బుద్ధియును వికసించినట్టిదియును పెండవది లేనట్టిదియును నగు పగబ్రహ్మమును బాగుగా యునుగదగిన యెఱుకయును ప్రకాశించు చున్న దశేంద్రియములయొక్కయు మానసముయొక్కయు బ్రహ్మమంగు జేరుటయును సర్వకాలములయందు సమగ్రముగా గలిగి ప్రకాశింపగా తన్నుఁ గాదు బ్రహ్మజేతకు స్వప్నవండుఁ జూచిన యేనుఁగు జాగ్రత్త నొందఁగాఁ గనఁగదలయు బ్రహ్మనిద్రయందు గనఁగదలని తాత్పర్యము.

బ్రహ్మవిద్వర బ్రహ్మవిద్వరీయ బ్రహ్మవిద్వర్జితుల లక్షణము.

వ. ఇంక నొక్కవిశేషతాత్పర్యంబు వివరించెద నొర్నింపుము, బ్రహ్మవిదుండు బ్రహ్మ విద్వరుండు బ్రహ్మవిద్వరీయుండు బ్రహ్మవిద్వర్జితుండన మత్స్వరూపుడనై త్విజ్ఞులు నలు పురు గల రందు దేహేంద్రియాదిక ర్నత్యంబును గర్మఫలకాంక్షయు లేక నిత్య నైమిత్తికంబు లైన యజ్ఞదానతపఃప్రముఖవైదికగర్మముల యథావిధిగా నాచ రించుచుఁ గామ్యకర్మంబుల విడిచి శాస్త్రగర్హితములు గాని గోరకకర్మంబుల యథోచితంబుగా నొనర్చుచుఁ బుత్రమిత్రాదులను సత్సత్వశ్రద్ధాశ్రావణయోగము నై రా గ్యంబు గలిగి యగృచ్ఛాలాభసంతృప్తిగలఁ గామరాగ ద్వేషభయకోభ మోహ మదమత్సరాది నానావిధ చిత్రవికారరహితుండు నగునవి శరీరేంద్రియ ప్రాణ తిరగఁబండు నిరహంకారుండు నిత్యప్రసన్న చిత్తుఁ ఁ బరమకారుణికుండుఁ బరమ శాంతుండు జ్ఞానవిజ్ఞానసంపన్నుండు సుతస్సుఖుండు నిరతారామాదుండు సంతః ప్రకాశుండు నాత్మగతుండు నాత్మతృప్తుండు నాగ్నిసంతృప్తుండు సంచరించు నతండు బ్రహ్మవిదుండు, మఱియు సకలవైదికగోరకకర్మంబుల విధిపూర్వకంబుగా సన్న్యసించి పూర్వోక్తలక్షణంబుల విలసిల్లి సుప్రప్రప్రకృత్యంబుల ద్వేషింపక నివృత్తసుఖంబులఁ గోరక ప్రకాశవృత్తిమోహంబు, నుదాసీనునిచందంబునఁ జూచుచు సుఖదుఃఖమోహాదికార్యాకార్యగుణగుణయందుఁ గల్గేంద్రియాది వికారకారణగుణంబులు ప్రవర్తించు చుండ వానిచేరి జలినపరిజేయఁబడక నిశ్చ లుండు సమదుఃఖసుఖండు స్వస్థుండు సమోష్ణాగ్రాచనుండుఁ దుల్యప్రియా ప్రియుండుఁ దుల్యనిందాస్తోత్రుండుఁ దుల్యమానాపమానుండుఁ దుల్యశత్రుమిత్ర పక్షుండు సంపరిత్యక్తసర్వారంభుండు నగు గుణాతీతుండు బ్రహ్మవిద్వరుండనం దగు, మున్ను వివరించిన గుణంబు లన్నియుఁ బ్రకాశించు చుండ సంతతసహజా మనస్కరాజయోగనిష్ఠాగరిష్టుండై యెడనడఁ బగులువలన మేలుకొలుపంబడికించి దాహగంబుగొనుచు నుప్పుండై నవాని జేఱంగున విశ్వంబు మఱచి యుండు నతండు బ్రహ్మవిద్వరీయుండు, దనవలన నొరులవలనఁ బునగుఢానంబు లేక శాశ్వతభ్యంత రంబులు మఱచి నిరంతరనిర్వికల్పసమాధిస్థుండుఁ పరిపూర్ణప్రత్యగభిన్నపర

(1) - గాత్రస్య (1) కాశమాత్రం డై వెలుంగు నతండు బ్రహ్మవిద్యరిష్టుఁ డనం దగు, నందు ముదలి మురుపురకుఁ గ్రారబ్బంబు దోచియు మిథ్యాభూతం బైయుంగు, వరీయునంగుఁ గలిగియు లేకుండు, వరిష్టున కేమాత్రంబు లేకు గావున నిష్టుహాను భావులయును భవంబులు నీ వడిగినప్పటినుండి యేర్పఱచి చెప్పితఁ గాదే యని వెండియు నిట్లాయె.

౧౨౨

టీక ఇంకఁ = సహాయము, ఒక్కవిశేషతాల్పర్యంబు = ఒకానొక యెక్కు వైన యభి ప్రాయమును, గవరించెగఁ = తెలిపెదను, అకర్ణింపుము = వినుము, బ్రహ్మవిరుండు = బ్రహ్మవిదుఁడు, బ్రహ్మవిద్యరుండు = బ్రహ్మవిద్యరుఁడు, బ్రహ్మవిద్యరీయుండు = బ్రహ్మవిద్యరీ యుండు, బ్రహ్మవిద్య రిష్టుండు = బ్రహ్మవిద్యరిష్టుఁడు, అగత = అనుపేర్లు గల, మత్స్వరూపత త్వజ్ఞులు = మత్స్వరూప = నా స్వరూపముయొక్క, తత్త్వజ్ఞులు = యథార్థము నెఱిగినవారు, నలుపురు గలరు = నలుగురున్నారు, అంగుఁ = ఆ నలువరియుంగు, గో సాంద్రయాది కర్మత్వంబును = దేహ = శరీ త్రయము, ఇంద్రియ = చతుర్ద శేంద్రియములు, ఆది = మొదలగువానియంగలి, కర్మత్వంబును = అభిమానమును, కర్మఫలకాంతయుఁ = కర్మ = నేగకాస్త్రాపి బిఘ్నకర్మలయంగు, ఫలకాంతయుఁ = ఫలము గావలయు ననెడు కోరిక యును, లేక = కలుగక, నిత్యనైమి త్తికంబు లైన = నిత్యము లని నైమిత్తికము లని రెండువిధము లయిన, 'శ్లో॥ స్నానం గుర్ధ్యా గహా వాహానం స్వాధ్యాయం దేవపూజనమ్ । ఆతిథ్యం వై శ్యజేవంచ సత్క ర్మాణి గణేగణే' ఇతి నిత్యకర్మములు, నైమిత్తికము లనఁ గా పంచపర్వప్రతిప దిష్టి స్థాలీపాక జయంతి మన్వాగి వారపద విషువ గ్రహణ మహావిద్యాత్రి ముక్తోత్సేకాదశి ముదలైనవి, యజ్ఞదానతపంబులు = యజ్ఞ = భూత దేవ పితృ మనుష్య బ్రహ్మయజ్ఞములును, దాన = పోడశమహాదానములును, 'శ్లో॥ గావ న్సునర్ణ మపి ధీ రత్నానిన సుగన్ధిత । తిలక శ్యా గజాశ్వాశ్చ శయ్యా వస్త్రం తథా క్షితిః॥ ధాన్యం చ వేళ్య పత్రం చ గృహం నోపస్కరన్వితమ్ । ఏతా న్యేవ మహాదేవి మహాదానాని పోడశ' తపంబులు = కృష్ణాంగ్రామగౌగి లపన్సులును, వైదికకర్మంబులక = వేదోక్తసత్క్రియలును, యథావిధిగాఁ = నేగకాస్త్రా క్రియముగా, ఆచరించుచుక = చేయుచు, కామ్యకర్మంబులక = సా పేక్షతోఁ గాడిత్రయము, విడిచి = వదిలి, కాస్త్రగర్హితంబులు గాని = కాస్త్రములయందు నిందింపఁ బడిన, అ క్రికకర్మంబులక = కాస్త్రకక్రియలను, యథోచితంబుగాఁ = నేగకాస్త్రా క్రియముగా, ఉపన్యసక = ఆచరించుచు, పుణ్య = గొడుగులు, మిత్త = స్నేహితులు, కళత్ర = భార్యలు, విత్త = ధనము, క్షీత్ర = భూములు, ఆగులయంగుక = మొదలగువానియందు, వైరాగ్యంబుగలిగి = విరక్తి గలిగి, యదృగ్భావాధ సంతృప్తిండును = ఆప్రయత్నముగ లభించినవస్తువులచేత సంతోషించువాఁడును, కామ = కోరిక, రాగ = ప్రీతి, ద్వేష = అప్రియము, భయ = వెఱపు, లోభ = పిసినితనము, మోహ = నలపు, మద = గర్వము, మత్సర = దీర్ఘరోధము, ఆది = మొదలయిన, నానావిధ = బహుప్రకారము లైన, చిత్తవికారగపితుండును = మనోవికారములు లేనివాఁడును, సతత = ఎల్లప్పుడు, విజిత = నిగ్రహింపఁబడిన, శరీర = త్రిశరీరములును, ఇంద్రియ = దశేంద్రియములును, ప్రాణ = పంచప్రాణములును, అంతఃకరణంబును = అంతఃకరణచతుష్టయమును గలవాఁడును, నిరహంకారుండును = గర్వము లేనివాఁ డును, నిత్యప్రసన్న చిత్తుంబును = నిత్య = ఎల్లప్పుడు, ప్రసన్న = నిర్మల మయిన, చిత్తుండును = ఉల్లము గలవాఁడును, పరమకాగుణికుండును = మిగుల దయ గలవాఁడును, పరమకాంతుండును = పరమ = శ్రేష్ఠ మయిన, కాంతుండును = శుద్ధసత్త్వవృత్తి గలవాఁడును, జ్ఞాన = ఆత్మజ్ఞానము, విజ్ఞాన = అనుభవజన్య

జ్ఞానమును, సంపన్నుండును = కలిగినవాడును, అంతస్సుండును = ప్రాప్తిగాప్తియైనతనముంగే అనం
 దించువాడును, అంతరారాముండును = తన నుండే క్రీడించువాడును, అంతఃప్రపంచుండును = తనయందు
 తానై వెలుగువాడును, అత్మరతుంగున - అత్మ = పరమాత్మ స్వరూపియైన తనయందు, గతుంగును =
 ప్రీతిగలవాడును, అత్మత్వపుండును = లగవలన తానే తృప్తిబొందువాడును, ఆత్మసంకుష్టుండునై =
 తనచేత తానే సంతృప్తిబొందువాడై, సంగరించునతండు = ప్రవర్తించు శురుషుడు, బ్రహ్మవిగుండు =
 బ్రహ్మవిదూరదనబడును, మఱియున్ = వెండియును, సకల = సమస్తములైన, జైగి = వేదాదితములైన,
 లోకక = లోకసంబంధములైన, కర్మంబులన్ = క్రియలను, విధిభార్యకంబుగాన్ = క్రమక్రమముగా,
 స్వస్థిసింధి = వదిలి, పూర్వోక్తి = ముందుఁ జెప్పబడిన, పశుబంబులన్ = గుగ్గిర్బాహుభిసంకుష్టాది
 బ్రహ్మవిదునిచిహ్నములచేత, విలసిల్లి = విప్పి, సంప్రాప్తగుణంబులన్ = లభించినవ్యసములను, ద్వీపిం
 పక = విరోధముగా నెంచక, నివృత్త = విడువబడిన, నుఖంబులన్ = యుక్తస్థులను, గోరక = అపే
 షింపక, ప్రకాశవృత్తి = అహంకారసంబంధములైన, మోహంబులన్ = మోహములందలములను,
 ఉదాసీనునిచందంబునన్ = సాక్షాత్తె, చాచుచున్ = కనుగొనుచు, నుఖ = ఆనందము, గుఱు =
 స్థలము, మోహ = భ్రమ, ఆది = మొదలయిన, కార్య = సత్కర్మములన్నియు, అకార్య = గుష్కి
 యలయొక్క, గుణంబులయందున్ = ధర్మములయందు, చిత్తి = అంగీకరింపఁబడి, ఉగ్రగ్రాహు = గళే
 ద్రియములు, ఆది = మొదలయినవానియొక్క, వికార = విరుద్ధక్రియలు, గుణ = హేతువులయిన,
 గుణంబులు = స్వభావములు, ప్రవర్తించుచుండెన్ = తిరుగుచుండఁగా, వానికెల్ల = అవికారగుణముల
 చేత, చలింపంజేయబడక = కదలింపబడక, నిశ్చలుండును = చలనము లేనివాడును, సమగుణముఖం
 దును = నుఖదుఃఖములయందు సమబుద్ధిగలవాడును, స్వస్థుండును = సమస్థిగిలవాడును, సమ
 లోపాశ్మకాంచనుండును - సమ = సరిగా నెంచబడిన, లోప = మట్టిగడ్డ, అశ్మ = రాతి, కాంచ
 నుండును = బంగారును గలవాడును - అనఁగా మట్టిగడ్డయందును రాతియందును అశ్మమునందును
 బంగారునందును నిరాశగా నుండువాడనగుట, శుల్యప్రియాప్రియుండును = ఇట్లు మనలే అనిష్టమును గలమె
 వాడును, శుల్యనిందాస్తోత్రుండును = దూషణ భూషణలయందు సమభివేష గలవాడును, శుల్యమా
 నానమానుండును = గౌరవలాభువములయందు సమచిత్తియు గలవాడును, శుల్యశత్రుమిత్రప్రసరిండును =
 శత్రుమిత్రులయందు పక్షపక్షములు లేనివాడును, సంపరిత్యక్తిసర్వాంభుండును = సంపరిత్యక్తి = లేవుగా
 విడువబడిన, సర్వ = ఎల్లకార్యములయొక్క, ఆగంభుండును = యాక్షిములు గలవాడును, అగుగుణా
 తీతుండు - అగు = ఐన, గుణ = సత్త్వరజస్తమోగుణములకు, అశిగుండును = విలసిల్లిన పురుషుడు,
 బ్రహ్మవిద్యరుండనందగున్ = బ్రహ్మవిద్యరుండని దెప్పుచును, ముగ్ధు = భూర్ము, వివరించిన = తెలి
 యఁజెప్పిన, గుణంబు లన్నియున్ = నిశ్చలత్వాదిగుణము లన్నియు, ప్రకాశించుచుండెన్ = వెలుగుచుండఁగా,
 సంతత = ఎల్లప్పుడు, సహజ = స్వభావమయిన, అమనస్క = ప్రకృతిలయమైన, రాజయోగ = జీవ
 బ్రహ్మోక్త్యముయొక్క, నిస్తా = స్థితియందు, గరిష్ఠుడై = శ్రేష్ఠుడై, ఎడనెడ = అప్పుడెప్పుడు, పరుల
 కలనన్ = అన్యులచేత, మేలుకొలుపబడి = ప్రబోధింపబడినవాడై, కించిగాగంబున్ = కించితే =
 కొంచెముగా, అహంబున్ = భోజనమును, కొనుచున్ = తీసికొనుచు, ముల్లండ్లనవాని తెలుంగునన్ =
 నిగురించినవానివలె, విశ్వంబు = శరీర మనెడు ప్రపంచమును, మఱచియుండు నతండు = విస్మృతిబొందు
 నట్టి పురుషుడు, బ్రహ్మవిద్యరీయుండు = బ్రహ్మవిద్యరీయఁడనఁగాడును, తనవలనన్ = తనవల్లగాని, పరుల
 కలనన్ = ఇతరులవల్లగాని, పునరుత్థానంబులేక = మేలుకొనుట లేక, బాహ్యంతగంబులును అంతర
 బాహ్యప్రపంచములను మఱచి, నిరంతర = ఎడలగాని, నిర్వికల్ప = వృద్ధికుశ్యమయిన, సమాధి = నివృ

ఈ సూక్తి మూ సూక్తి "శేషతాత్పర్యము జేపెద వినుము, ఈ స్వరూపముయొక్క యధార్థము నెఱిగెనువారు బ్రహ్మవిగు లనియును, బ్రహ్మవిద్వరు లనియును, బ్రహ్మవిద్వరీయు లనియును, బ్రహ్మవిద్వ ర్థియు లనియును నలువురు గలరు, ఈ నలువరి గుండు శరీరేంద్రియాదులయందలి అభిమానమును వేదకాస్త్ర విహితపుణ్యకర్మములయంగు ఫలము గావలయు ననెడి కోరిక యును లేక నిత్యనైమిత్తికము లగు (దినదినం బాచరించు స్నానసంధ్యా సూక్ష్మకర్మములు నిత్యము లనబడును, పంచపర్వములు ప్రతిప దిష్టి స్థాలీపాక కాయంతి మన్వాది పారిషగ వినివద్ద్రహణ మహాశివరాత్రి మొదలగు విశేషదినంబులయం దాచరించుకర్మ నైమిత్తిక మనఁగడును) ఘృత గోగ పిత్త మనుష్య బ్రహ్మయజ్ఞములును, గోదానము హిరణ్యదానము మహిషీదానము గర్భదానము అస్తకదానము నువ్వులదానము కన్యాదానము గజదానము అశ్వ దానము శిగూదానము వస్త్రదానము భూదానము ధాన్యదానము వేశ్యాదానము ఛత్రదానము గృహ దానము తగుపకరణములు అను సోడశమహాదానములును, కృత్రచాంద్రాయణాది తపస్సులు మొద లగు వేదోక్త సగ్గుర్కములను, వేదకాస్త్రములయందుఁ జెప్పబడుతీరున నాచరించుచు ఫలావేక్షతో గూడిన క్రియలను ఎదలి కాస్త్రములయంగు విధింపబడిన లెకికకర్మములను వేదకాస్త్రోక్తక్రమముగాఁ జేయుచు పుత్రిమిత్రిక శత్రుగులయందును, గృహారామక్షేత్రామలయందును విరక్తి గలిగి ప్రయత్నము జేయకగో లభించును వస్తువులచే సంతోషించువాఁడును, కోరిక ప్రీతి అప్రియము భయము లోభము కలపు గర్వము గ్బుక్రోధము మొదలయిన బహువిధము లగు మనోవికారములు లేనివాఁడును, సర్వ కాలములయందు శరీగ్రయమును దశేంద్రియములను ప్రాణపంచకమును అంతఃకరణచతుష్టయమును నిగ్రహించినవాఁడును, గర్వము లేనివాఁడును, ఎల్లప్పుడు నిర్మల మగు మనస్సు గలవాఁడును, అత్మ జ్ఞానానుభవజన్యజ్ఞానమును గలవాఁడును, ప్రత్యేగాత్మ యగు తనయందే యానందించువాఁడును, తన యందే క్రీడించువాఁడును, తనయంగు తానై వెలుగువాఁడును, పరమాత్మస్వరూపి యైన తనయందే ప్రీతి గలవాఁడును, తనవలన తానే తృప్తి బొందువాఁడును, తనచేత తానే సంతృప్తి బొందువాఁడును నై ప్రవర్తించువురుషాఁడు బ్రహ్మవిగుఁ డనబడును, మఱియు సమస్తవేదవిహితకర్మలను లోక సంబంధము లయిన కర్మలను కాస్త్రక్రమముగా వదలి ముందుఁ జెప్పబడిన యదృచ్ఛాలాభసంతుష్టాది బ్రహ్మవిగుని చిహ్నములచేత ప్రకాశించి లభించిన వ్యసనములను విరోధముగా నెంచక విడువఁ

బడిన సౌఖ్యస్థితుల నపేక్షింపక అహంకార సంబంధము లేన సమయమున సాక్షిగణ మాయమనుభవదుఃఖమోహాదు లగు సత్కృతులయొక్కయు గుర్తృతులయొక్కయు సత్కృతులకుండు అంతఃకరణము యింద్రియములు మొదలగువానియొక్క గుర్తృతులకు పోషకులు లయున స్వభావములు తిరుగుచుండగా అవి కారగుణములచేత కదలింపబడక చలనము లేనివాఁడగును, నుభయములకుండు సమబుధి గలవాఁడును, నెమ్మది గలవాఁడును, యుక్తగర్వ తోయి గంగ గము నీనని నమూనముగాఁ గాంచువాఁడును, ఇనుముగలె అనిష్టమును దలంచువాఁడును, గూఢాభూషణాలకుండు సమానభావము గలవాఁడును, గౌరవలాభుపములయందు సమచిత్తియు గలవాఁడును, శక్రుమిత్రులకుండు పక్షపాతములు లేనివాఁడును, సమస్తప్రయత్నములను చక్కగా వదిలినవాఁడును, సత్త్వగుణ సూక్ష్మముల విశిష్టుఁడును నై వర్తించు మహనీయుఁడు బ్రహ్మవిద్యయందనబడును, పూర్వము చెప్పిన విశ్వరూపాని గుణము లెల్లను ప్రకాశించుచుండగా నెల్లప్పుడును స్వభావ మయినదియును ప్రకృతి లగు మోహదుఃఖము నగు శీత బ్రహ్మైక్యస్థితియందు శ్రేష్ఠుడై అప్పుడప్పు డన్యులవేగ ముఖాంజనేయగడి యంచుగా నుగించును శరీర మనెడు ప్రపంచమును మఱచి యుండునట్టి పురుషుఁడు బ్రహ్మవిద్యయందనఁబడును, తన పల్లగాని యితరులపల్లగాని మోహకొనుట లేక అంతరబాహ్యప్రపంచములను నుజుది విగ్రహగచ్ఛద్వికాస్యమగు నిష్ఠయందున్నవాఁడై పరిపూర్ణుఁడును, కూటస్థునిగాని వేరు గాని గాఁడును, సర్వోత్తమమయిన వాఁడును నగు చిద్రూపపరమాత్మముకై శీఘ్రస్వరూపుడై ప్రకాశించువాఁడు బ్రహ్మవిద్య రిన్ఘోడనబడును, వీరలలో మొగటియిద్దఱును సందితసాధివాసుధియు లభ్యమగును అసత్యమై యుండును, బ్రహ్మవిద్యరీయనియంగు ప్రాగ్భూమి లభ్యమగును లేక యుండును, (అని గా గృహ్య దృశ్యమై యుండును) బ్రహ్మవిద్యర్థిగకు ప్రాగ్భూమి శౌంధి సయియ గలవేగను, అట్టిగురుకులన చూచుప్రభావము గల యీ బ్రహ్మవిదాగులయొక్క అనుభవమును గీ వడిగినప్పటికినియది ఎఱిగించి చెప్పితిని గదా తెలిసికొ మ్మని మఱల నెల్లు చెప్ప నారంభించి నని శాశ్వతము.

వై రాగ్యబోధోపరతులతారతమ్య కారణరూప గాగ్యవిచారిణ్య గారము.

తే. అతులవై రాగ్యబోధోపరతులు మూఁడు
 గలవు తారతమ్యంబుల ర నలుపురకును
 సుఖము లారీతి నించుమింద్రియముగ నలగు
 గాని కేవలమోక్ష మొక్కటియే వత్స.

టీక వత్స = అంజనేయా! నలుపురకు = బ్రహ్మగిగ గాగ్యగ గాగ్యగ విద్యర్థులకు మూఁడు = మూఁడైన, అతుల = సాటిలేని, వై రాగ్య = ఇహపరాలోక సోగవిగాఁడును, బోధ=బ్రహ్మ జ్ఞానము, ఉపరతులు = తన్మయత్వస్థితియును, తారతమ్యంబులక = ఎక్కువతక్కువలగతి, కలవు = ఉన్నవి - అనగా బ్రహ్మవిద్యుడు నిత్యక గ్మాచరణపరాయణుఁడును తాను బ్రహ్మ మనకె యిది గల వాఁడునై యుండును, బ్రహ్మవిద్యయందు బ్రహ్మజ్ఞానమును పాశ్వనే గాగ్యమును గలవాఁడునై యుండును, బ్రహ్మవిద్యరీయఁడు పాశ్వనే రాగ్యమును చిత్తలయమును గలవాఁడునై యుండును, బ్రహ్మవిద్యర్థియందీ మూఁడుగుణములు లేక యుండును, సుఖములు = ఆనందములు, ఆగీర్ణ = ఆ తాగశచ్యుప్రకారము గానే, ఇంచుమించులుగక = ఎక్కువతక్కువలుగా, అలగుఁగాని = ప్రకాశించునుగాని, శీతల మోక్షము అచ్చ మయినముక్తి, ఒక్కటియే = ఒక రీతుమా.

తా. అంజనేయా ! వైర జెప్పఁగడిన బ్రహ్మవిద బ్రహ్మవిద్యర బ్రహ్మవిద్యరీయ బ్రహ్మవిద్య రివృలకు పువరకును ఇహపరలోకభోగవిరాగము బ్రహ్మజ్ఞానము తన్మయత్వస్థితి యని నీ మూఁడును యెక్కువతక్కువలపే నున్నవి, వారి కానందము లించుమించు గాఁ బ్రకాశించినను ముక్తి యొక్కటే యని తాత్పర్యము.

శే. అతులనై రాగ్యబోధోపరతులు యతుల
మతుల నెడఁ జాయు వన్యోన్యగతుల నెనసి
సూరిఁ దప్పి ముకానొకరచోట నొండు
రెండు ప్రతిబంధవశమున ర నుండు ననఘ.

౧౨౮

టీక. అనఘ = పాపగహితుడ వైన యాంజనేయా! అతుల=అసదృశము లైన, వైరాగ్య = పాశ విరక్తియును, బోధ = ఆత్మజ్ఞానమును, ఉపరతులు = మనోవిలయమును, అన్యోన్యగతుల = పర స్పరానుసరణములచేత, ఎనసి = చూడకొని, యతులమతులక = యతుల = జితేంద్రియులయొక్క, మతులక = ప్రజ్ఞలగుండు, ఎడఁబాయవు = తొలఁగవు, ప్రతిబంధవశమునక = కర్మవశమున నేదియైన నొక యుద్దగింపుచేత, సూరిదప్పి = గుఱిదప్పి, ఒకానొకచోటక = ఏదేని యొక్కస్థలమునందు, ఒండు = వైరాగ్యబోధోపరతులలో నేగి యయిన నొకటియును, రెండు = ఆ మూఁటిలో నేది యయిన రెండును, అండుక = అండును

తా. పాపగహితుడ వైన యాంజనేయా! సూరిలేనివి యగు పాశవిరక్తియును అత జ్ఞానమును మనోవిలయమును పరస్పరానుసరణములచేత జేరి జితేంద్రియులయొక్కప్రజ్ఞుల నెడఁబాయవు, కర్మ వశమున నేగియున నొక యుద్దగింపుచేత గుఱిదప్పి ఏదేని యొక్కస్థలముందు వైరాగ్యబోధోపరతులలో నేదియయిన నొకటియును లేక నా మూఁటిలో రెం డైన నుండు నని తాత్పర్యము

శే. పీనిలో బోధ మెక్కు డాత్మజ్ఞానమునకు
గడమ గొగును దగ నహాకారు లరియ
వరుస నీమూఁడు గలిగినవారలకును
గరతలంమలకంబు మోక్షంబు వత్స.

౧౨౯

టీక. వత్స = బాలుఁడా ! పీనిలోక = వైరాగ్యబోధోపరతులలో, బోధము = అపరోక్ష జ్ఞానము, ఎక్కుఁడు = శ్రేష్ఠ మయినది, ఆ జ్ఞానమునకుక = ఆ బ్రహ్మజ్ఞానమునకును, కడమరెండును = మిగిలిన వైరాగ్యోపరతులు రెండును, తగక = అగ్రహానట్లు, అరియక = విచారింపఁగా, సహకారులు = సహచరము లయినవి, వరుసక = క్రమముగా, ఈ మూఁడు గలిగినవారలకుక = ఈ వైరాగ్యబోధోపర తులుగల ధన్యులకు, మోక్షంబు = ముక్తి, కరతలామలకంబు = కరతల = అఱచేతియందలి, అనుల = నిర్మల మయిన, కంబు = జలమువంటిది - లేక అఱచేతిలోని గూమలక మనియుఁ జెప్పవచ్చును

తా. అంజనేయా ! వైరాగ్యబోధోపరతులలోపల అపరోక్షజ్ఞాన మెక్కుఁడు, ఆ బ్రహ్మజ్ఞాన మునకు మిగిలిన వైరాగ్యోపరతులు రెండును సహకారులు, అట్లుగుటవలన నీమూఁటిని గలిగిన మహనీయు లకు ముక్తి యరచేతియందలి నిర్మల వయిన యుదకమువంటి దని తాత్పర్యము

క. అతురత త్వజ్ఞానము, సాక్షాన్తోక్ష ప్రదంబు ర సంసారికదుః

ఖక్షయకర మగుఁ దక్కిన, ఖక్షగాములు సుఖకిరములు ర లలితాత్మలకున్. ౧౩౦

అనఁగా గంధలక్ష్మ త్తియొక్క, ధీ-బుద్ధియొక్క - అనఁగా నిశ్చలవృత్తియొక్క, నిగ్రహాలయమును = వ్యవహారక్షయములు విగ్యానిద్యలయొక్క సర్వవ్యాపారసాశనములును, తలంపఁ = యోచింపఁగా, ఉపరత్యాది స్వరూపాగ్రములు - ఉపరతి = చిత్తలయముయొక్క, ఆది = కారణమును, స్వరూప = రూపమును, అగ్రములు = కార్యమును, జోక = అవును. (ఇచ్చట గ్రమాలంకారము)

తా వై రాగ్య బోధోపరతులు వివేకులయం దొకటి కొకటి సహాయమై శ్రవణాదులచేత ప్రాణులను గూడి యుంగును, కర్మకళమున ఒక్కొక్కటి ఒక్కొక్క సహాయము ఒకని తండు లేక యుండును, వీనికి హేతుస్వరూపకార్యము లేవి యని ముముక్షువులచేత వేర్వేలుగా విచర్చించి తెలియవలయును వీనిలో వై రాగ్యమును సర్వరూపకార్యము లేవి యనఁగా సర్వవిషయములయందు వాంత్యశన మంగువలె నాంధ్ర లేక యుండుటయే కారణము, సకలవిషయములయందు మరల తలంపు పుట్టక యుండుటయే స్వరూపము, ఎల్లవిషయములను ననుభవింపక యేల వదలితి మని మగల వానియం దాసక్తి కలుగక యుండుటయే కార్యము, బోధకు హేతుస్వరూపకార్యము లేవి యనఁగా, శ్రవణ మనన నిదిధ్యాసములు హేతువులు, ఆ శ్రవణములచేత నిత్యానిత్యవస్తువుల విచారించి అద్వితీయాత్మస్వరూపమే నేను అనిత్యము లైన యీ దేహి హింద్రాది సంగులు సేగా, దృఢనిశ్చయముగల్గి యుండుటయే బోధకు స్వరూపము, ఈ యనాత్మస్వరూప మగు దేహి హింద్రాదికము నే ననక యుండుట కార్యము, ఉపరతికి హేతుస్వరూపకార్యము లేవి యని, యను నినును ప్రాణాయామాదులు హేతువులు, చిత్తినిబోధించు స్వరూపము, సర్వవ్యవహారముల కార్యము, ఇట్లు వైరాగ్యబోధోపరతుల కారణస్వరూపకార్యములు పరస్పరము సహకారములే యని యిట్లు చెప్పబడెను, తా వై రాగ్యబోధోపరతులు మూడును ముక్తికి ప్రధానంబులు, లేక యొకటి రెండు ప్రధానములు యనిన సాధనాంతరాపేక్ష లేక ప్రత్యక్షముగా మోక్షము నెచ్చి బోధి యొక్కది ముఖ్యము, వై రాగ్యోపరతులు గెండును బోధకు సహాయకారులు, ఇవి మూడును క్రమముగా లభించినవానికి మోక్షము కరతలామలకము. ఒక పురుషునియం దీమాటిలో మొక్కటి కర్మకళముచేత ప్రతిబంధము వచ్చినను వచ్చును; ఒకనికి వైరాగ్యోపరతులు సంపూర్ణంబులై యుండి జ్ఞానము లేకున్నచో వానికి ముక్తిలేద, అప్పుడు వైరాగ్యోపరతులు వృథ యయ్యె గదా యనిన, వైరాగ్యోపరతులు తపస్సు-దు ముఖ్యసాధనములు గాబట్టి వానివలన పుణ్యలోకప్రాప్తి గలుగును, ఒకనికి సంపూర్ణజ్ఞానము గల్గి యుండి వైరాగ్యోపరతులు లేకున్నను వానికి ముక్తి సిద్ధింపదు, అప్పుడు వైరాగ్యోపరతులకు ప్రయోజన మేమి యనఁగా అవి లేకున్న ప్రత్యక్షదుఃఖము తొలగదు గాన నవి నిష్ప్రయోగకరంబులు గవు, వీని కవధియేప్పుడనిన, బ్రహ్మలోకత్పణీకారము గల్గుకాలము వైరాగ్యమున కవధి, అజ్ఞానగళము దీశరీరంద్రాదులు నే నను నిశ్చయము వచ్చినట్లు విజ్ఞానదళయం దవి తోలక ఆత్మస్వరూపము నే నను దృఢనిశ్చయము కల్గుకాలము బోధ కవధి, ముముక్షువు నిద్రయందువలె మోలకువ మంగుత్తము సకలవిషయములను మఱచుట యొప్పును గల్గునో యది ఉపరతి కవధి, ఇట్లు వైరాగ్యబోధోపరతుల కారణరూపకార్యముల తారతమ్యములును, అవధులును చెప్పబడెను, ప్రారబ్ధము నానానిధములు గనుక వివేకులు జీవమృత్తులప్రవర్తనములఁ జూచి శాస్త్ర మెట్లున్నది వీరట్లున్నా ని భ్రమింపఁ గని లేకు, వారివారికర్మముచేత వారు బహునిధవ్యాపారములతోఁ గూడి యున్నను జ్ఞానము, జ్ఞానఫల మైన ముక్తియు సమానమే యని తాత్పర్యము

శా.వై రాగ్యంబు దృఢంబుఁ జేసి వరతత్త్వజ్ఞాన మార్జించి స

ర్వారంభోపరమంబుఁ గైకొని తుగీరయం బుది యూగీతి యో

గారూఢుం డగువానికిం గలుగునే శ యాగామియు న్సంచిత

ప్రారబ్ధంబులు సంతతంబును పరశ్రబ్రహ్మత్వం దై యుండఁగాన్.

౧౨౯

టీక వైరాగ్యంబుక = విరక్తిని, దృఢంబుజేసి = నిశ్చయము చేసి, పరతత్త్వజ్ఞానము—పర = పరబ్రహ్మముయొక్క, తత్త్వ = యధార్థమైన, జ్ఞానము = ఎఱుకను - అనఁగా బ్రహ్మమును లెస్సగా దెలియఁదగిన తెలివిని, ఆర్జించి = సంపాదించి, సర్వాభోధోపర సంబుక—సర్వ = సమస్త కార్యములయొక్క, ఆరంభ = ఉపక్రమములయొక్క, ఉపరమంబుక = నిలుపుటను, క్రికొని = అనలం దించి, తురీయం బంది = అపస్థాత్రయాతీత సాక్షిభావము నొంగి - అనఁగా వైరాగ్యబోధోపరతుల చేత త్రిశరీరాభిమానములు వీడి సాక్షియై, తురీతిక = నైనఁ జెప్పినట్లు, యోగారూఢుం డగువానికిక— యోగ = శివజీవైక్యమందు, ఆరూఢుం డగువానికిక = నిశ్చయము గల పురుషునకు, ఆగామియుక = భవిష్యజ్ఞానములయం దనుభవించుటకై వర్తమానజన్మమం దొనర్చుగు కర్మములను, సంచిత = భూత కాలజన్మపరంపరలయందు వర్తమానజన్మమం దనుభవించుటకై వేరుబడిన క్రియలను, ప్రారబ్ధం బులు = సంచితసంధవ మయి యాగామికి గారణ మయి తత్కాలమం దనుభవింపఁగల మన్ని ప్రారబ్ధ కర్మమును, కలుగునే = ప్రాప్తించునా? (ఏల ప్రాప్తించ దనఁగా) సంపాదించును—సర్వకాలమును, పరబ్రహ్మత్వం దై యుండఁగాక = ప్రకృతికి పరమైన పరమాత్మస్వరూపుడై యుండుటకే - అనఁగా జీవన్ముక్తున కాగామిసంతతప్రారబ్ధకర్మఫలములు గలుగ నని భావము

తా విరక్తిని దృఢము చేసినవాఁడును, బ్రహ్మమును ఎక్కఁగాఁ దెలియఁదగిన తెలివిని సంపా దించినవాఁడును, కార్యోపరతి గలవాఁడును, వైరాగ్యబోధోపరతులచేత త్రిశరీరాభిమానములు వదలి సాక్షి యైనవాఁడును, శివజీవైక్యమందు నిశ్చయము గలవాఁడును నగు పురుషునకు భవిష్యజ్ఞానము దనుభవించుటకై వర్తమానజన్మమం దొనర్చుడి కర్మములను, భూతకాలజన్మపరంపరలయందు వర్త మానజన్మమం దనుభవించుటకుగాను చేయఁబడిన క్రియలను, భూతకాలజన్మాంతరంబులదే సంభవించి నవియును, ఆగామిజన్మమునకు గారణము లయినవియును, ప్రస్తుత మనుభవించఁ గలమన్ని కర్మమును పొందనేరదు, (సర్వకాలములయందు పరబ్రహ్మస్వరూపుడై యుండుటచే ఆగామి సంచిత ప్రారబ్ధ కర్మములు గలుగవు) అని తాత్పర్యము

వై రా గ్య శ బ్దార్థ వి మ ర్శ న ము

క వైరాగ్యం బింతటికిని, గారణ మానందకరము శ గావున నది చే

కూటి న సమస్తమును సమ, కూరుం దనుదాన కరమగుహ్య మిది సుతా. ౧౩౦

టీక సుతా = కుమారా! ఇంతటికిని = ఈ చెప్పఁబడిన సకలమునకును, వైరాగ్యంబు = విరక్తి, కారణము = హేతు వైనదియును, ఆనందకరము—బ్రహ్మానందము గలుగఁ జేయునట్టిదియును, కావునక = కనుక, అది చేకూటినక = ఆ వైరాగ్యము లభించెనేని, తనుదాన తనంతట తానే—అ ఁగా ప్రయత్నము లేకనే, సమస్తమును = బోధోపరతులతోఁ గూడిన సకలమును, సమకూరుక = లభించును, ఇది—ఈ వాక్యము, పరమగుహ్యము = అతిగోప్యము

తా కుమారా! ఈ చెప్పఁబడిన సమస్తమునకును విరక్తి హేతు వైనదియును, బ్రహ్మానంద మును గలుగఁజేయునదియును నై యున్నది గనుక ఆ వైరాగ్యము లభించెనేని బోధోపరతులతోఁ గూడిన సమస్తము తనంతట తానే ప్రయత్నము లేక సమకూరును, ఇదియే పరమరహస్య మని తా.

స. అది యెట్లని వినుము, మూలప్రకృతి యాలవాలంబు నుఖదుఃఖంబులు ఫలంబులు శ్రీగుణంబులు మూలంబులు ధర్తార్థకామమోక్షంబులు రసంబులు పంచగ్రయంబు లూడలు వడూర్లు సవభావంబులు సప్తధాతువులు పౌరలు అష్టప్రకృతులు విటపంబులు నవరంధ్రంబులు కోటరంబులు దశవిధస్థానంబులు పత్రంబులు శల్లదివిషయంబులు పల్లవంబులు రాగద్వేషాదు లుపశాఖలు నానావిధకర్తృంబులు పుష్పంబులు జీవేశ్వరులు కటులుగాఁ గలిగి మంది రా రామ క్షేత్ర పుత్రిమిత్రకళత్రబంధుమధ్యస్థద్వేష్యజన తీక్షణకుష్కంటకతరు గుల్మలతాసంకీర్ణంబుఁ గామాది నోరదుస్సంచారంబు రోగవ్యాఘ్రభయంకరంబు దుఃఖదావానలసమావృతంబు మృత్యుసింహభయగ్రస్తంబు జరాపిశాచసమ స్వితంబు వైష్యకర్వితసంకటంబు దురితరాక్షసఘోరంబుఁ దృష్ణాభీకరకాళోదర సమాకులంబు హర్షామర్షజంఘానిల దూషితంబు స్వర్గ నరక దుర్మార్గ తిరోహితావర్తనస్థానంబు నైన మహాదుఃఖారణ్యంబునం గాడుపడి పుణ్యపాప విధేయుండై జీవుఁ డంతటం దిరిగి తిరిగి ఏకాకుపడి యెచ్చోట విశ్రాంతిఁ గానక విసివి ముందరఁ గాంచి యనంతం బని వెనుకఁ జూచిన ననాది యని గలయం గనుంగొని యసాధ్యం బని తెలిసి మహాగాఢదుఃఖ భయ శోక వ్యాకులిత చిత్తుండఁ దాపశ్రమూడిత్యప్రదీప్తాతపసంతపుండు నై యంతట నిరంతర నితాంతాగమభాయల నాగ్రయించి స్రక్చందనవనితాధనధాన్యపశుసంతానశయ్యా సి కేతినోద్యానప్రముఖ విషయసంపాదనసాధనంబు లైన కృషి వాణిజ్య సేవా యాచనాదిగోకికర్తృంబులఁ బరిహరించి స్వర్గాదినత్యాంతపరలోకవిషయసుఖ సాధనంబు లైన నిత్యనైమిత్తికాదికర్తృంబులు ఫలకాంక్షచేతఁ జేయక పరమేశ్వరార్పణంబుగా నాచరించి యప్పురమేశ్వరానుగ్రహంబువలనఁ బరిశుద్ధహృదయుండై యమానిత్య మదంభిత్వ మహింస యార్జవంబు తొంతి యాచార్యోపాసనంబు శౌచంబు స్థైర్యం గాత్మవినిగ్రహం బింద్రియార్థంబుల వైరాగ్యం బనహంకారంబు జన్మమృత్యుజరావ్యాధిదుఃఖదోషానుదర్శనంబుఁ బుత్రదార గృహాద్యనాసక్త యనభివ్వంగంబు నిత్యేష్టానిష్టోపపత్తినమచిత్తత్వంబు మదనన్యయోగనిశ్చలభక్తి వివిక్తచేత సేవిత్వంబు జనసంగాసక్తివివర్జనం బధ్యాత్మజ్ఞాననిత్యత్వంబుఁ దత్త్వజ్ఞానార్థదర్శనం బను వింశతీగుణంబు లెప్పుడు సంగ్రహించు నప్పు డాత్మబ్రహ్మైశ్వరసాక్షాత్కారవిచారాధికారి యగు నింతవట్టుం గూడి వైరాగ్యశబ్దంబునకుఁ దాత్పర్యార్థం బొక బోధస్వరూపం బెఱింగించెద నాకర్ణింపు మని యిట్లనియె.

టీక. అది యెట్లనినఁ = ఆ గోప్య మేలా గనఁగా, వినును = ఆకర్ణింపుము, మూలప్రకృతి = అవ్యక్తనామకతత్త్వము, అంబాలంబు = సంసార మనెడు వృక్షమునకు పాదమును, నుఖదుఃఖంబులు = మేలుకీర్లు, ఫలంబులు = పండ్లును, త్రిగుణంబులు = సత్త్విగణస్తమోగుణములు, రూపంబులు = వేళ్లును, ధర్మ = విహితకర్మానుష్ఠానమును, అర్థ = కులోచిత ద్రవ్యాభిలాషయును, కామ = భోగా సక్తియును, మోక్షంబులు = ముక్తి యనెను చతుర్వర్గమును, రసంబులు = మగుగాది రసములును, పంచేంద్రియంబులు = శ్రోత్రత్వక్చక్షుర్జ్ఞాన్ మోక్షాహుతిముఖంబులు, ఉడలు = బట్టలును, ముఁగింపులు = అశన పిపాస కోక మోహ జరా మరణంబులు, స్వభావంబులు = నైసర్గికములును, సప్తధాతువులు = త్వష్టృష్ణుసరుధిరమేదోమజ్జాస్థిస్సాయువులు, పొరలు = పట్టలును, అష్టప్రకృతులు = భూజలాగ్నివాయుగగనమానసాహంకారబుద్ధులు, విటపంబులు = కొమ్మలును, సవరంధ్రంబులు = శ్రోత్రాదినకుగ్వారములు, కోటరంబులు = తొట్టలును, దశవిధప్రాణంబులు = ప్రాణాదిదశవాయువులు, పత్రంబులు = ఆకులు, శ్చేదిగియింబులు = శబ్దస్పర్శరూప మొదలైన సత్తుర్దశేంద్రియవియములు, పల్లవంబులు = దిగుల్లు, రాగ ద్వేషాదులు = రాగప్రియము, ద్వేష = అప్రియము, ఆదులు = మొదలగుచతుర్దశేంద్రియవృక్షములు, ఉపకాఖలు = చిలుకొమ్మలును, శానావిధకర్మంబులు = బహుప్రకారములైన కృత్యములు, పుష్పంబులు = పూవులును, జీవేశ్వరులు = జీవుఁడును ఈశ్వరుఁడును, పక్షులుగాఁ గలిగి = విహంగములుగాఁ గలిగినదై, మందర = ఇండ్లు, ఆరామ = తోటలు, తేత్ర = భూములు, పుత్రి = కొడుకులు, మత్రి = స్త్రీలు, కశత్ర = భార్యలు, బంధు = చుట్టములు, మధ్యస్థ = శత్రుమిత్రత్వములు లేనివారు, గ్యమ్యజన = విశిష్టములు, (పీఠనెడు) తీర్థు = వాడిగల, దుష్కంఠక = విషమాండ్లు గల, తరు = చట్టచేత, గుల్మ = పొదచేత, లతా = తీగలచేత, సంకీర్ణంబును = వెనఁగొన్నదియును, కామ = భోగాసక్తియు, అది = మొదలైన అనఁగా కామక్రోధలోభమోహమదమత్స్యరాది గుర్ధణములనెఱిగి, చోర = దొంగలయుక్తి, గుస్సం చారంబు = చెడునడక గలదియు, రోగ = అధివ్యాధి లనెడు, వ్యాఘ్ర = పులిలచేత, భయంకరంబు = బెగురు పుట్టించునదియు, దుఃఖ = పీడ లనెడు, దావాసల = కార్చిచ్చుచేత, సమావృతంబు = ఆవరింపఁ బడినదియు, మృత్యు = చావనెడు, సింహ = సింగమువలని, భయ = బెరుపుచేత, గ్రన్థంబు = మ్రొంగఁ బడినదియు, జరా = ముదిమి యనెడు, పిశాచ = భూతములచేత, సునివృణంబు = గూడినగియు, దైన్య = పేదతీక మనెడు, పర్వత = కొండచేత, సంకటంబు = ఇలువైనదియు, గురలి = నాపము లనెడు, రాక్షస = రక్కసులచేత, ఘోరంబు = భయంకరమును, తృష్ణ = ఆశ యనెడు, భీకర = భీతి గలిగించెడి, కాళోదర = సుర్పములచేత, సమాకులంబు = కలఁత పెట్టుబడినదియు, మార్గ = సంతోష మనెడు, అమర్గ = కోప మనెడు, జంఝానిల = ఓరుగాలిచేత, గూషేతంబు = నిందింపఁబడునదియు, స్వర్గ = పుణ్యలోకము లనెడు, నరక = పాపలోకము లనెడు, గుర్మగ్ధ = తప్పుత్రోవలచేత, తిరోపిఁత = ముఁగి న, అపవర్గ = ముక్తియొక్క, సన్మార్గంబునయిన = మంచిత్రోవ గలదియు నయిన, మహాదుఃఖావస్థంబునఁ = అధ్యాత్మికాధిదైవిక ధిభేతికము లనెడు శింతలు గల, అరణ్యంబునఁ = అడవియంగు, కాడుపడి = స్మృతి దప్పి-అనఁగా దారిదప్పి, పుణ్యపాపవిధియందు-పుణ్య = సుకృతములకును, పాప = గుష్కృతములకును, విధేయుఁడు = లోబడినట్టిఁగాఁడు, ఐనజీవుండు = అగు నవిద్యాకరుడైన జీవుఁడు, అంతటఁ = నలు ప్రక్కలును, తిరిగితిరిగి = పలుమాలు దిరిగి, చీకాకుపడి = వ్యాకులపడి, ఎచ్చోటఁ = ఎక్కడను, విక్రాంతిగానక = హాయిలేక, విసివి = రోసి, ముందరఁగాంచి = ఎదుటఁజూచి, అనంగం బని = తుదలేని దనియు, (ఇదివఱ కెన్ని జన్మము లెత్తితి నో యని) వెనుకఁజూచి = గతమభిగమము గాచి, అనాగియని = మొదలు లేని దనియు, (ఇది నెన్ని జన్మము లెత్తవలయునో యనియు) కలయంగుంగని = విశేషముగాఁ

జూచి, అన ద్యం గి = శుద్ధ మంగ గణంగ నశక్య మనియు, తెలిసి = ఎఱిగి, మహాగాధ = మిగుల నతి
 శయ ప్రాస, గుఱు = బాధవేత, భయ = నిగులువేత, శోక = వ్యసనముచేత, వ్యాకులిత = చలింపజేయఁ
 బడిన, చిత్తుండుని = మ. స్ఫు గలవాఁడున, తాపత్రయ = అధ్యాత్మికాది త్రివిధతాపము లనెడు, ఆదిత్య =
 సూర్యునియొక్క, ప్రగీ ఘ = మండు మన్న, ఆతిప = ఎండచేత, సంతప్తుండునునై = కాంబబడినవాఁ
 డునై, అంబుత్ = అగువాని, నిగంధిర = ఎడఁపగని, నితాంత = అధికవికాసము గల, ఆగమ = కామి
 కాద్యాగమము లనెడు వేల్పుయొక్క, గాఢుల = నిదలను, ఆశ్రయించి = పొంది, స్రక్ = పూం
 దండలం, చంగ = గంధము, వసిత = శ్రీలు, ధన = విత్తము, ధాన్య = వడ్డు మొదలగునవి,
 పశు = గోవులు మొగలగునవి, సంతాన = కొడుకులు కూతుండ్రు, శయ్య = పఱపులు, నికేతన =
 ఇండ్లు, ఉద్యాన = శ్రీహవనములు, ప్రముఖ = మొదలయిన, విషయ = వస్తువులయొక్క, సంపాదన =
 గడించుటకు, సాధనంబు లైన = ఉపాయము లైన, కృషి = గున్నటు, వాణిజ్య = వర్తకము, సేవా =
 కొలువు, గూర్చు = తరించు, ఆది = మొదలయిన, లౌకికకర్మంబులు = లోకవ్యవహారకృత్యములను, పరి
 వారించి = వగలి, స్వర్గాది = సాక్షాత్కము మొదల, సత్యాంతి = సత్యలోకముతుదగాఁ గల, పరలోక =
 అముష్మిక సంబంధము లయిన, విషయముఖ = వస్తువులయందలి భోగములకు, సాధనంబు లైన = హేతువు
 లైన, నిత్యసైమి త్రికాగి గుణంబులు = స్నానసంధ్యాద్యన్యూనములను, ఫలకాంతిచేతఁ జేయక = ప్రయో
 జనాసక్తిచేఁ జేయక, మహేశ్వరాగ్రహంబుగాఁ = బ్రహ్మాగ్రహముగా, ఆచరించి = చేసి, అప్పర
 మేశ్వరానుగ్రహంబువలనఁ = ఆయాశ్వర్యపవేత, పరిశుద్ధవృద్ధియొందె = నిర్మలచిత్తుడై, అమా
 నిత్యంబు = తన్నుఁ గా నే పొగ గుఱి నగుండుటయు, అదంభత్వంబు = తఁ జేసిన ధర్మము లోనగు
 వానిని ప్రకటన చేయ కుండుటయు, అహింస = ప్రాణిబాధ చేయ కుండుటయు, అర్జవంబు = తిన్నఁ
 దనమును, ధైర్యంబు = ఓర్పును, ఆచార్యోపాసనంబు = గురుసేవ చేయుటయు, శౌచంబు = బాహ్య
 భ్యంతరపరిశుద్ధత్వమును, స్థైర్యంబు = స్థిరభావమును, ఆత్మనిగ్రహంబు = మనోజిహ్మమును, ఇంద్రి
 యాగ్రంబుల వైరాగ్యంబు = శక్తిస్వరూపి చతుర్దశేంద్రియవిషయములయంగు విరక్తియు, అననాం
 కారంబు = గర్వము లేకుండుటయు, జన్మ = పుట్టువు, కృత్య = మరణము, జరా = ముదిమి, వ్యాధి =
 తేగులు, గుఱు = క్షేమము, (వీనిగుండు) దోష = నిందలను, అనుదర్శనంబును = పలుమూలు చూచుటయు,
 పుత్ర = కుమారులు, గార = భర్తలు, గృహ = ఇండ్లు, ఆది = మొదలయినవానియంగు, అశాసక్తి =
 ఆశ లేకుండుటయు, అనభిష్టంగంబు = అనశ్వాత్మభావసాలక్షణ మయిన యాసక్తివి శేషము లే కుండు
 టయు, నిత్య = ఎల్లప్పుడు, ఉద్ధృత = ప్రియాప్రియములయొక్క, ఉపపత్తి = లభ్యములయందు, సమచిత్త
 త్వంబు = సమబుద్ధియు, మదనవ్యయోగనిశ్చలభక్తియును = మత్ = నాకంటె, అనన్య = ఇతరము
 లేదనెడు, మోగ = ధ్యానమంగు, నిశ్చలభక్తి = స్థిరభక్తియు, వివిక్తజేత సేవిత్యంబు = జనులు లేని
 చోట నుండుటయు, సన = జనులయొక్క, సంగ = సరిసర్గమందు, ఆసక్త = అభిలాషను, వివర్జనంబు =
 విడుచుటయు, అధ్యాత్మజ్ఞాన = బ్రహ్మజ్ఞానమంగు, నిత్యత్వంబు = నిరంతరభావనయు, తత్త్వజ్ఞాన =
 మోక్షజ్ఞానమంగు, అర్థదర్శనంబు = ప్రయోజనదృష్టియు, అను వింశతిగుణంబులు = అనెడు నిరుపది
 లక్షణములు, ఎప్పుడు సంగ్రహించుక = ఎప్పుడు సంపాదించునో, (కలవాఁడగునో) అప్పుడు = తత్త్వ
 ణమే, ఆత్మ = ప్రశస్తి గాత్మ్యముక, బ్రహ్మ = పరబ్రహ్మముయొక్క, వికృత = చేరికను, సాక్షాత్ =
 ప్రశస్తిముగా, విచార = పేరుదగిన, విచార = నిరుపకమంగు, అధికారి = కర్త, అగుక = జేసెను,
 ఇంతవట్టుంగుండి = ఇది యంతయుఁ జేరి, వైరాగ్యశబ్దంబునకుక = వైరాగ్య మనెడు శబ్దమునకు, తాత్ప

ర్యంబు=అభిప్రాయము, ఇంకక = ఇంకమీద, బోధస్వరూపంబుక = బోధశబ్దార్థమును, ఎఱింగిం చెగక = తెలిపెదను, అకర్ణింపు మని = విను మని, ఇట్లనియక = ఇట్లు పలుకఁ దొడంగను.

తా ఆ రహస్య మెట్టి దనిన యాంజనేయా చెప్పెగ వినుము. సంసార మను వృక్షము అన్య క్త నామక మగు పాగు గలదియును, నుఖగుఃఖములు ఫలములు గాఁ గలదియును, సర్వైరిగ సమోగుణములు వేళ్లు గాఁ గలదియును, విహితకర్మానుష్ఠానము కులోచితద్రవ్యాభిలాష భోగాసక్తి ముక్తి యను చతు ర్వర్గ మే మధురాది రసములుగాఁ గలదియును, శ్రోతత్వక్షతుర్ద్విహ్వప్రమాణములే యూడలుగాఁ గలది యును, అశన పిపాస శోక మోహ జరా మరణములే నైస్థికములుగాఁ గలదియును, త్వక్మాంసరుధిరమేగో మజ్జాస్థిస్నాయువులే పట్టులుగాఁ గలదియును, భూ జ లాగ్ని వాయు గగన మాన సాహంకార బుద్ధులే కొమ్మలుగాఁ గలదియును, శ్రోత్రాది నవద్వారములే తొట్టలుగాఁ గలదియును, దశాధిప్రాణములే ఆకులుగాఁ గలదియును, చతుర్దశేంద్రియవిషయములే చిగురాకులుగాఁ గలదియును, ప్రియము ద్వేషము మొదలగు చతుర్దశేంద్రియవృత్తులే యుపకాఖలుగాఁ గలదియును, నానావిధకర్మలు పుష్పములుగాఁ గలదియును, జీవేశ్వరులు పక్షులుగాఁ గలదియును నై యున్నది, అట్టి సంసారమును బొంగిన నీవుఁడు తోఁటులు భూములు ఇండ్లు కొడుకులు స్నేహితులు భార్యలు చుట్టములు శత్రుత్వమిత్రత్వములు లేనివారు విరోధులు అనెడు వాడిముండ్లు గల వృక్షములచేతను పాదలచేతను తీగలచేతను పెనఁగొన్నదియును, భోగాసక్తియే మొదలుగాఁ గల దుర్గుణము లనెడి దొంగలయొక్క చతునడక గలగియును, అధివ్యాధు లనెడు పులులచేత భయంకర మయినదియును, గుఱు మనెడు కార్చిచ్చుచేత నావరింపఁబడినదియును, చావనెడు సింహమవలని భయంకరముచే మ్రింగఁబడినదియును, ముదిమి యనెగు భూతిముతోఁ గూడి నదియును, పేదరిక మనెడు కొండచేత యరుకైనదియును, పాపము లనెగు గాక్షుములచేత భయంకర మయినదియును, అశ యనెడు భీతి గలిగించెడు కాకోదరసర్పములచేత కలత పెట్టఁబడినదియును, సంతోషకోపము లనెగు ఓరుగాలిచేత నిందింపఁబడినదియును, స్వర్గ నగకము లనెగు తప్పత్రోవల చేత నిలుకైన ముక్తియొక్క మంచిత్రోవ గలదియును నైన ఆధ్యాత్మికాధిదైవికాధిభౌతికము లనెడు చింతలు గల యడవియందు దారిదప్పి నుకృతములకును దుష్కృతములకును గోఁబడినవాఁడై నలాప్రక్కలఁ దిరిగి తిరిగి వ్యాకులపడి యెక్కడను నోయిలేక గోసి యుగుటఁ జూచి తుద లేని దనియు, నిదివర కెన్ని జన్మము లెత్తితి నో యని వెతుకఁ జూచి మొదలు లేని దనియు, ఇంక యెన్ని జన్మము లెత్తవలయునో యని విశేషముగాఁ జూచి తుదమొద లేనిగ నశక్య మని తలఁచి మిగుల నతిశయ మయినట్టియు, దిగులుచేతను వ్యసనముచేతను చలింపఁజీరుఁబడ్డ మనస్సు గలవాఁగును, ఆధ్యాత్మికాది తాపత్రయ మనెడు సూర్యునియొక్క యెండచేతఁ గాల్పఁబడ్డవాఁడును నై అనంతర మిడ తెగని అధికవికాసము గల కామికాద్యాగమములను చెట్లయొక్కనీడల నాశ్రయించి పూదండలు చందనము స్త్రీలు గంధము ధనము విత్తము ధాన్యము గోవులు కొడుకులు కూతుంగు పరువులు ఇండ్లు ఉద్యానములు మొదలగు వస్తువులయొక్క ఆర్జనయందు సాధనములై గున్నటు వర్తకము కొలుపు యాచ్ఛ మొదలగు లోకవ్యవహారకృత్యములను వదలి స్వర్గము మొదలుకొని సత్యలోకపర్యంతము గల పగలోక సంబంధము లయిన వస్తువులయందలి భోగములకు సాధనము లయిన నిత్యనైమిత్తికాదికర్మలను ఫల కాంక్షచేత నొనర్చక బ్రహ్మర్పణముగాఁ జేసి ఆ యీశ్వరానుగ్రహంబున నిర్మలచిత్తుడై గున్న తా నే పొగడకొన కుండుట, తాఁ జేసిన ధర్మములఁ బ్రకటింప కుండుట, ప్రాణిబాధ నొనర్ప కుండుట, తిన్నఁ దనము ఓర్పు గురుసేవ వాహ్యభ్యంతరపరిశుద్ధత్వము స్థిరభావము మనోజయము శబ్దస్పృహాది చతు

రశేంద్రియములయందు గిగర్తి గర్వము లేకుండుట, పుట్టుక మరణము ముదిమి వ్యాధి దుఃఖము పీని యందు దోషముల గనుట, పుక్తులు భార్యలు ఇండ్లు మొదలగు వానియందు నిష్టము లేకుండుట, అనన్యాత్మ భావశాలయగు మైన యాసక్తి శీమము లేకుండుట, సర్వగా యిష్టముగా నైనను అనిష్టముగా నయినను లభించువానియందు సమబుద్ధియు, నాకంఠ నితరము లేదను ధ్యానమందు స్థిరభక్తియు, జనులు లేనిచోట నుండుట, అనసంగ మనం నిష్టము లేకుండుట, అభిలాషను వదలుట, బ్రహ్మజ్ఞానమందు నిరంతరభావన మోక్షజ్ఞానమందు బ్రాహ్మజ్ఞానదృష్టి అను నీ యరువదిలక్షణముల నెప్పుడు పొందునో ఆకాలమునందు తత్క్షణమే పరబ్రహ్మముయొక్క కీర్తిని విమగ్నము చేయించగిన విచారమునం దధికారి యగును, ఇదంత యును బైరాగ్యశ్లోకగ్రామము, ఇతమింద బోధశబ్దార్థము నెఱింగించెద విను మని జెప్ప సారంభించె నని తాత్పర్యము.

బోధ శబ్దార్థ వివరణము.

శ్లో అట్టి నుగుణాభిరాముఁ డత్యాత్మికోడ, శాంతచిత్తుఁడుఁ గారుణ్యసాగరుండు
జ్ఞానవిష్ణునసంపన్నుఁ డైనగురుని, వినయభయభక్తులమర సేవించు ననఘ.

టీక. అనఘ = అంజనేయ! అట్టి = పైనఁ జెప్పబడినటువంటి, నుగుణ = సద్గుణములచేత, అభిరాముండు = మనోహరుఁ డైన పురుషుండు, అత్యాత్మికోడ = మిగుల పరితాపముతో, శాంతచిత్తుండు = సత్త్వస్థునితోఁ గూడిన మనస్సు గలవాఁడును, కారుణ్యసాగరుండు = దయాసముద్రుండును, జ్ఞాన విజ్ఞానసంపన్నుండును = జ్ఞాన = తత్త్వదత్త్వంపదార్థ పరిజ్ఞానముతోడ, విజ్ఞాన = బ్రహ్మజ్ఞానముతోడ, సంపన్నుండును = కూడినవాఁడును, ఎన = అయినట్టి, గురునిక = ఆచార్యుని, వినయభయభక్తులు = వినయ = అడఁకుమఁడును, భయ = విఘ్నపును, భక్తులు = విశ్వాసమును, అమరక = ఒప్పుగా, సేవించుక = ఉపాసించును.

తా అంజనేయా! పైనఁ జెప్పబడిన సద్గుణములచేత మనోహరుఁ డగు పురుషుండు మిగుల పరితాపముతో సత్త్వస్థునితోఁ గూడిన మనస్సు గలవాఁడును, దయాసముద్రుండును, తత్త్వదత్త్వంపదార్థ పరిజ్ఞానముతోడను బ్రహ్మజ్ఞానముతోడను కూడినవాఁడును నగు సద్గురుని వినయభయభక్తులతో నుపాసించు నని తాత్పర్యము.

గురువే పరబ్రహ్మ మని బోధించుట.

క. గురుఁ డగుఁడు గురుఁడు విష్ణుఁడు, గురుఁడు మహాదేవుఁ డఖిలగురుఁడు గురుఁడు సద్గురుఁడె పరబ్రహ్మం బని, గురుని నుపాసించు నతఁడు శ్రీ గురుతరభక్తిన్. ౧౩౩

టీక. అగుఁడు = అమానిత్వాగి సద్గుణములు గల యా పురుషుండు, గురుఁడు = గు-అనఁగా చీకటి, అజ్ఞాన మని పారిభాషికము, గు-అనఁగా శాశనము, చీకటిరూప మైన యజ్ఞానమును నశింపజేయువాఁడు గురుఁ డనఁబడును, అట్టి గురుఁడు, అజుఁడు = బ్రహ్మ, గురుఁడు = దేశికుఁడే, విష్ణుఁడు = విష్ణుదేవుఁడు, గురుఁడు = శిష్యుఁడే, మహాదేవుఁడు = శివుఁడు, గురుఁడు = ఆచార్యుఁడే, అఖిల = సమస్తప్రపంచమునకు, గురుఁడు = తండ్రి-అనఁగా గగత్కారణుఁ డనట, సద్గురుఁడే = శ్రేష్ఠుం డయిన యాచార్యుఁడే, పరబ్రహ్మం బని = ప్రకృతికిఁ గగ మైన పరమాత్మయని, గురుతరభక్తిక = అతిశ్రద్ధచేత, గురునిక = ఆచార్యుని, ఉపాసించుక = ఆరాధించును.

తా. ఆ గురుడు బ్రహ్మ, ఆ డేవితుడు విష్ణుడేవుడు, ఆ ఒజ్జ శివుడు, ఆ యాచార్యుడు సమస్తప్రపంచమునకు తండ్రి (జగత్కారణుడు) అట్లుగుటవలన శ్రేష్ఠుడగు యాచార్యుడే ప్రకృతికి బరమైన పరమాత్మ యని యుపాసించవలయు నని తాత్పర్యము

గురుశుశ్రూష ముఖ్యంబనిచెప్పట.

సీ. గురుపదాంభోజముల్ శ గొలువక కల్గునే, ప్రవిమలవైరాగ్యభాగ్యమహిమ
గురుపాదతీర్థంబు శ క్రోలక కల్గునే, జ్ఞానవిజ్ఞానయోగానుభవము
గురుసుప్రసాదంబు శ గొనకున్న గల్గునే, ప్రతిలేని చిత్తోపరతిసుఖంబు
గురుతత్త్వమాత్మ గర్వనకున్న గల్గునే, నిరతిశయంబైన శ పరమపదము
తే. అట్లుగావున విద్యార్థి శ యైనయోగి
వినయభయభక్తులెడలోన శ బెనఁగొనంగ
నలచతుర్విధశుశ్రూష శ లాచరించి
కొనుచు ననిశంబు గురువుల శ గొలుచు ననఘ.

౧౩౪

అవతారిక ఈ పద్యమంగు గురుపరబ్రహ్మముల కభేదాభ్యసనము చేసి యుర్ధ్వగమ్యము గలుగఁ జెప్పినాడు.

టీక అనఘ = అంజనేయా ! గురుపదాంభోజములు = గురులగు జాగరింగములను - పరబ్రహ్మము యొక్క తత్త్వంపదము లని యర్థాంతరము, గొలువక = నేని పక - విగారింపక అని యర్థం, ప్రవిమల = అతినిర్మలమైన, వైరాగ్య = విరాగమునెడు, భాగ్యమహిమ = సంపన్నస్వర్గి, కల్గునే = లభించునా? లభింపదనుట, ఆర్థముభయత్ర సమము, గురుపాదతీర్థంబుక = ఆచార్యపాదప్రక్షాళనోదకమును, గురు = పరబ్రహ్మముయొక్క, పాద = తత్త్వంపదవివరణకారణము అగు మహావాక్యార్థములయొక్క, తీర్థంబు = స్వారస్యమును, క్రోలక = పానము చేయక - చెవులతో గ్రావక యని యర్థం, జ్ఞా = నదసద్విద్యగజ్ఞానము యొక్క, విజ్ఞాన = అపకోక్షజ్ఞానముయొక్క, యోగ = సంగ్రహైక్యముయొక్క, అనుభవము = సుఖము, కల్గునే = ఘటించునా? అర్థము సమము, గురుసుప్రసాదంబుక = గురుభుక్తశేషమును - పరమాత్మయొక్క మహాదనుగ్రహము నని యర్థం, గొనకున్నక = భుజింపకపోయినీని - పొందకపోయినీని యని యర్థం, ప్రతిలేని చిత్తోపరతిసుఖంబు - ప్రతిలేని = ఈడులేని, చిత్తోపరతిసుఖంబు = చిత్తినిత్రాంతివలన గలిగిన యానందము, కల్గునే = అబ్బునా? ఉభయత్ర సమము, గురుతత్త్వము = తత్త్వదలక్ష్యార్థమైన గురు స్వరూపమును - పరబ్రహ్మస్వరూపము నని యర్థం, అత్మక = త్వంపదలక్ష్యార్థప్రత్యిగార్థమైన తన యందు, కన్గొనకున్నక = వికార్యము దర్శింపక పోయినీని, నిరతిశయంబు = సర్వోత్కృష్టము, విన పరమ పదము = వినట్టి మోక్షస్థానము, కల్గునే = దొరకునా? అట్లుగావునక = వైనఁ జెప్పినట్లు లభించునది గనుక, విద్యార్థి యైన యోగి - విద్యార్థి యైన = బ్రహ్మజ్ఞానాసక్తుడైన, యోగి = జితేంద్రియుడు, వినయభయ భక్తులు - వినయ = గురువునందును రాజునందునువలె నడచునమును, భయ = సర్పమునందువలె జేయపును, భక్తులు = పుత్తునియందువలె విశ్వాసమును, ఎడలోనక = హృదయమందు, పెనఁగొనంగక = పెనుచు కొనఁగా, ఆల = ప్రసిద్ధములైన, చతుర్విధ = స్థానాంగభావాత్మ లని నాలుగువిధములైన, శుశ్రూషలు = ఊడిగములను, పరబ్రహ్మపరమందు ప్రణవమందలి ఆకార ఉకార మకారములకు లక్ష్యార్థమగు దప్టస్థానమును యెఱుకమఱపులు లేని యునితో విచారణ చేయుట స్థానశుశ్రూష, సూర్య చంద్ర బ్రహ్మ

విష్ణు రుద్రాదులే కన్నులు మొదలగు శరణవములని వివరించి యెఱుఁగుట యంగ శుశ్రూష, పరబ్రహ్మము
త్రికాలాపాధ్య మైనది ఆ పరబ్రహ్మమే తా నని భావించుట భావశుశ్రూష, అత్మ కాత్మయే ప్రియ
మైనట్లు ప్రత్యక్షత్రాగులు ప్రేమతగుములు గావు గనుక కూటస్థాభిష్టపరబ్రహ్మ మైన తనయందు
దాను లెప్పుక యెఱుఁగుట అత్మశుశ్రూష యని తెలియవలయు] ఆచరించుకొనుదున్ = చేయుచు, అని
శంబు = ఎల్లప్పుడె, గురువులన్ = గోకులను, కొలుచున్ = ఉపాసించుచు, 'స్లో|| గురుపాదోదకం
పీత్యా గురో గుచ్ఛిచ్ఛభోజనం || గురుమూర్తీ స్పృశా ధ్యానం గురుసంప్రతం సగా జపేత్ ' అని

ఆ ప్రియోత్పని గూఢ నామము.

శ్లో॥ విత్తా శ్చుక్తృ ప్రీయః పుత్రా త్వశరీగం తథా ప్రియమ్ । ఇంద్రియేభ్యః ప్రీయాః ప్రాణాః
ప్రాణా గాత్మా ఎగ్రప్రేమా తా ని త్తమునకంఠే పుత్రుఁడు ప్రియుఁడు, పుత్రునిఁ టే శరీరము ప్రీయము,
శరీరమునకంఠే యింద్రియములు ప్రీయములు, ఇంద్రియములకంఠే ప్రాణములు ప్రీయములు, ప్రాణం
ములకంఠే ఆశ్మదీయఁడని విచారింపవలయును. అది యెట్లనఁగా పుత్రుఁడు తప్పు వేసినప్పుడు వానిని
నగరివారు గండెంచుటకు యత్నించి నీగి శిక్షితంఁడు అని చూచి మోగ్యక యింట నుండు పదార్థము లన్ని
యు నగరివారికి లంగ మిచ్చి యా పుత్రుని విడిపించుచున్నాడు గనుక ధనమునకంఠే బుత్రుఁడు
ప్రియుఁడు, ఆ తప్పు వేసిన పుత్రుని లంచము తీసికొని విడువక వానిదండనకు నీవు లోబడిన వానిని వద
లెద నని నగరివారు చెప్పినయెడల ఆ తలఁపడి యంగుల కొప్పుక నగరివారితో నాకును చిన్న వానికిని సంబం
ధము లే గని నా ను తప్పించుకొనను కాఁగట్టి పుత్రునికంఠే తనశరీరము ప్రీయము, మఱియు తప్పుచేసిన
యవ్వనినైన నగరివారు దండెంచునపుడు వానికన్నులు పొడుపుఁడని చెప్పినప్పు డా పురుషుఁడు శరీర
శిక్షకు సమ్మతించి యింద్రియములను గూర్చి విలపించుచున్నాఁడు గనుక శరీరమునకంఠే నింద్రియములు
ప్రియములు, ఆ సుపరాధము చేసినవానిని నగరివారు శరీరదండనతో వదలక తల గొట్టుచుని యాజ్ఞాపించి
లేని తలగొట్టిన ప్రాణములు పోవునని యింద్రియములను విడిచి తననుగూర్చి పంతాపించుచున్నాఁడు
కాన నింద్రియములకంఠే ప్రాణములు ప్రీయములు, అట్లు ప్రాణములను విడుచుట కొప్పినవాఁడు తాను
పరలోకమంగు ముఖముగా నుండఁ గోరుచున్నాఁడు గనుక ప్రాణములకంఠే ఆత్మప్రియుఁడని విచారించి
పుత్రమి క్తృశశ్రకశోహింద్రియములనెల్ల గుఱుపములుగా దెలిసి వానియం శభిమానము వీడి ప్రీయ
తముఁడగు శిష్యుత్వగా నెఱిగి యవ్వఁడు తనయంగు తానే యున్నాఁడో వాఁడు ముక్తుఁడని
వేదాంతకాన్త్రసిద్ధాంతము.

తా. అంగనేయా! సగ్గురునిచగణకమలములను సేవింపకయే అతినిగ్గుల మైన విరాగ మనెను భాగ్యమహిమ గలుగ నేరదు, అనాగ్యపా దప్రళనోదకమును సానము నేయకయే సదసద్విభాగజ్ఞానము యొక్కయు శీతగ్రస్తాశ్విముముక్కయు ముఖము గలుగ నేరదు, గురుభుక్తశేషమును భుజింపనియెడల చిత్తవిక్రాంతివలనఁ గలిగిన యానందము గలుగ నేరదు, తత్పదలత్యాగ మైన గురుస్వరూపమును త్వంపద లత్యాగప్రత్యేగాత్మ యైన తనయంగు విశ్వాగ్రము దర్శింపక పోయెనేని సర్వోత్కృష్ట మైన మోక్షస్థానము లభింపనేరదు, అట్లు సామాన్యముగ లభింపనేరదు గనుక బ్రహ్మజ్ఞానార్థి యైన యోగివరుండు రాజునందు వలె సడఁతువయ్యును, సగ్గుమనంగువలె భయమును, పుత్రునియందువలె విశ్వాసమును, హృదయమునం దతి శయింపఁగా ప్రసీద్ధము లైన స్థానాంగభ వాత్మ లను నాఱుగుయూడిగముల నాచరించుచు సర్వకాల ములయంగును గురువుల నుపాసించు చుండవలయు నని తాత్పర్యము అర్థాంతరతాత్పర్యము. అంజనేయా! గురుచరితారచిందము లను పరగ్రహముయొక్క తత్త్వంపదములను విచారింపకయే యతినిర్మల మగు

విరాగ మనెడు భాగ్యమహిమ గలుగ నేరగు, పరబ్రహ్మముయొక్క చిత్త్వంపగనివరణకారణము లగు
మహావాక్యార్థములయొక్క స్వారస్యమును గనకయే సదశక్తిభాగ్యజ్ఞానముయొక్కయు అపరోక్షజ్ఞానము
యొక్కయు శీవబ్రహ్మైక్యముయొక్కయు కుఖము గలుగ నేరగు, పరమాత్మయొక్క మహదన్త్రహ
మును పొందకపోయెనేని సాటిలేని చిత్తవిశ్రాంతివలనఁ గల్గిన యానందము లభింప నేరగు, పరబ్రహ్మ
స్వరూపమును త్వంపదలక్ష్యార్థప్రత్యగాత్మ యైన తనయంగు విశ్వార్థము గర్హింపకపోయెనేని సర్వో
త్కృష్ట మగు మోక్షస్థానము గలుగ నేరదు, అట్లుగుటవలన బ్రహ్మజ్ఞానమగు గాని శివసంప్రదియుండు
పరబ్రహ్మమునందు రాజునందువలె నడచువయినను, సర్వమునంగువలె భయమునూ, బ్రహ్మనినుంగువలె
వాత్సల్యమును హృదయమునం దతిశయించఁగా ప్రసిద్ధము లైన స్థావరగగనవాహిని లను గాఱుగు
శుక్రూవలను చేయుచు పరబ్రహ్మము నుపాసించవలయు నని తాత్పర్యము.

క. వారలయుపదేశముచేఁ, దారకసాంఖ్యామగన్మ కృత్యార్థము

శ్రీరాజయోగమార్గం, బారూఢముగా నలయునది కృత్యార్థము ౧౩౧

టీక. అనఘ = అంజనేయా! అంతట = పిమ్మట, వారల = గురువులచేత వారల = ఆచార్యుల
గురువులయొక్క, ఉపదేశముచేత = బోధచేత, దారకసాంఖ్యమగన్మ కృత్యార్థము = దారకసాంఖ్యయొగ
సాంఖ్యయోగ అమనస్కయోగములే నిశ్చయమైన స్వరూపముగాఁ గలదియును, కృత్యార్థము = కృత్యార్థము
శ్రీ = శుభప్రదమైన, రాజ = ప్రకాశించుచున్న, యోగ = శీవబ్రహ్మైక్యముయొక్క, మార్గము =
సప్తభూమికా మోక్షార్థభాగ్యార్థక తుల్యసంగిని, అనుభవముగాఁ నిశ్చయముగా, ఎరుంగుట =
తెలిసికొనును

తా. అంజనేయా! ఆ విహితగురువులయొక్క గురుపదేశముచేత దారకసాంఖ్యయోగ సాంఖ్యయోగ
అమనస్కయోగములే నిశ్చయమైన స్వరూపముగాఁ గలదియును, శుభప్రదమగుచున్నదియు, ప్రకాశించు
చున్నదియును నగు శీవబ్రహ్మైక్యముయొక్కమార్గమును నిశ్చయముగా నెరుంగు నని తాత్పర్యము

మ హా వా క్ యార్థ వి వ రణ మ్

మ. క్రమ మొప్పార నహంకదంబునకు సీతారాయోగ్రియస్సాగది
'త్తమనోహంకృతిబుద్ధిరూపజడజాతం బెల్ల , చాన్యార్థము
ద్యము సచ్చిత్సఖరూప మై తనగు శురద్ధుల్యైక్యాత్మకముగా
శము లక్ష్యార్థము వేదశాస్త్రగ్రహరహస్యం బింత నిగ్గుల ౧౩౨

టీక. క్రమమొప్పార = ఆ వాచ్యార్థలక్ష్యార్థక్రమ మొప్పఁగా, అహంకదంబునకు = అగ్ర్యం
తములైన ఆకార హకారాంత సమస్తవర్ణములును ఆవర్ణసమేతియునుగల శబ్దములును శబ్దసమేతియు
లైన వాక్యములును వాక్యసమేతము లైన శ్రుతిస్మృతిలుగాఁ గలిపివాచ్యమునకు సంప్రదీక్షణమైన
అహమ్మను శబ్దమునకు, తా = స్థానువువలె గనబడుచుండెను, కాదు = స్థానశరీరము, ఇంద్రియ =
దశేంద్రియములు, ప్రాణ = పంచప్రాణములు, చిత్త = గంచలరూపకచిత్తము, మహా = సంశయరూపక
మానసము, అహంకృతి = కర్తవ్యాత్మకాభిమానము, బుద్ధి = నిశ్చయగోచ్యబుద్ధి (దీనియొక్క) రూప =
స్వరూపమైన, జడ = అజ్ఞానవృత్తులయొక్క, జాతంబెల్ల = సమానాంతరియ, వాచ్యార్థము =
మాటమాత్రమైనది, అద్యము = ప్రధానమై, సచ్చిత్సఖరూపమై = సత్యజ్ఞానానందస్వరూపమై, తనరు =
ఒప్పుచున్నట్టి, శుద్ధ = నిర్మలమైన, ప్రత్యేక = విశేషమైన, అర్థప్రకాశము = మాటస్థచితస్యమే,

లక్ష్యార్థము = అతిగర్వార్థము తటస్థస్వరూపలక్షణములచేత దృగ్రూప మైన పరబ్రహ్మమును తెలిసికొనఁదగినది, వేదశాస్త్రగ్రహణస్యంబు—వేద = చతుశ్వేదములయంతలి, శాస్త్రగ = మట్లాశ్రమములయందలి, గమన్యంబు = గోప్యము, ఇంత = ఇదియే, నిక్కం బగున్ = సత్య మగును

శా ఆ వాచ్యార్థలక్ష్యార్థములు క్రమముగా అద్యంతము లైన అకాగమకారములయందు గోప్యముగా నుండఁబడిన సమస్తవర్ణములును, ఆ వర్ణములతోఁ గూడిన శబ్దములును, ఆ శబ్దములతోఁ గూడిన వాక్యములును, అట్టి వాక్యములతోఁ గూడిన స్రుతిస్మృతిపురాణేతిహాసాదులును వీటినన్నిటిని గల్గి ప్రకాశించు సంపుట మైన అగామ్యులు శబ్దమునకు స్థాణువువలె గనఁబడు చుండెను స్థూలశరీరము, దశేంద్రియములు, ప్రాణపంచకము, చందలాత్మక మగు చిత్తము, సుశయాత్మక మగు మనస్సు, కర్తవ్యాత్మకాభిమానము, నిశ్చయార్థక మగు బుద్ధి వీనియొక్కస్వరూప మైన అజ్ఞానవృత్తులయొక్క సమానామంతయు వాచ్యార్థము, (మాటమాత్ర మైనది) ప్రధాన మైనదియును, సత్యజ్ఞానానందస్వరూపమై యొప్పు చున్నదియును, నిర్గుల మొదియును, విలక్షణ మైనదియును నగు కూటస్థచైతన్యమే లక్ష్యార్థము, (అతద్వాన్యవృత్తి తటస్థస్వరూపలక్షణములచేత దృగ్రూప మైన పరబ్రహ్మమును తెలిసికొనఁదగినది) వేదశాస్త్రములయందలి గమన్య మైనది సత్యము గానిదియే యని తాత్పర్యము

క. సర్వము వాచ్యార్థము, తత్పర్యాగస్తానశుద్ధరచైతన్యము చి

తాత్పర్యకలక్ష్యార్థంబు ను, పర్వవినుత వినుము బ్రహ్మపదమున కరయన్. ౧౩౭

టీక మపర్వవినుత— మపర్వ = జీవితలచేత, వినుత = పొగడఁబడిన యాంజనేయా ! వినుము = ఆకర్ణించుము, బ్రహ్మపదమునకున్ = బ్రహ్మశబ్దమునకును, అరయన్ = యోచింపఁగా, సర్వము = పిండాండ బ్రహ్మవిష్ణుశుక్రేంద్రియసదాశివమాయాండపర్యంత మైన సకలమును, వాచ్యార్థము = మాటమాత్ర మైనది, తత్పర్యాగస్తానశుద్ధరచైతన్యము— తత్ = ఆ పిండాండాది మాయాండపర్యంత మైన, సర్వ = సమస్తమునకు, అధిష్ఠాన = ఆధార మైన, శుద్ధ = ప్రకృత్యతీత మైన, చైతన్యము = జ్ఞానస్వరూపపరబ్రహ్మమే, చిహ్న వర్ణకలక్ష్యార్థము = సచ్చిగానందాది లక్షణపంచకముచేతఁ బొందఁదగినవస్తువు.

ఆ. జీవితలచే ముతించఁదగిన యోయాంజనేయా వినుము, యోచింపఁగా బ్రహ్మశబ్దమునకు పిండాండము మొదలుగొని బ్రహ్మ విష్ణు శుక్రేంద్రియ సదాశివ మాయాండములవరకుఁ గల సకలమును వాచ్యార్థము, ఆ పిండాండాది మాయాంపర్యంత ముండెడి సకలమునకు శాధార మైనదియును, శుద్ధ ప్రకృత్యతీత మైనదియును, జ్ఞానస్వరూపపరబ్రహ్మమే సచ్చిరానందములే మొదలుగాఁ గల ఐదులక్షణములచేఁ బొందఁదగిన వస్తువు యని తాత్పర్యము

తే. ఉభయవాచ్యార్థములతోడ ర నొప్పు చున్న

యభయలక్ష్యార్థముల శైశ్వ ర మొదవ దట్లు

గాన వాచ్యార్థముల రెంటిఁ ర గడకుఁ గ్రోచి

యెనయ లక్ష్యార్థ మొకటి గా ర నలుఁగవలయు.

౧౩౮

టీక ఉభయవాచ్యార్థములతోడన్ — ఉభయ = రెండైన (అహంపద బ్రహ్మపదములయొక్క) వాచ్యార్థములతోడన్ = అహంపదవాచ్యార్థ మైన శరీరేంద్రియాంతఃకరణాది భేదములతోడను బ్రహ్మపదవాచ్యార్థ మైన పిండాండాది మాయాంపర్యంతము లైన భేదములతోడను, ఒప్పుచున్న = శోభిల్లుచున్న, ఉభయలక్ష్యార్థములకున్ — ఉభయ = రెండైన, లక్ష్యార్థములకున్ = సచ్చిత్సుఖరూపుఁ

డగు ప్రత్యగాత్మకును సచ్చిదానంద నిత్యనిర్మలాఖండరూప మైన పరబ్రహ్మమునకును, విశ్వ మొదల వదు = కూడిక కలుగదు, అట్లగానక = అటుల గలుగదు గనుక, వాచ్యార్థముల రంటిక = అహంపద బ్రహ్మపదములకు వాచ్యార్థములైన జ్యోతిగులను పిండాండము మాయాండములను శరీరములను వానియందు ప్రతిబింబించిన శీవేశ్వరులను, కడకుగ్రోచి = వదలి, ఎనఁబడ = చేరుకొని, లక్ష్యార్థములు = అహంపద బ్రహ్మపదలక్ష్యార్థములైన పరబ్రహ్మగుటయును, గుడిగగా = ఏమీ యని, ఎఱుంగవలయుక = తెలియవలెను

తా అహంపదవాచ్యార్థ మైన శరీరేంద్రియాంతఃకరణాది భేదములతోడను, బ్రహ్మపరవాచ్యార్థ మైన పిండాండము మొదలు మాయాండమువఱకుఁ గల భేదములతోడను ప్రకాశించు నిన్న సచ్చిత్తుని రూపుఁ డగు ప్రత్యగాత్మకును, సచ్చిదానందనిత్యనిర్మలాఖండరూప మైన పరబ్రహ్మమునకును కూడి కలు పొసఁగ నేరవు, అట్లుగుటవలన అహంపద బ్రహ్మపదములకు వాచ్యార్థములైన జ్యోతిగులను పిండాండము మొదలు మాయాండమువఱకుఁ గల శరీరములకు వానియందు ప్రతిబింబించిన శీవేశ్వరులను వదలి అహంపద బ్రహ్మపదలక్ష్యార్థములయిన పరబ్రహ్మగుటయును నెఱుంగవల యునని తా. వ. అది యెట్లంటేని.

౧౩౯

టీక. అది యెట్లంటేని = ఒకటిగా నెఱుంగుట యట్లనఁ గా.

సీ. అద్వితీయప్రత్యగాత్ముండ నగు నేను, పరిపూర్ణనిర్గుణాబ్రహ్మమగుఁడను
పరిపూర్ణనిర్గుణాబ్రహ్మంబె యద్వితీయప్రత్యగాత్ముండ నైన నీని
టంచు నీరీతి నహంబ్రహ్మపదముల, వాచ్యార్థముల నెల్ల నీ వదలి శుద్ధ
లక్ష్యార్థములఁ గొని నీ లక్షణచేఁ దత్త, గన్వేష్యవమరసై రన్యాయు గనుట
తే. యస్మియను పదమున కర్థ నీ మగుచు గాన, నిష్కూటావ్యతాంబుగ న్మిట్లు నగ్గు
రుప్రసాదంబువలన నిరూఢముగ న, బాధకంబుగ నెఱుంగుట నీ బాధ మనఘ.

టీక అనఘ = అంజ నీయా! అద్వితీయ = రెండవది లేని, ప్రత్యగాత్ముండ = గుటకుండను, అగు నేను = ఐన నేను, పరిపూర్ణ = మాయాండము మొదలు పిండంబు వఱకు నెడలైన నిండియున్న, నిర్గుణ = త్రిగుణశూన్య మయిన, బ్రహ్మ మగుట = పరబ్రహ్మ మౌగుట, పరిపూర్ణనిర్గుణాబ్రహ్మంబె = పరిపూర్ణ = నిండియుండెడి, నిర్గుణ = ప్రృతిగణము నైన, బ్రహ్మంబె = పరమశక్తియై, అద్వితీయ = ఒక్కయైన, ప్రత్యక్ = విలక్షణ మైన, ఆత్ముండ నైన నేను = గుటకుండ నైన నేను, అటంచుక = అని, ఈరీతిక = ఇట్లు, అహంబ్రహ్మపదములవాచ్యార్థములక = అహంపద బ్రహ్మపదముల వాచ్యార్థములైన శీవేశ్వర పిండ బ్రహ్మ విప్లు రుద్రేశ్వర సదాశివ మాయాండములను, ఎల్ల = అన్నిటిని, వదలి = త్యజించి, శుద్ధలక్ష్యార్థములక = నిర్మలమైన గుటస్థబ్రహ్మపరబ్రహ్మలను, గొని = చేపట్టి, లక్షణచేక = జవాదజవాల్లక్షణచేతి - అనఁగా విడిచి విడువని లక్షణచేతి, తత్తత = ఆ గుటస్థబ్రహ్మల యొక్క, అన్వేష్య = ఇతరేతిరము, సమరస = కుల్య మైన ఆనందముయొక్క, నిశ్చయంబుక = చేరికను, కనుట = పొందుటయే, అస్మి యను పదమునకుక = అయిత నను కెట్లయినకు, అగ్గ మగుక = తాత్పర్య మగును, కానక = కనుక, 'ఇన్ముహావాక్యతాత్పర్యము = అహం బ్రహ్మస్మి యను నీ మహావాక్య ర్థముయొక్క అనుభవార్థము, ఇట్లు = ఈ చెప్పినచొప్పున, నిర్గుణప్రసాదంబువలనక = నిర్గుణవుల యనగ్రహముచేతి, నిరూఢముగక = నిశ్చయముగ, అబాధకంబుగక = పక్షపాద్యహేతుదుష్టాంత

ములకుఁ గలిగియు ప్రతిపక్షమును హేయము మొదలైన బాధకములు లేనట్లుగా, ఎఱుఁగుట = తెలియుటయే, బాధకము = జ్ఞానము.

ప్రజ్ఞానం బ్రహ్మ - అయి మూర్తా బ్రహ్మ అను మహావాక్యముల వివరణము.

‘ప్రజ్ఞానం బ్రహ్మ’ అని వాక్యమునకు ప్రజ్ఞాన మనెడి పదమున కర్థము — ‘శ్లో॥ ఏకేక్షతే శ్రుణో తీదం ప్రాణీవా కరోతి॥ స్వా దస్వాగు నిజానాతి తద్ద్విజ్ఞాన ముదీతమ్’ తా స్వాధిష్ఠానచిదాభాసుఁ డును శీవుఁడును నైన పురుషుఁడు కన్నులవలన బయట వెలసిన యంతఃకరణవృత్తితోఁ గూడి యేజ్ఞాన మువలన నలుపు ఇలుపు మొగలగు దశవిధరూపముల నెఱుఁగుచున్నాఁడో, చెవులవలన బయటదేరిన యంతఃకరణవృత్తితోఁ గూడి యేజ్ఞానమువలన వర్ణాత్మక భృన్యాత్మక శబ్దముల వినుచున్నాఁడో, న్మాంఁగ్రియమువలన గయలువెడలిన యంతఃకరణవృత్తితోఁ గూడి యేజ్ఞానమువలన త్రివిధగంధముల నెఱుఁగు చున్నాఁడో, వాక్కువలన బయటదేరిన యంతఃకరణవృత్తితోఁ గూడి యేజ్ఞానమువలన మాటలాడుచున్నాఁడో, నాలుకవలన బయటదేరిన యంతఃకరణవృత్తితోఁ గూడి యేజ్ఞానమువలన గుప్పు పులుగు వగలు కాగము మొగలగు వద్రసముల నెఱుఁగుచున్నాఁడో, మఱియు సకలేంద్రియ ములనుండి గ్రహింపబడిన యంతఃకరణవృత్తులతోఁ జేరి యేజ్ఞానమువలన సకలక్రియల నెఱుఁగు చున్నాఁడో, ఆజ్ఞానము ప్రజ్ఞాన మనెడి పదమునకు లక్ష్యార్థము అంతఃకరణము, ‘శ్లో॥ చతుర్ముఖేంద్ర జేవేషు సునుభాశ్వగజాని॥’ చైతన్య మేకం బ్రహ్మాత్మా ప్రజ్ఞానం బ్రహ్మ మయ్యపి’ తా చతుర్ముఖ బ్రహ్మ మొదలగు దేవతలయందు నరులు గుఱ్ఱములు ఏనుఁగులు మొదలగువానియం దనుస్మృతమైయేచైతన్య మున్నదో ఆ చైతన్య మే బ్రహ్మ మనెడి పదమునకు లక్ష్యార్థము, బ్రహ్మపదమునకు బ్రహ్మ మొదలు సకలశరీరములు వాగ్యాత్మకము గాన మాయాకార్య మని త్రోయఁదగినది, ఓయీ! ఇట్లు నిశ్చయించిన యే వాగ్యాత్మకమునగుట్టి సర్వత్ర అనుస్మృత మైన చైతన్యము బ్రహ్మస్వరూపమో అదియే నాయం దుండెడి ప్రజ్ఞాన మనెడి చైతన్యము, అదియే బ్రహ్మస్వరూపము చైతన్యము, ప్రజ్ఞానము, బ్రహ్మము, ఆత్మ అను పేర్లు మాత్రము జేయఁగాని వస్తువొక్కటియు గాన నేసే బ్రహ్మ మని నిశ్చయించునో అదియే ప్రజ్ఞా నము, బ్రహ్మస్వరూప మని వాక్యార్థము. అధర్వణమందలి ‘అయ మూర్తా బ్రహ్మ’ అనెడి మహావాక్య మున కర్థము — అయమే, ఆత్మ, బ్రహ్మ అని మూఁగుపదములు, అయ మనెడి పదమున కర్థము — ‘శ్లో॥ స్వప్రకాశోక్షుర్వ మయ మిశ్యుక్తితో మతిమ్’ అనాంకారాది దేహాంతం ప్రత్యగాత్మేతి గీయతే, దృశ్యమానస్య స్యస్య జగతి స్తత్త్వ మిర్యనే॥ బ్రహ్మకర్తృత ద్ద్విజ్ఞా స్వప్రకాశాత్మరూపకమ్’ అయ మనెడి పదముచేత నీయాత్మ స్వకళితై నిత్యాపరోక్షమై యుండునది యని చెప్పబడు చున్నది, అనాంకారము మొదలు స్థూలదేహపర్యంతమును నా యనాంకారము నాదేహ మని యుతీఁగడి చైతన్య మే ప్రత్య గాత్మరూపము, కనబడెడి సగుస్తము జగత్తుయొక్కతత్త్వబ్రహ్మ మనెడి శబ్దముచేతఁ జెప్పబడినదే లక్ష్యార్థము, జగదధిష్ఠానభూతమైన బ్రహ్మమే స్వప్రకాశ మైన యాత్మ, ఆ యాత్మస్వరూపమే తాను, అని యిట్లు నాలుగుమహావాక్యములయందును నీవే బ్రహ్మము, బ్రహ్మమే నీ వని ప్రతిపాదించు చున్నది. తా ములధిముగా నున్నందున టీకయందే గ్రహింప నగును

క. సత్యముగా దేహాత్మ, ప్రత్యయ మజ్ఞానకుఁ గల్గురపరిపాటిఁ దగం

బ్రత్యగభిన్నబ్రహ్మ, ప్రత్యయ మొప్పారవలయుఁ ర బండితున కేలన్. ౧౪౧

టీక అజ్ఞానము = మూఁగునకు, నిత్యముగాక = శాశ్వతముగా, దేహాత్మప్రత్యయము — దేహ = శరీరమే, ఆత్మ = తా ననెడు, ప్రత్యయము = సమీక, ||౧|| ‘ప్రత్యయోధీనకపథ జ్ఞాననిశ్వాసహేతుషా’

అని అమరము, కల్గిరిపాటిక = ఉన్నట్లుగా, పండితులకు = బ్రహ్మజ్ఞాని, ఇలక = బ్రహ్మచారి
సానకూల మైన మానుషభూమియందే, ప్రశ్నార్థిగ్రహప్రశ్నయము - ప్రశ్న = అధ్యక్షతన్వ
మునకు, అభిన్న = వేరుగాని, బ్రహ్మప్రత్యయము = తాను బ్రహ్మను చదివెమొదల, తగిల = తప్పగా,
ఓప్పారవలయుక = కలుగవలెను శ్రు|| యోఽన్యథా సత మాత్మావ సన్వధా ప్రతిపద్యతే | కిం తేన
సకృతం పాపం వోరే నాత్మాపహరిణా | సాంసృతిపదవీ సా మానవీని వాగురా అని శ్రుతి

తా. అట్లును శరీరమే యాత్మ యను నర్థము గల్గి యున్నట్లు బ్రహ్మజ్ఞునకు బ్రహ్మవిచారణాను
కూల మైన మానుషభూమియందే కూటస్థవైతన్వముగదంబు, వేరుగానిదే బ్రహ్మ యను తలంపు గలుగ
వలయు నని తాత్పర్యము

తే. ఇదియె బోధప్రకారమా ర నింక నీకు, నుపరతినిధంబు విగపింతుర ననగ వినుము
ఉత్తమోత్తమ మై యొప్పు ర చిత్తశాంతి, బ్రహ్మవిద్యాగమమునకు ర ఘనము వత్సి.

ఉ ప ర తి శ బ్దార్థ వి చా ర ప్ర కా ర ము.

టీక వత్సి = అగజనేయా! ఇదియె = ఈ చెప్పబడిన బోధశబ్దార్థము, ఇలక = అగును, నీకుక = నీకు, ఇంకక = ఇంకమిది, అపరిమితుఖంబుక = చిత్తలయానందమును,
నినిపింతుక = చెప్పెదను, ఒనరక = చక్కగా, వినుము = ఆలకింపుము, అభిన్నాభిన్నము = సర్వో
త్కృష్టమై, ఒప్పు చిత్తశాంతి - ఒప్పు = ప్రకాశంచెను, చిత్తశాంతి = చిత్తలయమీ, బ్రహ్మగిగ్యాగమ
మునకుక = బ్రహ్మవిద్యా = బ్రహ్మజ్ఞానముయొక్క, అగునుమునకుక = గాఢము, ఘనము = ప్రయో
గనము, శోక = అగును.

తా అంజనేయా! ఈ చెప్పబడిన బోధశబ్దార్థము, ఇంకగాని చిత్తలయానందమును
చెప్పెద నాకర్ణింపుము. సర్వోత్కృష్టమై యొప్పు చిత్తశాంతి బ్రహ్మజ్ఞానముయొక్క, గాఢమైన ప్రయో
గనమని తాత్పర్యము

చ. ఉపకృతి దానభోగముల ర కొప్పనిమర్త్యనికల్గి శీలము

ల్లపుడును లేని విప్రునిగమాధ్యయనంబును నెమ్మనంబున

విపులశమంబు గైకొనని ర వీరతపస్వితపంబు సిద్ధియు

ద్యుపరతిసౌఖ్యముం గనని ర యోగినివేకిము రిత్తి యారయం

౧౪౩

టీక. ఉపకృతి = జీవకారణముచేత నిచ్చుట, దాన = ఉపధారాభూత్వముగా నిచ్చుట,
భోగములకు = అనుభవించుటకు, ఒప్పనిమర్త్యనికల్గి - ఒప్పని = ఉపయోగింపని, మర్త్యని = పురుషుని
యొక్క, కల్గి = సంపదమును, శీలము = సత్వీరగ్రహము, ఎల్లపుడును = ఎప్పుడును, లేని విప్రు
నిగమాధ్యయనంబును - లేని = కలుగని, విప్రు = బ్రాహ్మణునియొక్క, గిగను = వేదములయొక్క, అధ్య
యనంబును = పఠనమును, నెమ్మనంబునక = నిండునునప్పు, విపులశమంబుక = విపుల = మిక్కుట
మైన, శమంబుక = తాలిమిని కైకొనని = పూనని, వీరతపస్వితపంబు = నిరుచుముతోఁ గూడినవాని
యొక్క, తపంబుక = కృచ్ఛ్రచాంద్రాదుగావతపస్సును, ఇంద్రియ = గళిగ్రియములకు, అది =
ప్రధాన మైన మనస్సు మొదలగు తత్త్వములయొక్క, అపరతి = నిలుపుదలగల గిగిగి, సౌఖ్యముక =
ఆనందమును, గనని యోగినివేకిము - గనని = పొంగని, యోగి = ప్రశ్నార్థి మోక్షార్థమగుంధానకుని
యొక్క, వివేకిము = ఆత్మజ్ఞానము, అరయక = విచారింపఁగా, రిత్తి = చ్యుతము.

తా. శీవకార్యముచేత నిచ్చుటకును జలధారాపూర్వకముగా నిచ్చుటకును తా ననుభవించు
టకును నుపయోగింపని యొక మానవుని కలిమియున, సత్ప్రవర్తనములేని బ్రాహ్మణునియొక్క వేదాధ్య
యనమును, మనస్సునంగు విపుల మై తాలిమిని పూసనివాని నియతతపంబులును, దశేంద్రియములకు
ప్రధాన మైన మనస్సు మొగలగు తత్త్వములయొక్కనిలుపుటకునఁ గలిగిన యానందాత్మికమును నెఱుంగని
ప్రత్యక్ష) జ్ఞానముసంధానముయొక్క (యోగియొక్క) ఆత్మజ్ఞానమును విచారింపఁగా వ్యర్థము
లని తల్పిగ్యము

సీ. వేదశాస్త్రంబులు శ వివరించి బుధులచేఁ, జదివింపవచ్చు దాఁ శ జదువవచ్చు
యజ్ఞదానతపంబు శ లభికారిజనముచేఁ, జేయింపవచ్చు దాఁ శ జేయవచ్చు
నిలలోనఁ గలతీర్థముల కేగ నన్యుల, బోధింపవచ్చు దాఁ శ బోవవచ్చు
సప్తాంగ యోగవిద్యల నార్యులకు నుప, దేశింపవచ్చు సాధింపవచ్చు
శే.గాని యెవ్వారి కైన విశ్వానయోగ, గలిని దేహేంద్రియము లరిగిట్టి మనము
నాఁగి అంతర్ముఖముఁ శీన శ యనవరతము, నిశ్చలసమాధినివ్వచే శ నిలుపరాదు.

టీక బుధులచేత = విద్వాంసులచేత, వేదశాస్త్రంబులు = వేద = ఋగ్యజుస్సామాధర్వణము
లను, శాస్త్రంబులు = శిక్షాది ముట్టాస్త్రములను, వివరించి = ప్రతిపదార్థమును విభజించి, తాత్ = తాను,
చదివింపవచ్చుట = పుస్తాదులచే పఠింపింపవచ్చును, జగువవచ్చుట = తానును జగువవచ్చును, అధికారి
జనముచేత = 'అగ్ని సమగ్ధో గావ్యా జాతపుత్రైః కృష్ణ శీ' ఇత్యాది లక్షణములు గల అధికారపురుషుల
చేత, బుద్ధుగానంపంబులు = బుద్ధు = పాండరీకాది క్రతువులను, దాన = పోదశ మహాదానములను, తపం
బులు = కారీని వాచికి మానసిక తపస్సులను, చేయింపవచ్చుట = ఆచరింపఁ జేయవచ్చును, లాఁ జేయ
వచ్చుట = తా సాచరింపవచ్చును, అన్యులకు = ఇతరులను, ఇలలోనకు = భూమియందు, కలతీర్థము
లకుకు = కల = కలిగిన, తీర్థములకుకు = గంగా నర్మదాది పుణ్యతీర్థములకు, ఏగకు = పోవునట్లు,
బోధింపవచ్చుట = ఉపదేశింపవచ్చును, తాఁ బోవవచ్చుట = తానును బోవచ్చును, అర్యులకుకు =
పండితులకు, అష్టాంగయోగవిద్యలకు = అష్ట = ఎనిమిదివిధము లైన, అంగ = యమనియమాససాద్యంగ
ములు గల, యోగ = మంత్రతపహగరాజయోగము లనెడు, విద్యలకు = విద్యలను, ఉపదేశింప
వచ్చుట = జేయవచ్చును, సాధింపవచ్చుట = తానును దెలిసికొనవచ్చును, కాని = ఇట్లు చేయవచ్చును
గాని, ఎవ్వారికైనకు = ఎంతటిమహాప్రాణుల కైనను, విజ్ఞానయోగగతిని = విజ్ఞాన = ప్రజ్ఞానముచేత
నైన, యోగ = శీవేశ్వరకృతముయొక్క, గతికు = మార్గమునందు, జేహేంద్రియములు, దేహ = స్థూల
సూక్ష్మకాంక్ష తరీరములను, ఇంద్రియములు = జ్ఞానకర్మేంద్రియములను, అరికట్టి = విరోధించి,
మనముకు = సంశయముత్య మైన మనస్సును, అఁగి = నిలిపి, అంతర్ముఖము చేసి = తనకు మరలించుకొని,
(అంతఃకరణము బహిర్ముఖ మైనప్పుడు మన స్సనియు, అంతర్ముఖ మైనప్పుడు బుద్ధి యనియు యనఁ
బడును, విజ్ఞానాంకాగములు మనోబుద్ధులకు సహాయము లై యుండును గనుక చిత్తసహాయము గల
మనస్సును విజ్ఞానస్వరూపముగాఁ జేసి తనలో నడంచుకొని) అనవరతము = ఎల్లప్పుడు, నిశ్చలసమాధి
నివ్వచేత = నిశ్చలసమాధి = కర్మకల్పసమాధిరూప మైన, నివ్వచేత = తపస్సుచేత, నిలుపరాదు = నిలు
వరింపఁ గూడదు

తా. పండితులచే ఋగ్యజుస్సామాధర్వణవేదములను శిక్షాది ముట్టాస్త్రములను పుస్తాదులచే
చదివింపవచ్చును, తానును జగువవచ్చును, అధికారిజనముచేత పాండరీకాదిక్రతువులను పోదశమహా

దానములను కాయక వాచిక మానసిక తపస్సులను చేయింపవచ్చును, తానును శీరువచ్చును, ఇతరులను భూమియు దున్న గంగాది సమస్తపుణ్యస్థానములకుఁ బోవున స్థుపగేఁపవచ్చును, తానును గోవచ్చును, పండితులకు యెనిమిదివిధములైన యమనియమాసహగ్యంగములు గల మంత్రములు మార్గములముల నెడు విద్యలు దేలుపవచ్చును, తానును దెలిసికొనవచ్చును గాని యుండునట్టి మంత్రములైనను ప్రజ్ఞా నముచేత నైనను జీవేశ్వరైకమార్గమున కరిగిరి యనుచు జ్ఞానేంద్రియములకు అర్హులగుచుండు సంతో యాత్మక మగు మనస్సును నిల్పి తనకై వలలిందుకొని (విశ్లేషణమును బ్రహ్మమును సహకారులై యుండుటంజేసి చిత్తసహాయము గల మనస్సును విజ్ఞానస్వరూపముగాఁ జేసి దేవలో నదేచి కొని) యెల్లప్పుడు నిర్వికల్ప మగు సమాధిరూప మైన తపస్సుచేయుచుండునట్లు సుఖాత్మకము

క. చిత్తేంద్రియోపరమము ముహుత్తర మిది మల్లవా రకల్పిం పరమమ

యుత్తమదశ గలిగిన విద్యత్తముఁ డితిదుర్లభుఁడను నీరదా మున్నయనుచుండు. ౧౮౧

టీక. వినుము = అకర్ణింపుము, చిత్తేంద్రియోపరమమితి = చిత్త = చిత్తేంద్రియమునకుఁ బ్రతిముఖముకై, ఇంద్రియ = జ్ఞానరేంద్రియములయొక్క, ముహుత్తరము = గురువు, (౪౦౦) ముహుత్తరము = అతి దుర్లభము, ఇది = ఈ మానసేంద్రియములకు, ఎల్లవారికిఁ = అందఱకు, అర్హము = లభింపగు, అయుత్తమదశ = ఉత్కృష్ట మగు ఆయుషాంత్యవస్థ, కలిగి = గర్వకీయుఁడు = కల గ్రహావిగ్రహ రిష్టాఁడు, అతిదుర్లభుఁడు = లభింపఁడు - అనగా అగు గురుకు, సమామన్యముఁడు = ఎల్లప్పుడు నాస్వరూపుఁడును - అనగా మానసేంద్రియజలము గల పరబ్రహ్మస్వరూపుఁడనగు

తా ఆంజనేయా వినుము! చంచలాత్మక మగు చిత్తమును, జ్ఞానేంద్రియములను జయించుట మిక్కిలి దుర్లభము, దీనినే మానసేంద్రియములను మఱుగుచు ఇది సర్వగ నావాప్యము గాగు, ఇట్టి యాత్మకమగు యుపశాంత్యవస్థ గల బ్రహ్మవిద్యరిష్టాఁడు లభింపఁడు, అట్టివాఁడే నాస్వరూపుఁడు (పరబ్రహ్మస్వరూపుఁడు) అని తాత్పర్యము.

తే. కొంద తాత్తత్త్వము నెఱుంగుగు నుటండు

గర్వులై నిక్కి చిత్తనిగ్రహము లేమి

నుపరతిసుఖంబుఁ గానక ర విపులవిషయ

రాగలోలతఁ జెడుదు రూరక మహత్మా.

౧౮౨

టీక. మహత్మా = అపరోక్షజ్ఞానయుక్తుడైన యాంజనేయా! కొందఁడు = కొంతమంది, అస్మి తత్త్వముఁ = బ్రహ్మస్వరూపమును, ఎఱుంగుగు నుటండు = అనినవార మని, గర్వులై = అహంకారము గలవారై, నిక్కి = విజృంభించి, చిత్తనిగ్రహములేమిఁ = మానసము నేనంటు, ఉపరతిసుఖంబుఁ = చిత్తనిగ్రాంతివలనఁ గలిగిన యానందమును, కానక = పొంగుచుండు, విపుల = విస్తారములేక - అనగా నానారూపములైన, విషయ = ఇంద్రియార్థములయందలి, రాగ = అభిమానములను బట్టి, లోలతఁ = చాంచల్యముచేత, ఊరక = వ్యర్థముగా, చెడుగురు = నశింతురు

తా. అపరోక్షజ్ఞానయుక్తుడైన యాంజనేయా! కొందఁడు బ్రహ్మస్వరూప మెఱుంగుదు మని యహంకరించి మానసమును జయింపలేమిచే చిత్తనిగ్రాంతివలనఁ గలిగిన యానందమును బొంద నేరక నానారూపములైన ఇంద్రియార్థములయందలి అభిలాషచే ననిండు రాగలభ్యముచే నశింతురని తాత్పర్యము.

తే జ్ఞానవిజ్ఞానయుతుఁ డయ్యుఁ ర సంతతంబు
నాత్మభావన లేకున్న ర యతనిఁబుంద్రి
యంబులు మనంబు తమకు వశంబు నేసి
విషయసుఖములు చవిఁ బూపి ర వెలలఁ బెట్టు.

౧౪౭

టీక జ్ఞాన = తత్త్వంపదార్థవిచారణజ్ఞానముతోడ, విజ్ఞాన = అనుభవజ్ఞానముతోడ, యతుఁ డయ్యుఁ = కూడినవాఁడైనను, సంతతంబుఁ = ఎల్లప్పుడు, ఆత్మభావన = బ్రహ్మభిన్నప్రత్యగాత్మ నే ననెడు స్వగణ, లేకున్న యతని ఁబుంద్రియంబులు = లేని యాపురుషుని దశేంద్రియములును, మనంబు = జ్ఞప్తియు, తమకు వశంబు నేసి = తమకు లోబఱచుకొని, విషయసుఖములచవిఁ — విషయసుఖ = విష యానందములముక్క, చవిఁ = రుచిని, పూపి = కనఁబఱచి, వెలలఁబెట్టుఁ = తాపత్రయదుఃఖములలోఁ దగిలించును

తా. తత్త్వంపదార్థవిచారణజ్ఞానముతోడను, అనుభవజ్ఞానముతోడను కూడినవాఁడైనను ఎల్ల ప్పుడు బ్రహ్మముకంటఁ బేలుగాని ప్రత్యగాత్మ నే నను స్వగణ లేని మానవునియొక్కయనమ్మను, ఇంద్రి యములును తమకు లోబఱచుకొని విషయానందంబుల గణించుచు తాపత్రయదుఃఖములలోఁ దగిలించు నని తాత్పర్యము

సుస్థిత ప్రజ్ఞాని లక్షణము.

సీ అట్లు గావున నింద్రియమనంబుల నజస్ర, మాత్మభావనచేత ర నాఁగఁబట్టి
యంగిర్నుఖములుగా నలరించి యామోదఁ, గామాదిశత్రువర్గము నడంచి
విమలబోధాకారవృత్తిచేఁ గే ల, పరిపూర్ణతత్త్వరూపంబుఁ గాంచి
యూనందిమూర్తియై ర యఖలంబుఁ దనయందు, సమయించి చిత్తవిశ్రాంతి నొంది
నే. యెఱుక మఱపులఁ గారయని ర యెఱుక యైన
పరిమపుగుఱుండు సుస్థితప్రజ్ఞా దన గు
రాత్రయోగితీతుఁ డన నమరనన్మ రాజ
యాగనిగ్రంసమీశుఁ డై ర యుండు ననఘ.

౧౪౮

టీక అగఘ = అంగ నేయా! అట్లు గావునఁ = అవ్యధముగా దుఃఖములకు లోబఱచుచును గనుక, ఇంద్రియమనంబులఁ — ఇంద్రియ = దశేంద్రియములను, మనంబులఁ = కాణగుంప మైన పరామనమ్మను, అజస్రము = ఎల్లప్పుడు, ఆత్మభావనచేతఁ = బ్రహ్మము నే నను నెఱుకచేత, అఁగఁబట్టి = అడ్డగించి, అంత ర్ముఖములుగాఁ = బ్రహ్మ మైన తన కభిముఖముగా, అలరించి = చేసి, ఆమోదఁ = అనంతరము, కామాది శత్రువర్గముఁ — కామాది = కామ క్రోధ లోభ మోహ మద మత్సరము లనెడు, శత్రు = అంతశ్శత్రువుల యొక్క, వర్గముఁ = గుంపును, అడంచి = ఊహించఁజేసి, విమలబోధాకారవృత్తిచేఁ — విమల = నిర్మల మయిన, బోధాకార = బ్రహ్మకార మయిన, వృత్తిచేఁ = ప్రవర్తనముచేత, కేవలపరిపూర్ణతత్త్వ రూపంబుఁ — కేవల = సుఖ్య మయిన, పరిపూర్ణ = అఖండ మయిన, తత్త్వ = యధార్థ మయిన, రూపం బుఁ = బ్రహ్మస్వరూపమును, కాంచి = దర్శించి, ఆనందిమూర్తియై = నిత్యనిరుపాధిక సుఖస్వరూపుడై, అఖిలంబుఁ = మహదాది సర్వప్రపంచమును, తనయందుఁ = తనలోపలను, సమయించి = లయము చేసి,

చిత్తవిక్రాంతి నొంది = చిత్తలయము గలవాడై, ఎఱుక మఱుపులకు = జ్ఞానాజ్ఞానములను—ఈ రాక్షసము లని యర్థాంతరము, పొరయని=అంటని, ఎఱుక మైన పరమపురుషుండు=జ్ఞానస్వరూపుడైన పురుషోత్తముడు, సుస్థితప్రజ్ఞుడగు—సుస్థిత = చిలనము లేకయుండెడి, ప్రజ్ఞుడగు=జ్ఞానము గలవాడగునట్లు 'బ్రహ్మైవాహమస్మి' యను నిశ్చలజ్ఞానము గలవాడగుట, గుణత్రయాలీకుడగు= గుణప్రకృతి ముగ్ధుడగుట, కారము లను త్రిగుణముల నంటనివాడగునట్లు, ఆమనస్కు = (మనస్సు లేని, గ = ప్రకృతి గుణము, యోగనిద్రా = నిర్విద్రయండు, సమేతుడై = కూడినవాడై, ఉండడు = నివసించును

తా ఆంజనేయా! అట్లు దుఃఖములకు లోబడియును గనుక గళేంద్రికులగు, కాగణరూప మయిన మనస్సును సర్వదా బ్రహ్మము నాకంటె భిన్నము గాదను నెఱుక పోవచ్చునని బ్రహ్మ మయిన తన కభిమతిగాక జేయవలయు, అట్లొనర్చిన యనంతరము కాచుక్రోధభోధావాద విషమస్థితియుల నెదు అంతశ్చత్రుసమాహమును నశింపజేసి నిర్మల మయినట్టియు, బ్రహ్మకాగ కయిత్తగు ప్రవర్తననే కుఖ్య మయినదియును, అఖండ మయినదియును, యథార్థ మయినదియును నగు బ్రహ్మన్యాయమును గాంచి నిత్యనిరుపాధికకుఖస్వరూపుడై మహాదాది సర్వప్రపంచమును తనలో లభ్యము చేసి చిత్తములను గలవాడగును, అట్లు చిత్తలయము గలవాడై జ్ఞానాజ్ఞానములను (జ్ఞానాజ్ఞానములు) అంతరి జ్ఞానస్వరూపుడగు పురుషోత్తముడు బ్రహ్మమే నేనను చెలింపని నిజానము గలవాడగునట్లు, ముఖప్రకృతి మహాదహంకారము లను గుణత్రయము నంటనివాడగునట్లు మనస్సు లేనిది గును, ప్రకృతి గుణములను నగు యోగనిద్రతో కూడినవాడై యుండు నని శాస్త్రవర్ణము.

తే. ధర్మవిధి నెవ్వఁడు మనోగతంబు లైన
సర్వకామంబులను గడురసన్న్యసించి
యంచితాత్మాత్మసంతుష్టుఁ డగుచు నుండు
నాతఁ డాత్మస్థితప్రజ్ఞుఁ డగుఁ గుమార.

౧౮౯

టీక కుమార = ఆంజనేయ! ఎవ్వఁడు = ఏపురుషుఁడు, ధర్మవిధి—ధర్మ = పుణ్యమందలి, విధి—కర్మభక్తిజ్ఞానములతో కూడిన నియతిచేత, మనోగతంబు లైన = మానసము నంటి యుండెడి, సర్వకామంబులను = అన్ని కోరికలను, కడుక = మిక్కిలి, సన్న్యసింది = క్రమక్రమముగా విడిచి, అంత తాత్మాత్మసంతుష్టుడగుచుక—అంత = పూర్వ మయిన, ఆత్మ = పరిమాణము, ఆత్మసంతుష్టుడగుచుక = మనస్సంతుష్టి గలవాడై, ఉండునాతఁడు = ఉండెడుపురుషుఁడు, ఆత్మస్థితప్రజ్ఞుడగుక—ఆత్మ = తనయందే, స్థిత = ఉంచబడిన, ప్రజ్ఞుడగుక = జ్ఞానము గలవాడగును

తా. ఆంజనేయా! ఏమానవుఁడు పుణ్యమందలి కర్మ భక్తి జ్ఞానములతో కూడిన మనముచే మనస్సును బొంది యన్న సమస్తకోరికలను క్రమక్రమముగా వదిలి పూరింపఁబడిన పరిమాణ్యమందే మనస్సంతుష్టి గలవాడై యుండునో ఆ పురుషుఁడు జ్ఞానము తనకుండు గలవాడగునని గుఱుకు నని తాత్పర్యము.

తే ప్రాప్తదుఃఖములకు భయరేపడక యోగి
కొనరి యప్రాప్తసుఖములఁ గోరికొనక
వీతరాగభయక్రోధుఁ డై తనర్పు
నాతఁ డాత్మస్థితప్రజ్ఞుఁ డగుఁ గపీంద్ర.

౧౯౦

టీక. కిరంద = ఆంజనేయా! ప్రాప్తగుణములకుకా-ప్రాప్త = లభ్యము లైన, గుణములకుకా = స్థితిములకు, భయపడక = వెఱువక, ఓర్చి = సహించి, కొసరి = ఉవ్విళ్ళూరి, అప్రాప్తగుణములకుకా - అప్రాప్త = లభింపని, గుణములకుకా = భోగములను, కోరికొనక = అపేక్షింపక, వీతరాగభయక్రోధుడై - వీత = విడువబడిన, రాగ = ప్రీతియు, భయ = వెఱుపును, క్రోధుడై = కోపమును గలవాడై, రిచ్చునానెడను = పెప్పువాడు, అల్పస్థితప్రజ్ఞుడగుకా = 'బ్రహ్మైవాహమస్మి' యను నిశ్చలబుద్ధి గల వాడగును.

శా. ఆంజనేయా! కిరంద గలిగిడి గుణములకు వెఱువక అట్టి దుఃఖములకు నోర్చి అంతటను తృప్తిపొందక నులల గొసరును లభింపని గుణముల నపేక్షింపక ప్రీతి భయము కోపము వీనిం గలుగని వాడై యుప్పు గుహనీ యుడై నేనే గ్రహ్మా మను నిశ్చలబుద్ధి గలవాడు నని తాత్పర్యము.

తే. అభిలషివ యానధి స్థి హుం శ డగుచు శుభము

న నది ముగియక యశుభంబు శ నొంది కినియ

గుండు నే న్నడవ సమత నశప్పండితుంగు

స స్థితప్రజ్ఞుడగు సూరిజనవ రేఖ్య.

౧౧౧

టీక. యాగిజనవ రేఖ్య = పండితోత్తమా! అభిలషివఱు = శబ్దాది సర్వవిషయములయందు, అనధి స్థి హుం డగుచుకా = ఇచ్ఛలేనివాడై, శుభము నొంది ముగియక = మేలు జింది సంతోషింపక, అశుభంబు నొంది కినియక = కీడు జింది కోపింపక, సమతకా = శుభాశుభములయందు సమబుద్ధిచేత, ఎవ్వఁడు = ఏపురుషుఁడు, ఉండుకా = ఉండునో, అప్పండితుంగు = ఆ బ్రహ్మజ్ఞాని, సంస్థితప్రజ్ఞుడగుకా = తనయం గుంచబడిన బుద్ధి గలవాడగును.

శా. ఉండినలలో శ్రేష్ఠుడవగు నో గూంజ నేయా! ఏపురుషుఁడు శబ్దాదిసర్వవిషయములం దిచ్ఛ లేనివాడై శుభము నొంది సంతోషింపకను కీడు నొంది దుఃఖింపకను శుభాశుభములకు సమద్వ ష్టపేద గామనో ఆ గ్రహ్మజ్ఞాని తనయం గుంచబడినబుద్ధి గలవాడగును, (బ్రహ్మము తానే యను నిశ్చలజ్ఞానము గలవాడగును) అని తాత్పర్యము.

తే. కూర్మ ముఖలంకయవములం శ గుడియ ముడుచు

మాడ్కి- నేయాగి యింద్రియశ్రమానసముల

సమగి మరలిగచు నింద్రియాశ్రద్ధములవలన

నాతఁ డాత్మస్థితప్రజ్ఞుడ శ డగు మహాత్మ.

౧౧౨

టీక. మహాత్మ = ఆంజనేయా! ఏయాగి = ఏమాత్మజ్ఞాని, కూర్మము = తా. బేలు, అభిలాషయ గుములకా = కిరంద గలిగియుపొంగిములను, కుడియ ముడుచుమాడ్కికా = అడఁగ ముడుచునట్లు, ఇంద్రియ మానసములకా = ఇంద్రియ = శేత్రశ్రోత్రాదీంద్రియములను, మానసములకా = మనస్సును, ఇంద్రియాశ్రద్ధములవలనకా = శబ్దస్పర్శాది సర్వవిషయములనుండి, అమత మరలింబుకా = లెస్సగాఁ ద్రిప్పనో, అతఁడు = ఆయాగి, అల్పస్థితప్రజ్ఞుడగుకా = అల్ప = పరబ్రహ్మ మైన తనయందు, స్థిత = ఉంచబడిన, ప్రజ్ఞుడగుకా = బుద్ధి గలవాడగును = అఁగా అశుం బ్రహ్మస్మి యను నిశ్చలజ్ఞానము గలవాడగుట.

శా. ఆంజనేయా! ఏబ్రహ్మజ్ఞాని తా. బేలు తనమాస్తపాదాగ్యుపాంగములను కుడియముడుచు కోసునట్లు ఇంద్రియములను మనస్సును ఇంద్రియాశ్రద్ధము లగు శబ్దస్పర్శాదులనుండి మరలింబునో అట్టి

యోగివరుండు పరబ్రహ్మ మగు తనయం గుంచబడిన బుద్ధి గలవాఁడగును, (అహం బ్రహ్మాస్మి యను బుద్ధిగలవాఁడగును) అని తాత్పర్యము

తే విను మొకరహస్య మెఱింగింతు ర వేయు నేల

యేమహాప్రాజ్ఞునకు మానసేంద్రియమూలు

వంచిన ట్లాజ్జలో నిల్చి ర పనులు సేయు

నాతఁ డాత్మస్థితప్రజ్ఞా ర డగు బుధేంద్ర.

౧౫౩

టీక. బుధేంద్ర = ఆంజనేయా ! ఒకరహస్యము = ఒక యోగంతానాశ్రయమును, ఎఱింగింతు = తెలుపుదును, వినుము = అకర్ణింపుము, వేయునేల = పెక్కుమాట లెంగుట, ఏమహాప్రాజ్ఞునకు = బ్రహ్మవిదుఁడగు నెవనికి, మానసేంద్రియములు = మనస్సున ఎంగ్రియదశమును, అహం = అహం యందు, నిల్చి = ఉండి, పంచినట్లు = అజ్ఞాపించినట్లు, పనులు = సంకల్పాది కాగ్యములను, సేయు = ఒనర్చునో, అతఁడు = ఆ బ్రహ్మవిదుఁడు, ఆత్మస్థితప్రజ్ఞాఁడు = ఆత్మ = పరబ్రహ్మ మైన తనయంగు, స్థిత = ఉంచబడిన, ప్రజ్ఞాఁడు = బుద్ధిగలవాఁడు, అగున్ = అవును

తా. ఆంజనేయా ! ఇట్టి ప్రలాపములు వేయి యుండుట / రహస్యం నొక్కటి దే ఎగ నాకర్ణింపుము, బ్రహ్మవేత్త యగు నెవనికి మానసేంద్రియములు తగయ్యాజ్ఞయం గుండి యాజ్ఞానుసారముగా సంకల్పాదికార్యముల నొనర్చునో అట్టి బ్రహ్మవేత్త 'అహం బ్రహ్మాస్మి' యను నిశ్చలబుద్ధి గలవాఁడగు నని తాత్పర్యము

ఆ. ఎల్లభూతములకు ర నెద్ది శర్వరి దాని, యందు మేలు కని మరనత్రున్ డలగు

నఖిలజనము దేనిరయందు మేల్కనియుండు, నదియె నీశి న తేంద్రియోన్నతును.

టీక. ఎల్లభూతములకు = వివేకకూన్య మైన సకలప్రాణులకును, ఎల్లి = ఏలగమాన్మవిషయ మైన ప్రజ్ఞ = అనగా బ్రహ్మకారాకారితత్వత్తి, శర్వరి = గోచరము గావబోక - అనగా రాత్రివలె ప్రకాశింపకుండుటవలన, దానియందు = ఆ యాత్మవిషయ మయిన ప్రజ్ఞానమంగు, మహాశుండు = ఆత్మాన లోకనపరుఁడైన పురుషుఁడు, మేలు కని = హెచ్చరిక నొంది, అలగున్ = ఆనంగియను - అనగా బ్రహ్మానిష్ఠ గలవాఁడై యుండు ననుట, జితేంద్రియాశ్మతును = ఇంగ్రియనిగ్రహము గల పురుషునకును, అఖిలజనము = సకలప్రాణిసమూహము, దేనియందు = విశబ్దాదివిషయ మైన బుద్ధి యంగు - అనగా చతుర్దశేంద్రియవిషయాకారత్వత్తియందు, మేల్కనియుండున్ = బాగ్రత నొంది యున్నగో, అదియె = ఆ శబ్దాదివిషయబుద్ధియే, నీశి = ఆవిద్యాస్వరూప మగుటవలన రాత్రివలె ప్రకాశము లేక పోవుచున్నది

తా. వివేకము లేని సమస్తప్రాణులకు నేవరమాత్మవిషయ మయిన జ్ఞానము (సర్వము బ్రహ్మ కారాకారముగా జేయబడిన వృత్తి) కనబడక యుండుటచే రాత్రివలె ప్రకాశము లేక యుండునో అట్టి జ్ఞానమండు ఆత్మానలోకనమం దిచ్చగల పురుషుఁడు మేలుగొని గూనంగియనో అట్టి బ్రహ్మానిష్ఠ గలవాఁడును, జితేంద్రియఁడును నగు పురుషునకు సమస్తప్రాణిసమూహము మేల్కనినట్టి శేంద్రియవిషయాకారత్వత్తియందు బాగ్రత నొంది యున్నగో ఆ శబ్దాదివిషయబుద్ధియే ఆవిద్యాస్వరూప మగుట వలన రాత్రివలె ప్రకాశము లేక పోవు చున్న దని తాత్పర్యము

వ. అట్లు గావున నింద్రియమనంబుల ననాత్మ నీ మేధిపూర్వకాత్మాగోకనంబుచేరి జయించి వశీకృతమానసేంద్రియంగ డైన పుణ్యాపుగుషుఁడని నర్వభూతా ద్వేషయు

సకలలోకమిత్రులగు పరమకారుణికులగు నిర్మముందు సమదుఃఖముఖులగు నిర
హంకారులగు తమావంతులందు నిత్యసంతుష్టులందు యోగారూఢులందు నియతా
త్తులగు దృఢాత్మశ్శయు గు నిఖిలజనాభిప్రదం డఖలలోకభయరహితులగు
ముక్తిహానాహర్షభ యోద్యేగులందు నిరపేతులందు శునియు దత్తుం మదాసీనులగు
గతవ్యధులగు పరిత్యక్తసర్వాగంభుః శిష్టానిష్టప్రాప్తి హర్ష ద్వేషవిహీనులందు
సంక్రాంత్యేషవియోగగుఃఖనిరహితుం డప్రాప్తార్థకామశూన్యులందు యదృచ్ఛా
లాభసంతుష్టులగు శుభాశుభపరిత్యాగియు సమశత్రుమిత్రులందు సమలోష్టాశ్చ
కాంచనులగు సమశీర్షశ్శుఖదుఃఖులందు దుల్యప్తి సూప్తియులందు దుల్యసించాన్తి
లులగు మానావమానతుల్యులగు మానశీలుం డనికేతనులందు మస్థితప్రజ్ఞులందు
గుణాతీతులగు మద్భక్తులందు మదచ్చిశమనోబుద్ధియు మత్సరాయులగు నై ప్రకా
శించి యోగీంద్రులగు సంతతసహజామనస్కులజయోగసహాధియుందు సూ
గ్యులగు సమస్తరసంబులం బీచ్ఛిన శేటంగున బడబానలంబు జలరాశిం బానంబు
చేసిన క్షవడిమహాగవానలం బరణ్యంబునం గల తృణాదిసర్వపదార్థంబులం గబ
ళించిన శేటంగున నావిద్యకంబు లైన యసంతగుణంబుల నశేషంబుగా మ్రింగి
కేవలహరిపూర్ణ శుద్ధ చిత్తాత్మస్వరూపకుం డై యుండు నద్వైతావిశేషం బుపరతి యన
నొప్పు నయ్యుపరశిప్రాప్తికి యమనియమత్యాగమానదేశ కాలాసనమూలబంధదేహ
సామ్యద్వక్ స్థితి ప్రాణాయామ ప్రత్యాహార ధ్యాన ధారణ సమాధు లను పంచ
దశ యోగాంగంబులు సాధనంబులు గావున వాని వేర్వేరి విభజించెడ నాక
ర్మింపుము.

ంగిగి

టీక అట్లు గావునక = బ్రహ్మజ్ఞానులజాగ్రత్త అవివేకులకు నిద్రయు అవివేకులకు జాగ్రత్త
జ్ఞానులకు నిద్రయు నగుటవలన, ఇంద్రియమనంబులక = ఇంద్రియ = జ్ఞానకర్మేంద్రియములను, మనం
బులక = మనస్సును, అసాత్మిక = శరీరమును, నిషేధపూర్వక = పరిత్యజించుటయే మున్నుగాఁ గల్గు
నట్లు, ఆత్మ = పరమాత్మముకై, ఆలోకనంబుచేతక = దగ్ధనముచేత, జయించి = నిగ్రహించి, వశీ
కృత మాన సేంద్రియంబులందు = వశీకృత = బాంబరచబడిన, మానస = సంకల్పాత్మక మయిన మనస్సును,
ఇంద్రియంబులందు = ద శేంద్రియములు గలవాఁడును, ఐన పుణ్యపురుషుండు = అయిన శుక్వతవంతుఁడు,
సర్వభూతాద్వేష్టులకు = సర్వభూత = సకలప్రాణులకు, అద్వేష్టులకు = ద్వేషి గానివాఁడును,
సకలలోకమిత్రులందు = సమ స్తజనులకు స్నేహితుఁడును, పరమకారుణికుండు = అతిదయాళువును, నిర్మ
ముందు = శాగి యును మమకారము లేనివాఁడును, సమదుఃఖముఖుండు = శుఖదుఃఖములయందు సమ
బుద్ధి గలవాఁడును, నిరహంకారుండు = నేననెడు అభిమానశూన్యుఁడును, తమావంతుండు = ఓర్పు గల
వాఁడును, నిత్యసంతుష్టుండు = ఎల్లప్పు డానందము గలవాఁడును, యోగారూఢుండు = ప్రత్యక్షప్రాయోక్య
జ్ఞానము సత్త్రిమించినవాఁడును = అనగా విపరీతము అనుమానము ప్రత్యక్ష మని సంకల్పము త్రివి
ధము, అంగు శోహింద్రియములు నేననుట విపరీతము, నేను జేహింద్రియములూ అత్మనా అనుట అను
మానము, నేను జేహింద్రియములు గాను అత్మ ననుట ప్రత్యక్షము, అదియును నిడుచుట జ్ఞానము, అట్లు

తాను పొందిన నిశ్చయజ్ఞానమువలన నగదటియగును (2) 1, భ్రమమాత్రమే అని వారిని దుఃఖమును పొందింపనేరదు రజ్జ్వరోపితసర్పము లన్న గణపక యుగము గుగలుగుచు నుండు స్వప్నమువేళ సకలగుఃఖముల నశింపజేసిన జ్ఞానాతీతుఁడని భావము నియమము క్కుఁగలదు సుమపరాధిగ శ్రీ హరియోగము గల వాఁడును, దృఢాత్మనిశ్చయముండు = తా' పామాత్మయోగ గృహిత్వము గలవాఁడును, నిగిలగినాభియ ప్రదుండు = సకలజనులకు నభయదానము చేయువాఁడును, అగ్నిబలశక్తి = సకలప్రాణులవలన, భయరహితుండు = భీతి లేనివాఁడును - లేక చతుర్దశేంద్రియములను పశుగర్భభువనముల నుండు గుండెను విషయేంద్రియాధిదేవతలవలన భయరహితుఁడని ముద్ధాంతరము, ముక్తి = విముక్తఁడగు, వార్ష = సంతోషము యొక్క, అమర్ష = కోపముయొక్క, భయ = భయముయొక్క, ఉద్వేగుండు = పుట్టుక గలవాఁడును, ||ని|| 'స్యాత్పూర్ణఫలముద్వేగముద్వేగో భీతి రుద్దయః' అని రత్నమాల, నిగపేక్షుండు = గుచ్చము లగు నిహపరగుఃఖములయందెవేడు లేనివాఁడును, శుచియుక్త = పరిశుద్ధుఁడును, దక్షిణుండు = సుగుఁడును, ఉదాసీనుండు = ముఖదుఃఖములు లేనివాఁడును, గతవ్యధుండు = గతి = గోయగు, శ్రమగుండు = ఆధ్యాత్మికాది దుఃఖములు గలవాఁడును, పరిత్యక్తసర్వారంభుండు = గురువగుచిన యన్నిప్రమాత్మములు గల వాఁడును, ఇష్ట = ఇష్టవస్తువులయొక్క, అనిష్ట = అనిష్టము లేని వస్తువులయొక్క, ప్రాప్త = కల్గుట యందు, వార్ష = సంతోషమును, ద్వేష = దుఃఖమును, గహీనుండు = లేనివాఁడును, సంప్రాప్త = లభించిన, ఇష్ట = ఇష్టవస్తువులయొక్క, వియోగ = ఎడబాటుచే, గుఃఖ = శక్తియు, గరహీనుండు = లేనివాఁడును, అప్రాప్త = లభింపని, అర్థ = వస్తువులయందు, కామకూన్యండు = కోరిక లేనివాఁడును, యదృచ్ఛాలాభసంతుష్టుండు = తనంతట గలిగిన లాభముచేతఁ దని నొంగువాఁడును, శుభ శుభపరిత్యాగియుక్త = మేలు కీళ్లను విడిచినవాఁడును, సమశత్రుమిత్రుండు = ఎగవాఁడు స్నేహితుఁడు అను భేదము లేనివాఁడును, సమలాష్టాశ్చకాంచనుండు = మంటిపెళ్లను కొనిని గొంగును సమముగా నెంచు వాఁడును, సమశీతోష్ణనుఖదుఃఖుండు = చల్లదనమును వేడిమిని ముఖమును దుఃఖమును సమముగాఁ దలచువాఁడును, తుల్యప్రియాప్రయండు = ఇష్టమును అనిష్టమును సమముగాఁ గాంచువాఁడును, తుల్యనిందాస్తవండు = దూషణభూషణలను సమముగాఁ దలచువాఁడును, మానావమానగుత్యాండు = గౌరవలాఘవములయందు సమభావము గలవాఁడును, మానకలండు = మాన = మునివృత్తియు, కలండు = స్వభావముగాఁ గలవాఁడును, అనికేతనుండు = ఇల్లు లేనివాఁడును - తలంచినచోట నుండువాఁడనుట, ముస్థితప్రజ్ఞాండు = నిశ్చలబుద్ధి గలవాఁడును, గుణాతీతుండు = త్రిగుణముల కవ్యతివాఁడును - అనగా గుణసామ్యుఁడనుట, మద్భక్తుండు = శాశు భక్తుఁడును, మద్విభిమనోబుద్ధియుక్త = శాశుంగు లీనము చేసిన మనస్సును బుద్ధియును గలవాఁడును, మత్పరాయణుండు నై = శాయంగు ప్రీతి గలవాఁడై - లేక, మత్ = నాయొక్కలక్ష్యార్థ మయిన నేనే, పర = శ్రేష్ఠ మయిన, అయనుండు నై = స్థానముగా గలవాఁడై, ||ని|| 'పరాయణం క్లిష్ట మిష్టాశ్రయయో స్తత్పరే త్రిమి కా ర్శ్నోప్యథో అని' రత్నమాల, ప్రకాశించు యోగీంద్రుండు = శోభిల్లడు బ్రహ్మవిద్వర్సినుఁడు, సంకతి = విరామము లేని, సమాజ = స్వభావసిద్ధ మయిన, అమనస్కు = సంకల్పవికల్పములు లేని, రాజ = ప్రకాశించు చున్న, గూఢ = కిచ్చితైక్యముయొక్క, సమాధియందుక్త = సమతాపస్థయంగు, నూర్యుండు = అర్కుఁడు, సమ స్థగగుణులక్త = నగనదీ కూపతటాక సరస్సులలోని నీళ్లను, పిల్చిన అటంగునక్త = ఆకర్షించినట్లును, ఎడబానలంబు = బడబాగ్ని, జలరాశిక్త = సముద్రమును, పానంబుచేసినక వడిక్త = త్రాగినట్లును, మోహనవాసలుండు = గొప్ప కార్పిచ్చు, అరణ్యంబునక్త = కాననముంగు, కల త్ప్రకాశిసర్వపర్యాయులక్త = ఉన్న కి సభు మొదలగు వస్తువులనన్నిటిని, కలగించి అటంగునక్త = మ్రొగినట్లు, అనిగ్యంబు లైన = అనిద్యా సంబంధము

తైన, అనంతగుణంబులకొ—అనంత = మితిలేని, గుణంబులకొ = రజస్సత్త్వతమోగుణాదులను, అశేషంబుగాకొ = మిగుల కుండునట్లు, మింగి = కబళించి, లేవల = ఏక మయిన, పరిపూర్ణ = అంతట నిండి యున్న, శుద్ధ = నిర్మల మయిన, చిహ్నాత్రస్వరూపమందై = స్వయంప్రకాశ బ్రహ్మజ్ఞానస్వరూపుడై, ఉండుకొ = కనించును, అద్భుతావి శేషంబు = ఆ యవస్థాభేదము, ఉపరితి యన నొప్పుకొ = ఉపరితి యని చెప్పబడున, అమృతపరితిప్రాప్తికొ = అమృతపరితి లభించుటకు, యమ నియమ త్యాగ మౌన దేశ కాలానన మూలగంధ దేహసామ్య దృక్ స్థితి ప్రాణాగూఢమ ప్రత్యాహార ధ్యాన ధారణ సమాధు లను పంచదశయో గాంగంబులు = యమము నిశుమము త్యాగము మౌనము దేశము కాలము ఆసనము మూల బంధము దేహసామ్యము దృక్ స్థితి ప్రాణాగూఢము ప్రత్యాహారము ధ్యానము ధారణము సమాధి అను పంచదశయో గాంగంబులు అనెను పేర్లు గల పాదములయొక్క గాంగములు, సాధనగములు గావునకొ = సమాధిగములు గనుక, వానికొ = ఆ పాదములను, వేర్వేరికొ = ప్రత్యేకప్రత్యేకముగా, విభజించెదకొ = విభజింపక చెప్పినా, ఆకర్షింపుము = వినుము.

తా. అట్లుగుటవలన బ్రహ్మజ్ఞానులకు బాగ్రత్తయు అజ్ఞానులకు బాగ్రత్తయు గల వ్యత్యాసము నిద్రగ్రామ నకుటవలన శరీరమును పరిశ్రమించుటయే ప్రధానముగా గల ఆత్మవలొక కనుచే నిద్రగ్రామములను గునమ్మును గలించి మానసింద్రియముల లోబడియున్న పుణ్యపురుషుడను, సమస్త ప్రాణులకు శిశువుడను, అతిదయాగువును, మమకారము లేనివాడగును, (ఇది నాది యిది నాది యనుట మమకార మునగును) కుఖములగు సమానముగా భావించువాడగును, నేననెడి కుభిమానము లేని వాడగును, ఓర్పు గలవాడగును, నిత్యానందమయ్యుడగును, ప్రత్యక్షమైకైకజ్ఞానము నతిక్రమించిన వాడగును, నిశుమింపబడిన గోపాంద్రియాగముల గలవాడగును, తానే పరమాత్మ యను దృఢనిశ్చయము గలవాడగును, సమస్తజనులకు నభయ మిచ్చువాడగును, చతుర్దశేంద్రియములతోఁ గూడిన దగు పదు నాక్షరగుణముల కుం గుండెకి విషయేంద్రియాది దేవతలవలన భయము లేనివాడగును, సంతోషము శోషము అను వీరి నొనగనివాడగును, శుచ్ఛము లగు నివాసగుళుముల నపేక్షింపనివాడగును, పరిశుద్ధుడగును, సమగ్రుడగును, సుఖగుఃఖములు లేనివాడగును, ఆధ్యాత్మికాది దుఃఖములు లేనివాడగును, ప్రయత్నము లేనివాడగును, ఇంద్రకన్దువులయొక్క ప్రాప్తియంగు సంతోషమును అప్రాప్తియందు దుఃఖమును లేనివాడగును, లభించినవస్తువులయొక్క లోకదముంగు దుఃఖము లేనివాడగును, లభింపనివస్తువులయందు చాక లేనివాడగును, తి, రి, తి, గలిగిన లాభమునే తృప్తి నొంగువాడగును, శుభాశుభములను నదలినవాడగును, శత్రుమిత్రులకుంగు సమభావము గలవాడగును, బంగారువరహాలను మంటిపెళ్లలతో సమానముగాఁ జూచువాడగును, శీతోష్ణములగు సమముగా భావించువాడగును, ఇష్టానిష్టములను తుల్యముగా నెంచు వాడగును, గూఢాభిమతియులకు సమానముగా భావించువాడగును, గౌరవలాభములయందు సమ దృష్టి గలవాడగును, మునిశ్చల్లియే స్వభావముగాఁ గలవాడగును, ఇల్లు లేనివాడగును, తలఁచినచోటు నుండువాడగును, లభింపనిగుడ్డి గలవాడగును, గుణత్రయము నతిక్రమించినవాడగును, నాథకుడగును, నాయంగు లీన మయిన మనస్సును బుద్ధియును గలవాడగును, నాయందు విశ్వాసము గలవాడగును లేక నేనే యుగ్మిష్టమై సుయమస్థానముగాఁ గలవాడగును నై ప్రకాశించు చున్న బ్రహ్మవిద్యరిస్తుడు యెల్ల వస్తువు విరామము లేక స్వభావసిద్ధమై ప్రకాశించు శీవేశ్వరైకైకసమాధియందు నూర్చుడు సమస్త మయిన గుంటలు యొవులు బావులు నగులు నదములు మొగలగువానియందలి జలము నాకర్షించినట్లును, బడ బాగ్ని సముద్రమును సానము చేసిట్లును, గొప్పకార్చి మృతరణ్యయందలి కసపు మొదలగు సమస్తవస్తువు లను మింగినట్లును, అవిద్యతోఁ గూడిన సత్త్వరజస్తమోగుణాదుల నన్నిటిని మిగుల కుండునట్లు కబళించి

తనకంటె నితరము లేనివాఁడును, పరిపూర్ణుఁడును, నిర్మలాఁడును నగు స్వయంప్రకాశ ప్రమాణానన్వయా
పుండ్ర యుండును, అట్టి యవస్థాభేదమే యూపరతి యనబడును, అయ్యుపగతి లభింపుటకు యమము నియ
మము త్యాగము మానము దేశము కాలము ఆసనము మూలబంధము గమాసామ్యము దృక్స్థితి ప్రాణా
యామము ప్రత్యాహారము ధ్యానము ధారణము సమాధి అను పగునెగుఁగొగాంగంబులు సాధనంబులు
గనుక వాని నన్నిటిని ప్రత్యేకముగా వివరింపద నాకర్ణింపు మని తాత్పర్యము.

పంచదశయోగాంగముల విభాగము.

మ. సమత న్భూజలవహ్ని వాయుఖతనూరస ర్వేంద్రియప్రాచి
త్రమనోహంకృతిబుద్ధిరూపబహిరంతర్దృశ్యముః దృక్స్వరూ
పముగాఁ జూచుచుఁ దద్గ్రాశ్చ కపరరబ్రహ్మంబు దా నందుఁ
త్యము భావించిన నాయమం బిది యదింతర్మం బంజనానందనా. ౧౫౬

టీక. అంజనానందనా = అంజనేయా! సమతత్ = ఆ భేదస్థితతోడ, నూ = భూమి, జల = ఉద
కము, వహ్ని = అగ్ని, వాయు = గాలి, ఖ = ఆకాశము, తనూ = దేహము, సర్వేంద్రియ = భావక ర్మే
ంద్రియములు, ప్రాణ = దశవిధప్రాణములు, చిత్త = గంచలాత్మక మగు చిత్తము, మనః = సంశయాత్మక
మయిన మనస్సు, అహంకృతి = కర్మవ్యాకార మైన యహంకారము, బుద్ధి = నిశ్చయాత్మక మయిన బుద్ధి,
(వీనియొక్క) రూప = స్వరూప మే, బహిరంతర్దృశ్యముః = బహిః = బయటి, అంతః = లోపలి, దృశ్య
ముః = విషయమును-ఇంగు భూగలాగులు బహిర్దృశ్యములు, ప్రాణాగు లంతర్దృశ్యము లనగా, దృక్స్వ
రూపముగాఁజ = సర్వసాక్షి స్వరూపమే యని, చూచుచుఁజ = జూచుచు, తద్గ్రాశ్చ కపరరబ్రహ్మంబు =
దృక్స్వరూప మయిన యూపరమాత్మ, తా నందుఁజ = తా నే యని, నిత్యము = ఎల్లప్పుడు, భావించినఁజ =
తలంచెనేని, యమంబు = యమ మను యోగము, తౌఁజ = అగును, అచింత్యంబు = వాఙ్మనోగోచరము
గానిది - అనగా కష్టతర మయిన దని భావము.

తా అంజనేయా! సమభావనతో భూమి జలము అగ్ని వాయువు ఆకాశము దేహము భావేం
ద్రియక ర్మేంద్రియముల వీనియొక్క స్వరూప మగు బయటి లోపలి విషయమును, గళింపప్రాణములు పంచ
లాత్మక మగు చిత్తము సంశయాత్మక మగు మనస్సు కర్మవ్యాకార మగు సహంకారము వీనియొక్క
స్వరూప మగు లోపలి విషయమును సర్వసాక్షి స్వరూపమే యని చూచుచు నిత్యము దృక్స్వరూప
మగు యూపరమాత్మ తా నే యని తలంచెనేని యని యమ మను యోగ మగును, ఈ యమ మను
యోగము వాఙ్మనోగోచరము గాని దని తాత్పర్యము.

సీ. వినుచు ముట్టుచుఁ గనురగొనుచు నానుచు మూగు

కొనుచుఁ బల్కుచుఁ బచల్ గొనుచు జనుచు

వర్ణాశ్రమోచితరవ్యాపారముల నిచ్చ

సలుపుచుఁ దలచుచు ర మెలఁగు నడలు

నీయుండ్రయంబు లీరయింద్రియార్థంబులు

బూని వర్తించునే ర వీని శెల్ల

సాక్షిని గేవలరసచ్చిదానందస్వ

రూపుండ గుణజాగిరగూఢనాను

జాతులు లేనివాడ ననియును, దీర్ఘప్రాస్వఖాలనూత్నాగిరూపములు లేనివాడ ననియును, దేవదత్తుడు యజ్ఞదత్తుడు మొదలగు వాడుములు లేనివాడ ననియును తెలిసికొని స్వగాతన్న ప్రత్యగాత్మయైన తాను జీవైక్యభావముచే జూచుచు సత్యముగా సంపూర్ణ మయిన యీ నేరుమును వదలి యుండుటయే నియమయోగ మని చెప్పబడు నని తాత్పర్యము

తే ప్రత్యగాత్మస్వరూపుడై శ పరగు తనకు
నన్య మైనట్టి దేహేంద్రియాద్యశ్య
వితతి యంతయు నొల్లక శ విడుచు టరయః
ద్యాగ మన నొప్పు నిది రాజయోగతిలక.

౧౫౮

టీక రాజయోగతిలక = ఆంజనేయా! అరయణ = శోధింపఁగా, ప్రత్యగాత్మస్వరూపుడై = కూటస్థస్వరూపుడై, పరగుతనకు = ప్రకాశించెను తనకు, అన్యమైనట్టి = వేరొట్టి, దేహేంద్రియాది దృశ్యవితతియంతయుక - దేహ = శరీరత్రయమును, ఇంద్రియ = అర్కు శ్రేంద్రియములు, అని = మొగ్గలన, దృశ్య = అంతరబాహ్యదృశ్యములయొక్క, వితతియంతయుక = సమూహ మంతయును, ఒల్లక = అభిలషింపక - అనఁగా తనకి యున్నెగు నభిమాన ముంక, విడుచుట = వదిలుటయు, ఇది = ఈయోగము, త్యాగ మన నొప్పుక = త్యాగ మని చెప్పబడును

తా ఆంజనేయా! విచారింపఁగా ప్రత్యగాత్మస్వరూపుడై యుప్పు శాతు శరీరత్రయము నగుర్చ శ్రేంద్రియములు మొదలుగాఁ గల యంతర్బాహ్యదృశ్యసమూహము నొల్లని వదిలుటయే త్యాగ యోగ మని చెప్పబడు నని తాత్పర్యము

కవిరాజవిరాజితవృత్తము. -

పలుకుల కండక భావము నంటక శ భాసిలు బ్రహ్మము దా నగుచుం
బలుమఱుఁ బల్కక పల్కినచో నవి శ పల్కిత నంయఁ దలంపని యు
లెలపులు లేక నిరంతరసౌఖ్యసుధారస మానుగు నుండుటని

ర్థుల మగు మానము మారుతనందన శ మా నగి దీని భావఁ గగున్. ౧౫౯

టీక మారుతనందన = వాయువుత్తా, పలుకులకు = మాటలకు, అంటక = అగుటక - అనఁగా వాక్కులచేత నిట్టి దట్టి దని పలుకఁగూడనిదై, భావముక = భావముకు, అంటక = స్పృశింపక - అనఁగా మనస్సుచేత నిట్టి దని యూహింపరానిదై, భాసిలు బ్రహ్మము = ప్రకాశించెను పరమాత్మ, తా నగుచుక = తానై, పలుమఱుఁబల్కక = పలుమాలు మాటలాడక - అనఁగా మిథిభాషి యగుగా, పల్కినచోక = భాషించినయెడల, అవి పల్కితిక = ఆమాట లాడితిని, అంచుక = అని, కలంపక = ఎంచక, ఏలెలపులు లేక = ఏసంకల్పములును లేక - అనఁగా నిస్సంకల్పుడై, నిరంతర సౌఖ్యసుధారసముక = నిరంతర = ఎల్లప్పుడు, సౌఖ్య = బ్రహ్మనంద మనెడు, సుధారసముక = ఆమృతసాగముని, అనుచుక = అనుభవించుచు, ఉండుట = నివసించుట, నిర్మలము = పరిశుద్ధము, అగు శా నము = ఎక మానానయోగమును - అనఁగా నిర్వాసనామాననిష్ఠ యనట, దీనిక = ఈ మానయోగమును, మానక = విడచక, భజింపఁదగుక = సేవింపవలెను

తా వాయుకమారుడ వయన యోగూంజనేయా! మాటలచే నిట్టి దట్టి దని పలుకఁగూడనిది యును మనస్సుచే నిట్టి దని యూహింపఁగూడనిదియును నై ప్రకాశించు పరమాత్మ తనై పలుమాలు

మాటలాడక యుండువాడను, మాటలాడెనేని తాను మాటలాడితి నని తలఁపక యుండువాడను, సంకల్పములు లేనివాడను నై యెల్లప్పుడు గ్రహానంద మనెడు యమృత సారము ననుభవించుటయే పరిశుద్ధ మగు మోక్షమోగ మగును, ఈ మోగమును మానక సేవింపవలయు నని తాత్పర్యము

సీ ధీరులచేత సేదేశ మాచార్యోపదేశంబుచే నర్థి ర దెలియఁబడియె
బరమపవిత్రమై ర భాసిల్లు నేదేశ, మేదేశ మన్నింటి ర కెక్కు డయ్యె
నేదేశ మగుమానసేంద్రియప్రాణది, సంచారసూన్యమై ర సమత నొప్పు
నేదేశమున సాధ్య సేచ్ఛామదక్రోధ, దుఃఖగంధలవంబు ర దోఁప కుండు

తే. గరము నిగుపగ్రవంబు నిష్కంఠకంబు
నిరతిశయమును నిత్యంబు ర నిర్మలంబు
దివ్య మానంద మగుచు నేదేశ మలరు
నదియె మోక్షాంత దేశ మా ర నాంజనేయ.

౧౬౦

టీక అంజనేయ = హనుమంతుడా! ఏదేశము = ఏబ్రహ్మస్థానము, ధీరులచేత = పండితుల చేత, ఆచార్యోపదేశంబుచేత = గురుబోధచేత, అర్థి = స్త్రీతితో, తెలియఁబడియె = ఎఱుఁగఁబడెనో, ఏదేశము = ఏచిదంబగ మను స్థలము, పరమపవిత్రమై భాసిల్లు = మిక్కిలి పరిశుద్ధమై ప్రకాశించునో, ఏదేశము = ఏపరబ్రహ్మపదము, అన్నింటికి = సర్వభూములకుండు నుత్తమము లయిన జ్ఞానభూము లేడింటికింబు, ఎక్కుడయ్యె = మేల్లిన దాయెనో, ఏదేశము = ఏచిదాకాశము, ఉరు = గొప్ప లైన, మానస = కార్యకారణాత్మక మైన మనస్సు, ఇంద్రియ = జ్ఞానక ర్మేంద్రియములు, ప్రాణ = దశవిధప్రాణములు, అగి = మొదలైన అన్య క్త మహదహంకార బుద్ధి చిత్తములయొక్క, సంచారసూన్యమై = ప్రవర్తనము లేనిదై, సమత = అభేదస్థితితోడ, నొప్పు = ప్రకాశించునో - అనఁగా గుణసామ్యావస్థ మనుట, ఏదేశమున = ఏగురునూ తీరిప్రదేశమందు, సాధ్యస = భయము, ఇచ్ఛా = అభిలాషము, మద = క్రోధ, క్రోధ = రోషము, దుఃఖ = శోకము, (వీనియొక్క) గంధ = వాసనలయొక్క, లవంబు = లేశమును, దోఁప కుండు = కనఁబడక యుండునో, ఏదేశము = ఏయానందాస్పదము, కరము = మిక్కిలి, నిగుపగ్రవంబు = అధ్యాత్మికాది తాపత్రయబాధ లేనిదియు, నిష్కంఠకంబు = కామాదిక్షుద్రకత్రువులు లేనిదియు, నిరతిశయమును = తనకంటె గొప్పది లేనిదియు, నిత్యంబు = కాలప్రమథ్యాయము, నిర్మలంబు = అణవాదిమలినములు లేనిదియు, దివ్యము = అప్రాకృతి మయినదియు, ఆనందము = నిరుపాధిః శుఖస్వరూప మయినదియు, అగుచు = వినదై, అలరు = వెలుఁగునో, అదియె = అజ్ఞానాకాశమే, ఏకాంతదేశమా = ముఖ్యప్రదేశ మగును.

తా. అంజనేయడా! ఏ బ్రహ్మస్థానము పండితులచేతను సద్గురునియుపదేశముచేతను తెలియఁబడెనో, పరిశుద్ధ మయి ప్రకాశించు చిదంబగ మను స్థల మెద్దియో, ఏ పరబ్రహ్మపదము సర్వభూములయందు నుత్తమము లైన జ్ఞానభూము లేడింటికింబు నెక్కు డైనదై కార్యకారణాత్మకమనన్సు జ్ఞానేంద్రియ క ర్మేంద్రియములు దశవిధప్రాణములు మొదలైన అన్య క్త మహదహంకారబుద్ధిచిత్తములప్రవర్తన లేనిదై యభేదస్థితితో నొప్పు తదాకాశ మెద్దియో, ఏ తురీయాతీరిప్రదేశమందు భయము అభిలాషము శోక క్రోధ క్రోధము దుఃఖము వీనివాసనలయొక్కలేశ మయినను కనఁబడ కుండునో, ఏయానందాస్పదము తాపత్రయబాధ లేనిదియును కామాది క్షుద్రకత్రువులు లేనిదియును తనకంటె అధిక మయిన

దెద్దియు లేనిదియును భూతభవిష్యద్వర్తమానములయం గుండునదియును అనివాదిమతియు లేనిదియును అప్రాకృత మయినదియును నిరుపాధికముఖస్వరూప మైదియును నై యుప్పునది గొట్టినాకాశమే ముఖ్యప్రదేశ మగు నని తాత్పర్యము

తే అట్టి సువిచిక్తదేశంబు శ నధిగమించు

ఘనునకు నిరంతరసుఖంబు శ గలుగుఁ గన్

యన్యవిజనంబు నొందు దేహాత్మవాది

కబ్బునే నిర్మలానంద శ మనిలతనయ.

౧౬౧

టీక అనిలతనయ = అంజనేయా! అట్టి సువిచిక్తదేశంబుకా - అట్టి = సువిచిత్ర దేవుఁబడినట్టి, సువిచిక్త = మిక్కిలిపవిత్ర మైన, దేశంబుకా = నెలవును - ప్రకృతిపురుషమహావరణకాగాని తత్త్వజన శూన్యప్రదేశ మని యర్థాంతరము, ||౧|| 'విచిత్ర భూత విభా' అని ఆచారము, అధిగమించు ఘనునకుకా = పొందెడు మహాపురుషునకు, నిరంతరసుఖంబు - నిరంతర = ఎడతెగని, సుఖంబు = బ్రహ్మానందము, కలుగుఁగాని = లభించునుగాని, అన్యవిజనంబుకా = మఱియుక నిర్జనస్థానమును, ఒంగు దేహాత్మవాదికా = ఒందు = పొందెడు, దేహ = శరీరమే, అత్మ = తా నని, వానికా = తర్కించువానికి, నిర్మలానందము - నిర్మల = సంసారగుణనివృత్తిపూర్వక మైన, ఆనందము = సుఖము, అబ్బునే = కలుగునా - కలుగదని భావము

తా అంజనేయా! పై దేవుఁబడిన ప్రకృతిపురుషమహావరణకాగాని తత్త్వజనశూన్య ప్రదేశమును బొందు మహనీయునకు నిరంతరము బ్రహ్మానందము లభించును గాని మఱి యుక నిర్జనస్థానమును పొంది శరీరమే తా నని వాదించువానికి సంసారగుణనివృత్తిపూర్వకమునందము గలుగ నేర దని తా.

తే. కాల మెద్దానిచే బరిరేకల్పితంబు, నల్లకాలంబు నొకగీతి శ నల్ల వెలుగుఁగు

గాలనియమంబు లెందేని శ గానుపింప, చనియె కాలం బనాది యరేనగత మనఘ.

టీక అనఘ = అంజనేయా! ఎద్దానిచేకా = ఏబ్రహ్మయందే, కాలము = అమూర్త మైన కాలము, పరికల్పితంబు = పల్లవపత్రకోరకకుసుమఫలసాధక మగునట్లు కల్పింపఁబడు చున్నదో, నల్ల = ఏపర బ్రహ్మయ, ఎల్లకాలంబుకా = బ్రహ్మకల్పాద్యంతములయగు, ఒకగీతికా = ఏకవిధముగా, వెలుగుకా = తేజరిల్లునో, ఎందేనికా = ఏబ్రహ్మయంగు, కాలనియమంబులు = ప్రాతర్గర్భాహ్నాసాయాహ్నాదికాల నిబంధనములు, గానుపింపవు = కనబడవో, అదియ = ఆ పరమాత్మయే, కాలంబు = కాలము - అనగా అమూర్త మై ఉత్పత్తిస్థితిలయములు లేక యొకరీతిగా నున్నదియు కాలపరిచ్ఛేదము లేనిదియు నగు బ్రహ్మమే కాశబ్దముచేత దేవుఁబడు ననుట, (ఆ కాలము) ఆనాది = ఉత్పత్తి లేనిదియు, అనంతము = నాశనము లేనిదియు నగును.

తా. అంజనేయా! ఏబ్రహ్మయందే అమూర్త మయిన కాలము చిగురాకులు ఆకులు మొగ్గలు పుష్పములు ఫలములు వీనికి సాధక మగునట్లు కల్పింపఁబడు చున్నదో, సర్వకాలములయం దేపరబ్రహ్మ మొక్కరీతిగా బ్రకాశించు చున్నదో, ఏపరబ్రహ్మయంగు ప్రాతర్గర్భాహ్నాసాయాహ్నాదులు గాను పింపవో ఆ పరమాత్మయే కాలము, (అమూర్త మైనదియును, ఉత్పత్తిస్థితిలయములు లేనిదియును, ఒక్క రీతిగా నున్నదియును, కాలపరిచ్ఛేదము (ఈ కాలమునం గున్నది, ఆ కాలమునంగు లేనిది) గలుగనిది

యును నగు బ్రహ్మమే కలశబ్దవార్యము] ఆకాలము ఈత్పత్తి లేనిదియును, శాశము లేనిదియును నై యున్న దని తాత్పర్యము

నే అట్టి యాద్యంతరహితకాలాత్మకాత్మకై నిమేషాదియై ప్రళయంత మైన కాలమును దూలకణము నభివృద్ధిదావ, శిఖిపగిదిమ్రుంగి యోగి భాసిల్లు ననఘ

టీక అనఘ = అంజనేయ! యోగి = బ్రహ్మవిద్యుడు, అట్టి యాద్యంతరహితకాలాత్మకాత్మకై = అట్టి = పైనఁ బెప్పఁబడినట్టి, ఆద్యంతరహిత = ఈత్పత్తిలయములు లేని, కాలాత్మక = కాలస్వరూప మైన, అశ్శుక్తై = పరమాత్మస్వరూపుడై, నిమేషాదియై = అప్పపాట్లు మొదలుగాఁ గలదై, ప్రళయంత మైన కాలమును = బ్రహ్మ విష్ణు రుద్ర ప్రళయములవలన కైన కాలమును, తూలకణముక = ప్రతితునుకను, అభివృద్ధిదావశిఖిపగిది = అంజనేయ! వ్యాపించిన కార్చిచ్చునలె, మ్రుంగి = కబళించి, భాసిల్లుక = ప్రకాశించును - కాలకృతిపరిచ్ఛేదకూన్యక దనుట.

శా. అంజనేయా! బ్రహ్మవేత్తి పైఁ జెప్పఁబడిన యత్పత్తిలయములు లేని కాలరూప మగు పరమాత్మస్వరూపుడై అప్పపాట్లు మొదలుగాఁ గలదియును నగు బ్రహ్మవిష్ణురుద్రప్రళయములవలన మండునదియును నగు కాలమును, ప్రతితునుకను అంతట వ్యాపించిన కార్చిచ్చురీతిఁ గబళించి ప్రకాశించు దుంగు నని తాత్పర్యము

క. చలనము కాదు క్షేపము, నలసతియును జాడ్యనిద్ర ర్ లాయానం బి

య్యుని నట్టి యుగివలనను, గలుగ వది సుఖాననం బరకల్పిత మనఘా. ౧౬౪

టీక అనఘ = అంజనేయా! చలనము = సూక్ష్మశరీరాశ్రయప్రాణవాయుధర్మ మగు కదలికయు, కాదుక్షేపము = స్థూలశరీరధర్మ మగు శరీరపీడయు, నలసతియును = కారణశరీరధర్మ మైన బడలికయు, జాడ్యనిద్రలు = మందస్వభావమును నిద్రయును, ఆయానంబు = శ్రమమును, ఇన్యులక = లెస్సగా, ఎట్టి యుగివలనను = ఏపరబ్రహ్మస్వరూపముగా నుండుటచేత, కలుగవు = పుట్టవో, అది = ఆ యుగివలనను, సుఖాననంబు = సుఖాననము, అకల్పితంబు = అది వే తొకనిచేతఁ గల్పింపఁగూడనిది.

శా. సాపరహితుడ మగు నో యాంజనేయా! సూక్ష్మశరీరము శాశ్రయించి యుండు ప్రాణ కాయపుధర్మ మగు చలనమును, (కదలుట) స్థూలశరీరధర్మ మగు శరీరపీడయును, కారణశరీరధర్మ మగు బడలికయును మందస్వభావమును నిద్రయును ఏపరబ్రహ్మస్వరూపముగా నుండుటచేఁ గలుగ నేవో ఆ యుగివలనను సుఖాననంబు, ఆ సుఖాననంబు వే తొకనిచేఁ గల్పింపఁగూడని దని తాత్పర్యము.

అ. ఎద్ది సిద్ధ మగును ర్ నేప్రాద్దు విలసిల్లు, నరసి చూచి యెద్ది ర్ మైన యపుడె

సర్వసిద్ధు లొకట ర్ సమకూలు నదియె సిద్ధాసనంబు కేవలత్తరూప ౧౬౫

టీక. కేవలత్తరూప = కేవల = ఏక మయిన పరబ్రహ్మమే, అత్మరూప = స్వస్వరూపముగాఁ గల యాంజనేయా! ఎద్ది = ఏపరబ్రహ్మము, సిద్ధ మగుచుక = స్థిరముగా నున్నదై, ఏప్రాద్దు = సార్వకాము, విలసిల్లుక = ప్రకాశించునో, అరసి చూచి = అపరోక్షజ్ఞానదృష్టిచేత శోధించి చూచి, ఎద్దియై, యపుడె = ఏపరబ్రహ్మము తా నైవపుడే, సర్వసిద్ధులు = సకలలాభములు, ఒక్కటక = ఒక్కసారినే, సమకూలుక = లభించునో, అదియ = ఆ పరమాత్మయే, సిద్ధాసనంబు = సిద్ధాసనము.

శా. ఏక మయిన పరబ్రహ్మమే స్వస్వరూపముగాఁ గల యాంజనేయా! ఏపరమాత్మ సర్వ కాయములందు స్థిరముగా నున్నదై ప్రకాశించునో, మఱియు అపరోక్షజ్ఞానముచేత శోధించి యేపర బ్రహ్మ తా నైవపుడు సర్వలాభము లేక కాలమునఁ గల్గునో ఆపరమాత్మయే సిద్ధాసన మనబడు నని తా.

ఆ. బంధములకు మూలబంధంబు ప్రకృతి త, క్షాధ మొద్ది గనినఁ ర గాయునపుడ
యఖిలతత్త్వములకు ర నాదిమూలం బెద్ది, యదియె మూలబంధ ర మాంజనేయ.

టీక ఆంజనేయ = హనుమంతుడా! బంధములకుఁ = అష్టపాశగంధములను, మూలబంధంబు = ప్రధానమయిన బంధనము, ప్రకృతి = అణవ కార్మిక మా మామలసహిత మయిన మూలప్రకృతియే, తగ్బంధము = ఆ ప్రకృతిబంధనము, ఎద్ది గనిన పుడె = ఏయాత్మచతస్యము తా నని గర్హించినప్పుడే, గాయుఁ = వీడునో, అఖిలతత్త్వములకుఁ = సత్త్వింశతతత్త్వములకు, అదిమూలంబు = ప్రధానకారణము, ఎద్ది = ఏపరబ్రహ్మహా, అదియె = ఆ పరమాత్మయే, మూలబంధము = మూలబంధ మను యోగము

తా ఆంజనేయా! అణవ కార్మికమాయామలసహిత మైన మూలప్రకృతియే అష్టపాశగంధములలో ప్రధానమైనబంధము, ఏయాత్మచతస్యము తా నని వీక్షించునప్పు డీబంధము వీడునో, ముప్పదియాలు తత్త్వములకు ప్రధానకారణ మెద్దియో ఆ పరమాత్మయే మూలబంధ మను యోగ మని తా

క. వారినిధియందుఁ జెంగిన, యేలులగతిఁ జిత్సుఖమున ర నిగ్గియవృత్తుల

చేరి సమభావ మొందుట, యారయఁగా దేహసామ్య ర మగు వాయునుతా.

టీక వాయునుతా = ఆంజనేయా! వారినిధియందుఁ = సముద్రమందు, చందిన గేలులగతిఁ = కలిసిన నదులవలె, చిత్సుఖమునఁ = బ్రహ్మనందమగు, ఇంగ్రియవృత్తులు = చగుర్, శింగ్రియములయొక్క రాగద్వేషాదివృత్తులు, చేరి = ఏకీభవించి, సమభావ మొందుట = సమరసము గలిగి యుండుటయే, అరయఁగాఁ = అలాచింపఁగా, దేహసామ్యము = దేహసామ్య మనెను యోగము, అగుఁ = అవును.

తా ఆంజనేయా! సముద్రమందుఁ గలయు నగులవలె బ్రహ్మాంగియగు చగుర్, శింగ్రియవృత్తులగు రాగద్వేషాదు లేకీభవించి సమరసము గల్గి యుండుటయే దేహసామ్యయోగ మను నని తాత్పర్యము

సీ ఏచూపు సకల బాహ్యేంద్రియార్థంబులఁ, గనునది వలించూపు ర కపికులేంద్ర
యేచూపు వివిధాంతరేంద్రియవృత్తులఁ, గనునది లోఁజూపు ర కపివరేణ్య
యేచూపు బాహ్యంతరేంద్రియార్థంబులఁ, గనునది మధ్యలక్ష్యము కుమార
యేచూపు దగ మానరేంద్రియవత్కుంబులఁ, గనునది మైత్త్యు ర దినుబ్దవైరి

తే చూచు నేచూడ్కి యీనాల్గు ర చూపులను స
జస్ర మదిశాంభవీదృష్టి ర సంగరహిత
యిదియె యన్నిటిలో నెక్కు ర డిట్లు లగుటఁ
బరమగుహ్యతమం బగుఁ ర బవనతనయ.

• ౧౩౮

టీక కపికులేంద్ర = ఆంజనేయా! ఏచూపు = (బాహ్యేంద్రిగృహ్యనువిధ్వసవిలక్షణస్యైవ) ఏలక్ష్యము, సకల = సమస్తము లైన, బాహ్యేంద్రియ = ద శింద్రియములయొక్క, అర్థంబులఁ = శబ్ద స్పర్శాది విషయములను, కనుఁ = చూచునో, అది = ఆదృష్టి, విలించూపు = బాహ్యలక్ష్యము, అగుఁ = అవును, కపివరేణ్య = వానరేంద్రా! ఏచూపు (అంతరేంద్రిగృహ్యనువిధ్వసవిలక్షణస్యైవ) ఏలక్ష్యము, వివిధాంతరేంద్రియవృత్తులఁ = వివిధ = వానావిధము లైన, అంతరేంద్రియ = మనోబుద్ధిచిత్తాహంకారములయొక్క, వృత్తులఁ = సంశయ నిశ్చయములన కర్మ వృత్తులను, కనుఁ = చూచునో, అది = ఆచూపు, లోఁజూపు = అంతర్లక్ష్యము, అగుఁ = అవును, కుమార = ఆంజనేయా!

ఏమాపు = బాహ్యంతర సౌకల్యక సమాధి గల యేలత్వము, బాహ్యంతరేంద్రియార్థంబులతో = వెలుపలి లోపలి యింద్రియవిషయములను, కనుకో = కాంచునో, అది = ఆమాపు, మధ్యలత్వము = అంతరబాహ్యభిద్యద్వస్తే, అగుకో = జొను, దనుజవైరి = ఆంజనేయా! ఏమాపు = ఏలత్వము, తగకో = సప్సవస్థు, మానసేంద్రియమట్కంబుతో = మనశ్శోత్రత్వత్పుర్విహ్యప్రమాణములను, కనుకో = కనుగొనునో, అది = ఆలత్వము, మణ్ముఖ = మణ్ముఖముద్ర, అగుకో = అవును, సంగరహిత = రాగ జ్యేషాది సంగంధగహిణుడైన యాంజనేయా! ఏమాడ్కి = ఏలత్వము, ఈ నాల్గుమాపులతో = అంతర బాహ్యమధ్యమణ్ముఖులనెడు నీ నాల్గులత్వములను, అజస్రము = ఎల్లప్పుడూ, చూచుకో = కనుగొనునో, అది = ఆదృష్టి, కాంధవీదృష్టి = కాంధవీముద్రయగును, అనగా ఉన్మన్యవస్థయనుట, పవన తనయ = ఆంజనేయా! ఇదియ = ఈ కాంధవీలత్వమే, అన్నిటిలో నెక్కుడు = సకలలత్వములలో నుత్తమ మైనది, ఇట్లు అగుటతో = ఇట్లుత్కృష్ట మైన దగుటవలన, పరమ = నిరతిశయ మైన, గుహ్య తమం గగుకో = గుహ్యతర మయిన దగును

సా ఆంజనేయా! బాహ్యశబ్దదృశ్యములతోఁ గూడినదియును, వికల్పముతోఁ గూడిన నిష్కలది యును నగు లత్వ ముగ్ధి? దేంద్రియవిషయము లగు శబ్దస్పర్శాదులఁ జూచునో అదియే బాహ్యలత్వ మనబడును, అంతరశబ్దదృశ్యములతోఁ గూడినదియును, వికల్పముతోఁ గూడిన సమాధి గలదియును నగు యేలత్వము నానావిధము లగు మనోబుద్ధిచిత్తాహంకారములయొక్క సంశయ నిశ్చయములవలన కర్తవ్య కృతులను చూచునో అదియే అంతరలత్వ మనబడును, బాహ్యంతరసవికల్పకసమాధి గల యేలత్వము వెలుపలి లోపలి యింద్రియములను గాంచునో ఆ లత్వమే అంతరబాహ్యమధ్యదృష్టి యనబడును, ఏ లత్వము మన శ్శోత్రత్వత్పుర్విహ్యప్రమాణములను చూచునో అదియే మణ్ముఖముద్ర యనబడును, ఏలత్వము అంతర బాహ్యమధ్యమణ్ముఖము లను నీ నాల్గులత్వముల నెల్లప్పుడు చూచునో అదియే కాంధవీ దృష్టి యనబడును ఈ కాంధవీముద్రయే యున్మన్యవస్థ యని జెప్పదురు, ఇది యన్నిటిలో నెక్కుడైనది, ఇట్లుత్కృష్ట మైన దగుటవలన నిరతిశయ మైనదియును, కేవలగుహ్య మైనదియును నై యున్న దని తాత్పర్యము.

మానిసివృత్తిమా. —

దృశ్యే నా నాశము దృశ్యే మే వాయువు శ దృశ్యే మే భూజల తేజములు
దృశ్యే మే దేహము దృశ్యే నా కాలము శ దృశ్యే మే దేహము నింద్రియముల్
దృశ్యే మే ప్రాణము దృశ్యే మే చిత్తము శ దృశ్యే మహాంకృతి ధీమనముల్
దృశ్యే ఘాపిద్యయు దృశ్యే మవిద్యయు శ దృశ్యము గానిది దృక్ కరయన్. ౧౬౯

టీక. అరణ్య = శోధింపఁగా, నాశము = ఆకాశము, దృశ్యమే = చూడఁదగినదే, వాయువు = గాడ్చు, దృశ్యమే = కనబడుచున్నదే, భూజలతేజములు = భూమియును, ఉదకమును అగ్నియును, దృశ్యమే = కనఁదగినదే, గళము = పూర్వదక్షిణాగ్రహాధిభేదములచేతఁ గనబడురాజ్యము, దృశ్యమే = గోచరమే, కలము = గమియింపఁగలయంత మయిన కాలమును, దృశ్యమే = గ్రాహ్యమే, దేహమును = శరీరమున, దృశ్యమే = కాంచగదగినదే, ఇంద్రియముల్ = జ్ఞానకర్మేంద్రియములును, దృశ్యమే = కనుగొనఁదగినదే, ప్రాణము = ప్రాణవాయువు, దృశ్యమే = వీక్షింపఁదగినదే, చిత్తము = చంచలాత్మక మైన చిత్తము, దృశ్యము = కనబడుచున్నదియే, అహంకృతిధీమనముల్ — అహంకృతి = కర్తవ్యాత్మక

మగు నహంకారమును, ధీ = నిశ్చయాత్మకబుద్ధియు, సునములు = గంభీరరూపములు, మనమును, దృశ్యము = కానబడుచున్నదే, విద్యయుక్ = జ్ఞానమును, దృశ్యము = గోచరము, అవిద్యయుక్ = అజ్ఞానమును, దృశ్యము = అగపడు చున్నదే, దృశ్యము గానిగి = అగపడనది, దృక్కు = దృష్టి-అనగా ద్రష్ట యనుట

తా అంజనేయా! విచారింపఁగా నాకాశము మాడఁగనిదిగానే యున్నది, నాముపు గనబడుచున్నది, భూమియును ఉదకమును అగ్నియును వీక్షింపఁదగినవి, ఈ క్షణ దక్షిణాగ్రమునాధి నీది యులచేత గనబడు రాజ్యము గోచర మైనదిగా నున్నది, నిశేషముమొదలు ప్రళయమువరకు కుండుకాలము దృశ్య మైనదియే, శరీరము గనబడుచున్నది, జ్ఞానేంద్రియ కర్మంద్రియములు మాడఁగనివై యున్నవి, ప్రాణవాయువు వీక్షించుటకు వీలైనది, చందలాత్మకచిత్తము కర్తవ్యాశ్శక్తి మగు అహంకారము నిశ్చయాత్మకబుద్ధి సంశయాత్మకమగును జ్ఞానాజ్ఞానములు అనునవి యగ్నియును గోచరముగానీ, ఇష్టభూతి పంచకము మొదలుకొని జ్ఞానాజ్ఞానమలపగ్యంతము వర్ధిలము నర్వము సామన్యముగా గోచరింపదు ద్రవను గోచరింపనిది ద్రవ్యయే యని తాత్పర్యము

నే ద్రష్టుదగ్ధనదృశ్యవిరగామ మెచట

నగు నచట గృప్తి నిలుపంగ నగుచు గాని

చెదరి నాసాగ్రమునఁ జూపుఁ న శీర్షదగిదు

కోరి యమనస్క గాజయోగగులకు వల్పు

౧౭౦

టీ: వత్స = బాలుఁడా! అమనస్క-గాజయోగులకుఁ - అమనస్క = ప్రగృహింతు మయిన, రాజ = ప్రకాశ మయిన, యోగులకుఁ = బ్రహ్మనిష్ఠ గలవాగలకు, ద్రష్టు = చూచువాఁడు, దగ్ధ = చూపు, దృశ్య = రూపము (వీనియొక్క) విరామము = లయము, ఎచటనకుఁ = ఏతగ్రహణము దగుచున్నదో, అచటఁ = ఆ పరబ్రహ్మమండే, దృష్టి నిలుపంగ నగును గాని-గృప్తి శీర్షవలయును గాని, చెదరి = భ్రమపడి, నాసాగ్రమునఁ = భూమధ్యమందు, చూపుఁ = లక్ష్యమును, శీర్షదగిదు = నిలుపరాదు, 'హో॥ ద్రష్టుదగ్ధ-దృశ్యసాం విరామో యత్ర వా భవేత్ । దృష్టి స్తత్రాగ్ర కర్తవ్యం న సాసాగ్రాగ్ర లోకనమ్' అను ప్రమాణమునుబట్టి ద్రష్టుదగ్ధనలయస్థాన మగు అమనసున గృప్తి నిలుపవలె ననుట.

తా. ప్రకృతీలయముచేఁ బ్రకాశించు బ్రహ్మనిష్ఠులు శీర్షవలగ్రహణమునందు గామవాఁడు చూపు రూపము లయము ఇవి గలుగు చున్నవో ఆ పరబ్రహ్మమునంగే గృప్తి శీర్షవలయునుగాని భ్రమయే నాసాగ్రమందు నిలుపరా దని తాత్పర్యము

శా ప్రాణాంతఃకరణేంద్రియాద్యఖిలసదృద్భావగుణులఁ భూషణ

శ్రేణిఁ స్వర్ణముగా నెఱింగినగతిం న జిహ్వాత్రముం గాఁగఁ గ

త్వాప్రాణాంతఃకరణాదివృత్తులు నశింశుం దన్నుఁగాఁ గాంచిని

గ్రాణాయామ మనంగ నొప్పు నిది సంభావ్యంబు మేధానిధి.

౧౭౧

టీక మేధానిధి-మేధా=ధారణావతి యైన బుద్ధికి, ||ని|| 'ధీర్ధాగ్రావశీ మేధా' అని అమరము; నిధి = గని యైన యాంజనేయా! భూషణశ్రేణిఁ = అభరణపంక్తిని, స్వర్ణముగాఁ = బంగారునుగా, ఎఱింగినగతిఁ = తెలిసినట్లు, ప్రాణా = పంచప్రాణములయొక్క, అంతఃకరణేంద్రియాది = అంతరభావేంద్రియములు మొదలగువానియొక్క, అఖిల = సకలము లైన, సత్ = ప్రకృత్యు లైన, భావం

బులక్ = సంకయాదివృత్తులను, తిష్ఠాత్రముంగారక్ = పరమాత్మనుగా, (ఆ పరమాత్మను) తన్నుఁగాఁ గాంచినక్ = తా నని భావించినేని, తత్ప్రాణాంతరకరణాదివృత్తులు-తత్ = ముందుఁ జెప్పఁబడిన, ప్రాణ = పంచప్రాణములయొక్క, అంతరకరణాది = మనస్సు మొదలగువానియొక్క, వృత్తులు = సంకయాది వృత్తులు, నశించుక్ = నశించును-అనఁగా బ్రహ్మకార మయి యుండు ననుట, ఇది = ఇట్లు భావించు టయే, ప్రాణాయామ మనంగ నొప్పుక్ = ప్రాణాయామయోగ మనఁబడును, సంభావ్యంబు = ఇది తస్మాదా నూహింపఁదగినది

తా భాగము వర్ణింపఁబడిన యిట్టి స్థాన మయిన యో యాంజనేయా! సమస్తాభరణసమాహములను బంగారముగా గొనివచ్చు పంచప్రాణములయొక్కయు అంతరబాహ్యోన్దియములు మొదలగువాని యొక్క వృత్తు లగు సంకయాదులను పరమాత్మగాను, ఆ పరమాత్మ తానుగాను జూచెనేని ముందు జెప్పఁ బడిన సంకయాదివృత్తులు నశించును, (బ్రహ్మకార మయి యుండు ననుట) ఇట్లు భావించుటయే ప్రాణాయామయోగ మనఁబడు నని తాత్పర్యము

మ. వెలిగోఁ గన్పగు నావరూపవితతిక్ శ వేమాలు రేచించి యి

వ్మాన సచ్చిత్సఖరూప త త్వము మదిం శ బూరించి యామిఁద ని

శ్వల మై తిన్మయ మై తగక్ మనము సత్ప్రాంతంబు గుంభించినక్

వలనొప్పుక్ బుధ సేవ్యమై తనగు ప్రాణాయామయోగం బగున్

౧౭౨

టీక. వెలిగోఁ = మనస్సునకు బాహ్యంతరములయంగు, కన్పగునావరూపవితతిక్-కన్పగు = గోచర మగు మన్న, వాను = కానుక్రోధముటకుఁగాది అంతరబహిర్నామములయొక్క, రూప = అంతర బహిర్వృత్తిములయొక్క, వితతిక్ = గమాహమును, వేమారు=పలుమాలు, రేచించి=ఎగురజిమ్మి-అనఁగా ప్రకృతికల్పితములు గావున అవి తాను గా నని నిషేధించి, ఇమ్ములక్ = తస్మాదా, సచ్చిత్సఖరూప త త్వముక్ = సచ్చిదానందరూప మగు పరబ్రహ్మమును, మదిక్ = అంతరంగమందు, వూరించి = నిండించి-అనఁగా సంకయాసంభావనలు లేనివాఁడై బ్రహ్మము నేనని తెలిసి, ఆమిఁదక్=అటుపిమ్మట, నిశ్చలమై=కదలిక లేనిది, తిన్మయమై=ఆ పరమాత్మస్వరూప మయి, తగక్ = ఒప్పునట్లు, అప్రాంతంబు = ఎల్లప్పుడును, మనముక్=ప్రార్థన, గుంభించినక్ = పరబ్రహ్మమందు లీనము చేయఁగాను, నలనొప్పుక్ = తస్మాదా, బుధ సేవ్యమై=పండితసమ్మాననీయ మయి, తనగు ప్రాణాయామయోగంబు = గమనీయ మగు ప్రాణాయామయోగము, అగున్ = అవును.

తా మనస్సునకు బాహ్యంతరములయంగు గోచర మగు ప్రకృతికల్పితము లైన కామక్రోధాది అంతర్బహిర్నామములను అంతర్బహిర్వృత్తిసమాహమును తాను గా నని నిషేధించి సంకయా సంభావనలు లేనివాఁడై సచ్చిదానందరూప మగు పరబ్రహ్మముచే నిండిన అంతరంగము గలవాఁడై (బ్రహ్మము తా నని గ్రహిణిగొని) నిశ్చల మగు పరమాత్మస్వరూపముచే నొప్పునట్టి మనస్సును పరబ్రహ్మ మంగు లీనము చేయఁగా నొప్పు యోగమే ప్రాణాయామయోగ మనఁబడు నని తాత్పర్యము

౪ సత్యాన్యతవిషయంబుల, సత్యగోభధస్వరూపశరణమాత్మవిఁగా

నిత్యము సవనోక్తియిట, ప్రత్యాహరం బనంగఁ శ బరంగు గపీంద్రా.

౧౭౩

టీక. శరణద్రా = ఆంజనేయా! సత్యాన్యతవిషయంబులక్ = సత్య = సత్య మైన పరబ్రహ్మము యొక్కయు, అన్యత = అన్యత మైన ప్రకృతియొక్కయు, విషయంబులక్ = సచ్చిదానందనిత్యనిర్మల

కాంతశమదమాద్యనంతకల్యాణగుణములను - కామ క్రోధ లోభ మోహాది గుణములను, ప్రత్యగోష్ఠి
స్వరూప = స్వాత్మజ్ఞానస్వరూప మయిన, పరమాత్మునిగాక = పరబ్రహ్మమునుగా, నిత్యముక = ఎల్ల
ప్పుడును, అవలోకించుట = చూచుటయే, ప్రత్యాహరణం బనంగ బరంగుక = ప్రత్యాహరణయోగ మని
చెప్పబడును.

తా. ఆంజనేయా! సత్యమయిన పరబ్రహ్మముయొక్కగుణము లగు సద్విగానందనిత్యనిర్మల
కాంతశమదమాదులను, అసత్యమయిన ప్రకృతియొక్కగుణము లగు కామక్రోధలోభ మోహములను స్వాత్మ
జ్ఞానస్వరూప మయిన పరమాత్మగా సదా చూచుటయే ప్రత్యాహరణయోగ మనగాను నని తాత్పర్యము.

తే మహిత దేహేంద్రియప్రాణమానసాది

దృశ్యములు గాను నే వీనిఁ గ దెలియు చుండు

దృశ్యస్వరూపుడ ననుచుఁ జింతించు టరయు

ధ్యానయోగంబు బ్రహ్మవిద్యానిధాన.

౧౭౮

టీక. బ్రహ్మవిద్యానిధాన = అపరోక్షజ్ఞాననిధి యైన యాంజనేయా! మహిత = విప్పిగము లైన,
దేహ = శరీరత్రయమును, ఇంద్రియ = జ్ఞానకర్మింద్రియములును, ప్రాణ = దశవిధప్రాణములును, మాన
సాది = మనస్సు మొదలైన, దృశ్యములు = గోచరపదార్థములు, కాను = నీను గాను, నేటి = నీవ
లాత్మ యైన నేను, వీనిక = ఈ దృశ్యములను, తెలియుచుక = ఎఱుఁగుచు, ఉండు దృ! స్వరూపుడక =
ఉండెడు సాక్షిస్వరూపుడను, అనుచుక = అని, చింతించుట = ఎఱుఁచుట, ఆగ నుక = యోచింపఁగా,
ధ్యానయోగంబు = ధ్యానయోగ మగును.

తా అపరోక్షజ్ఞాననిధి యైన యో యాంజనేయా! శరీరత్రయము జ్ఞానేంద్రియకర్మింద్రియములు
దశవిధప్రాణములు మనస్సు మొదలైన దృశ్యము లగు పదార్థము లెల్ల గాను గా ననియును, నీవలాత్మ
యగు తాను యీదృశ్యముల నెఱుఁగు సాక్షిస్వరూపుడనియును చింతించుటయే ధ్యానయోగ
మనబడు నని తాత్పర్యము

క. మది యెద్ది దలఁచు మది యె, యెద్ది గనుఁగొను నదియె బ్రహ్మ గ మను నగ్గుటి నా
హృదయంబున నిలుపుట దీ, నదయాపరపరమధారరణయోగ మగుట. ౧౭౯

టీక దీనదయాపర = పేదలయందుఁ గృపగల యాంజనేయా! మది = కర్మకరణకార్యాత్మక
యైన మనస్సు, ఎద్ది దలఁచుక = దేనిని సంకల్పించునో, మది = మనస్సు, ఎయ్యది గనుఁగొనుక = దేనిని
జూచునో, అదియె = ఆ తలఁచినది చూచినదియే, బ్రహ్మము = పరమాత్మ, అనుగ్గుఁగక = అనెడు సా
లత్యమును, ఆ హృదయంబున నిలుపుట = ఆ మనస్సునంగే స్థిరపఱచుట, పరమధారణయోగము = అతి
శయ మగు ధారణయోగము, అగుక = అవును-అనఁగా బ్రహ్మవిదుఁడు చతుర్థ శీఘ్రానువాప్తపరములు
బ్రహ్మోత్తరములు గా వని యేప్రజ్ఞచేతఁ జెలిపికొనెనో ఆ తెలివితం దానిశ్చయమును నిశ్చలము చేయు
టయే ధారణయోగ మగు ననుట, 'శ్లో॥ యద్య త్పశ్యతి చక్షుర్భ్యాం తత్త దాత్మేతి భావయేత్ |
యద్య త్స్పృశతి హస్తాభ్యాం తత్త దాత్మేతి భావయేత్ | యద్య త్చృణోతి కర్ణాభ్యాం తత్త దాత్మేతి
భావయేత్' ఇట్లని కైవల్యావనివత్తునందు, 'శ్లో॥ మనసా వచసా గృహ్యైవ గృహ్యతే వై య రపీంద్రి
యైః | అహ మేవ న మత్తోఽస్య దితి బుద్ధ్యధ్వ మంబసా' అని భాగవతయందు

తా పేదలయం దనుగ్రహము గల యో యాంజనేయా! కర్మకరణకార్యాత్మక మగు మనస్సు
చేత సంకల్పించఁబడునదియును, ఆ మనస్సుచేత జూడఁబడునదియును నై యొప్పుననే పరబ్రహ్మము,

ఇట్టి గుణిని మనస్సునంగు నిల్పట ధారణామోగ మనఁబడును, (బ్రహ్మవేత్త చతుర్థ శేంద్రియముల మొక్క వ్యాపారములు గ్రహ్యముకంటె) వేఱు గా వని యేమనన్సుచేతఁ దెలిసికొనునో ఆ తెలివితమ దానికేయుమును గల్గి యుండుటయే ధారణామోగ మనఁబడును) అని తాత్పర్యము

క. సర్వావస్థలయందును, సర్వంబును బ్రహ్మ మనుచు శ సతతము గనినన్

సర్వవికృతిరహితసహజ, నిర్వాణసమాధి యగు వినిర్మలరూపా.

౧౭౬

టీక వినిగ్మలరూపా = సత్త్వరజస్తమోగుణమాలిన్యకూన్యస్వరూపము గల యాంజనేయా! సర్వావస్థలయందును = సర్వ = సకల మయిన, అవస్థలయందున్ = జాగ్రత్స్వప్న సుషుప్తీరావస్థల యందును, సర్వంబును = ఆయావస్థలయందుఁ దోచిన సమస్తభోగ్యభోగసాధనకూన్యసాక్షాత్కారము లనెడి సకలమును, గ్రహ్య మనుచున్ = పరమాత్మ యని, సతతము గనినన్ = ఎల్లప్పుడు దర్శించెనేని, సర్వ = అశేషము లైన, వికృతి = భోగ్యాదిచతుర్విధ కారణములును, రహిత = లేనట్టి, సహజ = స్వభావసిద్ధ మయిన, నిర్వాణసమాధి = కైవల్యనిష్ఠ, అగున్ = అవును

తా. సత్త్వరజస్తమోగుణములచే మాలిన్యము నొందని యో యాంజనేయా! జాగ్రత్స్వప్న సుషుప్తీరావస్థలయందును ఆయావస్థలయందుఁ దోచిన సమస్తభోగ్యభోగములకు సాధనములుగాని సాక్షాత్కారము లనెడి సమస్తమును పరమాత్మ యని నాచెనేని యదియే సమస్తభోగ్యాదిచతుర్విధ కారణరహిత మయినదియును, స్వభావసిద్ధ మయినదియును నగు కైవల్యనిష్ఠ యనఁబడు నని తాత్పర్యము

క. ఈ పది యొనంగంబుల, దీపితవిజ్ఞానసూక్ష్మదృష్టి ననిశమున్

శేషస్థి యభ్యసించు మ, మహాపురుషున కబ్బుఁ బరమ శ్ర మగు నుపరమమున్. ౧౭౭

టీక ఈ పదియొనంగంబులన్ = ఈ పదియేను = ఇపుడు జెప్పిన యమాదిపంచదశవిధము లైన, అంగంబులన్ = నిర్గుణోపాసనాంగములను, దీపిత = వెలుగు చున్న, విజ్ఞాన = బ్రహ్మజ్ఞానభ్య మయిన, సూక్ష్మదృష్టి = సూక్ష్మలక్ష్యముచేత, అనిశమున్ = సాగ్వకాలమును, చేపట్టి = పరిగ్రహించి, అభ్యసించు మహాపురుషునకు = అభ్యసము చేయు బ్రహ్మవిద్వర్జిష్ఠునకు, పరమము = నిరతిశయము, అగు నుపరమమున్ = అగు = ఐన, ఉపరమమున్ = చిత్తవిక్రాంతి, అబ్బున్ = లభించును

తా. అంజనేయా! బ్రహ్మజ్ఞానముచే నీ పదియేను నిర్గుణోపాసనాంగములను సూక్ష్మదృష్టిచే గ్రహించి అభ్యసము చేయు బ్రహ్మవిద్వర్జిష్ఠునకు నిరతిశయ మగు చిత్తవిక్రాంతి లభించు నని తా

చి త్త ల య ము గ ల పు రు షు ని ల త్స ణ ము.

క. చిత్తోపరమము గల పురుషోత్తముఁడు జగంబు మఱచి శ్ర యుండున్ బాణో

నృత్తపిశాచసింధుం డై, యెత్తటి సుపునికరణి నిరీరింద్రియుఁ డగుచున్. ౧౭౮

టీక. చిత్తోపరమము గల పురుషోత్తముఁడు = చిత్తలయము గల పురుషశ్రేష్ఠుఁడు, నిరీరింద్రియుఁ డగుచున్ = ఇంద్రియములను గలిదినవాఁడై, బాణ = శకువుతో, ఉన్మత్త = వెట్టివానితో, పిశాచ = భూతముతో, సింధుం డై = సమానుఁడై, ఎత్తటిన్ = ఏసమయమందును, సుపునికరణిన్ = నిద్రించువాని వలె, జగంబున్ = లోక యను, మఱచియుండున్ = విస్మృతిఁ జెంది యుండును

తా. చిత్తవిక్రాంతి గల బ్రహ్మవిద్వర్జిష్ఠుఁ డింద్రియము నిర్ణీంది బాణునితో సమానుఁడును, వెట్టి వానితో సమానుఁడును, పిశాచముతో సమానుఁడును నై సర్వకాలములయందును నిద్రించువానివలె లోక మును మఱచి యుండు నని తాత్పర్యము.

శా. గాలిం దూలిన వానచే దడిసినన్ గాధాగ్నిచే గాలినన్

వ్యాలం బాత్మవిముక్తకంచుకముపై శ వ్యామోహముం దాల్చున్

ట్లాలోలాంగముపై నిర్మామమతాహంకారముల్లీకయా

త్తాలోకస్థితి నుండు పండితుఁడు నిత్యానందముం గొంగుచున్.

౧౭౯

టీక గాలిందూలినన్ = గాలిచే వెగులఁగొట్టఁబడినను, వానచే దడిసినన్ = గర్జముచేత దడిసి నను, గాధాగ్నిచే = కార్చిచ్చుచేత, కాలినన్ = దగ్ధమైనను, వ్యాలంబు = సర్పము, ఆత్మ = తన చేత, విముక్త = విడువఁబడిన, కంచుకముపై = కుటుసముమీఁగి, వ్యామోహముం దాల్చునట్లు = ప్రీతి యొంచనట్లు, పండితుఁడు = ఆత్మజ్ఞుని, ఆలోలాంగముపై = ఆలోల = మిగుల గలన మైన, ఆంగముపై = ఒడలిమీఁద, నిర్మామమతాహంకారములు = నిర్మామ = నిశ్చలము లైన, మత = నాగి యనెడు వృత్తయు, అహంకారములు = నేననెడు వృత్తియు, లీక = లండక, నిత్యాంగము = బ్రహ్మానంద మును, పొందుచున్ = అనుభవించుచు, ఆత్మలోకస్థితి = ఆత్మ = పరమాత్మమున, ఆలో = దగ్ధన మందలి, స్థితి = స్థిరీభూతతచేత, ఉండున్ = నివసించును

తా ఆత్మజ్ఞుని యగువాఁడు సర్పం బట్లు తాను వదిలిననుమము గాలిచే వెగులఁగొట్టఁబడినను గర్జముచేత దడిసినను కార్చిచ్చుచేత గాల్పఁబడినను నాకుటుసమీఁగి శ్రీని యొంచగఁ జూచున నే దేహమునందలి నిశ్చలములైన నాది నేను అనెడు వృత్తులు లీక బ్రహ్మానందము ననుభవించుచు పరమాత్మ యందలి స్థితిచే నివసించు నని రాత్పర్యము

మ. మదిరాపానమదాంధుఁ డార్తుపటమున్ శ మ్రానుండినన్

వదలై వ్రేలినన్ జూడఁ డప్పగిది జీవన్ముక్తుఁ డుద్యత్సయన్

ధిదశాప్రాప్తనుభామృతానుభవత్పరిప్రేక్షత్తుఁడై మేను నె

మ్మది గూర్చుండిన లేచిన న్నడచినన్ శ మన్నింపఁ డే నగుచు గాన్.

౧౮౦

టీక మదిరాపాన = మద్యపానమువలన గలిగిన, మది = గ్రోవుచో, అంధుఁడు = కన్నుల గానని పురుషుఁడు, శరీరేంద్రియప్రజ్ఞ లేనివాఁ డనుట, ఆత్మపటము = తనకత్తమును, మ్రేనుండినన్ = శరీరమం దుండినను, జూడినను = క్రిందఁబడినను, వదలై = కుప్పి, వ్రేలినన్ = శీరాడినను, జూడఁడు = వీక్షింపఁడు, అప్పగిది = ఆరీతిని, జీవన్ముక్తుఁడు = బ్రహ్మవిగ్మర్హిఁడు - అనగా మనోలయము స్వరూపలయమని అరూపలయమని ద్వివిధము, జీవన్ముక్తునియందు స్వరూపలయమును విదేహముక్తునియందు అరూపలయమును అగును, మతయు జీవన్ముక్తునియందు మనస్సు దగ్ధపటమువల నుండును గనుక స్వరూపలయము, ఆ దగ్ధపత్రము గాలిచే నగిరిపోయినట్లు ప్రార్థము దేహముతోఁ జెడుటయె అరూపలయము అని గలవాఁడు విదేహముక్తుఁడు, ఉద్యత్ = ప్రకాశించు చున్న, సమాధిదశ = బ్రహ్మనిష్ఠాస్వరూప మయిన యవస్థయందు, ప్రాప్త = లభించిన, నుభ = అనంది మనసు, అమృతి = సుధ యొక్క, అనుభవ = త్రాగుట నైన, తృప్తి = తనివితేత, మత్తుఁడై = మైమఱచినవాఁడై, మేను = శరీరము, నెమ్మది = స్వస్థతతో, గూర్చుండినన్ = అసీస మైనను, లేచినన్ = ఉచ్ఛిన్న మైనను, నడచినన్ = గమనించినను, తాన్ = జీవన్ముక్తుఁడైన తాను, ఏ నంచున్ = ఆ శరీరము నే నని, మన్నింపఁడు = గౌరవింపఁడు.

తా. కల్లు ద్రావిన గ్రోవుచో గన్నులు గానగాని పురుషుఁడు (శరీరేంద్రియములయందు ప్రజ్ఞ లేనివాఁడు) తనకత్తము శరీరమం దుండినను శరీరమునం దుండి క్రిందఁ బడినను వగులై శీరాడినను

అనంతమును నొడవట్లు 'నమ్మి'న తాను ప్రకాశించు బ్రహ్మనిష్ఠాస్వరూప మగు యువస్థయందు లభించి యానందమును నుభయముకొనఁగలవచ్చునని నైన తృప్తితో మైవలించినవాడై శరీరము స్వస్థ తతో నున్నట్టిది నీ శరీరము నడచినను ఆ శరీరము నే నని గంభీరపఁడని తాత్పర్యము

మ. తరుణ సందన బంధు సాధు రిపు మిశ్రవాతము ల్తన్నఁ బ

ల్లగు నిగిరిచిన నమ్మినిచిన మహా నానావమానాదులన్

నెఱి గొందించిన నిర్వికారుడగునున్ నిశ్చేష్టుడై యుండు భా

స్వగత్యానభవ్యుడై యెడల జీవత్వ క్షదేహస్థలిన్

౧౮౧

టీక. భాస్వగత్యానభవ్యుడై - భాస్వగ = ప్రకాశమాన మయిన, తత్త్వానభవ్యుడై = బ్రహ్మ స్వరూపానభవ్యుడైనము గలవాఁడు, ఎడల = ఎచ్చటనైనను, తన్నున్ = జీవన్ముక్తుడైన తన్ను, పలుమఱు = పలుమఱులు, రిపు = భార్యలు, నందన = పుత్రులు, బంధు = చుట్టములు, సాధు = సత్పురుషులు, రిపు = ప్రియలు, మిత్ర = చలికాండ్రు, (పీరియుక్క) వ్రాతములు = గుంపులు, నిగిరి చినన్ = బంధించినను, నిమ్మినిచినన్ = భూషించినను, మహానానావమానాదులన్ = అధికము లైన గౌరవలానుకములు మొగలకువానిని, నెఱి = వక్రశరీర, ఒందించినన్ = బొందించినను, నిర్వికారుడగునున్ = ఇంద్రునిగములు లేనివాడై, నిశ్చేష్టుడై = చతుర్దశేంద్రియవ్యాపారములు లేనివాడై, జీవత్వ క్షదేహస్థలిన్ = ప్రాణము లేని బొందివలె, ఉండున్ = నివసించును.

ఈ ప్రకాశించు బ్రహ్మస్వరూపానభవము గలవాఁడెచ్చటనైనను తన్ను పలుమఱు భార్యలు పుత్రులు చుట్టములు సత్పురుషులు ప్రియలు స్నేహితులు వీరల సమాహములు బంధించినను భూషించినను మహానానావమానములను వక్రశరీర బొందించినను (వ్యాజస్తుతిచే మన్నించినను అవమానించినను) దుఃఖ సంతోషములు లేనివాడగును ఇట్లు శేంద్రియవ్యాపారములు లేనివాడగునై ప్రాణము లేని బొందివలె నుండునని తాత్పర్యము

అ. బహుళ సంగతులు స ప్రాప్తగుణులైనచో, గల్గడింపఁ జాత్తరత త్వవిదుఁడు

వాయుశీతవహ్ని నవగ్నాతపంబుల, కించు కైన గిరి చలించనట్లు.

౧౮౨

టీక. గిరి = గోద, వాయు = గాలికిని, శీత = మంచునకును, వహ్ని = దావాగ్నికిని, నవ = వానకును, అతపంబులకు = ఎండకు, ఇంచుకైనన్ = కొంచెమైనను, చలించనట్లు = కదలనట్లు, అత్మ తత్త్వవిదుఁడు = బ్రహ్మజ్ఞుఁడు, బహుళ = అనేకములైన, సంకటములు = ఇక్కట్లు, ప్రాప్తంబు లైనచో = సంభవించినప్పుడు, గల్గడింపఁడు = వ్యాకులపడఁడు.

ఈ వ్యాసము వాయువునకును గాలికిని మంచునకును దావాగ్నికిని వానకును యెండకును కొంచె మైనను బొందినట్లు బ్రహ్మజ్ఞుఁడు తనకు ననేకవిధములైన సంకటములు సంప్రాప్తములైనను వ్యాకులత నొందక యూగ ముండునని తాత్పర్యము.

వైరాగ్యబోధోపరతులు గల యోగిలక్షణము.

వ. ఇట్టి వైరాగ్యబోధోపరతియుక్తుడైన జీవన్ముక్తుండు ప్రత్యగభిన్నబ్రహ్మతత్త్వ సాక్షాత్కారప్రచండమార్తాండప్రకాశ నిరస్తానాద్యనిర్వచనీ యజ్ఞానాంధకార మటలుండు మరత్య క్షవణ్ణాశ్రమాచారికోలాహలుండు నిరంతర చిత్తవిశ్రాంతిపరా

యణుండు విషయానక్తివివర్జితండు ప్రబలప్రార్థనాధీనశరీరశ్చేష్టుం డంతస్సుఖం
 డంతరారాముం డంతఃప్రకాశం డాత్మగతుం డాత్మశ్చేష్టుం డాత్మసంతృప్తుండు
 దూరీకృతదురితక్రియుండు ప్రశాంతమానసుండు విజశేక్రియుండు గృత
 కృత్యుండు ప్రాప్తప్రాప్తవిహీనుండు సర్వవ్యవహారాతీనుం డశరీరుండు సర్వ
 శరీరస్థుండు నిరిందియుండు సర్వేంద్రియద్రవ్యయు సప్రాగుండు సర్వప్రాణి
 ప్రేరకుండు సర్వేంద్రియోపశాంతిసుఖసగుండు వివేకహృస్సిగుండు నిత్యా
 సంగుండు ప్రజ్ఞాప్రాధానభీనహాయుం డసహాయుండు దృఢాపగోక్షాత్మనిశ్చయ
 సంపన్నుండు వర్ణాశ్రమసదాచారదురాచారకామప్రసాదమోహదంభదర్ప
 కూహక క్రౌర్యశౌర్యజాడ్యమాత్సర్య ద్వేష కార్పణ్యనిందాస్తుతిమానాసమా
 నేర్వ్యాసూయాదయావైష్ణవ్యావాక్పరుష్యాది నానావిధచిత్తవికారరహితుండు
 శ్రీవాసనార్థవాసనాప్రతిష్ఠావాసనాశాస్త్రవాసనాదేహవాసనాలోకవాసనా
 కర్తృత్వభోక్తృత్వాదివాసనావివర్జితండు విగతబ్రహ్మవేత్తృత్వాభిమానవాస
 నుండు నిత్యనిర్మలుండు నిత్యశాంతుండు నిత్యోదాసీనుండు నిష్ప్రపంచుం డవ్యక్త
 మహదహంకార పంచతన్మాత్రాకాళాది సర్వప్రపంచ మాయాగంధర్వనగ రాశ్ర
 యుండు నిరాశ్రయుండు సర్వావభాసకేవలచిదాకాశమాత్రుండు పరమసుఖైక
 స్వరూపగుండు దూరీకృతసంసారుండు జేహేంద్రియగుణాశిరిగ్గుండు జీవతా
 స్పృహణీయశీలుండు నానాపాశవినిర్ముక్తుండు రాజసతామసవస్తుసేవాదూరుండు
 సాత్త్వికవస్తుసేవావిజితనిద్రుం డక్రియాత్కపూజాపరుండు మానజపపరాయణుం
 డచింతభ్యాసనిష్ఠుం డనిచ్ఛానుఖతత్పరుండు విశ్వవంధ్యుండు యథచ్ఛాసంసార
 శీలుండు ధీరుండు దాంతుండు నిత్యప్రబుద్ధచిత్తుండు స్వాత్మసమాధిస్థిగుండు జగ
 దింద్రజాలద్రవ్యయు విశేషప్రాప్తాశేషపురుషార్థుండు త్యక్తాశేషవిశేషగుణుం డధి
 గతపరమస్వాస్థ్యుండు సంగృహీతచిత్తుండు మితవాక్యుండు పరమకారుణికుండు
 సర్వభూతమిత్రుండు పేశలాచారమధురుండు పాణిపాత్రనిపతితమాత్రాశనుండు
 యోగారూఢుండు తితితుండు పరమైకాంతికుండు నిష్కళింకుండు నిస్సృహుండు
 ప్రారబ్ధవశప్రాప్తజేహేంద్రియాదివ్యాపారరూపపుణ్యపాపక్రియాకర్తృత్వాభిమాన
 పూర్వకముఖవికాసదైన్యశూన్యుండు సదాప్రసన్నచిత్తుండు వికసితముఖుండు
 దుష్టశిష్టజనసంగదూరుండు నాధువిద్వజనసంగుండు సర్వపదార్థోపేక్షాబుద్ధి
 యుక్తుండు గుశలాకుశలక్రియాదూరుండు వేదాంతశాస్త్రవిచార ఘోరదావాసల
 భస్మీకృత సర్వవేదశాస్త్రాగమపురాణ గుర్వీశ్వరవిధిప్రతిషేధాదివాస నారణ్యం
 డవ్యక్తలింగుం డవ్యక్తాచారం డేకచారియు సనికేతనుండు గిరిగుహావిహారుండు
 మృత్యుభయవివర్జితండు పరలోకభయవిరహితుం డనిర్వాజశాంతాత్మకుండు

బంధమోక్షనిరాకాంతుండు సర్వాతీతసర్వపరిపూర్ణప్రతిద్వంద్వబ్రహ్మచైతన్య
ప్రకాశస్వగూఢమాత్రుండు నై ప్రకాశించు మతీయును. ౧౮౩

టీక ఇట్టి = ముంగుఁ యెప్పఁగడినట్టి, వైరాగ్య = విరాగభావముతోడను, బోధ = బ్రహ్మజ్ఞానము
తోడను, ఉపగతి = చిత్తవిశ్రాంతితోడను, యుక్తుం డైన = కూడిన, జీవన్ముక్తుండు = బ్రహ్మవిద్య
విష్ణుండు, ప్రత్యేక = మాటస్థిత్య మైన తనకంటె, అభిన్న = వేఱు గాని, బ్రహ్మతత్త్వ = పరబ్రహ్మము
యొక్క, సాక్షాత్కార = అపగోక్షజ్ఞాన మను, ప్రచండ = మిగులవేడిమి గల, మార్తాండ్ప్రకాశ =
సూర్యప్రభవత, నిరస్త = నశింపఁజేయఁబడిన, అవాది = ఉత్పత్తిలేని, అనిర్వచనీయ = ఉచ్చరింపఁ
గూడని, అజ్ఞాన = ప్రకృతి యనఁగు, అంధకార = చీకటియొక్క, పటముండు = గుంపు గలవాఁడును,
పరిత్యక్త = విడువఁబడిన, కర్మ = బ్రాహ్మణాదికర్మములయొక్క, ఆశ్రయ = బ్రహ్మచర్య ద్యాత్రశ్రమముల
యొక్కయు, ఆగార = నియమములయొక్కయు, కాస్త్ర = ధర్మాదికాస్త్రములయొక్కయు, కోలా
హలుంగు = కలకలధ్వని కలవాఁడును, నిరంతర = ఎడతెగని, చిత్తవిశ్రాంతి = చిత్తోపగతి యనెడు,
పర = శ్రేష్ఠ మయిన, ఆశ్రయంగు = స్థానము గలవాఁడును - ఎడతెగని చిత్తవిశ్రాంతియం దాసక్తి గల
వాఁడనట, వివేక = ఇంగ్రిమముఖములయంగు, ఆసక్తి = ఆశను, వివర్జితుండు = విడిచినవాఁడును,
ప్రణయ = లలిస్త మైన, ప్రాగర్థ = సందితగంభీర మయిన స్రారబ్రహ్మను, అధీన = వశమైన, శరీర
జేష్ఠంగు = శరీరపు కదలిక కలవాఁడును, నిశ్చేష్టుండు = తా నొకపనియు జేయనివాఁడును, అంత
స్పృహుండు = ప్రత్యేకాశ్మస్వరూపుఁడైన తనయందే యానందించువాఁడును, అంతరారాముండు =
పరమాత్మయైన తనయందే గ్రీడించువాఁడును, అంతఃప్రకాశుండు = తనయందే వెలుగు చున్న
వాఁడును - అనఁగా తనప్రభావమును ప్రకటన చేయఁ డనట, ఆత్మరతుండు = తనయందే ప్రీతి
గలవాఁడును, ఆత్మర్పిస్తుంగు = తనవలననే తనివె డెందువాఁడును, ఆత్మసంతుష్టుండు = తనవలననే
యానందించువాఁడును, గూర్జిత = విడువఁబడిన, దురిశక్రియుండు = పాపకృత్యములు గలవాఁడును,
ప్రకాంతిమానసుండు - ప్రకాంతి = శుద్ధసత్త్వవృత్తితోఁ గూడిన, మానసుండు = మనస్సు గలవాఁడును -
అనఁగా సత్త్వగతి స్థమగుణవృత్తు లగు శాంత ఘోర మూఢత్వములు వీడినవాఁడనట, విజితేంద్రి
యుంగు = ఇంగ్రిమజయము గలవాఁడును, కృతకృత్యుండు = ధన్యుఁడును, ప్రాప్తాప్రాప్తవిహీనుండు =
సిద్ధ్యసిద్ధులయం దభిలాష లేనివాఁడును, సర్వవ్యవహారాతీతుండు = దేహేంద్రియవ్యాపారములకు
విలక్షణ మైనవాఁడును, ఆశరీరుండ = జరామరణములు లేనందున శరీరము లేనివాఁడును, సర్వశరీర
ముండు = సకలశరీరములకుం గుండువాఁడును, నిరింద్రియుండు = శబ్దాది విషయములు లేనివాఁడును,
సర్వేంద్రియద్రవ్యము = చతుర్దేంద్రియవిషయములఁ జూచువాఁడును, అప్రాణుండు = తుత్పి
పాసాదులు లేనివాఁడు గాన ప్రాణములు లేనివాఁడును, సర్వప్రాణిప్రేరకుండు = సకలజంతువులను తమ
తమధర్మములయంగు జరించునట్లు ప్రేరేపించువాఁడును, సర్వేంద్రియ = చతుర్దేంద్రియములయొక్క,
ఉపకాంతి = బ్రాహ్మసంకారము వదలి తనయందు రమించుటవలనఁ గలిగిన, ముఖరసితుండు = సౌఖ్యాను
భవము గలవాఁడును, వివేకవ్యాప్తింగుండు - వివేక = జ్ఞానముతోఁ గూడిన, వ్యాప్త = అంతఃకరణము
తోడ, సంగుండు = కూడినవాఁడును, నిత్యాసంగుండు = రజస్తమోవికారమై నిరంతరసంచారము గల
అవివేకవృత్తితో నెప్పుడు గూడనివాఁడును, ప్రజ్ఞ = వివేక మనెడు, ప్రాధసభీ = ప్రగల్భనాయకి
యొక్క, సహాయుండు = తోడ్పాటు గలవాఁడును, ఆసహాయుండు = అన్యసహాయము గోరని
వాఁడును, దృఢ = సంశయరహిత మైన, అపగోక్ష = సాక్షాత్కార మైన, ఆత్మ = మాటస్థచైతన్య

మందు, నిశ్చయసంపన్నుండు = నిశ్చయముతోఁ గూడినవాఁడును, వర్ణ = గ్రహము తు ద్వియ వైశ్య కూద్ర
కులములయొక్కయు, ఆశ్రమ = బ్రహ్మచర్య గృహస్థ వానప్రస్థ యత్యాశ్రమములయొక్కయు, సదా
చార = సత్ప్రవర్తనములు, దురాచార = అసత్ప్రవర్తనములు, కాదు = అభిలాష, క్రోధ = కోపము,
లోభ = అబద్ధతము, మోహ = మలపు, దంభ = కపటము, దగ్ధ = గర్వము, గుంభ = వంచన,
క్రూర్య = క్రూరబుద్ధి, కౌర్య = పరాక్రమము, జాడ్య = మూఢత్వము, మాత్సర్య = చలము, క్వేవ =
పగ, కార్పణ్య = కృపణత్వము, నింద = దూషణ, స్తుతి = భూషణ, మాన = శీర్ష, అనమాన = అపకీర్తి,
తక్ష్య = దీర్ఘక్రోధము, అనూయ = ఓర్వలేనితనము, అదయా = నిర్దయ, స్నేహ్య = కరుణము, వాక్పా
రుష్య = కఠినపుమాట లాడుట, ఆది = మొదలగు, నానావిధ = పలువిధములగు, నిర్విచార = మనో
వికారములు, రహితుండు = లేనివాఁడును, బ్రాహ్మణాది వర్ణధర్మవిష్టములు = 'స్లో॥ క్షత్రియ గమస్తవ
శ్చౌచం ఔంతి రగ్రవ మేవచ । జ్ఞానం చిజ్ఞాన మాస్థికం బ్రాహ్మణ్యం కర్మ స్వభావగతమ్' తా॥ అంతరిం
ద్రియబహిరింద్రియ నిగ్రహమును తపస్సును పరిశుద్ధతయు ఓర్పును బుష్కలమును జ్ఞానమును అనుభవదన్య
జ్ఞానమును కదలనిసమ్మికయును ఇవి బ్రహ్మకులోచిత మయిన ధర్మములు, 'స్లో॥ క్షత్రియం శివో ధృతి
ద్ధర్మం యుద్ధే చాప్యవలాయనమ్ । దాన మిశ్వరభ వశ్చ తాత్రం కర్మస్వభావగతమ్' తా॥ బ్రహ్మచర్యమును
ప్రాగల్భ్యమును ధైర్యమును సామర్థ్యమును యుద్ధమంగు సారిపో గుండుటయు శిష్టగమును ప్రజా
పరిపాలనమును ఇవి తు ద్వియకులోచితధర్మములు; 'స్లో॥ కృషి గోరక్ష వాణిజ్య । వైశ్యం కర్మ స్వభా
వజమ్ । పరిచర్యాత్మకం కర్మ శూద్ర స్యాపి స్వభావగతమ్' తా॥ గున్నటుయు గోసంగతు । యు వర్గ
కమును ఇవి వైశ్యకులోచితధర్మములు, పరిచర్య స గ్రకులోచితధర్మము, శ్రీవాసనా = శ్రీలయం
దనురాగము గలిగి యుండుట, అర్థవాసనా = ధనములయం గాశ గలిగి యుండుట, ప్రక్రవాసనా =
కీర్తియం దనురక్తి గలిగి యుండుట, కాస్త్రవాసనా = కాస్త్రపరముం గభిగుడి గలిగి యుండుట, జీవా
వాసనా = పుణ్యతీర్థస్నానోపవాసాడలవేత శరీరము పవిత్రము చేసుకలయు ను తోరగ గలిగి యుం
డుట, లోకవాసనా = జగత్ప్రసిద్ధికొఱకు పితృపితామ గులవల ఆగ్నిశ్శేమవాగ వేయూని యుత్తములు
చేసి అన్వగ్ధనామాదుల సంపాదించవలయు ననెను నిర్భగలిగి యుండుట, కర్మస్వ = నీ నెల్లపనుల
సలుపుచున్నా నను కర్తృత్వమును, భోక్తృత్వ = నీ నాగామిసంచితప్రాగర్భిక కర్మముభవ మనెను
భోక్తృత్వమును, ఆది = మొదలైన, వాసనా = అభిలాషలదేశ, వికర్మికుంగు = విశుదఁగడినవాఁడును,
విగత = వీడిన, బ్రహ్మవేత్తృత్వ = బ్రహ్మము నెఱుంగుగు ననెను, అభిమాన = గర్వయంగు, వాసనుండు =
అభిలాష గలవాఁడును, నిత్యనిర్మలుండు = ఎల్లప్పుడు శరిశుద్ధుఁడును, నిత్యశాంతుంగు = ఎప్పుడు సత్త్వ
గుణవృత్తిగలవాఁడును, నిత్యోదాసీనుంగు = తృణలతాదులవల పగ చేయు ల భుజి శీరివాఁడును, నిష్ప్ర
పంచుండు = ప్రపంచవిలతుఁడును, అవ్యక్త = అవ్యక్తనాచకప్రకృతియు, మహత్ = మహాత్మ్యము,
అహంకార = సాత్త్విక రాజస తామసము లనెడి త్రిధావంశాగమ, పరిశిష్టాశ్ర = శిల్పస్పర్శాది పంచ
తత్త్వాశ్రలు, ఆకాశాది = ఆకాశాది పంచభూతిములు, (నీనితోఁ గూడిన) సర్వప్రపంచ = ఇంద్రియ ఇంద్రి
యార్థ ఇంద్రియాధిస్థానదేవతాప్రపంచ మనెడి, మామా = అసత్య మయిన, గంధర్వనిగ = గంధర్వపట్టణ
మునకు, ఆశ్రయండు = ఆధారభూతుఁడును - అనగా ప్రపంచోత్పత్తి కారణగుఁ డుట, 'స్లో॥ మయ్యేక
సకలం జాతం మయి సర్వం ప్రతిష్ఠితమ్ । మయి సర్వం లయం మాత్ర తద్భ్రష్టా ద్వయ మప్యహమ్'
అగి, నిరాశ్రయండు = తనకు మఱియొక ఆధారము లేనివాఁడును, సర్వ = సకలమును, అవభాస = వెలి
గించుచున్న, కేవల = ఏక మయిన, చిత్ = జ్ఞాన మనెడు, ఆకాశమాస్మండు = ఆకాశస్వరూపుఁడును -
అనగా సకలమున కాకాశ మాధాగను, అట్టి ఆకాశమున కాధాగ మయిన చిగా కాశ మే స్వరూపముగాఁ

గలవారే డనుట—ఎగ్రగ్రహ్యగ్రహా సుర దని భావము; పరమ = నిరతిశయ మయిన, ముఖ=అనందమే, ఏక = ముఖ్య మయిన, స్వరూపతుండ=అత్యంతిగాఁ గలవాఁడను, (బ్రహ్మాండ స్వరూపుఁ డనుట) దూరీకృత సంసారుండు—గుర్జిత = తిరిగి, రింపఁగడిగ, సంసారుండు = జీవభావము గలవాఁడును, జేహ = స్థూల సూక్ష్మకాయలతోగఁ గులకు, ఇంద్రియ = చక్షుర్దేహింద్రియములకు, గుణ = త్రిగుణములకు, అతిరిక్తుండు= విలక్షణుఁడను, కేవల = గ్రహ్యగ్రహణతలచేత, స్పృహణీయ = కోరఁదగిన, శీలుండు = సదాచారము గలవాఁడును, నానా = అనేకములైన, పాత = త్రాళ్లవంటి అశలచేత, వినిర్ముక్తుండు = ఎదువఁబడిన వాఁడును, తామస = తమోగుణము గల, తామస = తమోగుణము గల, వస్తు = పదార్థములయొక్క, నేహ = అనుభవములకు, గూగుండు = గూఠమం గుండువాఁడును - అనఁగా రాజసతామసాహారములను గొననివాఁ డనుట, 'శ్లో॥ కల్యాణం భవతి కుర్వన్ శీత్య దూత విదాహీః । ఆహారా రాజస స్త్యేష్టా దుఃఖశోకాదుఃప్రగాః' తా॥ గుఱుఖశోకగోగప్రదము లై మిక్కిలి చేదు పులును పుష్ప జేడిమి కారము గల్గి ఆరికలు అవాలు మొదలైనవాని సోదములు గనోగుణము గలవారికి ప్రయములు, 'శ్లో॥ యాత యామం గతిగఁ గా భూమినిర్మలం గయత్ । ఉచ్ఛిష్ట మపి చామేధ్యం భోజనం తామసప్రియమ్' తా॥ గామిష్టాల్లి ప్లిష్టే గణవర్జితమై గుర్గంధము గలదై పరిపక్వమయ్యు రాత్ర్యంతరితమై భుక్తావశిష్టమై అపరిక్రమి ప్లిష్టయన్నగో ఆ గూఠగము తమోగుణము గలవారి కిష్ట మయినది, సాత్త్వికవస్తు నేహ = సాత్త్వికములు గల గూఠగములే, గతిత = గలువఁబడి, నిగ్రుండు = ముష్టి గలవాఁడును— అనఁగా సాత్త్వికాహారముల భుజించువాఁ డనుట, 'శ్లో॥ ఆయు స్స త్వ బలాశోగ్య ముఖప్రీతి వివర్ధనాః । రసోఽస్మిన్నస్మిన్ స్థితి హృద్యా ఆహారా సాత్త్వికప్రియాః' తా॥ రసవంతములై చమురు గలదై తర కాలస్థానములై ముష్టి గుమ్ములై ఆయుస్స త్వబలఅశోగ్యముఖప్రీతివృద్ధికరము లైనట్టి ఆహారములు సత్త్వ గుణము గలవాగల క్షిప్తములైన ననుట, అగ్రీయాత్మభూజాపరుండు— అగ్రీయా = క్రియాశూన్య మయిన, అగ్రీయ=ఎగ్రగ్రహ్యమున, భూజా = భూజించుటయఁగు, పరుండు= అసక్తి గలవాఁడును - అనఁగా మానసిక భూజాపరుఁ డనుట, దోషపపరాదుఁడగు— దోష=పరావాగ్రూప మయిన, జప = మంత్రావృత్తియే, పర = శ్రేష్ఠ మయిన, అనందం = స్థానముగాఁ గలవాఁడును, అచింత్యాధ్యాననిష్ఠుండు—అచింత్య = చింతింపఁగలఁ గాని ఎగ్రగ్రహ్యములయొక్క, ధ్యాననిష్ఠుండు = సమాధియం దుండువాఁడును, అనిచ్ఛానుభతత్ప రుండు— అనిచ్ఛా = కోరిక నే లభించెను, ముఖ=ప్రారబ్ధముఖుండు, తత్పరుండు = అసక్తి గలవాఁడును, విశ్వవఁగుండు— విశ్వ = పరమాత్మయే, వంగుండు = స్తోత్రము చేయుదగిన వస్తువుగాఁ గలవాఁడును, 'శ్లో॥ అనప్రవేశా గావేశా శ్చిస్సా గ్విశ్వ యి నీరితః' అని విష్ణుసహస్రనామభాష్యమిందు, ప్రపంచ ముదే గొగియాడఁదగినవాఁ డని ముగ్ధాతగము, యథేచ్ఛాసంసారశీలుండు— యథేచ్ఛా = ఇష్టప్రకార మయిన, సంసార = సారథిగ మయిన పరగ్రహ్యముగను, శీలుండు=ప్రవర్తనము గలవాఁడును, ధీరుండు= గ్రహ్యజ్ఞానముతో నిర్మలముగా 'ప్రప్తా వాహ మస్మి' యనెడు అర్థమందు ధైర్యము గలవాఁడును, గాంతుండు = ఇంద్రియనిగ్రహణ గలవాఁడును, నిత్యప్రసద్ధచిత్తుండు = నిత్య = శాశ్వత మయిన పర మాత్మయొక్క, ప్రసద్ధ = ప్రజ్ఞానము మయిన, చిత్తుండు = చంచలరహితచిత్తము గలవాఁడును - అనఁగా సర్వేంద్రియవాగ్దానములు పరమాత్మ యనెడు స్వభావము గలవాఁ డనుట, స్వాత్మసమాధి నిష్ఠుండు— స్వ = తనను, ఆత్మ = పరమాత్మకును జేటుగాఁ దోచిన నామరూపగుణాదీకమును వదిలి, సమాధి = విశ్రాంతిమఱుట తన్నినువిద్ధ దృక్పానువిద్ధము లనెను పేళ్లు గల సవికల్పక నిర్వికల్పక సమాధి ద్వయమంగు, నిష్ఠుండు = ఉనికి గలవాఁడును, జగదింద్రజాలద్రవ్యము— జగత్ = లోక మనెడి, ఇంద్రజాల = ఇంద్రజాలవిద్యకు, ద్రవ్యము = సాక్షియును, ప్రాప్త = పొందఁగడిన, అశేష =

సమస్తము లైన, విశేష = శ్రేష్ఠము లైన, పురుషార్థుండు = భర్తాధికారముగలవాడగును, గలవాడగును,
 త్యక్తాశేషవిశేషదుఃఖుండు = త్యక్త = విడువబడిన, అశేష = సమస్తము లైన, విశేష = మహత్తరము
 లైన, దుఃఖుండు = క్షేమములు గలవాడగును, అధికతపరమస్వాత్మ్యండు = అధికత = లభ్యమయిన, పరమ =
 శ్రేష్ఠమయిన, స్వాత్మ్యండు = హాయి గలవాడగును, సంగృహీతవిశ్మండు = స్వాధీనమయిన చిత్తము
 గలవాడగును, విరవాత్మ్యండు = విరముగా మాటలాడువాడగును, పగరుకాగునీకుండు = మిగులదయ
 గలవాడగును, సర్వభూతమిత్రుండు = సకలప్రాణులకు స్నేహితుడగును, వేళల = మృగుజైన, ఆచార =
 పడవడిచేత, వధురుండు = మనోహరమయినవాడగును, పాణి = మాన్యమనెడి, గ్రాహి = పల్లరమంగు,
 నిపతితమాత్ర = పడినంతమాత్రమయిన, అశనుండు = అన్నము గలవాడగును - అనగా మిత్రహరి
 యుకట, యోగాదూఢుండు = యోగ = శివజీవైక్యమంగు, ఆయుధుంగు = గడిగోసినవాడగును,
 తితిత్తుండు = శీతోష్ణాదిద్వంద్వములయంగు సహనము గలవాడగును, పగమైకాంతికుండు = విలక్షణ
 వాసము గలవాడగును, నిష్కళంకుండు = కపటరహితుడగును, నిస్పృహ = ఆశ లేనివాడగును,
 ప్రారబ్ధవశ = సంచితసంభవమయిన ప్రారబ్ధావధివమువలన, ప్రాప్త = లభ్యమయిన, జేవా = స్థూల
 నూత్మకారణాది శరీరములు, ఇంద్రియ = చక్షుర్దృశ్యగ్రాహములు, అగి = ముగ్ధునివానియొక్క,
 వ్యాపార = జాగ్రత్స్వప్నముపై శబ్దాదివృత్తులయొక్క, దూష = స్వరూపముల్లీ, పుష్కరాపగ్రహిణా =
 ముక్తతదుమ్మతక్రియలును, కర్తృత్వాద్యభిమానపూర్వక = అహంకర్షణ భోక్తృమనెడి గర్వముతోఁ
 గూడిన, ముఖవికాస = ముఖకాంతియును, దైన్య = గీదతనమును, కూన్యంగు = లేనివాడగును, సగాత్రసన్న
 చిత్తుండు = ఎల్లప్పుడు నిర్మలమైన బుద్ధి గలవాడగును, విజినితముఖుండు = నవ్వు మొగము గలవాడగును,
 దుష్టశిష్టజనసంగదూగుండు = దుష్టులను సత్పురుషుల చేరికలకు దూరమయినవాడగును, సాధువిద్యజ్ఞ
 సంగుండు = సత్పురుషులగు పండితులతోఁపై గలవాడగును, సర్వపగాఢోపేక్షాబుద్ధియుక్తుండు = సమ
 స్తవస్తువులయందు నీరసబుద్ధి గలవాడగును, తుళలాకుళలక్రియాదూగుండు = మీలు కీడు ఎనులకు నెడ
 మైనవాడగును, వేదాంతశాస్త్రవిచార = మీమాంసాశాస్త్రవిమర్శనమనెడి ఘోరగావాసల భణంకర
 మగు కార్చిచ్చుచేత, భస్మీకృత = నీరు గావింపబడిన, సర్వ = సకలమయిన, వేద = చక్షుర్దృశ్యము
 లును, శాస్త్ర = పట్టాశ్రయములును, అగమ = కామికాది వాతాంతములైన గురువదియనిమిది
 యాగములును, పురాణ = అష్టాదశపురాణములును, గుగు = వేదశాస్త్రపురాణాదిహాసములనుప
 దేశించుగురువులును, ఈశ్వర = గురూపదేశముచేఁ దలియఁగడిన యాశ్వరుడగును, విధి = విద్యుక్తకర్మ
 ములును, ప్రతిషేధ = వేదనిషిద్ధకర్మములును, అగి = ముగ్ధునివానియొక్క, వాసనా = సంస్కా
 రములనెడి - వాసన యనగా మనుషుభవింపదానిస్మరణ, అగ్రావ్యండు = అడవి గలవాడగును,
 అవ్యక్తలింగుండు = అవ్యక్త = తెలియఁబడని, లింగుండు = దేహాదివిష్ణుములు గలవాడగును, అవ్యక్తాచా
 రుండు = తెలియఁబడని పడవడి గలవాడగును, ఏకచారియుఁ = గంటర గాఁ గిగుగువాడగును - ఏకమయిన
 పరబ్రహ్మమందు దిరుగువాఁడని యర్థాంతరము, ||ని|| 'ఏకే ముఖ్యాన్య శేషాః' అని యమరము, అనగా
 బ్రహ్మోన్మత్తకలవాఁడనట, అనికీతనండు = ఇల్లు లేనివాడగును, గిరిగుహావిహారుండు = కొండలయంగును
 కోనలయంగును దిరుగువాడగును, మృత్యుభయవిరక్తుండు = మరణభయము లేనివాడగును, పరలోకభయ
 విరహితుండు = స్వర్గవైకుంఠరక్తలాసములనెడి దేవలోకములవలని జడుపు లేనివాడగును, నిర్వ్యాజకాంతా
 త్మకుండు = నిర్వ్యాజ = కపటము లేని, కాంతి = శుద్ధస్వత్వవృత్తితోఁ గూడిన, ఆత్మకుండు = బుద్ధి గల
 వాడగును, బంధమోక్షనిరాకాంతుండు = బంధ = ఆరోపమంగును, మోక్ష = ఆపవాదమందును, నిరా
 కాంతుండు = ఆశ లేనివాడు - అనగా త్రాడును చాచి పామనుట ఆరోపము, పాము గాగుత్రా

దనుట అపవాదము, అట్లు నే గోపీంద్రయ్యగారు నే ననుట ఆరోపము, అవి నే గా దనుట అపవాదము గనుక ఇది రెండునూ లేనివాఁడనుట, సర్వాతీత = ప్రణవాతీత మైన - ప్రపంచవిలక్షణ మైన యని యర్థం, సర్వవిరహార్థ = అంతట నిండియున్న, అప్రతిద్వంద్వ = సాటిలేని, బ్రహ్మచైతన్య = పరమాత్మ యొక్క, ప్రకాశస్వరూపమాక్రమించు నై = తేజమే రూపముగాఁ గలవాఁడనై, ప్రకాశించుకొ = వెలుఁ గున, వశీయకొ = వెండియును.

తా ముంగుఁ జెప్పఁగడ్డ వై గాఢముతోఁ గూడినవాఁడను, బ్రహ్మత్వజ్ఞానము గలవాఁడను, చిత్తవిశ్రాంతి నొందినవాఁడను నై యుప్పు బ్రహ్మవిద్యరిస్తాఁడు కూటస్థచైతన్యస్వరూప మగు పరబ్రహ్మము యొక్క అపరోక్షజ్ఞాన మను నత్యంతతీక్షణ మైన సూర్యకాంతిచేత నశింపఁ జేయబడినదియును, పుట్టుక లేనిదియును, చెప్ప నలగి గానియును నగు అజ్ఞానాంధకారపరంపరలు గలవాఁడను, బ్రాహ్మణాది వర్ణములను గ్రహింపఁ గాఢ్యాత్మకములను ఆచారములను జేదకాస్త్రవిహితము లగు సర్వకర్మలను వదలినవాఁడను, సర్వగా చిత్తవిశ్రాంతియం గాసక్తి గలవాఁడను, ఇంద్రియములనుఖములయం దాళి లేనివాఁడను, ప్రాగ్భూతున కధిగ మైన శరీరబీజములు గలవాఁడను, తా నొకపనియు జేయనివాఁడను, ప్రత్యగాత్మస్వరూపుడైన తనయం గానందించువాఁడను, పరమాత్మ యగు తనయంటఁ గ్రీడించువాఁడను, తనప్రభావమును ప్రకటింపక తన కుండే ప్రకాశించువాఁడను, తనయఁజే ప్రీతి గలవాఁడను, తనకు గల తృప్తికి తానే కారణభూతుఁడను, తనకుఁ గల్గు నానందమునకు తానే కారణభూతుఁడను, పాపకృత్యములను వదలిన వాఁడను సత్త్విగణ స్థమోగుణవృత్తు లగు కాంతఃకారముధవృత్తులు లేనివాఁడను, ఇంద్రియములను నిగ్రహించినవాఁడను, ధన్యుఁడను, కలిగినదానియంగును గలుగఁబోవుదానియందును యిచ్చ లేనివాఁడను, శరీరేంద్రియ వ్యాపాగములకు నిలఁగి మయినవాఁడను, జగత్సమరణము లేనందున శరీరము లేనివాఁడను, నకు సకలగణములం గుండువాఁడను, శబ్దాదివిషయములు లేనివాఁడను, చతుర్దశేంద్రియములను జూచు వాఁడను, ఆకలిదప్పలు లేనంగున ప్రాణములు లేనివాఁడను, సమస్తజంతువులను తమతమ ధర్మములయంగు గ్రహింపఁగల్గు వేయివాఁడను, చతుర్దశేంద్రియములు వెలుపలిసంచారము వదలి తనయందూ రమించుటచే ననించిన ముఖానుభవము కలవాఁడను, జ్ఞానయంత్ర మగు నంతఃకరణముతోఁ గూడిన వాఁడను, గడ్డ మోచికొని మినదియును నిరంతరసంచారము గలదియు నగు యజ్ఞానమును వదలిన వాఁడను, వివేక మనుక్రి ధానాయి కాసహాయము గలవాఁడను, ఇతియలసహాయము నపేక్షింపనివాఁడను, సుందియము లేనిదియును సాక్షాత్కార మయినదియు నగు కూటస్థచైతన్యమునందు నిశ్చయము గల వాఁడను, తాను బొంది యుండు బ్రాహ్మణాదివర్ణములకుఁ దగిన (తాను బ్రాహ్మణుఁడుగా నున్న యడల తనకు విహితము లేన అంతర్యామ్యేంద్రియములయొక్కనిగ్రహము తపస్సు పరిశుద్ధత ఓర్పు ఋజుత్వము జ్ఞానము అనుగ్రహగణ్యజ్ఞానము పరమాత్మయందు దృఢ మైన నమ్మిక అనుసట్టి ధర్మానుష్ఠానములయంగును, తాను తీర్చి యుం దయ్య నేని తద్విర్ల విహితము లగు సూరత్వము వ్రాగల్భ్యము శైర్యము సామర్థ్యము యుగ్ధమంగు పారిపోకుండుట ప్రజాపాలనము అను ధర్మముల నాచరించుట యందును, తాను వేళ్ళు దయ్య నేని తద్విర్ల విహితము లగు గున్నటు గోవులఁ గాపాడుట వర్తకము అను ధర్మములయంగును, తాను శుఁగ్రుఁ దయ్య నేని తద్విర్ల విహిత మగు పరిచర్యయందును) సత్ప్రవర్తన గాని అసత్ప్రవర్తన గాని గలిగియుండుటచేత నైన మనోవికారము లేనివాఁడను, బ్రహ్మర్యాద్యాత్మకములయొక్క సదాకారదుఃకారములచేత నైన మనోవికారము లేనివాఁడను, అభిలాష కోపము లాభ్యత్వము కలపు కపటము గర్వము నంచన క్రూరబుద్ధి పరాక్రమము మూఢత్వము

చలము పగ కృపణత్వము దూషణభూషణలు మానాచరములు ఏర్పఁగ్రోధము ఏర్పఁగ్రోధములను నిర్దయ కరిసత్వము కరినపుమాట అగుట అను నానావిధమనోవికారములు లేనివాఁడగును, శ్రీలయం దాశ ధనములయం దనుగర్తి కర్తియం దనురాము శాస్త్రాధ్యయనమునం గభిగవి పుణ్యతీర్థముల యందు స్నానాదలు నిలపుటచేతను ఉపవాసాగు లొనర్చుటచేతను శరీరమును పగ్రహము నేయ వలయు నను కౌరిక లోకము లగు కీర్తి వహింపటకై పిష్టసామవాలవల అగ్నిష్టమాగు లొన ర్చుటచే పాండరీకులు సోమయాజులు అనునట్టి యావ్యగ్రహముల సంపాదించుటకును గానగ్ని నా నెల్ల పనులను సలుపు చున్నాఁడను కర్తృత్వము ఆ గామినించి ప్రాగర్థకగ్రహముల విధించుచున్నా నను భోక్తృత్వమును అను నీవాసనలయం దభిలాష లేనివాఁడను, గ్రహవామము మోలఁచుచు నను గర్వము గలవాఁడను, సర్వదా పరిశుద్ధుఁడను, ఎల్లప్పుడు సత్త్వగుణములు ౩ వ్యక్తిగాలు (శాంతి) గలవాఁడు ను, పచ్చికతీగలు మొదలగువానివల నేనాద్యములు లేనివాఁడను, ప్రపల లోలఁడగుటను అగ్ర్యక్ష మును పేరుగల ప్రకృతితోఁ గూడిగియును శాస్త్రీయని రాజని లోకములు అను గుఁచుచుండు లయన యహంకారముతోఁ గూడననియును శ్చిస్వరూప పంచభాస్కరలతోఁ గూడిగియును ఆకాశాగిపంచ భూతములతోఁ గూడి గియును నను సత్యగంధర్వవర్ణమును గ్రాశకు మయునవాఁడను, లేననుంగు సమ స్తము గలుగుటచేతను త్రి సమ స్తమగు తా, మునికి ము యుగిగుటచేతను శ్చిస్వరూప సత్త్వము లగయంజే నశించుటచేతను తా నే పరబ్రహ్మస్వరూప మయినంగున నను సుఖి యుగి యు ధా మ లేనివాఁడను, సమ స్తమును ప్రకాశింపఁజేయు చున్న శేవలజ్ఞాను నను నాకాశము స్వరూపము గాఁ గలవాఁడను, (సర్వ మున కాధాగము ఆకాశము) నిరతిక గానంద మే ముఖ్య మయిన యాకాశిగాఁ గలవాఁడను, శరీరస్కరింపఁ బడిన జీవభావము గలవాఁడను, స్థూలనూత్మకారణశరీరములకును చతుర్గుణగ్రాహి అగును త్రిగుణముల కును విలక్షణుఁడను, గ్రహాది జీవతలచేతఁ గోరఁదగిన సకాగము గలవాఁడను, ఆశరము నగు గూళ లను త్రాళ్లచే విడువఁబడినవాఁడను, రాజసతామసాహములను గా నెనఁ గును, శాశ్వతకారణముల ఘజించుటచే నిద్రను జయించిన వాఁడను, ఆశ్మిగ్రహమును పూరించుటకును శి గలవాఁడను, మాస ముతోఁ గూడిన మంత్రావృత్తియే స్థానము గాఁ గలవాఁడను, చింతించుటకు లేని గాని పగబ్రహ్మము యొక్క సమాధియం దుండువాఁడను, రోగకయే లభించు ప్రాగ్భూతులు అల గాన గ్ని గలవాఁడను, పర మాత్మయే ముత్యపడగిన వస్తువుగాఁ గలవాఁడను, ఎచ్చయు త్తమి ఎచ్చయు లేని శేష సాగ మయినగి యు నగు పగబ్రహ్మమంగు ప్రపర్తనము గలవాఁడను, బ్రహ్మజ్ఞానము లేని నిస్సంగత ముగి తా నే పగబ్రహ్మ మను విషయమం దైక్యము గలవాఁడను, ఇంద్రియములను నిద్రపొందినవాఁడను, చతుర్గుణింద్రియముల యొక్క వ్యాపారములు పరమాత్మస్వరూపమే యను స్వభావము గలవాఁడను, తనకును పరమాత్మ స్వరూపమే యను శ్వభావము గలవాఁడను, తనకును పరమాత్మకును మేలుగాఁ గానిన సామరూప గుణాదులను వదలి ఏక్యమయియుటకు శబ్దములతోఁ గూడినగి యను పేర్కొని అ సవికల్ప సమాధిద్వయ మం దుండువాఁడను, లోక మను నింద్రజాలవిగ్రహ పాక్షి యును శ్రీష్టము లగు సమ స్తధర్మాగ్రహము మోక్షములు గలవాఁడను, గుణములు లేనివాఁడను, హేయ గా నుండువాఁడను, స్వాధీనపణచుకొనఁ బడిన చిత్తము గలవాఁడను, మితభాషిఁడను, మగుల గయ గలవాఁడను, సమ స్తప్రాణులకు మేలు నేయువాఁడను, మంచినడువడిచేతఁ బ్రకాశించువాఁడను, మిత మైన యాహగియు గలవాఁడను, శివ దీక్షైక్యవంగు ప్రీతి గలవాఁడను, శివోష్ఠాగి ద్వంద్వములయంగు సమానముగలవాఁడను, లనులు లేనట్టి స్థలమునంగు వసించువాఁడను, కపటము లేనివాఁడను, ఆశ లేనివాఁడను, ప్రాగ్భూతులే లభించిన శరీరేంద్రియములయొక్క వ్యాపారము లయిన గాగ్ర శ్చిస్వరూపము శ్చిస్వరూపము శ్చిస్వరూపము

అగు సుక్ష్మం గుహ్యం గాని ప్రాణులను నేనగ్రహించుచున్నాను నే ననుభవించుచున్నాను అను గర్వముతోఁ గూడి, సుఖమును సుఖము అనునవి లేనివాఁడును, సర్వదా నిగ్మల మగు బుద్ధి గలవాఁడును, నవ్వుమొగముతోఁ గూడినవాఁడును, దుర్మార్గులతోఁ గాని సన్మార్గులతోఁ గాని చేరనివాఁడును, ఎత్తుకును లగు పండితులతోఁ గీరువాఁడును, సమస్తవస్తువులయందు దాశ లేనివాఁడును, మేలుగలిగించు పనులయందు శిశుగలిగించు పనులయందును ప్రవేశించనివాఁడును, మీమాంసాశాస్త్రవిమర్శన నొడిచి, ముందర గుగు కొర్చిచ్చుచేసి గల్పబడిన నాలుగు వేదములను అటుశాస్త్రములను కామగ్రాహము ముగియు వాఁడగువాఁడని ముందు యిరువదియనిమిదియాగమములును పదునెనిమిదిపురాణములును వేదశాస్త్రపురాణాది గోవిందులును నపడకలెంచు గురువులును అట్టి గురువులయొక్కయుపదేశములచేఁ దలిఁకుఁబడిన యాత్మగుఁడును శాస్త్రగుఁడు విధింపఁబడిన కర్మములను వేదములచే నిషేధింపఁబడిన కర్మములను ముగిల్చినవారియొక్క వాసుదేవును శత్రువుగా గలవాఁడును, దెలియఁబడని జేహాదిచిహ్నములు గలవాఁడును, దెలియఁబడని నడవడిక గలవాఁడును, ఒంటరిగా సంచరించువాఁడును, (ఏకమగు విగ్రహస్థులను సంచరించువాఁడును) ఇల్లు లేనివాఁడును, కొండలయొక్కగుహలయందు సంచరించువాఁడును, పృథ్విపువలన భయము లేనివాఁడును, స్వర్గ వైకుంఠ కైలాసములవలనను జేవలొకమువలనను భయము లేనివాఁడును, కపటము లేని శుద్ధసత్త్వవృత్తితోఁ గూడినవాఁడును, బుద్ధి గలవాఁడును, అశోకాపవాదములను గాక లేనివాఁడును, (శరీరేంద్రియాదులు నే ననుట ఆరోపము, అవి నేను గాదనుట అపవాదము ఇది రెండును లేనివాఁడనుట) ప్రణవాతీత మైనదియును అంతట నిండి యున్నదియును పాఠలేనిదియు నగు పరమాత్మయొక్కప్రకాశమే స్వరూపముగాఁ గలవాఁడును నై ప్రకాశించు మందు నని తాత్పర్యము

క. శాంతి పరి గామధువు, సంకోచమె కల్పలత విశేషయవిరతి యగున్

అంతాముకె యను నొప్పుది, ఇంతియ నలందు సుఖముఁ శ జెందు బుధేంద్రా.

టీక. అంతాముకె = పండితోక్తిమా! శాంతి = చింతోపరతి, వర = శ్రేష్ఠమైన, కామధేనువు = మగమగభివంశిని, సంకోచమె = గ్రహానందమి, కల్పలత = కల్పవృక్షమువంటిది, విషయవిరతి = విషయము = ఇంద్రియవ్యాపారములయందును, విరతి = విరాగము, చింతామణి = జేవతారత్నమువంటిది, అగునని = మోనని, నెమ్మదిగ్ = అంతరింగమందు, చింతించునతందు = తలచు పురుషుఁడు, సుఖముఁ కలెగున్ = మోక్షము నొందును.

శా పండితులలో శ్రేష్ఠుడగు నో యాంబనేయా! చిత్తవిక్రాంతియే కామధేనువుగాను, బ్రహ్మనందమె కల్పవృక్షముగాను, ఇంద్రియవ్యాపారములయందు నిచ్చు లేక యుండుటయే జేవతారత్నమగు చింతామణిగాను, అంతరింగమునం దెంచు పుణ్యపురుషుఁడు మోక్షమును బొందు నని తాత్పర్యము.

శీ. పరమాత్మన్నను భయద వైతరణి గాఁగఁ

గామమును ఘోరతరనరకంబు గాఁగ

దారుణప్రభమును దండకధరుని గాఁగఁ

జూచు నాతిగను నిర్వాణసృఖము నొంగు.

౧౮౫

టీక. పరమాత్మన్నను = పేరాశిను, భయదవైతరణిగాఁగఁ = దన్మభయము నిచ్చు నరకలోకమందలి వైతరణివంటిగాను, కామమున్ = విషయాభిలాషను, ఘోరతరనరకంబుగాఁగఁ = మిగులభయం

కర మైన దుర్గతిగాను, దారుణక్రోధమును = భయానక మైన కోపమును, గండధరుని గాఁగఁజేయును = యమునిగాను, చూచు నాతండు = కనుఁగొను మనుజుఁడు, నిర్వాణముఖము నొంగుట = సూర్యనందమును పొందును.

తా ఏమనుజుఁడు అత్యంతాశను భయము నిమ్మ పైకిఁ జేసినదిగాను, విషయాభిలాషలను ఘోర తరం బగు నరకంబుగాను, భయానక మైన కోపమును యమునిగాను చూచునో అతఁడు సూర్యనందమును పొందు నని తాత్పర్యము.

సీ. తతవియన్నీలవిరానభూషిత మగ్ని, రవిచంద్ర దీపవిరాజితంబు
నతులభూచక్రసింహాసనాలంకృతం, బవిలన్యజనమరుత్ ద్వాపీతంబు
ధనిక సేవక సేవితం బై తనర్పు జగత్పురంబున వివేక ప్రకాశ
మానేంద్రియతురంగరమానసప్రగ్రహ, బుద్ధిసారథియు పురుషరీర

తే. మంజులరథాధిరూఢుఁడై సమహిమతోడ
నమరు ప్రజ్ఞాగనాయుక్తుఁడగుచు నిత్య
విభవుఁడై సర్వజనము సేవించు చుండ
రాజయోగీశ్వరుం డలరారు ననఘ

౧౮౬

టీక అనఘ = అంజనేయా! తతవియన్నీలవిరానభూషితము = తలవలములు, విరుత్ = అకాశ మనెడి, నీలవితాన = నల్లని మేలుకట్టుచేత, భూషితము = అలంకృత మయినది యును, అగ్నిరవి చంద్రదీపవిరాజితంబు = అగ్ని = నిప్పు, రవి = సూర్యుఁడు, చంద్ర = చందమామయు ననెడు, దీప = దివ్యులచేత, విరాజితంబు = ప్రకాశించునదియు, అతుల = సాటిలేని, భూచక్ర = భూమండల మనెడు, సింహాసన = గదియచేత, అలంకృతంబు = శృంగారింపఁబడినదియు, అవిల = గాలి యనెడు, వ్యజన మరుత్ = విసనకఱ్ఱవలనఁ బుట్టిన వాయువుచేత, వ్యాపీతంబు = నిండి యుండునదియును, ధనిక సేవక సేవితంబై = ధనిక = ధనవంతు లనెడు, సేవక = బంట్లుచేత, సేవితంబు = కొలువఁబడు చున్నది, తనర్పు జగత్పురంబున = తనర్పు = ఒప్పుచుండిడు, జగత్ = లోక మనెడు, పురంబున = పట్టణమునంగు, రాజయోగీశ్వరుండు = జీవబ్రహ్మైక్యజ్ఞానము గల యాత్మవిదుఁడు, వివేక = ప్రజ్ఞానముచేత, ప్రకాశమాన = వెలుఁగు చున్న, ఇంద్రియ = దశేంద్రియము లనెడు, తురంగ = గుఱ్ఱములతోడ, మానసప్రగ్రహ = మన స్సునెడు పగముతోడ, బుద్ధిసారథియుక్త = ప్రజ్ఞ యనెడు రథివోదకునితోఁ గూడిన, పురుషరీర = స్థూలశరీర మనెడు, మంజులరథాధిరూఢుండు = చక్కని రే రిక్కి నవాఁడై, సమహిమతోడ = ప్రభావముతోడ, అమరు ప్రజ్ఞాగనాయుక్తుఁడగుచు = అమరు = ఒప్పుచున్న, ప్రజ్ఞ = అపరోక్షజ్ఞాన మనెడు, అంగనా = స్త్రీతోడ, యుక్తుఁడగుచు = కూడినవాఁడై, నిర్విభవుఁడై = గ్రహా మనెడు తరుగనిసంపద గలవాఁడై, సర్వజనము సేవించు చుండ = ఎల్లజనుల తమ్ముఁ గొలుచు చుండఁగా, అలరారు = ప్రకాశించు చుండును.

తా. పాపకహితుఁడగు నో యాంజనేయా! వికాల మగు నాకాశ మను నల్లని మేలుకట్టుచేత సలంకృత మయినదియును, సూర్యచంద్రాగ్నులను దివ్యులచేత బ్రకాశించునదియును, సాటిలేని భూమండల మను గదియచేత శృంగారింపఁబడినదియును, గాలి యను విసనకఱ్ఱచేత జనించిన వాయువుచేత నుతలు నిండి నదియును, ధనవంతు లను బంట్లుచే సేవింపఁబడునదియును నె యొప్పు లోక మనెడు పట్టణమునంగు జీవ

బ్రహ్మోక్తిజ్ఞానము గల బ్రహ్మచేత ప్రజ్ఞానముచే బ్రహ్మచింత చున్న యింద్రియములను గుఱియులతోను
మనస్సును పద్మముతోను ప్రజ్ఞ కును సాగభితోను గూడిన స్థూలశరీర మను చక్కనితే రెక్కినవాఁడును,
మహిమతో నొప్పు నపరోక్షజ్ఞాన రు నెను శ్రీతోఁ గూడినవాఁడును, బ్రహ్మ చు నెను యెడ తెగనిసంపగ
గలవాఁడును నై ప్రకాశించు గుండు నని తాత్పర్యము

దీ వ న్తు క్తు ని ల త్త న ము

మ. అనపేక్షిం దననూనుఁ డై ధనికదీనాలాపముల్ వీనులన్

విన కీ గర్జర దేహచేష్టల నొగిన్ ర వీక్షింపకే నిత్యముం

దనుఁ దాఁ జూచుచుఁ జావనాత్మకసుతీర్థశ్రేణినత్యంతపా

వనముగ గా నొనరించుచుఁ జెలఁగు జీవన్తుక్తుఁ డానంగుఁ డై.

౧౮౭

టీక. 'దన్తుక్తుఁడు' = బ్రహ్మవిద్యార్థియై, అనంగుఁడై = నిత్యానందము గలవాఁడై, అనపేక్షిండు =
విమోక్షము స్మరణు ఁ యై తీనివాఁడై, అసమానుఁడై = సానే తీనివాఁడై, ధనికదీనాలాపములు = ధనిక =
ధనవంతులయొక్కయు, దీన = బీదవాండ్రయొక్కయు, అలాపములు = పలుకులను, వీనులన్ = శ్రోత్ర
ములతో, వినకీ = ఆలకింపక నీ, గర్జరదేహచేష్టలన్ = కర్మర = కర్మలయందు ఆశ గలవారలయొక్క,
దేహచేష్టలన్ = శరీరవ్యాసాగములను - అనఁగా బాహ్యార్థ్యంతరశౌచస్నానసంధ్యాన్యసజపతపవైశ్య
దేవస్వాధ్యాయజ్ఞానులను నేను సోమయాని నేను పాదరీకయాజాలను చయములను అనెను వానిని,
ఒగిన్ = ప్రముఖగా, వీక్షింపకే = చూడక నీ, నిత్యమున్ = సర్వకాలమును, తనుఁ దాఁ జూచుచున్ =
తా నైన బ్రహ్మభిన్నప్రత్యక్షమువును తా నని చూచుచు, పావనాత్మకసుతీర్థశ్రేణిన్ = పావనాత్మక =
నిమిత్తమే స్వభావముగాఁ గల యిడాపింగళానుషమ్నది సాడిమయపుణ్యనదులనెడు, సుతీర్థశ్రేణిన్ =
గంగానర్మదాది పుణ్యతీర్థపంక్తిని, అత్యంతపావనముగాన్ = మిగుల పవిత్రము లైనవానినిగా, ఒన
రించుచున్ = గీయుచు, చెలఁగున్ = వెలుఁగును.

తా బ్రహ్మవిద్యార్థియై నిత్యానందము గలవాఁడును, ఇహలోకమందును పరలోకమందును గలుగు
గుణములయందొప్పు తీనివాఁడును, సానే తీనివాఁడును, ధనవంతులయొక్కయు బీదవాండ్రయొక్కయు
పలుకుల నాలకింపక గును, జ్ఞానుల నొసర్చువారిని వీక్షింపకయును, సర్వకాలములయందు ప్రత్యగాత్మ
యైన తన్నుతాను వీక్షించుకొనుచు నర్మలములగు నిడాపింగళానుషమ్నది సాడిమయము లగు గంగా
నర్మదాది పుణ్యతీర్థప్రసాదము మిగులపవిత్రము లగునవిగాఁ జేయుచు ప్రకాశించు నని తాత్పర్యము

నీ. ఒక వేళ తనయంగు రే నకలప్రపంచంబు, కల్పితం బని యెంచి రే కాంచి నవ్వు
నొక వేళ సర్వభూతతోపాధితతయందుఁ, దనుఁ జూచి మిగుల సంతతసముఁ జెందు
నొక వేళ దేహాదు రే లొప్పుగా విహరింప, సర్వసాక్షి నటంచు రే సంభ్రమించు
నొక వేళ నన్య మిందచక లే దొకండ నే, నని నిర్వికల్పసమాధి నొందు

తే. నతులవై రాగ్యబోధోపరతుల గలుగు
నతనిమహిమలు గణుతించి రే యభినుతించ
హరిహరసారణ్యగర్భలక్ష్మణైవఁ దరమె
యపరిమితభక్తినిగాయ రే గూంజనేయ.

౧౮౮

టీక ఆపరిమితసగ్గుణనికాయ - ఆపరిమిత = లెక్కింపఁగల దని, సగ్గుణ = శాంతశతదమాది కల్యాణగుణములయొక్క, నికాయ = సమూహము గల, ఆంజనేయ = ఆంగనాపుత్రుడు ! 1. ఒక వేళ = ఒక సమయమందు, తనయందుకొ = తనయందే, సకలప్రపంచము = ప్రపంచమునంతయును, నిర్వికార = సృజింపఁబడిన దని, ఎంచి = తలచి, కాంచి = చూచి, యవ్వ = హాసము చేయునట్లు, ఒక వేళ = ఒకప్పుడు, సర్వభూత = పంచభూతమయ మయిన, ఉపాధి = కట్టి పట్టి గ్రహలక్షణములను గల కారణ శరీరములయొక్క, తత్తియంగుకొ = గుంపులగు, తనఁ గాంచి = నిండి యుండు తనమున గమంగని, మిగులకొ = మిక్కిలి, సంతసముజెంగుకొ = హర్షించును, ఒక వేళ = ఒకవిధమున, అట్లు = తరీ గ్రంధి యములు, ఒప్పుగాకొ = లెస్సగా, విహరింకొకొ = తమతమపనులయందు గురుగు నుండఁగా, సర్వసాక్షి నటించుకొ = వీని నన్నిటిని జూచువాడనని, సంధ్రమించుకొ = ఆనందించును, ఒక వేళ = ఒక కాలమందు, ఆశ్రయము = స్వేతర మైనది, ఒకందు = ఒకవస్తువున, ఇంచుకొ = గొంతయయిన శేగు, నేనని = సర్వము నేనే యని, నిర్వికల్పసమాధి నొంగుకొ = నిర్వికల్పనిష్ఠుడై బొందును - అని గాక్షి అంటి పూర్ణో బహిఃపూర్ణః పూర్ణమంద ఇవాంబరే । ఆంగనాపుత్రస్య హాసపునస్త్వే హి స్యజ్జంభ ఇవాంగరే అను స్మృత్యర్థప్రకార మయిన బావన గలిగి యుండుటయు నిర్వికల్పనిష్ఠ ఆశ్రితము గలవాడనుట, అటుల = సమానము లేని, వైరాగ్య = వికీర్ణము, బోధ = అపరోక్షజ్ఞానమున, ఉపాధి = ఎట్టికొంతయు, కలుగు నతనిమహిమలు = కలిగి, బ్రహ్మవిద్యరిష్టుని మాహిమములు, గలుగించి = లక్ష్య వట్టి, అభి నుతింపకొ = పొగడుటకు, హరిహరహిగణ్యగర్భలక్ష్మణకొ = విష్ణు శివ బ్రహ్మగణ్యులగు సుమతీశ్వరము,

తా శాంతశతదమా ద్యశాంతకల్యాణగుణములచే నొప్పున నొంగున నేనా ! 1. సర్వవిద్యరిష్టుడు ఒక సమయమందు సమస్తప్రపంచము తనయందే సృజింపఁ బడిన దని యుంచి యవ్వ మగుట, ఒకసమయమునగు పంచభూతమయము లగు శరీరములయొక్క సమూహములగు గొడఁ యున్న తన గమంగని గూనందించు చుండును, ఒకసమయమందు శరీ గ్రంధియములు 11 కుతమగ్యపాగములగు సుందరిను చుండఁగా వాని నన్నిటిని తాను జూచువాడని హర్షించు చుండును, ఒక కాలమునగు తనకరిని నితర మయినవస్తువు యేరియును లే దనియును సర్వము తానే యనియును నిర్వికల్పనిష్ఠుడై బొందును, అట్లు నిర్వికల్పనిష్ఠుడై బొందిన బ్రహ్మవిద్యరిష్టుడు సమానము లేని వైరాగ్యము విశ్లేషిత్రాంతి అపరోక్షజ్ఞానము అను వీనిని బొందును, అట్లుగుటచే నాతని గొడ వాకాగహిగణ్యగర్భలక్ష్మణులను సమర్థులు గానేరరు అని తాత్పర్యము

సీ. తనవాదధూళి సోఁకిన జగచరము లెల్ల, తనవాదనము ల్లేర యెరుగు మండ
దనదునెమ్మేరు సందర్శింపుజనములు, నిష్పాపుల్ల గొనర గణయు మండ
దను నిరంతర మాపారసనము నేయు నుహత్య, లతులిప్త శ్వర్యులను ర్లనుభవింప
దనయనుగ్రహము నొందిన భక్తులగు ను క్తి, కరణలములగునీరరణి ధోఁడు
తే. దనదువంశ్యులు ముయ్యెడురతరమునగు
స్వర్గమున దివ్యసుఖ మొంది ర్ పరిసింప
నార్యులు నుతింప ద్రిభువనారచార్యుడగును
నెలమి విహరించు రాజయోగీశ్వరుండు.

౧౪౯

టీక. రాజయోగీశ్వరుండు = రాజయోగిశ్రేష్ఠుఁడు, తన = స్వకీయ గయిన, వాద = అగు గులయొక్క, ధూళి = రజము, సోఁకికొ = అంటినమాత్రముననే, రాచరములు = స్థావరచంగమములు

అత్యంతపావనములై = విగల నిగ్మములై, అలరుచుండక = ప్రకాశించు చుండఁగాను, తనదు = తన యొక్క, నెమ్మేను = శరీరమును, సందర్శించు = చూచెడు, జనములు = ప్రజలు, నిష్పాపులై = పాప రహితులై, కడక = మిక్కిలి, నెఱయుచుండక = లోకముందు నిండుచుండఁగాను, తనుక = తన్నును, నిరంతరము = ఎల్లప్పుడు, ఈ పాపము నేయు మహాత్ములు = ఆరాధించు పుణ్యపురుషులు, అతులితైశ్వర్యములు—అనునీతి = సాటి లేని, విశ్వగ్రంథములు = అణిమాదిసంపదలను, అనుభవింపక = పొందు చుండఁగాను, తన గునుగ్రహముక = తనకృపను, ఒందినభక్తులకుక = పొందిన శ్రద్ధాయుక్తులకు, ముక్తి = మోక్షము, కరణిలామః కంబుకగణిక = కరతల = అణచేతియందలి, అయల = నిర్మల మయిన, కంబుకగణిక = గల నివల = అణచేతియందలి యుసిరిక కాయవలె నని యర్థాంతరము, తోఁపక = కనఁ బడఁగాను, తనగువంతులు = తనవంశమునఁ బుట్టిన ముఝ్యేడుతరమువారు = ఇరువదియొకతరమువారు, స్వర్గముక = శేవలోకమందు, నివ్యసుఖము = మహాభోగము, ఒంది = చెంది, సంతసింపక = మార్పించు గాను, అగ్ర్యులు = బ్రహ్మజేతలు, నతంపక = పొగడఁగా, త్రిభువనాచార్యుఁ డగుచుక = దేవకునువ్య అనుగలోకములకు జ్ఞానోపగీష్టులై, ఎలమిక = సంతోషముతోడ, విహరించుక = సంచరించును

కా గాబగూగీశ్వరునియొక్క పదములయందలి ధూలి సోఁకినమాత్రంబున నే చరాచరంబు లత్యంతనిగ్మలము లై ప్రకాశించుచుండఁగాను, తనశరీరమును గాచుమానవులు పాపరహితు లై లోకమందు నిండుచుండఁగాను, తన్ను నెల్లప్పుడు పాపించు పుణ్యపురుషులు సాటిలేని యణిమాదిసంపదల ననుభవించు చుండఁగాను, తనగునుగ్రహమును పొందినవారికి మోక్షము అరచేతియందలి నిర్మలము లగు జలమువలె (అణచేతియందలి యుసిరిక కాయవలె) కనఁబడఁగాను, తనవంశమునందుద్భవించిన ఇరువదియొకతరము వారు దేవలోకమందు మహాభోగముల నొంది యానందింపగాను, బ్రహ్మజేతలు స్త్రోత్రము చేయఁగాను, మూడులోకములకు జ్ఞానమును పుపడేసించువాఁడై సంతోషముతో సంచరించు నని తాత్పర్యము

వ. అట్టి అవన్నుగ్గులగు ప్రార్థనభోగావసానసమయంబున జలంబున జలంబు క్షీరంబున క్షీరంబు ఘృతంబున ఘృతంబు దేజంబున దేజం బాకాశంబునం బాకాశంబు పొందినచందంబున భూతకార్యంబు లైన చతుర్వింశతీతత్త్వంబు లాయా కారణం బులఁ గలయుచుండఁ దా వానితోఁ దాదాత్మ్యంబు లేమింజేసి తమంబు దేజంబు గాక కేవలంబు దతంబు స్థిమితంబు గంభీరం బనాఖ్యం బనభివ్యక్తం బనాచ్యం బచిం త్యంబు నిర్గుణంబు నిర్వికల్పంబు నిష్ప్రపంచానందమాత్రంబు సర్వశూన్యంబు సనాతనం బప్రమేయం గాదిమధ్యాంతవిరహితం బవర్తంతంబు హేతుదృష్టాంత వివర్జితంబు సర్వాధిష్ఠానం బీశ్వరావ్యాకృతహిరణ్యగర్భవిరాట్ప్రాజ్ఞజైజనవిశ్వ రూపచిత్ప్రతినిబ్రహ్మకాశభూతంబు బింబప్రతిబింబభావకల్పనావిరహితంబు పరి పూర్ణంబు లైన పరమమోక్షస్వరూపంబునం బొందు సందేహంబు లేదు నీ విప్పు డట్టి మోక్షస్వరూపమాత్రుండవు గావే యని యాన తిద్ది వెండియు నిట్లనియె.

టీక. అట్టి శీతన్మృదుండు = పైనఁ జెప్పఁబడిన లక్షణములు గల బ్రహ్మవిద్వరిష్టుఁడు, ప్రార్థన = సందితసంభవముయొక్క, భోగ = అనుభవముయొక్క, అవసానసమయంబునక = నశించునప్పుడు,

టీక. ఇదియే = ఇప్పుడు నీ కుపజేశించిన యభిప్రాయమే, వేదశాస్త్రముల సారము - వేద = ఎను ర్వేదములయొక్క, శాస్త్ర = వట్టాశ్రయములయొక్క, సారము = సారాంశము, ఇది = ఇదియే, అనంత సౌఖ్యదంబు - అనంత = తీణము లేని, సౌఖ్యదంబు = సుఖము నిచ్చునట్టిది - అయితే గ్రహస్థానందము నొసఁగెడునది యనుట, ఇదియే = ఇదే, రాజయోగశాస్త్రము = వేగాంతశాస్త్రము, ఇదియే = ఇదే, బ్రహ్మవిద్య = ఆత్మజ్ఞానము, ఇదియే = ఇదే, మద్భద్రము = శాతాత్పర్యము, దీనినా = ఈ సీతా రా మాంజనేయసంవాద మనెను యోగశాస్త్రమును, నిరతము = ఎల్లప్పుడు, ఎవ్వఁడేగిజ్జ = ఏపురుషుఁ డైనను, భక్తితోజ్జ = అనురాగముతో, సదమలాత్ముఁ డగుచుజ్జ - సత్ = ప్రకృష్టమగును, అయల = రాగాదిమాలినవ్యము లేని, ఆత్ముఁ డగుచుజ్జ = అంతఃకరణము గలవాఁడై, మిగులజ్జ = తస్యగా, గగువజ్జ = పరించినను, వినిజ్జ = విన్నను, వ్రాసినజ్జ = తిథించినను. (ముంగు పద్యముతో నన్వయము)

తా. ఈ ప్రకార ముపజేశించి చెప్పుచున్నాఁడు. ఓ యాంజనేయా ! ఇప్పుడు నీ కుపజేశించిన వేదశాస్త్రముల సారము, ఇదియే శాశ్వతహిత మగు బ్రహ్మసంగము నిచ్చునది, ఇదియే వేగాంత శాస్త్రము, ఇదియే బ్రహ్మవిద్య యనబడును, ఇదియే శాతాత్పర్యము, ఈ సీతారామాంజనేయసంవాద మును యేపురుషుఁ డైన నతిభక్తితోడను, రాగాదిమాలినవ్యము లేని నిగ్గుల మగు ఎంతఃకరణముతోడను పరించినను విన్నను వ్రాసినను అని తాత్పర్యము

ఉత్సాహవృత్తలక్షణము॥ సాహచర్య ఎద్మమిత్రుల ప్రకరణు గురువు నుత్సాహవృత్తమునకుఁ జెల్లు జలజదళవిలోచనా తా॥ ఏడుకూర్మగణములును, నాలుగుకలములవోడి యతియు నుండవలయు ననుట.

సుందరీవృత్తము. యుక్తియు నస్త్యదృక్తయు జీవ
న్యుక్తియు సాక్షాన్యుక్తియుఁ గలుగున్
౧౯౪

టీక. యుక్తియుజ్జ = బ్రహ్మము నెఱుంగఁదగిన యుపాయమును, అన్యుక్తియుజ్జ = నాకుంగు ప్రేమయును, నీవన్యుక్తియుజ్జ = నీవుఁ డను భ్రాంతి తొలఁగుట నును, సాక్షాన్యుక్తియుజ్జ = విగేహ కైవల్యమును, కలుగుజ్జ = లభించును

తా. బ్రహ్మమును దెలిసికొనఁదగిన యుపాయమును నాకుంగు ప్రేమయును విగేహము క్తియును గలుగు నని తాత్పర్యము.

సుందరీవృత్తలక్షణము॥ మూరిగనప్రకరణు సుందరి నెన్నఁగా । భోగనవంబుల గల్గి భాసితి విక్రమా । ధారముగా దనరారు దార్మ్యతురంగమా । దీరి ముకుంద మునీంద్రునన్ముది వేళవా. తా॥ భ భ ర స వ గణములును, తొమ్మిదవక్షరమున యతియు నుండవలయు ననుట.

వ. అట్లు గానునఁ బరమేశ్వరుం డైన నా నన్యునంబునఁ బరమసిద్ధి పంబుగాఁ బ్రకా శించు సర్వోపనిషత్సారభూతం బైన యీదివ్యజ్ఞానంబును మద్భక్తుండవు ముఖ్య జాపరుండవు మదర్పితమనోబుద్ధివి మర్పరాయణుండవు నగుటం జీసి నీ కుపజేశించితి నింతకంటె నతిరహస్యం బైన యర్థంబు నాడెందఱున లేదట్లుగుట నిక్షరమార్థ తాత్పర్యంబు దెలిసి తమఃకూర్మంబు రక్షోమీనంబు ప్రధనక్రింబు గామజీవా

లంబు దుష్టమగతరంగంబు రోగబుద్ధులంబు లోభ ఫేనంబు మోహవేలయు
 దుఃఖగాధజలప్రవాహగంధీగంధన సంసారపారావారంబు దరించి మోక్ష
 పారంబు గంగని కృష్ణార్థ్యుండ వై మత్స్వగూఢసమాధినిష్ఠుండ వై యానం
 గింపు మని లోకిన నిప్పువనంబుననుండు సీతాదేవి లక్ష్మీదేవి యనియు లక్ష్మణుండు
 శీషాగ డనియు భరతశత్రుఘ్నులు పాంచజన్యసుదర్శనంబు లనియు సింహాసనంబు
 సుపర్ణుం డనియు శ్రీరామచంద్రుం డాదినారాయణుం డనియు నిప్పు గుపదేశించిన
 పరబ్రహ్మ శ్రీకృష్ణునంబు సరిల వేదశాస్త్రపురాణాగమేతిహాసస్త్వశిసారం బనియు
 నోంకి పరమానందగందళిహృదయూరవిగ్రుం డై యా శ్రీసీతారామాచార్యుల
 చరణారవిందంబులు గీతగీతంబులంబులు గావించి నిలువబడి కరకమలంబులు
 ముకుళించి నిరతియవిసయపూర్వకంబుగా నిట్లనియె.

గాగి

లోక అట్లు గావునక = అట్లుల లభించును గనుక, పరమేశ్వరుం డైన = సకలజగన్నియమ్యుండ
 నైనట్టి, నా నెచ్చునంబునక = నా కుంజరంగమంగు, పరమనిత్యేపంబుగాక = మహానిధివలె, ప్రకా
 శించు సర్వోపనిషత్సంగభూతిం దైన = ప్రకాశించు = భాసెల్లడి, సర్వోపనిషత్ = సకల వేదాంత
 మలయుక్క, సాధూరిం భవ = సత్సామాత్ర మయిన, ఈ దివ్యజ్ఞానంబుక = ఈ యపరోక్షజ్ఞాన
 మను, మగ్ధ గుండవు = నావిశ్వాసమున కర్హుడవును, మగ్ధుకాపరుండవు = నన్నుఁ బూజించుట
 యం గాన శ్రీ గలవాడవును, మగర్హిమనోబుద్ధి = నాయంగు సమర్పింపబడిన మనస్సును బుద్ధియును
 గలవాడవును, మగ్ధుకాపరుండవు = మగ్ధ = నాయండే, పర = ఉత్తమ మయిన, అనునండవు =
 స్థానము గలవాడవును, అగుటంజీసి = వివరింపు, నీ సుపదేశించితి = నీకు దోధించితిని, ఇంతకంటెక =
 దీనికంటె, అధికమాన్యం దైన = మిగులగోప్య మయిన, అర్థంబు = తాత్పర్యము, నాడెందంబున లేదు =
 నామనస్సున లేదు, అట్లుగట్లుక = అనుక, ఇప్పురమాధ = ఈ తత్త్వార్థముయొక్క, తాత్పర్యంబుక =
 భావమును, తిలకి = ఎఱిగి, తిమఃకర్మగణ = తిమోగుణ మనకు తాదేర్లు గలదియును, రక్షోమీనంబు =
 రక్షోగుణ మనెడు కుశ్యములు గలదియు, శ్రోధగత్రంబు = అహంకార మనెడు మొసళ్లు గలదియు,
 కామకైవాలంబు = లోభ లబిడు పాదెగలదియు, జన్మమగతరంగంబు = పుట్టుట గిట్టుట లనెడు
 అలలు గలదియు, రోగబుద్ధుగంబు = కెవుల్లనకు నీటిబుగ్గలు గలదియు, లోభ ఫేనంబు = లోభ మనెడు
 నురుగు గలదియు, మోహవేల ముక = ద్రుమయనెడు గట్టు గలదియు, దుఃఖగాధజలప్రవాహగంధీ
 గంబు = గుఱు = క్షోభము లనెడు, అగాధ = పాతాళమునంటిన, జలప్రవాహ = నీటివెల్లువవేత, గంధీరంబు =
 తోలు గలదియు, విష = అణునట్టి, సంసారపారావారంబుక = సంసార మనెడు సముద్రమును,
 తరించి = దాటి, మోక్షపారంబుక = మోక్ష మనెడు గట్టును, కాంతి = పొంది, కృతకృత్యుండవై =
 భక్యుడవై, మత్ = నాయొక్క, స్వరూపసమాధి = స్వరూపానుసంధానమంగు, నిష్ఠుండవై = ఉనికి
 గలవాడవై, అనంగింపు మని పలికినక = మార్చింపు మని వచింపఁగా, అప్పవనందనుండు = ఆ యాంజ
 నేయుండు, సీతాదేవి లక్ష్మీదేవి యనియుక = జానకీదేవి రమాదేవి యనియును, లక్ష్మణుండు శేషం
 డనియుక = గోమతి నునగఁగొండనియును, భరతశత్రుఘ్నులు పాంచజన్యసుదర్శనంబు లనియుక = భరత
 శత్రుఘ్నులు కంభు క్రమంబు లనియును, సింహాసనంబు సుపర్ణుం డనియుక = సింహాసనము గరుత్మంతుఁ డని
 యును, శ్రీరామచంద్రుం డాదినారాయణుం డనియుక = శ్రీరాముండు పరబ్రహ్మ మనియును, ఇప్పుడు =

ఏతత్కాలమంగు, ఉపదేశించిన = బోధించిన, పరబ్రహ్మ = పరమాత్మయొక్క, తత్త్వ = ఆధార్థమయిన, జ్ఞానంబు = బోధ, సకల = సమస్తములైన, వేద = ఋగ్విదియలయొక్క, శస్త్ర = శిక్షాది మట్టశస్త్రములయొక్క, పురాణ = బ్రహ్మాండాద్యష్టాదశపురాణములయొక్క, ఆగమ = కామికాద్యష్టా వింశన్మహాదాగమములయొక్క, ఇతిహాస = భాగవత భాగవతాది ఇతిహాసములయొక్క, స్మృతి = మన్వా ద్యష్టాదశస్మృతులయొక్క, సారం బనియెత్ = స్థిరాంశ మనియెను, ఎఱిగి = చదివీ, పగను = మిక్కుట మైన, ఆనంద = ప్రమోదముచేత, కందలిత = వికసించిన, హృగ మంగింగుండై = మహావర్ణము గలవాడై, ఆ = ప్రసిద్ధులైన, శ్రీ = శోభాయుక్తులైన, సీతా = సీతయునెడిది, రాముని గాముడనెడు, ఆచార్యుల = డేశికులయొక్క, చరణాగవిందంబులకుఁ = సాదపద్మములకు, ఆశీర్వాదంగంబులు గావించి = పెక్కునమస్కృతులు చేసి, నిలువంబడి = నిలిచి, కగళమయము = మాస్తవ్యములు, ముగురించి = మోడ్చి, నిరంతరవినియపుర్యకంబుగాఁగనిరితము = మిక్కుటమయి, వినయవ్రాత్యంబుగాఁ = అడచువతో, ఇట్లనియెత్ = ఇట్లు పలికును

తా. అట్లగుటవలన నాయంతింగంబు గొప్పనిధివలె ప్రకాశించు సకలవేదాంగిసాగమయిన యాయపగోక్షజ్ఞానమును నాధిక్తుడవును, నన్నుఁ జూచింగుటయుం గాన్త గలవాడవును, నాకుండు సమర్పింపబడిన బుద్ధియును మనస్సును గలవాడవును, నాకుండే స్థానము గలవాడవును నగుటవలన నీ కుపదేశించితిని, ఇంతకంటె నధికమగు తాత్పర్యము నా మనస్సునంగు లేదు అట్లగుటవలన నీతత్త్వార్థము యొక్కభావమును తెలిసికొని తమాగుణ మనెను తాఁబోవు గలదియును, గోగుణ మనెను శుభ్యములు గలదియును, అహంకార మను మొస్థులు గలదియును, కోరిక లనెను పాఠి లదియును, బ్రహ్మట వచ్చుట లనెను అలలు గలదియును, గోగము లనెను నీటి మగ్గులు గలదియును, బోధ మనెను గురుకు గలదియును, భ్రమ యనెను గట్టు గలదియును, దుఃఖము లనెను నీటి వెల్లువలచే పాతాళమునంబుండి బోగు గలదియును నగు సంసార మనెను సముద్రమును దాటి ముక్తియనెను గట్టును బొంగుము, ఇట్లు బొంగుటచే ధన్యుడవును, నాయొక్కస్వరూపానుసంధానమం గునికి గలవాడవును నై సంతోషింపు మని తప్పఁగా నాంజనేయుండు సీతాదేవి లక్ష్మీదేవి మనియెను, లక్ష్మణుం డాగ శీఘ్రుడనియెను, భగవత్ప్రభుత్వము శంఖ చక్రము లనియెను, సింహాసనము గరుత్మంగుడనియెను, శ్రీ గాముఁడు ఎగ్రబ్రహ్మ మనియెను, ఇప్పు గుపదేశించిన పరమాత్మయొక్కాధార్థజ్ఞానము సమస్తవేదశస్త్రములయొక్కయు, బ్రాహ్మిందపురాణము మొదలుగాఁగల పదునెనిమిదిపురాణములయొక్కయు, భాగవత భాగవతము మొదలగు నితిహాసములయొక్కయు, కామికాగు లగు నిరువదియనిమిది గూఁగమములయొక్కయు, మనుస్మృతి మొదలుగాఁగల పదునెనిమిది స్మృతులయొక్కయు సారంశ మనియెను తెలిసికొని యత్యంతసంతోషముచే వికసింపబడిన ముఖారవిందము గలవాడై ఆ ప్రసిద్ధులును, సంపద్యుక్తులును, గురువులును నగు సీతారాములచరణారవిందముల కశీకమాద్లు నమస్కరించి యంజలిబద్ధుడై వినయముతో నిట్లు పలికని తాత్పర్యము.

ఆంజనేయుండు శ్రీరామునివినుతింబుట.

క. శ్రీరామ రామ రామ రి, మారామామణిమనోరమారమణా శ్రీ
నారాయణ నారాయణ, నారాయణ నిజనవాస్రనామ స్తుత్యై. ౧౯౩

టీక. శ్రీరామ = బ్రహ్మవిద్యతోడఁ గ్రీడించువాఁడా! రామ = సృష్టిసతిలయమున గ్రీడలుగాఁ గలవాఁడా! రామ = సమస్తయోగులయంగు నీవును నీకుండు సమస్తయోగులును గ్రీడించుట కల

A black and white illustration of a seated Buddhist figure, likely a deity or monk. The figure is depicted in a three-quarter view, seated on a textured, possibly lotus, base. They wear a tall, ornate crown with a central spire and multiple tiers. The figure's face is serene, with a slight smile. They are dressed in robes that fall in stylized folds. Their hands are held in front of their chest, palms facing each other, in a gesture of prayer or offering. The background is plain white.

ప్రతిభా

అంజనేయం.

3. దేవబుధ్ధి, దానాహార, తపబుద్ధ్యా త్సదంశకః ।

అర్థ బుద్ధి స్వ మేవాహ, మితి మే నిర్భితామతి.

టీక ఆహం = నేను, దేహబుద్ధ్యా = శరీర మనుకు బలపుణ్య, గాహ = నీ పదమునును,
అస్మి = అయితిని, జీవబుద్ధ్యా = సరావరణసహాయులైన జీవుల దేహములను, తీర్చదంశకః =
నీయంశము గలవాడను, అస్మి = అయితిని, ఆత్మబుద్ధ్యా = పరబ్రహ్మ మనుకు బుద్ధిగతి, ఆహం = నేను,
త్వమేవ = నీవే, అస్మి = అయితిని, ఇతి = ఇట్లుని, మీ = నాముక్తికై, సతిః = ప్రతి, నిశ్చితా = నిశ్చ
యంపడెడినా

తా ఓ విష్ణుమూర్తి! నేను శరీర మనుకు బలపుణ్య నీకు సేవకుడై నిజా, మనుగిరివము చావు
వీనితోఁ గూడిన జీవుల దేహములను నీయంశము గలవాడై నిజా, పరబ్రహ్మ మనుకు బుద్ధిగతి నీవే
నే నైతిని అని తన మనోనిశ్చయమును జెప్పె నని ఆత్మగతము

ప. అని పల్కి సాదరంబుగా ననుజ్ఞాతుడై నిజాశ్రమముగాను గాహ యాహను
మంత్రం దొక్కపరమైకాంతస్థలంబున సుఖానీనుడై శ్రీరామచంద్రాకమలభ-
యుక్తుండును శ్రీరామనామజపపరాయణుని ముక్తిగామ్యుని భాగ్యవగాక్ష
నిరతిశయనిర్వికల్పసమాధిస్థునిగు నై శివన్మ క్షమగుని నాన భవమును నిర్ముఖా
ర్తంబున నున్నవాడని కలికి శ్రీమహాగనిని గొప్పగాఁ గొని నిట్లునెడిచె. గాహ

టీక అని పల్కి = అని వచియించి, సాదరంబుగా = అగ్రాదారముగా, అనుజ్ఞాతుడై =
సలపు గొన్నవాడై, నిజాశ్రమంబునకు = తన మునిగిట్టును, గాహ = నీవు, ఆహనుతుండు =
ఆయాంజనేయుడూ, ఒక్కపరమైకాంతస్థలంబున = ఒక్కచోట నిగ్రహింపబడి, సుఖానీనుడై =
నెమ్మదిగాఁ గూర్చున్నవాడై, శ్రీరామచంద్రాకమలభి = యొక్కచోట ప్రేమభక్తిగాఁగొనినాదియు
సీతయొక్క, రామ = పరబ్రహ్మ మయిన రామనియొక్క, గాహ = నీవు, ఆహనుతుండు =
పద్మములయందు, భక్తి = విశ్వాసముతోడ, యాగుండును = దూకి నామను, శ్రీరామనామజపపర
యణుండును = శ్రీశోభాయుక్త మైన, రామనామ = రామ గుణములయొక్క, నామ = పుణ్యమును, పర
యణుండును = ఆసక్తి గలవాడను, శ్రీరామబ్రహ్మ = శ్రీరామ యొక్క, భక్తి = భక్తియు, శ్రీశ్రీ
యథార్థముయొక్క, అవలోకన = దర్శనమందు, నిరతిశయ = మిగులించును, నిర్వికల్ప = నిర్వికల్పమున,
సమాధి = ధ్యానమందు, నిష్ఠుండునై = ఉన్నవాడై, శివన్మ క్షమగు = శివశ్రుతిగా రామ భక్తి
రుంధ ననెడు ఆనందమును, అనుభవించుచు = పొందుచు, ఆత్మగతమున నున్నవాడై = ఈ

కాలమునంగును పుష్పాచు, అని పలికి = అని చెప్పి, శ్రీమహాదేవుండు = శ్రీసాంగమూర్తి, అపార్యతీ జీవి
ః ట్లనియు = ఆ గోగీశవిత్ నిట్లు పలికెను.

తా. అంగినేయుఁడు యాత్రకారము నిప్పి యావరణతోఁ గూడినట్లు ఆ సీతారాములవలన నెలపు
గొన్నవాఁడై తనయునికి పట్టినకు పోయి యుకాశాక విజనప్రదేశమంగుఁ గూర్చుండి బ్రహ్మవిగ్యాప్యరూపిణి
యైన సీతయొక్కయు పుత్రుఁడైన రామునియొక్కయు తత్త్వంపదముల నెడు పదములయంగు విశ్వా
సముతోఁ గూడివాఁడును, పోభాగము క్తమగు రామచంద్రముయొక్క స్మరణయం దాసక్తుఁడును,
శ్రీరాముఁ డను పరబ్రహ్మయొక్క యథాగ్తావలోకనమంగు నధిక మయినదియును చలింపనిదియును
నగు నిక్కలవాఁడును నీ నేను ప్రాడను గాగు పరమేశ్వరుఁడ నగు వానందముతో నిష్ఠా గుష్పాఁ
డని చెప్పి శ్రీసాంగమూర్తి ఆ గోగీశవిత్ నిట్లనియు నని తా.

ఆ మంత్రమంత్రాభిమానదేవ, శాస్త్రరూపగుణులను నీకు శ దాఁట శేను
నెఱుంగ నుకగేన మిచ్చితి శ నింతగంట, భువనిధానంగా లీగు సారమనమునందు.

టీక. నీకు = నీకు, ఏను = నీకు, మంత్ర = రామచంద్రముయొక్కయు, మంత్రార్థ =
ఆరామచంద్రాభిప్రాయముయొక్కయు, మంత్రాభిమానదేవతా = రామచంద్రమున కధిదేవత యగు పర
బ్రహ్మయొక్కయు, స్వరూపగుణులను = స్వభావములను, దాఁట = చుఁచుట పెట్టుక, ఎఱుంగ =
జెలియుటయు, ఉపదేశ మిచ్చితి = గోధించితి, ఎంతగంట = ఈ చెప్పిదానికంటె, శామనము
నంగు = వానందమునంగును, భువనిధానంగా = భువ = గొప్పయన, నిధానంగా = నిక్షేపము,
లీగు = కలుగగా

తా ఓపాగ్యతీ! నీకు శేను ఆ రామచంద్రముయొక్కయు ఆ రామచంద్రాభిప్రాయము
యొక్కయు ఆ మంత్రాభిమానదేవత యగు పరబ్రహ్మయొక్కయు స్వభావములను దాఁట బోధించి
తిని, శామనమునగ నింతకంటె గొప్పనిదేవ మోయును నీ గని పాగ్యతీదీవితో నీశ్వరుఁడు చెప్పెనని
తాత్పర్యము.

క. నిఖిలకలుష సంగతియకర, మఖలాభీష్టప్రదం బసంతావ్యయచి
త్సుఖదము జగదధిపత్యభి, మఖకర మగు మంత్ర రాజము మహాదేవీ ౨౦౦

టీక. మహాదేవీ = ఓపాగ్యతీ! మంత్రరాజము = సర్వమంత్రములలో నుత్తమ మయిన రామచంద్రము,
నిఖిలకలుష సంగతియకరము = సమస్తము నైన జననమరణరూపములకు పాపముల యొక్కశాశమును
చేయునట్టిది, అఖలాభీష్టప్రదంబు = అన్ని కోరికల నిచ్చునట్టిది, అనంతావ్యయచి = అనంత =
మితము లేని, అవ్యయ = శాశము లేని, చిత్ = బ్రహ్మజ్ఞానమును, మఖ = బ్రహ్మనందమును, దము =
ఇచ్చునట్టిది, జగదధిపత్యభి మఖకరము = జగత్ = విమలైంద్రియాధిగేవతారూపత్రలోకములకు, అధిపతి =
దొర యైన పరమాత్ముడు, అభిమఖ = ఎరుగగునట్లు, కరము = చేయునట్టిది, (అగును)

తా. ఓపాగ్యతీ! సర్వమంత్రములలో నుత్తమ మగు నీరామచంద్రము సమస్తజననమరణరూపము
లకు పాపములను శశింపఁ జేయునదియును, కోరికల నన్నిటిని యిచ్చునదియును, మితి లేనిదియును, శాశము
లేనిదియును నగు బ్రహ్మజ్ఞానమును బ్రహ్మనందమును యిచ్చునట్టిదియును, విమలైంద్రియములయొక్క
అధిదేవతారూపము లగు త్రలోకములకు ప్రభునగు పరమాత్ముఁడై ప్రత్యక్షింపబడునదియును నై యున్నదని

సీ బహుజన్తసంచిత్రపాపంబులు నశించు, విమలధర్మము లభివృద్ధి నొందు
 నాయురారోగ్యంబు శ్రీ లధికంబులై మొప్పు, బలవత్తై శ్వేత్యవారప్రాప్తి యగును
 ధృతియును గీర్తియు శ్రీ దేజంబు బలమును, శాంతిదానియై మార్జవము లబ్బు
 ధనధాన్యపుత్రపౌత్రకళత్రశాంధవ, వసుగజాశాగిసంరక్షణ గలుగు
 శే బుడమిలో నెన్ని సద్గుణంబులు చెలంగు
 వన్ని గుణములు ప్రాపించు శ్రీ నార్తితోడ
 సతత మీరామహృదయంబు శ్రీ చదువుకొనుచు
 దద్విచారంబు గావించు శ్రీ ధన్యులకును.

౨౦౦

టీక ఆర్తితోడ = శ్రద్ధతోడ, సుకళము = ఎల్లపక్షము, ఈ శ్రీరామహృదయము = ఈ శ్రీరామహృదయమును, చదువుకొనుచు = పఠించుచు, దద్విచారంబు = ఆ రామహృదయముందలి యర్థవివేచనమును, గావించుధన్యులకు = శ్రీరామ కృపాకృత్యులకు, గణాంబు = కృపాపక్షిలవర మృగక్రిమిచనుష్యాది జన్మములయందు, సుంధిక = ఆర్జించిన, పాపంబులు = పాపములగుమ్మ తములు, శించుకొ = శీలించును, 'శ్లో॥ కుట్టనీ పేసనీ ఘట్ట గుడనులట్టి మా వీ॥ ఎల్లరామా గృహృత్య తథి స్వర్గం నొందతి' తా॥ తలుగుట గొలుగుట విలుగుట కాల్పుట యొక్కట ఈ యెఱుఁగును పంప నూనములు, విమలధర్మములు—విమల=నిత్యము లైన, ధర్మములు = ధర్మగర్భములు, అభివృద్ధి గొంతు = పెరుగును, ఆయురారోగ్యంబులు—ఆయుః = ఆయుఁడును, ఆరోగ్యంబులు = ఆరోగ్యములు నీమియును, అధికంబులై = మిక్కుటములై, ఒప్పుకొ = రానించును, కళత్ర శ్వేత్యవారప్రాప్తి పాపములకు = సంపద మయిన, విశ్వేత్య = సంపదయొక్క, సంప్రాప్తి = సంపదానము, అకుక = క్రోధము, కృగియుక = ధైర్యమును, కీర్తియుక = యశస్సును, దేజంబుక = దేహమును, బలముక = శక్తి గును, శాంతి = చిత్తోపరతియు, దాంతి = ఇంద్రియనిగ్రహమును, క్షమ = క్షమము, అగ్గతములు = సత్ప్రవర్తనమును, అబ్బుక = లభించును, ధన = విత్తములు, ధాన్య = వడ్లు మొగ్గలనని, పుత్రకళ = కలమగును, పౌత్రకళ = మనుమలు, కళత్ర = భార్యలు, శాంధవ = చుట్టములు, వసు = ఆవులు, గజ = ఏనుగులు, అశ్వ = గుఱుములు, ఆది = మొదలయిన, సంపదలు = భాగ్యములు, కలుగుకొ = కలుగును, బుడమిలో = భూమి యందు, ఎన్ని సద్గుణంబులు చెలంగుకొ = నుగ్గులును నెన్నిగలవో అన్ని గును, ప్రాపించుకొ = పొందును.

తా. శ్రద్ధతో నెల్లప్పుడీ రామహృదయమును విభిన్నరూపములగు జగద్గుణములగు వానర్ప నట్టియు పగమపాపనులకు యశేజన్మంబులయందు గార్జించిన (తలుగుట, విలుగుట, కాల్పుట, యొక్కట అను పంచమానములు మొదలు గాగల) పాపములు శీలించును, గొలుగులు లకు పుణ్యకర్మ లభి వృద్ధి నొందును, ఆయుర్వృద్ధియును ఆరోగ్యమును గల్గును, సంపదలను మోసలగును, ధైర్యము యశస్సు కీర్తి చిత్తోపరతి ఇంద్రియనిగ్రహము క్షమ సత్ప్రవర్తన మొనరించు అన్నియును లభించును, ధనధాన్యములు పుత్రపౌత్రకళత్రాదులు మిట్టములు ఎత్తువులు మొగ్గలు కలమగు గుఱుములు ఏనుగులు మొదలగునవియును లభించును, ఇవిగల ప్రపం మది దేవులకును అన్నివో అని అన్నియును పీరిని పొందున, అని తాత్పర్యము

క శ్రీరామహృదయమును బల్కెను స్వీకరించు బుధసమైక్యమందునకు
 శ్రీరామతత్త్వసాక్షాత్కారం బగు గలుగు అగమ్యతావల్యంగునకు.

౨౦౧

టీకా శ్రీరామహృదయముక్ = శ్రీరామహృదయ మనెడు మంత్రరాజమును, పల్కాయుక్ = మాటి
మాటికి, వీక్షించు బుధసమాజంబునకుక్ = వీక్షించు = పఠనము చేసెడు, బుధ = పండితులయొక్క,
సమాజంబునకుక్ = సంఘమునకు, శ్రీరామతత్త్వసాక్షాత్కారంబు-శ్రీరామతత్త్వ = శ్రీరామమంత్ర
ముయొక్క యాధార్థ్యస్వరూపము, సాక్షాత్కారంబు = ప్రత్యక్షము, అగుక్ = జేసు, పరమకైవ
ల్యంబుక్ = విగేహకైవల్యమును, గలుగుక్ = కలుగును

తా శ్రీరామహృదయ మనెడు మంత్రరాజమును పఠించిన పండితశ్రేణికి శ్రీరామమంత్రము
యొక్క యాధార్థ్యరూపము గోచరించును, మఱియు విగేహకైవల్యమును గలుగు నని తాత్పర్యము

క. ఆతతముగ నెఱిగించితి, సీతారామాంజనేయశ్చిత్సంవాదం

బీతత్వామృతమాని ని, రాతంకసుఖాబ్ధి నోలలలాడుము గిరిజా.

౨౦౩

టీకా గిరిజా = ఓపార్వతీ ! ఆతతముగక్ = మిగుల విశదముగా, సీతారామాంజనేయశ్చిత్సం
వాదంబుక్ = సీతా = చిచ్ఛక్తియైన సీతకు, రామ = పరబ్రహ్మ మయిన శ్రీరామునకు, ఆంజనేయ =
ప్రత్యగాత్మయైన యాంజనేయునకు నైన, చిత్సంవాదంబుక్ = విశ్వజ్ఞానరూపప్రసంగమును, ఎఱిగిం
చితిక్ = తెలిపితిని, ఈ తత్వామృతముక్ = ఈ బ్రహ్మనందామృతమును, అని = త్రాగి, నిరాతంక
సుఖాబ్ధిక్ = నిరాతంక = నిర్విఘ్నమయిన, సుఖాబ్ధిక్ = ఆనందసముద్రమునందు, ఓలలాడుము = విహ
రింపుము

తా ఓ పార్వతీ ! చిచ్ఛక్తియగు సీతకును, పరబ్రహ్మ మగు శ్రీరామునకును, ప్రత్యగాత్మ యైన
యాంజనేయునకును జరిగిన విశ్వజ్ఞానరూపప్రసంగము నెఱిగించితిని, ఈ బ్రహ్మనందామృతమును త్రాగి
నిరాతంక మయిన యానందసముద్రమునందు విహరింపు మని తాత్పర్యము.

ప. అని కలికి యయ్యనాదిదంపతులు రామబ్రహ్మనందామృతరస పానమదపరవశులై

యన్యోన్యాలింగనంబులు గావించి కరమనుభై కస్వరూపులై నిజచరణకమల

సేవానర్తులైన భక్తుల రక్షించుచుఁ బ్రకాశించు చుండి రంత.

౨౦౪

టీకా అని కలికి = అని చెప్పి, ఆయనాదిదంపతులు = పురాతన లయిన యా గౌరీశులు, రామ
బ్రహ్మ = రాముఁడనెడు పరబ్రహ్మముయొక్క, ఆనంద = సంతోష మనెడు, అమృతరస = సుధా
రసముయొక్క, పాన = త్రాగుటవలన నయిన, మద = మత్తతచేత, పరవశులై = మై మఱచినవారై,
అన్యోన్యాలింగనంబులు = అన్యోన్య = పరస్పరము, అలింగనంబులు = ఉపగూహనములు, గావించి =
చేసి, కరమనుభై కస్వరూపులై = బ్రహ్మనందస్వరూపమాత్రులై, నిజ = తమయొక్క, చరణకమల =
పాదపద్మములయొక్క, సేవ = భజనయందు, అసర్తులైన = ప్రేమ గల, భక్తులక్ = భక్తజనులను,
రక్షించుచుక్ = కాపాడుచు, ప్రకాశించు చుండిరి = భాసిల్లు చుండిరి, అంత = తర్వాత.

తా. ఇట్లు చెప్పి ఆనాదిదంపతు లగు నా యుమామహేశ్వరులు రాముఁడను పరబ్రహ్మ
యొక్క ఆనందామృతమును గ్రూలి అట్లు త్రాగుటచే నైన మత్తతచేత పరవశులై పరస్పరాలింగనము
లొనర్చుచు బ్రహ్మనందస్వరూపమాత్రులై తమపాదపద్మములను సేవించుచు భక్తులను కాపాడుచుఁ
ప్రకాశించు చుండి రని తాత్పర్యము

మత్తకోకిల. నీవు నాహృదయాంబుజంబున శ నిల్చి భానునికై వడిం

గేవలాత్మ వివేకముక్ వెలిగించుచుం బరికింపఁగాఁ

జావనం ఒగు రాజయోగము శ కల్కితిం దగ శ్రీమహా

దేవ సద్గురురాయ కావుము శ దీని నీయిల రంబలన్

౨౦౫

టీక. శ్రీమహాదేవసద్గురురాయ - శ్రీ = మోక్షలక్ష్మీయందు, దేవ, మహాదేవ = మహాగణనామము గల, సద్గురురాయ = గురుసత్తమా ! నీవు = ఈవు, నాహృదయాంబుజంబునకు = నామనఃపద్మమంగు, నిల్చి = ఉండి, భానునికైవడికు = సూర్యునివలె, శివలాత్యవివేకముకు - శివల = అఖండమయిన, ఆత్మవివేకముకు = బ్రహ్మజ్ఞానమును, వెలిగించుచుకు = ప్రకాశింపజేయుచు, పరికింపఁగాకు = విచారింపఁగా - అనఁగా బ్రహ్మజ్ఞానము మఱుగుపడకుండ రక్షించు మందఁగా, పావనంబు = నిర్మలము, అగురాజయోగము = ఐన జీవబ్రహ్మైక్యజ్ఞానమును, తగకు = ఒప్పద మగునట్లు, పల్కితిం = చెప్పితిని, దీనికు = ఈ జ్ఞానకాస్త్రమును, ఈయిలకు = ఈ భూమియంగు, గంబిలకు = వ్యాపక మగునట్లు, కావుము = రక్షించుము

తా. మోక్షలక్ష్మీయందు దైవస్థియు మహాగణనామము గలిగినట్టియు ఓ గురువర్యా ! నీవు నామనఃపద్మమం గుండి సూర్యునివలె నఖండమైన బ్రహ్మజ్ఞానమును ప్రకాశింపజేయుచు విచారింపఁగా నిర్మలమగు జీవబ్రహ్మైక్యజ్ఞానమును చెప్పితిని గనుక యీ కాస్త్రమును యీ భూమియంగు వ్యాపకమగునట్లు రక్షించుచుని తాత్పర్యము.

శా.దత్తాత్రేయగురుస్వరూప నిజభక్తాంతస్తమోదీప స

చ్చిత్తానందకరానులాప ఖమరుచ్చిత్రాంశువార్భాప ధీ

వృత్తిత్యాగకలాప నిత్యసుఖసంవిద్వ్యాప శుద్ధాత్మశ

శ్వత్తేజోభిహతాదిపాప సుజనేష్వప్రాపకా వ్యాపకా.

౨౦౬

టీక. దత్తాత్రేయగురుస్వరూప - దత్తాత్రేయగురు = అత్రిమహామునిపుత్రుడైన దత్తాత్రేయ గురువుయొక్క, స్వరూప = ఆకృతి గలవాఁడా ! నిజభక్తాంతస్తమోదీప - నిజ = స్వీయుడైన, భక్తి = భక్తి క్షణమయొక్క, ఆంతః = అంతరంగములయందలి, తమః = అజ్ఞాన మను చీకటికి, రూప = జ్ఞాన మనెడు దీపమువంటివాఁడా ! సచ్చిత్తానందకరానులాప - సత్ = పరబ్రహ్మమును ప్రతిపాదించునట్టి, చిత్ = జ్ఞానప్రదములైన, ఆనందకర = హర్షదాయకములైన, అనులాప = సంభాషణములు గల వాఁడా ! ఖమరుచ్చిత్రాంశువార్భాప - ఖ = ఆకాశమును, మరుత్ = గాలిని, చిత్రాంశు = ఆగ్నిని, వర్ = నీటిని, భూ = భూమిని, పరక్షించువాఁడా ! ధీవృత్తిత్యాగకలాప - ధీ = బుద్ధియొక్క, వృత్తి = నడువడులైన, త్యాగ = సుఖదుఃఖతృప్తాదులను, కలాప = వదలుటయు, కలాప = భూమణములుగాఁ గలవాఁడా ! నిత్యసుఖసంవిద్వ్యాప - నిత్య = శాశ్వతమైన, సుఖ = బ్రహ్మసందమంగు, సంవిత్ = జ్ఞానము జేత, వ్యాప = వ్యాపించువాఁడా ! శుద్ధాత్మశశ్వత్తేజోభిహతాదిపాప - శుద్ధాత్మ = ప్రత్యగాత్మయొక్క, శశ్వత్ = వెలుగుచున్న, తేజః = జ్ఞానముచేత, అభిహత = కొట్టుబడిన, ఆది = పుట్టుటయనెడు, పాప = కల్మషము గలవాఁడా ! సుజనేష్వప్రాపకా - సుజన = సత్పురుషులయొక్క, ఇష్ట = కోర్కులను, ప్రాపక = ఒనఁగూర్చువాఁడా ! వ్యాపకా = అంతట నిండియుండువాఁడా

తా. అత్రిమహామునిపుత్రుడైన దత్తాత్రేయనియొక్క యాకారము గలవాఁడా ! భక్తిక్షణమయొక్క అంతరంగములయందలి అజ్ఞాన మను చీకటికి జ్ఞాన మనెడు దీపమువంటివాఁడా ! జ్ఞానము నిచ్చునట్టివియును ఆనందమును గలుగజేయునవియును గగు సంభాషణలు గలవాఁడా ! పంగభూతము

462 - శ్రీ సీతారామాంజనేయ సంవాదము - తృతీయాశ్వాసము.

చేతఁ బొగడఁదగిన త్యాగభోగాదిగుణములే పరివారముగాఁ గలవాఁడా! సర్వకాశ్రమములయందు కర్మ
త్వము గలవాఁడా! ముక్తికాంతయే భార్యగాఁ గలవాఁడా! అని తాత్పర్యము.

గ డ్య ము

ఇది శ్రీమన్నారాయణమహాదేవగురుకరుణాకీర్తనావీక్షణవిమలీకృత నిజహృదయ
కమలకర్ణికాంతస్సందర్శితాఖండసచ్చిదానందరసైకస్సూర్తి వట్పరి
సీతారామమూర్తి పరశురామపంతులలింగమూర్తి గురుమూర్తి
ప్రణీతం బైన శ్రీ సీతారామాంజనేయసంవాదం బచు
యోగశాస్త్రంబునం దమనస్కయోగానుభవ
విచారం బనునది తృతీయాశ్వాసము.

ఈ గ్రంథము పరశురామపంతులనెడు గృహనామము గల లింగమూర్తి గురుమూర్తిపంతులచే
రచింపఁబడిన శ్రీ సీతారామాంజనేయసంవాద మను వేదాంతకాశ్రమమునంగు
అమనస్కయోగానుభవముయొక్క పరిశీలన మనునది

తృ తీ యా శ్వా స ము ము గి నె ను.

సర్వము సమాప్తము.

